

ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ Ο ΕΞ ΟΙΚΟΝΟΜΩΝ

Η

ΠΕΡΙ ΟΡΚΟΥ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΑΓΓΕΛΙΔΟΥ,

Κατὰ τὴν ὁδὸν Ἑρμοῦ παρὰ τῇ Καπνικαρίᾳ.

1849.

283

« Ὁ νόμιμος ὄρκος εἶναι συγχωρημένος, καὶ διαταγμένος
μάλιστα ἀπὸ αὐτὸν τὸν Θεόν, ὅστις καὶ αὐτὸς τὸν ἐμεταχει-
ρίσθη πρὸς περισσοτέραν τῶν ἐπαγγελιῶν του βεβαίωσιν, καὶ
οἱ ἅγιοι ἄνδρες ὡσαύτως εἰς τε τὴν παλαιὰν καὶ τὴν νέαν
Διαθήκην· διότι πάσης ἀντιλογίας πέρας εἰς βεβαίωσιν ὄρκος,
κατὰ τοῦ Παύλου τὴν μαρτυρίαν. »

« Εἰς δύο δὲ περιστάσεις γίνεται νόμιμος ὁ ὄρκος, α. ἢ ἐπὶ
κριτηρίου ὑπὲρ δικαίας σωτηρίας ἢ ἑαυτοῦ τινος, ἢ τοῦ πλησίον·
β'. ἢ κατ' ἀπαίτησιν ἡγεμόνος τινὸς περὶ πραγμάτων ὅχι
ἐναντίων εἰς τὸν θεῖον νόμον. Τοιοῦτον ὄρκον ὁ Χριστὸς δὲν
ἀπαγορεύει, ἀναγκαῖον δηλονότι καὶ νόμιμον κ.τ.λ. »

Ⓢ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου Κύριος Κωνσταντῖνος ὁ ἐξ οἰκονόμων, δικαζόμενος παρὰ τοῖς ἐν Ἀθήναις δικαστηρίοις, ἐπεὶ δὴ τὸ πέρας τῆς δίκης αὐτοῦ ἐξήρτηται ἐκ τοῦ ἐπακτοῦ ὅρκου, εὑρήκε κακὸν τὸν ἐν Ἑλλάδι νενομοθετημένον τύπον τοῦ ὅρκου, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἐζήτησε τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ εἰς τοὺς ἱερωμένους ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας διατεταγμένου τύπου ἐπὶ περιστάσεως τῆς ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὁρκοδοσίας. Εἶναι ἄπορον τῶντι πῶς ἦτον δυνατόν νὰ ἐπέλθῃ εἰς κεφαλὴν φρονήμου ἀνθρώπου τοιοῦτος ἀλλόκοτος παραλογισμός! Ὅ,τι ἐζήτησε καὶ ζητεῖ ὁ αἰδεσιμώτατος, δὲν ὑπάρχει. Πλὴν καὶ ἂν ὑπῆρχε, δὲν ἦτον δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῇ εἰς αὐτόν· διότι δὲν ἦτον δυνατόν νὰ μεταβληθῇ ὁ νόμος. Ἄν πᾶς δικαζόμενος εὗρίσκη κακὸν τὸν εἰς αὐτόν ἀποβλέποντα νόμον, καὶ ἐπὶ τῆς δίκης αὐτῆς ζητῇ ἄλλου νόμου ἐφαρμογὴν, ποῦ καταντᾷ τότε ἡ νομοθεσία; Τὸ αἶτημα ἄρα τοῦ αἰδεσιμωτάτου οἰκονόμου ἦτον καὶ εἶναι πάντῃ ἀνόητον· πρῶτον, διότι πᾶς ἄνθρωπος ὀρεῖται σέβας, εὐπειθειαν καὶ ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον ζῇ, ὅποιοιδήποτε καὶ ἂν ᾖναι οἱ νόμοι αὐτοῦ. Καὶ κακοὶ τῶντι ἂν ᾖναι οὗτοι, πρὸς χάριν ἐνὸς ἀνθρώπου, καὶ ἐν ᾧ μάλιστα οὗτος δικάζεται, δὲν μεταβάλλονται. Δεύτερον, διότι ἐζητεῖτο ἡ μεταβολὴ τοῦ νόμου παρὰ τῶν δικαστῶν, ἐν ᾧ οἱ δικασταὶ δὲν εἶναι νομοθέται, ἀλλ' ἀκριβέστατοι ἐφαρμοσταὶ τῶν παρὰ τῆς πολιτείας τεθειμένων νόμων. Τρίτον, διότι ὁ ἐν Ἑλλάδι νενομοθετημένος τύπος τοῦ ὅρκου, τύπος ἀρχαιότατος, ὡς ἀπὸ τῶν πρώτων βυζαντινῶν χρόνων καταγόμενος, καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς καὶ εἰς τοὺς κληρικοὺς ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐφαρμοζόμενος, δὲν περιέχει τι ἐν ἑαυτῷ κακὸν καὶ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας ἐναντίον. Τέταρτον, διότι ἡ ἐκκλησία δὲν διέταξε ποτὲ τύπον

ὅρκου εἰς τοὺς ἱερωμένους ἐπὶ περιστάσεως τῆς ἐν τοῖς δικαστηρίοις ὀρκοδοσίας, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὑπάρχει τοιοῦτος τύπος· εἶναι μάλιστα πασίγνωστον, ὅτι καὶ ἡ ἐκκλησία εἶχε πάντοτε, καὶ ἔως σήμερον ἔχει, τὸν αὐτὸν τύπον τοῦ ὅρκου, τὸν ὅποιον εἶχεν ἡ βυζαντινὴ πολιτεία, καὶ ἔχει τὴν σήμερον ἡ ἑλληνικὴ. Ταῦτα δὲν ἡγνώνει ὁ σοφὸς οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων. Ἐφείλε λοιπὸν νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν νόμον, ἂν δὲν ἡλέγχετο ὑπὸ τοῦ συνειδότος, ὅτι ὁμνύων ἐπιорκεῖ· καὶ τότε εὐκολώτερον ὤφειλε νὰ ὑποταχθῇ εἰς αὐτὸν, καθ' ὅσον οἱ πεπαιδευμένοι καὶ σοφοὶ ὀφείλουσι πρὸ παντὸς ἄλλου περισσotέρην εἰς τοὺς καθεστῶτας νόμους εὐπειθεῖαν. ἔχουσι καὶ κατὰ τοῦτο διδάσκαλον τὸν σοφώτατον Σωκράτην.

Ἐὰν ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος ἔλεγεν, ὅτι δὲν ἐγκρίνει τὸν ὅρκον, οὐδ' ὁμνύει ὅλως, διὰ σέβας πρὸς τὸ θεῖον, πρὸς ὃ γίνεται πάντοτε ὁ ὅρκος, καθ' ὅποιονδήποτε τύπον καὶ ἂν γίνηται οὗτος, ἀλλ' ἐπειδὴ κατὰ τὸν καίμενον τῆς ἑλληνικῆς πολιτείας νόμον δὲν δύναται ν' ἀποφύγῃ τοῦτον, προτιμᾷ μᾶλλον ν' ἀποτίσῃ ἢ νὰ ὁμώσῃ, ἥθελεν εἶναι ἀξίεπαινος· διότι τοῦτο ἔπραξαν καὶ ἔθνικοι, ὅχι μόνον χριστιανοί. Ἀλλ' αὐτὸς δέχεται τὸν ὅρκον, καὶ δὲν δέχεται τὸν τύπον τοῦ ὅρκου! Ἐὰν δὲ νομίζῃ, ὅτι ὁμνύων μὲν ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων ἀμαρτάνει, ἄλλως δὲ ὁμνύων, δὲν ἀμαρτάνει, ἢ, μὴ ὁμνύων ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων, δὲν ὁμνύει, φρονεῖ καὶ δοξάζει κακῶς. Εἰς τὸν θεὸν γίνεται πάντοτε ὁ ὅρκος ὅπως καὶ ἂν γίνηται. Καὶ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαβεβαιῶν, ἐπὶ θεῷ μάρτυρι διαβεβαιοῖ. Καὶ τοῦτο δὲν ἄγνοεῖ ὁ σοφὸς οἰκονόμος. Ἐπεὶ, ἔὰν ὁ ὅρκος ὅπωςδήποτε καὶ ἂν γενῇ, ἦναι ὅρκος, διὰ τί ὁ αἰδουσιμώτατος πρεσβύτερος εὐρίσκει κακὸν τὸν ἐν Ἑλλάδι νενομοθετημένον τύπον αὐτοῦ; Δὲν εἶναι κακὸς ὁ τύπος τοῦ ὅρκου. Ἡ κακία αὐτοῦ εἶναι πρόφασις. Ἐξήτει πάλιν ὁ ἄνθρωπος ἀφορμὴν εἰς τὸ νὰ προξενήσῃ νέα σκάνδαλα εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν, καὶ μὴ εὐρίσκων ἄλλην πρόχειρον, ἐδράξατο τοῦ τύπου τοῦ ὅρκου. Ταῦτα ἐνοήσαντες, ἠθελήσαμεν νὰ μαστιγώ-

σωμεν αὐτὸν πάλιν. Ἐὰν ἐνόμιζεν, ὅτι τὴν φορὰν ταύτην ἤθελε σκανδαλίσει τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν ἀμαστίγωτος, κίεθ' ἄλλον ἦτον αὐτοῦ τὸ νόμισμα. Καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἂν ἤθελον ἀδιαφορήσει, ἡμεῖς δὲν ἀδιαφοροῦσαμεν. Δὲν πολεμοῦμεν τὸν ἄνθρωπον, τὴν κακίαν ἐξελέγχουμεν καὶ τιμωροῦμεν. Ἐγράψαμεν λοιπὸν τοπρῶτον ἐν τῷ ἀριθ. 1528 τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ κατόπιν ἐν τῷ ἀριθ. 1531. Ἀλλὰ τότε ἐθεωρήσαμεν ἄλλως τὸ ζήτημα, ἡ ὡς εἶχε τοῦτο ἀληθῶς.

Ἀλλὰ μόλις ἐδημοσιεύθη ὁ 1528 ἀριθμὸς τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ἀμέσως κίνησις μεγίστη κατέλαβε τὸν σοφολογιώτατον οἰκονόμον τὸν ἐξ οἰκονόμων καὶ πάντας τοὺς περὶ αὐτόν, καὶ δικαίως. Ἐκαστος ἐννοεῖ ἀπ' ἐαυτοῦ τὸν λόγον τούτου. Ἡ δὲ κίνησις ἐγένετο ἔτι συντονωτέρᾳ, ὅτε ἐδημοσιεύθη καὶ ὁ 1531 ἀριθμὸς τῆς αὐτῆς ἐφημερίδος. Δὲν ἐφρονοῦμεν ποτέ, ὅτι ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος ἤθελε παραδράμει ἐν σιωπῇ τὰ παρ' ἡμῶν γραφέντα. Ἡ οὐκίς ἤθελεν ὠθήσει αὐτόν εἰς ἀπάντησιν. Ἀπήντησε λοιπὸν διὰ τοῦ ἀριθ. 905 τοῦ Αἰῶνος· ἀλλ' ἀπήντησε τοιοῦτοτρόπως, ὥστε ἐδίδε λαβὴν εἰς συγγραφὴν βιβλίου ὀλοκληρίου. Δὲς ἐγράψαμεν κατὰ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης, ἥτοι ἐν ἀριθ. 1533 καὶ 1535 τῆς Ἀθηνᾶς. Τὸ ζήτημα ἔλαβεν ἄλλην μορφήν. Καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς δυοῖς τούτοις ἀριθμοῖς παρ' ἡμῶν γραφέντων ἐπέισθησαν ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι, ὅτι τὸ παρὰ τοῦ μεγάλου οἰκονόμου προτεινόμενον καὶ ζητούμενον εἶναι ἄτοπον καὶ παράλογον· διότι ἐπέισθησαν ἐξ αὐτῶν, ὅτι καὶ ὁ ἐπακτὸς ὄρκος δὲν ἀπαγορεύεται παρὰ τῆς ἱερᾶς ἡμῶν θρησκείας, καὶ ὁ ἐν Ἑλλάδι νενομοθετημένος αὐτοῦ τύπος εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος, τὸν ὅποιον ἀνέκαθεν εἰσήζεν εἰς τὰ δικαστήρια ἡ πολιτεία ἀπ' αὐτῆς τῆς πρώτης καταστάσεως τῆς χριστιανικῆς κυβερνήσεως ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ παρεδέχθη ἡ ἐκκλησία καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς καὶ εἰς τοὺς κληρικοὺς. Καὶ ἂν ὁ ἄνθρωπος ἐπρόσεχεν ὀλίγον τι ἀπαθέςτερον εἰς τὴν κοινὴν δόξαν, ἤθελεν ἐμποδισθῇ ἀπὸ τοῦ νὰ παρουσιασθῇ πάλιν εἰς τὸν κόσμον, ἐκ νέου ἀπαντῶν, προτιμῶν τὴν σιωπὴν διὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὑπόληψιν. Τοιαύ-

της γνώμης ἦσαν ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι· διότι δὲν ἔβλεπον τί ἤθελεν ἀντιτάξει εἰς ἀναντιρρήτους ἀληθείας. Λόγους δὲν εἶχε, καὶ τὰ σοφίσματα δὲν ἔχουσι κάμμιαν ἰσχὺν παρὰ τοῖς φρονίμοις ἀνθρώποις. Μόνον ἡμεῖς δὲν ἤμεθα τῆς γνώμης ταύτης· πρῶτον, διότι, ἐπειδὴ ἤμεθα πεπεισμένοι, ὅτι ὁ τύπος τοῦ ὅρκου ἦτον ἀπλῆ πρόφασις, καὶ ἐννοήσαντες τὸν κύριον σκοπὸν τῆς ἀποδοκιμασίας τοῦ τύπου τούτου, ἐγράψαμεν, ἥθελε λάβει ἐκ τούτου ἀφορμὴν καὶ αὐτὸς εἰς τὸ νὰ γράψῃ πάλιν πρὸς ἐξακολούθησιν τοῦ σκανδάλου· καὶ δεύτερον, διότι, οἰόμενος ἑαυτὸν εἶναι τινὰ, δὲν ἐδύνατο νὰ σιωπήσῃ, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ νομισθῇ ἡττημένος. Ἐπείσθημεν δ' ἔτι μᾶλλον, ὅτι ἡ γνώμη ἡμῶν δὲν ἦτον ἐσφαλμένη, ὅτε εἶδομεν τοὺς εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην θαμινούς δρόμους τοῦ υἱοῦ του καὶ ἄλλων μετ' αὐτοῦ συνεργατῶν, τὰς ἀναδιφίσεις τῶν βιβλίων, τὰς ἀντιγραφάς, τὰς μετακομίσεις βιβλίων εἰς τὴν οἰκίαν του, καὶ τόσας ἄλλας προπαρασκευάς. Τὴν 13' τοῦ Ὀκτωβρίου ἐπροσμένετο ἡ ἀπάντησις τοῦ σοφολογιωτάτου οἰκονόμου τοῦ ἐξ οἰκονόμων, υἱοῦ καὶ συντροφίας. Ἀλλ' ἐξαίφνης διεδόθη φήμη, ὅτι μόλις μετὰ μίαν ἐβδομάδα ἔμελλε νὰ δημοσιευθῇ αὕτη. Καὶ τῶντι τὴν 18' τοῦ Ὀκτωβρίου ἐδημοσιεύθη, καὶ περὶ τὴν ὀγδόην ὥραν τῆς νυκτὸς τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἔφθασε καὶ εἰς τὰς χεῖρας ἡμῶν. Καὶ πόθεν ἡ βραδύτης αὕτη τῆς δημοσιεύσεως; ἐκ περυστάσεως γελοίας! Ἐν ᾧ ἦτον ἡ ἀπάντησις ὑπὸ τὰ πιεστήρια, ἐγίνοντο εἰς αὐτὴν προσθέσεις, ἀφαιρέσεις, μεταβολαὶ ποικίλαι! Ἡ σοφία ἐκ διαλειμμάτων κατέβαινε εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου. Ἄν θελήσῃ νὰ ψεύσῃ ταῦτα, θέλει ὑποχρεωθῇ εἰς τὸ νὰ διαβεβαιώσῃ τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως, ὃς μέγιστος αὐτῷ ὅρκος, ὥς

— τὸ κατεβόμενον Στυγὸς ὕδωρ, ὅς τε μέγιστος ὅρκος δεινότατός τε πέλει μακάρεσι θεοῖσιν,

ἵνα πιστευθῇ.

Ἀλλ' ὥς ἐγελάσαμεν, ὅτε ἐμάθομεν, ὅτι ἔγραφεν ὁ μέγας οἰκονόμος πρὸς ἀνατροπὴν ἀληθειῶν ἀναντιρρήτων, ὥς ἐγελά-

μεν, ὅτε ἐβλέπομεν θαμίζοντας εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ ἄλλους μετ' αὐτοῦ· οὕτως ἐγελάσαμεν καὶ ὅτε ἀνέγνωμεν τὴν πολυθρύλλητον καὶ πολυπαθὴ ἀπάντησιν. Γενναῖον τι δὲν ἐπροσμέναμεν ἐκ τοιαύτης κεφαλῆς· διότι, ἂν ἄλλοι νομίζωσι ταύτην Διὸς κεφαλὴν, ἡμεῖς δὲν ἔχομεν αὐτὴν εἰς τοιαύτην καὶ τοσαύτην ὑπόληψιν. Καὶ καιρὸν δὲν εἶχεν ὁ ἄνθρωπος εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ καὶ εἰς τοῦτο τὴν συμμαχίαν τοῦ Κυρίου Α. Στούρτζα. Γενναῖον τι παρ' αὐτοῦ δὲν ἐπροσμέναμεν· ἀλλ' οὕτε πάλιν τόσον ἄθλιον πρᾶγμα. Πλὴν εἶναι καὶ ἀληθινόν, ὅτι ἄλλως παρ' ὅπως ἔγραψε δὲν ἐδύνατο νὰ γράψῃ. Εἶναι κακὸν πρᾶγμα τὸ νὰ γράφῃ τις πρὸς διαστροφὴν τῆς ἀληθείας, καὶ ἔτι χειρότερον τὸ νὰ γράφῃ ἐναντίον τοῦ ἰδίου αὐτοῦ συνειδότης! Πλὴν ἢ ἔπρεπε νὰ σιωπήσῃ, ἢ ἔπρεπε νὰ γράψῃ τι γενναϊότερον, πρὸς ὁποιονδήποτε σκοπὸν καὶ ἂν ἔγραφεν. Αἱ κύριαι ἀρεταὶ τῆς ἀπαντήσεως εἶναι ἡ φλυαρία, ἡ ἀκρισία, ἡ ἀντίφασις, ὁ παραλογισμὸς, ἡ σοφιστεία, ἡ προφανὴς καταφρόνησις τῆς λογικῆς, ἡ καταφρόνησις ὅλης τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας. Τόση δὲ ἀταξία ἐπικρατεῖ εἰς αὐτὴν ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους, ὥστε ἀποκάμνει ὁ ἀναγνώστης. Δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι οὕτως ἀπαντῶν καθιστάνετο γελοῖος; — Ἀπήντησεν ὁ σοφὸς οἰκονόμος, καὶ ἀπήντησε μάλιστα ἐν ἐκτάσει. Καὶ ὅμως, καίτοι πολλὰ φλυαρήσας, παρέλιπε τὸ οὐσιωδέστατον — τὸν παρὰ τῆς ἐκκλησίας διατεταγμένον τύπον τοῦ ὅρκου. Ἐχρεώσται ῥητῶς νὰ δείξῃ, πότε καὶ ποῦ διέταξε τοιοῦτό τι ἡ ἐκκλησία, καὶ νὰ φέρῃ τὸ διατεταγμένον.

Ἐγελάσαμεν, εἶπομεν, ὅτε ἀνέγνωμεν τὴν νέαν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου ἀπάντησιν· διότι καὶ γέλωτος εἶναι τῶνόντι πρόξενος· καὶ δὲν ᾔθελομεν γράψῃ κατ' αὐτῆς, ἂν ἠξέυραμεν, ὅτι ὅλοι οἱ ἀναγνόντες αὐτὴν ἔπαθον ὅ,τι ἐπάθομεν ἡμεῖς. Ἡ ἐν αὐτῇ ἐπικρατοῦσα ἀλογία γίνεται ἀφ' ἑαυτῆς κατὰδηλος· πλὴν γίνεται κατὰδηλος τοῖς εἰδόσιν ἀναγινώσκειν. Ἀλλ' ὅλοι οἱ ἀναγνώσται δὲν εἶναι τοιοῦτοι· ὑπάρχουσι καὶ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι, ἐπειδὴ δὲν ἔμαθον νὰ κρίνωσιν ἀφ' ἑαυτῶν, καὶ παραδέχονται

ὡς λόγους τὰς ἀλογίας καὶ τοὺς παραλογισμούς, καὶ ὡς ἀληθείας τὰ ψεύδη, ὅχι μόνον δὲν ἐγέλασαν, ἀλλὰ καὶ ἐθαύμασαν. Ὅθεν δὲν ἐκρίναμεν εὐλογον νὰ σιωπήσωμεν· διότι δὲν ἐκρίναμεν εὐλογον ν' ἀπρήσωμεν πολλοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν ἀπάτην, ὅτι οἱ παραλογισμοὶ εἶναι λόγοι, καὶ ἀληθεῖαι τὰ ψεύδη. Δὲν ἐκρίναμεν προσέτι εὐλογον νὰ σιωπήσωμεν· διότι θέλομεν νὰ ἐξελέγξωμεν ἔτι μᾶλλον τὸν μέγαν οἰκονόμον, μήπως, τέλος, σωφρονίσωμεν αὐτὸν καὶ κατασιγάσωμεν. Πλὴν ὁμολογοῦμεν ἐκ προοιμίων, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐλέγξωμεν ὅλα τὰ ἐν τῇ ἀπαντήσῃ ἐλέγχου ἄξια. Λέξεις δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτῇ μὴ ἐκφράζουσα ἢ ἀλογίαν ἢ παραλογισμόν· καὶ τοῦτο λέγοντες, δὲν λέγομεν ὑπερβολήν. Θέλομεν περιορισθῇ λοιπὸν εἰς τὰ κυριώτερα· πλὴν καὶ τοῦτο θέλει μᾶς σύρει καὶ ἄκοντας εἰς πολλήν ἔκτασιν. Τοῦτο μᾶς λυπεῖ. Ἀλλὰ τί ποιητέον; Πρὸς λογικῶς γράφοντα, λογικῶς τις ἀπαντῶν, δύναται καὶ συντομίαν νὰ τηρήσῃ καὶ τάξιν νὰ φυλάξῃ· πρὸς ἀνθρώπον δὲ ἀλογικεύτως γράφοντα, οὐδέτερον τούτων δύναται νὰ τηρηθῇ. Πλὴν, ἂν καὶ αὐτὸς πταίῃ διὰ ταῦτα, ἡμεῖς ζητοῦμεν συγγνώμην παρὰ τῶν ἀναγνώστων, ὅσοι θελήσωσι νὰ δαπανήσωσιν ὀλίγον χρόνον εἰς ἀνάγνωσιν τῶν παρ' ἡμῶν γραφομένων. Ἐλπίζομεν δὲ, ὅτι θέλωσι μάθει καὶ τι ἐκ τῆς ἀναγνώσεως αὐτῶν.

Πρὸς εὐκολίαν ἠναγκάσθημεν ν' ἀριθμήσωμεν τὰς στήλας τοῦ Αἰῶνος ἀπὸ α—κά· διότι ἄλλως ἤθελεν εἶναι ἐπίτονον εἰς τὸν ἀναγνώστην ἡ ἐν αὐτῷ εὑρεσις τῶν ὁποίων φέρομεν ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ σοφολογιωτάτου οἰκονόμου περικοπῶν. Ἐπράξαμεν ἡμεῖς ὅ,τι ὤφειλε νὰ πράξῃ αὐτός. Ἐμβαίνομεν δὲ εἰς τὸν ἀγῶνα, πεποιθότες, ὅτι θέλομεν νικήσει. Δὲν θέλομεν ὅμως φεισθῇ οὐτ' αὐτοῦ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀρθρογράφου, οὔτε ἄλλου τινὸς τῶν λαβόντων μέρος ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὅστις δὲν φείδεται αὐτὸς ἑαυτοῦ, δὲν εἶναι ἄξιος φειδοῦς ἑτέρου. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ νὰ ἐμβῶμεν εἰς τὸ κύριον ὑποκείμενον, εὐλογον ἐκρίναμεν νὰ ἐξετάσωμεν αὐτὴν τὴν ἐπιγραφὴν τοῦ ἀρθρου.

« Πόθεν ἄρξομαι σε κείρειν ; » εἶπε ποτε ὁ μέγας οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων περὶ τοῦ Κυρίου Ν. Βάμβα. Πόθεν ἄρξομεθα αὐτὸν κείρειν, λέγομεν καὶ ἡμεῖς περὶ αὐτοῦ. Ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ ἄρθρου « Ὁ παραδόξος ὀρκοφάγος ! »

« Ὁ παραδόξος ὀρκοφάγος » ἐπιγράφει τὴν ἀπάντησιν τοῦ ὁ αἰδεσιμώτατος οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων. Παραδόξος τῶν ἐπιγραφῶν ! Ἀλλ' εἰς τίνα ἐφαρμόζει τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ; Εἰς ἡμᾶς ; — Διὰ τί ; Διότι γράφομεν ὑπὲρ τοῦ ὅρκου καὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι νομοθετημένου τύπου αὐτοῦ ὡς θεμιτοῦ καὶ συγχωρητοῦ, καὶ μὴ ἀπηγορευμένου παρὰ τῆς ἐκκλησίας ; Ἀλλὰ τότε πρέπει νὰ ὀνομάσῃ παραδόξους ὀρκοφάγους αὐτὰς τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους· διότι αὐταὶ ὄχι μόνον συγχωροῦσι τὸν ὅρκον, καὶ τὸν ὅρκον μάλιστα ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων, ἀλλὰ καὶ ἐπιτάττουσιν αὐτὸν εἰς κληρικούς, ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ὡς θέλουσιν ἰδεῖ οἱ ἀναγνώσται. Πρέπει νὰ ὀνομάσῃ οὕτω τοὺς αἰοιδίμους αὐτοκράτορας τοῦ Βυζαντίου· διότι ἐκείνοι, καίτοι χριστιανοὶ ἀπὸ τοῦ Ἀ Κωνσταντίνου μέχρι τοῦ ἐσχάτου, καὶ ὀρθόδοξοι οἱ πλεῖστοι αὐτῶν, καὶ εὐσεβεῖς, ἐνομοθέτησαν ὅμως τὸν ὅρκον, καὶ ἀπτομένου μάλιστα τοῦ ὁμνούντος τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων. Ἐὰν δὲ μᾶς ὀνομάζῃ παραδόξους ὀρκοφάγους ὡς ὀρκισθέντας ἐνώπιον δικαστηρίων, μὴ τῷ κακοφανῇ, ἂν ἀκούσῃ, ὅτι ψεύδεται· διότι ποτὲ δὲν ὀρκισθήμεν. Αὐτὸς ὀρκίσθη πρὸ ὀλίγου κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν ἐφετῶν ἐνώπιον τοῦ πρωτοδικείου, ὄχι ἡμεῖς. Εἰς ἡμᾶς λοιπὸν ἀρμόζει τὸ « Ὁ παραδόξος ὀρκοφάγος », ἢ εἰς αὐτόν ; Εἶναι ἀληθές, ὅτι δις ἐπροσκληθήμεν ἐπὶ μαρτυρίᾳ εἰς δικαστήρια ἐν Ἀθήναις, καὶ οὐδέποτε ἀλλαχοῦ· ἀλλ' εἶναι ἐπίσης ἀληθές, ὅτι καὶ παρὰ τοῦ ἐφετερίου τὴν πρώτην φορὰν καὶ παρὰ τοῦ εἰρηνοδικείου τὴν δευτέραν ἀπελύθημεν τοῦ ὅρκου κατ' ἰδίαν ἡμῶν αἵτησιν, συγκατατιθέντων εἰς τοῦτο καὶ τῶν διαφερομένων μερῶν. Μάρτυρες τούτου αὐταὶ αἱ δικαστικαὶ πράξεις. Μάρτυρες αὐτοῦ ὁ τότε πρόεδρος τῶν ἐν Ἀθήναις ἐφετῶν Κύριος Κ. Πισσιπίος καὶ οἱ συνδικασταὶ αὐτοῦ, καὶ ὁ νῦν εἰ-

ρηνοδίκης τῆς Εορείου πλευρᾶς τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν Κύριος Μ. Ἄνινος. Μάρτυρες αὐτοῦ αὐτοὶ οἱ διαφερόμενοι καὶ οἱ δικηγόροι αὐτῶν. Ψεύδεται λοιπὸν ὁ αἰδесиμώτατος ἀρθρογράφος, γράφων· « Καὶ ἄλλοτε, καὶ πρὸ τινων μηνῶν προσκληθεὶς καὶ » αὐτὸς ὡς μάρτυς εἰς τὸ δικαστήριον, ὠρκίσθη ἐπὶ τοῦ θεοῦ » εὐαγγελίου. » Καὶ ψεύδεται ἀναιδέστατα, καίτοι αἰδесиμώτατος· καὶ ὅστις τῷ εἶπε τοιοῦτα προφανέστατον ψεῦδος, ἠθέλησε νὰ τὸν θεατρίσῃ, καὶ τὸ κατώρθωσεν ! Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡμεῖς μὲν δὲν ὠρκίσθημεν ἕως σήμερον ἐπὶ δικαστηρίου, αὐτὸς δὲ ὠρκίσθη ὅχι πρὸ πολλοῦ, ἀς εἶπῃ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως, τίς εἶναι παράδοξος ὁρκοφάγος ; Καὶ ἂν ἡμεῖς ἠθέλομεν ὁμόσει, δὲν ἠθελεν εἶναι παράξενον· πρῶτον, διότι δὲν εἴμεθα ἐχθροὶ τοῦ νομίμου καὶ δικαίου ὅρκου· εἴμεθα ὅμως μέγιστοι ἐχθροὶ τῆς ἐπιτορκίας· καὶ δεῦτερον, διότι ὑποχρεούμενοι παρὰ τοῦ νόμου εἰς τὸν ὅρκον, δὲν ἐδυνάμεθα ν' ἀποφύγωμεν αὐτόν· αὐτὸς δὲ, παρ' ᾧ ἔκειτο καὶ τὸ ὁμόσαι καὶ τὸ μὴ ὁμόσαι· διότι ἐδύνατο ν' ἀποφύγῃ τὸν ὅρκον ἀποτίων· δὲν εἶναι παράδοξος ὁρκοφάγος ὁμνύων ; αὐτὸς ὁ ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ ὅρκου ; ὁ τόσον εὐσεβεῖς καὶ εὐσυνείδητος ; ὁ διαρρήγνυν τὰ αὐτοῦ ἱμάτια, ὅτι ἀπώλετο ἐν Ἑλλάδι ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, ὅτι εὐσεβείας οὐδὲ ἔχνος ἔμεινεν ἐν αὐτῇ ; Ὁ τοιοῦτος λοιπὸν ὁμνύων, δὲν εἶναι παράδοξος ὁρκοφάγος ; Μυριάκις ἐπαναλαμβάνει τὸ Μὴ ὁμόσαι ὅλως τοῦ εὐαγγελίου, καὶ ἔπειτα ὁμνύει ; Παράδοξος ὁρκοφάγος ! Τόσον σέβεται τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ ὁ αἰδесиμώτατος πρεσβύτερος ; Λέγει καὶ ἐπαναλέγει, ὅτι ἡ ἐκκλησία δὲν δέχεται τὸν ὅρκον, ὅτι ὅλοι οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας εἶναι ὅλως ἐναντίοι τοῦ ὅρκου, καὶ ἔπειτα ὁμνύει ; Ὅποια ἀντίφασις ! Ὅποιος παράδοξος ὁρκοφάγος ! Ὅ,τι κατακρίνει τόσον αὐστηρῶς, ἐκεῖνο πράττει ὁ αἰδесиμώτατος ; Ἀλλὰ ποῖον χαρακτῆρα φανερόνει τοῦτο ; ποῖαν ἱερατικὴν συνειδήσιν ; Ὁ διδάσκων μὴ ὁμνύειν, ὁμνύει ; Δὲν εἶναι δίκαιον νὰ εἴπωμεν περὶ αὐτοῦ ὅ,τι λέγει ὁ ἀπόστολος Παῦλος περὶ τοῦ μέχρι λόγου καυχωμένου ἐν τῷ νόμῳ Ἰουδαίου ; « Ὁ διδάσκων ἕτερον,

σεαυτὰν οὐ διδάσκεις ; ὅς ἐν νόμῳ καυχᾶσαι, διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν θεὸν ἀτιμάζεις ; » (Ῥωμ. Β', 21. 23.)

Καὶ ὁμνῶν δὲν ἀτιμάζει τῶντι τὸν θεὸν ὁ αἰδесиμώτατος διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου, *Μὴ ὁμῶσαι ὅλως*, ἐὰν τοῦτο σημαίνει αὐτὸ τοῦτο τὸ *Μὴ ὁμῶσαι ὅλως* ; Καὶ δὲν ἐξυβρίζει τῶντι τοὺς ἀπαγορεύοντας τὸν ὅρκον πατέρας τῆς ἐκκλησίας ὁμνῶν, ἐὰν ὁ ὅρκος ἀπαγορεύηται ; Παράδοξος ὁρκοφάγος ! ἔφηελε νὰ αἰδεσθῇ κατὰ τι ἑαυτὸν ὁ αἰδесиμώτατος ! Τὸν κατακρίνουσι καὶ καταδικάζουσι καὶ αὐτοὶ οἱ ἔθνηκοι προπάτορες ἡμῶν, διότι ὁμνῶει διὰ χρήματα ! Τί λέγει περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ ᾄδῃ ὁ παρὰ τοῦ ἔχθρου τοῦ ὅρκου μεγάλου Βασιλείου θαυμαζόμενος Πυθαγόρειος Κλεινίας, ὅς « ἐξὸν δι' ὅρκου τριῶν τανύων ζῆμιαν ἀποφυγεῖν, ὁ δὲ ἀπέτισε μᾶλλον ἢ ὥμοσε, » καὶ ταῦτ' εὐορκεῖν μέλλων ; Τί λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Πυθαγόρειος Σύλλος, ὅς « ὑπὲρ τοῦ μὴ ὁμῶσαι, χρήματα ἀπέτισε, καίτοι εὐορκῆσαι μέλλων ; » Τί λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Ἰσοκράτης, ὅστις παραγγέλλει « Ἐρεκα δὲ χρημάτων μηδένα θεὸν ὁμώσης, μηδ' ἂν εὐορκεῖν μέλλῃς· δόξεις γὰρ τοῖς μὲν εὐορκεῖν, τοῖς δὲ φιλοχρημάτως ἔχειν ; » Συμπεραίνει καὶ αὐτὸς τί λέγουσιν ἐκεῖνοι περὶ αὐτοῦ· ἀλλ' ἄς εἴπωμεν τοῦτο καὶ ἡμεῖς. Πλὴν δὲν θέλομεν, οὔτ' αὐτὸς νὰ παρεξηγήσῃ καὶ διαστρέψῃ ὅ,τι τῷ λέγομεν ἀπ' ἐκείνων, οὔτε ἄλλος. Ἄς ἀκούσῃ λοιπόν. « Ἐξ οἰκονόμων γενεαλογούμενε οἰκονόμε ! Λέγεις, ὅτι » ἡ θρησκεία, τὴν ὁποῖαν πρεσβεύεις, εἶναι ἡ μόνη ὀρθή, ἡ μόνη ἀληθινή, καὶ ὅτι ἡ ἠθικὴ αὐτῆς ὑπερέχει πᾶσαν ἄλλην ἠθικὴν. Συνομολογοῦμεν σοι κατὰ τοῦτο. Ἀλλ' ἂν φρονῇς καὶ δοξάζῃς τῶντι καθ' ἣν λεγεις μόνην ὀρθὴν, μόνην ἀληθινήν θρησκείαν, καὶ ὑπερεπαινεῖς τὴν ἠθικὴν αὐτῆς, πῶς δὲν πράττεις καὶ συμφώνως πρὸς τοὺς λόγους σου ; Ψευδὴς ἦτον ἡ θρησκεία ἡμῶν, καὶ κακὴ ἡ ἠθικὴ αὐτῆς· δὲν κρύπτομεν τὴν ἀλήθειαν· καὶ ὅμως ἡμεῖς ἐπράττομεν ὅπως ἐκείνη μᾶς παρήγγελε. Μᾶς παρήγγελλε· Μὴ ὁμνύητε, καὶ εὐορκεῖν μέλητε· καὶ δὲν ὁμνύομεν· καὶ ἵνα μὴ ὁμνύομεν, ἀπετιόμεν.

« Παραγγέλλει καὶ ἡ ἰδική σου ἀληθινὴ θρησκεία· Μὴ ὀμνῆς
 « ὅλως· καὶ ὅμως σὺ ὀμνῆεις! Γενοῦ λοιπὸν σὺ αὐτὸς μεταξὺ
 « σοῦ καὶ ἡμῶν δικαστῆς, καὶ εἰπὲ, ὅχι ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς σου
 « συνειδήσεως· (διότι τοῦτο καὶ τὸ οὐδὲν ἔχει τὴν αὐτὴν ἐσχὺν
 « παρ' ἡμῖν, καθὼς καὶ παρὰ πᾶσι τῆς εὐ καὶ ὀρθῶς φρονοῦ-
 « σιν·) ἀλλ' ὡς ἄνθρωπος δίκαιος καὶ τίμιος, ὡς ἄνθρωπος,
 « ὅστις ἐλέγχεται τρώοντι ἀπὸ τοῦ συνειδότος, ὅταν πράξῃ τι
 « παρὰ τὰ καθήκοντα· εἰπέ· Σὺ εἶσαι ὀρθόδοξος καὶ ὀρθοερ-
 « γός, ἢ ἡμεῖς; Ἡ ὀρθὴ δόξα γίνεται δῆλη ἐκ τῶν ὀρθῶν
 « ἔργων, τῶν συμφώνων δηλαδὴ πρὸς τὴν δόξαν. Δοξάζεις ὀρ-
 « θῶς, καὶ πράττεις κακῶς! Τοῦτο εἶναι ἀντίφασις. Εἰπέ λοι-
 « πόν, ἢ ὅτι κακῶς δοξάζεις, καὶ διὰ τοῦτο πράττεις κακῶς,
 « ἢ ὅτι ἄλλως δοξάζεις, καὶ ἄλλως πράττεις κατὰ τὸ συμφέ-
 « ρον σοι. Μὴ μᾶς λέγῃς πλέον κακῶς δοξάζοντας καὶ πράτ-
 « τοντας· διότι ἡμεῖς, πράττοντες ὀρθότερά σου, ἐδοξάζομεν
 « καὶ ὀρθότερά σου· ἀλλὰ σοῦ μόνου. » Σοὶ ἀρέσκει λοιπὸν, πα-
 ράδοξε ὀρκοφάγες, ὁ δίκαιος οὗτος ἔλεγχος; Ποία ἐριννὺς σέ
 ὤθησεν εἰς τὸ νὰ ἐπιγράψῃς τὸ ἄρθρον σου « Ὁ παράδοξος ὀρ-
 κοφάγος; »

Ἀρχόμενος δὲ τῆς ἀπαντήσεως ὁ αἰδεσμιώτατος πρεσβύτερος
 καὶ οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων, διατρέχει ὅσα ἐξ ἀρχῆς ἐγρά-
 ψαμεν εἰς τέσσαρας ἀριθμοὺς τῆς Ἀθηνᾶς, τὸν 1528, 1531,
 1533 καὶ 1535, περὶ ὅρκου, ἐκ τῆς δίκης αὐτοῦ λαβόντες τὴν
 ἀφορμὴν. Ἀλλὰ διατρέχει αὐτὰ ἐν τοιαύτῃ ἀταξίᾳ, ὥστε εἶναι
 ἀνάγκη πᾶσα νὰ δώσωμεν ἡμεῖς εἰς αὐτὴν τάξιν τινά. Χωρὶς
 τούτου θέλομεν ὑποπέσει καὶ ἡμεῖς εἰς τὸ αὐτὸ ἀμάρτημα, καὶ
 τὴν αὐτὴν κατάκρισιν θέλομεν ἐπισύρει εἰς ἐκυτοὺς. Τάξις δὲ
 δὲν εἰσάγεται εἰς τὴν ἀταξίαν, ἐὰν δὲν ἐξετάσωμεν περὶ τί κυ-
 ρίως στρέφεται ὅλη ἡ ἀπάντησις τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου. Ὁθεν
 ἀναγνόντες αὐτὴν μετὰ προσοχῆς, ταῦτα ἐδυνήθημεν νὰ συμ-
 περάνωμεν ὡς κεφάλαια τῆς ὅλης φλυαρίας·

Α Ὅτι ὁ ὅρκος ἀπαγορεύεται εἰς ὅλους τοὺς χριστιανούς
 κατὰ τὸ Ματθ. Ε', 33—37 καὶ ἰακ. Ε', 12.

Β' Ὅτι τὸν παρὰ τῆς πολιτείας νενομοθετημένον ὅρκον ἀνέχεται μὲν ἡ ἐκκλησία, οὐκ ἀποδέχεται δέ, οὐδὲ παραδέχεται.

Γ' Ὅτι ὁ κληρικὸς δὲν ὁμνύει, ἀλλὰ διαβεβαιώνει μόνον ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως κατ' ἀρχαῖον ἔθος ἕως σήμερον σωζόμενον εἰς ὅλας τὰς πολιτείας τῶν ὀρθοδόξων λαῶν.

Δ' Ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων ὅρκος εἶναι ἀπρεπής, ἀνόκειος καὶ ἀνάρμοστος εἰς τὸν κληρικόν.

Ἐντὸς αὐτῶν τῶν τεσσάρων κεφαλαίων θέλομεν σπουδάσειν νὰ περιορισθῶμεν καὶ ἡμεῖς· ἀλλὰ καθ' ὅσον μᾶς ἐπιτρέπει ἡ ἄκρα τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου ἀταξία. Πλὴν ἐπειδὴ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Α' κεφαλαίου εἶναι κατὰ μέγα μέρος ὑπόθεσις καὶ τῶν ἄλλων τριῶν, θέλει λάβει τὸ κεφάλαιον τοῦτο περισσοτέραν ἑκτασιν ἢ ἕκαστον τῶν ἄλλων. Αὐστηρὰ λογικὰ ὅρια ἂς μὴν ἀπαιτῇ ὁ ἀναγνώστης· τοῦτο ἀπαιτῶν, ἀπαιτεῖ πρᾶγμα ἀδύνατον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Ὅτι ὁ ὅρκος ἀπαγορεύεται εἰς ὅλους τοὺς χριστιανοὺς
Κατὰ τὸ Ματθ. Ε', 33—37 καὶ Ἰάκ. Ε', 12.

ΜΕΡΟΣ Α'.

Εἰς πάντα ἄλλον ἄνθρωπον ἤρμοζε τὸ γράφειν, ὅτι ὁ ὅρκος ἀπαγορεύεται παρὰ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου εἰς ὅλους τοὺς χριστιανοὺς, ὅχι ὅμως ποτὲ εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον πρεσβύτερον καὶ οἰκονόμον τὸν ἐξ οἰκονόμων Κύριον Κωνσταντῖνον. Ἐν τῇ διαβοήτῳ αὐτοῦ Κατηχήσει ἔγραφεν, ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι συγχωρημένος, καὶ διαταγμένος μάλιστα ἀπὸ αὐτὸν τὸν θεόν, ὅστις καὶ αὐτὸς τὸν μετεχειρίσθη κ.τ.λ.· γράφων δὲ νῦν, ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ἀσυγχώρητος, δὲν ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτόν· Ἐγραφε καὶ ἔλεγε πολλὰ κατὰ τοῦ ὅρκου καὶ τῶν ὁμνούντων ὁ Χρυσόστομος· ἀλλ' ἐβεβαίωσε τὰ γραφόμενα τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ παραδείγματι.

διότι δὲν ὤμνουν αὐτός. Ἀλλ' ὁ ἅγιος μέγας οἰκονόμος, γράφων κατὰ τοῦ ὅρκου, ὡς ὅλως ἀπηγορευμένου, καὶ ὀρκιζόμενος αὐτός, δὲν ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτόν; Ὅστις λαλεῖ ἢ γράφει κατὰ τινος πράγματος ὡς κακοῦ, καὶ ἔπειτα πράττει αὐτὸς τὸ καθ' οὗ λαλεῖ καὶ γράφει, δὲν γράφει καὶ λαλεῖ καθ' ἑαυτοῦ; Θεωρεῖ τὸν ὅρκον ἀπηγορευμένον κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, καὶ μυριάκις βοᾷ· Μὴ ὁμόσαι ὅλως· καὶ ὅμως ὀρκίζεται! Ὅποια ἀντιφασίαι! Θεωρεῖ τὸν ὅρκον συγχωρητὸν, καὶ ὀρκίζεται καὶ αὐτός· καὶ ὅμως κραυγάζει, ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ὅλως ἀπηγορευμένος! Ὅποια ἀντιφασίαι! Ὅποιοι παραλογισμοί! Τόσος ἐχθρὸς δεικνύεται τοῦ ὅρκου, ὥστε νομίζει τις, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕταμος ὄχι μόνον χρήματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ τοῦ μὴ ὁμόσαι· καὶ ὅμως ὁμνύει! Φέρει σύνταγμα ὅλον πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀποστολικῶν χρόνων μέχρι τοῦ ἐκδότου τοῦ ἱερωτάτου Πηδαλίου, τοῦ μακαρίτου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ἀπηγορευμένος· καὶ ὅμως αὐτὸς ὀρκίζεται! Δὲν γράφει λοιπὸν καθ' ἑαυτοῦ; Ἀλλ' ἔχει πρόχειρον τὴν ἀπολογία, ὅτι αὐτὸς δὲν ὤμοσεν ἐπὶ τοῦ δικαστηρίου, διεβεβαίωσε μόνον ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως! Ματαία ἀπολογία! Ἄν νομίζῃ ὁ ἅγιος οἰκονόμος, ὅτι διὰ τῆς ἀτόπου καὶ παραλόγου ταύτης πράξεως ἀπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους, ὁ θεὸς ὅμως οὐ μυκτηρίζεται. Ἀλλὰ περὶ τούτου θέλομεν ὁμιλήσει ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ.

Ἐξελέγξαντες δὲ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἀντιφάσκοντα πρὸς ἑαυτόν τὸν σοφὸν οἰκονόμον, ἐλέγχομεν αὐτὸν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς καὶ ψευδόμενον· διότι εὐθὺς ἐκ προσιμίων ψεύδεται. Εὐθὺς ἀρχόμενος λέγει, ὅτι τὴν ἰε τοῦ παρελθόντος Σεπτεμβρίου ἐξέδωκε τὸ ἐφετεῖον τὴν περὶ τῆς δίκης του ἀπόφασιν· καὶ ὅμως ἡμεῖς, πλαττόμενοι ἄγνοιαν τοῦ τέλους τῆς δίκης, ἐγράψαμεν τὴν ἰή τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὅσα ἐγράψαμεν· ἐνῶ ὁ ἀριθ. 1528 τῆς Ἀθηνᾶς εἶναι ἐκδεδομένος ἀπὸ τῆς ις', καὶ ὄχι ἀπὸ τῆς ἰή τοῦ Σεπτεμβρίου, καὶ ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι ἐγράψαμεν τὰ ἐν αὐτῷ ἐκδεδομένα τὴν ιδ' τοῦλάχιστον. Ὡστε δὲν ἐπλάσαμεν

ἀγνοίαν, ὡς ψευδόμενος λέγει ὁ ἱερεὺς τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ· ἀλλ' εἵπομεν ἄλην τὴν ἀλήθειαν. Μικρὸν μὲν τὸ ψεῦδος· ἀλλὰ τὸ ψεῦδος εἶναι πάντοτε ψεῦδος, καὶ ἀνάξιον ἱερέως, διαβεβαιούντος τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ δικαστηρίου ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως. Χεῖλη ἱερέως οὐ ψεύδεται!

Παρεξηγῶν δὲ ὁ σοφὸς οἰκονόμος τὸν κύριον καὶ ἀληθινὸν σκοπὸν τῶν παρ' ἡμῶν τοπρωτῶν γραφέντων, λέγει μετὰ τὸ ἀνωτέρω ἐλεγχθέν ψεῦδος, ὅτι ἐθεολογήσκαμεν ἀπὸ τοῦ Πυθαγόρου, τοῦ Κικέρωνος, τοῦ Κλεινίου, τοῦ Ἰσοκράτους, διὰ νὰ ἀποδείξωμεν, « ὅτι χρεωστέϊ πάντως ὁ κληρικὸς, ὁ ἱερεὺς, ὁ ἀρχιερεὺς, στεκόμενος ἐν τῷ δικαστηρίῳ, ὅπου περατυγχάνουσι καὶ κακούργοι πολλάκις δικαζόμενοι, νὰ ὁρκίζεται ἐπὶ τοῦ θείου εὐαγγελίου. » Δὲν ἐθεολογήσαμεν, ὡς εἰρωνευόμενος λέγει ὁ μέγας θεολόγος· ἀλλὰ προιδόντες, ὅτι ὁ ὅρκος ἀνδρὸς φημιζομένου ἐπὶ παιδείᾳ καὶ σοφίᾳ κ.τ.λ. δι' ὀλίγα χρήματα ἤθελε προξενήσει μέγα σκάνδαλον, θέλοντες ν' ἀποτρέψωμεν αὐτὸν ἀπὸ τούτου πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ σκανδάλου καὶ τῆς ἰδίας αὐτοῦ δυσφημίας, εἰπόντες, ὅτι ὁ ἀληθινὸς ὅρκος δὲν ἀπαγορεύεται, εἵπομεν ἔπειτα· « Ὅστις ἀληθῶς » διὰ σέβας πρὸς τὸ θεῖον, τὸ ὁποῖον ὁμνῶν ἐπικαλεῖται μάρτυρα καὶ τιμωρὸν, δὲν ὁμνύει, προτιμᾷ καὶ τὴν ἀδικον ἀπό· « τισιν χρημάτων ἀπὸ τοῦ δικαίου ὅρκου. » Καὶ πρὸς τοῦτο ἐφέρομεν καὶ τὸν Πυθαγόραν, καὶ τὸν Κλεινίαν, καὶ τὸν Σύλλων καὶ τὸν Ἰσοκράτην. Ἀλλ' εἰς μάτην ἠλπίσκαμεν, ὅτι ὁ ἱερεὺς τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ, ἐντρεπόμενος τοὺς ἐθνικοὺς, ἤθελεν ἀποφύγει τὸν ὅρκον, καὶ ἐὰν ἐμελλε νὰ εὐορκήσῃ, ἀποτίων, ὡς ἔπραξαν ἐκεῖνοι! Ἐφαγε τὸν ὅρκον! Ἀλλ' ἂν ἔζη ὁ θαυμαστής τοῦ Κλεινίου μέγας Βασίλειος, τὸν ὁποῖον φέρει ὁ μέγας οἰκονόμος ὡς ἐχθρὸν τοῦ ὅρκου, τί ἤθελεν εἰπεῖ περὶ τοῦ παραδόξου τούτου ὀρκοφάγου; Ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος ἀνέγνωσε τὸν πρὸς τοὺς πολυὺς διάλογον Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἀλλαχοῦ· ἀνέγνωσε ἐξέβαια ἐν αὐτῷ καὶ ταῦτα·

ἽΟρκος δὲ μή μοι χρημάτων κέρδος φέροι.

Αἴαν γὰρ κίσχυρὸν φαίνεται.

Λίαν πρόχειρον ἐγκαλεῖν ψευδορκίαν.
 Τούτων τί μᾶλλον ;
 Πλείους κακοί εἰσιν εἰς τὰ χρέμματα.
 Τίς οὐ συνθήσεται ;
 Καὶ τοῖς σοφισταῖς τοῦτ' ἐδογματίζετο.
 Τί οὖν μέγ' ἡμῖν ;
 Οὐδέν· τὸ μιμῆσθαι δὲ καὶ φαινοίμεθα
 Χείρους. Τόδ' αἰσχρὸν καὶ μάλα.
 Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

Μόλις εἶχεν ἀρχίσαι τὸ ἀνθρώπινον γένος νὰ πληθύνηται, καὶ ἀμέσως εἰσέχθησαν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν τὸ ψεῦδος, ὁ δόλος, ἡ ἀπάτη. Καὶ ὅσον ἐκεῖνο ἐπληθύνετο, τόσον ἐπληθύνοντο ἐνταυτῷ καὶ αἱ κακίαι. « Ἐπληθύνθησαν, λέγει ἡ θεία γραφή, » αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ πᾶς τις διανοεῖτο « ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ πάσας τὰς » ἡμέρας. » Ὡστε, ὡς ἀνθρωπίνως πρὸς ἀνθρώπους διαλεγομένη, λέγει ἡ γραφή· « Ἐνεθυμήθη ὁ θεὸς, ὅτι ἐποίησε τὸν ἀνθρώπον ἐπὶ » τῆς γῆς, καὶ διανοήθη, καὶ εἶπεν· Ἀπαλείψω τὸν ἀνθρώπον, » ὃν ἐποίησα, ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. » Εἰσαχθείσης τοίνυν τῆς ἠθικῆς διαφθορᾶς εἰς τὸν κόσμον, τί ἔπρεπε νὰ πράξῃ ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία πρὸς ἀσφάλειαν αὐτῆς ἐναντίον τοῦ ψεύδους, τοῦ δόλου, τῆς ἀπάτης ; Ὅσα καλύματα, ἠθικὰ καὶ πολιτικὰ, ἦτον δυνατὸν νὰ ἐπινοηθῶσι πρὸς τοῦτο, ἐπεινοήθησαν, καὶ ἐν τούτοις ἦτον καὶ ὁ ὅρκος. Χρεωστεῖ λοιπὸν ὁ ὅρκος τὴν ἑαυτοῦ ἀρχὴν εἰς τὴν κακίαν καὶ πονηρίαν τοῦ ἀνθρώπου ! Καὶ εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ διαστροφῆς καὶ διαφθορᾶς ! Ἄν ὁ ἀνθρώπος ἔμενεν εἰς τὴν πρώτην αὐτοῦ ἀπλότητα καὶ χρηστότητα, ὅρκος δὲν ἦθελεν ὑπάρχει. Διὰ τῆς ἰσχύος λοιπὸν τοῦ φόβου καὶ τρόμου τοῦ ὅρκου ἦθελεν ἡ κοινωνία νὰ φέρῃ τοὺς ψεύστας, τοὺς δολίους, τοὺς ἀπατεῶνας εἰς τὴν ἀλήθειαν, εἰς τὴν πίστιν, εἰς τὴν χρηστότητα. Διὰ τοῦ μέσου τούτου ἐμελλόν νὰ ἀναγκάζωνται οἱ ψεῦσται, οἱ πονηροὶ καὶ δόλιοι ἢ νὰ λέγωσι τὴν

ἀλήθειαν, ἢ νὰ στιγματίζωσιν αὐτοὶ ἑαυτούς, καὶ νὰ παραδί-
δωσιν αὐτοὶ ἑαυτούς εἰς τὴν θεῖαν ὀργὴν καὶ τιμωρίαν. Καὶ
πρόντι ὁ ὅρκος ἀπεδείχθη ἰσχυρότατον προφυλακτήριον τῆς
κοινωνίας! Ἄν ὁ ἄνθρωπος πρὸ τοῦ ὅρκου καὶ χωρὶς ὅρκου τολ-
μᾷ νὰ κρύπτῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ ψεύδῃται, ἐρχόμενος εἰς
τὸν ὅρκον, φέρων εἰς νοῦν, ὅτι ὁμνῶν ἐπικαλεῖται αὐτὸν τὸν
θεὸν μάρτυρα, τὸν μόνον ἔχοντα τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀρετὴν
νὰ ἀνταμείβῃ καὶ τὴν κακίαν νὰ τιμωρῇ καὶ ἐν τῇ νῦν καὶ ἐν τῇ
μελλούσῃ ζωῇ, ὁμολογεῖ τὴν ἀλήθειαν. Μόνον ὁ εἰς ἔσχατον
ἀσεβείας φθάσας, τολμᾷ καὶ ὁμνῶν νὰ ψεύδῃται.

Κατὰ ταῦτα ὁ ὅρκος εἶναι τόσον ἀρχαῖος, ὅσον ἀρχαῖον εἶναι
καὶ τὸ ἀνθρώπινον γένος· διότι τόσον ἀρχαία εἶναι καὶ ἡ κα-
κία καὶ κακοήθεια. Καὶ δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἔθνος ἀρχαῖον,
εἰς ὃ δὲν ἦτον εἰσηγμένος ὁ ὅρκος· διότι δὲν ὑπάρχει καὶ ἔθνος
ἀρχαῖον, εἰς ὃ δὲν ἦτον εἰσηγμένη ἡ ἠθικὴ διαφθορά! Πλὴν
ἐπειδὴ δὲν συγγράφομεν τὴν ἱστορίαν τοῦ ὅρκου, παρατρέχοντες
τ' ἄλλα τῆς ἀρχαιότητος ἔθνη, λέγομεν ὀλίγα περὶ τῶν Ἑβραίων
καὶ Ῥωμαίων· περὶ τῶν πρώτων· διότι ἐν αὐτοῖς ἐγεννήθη ὁ
χριστιανισμός· περὶ τῶν δευτέρων· διότι ἐπ' αὐτῶν ἀρχόντων
ἐγεννήθη ὁ χριστιανισμός.

Ὅτε ἐφάνη ὁ χριστιανισμός εἰς τὸν κόσμον, ὁ ὅρκος ἦτον
συνθεστότατος καὶ κοινώτατος ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων παρὰ τε
τοῖς Ἑβραίοις καὶ τοῖς Ῥωμαίοις. Παρὰ τοῖς πρώτοις ὁ ὅρκος
ἐθεωρεῖτο μάλιστα παρ' αὐτοῦ τοῦ θεοῦ διατεταγμένος, ὡς πέ-
ρας πάσης ἀντιλογίας. Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν ἀρχαίων χρόνων ἐφυ-
λάτταντο παρ' αὐτῶν οἱ ὅρκοι μετὰ πάσης εὐλαθείας καὶ ἀκρι-
βείας. Ἐπὶ δὲ τῶν πρὸ τῆς αὐτῶν αἰγυμνωσίας ἐσχάτων χρό-
νων αἱ ἐπισοφαὶ ἐγένοντο παρ' αὐτοῖς συχνόταται, δι' ἃς καὶ
ἠλέγχοντο συχνάκις παρὰ τῶν προφητῶν, καὶ μετὰ πολλῆς
σπουδῆς συνιστάτο εἰς αὐτοὺς παρὰ τούτων ἡ ἐρώτης τοῦ ὅρκου.
Μετὰ δὲ τὴν αἰγυμνωσίαν, ἐπειδὴ κατ' αὐτὴν ὑπέφερον πολλὰ
κακά, σωφρονήσαντες οἱ Ἑβραῖοι, ἐφύλαττον καὶ τὸν ὅρκον.
Ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ὅλη ἡ ἠθικὴ τοῦ Ἑβραϊ-

κοῦ ἔθνους ἦτον διεφθαρμένη, οὕτω καὶ ὁ ὅρκος εἶχεν ἐκπέσει
 εἰς μεγίστην βεβήλωσιν καὶ κατάρχησιν. Τῆς φαρισαϊκῆς ἠθι-
 κῆς τὰ διστραμμένα ἀξιώματα ἐπενήργησαν καὶ εἰς αὐτόν.
 Ἐδίδασκον δηλαδὴ οἱ φαρισαῖοι, ὡς δῆλον ἐξ ὧν ἀναγινώσκο-
 μεν περὶ αὐτῶν ἐν εὐαγγελίοις (Ματθ. ΚΓ', 16—22), ὅτι
 ὅρκοι, γινόμενοι εἰς τὸν ναόν, εἰς τὸ θυσιαστήριον, εἰς τὴν Ἱε-
 ρουσαλήμ, εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ
 ἀνθρώπου, δὲν ἔχουσι τι κῦρος, οὐδ' ὑποχρεοῦσι τὸν ὁμνύοντα
 εἰς τὴν τήρησιν αὐτῶν διότι παρ' ἅπασι τούτοις δὲν ὑπάρχει τι
 ἱερόν. Μόνοι, ἔλεγον, οἱ εἰς τὸν θεὸν τὸν ζῶντα γινόμενοι ὅρκοι
 εἶναι ἀληθινοὶ καὶ ἐνταυτῷ κύριοι. Τούτοις δὲ ἐξισοῦντο, κατὰ
 τὴν δόξαν αὐτῶν, μόνοι οἱ εἰς τὸν χρυσὸν τοῦ ναοῦ καὶ εἰς τὸ
 ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου δῶρον γινόμενοι· διότι καὶ οἱ εἰς ταῦτα
 ὁμνύοντες, ἐνομίζοντο εἰς αὐτὸν τὸν θεὸν ὁμνύοντες· ἐπειδὴ τὰ
 δῶρα ταῦτα ἦσαν τοῦ Θεοῦ ἴδια. Τοῦτο ἦτον πρόφασις· τὸ δὲ
 ἀληθινὸν ἦτον, ὅτι τὸ συμφέρον τῶν τὰ τοιαῦτα διδασκόντων
 ἀπῆτει τὸ νὰ νομίζωνται τὰ δῶρα ἔκεῖνα τόσον ἱερὰ, ὡς ἂν εἰς
 αὐτὰ μάλιστα κατ' ἐξαίρεσιν εὐηρεστεῖτο ὁ Θεός. Τοὺς ὅρκους
 τούτους ὠνόμαζον οἱ φαρισαῖοι *μεγάλους καὶ βαρεῖς*· τοὺς δὲ
 εἰς τὸν ναόν, εἰς τὸ θυσιαστήριον κ.τ.λ., *μικροὺς καὶ ἐλα-*
φροὺς. Ἐκείνους μόνον ἦτον ὑπόχρεως ὁ ἄνθρωπος νὰ φυλάττῃ,
 καὶ ἐκείνους μόνον παραβαίνων, ἐγίνετο ἐπίορκος· ἀπὸ δὲ τῶν
 ἄλλων οὐτ' αὐτοὶ ἀπεῖχον, οὔτε οἱ μαθηταὶ αὐτῶν. Ἰδοὺ
 ἠθικὴ! Ὁ ὁμνύων εἰς τὸν ναὸν οὐκ ὀφείλει· ὁ δὲ εἰς τὸν χρυσὸν
 τοῦ ναοῦ ὁμνύων, ὀφείλει! Ὁ ὁμνύων εἰς τὸ θυσιαστήριον, οὐκ
 ὀφείλει· ὁ δὲ εἰς τὸ ἐπ' αὐτοῦ δῶρον ὁμνύων, ὀφείλει! Ὁρκος
 γινόμενος εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ
 κ.τ.λ., δὲν εἶναι ὅρκος· διότι δὲν γίνεται ἀμέσως εἰς τὸν
 θεόν! Δὲν ἤξευρον οἱ φαρισαῖοι, ὅτι καὶ ὁ εἰς ταῦτα ὁμνύων,
 εἰς τὸν θεὸν ἀποβλέπει; Ἥξευρον· ἀλλὰ τοιαύτης ἠθικῆς ἀξιώ-
 ματα συνέφερον εἰς αὐτούς. Καὶ τοιοῦτοι μὲν ἦσαν περὶ τοὺς
 ὅρκους οἱ Ἑβραῖοι ἐπὶ Χριστοῦ.

Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ἐδείκνυνον

μέγα σέβας πρὸς τὸν ὅρκον· ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ ἀπώλεσεν οὗτος καὶ παρ' αὐτοῖς τὴν πρώτην αὐτοῦ ἱερότητα· διότι καὶ αὐτῶν ἡ ἡθικὴ διαφθορὰ ἦτον τότε μεγίστη. Τόσον συνήθεις, τόσον κοινοὶ ἦσαν τότε παρ' αὐτοῖς οἱ ὅρκοι, ὥστε ἐγίνοντο καὶ περὶ μικροτάτων καὶ εὐτελεστάτων πραγμάτων· καὶ εἰς τόσῃν κατάχρησιν εἶχον καταντήσει, ὥστε εἰς ἀμμίαν ἴσως ἄλλην ἐπικράτειαν δὲν ἐγίνοντο τόσοι ψευδεῖς ὅρκοι καὶ ἡγορασμένοι, ὅσοι εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους.

Πλὴν εἰς ὅσῃν κατάχρησιν καὶ βεβήλωσιν καὶ ἂν εἶχε καταντήσει ὁ ὅρκος παρὰ τε τοῖς Ἑβραίοις καὶ τοῖς Ῥωμαίοις κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, ἦτον ὅμως πάντοτε ἐν χρήσει παρὰ τοῖς δικαστηρίοις, καὶ πάντοτε ἐπήγετο παρ' αὐτῶν καθ' ὅς ἐπήγετο περιστάσεις· καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἦτον δυνατὸν ν' ἀπαγορευθῇ.

Πλὴν, ῥητῶς λέγοντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· « Πάλιν ἠκούσατε, ὅτι ἐβρέθη τοῖς ἀρχαίοις· Οὐκ ἐπιорκήσεις· » ἀποδώσεις δὲ τῷ Κυρίῳ τοὺς ὅρκους σου. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν » μὴ ὁμόσαι ὅλως· μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ· » μήτε ἐν τῇ γῇ, ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τῶν ποδῶν αὐτοῦ· μήτε » εἰς ἱεροσόλυμα, ὅτι πόλις ἐστὶ τοῦ μεγάλου βασιλέως· μήτε ἐν » τῇ κεφαλῇ σου ὁμόσης, ὅτι οὐ δύνασαι μίαν τρίχα λευκὴν » ἢ μέλαιναν ποιῆσαι. Ἐστω δὲ ὁ λόγος ὑμῶν Ναὶ, ναι, Οὐ, » οὐ· τὸ δὲ περισσὸν τούτων ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστίν· » (Ματθ. Ε', 33—37) καὶ κατὰ ταῦτα λέγοντος καὶ τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου· « Πρὸ πάντων δὲ, ἀδελφοί μου, μὴ ὁμνύετε μήτε τὸν » οὐρανόν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινα ὅρκον. Ἦτω δὲ ὑμῶν » τὸ Ναὶ ναι, καὶ τὸ Οὐ οὐ· ἵνα μὴ ὑπὸ κρίσιν πέσητε· » Ἰακωβ. Ε', 12) ἐσυμπεράναν πολλοὶ ἐκ τῶν ῥημάτων τούτων τελείαν ἀπαγόρευσιν τοῦ ὅρκου. Πλὴν δὲν ἀπαγορεύεται ἐξ αὐτῶν ὁ ὅρκος ἀπολύτως, ἀλλ' ἡ περὶ αὐτὸν ἀσεβὴς κατάχρησις.

Ἰδομεν ἀνωτέρω ὅποια ἀξιώματα ἐπρέσβευον αἱ φαρισαῖοι. Δι' αὐτὰ ἐθεάτριζεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ἀπεδείκνυν

εἰς αὐτοὺς, ὅτι αἱ τοιαῦται διδασκαλίαι καὶ δόξαι εἶναι ἀθλίαι ἐπιβοηθήματα τῆς αὐτῶν κακοηθείας· διότι καὶ οἱ εἰς ἄλλα πράγματα γινόμενοι ὅρκοι, εἰς τὸν θεὸν ἀναφέρονται σιωπηλῶς. Διὸ καὶ ἀπεδοκίμαζε, καὶ αὐστηρότατα κατέκρινε τὰ πρὸς εὐκόλον ἀπάτην τῶν ἀπροσέκτων καὶ ἀπλῶν ἀνθρώπων ἐπινοήματα ταῦτα τῶν φαρισαίων, οἷονεὶ λέγων· Κάλλιον εἶναι τὸ νὰ λέγῃ τις εἰλικρινῶς Ναὶ ἢ Οὐ χωρὶς ὅρκου, ἢ νὰ μεταχειρίζεται πρὸς μόνον τὸ θεαθῆναι τοιοῦτους ὅρκους, οἱ ὅποιοι ἂν καὶ ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν ὑπάρχωσιν ἀληθινοὶ ὅρκοι, νομίζονται ὅμως παρὰ τῶν ὁμνούντων μηδὲν κῦρος ἔχοντες, μηδὲ ὑποχρεοῦντες τὸν ὁμνούντα εἰς τὴν τήρησιν αὐτῶν.

« Quæri autem potest, cum diceretur: «Ego autem dico vobis, non jurare omnino:» cur additum sit: «Neque per cælum, quia thronus Dei est, et cætera». Credo propterea, quia non putabant Judæi se teneri jurejurando, si per ista jurassent; et quoniam audierant, «Reddes autem Domino jusjurandum tuum,» non se putabant Domino debere jusjurandum, si per coelum, aut terram, aut per Hierosolymam: aut per caput suum jurarent: quod non vitio præcipientis, sed illis male intelligentibus, factum est. Itaque Dominus docet nihil esse tam vile in creaturis Dei, ut per hoc quisque perjurandum arbitretur: quando a summis usque ad infima divina providentia creata regerentur, incipiens a throno Dei usque ad capillum album aut nigrum.—Ergo Deo debet jusjurandum ineffabiliter tenenti omnia, et ubique præsentī, quisquis etiam per caput suum jurare voluerit: et hinc etiam cætera intelliguntur etc. (Augustin. de sermone Domini in monte. Matth. V, 33—37. Tom. IV. pag. 339),

Δὲν ἀποδοκιμάζει ἄρα, οὐδ' ἀπαγορεύει ὁ Χριστὸς Ματθ. Ε', 33—37 ἀπολύτως τὸν ὅρκον, ἀλλὰ τὰ περὶ τοῦ ὅρκου διαστραμμένα ἀξιώματα τῶν φαρισαίων· διὰ τοῦτο καὶ μόνον τῶν ἀπατηλῶν ἐκείνων τύπων τῶν φαρισαίων μέμνηται.

Ἄλλ' ὅπως δὴ ποτε καὶ ἂν ἐρμηνευθῶσι τὰ ῥήματα τοῦ Χριστοῦ, δὲν συμπεραίνεται ἐξ αὐτῶν τελεία τοῦ ὅρκου ἀπαγορεύσεις. Ἄλλ' ὅτι δὲν συμπεραίνεται ἐξ αὐτῶν, τοῦτο συμπεραίνοντες πολλοὶ τῶν ἀρχαίων χριστιανῶν ἐκ κακῆς αὐτῶν ἐρμηνείας, ἀπέφευγον τὸν ὅρκον. Τοῦτ' αὐτὸ συμπεραίνοντες ἐξ αὐτῶν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ πολλοὶ πατέρες τῆς ἐκκλησίας κατὰ τοὺς ἀκολουθούς αἰῶνας, ἔγραφον κατὰ τοῦ ὅρκου. Ἄλλ' ἂν οἱ θέλοντες τὸν ὅρκον παρὰ τοῦ εὐαγγελίου ἀπηγορευμένον, ἤθελον ἀπηγορευμένον τὸν κατὰ τὴν διεστραμμένην τῶν φαρισαίων ἠθικὴν, ἢ τὸν περὶ τῶν καθ' ἡμέραν ἐκ κακῆς συνηθείας καὶ μικρῶν καὶ εὐτελῶν πραγμάτων προπετῶς καὶ ἀκρίτως γινόμενον, εἶχον δίκαιον· διότι ὁ τοιοῦτος ὅρκος ἀπαγορεύεται τινόντι· ἄδικον ὅμως εἶχον, ἂν ἐνόμιζον ἀπηγορευμένον πάντα ὅρκον ἀπολύτως, καὶ αὐτὸν δηλαδὴ τὸν παρὰ τῶν δικαστηρίων κατὰ τὸν νόμον τῆς πολιτείας ἐπαγόμενον. Τὴν ἀναγκαίαν ταύτην διάκρισιν ἐξ ἀρχῆς ποιήσασα ἡ ἐκκλησία, δὲν ἀπηγόρευσέ ποτε τὸν ὅρκον πάντοτε ὅμως ἐτιμώρησε τὴν ἐπιορκίαν.

Ἀλλὰ λέγουσιν οἱ θέλοντες τὸν ὅρκον ὅλως ἀπηγορευμένον, ὅτι ὁ Χριστὸς, λέγων· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως » δὲν ἐξαιρεῖ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης οὐδ' αὐτὸν τὸν ἐπαχτὸν ὅρκον. Σφάλλουσι μεγάλως οἱ οὕτω φρονούντες καὶ δοξάζοντες. Πῶς δύναται τις νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπαγορεύει εἰς τὴν αὐτοῦ ἐκκλησίαν καὶ τὸν ἐπαχτὸν ὅρκον; Ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία ἐμελλε νὰ συσταθῇ καὶ ὑπάρξῃ ἐντὸς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας ὡς σύστημα ἠθικόν, καὶ ὅχι πολιτικόν· καὶ οἱ χριστιανοί, ὡς πολῖται ἢ ὑπάκοοι Ῥωμαῖοι, ἐμελλον πολιτικῶς νὰ ὑπόκεινται καὶ πείθωνται καὶ ὑποτάσσωνται εἰς τὴν καθεστῶσαν κοσμικὴν ἐξουσίαν, εἰς τοὺς νόμους τῆς ἐπικρατείας, καὶ κατ' αὐτοὺς νὰ ζῶσι καὶ πολιτεύωνται. Ἀλλὰ κατ' αὐτοὺς τοὺς νόμους ἦσαν καὶ δικαστήρια καταστημένα, καὶ ὁ ὅρκος εἰσληγμένος εἰς τὰ δικαστήρια ταῦτα· καὶ ἦτον ποτὲ δυνατόν ν' ἀπαγορευθῇ; Ἄν ἀπηγορεύετο ὁ ὅρκος, ἀκόλουθον ἦτον ν' ἀπαγορευθῇ καὶ τὴ δικάζεσθαι παρὰ τοῖς

κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἐπικρατείας καθεσταμένοις δικαστηρίοις· διότι δικαζόμενοι οἱ χριστιανοὶ παρ' ἐθνικῶν δικαστηρίων, πῶς ἦτον δυνατόν ν' ἀποφεύγωσι τὸν ὄρκον; Τοῦτο δὲν ἀπηγορεύθη, ἄρα οὐδ' ἐκεῖνο. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὁ θεμελιωτὴς τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἐσέβετο τὰ καθεστῶτα, ἐτίμα τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, ἐπέθετο εἰς τοὺς νόμους καὶ τῆς πατρίδος του καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐπικρατείας, καὶ ποτὲ δὲν ἐδείξεν, οὔτ' ἐδίδασκεν ἀντίστασιν καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν καὶ εἰς τοὺς νόμους. Καὶ αὐτὸς ἐτέλει φόρον, καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ διέταττε φόρον τελεῖν. « Ἀπόδοτε, ἔλεγε, τὰ Καίσαρος » Καίσαρι, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ Θεῷ. » (Ματθ. ΚΒ', 21.) Ἄν ὅλως ἀπηγόρευε τὸν ὄρκον, καὶ, κατ' ἀναγκαστὴν ἀκολουθίαν, καὶ τὸ δικάζεσθαι παρὰ τοῖς καθεσταμένοις δικαστηρίοις, δὲν ἀντέπραττεν εἰς τὰ καθεστῶτα; δὲν προσέκρουεν εἰς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν; δὲν ἐδίδασκεν ἀπειθείαν εἰς τοὺς νόμους; Καὶ τοῦτο πράττων, δὲν ἤθελε κατηγορηθῇ καὶ τιμωρηθῇ παρ' αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων ὡς ἀνάρτης; Δὲν ἀπηγόρευσε λοιπὸν τὸν παρὰ τοῦ δικαστοῦ πρὸς εὔρεσιν καὶ ἐξέτασιν τῆς ἀληθείας ἐπαγόμενον ὄρκον· καὶ τοῦτο γίνεται ἔτι μᾶλλον δῆλον ἐκ τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ. Ὅτε συλληφθεὶς ἀπήχθη πρὸς τὸ δικαστήριον, εἶπεν αὐτῷ ὁ ἀρχιερεὺς Καϊάφας· « Ἐξορκίζω σε » κατὰ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, ἵνα ἡμῖν εἴπῃς, εἰ σὺ εἶ ὁ Χριστὸς, » ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ. » Καὶ ὁ Χριστὸς εἶπε· « Σὺ εἶπας. » (Ματθ. ΚΣ', 63.) Οὗτος ἦτον ὁ ἀρχαιότερος τύπος τοῦ ὄρκου παρὰ τοῖς Ἑβραίοις ἐν τοῖς δικαστηρίοις· ὁ ὁμνῶν δὲν ἀπήγγελλε τὸν ὄρκον προφερόμενον· ἀλλ' ἀκούων αὐτὸν, ἀπεκρίνετο καταφάσκων, ἢ τῷ Ἀμήν, ἢ ἄλλῳ τινὶ καταφάσεως ῥήματι χρώμενος. Ὁ Χριστὸς ἀπεκρίθη· Σὺ εἶπας (ἰδ. καὶ Κ. Κονγόνη Ἑβρ. ἀρχαιολ. Σελ. 25). Ὑποταχθεὶς λοιπὸν αὐτὸς ὁ ἴδιος εἰς τὸν νόμον τοῦ ἔθνους του, πῶς ἦτον δυνατόν ν' ἀπαγορεύσῃ τὸν κατὰ νόμον εἰθιζόμενον ἐν δικαστηρίοις ὄρκον;

Ἀλλ' ἂν πατέρες τῆς ἐκκλησίας ἐσυμπέραναν ἐκ τοῦ· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως· » τελείαν τοῦ ὄρκου ἀπαγόρευσιν,

ὑπάρχουσιν ὁμῶς ἄλλοι δοξάζοντες τὸ ἐναντίον. Ὁ τῶν ἱερῶν γραφῶν εἰδημονέστατος καὶ κριτικώτατος Ἱερώνυμος λέγει εἰς τὸ Ματθ. Ε', 34, ὅτι ὁ Σωτὴρ ἡμῶν δὲν ἀπαγορεύει τὸ ὀμνύειν τὸν θεόν, ἀλλὰ τὸν εἰς τὰ κτίσματα ὅρκον. « Hanc, λέγει, » per elementa jurandi pessimam consuetudinem semper habuere Iudaei. Qui jurat aut veneratur, aut diligit eum per quem jurat. In lege praeceptum est, ut non juramus, nisi per dominum Deum nostrum. Iudaei per angelos, et urbem Hierusalem, et templum, et elementa jurantes, creaturas resque carnales venerabantur honore et obsequio Dei. Denique quo hic Salvator non per Deum jurare prohibuerit, sed per coelum et terram et Hierosolymam, et per caput tuum. »

Πῶς δὲ δοξάζει ὁ φιλόσοφος πατὴρ Αὐγουστίνος περὶ τούτου, ὅς ἀναγνώσῃ ὅστις θέλει ἐν Τόμ. Δ'. Σελ. 339 τὴν παρ' αὐτοῦ γινομένην ἐρμηνείαν τοῦ Ματθ. Ε', 33—37.

Ἀλλ' ὅτι καὶ ἐκτὸς τῶν δικαστηρίων δὲν ἀπηγορεύθη παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ὁ ἀναγκάσιος ὅρκος, δῆλον καὶ ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὁ Παῦλος δὲν ἐγίνωσκε τὴν κυριακὴν ἐντολήν; « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως; » ἢ ὅτι ἐπελάθετο ἢ κατεφρόνησεν αὐτῆς; Καὶ ὁμῶς αὐτοῦ ῥήματα εἶναι τὰ: « Μάρτυς μου ἐστὶν ὁ θεός, ᾧ λατρεύω. » Ῥωμ. Α', 9. καὶ: « Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης μοι τῆς συνειδήσεως ἐν πνεύματι ἁγίῳ. » Ῥωμ. Θ', 1. καὶ: « Ὁ θεός καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἶδεν, ὁ ὢν ἐυλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ὅτι οὐ ψεύδομαι. » Β' Κορινθ. ΙΑ', 31. καὶ: « Ἀ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι. » Γαλ. Α', 20. καὶ: « Μάρτυς μου ἐστὶν ὁ θεός. » Φιλιπ. Α', 8. καὶ: « Θεὸς μάρτυς » καὶ: « Ὑμεῖς μάρτυρες καὶ ὁ θεός. » Α' Θεσσαλ. Β', 8, 10. Ὁριστικώτερον, καὶ σαφέστερον δὲν ἐδύνατο νὰ ὀμόσῃ ὁ Παῦλος! Ὁ ὅρκος δὲν εἶναι ἄλλο, εἰμὴ « Ὁμολογία καθοριστικὴ μετὰ παραλήψεως θείας »

κατὰ τὸν Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα, ἢ « Ὁρκος δὲ δὴ πίστως ἐμμέσῳ θεῷ » κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον, καὶ τοῦτο εἶναι οἱ ὅρκοι τοῦ Παύλου.

Ἀλλὰ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα, ἴσως εἶπη ὁ μέγας οἰκονόμος, δὲν εἶναι ὅρκοι. Καὶ συμπεραίνομεν τοῦτο ἐξ ὧν λέγει ἐν στήλῃ ιγ'· « Σεβόμενος λοιπὸν τὰς σεπτὰς συνόδους, σέβου, Κ. ἀρθρογράφε, καὶ τοὺς θεοφόρους πατέρας — μηδὲ πιστεὺς ξένους τινὰς φιλόρχους σοφοὺς, οὔτινες καὶ τὸ τοῦ Μ. Ἀθανασίου « μάρτυρα τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμαι, » καὶ αὐτοῦ τοῦ θεοῦ Παύλου τοιαύτας ῥήσεις, τὰς λέγουσιν ὅρκους! » καὶ ἐν στήλῃ ιζ'· « Αὐτὸς » ὁ ἀπόστολος Παῦλος κρινόμενος, ἐπὶ τῆς καθαρᾶς αὐτοῦ συνειδήσεως διεβεβαίωσεν τὴν θεοφιλεῖ πολιτείαν του· « Ἐγὼ πάσῃ » συνειδήσει ἀγαθῇ πεπολίτευμαι τῷ θεῷ (Πράξ. κγ', 1). » Καὶ τοὺς Κορινθίους ἐπληροφῶρει κατὰ τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ (Β' Κορινθ. α', 12). Καὶ τὸν θεὸν αὐτὸν ἐπικαλέσθη μάρτυρα (Β' Κορ. α', 23). Τοῦτο δὲ δὲν εἶναι ὅρκος (ἀπαγε), ὡς λέγουσιν οἱ ξένοι συγγραφεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρύεται τὰς γνώμας ὁ ἀρθρογράφος (πλὴν εἰμὴ που ἡ μαρτυρία σημαίνει ὀρκωμοσίαν). » Ἀλλ' ἂν ὁ σοφὸς οἰκονόμος δὲν θέλῃ νὰ εἶπη ὅρκους τοὺς ὅρκους, ἀς εἶπη αὐτοὺς ἐνόρκους διαβεβαιώσεις. Ὁ μακάριος Παῦλος, τῶν ἐθνῶν ὁ διδάσκαλος, εἶχε χρεῖαν ἐνόρκων διαβεβαιώσεων· διότι ἔγραφε πρὸς ἀνθρώπους, οἵτινες δὲν παρεῖχον αὐτῷ πλήρη καὶ τελείαν πίστιν, καὶ ἐχρεώσται νὰ καταπολεμήσῃ αὐτῶν καὶ τὴν δυσπιστίαν καὶ τὰς πρόληψεις, καὶ τοῦτο δὲν ἐδύνατο ἄλλως νὰ κατορθώσῃ, εἰμὴ ἐνόρκως διαβεβαιῶν· « Nisi fortè putatis, fratres, λέγει ὁ ἅγιος Ἀγούστεινος, quia si sciret apostolus Paulus credere sibi Galatas, adderet jurationem et diceret: Quae autem scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior (Gal. I, 20). Videbat ibi eos qui credebant: videbat et alios qui non credebant. »

Ἀλλ' ὅτι ὁ Παῦλος ὥμοσε τῶντι, φέρομεν τούτου δύο μάρτυρας, πάσης πίστεως ἀξίους. Ὁ πρῶτος τούτων εἶναι

ὁ φιλόσοφος πατήρ τῆς ἐκκλησίας Αὐγουστῖνος, καὶ ὁ δεύ-
 τερος εἶναι ὁ μόνος ἕως σήμερον εἰς τὴν κατὰ τὴν Ῥωσσίαν ὀρθό-
 δοξον ἐκκλησίαν θεολόγος, καὶ θεολόγος ἑνδοξος, Θεοφάνης ὁ
 Προκοποβίκης. Ὁ πρῶτος λέγει· « *Ut noveritis, verum*
 « *jurare non esse peccatum, invenimus et apostolum Pau-*
 « *lum jurasse: Quotidie morior, per vestram gloriam,*
 « *fratres, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro*
 « *(I Cor. XV, 31.) Per vestram gloriam, juratio est.*
 « *Non quasi sic ait, Per vestram gloriam morior, quasi*
 « *vestra gloria me facit mori: quomodo si diceret, per*
 « *venenum mortuus est, per gladium mortuus est, per*
 « *bestiam mortuus est, per inimicum mortuus est, id est,*
 « *faciente inimico, faciente gladio, faciente veneno, et*
 « *similia: non sic dixit, Per vestram gloriam. Ambiguita-*
 « *tem Graecus sermo dissolvit. Inspicitur in epistola Græ-*
 « *ca, et invenitur ibi juratio, quæ non est ambigua* *Νῆ*
 « *τὴν ὑμετέραν καύχησιν. Νῆ τὸν θεόν* *ubi dixerit Græcus,*
 « *jurat. Quotidie auditis Græcos, et qui Græce non no-*
 « *stis, Νῆ τὸν θεόν. Quando dixit, Νῆ τὸν θεόν, juratio est*
 « *per Deum, Νῆ τὸν θεόν. Ergo nemo dubitet, jurasse*
 « *apostolum, cum dixit, Per vestram gloriam, fratres.*
 « *Et ne putemus eum per humanam gloriam jurasse,*
 « *Quam habeo in Christo Jesu Domino nostro. Et alio*
 « *loco juratio prorsus certa et expressa: Testem Deum*
 « *invoco super animam meam. Apostolus dicit: Testem*
 « *Deum invoco super animam meam, quia parcens vobis*
 « *nondum veni Corinthum (II Cor. I, 23). Et alio loco ad*
 « *Galatas: Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo,*
 « *quia non mentior (Gal. I. 20). Intendite, quaeso, et*
 « *advertite: et si non tam plausibilis sermo vobis sit*
 « *propter angustias quaestionis, utilis tamen est, si ad*
 « *viscera vestra perveniat. Ecce juravit Apostolus. Non*
 « *vos fallant qui nescio quomoda volentes ipsas jura-*

» tiones discernere, vel potius non intelligere, dicunt,
» non esse jurationem, quando dicit homo, Scit Deus,
» Testis est Deus, Invoco Deum super animam meam,
» verum me dicere etc. » Ἀκούει ὁ μὴ θέλων ὅρκους τοὺς
ὅρκους τοῦ ἀποστόλου Παύλου αἰδεσιμώτατος οἰκονόμος τί λέγει
ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος ; « Μὴ σὰς ἀπατῶσιν ὅσοι, οὐκ οἶδ' ὅπως,
θέλοντες νὰ διακρίνωσιν αὐτοὺς τοὺς ὅρκους, ἢ μᾶλλον νὰ μὴ
ἐννοῶσι, λέγουσιν, ὅτι δὲν εἶναι ὅρκος, ὅταν λέγῃ ὁ ἄνθρωπος·
'Ο θεὸς οἶδε· Μάρτυς δ θεός· Μάρτυρα ἐπικαλοῦμαι τὸν
θεὸν ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὅτι ἀλήθειαν λέγω. » Γράφει δὲ
ταῦτα ὁ Αὐγουστῖνος, ἐρμηνεύων τὰ ῥήματα τοῦ ἀποστόλου Ἰα-
κώβου κεφ. Ε', 12 (Τόμ. 1'. Σελ. 147).

Τὰ αὐτὰ δὲ γράφει ὁ ἅγιος καὶ ἐρμηνεύων τὸ Ματθ. Ε'. 33 —
37. « Sed tamen, λέγει, quoniam jurat qui adhibet testem
Deum, diligenter considerandum est hoc capitulum,
ne contra praeceptum Domini Apostolus fecisse videatur,
qui saepe hoc modo juravit, cum dicit : Quae autem
scribo vobis, ecce coram Deo, quia non mentior (Gal.
I, 20.). Et iterum : Deus et pater Domini nostri Jesu
Christi, qui est benedictus in saecula, scit quia non men-
tior (II Cor. XI, 31.). Tale est etiam illud : Testis enim
mihi est Deus, cui servio in spiritu meo in evangelio fi-
lii ejus, quomodo sine intermissione memoriam vestri
facio semper in orationibus meis (Rom. I, 9.). Nisi forte
quis dicat tunc cavendam esse jurationem, cum per
aliquid dicitur quod juratur : ut non juraverit, quia non
dixit, Per Deum : sed dixit : Testis est mihi Deus. Ridi-
culum est hoc putare. Tamen propter contentiosos aut
multum tardos, ne aliquid interesse quis putet, sciat
etiam hoc modo jurasse Apostolum dicentem : Quoti-
die morior, per vestram gloriam (I Cor. XV, 31.). Quod
ne quis existimet ita dictum, tanquam si diceretur :
Vestra gloria me facit quotidie mori, sicut dicitur, per

illius magisterium doctus factus est, id est, illius magisterio factum est, ut perfecte doceretur : Græca exemplaria dijudicant, in quibus scriptum est Νῆ τὴν ὑμετέραν καύχῃσιν, quod non nissi a jurante dicitur. (August. de sermone domini in monte Tom. IV. pag. 339. Ἰδ. καὶ ἐπισ. πθ'. Τόμ. Β', Σελ. 156.)

Ὁ δὲ Θεοφάνης ὁ Προκοποβίκης λέγει· « Juramentum
 « concipere non licet nisi in nomine solius Dei. Audivi-
 « mus enim initio hujus Capituli illud ex Deut X, 20. *Per*
 « *nomen ejus jurato*. Et ratio ipsa idem dicta : nam
 « qui jurat, aperit suam conscientiam, quae coram creatu-
 « ris latet. Illum ergo conscientiae suae testem appellare
 « debet, qui conscientiam illius penetrat, nempe Deum;
 « et praeterea qui potens vindex est periurii; utrumque
 « soli Deo proprium est. Quod vero Paulus, I. Tim. V, 21.
 « dicat: *Obtestor in conspectu Dei, et Domini Jesu Chri-*
 « *sti, et electorum angelorum, ut haec observes sine prae-*
 « *judicio, nihil faciens in alteram partem inclinando*; hoc
 « non est juramentum, sed obtestatio. Obtestari autem
 « solemus eos qui praesentes sunt, ut possint esse testes:
 « tametsi cum Deum et angelos testes facimus, alia ra-
 « tione Deum, alia angelos appellamus; hos scilicet tan-
 « quam meros testes, Deum autem etiam ut vindicem
 « producimus. Juramentum autem est *appellatio summi*
 « *testis et vindicis*. At Paulus per Christum jurat, Rom.
 « IX, 1 *Veritatem dico per Christum, non mentior,*
 « *attestante mihi simul conscientia mea per spiritum*
 « s. etc. Ingens haec, nec creaturis congruens, invo-
 « catio est. » Καὶ ἡξεύρει ὁ σοφὸς οἰκονόμος πρὸς τί γράφει
 ταῦτα ὁ Προκοποβίκης; Θέλει ν' ἀποδείξῃ τὴν θεότητα τοῦ
 υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ ἐκ τῆς ἐπικλήσεως, τῆς λατρείας καὶ τῆς
 προσκυνήσεως· διότι, ἐν ᾧ ταῦτα ὀφείλονται εἰς μόνον τὸν θεόν,
 ἀποδιδόμενα καὶ εἰς τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τοιαῦτα, ὅποια ὀφεί-

λονται εἰς ἐκεῖνον, ἀποδεικνύουσι τρανῶς, ὅτι καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι Θεός. Ὁ Προκοποβίκης λοιπὸν λέγει, καὶ λέγει δι' αὐτοῦ ἡ ἐν Ῥώσσις ὀρθόδοξος ἐκκλησία, ὅτι ὁ Παῦλος ὁμνύει εἰς τὸν Χριστὸν, λέγων Ῥωμ. Θ', 1. « Ἀλήθειαν λέγω ἐν Χριστῷ, οὐ ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης μοι τῆς συνεδήσεώς μου » ἐν Πνεύματι ἁγίῳ κ. τ. λ. « Ὁ δὲ θεολογικώτατος οἰκονόμος τί λέγει; Συμφάσκει αὐτῷ ἢ ἀντιφάσκει; Ἄς ἐκλέξῃ ὅ,τι αἱ μεγάλαι του θεολογικαὶ γνώσεις τῷ ὑπαγορεύουσιν. Ἐν τοσούτῳ, θέλοντες καὶ ἡμεῖς μετὰ τοῦ φιλοσόφου πατρός τῆς ἐκκλησίας Αὐγουστίνου καὶ τοῦ αἰοδίδιμου Προκοποβίκου τὸν Παῦλον ὁμνύοντα, ἔχομεν αὐτὸν ἀρχαιότατον μάρτυρα ὑπὲρ τοῦ ὅρκου.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος ἐν μὲν τῇ νη' στήλῃ λέγει περὶ ἡμῶν « Μηδὲ πιστευσέτε ξένους τινας φιλόδοκους σοφοὺς, οὔτινες κ. τ. λ. » ἐν δὲ τῇ ιζ'. « Ὡς λέγουσιν οἱ ξένοι συηγραφεῖς, ἐκ τῶν ὁποίων ἀρύεται τὰς γνώμας ὁ ἀρθρογράφος » παρακαλοῦμεν αὐτὸν ταπεινῶς, νὰ μᾶς εἴπῃ, τί ἐννοεῖ διὰ τῶν φράσεων αὐτῶν; Ὅτι ἀντιγράφομεν ἐκ ξένων ὅσα γράφομεν; Δὲν τῷ ὁμοιάζομεν καὶ κατὰ τοῦτο! Ὅτι οἱ κατ' αὐτὸν ξένοι εἶναι ἑτερόδοξοι; Οὔτε ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος, οὔτε Θεοφάνης ὁ Προκοποβίκης, ὁμολογοῦντες ὅρκους τοὺς ὅρκους τοῦ Παύλου, εἶναι ἑτερόδοξοι. Ἀλλὰ ταῦτα ἐν παρόδῳ ἐνταῦθα.

Ἄλλ' ἔχομεν μάρτυρα ὑπὲρ τοῦ ὅρκου καὶ αὐτὸν τὸν ἡγαπημένον μαθητὴν τοῦ Κυρίου, τὸν Θεολόγον Ἰωάννην. Ἄν αὐτὸς δὲν ὁμνύῃ ὡς ὁ Παῦλος, ὁμνύει ὅμως ὁ ἄγγελος ἐν τῇ Ἀποκαλύψει. « Καὶ ὁ ἄγγελος, ὃν εἶδον ἐστῶτα ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἔρε τὴν χεῖρα αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ὤμοσεν ἐν τῷ ὥκτι — Ὅτι χρόνος οὐκ ἔσται ἔτι. » Ἀποκαλ. Ι', 5—7. (Ἀρέθα ἐξηγ. Σελ. 116). Τί σημαίνει ὁ ὅρκος τοῦ ἀγγέλου; Ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ὅλως ἀπηγορευμένος, ἢ ὅτι εἶναι ὅλως συγκεκριμένος; Ἄν ἦτον ἀπηγορευμένος, πῶς ὁ ἀκούσας παρὰ τοῦ διδασκάλου « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως » εἰσάγει τὸν ἄγγελον ὁμνύ-

οντα; Καὶ ὁ εἰσάγων ἄλλον ὁμνύοντα, ἢ ἐπάγων ἄλλον ὅρκον, δὲν ὁμνύει αὐτός; Ἄς συμπεράνῃ καὶ ἐκ τοῦ ὅρκου τοῦ ἀγγέλου ὁ σοφὸς οἰκονόμος ὅ,τι θελήῃ.

Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν δῆλον γίνεται, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν ἀπηγόρευσε παντελῶς τὸν ὅρκον. Ἀλλ' ἂν διὰ τοῦ « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως » ἀπηγόρευσε τῶντι ὅλως τὸν ὅρκον, κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας, εἶχε βεβαιὰ πρὸ ὀφθαλμῶν κοινωνίαν, ὅχι ἐξ ἀνθρώπων ἀπλῶς, ἀλλ' ἐξ ἀνθρώπων τελείων συνισταμένην. Καὶ εἰς τοιαύτην κοινωνίαν ὁ ὅρκος εἶναι τῶντι περιττός. Ὅπου ἡ καθαρὰ ἀλήθεια βασιλεύει· ὅπου ψεῦδος, δόλος, ἀπάτη, ὅχι μόνον δὲν ὑπάρχουσιν, ἀλλ' οὐδὲ ἀκούονται, οὐδὲ γνωρίζονται· ὅπου τὸ Ναὶ εἶναι τῶντι Ναὶ, καὶ τὸ Οὐ εἶναι τῶντι Οὐ, τίς χρεῖα ὅρκου; Ἀλλ' ὑπῆρξέ ποτε τοιαύτη κοινωνία; Ἐκ τῆς ἱστορίας δὲν γνωρίζομεν τοιοῦτόν τι. Εἶναι ὅμως γνωστὸν ἐξ αὐτῆς, ὅτι οἱ διεφθαρμένοι τὰ ἥθη ἐθνικοὶ, γινόμενοι χριστιανοὶ, μετεβάλλοντο παρευθὺς, καὶ ἐγίνοντο ἄλλοι ἐξ ἄλλων. Καὶ Πλίνιος ὁ νεώτερος, ἐπαρχὸς ὢν τῆς Βιθυνίας, γράφων πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Τραϊανὸν περὶ τῶν χριστιανῶν, ἔλεγε· « *Seque sacramento, non in scelus aliquod obstringere, sed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria, committerent, ne fidem fallerent, ne depositum appellati abnegarent.* » Πλὴν ὅσον καὶ ἂν μετεβάλλοντο τὰ ἥθη, ἐξ ἀνθρώπων εἰς ἀγγέλους δὲν μετεβάλλοντο· καὶ μένοντες ἄνθρωποι, διέσωζον καὶ ὡς χριστιανοὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη. Τὸ ἰδανικὸν λοιπὸν ἔμεινεν ἰδανικόν, καὶ πρᾶγμα δὲν ἐγένετο ποτέ. Οἱ ἀρχαιότεροι ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες εἶναι οἱ ἀποστολικοί. Ἀλλὰ παῖαν κοινωνίαν ὑποθέτουσιν οὗτοι; ἐκ τελείων συγκειμένην, ἢ ἐκ διεφθαρμένων ἀνθρώπων, κληρικῶν καὶ λαϊκῶν; Καὶ ἀπλῇ αὐτῶν ἀνάγνωσις τὸ δεύτερον βεβαιώνει. Ἐπειδὴ λοιπὸν σύστασις κοινωνίας ἐκ τελείων ἦτον ἀδύνατος, ὁ ὅρκος δὲν ἦτον δυνατὸν ν' ἀπαγορευθῇ εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν· καὶ τῶντι ποτὶ δὲν ἀπηγορεύθη, καὶ πάντοτε οἱ χριστιανοὶ ὡμνουν,

ὡς θέλομεν ἰδεῖ, καθὼς καὶ πάντοτε διεξεύγνυνον τὰς ἑαυτῶν γυναικας παρὰ τὸ· « Ἐρρέθη δέ, ὅτι, ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα » αὐτοῦ, δότω αὐτῇ ἀποστάσιον. Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι, ὅς ἂν » ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, παρεκτὸς λόγου πορνείας, ποιεῖ » αὐτὴν μοιχᾶσθαι· καὶ ὅς ἂν ἀπολειμμένην γαμήσῃ, μοιχᾶται. »
Ματθ. Ε', 31, 32. ΙΘ, 3—10. Ὁ Χριστὸς εἶπε καὶ τοῦτο. Ὁ Χριστὸς εἶπε καὶ τὸ ἀμέσως ἐπόμενον αὐτῷ· « Πάλιν ἠκούσατε, ὅτι ἔρρέθη τοῖς ἀρχαίοις· Οὐκ ἐπιορκήσεις κτλ. » Εἰς ὅ,τι ἀπέβλεπε τὸ πρῶτον, εἰς τοῦτο ἀπέβλεπε καὶ τὸ δεύτερον· ἂν τὸ πρῶτον ἐφυλάττετο, ἐφυλάττετο καὶ τὸ δεύτερον· ἀλλ' ἐκεῖνο δὲν ἐφυλάττετο, ὡς θέλομεν ἰδεῖ, δὲν ἐφυλάττετο καὶ τοῦτο. Διὰ τί; Ἡ διότι ἡ ἐκκλησία καὶ τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον δὲν ἐθεώρησε ποτὲ ὅλως ἀπηγορευμένα, ἡ διότι ἀμφοτέρω ἐπέτρεπον καὶ διέταττον οἱ νόμοι τῆς πολιτείας, τοὺς ὁποίους παρεδέχετο καὶ αὐτὴ, ἡ, τέλος, διότι ἐθεώρει καὶ τὰ δύο εἰς κοινωνίαν ἐκ τελεῶν συγκειμένην ἀπηγορευμένα, ὁποῖα δὲν ὑπῆρχεν ἡ πράγματι καὶ οὐχὶ ἰδέα συνισταμένη.

Ὁρθῶς ἄρα λέγει ὁ Βαλσαμών εἰς τὸν ΚΘ' κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου· « Ἐπεὶ δὲ ἐκ τοῦ διορίζεσθαι τοὺς κανόνας κο- » λάζεσθαι τοὺς ἐπιόρκους, ἀναφαίνεται μὴ τιμωρεῖσθαι τοὺς μὴ » ἀπαρβαίνοντας αὐτοὺς, κἀντεῦθεν συναναδείκνυται καὶ τὸ ἐπι- » τρέπεσθαι τὴν τῶν ἐννόμων ὁρκῶν τελεσιουργίαν, μὴ εἴπης » ταῦτα διορισθῆναι ὑπεναντίως τῇ εὐαγγελικῇ ἐντολῇ, τῇ λε- » γούσῃ· « Μὴ ὀμνύειν ἡμᾶς μήτε ἐν οὐρανῷ, μήτε ἐν τῇ γῇ, » ὅτι ὁ οὐρανὸς θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ, καὶ ἡ γῇ ὑποπόδιον τῶν » ποδῶν αὐτοῦ· εἶναι δὲ ἡμῖν τὸ Ναί, ναί, καὶ τὸ Οὐ, οὐ. »
 « Τοῦτο μὲν γάρ ἐστι τῶρ ἅγαν τελείων· ἐκεῖνο δὲ, δεύτερον » καὶ οὐκ ἀπόβλητον, ὡς ἔννομον· οἷον ἐστὶ καὶ τὸ· « Πώλησόν » σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός πτωχοῖς, καὶ ἀκολούθει μοι. »
 « Εἰ γὰρ πάντες ἀναγκάζονται τοῦτο ποιῆσαι, ποῖος ἀγοράσει » αὐτὰ; Ἄλλως τε εἰ ἅπας ὁρκος ἐκωλύετο, οὐδὲ ὁ προφήτης » εἶπεν ἂν· « Ἰημοσα καὶ ἔστησα τοῦ φυλάξασθαι τὰς ἐντολάς σου· » οὐδὲ οἱ τοὺς νόμους συνθιμένοι ὀρθόδοξοι βασιλεῖς, ἵνα ἐξέθεν-

« το νόμους ἐπιτρέποντας ὅρκων τελεσιουργίας. Ὡς οὐχὶ πᾶς
 « ὅρκος ἔννομός τε καὶ παράνομος κεκωλυμένος ἐστίν, ἀλλ' ὁ
 « παράνομός τε καὶ ἀπαίδευτος. » Ὁρθῶς λέγει καὶ ὁ ἀοίδιμος
 Θεοτόκης ἐν τῇ μετὰ τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολῇ τοῦ Παύ-
 λου, τὴν ἀναγινωσκομένην τῇ Δ' Κυριακῇ τῶν νηστειῶν, ὁμι-
 λία αὐτοῦ· « Οἱ τῶν ἱερῶν κανόνων ἐρμηνευταὶ παρετήρησαν,
 « πρῶτον μὲν, ὅτι οἱ κανόνες ἐπιτιμῶσι τοὺς ποιοῦντας ἑλλη-
 « νικούς ὅρκους, καὶ τοὺς ποιοῦντας ὅρκους γελοιώδεις, ἢ ὅρκους
 « πρὸς τὸ κακοποιῆσαι, ὁμοίως καὶ τοὺς ἐπιορκοῦντας (Βασιλ.
 « Καν. πᾶ. Συν. Τρουλ. γδ'. Βασιλ. Καν. κή καὶ κθ')· κατὰ
 « δὲ τῶν ὁμνούντων ὅρκον νόμιμον καὶ ἀληθῆ καὶ δίκαιον,
 « οὐδὲν ἐπιτίμιον διορίζουσι. Δεύτερον δέ, ὅτι τὸ, « Μὴ ὁμό-
 « σαι ὅλως· » καὶ τὸ, « Πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δός
 « πτωχοῖς· » καὶ τό· « Ὅστις σε ραπίσῃ ἐπὶ τὴν δεξιάν σου σια-
 « γόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην, » εἰσὶν ὅμοια καὶ ἰσόρ-
 « ῥοπα· ἐπεὶ δὲ ταῦτά εἰσιν ἔργα τῶν τελείων, τελειότητος
 « ἔργον ἐστὶ καὶ τὸ, « Μὴ ὁμόσαι ὅλως. » Ὅθεν, καθὼς ὅστις μὲν
 « φυλάττει ἐκεῖνα, ἀναβαίνει εἰς τὸ ὕψος τῆς τελειότητος, ὁ δὲ
 « μὴ φυλάττων αὐτὰ, μένει μὲν ἀτελής, οὐχὶ δὲ ὅμως καὶ κο-
 « λάσει ὑπόδικος· οὕτως οἱ μὲν μηδέποτε ὁμνούντες, εἰς τῆς
 « ἀρετῆς τὴν τελειότητα ἐπιβλέπουσιν· οἱ δὲ ποιοῦντες ὅρκον νό-
 « μιμον, ἤγουν ἀληθινὸν καὶ διακριτικὸν καὶ δίκαιον καὶ ἀπα-
 « ράβητον, κἂν μὴ ἀναβαίνουσιν εἰς τοὺς ὑψηλοὺς τῆς τελειότη-
 « τος βαθμοὺς, οὐκ εἰσὶν ὅμως καταδίκης ἄξιοι. Τρίτον δέ,
 « ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι βασιλεῖς οὐχ ἀπλῶς, καὶ ὥς ἔτυχεν, ἐνομο-
 « θέτησαν τὴν τελεσιουργίαν τοῦ ὅρκου, ἀλλὰ σκοπὸν ἔχοντες
 « ἐμποδίσαι τὴν ἀδικίαν τῶν δολερῶν καὶ ψευδομένων ἀνθρώ-
 « πων. Ταῦτα παρατηρήσαντες οἱ τῶν ἱερῶν κανόνων ἐξηγηταί,
 « εἶπον· « Οὐχὶ πᾶς ὅρκος ἔννομός τε καὶ παράνομος κε-
 « κωλυμένος ἐστίν, ἀλλ' ὁ παράνομος καὶ ἀπαίδευτος. » Ἐκ
 « τούτων ἀκολουθεῖ, ὅτι ἀξιομακάριτοι μὲν εἰσιν ὅσοι οὐ-
 « δέποτε ὁμνύουσι τοῦ θεοῦ τὸ ὄνομα, οὐδὲ ἄλλον τινὰ ὅρκον·
 « συγγνωστοὶ δὲ ὅσοι, ἐξουσίαις ὑπερεχούσαις ὑποτασσόμενοι,

» ὁμνῶνσι, πλὴν μετὰ ἀληθείας ἐν κρίσει καὶ δικαιοσύνῃ, ἀπαρά-
 » βιατον δὲ φυλάττουσι τὸν ὅρκον· πανάθλιοι δὲ ὅσοι ἢ δι' ἀνοη-
 » σίαν καὶ κακὴν συνήθειαν, ἢ διὰ πράγματα μάταια, ἢ διὰ
 » βλάβην τοῦ πλησίον ὁμνῶνσι τοῦ ὑψίστου Θεοῦ τὸ ὄνομα, μη-
 » δόλως στοχαζόμενοι, ὅτι, ὅταν ὁμνῶσιν, ἐπικαλοῦνται μάρ-
 » τυρα καὶ διεκδικητὴν τῶν ὑπ' αὐτῶν τότε λεγομένων τὸν παν-
 » τοκράτορα καὶ παντοδύναμον δημιουργὸν τῆς κτίσεως, ὃν
 » φρίττουσι πᾶσαι αἱ ἐπουράνιοι τῶν ἀγγέλων δυνάμεις, καὶ
 » τρέμουνσι πᾶσαι αἱ καταχθόνιοι τῶν δαιμόνων φάλαγγες, καὶ
 » εἰς ὃν ὑπακούει πάντα, τὰ ὁρατὰ καὶ ἀόρατα κτίσματα κ.τ.λ.»

Ἄλλ' εἰς τὸν Θεοτόκην ἑλθόντες, δὲν δυνάμεθα νὰ παραδρά-
 μωμεν ἐν σιωπῇ ὅσα ἐξ αὐτοῦ λαβὼν ἀπορρήν, φλυαρεῖ καθ'
 ἡμῶν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος.

Ἐπειδὴ ἀπαντῶν διὰ τοῦ Αἰῶνος ἀριθ. 905 ὁ μέγας οἰκο-
 νόμος, εἶπεν, ὅτι ὁ Βαλσαμών « περιέπεσεν εἰς σαφὴ παρα-
 λογισμόν, τὸν ὁποῖον ἐδανείσθη καὶ ὁ τοῦ ἄρθρου συγγραφεὺς »
 ἐφέρομεν ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς τὸν αἰοιδιμον Θεοτόκην,
 ἵνα μαστιγῶσῃ αὐτὸς ἀνθ' ἡμῶν τὸν τῶντι παραλογιζόμενον
 οἰκονόμον, ἵνα μάθῃ ἐκ τούτου, νὰ μὴ λέγῃ ἄλλοτε τόσον προ-
 χεῖρως ἄλλους παραλογιζομένους ὁ αὐτόχρημα παραλογισμός.
 Καὶ ἐν ᾧ ἡμεῖς πρῶτοι ἐφέρομεν μάρτυρα τὸν αἰοιδιμον Θεο-
 τόκην, αὐτὸς λέγει περὶ ἡμῶν εἰς τὴν θ' στήλην· « Φαίνεται
 » δὲ ὁ Κύριος οὗτος, ὅτι οὐδὲ τὰς ὀμιλίαις τοῦ αἰοιδίμου Θεο-
 » τόκη δὲν εὐκαίρησε ν' ἀναγνώσῃ. » Καὶ ποίας ὀμιλίας τοῦ
 Θεοτόκη δὲ νῦν καίρησamen ν' ἀναγνώσωμεν; Αὐτὰς ἐκεῖνας, ἐξ
 ὧν ἐφέρομεν αὐτὸν μάρτυρα ! Ὡστε δὲν νῦν καίρησamen ν' ἀναγνώ-
 σωμεν ὅ,τι ἀνεγνώσamen, καὶ ἐφέρομεν εἰς μαρτυρίαν !! Καὶ τί
 ἄλλο τοῦ Θεοτόκη ἀνέγνωσεν αὐτὸς εὐκαίρησας παρὰ τὴν ἐν τῷ
 Β' τόμῳ τοῦ Κυριακοδρομίου εἰς τὰς πράξεις τῶν ἀποστόλων
 κ. τ. λ. σελ. 281—288 ὀμιλίαν; διότι αὐτὴν μόνην ἀναφέ-
 ρει. Ἄν ἀνεγίνωσκεν αὐτὸς ἄλλας ὀμιλίαις τοῦ Θεοτόκη, τὰς
 ὁποίας δὲν ἀνεγνώσamen καὶ ἡμεῖς, ἃς ἔλεγε περὶ ἡμῶν ὅ,τι
 λέγει, καὶ ἤθελεν εἰπεῖ τῶντι ἀλήθειαν. Διότι ἄλλας παρὰ

τὰς ἐν τοῖς Κυριακοῦδρομίαις ὁμιλίας τοῦ αἰοδίδμου Θεοτόκη, ὅχι δὲν ἀνέγνωμεν ἕως τώρα, ἀλλ' οὐδὲ καὶ γνωρίζωμεν. Ἡ ἀνάγνωσις τῶν τοιούτων ἦτον καὶ εἶναι ἔργον τοῦ καθολικοῦ ἱεροκλήρυκος οἰκονόμου· διότι καὶ ἐξ αὐτῶν ἡδύνατο καὶ δύναται νὰ λαφυραγωγῇσῃ διὰ τὰς ὁμιλίας του.

Ἄλλ' ἐν ᾧ λέγει ταῦτα εἰς τὴν β' στήλην, εἰς τὴν ιβ' τί λέγει;
 « Ἀργὰ καὶ μόλις ἐνθυμήθη τὸν αἰοδίδμον Θεοτόκην, καὶ καλῶς
 » ποιῶν κατὰ χρεὸς τὸν ἐπαινεῖ. » Ποίαν ταραχὴν καὶ σύγχυσιν
 ἐγκεφάλου φανερόνουςι ταῦτα! Ἄλλὰ δὲν ἤξεύρομεν ποῖον
 τῶν δύο εἶναι πιθανώτερον· ὅτι ἡμεῖς ἐνθυμήθημεν ἄργα
 καὶ μόλις, ἢ ὅτι αὐτὸς ἐγνώρισε δι' ἡμῶν τὸν Θεοτόκην; Ἐνε-
 θυμήθημεν δὲ τὸν Θεοτόκην οὔτε ἄργα, οὔτε μόλις, ἀλλ' ἐν
 αὐτῷ ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, καθ' ὃν ἔπρεπε νὰ τὸν ἐνθυμηθῶμεν.
 Ἐνθυμηθέντες δὲ αὐτόν, δὲν ἐπερικόψαμεν αὐτὸν κατ' οὐδέν.
 Μόνος ὁ τεταραγμένος ἐγκέφαλος τοῦ οἰκονόμου βλέπει παν-
 ταχοῦ περικοπὰς, καὶ κολοβώσεις, καὶ πλαστογραφίας, καὶ πα-
 ραχαράξεις συνοδικῶν πρακτικῶν, κανόνων, χωρίων τῶν πα-
 τέρων τῆς ἐκκλησίας κ. τ. λ., ὁ δὲ ἥσυχον ἔχων τὸν ἐγκέ-
 φαλον, δὲν βλέπει τίποτε τοιοῦτον. Καὶ πῶς καὶ κατὰ τί
 ἐπερικόψαμεν τὸν Θεοτόκην; Ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος εἶχεν
 εἰπεῖ ἐν τῷ ἀριθ. 905 τοῦ Αἰῶνος, ὅτι « ὁ Βαλσαμῶν περιέ-
 πεσεν εἰς σαφῆ παραλογισμόν, τὸν ὅποιον ἔδανείσθη καὶ ὁ τοῦ
 ἄρθρου συγγραφεὺς, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω. » Καὶ ἡμεῖς ἀντεί-
 πομεν, ὅτι αὐτὸς περιέπεσεν εἰς σαφῆ παραλογισμόν, καὶ ὅχι
 ὁ Βαλσαμῶν. Καὶ εἰσήξαμεν ἀνθ' ἡμῶν τὸν Θεοτόκην ἐλέγχοντα
 αὐτὸν παραλογιζόμενον. Ἐφέρομεν δὲ ἐκ τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος
 ὁμιλίας τοῦ Θεοτόκη τόσον μέρος, ὅσον ἦτον ἱκανὸν εἰς τρανὴν
 ἀπόδειξιν τοῦ παραλογισμοῦ. Λέγεται τοῦτο περικοπὴ καὶ
 παραχάραγμα; Λαλεῖ ἢ παραλαλεῖ ὁ ἄνθρωπος; Ἄλλ' εἰς πα-
 ραλαλήματα ν' ἀντιλέγῃ τις εἶναι ἀληθινὴ ματαιοπονία, ἢ ὅχι
 ἄλλο τι χειρότερον. Τὸν παραλαλοῦντα ἐλεεῖ τις, δὲν ἀν-
 τιλέγει εἰς αὐτόν. Ἄς παρακαλέσῃ ὁ σοφὸς οἰκονόμος τινὰ τῶν
 φίλων του, ἥσυχον ἔχοντα τὸν ἐγκέφαλον, καὶ ὅχι τεταραγ-

μένον, ν' αναγνώσῃ ὅσα γράφει αὐτὸς καθ' ἡμῶν, ἐκ τοῦ Θεοτόκης λαβὼν ἀφορμὴν· ἂν ἀναγνώσῃ δὲ καὶ ὅσα ἀντεγράψαμεν ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ περὶ τοῦ αὐτοῦ ὑποκειμένου, ἂν παραβάλλῃ ταῦτα πρὸς ἄλληλα, καὶ ἂν ᾔναι βέβαιος, ὅτι θέλει ἀκούσει παρ' αὐτοῦ. » Παραλαλεῖς τῶντι, δέσποτά μου! Ὁ ἀντίδικός σου » δὲν γράφει κατὰ τοῦ ὅρκου, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ὅρκου. Ἄν ὁ Θεοτόκης ᾔναι κατὰ τοῦ ὅρκου, τί μέλλει τῷ ἀντιδίκῳ σου περὶ » τούτου; Μήπως ἔφερε τὸν Θεοτόκην μάρτυρα ὑπὲρ τῆς ἐαυτοῦ γνώμης, καὶ λέγεις, ὅτι ἀποκόψας καὶ περικόψας τὸν » Θεοτόκην, ἔφερεν αὐτὸν ψευδομάρτυρα; Ὅτι ἔφερεν ἐκ τοῦ » Θεοτόκης ὁ ἀντίδικός σου, εἶναι καταλληλότερον πρὸς ὃν ἔφε- » ρεν αὐτὸ σκοπὸν, ἢτοι εἰς ἀπόδειξιν τοῦ παραλογιζομένου, » καὶ ὅχι τοῦ Βαλσαμωνος. Ὅθεν πάλιν λέγω· Παραλαλεῖς, » δέσποτά μου! » Βλέπομεν λοιπὸν, ὅτι οὔτε ὁ Βαλσαμων οὔτε ὁ Θεοτόκης ἐνήργησαν κατὰ τι εἰς τὴν αὐτοῦ κεφαλὴν, ὡς δῆλον ἐξ ὧν λέγει ἐν στήλῃ κ'.

Ἄλλ' ἂν ἔλθωμεν εἰς τὴν ἱστορίαν· ἂν ἔλθωμεν εἰς τὴν ἀνεκάλυπτον πρᾶξιν τῆς ἐκκλησίας. Τὴν ἀναγινώσκουμεν εἰς ἐκείνην; Ὅτι οἱ χριστιανοὶ πάντοτε ὠμνουν! Ὅποιαν εὐρίσκομεν ταύτην; Ὅτι ὁ νόμιμος, ὁ ἀληθινός, ὁ δίκαιος ὅρκος δὲν ἀπαγορεύεται οὔτε εἰς τοὺς λαϊκοὺς, οὔτε εἰς τοὺς κληρικοὺς. Καὶ τὰ δύο ταῦτα θέλουσιν ἀποδειχθῇ τρανώτατα καὶ σαφέστατα ἐξ ὧν λέγομεν.

Εἴπομεν ἀνωτέρω, ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Ἑβραίοις καὶ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ὁ ὅρκος ὑπῆρχε νενομιστοῦ. Ἐξ Ἑβραίων καὶ ἐκ πολιτῶν ἢ ὑπηκόων τῆς Ῥωμαϊκῆς μοναρχίας ἦσαν οἱ πρῶτοι χριστιανοί. Ἄν μετέβαλλον θρήσκυμα, δὲν μετέβαλλον ὅμως καὶ πολιτεύμα. Κατὰ τοῦτο ἦσαν καὶ χριστιανοὶ γεγεννημένοι ὅτι ἦσαν καὶ Ἑβραῖοι καὶ ἐθνικοὶ ὄντες. Καὶ τῶντι, ὅχι μόνον ἐσέβοντο τὰ καθιεστώτα οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοί, ὅχι μόνον ἐτίμων τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν, ὅχι μόνον ἐδείκνυν ἀκραν εὐ-

πείθειαν εἰς τοὺς κειμένους τῆς πολιτείας νόμους, καθ' ἣν ἔλα-
 βον παρὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας καὶ τῶν
 μαθητῶν αὐτοῦ ἐντολήν· ἀλλὰ καὶ ἐκαυχῶντο εἰς ταῦτα· καὶ
 ἀπολογούμενοι πρὸς τε τοὺς αὐτοκράτορας καὶ τοὺς ὁμογενεῖς
 τῶν ἐθνικῶν διὰ τὰς εἰς αὐτοὺς γινομένης ἀδίκους συκοφαντί-
 ας, παρίστανον ἑαυτοὺς ὡς τοὺς πιστοτέρους καὶ εὐπειθεστέρους
 πολίτας καὶ ὑπηκόους· καὶ μάρτυρες τούτου αὐταὶ αἱ μέχρι
 νῦν σωζόμεναι ἀπολογίαί. Ὑποτασσόμενοι λοιπὸν εἰς τὴν κοσμι-
 κὴν ἐξουσίαν, πειθόμενοι εἰς τοὺς καθεστῶτας νόμους, καὶ κατ'
 αὐτοὺς ζῶντες καὶ πολιτευόμενοι, ἐδικάζοντο καὶ παρὰ τῶν
 αὐτῶν δικαστηρίων καὶ κατὰ τοὺς αὐτοὺς νόμους. Τοῦτο γί-
 νεται τρανώτατα δῆλον καὶ ἐξ ὧν γράφει πρὸς Κορινθίους ὁ
 ἀπόστολος Παῦλος· «Τολμᾷ τις ὑμῶν, πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν
 ἕτερον, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων [ἤτοι τῶν ἀπίστων, τῶν
 «εἰδωλολατρῶν], καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἁγίων [ἤτοι τῶν πιστῶν,
 «τῶν χριστιανῶν]; Οὐκ οἴδατε, ὅτι οἱ ἅγιοι τὸν κόσμον
 «κρινούσι; Καὶ εἰ ἐν ὑμῖν κρίνεται ὁ κόσμος, ἀνάξιοί ἐστε
 «κριτηρίων ἑλαχίστων; Οὐκ οἴδατε, ὅτι ἀγγέλους κρινοῦμεν;
 «κ.τ.λ. (Α' Κορ. γ', 1—11).» Ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν ἄρα δικα-
 στηρίων ἐδικάζοντο οἱ χριστιανοὶ καὶ πρὸς χριστιανούς πράγ-
 ματα ἔχοντες, καὶ διὰ τοῦτο συμβουλεύει ὁ Παῦλος τοῖς Κο-
 ρινθίοις τὸ δικάζεσθαι ἐπὶ χριστιανῶν. Ἀλλ' ἂν ᾗσαν αὐτοῖς
 ἀπηγορευμένα τὰ ἐθνικὰ δικαστήρια, ἤθελον δικάζεσθαι ἐπ' αὐ-
 τῶν; Πλὴν ἂν χριστιανοὶ πρὸς χριστιανούς διαφερόμενοι, ἐδι-
 κάζοντο παρὰ διαιτητῶν χριστιανῶν κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ
 Παύλου, διαφερόμενοι ὁμῶς πρὸς ἐθνικοὺς, ἦτον δυνατόν ν' ἀπο-
 φεύγῃσι τὰ τακτικὰ δικαστήρια; Κατεδέχοντο οἱ ἐθνικοὶ
 νὰ δικάζωνται παρ' ἀνθρώπων μισητῶν καὶ καταφρονημένων;
 Καὶ ἂν χριστιανοὶ πρὸς χριστιανούς πολιτικὰς δίκας ἔχοντες,
 ἐδύναντο ν' ἀποφεύγῃσι τὰ ἐθνικὰ δικαστήρια, ἐδύναντο ν' ἀπο-
 φεύγῃσι ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν ἐγκληματικῶν, ὅθεν καὶ περὶ πο-
 λιτικῶν πραγμάτων, καὶ περὶ ἐγκλημάτων δὲν ἐδύναντο οἱ χρι-
 στιανοὶ ν' ἀποφεύγῃσι τὰ τακτικὰ δικαστήρια. Ἀλλ' ἂν παρὰ

τούτων ἐπήγετο εἰς τὸν χριστιανὸν ὅρκος, ἐδύνατο οὗτος ν' ἀποφύγῃ αὐτόν; ἦτον ποτὲ δυνατόν νὰ ἐξαίρωνται οἱ χριστιανοὶ ἀπὸ πράξεως, ἥτις ἦτον τόσο κοινὴ καὶ τόσο κοινῶς παραδεδεγμένη; Καὶ ἂν ἤθελον ν' ἀποφεύγωσι τὸν ὅρκον, δὲν ἤθελον ὑπόκεισθαι εἰς ἀδιακόπους ζημίας, εἰς ἀδιακόπους δυσαρесκαίας καὶ δυσκολίας, ἂν ὅχι καὶ εἰς ἄλλα χειρότερα; Δῶμεν, ὅτι ὁ Χριστὸς ἀπηγόρευεν ὅλως τὸν ὅρκον· ἦτον ποτὲ δυνατόν νὰ φυλαχθῇ ἡ τοιαύτη ἀπαγόρευσις; Καὶ ἐν ὧσιν μὲν ἡ ἐκκλησία συνίστατο ἐκ τῶν πιστῶν, ἐξ ὧν πολιτῶν συνίσταται ἡ δημοκρατία τοῦ ἁγίου Μαρίνου, καὶ οὕτε δίκη ὑπῆρχεν ἐν αὐτοῖς πολιτικὴ ἢ ἐκκλησιαστικὴ, ἦτον ἴσως δυνατόν νὰ φυλάττεται καὶ ἡ ἀπαγορεύουσα τὸν ὅρκον κυριακὴ ἐντολή. Ἄλλ' ὅτε ἡ ἐκκλησία ἐξετάθη εἰς ὅλην τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν, καὶ ἐξ ὅλων τῶν τάξεων τῶν ἐθνικῶν μετέβησαν εἰς τὸν χριστιανισμόν, καὶ οἱ χριστιανοὶ ἦλθον εἰς στενωτέραν συνάφειαν πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς, τοῦτο ἦτον ἀδύνατον. Ἐδύνατο ἴσως οἱ χριστιανοὶ νὰ φρονῶσιν, ὅτι ἡ κοινωνία αὐτῶν συνίστατο ἐξ εὐλικρινῶν, χρηστῶν, δικαίων, τιμίων, τελείων, τῶν ὁποίων καὶ ὁ λόγος μόνον ἦτον ιερώτατος, καὶ ἐξήρκει ἀντ' ἐπισήμου ὅρκου. Ἀλλὰ τοῦτο ἐδύνατο νὰ ἰσχύῃ μόνον ἐπὶ τῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων καὶ συναλλαγμάτων· δὲν ἐδύνατο ὅμως νὰ ἰσχύῃ καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς ἐθνικοὺς, οἱ ὅποιοι, μὴ φρονοῦντες περὶ τῶν χριστιανῶν, ὅπως ἐφρόνουν αὐτοὶ περὶ ἐαυτῶν, ἐζήτουν παρ' αὐτῶν ἄλλην βεβαιότητα καὶ ἐγγύησιν παρὰ τὴν ἐκ τοῦ χρηστοῦ αὐτῶν εἰου. Τί ἔπραττον τότε οἱ χριστιανοί; Ὁμνυοὶ διότι δὲν ἐδύνατο ν' ἀποφεύγωσι τὸν ὅρκον. Ἀλλὰ πῶς ὤμνουν ἐπὶ δικαστηρίων οἱ χριστιανοί; ἐθνικῶς; τοῦτο ἦτον ἀδύνατον· χριστιανικῶς; Ἀλλ' ἀνεγνώριζον καὶ ἐδέχοντο τὰ ἐθνικὰ δικαστήρια τὸν χριστιανικὸν ὅρκον; Ἀφίνομεν ἐν τῷ μεταξὺ τὴν ἀπορίαν ταύτην ἄλυτον.

Ὅτι λοιπὸν οἱ χριστιανοὶ ὤμνουν, περὶ τούτου δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία. Ἀλλ' ἂν δὲν ὤμνουν κατὰ τοὺς ἐθνικοὺς, ὤμνουν ὅμως καθ' ὃν αὐτοὶ ἐνόμιζον συμβιβάζόμενον πρὸς τὸν χριστιαν-

νισμόν τρόπον. Ἄν οἱ ἐθνικοὶ ὠμνουν τὸν δαίμονα τοῦ Καίσαρος, ἢ τὴν Καίσαρος τύχην, ὡς ἔλεγον οἱ ἡμέτεροι, οἱ χριστιανοὶ ὠμνουν τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Τοῦτο λέγει ῥητῶς ὁ Τερτυλλιανὸς ἐν τῷ ἀπολογητικῷ Κεφ. λβ'. Ὁ ἐκκλησιαστικὸς οὗτος συγγραφεὺς, χριστιανίσας ἐν ἔτει 185, καὶ τελευτήσας ἐν ἔτει 215 ἢ 220, ἀπολογούμενος πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν, καὶ ἀναιρῶν πάσας τὰς κατ' αὐτῶν γινομένας ἀδίκους καὶ παραλόγους συκοφαντίας, ἔρχεται καὶ εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῆς κατηγορίας, ὅτι οἱ χριστιανοὶ δὲν θύουσιν, οὐδ' εὐχονται ὑπὲρ τῶν αὐτοκρατόρων, καὶ λέγει· « Nos pro salute imperato-
 » rum Deum invocamus aeternum, Deum verum, Deum
 » vivum, quem et ipsi imperatores propitium sibi prae-
 » ter ceteros malunt. . . . Precantes sumus omnes sem-
 » per pro omnibus imperatoribus, vitam illis prolixam,
 » imperium securum, domum tutam, exercitus fortes,
 » senatum fidelem, populum probum, orbem quietum,
 » et quaecumque hominis et Caesaris vota sunt. Haec
 » ab alio orare non possum, quam a quo scio me con-
 » secuturum, quoniam et ipse est qui solus praestat, et
 » ego sum cui impetrare debetur, famulus ejus, qui eum
 » solum observo, qui propter disciplinam ejus occidor,
 » qui ei offero opimam et majorem hostiam, quam ipse
 » mandavit, orationem de carne pudica, de anima inno-
 » centi, de spiritu sancto profectam (Κεφ. λ'). . . . Est et
 » alia major necessitas nobis orandi pro imperatoribus,
 » etiam pro omni statu imperii rebusque Romanis, qui
 » vim maximam universo orbi imminentem, ipsamque
 » clausulam seculi acerbitates horrendas comminantem
 » Romani imperii commeatu scimus retardari. Ita quae
 » nolumus experiri, ea dum precamur differi, Roma-
 » nae diuturnitati favemus.» Καὶ μετὰ ταῦτα προστίθη-
 » σιν ἡμέσω. » Sed et iuramus, sicut non per genios Cac-
 » sarum, ita per salutem eorum, quae est augustior omi-

« nibus geniis » ὡς ἂν εἰ ἔλεγεν· Ὁχι μόνον εὐχόμεθα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν Καισάρων· ἀλλὰ καὶ ὁμνύομεν τὴν σωτηρίαν αὐτῶν. Ὁ ἐστίν, ὅρκος παρ' ἡμῖν εἶναι ἡ σωτηρία τῶν Καισάρων.

Ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς ἐφέρομεν ὅλην τὴν ῥῆσιν ταύτην τοῦ Τερτυλλιανοῦ. Ἀλλ' ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος, ἀντὶ τοῦ νὰ ἐκτιμήσῃ κατ' ἀξίαν τὴν μαρτυρίαν ταύτην τοῦ Τερτυλλιανοῦ, καταφεύγει εἰς τὴν εἰρωνείαν, χωρὶς νὰ ἡξέυρῃ, ὅτι ἡ εἰρωνεία δὲν εἶναι λόγος, οὐδὲ δύναται ν' ἀνατρέψῃ ἀλήθειαν ἀναντιρρόητον. « Ἀντέγραψε, λέγει περὶ ἡμῶν ἐν στήλῃ ιβ', παρ' ἄλλων τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τερτυλλιανοῦ, ἐξ ἧς φαίνεται, ὅτι οἱ ἔθνικοι καταηγόρουν τοὺς χριστιανοὺς, ὡς ἐνόχους ἐγλήματος καθοσιώσεως, διότι δὲν ὠμνουν εἰς τὸν δαίμονα τοῦ αὐτοκράτορος. Ἀλλ' ὁ εὐλογημένος δὲν ἀνοίγει τὸν ἰριγένην (κατὰ Κελο. η'), τὸν Θεόφιλον (π. Αὐτολ. Α', 11), αὐτὸν τὸν μάρτυρα Ἰουστίνον (Ἀπολογ. Α', 17), τὸν Θεοδώρητον (ἐρμην. εἰς Βαρούχ, 1), διὰ νὰ ἐννοήσῃ τι λέγει ὁ Τερτυλλιανός; Μᾶς ἐπιπλήττει ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος αὐστηρῶς· διότι δὲν ἀνοίξαμεν πρότερον οὔτε τὸν ἰριγένην, οὔτε τὸν Θεόφιλον, οὔτε τὸν Ἰουστίνον, οὔτε τὸν Θεοδώρητον, ἵνα ἐννοήσωμεν ἐξ αὐτῶν τι λέγει ὁ Τερτυλλιανός! Ἡμάρτομεν, καὶ ζητοῦμεν συγγνώμην διὰ τοῦτο. Ἀλλ' ἂν δὲν ἀνοίξαμεν αὐτοὺς πρότερον, ἀνοίξαμεν ὅμως αὐτοὺς τώρα, καὶ ὀρθότατα ἐννοήσαμεν, ὅτι ὁ Τερτυλλιανός λέγει ὅ,τι εἴπομεν ἡμεῖς.

Ἀνοίξαμεν δὲ πρῶτον τὸν ἰριγένην, καὶ ἀντιγράφομεν ἐξ αὐτοῦ ἐνταῦθα τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ῥῆσιν, ἵνα ἐννοήσῃ ἐξ αὐτῆς αὐτὸς ὁ αἰδεσιμώτατος ὀρθότερον τι λέγει ὁ Τερτυλλιανός· ὅτι δηλαδὴ οἱ χριστιανοὶ ὠμνουν· διότι ὁ ὅρκος δὲν ἦτον αὐτοῖς ἀπηγορευμένος· ἵνα ἐννοήσῃ, ὅτι ὁ ἰριγένης ἐρμηνεύει τὸν Τερτυλλιανόν. « Τύχην μέντοι βασιλείας οὐκ ὁμνυμεν, ὡς οὐδ' ἄλλον νομιζόμενον θεόν. Εὔτε γὰρ (ὡς ὠνόμασάν τινες) ἐκφορὰ μόνον ἐστὶν ἡ τύχη, ὁμοίως δοκῇ καὶ διασπάσει, οὐκ ὁμνυμεν τὸ μηδαμῶς ὅν ὡς θεόν, ἢ ὅλως ὑφεστηκὸς καὶ δυ-

« νάμενόν τι ποιῆσαι· ἵνα μὴ τὴν ὁμοτικὴν δύναμιν εἰς ἃ μὴ
 « δεῖ παραλαμβάνωμεν. Εἰ δὲ καὶ, ὥς τιςιν ἔδοξεν, εἴπωσι τοῦ
 « Ῥωμαίων βασιλέως τὸν δαίμονα ὁμνύειν οἱ τὴν τύχην αὐτοῦ
 « ὁμνύοντες, δαιμόνων ἐστὶν ἡ ὀνομαζομένη τύχη τοῦ βασιλέ-
 « ως· καὶ οὕτως ἀποθνητέον ἐστὶ μάλλον ὑπὲρ τοῦ μὴ ὁμῶσαι
 « μοχθηρὸν δαίμονα καὶ ἄπιστον, πολλάκις συνεξαμαρτάνοντα
 « ὃ ἔλαχεν ἀνθρώπῳ, ἢ καὶ πλέον αὐτοῦ ἀμαρτάνοντα. » (Ὡριγεν.
 Κατὰ Κέλσου Βιβλ. Η'. Κεφ. ξε') Τὶ λέγει λοιπὸν ὁ Ὠριγένης;
 « Τύχην μέντοι βασιλέως οὐκ ὁμνυμεν, ὡς οὐδ' ἄλλοι ρομι-
 « ζόμενοι θεοί. — Οὐκ ὁμνυμεν τὸ μηδαμῶς ὅτι ὡς θεοί, ἢ
 « ὅλως ὑπεσθηκὸς καὶ δυνάμενός τι ποιῆσαι· ἵνα μὴ τὴν ὁμο-
 « τικὴν δύναμιν εἰς ἃ μὴ δεῖ παραλαμβάνωμεν. » Μήπως
 « εἶπεν ὁ Τερτυλλιανὸς τὸ ἐναντίον; • *Sed et juramus, si-*
 « *cūt non per genios Caesarum, ita per salutem eorum,*
 « *quae est augustior omnibus geniis. Nescitis genios dae-*
 « *monas dici, et inde diminutiva voce daemonia? Nos*
 « *judicium Dei suspicimus in imperatoribus, qui genti-*
 « *bus illos praefecit. Id in eis scimus esse, quod Deus*
 « *voluit; ideoque et salvum volumus esse, quod Deus*
 « *voluit, et pro magna id juramento habemus etc.* »
 Τύχην βασιλέως οὐκ ὁμνυμεν, λέγει ὁ Ὠριγένης, καὶ, *Per*
genios Caesarum non juramus, λέγει ὁ Τερτυλλιανός· ὅ
 ἐστὶν· Οὐκ ὁμνυμεν τὴν τύχην ἢ τὸν δαίμονα τοῦ βασιλέως,
 λέγουσιν ἀμφοτέροι· ὁμνυμεν ὅμως, λέγουσιν ἀμφοτέροι. Καὶ
 κατωτέρω τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος ῥήσεως λέγει πάλιν ὁ Ὠριγένης
 (Η'. ξξ')· « Προεῖπομεν μὲν οὖν, μὴ δεῖν ὁμνύειν τὸν ἐν ἀν-
 « θρώποις βασιλέα, ἢ τὴν ὀνομαζομένην τύχην αὐτοῦ. Διὸ
 « οὐκ ἀναγκαῖον ἡμᾶς πάλιν ἀπολογεῖσθαι πρὸς τὸ κ. τ. λ. »
 Καὶ διὰ τί δὲν ὡμνυσαν οἱ ἀρχαῖοι χριστιανοὶ τὴν τύχην τοῦ
 βασιλέως; Διότι αὕτη ἐνομίζετο θεὸς παρὰ τῶν ἐθνικῶν· καὶ
 ἦτον ποτὲ δυνατόν νά ὁμνύωσιν αὐτὴν οἱ χριστιανοί; Ἐπρωτί-
 μων τὸν θάνατον μάλλον ὑπὲρ τοῦ μὴ ὁμῶσαι τὸν μὴ ὄντα θεὸν
 δαίμονα τοῦ Καίσαρος. « Οὐκ ὁμνυμεν, ἔλεγον, τὸ μηδαμῶς

« ὃν ὡς θεόν, ἢ ὅλως ὑφεστῆκός καὶ δυνάμενόν τι ποιῆσαι.
 « *Αποθνήσκον ἐστὶ μάλλον ὑπὲρ τοῦ μὴ ὀμῶσαι μοχθηρὸν*
 « *καὶ ἄπιστον δαίμονα.* » Καὶ τρώντι ἀπέθνησκον ὑπὲρ τοῦ
 μὴ ὀμῶσαι τὴν τύχην τοῦ βασιλέως.

Προσέχθη πρὸς τὸν ἀνθύπατον τῆς Ἀσίας, ὡς χριστιανὸς
 κατηγορούμενος, ὃ τῆς Σμύρνης ἐπίσκοπος Πολύκαρπος· καὶ
 ἐρωτηθεὶς, εἰ αὐτὸς εἶη ὁ Πολύκαρπος, ὡμολόγησε τοῦτο παρ-
 ῥησία. Ὁ ἀνθύπατος ἔπειθεν αὐτὸν ἀρνεῖσθαι τὸν Χριστὸν, λέ-
 γων· « Αἰδέσθητί σου τὴν ἡλικίαν. — Ὁμοσον τὴν καίσαρος
 « *τύχην*· μετανόησον· εἶπον· Αἶρε τοὺς ἀθέους. — Ὁμοσον· καὶ
 ἀπολύσω σε· λαιδόρησον τὸν Χριστὸν. » Καὶ ὁ Πολύκαρπος ἀπε-
 κρίθη μετὰ χριστιανικῆς τόλμης καὶ γενναιότητος· « Ὁγδοήκοντα
 « *καὶ ἑξ ἔτη δουλεύω αὐτῷ, καὶ οὐδὲν με ἠδίκησε· καὶ πῶς δύ-*
 « *ναμαι ἐλασφημῆσαι τὸν βασιλέα μου, τὸν σῶσαντά με ;* »
 Ἐπιμένοντος δὲ πάλιν τοῦ ἀνθυπάτου, καὶ λέγοντος· « Ὁμοσον
 « *τὴν καίσαρος τύχην*· » ὁ Πολύκαρπος εἶπεν· « Εἰ κενοδοξεῖς,
 « *ἵνα ὀμῶσω τὴν Καίσαρος τύχην, ὡς λέγεις προσποιούμενος*
 « *ἀγνοεῖν ὅστις εἰμὶ, μετὰ παρρῆσιας ἄκουε· Χριστιανὸς εἰμὶ*
 « *κ.τ.λ.* » (Εὐσεβ. Δ'. ιε'). Ὁ Πολύκαρπος ἐμαρτύρησε διὰ πυ-
 ρός. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν ἔλεγεν ὁ ἀνθύπατος τῷ Πολυκάρπῳ·
Αἶρε τοὺς ἀθέους· καὶ· λαιδόρησον τὸν Χριστόν· ἀλλὰ μόνον·
Ὁμοσον τὴν καίσαρος τέχην· πάλιν ὁ Πολύκαρπος δὲν ἐδύ-
 νατο νὰ πεισθῇ· διότι ὁμνύων τὴν καίσαρος τύχην, ἤθελε γενῇ
 ἐκ χριστιανοῦ εἰδωολάτρης· διότι ἀνεγνώριζεν ὡς θεόν τὴν τύ-
 χην τοῦ καίσαρος. Διὰ τοῦτο ὁ ἐπὶ δικαστηρίου ὡς χριστιανὸς
 κατηγορούμενος, ὁμνύων τὸν δαίμονα ἢ τὴν τύχην τοῦ καίσαρος,
 ἀπελύετο ἀπὸ τῆς κατηγορίας· διότι τοῦτο ἐνομιζέτο προφανέ-
 σατον σημεῖον τῆς ἀποασίας. Πολλοὶ χριστιανοί, ἠττώμενοι ὑπὸ
 τῶν βασάνων, ὤμνουν· ἀλλὰ πολλῶν, ἂν καὶ ὤμνυε μόνον ἡ γλῶσ-
 σα, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ φρὴν, οἱ ἐθνικοὶ ὅμως ἐθεώρουν τοῦτο ὡς
 θρίαμβον. « Ἐγὼ δὲ αἶμαι, λέγει ὁ Ὀριγένης (Κατὰ Κέλσου Βιβλ.
 « *Η'. Κεφ. μδ')*, ὅτι αἰσθανόμενοι οἱ δαίμονες, ὅτι οἱ μὲν νι-
 « *κῶντες καὶ δι' εὐσέβειαν ἀποθνήσκοντες, καθαιροῦσιν αὐτῶν*

« τὴν δυναστείαν· οἱ δὲ διὰ τοὺς πόνους ἡττώμενοι, καὶ τὴν
 « θεοσέβειαν ἀρνούμενοι, ὑποχείρισι ἐκείνοις γίνονται, ἔσθ'
 « ὅτε προσφιλονεικοῦσι παραδιδόμενοις χριστιανοῖς· ὡς κολαζό-
 « μενοι μὲν ὑπὸ τῆς ὁμολογίας αὐτῶν, ἀναπαυόμενοι δὲ ἐπὶ τῇ
 « ἀρνήσει αὐτῶν. Καὶ ἔστι γε τούτων ἔχνη θεάσασθαι καὶ ἐν
 « ταῖς δικασταῖς, κολαζομένοις μὲν ὑπὸ τοῖς ὑπομένουσι τὰς
 « αἰκίας καὶ τὰς βασάνους· γαυρουμένοις δὲ, ὅταν χριστια-
 « νὸς ἡττηθῇ. Καὶ γὰρ οὐδὲ διὰ δοκοῦσαν αὐτοῖς φιλανθρωπίαν
 « ταῦτα ποιοῦσι· σαφῶς ὁρῶντες, ὅτι ἡ μὲν γλῶσσα τῶν νι-
 « κωμένων ὑπὸ πόνου ὁμώμοκεν· ἡ δὲ φρὴν ἐστὶν ἀνώμοτος.»

Λοιπὸν οὔτε ὁ Τερτυλλιανὸς εἶπεν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὠμνουν τὴν
 τύχην ἢ τὸν δαίμονα τοῦ καίσαρος, οὔτε ἡμεῖς ἐφέρομεν αὐτὸν
 τούτου μάρτυρα. Ἐφέρομεν δὲ μάρτυρα αὐτόν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ
 ὠμνουν, καὶ ὠμνουν, ὅχι τὴν τύχην, ἀλλὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ
 καίσαρος· διότι ὁμνύοντες τὴν σωτηρίαν τοῦ καίσαρος, ὠμνουν
 αὐτόν τὸν δοτῆρα τῆς σωτηρίας καὶ τοῦ καίσαρος καὶ παντὸς
 ἀνθρώπου θεόν· « Nos iudicium Dei suscipimus in impera-
 « toribus, qui gentibus illos praefecit. Id in eis scimus
 « esse, quod Deus voluit: ideoque et salvum volumus esse,
 « quod Deus voluit, et pro magno id iuramento habemus.»

Λέγει λοιπὸν ὁ Τερτυλλιανὸς, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὠμνουν τὴν σω-
 τηρίαν τοῦ καίσαρος· διότι ὁ ὅρκος οὗτος δὲν περιεῖχεν ἐν ἑαυτῷ
 τίποτε ἐθνικόν. Δὲν ὠμνουν τὴν τύχην ἢ τὸν δαίμονα τοῦ καίσα-
 ρος· διότι ὁ ὅρκος οὗτος ἦτον ὅλος ἐθνικός. Ἀλλὰ μήπως δὲν
 λέγει καὶ ὁ ὀριγένης ὅ,τι λέγει ὁ Τερτυλλιανός; Καὶ τί ἄλλο
 σημαίνει τὸ « Τύχην μέντοι βασιλέως οὐκ ὠμνυμεν... ἵνα μὴ
 « τὴν ὁμοτικὴν δύναμιν εἰς ἃ μὴ δεῖ παραλαμβάνωμεν;»
 εἰμὴ ὅτι· « Ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ μόνον τὸν ἀληθινὸν θεὸν ὁμνύο-
 μεν. Οὐκ ὠμνυμεν δὲ οὔτε τὴν τύχην τοῦ βασιλέως, ὡς οὐδ'
 ἄλλον νομιζόμενον θεόν. Οὐκ ὠμνυμεν τὸ μηδαμῶς ὂν ὡς θεόν,
 ἢ ὅπως ὑπεσθηκὸς καὶ δυνάμενόν τι ποιῆσαι· ἵνα μὴ τὴν ὁμοτι-
 κὴν δύναμιν εἰς ἃ μὴ δεῖ παραλαμβάνωμεν· παραλαμβάνομεν
 ὅμως αὐτὴν εἰς ἃ δεῖ.» Δὲν ὠμνουν οἱ χριστιανοὶ τὴν τύχην ἢ

τὸν δαίμονα τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως· ὡμνουν ὁμῶς τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Τοῦτο λέγει ῥητῶς ὁ Τερτυλλιανός· ἐὰν δὲν ἀποσιωπᾷ αὐτὸ ὁ Ὠριγένης, τί ἐκ τούτου; Λέγει ὁμῶς καὶ αὐτός, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὡμνουν. Καὶ θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω τί λέγει ὁ αὐτός περὶ τούτου.

Ἄς ἀναγνώσῃ λοιπὸν πάλιν ὁ ἅγιος οἰκονόμος τὸν Ὠριγένην· ἀλλ' ἄς ἀναγνώσῃ αὐτὸν ὀρθότερον, διὰ τὰ ἐκτροπήν ἐξ αὐτοῦ τί λέγει ὁ Τερτυλλιανός! Λέγει ὁ Τερτυλλιανός *et juramus*· δὲν λέγει ὅ,τι λέγει ὁ Ἀντιοχείας Θεόφιλος (Πρὸς Αὐτόλυκον Βιβλ. Α'. Κεφ. ιΑ'). «Τοιγαροῦν μᾶλλον τιμήσω τὸν βασιλέα, οὐ
» προσκυνῶν αὐτῷ, ἀλλὰ εὐχόμενος ὑπὲρ αὐτοῦ κ.τ.λ.» Δὲν λέγει ὅ,τι λέγει ὁ Ἰουστίνος (Ἀπολογ. Α'. Κεφ. ιζ') «Φόρους
» δὲ καὶ εἰσφοράς τοῖς ὑφ' ὑμῶν τεταγμένοις πανταχοῦ πρὸ
» πάντων πειρώμεθα φέρειν, ὡς ἐδιδάχθημεν παρ' αὐτοῦ. — Ὅθεν
» θεὸν μόνον προσκυνοῦμεν· ὑμῖν δὲ πρὸς τὰ ἄλλα χαίροντες
» ὑπηρετοῦμεν, βασιλεῖς καὶ ἄρχοντας ἀνθρώπων ὁμολογοῦντες,
» καὶ εὐχόμενοι μετὰ τῆς βασιλικῆς δυνάμεως καὶ σώφρονα τὸν
» λογισμὸν ἔχοντας ὑμᾶς εὐρεθῆναι κ.τ.λ.» Δὲν λέγει ὅ,τι λέγει ὁ Θεοδώρητος ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ εἰς τὸν Βαρούχ. Λέγει ὁ Τερτυλλιανός ὅ,τι λέγει ὁ Τερτυλλιανός, καὶ ἐρμηνεύει ὁ Ὠριγένης.

Κακῶς ἄρα ἐξέλαβεν ὁ σοφολογιώτατος οἰκονόμος τὸ *Juramus per salutem Caesarum* ἀντὶ τοῦ *Oramus*, ἢ, *Precamur pro salute Caesarum*. Περὶ τῆς ὑπὲρ βασιλέων εὐχῆς προλαλήσας ὁ Τερτυλλιανός, ὡς ἀνωτέρω, λέγει ἔπειτα· *Sed et juramus* κ. τ. λ. Δηλαδή· *Non solum precamur pro salute imperatorum; Sed et juramus per salutem eorum*. Ἄς ἀναγνώσῃ ὀρθότερον καὶ τὸν Τερτυλλιανὸν καὶ τὸν Ὠριγένην, καὶ θέλει ἀναγκασθῇ νὰ ὁμολογήσῃ καὶ αὐτός ὁ ἴδιος τὴν παχυλὴν ἀμάθειάν του.

Ἐξακολουθῶν δὲ τὴν εἰρωνεῖαν, λέγει ἐχομένως· «Ὁ θεὸς
» ἐφύλαξε, καὶ δὲν εὗρηκε γραμμένον εἰς τὸν συγγραφέα του καὶ
» ἄλλο, τὸ ὅποιον λέγει ὁ Τερτυλλιανός· «Καὶ θύομεν (λέγει)
» ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ αὐτοκράτορος (*ad Scapul. C. II*).»

» Καὶ ὁμῶς καὶ τὸ ὁμνύειν καὶ τὸ θύειν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας
 » τῶν τότε ἐθνικῶν αὐτοκρατόρων, οὐδὲν ἄλλο σημαίνουσιν,
 » εἰμὴ τὸ τοῦ ἀποστόλου· « Δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις . . .
 » ὑπὲρ βασιλέων ποιεῖσθαι (Α' Τιμ. β'). » Ὁ δὲ ἀπόστολος
 » ἔγραφεν ἐπὶ Νέρωνος. » Διὰ τί πρότερον ν' ἀπορήσῃ τις ἐνταῦ-
 » θα; διὰ τὴν ἀμάθειαν ἢ διὰ τὴν ἀναίδειαν τοῦ αἰδεσιμωτά-
 » του ἀρθρογράφου; Καὶ διὰ τὰ δύο! Τὸ ὁμνύειν καὶ τὸ θύειν
 ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν τότε ἐθνικῶν αὐτοκρατόρων, οὐδὲν ἄλ-
 λο σημαίνουσιν, εἰμὴ τὸ « Δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύξεις ὑπὲρ
 βασιλέων ποιεῖσθαι! » Οὐδεὶς βεβαίωτατα ἄλλος παρὰ τὸν σο-
 φώτατον οἰκονόμον τὸν ἐξ οἰκονόμων ἐδύνατο νὰ γράψῃ δημο-
 σίως ὅ,τι γράφει! Τὸ ὁμνύειν δὲν σημαίνει ἄλλο, εἰμὴ αὐτὸ
 τοῦτο, ὁμνύειν καὶ ὁμνύειν, ὅχι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας, ἀλλὰ
 τῇ σωτηρίᾳ, δὲν σημαίνει τὸ « Δεήσεις, προσευχάς, ἐντεύ-
 » ξεις ποιεῖσθαι, » ὡς παραληρεῖ ὁ ἄσπορος σοφός! Λέγει ὁ Τερ-
 τυλλιανός (ad Scapulam II.)· « Itaque et sacrificamus pro
 » salute imperatoris. » πλὴν καὶ λέγει· « Sed Deo nostro
 » et ipsius, sed quomodo praecepit Deus. » καὶ ἐξηγῶν
 » τοῦτο, προστίθησι· « *pura prece*. Non enim eget Deus,
 » conditor universitatis, odoris aut sanguinis alicujus.
 » Haec enim daemoniorum pabula sunt. Daemones au-
 » tem non tantum respuimus, verum et revincimus et
 » quotidie traducimus et de hominibus expellimus, si-
 » cut plurimis notum est. Ita nos magis oramus pro
 » salute imperatoris, ab eo eam postulantes, qui prae-
 » stare potest. » Ἡ εὐχή, ἡ προσευχή, ἡ δέησις λέγεται καὶ
 θυσία, ὅχι ὁμῶς καὶ ὁ ὅρκος. Ὁθεν φλυαρεῖ καὶ παραλαλεῖ
 ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος.

Ἀνοίξεν ὁ εὐλογημένος καὶ τὸν Ὠριγένην, καὶ τὸν Θεόφιλον, καὶ
 τὸν Ἰουστίνον, καὶ τὸν Θεοδώρητον· πλὴν ἐπειδὴ δὲν εἶχεν ἀνοίξει
 πρότερον τοὺς αὐτοῦ ὀφθαλμοὺς, καὶ ἀνοίξεν αὐτοὺς κλειστοῖς τοῖς
 ὁμμασιν, ἀνοίξεν αὐτοὺς πρὸς βλάβην του, καὶ ὅχι πρὸς ὄφελός του!
 ὣς ἀνοίγει τὰ βιβλία, συμφέρει αὐτῷ μᾶλλον τὸ νὰ μὴ τὰ ἀνοίγῃ!

Κατὰ τὸν Τερτυλλιανὸν λοιπὸν ὠμνυοὺν οἱ χριστιανοί· ἀλλ' ὠμνυοὺν χριστιανικῶς, καὶ ὄχι ἐθνικῶς. Οἱ ἐθνικοὶ ὠμνυοὺν τὴν τύχην ἢ τὸν δαίμονα τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οἱ χριστιανοὶ ὠμνυοὺν τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ· διότι ὠμνύοντες τὴν σωτηρίαν τοῦ αὐτοκράτορος, ὠμνυοὺν αὐτὸν τὸν δοτῆρα τῆς σωτηρίας ἀληθινὸν θεόν. Διὰ τοῦτο λέγει ὁ Τερτυλλιανός· « *Id in imperatori-*
» *bus scimus esse, quod Deus voluit, ideoque et salvum*
» *volumus esse, quod Deus voluit, et pro magno id jura-*
» *mento habemus* »

Ἄλλ' οἱ χριστιανοί, ὡς ἐκ τῶν ἐθνῶν εἰς τὸν χριστιανισμὸν μεταβαίνοντες, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν καὶ πολλὰς συνηθείας, τὰς ὁποίας μὴ δυνάμενοι εὐκόλως ν' ἀπομάθωσι, διέσωζον αὐτάς καὶ ὡς χριστιανοί. Συνειθισμένοι ὡς ἐθνικοὶ καὶ εἰς τοὺς κατὰ τὸν κοινὸν βίον συνηθείς ἐθνικοὺς ὅρκους, ἐμεταχειρίζοντο καὶ αὐτοὺς πολλάκις ἐκ κακῆς συνηθείας. Λέγει καὶ τοῦτο ῥητῶς ὁ Τερτυλλιανός· « *Ceterum consuetudinis vitium est Meher-*
» *cule dicere, Me Dius fidius, accedente ignorantia*
» *quorundam, qui ignorant iusjurandum esse per Her-*
» *culem. Porro quid erit dejeratio per eos quos eje-*
» *rasti, quam praevaricatio fidei cum idololatria? Quis*
» *enim, per quos dejerat, non honorat? (Tertull. de*
» *idololatria Cap. XX).* » Ἄς μάθῃ λοιπὸν ὁ σοφὸς οἰκονόμος καὶ ὅ,τι ἡγνῶει.

Ἄλλ' εἶναι περιέργος καὶ ὁ ἐξῆς παραλογισμὸς τοῦ σοφολογιωτάτου οἰκονόμου. Ἐν στήλῃ δ' λέγει περὶ ἡμῶν· « Ἡ
» ἐκκλησία, λέγει (λέγομεν δηλαδὴ ἡμεῖς), ποτὲ δὲν ἐθεώρη-
» σε τὸν ὅρκον ἐναντίον τοῦ χριστιανισμοῦ. — ἤγουν ἡ ἐκ-
» κλησία ποτὲ δὲν ἐσεβάσθη τὸ· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμῶ-
» σαι ὅλως » ! Ὅτι δὲ καὶ ἐμαρτύρουν οἱ χριστιανοί, ὅταν ἐπροσ-
» καλοῦντο νὰ ὀμώσωσιν ὅρκον ἀντιχριστιανικόν, ὅποῖος ἦτον
» ὁ ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν τῆς Ῥώμης Καيسάρων συνειθισμένος « εἰς
» τὸν δαίμονα (τὴν τύχην) τοῦ Καίσαρος, » τοῦτο ἄγνοεῖ, ὡς
» φαίνεται, ὁ θεολόγος· τὸν στέλλομεν εἰς τὸν ἱερίγενην (κατὰ

« Κελεύου Η'. 65), τὸν παρκαλοῦμεν νὰ διαβάσῃ καὶ τὸν
 « Εὐσέβιον (Ἑκκλ. Ἱστορ. τ'. 5.) » Πόθεν δὴλον, ὅτι ὁ θεολόγος
 ἠγνόει, ὡς φαίνεται, ὅτι οἱ χριστιανοί, ὡς χριστιανοὶ κατηγο-
 ρούμενοι ἐπὶ ἐθνικῶν δικαστηρίων, καὶ ἐμαρτύρουν, ὅταν ἐπροσ-
 καλοῦντο νὰ ὁμώσωσιν ὄρκον ἀντιχριστιανικόν, ὁποῖος ἦτον ὁ
 ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν τῆς Ῥώμης Καيسάρων συνειθισμένος « εἰς τὸν
 « δαίμονα (τὴν τύχην) τοῦ καίσαρος; » Ὅ,τι ἠγνόει αὐτός, καὶ
 χθές ἐκ περιστάσεως ἔμαθε, νομίζει, ὅτι ἠγνόουν καὶ ἄλλοι;
 Σφαλῆσαι παραπολὺ κατὰ τοῦτο! Ἀλλὰ τί κοινὸν τῷ « Ἡ ἐκκλη-
 σία ποτὲ δὲν ἐθεώρησε τὸν ὄρκον ἐναντίον τοῦ χριστιανισμοῦ. »
 καὶ τῷ « Ὅτι δὲ καὶ ἐμαρτύρουν οἱ χριστιανοί, ὅταν ἐπροσκα-
 « λοῦντο νὰ ὁμώσωσιν ὄρκον ἀντιχριστιανικόν, ἠγνόει ὁ θεολό-
 « γος; » Τίς εἶπε τὸ ἐναντίον; Τίς εἶπεν, ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὤμνου-
 ον ἀντιχριστιανικόν ὄρκον; Ὡμνουν εἶπομεν, καὶ λέγομεν· καὶ
 ὤμνουν· διότι ἡ ἐκκλησία ποτὲ δὲν ἐθεώρησε τὸν ὄρκον ἐναντίον
 τοῦ χριστιανισμοῦ.

Μᾶς στέλλει εἰς τὸν Ὠριγένην (Κατὰ Κελεύου Βιβλ. Η'.
 Κεφ. ξε'), ἵνα μάθωμεν, ὅτι καὶ ἐμαρτύρουν οἱ χριστιανοί, ὅταν
 ἐπροσκαλοῦντο νὰ ὁμώσωσιν ὄρκον ἀντιχριστιανικόν. Τοῦτο δίκαιον
 καὶ πρέπον ἦτον νὰ πράξῃ, ἂν ἡμεῖς ἐλέγομεν τὸ ἐναντίον.
 Ἀλλὰ περὶ τοιούτου τινὸς οὔτε καὶ ἐγένετο λόγος. Πρὸς τί λοι-
 πὸν μᾶς στέλλει εἰς τὸν Ὠριγένην; ἵνα μάθωμεν ἐξ αὐτοῦ τὴν
 ἀγνοίαν καὶ ἀμάθειάν του; Εἶδομεν ταύτην ἀνωτέρω ἐξ αὐτοῦ
 τοῦ Ὠριγένους! Ἀλλὰ μᾶς παρακαλεῖ νὰ διαβάσωμεν καὶ τὸν
 Εὐσέβιον (Ἑκκλ. Ἱστορ. τ'. 5)! Καὶ ἡμεῖς τῷ λέγομεν, ὅτι ἀνε-
 γνώσαμεν τὸν Εὐσέβιον πρὸ τοῦ νὰ μάθῃ αὐτός, ὅτι ὑπῆρξεν
 εἰς τὸν κόσμον Εὐσέβιος. Διὰ τοῦτο δὲν ἠγνοοῦμεν καὶ ὅ,τι μᾶς
 πέμπει εἰς αὐτὸν νὰ μάθωμεν τώρα. Δὲν ἐποιήσαμεν δὲ αὐτοῦ
 χρῆσιν πρότερον· διότι δὲν εἶχομεν αὐτοῦ χρεῖαν. Εἰς τί μᾶς
 ἐχρησίμευεν εἰς τὸ περὶ οὗ γράφομεν θέμα; Εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι
 οἱ χριστιανοί, κατηγορούμενοι ὡς χριστιανοὶ ἐπὶ ἐθνικῶν δικα-
 στηρίων, καὶ προσκαλούμενοι εἰς τὸ νὰ ὁμώσωσι τὴν τύχην ἢ τὸν
 δαίμονα τοῦ αὐτοκράτορος, ὁ ἕστιν εἰς τὸ νὰ ἐξομώσωσι τὸν

χριστιανισμόν, καὶ ἀπολυθῶσιν, ἐπρωτίμων τὸ μαρτύριον παρὰ τὴν ἐξωμοσίαν; Μήπως γράφομεν περὶ τούτου; Πλὴν, ἐπειδὴ ἐκρίναμεν ἀναγκαῖα καὶ τοιαύτης ἀρετῆς παραδείγματα, ἐφέρομεν ἀνωτέρω τὸν Πολύκαρπον. Τοῦτο ἡγνῶει βέβαια ὁ σοφός! Καὶ ἐφέρομεν αὐτόν· διότι λέγει ὁ Ὠριγένης· * Ἀποθνητέον ἐστὶ μάλλον ὑπὲρ τοῦ μὴ ὁμῶσαι μοχθηρὸν καὶ ἄπιστον δαίμονα. » Πλὴν ἐπειδὴ ὁ πολυμαθὴς ἀμαθὴς θέλει καὶ ἄλλο παράδειγμα τοιοῦτον, φέρομεν τώρα καὶ τὸ ὁποῖον καὶ πρότερον δὲν ἡγνοοῦμεν. * Οὐ μακρὸν δὲ χρόνον διαλιπὼν ὁ Βασιλείδης, ὄρκον » διὰ τινὰ αἰτίαν πρὸς τῶν συστρατιωτῶν αἰτηθεὶς, μὴ ἐξεῖναι » αὐτῷ τὸ παράπαν ὁμνῆσαι διαβεβαιούτο. Χριστιανὸν γάρ » ὑπάρχειν, καὶ τοῦτο ἐμφανῶς ὁμολογεῖν. Παίζειν μὲν οὖν » ἐνομίζετο τέως ταπρῶτα. Ὡς δὲ ἐπιμόνως ἀπισχυρίζετο, » ἄγεται ἐπὶ τὸν δικαστήν, ἐφ' οὗ τὴν ἔνστασιν ὁμολογήσας, » δεσμοῖς παραδίδοται κ.τ.λ. (Εὐσεβ. Βιβλ. 5'. Κεφ. ε')

Ἀπὸ τοῦ Τερτυλλιανοῦ μεταβαίνομεν εἰς Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρεά. Ἀνοίχθη καὶ οὗτος παρὰ τοῦ εὐλογημένου οἰκονόμου τοῦ ἐξ οἰκονόμων. Πλὴν ἀνοίχθη, ὡς ἀνοίχθη καὶ ὁ Ὠριγένης· καὶ τοιοῦτοτρόπως ἀνοιγόμενος, κάλλιον ἦτον τὸ νὰ μὴ ἀνοίγετο. Ἀλλὰ τί λέγει καὶ οὗτος περὶ ὄρκου; Ἐν τῷ Παιδαγωγῷ Βιβλ. Γ'. Κεφ. ια'. * Ὁ πωλὼν τι ἢ ὠνούμενος μὴποτε » εἶπῃ δύο τιμὰς, ὅν ἂν ἢ ὠνηται ἢ πιπράσκη· ἀπλῆν δὲ εἰπὼν, » καὶ ἀληθεύειν μελετῶν, ἂν μὴ τυγχάνῃ ταύτης, τυγχάνων » τῆς ἀληθείας, πλουτεῖ τῇ ὀρθῇ διαθέσει. * Ἐπαινος δὲ ὄρκος τε » περὶ πάντων τῶν πωλουμένων ἀπέστω. Ἀπέστω δὲ καὶ ἐπὶ » τῶν ἄλλων ὁ ὄρκος· καὶ ταύτῃ φιλοσοφούντων οἱ ἀγοραῖοι » καὶ οἱ κάπηλοι. Οὐ γὰρ λήψῃ τὸ ὄνομα Κυρίου ἐπὶ ματαίῳ· » οὐ γὰρ μὴ καθαρίσῃ Κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ » ἐπὶ ματαίῳ· τοὺς δὲ παρὰ ταῦτα πράττοντας, τοὺς φιλαργύ- » ρους, τοὺς ψεύστας, τοὺς ὑποκριτάς, τοὺς καπηλεύοντας τὴν » ἀλήθειαν, τῆς πατρῴας ἐξέβαλεν αὐτῆς ὁ Κύριος. * Πρὸς τί ἀπέβλεπεν ἡ συμβουλὴ αὕτη τοῦ Κλήμεντος πρὸς τοὺς πωλοῦντας καὶ τοὺς ὠνουμένους; Ὅτι καὶ ὡμυον οὐ-

τοι, καὶ ψεύδονται, ὡς ψεύδονται καὶ ὁμνύουσιν αἱ τοιοῦτοι
ἕως σήμερον, καὶ μάρτυς τούτου αὕτη ἡ κοινοτάτη συνήθεια.

Ἄλλ' ἐρχόμεθα εἰς τὸ χωρίον ἐκεῖνο τοῦ Κλήμεντος, τὸ
ὁποῖον φέρει καὶ ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἐν στήλῃ ιθ' πρὸς ἀπόδει-
ξιν, ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ὅλως ἀπηγορευμένος· ἀλλὰ φέρει αὐτὸ
περικεκομμένον τρώντι καὶ κολοβὸν, τὸ ὁποῖον φανερόναι ἀπά-
την καὶ δόλον. Ἄν δὲν τῷ συνέφερον ὅ,τι ἔλεγεν ὁ Κλήμης, ἅς
μὴ τὸν ἀνέφερε παντελῶς. Δὲν θέλει ἐντραπῇ τώρα, ἀναγινώ-
σκων παρ' ἡμῖν τὸ χωρίον τοῦ Κλήμεντος, ἔχον ἄλλως καὶ ἄλ-
λο λέγον; « Πολλοῦ γε δεῖ τὸν ἐν τοιαύτῃ εὐσεβεῖα ἐξεταζό-
μενον, πρόχειρον εἶναι περὶ τε τὸ ψεύσασθαι, περὶ τε τὸ ὁμό-
σαι. Ὁρκος μὲν γὰρ ἐστὶ ὁμολογία καθαριστικῇ, μετὰ προσ-
παράληψιν θείας. Ὁ δὲ ἀπαξ πιστὸς, πῶς ἂν ἑαυτὸν ἀπι-
στον παράσχοι, ὡς καὶ ὅρκου δεῖσθαι, οὐχὶ δὲ ἐμπεδῶς καὶ
καθωρισμένως ὅρκον εἶναι τούτῳ τὸν βίον, ζῇ τε καὶ πολιτεύε-
ται, καὶ τὸ πιστὸν τῆς ὁμολογίας ἐν ἀμεταπτώτῳ καὶ ἐδραίῳ
δείκνυσι βίῳ τε καὶ λόγῳ; Εἰ δὲ ἐν τῇ κρίσει τοῦ ὁρώντος
καὶ λαλοῦντος τὸ ἀδικεῖν, οὐχὶ δὲ ἐν τῷ πάθει καίτται τοῦ
διακονουμένου, οὔτε ψεύσεται, οὔτε ἐπιørκήσει, ὡς ἀδικῶν τὸ
θεῖον· τοῦτο φύσει ἀβλαβὲς ὑπάρχειν εἰδῶς. Ἄλλ' οὐδὲ διὰ τὸν
πλησίον ψεύσεται ἢ παραβήσεται τι, ὅν γε ἀγαπᾷν μεμάθηκε,
κἂν μὴ συνήθης τυγχάνῃ. Δι' ἑαυτὸν δὲ ἄρ' ἐτι μᾶλλον οὔτε
ψεύσεται, οὔτε ἐπιørκήσει, εἴγε ἐκὼν οὐκ ἂν ποτε ἄδικος εἰς
ἑαυτὸν εὐρεθείη. »

Ἄλλ' οὐδὲ ὁμνυται, ἐπὶ μὲν τῆς συγκαταθέσεως μόνον τὸ
Ναί, ἐπὶ δὲ τῆς ἀρνήσεως τὸ Οὐ προελόμενος τάσσειν ἐπὶ ῥήμα·
ὁμνῦναι γὰρ ἐστὶ τὸ ὅρκον, ἢ ὡς ἂν ὅρκον, ἀπὸ δια-
νοίας προφάρεσθαι παραστατικῶς. Ἀρκεῖ τοίνυν αὐτῷ ἥτοι
τῇ συγκαταθέσει, ἢ τῇ ἀρνήσει προσθῆναι τὸ, Ἀληθῶς λέ-
γω, εἰς παράστασιν τῶν μὴ διορώντων αὐτοῦ τὸ βέβαιον τῆς
ἀποκρίσεως. ἔχειν γὰρ, οἶμαι, χρὴ πρὸς μὲν τοὺς ἔξω τὸν βίον
ἀξιόπιστον, ὡς μὴδὲ ὅρκον αἰτεῖσθαι· πρὸς ἑαυτὸν δὲ καὶ τοὺς
συνιέντας, εὐγνωμοσύνην, ἥτις ἐστὶν ἐκούσιος δικαιοσύνη. Αὐ-

« τίκα εὐορκος μὲν, οὐ μὴν δὲ εὐεπίφορος ἐπὶ τὸ ὁμνῆναι ὁ
 « γνωστικὸς, ὃ γε σπανίως ἐπὶ τὸ ὁμνῆναι ἀφικνούμενος,
 « οὕτως μέντοι, ὡς ἔφαμεν· καίτοι τὸ ἀληθεύειν κατὰ τὸν
 « ὅρκον, μετὰ συμφωνίας τῆς κατὰ τὸ ἀληθὲς γίνεται· τὸ
 « εὐρεῖν οὖν συμβαίνει κατὰ τὴν κατόρθωσιν τὴν ἐν τοῖς καθή-
 « κουσι. Ποῦ τοίνυν ἔτι τοῦ ὅρκου χρειά τῷ κατὰ ἄκρον ἀλη-
 « θείας βιοῦντι; Ὁ μὲν οὖν μηδὲ ὁμνῶς, πολλοῦ γε δεῖ ἐπιор-
 « κῆσαι· ὁ δὲ μηδὲν παραβαίνων τῶν κατὰ τὰς συνθήκας, οὐδ'
 « ἂν ὁμόσαι πώποτε· ὅπου γε τῆς τε παραβάσεως καὶ τῆς ἐπι-
 « τελέσεως ἐν τοῖς ἔργοις ἡ κύρωσις, ὥσπερ ἀμῆλει τὸ ψεῦδε-
 « σθαι καὶ τὸ ψευδορκεῖν ἐν τῷ λέγειν καὶ τῷ ὁμνῶναι παρὰ
 « τὸ καθήκον. Ὁ δὲ δικαίως βιοῦς, μηδὲν παραβαίνων τῶν
 « καθηκόντων, ἔνθα ἡ κρίσις ἡ τῆς ἀληθείας ἐξετάζεται, τοῖς
 « ἔργοις εὐορκεῖ. Παρέλκει τοίνυν αὐτῷ τὸ κατὰ τὴν γλῶτταν
 « μαρτύριον. Πέπεισμένος οὖν πάντῃ τὸν θεὸν εἶναι πάντοτε,
 « καὶ αἰδούμενος μὴ ἀληθεύειν, ἀνὰ ζιὸν τε αὐτοῦ τὸ ψεῦδασθαι
 « γινώσκων, τῇ συνειδήσει τῇ θεῷ καὶ τῇ ἑαυτοῦ ἀρκεῖται μό-
 « ναις· καὶ ταύτῃ οὐ ψεύδεται, οὔτε παρὰ τὰς συνθήκας τι
 « ποιῶνται. Ταύτῃ δὲ οὐδὲ ὁμνῶσιν ὅρκον ἀπαιτηθεὶς, οὐδὲ ἔξαρ-
 « νός ποτε γίνεται, ἵνα μὴ ψεύσῃται, καὶ ἐναποθνήσκῃ ταῖς
 « βασάνοις (Κλημ. Ἀλεξανδρ. Στρωμ. Ζ'. Κεφ. 4).» Ἐχει
 « χρειάν ἄλλης ἐξηγήσεως τὸ χωρίον τοῦτο; Δὲν λαλεῖ αὐτὸ
 « ἀφ' ἑαυτοῦ; Τί σημαίνει τὸ « Αὐτίκα εὐορκος μὲν, οὐ μὴν
 « δ' εὐεπίφορος ἐπὶ τὸ ὁμνῆναι ὁ γνωστικὸς; » Τοῦτο ἐξηγεῖ αὐ-
 « τὸς ὁ Κλήμης, λέγων· « Ὁ γε σπανίως ἐπὶ τὸ ὁμνῆναι ἀφι-
 « κνούμενος, οὕτως μέντοι, ὡς ἔφημεν. » Δὲν ὁμνῶναι λοιπὸν ὁ
 « χριστιανός, μέγα οἰκονόμει; Ἀνάγνωσε ὀρθότερον τὸν Κλή-
 « μεντα, ὡς σοφός, καὶ ὅχι ὡς ἄσοφος ἄνθρωπος, καὶ θέλεις ἰδεῖ,
 « ὅτι λέγει, ὅτι ὁ ἀληθινὸς χριστιανὸς πρέπει νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς
 « ἐθνικοὺς ἀξιόπιστον τὸν βίον, ὡς μηδὲ ὅρκον αἰτεῖσθαι· ἀλλ'
 « ἐὰν ἡ χρεῖα ἀπαιτῇ, ὁμνῶναι μὲν· δὲν εἶναι ὅμως εὐεπίφορος εἰς
 « τὸ ὁμνῆναι· καὶ ὅταν ὁμνῇ, ὁμνῶναι ἀληθέστατα, καὶ μάλιστα
 « ἐκ καθαρᾶς καὶ εἰλικρινοῦς ἀγάπης τῆς ἀληθείας· ὁμνῶναι ἀλη-

ὥς, καὶ φυλάττει τὸν ὅρκον, καὶ ἐναποθνήσκει ταῖς βασάνοις.
 ἴστε καὶ κατὰ τὸν Κλήμεντα ὠμνουν οἱ χριστιανοί· καὶ οὐ μόνον ὠμνουν, ἀλλὰ καὶ ἐπιόρκουν, ὡς δῆλον ἐκ τε τῶν ἀνωτέρω, καὶ ἐκ τοῦ ἐξῆς· « Ὁ κλέπτης ἄφρσιν βούλει λαβεῖν; Μηκέτι
 » κλέπτε. Ὁ μοιχεύσας, μηκέτι πυροῦσθω. Ὁ πορνεύσας, λοι-
 » πὸν ἀγνεύτω. Ὁ ἀρπάσας, ἀποδίδου, καὶ προσαποδίδου. Ὁ
 » ψευδομάρτυς, ἀλήθειαν ἄσκησον. Ὁ ἐπιόρκος, μηκέτι ὠμνε
 κ. τ. λ. (Ἐν τῷ λόγῳ, Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος, Κεφ. Μ').
 Ἄν δὲν ὠμνουν οἱ χριστιανοί κατὰ τὸ· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν
 μὴ ὁμῶσαι ὅλως· » πῶς ἤθελον γίνεσθαι ἐπιόρκοι;

Εἶδομεν λοιπὸν ὅτι λέγει ὁ Κλήμης. Ἄς ἴδωμεν τί λέγει
 καὶ ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἐριγένης. Ἄνοιξε καὶ τοῦτον ὁ εὐλογη-
 μένος οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων· ἀλλὰ τὸν ἀνοιξε νυστάζων, ἢ
 καὶ κοιμώμενος. Ἄς ἐξυπνήσῃ λοιπὸν, καὶ ἐξυπνὸς ἄς ἀναγνώσῃ
 ὅτι λέγει ὁ Ἐριγένης εἰς τὸ Ἱερεμ. Κεφ. Δ', 2· « Ἐάν περιέλῃ
 » τὰ ἐδελύγματα αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ
 » προσώπου μου εὐλαβηθῇ, καὶ ὁμῶσῃ, Ζῇ Κύριος, ἐν ἀληθείᾳ
 » καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιοσύνῃ· » « Ἰδωμεν ἡμεῖς ἑαυτοὺς οἱ
 » ὁμνύοντες, τίνα τρόπον οὐκ ἐν κρίσει ὁμνύομεν, ἀλλ' ἀκριτως,
 » ὥστε γενέσθαι ἡμῶν τοὺς ὅρκους ἔθει μᾶλλον ἢ κρίσει. Συναρ-
 » παζόμεθα γοῦν, καὶ τοῦτο ἐλέγχων ὁ λόγος φησί· « Καὶ ἐάν
 » ὁμῶσῃ, Ζῇ Κύριος, ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει καὶ ἐν δικαιο-
 » σύνῃ. » Οἶδαμεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Κυρίου
 » πρὸς τοὺς μαθητάς· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως· »
 » ἴδωμεν δὲ καὶ τοῦτο τὸ ῥητόν· καὶ, ἐάν διδῶ θεός, συνεξετα-
 » σθήσεται τὰ ἀμφοτέρω. Τάχα γὰρ πρῶτον δεῖ ὁμῶσαι ἐν
 » ἀληθείᾳ, καὶ ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα μετὰ τοῦτο
 » προκύψας τις, ἄξιος γένηται τοῦ μὴ ὁμνέειν ὅλως,
 » ἀλλ' ἔχῃ Ναί, μὴ δεόμενον μαρτύρων τοῦ εἶναι Ναί, καὶ
 » ἔχῃ Οὐ, μὴ δεόμενον μαρτύρων τοῦ εἶναι αὐτὸ ἀληθῶς Οὐ.
 » Καὶ ὁμῶσῃ οὖν, Ζῇ Κύριος, ἐν ἀληθείᾳ. Ἐν τῷ ὁμνύοντι πρῶ-
 » τον ζητῶ τὸ μὴ ψεῦδος, ἀλλὰ τὸ ἀληθές, ἵνα μετὰ ἀληθείας
 » ὁμῶσῃ· ἡμεῖς δὲ οἱ τάλανες καὶ ἐπιόρκοιμεν! Ἀλλ' ἔστω

« μετὰ ἀληθείας, οὐδὲ καλῶς ὅρκος γίνεται, ἀλλ' ἐν κρίσει. Δε-
 « δόσθω δὲ, ἔθλει ὁμνῶν ἐν κρίσει. Εἰ δέον παραλαμβάνειν εἰς
 « τὸν τοιοῦτον ὅρκον τὸν θεὸν τὸν τοῦ παντός καὶ τὸν Χριστὸν αὐ-
 « τοῦ ἐπὶ τούτῳ τὸ πρᾶγμα; Πηλίκον δεῖ εἶναι τὸ πρᾶγμα, ἵνα
 « τὰ γόνατα θῶ καὶ ὁμόσω; Πρὸς ἣν ἀπιστίαν γενομένην ἔντισι
 « περὶ τοῦ λόγου μου θεραπέυων, τοῦτο ποιῆσαιμι ποτε; Εἰ δὲ
 « ὡς ἔτυχεν, οὕτως ὁμνῶμεν, ἀμάρτοισι ἂν; Ἐὰν οὖν ὁμόσῃ,
 « Ζῇ Κύριος, μετὰ ἀληθείας, καὶ ἐν κρίσει, μὴ ἀκρίτως, καὶ
 « ἐν δικαιοσύνῃ, μὴ ἀδίκως. » (Ὠριγ. Ὁμιλ. Εἰς Ἱερουσαλὴμ.
 Tom. III. Σελ. 156. 157. ἔκδ. Delarue).

Τί λέγεις καὶ εἰς τοῦτο, σφοδρώτατε οἰκονόμεις; Ὁμνῶναι ὁ
 χριστιανὸς ἢ ὄχι; Ὄχι μόνον ὁμνῶναι, ὄχι μόνον εὐορκεῖ, ἀλλὰ
 καὶ ἐπιørκεῖ! « Ἡμεῖς δὲ οἱ τάλαντες καὶ ἐπιørκοῦμεν! » Ἀκούεις,
 μέγα οἰκονόμεις; Ἀναπολῶν δὲ ὁ Ὠριγένης τὸ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ
 ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰρημένον· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως »
 λέγει ἔπειτα· « Τάχα γὰρ πρῶτον δεῖ ὁμόσαι ἐν ἀληθείᾳ, καὶ
 « ἐν κρίσει, καὶ ἐν δικαιοσύνῃ, ἵνα μετὰ τοῦτο προκόψας τις,
 « ἄξιός γένηται τοῦ μὴ ὁμνῆναι ὅλως· ἀλλ' ἔχη Ναὶ, μὴ δεό-
 « μενον μαρτύρων τοῦ εἶναι Ναὶ, καὶ ἔχη Οὐ, μὴ δεόμενον μαρ-
 « τύρων τοῦ εἶναι αὐτὸ ἀληθῶς Οὐ. » Τί λέγεις εἰς τοῦτο, μέγα
 οἰκονόμεις; Σκέφθητι ὀλίγον, καὶ ἔπειτα εἰπὲ. Οὕτως ἀνοίγεις,
 εὐλογημένε, τὸν Ὠριγένην; Μᾶς ἐπέπληξας μετ' εἰρωνείας, ὅτι
 δὲν τὸν ἀνοίξαμεν ἡμεῖς, ὅπου δὲν εἶχομεν ἀφορμὴν εἰς τὸ νᾶ τὸν
 ἀνοίξωμεν. Ἰδοὺ τὸν ἀνοίξαμεν ὅπου ἔπρεπε νᾶ τὸν ἀνοίξωμεν.

Δὲν ἀνοίξαμεν μόνον τὸν Κλήμεντα καὶ τὸν Ὠριγένην. Ἀνοίξα-
 μεν καὶ τὸν πατέρα τῆς ἐκκλησίας καὶ μάρτυρα, τὸν ἐπίσκοπον
 Καρχηδόνης Κυπριανόν. Καὶ τί εὐρίσκομεν καὶ ἐν αὐτῷ; Περι-
 γράφων τὰ κακὰ τῶν τότε χριστιανῶν ἥθη, ὡς θέλομεν ἰδεῖ
 κατωτέρω, λέγει καὶ αὐτός· « *Non jurare tantum temere,*
 « *sed adhuc etiam pejerare.* » Ἰδοὺ λοιπὸν ἔχομεν ἐκ τοῦ
 Β' καὶ Γ' αἰῶνος τοῦ χριστιανισμοῦ δοκιμώτατα παραδείγματα,
 ὅτι οἱ χριστιανοὶ ὤμνουν. Καὶ ὁ Τερτυλλιανός, ὁ Κλήμης, ὁ
 Ὠριγένης, ὁ Κυπριανός ἦσαν πλησιέστεροι εἰς τὸν Χριστὸν κατὰ

τὸν χρόνον ἢ οἱ κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἀκμάσαντες πατέρες τῆς ἐκκλησίας.

Ὁ ὅρκος λοιπὸν ὑπῆρχε συνήθης καὶ κοινὸς παρὰ τοῖς χριστιανοῖς καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο· ἀλλ' εἶχεν εἰσαχθῆ παρ' αὐτοῖς ἐνωρὶς καὶ ἡ ἐπιτορκία, καὶ μάρτυρες τούτου οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω. Καὶ εἶχεν εἰσαχθῆ αὕτη ὅχι μόνον εἰς τοὺς λαϊκοὺς, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κληρικοὺς· καὶ μάρτυς τούτου ὁ ΚΒ' ἀποστολικὸς κανὼν, λέγων ῥητῶς· «*Επίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἐπὶ πορνείᾳ ἢ ἐπιτορκίᾳ ἢ κλοπῇ ἄλους, καθαιρείσθω.* » Τὸν κανόνα τοῦτον ἐφέρομεν ἐξ ἀρχῆς ἐν Ἀριθ. 1528 τῆς Ἀθηνᾶς μάρτυρα, ὅτι ὁ ὅρκος δὲν ἦτον ἐμποδισμένος καὶ εἰς τοὺς κληρικοὺς· διότι, ἂν ἦτον ὅλως ἐμποδισμένος εἰς αὐτοὺς, πῶς ἔθελε τιμωρεῖ ὁ κανὼν τὴν ἐπιτορκίαν, καὶ ὅχι τὴν ὁρκωμοσίαν τοῦ ἐπισκόπου, τοῦ πρεσβυτέρου καὶ τοῦ διακόνου;

Ἀπαντῶν δὲ εἰς ταῦτα ὁ αἰδεσιμώτατος οἰκονόμος ἐν τῷ ἀριθ. 905 τοῦ Αἰῶνος, ἔλεγεν· «*Ὡστε, κατὰ τὸν λόγον του, μάχεται ἡ διάταξις τῶν ἀποστόλων πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, τὸ Μη ὑμῶσαι ὁμῶς, τὸ ὅποσον αὐτὸς πάλιν ὁ ἀπόστολος ἔγραψεν ἐν τῇ εὐαγγελίᾳ.* » Ἡ φράσις εἶναι συγκεχυμένη· διότι συγκεχυμένη εἶναι καὶ ἡ ἐξ ἧς ἐγεννήθη αὕτη κεφαλὴ· ἀλλ' ἀδιαφοροῦντες περὶ τῆς φράσεως, λέγομεν, ὅτι ἡ διάταξις τῶν ἀποστόλων δὲν μάχεται πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου. Καὶ πῶς ἦτον δυνατόν νά διατάξωσιν οἱ μαθηταὶ ἐναντία τῶν λόγων τοῦ διδασκάλου; Ἐπειδὴ ὁ ὅρκος δὲν ἀπηγορεύετο ἀπολύτως παρὰ τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ χριστιανοὶ ὡμνουν, καὶ ἐπιτορκοὶ ἐγίνοντο καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων, ὡς θέλει ὁμολογήσει κατωτέρω καὶ ἄκων καὶ αὐτὸς ὁ σοφὸς οἰκονόμος, ὡς ἄκων ἐπροφήτευσεν καὶ ὁ Καῖσας, ἐτέθη κανὼν κατὰ τῆς ἐπιτορκίας.

«*Τιμωρεῖ λοιπὸν, λέγει κατόπιν, ὁ κανὼν τοὺς ἱερωμένους τούτους διὰ τὴν ἐπιτορκίαν ἐπίσης, ὡς καὶ διὰ τὰ λοιπὰ δύο θαρεὰ ἁμαρτήματα, ὡς παρὰβαίνοντας τοῦ θεοῦ νόμου τὰς τρεῖς*

ταύτας ἐντολάς· Οὐ πορνεύσεις, Οὐ κλέψεις, Οὐκ ἐπιорκήσεις (Ματθ. ε.). Τούτων τῶν θείων ἐντολῶν τὴν παράβασιν τιμωρεῖ ὁ ἀποστολικὸς κανὼν, καλῶν ἐπίσης δι' ὅλα τὸν παραβάτην κληρικόν, καὶ μηδὲν πλέον προσδιορίζων. » Καθεὶς ἐννοεῖ, ὅτι τὸ « μηδὲν πλέον προσδιορίζων » ἦτον πάντῃ περιττὸν· διότι ἕκαστος κανὼν, καθὼς καὶ ἕκαστος νόμος, δὲν προσδιορίζει πλέον τι παρ' ὅ,τι ῥητῶς ἀπαγορεύει καὶ τιμωρεῖ. Λέγων λοιπὸν ὁ κανὼν· « Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἐπὶ πορνείᾳ ἢ ἐπιорκίᾳ ἢ κλοπῇ ἀλούς, καθαιρέσθω »· τί πλέον παρὰ ταῦτα ἔπρεπε νὰ προσδιορίζῃ; Δι' αὐτὰ ἐτέθη, καὶ αὐτὰ μόνα προσδιώρισεν.

« Ἀλλὰ μήπως, λέγει ἀκολούθως, ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι, ἐν ᾧ τιμωρεῖ τὴν ἐπιорκίαν, διατάσσει εἰς τὸν κληρικόν καὶ τὸν ὄρκον, τὸν ὅποιον ἀπαγορεύει τὸ εὐαγγέλιον; » Ναι, ἐν ᾧ τιμωρεῖ τὴν ἐπιорκίαν, διατάσσει εἰς τὸν κληρικόν τὸν ἔννομον ὄρκον! « Ὅταν μίαν τις ἐντολὴ (κανὼν ἢ νόμος) προστάσῃ μίαν τιὰ ἀρετὴν, ἀπαγορεύει ἐνταυτῷ τὴν ἐναντίαν αὐτῆς κακίαν· καὶ ὅπου τὴν ῥητῶς ἀπαγορεύῃ μίαν τιὰ κακίαν, προστάσσει ἐνταυτῷ τὴν ἐναντίαν αὐτῆς ἀρετὴν, προστάσσει δηλονότι ἐνταυτῷ καὶ τὰ ἀποφατικὰ καὶ τὰ καταφατικὰ ἐκάστου καθήκοντα. » Ὁ λογικώτατος οὗτος κανὼν εἶναι γέννημα τῆς κεφαλῆς τοῦ γράψαντος τὴν εἰς τὴν Σελ. 177 τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας τοῦ Πλάτωνος σημείωσιν· παραδέχθη ὁμοῦς αὐτὸν καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος Κύριος Κωνσταντῖνος ἐν τῇ αὐτοῦ Κατηχήσει Σελ. 82. Κατὰ τὸν κανόνα ἄρα τοῦτον, ἀπαγορεύει ὁ ἀποστολικὸς κανὼν ῥητῶς τὴν ἐπιорκίαν, ὡς κακίαν, καὶ αὐστηρῶς αὐτὴν τιμωρῶν, προστάσσει ἐνταυτῷ τὸν ὄρκον, ὡς ἐναντίαν τῆς κακίας ἐκείνης ἀρετὴν. Τοῦτο λέγει ἡ λογικὴ ὅλου τοῦ κόσμου. Ἄρα τὸ· « Ἀλλὰ μήπως ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι, ἐν ᾧ τιμωρεῖ τὴν ἐπιорκίαν, διατάσσει εἰς τὸν κληρικόν καὶ τὸν ὄρκον; » εἶναι ἐναντίον τῆς λογικῆς, εἶναι πάντῃ ἄλογον καὶ ἀλόγιστον, καὶ τοῦ σοφολογιώτατου οἰκονόμου τοῦ ἐξ οἰκονόμων πάντῃ ἀνάξιον.

Ἀνάξιον δὲ αὐτοῦ εἶναι καὶ τὸ ἀμέσως ἐπόμενον· « Εἰ καὶ ὅ-

ὁ ὅρκος ὑπάρχει κοινὸν καθήκον χριστιανικόν, καὶ ἱερωμένων καὶ λαϊκῶν, καθὼς καὶ ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀποχή, τῶν ὁποίων τὴν παράβασιν κολάζει ; » Δὲν ἐμβαίνομεν εἰς τὴν περὶ καθηκόντων θεωρίαν· λέγομεν μόνον, ὅτι ὁ κανὼν ὑπάγει ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν καὶ τὴν ἐπιπορίαν, ὅφ' ἣν ὑπάγει καὶ τὴν πορνείαν καὶ τὴν κλοπὴν, καὶ ἐπίσης τιμωρεῖ τὸν παραβάτην καὶ τῶν τριῶν ἐντολῶν, περὶ ὧν ὁ λόγος ἀνωτέρω. Ἐὰν λοιπὸν ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀποχή ᾗναι καθήκοντα, καὶ διὰ τοῦτο ἡ παράβασις αὐτῶν κολάζεται παρὰ τοῦ κανόνος, καθήκον εἶναι καὶ ὁ ὅρκος· διότι καὶ αὐτοῦ ἡ παράβασις ἐπίσης κολάζεται παρὰ τοῦ κανόνος. Ὅθεν, καθὼς ἐκ τοῦ διότι ὁ κανὼν τιμωρεῖ τὴν ἐπιπορίαν, ἔπεται, ὅτι διατάσσει τὸν ἀληθινὸν ὅρκον καὶ τὴν ἀκριβῆ καὶ πιστὴν αὐτοῦ τήρησιν, οὕτω καὶ ἐκ τοῦ διότι κολάζει τὴν ἐπιπορίαν, ἔπεται, ὅτι καὶ ὁ ὅρκος εἶναι καθήκον, ἐὰν καθήκοντα εἶναι ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἀπὸ τῶν ἀλλοτρίων πραγμάτων ἀποχή, καὶ διὰ τοῦτο ὁ κανὼν κολάζει τὴν παράβασιν αὐτῶν. Δὲν κολάζει τὴν σωφροσύνην, δὲν κολάζει τὸ γάμον· ἀλλὰ τὴν πορνείαν· δὲν κολάζει τὸν ἔννομον, τὸν ἔντιμον, τὸν δίκαιον παρισμόν· ἀλλὰ τὴν κλοπὴν· δὲν κολάζει τὸν ἔννομον, τὸν ἀληθινὸν ὅρκον· ἀλλὰ τὴν ἐπιπορίαν. Ἄρα τὰ μὴ κολαζόμενα εἶναι ἀρεταί, καὶ τὰ κολαζόμενα εἶναι κακίαι. Τὰς κακίας ἀπαγορεύουσι καὶ κολάζουσι καὶ οἱ κανόνες καὶ οἱ νόμοι, ὅχι τὰς ἀρετάς.

Ἀλλὰ περιεργώτατα εἶναι τὰ ἐπόμενα· διότι φανερόνουςιν ἄνθρωπον γινώσκοντα μὲν τὴν ἀλήθειαν, διαστρέφοντα δὲ αὐτὴν ἐπίτηδες. Καὶ ἐπειδὴ ἡ διαστροφή αὐτῆς εἶναι δύσκολος, προδίδεται ἡ τρομερὰ ἀγωνία, εἰς ἣν εὐρίσκειτο ὁ διαστροφεύς. Ἀπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ ! « Ὁ ὅρκος, λέγει ἐπομένως, ὑπῆρχεν εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ ἔθνη καὶ πρὸ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων· καὶ ὑπῆρχε διπλοῦς, καθὼς εἶναι καὶ τὴν σήμερον, ἡ μερικὸς καὶ ἰδιωτικὸς, ἡ δημόσιος, τεταγμένος ὑπὸ τῶν πολιτικῶν νόμων. Διχῶς λοιπὸν ᾗδόναντο οἱ κληρι-

καὶ νὰ γίνωνται ἐπίσκοποι· πρῶτον κατ' ἰδίαν καὶ εἰς τὰς πρὸς ἀλλήλους ἰδιωτικὰς συμπεριφοράς· ὅταν, φέρ' εἰπεῖν, ὁ κληρικὸς ἢ ἑνορκον συμφωνίαν ἐποιεῖ, ἢ ὑπέσχετο μεθ' ὅρκου τι πρὸς τοὺς πλησίον του, καὶ ἔπειτα ἐκωλύετο νὰ πληρώσῃ τὸ ὑποσχεθὲν, ἐξηλέγχετο ἐπίσκοπος. Καὶ τὴν τοιαύτην ἐπιτορκίαν ὁ κανὼν τιμωρεῖ, πονηράν συνήθειαν ἐκκόπτων, εἰς τὴν ὁποίαν εὐκόλως ἕκαστος παρασύρεται καὶ ἐκ μικρᾶς πολλάκις ἀφορμῆς.— Πάλιν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ὑπῆρχον ἐθνικὰ πάντως δικαστήρια, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ κληρικοὶ πολλάκις ἐσύροντο, καὶ ἐβιάζοντο νὰ ὀρκισθῶσι, καὶ χριστιανοὶ τινες κακοήθεις ἐνῆγον χριστιανούς εἰς τὰ δικαστήρια τῶν ἐθνικῶν διὰ πράγματα βιωτικά. Εἰδὲ καὶ ὁ κληρικὸς ὀρκισθεὶς, ἐξηλέγχετο ἐπίσκοπος, καὶ αὐτὸς ἡμάρτανε βαρέως, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τῶν χριστιανῶν, ὡς κακοποιῶν καὶ ἀπίστων, ἐβλασφημεῖτο παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς, καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς πίστεως εὗρισκον ἀφορμὴν εἰς καταδρομὴν τῆς κατὰ τόπον ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ὡς τε καὶ κατὰ τοῦτο πάλιν ὁ κανὼν τιμωρεῖ τὴν ἐπιτορκίαν τῶν κληρικῶν. Διὰ τοῦτο μάλιστα ὁ ἀπόστολος ἐπέπληττεν ἐκ τῶν Κορινθίων ἐκείνους, ὅσοι κατὰ τὰς βιωτικὰς διαφοράς των ἐκάλουν τοὺς ἀδελφούς χριστιανούς εἰς τὰ ἐθνικὰ δικαστήρια, καὶ δὲν ἐξισάζοντο κρινόμενοι κατ' ἰδίαν ὑπὸ τῶν ὁμοπίστων. «Τολμᾷ τις ὑμῶν, πρᾶγμα ἔχων πρὸς τὸν ἕτερον, κρίνεσθαι ἐπὶ τῶν ἀδίκων (τῶν ἐθνικῶν), καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῶν ἀγίων; (τῶν χριστιανῶν. Ἁ Κορ. Γ', 1.)» Εὗγε, καὶ ὑπερευγε, σοφὲ οἰκονόμει ἐξ οἰκονόμων! Εἶπες, τέλος, καὶ εἶπες ἐν ὀλίγοις ὅλην τὴν ἀλήθειαν! Ἐλυσεσς σὺ αὐτὸς τὸ προκείμενον ζήτημα! Πᾶσα πλὴν περὶ αὐτοῦ συζήτησις εἶναι περιττή! Ἰδοὺ πῶς δὲν διαστρέφεται ἡ ἀλήθεια! Ἰδοὺ πῶς προσδίδεται αὐτῇ ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἄκοντος τοῦ λέγοντος! Ἐὰν καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων διχῶς ὤμνουν, κατὰ τὸν διπλοῦν δηλαδὴ ὑπάρχοντα, ὡς ἀνωτέρω, ὅρκον, καὶ διχῶς ἐγίνοντο καὶ ἐπίσκοποι ὄχι μόνον οἱ λαϊκοί, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ κληρικοί, ποῦ ἡ κυριακὴ ἐντολή· «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως;» Ἐὰν καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ὤμνουν ἐν τοῖς δικαστηρίοις καὶ

οἱ κληρικοὶ, καὶ ἐγίνοντο καὶ ἐπίσκοποι, πῶς ὁ ὅρκος ἦτον ἀπηγορευμένος ; Ἐὰν καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων, ἐπὶ τῶν ἐθνικῶν δικαστηρίων δικαζόμενοι καὶ οἱ κληρικοὶ, ὤμνουν, δὲν ὤμνουν ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν δικαστηρίων ; Ποῦ λοιπὸν τὸ· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως ; »

Μετὰ δὲ τὴν τρανωτάτην ταύτην ὁμολογίαν τῆς καθαρᾶς ἀληθείας λέγει ὁ αἰδεσιμώτατος· « Τί νομίζει ὁ Κ. Συντάκτης· μήπως καὶ εἰς ταῦτα τὰ μερικὰ τῶν χριστιανῶν δικαστήρια ὠρρίζοντο οἱ χριστιανοί ; » Ἄπαγε ! Τοιοῦτόν τι οὔτε εἴπομέν ποτε, οὔτε λέγομεν. Τὰ ὅποια συνιστᾷ εἰς τοὺς χριστιανούς ὁ Παῦλος δικαστήρια, ἦσαν δικαστήρια διαιτητικά, μὴ ἀναγνωρίζόμενα παρὰ τῶν νόμων τῆς ἐπικρατείας· καὶ εἰς αὐτὰ ὁ ὅρκος ἦτον ἢ ἐδύνατο νὰ ᾔηται περιττός. Οἱ χριστιανοὶ δικαιοῦνται, συμβιβάζοντες μᾶλλον ἢ κατὰ νόμους δικάζοντες τοὺς πρὸς ἀλλήλους διαφερομένους ἀδελφούς, ἐδύνατο ν' ἀποφεύγωσι τὸν ὅρκον. Δὲν ἐδύνατο ὅμως ν' ἀποφεύγωσι τὸν ὅρκον οἱ παρὰ τοῖς κατὰ νόμον συνεσταμένοις ἐθνικοῖς δικαστηρίοις δικαζόμενοι χριστιανοί, λαϊκοὶ καὶ κληρικοί, ὡς ὁμολογεῖ ἀνωτέρω καὶ αὐτὸς ὁ σοφὸς οἰκονόμος.

Ἀποδιδούς δὲ εἰς ἡμᾶς ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος ὅ,τι οὔτε ἐνομίσκαμεν, οὔτε εἴπομεν, λέγει κατόπιν· « Τελευταῖον, ὅτι ὁ κανὼν τῶν ἀποστόλων δὲν συνεισάγει τὸν ὅρκον, ἐν ᾧ τιμωρεῖ τὴν ἐπιτοκίαν, μαρτυρεῖ ἄλλος ἀπόστολος, ὁ θεὸς Ἰάκωβος εἰς τὴν καθολικὴν πρὸς πάντας τοὺς χριστιανούς ἐπιστολήν του, λέγων· « *Πρὸ πάντων δὲ, ἀδελφοί μου, μὴ ὁμνῶτε μήτε τὸν οὐρανόν, μήτε τὴν γῆν, μήτε ἄλλον τινὰ ὅρκον, ἵνα μὴ εἰς ὑπόκρισιν (ἰδὴλ. κατὰκρισιν) πέσητε.* (Ἰακ. Ε'.) » Ἐλησμόνησε λοιπὸν ὁ αἰδεσιμώτατος ὅ,τι εἶπεν ἀνωτέρω ; Ἐλησμόνησεν ὅ,τι εἶπεν ἐπὶ τῶν ἀποστόλων παρὰ τῶν χριστιανῶν καὶ αὐτῶν τῶν κληρικῶν γινόμενον ; Ἄν ὁ κανὼν τῶν ἀποστόλων δὲν συνεισάγῃ τὸν ὅρκον, ἐν ᾧ τιμωρεῖ τὴν ἐπιτοκίαν, πῶς ὤμνουν οἱ χριστιανοὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων ; πῶς ἐγίνοντο καὶ ἐπίσκοποι ; Δὲν ἐγνώριζον ὅ,τι ἔλεγεν ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος ; Κρίμα, ὅτι ἐπη-

νέσαμεν τὸν σοφὸν οἰκονόμον δι' ἣν εἶπε μεγάλην ἀλήθειαν ! Ἰδοὺ εὐθὺς παραλογιζόμενος, καθιστάνεται ἀνάξιος ἐπαίνων ! Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔφερε καὶ ὅ,τι λέγει ὁ Ἰάκωβος, παραπέμπομεν αὐτὸν εἰς τὸν ἱερὸν Αὐγουστίνον, παρ' ὃ θέλει ἀναγνώσει τὴν ἀληθινὴν ἐρμηνείαν τῶν ῥημάτων ἐκείνων (Φιλολογ. συνεκδ. φυλ. λάδ. Γ' καὶ Δ').

Ἐξετάσαμεν ἕως ὧδε ὅσα, ἀπαντῶν διὰ τοῦ ἀριθ. 905 τοῦ Αἰῶνος, εἶπεν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος περὶ τοῦ ΚΕ' ἀποστολικοῦ κανόνος. Ἄς ἐξετάσωμεν ὅσα περὶ αὐτοῦ πάλιν λέγει καὶ εἰς τὸν ἀριθ. 911 τῆς αὐτῆς ἐφημερίδος ἐν στήλῃ ια'. « Δεικνύει, λέγει περὶ ἡμῶν, συλλογιστικῶς, ὅτι, ἂν ἀπαγορεύηται ὑπὸ τοῦ ἀποστολικοῦ κανόνος ἡ μοιχεία, καὶ ἡ κλοπή, καὶ ἡ ἐπιорκία, ἄρα συγχωροῦνται τὰ ἐναντία, ὁ ἔννομος γάμος, ὁ τίμιος πορισμὸς, καὶ ὁ ὅρκος. Ἀλλ' αὐτὸ τὸ συγχωροῦνται, (καθὼς λέγει) συνεισάγει πάντως, ὅτι ταῦτα προϋπῆρχον ἀσυγχώρητα (διότι τὰ ἀπηγορευμένα, ὅταν ἀφεθῶσι, λέγονται ὅτι συγχωροῦνται)· καὶ ὁ συλλογισμὸς δὲν εὐοδοῦται παραπολύ ! » Συλλογιστικῶς τῶντι ἀπεδείξαμεν ὅ,τι λέγει ὁ ἀρθρογράφος ! Καὶ ὁ συλλογισμὸς εὐοδοῦται παραπολύ ! Ἀλλ' ὁ αὐτὸν μὴ εὐοδούμενον λέγων, ἔχει παραπολύ διεστραμμένην κεφαλὴν. Ἐκτὸς τούτου ἔχει καὶ παραπολλὴν ἀναίδειαν. Ἄν δὲν εἶχε τὰ δύο ταῦτα, ἐπανήρχετο πάλιν εἰς τὸν ΚΕ' ἀποστολικὸν κανόνα μεθ' ὃ εἶπομεν περὶ τοῦ προκειμένου ἐν ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς ; Δὲν ἐπαναλαμβάνομεν ἐκεῖνα καὶ ἐνταῦθα. Ἐκεῖ παραπέμπομεν τὸν σοφὸν οἰκονόμον, πλὴν λογικώτερον γινόμενον, ἂν τοῦτο ᾔηται δυνατόν, ἵνα καὶ λογικώτερον ἀναγνώσῃ καὶ κρίνῃ. Τοῦτο δὲ ποιῶν, θέλει εὐρεῖ εὐοδούμενον, καὶ παραπολύ μάλιστα, τὸν συλλογισμὸν.

« Ἡμεῖς νομίζομεν, λέγει κατόπιν, ὅτι πρῶτον ὑπῆρξε γάμος, καὶ δικαιοσύνης [δικαίος] πορισμὸς, καὶ ὅρκος, καὶ ὕστερον ἐνομοθετήθη τό· « Οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐκ ἐπιорκήσεις. » Ἀναντιρρήτως· οὐδεὶς εἶπεν ἢ λέγει τὸ ἐναντίον. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἢ δὲν εἰσῆγετο εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν ὁ

γάμος, δὲν ὑπῆρχε μοιχεία. Ἐὰν δὲν καθιεροῦτο καὶ δὲν ἡσφα-
 λίζετο διὰ νόμων τὸ ἴδιον ἐνὸς ἐκάστου μέλους τῆς κοινωνίας,
 δὲν ἐλέγετο κλοπὴ ὁ σφετερισμὸς αὐτοῦ. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν εἰς-
 ηγμένους ὁ ὅρκος, δὲν ὑπῆρχεν ἐπιορκία. Ὅτε ὁ θεὸς ἀπηγό-
 ρευσε διὰ τοῦ Μωσέως τὴν ἐπιορκίαν, ἦτον ἐξ ἀμνημονεύτων
 χρόνων συνήθης ὁ ὅρκος. Ὑπῆρχον ἄρα γάμος, ἐννομος καὶ ἐντι-
 μος καὶ δίκαιος πορισμὸς, ἀληθινὸς ὅρκος, καὶ ὕστερον ἐνομοθε-
 τήθη τό· *Οὐ μοιχεύσεις· Οὐ κλέψεις· Οὐκ ἐπιορκήσεις.* Οἱ
 μοιχεύοντες, οἱ κλέπτοντες, οἱ ἐπιορκούντες κολάζονται παρὰ
 τε νόμων καὶ κανόνων, ὡς παραβαίνοντες νόμους θεοῦ καὶ
 ἀνθρωπίνους· δὲν κολάζονται ὅμως καὶ οἱ κατὰ νόμον γαμοῦν-
 τας, καὶ οἱ νομίμως καὶ δικαίως καὶ τιμίως ποριζόμενοι, καὶ οἱ
 ἀληθῶς ὁμνύοντες καὶ ἀκριβῶς καὶ πιστῶς τηροῦντες τὸν ὅρκον·
 διότι δὲν παραβαίνουσιν οὔτε νόμους, οὔτε κανόνας ἀπαγορεύον-
 τας ταῦτα. Ὅθεν· « Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἐπὶ
 πορνείᾳ, ἢ ἐπιορκίᾳ ἢ κλοπῇ ἄλους, καθαιρεῖσθω· » ὅχι· « Ἐπί-
 σκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἐπὶ νομίμῳ γάμῳ ἢ ἀλη-
 θινῷ ὅρκῳ ἢ ἐννόμῳ καὶ δικαίῳ πορισμῷ ἄλους, καθαιρεῖσθω. »

« Καὶ ταῦτα, λέγει ἀκολούθως, ἀποβλέπει ὁ ἀποστολικὸς
 κανὼν, παραγγέλλων τὴν τήρησιν τοῦ ὅρκου, ἐάν ποτε, καὶ
 μετὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ *Μὴ ὀμῶσαι ὅλως*, ἐμπέσῃ ὅπωςδὴ ποτε
 εἰς αὐτὸν ὁ χριστιανός. » Καὶ πάλιν ἐν στήλῃ ιθ'· « Αὐτός ὁ
 Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκέλευσε τὸ *Μὴ ὀμῶσαι ὅλως*.
 Ὅθεν καὶ ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος εἶπε· « Πρὸ πάντων μὴ ὀμνύετε »
 καὶ πάντες οἱ θεοὶ ἀπόστολοι ἐν ταῖς αὐτῶν Διαταχαῖς. Ἐὰν
 δὲ τις περιπέσῃ εἰς ὅρκον, παραγγέλλουσι καὶ νῦν εὐορκῆ, τιμω-
 ροῦντες διὰ τοῦ ΚΕ' κανόνος αὐτῶν τὴν ἐπιορκίαν. » Ἐχει
 χρεῖαν ὁ ἀναγνώστης τῆς ἡμετέρας ὁδηγίας εἰς τὸ νῦν ἐννοήσῃ
 καὶ ἐνταῦθα τὴν ἀλογίαν καὶ ἀντίφασιν τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου ;
 Ὅχι βέβαια. Ὁ ὅρκος εἶναι, κατὰ τὸν σοφὸν ἀρθρογράφον, ὅλως
 ἀπηγορευμένος. Καὶ ὅμως ὁ ἀποστολικὸς κανὼν παραγγέλλει
 τὴν τήρησιν τοῦ ὅρκου, ἐάν ποτε, καὶ μετὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ
Μὴ ὀμῶσαι ὅλως, ἐμπέσῃ ὅπωςδὴ ποτε εἰς αὐτὸν ὁ χριστιανός !

Ὁ διδάσκαλος ἐντέλλεται *Μὴ ὀμῶσαι ὁλως*, καὶ οἱ μαθηταὶ παραγγέλλουσι τὴν τήρησιν τοῦ ὅρκου, ἐάν ποτε καὶ μετὰ τὴν ἐντολὴν ἐμπέσῃ ὅπωςδὴποτε εἰς αὐτὸν ὁ χριστιανός ! « Ὥστε, κατὰ τὸν λόγον τοῦ σοφολογιωτάτου, μάχεται ἡ διάταξις τῶν ἀποστόλων πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου ! » Ὅποια παραλαλήματα ! Ἐὰν ἡ ἐντολὴ, *Μὴ ὀμῶσαι ὁλως*, σημαίνῃ τελείαν ἀπαγόρευσιν τοῦ ὀμνύειν, τὴν τήρησιν τοῦ ὅρκου, ἐάν ποτε καὶ μετ' αὐτὴν ἐμπέσῃ ὅπωςδὴποτε εἰς αὐτὸν ὁ χριστιανός, ἔπρεπε νὰ παραγγείλωσιν οἱ ἀπόστολοι, ἢ νὰ ἐπαναλάβωσι καὶ αὐτοὶ ὅτι ἐνετείλατο ὁ Χριστός, καὶ διὰ τοῦ ἑαυτῶν κανόνος ποιήναι νὰ ἐπιβάλλωσιν, ὅχι εἰς τὸν ἐπιорκοῦντα, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν ὀρκωμοτοῦντα, καίτοι εὐορκοῦντα ; Δὲν ἔπρεπε νὰ εἴπῃ ὁ σοφὸς ἀρθρογράφος, ὅτι οἱ χριστιανοί, λαϊκοὶ καὶ κληρικοὶ, πάντοτε ὠμνουν· καὶ ἐπειδὴ ὀμνύοντες, ἐνέπιπτον συχνάκις καὶ εἰς τὴν ἐπιορκίαν, ἐτέθησαν κανόνες κατὰ ταύτης, καὶ ὅχι κατὰ τοῦ ὅρκου ; Τοῦτο λέγων, ἤθελε δείξει, ὅτι ἔγραφε συλλογιζόμενος, καὶ μὴ παραλογιζόμενος.

Ἀκολουθῶν λέγει· « Εἶπε περὶ τούτου εἰς τὴν προτέραν ἀπάντησιν ὁ Αἰών, καὶ τὸν ὕβρισεν ὁ ἀρθρογράφος. » Ἄν, ὅσα εἶπομεν περὶ τούτου ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς, ἦναι ὕβρεις ἢ λόγοι ὀρθοί, περὶ τούτου ἄς κρίνωσιν ἄλλοι. Ἡμεῖς δὲ συνάπτομεν τ' ἀκόλουθα τοῦ σοφοῦ ἀνδρός· « Ἀλλ' ἄς ἀκούσῃ πάλιν αὐτοὺς τοὺς ἐξ' ἀποστόλων, πῶς ἐξηγοῦσι τὸν κανόνα εἰς τὰς διὰ τοῦ Κλήμεντος Διαταγὰς αὐτῶν, λέγοντες· « Οὐκ ἐπιορκήσεις· ἐρρέθη γὰρ, μὴ ὀμῶσαι ὁλως· εἰ δὲ μήγε, καὶ ἐυορκήσεις κτλ. (Διατ. Ζ'. 3). » Παρατρέχοντες καὶ παραβλέποντες τὴν ἐσχάτην ἀκρίβειαν τοῦ σοφοῦ ἀρθρογράφου, θέλοντες σύγγραμμα γνήσιον τῶν δώδεκα ἀποστόλων τὰς εἰς ὄνομα μὲν αὐτῶν φερομένας, διὰ Κλήμεντος δὲ τοῦ Ῥωμαίου τάχα ἐδεδομένας Διαταγὰς, ἐρωτῶμεν· Τί λέγουσι καὶ αἱ Διαταγαί ; Οὐκ ἐπιορκήσεις, ὅχι Μὴ ὀμῶσῃς ! Καὶ τίς παραγγέλλει καὶ συνιστᾷ τὴν ἐπιορκίαν ; Ὅλοι ὁμῶς παραγγέλλουσι καὶ συνιστῶσι τὴν εὐορκίαν. Τοῦτο παραγγέλλουσι καὶ συνιστῶσι καὶ

αὐταὶ αἱ Διαταγαί· « Οὐκ ἐπιорκήσεις· ἐβρέθη γὰρ, μὴ ὁμολοῦσαι ὅλως· εἰ δὲ μήγε, κὰρ εὐορκήσης· » Ὁ ἐστὶ· Καλὸν μὲν τὸ μὴ ὁμολοῦσαι ὅλως· ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο εἶναι ἀδύνατον, μὴ ἐπιорκήσεις· ἢ, ἔάν τὸ μὴ ὁμολοῦσαι ὅλως ᾔδειναι ἀδύνατον, ὁφείλεις τούλächιστον νὰ εὐορκῇς· ἢ, κατὰ τὸν σοφὸν οἰκονόμον, ὡς ἀνωτέρω, « Ἐάν δέ τις περιπέσῃ εἰς ὄρκον, παραγγέλλουσι κὰρ τὰ εὐορκῇ. » Ἄρα δὲν ἀπαγορεύουσι τὸν ὄρκον, ἀλλὰ τὴν ἐπιορκίαν, καὶ παραγγέλλουσι τὴν εὐορκίαν, ὅχι τὴν ἀνορκίαν. Ἀλλὰ διὰ τί ὁ σοφὸς οἰκονόμος παρασιώπησε τὸ μετὰ τὸ « κὰρ εὐορκήσης » ἐκ τοῦ ἔβ' ψαλμοῦ· « Ὅτι ἐπαινεθήσεται πᾶς ὁ ὁμνῶν ἐν αὐτῷ ; » Διὰ τὸσας ὀλίγας λέξεις ἤρμοζε νὰ εἴπῃ, Κτλ. ; Καταλαμβάνομεν πόθεν προῆλθεν ἡ παρασιώπησις ! Ἀλλ' ὁπόθεν προῆλθεν αὐτοῦ ἡ παρασιώπησις, ἐκεῖθεν ἔπρεπε νὰ προέλθῃ καὶ ὅλης τῆς ἐκ τῶν Διαταγῶν φερομένης μαρτυρίας ἡ παρασιώπησις. Διότι ὅλη εἶναι κατ' αὐτοῦ, καὶ ὅχι ὑπὲρ αὐτοῦ.

Ἐκ τῆς παρασιωπήσεως ταύτης λαμβάνοντες ἀφορμὴν, εὐλογον κρίνομεν ν' ἀντιγράψωμεν ἐνταῦθα ἃ,τι λέγει ὁ ἀοίδιμος Θεοτόκης ἐν Σελ. 281. « Ἡ παλαιὰ Διαθήκη ἐπιβεβαιοῖ, ὅτι ὁ » θεὸς ἐνομοθέτησεν, ἵνα ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὁμνῶμεν· διότι εἰς » μὲν τὸ δευτερονόμιον ἀναγινώσκομεν ταῦτα· « Κύριον τὸν θεόν » σου φοβηθήσῃ, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις, καὶ ἐπὶ τῷ ὀνόματι » αὐτοῦ ὁμῇ (Δευτερ. 5', 13.)· » εἰς δὲ τὸ εὐαγγέλιον τῆς Ἐξόδου » βλέπομεν, ὅτι εἰς τὰς ἀμφιβόλους καὶ ἀμαρτύρους ὑποθέσεις » ὥρισεν ὁ θεὸς φανερά, ἵνα ὁ ὄρκος διαλύῃ τὴν ἀμφιβολίαν. » Ἐάν δέ τις, λέγει, δῶ τῷ πλησίον ὑποζύγιον, ἢ μόσχον, ἢ » πρόβατον, ἢ πᾶν κτήνος φυλάξῃ, καὶ συντριβῇ, ἢ τελευτήσῃ, » ἢ αἰχμαλωτὸν γένῃται, καὶ μηδεὶς γινῶ, ὄρκος ἔσται τοῦ θεοῦ » ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων (Ἐξοδ. ΚΒ', 10. 11). » Τὰ αὐτὰ δὲ » διδάσκουσι καὶ οἱ ἅγιοι τοῦ θεοῦ προφηταί. Ὁ μὲν προφήτης » Ἠσαΐας ὡς ἐκ προσώπου τοῦ θεοῦ λέγει· » Ἐμοὶ κάμψει πᾶν » γόνυ, καὶ ὁμῆται πᾶσα γλῶσσα τὸν θεόν (Ἠσ. Μί, 23). » Ἐπειτα ἐπιβεβαιοῖ, λέγων· » Οἱ ὁμνῶντες ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμοῦνται

» τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν (Ψαλμ. ΞΒ', 16). » Ὁ δὲ προφητὰν αὖξ Δαυὶδ
 » καὶ ἐπαίνου ἄξιον ἔκρινε τὸν ὁμνούντα ἐπὶ τῷ Θεῷ. » Καὶ ἐπαι-
 » νεθῆσεται πᾶς ὁ ὁμνῶν ἐπ' αὐτῷ (Ψαλμ. ΞΒ', 11). » Ὅσοι
 » ταῦτα ἀκούουσιν, ἐκεῖνοι πείθονται, ὅτι ὁ ὅρκος οὐ μόνον
 » οὐκ ἔστιν ἀμαρτία, ἀλλ' ἔστιν ἔργον ἐπαίνου ἄξιον, ὅπερ ἔστιν,
 » ἀρετή. » Ὅ,τι λοιπὸν εἶπεν ὁ Δαυὶδ περὶ τοῦ κατὰ τὴν πα-
 λαιάν Διαθήκην ὅρκου, ἐφαρμόζεται ἐν ταῖς Διαταγαῖς εἰς τὸν
 κατὰ τὴν Νέαν ὅρκον. Ἀπαγορεύεται λοιπὸν ἐκ τούτου ἡ ὀρκω-
 μοσία ἢ ἐπιτρέπεται; Κατακρίνεται ἐκ τούτου ὁ ὁμνῶν, ἢ
 ἐπαινεῖται, ἂν ὁμνῇ ἐν τῷ Θεῷ, καὶ δὲν διαβεβαιόνη ἐπὶ τῆς
 ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως, ἂν ὁ ὁμνῶν ἦναι ἱερεὺς; Ἐπειδὴ
 ἄρα ὑπῆρχε πρότερον ὁ ὅρκος, ἦτον δηλαδὴ ἐπιτετραμμένος,
 δὲν ἦτον ἀπηγορευμένος, καὶ εἰς τοὺς κληρικούς· καὶ ἐπειδὴ
 συνέβαινε καὶ παρ' αὐτοῖς συχνάκις ἐπιορκία, ἀπηγορεύθη αὕτη,
 καὶ ὑπὸ βαρεῖαν ποινὴν ἐβλήθη. Ὅθεν ὁ κανὼν. » Ἐπίσκοπος
 κ.τ.λ. »

Ἄν λοιπὸν ἐξ ἀρχῆς καὶ πάντοτε ὤμνουν οἱ χριστιανοί, λαϊκοὶ
 καὶ κληρικοὶ, δὲν εἶναι τίποτε παράξενον· διότι ὁ ὅρκος, εἰσηγ-
 μένος ὢν ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοι-
 νωνίαν, δὲν ἐδύνατο ν' ἀπαγορευθῇ εἰς τὴν χριστιανικὴν.
 Εἶναι ὅμως λυπηρὸν τῶντι νὰ βλέπη τις παρὰ τοῖς χρι-
 στιανοῖς, καὶ ἔτι λυπηρότερον νὰ βλέπη τις παρ' αὐτοῖς τοῖς
 κληρικοῖς, τόσον ἐνωρίς καὶ ἐπιορκίαν, καὶ κανόνας βαρεῶς
 αὐτὴν τιμωροῦντας. Ἐκ τούτων δὴλον, ὅτι ὅχι μόνον ἐγίνετο
 ἐπιορκία, ἀλλ' ἐγίνετο καὶ συχνή, καὶ τοῦτο ἐπροκάλεσε τὸν
 κανόνα ὡς ἀντίφραγμα κατὰ τοῦ χειμάρρου τῆς ἐπιορκίας. Καὶ
 τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις, ὅτι ἡ χριστιανικὴ κοινωνία ἦτον καὶ κατὰ
 τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας, ὅποια ἦτον αὕτη καὶ κατὰ τὸν Δ'
 καὶ Ε'. Ἄν συνίστατο ἐκ τελείων, καὶ ἐνέμενε πιστὴ εἰς τὴν
 εὐαγγελικὴν ἠθικὴν, δὲν εἶχε χρεῖαν ὅρκου εἰς πίστωσιν τῆς
 ἀληθείας, οὐδ' ἤθελεν ἐκπίπτει καὶ εἰς ἐπιορκίαν. Καὶ εἰς
 τοιαύτην κοινωνίαν ἤθελεν ἰσχύει ἡ κυριακὴ ἐντολή· « Ἐγὼ δὲ
 λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως. » Ἀλλὰ καὶ ἂν ὑπῆρξέ ποτε εἰς

τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν ἐντελῶς καθαρὰ καὶ ἀγνή ἡ τοῦ εὐ-
αγγελίου ἠθικῇ, ὀλίγον ὅμως χρόνον ἔμεινε, ὡς φαίνεται, εἰς
τοὺς χριστιανούς. Διότι μόλις ἤρχισε νὰ ἐκτείνηται εἰς τὴν ἀπέ-
ραντον Ῥωμαϊκὴν ἐπικράτειαν ὁ χριστιανισμός, καὶ ἀμέσως
ἐβλέπομεν παρεφθαρμένην καὶ τὴν οὐράνιον τοῦ εὐαγγελίου
ἠθικὴν, καὶ εἰσηγμένην καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὴν τῶν ἡθῶν
διαφθοράν. Εἰς τοιαύτην κοινωνίαν ἦτον ἀναπόφευκτος καὶ ὁ
ὄρκος· διότι ὅπου ψεῦδος, ἀπάτη, δόλος, ἐκεῖ καὶ ὄρκος. Ὅθεν
ἐνωρὶς ἐλησημονήθη καὶ τὸ « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως »

Βλέποντες λοιπὸν καὶ κατ' αὐτὰς ἀκόμῃ τοῦ χριστιανισμοῦ τὰς
ἀρχὰς κανόνα λέγοντα· « Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἐπὶ
» πορνείᾳ ἢ ἐπιπορνείᾳ ἢ κλοπῇ ἀλοῦς, καθαιρεῖσθω » ὅποιαν ιδέαν
λαμβάνομεν περὶ τῆς κοινωνίας ἐκείνης, ἐν ἣ πορνεύουσι, κλέπτου-
σιν, ἐπιπορνοῦσιν ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, καὶ διάκονοι; Ὅποιαν
ἠθικὴν διαφθοράν ὑποθέτουσι τὰ ἐγκλήματα ταῦτα καὶ εἰς αὐτὴν
ἐκείνην τὴν τάξιν, τὴν τάξιν τῶν ἐπισκόπων, ἥτις ἐτάχθη, κατὰ
τὸν Θεολόγον Γρηγόριον, νὰ ᾔηται τοῦ καλοῦ διδάσκαλος;

« Αἰσχρὸν μὲν εἰπεῖν, ὡς ἔχει, φράσω δ' ὅμως.

« Ταχέιντες εἶναι τοῦ καλοῦ διδάσκαλοι,

« Κακῶν ἀπάντων ἐσμὲν ἐργαστήριον! »

Καὶ τῶντι ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ καὶ τοῦ κλήρου καὶ ὅλων τῶν χρι-
στιανῶν ἦτον μεγάλη καὶ κατ' αὐτὸν ἀκόμῃ τὸν Γ' αἰῶνα. Τὴν κα-
κοήθειαν τοῦ κλήρου ζωγραφίζει ὁ Ὠριγένης. Τὴν κακοήθειαν ὅλων
τῶν χριστιανῶν περιγράφει πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ ὁ Κυπριανός. Ὁ Ὠ-
ριγένης, ἐρμηνεύων τὸ Ματθ. ΚΑ', 12, λέγει (ἐν τόμῳ 15'. §. 21)·
« Καὶ νῦν δὲ νομίζω ἱερὸν ἐκ λίθων ζώντων οἰκοδομηθὲν εἶναι
» τὴν ἐκκλησίαν, καὶ εἶναι ἐν αὐτῇ τινες οὐχ ὡς ἐν ἐκκλησίᾳ
» ζῶντας, ἀλλ' ὡς κατὰ σάρκα στρατευομένους, (Β' Κορ. Ι', 3.)
» οἵτινες καὶ ποιῶσι τὸν τῆς προσευχῆς ἐκ ζώντων λίθων οἶκον,
» ληστῶν διὰ τὴν αὐτῶν κακίαν σπῆλαιον. Τίς γὰρ κατανοήσας
» τὰ ἐν τισιν ἐκκλησίαις ἀμαρτανόμενα ὑπὸ τῶν νομιζομένων
» πορισμῶν εἶναι τὴν ἐτέρων εὐσέθειαν, καὶ δέον ἐκ τοῦ εὐαγγελίου
» μόνον διαζῆν, τοῦτο μὲν μὴ ποιοῦντων, πλοῦτον δὲ καὶ πολλὴν

« κτησιν συναγόντων, οὐκ ἔρεϊ σπήλαιον ληστῶν γεγονέναι τῷ
 « τηλικοῦτον τῆς ἐκκλησίας μυτήριον; Καὶ μᾶλλον
 « γε, εἴπερ εὐλόγως ἔκλαυσεν ἐπὶ Ἱερουσαλὴμ, εὐλογώτερον
 « κλαύσεται ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν, οἰκοδομηθεῖσαν μὲν, ἵνα οἴκος
 « προσευχῆς ᾗ, γενομένην δὲ διὰ τὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ τρυ-
 « φὴν τινων, ἡ.λ.λ' εἶθε μὴ καὶ τῶν ἡγουμένων τοῦ λαοῦ, σπή-
 « λαιον ληστῶν! »

§ 22 « Καὶ νομίζω ἀρμόζειν τὸν περὶ τῶν πωλούντων τὰς
 « περιστεράς λόγον τοῖς παραδιδούσι τὰς ἐκκλησίας αἰσχροκερ-
 « δέσι, καὶ τυραννικοῖς, καὶ ἀνεπιστήμοσι, καὶ ἀνευλαθέσιν ἐπι-
 « σκόποις, ἢ πρεσβυτέροις, ἢ διακόνοις· διόπερ μόνων τῶν πω-
 « λούντων τὰς περιστεράς καθέδρας ὠνόμασεν ὁ Ματθαῖος, καὶ
 « ὁ Μάρκος, ὅς φασι κατεστράφθαι ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ. Ὡς εἶθε
 « τούτων ἤκουον μετὰ τοῦ πρέποντος νοῦ τῇ θεῇ γραφῇ οἱ ἐπὶ
 « τῆς καθέδρας Μωϋσέως ἀύχοῦντες καθέζεσθαι, καὶ πωλῶντες
 « ὅλας ἐκκλησίας περισπερῶν, καὶ παραδιδόντες αὐτάς τοιούτοις
 « προεστηκόσι, περὶ ὧν λέγουτ' ἂν τὸ ἐν Ἱερεμιά ὑπὸ τοῦ Κυ-
 « ρίου λεγόμενον· « Οἱ ἡγούμενοι τοῦ λαοῦ μου ἐμὲ οὐκ ᾔδεσαν·
 « υἱοὶ ἄφρονές εἰσὶ, καὶ οὐ συνετοί, σοφοὶ εἰσὶ τοῦ κωκοποιῆσαι,
 « τὸ δὲ καλῶς ποιῆσαι οὐκ ἔγνωσαν· » (Ἱερεμ. Δ', 22) καὶ τὸ
 « ἐν τῷ Μιχαῖα, οἶμαι, οὕτω λελεγμένον· « Οἱ ἡγούμενοι τοῦ
 « λαοῦ μου ἐκβληθήσονται ἐξ οἴκου τρυφῆς αὐτῶν (Μιχ. Β', 9). »
 « Εἰ γὰρ ἤκουον, οὐκ ἂν ἐπώλησαν τὰς Χριστοῦ περιστεράς,
 « ἀλλὰ κατέστησαν ἄρχοντας αὐτῶν φειδομένους τῶν περισπερῶν,
 « καὶ προνοουμένους τῆς σωτηρίας αὐτῶν, καὶ οὐ περιθλεπο-
 « μένους τίνα ὡς παχεῖαν περιστερὰν θύσαντες καταθαινήσονται.
 « Λέγει δὲ ὁ Ἰησοῦς τοῖς ἐκβαλλομένοις, ὡς πωλοῦσι καὶ ἀγορά-
 « ζουσι, καὶ τοῖς κολλυβισταῖς, καὶ τοῖς πωλοῦσι τὰς περιστεράς,
 « δυσωπῶν αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἐκ προσώπου τοῦ πατρὸς λεγομένων
 « προφητειῶν, ὅτι τὸ μὲν γεγραμμένον ἐστίν· « Ὁ οἶκος μου,
 « οἶκος προσευχῆς κληθήσεται· » (Ματθ. ΚΑ', 13.) οὐδὲν γὰρ
 « ἄλλο δεῖ εἶναι ἐν ἐκκλησίᾳ Θεοῦ ἢ εὐχὴν πάσης ἀγίας πρά-
 « ξεως, καὶ προκαλουμένης τὴν τοῦ Θεοῦ ἐπισκοπὴν εἰς εὐχὴν

ἢ παρὰ θεῶ λογιζομένης, καθό καὶ τὸ· « Ἀδιαλείπτως προσεύχε-
 » σθε· » δυνατὸν ἐστίν· ὑμεῖς δὲ, ὡ οὗτοι, ταῖς ὑμετέραις κακίαις τὸν
 » τῆς προσευχῆς οἶκον σπήλαιον ληστῶν πεποιθήκατε· καὶ εὗρετ'·
 » ἐστὶ πολλοῦ κατὰ βραχὺ οὕτως εἰς διαστροφήν ὁδεύσαντα
 » τὰ τῆς νομιζομένης ἐκκλησίας πράγματα, ὡς μηδὲν σπη-
 » λαίου ληστῶν διαφέρει· τὸ ἄθροισμα συναγόμενον ἐν ὁνό-
 » ματι Χριστοῦ, ὥστ' ἂν λέγεσθαι αὐτοῖς· « Δι' ὑμᾶς διὰ παντός
 » τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖται ἐν τοῖς ἔθνεσιν. » Εἰ δὲ δεῖ τὰ εἶδη
 » τρία τυγχάνοντα τῶν ἐνταῦθα κατειλεγμένων προσφιλονεική-
 » σαντα τῇ σαφηνείᾳ τῆς γραφῆς ἐπιμελέστερον διηγήσασθαι, μή-
 » ποτε οἱ μὲν ἐν τῷ λαῷ μηδενὶ ἢ τῷ κόσμῳ σχολάζοντες, καὶ περὶ
 » τὸ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν μόνον τὰς διατριβὰς ἔχοντες, καὶ
 » σπανίως ταῖς προσευχαῖς προσκαρτεροῦντες, καὶ οἷς ἀπαιτεῖ
 » ἔργοις ὁ θεὸς Λόγος, εἰσὶν οἱ πωλοῦντες καὶ ἀγοράζοντες
 » ἐν τῷ ἱερῷ τοῦ θεοῦ· οἱ δὲ μὴ καλῶς διάκονοι διοικούντες
 » τὰ τῆς ἐκκλησίας χρήματα, ἀλλ' αἰεὶ μὲν ταῦτα ψηλαφῶντες,
 » οὐ καλῶς δὲ αὐτὰ οἰκονομοῦντες, ἀλλὰ σωρεύοντες τὸν νομι-
 » ζόμενον πλοῦτον, καὶ χρήματα, ἵνα πλουτῶσιν ἀπὸ τῶν εἰς λό-
 » γον πτωχῶν διδομένων, οὗτοι εἰσὶν οἱ κολληβισταί, τραπέζας
 » χρημάτων ἔχοντες, ἃς κατέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς· οἱ δὲ τὰς πρω-
 » τοκαθεδρίας πεπιστευμένοι τοῦ λαοῦ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύ-
 » τεροι, καὶ ὥσπερ ἀποδιδόμενοι ὅλας ἐκκλησίας οἷς οὐ χρή,
 » καὶ καθιστάντες οὓς οὐ δεῖ ἄρχοντας, οὗτοί εἰσιν οἱ πωλοῦντες
 » τὰς περιστεράς, ὧν τὰς καθεδράς κατέστρεψεν ὁ Ἰησοῦς. Ἐκα-
 » στος οὖν τῶν ἐπὶ καθεδράς καθεζομένων ἐκκλησιαστικῆς,
 » καὶ ἀγαπῶντων τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς,
 » προσεχέτω μήποτε οὕτω καθέζεται ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ καθεδράς,
 » ὥστε ἐλθόντα τὸν Ἰησοῦν καταστρέψαι αὐτήν, ὡς ἀξίαν κατα-
 » στροφῆς. Ἀλλὰ καὶ ἕκαστος τῶν ἀπὸ διακονίας συναγόντων
 » χρήματα, νοήσας τὴν προκειμένην γραφὴν, μηκέτι σωρευέτω
 » εἰς τὰς τραπέζας ἀργύριον, ἵνα μὴ καταστρέψῃ αὐτὰς ὁ Ἰησοῦς. »

Καὶ § 8 ἐρμηνεύων τὸ Λουκ. ΚΒ', 21.—26, λέγει· « Καὶ
 » ταῦτα μὲν ὁ τοῦ θεοῦ διδάσκει ἡμᾶς Λόγος· ἡμεῖς δὲ, ἥτοι

« μὴ νοοῦντες τὸ βούλημα τῆς διδασκαλίας ἐν τούτοις Ἰησοῦ,
 « ἢ καταφρονοῦντες τῶν τηλικούτων ὑποθηκῶν τοῦ Σωτήρος,
 « τοιοῦτοί ἐσμεν ὡς ἐνίοτε καὶ τὸν τῶν κακῶς ἀρχόντων ἐν τοῖς
 « ἔθνεσιν ὑπερβάλλειν τύπον, καὶ μονονουχί ζητεῖν ὡς οἱ βασι-
 « λεῖς δορυφόρους, καὶ φοβεροὺς ἑαυτοὺς καὶ δυσπροσίτους μά-
 « λιστα τοῖς πένησι κατασκευάζοντες, τοιοῦτοί ἐσμεν πρὸς αὐ-
 « τοὺς ἐντυγχάνοντας ἡμῖν, καὶ περὶ τινων ἀξιοῦντας, ὡς οὐδὲ
 « οἱ τύραννοι καὶ ὠμότεροι τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς ἐκέτας.
 « Καὶ ἔστι γε ἰδεῖν ἐν πολλαῖς νομιζομέναις ἐκκλησίαις, καὶ μά-
 « λιστα ταῖς τῶν μειζόνων πόλειων, τοὺς ἡγουμένους τοῦ λαοῦ
 « τοῦ θεοῦ μηδεμίαν ἰσολογίαν ἐπιτρέποντας, ἔσθ' ὅτε καὶ τοῖς
 « καλλίστοις τῶν Ἰησοῦ μαθητῶν, εἶναι πρὸς αὐτούς. — Ἔστι δέ
 « τινες ἰδεῖν ὠμῶς ἀπειλοῦντας, ὅτε μὲν προφάσει ἀμαρτίας,
 « ὅτε δὲ τῷ καταφρονεῖν τῶν πτωχῶν. — Καὶ πάλιν τὴν πρὸς
 « τοὺς ὑποχειρίους ἰσότητα μηδὲ ἐννοοῦντας, μηδὲ φανταζομέ-
 « μένους, ὅτι καθήκει ἀτυφίαν καὶ ἰσότητα μάλιστα χριστια-
 « νοῖς ἐμπολιτεῦεσθαι, καὶ ἐξαιρέτως ἐν τοῖς ὑπεροχὴν τινα ὀνό-
 « ματος ἐκκλησιαστικοῦ φοροῦσι. . . . Καὶ ταῦτα πάντα μοι
 « λέλεκται, βουλομένῳ κατὰ τὸν λόγον παραστήσαι, ὅτι οὐ μι-
 « μητέον τῷ ἄρχοντι τῆς ἐκκλησίας τὸν ἄρχοντα τῶν ἐθνῶν,
 « οὐδὲ ζηλωτέον τοὺς κατακυριεύοντας, καὶ κατεξουσιάζοντας,
 « καὶ βασιλεῖς· ἀλλ' ὅση δύναμις καὶ ἐν τούτοις Χριστὸν μι-
 « μητέον τὸν εὐεντευκτότατον, καὶ γυναιξὶν ὁμιλοῦντα, καὶ παι-
 « δίοις ἐπιτιθέντα χεῖρας. » Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Ὀριγένης.

Ὁ δὲ Κυπριανός; « Dominus probari familiam suam vo-
 « luit, et quia traditam nobis divinitus disciplinam pax
 « longa corruperat, jacentem fidem et paene dixerim
 « dormientem censura coelestis erexit, cumque nos pec-
 « catis nostris amplius mereremur, clementissimus Do-
 « minus sic cuncta moderatus est, ut hoc omne, quod
 « gestum est, exploratio potius quam persecutio vide-
 « retur.

« Studebant augendo patrimonio singuli et obliti, quid

« credentes aut sub apostolis ante fecissent, aut semper
 « facere deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampli-
 « andis facultatibus incubabant. *Non in sacerdotibus*
 « *religio devota, non in ministeriis fides integra, non*
 « *in operibus misericordia, non in moribus disciplina.*
 « Corrupta barba in viris, in feminis forma fucata, adul-
 « terati post Dei manus oculi, capilli mendacio colo-
 « rati. Ad decipienda corda simplicium callidae frau-
 « des, circumveniendis fratribus subdolae voluntates.
 « *Iungere cum infidelibus vinculum matrimonii, pro-*
 « *stituire gentilibus membra Christi. Non jurare tan-*
 « *tum temere, sed adhuc etiam pejerare, praepositos*
 « *superbo tumore contemnere, venenato sibiore maledi-*
 « *cere, odiis pertinacibus invicem dissidere. Episcopi*
 « *plurimi, quos et hortamento esse oportet caeteris et*
 « *exemplo, divina procuracione contempta procuratores*
 « *rerum saecularium fieri, derelicta cathedra, plebe*
 « *deserta per alienas provincias oberrantes negotiationis*
 « *quaestuosae nundinas aucupari, esurientibus in eccle-*
 « *sia fratribus habere argentum largiter velle, fundos in-*
 « *sidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus foenus*
 « *augere. Quid non perpeti tales pro peccatis ejusmodi*
 « *mereremur?* » (Cyprian. de Lapsis cap. V. VI.).

Ὅπου λοιπόν ὑπάρχει τοιαύτη ἠθικὴ διαφθορά παρ' ἁπασι
 τοῖς χριστιανοῖς, καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς κληρικοῖς, δύναται νὰ
 λείπῃ ὁ ὅρκος; Καὶ τοιοῦτοι ὄντες τότε οἱ χριστιανοί, ἀπέφευ-
 γον τὰ ἐθνικὰ δικαστήρια; καὶ παρ' αὐτοῖς δικαζόμενοι, ἐδύ-
 ναντο ν' ἀποφεύγωσι τὸν παρ' αὐτῶν, ὅπου ἀνάγκη, ἐπα-
 γόμενον ὅρκον; Πλὴν ὁ ὅρκος δὲν ἦτον ἐν χρήσει παρὰ τοῖς
 χριστιανοῖς τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων, διότι ἐνωρὶς εἵ-
 χεν εἰσαχθῆ καὶ εἰς τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν μεγάλη ἠθικὴ
 διαφθορά, δι' ἣν καθιστάνετο τρόπον τινὰ ἀφευκτοῦ ὁ ὅρκος·
 ἀλλὰ διότι δὲν ἦτον οὗτος ἀπηγορευμένος παρ' αὐτοῖς ἀπὸ τῆς

ἐκκλησίας. Καὶ δὲν ἀπηγορεύθη παρ' αὐτοῖς ὁ ὅρκος ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας· διότι δὲν ἀπαγορεύεται παρὰ τοῦ εὐαγγελίου· καὶ δὲν ἀπηγορεύθη παρὰ τούτου· διότι δὲν εἶναι κακόν· διότι ἐκρίθη καὶ παρ' αὐτοῖς ἀναγκαῖος διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, δι' οὓς εἰσήχθη ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν· καὶ διότι δὲν ἦτον δυνατὴ ἡ τελεία αὐτοῦ ἀπαγόρευσις διὰ τοὺς καθεστώτας τῆς πολιτείας νόμους. Εἶναι ἀληθινόν, ὅτι καὶ κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τινὲς τῶν κατ' αὐτοὺς ἀκμασάντων πατέρων κατεφύοντο κατὰ τοῦ ὅρκου ἀπολύτως, καὶ ὅμως οἱ χριστιανοὶ ὤμνουν, ὡς εἶδομεν, πάντοτε. Μὴ ἐλέπωμεν λοιπόν, πῶς ἐδόξαζον καὶ πῶς ἔγραφον περὶ ὅρκου κατὰ μέρος οἱ πατέρες· ἀλλὰ τί ἐγένετο κοινῶς. Ἡ κοινὴ πράξις διέφερε πάντοτε τῶν λόγων τῶν πατέρων. Ὅτι δὲ οἱ χριστιανοὶ ὤμνουν ἐξ ἀρχῆς, δῆλον καὶ ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ὅρκου καὶ μετὰ τὴν παῦσιν τῶν διωγμῶν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἐπὶ τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον. Δὲν εἰσήχθη τότε ὁ ὅρκος· ἀλλ' ὑπῆρχε καὶ πρότερον συνήθης. Ἄν δὲν ὑπῆρχεν εἰσηγμένος ἐπὶ τῶν προτητερινῶν χρόνων, δὲν εἰσῆγετο βέβαια κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, ὅτε ὁ χριστιανισμὸς ἐκ διωκομένου ἐγένετο διώκτης.

ΜΕΡΟΣ Β'.

Ἐκ τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων μεταβαίνομεν εἰς τὸν Δ'. Ἡ κοινὴ τοῦ ὅρκου χρῆσις μετέβη καὶ εἰς αὐτόν, καὶ ἔκτοτε διέτηρήθη, καὶ διατηρεῖται ἕως σήμερον. Εὐρίσκομεν δὲ τὸν ὅρκον κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ὄχι μόνον ἐν κοινῇ χρήσει, ἀλλὰ καὶ ἐν μεγίστῃ καταχρήσει. Ἡ κατὰ τὸν Γ' αἰῶνα εἰσαχθεῖσα εἰς τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν μεγάλη ἠθικὴ διαφθορά, ἠύξησεν ἔτι μάλλον κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα. Ἡ εὐαγγελικὴ ἠθικὴ ἐχαλάρωσε κατ' αὐτόν ὀλοτελῶς. Ὡστε ὁ κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τοῦ Δ' αἰῶνος ἀκμάσας Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου μακαρίζει τοὺς αἰῶνας, καθ' οὓς ἐδιώκετο ἡ ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ, διὰ τὴν ἐπὶ τῆς ἡσυχίας καὶ εἰρήνης

κυριεύσασαν τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν κακίαν καὶ κακοήθειαν·
 « Ὅσῃς μὲν, λέγει ἐν Βιβλ. Η' Κεφ. Α' τῆς ἐαυτοῦ ἐκκλησιαστι-
 « κῆς ἱστορίας, ὅσῃς μὲν καὶ ὁποίᾳς πρὸ τοῦ καθ' ἡμᾶς διωγμοῦ
 « δόξης ὁμοῦ καὶ παρρησίας ὁ διὰ Χριστοῦ τῷ βίῳ καταγγελλόμενος
 « τῇς εἰς τὸν τῶν ὅλων θεὸν εὐσεβείας λόγος παρὰ πᾶσιν ἀν-
 « θρώποις, Ἕλλησι τε καὶ βαρβάροις, ἡζήωτο, μείζον ἢ καθ' ἡμᾶς
 « ἐπαξίως διηγῆσασθαι. Τεκμήρια δ' ἂν γένοιτο τῶν κρατούντων
 « αἱ περὶ τοὺς ἡμετέρους δεξιώσεις· οἷς καὶ τὰς τῶν ἐθνῶν ἐνε-
 « χειρίζον ἡγεμονίας, τῆς περὶ τὸ θύειν ἀγωνίας κατὰ πολλὴν ἦν
 « ἀπέσωζον περὶ τὸ δόγμα φιλίαν αὐτοὺς ἀπαλλάττοντες . . .
 « Οἷας τε καὶ τοὺς καθ' ἐκάστην ἐκκλησίαν ἄρχοντας παρὰ πᾶσιν
 « ἐπιτρόποις καὶ ἡγεμόσιν ἀποδογῆς καὶ θεραπείας καὶ δεξιώσεως
 « οὐ τῆς τυχεύσεως ἦν ὁρᾶν ἀξιουμένους. Πῶς δ' ἄντις διαγράψαις
 « τὰς μυριάδους ἐκείνας ἐπισυναγωγὰς, καὶ τὰ πλήθη τῶν κατὰ
 « πᾶσαν πόλιν ἀθροισμάτων, τὰς τε ἐπιστήμους ἐν τοῖς προσευ-
 « κτηρίοις συνδρομάς; ὧν δὴ ἕνεκα μνησάμεως ἔτι τοῖς παλαιοῖς
 « οἰκοδομήμασιν ἀρκούμενοι, εὐρείας εἰς πλάτος ἀνὰ πᾶσας τὰς
 « πόλεις ἐκ θεμελίων ἀνίστων ἐκκλησίας. Ταῦτα δὲ τοῖς χρόνοις
 « προϊόντα, ὁσημέραι τε εἰς αὖξιν καὶ μέγεθος ἐπιδιδόντα,
 « οὐδεὶς ἀνείργε φθόνος, οὐδέ τις δαίμων πανηρὸς οἷος τε ἦν
 « βασκαίνειν, οὐδ' ἀνθρώπων ἐπιβουλαῖς κωλύειν, ἐς ὅσον ἡ θεία
 « καὶ οὐράνιος χεὶρ ἔσκηπέ τε καὶ ἐφρούρει, οἷα δὴ ἄξιον ὄντα
 « τὸν ἐαυτῆς λαόν. Ὡς δὲ ἐκ τῆς ἐπὶ πλέον ἐλευθερίας, ἐπὶ χαυ-
 « νότητα καὶ νωθρίαν τὰ καθ' ἡμᾶς μετελλάττετο, ἄλλων ἄλλοις
 « διαφθορουμένων καὶ διαλοιδορουμένων, καὶ μονονουχί ἡμῶν
 « αὐτῶν ἑαυτοῖς προσπολεμούντων ὅπλοις, εἰ οὕτω τύχοι, καὶ δό-
 « ρασι τοῖς διὰ λόγων, ἀρχόντων τε ἄρχουσι προσρηγνύντων,
 « καὶ λαῶν ἐπὶ λαοὺς καταστασιαζόντων, τῆς τε ὑποκρίσεως
 « ἀφάρτου καὶ τῆς εἰρωνείας ἐπὶ πλεῖστον ὅσον κακίας προϊούσης,
 « ἡ μὲν δὴ θεία κρίσις, οἷα φίλον αὐτῇ, πεφεισμένως, τῶν ἀθροί-
 « σμάτων ἔτι συγκροτουμένων, ἡρέμα καὶ μετρίως τὴν αὐτῆς
 « ἐπισκοπὴν ἀνεκίνει, ἐκ τῶν ἐν στρατείαις ἀδελφῶν καταρχο-
 « μένου τοῦ διωγμοῦ. Ὡς δ' ἀνεπαίσθητως ἔχοντες, οὐχ ὅπως

« εὐμενὲς καὶ ἰλεώ καταστήσεσθαι τὸ θεῖον προϋθινοῦμεθα,
 « οἷα δὲ τινες ἄθεοι ἀφρόντιστα καὶ ἀνεπίσκοπα τὰ καθ'
 « ἡμῶς ἡγοῦμενοι, ἀλλας ἐπ' ἀλλαις προσετίθειεν κακίας·
 « οἳ τε δοκοῦντες ἡμῶν ποιμένες, τὸν τῆς θεοσεβείας θεσμόν
 « παρωσάμενοι, ταῖς πρὸς ἀλλήλους ἀνεφλέγοντο φιλοει-
 « κίαις, αὐτὰ δὲ ταῦτα μόνα, τὰς ἐριδας καὶ τὰς ἀπειλάς, τὸν
 « τε ζῆλον καὶ τὸ πρὸς ἀλλήλους ἔχθος τε καὶ μῖσος ἐπαύξον-
 « τες, οἷα τε τυραννίδας τὰς φιλαρχίας ἐκθύμως διεκδι-
 « κοῦντες κ.τ.λ. »

Ὅ,τι δὲ λέγει ὁ Εὐσέβιος, λέγει καὶ ὁ Χρυσόστομος ἐν Ὁμιλ.
 ΚΣ' εἰς Β' Κορινθ. « Ἄν τὰ ἡμετέρά τις ἐξετάσῃ τὰ νῦν,
 « ὄψεται ἡλίκαν τῆς θλίψεως τὸ κέρδος. Νῦν μὲν γάρ, εἰρήνης
 « ἀπολαύοντες, ἀναπεπτώκαμεν, καὶ διερρύημεν, καὶ μυρίων
 « τὴν ἐκκλησίαν ἐνεπλήσαμεν κακῶν. Ὅτε δὲ ἡλαυνόμεθα, καὶ
 « σωφρονέστεροι, καὶ ἐπεικέστεροι, καὶ σπουδαιότεροι, καὶ
 « περὶ τοὺς συλλόγους τούτους ἤμεν προθυμότεροι, καὶ περὶ τὴν
 « ἀκρόασιν. Ὅπερ γὰρ τῷ χρυσίῳ τὸ πῦρ, τοῦτο ἡ θλίψις
 « ταῖς ψυχαῖς κ.τ.λ. » Καὶ ὁ Ἱερώνυμος in vita Malchi init.
 « Scribere disposui— ab adventu Salvatoris usque at no-
 « stram aetatem,— quomodo et per quos Christi eccle-
 « sia nata sit, et adulta, persecutionibus creverit, et mar-
 « tyriis coronata sit: et postquam ad christianos principes
 « venerit, *potentia quidem et divitiis major, sed virtu-*
 « *tibus minor facta sit.* Verum haec alias.»

Μέγα δὲ κακὸν ἐπροξένησαν καὶ αἱ κατ' αὐτὸν τὸν αἰῶνα
 ἀλλεπάλληλοι αἱρέσεις, ὁ ἀρειανισμὸς πρῶτος καὶ ἔπειτα αἱ
 παραφυάδες αὐτοῦ. Ὁ πονηρὸς δαίμων ἐφθόνησε τὸν θρίαμβον
 τοῦ χριστιανισμοῦ, καὶ ἔρριψεν εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας τὸν
 δαλὸν τῶν ἐρίδων καὶ διχονοιῶν, ἐξ ὧν προήλθον μυρία κακά.
 « Φθόνος δ' ἄρα, λέγει ὁ Εὐσέβιος, καὶ τοῖς ἡμετέροις ἐφήδρευε
 « καλοῖς, εἴσω μὲν εἰσδυόμενος, μέσος δ' ἐν αὐτοῖς χορεύων
 « τοῖς τῶν ἀγίων ὁμίλοις. Συμβάλλει δὴτα τοὺς ἐπισκόπους,
 « πτάσιν ἐμβαλὼν καὶ ἐραυγείας, θείων προσάσει δογμάτων·

« κάπειθ' ὡς ἀπὸ μικροῦ σπινθήρος μέγα πῦρ ἐξεκάετο, ἄ-
 « κρας μὲν ὥσπερ ἀπὸ κορυφῆς ἀρξάμενον τῆς Ἀλεξανδρέων
 « ἐκκλησίας, διαδραμὸν δὲ τὴν σύμπασαν Αἴγυπτον τε καὶ Λι-
 « θύην, τὴν τ' ἐπέκεινα Θηβαΐδα· ἤδη δὲ καὶ τὰς λοιπὰς ἐπε-
 « νέμετο ἐπαρχίας τε καὶ πόλεις, ὥστ' οὐ μόνους ἦν ἰδεῖν τοὺς
 « τῶν ἐκκλησιῶν προέδρους λόγοις διαπληκτιζομένους, ἀλλὰ καὶ
 « τὰ πλήθη κατατεμνόμενα, τῶν μὲν ὡς τοὺςδε, τῶν δὲ θη-
 « τέρους ἐπικλινομένων. Εἰς τοσοῦτον δὲ διήλκυνεν ἀτοπίας ἡ
 « τῶν γινομένων θεά, ὥστε ἤδη ἐν αὐτοῖς μέσοις τῶν ἀπίστων
 « θεάτροις τὰ σεμνὰ τῆς εἰθέου διδασκαλίας τὴν αἰσχίστην
 « ἐπομέκειν χλευήν (Ὡς βίω Κωνσταντίνου Βιβλ. Β'. Κεφ. ξά).»

Καὶ δὲν ἤθελεν εἶναι ἴσως τόσον πιστευτός ὁ Εὐσεβίος, ἐάν
 δὲν ἐπερίγραφον πατέρες τῆς ἐκκλησίας τὴν κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα
 ἐλευσινήν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων κατάστασιν, ἐξ ἧς
 ἐπῆλθε μεγίστη ἠθικὴ διαφθορά εἰς τὴν χριστιανικὴν κοινωνίαν.
 Ἀρκούμεθα εἰς τὸ ν' ἀναφέρωμεν μόνον τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιαν-
 ζηνὸν εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν λόγων τοῦ Εὐσεβίου. «Ἐπειτα
 « ποίμνης ἐπιστατεῖν πιστευθῆναι, καὶ ταῦτα ἐν καιροῖς τοιοῦτοις,
 « ἐν οἷς ἀγαπητὸν ὁρῶντα τοὺς ἄλλους ἄνω καὶ κάτω φερομένους
 « τε καὶ ταρασσομένους, φυγόντα φυγῇ ἐκ τοῦ μέσου, ὑπὸ σκέ-
 « πην ἀναχωρήσαντα, λαθεῖν τοῦ πονηροῦ τὴν ζάλην καὶ τὴν
 « σκοτόμαιναν· ἡνίκα πολεμεῖ μὲν ἀλλήλοις τὰ μέλη, οἴχεται
 « δὲ τῆς ἀγάπης εἰ καὶ τι ἦν λείψανον· ὄνομα δὲ κενὸν ἄλ-
 « λως ὁ ἱερεὺς, ἐκχυθείσης ἐπ' ἄρχοντας ἐξουθενώσεως, ὥσπερ
 « εἴρηται. Καὶ εἶθε κενόν! Νῦν δὲ τρέποιτο εἰς κεφαλὰς ἀθέων
 « ἡ βλασφημία. Φόβος δὲ ἅπας ἐξώρισται τῶν ψυχῶν, ἀν-
 « τεισῆται δὲ ἀναΐδεια, τοῦ βουλομένου δὲ ἡ γνῶσις καὶ
 « τὰ βάθη τοῦ πνεύματος· πάντες δὲ ἐσμέν εὐσεβεῖς ἐξ ἐνός
 « μόνου, τοῦ καταγιγνώσκειν ἄλλων ἀσέβειαν. Χρώμεθα δὲ
 « δικασταῖς τοῖς ἀθέοις, καὶ ῥιπτοῦμεν τὰ ἅγια τοῖς κυσί, καὶ
 « βάλλομεν τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων, θεσθίλοις
 « ἀκοαῖς καὶ ψυχαῖς τὰ θεῖα δημοσιεύοντες· καὶ τὰς τῶν ἐχ-
 « θρῶν εὐχὰς ἐπιμελῶς εκπληροῦμέν, οἱ δέλιαιοι! καὶ πορ-

« νεύοντες ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἡμῶν, οὐκ αἰσχυρόμεθα. Μωα-
 « βίται δὲ καὶ Ἀμμωνῖται, οἷς οὐδὲ ἐξῆν περιέναι εἰς ἐκκλησίαν
 « Κυρίου, τοῖς ἀγιοτάτοις ἡμῶν ἐμυθατεύουσιν. Ἠνοίξαμεν δὲ
 « πᾶσιν οὐ πύλας δικαιοσύνης, ἀλλὰ θύρας λαιδορίας τε καὶ τῆς
 « κατ' ἀλλήλων θρασύτητος. Καὶ οὗτος ἄριστος ἡμῖν, οὐχ ὅς
 « μηδὲ ῥῆμα πρόηται ἀργὸν φόβῳ θεοῦ, ἀλλ' ὥς ἂν τύχη πλεῖστα
 « τὸν πλησίον εἰπὼν κακῶς, ἢ διαρρήδην, ἢ ἐν αἰνίγμασι, καὶ ὑπὸ
 « τὴν γλῶσσαν αὐτοῦ στρέφων κόπον καὶ πόνον, ἢ ἰὼν ἀσπίδων,
 « εἰπεῖν οἰκειότερον. Τηροῦμεν δὲ τὰς ἀλλήλων ἀμαρτίας, οὐχ
 « ἵνα θρηνήσωμεν, ἀλλ' ἵνα ὀνειδήσωμεν, οὐδ' ἵνα θεραπεύσωμεν,
 « ἀλλ' ἵνα προσπληξώμεν, καὶ ἀπολογίαν ἔχωμεν τῶν ἡμετέρων
 « κακῶν τὰ τῶν πλησίων τραύματα. Κακοὺς δὲ καὶ ἀγαθοὺς,
 « οὐχ ὁ τρόπος, ἀλλ' ἡ διάστασις καὶ ἡ φιλία χαρακτηρίζει· καὶ
 « ἃ σήμερον ἐπαινοῦμεν, αὔριον ἐκακίσαμεν· καὶ ἃ παρ' ἄλλοις
 « στηλιτεύεται, παρ' ἡμῖν θαυμάζεται· καὶ πάντα συγχωρεῖται
 « προθύμως τῷ ἀσεβεῖν. Οὕτω δὴ κακίαν ἐσμέν μεγαλόψυχοι!
 « Γέγονε δὲ τὰ πάντα ὡς τὸ ἀπ' ἀρχῆς, ὅτε οὕτω κόσμος ἦν,
 « οὐδὲ ἡ νῦν εὐταξία καὶ μόρφωσις, ἀλλὰ συγκεχυμένον τὸ πᾶν
 « καὶ ἀνώμαλον, ἔδειτο τῆς εἰδοποιοῦ χειρὸς καὶ δυνάμεως. — —
 « Ἀλλήλοις περιπίπτομεν, καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἀναλισκόμεθα.
 « Καὶ οὐχ ὁ λαὸς μὲν οὕτως, ὁ δὲ ἱερεὺς ἑτέρως· ἀλλὰ μοι νῦν
 « ἐκεῖνο πληροῦσθαι δοκεῖ καθαρῶς, τό· «Γέγονεν ὁ ἱερεὺς, καθὼς
 « ὁ λαός·» ἐν κατάρᾳ πάλαι λεγόμενον. Καὶ οὐχ οἱ πολλοὶ μὲν
 « οὕτως, οἱ δὲ ἄνδρες τοῦ λαοῦ, καθὼς εἴρηται, καὶ προέχοντες,
 « ἐναντίως· ἀλλ' οὗτοί γε καὶ φανερώς πολεμοῦσι τοῖς ἱερεῦσιν,
 « ἐφόδιον ἔχοντες εἰς πειθὴν τῇ εὐσέβειαν. Καὶ ὅσοι μὲν περὶ
 « πίστεως τοῦτο πασχόντων, καὶ τῶν ἀνωτάτων ζητημάτων
 « καὶ πρώτων, οὐδὲ ἐγὼ μέφομαι, ἀλλ', εἰ δεῖ τ' ἀληθὲς εἰπεῖν,
 « καὶ προσεπαινῶ καὶ συνήδομμι, καὶ τούτων εἰς εἴην, τῶν ὑπὲρ
 « ἀληθείας ἀγωνιζομένων καὶ ἀπεχθανομένων, μᾶλλον δὲ καὶ εἶναι
 « καυχέσομαι. Κρείσσων γὰρ ἐπαινετὸς πόλεμος εἰρήνης χωριζούσης
 « θεοῦ· καὶ διὰ τοῦτο τὸν πρᾶν μάχητῃν ὀπλίζει τὸ πνεῦμα,
 « ὡς καλῶς πολεμεῖν δυνάμενον. Νῦν δὲ εἰσὶ τινες, οἳ καὶ περὶ

« μικρῶν πολεμοῦντες, καὶ εἰς οὐδέν ὄφελος, καὶ κοινωνοὺς,
 « ὅσους ἂν δύνωνται, τοῦ κακοῦ προσλαμβάνοντες, λίαν ἀμαθῶς
 « καὶ θρασέως. *Εἶτα ἐπὶ πᾶσιν ἡ πίστις*· καὶ τοῦτο τὸ σημῖον
 « ὄνομα ταῖς ἰδίαις αὐτῶν φιλονεικίαις παρασυρόμενον. Ἐκ
 « δὲ τούτων, ὡς τὸ εἶδος, μισούμεθα μὲν ἐν τοῖς ἔθνεσι, καὶ,
 « ὁ τούτου χαλεπώτερον, οὐδὲ εἰπεῖν ἔχομεν, ὡς οὐ δικαίως.
 « Διαβεβλήμεθα δὲ καὶ τῶν ἡμετέρων τοῖς ἐπιεικესτέροις. Οὐδὲν
 « γὰρ θαυμαστόν, εἰ τοῖς πλείοσιν, οἳ μόλις ἂν τι καὶ τῶν καλῶν
 « ἀποδέχοντο. Τεκταίνουσι δὲ ἐπὶ τῶν νώτων ἡμῶν οἱ ἀμαρ-
 « τωλοί· καὶ ἅ κατ' ἀλλήλων ἐπιννοῦμεν, κατὰ πάντων ἔχουσι.
 « Καὶ γεγόναμεν θέατρον καινόν, οὐκ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους,
 « οἷον ὁ γενναϊότατος τῶν ἀθλητῶν Παῦλος, πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ
 « τὰς ἐξουσίας ἀγωνιζόμενος· ἀλλὰ πᾶσι μικροῦ τῆς πονηροῦς,
 « καὶ ἐπὶ παντός καιροῦ καὶ τόπου, ἐν ἀγοραῖς, ἐν πότεσι, ἐν
 « εὐφροσύναις, ἐν πένθεσιν. *Ἦδη δὲ προήλθομεν καὶ μέχρι*
 « *τῆς σκηνῆς*· (ὁ μικροῦ καὶ δακρύα λέγων) καὶ μετὰ τῶν
 « ἡσελεστάτων γελώμεθα, καὶ οὐδὲν οὕτω τερπνόν τῶν
 « ἀκουσμάτων καὶ θεαμάτων ὡς χριστιανὸς καμωδούμενος !
 « Ταῦτα ἡμῖν ὁ πρὸς ἀλλήλους πόλεμος. Ταῦτα οἱ λίαν ὑπὲρ τοῦ
 « ἀγαθοῦ καὶ πράου μαχόμενοι. Ταῦτα οἱ πλέον ἀγαπῶντες
 « τὸν θεόν ἢ ἑαυτοὺς συμφέρει κ.τ.λ. (Ἐν λόγῳ Α'. Τομ. Α'. Σελ.
 « 33—35.)· Ταῦτα γράφει ἐν πολλοῖς τῶν αὐτοῦ συγγραμ-
 « μάτων μέρεσιν ὁ θεὸς πατήρ.

Διὰ τὰς ἀδιακόπους ἐπὶ τῶν συνεχῶν συνόδων θεολογικὰς
 ἔριδας καὶ λογομαχίας, ὅλοι οἱ χριστιανοί, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ
 αὐτοκράτορος μέχρι τοῦ ἐπαίτου, μετεβλήθησαν διὰ μιᾶς
 εἰς θεολόγους· καὶ ἀσχολούμενοι εἰς τὸ θεολογεῖν, ἐλησμόνη-
 σαν ὁλοτελῶς τὴν οὐράνιον τοῦ εὐαγγελίου ἠθικὴν. Ἄριστα
 περιγράφει τὴν τότε θεολογικὴν μανίαν Γρηγόριος ὁ Νύσσης.
 « Ὅτι καὶ νῦν εἰσι κατ' ἐκείνους τοὺς Ἀθηναίους, εἰς οὐδὲν ἕτερον
 « εὐκαιροῦντες, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον, χθιζοί τινες
 « καὶ πρῶϊζοι ἐκ τῶν θαναύσων ἐπιτηδευμάτων ὁρμώμενοι, αὐτο-
 « σχέδιοί τινες τῆς θεολογίας δογματισταί, τάχα τινὲς οἰκέται

« καὶ μαστιγῆαι, καὶ τῶν δουλικῶν διακονημάτων δραπέται, σε-
 « μνῶς ἡμῖν περὶ τῶν ἀλήπτων φιλοσοφοῦσιν. Οὐκ ἀγνοεῖτε
 « πάντως, πρὸς τίνας ὁ λόγος ἐλέπει· πάντα γὰρ τὰ κατὰ τὴν
 « πόλιν τῶν τοιούτων πεπληρωται, οἱ στενωποὶ, αἱ ἀγοραὶ, αἱ
 « πλατεῖαι, τὰ ἀμφοδᾶ· οἱ τῶν ἱματίων κάπηλοι, οἱ ταῖς τρα-
 « πέλαις ἐφροστηκότες, οἱ τὰ ἐδώδιμα ἡμῖν ἀπεμπολοῦντες. Ἐάν
 « περὶ τῶν ὀβολῶν ἐρωτήσης, ὁ δέ σοι, *Περὶ γεννητοῦ καὶ ἀγεν-*
 « *νητου*, ἐφιλοσόφησε· καὶ περὶ τιμῆματος ἄρτου πύθοιο, *Μερί-*
 « *ζωρ* ὁ πατήρ, ἀποκρίνεται, καὶ ὁ υἱὸς ὑποχείριος· εἰ δὲ τὸ
 « λουτρὸν ἐπιτήδειον ἐστὶν εἶποις, ὁ δέ, *Ἐξ οὐκ ὄντων τὸν υἱὸν*
 « *εἶναι διωρίσατο*. Οὐκ οἶδα τί γρηὶ τὸ κακὸν τοῦτο ὀνομάσαι,
 « φρενῆτιν, ἢ μανίαν, ἢ τι τοιοῦτον κακὸν ἐπιδήμιον, ὃ τῶν
 « λογισμῶν τὴν παραφοράν ἐξεργάζεται. » (Γρηγ. Νυσ. ἐγκώ-
 μιον εἰς τὸν δίκαιον Ἀβραάμ. Τομ. Γ'. Σελ. 466. Ἔκδ. Παρις.
 1638).

Ἰστοτε ἐκ τῶν αἰώνων τῶν διωγμῶν μετέβη ἡ ἐκκλησία εἰς
 τὸν αἰῶνα τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν, τῶν ἐσωτερικῶν σπαραγ-
 μῶν, τῶν ἐμφυλίων, οὕτως εἰπεῖν, πολέμων. Τὰ πάντα συνεχέ-
 θησαν. Οἱ κανόνες ἀπόλεσαν ὅλην αὐτῶν τὴν ἰσχύν. Ὅστις ἐπί-
 σκοπος ἐπρολάμβανε, μετεπήδα ἐκ τῆς ἑαυτοῦ ἐπισκοπῆς εἰς
 ἄλλην πλουσιωτέραν. Ἐλεγεν ὁ ΙΔ' ἀποστολικὸς κανὼν· « Ἐπί-
 σκοπον μὴ ἐξεῖναι, καταλιπόντα τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν, ἐτέρᾳ
 ἐπιπηδᾶν κτλ. » ἀλλὰ τίς ἐπέθετο εἰς αὐτόν; Ἰστοτε ἡ Α' οἰκου-
 μενικὴ σύνοδος εὗρεθι εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ νὰ ἐπαναλάβῃ αὐ-
 στηρότερον τὴν αὐτὴν ἀπαγόρευσιν. « Διὰ τὸν πολὺν, λέγει ἐν
 τῷ ΙΕ' κανόνι, *τάραχον καὶ τὰς στάσεις τὰς γινομένας,*
ἔδοξε παντάπασι περιαιρεθῆναι τὴν συγῆθειαν, τὴν παρὰ τὸν
 κανόνα εὐρεθίσαν ἔν τισι μέρεσιν, ὥστε ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν
 μὴ μεταβαίνειν μήτε ἐπίσκοπον, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διά-
 κονον κτλ. » Ἀλλ' ἐπηρεῖτο καὶ αὐτὸς ὁ κανὼν; Οἰκουμενικὴ σύ-
 νodus παρέβη αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν καὶ παρ' ἄλλων
 παράβασιν αὐτοῦ. Ἡ Β' οἰκουμενικὴ σύνοδος μετεβίβασε τὸν
 θεολόγον Γρηγόριον ἐκ τῆς κατὰ τὴν Ἰκαππαδοκίαν ἐπισκοπῆς

Σασίμων εἰς τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὴν πράξιν ταύτην ὑπηγόρευσαν ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ δικαιοσύνη· πλὴν ἦτον παράβασις νόμου. Ἡ μετὰθεσις ἐγένετο κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς συνόδου, ὅτε ὑπερίσχυον Μελέτιος ὁ Ἀντιοχείας καὶ οἱ ὁμόφρονες αὐτῷ ἐπίσκοποι. Ὁ Θεοδώρητος λέγει· «Τοῦτον (τὸν Γρηγόριον) ἰδὼν ὁ «θεῖος Μελέτιος, καὶ τῶν τὸν κανόνα γεγραφότων τὸν σκοπὸν «ἐπιστάμενος— τὰς γὰρ τῆς φιλαρχίας ἀφορμὰς περικόπταντες, «ἐκώλυσαν τὴν μετὰθεσιν— ἐβεβαίωσε τῷ θειοτάτῳ Γρηγορίῳ «τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προεδρείαν (Θεοδωρ. ἐκκλ. ἱστορ. «Βιβλ. Ε'. Κεφ. Η'). » Ἀλλὰ μόλις ἐγένετο ἡ μετὰθεσις, καὶ ἐτελεύτησεν ὁ Μελέτιος· καὶ οἱ μὴ τὰ ἐκείνου φρονοῦντες εὗρισκον παρὰ κανόνας τὴν μετὰθεσιν. Ὡστε ἡ αὐτὴ σύνοδος, ζῶντος τοῦ Μελετίου, ἐνέκρινε τὴν μετὰθεσιν, καὶ, αὐτοῦ ἀποθανόντος, κατέκρινεν αὐτήν! Διὰ τί; Διότι οἱ κατακρίνοντες αὐτὴν ἦσαν ἐναντίοι τοῦ Μελετίου, ὡς λέγει σαφῶς αὐτὸς ὁ Γρηγόριος.

Ἦλθον γὰρ, ἦλθον ἐξαπίνης κεκλημένοι
Αἰγύπτιοί τε καὶ Μακεδόνες ἐργάται
Τῶν τοῦ θεοῦ νόμων τε καὶ μυστηρίων,
Φυσῶντες ἡμῖν ἐσπερίον τε καὶ τραχύ·
Τῆς δ' ἀντεπῆει ὄημος ἡλιοφρόνων.

Οὐ μὲν πρὸς ἔχθραν τὴν ἐμὴν, οὐδὲ θρόνον
Σπεύδοντες ἄλλοις· οὐδαμῶς ὅσον πόνω
Τῶν ἐνθρονιστῶν τῶν ἐμῶν, ὡς γοῦν ἐμὲ
Σαφῶς ἔπειθον λαθρίοις δηλώμασι.

Ἀλλ' ὁ φανερός τῆς κατακρίσεως τῆς μεταθέσεως λόγος ἦτον ὁ ΙΕ' κανὼν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Καὶ πῶς ὀνομάζει τὸν κανόνα τοῦτον ὁ Γρηγόριος; *Πάλαι τεθνηκότα!*

Νόμους στρέφοντες τοὺς πάλαι τεθνηκότας,

Ἦν πλεῖστον ἡμεν καὶ σαφῶς ἐλευθεροί.

Ὡστε κανὼν τεθεὶς ἐν ἔτει 325, ἐνομιζέτο ἐν ἔτει 381 *πάλαι τεθνηκώς!* διότι δὲν ἐτηρεῖτο βεβαιότατα.

Ἀλλ' ἀν' οἱ ἀπαγορευόντες τὴν μετὰθεσιν καὶ τὴν ἐπιπήδησιν ἀπὸ ἐπισκοπῆς εἰς ἐπισκοπὴν κανόνες δὲν ἐτηροῦντο, ἐφυ-

λάττετο ἄρά γε τάξιν τις, ἢ ἐγίνετό τις ἐξέτασις καὶ δοκιμασία εἰς τοὺς ὀρεγομένους ἐπισκοπῆς ; οὐδεμία ! Ὅστις καὶ ὅποιος-δήποτε χριστιανὸς ἤθελεν ἐπισκοπῆν, ἐλάμβανε· κάμμία ἐξέτασις καὶ δοκιμασία δὲν ἐγίνετο· ἤρκει ἡ θρασύτης· ἡ παιδεία καὶ ἡ ἀρετὴ δὲν ἐζητοῦντο. Ὅλοι σχεδὸν οἱ κατ' ἐκείνον τὸν αἰῶνα ἀκμάσαντες πατέρες ἐλεεινολογοῦσι τὴν κατάστασιν τῆς ἐκκλησίας· ἀλλ' οὐδεὶς ἄλλος ἐξωγράφησε τόσον φιλαλήθως καὶ εἰλικρινῶς τὴν κατάστασιν τῶν τότε ἐπισκόπων, ὅσον ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς ἐν τῷ εἰς ἑαυτὸν καὶ περὶ ἐπισκόπων ποιήματι αὐτοῦ.

« Ὡν οἱ μὲν ὄντες ἔγκονοι φορογράφων,
 Οὐδὲν φρονούντες τοῦ παρεγγράφειν πλέον·
 Οἱ δ' ἐκ τραπέζης, τῶν τε ἐκεῖσ' ἀγαλμάτων·
 Οἱ δ' ἐξ ἀρότρων ἡλίφ' κεκαυμένοι·
 Οἱ δ' ἐκ δικέλλης καὶ σμινύης πνημέρου·
 Ἄλλοι δὲ κώπην ἢ στρατὸν λελοιπότες,
 Ἄντλον πνέοντες, ἢ τὸ σῶμ' ἐστιγμένοι,
 Λαοῦ κυβερνηταὶ τε καὶ στρατηλάται
 Πέψην' οὐκ εἴξουσι καὶ μικρόν ποτε·
 Ἄλλοι δὲ τεχνῶν ἐμπύρων τὴν ἀσθόλην
 Οὐπω τελείως σαρκὸς ἐκνευμένοι·
 Μαστιγῆαι τε, καὶ μυλώνων ἄξιοι,
 Πρὶν καὶ τὸ τίμημ' εἰσενεγκεῖν δεσπόταις,
 Μικράν τιν' ἂν εὕρωσι παῦλαν τῶν πόνων,
 Ἐπειθ' ὑπερμαζῶπι, καὶ δήμου τινὰς
 Κλέψαντες, ἢ πείσαντες, ἢ τυραννικῶς,
 Ἄνω τρέχουσι κἀνθαροὶ πρὸς οὐρανόν.

« Ἀγνοία γὰρ κακὸν μὲν, ἀλλ' ἥσσον κακόν.
 Τί δ' ἂν τις εἴποι καὶ κακῶν μεμνημένος ;
 Εἰσὶν γὰρ, εἰσὶν ἀθλιώτεροί τινες,
 Δύστην', ἀπευκτὰ τοῦ βίου κυβεύματα,
 Τὴν πίστιν ἀμφιδέξιοι, καιρῶν νόμους,
 Οὐ τοὺς θεοῦ σέβοντες, εὐριποὶ λόγων,
 Παλιρροοῦντες, ἢ κλάδων μετακλίσεις,
 Θῶπες γυναικῶν, τερπνὰ δηλητήρια,
 Μικροῖς λέοντες, τοῖς κρατοῦσι δ' αὖ κύνες,

Πάσης τραπέζης εὐφρεῖς ἰχνεύμονες,
 Θύρας κρατούντων ἐκτρέβοντες, οὐ σαφῶν. —
 Λίσχρὸν μὲν εἰπεῖν, ὡς ἔχει, φράσω δ' ὅμως·
 Ταχθέντες εἶναι τοῦ καλοῦ διδάσκαλοι,
 Κακῶν ἀπάντων ἐσμὲν ἐργαστήριον·
 Σιγῇ βοῶντες, κἂν δοκῶμεν μὴ λέγειν.
 Πρόεδρος ἡ κακία, πονεῖτω μηδὲ εἷς.
 Κακὸν γίνεσθαι, τοῦτο συντομώτατον,
 Καὶ λῶον.

Ἡμεῖς δὲ πάντας βῆδ' ὡς καθίζομεν,
 Ἐὰν μόνον θέλωσι, λαοῦ προστάτας,
 Οὐδὲν σκοποῦντες τῶν νέων, ἢ τῶν πάλαι,
 Οὐ πρᾶξιν, οὐ λόγον τιν', οὐ συνουσίαν. —
 Εἰ γὰρ τόδ' ἴσμεν, ὡς τὸν ἐξειλεγμένον
 Χείρῳ τίθησιν, ὡς τὰ πόλλ', ἐξουσία,
 Τίς ἂν προβάλοιτ' εὖ φρονῶν, ὃν ἀγνοεῖ; —
 Ὁ δὲ πρόεδρος βῆδ' ὡς εὐρίσκεται,
 Μηδὲν πονηθεὶς, πρόσφατος τὴν ἄξιαν.

Ὡ τῆς ταχείας τῶν τρόπων μεταστροφῆς ! —
 Χθὲς ἦσθα μίμων καὶ θεάτρων ἐν μέσῳ,
 (Τὰ δ' ἐκ θεάτρων ἄλλος ἐξεταζέτω !)
 Νῦν αὐτὸς ἡμῖν εἰ ξένη θεωρία.

Πρώτῳ φιλιππος, καὶ θεῶ πέμπων κόνιν,
 Ὡς ἄλλος εὐχὰς, ἢ νοήματ' εὐσεβῆ· —
 Νῦν εὐσταλὴς τις, καὶ βλέπων αἰδῶ μόνῃν,
 Πλὴν εἰ λαθῶν που πρὸς ἀρχαῖον δράμοις. —
 Χθὲς ῥητορεύων τὰς δίκας ἀπημπόλεις,
 Στρέφων ἄνω τε καὶ κάτω τὰ τῶν νόμων· —
 Νῦν μοι δικαστὴς, καὶ Δανιήλ τις ἀθρόως.

Χθὲς μοι δικάζων σὺν ξίφει γυμνουμένῳ
 Τὸ βῆμ' ἐπολεῖς ἐννομον ληστήριον,
 Κλέπτων, τυραννῶν, καὶ πρὸ πάντων τοὺς νόμους·

Ὡς ἡμερὸς μοι σήμερον ! Οὐδ' ἐσθλὰ τις
 Οὕτως ἀμείβει βῆδ' ὡς σὺ τρόπον !
 Χθὲς ἐν χορευταῖς ἐστρέφου θηλυδρόιαις,
 Γάμων δὲ κήρυξ ἦσθα Λυδαῖς ἐν μέσασιν,
 Ἐλθὰς λυγίζων, καὶ ποτοῖς γαυρούμενος·
 Νῦν σωφρονιστὴς παρθένων καὶ συζύγων.

Ὡς σου τὸ καλὸν ὑποπταν ἐκ τοῦ πρὶν τρόπου !

Σίμων μάγος χθές, σήμαρον Πέτρος Σίμων !
Φεῦ τοῦ τάχους ! φεῦ, ἀντ' ἁλώπεκος λέων ! »

Καὶ πάλιν ἐν τῷ εἰς τὸν μέγαν Βασίλειον ἐπιταφίῳ αὐτοῦ λόγῳ (Τομ. Α'. Σελ. 335) λέγει· « Ἐπαινῶ τὸν νηίτην νόμον·
» ὅς τὴν κώπην πρότερον ἐγχειρίσας τῷ νῦν κυβερνήτῃ, κά-
» κειθεν ἐπὶ τὴν πώρην ἀγαγὼν, καὶ πιστεύσας τὰ ἔμπροσθεν,
» οὕτως ἐπὶ τῶν οἰάκων καθίζει μετὰ τὴν πολλὴν τυφθεῖσαν
» θάλασσαν, καὶ τὴν τῶν ἀνέμων διάσκειψιν. Ὡς δὲ καὶ τοῖς
» πολεμικοῖς ἔχει, στρατιώτης, ταξίαρχος, στρατηγός, αὕτη
» ἡ τάξις ἀρίστη καὶ λυσitteλεστάτη τοῖς ἀρχομένοις. Τὸ δὲ
» ἡμέτερον, πολλοῦ ἀν' ἦν ἄξιον, εἰ οὕτως εἶχε. Νῦν δὲ κινδυνεύει
» τὸ πάντων ἀγιώτατον τάγμα τῶν παρ' ἡμῖν πάντων εἶναι
» καταγελαστώτατον. Οὐ γὰρ ἐξ ἀρετῆς μᾶλλον ἢ κακουργίας
» ἡ προεδρία, οὐδὲ τῶν ἀξιοτέρων, ἀλλὰ τῶν δυνατωτέρων οἱ
» θρόνοι. — Καὶ ἱατρός μὲν οὐδεὶς, οὐδὲ ζωγράφος, ὅστις οὐ
» φύσεις ἀρρώστημάτων ἐσκέψατο πρότερον, ἢ πολλὰ χρώματα
» συνεκέρασεν, ἢ ἐμόρφωσεν· ὁ δὲ πρόεδρος εὐρίσκεται ῥαδίως,
» μὴ πονηθεὶς, καὶ πρόσφατος τὴν ἀξίαν, ὁμοῦ τε παρεὶς καὶ
» ἀναδοθεὶς, ὥς ὁ μῦθος ποιεῖ τοὺς γίγαντας. Πλάττομεν
» αὐθημερόν τοὺς ἀγίους, καὶ σοφοὺς εἶναι κελεύομεν, τοὺς
» οὐδὲν σοφισθέντας, οὐδὲ τοῦ βαθμοῦ προεισενεγκόντας τι
» πλὴν τοῦ βούλεσθαι. Καὶ ὁ μὲν στέργει τὴν κάτω χώραν,
» καὶ ταπεινῶς ἕστηκεν, ὁ τῆς ὑψηλῆς ἀξίος, καὶ πολλὰ μὲν
» τοῖς θεοῖς λόγοις ἐμμελετήσας, πολλὰ δὲ τῇ σαρκὶ νομο-
» θετήσας εἰς ὑποταγὴν πνεύματος· ὁ δὲ, σοβαρὸς προκαθέ-
» ζεται, καὶ τὴν ὀρρὴν αἶρει κατὰ τῶν βελτιόνων, καὶ οὐκ ἐπι-
» τρέμει τοῖς θρόνοις, οὐδὲ φρίσσει τὴν ὄψιν, τὸν ἐγκρατῆ κάτω
» βλέπων· ἀλλ' ὁμοῦ τῷ κράτει καὶ σοφώτερον ἑαυτὸν ὑπολαμ-
» βάνει· κακῶς εἰδώς, καὶ τὸ φρονεῖν ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἀφη-
» ρημένος. » (Ἰδ. καὶ λόγον εἰς τὸν Ἀθανάσιον Τομ. Α'. Σελ. 377.)

Διὰ τὴν τοιαύτην ἠθικὴν κατὰστασιν καὶ αὐτῆς τῆς ἀνω-
τάτης τάξεως τοῦ κλήρου δυσφροῶν καὶ ἀγανακτῶν ὁ θεό-
τατος πατήρ, ἐκφωνεῖ· « Ὡς ὄφελόν γε μηδὲ ἦν προεδρία,

μηδὲ τις τόπου προτίμησις καὶ τυραννικὴ πρόνομια, ἐν ἑξᾶρ-
της μόνῃς ἐγινωσκόμεθα! Νῦν δὲ τὸ δεξιὸν τοῦτο καὶ τὸ ἀρι-
στερόν, καὶ τὸ μέσον, καὶ τὸ ὑψηλότερον, καὶ τὸ χθαμαλότερον,
καὶ τὸ προβαδίζειν ἢ συμβαδίζειν, πολλὰ πεποίηκε τὰ συνστρίμ-
ματα ἡμῶν διακενῆς, καὶ πολλοὺς εἰς δόθρον ὥσε, καὶ εἰς τὴν τῶν
ἐρίφων χώραν ἀπήγαγεν, οὐ τῶν κάτω μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ τῶν
ποιμένων, οἱ διδάσκαλοι τοῦ Ἰσραὴλ ὄντες, ταῦτα ἡγνόησαν.» (Ἐν
λόγῳ εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀγραῦ ἐπανήκοντα. Τομ. Α'. Σελ. 484).

Τοιούτων καὶ οὕτω χειροτονουμένων, καὶ τοιούτων ὄντων
τῶν ἐπισκόπων, ὅποιοι ἄρά γε ἦσαν οἱ πρεσβύτεροι; Ὁ Γρηγόριος
ἐχειροτονήθη παρὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πατρὸς ἄκων πρεσβύτερος.
Ὦθεν δυσφορήσας διὰ τοῦτο, ἀνεχώρησεν ἐκ Ναζιανζοῦ εἰς τι
μοναστήριον ἐν Πόντῳ. Ἐπανεληθὼν δὲ ἐκεῖθεν εἰς τὴν αὐτοῦ
πατρίδα, καὶ ἀναλαβὼν τὰ τοῦ πρεσβυτέρου καθήκοντα, ἀπο-
λογεῖται ὑπὲρ τῆς ἀναχωρήσεως, καὶ λέγει πρὸς τοὺς ἄλλους·
« Ἡσχύνθην ὑπὲρ τῶν ἄλλων, ὅσοι μηδὲν τῶν πολλῶν ὄντες
« θελτίους, μέγα μὲν οὖν εἰ καὶ μὴ πολλῶ χείρους, ἀνέμποις
« χερσίν, ὃ δὴ λέγεται, καὶ ἀμνήτοις ψυχαῖς, τοῖς ἀγνωτάτοις
« ἑαυτοὺς ἐπέισάγουσι· καὶ πρὶν ἄξιοι γενέσθαι προσιέναι τοῖς
« ἱεροῖς, μεταποιοῦται τοῦ θήματος, θλίβονται τε καὶ ὠθοῦνται
« περὶ τὴν ἀγίαν τράπεζαν, ὥσπερ οὐκ ἀρετῆς τύπον, ἀλλ' ἀφορ-
« μὴν βίου τὴν τάξιν ταύτην εἶναι νομίζοντες, οὐδὲ λειτουργίαν
« ὑπεύθυνον, ἀλλ' ἀρχὴν ἀνεξέταστον. Καὶ εἰσὶ σχεδόν τι πλείους
« κατ' ἀριθμὸν, ἢ ὁπόσων ἄρχουσι, δειλικοὶ τῆς εὐσεβείας καὶ
« ἄθλιοι τῆς λαμπρότητος! ὥστε ἔμοι γε δοκοῦσι, προϊόντος τοῦ
« χρόνου καὶ τοῦ κακοῦ, μηδὲ ἔχειν λοιπὸν ὧν ἄρξουσι, πάντων
« διδασκόντων, ἀντὶ τοῦ διδασκοῦς εἶναι θεοῦ, (ὡς φησιν ἡ ἐπαγ-
« γελία), καὶ πάντων προφητευνόντων, ὥστε εἶναι καὶ Σαοῦλ
« ἐν προφήταις, κατὰ τὴν παλαιὰν ἱστορίαν καὶ παροιμίαν.
« Οὐδὲν γὰρ οὕτω πολὺ κατ' οὐδένα καιρὸν οὐτ' ἐστίν, οὐτ' ἐγέ-
« νετο, ἄλλοτε ἄλλων ἀκμασάντων τε καὶ ληξάντων, ὡς νῦν
« χριστιανοῖς τὰ τοιαῦτα καὶ ὀνειδῆ καὶ ἀμαρτήματα. κ.τ.λ.»
(Τομ. Α'. Σελ. 4).

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ὄντων τῶν πραγμάτων κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, δὲν ὤμνουν οἱ χριστιανοί ; Τοιοῦτοι ὄντες οἱ ἐπίσκοποι δὲν ὤμνουν ; Καὶ ὤμνουν, καὶ ἐπὶ ὁρκοὶ ἐγίνοντο ! Λέγει καὶ τοῦτο ὁ φιλαλληθέστατος καὶ εἰλικρινέστατος Γρηγόριος.

- « Τὸ σεπτὸν τοπάροιθε σοφῶν ἔδος, ἔρκος ἀρίστων,
- » Βῆμα τόδε ἀγγελικῇσι χοροσπασίησι τεθληδός,
- » Κιγκλίδα τὴν μεμάτην κόσμων δύο, τοῦδε μένοντος,
- » Τοῦ τε περιπταμένοιο, θεῶν ὄρον, ἡμερίων τε,
- » Ἦν ὅτε ἦν ! Νῦν αὖτε γελόιον, ἡνίκα πᾶσιν
- » Ἐντὸς ἀκλήστοιο θύρης δρόμος, ὡς δοκέω μοι
- » Κήρυκος βοῶντος ἐνὶ μεσάτοισιν ἀκούειν
- » Δεῦρ' ἴθι ὅσοι κακίης ἐπιθήτορες, αἵσχεα φώτων,
- » Γάστορες, εὐρυτένοντες, ἀναιδέες, ἰφρυβέντες,
- » Ζωροπόται, πλάγκται, φιλοκέρτομοι, ἀδροχίτωνες,
- » Ψεῦσται θ', ὕβρισταί τε, ΘΘΩΣ ΕΠΙΟΡΚΟΝ ΟΜΟΥΝΤΕΣ.»

(Τόμ. Β'. Σελ. 82).

Πλὴν εἶναι ἀληθές, ὅτι πολλοὶ τῶν κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἀκμασάντων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, καὶ μάλιστα ἐκ τῶν ἐνδοξοτέρων καὶ ἐπισχημοτέρων, ὅχι μόνον δὲν ἐγκρίνουσι τὸν ὅρκον, ἀλλὰ καὶ κατακρίνουσιν αὐτὸν αὐστηρότατα, ὡς ἀπηγορευμένον ὅλως ὄντα παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ τῶνόντι, ὅσα λέγει μόνος ὁ Χρυσόστομος κατὰ τὴν τοῦ ὅρκου καὶ τῶν ὁμνούντων ἂν συνάξῃ τις καὶ συνάψῃ εἰς ἓν, συμπληρῶναι ἐξ αὐτῶν βιβλίον ὀγκῶδες. Ἀλλὰ τί σημαίνουν οἱ ταῦτα ; Ὅτι ὁ ὅρκος ἦτον ἀπηγορευμένος ἀπολύτως ; ὅχι· ἀλλ' ὅτι εἶχεν ἐκπέσει κατ' ἐκείνον τὸν ἡθικῶς διεφθαρμένον αἰῶνα εἰς φορικτὴν τῶνόντι κατάρχησιν, ὡς δῆλον καὶ ἐκ μόνων τῶν πρὸς τοὺς Ἀντιοχείας ὁμιλιῶν τοῦ Χρυσοστόμου, ἂν ἐγίνετο πανταχοῦ ὅ,τι ἐγίνετο εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Πλὴν, ἵνα μάθῃ καὶ ὅστις, τυχόν, ἀγνοεῖ, ὅτι οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας δὲν ἦσαν ἐναντίοι παντὸς ὅρκου ἀπολύτως, καὶ αὐτοῦ δηλαδὴ τοῦ ἀναγκαίου, ἀλλὰ μόνον τοῦ κατὰ κακὴν συνήθειαν προπετῶς καὶ ἀκρίτως κατὰ πᾶσαν περίστασιν, καὶ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν, καὶ περὶ παντὸς πράγματος, καὶ αὐτοῦ τοῦ εὐτελεστάτου, ἐν τῷ κοινῷ βίῳ γενομένου, φέ-

ρῶμεν τούτου μάρτυρας δύο ἐξ αὐτῶν, τὸν χρυσορρήμονα Ἰωάν-
νην καὶ τὸν φιλόσοφον Αὐγουστίνον. Θέλομεν δὲ περιορισθῇ κατὰ
τὸν πρῶτον εἰς τὰς πρὸς τοὺς συμπολίτας αὐτοῦ Ἀγτιοχεῖς
ὁμιλίας.

Ἀρχόμενος τῶν ἐλέγχων ἀπὸ τῆς Δ' ὁμιλίας ὁ Χρυσόστομος,
λέγει· « Τὴν παροῦσαν ἐβδομάδα [πρώτην τῆς τεσσαρακοστῆς]
« ἄπασαν περὶ τῶν ὅρκων ὑμῖν ἐροῦμεν, ἀπὸ τῆς εὐκολωτέρας
« ἐντολῆς ποιούμενοι τὴν ἀρχήν. Οὐδὲ γὰρ πόνος οὐδεὶς περι-
« γενέσθαι τῆς τῶν ὅρκων συνηθείας, ἐὰν θελήσωμεν μικράν γοῦν
« ἐπενεγκεῖν σπουδὴν, ἀλλήλους ὑπομνησκόντες, νοουθετοῦν-
« τες, τηροῦντες, δίκην ἀπαιτοῦντες καὶ εὐθύνας τοὺς ἐπιλανθα-
« νομένους κ.τ.λ.» Τομ. Β'. Σελ. 57. 58 Εἰς τὴν Ε' ὁμιλίαν λέγει·
« Τὸ εὐκολώτερον τοῦ μὴ ὁμνῦναι; Συνηθείας ἐστὶ τὸ κατάρ-
« θωμα μόνον· οὐκ ἐστὶ πόνος σώματος, οὐκ ἐστὶ δαπάνη χρη-
« μάτων. Βούλει μαθεῖν, πῶς δυνατόν περιγενέσθαι τοῦ νοσή-
« ματος; πῶς δυνατόν ἀπαλλαγῆναι τῆς πονηρᾶς συνηθείας;
« Ἐγὼ σε διδάξω τρόπον τινά, ὃν ἂν ποιήσης, περιέσῃ πάντως.
« Ὅταν ἴδῃς ἢ σαυτὸν ἢ ἕτερόν τινα ἢ τῶν οἰκετῶν, ἢ τῶν παιδῶν,
« ἢ τὴν γυναῖκα, ἀλόντας τῷ κακῷ, συνεχῶς ὑπομνησθέντας
« καὶ οὐ διορθωθέντας, κέλευσον μὴ δειπνήσαντας καθευδῆσαι,
« καὶ ταύτην καὶ σαυτῷ κακείνοις τὴν καταδίκην ἐπίθες, κατα-
« δίκην, οὐχὶ ζημίαν, ἀλλὰ κέρδος φέρουσιν. . . . Καὶ μὴ
« μοι λέγε· Τὶ δέ, ἐὰν ἀνάγκην ὅρκων τις ἡμῖν ἐπιθῇ; τί δέ, ἐὰν
« μὴ πιστεύῃ; Μάλιστα μὲν γάρ· ὅπου παραβαίνεται νόμος, ἀνάγκ-
« κης μεμνήσθαι οὐ χρή. Μία γάρ ἐστὶν ἀνάγκη ἀπαράιτητος,
« τὸ μὴ προσκροῦσαι θεῷ. Πλὴν ἀλλὰ ἐκεῖνο λέγω, τέως τοὺς
« περιττοὺς περίκοιτον ὅρκους, τοὺς ἀπλῶς, καὶ χωρὶς ἀνάγκης,
« τοὺς ἐπὶ τῆς οἰκίας, τοὺς ἐπὶ τῶν φίλων, τοὺς ἐπὶ τῶν οἰκε-
« τῶν. Κἂν τούτους ἀνέλῃς, ἐν ἐκείνοις οὐδὲν ἐμοῦ δεήσει λοι-
« πόν. Αὐτὸ γὰρ τὸ στόμα μελετῆσαν δεδοικέναι καὶ φεύγειν
« τὰς πολυορκίας, οὐδ' ἂν μυριάκις τις ἀναγκάσῃ, καταδέζεται
« λοιπὸν εἰς ἐκείνην ἐμπεσεῖν τὴν συνήθειαν. » Σελ. 70. 71.
Ἐν τῇ σ' ὁμιλίᾳ· « Ἐώρα δὴ λοιπὸν ἡμῖν διαβῆναι ἐπὶ τὴν

» παραίνεσιν τῆς τῶν ὀρκίων φυγῆς, καὶ τὴν δοκοῦσαν ἐτι πα-
 » ραμυθίαν τοῖς ὀμνύουσιν ἀνελεῖν, τὴν ψυχράν καὶ ἀνόητον.
 » Καὶ γὰρ, ἐπειδὴν αὐτοῖς ἐγκαλῶμεν, ἑτέρους ἡμῖν προβάλλ-
 » λονται αὐτὸ τοῦτο ποιοῦντας, καὶ λέγουσιν· Ὁ δεῖνα καὶ ὁ
 » δεῖνα ὀμνύουσιν. Εἵπωμεν τοίνυν πρὸς αὐτούς· Ἀλλ' ὁ δεῖνα
 » καὶ ὁ δεῖνα οὐκ ὀμνυσιν· ὁ δὲ θεὸς ἀπὸ τῶν κατορθωκό-
 » των σοὶ φέρει τὴν ψῆφον. . . . Ἀλλὰ δυσκατόρθωτον ἡ
 » συνήθειαι! Οἶδα γὰρ, καὶ διὰ τοῦτο ἐπείγομαι εἰς ἑτέραν
 » ὑμᾶς συνήθειαν ἐμβαλεῖν, χρηστήν καὶ κέρδος ἔχουσαν. Ὅταν
 » γὰρ εἴπῃς, ὅτι δυσκόλως ἀφίσταμαι τῆς συνηθείας, δι' αὐτὸ
 » τοῦτο σποῦδάσπον ἀποστῆναι, σαφῶς εἰδώς, ὅτι, ἐὰν ἑτέραν
 » σαυτῇ ποιήσῃς συνήθειαν, τὴν τοῦ μὴ ὀμνύειν, οὐδενὸς δεήσῃ
 » πόνου λοιπόν. . . . Κἂν ἴδω τινὰ ὀμνύοντα, ἅπασιν αὐτὸν
 » τοῖς κατορθωκόσι ποιήσω φανερόν, ἵνα ἐπιτιμῶντες, ἐλέγχοντες,
 » διορθοῦντες, ταχέως αὐτὸν τῆς πονηρᾶς ἀπαλλάξωμεν συνηθείας.»
 Σελ. 82—84. Ἐν τῇ Ζ' ὁμιλίᾳ· «Πῶς οὐκ ἄτοπον οἰκέτην μὲν
 » μὴ τολμᾶν ἐξ ὀνόματος τὸν δεσπότην ἑαυτοῦ καλεῖν, μηδὲ ἀ-
 » πλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν τὸν δὲ τῶν ἀγγέλων δεσπότην ἀπλῶς καὶ
 » μετὰ πολλῆς καταφρονήσεως πανταχοῦ περιφέρειν; Κἂν
 » μὲν εὐαγγέλιον κατασχεῖν δέῃ, τὰς χεῖρας ἀπονιψάμενος,
 » μετὰ πολλῆς τῆς αἰδοῦς καὶ τῆς εὐλαθείας φρίττων καὶ δε-
 » δοικῶς κατέχεις· τὸν δὲ τοῦ εὐαγγελίου δεσπότην ἀπλῶς ἐπὶ
 » τῆς γλώττης πανταχοῦ περιφέρεις; . . . Ἐν ὅρκοις δὲ, ὅτε
 » οὐδ' ὅλως τὸ θαυμαστόν τοῦτο ὄνομα παράγειν ἐχρῆν, ποικίλους
 » τινὰς καὶ ἐπαλλήλους ὅρκους συνείρεις· καὶ ποία συγγνώμη;
 » τίς δ' ὑμῖν ἔσται ἀπολογία, κἂν μυριάκις συνήθειαν προ-
 » βαλλώμεθα; Λέγεται τις τῶν ἔξωθεν ῥητόρων ὑπὸ τινος συν-
 » ηθείας ἀλόγου τὸν δεξιὸν συνεχῶς ὤμον κινεῖν βαδίζων· ἀλλ'
 » ὅμως περιεγένετο τῆς συνηθείας, καὶ μαχαίρας ἀκονήσας ἐκα-
 » τέρωθεν ἐπέθηκε τοῖς ὤμοις, ὥστε τῷ φόβῳ τῆς τομῆς σω-
 » φρονίσαι τὸ μέλος, ἀκαίρως κινούμενον. Τοῦτο καὶ σὺ ποίη-
 » σον ἐπὶ τῆς γλώττης· καὶ ἀντὶ μαχαίρας, ἐπίθες αὐτῇ
 » τὸν φόβον τῆς τοῦ θεοῦ κολάσεως, καὶ περιέσχ' πάντως κ. τ. λ.»

Σελ. 90. Ἐν τῇ Π' ὁμιλίᾳ· « Πάλιν ἐπὶ τὴν αὐτὴν ἡζῶ
 » παραίνεσιν. Πόνος μὲν οὖν μέγιστος τὸ ὁμῶσαι· πολλάκις
 » γοῦν ὑπὸ ὀργῆς καὶ θυμοῦ κατεχόμενοι διωμοσάμεθα, μη-
 » δέποτε διαλλάττεσθαι τοῖς λελυπηκόσιν· εἴτα, τῆς ὀργῆς
 » σθεσθείσης, καὶ τοῦ θυμοῦ χαλασθέντος, βουλευθέντες καταλ-
 » λαγῆναι, καὶ ὑπὸ τῆς ἀνάγκης κατεχόμενοι τῶν ὅρκων,
 » ἡλγήσαμεν ὥσπερ τινὲ παγίδι κατεχόμενοι, καὶ δεσμοῖς ἀλύ-
 » τοις συνδεδεμένοι. Ὅπερ καὶ ὁ διάβολος εἰδώς, καὶ ἀκριβῶς
 » ἐπιστάμενος, ὅτι πῦρ ἐστὶν ὁ θυμὸς, καὶ ῥαδίως σβέννυται,
 » καὶ, τοῦ θυμοῦ σθεσθέντος, καταλλαγὴ γίνεται καὶ φιλία,
 » βουλόμενος τὸ πῦρ τοῦτο μένειν ἄσβεστον, ὅρκῳ πολλάκις
 » ἡμᾶς κατέδθησεν, ἵνα, κἂν ἡ ὀργὴ λήξῃ, ἡ ἀνάγκη τοῦ ὅρκου
 » μένουσα διατηρῇ τὴν πυρὰν ἐν ἡμῖν· καὶ δυοῖν θάτερον γέ-
 » νηται, ἢ καταλλαγέντες ἐπιорκήσωμεν, ἢ μὴ καταλλαγέν-
 » τες τοῖς τῆς μνησικακίας ἐπιτιμίοις ὑπευθύνους ἑαυτοὺς κα-
 » ταστήσωμεν. Ταῦτα οὖν εἰδότες, φύγωμεν τοὺς ὅρκους, καὶ
 » μελετάτω τὸ στόμα ἡμῶν λέγειν συνεχῶς· Πίστευσον· καὶ
 » ἔσται τοῦτο πάσης εὐλαβείας ὑπόθεσις ὑμῖν. Γλῶττα γὰρ
 » παιδευθεῖσα τοῦτο λέγειν τὸ ἐν ῥήματι, αἰσχύνεται καὶ ἐρυθριᾷ
 » ῥήματα ἐξεναγκεῖν αἰσχροῦ καὶ ἄτοπα· κἂν ἀπὸ συνηθείας
 » προαχθῇ ποτὲ, πολλοὺς ἔχουσα τοὺς κατηγόρους, ἀναστα-
 » λήσεται. Ὅταν γάρ τις ἴδῃ τὸν μὴ ὁμνούντα αἰσχροῦ φθεγ-
 » γόμενον, ἐπεμβήσεται ῥαδίως αὐτῷ, καὶ καταγελάσεται, καὶ
 » κωμωδῶν ἐρεῖ· Σὺ ὁ τὸ Πίστευσον λέγων, οὐκ ἀνέχῃ ὅρκον
 » προέσθαι, καὶ ῥήμασιν αἰσχροῖς καταισχύνεις σου τὴν γλῶτταν;
 » Ὡστε καὶ ἄκροντες, ὑπὸ τῶν παρόντων συνελαυνόμενοι πρὸς εὐλά-
 » θειαν ἐπαινήσομεν. Τί οὖν, ἐὰν ἀνάγκη, φησὶν, ὁμῶσαι; Ὅπου νό-
 » μου παράβασίς ἐστιν, οὐκ ἔστιν ἀνάγκη. Καὶ δυνατόν, φησι, κα-
 » θόλου μὴ ὁμνύναι; Τί λέγεις; Ὁ θεὸς ἐκέλευσε, καὶ τολμᾷς ἐρω-
 » τῆσαι, εἰ δυνατόν φυλάξαι τὸν νόμον; Ἀδύνατον μὲν οὖν τὸ μὴ
 » φυλάξαι· καὶ τοῦτο ἀπὸ τῶν παρόντων ὑμᾶς πείσαι θούλωμαι,
 » ὅτι οὐ τὸ μὴ ὁμνύναι, ἀλλὰ τὸ ὁμνύναι ἀδύνατον. » Σελ. 95. 96.
 Ἐν τῇ Θ'· « Λαμψάτω γὰρ ὑμῶν τὸ φῶς· ἐμπροσθεν τῶν ἀνθρώ-

« πων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα
 « ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Ὅταν γὰρ ὁ ἄπιστος ἴδῃ σε τὸν
 « πιστὸν κατεσταλμένον, σωφρονοῦντα, κόσμιον ὄντα, ἐκπλαγής
 « σεται καὶ ἐρεῖ· « Ἀληθῶς μέγας ὁ τῶν χριστιανῶν θεός! Οἷους
 « κατέστησεν ἀνθρώπους! οἷους ἐξ οἶων ἐποίησεν! ἀγγέλους
 « αὐτοὺς ἐξ ἀνθρώπων εἰργάσατο! Ἄν ὑβρίσῃ τις, οὐ λοιδοροῦν-
 « ται· ἂν τυπτήσῃ τις, οὐκ ἀγανακτοῦσιν· ἂν ἀδικήσῃ τις, ὑπερ-
 « εὐχονται τοῦ λευπηκότος· ἐχθρὸν οὐκ ἔχουσι, μνησικακεῖν
 « οὐκ ἐπίστανται, φλυαρεῖν οὐκ ἔσασιν, οὐκ ἔμαθον ψεύδεσθαι,
 « ἐπιιορκεῖν οὐκ ἀνέχονται, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὁμνύειν· ἀλλὰ τὴν
 « γλῶτταν ἐκμηθῆναι ἂν ἔλαιντο πρότερον, ἢ ὄρκον τινὰ ἀπὸ
 « τοῦ στόματος προέσθαι. » Ταῦτα δῶμεν αὐτοῖς περὶ ἡμῶν λέγειν,
 « καὶ τὴν πονηρὰν τῶν ὄρκων συνήθειαν ἀπελάσωμεν, καὶ τοσαύτην
 « δῶμεν τῷ θεῷ τιμὴν, ὅσῃν τοῖς ἱματίοις ὑμῶν τοῖς πολυτε-
 « λεστέροις. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον, ἱμάτιον μὲν ἔχοντας τῶν λοι-
 « πῶν βέλτιον, μὴ ἀνέχεσθαι συνεχῶς αὐτῷ καταχρᾶσθαι· τὸ
 « δὲ τοῦ θεοῦ ὄνομα πανταχοῦ περισύρειν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχες
 « κ.τ.λ. » Σελ. 104. Ἐν τῇ Ι΄. « Καὶ οἶδα μὲν, ὅτι ἐπαχθῆς
 « εἶναι δοκῶ λοιπὸν καὶ φορτικὸς, τῇ συνεχεῖα τῆς παραινέσεως
 « δοκῶν ἐνοχλεῖν. Ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀφίσταμαι, ἵνα καὶ τὴν ἀναι-
 « σχυντίαν αἰδεοθέντες τὴν ἐμὴν, ἀποστήτε τῆς πονηρᾶς τῶν
 « ὄρκων συνηθείας. » Σελ. 113. 114. Ἐν τῇ ΙΑ΄. « Ἀλλ' ἐπειδὴ
 « καθ' ἑαυτὸν ἕκαστος οὐκ ἂν εὐκόλως αὐτὸ κατορθώσῃ, ποιη-
 « σάμεθα φρατρίας καὶ συμμορίας· καὶ, ὅπερ ἐπὶ τῶν συμποσίων
 « οἱ πένητες ποιοῦσιν, ἐπειδὴ αὐτὸς ἕκαστος ἐστιάτωρ ὁλόκλη-
 « ρος γενέσθαι μὴ δύνηται, συνελθόντες ἅπαντες ἐξ ἐράνου τὴν
 « εὐωχίαν εἰσφέρουσι, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιήσωμεν. Ἐπειδὴ καθ'
 « ἑαυτοὺς ἐσμέν ῥάθυμοι, συμμορίας ποιήσαντες, ἀλλήλοις παρεγ-
 « γυῶμεν εἰσφέρειν συμβουλὴν, καὶ παραγγελίαν, καὶ παράκλη-
 « σιν, καὶ ἐπιτίμησιν, καὶ ὑπόμνησιν, καὶ ἀπειλήν· ἵνα ἐκ τῆς
 « ἐκάστου σπουδῆς ἅπαντες κατορθώσωμεν. Ἐπειδὴ γὰρ τὰ τῶν
 « πλησίων ὀξύτερον βλέπομεν ἢ τὰ ἡμέτερα, ἡμεῖς ἑτέρους φυλάτ-
 « τωμεν, καὶ τὴν ἡμετέραν φυλακὴν ἐπιτρέψωμεν ἐκείνοις, καὶ

« τὴν καλὴν ἄμιλλαν ταύτην ποιησώμεθα, ἵνα οὕτως περιγενώ-
 « μεθα τῆς πονηρᾶς ταύτης συνήθειας, μετὰ παρρησίας ἐπὶ τὴν
 « ἀγίαν ταύτην ἔλθωμεν ἑορτήν. κτλ. » Σελ. 122. Ἐν τῇ IB'. « Ἐτι
 « θερμῆς οὔσης τῆς ἀκροάσεως ἐν ὑμῖν, ἐξελθόντες παρακαλέεσθε
 « ἀλλήλοις· καὶ καθάπερ ἕκαστος μετὰ προσηγορίας διαλύεσθε,
 « οὕτω μετὰ παραγγελίας ἕκαστος οἴκαδε ἀναχωρεῖτω, καὶ τῷ
 « πλησίον λεγέτω· Σκόπει καὶ μέμνησο, ὅπως φυλάξης τὴν ἐντολήν·
 « καὶ πάντως περιεσώμεθα. Ὅταν γὰρ φίλοι παραπέμπωσι μετὰ
 « τοιαύτης συμβουλῆς, καὶ οἴκοι γενόμενον ἡ γυνὴ τὰ αὐτὰ
 « ἀναμνησκῇ, καὶ μόνους ὄντας ὁ λόγος ὁ ἡμέτερος κατέχη,
 « ταχέως ἀποκρουσώμεθα τὴν πονηρὰν συνήθειαν ταύτην. » Σελ.
 132. Ἐν τῇ IF'. « Πολλοὶ ἐτέρους ἰδόντες τὴν πονηρὰν ἀπο-
 « θεμένους τῶν ὅρκων συνήθειαν, ἐμιμήσαντο τὴν σπουδὴν, περι-
 « εγένοντο τῆς ἀμαρτίας· διὸ καὶ ἡμεῖς προθυμότερον τῆς αὐτῆς
 « ἀπτόμεθα παραινέσεως. Μὴ γάρ μοι λεγέτω τις, ὅτι πολλοὶ
 « κατώρθωσαν· οὐ τοῦτο ἐστὶ τὸ ζητούμενον· ἀλλ' ἵνα πάντες.
 « Ἔως δ' ἂν μὴ τοῦτο ἴδω, οὐ δύναμαι ἀναπνεῦσαι. κ.τ.λ. » Σελ.
 139. Ἐν τῇ ID'. « Πάλιν γὰρ ὑμῖν περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως
 « διαλεχθῆναι βούλομαι, ὥστε πρόρριζον ἀπὸ τῆς διανοίας ἡμῶν
 « ἀνασπᾶσαι τὴν πονηρὰν τῶν ὅρκων συνήθειαν. » Σελ. 141.
 « Οὐδὲ γὰρ τοῦτο μόνον τὸ δεινὸν ἔχει ὁ ὅρκος, ὅτι καὶ παρα-
 « θαινόμενος καὶ φυλαττόμενος κολάζει τοὺς ἀλισκομένους, ὅπερ
 « ἐν οὐδενὶ τῶν ἄλλων ἀμαρτημάτων συμβαίνει· ἴδῃ τις ἂν
 « ἀλλὰ καὶ ἕτερον οὐκ ἔλαττον τούτου κακόν. Τί δὲ τοῦτο
 « ἐστί; τὸ μὴδὲ βουλομένοις, μὴδὲ σπουδάζουσι δυνατόν εἶναι
 « εὐορκῆσαι πολλάκις. Πρῶτον μὲν γὰρ ὁ διηνεκῶς ὁμνῶς, καὶ
 « ἐκῶν, καὶ ἄκων, καὶ ἀγνοῶν, καὶ εἰδῶς, καὶ σπουδάζων, καὶ
 « παίζων, καὶ ὑπὸ θυμοῦ πολλάκις ἐκφερόμενος, καὶ ὑπὸ ἐτέ-
 « ρων πολλῶν, ἐπιορκῆσει πάντως. Καὶ πρὸς ταῦτα οὐδεὶς ἄν-
 « τερεῖ· οὕτως ἐστὶν ὡμολογημένον καὶ δῆλον, ὅτι τὸν πολυορ-
 « κον ἀνάγκη καὶ ἐπιορκον εἶναι. Δεύτερον, ὅτι καὶ μὴ συναρ-
 « πασθεὶς, μὴδὲ ἄκων, μὴδὲ ἀγνοῶν τοῦτο πάθῃ, ὑπ' αὐτῆς
 « τοῦ πράγματος τῆς φύσεως, καὶ εἰδῶς, καὶ ἐκῶν ἀναγκασθή-

« σεται ἐπιорκῆσαι πάντως. Πολλάκις γοῦν ἐπὶ τῆς οἰκίας ἀρι-
 « στοποιουμένων ἡμῶν, καὶ τῶν οἰκετῶν τινὸς διαμαρτόντος,
 « ὥμοσε μαστιγῶσειν ἢ γυνή· εἴτα ἀντῶμοσεν ὁ ἀνὴρ, τὰ ἐναν-
 « τία ἐπιφιλονεικῶν, καὶ οὐκ ἐκτρέπων. Ἐνταῦθα καὶ ὅ,τι ἂν
 « ποιήσωσιν, ἀνάγκη πάντως ἐπιорκίαν συστήναι· οὐδὲ γὰρ βου-
 « λομένοις αὐτοῖς, οὐδὲ σπουδάζουσι φυλάξαι δυνατόν τὸν ὄρκον
 « λοιπόν· ἀλλ' ὅπερ ἂν γένηται, θάτερος αὐτῶν ἐπιорκία ἀλώσε-
 « ται· μᾶλλον δὲ ἀμφοτέροι πάντως· καὶ πῶς; ἐγὼ λέγω· τοῦτο
 « γὰρ ἐστὶ τὸ παράδοξον. Ὁ ὁμόσας μαστιγῶσειν τὸν αἰκέτην,
 « ἢ τὴν θεραπαινίδα, εἴτα κωλύθεις, αὐτὸς τε ἐπιώρκησε, μὴ
 « ποιήσας ὅπερ ὥμοσε, καὶ τῷ κωλύσαντι πάλιν καὶ διακόψαντι
 « τὴν εὐορκίαν τὸ ἔγκλημα τῆς ἐπιорκίας περιέστησεν. Οὐ γὰρ
 « οἱ ἐπιорκοῦντες μόνον, ἀλλὰ καὶ οἱ ἑτέροις τὴν ἀνάγκην ταύ-
 « τὴν ἐφιστῶντες ὑπεύθυνοι τῶν αὐτῶν ἐγκλημάτων εἰσίν. Οὐκ
 « ἐν οἰκίαις δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἀγοραῖς ἴδοι τις ἂν τοῦ-
 « το γινόμενον, καὶ ἐν ταῖς μάχαις μάλιστα, ὅταν πρὸς ἀλ-
 « λήλους πυκτεύοντες ἀντομνύωσιν, ὁ μὲν τυπτήσῃν, ὁ δὲ μὴ
 « τυπτήσασθαι· ὁ μὲν ἀφαιρήσῃν τὸ ἱμάτιον, ὁ δὲ οὐκ ἐπιτρέ-
 « ψειν· ὁ μὲν ἀπαιτήσῃν τὸ ἀργύριον, ὁ δὲ οὐκ ἀποδώσῃν· καὶ
 « πολλὰ δὲ ἕτερα ἐναντία τοιαῦτα φιλονεικῶντες ὁμνύουσι. Καὶ
 « ἐν ἐργαστηρίοις δὲ, καὶ ἐν διδασκαλείοις ἴδοι τις ἂν τοῦτο
 « συμβαῖνον. Πολλάκις γοῦν τεχνίτης διωμόσατο τῷ μαθητῇ
 « μὴ πρότερον αὐτὸν ἀφήσειν φαγεῖν, ἕως ἂν τὸ δοθὲν ἔργον
 « ἅπαν ἀνύσῃ. Τοῦτο δὲ καὶ παιδαγωγὸς πολλάκις πρὸς νέον,
 « καὶ πρὸς θεράπαιναν ἐποίησε δέσποινα, καὶ ἀνάγκη, τῆς ἐσπέ-
 « ρας καταλαβούσης, καὶ τοῦ ἔργου μὴ πληρωθέντος, ἢ λιμῶ
 « διαφθαρῆναι τοὺς οὐκ ἀνύσαντας, ἢ ἐπιорκῆσαι τοὺς ὁμόσαντας
 « πάντως κ. τ. λ. » Σελ. 142. « Διὸ δὴ παρακαλῶ πάντας, τὴν
 « ὀλέθριον ταύτην καὶ πονηρὰν συνήθειαν ἀποθεμένους τῆς ψυ-
 « χῆς, ἕτερον στέφανον ἀναδήσασθαι. Καὶ ὡπερ πανταχοῦ τῆς
 « πόλεως ἄδουσι τῆς ἡμετέρας, ὅτι πρώτη τῶν κατὰ τὴν οἰκου-
 « μένην ἀπασῶν τὸ χριστιανῶν ὄνομα ἐνεδύσατο· οὕτω δότε πάσι
 « λέγειν, ὅτι μόνη τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἀπασῶν Ἀντιόχεια

« τὸν ὄρκον τῶν οἰκείων ὅρων ἀπῆλπε κτλ. » Σελ. 150.
 151. Ἐν τῇ ΙΕ'. « Τί ποιεῖς ἄνθρωπε; ἐπὶ τραπέζης ὀρκίζεις
 « ἱερᾶς, καὶ ἔνθα ὁ Χριστὸς κεῖται τεθυμένος, ἐκεῖ τὸν ἀδελφόν
 « καταθῇς τὸν σόν; — Μὴ γὰρ ἐκκλησία διὰ τοῦτο γέγονεν, ἵνα
 « ὀμνύωμεν; διὰ τοῦτο γέγονεν, ἵνα εὐχόμεθα. Μὴ γὰρ τρά-
 « πεζα διὰ τοῦτο ἔστηκεν, ἵνα ὀρκίζωμεν; διὰ τοῦτο ἔστηκεν, ἵνα
 « τὰ ἁμαρτήματα λύωμεν, οὐχ ἵνα δεσμώωμεν. Σὺ δὲ εἰ μὴδὲν
 « ἕτερον, αὐτὸ γοῦν τὸ βιβλίον αἰδέσθητι, ὃ προτείνεις εἰς ὄρκον,
 « καὶ τὸ εὐαγγέλιον, ὃ μετὰ χειρας λαμβάνων κελεύεις ὀμνύ-
 « ναι, ἀνάπτυσσον, καὶ ἀκούσας τί περὶ ὄρκων ὁ Χριστὸς ἐκεῖ
 « διαλέγεται, φρίζον καὶ ἀπόστηθι. Τί οὖν ἐκεῖ περὶ ὄρκων φη-
 « σίν; « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως. » Σὺ δὲ τὸν νόμον
 « τὸν κωλύοντα ὀμνύναι, τοῦτον ὄρκον ποιεῖς; ὦ τῆς ὕβρεως! ὦ
 « τῆς παροινίας! Ταῦτόν γὰρ ποιεῖς, ὥσπερ ἂν εἴ τις τὸν νο-
 « μοθέτην τὸν κωλύοντα φονεύειν, αὐτὸν σύμμαχον κελεύει γε-
 « νέσθαι πρὸς τὴν σφαγὴν. Οὐχ οὕτω στένω, καὶ δακρύω, σφα-
 « ζομένους ἀκούων τινὰς ἐν ταῖς ὁδοῖς, ὡς στένω, καὶ δακρύω,
 « καὶ φρίττω, ἐπειδὴν ἰδῶ τινὰ πλησίον τῆς τραπέζης ταύτης
 « ἐλθόντα, καὶ τὰς χειρας θέντα, καὶ τῶν εὐαγγελίων ἀψάμενον,
 « καὶ ὀμνύοντα, κ. τ. λ. » Σελ. 158. 159. Ἐν τῇ ΙΣ'. « Ἔθος
 « ἅπασιν ἐρωτᾷν κατὰ τὴν τεσσαρακοστήν· Πόσας ἑκάστος ἐβδο-
 « μάδας ἐνήστευσε; καὶ ἔστιν ἀκοῦσαι λεγόντων, τῶν μὲν, ὅτι
 « δύο, τῶν δὲ, ὅτι τρεῖς, τῶν δὲ, ὅτι πάσας ἐνήστευσαν τὰς
 « ἐβδομάδας. Καὶ τί τὸ κέρδος, ἐὰν ἔρημοι κατορθωμάτων πα-
 « ρέλθωμεν τὴν νηστείαν; Ἐὰν ἕτερος λέγῃ, ὅτι Πᾶσαν ἐνήστευσα
 « τὴν τεσσαρακοστήν, σὺ εἰπέ, ὅτι ἐχθρόν εἶχον, καὶ κατηλλά-
 « γην· ἔθος εἶχον ἀκηγορεῖν, καὶ ἐπαυσάμην· ἔθος εἶχον ὀμνύ-
 « ναι, καὶ ἔλυσα τὸ πανηρόν ἔθος. » Σελ. 168. « Οὕτω δὴ καὶ
 « τὸ φεύγειν ὄρκον ἐὰν κατορθώσωμεν, καὶ πείσωμεν τὴν γλῶτ-
 « ταν τὴν ἡμετέραν ἀπέχεσθαι τῆς ὀλεθρίου συνήθειας ταύτης,
 « τὸ μὲν κατόρθωμα ἔσται ἐν βραχεὶ καιρῷ, ἡ δὲ εὐφροσύνη τοῦ
 « κατορθώματος διηνεκῶς καὶ ἀδιαλείπτως. » Σελ. 169. Ἐν τῇ
 « ΙΘ'. « Μὴ μοί τις λοιπὴν συνήθειαν προβαλέσθω· διὰ γὰρ τοῦτο

« ἄγανακτῶ καὶ ὀργίζομαι, ὅτι συνηθείας περιγενέσθαι οὐ δύ-
 « νάμεθα. Καὶ εἰ συνηθείας μὴ περιγενώμεθα, πῶς περιεσόμεθα
 « ἐπιθυμίας; ἐκείνης ἡ ῥίζα ἀπὸ τῆς φύσεως ἔχει τὴν ἀρχήν. Τὸ
 « μὲν γὰρ ἐπιθυμεῖν φυσικόν· τὸ δὲ κακῶς ἐπιθυμεῖν, τῆς προαι-
 « ρέσεως λαιπόν· τὸ μὲν τοι ὁμνῦναι οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ἐκ τῆς
 « προαιρέσεως ἔλαβεν, ἀλλ' ἐκ ῥαθυμίας μόνης. Καὶ ἵνα μάθῃς,
 « ὅτι οὐκ ἐκ τῆς δυσκολίας τοῦ πράγματος, ἀλλὰ παρὰ τὴν
 « ὀλιγωρίαν τὴν ἡμετέραν μέχρι τοσούτου τὸ ἀμάρτημα προῦθ' ἡ
 « τοῦτο, ἐννοήσωμεν πόσα πολλῶ τούτων χαλεπώτερα κατορ-
 « θοῦσιν ἄνθρωποι, καὶ ταῦτα μηδεμίαν ἀμοιβὴν προσδοκῶντες
 « ἐκείθεν κ. τ. λ. » Σελ. 196. « Ἀνιστάμενος τοῖνυν ἀπὸ τῆς
 « κλίνης, καὶ τὴν οἰκίαν ἐκβαίνων τὴν σεαυτοῦ, τὸν νόμον ἐπί-
 « λεγε τοῦτον· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμόσαι ὅλως· » καὶ ἔσται
 « σοι διδασκαλία τὸ ῥῆμα· οὐδὲ γὰρ πολλοῦ δεῖ πόνου, ἀλλὰ
 « μικρᾶς προσοχῆς μόνον. Καὶ ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀληθές, εὐδηλὸν
 « ἐκείθεν. Τὸν υἱόν σου καλέσας φόβησον, καὶ ἀπέλῃσον αὐτῷ
 « ἐπιθήσειν πληγὰς ὀλίγας, εἰ μὴ κατορθώσῃς τὸν νόμον τοῦτον,
 « καὶ ἔψῃ ὥς εὐθέως ἀποστήσεται τῆς συνηθείας. Πῶς οὖν οὐκ
 « ἄτοπον, εἰ τὰ μὲν μικρὰ παιδιὰ τὸν παρ' ἡμῶν δεδοικότα φό-
 « βον περιγίνονται τῆς ἐντολῆς· ἡμεῖς δὲ μηδὲ οὕτω φοβώμεθα
 « τὸν θεόν, ὥς ἡμᾶς οἱ υἱοὶ δεδοίκασιν; Ὅπερ οὖν καὶ πρῶτον εἰ-
 « πον, τοῦτο καὶ νῦν λέγω· Νόμον ἑαυτοῖς θῶμεν, μὴ πρότερον
 « δημοσίων, μὴ ἰδιωτικῶν ἄψασθαι πραγμάτων, ἕως ἂν τοῦτον
 « ἐκπληρώσωμεν τὸν νόμον· καὶ πάντως ὑπὸ τῆς ἀνάγκης συν-
 « ωθούμενοι, περιεσόμεθα ῥαδίως, καὶ κοσμήσωμεν μὲν ἑαυτοὺς,
 « κοσμήσωμεν δὲ τὴν πόλιν ἅπασαν. Ἐννόησον γὰρ ἡλίκον ἐστὶ
 « πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ταῦτα ἀκούειν, ὥς ἐν Ἀντιοχείᾳ κε-
 « κράτηκεν ἔθος χριστιανοῖς πρέπον, καὶ οὐδενὸς ἀκούσῃ, κἂν
 « μεγίστη ἀνάγκη ἐπικρατεῖται, ὄρκον προϊεμένου. Πάντως ἀκού-
 « σονται ταῦτα αἱ γείτονες πόλεις· μᾶλλον δὲ οὐχ αἱ γείτονες
 « μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς γῆς ὁ λόγος ἀφί-
 « ξεται· καὶ γὰρ εἰκός, καὶ ὑμῖν ἐπιμιγνυμένους ἐμπόρους, καὶ
 « ἐντεῦθεν ἑτέρους ἀφικνουμένους, ταῦτα ἀπαγγέλλειν ἅπαντα.

« Ὄταν οὖν ἄλλας πόλεις ἐγκωμιάζοντες πολλοὶ, λιμένας λέγωσι,
 « καὶ ἀγορὰν, καὶ ἀφθονίαν ὠνίων, δότε τοῖς ἐντεῦθεν ἀφικνου-
 « μένοις λέγειν, ὅτι, ὅπερ ἐστὶν ἐν Ἀντιοχείᾳ, τοῦτο οὐδαμοῦ
 « τῶν ἄλλων πόλεων ἐστὶν ἰδεῖν· ἔλαιντο γὰρ ἂν οἱ ἄνθρωποι,
 « οἱ τὴν πόλιν ἐκείνην οἰκοῦντες, τὴν γλῶτταν ἐκκοπῆναι πρό-
 « τερον, ἢ ὅρκον ἀπὸ τοῦ στόματος προέσθαι κ. τ. λ. » Σελ.
 198. Ἐν τῇ Κ'. « Τοὺς δὲ μήπω κατορθώσαντας, ἀλλὰ τὸν
 « μακρὸν χρόνον ἡμῖν προβαλλομένους, καθ' ὃν ὠμνουν ἔμπρο-
 « σθεν, καὶ λέγοντας, ὡς ἀδύνατον ἐν βραχεὶ καιρῷ τὸ πολλοῖς
 « ἔτεσι ριζωθὲν ἀνασπᾶσαι, ἐκείνο ἂν εἴποιμι κ. τ. λ. Καὶ ἵνα
 « μὴ νομίσητε, ὅτι ἀπλῶς ταῦτα λέγω, ὃν νομίζετε εἶναι πο-
 « λύορκον ἄνθρωπον, καὶ πλείονα ὀμνύοντα μάλλον ἢ φθεγ-
 « γόμενον, τοῦτον ἐμοὶ παράδοτε δέκα μόνον ἡμέρας, καὶ εἰ
 « μὴ πᾶσαν ἐξέλω τὴν συνήθειαν ἐν ταῖς ὀλίγαις ταύταις ἡμέ-
 « ραις, καταγνῶτέ μου τὴν ἐσχάτην ταύτην κατὰ γνώσιν. » Σελ.
 211. « Καὶ μή μοι λέγε, ὅτι τοὺς πλείονας τῶν ὀρκῶν ἀπη-
 « λᾶσαμεν, ὀλιγάκις δὲ ἀλίσκόμεθα· ἀλλὰ καὶ τὸ ὀλιγάκις
 « τοῦτο ἄνελε. κ. τ. λ. » Σελ. 212. Ἐν τῇ Α' Κατηχῆσει (Τομ.
 Β'. Σελ. 232) « Ἄλλ' ἵνα μὴ πάντα ἀθρόον τήμερον ὑμῖν
 « λέγοντες καταχῶσωμεν ὑμῶν τὴν διάνοιαν, ἵνα τέως τίθεμεν
 « ὑμῖν νόμον, τὸν περὶ τῆς τῶν ὀρκῶν φυλακῆς, ἐκείνο προλέγοντες;
 « ὅτι, εἰ μὴ φύγητε τοὺς ὀρκους, οὐ λέγω τὰς ἐπιορκίας μόνον,
 « ἀλλὰ καὶ τοὺς ὀρκους τοὺς ἐπὶ τῷ δικαίῳ γινομένους εἰ μὴ
 « φύγητε, οὐκ ἔτι περὶ ἐτέρας ὑποθέσεως ὑμῖν διαλεξόμεθα. Καὶ
 « γὰρ ἄτοπον τοὺς μὲν τῶν γραμμάτων διδασκάλους μὴ δεύ-
 « τερον τοῖς παιδίοις διδόναι μάθημα, ἕως ἂν τὸ πρότερον εἴ-
 « δῶσι καλῶς ἐμπαγὲν αὐτῶν τῇ μνήμῃ· ὑμᾶς δὲ τὰ πρότερον
 « μαθήματα μὴ δυναμένους ἀπαγγεῖλαι μετὰ ἀκριβείας, ἕτερα
 « προσεβαλεῖν πάλιν. Οὐδὲ γὰρ ἕτερον τοῦτο, ἀλλ' ἢ εἰς πῖθον
 « τετρημένον ἀντλεῖν κτλ. » Καὶ σελ. 233. « Ἔχεις γυναῖκα, ἔχεις
 « οἰκέτην, ἔχεις παιδίᾳ, καὶ φίλον, καὶ συγγενῇ, καὶ γείτονᾳ,
 « πᾶσι τούτοις τὴν ἐπὶ τούτων ἐπίτρεψον φυλακὴν. Χαλεπὸν ἢ
 « συνήθειᾳ, καὶ δεινὸν ὑποσκελίσαι, καὶ δυσφύλακτον, καὶ ἄκον-

« τας ἡμᾶς πολλάκις καὶ οὐκ' εἰδότες ἐμβάλλει. Οὐκοῦν ὅσοι
 « τῆς συνηθείας οἶδας τὴν δύναμιν, τοσούτω τῆς μὲν πονηρᾶς
 « συνηθείας ἀπαλλαγῆναι σπουδάσον, πρὸς δὲ τὴν ἐτέραν τὴν
 « χρησιμωτάτην σεαυτὸν μετᾴστησον. Ὡςπερ γὰρ νῦν σπουδά-
 « ζοντά σε, καὶ φυλαττόμενον, καὶ μεριμνῶντα, καὶ φροντίζοντα
 « ἴσχυσε πολλάκις ὑποσκελίσαι ἐκείνη, οὕτως ἂν εἰς τὴν ἀγα-
 « θὴν σεαυτὸν συνήθειαν μεταστήσης τὴν τοῦ μὴ ὀμνύναι, οὐδὲ
 « ἄκων, οὐδὲ ῥαθυμῶν ἐμπεσεῖν δυνήσῃ ποτὲ πρὸς τὰ τοῦ ὅρκου
 « πτώματα. Μεγα γὰρ ὄντως συνήθεια, καὶ φύσεως ἔχει δύνα-
 « μιν. Ἰν' οὖν μὴ πονῶμεν συνεχῶς, ἑαυτοὺς εἰς συνήθειαν μετα-
 « στήσωμεν ἐτέραν, καὶ ἕκαστον τῶν σοι συγγινομένων καὶ συν-
 « νόντων ταύτην αἰτήσον τὴν χάριν, ἵνα συμβουλευῇ καὶ παραινῇ
 « φεύγειν τοὺς ὅρκους, καὶ ἀλίσκόμενον ἐλέγχῃ. Ἡ γὰρ παρ'
 « αὐτῶν εἰς σέ γινομένη φυλακὴ, καὶ αὐτοῖς ἐστὶ συμβουλὴ καὶ
 « παραίνεσις τοῦ κατορθώματος. Ὁ γὰρ ἐγκαλῶν ἐτέρῳ περὶ
 « ὅρκων, οὐ ῥαδίως αὐτὸς εἰς τὸ βάραθρον ἐμπεσεῖται. Βάρα-
 « θρον γὰρ οὐ τὸ τυχόν ἢ πολυορκία, οὐχ ὅταν περὶ τῶν ἐλα-
 « χίστων μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅταν περὶ μεγίστων γίνηται πραγ-
 « μάτων. Ἡμεῖς δὲ καὶ λάχανα ὠνούμενοι, καὶ ὑπὲρ ὁβολῶν
 « δύο φιλονεικοῦντες, καὶ πρὸς οἰκέτας ὀργιζόμενοι, καὶ ἀπει-
 « λοῦντες, τὸν θεὸν πανταχοῦ καλοῦμεν μάρτυρα. Καὶ ἄνθρω-
 « πον μὲν ἐλεύθερον, ἀξίας τινὸς μετασχόντα ψιλῆς, οὐκ ἂν ἐτόλ-
 « μησας ὑπὲρ τοιούτων καλέσαι μάρτυρα ἐπ' ἀγορᾶς· ἀλλὰ καὶ
 « ἐπιχειρήσας, δίκην δώσεις τῆς ὑβρεως· τὸν δὲ τῶν οὐρανῶν βα-
 « σιλέα, τὸν τῶν ἀγγέλων δεσπότην, καὶ περὶ ὀνίων, καὶ περὶ
 « χρημάτων, καὶ περὶ τῶν τυχόντων διαλεγόμενος, ἔλκεις εἰς
 « μαρτυρίαν, καὶ πῶς ταῦτα ἀνεκτά; Πόθεν οὖν ἀπαλλαγείμεν
 « ἐκ τῆς πονηρᾶς ταύτης συνηθείας; κ. τ. λ. »

Εἰς μυρία μέρη τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων ἐπαναλαμβάνει
 τὰ αὐτά ὁ Χρυσόστομος. Ἀλλ' ἀρκοῦσιν ὅσα ἐφέρομεν ἐξ αὐ-
 τοῦ παραδείγματος, ἵνα πείσωσι πάντα φρόνιμον ἄνθρωπον,
 κατὰ ποίαν ὅρκων καταφέρεται τόσον αὐστηρῶς ὁ ἅγιος πατήρ.
 Τοιαύτη χρῆσις τοῦ ὅρκου εἶναι τῶντι ἀξιοκατάκριτος. Τοιαύτη

πολυορκία γεννᾷ τῷόντι τὴν ἐπιορκίαν. Ὅταν τις καὶ περὶ ἐλαχίστου πράγματος ὁμνύῃ, ὅταν τις καὶ ἐν οἰκίᾳ, καὶ ἐν ἀγορᾷ, καὶ πωλῶν, καὶ ὠνούμενος ὁμνύῃ, ὅταν ὁμνύῃ διὰ πράγματα οὐτιδανὰ καὶ μάταια, καὶ χωρὶς τινος ἀνάγκης, ἢ ὁμνύῃ καὶ διὰ ἓνα ὀβολόν, ὡς λέγει ὁ μακαρίτης Θεοτόκης, καὶ διὰ ἐν μῆλον, καὶ διὰ ἐν λάχανον, ὅταν καὶ πρὸς τοὺς ὑπηρετάς θυμούμενος ὁμνύῃ πρὸς τὸ κακῶσαι τινὰ, μὴ δυνάμενος νὰ φυλάξῃ τοιοῦτους παραλόγους ὅρκους, γίνεται ἐξ ἀνάγκης ἐπίορκος. Πλὴν δὲν εἶναι λόγος περὶ τοιοῦτου ὅρκου, ἀλλὰ περὶ τοῦ κατὰ νόμον ἐν δικαστηρίοις εἰθιζομένου, περὶ τοῦ ἐπακτοῦ ὅρκου. Καὶ κατὰ τοῦτου δὲν καταφέρονται οἱ πατέρες· διότι δὲν καταφέρονται κατὰ τῶν νόμων τῆς πολιτείας. Ἐὰν δέ τις αὐτῶν ἐξέφερε ποτε λόγον καὶ κατὰ τοῦ ἐν δικαστηρίοις νενομοθετημένου ὅρκου, ἐποίησε τοῦτο ἐκ πολλῆς ἀγανακτήσεως κατὰ τῆς συχνῆς καὶ παραλόγου ὀρκωμοσίας, καὶ ὅχι ὡς θεωρῶν τὸν ὅρκον ἀπολύτως ἀπηγορευμένον.

Ὁ φιλόσοφος πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Αὐγουστίνος εἰς μυρία τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων μέρη ὁμιλεῖ, ἢ μᾶλλον φιλοσοφεῖ περὶ ὅρκου. Κατακρίνει καὶ αὐτὸς αὐστηρῶς τὴν ἐκ κακῆς συνηθείας πρὸς τὴν ὀρκωμοσίαν κλίσιν — καὶ τίς ἐδύνατο ἢ δύναται νὰ ἐπαινέσῃ τὸ κακῶς ἔχον; — δὲν κατακρίνει ὅμως τὸν ὅρκον ἀπολύτως, ὃ ἐστὶ καὶ αὐτὸν τὸν ἀναγκαῖον καὶ ἄφευκτον, οὐδὲ θεωρεῖ αὐτὸν ὅλως ἀπηγορευμένον. Δίκαιον εἶναι ν' ἀκούσωμεν καὶ τοῦτον.

Ἐρμηνεύων ὁ ἅγιος τὸ Ματθ. Ε', 33—37, φέρει πρῶτον τοὺς ὅρκους τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὡς ἀνωτέρω Σελ. 24, καὶ συμπεραίνων ἐκ τούτων, ὅτι ὁ Χριστὸς σκοπὸν δὲν εἶχε τὴν ἀπαγόρευσιν παντὸς ὅρκου ἀπολύτως, ἐπιφέρει· « Ita ergo intelligitur praecipisse Dominum ne juretur, ne quisquam sicut bonum appetat jusjurandum, et aſiduitate jurandi ad perjurium per consuetudinem delabatur. Quapropter qui intelligit, non in bonis, sed in necessariis jurationem habendam, refrenet se quantum potest, ut non ea

utatur, nisi necessitate: cum videt pignos esse homines ad credendum, quod eis utile est credere, nisi iuratione firmentur. Ad hoc itaque pertinet quod sic dicitur, Sit autem sermo vester, Est, est; Non, non. Hoc bonum est, et appetendum, quod autem amplius est, a malo est: id est, si jurare cogeris, scias de necessitate venire infirmitatis eorum, quibus aliquid suades. Quae infirmitas utique malum est, unde nos quotidie liberari deprecamur, cum dicimus: Libera nos a malo. Itaque non dixit, Quod autem amplius est, malum est. Tu autem non malum facis qui bene uteris iuratione, quae et si non bona, tamen necessaria est, ut alteri persuadeas quos utiliter persuades, sed a malo est illius, cujus infirmitate jurare cogeris. Sed nemo novit nisi qui expertus est, quam sit difficile et consuetudinem jurandi extinguere, et nunquam temere facere quod non nunquam facere necessitas cogit. (Augustin. De sermone Domini in monte. Tom. IV. pag. 339).

Ἐμνησθῶν δὲ καὶ τὸ Ἰακ. Ε', 12, λέγει: « Prima lectio quae nobis hodie recitata est apostoli Iacobi. . . . intentos vos fecit, admonens Ante omnia, ne juretis. Difficilis quaestio est. Hoc peccatum quem non reum teneat, si jurare peccatum est? Nam perjurium peccatum esse, et grande peccatum, nemo dubitat; sed non ait Apostolus, de cujus lectione tractamus, Ante omnia, fratres mei, nolite perjurare, sed nolite jurare. Praecessit etiam ipsius Domini Iesu Christi in evangelio similis admonitio (Matth. V, 33—37).— Invenimus enim jurasse sanctos, jurasse primitus ipsum Dominum, in quo non est omnino peccatum (Psal. 109. Genes 22.)—Quomodo homo per Deum, sic Deus per se ipsum. Non est ergo peccatum jurare? Durum est hoc dicere: Et quoniam diximus Deum jurasse, quam blasphemam est hoc dicere.

Iurat Deus qui peccatum non habet: Non ergo est peccatum, jurare: sed magis peccatum est, pejerare.—

Quid tibi dicturus sum, homo, verum jura? Ecce verum jura, non peccas: si verum jures, non peccas.— Vis autem longe esse a perjurio? Iurare noli. Qui enim jurat, aliquando verum jurare potest; qui autem non jurat, mendacium jurare nunquam potest.— Peccat et graviter, qui falsum jurat: non peccat, qui verum jurat; sed nec ille peccat, qui omnino non jurat. Sed qui non jurat, et non peccat, longe est a peccato: qui autem verum jurat, non peccat, sed prope est ad peccatum.

Si peccatum esset juratio, nec in veteri lege diceretur, Non perjurabis: reddes autem Domino iuramentum tuum (Levit. 19). Non enim peccatum praecipitur nobis. Sed ait tibi Deus tuus, Si juraveris, non damnabo: si verum juraveris, non damnabo. Sed nunquid si non juraveris, damnabo? Duo sunt, inquit, quae non damno unquam, veram jurationem, et nullam jurationem: damno autem falsam jurationem. Falsa juratio exitiosa est, vera juratio periculosa est, nulla juratio segura est. Scio esse difficilem quaestionem, et charitati vestrae, fateor, semper illam vitavi. Nunc autem cum—divinitus mihi inspiratum esse credidi, ut inde tractarem.— Ut noveritis, verum jurare non esse peccatum, invenimus et apostolum Paulum jurasse
 κ.τ.λ. ὡς ἐν Σελ. 23.

Juravimus et nos, passim habuimus istam teterrimam consuetudinem et mortiferam. Dico charitati vestrae, ex quo Deo servire coepimus, et quantum malum sit in perjurio vidimus, timuimus vehementer, et veternosissimam consuetudinem timore frenavimus.— Denique non vobis dicimus, nos non jurare. Si enim hoc dicimus,

mentimur. Quantum ad me pertinet, juro: sed quantum mihi videtur, magna necessitate compulsus. Cum videro non mihi credi, nisi faciam, et ei, qui mihi non credit non expedire quod non credit, hac perpensa ratione et consideratione librata, cum magno timore dico, *Coram Deo*, aut, *Testis est Deus*, aut, *Scit Christus sic esse in animo meo*: et video quia plus est, id est, quia amplius est quam Est est, Non non: sed quod amplius est, a malo est, et si non a malo jurantis, a malo est non credentis.— Ergo noli dicere, Non juro, si forte exigitur. A malo est enim quod facis: sed illius qui exigit. Nam tu quomodo te purges, non habes, quomodo satisfacias negotio quod instat, non invenis. Sed aliud est, cum exigitur juratio: aliud, cum offertur.—

Ἡ παρὰ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου γινομένη σοφὴ τῶντι ἐρμηνεία καὶ ἐξηγήσεις τῶν ῥημάτων τοῦ ἀποστόλου Ἰακώβου ὑπάρχει μεταφρασμένη, καὶ ἐκδομένη ἐν τῷ Γ' φυλλαδίῳ τοῦ Φιλολογικοῦ Συνεδήμου, καὶ εἶναι ὅλη ἀναγνώσεως καὶ σπουδαίας μελέτης ἀξία· διότι δὲν ὁμιλεῖ ἀπλοῦς πατὴρ τῆς ἐκκλησίας, ἀλλὰ φιλόσοφος. Ἄλλ' ἐξ ὧν ἐφέρομεν ἐκ τοῦ πατρὸς τούτου μαρτυριῶν τί συμπραίνεται; ὅτι ὁ ὅρκος εἶναι ὅλως ἀπαγορευμένος; ὅχι· ἀλλ' ὅτι ὁ ἀναγκαῖος ὅρκος εἶναι συγκεχωρημένος, καὶ μόνῃ ἡ κατάχρησις αὐτοῦ ἀπαγορεύεται. Ἄν καὶ ὁ Χρυσόστομος ἤθελε φιλοσοφήσει περὶ τοῦ ὅρκου, ὡς ἐφιλοσόφησε περὶ αὐτοῦ ὁ Αὐγουστίνος, δὲν ἤθελε καταφέρειν τὸν αὐστηρῶς κατὰ τοῦ ὅρκου ἀπολύτως· ἀλλ' ἤθελε κατακρίνει μὲν καὶ ἀποδοκιμᾷ τὴν κατάχρησιν, συνιστᾷ δὲ τὴν εὐσυνειδήτην αὐτοῦ χρῆσιν.

Εἰς συστολὴν λοιπὸν καὶ περιστολὴν τῆς καταχρήσεως τοῦ ὅρκου κατεφέροντο τὸσον αὐστηρῶς οἱ πατέρες κατ' αὐτοῦ. Ἄν ἔλειπεν ἡ κατάχρησις, καὶ ἔμενε καθαρὰ ἡ χρῆσις, κάνεις, νομίζομεν, δὲν ἤθελεν ἀντίτειπε εἰς τὸν ὅρκον. Ἄλλ' εἶναι δίκαιον διὰ τὴν κατάχρησιν τοῦ οἴνου καὶ τὴν ἐκ τῆς καταχρήσεως

αὐτοῦ ἐλάβειν νὰ ἐμποδισθῇ καθόλου ἢ τοῦ οἴνου χρῆσις; «Οὐ γὰρ ἡ χρῆσις, ἀλλ' ἡ ἀμετρία τὴν μέθην ποιεῖ, » λέγει ὁ Χρυσόστομος (Ὁμ. Α' πρὸς Ἀντιοχεῖς. Τομ. Β'. Σελ. 7). Ἄν διὰ τὴν κατάχρησιν πρέπει νὰ ἐμποδίζηται ἡ χρῆσις, πόσῃ καὶ πόσῃ καλὰ πρέπει νὰ ἐμποδισθῶσι, διότι μεταπίπτοντα εἰς κατάχρησιν, γίνονται κακά! Πλὴν ὅσα καὶ ἂν ἔγραφον οἱ πατέρες κατὰ τοῦ ὅρκου, οὐδὲν ἐτελεσφόρουν· διότι ἡ μὲν ἐν τοῖς δικαστηρίοις χρῆσις αὐτοῦ διετάσσετο παρὰ νόμου τῆς πολιτείας, καὶ ὁ νόμος τῆς πολιτείας ἦτον καὶ νόμος τῆς ἐκκλησίας· καὶ τὴν χρῆσιν ταύτην δὲν ἐδύναντο πατέρες κατὰ μέρος νὰ ἐμποδίσωσιν· ἡ δὲ κατάχρησις αὐτοῦ εἶχε ῥιζωθῇ τόσον βαθύως, ὥστε δὲν ἐξερρίζοντο πλέον. Διὰ τοῦτο ὅστις καὶ αὐτῶν τῶν κληρικῶν δὲν ὤμνυε καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν εἶον, τοῦτο ἐθεωρεῖτο ὡς μεγάλη ἀρετὴ, ὡς μέγα κατόρθωμα, καὶ ἐθαυμάζετο παραπολύ. Περὶ τοῦ Νεοκαισαρείας Γρηγορίου λέγει ὁ μέγας Βασίλειος (Ἐπιστ. σζ'), ὅτι «ἐφρευγε τοὺς ὅρκους ἡ καθαρὰ ἐκείνη ψυχὴ καὶ ἀξία » τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος κοινωνίας, ἀρκουμένη τῷ Ναὶ καὶ τῷ Οὐ· Καὶ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς κομπάζων ἔλεγε περὶ αὐτοῦ· *Εἰμ' ἀνώμοτος!* Τόσον σπάνιον πρᾶγμα ἦτον τὸ εἶναι τινα καὶ αὐτῶν τῶν σημαντικωτέρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας ἀνώμοτον!

Αὐτὸς ὁ μέγας Ἀθανάσιος ὤμοσε· διότι ἐνόμισεν ἀναγκαῖον τὸν ὅρκον. Καὶ τί ἄλλο εἶναι αἱ φράσεις, τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται ὁ ἅγιος πατὴρ πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖον ἀπολογοῦμενος, εἰμὴ προφανεῖς ὅρκοι; « Τῇ δὲ σῇ εὐλαβείᾳ μεγάλη καὶ λαμπρᾷ » τῇ φωνῇ ἀπολογοῦμαι, καὶ τὴν χεῖρα ἐκτείνας, ὁ μεμάρχηκα » παρὰ τοῦ ἀποστόλου (Β' Κορ. Α', 23), *μάρτυρα τὸν θεὸν* » *ἐπικαλοῦμαι ἐπὶ τὴν ἐμῆς ψυχῆς*· καὶ, ὡς γέγραπται » ἐν ταῖς βασιλικαῖς ἱστορίαις· *Μάρτυς Κύριος, καὶ μάρτυς* » *ὁ Χριστὸς αὐτοῦ· καὶ μοι συγχώρησον εἰπεῖν.* » Καί· «Ὅτι μὲν » οὐκ μὴτε ἔγραψά ποτε ἐκείνῳ, μὴτε ἐδεξάμην ποτὲ παρ' αὐτοῦ, » *μάρτυρα τὸν θεὸν καὶ τὸν τούτου Λόγον, τὸν μονογενῆ αὐτοῦ* » *υἱόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐπεκαλεσάμην.* » (Τομ. Α' Σελ. 525. 526. 529). Μόνος ὁ σοφολογιώτατος

οἰκονόμος δὲν ἔχει ὅρκους ταῦτα. « Μηδὲ πίστευε, λέγει περὶ
 « ἡμῶν, ξένους τινὰς φιλόρκους σοφοὺς, οἵτινες καὶ τὸ τοῦ Μ.
 « Ἀθανασίου « Μάρτυρα τὸν θεὸν ἐπικαλοῦμαι, » καὶ αὐτοῦ
 « τοῦ θεοῦ Παύλου τοιαύτας ῥήσεις, τὰς λέγουσιν ὅρκους. »
 Τοσαύτην καὶ τοιαύτην γνώσιν ἔχει ὁ ἄνθρωπος τοῦ ὅρκου! Ἀλλ'
 ὅ,τι δὲν ἔχει αὐτὸς ὅρκον, ἔχει ὅρκον ὁ ὁρθὸς λόγος, καὶ τοῦτο
 εἶναι ἰσχυρώτατον.

Οἱ ἐν Ἀφρικῇ διὰ μηδαμινὴν αἰτίαν ἀποσχισθέντες ἀπὸ τῆς
 καθολικῆς ἐκκλησίας Δονατισταὶ συνειθίζον νὰ ὀμνῶσιν εἰς τοὺς
 ἑαυτῶν ἐπισκόπους. Διὰ τοῦτο δικαίως ἐλέγχονται αὐστηρῶς
 παρ' Ὀπτάτου, τῆς ἐν Νουμιδίᾳ πόλεως Μιλεῦου (Milevitanae)
 ἐπισκόπου, ἐν Lib. II. Cap. XXI et XXII. adv. Parme-
 nianum. « Et ut in errorem vos vester populus mittat,
 « laudando felices appellant, et bene nominant, et *per*
 « *vos jurant*, et personas vestras jam pro Deo habere
 « noscuntur.

« Solet Deus ad probandam fidem in juratione ab ho-
 « minibus nominari: sed cum *per vos juratur*, jam
 « apud vestros de Deo et Christo silentium est. Si ad
 « vos divina migravit de coelo religio, quia *per vos ju-*
 « *ratur*, nemo vestrum aut vestrorum langueat: nolite
 « mori: imperate nubibus, pluite si potestis; ut *per vos*
 « *plenius juretur*, et de Deo sileatur. Nam et prioribus
 « saeculis, ut templa fabricarentur et idola fierent, quid
 « a vestro populo diabolus potuit amplius facere? Nihil
 « aliud, nisi ut de Deo taceretur, dum *per errorem ho-*
 « *mines de solo diabolo loquebantur.* » Ἰδοὺ κατὰχρησις!

Τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκκλησίας ἦσαν δύο ἐπίσκοποι ταυτοχρό-
 νως, ὁ Μελέτιος καὶ ὁ Παυλῖνος. Ἐκ τούτου ἐσχίσθησαν εἰς δύο
 καὶ οἱ χριστιανοί. Τέλος « εἰς ὁμόνοιαν ἦλθον οἱ λαοὶ ἐπὶ τοι-
 « αύταις συνθήκαις. Συναγαγόντες τοὺς ὑποψηφίους εἰς ἐπισκοπὴν,
 « εὗρίσκουσι τοὺς πάντας τὸν ἀριθμὸν ἑξ, ἐν οἷς ἦν καὶ Φλα-
 « βιανός· ὅρκῳ τε τούτου ἡσθαλλισακτο, τὸ μηδένα παρελθεῖν

« εἰς τὴν ἐπισκοπὴν, ἐνὸς τῶν ἐπισκόπων προτελευτήσαντος,
 « ἀλλὰ συγχωρεῖν τὸν ὑποληφθέντα κατέχειν τοῦ προαπελ-
 « θόντος τὸν θρόνον. Οὕτω, δοθέντων τῶν ὁρκῶν, ὁ λαὸς εἶχεν
 « ὁμόνοιαν, καὶ οὐκ ἔτι πρὸς ἀλλήλους διεκρίναντο. » (Σωκρατ.
 ἐκκλ. ἱστορ. Βιβλ. Ε'. Κεφ. Ε.)

Ἀλλὰ πρὸς τί τὰ πολλὰ παραδείγματα; Ὅτι ὁ ὅρκος ἦτον
 κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα συνηθέστατος καὶ κοινότατος, τρανωτάτη
 ἐπὶδείξις τούτου εἶναι αὐταὶ αἱ κατ' αὐτοῦ βολαὶ καὶ κραυγαὶ
 τῶν κατ' αὐτὸν ἀκμασάντων πατέρων τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ὅχι
 μόνον ἡ καὶ κατὰ τὴν πολιτείαν καὶ κατὰ τὴν ἐκκλησίαν νόμι-
 μος αὐτοῦ χρῆσις ἦτον μεγίστη, ἀλλὰ καὶ ἡ κατάχρησις ὅχι
 μικροτέρα. Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνὸς γράφει πρὸς πολυόρκους
 (Τομ. Β'. Σελ. 224).

Ἐν τῷ ἀριθ. 1533 τῆς Ἀθηνᾶς ἐφέρομεν παράδειγμα καὶ
 ὅρκου καθ' ὕπνου. Εἰς τοῦτον ἀναγκάζομεθα νὰ ἐπανέλθωμεν·
 πάθην δὲ ἡ ἀνάγκη αὕτη; τοῦτο θέλει γενῆ δῆλον ἐξ ὧν θέλομεν
 εἰπεῖ. Ὁ καθ' ὕπνου ὁμόσας ὀνομάζεται Ἐυάγριος. Ἦτον
 ἄνθρωπος πολλῆς παιδείας καὶ μεγάλης ἀρετῆς (Σωκρ. ἐκκλ.
 ἱστορ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. Ζ'. Βιβλ. Δ'. Κεφ. ΚΓ'. Σωζομ. Βιβλ.
 ς'. Κεφ. Α'. Νικηφ. Καλλιστ. Βιβλ. ΙΑ'. Κεφ. ΜΒ'). « Ἀστεῖον
 « δὲ ὄντα τῇ ὄψει, κατὰ τὸν Σωζόμενον, καὶ περὶ τὴν ἐσθῆτα
 « φιλόκαλον, μαθὼν τις τῶν ἐν τέλει ζηλότυπος γινώριμον εἶναι
 « τῇ γαμετῇ, θάνατον αὐτῷ ἐμηχανᾶτο. Εἰς ἔργον δὲ προβήσε-
 « σθαι μελλούσης τῆς ἐπιβουλῆς, καθεύδοντι αὐτῷ φοβερὰν τινα
 « καὶ σωτήριον ὀνειράτος ὄψιν ἐπιπέμπει τὸ θεῖον. Ἐδοξε γάρ
 « ὡς ἐπὶ ἐγκλήματι συλληφθεὶς, σιδήρῳ δεδεσθαι πόδας καὶ
 « χεῖρας· μέλλοντι δὲ αὐτῷ εἰς δικαστήριον ἄγεσθαι καὶ τιμω-
 « ρίαν ὑπέχειν, προσελθὼν τις ὑπέδειξε τὴν ἰσράν τῶν εὐαγγελίων
 « εἰδὼν, καὶ ὑπὶ χναῖτο, εἰ τῆς πόλεως ἐξέλθοι, τῶν δεσμῶν
 « αὐτὸν ἀπαλλάξει· καὶ ὅτι τοῦτο ποιήσει, ὅρκον ἀπῆται. Ὁ
 « δὲ, τῆς βίβλου ἐφαγόμενος, ἤμην ὧδε πράξειν ἐπαμύδουτο.»
 Τὸ ἱστορικὸν τοῦτο φέροντες ἐκ τοῦ Σωζομένου ἐν τῇ Ἀθηνᾷ,
 εἴπομεν· « Καὶ καθεύδων λοιπὸν ὁ ἀξιόλογος Εὐάγριος, τῶν

« *ιερών βιβλίων ἐφαψάμενος, ἐπωμόσατο !* Καὶ κατὰ τὸν Παλ-
 « *λάδιον εἰς τὸν ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ βίον τοῦ Εὐαγγρίου, ὁ τίμιος*
 « *οὗτος ἄνθρωπος ἐπέμεινε καὶ ἔξυπνος εἰς ὃν κοιμώμενος ὤμοσεν*
 « *ὄρκον, καὶ οὕτως ἐπεκύρωσεν αὐτόν. Διότι, ὅ,τι ἔπραξε κατ'*
 « *ὄναρ, ἤθελε πράξει καὶ καθ' ὕπαρ, ἂν δι' ὃ ἐσυκοφαντεῖτο ἔγλη-*
 « *μα, ἐνήγετο καὶ εἰς τὸ δικαστήριον, εἴτε τὸ πολιτικόν, εἴτε*
 « *τὸ ἐκκλησιαστικόν· διότι αὐτὸς ἦτον ὁ τύπος τοῦ ὄρκου. »*
 Ἐκ τούτων δὲ λαβὼν ἀφορμὴν ὁ σοφὸς οἰκονόμος, γράφει πολ-
 λὰ καθ' ἡμῶν· ἀλλὰ, πρὸς δυστυχίαν του, νομίζων, ὅτι γράφει
 καθ' ἡμῶν, ἔγραφε καθ' ἑαυτοῦ! Τοῦτό ἐστι σοφία! Τοῦτό ἐστι
 τέχνη! Τοῖς ἑαυτοῦ πτεροῖς ἐκλῶ, ὁ ἀνόητος! Τοῦτο νομίζε-
 ται ἀπίθανον καὶ ἄπιστον, καὶ ὅμως εἶναι ἀληθέστατον! Τοιαῦ-
 τα παθαίνουνσιν ὅσοι ἐκ τοῦ προχείρου χειροτονοῦνται ξυγγραφεῖς
 περὶ ὧν οὔτε κἄν εἰς νοῦν ἔφερον πρότερον πραγμάτων!

Ἐφέρομεν ἐν τῷ ἀριθ. 1533 τῆς Ἀθηνᾶς τὸ περὶ τὸν Εὐά-
 γριον ἱστορήμα ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τοῦ Σωζομένου ἱστορίας·
 καὶ, παραλειπόντες ὅ,τι λέγει οὗτος ἐν τῷ τέλει· « Διαφεθεῖς
 « *τε τῶν δεσμῶν, αὐτίκα ἐξηγέρθη καὶ, τῷ θεῷ ὀνείρῳ πεισθεῖς,*
 « *διέφυγε τὸν κίνδυνον. Εἰς νοῦν τε λαβὼν χρῆναι μετιέναι τὸν*
 « *ἀσκητικὸν βίον, ἐξεδήμησεν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Ἱερο-*
 « *σόλημα κ. τ. λ. »* ἀνεφέρομεν ἄλλαις λέξεσιν ὅ,τι λέγει ὁ
 Παλλάδιος ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ εἰς τὸν βίον τοῦ Εὐαγγρίου· (διότι
 ὁ Παλλάδιος ἐγνώριζε κάλλιον τὰ περὶ τοῦ Εὐαγγρίου καὶ ὡς
 φίλος αὐτοῦ·) χωρὶς κἄν νὰ φαντασθῶμεν, ὅτι ἡ ἄγνοια καὶ
 ἀμάθεια τοῦ ἐπὶ μεγάλῃ σοφίᾳ κλειζομένου οἰκονόμου τοῦ οἰ-
 κουμενικοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου τοῦ ἐξ οἰκονόμων φθάνει εἰς
 ὅσον ἐφθασεν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Ἄν ἐφантаζόμεθα τοιοῦτόν
 τι, συμπαθεία κινούμενοι, ἠθέλομεν φέρει αὐταῖς λέξεσιν ὅ,τι
 λέγει ὁ Παλλάδιος, ἵνα μὴ ἐκθέσωμεν τὸν ἄνθρωπον εἰς τόσῃν
 καταισχύνῃν. Ἐσφάλομεν κατὰ τοῦτο, καὶ ζητοῦμεν συγγνώμην.
 Καὶ τί λέγει ὁ Παλλάδιος; « Ὁ δὲ Εὐάγγριος ὤμνυν αὐτῷ κατὰ
 « *τοῦ εὐαγγελίου . . . Τοῦ ὄρκου οὖν προχωρήσαντος, ἐναγώ-*
 « *νιος ὢν, ἐπανήλθεν ἀπὸ τῆς ἐκστάσεως τῆς γενομένης αὐτῷ*

« ἐν τῇ νυκτί· καὶ ἀναστὰς, ἐλογίσατο, ὅτι, εἰ καὶ ἐν ἐκστάσει
 « γέγονεν ὁ ὅρκος· ἀλλ' ὅμως ὥμοσα. Βαλὼν οὖν πάντα, ἃ
 « εἶχεν, εἰς πλοῖον, ἔρχεται εἰς Ἱεροσόλυμα κτλ. » Τοῦτο δὲν
 σημαίνει ἄλλο, εἰμὴ ὅτι· « Ὅπως καὶ ἂν ὥμοσα, ὥμοσα ὅμως,
 « καὶ ὡς τίμιος ἄνθρωπος, ὀφείλω νὰ ἐμμείνω πιστῶς εἰς τὸν
 « ὅρκον μου. Καθ' ὕπνου καὶ ἐν ὀνείρῳ ὥμοσα· ἀλλ' ὅμως ὥμο-
 « σα· καὶ τὸν ὅρκον αὐτὸν παραβαίνων, γίνομαι ἐπίορκος, καὶ
 « διὰ τοῦτο ποινῆς ἄξιος. Ἐπικυρῶν λοιπὸν καὶ ἐγρηγορῶς τὸν
 « ἐν ὀνείρῳ γεγενημένον ὅρκον, πράττω ὅπως ὥμοσα. » Ἐρχό-
 μεθα τώρα εἰς τὴν μεγάλην σοφίαν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου.

Ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος διηγεῖται ἰδίαις αὐτοῦ λέξεσιν ὅ,τι,
 ὡς ἀνωτέρω, γράφει ὁ Σωζόμενος περὶ τοῦ Εὐάγριου. Ἀλλὰ,
 καθ' ὃ ἔχει σύστημα, παραλείπει ὅ,τι δὲν τῷ συμφέρει. Παρέ-
 λιπε τό· « Καθεύδοντι αὐτῷ, φοβερὰν τινα καὶ σωτήριον ὀνεί-
 ρατος ὄψιν **ΕΠΗΠΕΜΗΕΙ ΤΟ ΘΕΙΟΝ**· » διότι δὲν συνέφερεν αὐ-
 τῷ τοῦτο. Τὸ θεῖον γίνεται εἰς τὸν κοιμώμενον Εὐάγριον ὄργα-
 νον ὅρκου ἐπὶ τῶν θείων εὐαγγελίων! Τὸ θεῖον ἄρα ἐγκρίνει
 καὶ τὸν ὅρκον καὶ τὸν τύπον τοῦ ὅρκου! Ἐδύνατο νὰ γράψῃ τοῦ-
 το ὁ εὐσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος; Παρασιωπᾷ λοι-
 πὸν τοῦτο, λησμονῶν, ὅτι αἱ τοιαῦται παρασιωπήσεις φανερό-
 νουσι κακὴν πίστιν, καὶ δὲν ἀρμόζουσιν εἰς ἄνθρωπον διαβεβαιουσῶ-
 να τὴν ἀλήθειαν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως.

Μετὰ δὲ τὴν διήγησιν τοῦ ἱστορήματος λέγει· « Ὀνειρον τῶν-
 « τι παράδοξον, εἰς τὸ ὁποῖον βλέπει τις τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν
 « βιάζουσιν τὸν θεοφιλῆ Εὐάγριον νὰ ἀναχωρήσῃ χωρὶς ἀναβα-
 « λῆς διὰ τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον· καὶ τοῦτο ἤθελε σαφῶς
 « νὰ σημάνη ἡ ἔνορκος ὀνειρευθεῖσα ὑπόσχεσις, καθ' ὃν ἔβλεπεν
 « ἔξυπνος συνειθισμένον τότε ἐν τοῖς δικαστηρίοις πολιτικὸν τοῦ
 « ὀρκίζεσθαι τύπον εἰς βεβαίωσιν τῶν ἀγράφως ὑπεσχημένων,
 « (ἢ μήπως οἱ ἄγγελοι, ὁποῖός τις ἦτο καὶ ὁ φανείς καθ' ὕπνου
 « εἰς τὸν Εὐάγριον, ἀποστέλλονται παρὰ τοῦ θεοῦ νὰ ὀρκίζωσι τοὺς
 « ἐναρέτους καὶ ἀξιοπίστους ἄνδρας εἰς τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τού-
 « τους κοιμωμένους;) » Εἰς ποίαν ἀγωνίαν εὐρίσκετο ὁ ἄνθρωπος,

ὅτε ἔγραφε ταῦτα ! Προσφεύγει καὶ ἐνταῦθα εἰς τὴν φίλην του σοφιστείαν. Ἀλλὰ δὲν χωρεῖ ἡ σοφιστεία ὅπου χωρεῖ ἡ λογική. Παράδοξον ἦτον τῶνόντι τὸ ὄνειρον τοῦ Εὐαγγελίου· διότι παραδόξως ἐνεργεῖ τὸ θεῖον εἰς τοὺς θεοφιλεῖς ἀνθρώπους, καὶ παραδόξως ῥύεται αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου. Τῷ μὲν ἐπιπέμπει ὄνειρον· τῷ δὲ ἐνεργεῖ καὶ ὕπαρ τὴν σωτηρίαν. Ὅπως δόξει τῇ θείᾳ πανσοφίᾳ, οὕτω καὶ γίνεται. Θέλον τὸ θεῖον τοῦ ἀθώου Εὐαγγελίου τὴν σωτηρίαν ἐκ τοῦ ἐπικρεμαμένου αὐτῷ κινδύνου, ἐπέπεμψεν αὐτῷ καθεύδοντι φοβεράν καὶ σωτήριον ὀνείρατος ὄψιν, ἣ πεισθεῖς, καὶ πράξας ὅπως ἐδιδάχθη, διεσώθη. Πάν τὸ περὶ τὸν Εὐάγγελιον ἦτον ἐκ Θεοῦ. Τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀπλούστατον. Θεῖον ἔργον παριστάνει ὁ ἱστορικὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ χρηστοτάτου ἀνθρώπου. Ἀλλ' εἰς τοῦτο παρεμπίπτει καὶ ὅρκος ἐπὶ τῶν θείων εὐαγγελίων. Καὶ τὸ φρόνητρον τοῦτο καθιστάνει τὸν σοφὸν οἰκονόμον μᾶλλον ἐναγώνιον ἐξυπνον ἢ τὸ ὄνειρον τὸν Εὐάγγελιον κοιμώμενον. Πῶς δύναται νὰ ὁμολογήσῃ, ὅτι ὁ Εὐάγγελιος ὥμοσεν ἐπὶ τῶν θείων εὐαγγελίων κατὰ ὄνειρον παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτῷ ἐπιπεμφθέν ; Τοῦτο εἶναι ἀλήθεια. Ἀλλὰ μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὁ ὅρκος δὲν εἶναι ἐμποδισμένος παρὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς καὶ εἰς τοὺς κληρικούς ; Μήπως δὲν εἶναι ἀλήθεια, ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ὅρκος δὲν εἶναι ἀπηγορευμένος παρὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς καὶ εἰς τοὺς κληρικούς ; Καὶ ὅμως πόσον ἀγῶνα μεταχειρίζεται εἰς διαστροφὴν καὶ καταστροφὴν αὐτῆς ! Ἄγγελος, λέγει, ἦτον ὁ φανείς καθ' ὕπνου εἰς τὸν Εὐάγγελιον. Ἄγγελος ἄρα παρὰ Θεοῦ ἀποσταλὴς ὥρκισεν αὐτὸν κοιμώμενον. Καὶ ὅ,τι ἀναγκαζόμενος ὁμολογεῖ, θέλων νὰ διαστρέψῃ, λέγει· « Ἡ » « μήπως οἱ ἄγγελοι, ὅποῖος τις ἦτο καὶ ὁ φανείς εἰς τὸν Εὐά- » « γγιον, ἀποστέλλονται παρὰ τοῦ Θεοῦ νὰ ὀρκίζωσι τοὺς ἐνα- » « ρέτους καὶ ἀξιοπίστους ἀνδρας εἰς τὸ εὐαγγέλιον, καὶ τού- » « τους κοιμώμενους ; » Τί πρέπει νὰ εἴπῃ τις περὶ τοιοῦτου ἀνθρώπου, ὁμολογοῦντος καὶ ἀναιροῦντος, κτίζοντος καὶ κρημνίζοντος κατὰ τὰ μωρὰ παιδιὰ ;

« Καὶ λέγει λοιπὸν ὁ Σωζόμενος συμπεραίνων τὰ περὶ τοῦ
 « Εὐαγγρίου, ὅτι πεισθεὶς τῷ [θείῳ] ὀνείρῳ, (τὸ ὅποσον τὸν
 « κατέπειγε νὰ ἀναχωρήσῃ), ἐξέφυγε τὸν κίνδυνον κ.τ.λ. Ὅτι
 « δὲ ὁ Εὐάγγριος ἀνεχώρησε, διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν ὅρκον, οὔτε
 « τὸ λέγει, οὔτε τὸ ἐννοεῖ, οὔτε ἠδύνατο νὰ τὸ νοήσῃ ὁ ἱστο-
 « ρικός. » Πόσῃ κλίσιν ἔχει πρὸς τὸ παραλογίζεσθαι ὁ σοφὸς
 οἰκονόμος ! « Ὅτι ὁ Εὐάγγριος ἀνεχώρησε, διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ
 « τὸν ὅρκον, οὔτε τὸ λέγει, οὔτε τὸ ἐννοεῖ, οὔτε ἠδύνατο νὰ τὸ
 « νοήσῃ ὁ ἱστορικός ! » Καὶ τί μᾶς μέλει ; Ἡμεῖς ἐξεθέσαμεν
 μὲν τὸ ἱστορήμα κατὰ τὸν Σωζόμενον μέχρι τοῦ «ἐπωμόσατο»,
 ὡς ἀνωτέρω, πλὴν ἀπεκόψαμεν ἐξ αὐτοῦ τὰ κατόπιν, ὡς λέγει
 καὶ αὐτός· ὅθεν ἀδιαφοροῦμεν ὅ,τι καὶ ἂν λέγῃ ὁ ἱστορικός.
 Ἀλλὰ μήπως εἴπομεν ἡμεῖς, εἴτε ἐκ τοῦ Σωζόμενου, εἴτε ἐκ τοῦ
 Παλλαδίου, ὅτι ὁ Εὐάγγριος ἀνεχώρησε, διὰ νὰ ἐπικυρώσῃ τὸν
 ὅρκον ; Ἐπέμεινεν, εἴπομεν, ὁ τίμιος ἄνθρωπος καὶ ἔξυπνος εἰς
 ὃν κοιμώμενος ὥμοσεν ὅρκον, καὶ οὕτως ἐπεκύρωσεν αὐτόν.
 Οὐδεὶς λόγος περὶ ἀναχωρήσεως ! Πόθεν λοιπὸν ἐσυμπέραναν ὁ
 ἄστροφος σοφὸς ὅ,τι οὐδεὶς εἶπε ; Πόθεν ! Ὅθεν συμπεραίνουσιν οἱ
 μωροὶ, ὅ,τι οἱ φρόνιμοι δὲν συμπεραίνουσιν !

« Ὅλον μάλιστα, λέγει κατόπιν, ἔπεται τὸ ἐναντίον ἐξ ἀνάγκης,
 « ὅτι πεισθεὶς τῷ [θείῳ] ὀνείρῳ διέφυγε καὶ τὸν κίνδυνον
 « καὶ τὸν ὅρκον, εἰς ὃν ἠδύνατο πραγματικῶς νὰ ὑποπέσῃ, ἂν
 « ἐκαλεῖτο εἰς τὸ δικαστήριον. » Ὅ,τι καὶ ἂν ἔπηται, οὐδὲν πρὸς
 ἡμᾶς ! Πλὴν τί σημαίνει τὸ· « διέφυγε καὶ τὸν κίνδυνον καὶ
 « τὸν ὅρκον ; » Ὅτι ὁ Εὐάγγριος, τῷ θεῷ ὀνείρῳ πεισθεὶς,
 διέφυγε τὸν κίνδυνον, καταλαμβάνομεν δὲν καταλαμβάνομεν
 ὅμως πῶς, τῷ θεῷ ὀνείρῳ πεισθεὶς, διέφυγε καὶ τὸν ὅρκον, εἰς
 ὃν ἠδύνατο πραγματικῶς νὰ ὑποπέσῃ, ἂν ἐκαλεῖτο εἰς τὸ δι-
 καστήριον. Καὶ τίς εἶναι ἱκανὸς νὰ καταλάβῃ παραληρήματα ;
 Διὰ τοῦτο ὥρκισε κοιμώμενον τὸν Εὐάγγριον ὁ καθ' ὕπνου φα-
 νείς αὐτῷ ἄγγελος, καὶ διὰ τοῦτο ὥμοσεν αὐτῷ ὁ Εὐάγγριος
 κοιμώμενος, καὶ ἐνέμεινεν εἰς τὸν ὅρκον ἔξυπνος, ἵνα διαφύγῃ
 τὸν ὅρκον, εἰς ὃν ἠδύνατο πραγματικῶς νὰ ὑποπέσῃ, ἂν ἐκα-

λείτο εἰς τὸ δικαστήριον; Ὁρκος καθ' ὕπνου κατὰ τοῦ θεοῦ εὐαγγελίου ἐκ θεοῦ πρὸς ἀποφυγὴν ὅρκου κατὰ τοῦ θεοῦ εὐαγγελίου ἐπὶ δικαστηρίου! Ἄλλος βέβαια παρὰ τὸν ἄσποφον σφόν οἰκονόμον τὸν ἐξ οἰκονόμων ἦτον ἀδύνατον νὰ παραλαλήσῃ τοιουτοτρόπως!

Ἐπονται ἄλλα παραλαλήματα. «Ὁ δὲ ἀρθρογράφος ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς: «Καὶ κοιμώμενος λοιπὸν ὁ ἀξιόλογος Εὐάγγελιος, «τῶν ἱερῶν βιβλίων ἐφαψάμενος, ἐπόμοσε» (πόσῳ μᾶλλον «ἔξυπνος ἐπαλάμειζε τὸ εὐαγγέλιον, ἐσθίων τοὺς ὅρκους ὡς «λάχανα!).» Ὁ μὲν ἀρθρογράφος ἐπιφέρει ὅτι ἐπραξεν ὁ Εὐάγγελιος κατὰ τὴν ἱστορίαν· ὁ δὲ ἄσποφος σφὸς παραλαλεῖ προφανέστατα. Νομίζει οὗτος, ὅτι ὁ Εὐάγγελιος, ὅστις ὤμοσε καθ' ὕπνου κατὰ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, καὶ ἔξυπνος γενόμενος ἐνέμεινε πιστῶς ὡς τίμιος ἄνθρωπος εἰς ὃν καθ' ὕπνου ὤμοσεν ὅρκον, δὲν ἤθελεν ὁμώσει κατὰ τοῦ εὐαγγελίου, ἀν ἦγετο εἰς τὸ δικαστήριον; Καὶ διότι ὁ ὅρκος διετάσσεται παρὰ τῶν νόμων τῆς πολιτείας, καὶ διότι δὲν ἀπηγορεύετο παρὰ τῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας, ὁ Εὐάγγελιος ἤθελεν ὁμώσει, ἀν ἦγετο εἰς τὸ δικαστήριον, καὶ κατὰ τὸν νενομοθετημένον τύπον τοῦ ὅρκου· ἀλλ' ἤθελεν ὁμώσει ἐν ἀληθείᾳ, ὡς ἄνθρωπος τίμιος. Ὁμνῶν δὲ, οὔτε τὸ εὐαγγέλιον ἐπαλάμειψεν, ὡς εὐσχήμως ἐκφράζεται ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος, οὔτε τοὺς ὅρκους ἤσθιεν ὡς λάχανα. Ἐκεῖνος παλαμίζει τῶντι τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, ἐκεῖνος ἐσθίει τοὺς ὅρκους ὡς λάχανα, ὅστις οὔτε θεὸν φοβούμενος, οὔτε ἀνθρώπους ἐντρέπόμενος, ἐπιπορεύει ἐναντίον τοῦ ἰδίου αὐτοῦ συνειδότος. Τοιοῦτος δὲν ἦτον ὁ Εὐάγγελιος, ἄνθρωπος ἀληθῶς πεπαιδευμένος, ἀληθῶς εὐσυνείδητος, ἀληθῶς ἐνάρετος.

Κατωτέρω δὲ λέγει: «Ἀλλ' ἀν ὁ περὶ τίνος πράξεως ὀνειρῶμενος ὅρκος θεωρεῖται ὡς κύριος καὶ πραγματικὸς, ὅταν ὁ ὀνειρῶμενος ἐξυπνήσας ἐνεργήσῃ τὴν πράξιν χωρὶς ὅρκου πραγματικού καὶ ἀληθινοῦ, ὅταν λοιπὸν δὲν θελήσῃ νὰ τὴν ἐνεργήσῃ, πρέπει νὰ καταδικασθῇ καὶ ἀπὸ τοῦς ἱεροῦς τῆς ἐκκλησίας κανόνας, ἀπὸ τοῦς πολιτικοῦς νόμους ὡς ἐπιπορεύς! Ἀλλὰ

« περὶ τούτου ἄς σκεφθῇ πάλιν αὐτός· καὶ ὡς θεολόγος καὶ ὡς νομικός. » Ἀφίνοντες τὴν περὶ τούτου βαθεῖαν σκέψιν εἰς τὸν δεινότερον ἡμῶν θεολόγον, ἡμεῖς λέγομεν, ὅτι δὲν ἡξεύρομεν ὁποῖος πρέπει νὰ θεωρῇται ὁ περὶ τινος πράξεως *ὀνειρευόμενος*, ἥτοι ὁ ἐν ὄνειρῳ γινόμενος, ὅρκος, καὶ ὁποῖος ὁ τοιοῦτοτρόπως ὀμνύων· ἡξεύρομεν ὁμῶς, ὅτι ὁ χρηστός, ὁ τίμιος, ὁ εὐσυνείδητος Εὐάγριος καὶ τὸν καθ' ὕπνου γεγονότα ὅρκον παραβαίνων, ἤθελε θεωρεῖ ἑαυτὸν ἐπίορκον· διότι καὶ ἐξυπνος γενόμενος, ἐθεώρησεν αὐτὸν ὡς κύριον καὶ πραγματικόν, καὶ διὰ τοῦτο τιμίῳ ἀνθρώπῳ ἰδίῳ ἐνόμισε τὴν τήρησιν, καὶ ὄχι τὴν παράβασιν τοῦ ὅρκου. « Εἰ καὶ ἐν ἐκστάσει, εἶπε καθ' ἑαυτὸν, γέγονεν ὁ ὅρκος· ἀλλ' ὁμῶς ὦμος! » Ἀλλὰ περὶ ὅλης τῆς πράξεως τοῦ Εὐαγρίου ἄς σκεφθῇ πάλιν αὐτός ὀρθότερον, — ἂν δηλαδὴ μάθῃ ἐν τῷ μεταξύ νὰ σκέπτηται — καὶ ἄς ἐκφρασθῇ ἄλλοτε φρονιμώτερον.

« Ὁ δὲ Αἰών, λέγει ἐχομένως, δὲν τὸ πιστεύει, διὰ τοῦτο » ἦνοιξε τοῦ Παλλαδίου τὸ Λαυσαϊκὸν νὰ φωτισθῇ, πῶς ἐπέμεινε » καὶ ἐπεκύρωσε καὶ ἐξυπνος ὁ τίμιος Εὐάγριος εἰς τὸν κοιμώμενος » ὦμος ἐν ὅρκῳ. Ἀλλὰ παρ' ἐλπίδα πᾶσαν τὴν εὐρομένην, οὔτε » κατ' ὄναρ, οὔτε καθ' ὕπαρ ὅρκον τοῦ μακαρίου Εὐαγρίου, οὔτε » εἶον τούτου ὅλως ἰδιαιτέρον περιέχει τὸ Λαυσαϊκόν, κατὰ τὴν » Ἑλληνικὴν ἐκδοσιν (τοῦ Μεουρσίου). Τετράκις μόνον ἐν πα- » ρόδῳ εἰς ἄλλων εἰς τὸν ἀναφέρει (Κεφ. ιε. Σελ. 29. Κεφ. » κθ'. Σελ. 75. Κεφ. λβ'. Σελ. 81. Κεφ. μέ. Σελ. 98). Ἐξ » ὅσων δὲ λέγει ὁ ἀρθρογράφος δὲν ἀναφέρει τὸ Λαυσαϊκόν οὐδὲ » γρύ. » Ἐξ ὅσων λέγει ὁ ἀρθρογράφος δὲν ἀναφέρει τὸ Λαυσαϊ- » κόν οὐδὲ γρύ!! Ἐδῶ δὲ ἔπαθεν ὁ πολυμαθέστατος ἀμαθὴς ὅ,τι ὑπωπτεύομεν ὅτι ἤθελε πάθει! Τοιαῦτα παθαίνουσιν ὅσοι ἐκ τοῦ προχείρου χειρατονοῦνται ξυγγραφεῖς περὶ ὧν οὔτε καὶ ἐφ' ἑαυτὸν πρότερον εἰς νοῦν πραγμάτων! Ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἐκα- » θητο, ὡς φαίνεται, εἰς τὸ γραφεῖον του, καὶ ἐκεῖθεν διέταπτε τὸν υἱόν του εἰς τὸ νὰ τρέχῃ εἰς τὴν βιβλιοθήκην. Ἀλλ' ἂν ὁ πατὴρ δὲν ἡξευρεν ὅ,τι διέταπτεν, ἡξευρεν ὁ υἱὸς ὅ,τι ἐνήργει· Τυφλὸς τυφλὸν ὠδήγει, καὶ διὰ τοῦτο ἐνέπεσον ἀμρότεροι εἰς τὴν βόθρυν!

Καὶ τυφλοὶ τρώντι ἀποδεικνύονται ἐνταῦθα καὶ οἱ δύο! Καὶ ὁ μὲν υἱὸς ἔχει καὶ εὐσχημον ἀπολογία, ὅτι, ἂν κατὰ τὴν ἱατρικὴν ὑπερβαίνει ἴσως καὶ αὐτὸν τὸν πατέρα τῆς ἱατρικῆς Ἱπποκράτην, κατὰ τὴν θεολογίαν ὅμως καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν φιλολογίαν εἶναι πάντῃ πεζός. Ἐκτὸς δὲ τούτου αὐτὸς ἦτον πρὸς τὸν πατέρα του ὅ,τι ὁ Ἑρμῆς πρὸς τὸν Δία, ἄπλοῦς δηλαδὴ ὑπέρτης. Ὁ δὲ πατήρ, ὁ τόσοσ καὶ τόσοσ ἐπὶ σοφία παρὰ τῶν ἀσόφων κλειζόμενος, τί θέλει εἰπεῖ πρὸς ἀπολογία του; Ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος, ἐν ᾧ ἐνόμιζεν ὅτι ἐπίασεν ἡμᾶς, ἐπιάσθη αὐτὸς ἀπὸ τὰ τέσσαρα, κατὰ τὴν κοινὴν παροιμίαν, ὡς τὰ πονηρὰ πτηνά! Θέλει γελάσει ἐπ' αὐτῷ ὁ κόσμος· ἀλλὰ τάχα θέλει ἐντραπῇ αὐτὸς διὰ τοῦτο; Ἀμφιβάλλομεν περὶ αὐτοῦ· φρονοῦμεν μάλιστα καὶ ὅτι θέλει προσδράμει πάλιν εἰς τὴν φίλην του σοφιστείαν πρὸς καταστροφὴν τῆς ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν γραφομένων προξενηθησομένης αὐτῷ κατασχύνης· ἀλλ' εἰς μάτην! Πλὴν ἐπὶ τὸ προκείμενον.

Εἵπομεν καὶ ἀνωτέρω, ὅτι ἐφέρομεν ἐν τῷ ἀριθ. 1533 τῆς Ἀθηνᾶς τὴν ἱστορίαν τοῦ Εὐαγρίου ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας τοῦ Σωζομένου Βιβλ. τ'. Κεφ. Α'. καὶ ὅτι, παραλιπόντες ὅ,τι λέγει ἐν τῷ τέλει αὐτῆς ὁ Σωζόμενος, ἀνεφέρομεν ἀντ' αὐτοῦ ὅ,τι λέγει ὁ Παλλαδίος εἰς τὸν βίον τοῦ Εὐαγρίου. Ὁ σοφὸς οἰκονόμος, ἀναγνοὺς ταῦτα, ἠθέλησε, φαίνεται, νὰ πληροφορηθῇ καὶ αὐτὸς ἐξ ἰδίας αὐτοψίας περὶ αὐτῶν· ἐπεμψεν ἴσως τὸν υἱὸν του εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην· καὶ οὗτος ἐν μὲν τῷ Σωζομένῳ εὗρηκεν ὅ,τι ἐξ αὐτοῦ ἐφέρομεν· ἐν δὲ τῷ Παλλαδίῳ οὔτε καὶ βίον τοῦ Εὐαγρίου! Ἄς φαντασθῇ καθεὶς τὴν διὰ τοῦτο χαράν! Πετῶν ἴσως, καὶ ὅχι προβατῶν, ἔδραμεν πρὸς τὸν πατέρα του, καὶ μακρόθεν ἴσως ἐβόα· « Βάλε, πάτερ, βάλε τὸν κατάρατον ἀφθάνοις τοῖς λίθοις. Ὅχι μόνον ὅ,τι λέγει ὡς παρὰ τοῦ Παλλαδίου εἰρημένον δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ, ἀλλ' οὐδὲ καὶ βίος τοῦ Εὐαγρίου! » Ὁ Ζεὺς, ἀναπεταννύσας τὸν πώγωνα, ἤρπασεν ἀμέσως τοὺς κεραυνοὺς, καὶ ἀπεσφενδόνησεν αὐτοὺς καθ' ἡμῶν. Πλὴν ἀφυῶς αὐτοὺς

ἀποσφενδονήσαντος, ἔβαλον οὗτοι αὐτὴν αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν !

Εἰς τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην ὑπάρχει ἰδιαιτέρᾳ ἐκδοσίς τοῦ Λαυσαϊκοῦ τοῦ Παλλαδίου ὑπὸ Μεουρσίου ἐν ἔτει 1616, ἐν Λουγδούνῳ τῶν Παταυῶν γεγεννημένη· ἀλλ' εἶναι ἀτελής· διότι λείπουσιν ἐξ αὐτῆς πολλοὶ βίοι, καθὼς καὶ ὁ τοῦ Εὐαγγρίου. Ὁ φρόντων Δουκαῖος ἐξέδωκε τὸ Λαυσαϊκὸν πληρέστερον ἐν τῷ Β' τόμῳ τοῦ Auctarii Bibliothecae Patrum ἐν Παρισίοις ἐν ἔτει 1624, καὶ ἔτι πληρέστερον ὁ Γ. Β. Κοτελέριος ἐν τοῖς Monumentis ecclesiae graecae ἐν Παρισίοις ἐν ἔτει 1686. Ἄν ὁ σοφὸς νομιζόμενος οἰκονόμος ἤνοιγε τὴν ἑλληνικὴν βιβλιοθήκην τοῦ Φαβρικίου, ἤθελεν ἰδεῖ ἐν αὐτῇ τὴν φιλολογίαν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος συγγράμματος. Ἀλλὰ τοῦτο ἐδύνατο νὰ πράξῃ ὁ Κύριος Ἀ. Στουρτζας, ἂν ὁ οἰκονόμος, ὑποπτεύων τὰ γινόμενα, ἀνέθετε καὶ τὸν ἀγῶνα τοῦτον εἰς ἐκείνον, ὅχι αὐτός. Ἀλλ' ἂν τὸ Λαυσαϊκὸν τοῦ Παλλαδίου ὑπάρχῃ ἀτελὲς ἐκδεδομένον ἰδιαιτέρως παρὰ τοῦ Μεουρσίου, ὑπάρχει ὅμως πληρέστερον ἐκδεδομένον εἰς τὰ ἅπαντα τοῦ Μεουρσίου, ἐκδεδομένα ἐν Φλωρεντίᾳ ἐν ἔτει 1746, καὶ ταῦτα ὑπάρχουσιν ἐν τῇ δημοσίᾳ ἑλληνικῇ βιβλιοθήκῃ. Ἀλλ' ἡ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀσχολία καὶ σπουδὴ δὲν εἶναι τῶν ἐξ οἰκονόμων γενεαλογουμένων οἰκονόμων ἰδίων ! Ἄν ὁ ἄνθρωπος ἐγνώριζε τὸ σύγγραμμα, καὶ ἄνοιγεν ὁ εὐλογημένος τὸν ἡ τόμον, ἤθελεν εὗρεῖ ἐν αὐτῷ καὶ τὸν βίον τοῦ Εὐαγγρίου, καὶ ὅ,τι εἴπομεν ἡμεῖς· « Ὁ δὲ Εὐάγγριος ὤμνουν αὐτῷ » κατὰ τοῦ εὐαγγελίου — Τοῦ ὅρκου οὖν προχωρήσαντος, ἔνα· » γώνιος ὢν, ἐπανῆλθεν ἀπὸ τῆς ἐκστάσεως τῆς γενομένης αὐτῷ » ἐν τῇ νυκτί· καὶ ἀναστὰς, ἐλογίσατο, ὅτι, εἰ καὶ ἐν ἐκστάσει » γέγονεν ὁ ὅρκος· ἀλλ' ὅμως ὥμοσα. Βελὼν οὖν πάντα, ἃ » εἶχεν, εἰς πλοῖον, ἔρχεται εἰς Ἱεροσόλυμα κ.τ.λ. » Οὕτε κατ' ὅραρ λοιπόν, οὔτε καθ' ἕπαρ ὅρκον τοῦ μακαρίου Εὐαγγρίου, οὔτε βίον τούτου ὅλως ἰδιαίτερον περιέχει τὸ Λαυσαϊκὸν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐκδοσιν τοῦ Μεουρσίου; Οὐδὲ γὰρ λοιπόν ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ ἐξ ὧν λέγει ὁ ἀρθρογράφος; Ὅλα περιέχονται ἐν τῷ Λαυσαϊκῷ· ἀλλὰ περιέχονται τοῖς εἰδόσιν, οὐχὶ

τοῖς ἀγνοοῦσι καὶ ἀμαθείςιν. Ἐντρέπεται ἄρα γε ὁ αἰδεσιμω-
 τας διὰ τὸν ἔλεγχον τοῦτον; Ποῦ αἰδώς! ποῦ ἐντροπή εἰς τοι-
 οῦτον ἄνθρωπον! Δὲν ἐξηλέγχθη καὶ ἄλλοτε ἀμαθής; Ἀλλὰ τί
 ἐκ τούτου; Ἰδοὺ πάλιν ἐτόλμησε νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν κόσμον!
 Θέλει εἰπεῖ πάλιν περὶ ἡμῶν « Ἐξέστω Κλαζομενίσις ἀσχημο-
 νεῖν » διότι ἐξελέγχομεν σκληρῶς μὲν ἴσως, πλὴν δικαίως τὴν
 ἀμαθειάν του;

« Μόνον, λέγει κατόπιν, ἡ χυδαία τοῦτου [τοῦ Λαυσαϊκοῦ]
 » μεταφράσις, ἐξ ἄλλης ἐκδόσεως μεταφρασθεῖσα, ἔχει τὸν βίον
 » τοῦ Εὐαγγρίου· ἀλλὰ πάντα διάφορον. » Αὕτη μόνη περιέχει
 τὸν βίον τοῦ Εὐαγγρίου; Ἡ τῆς παχυλῆς ἀμαθείας τοῦ πολυ-
 μαθεστάτου! Ἀλλ' ἔστω αὕτη μόνη ἔχει τὸν βίον τοῦ Εὐα-
 γγρίου! Δὲν περιέχει ὅμως καὶ αὕτη ὅ,τι καὶ τὸ πρωτότυπον; Ἰδοὺ
 τοῦτο· « Εὐρισκόμενος ἀκόμη εἰς τὸν ὄρκον, ἦλθεν εἰς τὸν ἐκ-
 » τόν του, καὶ ἐγνώρισε τὸ πρᾶγμα ὅτι εἶναι ἑκτασις· ὅμως
 » εἶπεν εἰς τὴν γνώμην του· Ἄν καλὰ (λέγει) ἡ ὑπόθεσις ἦτον
 » ἑκτασις, καὶ ὄραμα, ὅμως ἐγὼ πλεον ὤμωσα, καὶ ἔκαμα τὸν
 » ὄρκον, καὶ πρέπει νὰ μισεύσω ἀπ' ἐδῶ. Καὶ μετὰ τὸν λό-
 » γον, ἐμίσειυσεν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα. » Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ κατ'
 αὐτὴν ὅ,τι εἶπομεν ἡμεῖς!

Ἀναφέροντες δὲ τὸν Εὐάγγριον ἐν τῷ ἀριθ. 1533 τῆς Ἀθη-
 νᾶς, εἶχομεν εἰπεῖ· « Καὶ σημειούσθω, ὅτι ὁ χρηστὸς οὗτος
 » Εὐάγγριος ἐπαιδεύθη ὑπὸ Γρηγορίῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ναζιανζοῦ
 » τοῦς ἱεροῦς λόγους· ὃς (Γρηγόριος) ὄρον ἔθεσεν ἑαυτῷ, ὡς λέ-
 » γει ὁ βιογράφος αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ πρεσβύτερος, μήποτε
 » ὁμώσειν μέχρις ἂν τῷ βίῳ τούτῳ ἐμπολιτευῇται, ἐν καὶ εἰς
 » τέλος ἐφύλαξε, καὶ ἔλεγε· Καὶ γὰρ εἰμ' ἀνώματος ἐξ οὗ λέ-
 » λουμαι πνεύματος χαρίσματι. » Ἐκακοφάνη τῷ αἰδεσιμωτάτῳ
 διὰ ταῦτα· ὅθεν λέγει κατόπιν αὐτῶν· « Ἀλλ' ἐδῶ συμβαίνει
 » ἀπορία. Ὁ ἀρθρογράφος πιστεύει τὸν Γρηγόριον, ὅτι δὲν ὤμο-
 » σέ ποτε· καὶ ὅμως ἄλλοῦ πάλιν αὐτὸς ὁ Γρηγόριος λέγει, ὅτι
 » ὤμοσεν. » Ὡμωσα τὸν λόγον, ὃ μοι θεὸς ἐστὶ μέγιστος.
 » Ὡμωσα κ.τ.λ. » (Τομ. β'. Σελ. 93). Τοῦτο βεβαιὰ δὲν ἀνέ-

« γινώσκον ὁ Σημειωτής, καὶ ἡμεῖς ἀποροῦμεν τί συνέβη. Ἀρὰ
 « γὰρ ὁ διδάσκαλος ὁ Γρηγόριος ὑπερὸν ἔμαθε τὸ ἀληθέστερον
 « ἀπὸ τὸν μαθητὴν Εὐάγγριον, ἢ εἶδε καὶ αὐτὸς ὄνειρον ὀρκω-
 « τικόν, καί, ὡς τίμιος ἄνθρωπος, καὶ ἐξυπνος τὸ ἐκύρωσεν ;
 « Εἰς τοῦτο ἀφίνοντες τὸν Σημειωτὴν ὀλίγα λεπτά νὰ συλλογι-
 « σθῇ, ἐπιστρέφομεν εἰς τὸν Παλλάδιον.» Ἐλ χάρις ! ὦ ἀστεί-
 « σῆ ! ἴνα ἀποδείξῃ ἡμᾶς ψευδομένους, καὶ ἐνταυτῷ ἀμαθεῖς,
 διότι δὲν ἀνέγνωμεν, ὅτι ὁ Γρηγόριος ὤμοσε, περιπαίζει τὸν
 Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν ὁ πόσον πολὺ σεβόμενος τοὺς πα-
 τέρας τῆς ἐκκλησίας ! Καὶ ὅχι μόνον περιπαίζει αὐτόν· ἀλλ'
 ἀποδεικνύει καὶ αὐτὸν καὶ τὸν βιογράφον αὐτοῦ ψεύστας ! Εἰς
 μάτην λοιπὸν ἔλεγεν ὁ ἅγιος πατὴρ τῆς ἐκκλησίας·

Ὅρκον μὲν οὐδ' ὥς· (καὶ γὰρ εἰ μ' ἀνὴρ ὁμοιος,

Ἴν' ἐν θεῷ κἀγὼ τι κομπάσω μικρόν,

Ἐξ οὗ λέλουμαι πνεύματος χαρίσματος')

Λόγον δ' ἔδωκε τῷ τρόπῳ πιστούμενον.

Ἰδοὺ ὤμοσε καὶ αὐτός ! Ἀλλὰ δὲν φέρει αὐτὸς ὁ ἐξ οἰκονόμων
 οἰκονόμος ἐν τῷ ἀριθ. 905 τοῦ Αἰῶνος, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ 911,
 καὶ Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνὸν ὡς ἐχθρὸν τοῦ ὅρκου ; Πῶς
 ἐχθρὸς τοῦ ὅρκου ὁ ὁμνῶν ; Καὶ ὁμνῶν δὲν εἶναι ὑπὲρ ἡμῶν
 καὶ κατ' αὐτοῦ ; Ἀλλ' ἄρ' αὖ γε ἐσυλλογίσθη τοῦτο ; Οἰκονόμος
 καὶ συλλογισμὸς εἶναι πράγματα ἀντιφατικώτατα ! Ἡμεῖς, τι-
 μῶντες ταμέγιστα τὸν Γρηγόριον, εἵπομεν αὐτὸν ἀνώμοτον·
 διότι λέγει τοῦτο αὐτὸς ὁ ἴδιος, λέγει αὐτὴ καὶ ὁ βιογράφος
 αὐτοῦ· ὁ δὲ μέγας οἰκονόμος, θέλων νὰ ὑβρίσῃ ἡμᾶς, ὑβρίζει
 ἐκαῖνον, ἀποδεικνύων αὐτὸν ψευδῶς κομπάζοντα, ὅτι εἶναι ἀνώ-
 μοτος· διότι ὤμοσεν. Ἰδοὺ πῶς σέβεται τοὺς πατέρας τῆς ἐκ-
 κλησίας ! Ἀλλὰ χάρις αὐτῷ μεγάλῃ· διότι ἐξ ἀνοησίας του
 μᾶς ἔδωκε καὶ τὸν θεολόγον Γρηγόριον σύμμαχον ὑπὲρ τοῦ ὅρκου.

Ἀλλ' εἰς τοῦτον ἐξ ἀνάγκης ἐλθόντες, λέγομεν καὶ τι πλεόν.
 Ὁ κατὰ πάντα λόγον τοῦ μεγίστου σεβασμοῦ ἄξιος πατὴρ τῆς
 ἐκκλησίας Γρηγόριος κομπάζων ἔλεγεν· *Εἴμ' ἀνάμνηται*· καὶ τοῖς
 ἄλλοις συνεβούλευεν ὅρκον ἐκ παντὸς τρόπου φεύγειν, μάλιστα

τὸν εἰς θεοῦ ὄνομα (ἐν τῇ μεταφράσει εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν· (Τομ. Α'. Σελ. 760)· καὶ ἐν τῷ πρὸς πολυόρκους διαλόγῳ (Τομ. Β'. Σελ. 225) λέγει· « Ὅρκους δὲ δὴ μάλιστα φευκτέον » καὶ ἐν λόγῳ Γ'. (Τομ. Α'. Σελ. 108.) « Ἐπιόρκον δὲ (χωρῆσαι ἢ) ὁμόσαι οὕτω δεινὸν καὶ ὑπέρογκον, ὥστε καὶ τὸν ὅρκον μόνοις ἡμῖν τυγχάνειν ἀπώμοτον » καὶ ἐν τῷ λόγῳ εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα (Τομ. Α'. Σελ. 688.) « Οὐκ ἐπιорκήσεις, ἐκεῖνος [ὁ νόμος]· σὺ δὲ οὐδὲ ὁμῇ τὴν ἀρχὴν, οὐ μικρὸν, οὐ μεῖζον, ὡς τοῦ ὅρκου τὴν ἐπιорκίαν τίκτοντος. » Καὶ ὁμῶς εὐρηται καὶ αὐτὸς ὁμνῶν ! « Ὡμοσα τὸν λόγον αὐτόν, ὃ μοι θεὸς ἐστι μέγιστος, ἐξ ἀρχῆς ἀρχή, πατὴρ ἀπ' ἀθανάτου κ.τ.λ. » (Τομ. Β'. Σελ. 92.) καὶ· « Ἐπόθουν ὑμᾶς, ὦ τέκνα, καὶ ἀντεπα-
 « θούμην τοῖς ἴσοις μέτροις· πείθομαι γὰρ, εἰ δεῖ καὶ πίστιν
 « προσθεῖναι τῷ λόγῳ Νῆ τὴν ὑμετέραν καύχησην, ἀδελφοί,
 « ἦν ἔχω ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν (Α' Κορ. ΙΕ', 31.). » Καὶ ἐπειδὴ τὰς ὁποίας μεταχειρίζεται ὁ Γρηγόριος εἰς θεβαίωσιν λέξεις ἔλαβεν ἐκ τοῦ ἀποστόλου Παύλου, προστίθεται·
 « Τοῦτο γὰρ μοι πεποίηκε τὸν ὅρκον τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον. » (Εἰς ἑαυτὸν ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα. Τομ. Α'. Σελ. 472.) καὶ·
 « Λέγω δὲ ὡς ὑπὸ θεῷ μάρτυρι. » (Ἐπιστ. κδ'. Τομ. Α'. Σελ. 786.) καὶ « — τοῦτο μαρτύρει, Λόγε. Τί τοῦτο; Τ' ἀληθὲς γὰρ οὐ κρύπτειν θέμις. » (Τομ. Β'. Σελ. 24.) Ὁ Γρηγόριος λοιπὸν κατακρίνει τὸν ὅρκον, καὶ ὁμῶς ὁμνῶει ! Λυπούμεθα, διότι ἤλθομεν εἰς τοῦτο. Ἀλλ' ἄς ὀψεται ὁ αἴτιος !

• Κρίμα, λέγει κατόπιν, ὅτι δὲν ἀνέγνωσεν ὁ ὀρκωτὴς τὸ
 « Λαυσαϊκόν ! διότι εἶχε καὶ ἄλλα παραδείγματα νὰ μᾶς φέρῃ. »
 Κρίμα τῶνόντι ! διότι ἠθέλομεν φέρει ἐξ αὐτοῦ, ἂν ὅχι ἄλλα παραδείγματα· διότι ταῦτα ἦσαν περιττά· τοῦλάχιστον τὴν εἰς τὸν βίον τοῦ Εὐλογίου Σελ. 427 μικρὰν σημείωσιν τοῦ Μεουρσίου· « *Observandus mos antiquus per proposita evangelia jurandi* » τὴν ὁποίαν ὁ κοιμώμενος ἀναγνούς τὸ Λαυσαϊκὸν δὲν παρετήρησεν.

Παρατρέχοντες δὲ ὅσα κατόπιν τῶν ἀνωτέρω φημι τῶνόντι

ὁ σοφολογιώτατος, συνάπτομεν μόνον τ' ἀκόλουθα. « Καὶ ἄλ-
 « λα δὲ παραδείγματα τοιαῦτα δύναται καὶ αὕτη ἡ πολυμάθεια
 « τοῦ ἀρθρογράφου νὰ ἀνθολογήσῃ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγ-
 « γραμμάτων. Πλὴν μᾶς κακοφαίνεται, διότι δὲν τὸν ὠφελοῦσι
 « καθότι καὶ πρὸς τοὺς τοιοῦτους μερικοὺς ὅρκους, ἢ ἐξ ἀπλή-
 « τητος, ἢ δι' ἄκριτον εὐλάβειαν, ἢ καὶ δι' ἕξιν κακὴν, ἢ
 « καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐκπαλαί γινομένους, καὶ πολλάκις παραβαί-
 « νομένους ἀποβλέπων ὁ ἀποστολικὸς κανὼν, ἐτιμώρησε τὴν
 « ἐπιορκίαν· ὅχι συνεισάγων τὸν ὅρκον, ὡς νομοθετημένον (κα-
 « τὰ τὸν ἀρθρογράφον). Αὐτὸς ὁ ἀπόστολος Πέτρος, καὶ ἀφοῦ
 « ἤκουσε παρὰ τοῦ διδασκάλου τὴν ἐντολήν· « Ἐγὼ δὲ λέγω
 « ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως, » ἠναγκάσθη ὁμῶς ἐκ τοῦ φόβου « ὁ-
 « μνύνει καὶ καταναθεματίζεσθαι, ὅτι οὐκ οἶδε τὸν ἄνθρωπον, »
 « δύο παραβάσεις παθὼν, καὶ ὁμώσας καὶ ψευδορκήσας, ἐπὶ
 « τῆς ἀρνήσεως ! Εἶχε λοιπὸν τὴν πείραν καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ κο-
 « ρυφαῖος τῶν ἀποστόλων, ὅτι ὁ ταλαίπωρος ἄνθρωπος ἐκπίπτει
 « εἰς ὅρκους· διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὸν κανόνα, τὸν ὁποῖον μετὰ
 « τῶν λοιπῶν ἀγίων ἀποστόλων διέταττεν, ἐτιμώρησε τὴν ἐπιορ-
 « κίαν, καὶ εἰς ὅρκον ἐμπέσῃ ὁ χριστιανὸς, τοῦλάχιστον νὰ
 « τὸν φυλάττῃ. » Ὅτι ὅλη ἡ περικοπὴ αὕτη εἶναι ἀνόητος, εἴ-
 « ναι περιττὸν νὰ τὸ εἴπωμεν ἡμεῖς· διότι ἡ ἀνοησία γίνεται ἀφ'
 « ἑαυτῆς δῆλον. Πρὸς ὁποιοὺς δὴ ποτε ὅρκους καὶ ἂν ἀποβλέπῃ ὁ
 « ἀποστολικὸς κανὼν, ὅταν τιμωρῇ τὴν ἐπιορκίαν, συνεισάγει
 « τὸν ὅρκον, ὡς νενομοθετημένον. Ἀλλὰ περὶ τοῦ κανόνος τούτου
 « εἵπομεν ἤδη τὰ δέοντα. Τ' ἀσυνάρτητα δὲ συναρτῶν ὁ σοφὸς
 « ξυγγραφεὺς, ἔρχεται καὶ εἰς τὸν ἀπόστολον Πέτρον. Διὰ τί δὲ
 « τοῦτο, δῆλον ἐξ ὧν φλυαρεῖ ὁ σοφός. Ἀλλὰ πόσον ἐπιτυχὲς
 « εἶναι τὸ ἐκ τῆς ἀξιοκατακρίτου πράξεως τοῦ Πέτρου συμπέ-
 « ρασμα ! « Εἶχε λοιπὸν τὴν πείραν——τοῦλάχιστον νὰ τὸν φυ-
 « λάττῃ ! » Παρασιωπῶμεν, ὅτι ὁ Πέτρος μετὰ τῶν λοιπῶν ἀγίων
 « ἀποστόλων διέταξε κανόνα κατὰ ἐπιορκίας, καὶ διὰ τὸν λόγον
 « καὶ εἰς ὅρκον ἐμπέσῃ ὁ χριστιανὸς, τοῦλάχιστον νὰ τὸν
 « φυλάττῃ. » Ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος εἶναι ὁ τὰ τοιαῦτα

γράφων, καὶ διὰ τοῦτο τίποτε δὲν εἶναι ξένον, οὐδὲ ξενόκουστον. — Ἐδοὶ τελειόνουσιν ὅσα ἡ πολυμυθὴς ἀμάθεια τοῦ αἰδέσιμωτάτου ἀρθρογράφου εὐλογον ἔκρινε νὰ εἴπῃ, ἐκ τοῦ ὅρκου τοῦ Εὐαγγερίου λαβοῦσα ἀφορμὴν.

Ῥπειδὴ λοιπὸν ὁ ὅρκος ἐγίνετο πάντοτε καὶ παρὰ κληρικῶν, τοῦτο εἶναι τρανωτάτῃ ἀπόδειξις, ὅτι δὲν ἀπηγορεύθη ποτὲ παρὰ τῆς ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο οὐδεὶς κανὼν ἐκκλησιαστικὸς ὑπάρχει ἀπαγορεύων τὸν ὅρκον εἰς τε τοὺς λαϊκοὺς καὶ εἰς τοὺς κληρικοὺς. Οὐδεὶς κανὼν ἐκκλησιαστικὸς ὑπάρχει ἐπιβάλλον ποινὴν εἰς τὸν ὁμνῶντα. Καὶ τοῦτο εἶναι πλέον ἢ βέβαιον. Ἐξεναντίας ὑπάρχουσιν ἀρχαιότατοι κανόνες τιμωροῦντες τὴν ἐπιορκίαν, καὶ εἰδομεν ἄνωτέρω ὅτι λέγει ὁ ΚΕ' ἀποστολικός. Ἄς ἴδῃ ὅστις θέλει καὶ τί λέγει ὁ ΕΔ' καὶ ΗΒ' τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Τί συμπεραίνεται ἐκ τούτου κατὰ τὴν ὀρθὴν λογικὴν; Ὅτι δὲν εἶναι ὁ ὅρκος ἀπηγορευμένος, ἀλλ' ἡ ἐπιορκία· διὸ καὶ αὕτη τιμωρεῖται, ὅχι ἐκεῖνος. Ἀλλ' ὁ ἐκ φήμης, ὡς φαίνεται, γνωρίζων τὴν λογικὴν μέγας οἰκονόμος συμπεραίνει ἐξ αὐτοῦ τὸ ἐναντίον! Θεωρεῖ πάντῃ περιττὸν τὸν ἀπαγορεύοντα τὸν ὅρκον κανόνα· διότι κανὼν, λέγει, κατὰ τοῦ ὅρκου ὑπάρχει τὸ, Μὴ ὁμόσαι ὅλως. Ἀλλ' ὁ εἰπὼν· Μὴ ὁμόσαι ὅλως· εἶπε καὶ· Μὴ μοιχεύσεις· καὶ ὁμῶς ἔθεσε καὶ ἡ ἐκκλησία κανόνας κατὰ τῆς μοιχείας. Ὁ εἰπὼν· Μὴ ὁμόσαι ὅλως· εἶπε καὶ· Μὴ κλέψεις· καὶ ὁμῶς ἔθεσε καὶ ἡ ἐκκλησία κανόνας κατὰ τῆς κλοπῆς. Διὰ τί; Διότι ἡ μοιχεία καὶ ἡ κλοπὴ ἐθεωρήθησαν καὶ παρὰ τῆς ἐκκλησίας κακίαι, καὶ διὰ τοῦτο ἐτέθησαν καὶ παρ' αὐτῆς νόμοι καὶ κατ' αὐτῶν τῶν κακιῶν. Ἄν ἐθεωρεῖτο παρ' αὐτῆς κακία καὶ ὁ ὅρκος, ἤθελε τεθῇ καὶ κατ' αὐτοῦ νόμος· ἐξεναντίας ἐτέθη νόμος κατὰ τῆς ἐπιορκίας· διότι αὕτη ἐθεωρήθη κακία, καὶ ὅχι ὁ ὅρκος.

Καὶ ἤξεύρετε, ἀναγνώσται, διὰ τί οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας, οἱ Ἀθανάσιοι, οἱ Βασίλειοι, οἱ Γρηγόριοι, οἱ Χρυσόστομοι, καὶ ἄλλοι, ἐσυμβούλευον τοὺς χριστιανούς, νὰ φεύγωσι τὸν ὅρκον; Διότι ὁ ὅρκος γεννᾷ τὴν ἐπιορκίαν! Τοῦτο λέγει ὁ μέγας οἰκονόμος ἐν στήλῃ δ'. Ἰσχυρώτατος λόγος πρὸς κώλυσιν τοῦ ὅρκου

καθόλου, καὶ αὐτοῦ δηλαδὴ τοῦ ἑπακτοῦ! Ἀλλὰ διὰ τί δὲν ἐσυμβούλευον αὐτοὺς ἐν ταύτῳ, νὰ φεύγωσι καὶ τὸν γάμον καθόλου; διότι ὁ γάμος γεννᾷ τὴν μοιχείαν; Διὰ τί δὲν ἐσυμβούλευον αὐτοὺς, νὰ φεύγωσι καὶ τὸν πορισμὸν περιουσίας; διότι οὗτος γεννᾷ τὴν κλοπὴν; Διὰ τί δὲν ἐσυμβούλευον αὐτοὺς, νὰ φεύγωσιν ὅλως καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ οἴνου; διότι ὁ οἶνος γεννᾷ τὴν μέθην; Γεννᾷ ὁ ὅρκος τὴν ἐπιορκίαν! Ἀλλὰ ποῖος ὅρκος; ὁ ἀκριτος, ὁ ἀδιάκριτος, ὁ παράλογος, ὁ προπετῶς καὶ ἀκρίτως περὶ παντὸς πράγματος ἐν τῷ κοινῷ βίῳ ἐκ κακῆς συνηθείας γινόμενος. Καὶ εἰδομεν ἀνωτέρω ἐκ τῆς τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Αὐγουστίνου, τίνα ὅρκον ἐσυμβούλευον οἱ πατέρες τοὺς χριστιανούς, ν' ἀποφεύγωσιν, ἀπὸ τίνος ὅρκου ἀπέτρεπον αὐτοὺς. Ἐκεῖνος ὁ ὅρκος ἐγέννα τῳόντι τὴν ἐπιορκίαν· διότι δυσκόλως ἐφυλάττετο. Ὁ ἑπακτὸς ὅρκος, περὶ οὗ ἡμῖν κυρίως ὁ λόγος, δὲν γεννᾷ τὴν ἐπιορκίαν. Καὶ ποσάκις ὁ ἄνθρωπος καθ' ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον θέλει εὐρεθῇ εἰς τὴν ἀπόλυτον ἀνάγκην τοῦ νὰ ὀρκισθῇ ἐπὶ δικαστηρίου; Ὁ ὅρκος αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν δὲν εἶναι κακόν. Ἄν ὁ ὅρκος ᾗτον κακόν, δὲν ἤθελε παραγγεῖλαι καὶ διατάξει αὐτὸν ὁ θεός. Si peccatum esset juratio, λέγει καὶ ὁ φιλόσοφος πατὴρ τῆς ἐκκλησίας Αὐγουστίνος, nec in veteri lege diceretur Non perjurabis: reddes autem Domino jusjurandum tuum. Non enim peccatum praeciperetur nobis. Δὲν εἶναι ὁ ὅρκος κακόν, ἵνα εἴπῃ τις, ὅτι ὁ ὀμνύων συνειθίζει εἰς τὸ κακόν. Ὅταν τις ἅπαξ κλέψῃ, κλέπτει καὶ πολλάκις. Ὅταν τις ἅπαξ ὀμόσῃ, ὀμνύει καὶ πολλάκις. Ἀλλ' ὁ κλέπτης καὶ ἅπαξ κλέπων, πράττει κακόν· ὁ δὲ ὀμνύων, καὶ μυριάκις ἂν ὀμόσῃ, δὲν πράττει κακόν, ἐὰν εὐορκῇ. Καὶ διὰ τί νὰ μὴν εὐορκῇ; Τίς ἀναγκάζει αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἐπιορκῇ;

Δὲν γεννᾷ λοιπὸν ὁ ὅρκος ἀπολύτως τὴν ἐπιορκίαν· ἀλλ' ὁ προπετῶς καὶ ἀκρίτως ἐκ κακῆς συνηθείας περὶ παντὸς πράγματος γινόμενος. Ἀλλὰ τίς ἐπαινεῖ, ἢ τίς συνιστᾷ τὸν ὅρκον τοῦτον; Ἐὰν δὲ καὶ ὁ τὸν ἑπακτὸν ὅρκον ὀμνύων περιπίπτῃ εἰς τὴν ἐπιορκίαν, αἴτιον τούτου εἶναι ἡ ἑλλειψὶς τῆς θρησκευτικῆς καὶ ἡθι-

κῆς ἀγωγῆς, ἡ ἑλλειψις τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ἀρχῶν. Ἐκεῖνος ἐπιорκεῖ ἐν δικαστηρίοις, ὅστις δὲν φοβεῖται τὸν θεόν, δὲν ἐντρέπεται τοὺς ἀνθρώπους, καταφρονεῖ καὶ περιπαίζει καὶ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα, θεωρεῖ τὰ πάντα θεμιτὰ πρὸς ἴδιον αὐτοῦ συμφέρον, δὲν ἐλέγχεται παντελῶς ὑπὸ τοῦ συνειδότος. Ὅστις ἀληθῶς σέβεται τὸν θεόν, ποτὲ δὲν ἐπιорκεῖ. Ὅστις γνωρίζει τὴν ἱερότητα τοῦ ὅρκου, ποτὲ δὲν ἐπιорκεῖ. Πῶς δύναται νὰ ἐπιорκήσῃ, ὅστις, ὀρκιζόμενος, καθ' ὅποιονδῆποτε τύπον καὶ ἂν ὀρκίζεται, ἐπικαλεῖται μάρτυρα τὸν θεόν, ὅτι λέγει τὴν ἀλήθειαν, καὶ μόνην τὴν ἀλήθειαν; Πῶς δύναται νὰ ἐπιорκήσῃ, ὅστις τρέμει τὸν ἑλεγχόν τοῦ συνειδότος; Πῶς δύναται νὰ ἐπιорκήσῃ, ὅστις καὶ μόλις εἰς νοῦν θέμενος τοιοῦτόν τι, νομίζει, ὅτι ὁ οὐρανὸς τὸν κεραυνοβολεῖ ἄνωθεν, ἡ γῆ σχίζεται καὶ τὸν καταπίνει κάτωθεν, οἱ ἄνθρωποι καταπτύουσιν αὐτὸν εἰς τὸ πρόσωπον; Δὲν γεννᾷ λοιπὸν ὁ ὅρκος τὴν ἐπιорκίαν, ἀλλ' ἡ παντελής ἀσέβεια, ἡ ἐσχάτη κακοθήεια, ἡ τελεία ἀσυνειδησία. Ἄς σκεφθῇ ὀλίγον περὶ τούτου ὁ αἰδεσιμώτατος οἰκονόμος, καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι εἰς τέλος θέλει συνομολογήσει μεθ' ἡμῶν.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

Ἐρχόμεθα εἰς τὸν Ε' αἰῶνα, καθ' ὃν συνεκροτήθησαν δύο οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ἡ ἐν Ἐφέσῳ ἐν ἔτει 431 ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ Μικροῦ, καὶ ἡ ἐν Χαλκηδόνι ἐν ἔτει 451 ἐπὶ Μαρκιανοῦ αὐτοκράτορος.

Εἴπομεν ἐν τοῖς προηγουμένοις, ὅτι, ἂν καὶ οἱ πατέρες τῆς ἐκκλησίας κατὰ μέρος κατέκρινον τὸν ὅρκον διὰ τὸ εὐαγγελικόν· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμῶσαι ὅλως » ἡ ἐκκλησία ὁμῶς δὲν ἀπηγόρευεν αὐτὸν ποτὲ οὔτε εἰς τοὺς λαικοὺς, οὔτε εἰς τοὺς κληρικοὺς· διὰ τοῦτο, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι κανόνες κατὰ τῆς ἐπιорκίας, καὶ κατὰ τῶν ὀμνούντων ὅρκους ἐθνικοὺς, οὐδεὶς κανὼν ὑπάρχει κατὰ τοῦ ὅρκου.

Ἐξ ἐναντίας ὑπὲρ αὐτοῦ ὑπάρχουσι κανόνες ἐπισημότατοι, αὐτὴ ἢ πρᾶξις τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι βουλευομένων, ὀρίζουσιν καὶ ἀποφασίζουσιν. Ὅτι δὲ ὠρkiζον αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι καὶ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ μοναχοὺς, τοῦτο δὲν εἶναι ἀπόκρυφον· εἶναι πασιγνώστον· μαρτυροῦσι τρανῇ τῇ φωνῇ αὐτὰ τὰ συνοδικὰ πρακτικά, καὶ αὐτὰ πρόκεινται παντὶ ἀνθρώπῳ εἰς ἀνάγνωσιν. Μόνος ὁ μέγας οἰκονόμος καὶ καθολικὸς· ἱεροκέρυξ δὲν πείθεται εἰς τὴν ἀλήθειαν ταύτην. Τί τὸν ὠφελοῦσι λοιπὸν αἱ μερικαὶ τῶν πατέρων γινῶμαι, ὅταν ἔχῃ ἐναντίον αὐτοῦ οἰκουμενικὰς συνόδους; Ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος εἶναι ἀνωτέρα καὶ ὑπερτέρα πάντων τῶν κατὰ μέρος πατέρων, εἶναι τὸ ἀνέκκλητον δικαστήριον. Ὁ Χρυσόστομος ἔγραφε καὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν, καθὼς ἔγραφε καὶ κατὰ τοῦ ὅρκου· καὶ ὅμως αἱ σύνοδοι ἀναθεματίζουν· καὶ οὐ μόνον ζῶντας, ἀλλὰ καὶ τεθνηκότας. Ὁ Χρυσόστομος λοιπὸν εἶναι εἰσακουστέος, ἢ αἱ σύνοδοι; Τὸ ἔθνος ὅλον συναγμένον δι' ἀντιπροσώπων του εἰς ἐθνικὴν συνέλευσιν εἶναι εἰσακουστέον, ἢ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος; Κατὰ μὲν τὴν ὀρθὴν λογικὴν εἰσακούονται αἱ σύνοδοι· κατὰ δὲ τὴν λογικὴν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου εἰσακούονται οἱ κατὰ μέρος πατέρες.

Ὅτι δὲ αἱ ἀντιπροσωπεύουσιν τὴν μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀπαστολικὴν ἐκκλησίαν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐπέβαλλον ὅρκον καὶ εἰς ἐπισκόπους, καὶ εἰς πρεσβυτέρους, καὶ εἰς διακόνους, καὶ εἰς μοναχοὺς, ὁμολογοῦσιν αὐταὶ αἱ ἰδία.

Α'. ἡ ἐν ἔτει 431 ἐν Ἐφέσῳ συγκροτηθεῖσα Γ' οἰκουμενικὴ σύνοδος.

Ἐπὶ τῆς συνόδου ταύτης ἐδικάζετο ὁ ἀρχιεπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως Νεστόριος. Προσκληθεὶς δὲ οὗτος τρεῖς παρὰ τῆς συνόδου, κατὰ τὴν παραδεδεγμένην τάξιν, εἰς τὸ νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον αὐτῆς, δὲν ὑπήκουσε. Μετὰ δὲ τὴν τρίτην πρόσκλησιν, Φεῖδος ὁ ἐπίσκοπος Ἰόππης εἶπεν· « Ὅτι καὶ ἐπιμένει [ὁ Νεστόριος] ἕως σήμερον τῇ αὐτῇ διδασκαλίᾳ, δύνανται λέγειν καὶ οἱ παρόντες θεοσεβέστατοι ἐπίσκοποι, Ἀκάκιος καὶ ὁ Κύριος

« Θεόδοτος· οἱ καὶ διαλέξεις πρὸς αὐτὸν ἐποιήσαντο, ὥστε καὶ
 « κινδυνεύσαι τινα ἀπ' αὐτῶν· οὓς καὶ παρακαλοῦμεν, καὶ ὀρ-
 « κίζομεν κατὰ τῶν προκειμένων ἀγίων εὐαγγελίων, ἐπὶ τῆς
 « πίστεως τῶν ὑπομνημάτων εἰπεῖν, τί ἤκουσαν πρὸ τριῶν τούτων
 « ἡμερῶν παρ' αὐτοῦ Νεστορίου. — Κύριλλος ἐπίσκοπος Ἀλεξαν-
 « δρείας, ὁ καὶ πρόεδρος τῆς συνόδου, εἶπεν· «Ἐπειδὴ οὐ περὶ τῶν τυ-
 « χόντων ἡμῖν ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τοῦ πάντων κεφαλαιωδωδέστερου
 « πράγματος, φημί δὴ τῆς ὀρθῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, ἀκόλουθόν
 « ἐστὶ τοὺς εὐλαβεστάτους ἐπισκόπους Θεόδοτον καὶ Ἀκάκιον,
 « κατὰ τὰς παρακλήσεις τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Φεῖδου,
 « καὶ τοὺς ὀρκισμοὺς τοὺς ἐπενεχθέντας, φιλαλήθεις ὄντας καὶ
 « ἁγίους, εἰπεῖν ἅπερ ἀκηκόασι λέγοντος αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐφεσίῳ
 « πόλει, διάλεξιν πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς πίστεως κινήσαντες.»
 (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Α'. Σελ. 82). Τί λέγεις εἰς ταῦτα,
 αἰδεσιμώτατε μέγα οἰκονόμει; Ὁ Κύριλλος λέγει τοὺς δύο ἐπι-
 σκόπους φιλαλήθεις καὶ ἁγίους· καὶ ὅμως οὔτε ἡ φιλαλήθεια
 αὐτῶν καὶ ἁγιοσύνη, οὔτε ὁ ἐπισκοπικὸς αὐτῶν χαρακτήρ, οὔτε
 ἡ ἀρχιερατικὴ αὐτῶν συνείδησις ἦσαν ἱκανὰ εἰς κατάπεισιν, καὶ
 ἦτον χρεῖα καὶ ὅρκου κατὰ τῶν προκειμένων ἀγίων εὐαγγελ-
 .ίων! Τί λέγεις εἰς ταῦτα, ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμει; Ὁ Κύριλλος,
 εἰς, κατὰ σέ, τῶν ἐναντίων τοῦ ὅρκου πατέρων τῆς ἐκκλησίας,
 ἀκούει τὸν ἐπίσκοπον Ἰόππης Φεῖδον ἐπάγοντα εἰς φιλαλήθεις
 καὶ ἁγίους ἐπισκόπους ὅρκον κατὰ τῶν προκειμένων ἀγίων
 εὐαγγελίων, καὶ ὅχι μόνον δὲν ἐπιπλήττει αὐτὸν ὡς πρόεδρος
 διὰ τὴν ὁποίαν ἐπιφέρει ὕβριν εἰς φιλαλήθεις καὶ ἁγίους ἐπισκό-
 πους ἐναντίον τῆς εὐαγγελικῆς ἐντολῆς, Μὴ ὁμῶσαι ὁλως· ἀλλὰ
 καὶ ἐγκρίνει τὴν πρότασιν ἐκείνου, λέγων· Ἐκόλουθόν ἐστὶ τοὺς
 εὐλαβεστάτους ἐπισκόπους Θεόδοτον καὶ Ἀκάκιον, κατὰ τὰς
 παρακλήσεις τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Φεῖδου καὶ τοὺς ὀρ-
 κισμοὺς τοὺς ἐπενεχθέντας κ.τ.λ. « Πρόσδραμε εἰς τὴν ἀγα-
 πητὴν σου σοφιστείαν, καὶ ζήτηε παρ' αὐτῆς βοήθειαν καὶ κατὰ
 τοῦ παραδείγματος τούτου. Ἄλλ' ὅ,τι καὶ ἂν εἴπῃς καὶ κατ'
 αὐτοῦ, θέλει εἶναι κατὰ τῆς κακῆς κεφαλῆς σου. Καὶ τὸ φρονι-

μώτερον εἶναι ἢ ἄκρα σιωπῇ, ἵνα μὴ γενῆς πάλιν γελοῖος εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Φείσθητι, ἂν ὄχι ἄλλου, κἂν τοῦ λευκοῦ σου πώγωνος !

Ὁ ἐχθρὸς τοῦ ὄρκου Κύριλλος, γράφων πρὸς τὸν Νεστορίον, ἔλεγεν αὐτῷ· « Ἀλλὰ γὰρ ἀκόλουθον ἐγγράφως καὶ ἐνωμότως » ὁμολογῆσαι, ὅτι ἀναθεματίζεις τὰ σαυτοῦ μικρὰ καὶ βέβηλα « δόγματα. » Δὲν ἤρκειτο εἰς τὴν ἔγγραφον ὁμολογίαν τοῦ Νεστορίου ὁ Κύριλλος· ἀλλ' ἤθελε καὶ ὄρκον, καὶ ἐπίσκοπος παρ' ἐπισκόπου ! (Τομ. Α'. Σελ. 457).

Μοναστὴς τις Βίκτωρ ὀνομαζόμενος, φίλος ἀγαπητὸς τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ὄρκου Κυρίλλου, κατηγορούμενος παρὰ τινων, ὅτι καὶ αὐτὸς τῶν ἐκτόπων τινὰ πεφυλάρχε κατ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίλλου, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεστράφησαν αὐτὸν πάντες, ὡς ἕνα τῶν ἀνασίων μεμισσηκότες· « τοῦτο γινούς ὁ πρεσβύτες, πλείστον ὅσων αὐτὸν » περιεστικόντων ἁγίων ἐπισκόπων, ἀνατείνεις τὰς χεῖρας εἰς τὸν σύ- » ρανόν, ὁμώμοκεν ἀσυνήθως κατὰ τε τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ » τῶν σεπτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, μηδὲν ἑαυτῷ συνειδέναι » τοιοῦτον. » (Τομ. Α'. Σελ. 608.) Ἐπαρᾶξενεῦθ' ὁ Κύριλλος ὅχι ὅτι ὁμώμοκεν ὁ πρεσβύτες· διότι τοῦτο δὲν ἦτόν τι ἀσύνη- » θες· ἀλλ' ὅτι ὁμώμοκεν ἀσυνήθως, δηλαδὴ ὄχι κατὰ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, ὅστις ἦτον ὁ συνήθης ὄρκος, ἀλλὰ κατὰ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος καὶ τῶν σεπτῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων. Ἀναφέρει τοῦτο καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος. Πλὴν, ἂν ἤξευρεν ὅτι ἔγραφε, καλῆτερον ἤθελε πράξει, ἐὰν δὲν τὸ ἀνέφε- » ρεν. Ἀς μᾶς συγχωρηθῇ δὲ ἐνταῦθα ἐν παρόδῳ μία μικρὰ πα- » ρατήρησις, ἡ ἐξῆς· Ἄν ὁ Σελ. 608 Βίκτωρ ᾔηναι ὁ αὐτός, ὅστις Σελ. 441 λέγεται Οὐδέκτωρ, εἶναι ἄπορον, πῶς ὁ Κύριλλος ὀνομάζει αὐτὸν ἀγαπητόν, καὶ ἀπολογεῖται ὑπὲρ αὐτοῦ Σελ. 608, ὃν ὑβρίζει Σελ. 441, λέγων « Οὐδὲν δὲ θαυμαστόν, εἰ » κακῶς ἡμᾶς λέγουσιν αἱ κοπρίαι τῆς πόλεως, Χαιρήμων, Οὐδέ- » κτωρ, Σωφρονᾶς, καὶ τὸ τοῦ φυρατοῦ Φλαβιανοῦ παιδαρῦλλιον. » Αἰεὶ γὰρ γεγόνασι καὶ περὶ ἑαυτοὺς καὶ περὶ πάντας κακοί. » Ἐπὶ τῆς αὐτῆς Συνόδου, τῆς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τοῦ ὄρκου Κυ-

ρίλλου προεδρευομένης, αναγινώσκεται διαμαρτυρία τῶν κληρικῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀρχομένη οὕτως· « Ὁρκίζω τὸν λαμβάνοντα τὸδε τὸ χαρτίον κατὰ τῆς ἁγίας Τριάδος, ὥστε φανερόν αὐτὸ ποιῆσαι κ.τ.λ. » Καὶ εἴκοσι καὶ εἰς λαϊκοί, τὸ πελεῖστον μέρος· Φιλαδελφεῖς, οἱ μὲν Τεσσαρεςκαιδεκατῖται, οἱ δὲ Ναυατιανοί, ἀναφέρονται ἐγγράφως πρὸς τὴν Σύνοδον, καὶ ἀπαρνούμενοι τὰς αἱρέσεις προσέρχονται τῇ ἀγιωτάτῃ καὶ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ. Ἐκαστος αὐτῶν ὑπογράφεται, καὶ ἀναθεματίζων τὴν ἰδίαν αὐτοῦ αἵρεσιν, ἐπιφέρει καὶ τό· « Ἐπομνύμενος τὴν » ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα, καὶ τὴν εὐσέβειαν καὶ νίκην τῶν » δεσποτῶν τῆς οἰκουμένης, Φλαυίου Θεοδοσίου καὶ Φλαυίου Οὐα- » λεντινιανοῦ, τῶν αἰωνίων Αὐγούστων. » Καὶ ἄλλος· « Ἐπομο- » σάμην τὸν σεβάσμιον ὄρκον τῆς ἁγίας Τριάδος, καὶ τὴν νίκην » καὶ σωτηρίαν τῶν δεσποτῶν τῆς οἰκουμένης. » Καὶ ὁ πρόεδρος τῆς συνόδου, ὁ ἐχθρὸς τοῦ ὅρκου Κύριλλος, δέχεται τοιαύτας ἐκθέσεις!

Ὁ ἐχθρὸς τοῦ ὅρκου Κύριλλος ἔπραξε καὶ ἄλλο τι, καὶ ἂς αἰκούσῃ τοῦτο ὁ αἰδесиμώτατος ἀρθρογράφος ἀπὸ τοῦ στόματος τοῦ πρεσβυτέρου Ἀθανασίου, υἱοῦ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Κυρίλλου, ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον δοθέντος παρ' αὐτοῦ λιβέλλου. « Οὗτος [ὁ Κύριλλος], μέλλων τελευτᾶν, διαθήκας θε- » μενος, ἐτίμησε τὸν μετ' αὐτὸν γενόμενον ἐπίσκοπον, ὅς τις ἐὰν » ᾤ, πλείστοις καὶ μεγάλοις λεγάτοις ἐκ τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ὑπο- » στάσεως, ὀρκώσας τοῦτον ἐγγράφως κατὰ τῶν σεπτῶν καὶ » φρικτῶν μυστηρίων, ὥστε θάλψαι τὸ αὐτοῦ γένος, καὶ ἐν μη- » δυνὶ κάματος αὐτῷ παρασχεῖν. Ἀλλ' ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος » Διόσκορος, ἐπὶ κακῷ οὐ μόνον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πάσης ἐκείνης » τῆς διοικήσεως, διαδεξάμενος τὸν θρόνον, ἀπεχθανόμενος πρὸς » τὴν ὀρθὴν ἐκείνου πίστιν, αἰρετικὸς τυγχάνων, οὐ μόνον οὐ » θάλλπει, ἀλλὰ καὶ παρ' οὐδὲν θέμενος τοὺς φρικτοὺς ὅρκους, » τὰ ἐναντία εἰς ἡμᾶς διεπράξατο, πᾶσαν ἐπινοῶν καθ' ἡμῶν » ἐπιβουλήν. » (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 121). Τί λέγεις περὶ τούτων, αἰδесиμώτατε ἀρθρογράφε, Δὲν ἐπάγουσιν ὅρκον αἱ

οικουμενικαὶ σύνοδοι εἰς κληρικούς; Ἐναντίος τοῦ ὅρκου εἶναι ὁ Ἀλεξανδρείας Κύριλλος, ἐν ᾧ καὶ ὅρκους ἐπάγει εἰς κληρικούς, καὶ ὅρκους δέχεται, καὶ ὅρκους ἐγκρίνει; Μόνον εἰς τὸν θυπσεβῆ καὶ μιὰν Νεστόριον διέταξεν ὅρκον ὁ Κύριλλος; Συμβίβασε ταῦτα σὺ πρὸς ὅσα γράφεις κατὰ τοῦ ὅρκου, ὡς ὅλως ἀπηγορευμένου!

Β'. *Ἡ Δ' οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἡ ἐν Χαλκηδόνι.*

Ἐπὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικῆς συνόδου καθρέθη ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Διόσκορος, ὡς ὁμόφρων τοῦ αἰρετικοῦ Εὐτυχοῦς, τοῦ παρ' αὐτῆς ταύτης τῆς συνόδου καθαιρεθέντος, καὶ ὡς ἀπειθὴς εἰς τὴν πρόσκλησιν τῆς συνόδου. Μετὰ δὲ τὴν καθάρειν ταύτην προέβη ἡ σύνοδος εἰς τὸ σπουδαίω-
 ττον καὶ κυριώτατον ὑποκείμενον—τὰ περὶ πίστεως. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς ταύτην εἶχεν ἄμεσον σχέσιν ἡ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Φλαυϊανὸν ἐπιστολὴ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης Λέοντος, ἐζητήθη ἡ περὶ αὐτῆς γνώμη τῆς συνόδου. Οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες καὶ ἡ ὑπερφυὴς σύγκλητος, εἶπον· «Ἐπειδὴ
 » τὰ θεῖα εὐαγγέλια παρὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας προτεθέντα
 » ὁρῶμεν, ἕκαστος τῶν συνελθόντων ἐπισκόπων διδασκᾶτω, εἴ γε
 » ἡ ἐκθεσις τῶν τριακοσίων δεκαοκτῶ πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ
 » συνελθόντων, καὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἑκατὸν πεντήκοντα ἐν τῇ
 » βασιλευούσῃ πόλει συναθροισθέντων, συμφωνεῖ τῇ ἐπιστολῇ
 » τοῦ εὐλαβεστάτου ἀρχιεπισκόπου Λέοντος.» (Πρακτικ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 132). Καὶ σημειούσθω ἐνταῦθα τό· «Ἐπειδὴ
 » τὰ θεῖα εὐαγγέλια παρὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας προτεθέντα
 » ὁρῶμεν, ἕκαστος κ.τ.λ.» ὡς ἂν εἰ ἔλεγον οἱ ἄρχοντες πρὸς τοὺς ἐπισκόπους· «Ἐκαστος ὑμῶν, ἐπὶ τῶν προκειμένων θείων
 » εὐαγγελίων ὁμνῶν, διδασκᾶτω, εἴ γε κ.τ.λ.» Ἄν τοῦτο δὲν ἐννόουν οἱ ἄρχοντες, πρὸς τί ἔλεγον· «Ἐπειδὴ τὰ θεῖα εὐαγγέ-
 » λια παρὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας προτεθέντα ὁρῶμεν,» ἐν ᾧ ταῦτα ἦσαν τακτικῶς ἐφ' ὅλων τῶν συνεδριάσεων προκείμενα;

Καθ' ὃ δὲ εἶπον οἱ ἄρχοντες, ἤρξαντο οἱ ἐπίσκοποι συγκατατίθεσθαι καὶ ὑποσημαίνεισθαι τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Λέοντος,

ὡς ὀρθῶς ἐχούσῃ. Καὶ ἀφ' οὗ συγκατετέθη καὶ ὑπέγραψε τὸ πλεῖστον τῶν ἐπισκόπων μέρος, εἶπον οἱ ἄρχοντες· « Εἰ καὶ οἱ » λοιποὶ πάντες, οἱ μὴ ἰδικῶς κατατιθέμενοι εὐλαβέστατοι ἐπί- » σκοποι, συντίθενται τοῖς εἰρημένοις παρὰ τῶν καταθεμένων » ὁσιωτάτων πατέρων, οἰκεία φωνῇ διδασκέτωσαν. » Τότε πάν- » τες οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν· « Πάντες συντιθέμεθα· » πάντες συναινοῦμεν· πάντες ὁμοίως πιστεύομεν κ.τ.λ., ὡς ἐν Σελ. 142. » Ἀλλ' οἱ παρόντες εἰς τὴν σύνοδον Αἰγύπτιοι ἐπί- » σκοποι ἀννηέχθησαν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς » τὴν σύνοδον, ὁμολογοῦντες μὲν, ὅτι πιστεύουσιν καὶ αὐτοὶ, ὡς πιστεύουσιν καὶ οἱ λοιποὶ, καὶ ἀναθεματίζουσι πᾶσαν αἵρεσιν· ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ἀνεθεματίζον ὀνομαστὶ καὶ τὸν Εὐτυχέα, δὲν ἔλεγον δὲ καὶ ῥητῶς, ὅτι συγκατετίθεντο τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Λέοντος, ἡ σύνοδος, ὑποπτεύουσα ὑποκεκρυμμένην πονηρίαν, ἐπέμενε ἀπαιτοῦσα παρ' αὐτῶν καὶ τὰ δύο. Εἰς μάτην οἱ Αἰγύπτιοι ἐβόων, ὅτι δὲν συγκατετίθεντο τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Λέοντος, ὅχι ὅτι ἀπεδοκίμαζον καὶ δὲν παραδέχοντο αὐτὴν ὡς ἐναντίαν τῇ ὀρθῇ πίστει, ἀλλὰ διότι κατ' ἀρχαῖον ἔθος δὲν ἐδύναντο νὰ πράξωσι τοιοῦτόν τι οἱ τῆς Αἰγύπτου ἐπίσκοποι παρὰ γνώ- μην τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας· καὶ ἐπειδὴ διὰ τὴν κα- θαίρεσιν τοῦ Διοσκόρου τοιοῦτος δὲν ὑπῆρχεν, ἤθελον ν' ἀναμεί- νωσι τὴν χειροτονίαν ἐτέρου. Ἡ σύνοδος ἐξελάμβανεν ὅλα ταῦτα προφάσεις. Ἡ περὶ τοῦ ὑποκειμένου τούτου συζήτησις εἶναι θορυ- βωδεστάτη. Ἐν δὲ τῷ θορύβῳ τούτῳ εἶπέ τις τῶν ἐπισκό- πων περὶ τῶν Αἰγυπτίων· « Ὁ σκοπὸς αὐτοῖς ἐστίν, ὡς περ » ἐν Ἑρέσω τὰ πάντα συνέχον, καὶ σκανδάλων ἐπλήρωσαν τὴν » οἰκουμένην, καὶ νῦν παραῖξαι τὴν ἀγίαν ταύτην καὶ μεγάλην » σύνοδον. Δεόμεθα οὖν, μὴ προχωρῆσαι αὐτοῖς, ἀλλ' ἢ συνθέσθαι » αὐτοὺς τῇ ἐπιστολῇ, ἢ δεῖξασθαι τὰ ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτί- » μιαι, καὶ εἰδέναι, ὅτι ἀκοινώνητοί εἰσι. » καὶ ἐπανέλαβεν ἕτερος· » Εἰ φρονοῦσιν ὀρθῶς, δεῖξάτωσαν τὸν ἑαυτῶν σκοπὸν τὸν περὶ » τὴν πίστιν, καὶ δεῖξάσθωσαν τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀρχιεπισκόπου » Λέοντος· εἰ δὲ μὴ βούλονται, ἀκοινώνητοί εἰσιν. » Τότε οἱ

εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν· « Τοῦτο πάντες λέγομεν·
 πάντες οὕτω φρονοῦμεν. » Καί ἰδοὺ ἡ περὶ τῶν Αἰγυπτίων γνώ-
 μη, ἡ μᾶλλον ἀπόφασις τῆς συνόδου. Κατ' αὐτὴν οἱ Αἰγύ-
 πτιοι ἐπίσκοποι ἦσαν ἀκοινώνητοι, ὅ ἐστιν, ἀφωρισμένοι τῆς
 τῶν ὀρθοδόξων κοινωνίας, ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας! Ἀλλὰ καί
 μετὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην διαρκεῖ καὶ ἡ συζήτησις καὶ ὁ θό-
 ρυθος. Τέλος ἡπιώτερον καὶ φιλανθρωπότερον φρονοῦντες οἱ
 μεγαλοπρεπέστατοι καὶ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες καὶ ἡ ὑπερφυῆς
 σύγκλητος, εἶπον· « Ἐπειδὴ οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι τῆς
 « Αἰγυπτίων, οὐχ ὡς μαχόμενοι τῇ καθολικῇ πίστει, ὑπογράψαι
 « τῇ ἐπιστολῇ τοῦ θειοτάτου ἀρχιεπισκόπου Λέοντος ἐπὶ τοῦ πα-
 « ρόντος ἀνεβάλλοντο, ἀλλὰ φάσκοντες ἔθως εἶναι ἐν τῇ Αἰγυπτιακῇ
 « διοικήσει, παρὰ γνώμην καὶ διατύπωσιν τοῦ ἀρχιεπισκόπου
 « μηδὲν τοιοῦτον ποιεῖν, καὶ ἀξιοῦσιν ἐνδοθῆναι αὐτοῖς ἄχρι
 « τῆς χειροτονίας τοῦ ἐσομένου τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπό-
 « λεως ἐπισκόπου, εὐλογον ἡμῖν ἐράνη καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε
 « αὐτοῖς μένουσιν ἐπὶ τοῦ ἰδίου σχήματος ἐν τῇ βασιλευούσῃ
 « πόλει, ἐνδοσιν παρασχεθῆναι, ἄχρις ἂν χειροτονηθῇ ἐπίσκο-
 « πος τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως. » Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ
 ἄρχοντες εἶπον· « Ὡστε αὐτοῖς μένουσιν ἐπὶ τοῦ ἰδίου σχή-
 « ματος ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει, ἐνδοσιν παρασχεθῆναι, ἄχρις
 « ἂν χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως. »
 Πασχασίνος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος καὶ τοποτηρητὴς τοῦ
 ἀποστολικοῦ θρόνου, εἶπεν· « Εἰ προστάττει ἡ ὑμετέρα ἐξου-
 « σία, καὶ κελεύετε τί ποτε αὐτοῖς παρασχεθῆναι φιλανθρω-
 « πίας ἐχόμενον, ἐγγύας δότωσαν, ὅτι οὐκ ἐξέρχονται ταύ-
 « τος τῆς πόλεως, ἕως οὗ ἡ Ἀλεξανδρέων ἐπίσκοπον δέξηται. »
 Εἶπεν ὁ Πασχασίνος « ἐγγύας δότωσαν ». Ἀλλ' ἦτον τάχα
 δυνατόν τοῦτο εἰς ἀνθρώπους μακρὰν τῆς ἑαυτῶν πατρίδος ὄν-
 τας; Τοῦτο προϊδόντες βέβαια οἱ μεγαλοπρεπέστατοι καὶ ἐν-
 δοξότατοι ἄρχοντες καὶ ἡ ὑπερφυῆς σύγκλητος, εἶπον· « Ἡ τοῦ
 « ὁσιωτάτου ἐπισκόπου Πασχασίνου ψῆφος βεβαία ἐστίν. Ὅθεν
 « μένοντες ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι

« τῶν Αἰγυπτίων ἢ ἐγγύας παρέξουσιν, εἰ τοῦτο αὐτοῖς δυνατόν,
 « ἢ ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθήσονται, ἀναμένοντες τὴν χειροτο-
 « νίαν τοῦ ἐσομένου ἐπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπό-
 « λεως. » Καὶ οὕτως ἐτελείωσεν ἡ συζήτησις καὶ ὁ πολὺς θό-
 ρυθος. (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 143 καὶ 144).

Ἐκ τῆς πιστῆς καὶ ἀκριβοῦς ἐκθέσεως ταύτης δῆλον γίνεται,
 ὅτι οἱ ἄρχοντες δὲν ἐπρότειναν οὔτε ἐγγύας, οὔτε ἐξωμοσίαν·
 ἀλλὰ θέλοντες καὶ τὸν πολὺν θόρυβον νὰ παύσωσι καὶ τὸ πρῶ-
 μα εὐσχημότερον νὰ οἰκονομήσωσιν, εἶπον· «Εὐλόγον ἡμῖν ἐφάνη
 « καὶ φιλάνθρωπον, ὥστε αὐτοῖς μένουσιν ἐπὶ τοῦ ἰδίου σχήμα-
 « τος ἐν τῇ βασιλευούσῃ πόλει, ἔνδοσιν παρασχεθῆναι, ἄχρις
 « ἂν χειροτονηθῇ ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως. »
 Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Πασχασῖνος εἶπεν· « ἐγγύας δύτωσαν » ἐπανέλα-
 βον τότε αὐτοί· « Ἡ ἐγγύας παρέξουσιν, εἰ τοῦτο αὐτοῖς δυνα-
 τόν, ἢ ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθήσονται. » Ὁ ἐστὶν, ἐπειδὴ ἡ
 σύνοδος δὲν πιστεύει οὔτε εἰς τὸν λόγον αὐτῶν, οὔτε εἰς τὸν
 χαρακτῆρα, ἐν τῶν δύο ὀφείλουσι νὰ πράξωσιν, ἢ ἐγγυητάς νὰ
 δώσωσιν, ἢ τοῦτο ἦναι εἰς αὐτοὺς δυνατόν, ὅτι δὲν ἀναχω-
 ροῦσιν εἰς Αἴγυπτον, ἢ, ἂν τὸ δοῦναι αὐτοὺς ἐγγυητάς ἦναι ἀδύ-
 νατον, νὰ ὁμόσωσιν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν σωτηρίαν τοῦ βα-
 σιλέως, καὶ εἰς τὴν οἰκείαν σωτηρίαν· διότι τοῦτο εἶναι ἐξωμο-
 σία. Τοῦτο λέγει καὶ ὁ Βαλσαμών. « Ἐν τῷ μέσῳ δὲ ἡ ἐγγυη-
 « τὰς δοῦναι παραστάσεως, ἢ, ἐὰν μὴ δύνωνται δοῦναι ἐγγυητάς,
 « ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθῆναι. » Ἐν ἅρᾳ τῶν δύο ἔπρεπε νὰ πράξω-
 σιν οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίσκοποι. Ποῖον δὲ ἔπραξαν, ἄδηλον· διότι
 τὰ πρακτικὰ σιωπῶσι περὶ τούτου. Τί δὲ θέλει ὁ ὀρθὸς λόγος;
 τὸ δεύτερον. Διότι, ἂν ἐξακόσιοι καὶ τριάκοντα ἐπίσκοποι δὲν
 ἔδιδον αὐτοῖς πίστιν, καὶ, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὸν λόγον καὶ εἰς
 τὸν χαρακτῆρα αὐτῶν, ἀπήτουν παρ' αὐτῶν καὶ τι πλεόν πρὸς
 ἀσφάλειαν· ἀνὲξ ακόσιοι καὶ τριάκοντα ἐπίσκοποι ἐβῶν· « χλευά-
 σαι ἡμᾶς θέλουσι, καὶ ἀπελθεῖν. » ἂν ἐξακόσιοι καὶ τριάκοντα
 ἐπίσκοποι ἐζωγράφιζον τοὺς δέκα ἢ δεκατρεῖς Αἰγυπτίους ὡς
 ἀνθρώπους ταραχοποιούς, ποῖοι ἄλλοι ἐν Χαλκηδόνι, ἢ ἐν Κων-

σταντινουπόλει, ἐν ἀλλοδαπῇ δηλαδὴ, ἐγίνοντο ὑπὲρ αὐτῶν ἐγγυη-
 ταί; Τὸ ἀδύνατον τοῦτου προβλέποντες βέβαια οἱ ἄρχοντες,
 ἐπρότειναν τὴν ἐξωμοσίαν, ὡς μᾶλλον δυνατὴν· καὶ ὡς ταιαύτην
 παρεδέχθη βέβαια αὐτὴν καὶ ἡ σύνοδος· διότι δὲν ἤτον οὔτε
 τι ἀσύνηθες, οὔτε τι ἐναντίον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν τοῖς πρακτικοῖς
 δὲν φέρεται ῥητῶς, ὅτι ἡ σύνοδος παρεδέχθη τὴν παρὰ τῶν
 ἀρχόντων προταθεῖσαν ἐξωμοσίαν, λαμβάνει ἐκ τοῦτου ἀφορμὴν
 ὁ σοφὸς οἰκονόμος, καὶ πλάττει ὅ,τι μόνη ἡ ἐσχάτη ἀλογία δύνα-
 ται νὰ πλάσῃ! Καὶ εἶναι παράξενον, πῶς ἄνθρωπος, νομιζόμενος
 πεπαιδευμένος καὶ σοφός, ἀκολουθῶν τυφλῶς τῷ μακαρίτῃ Νι-
 κοδήμῳ τῷ Ἀγιορείτῃ, λέγοντι ἐν τῷ ἱερῷ Πηδαλίῳ· « Ὅθεν
 » ἡμεῖς ἐν τῷ παρόντι τριακοστῷ κανόνι, βλέποντες, πῶς ὁ μὲν
 » τοποτηρητὴς τοῦ Πάπα Πασχασῖνος, τ' αὐτὸν εἰπεῖν, πῶς ἡ
 » σύνοδος ὅλη δι' αὐτοῦ, ἔστερξεν εἰς τὸ νὰ δώσουν μόνον ἐγγυη-
 » τὰς ἄλλους διὰ λόγουτων οἱ δέκα τῶν Αἰγυπτίων ἐπίσκοποι,
 » ὅτι δὲν φεύγουν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀν δὲν ὑπογρά-
 » ψουν· οἱ δὲ ἐξωτερικοὶ ἄρχοντες τοῦ βασιλέως, ἀπὸ τὸν πολι-
 » τικὸν νόμον κινούμενοι, ἐπρόσθεσαν, ὅτι, ἀν δὲν δώσουν ἐγγυη-
 » τὰς, νὰ κάμουν ἐξωμοσίαν, ὅτι δὲν θέλουν φύγει. Ταῦτα,
 » λέγω, ἡμεῖς βλέποντες, τὰς μὲν ἐγγυὰς ὅπου ἡ ἱερὰ σύνοδος
 » διὰ τοῦ Πασχασῖνου ἐδιώρισεν, εἰς τὸν κανόνα συνετάξαμεν, τὴν
 » δὲ ἐξωμοσίαν ἀφήκαμεν ἔξω, ὡς μὴ τῆς συνόδου ὄντα διορι-
 » σμὸν, ἀλλὰ τῶν βασιλικῶν ἀρχόντων, καὶ ἀπλῶς τοῦ πολι-
 » τικοῦ νόμου διορισμὸν, καὶ ὅχι τῶν θείων κανόνων· (οὐδαμοῦ
 » γὰρ οἱ θεῖοι κανόνες διορίζουσι νὰ ὁμνύῃ τινάς, εἴτε εἰς τὴν
 » θεὸν, εἴτε εἰς τὸν βασιλέα, ὡς ἐναντίον εἰς τὰ ἅγια εὐαγγέλια)·
 » ἀν καὶ ἡ σύνοδος πρὸς τὸ παρὸν ἘΣΙΩΠΗΣΕ, καὶ δὲν ἠθέ-
 » λησε νὰ ἀντείπῃ εἰς τοὺς ἄρχοντας, ἵνα μὴ προξενήσῃ αὐτοῖς
 » σύγχυσιν. » Ἀκολουθῶν, λέγομεν, τυφλῶς τῷ Νικοδήμῳ, στη-
 ρίζεται καὶ αὐτὸς εἰς τὴν σιωπὴν τῆς συνόδου, καὶ συμπεραίνει
 ἔξ αὐτῆς ὅ,τι, ὁρθῶς συλλογιζόμενος, δὲν ἐδύνατο νὰ συμπεράνῃ.
 Ἄν ἐσυλλογίζετο λογικῶς, ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, ὅτι ἐσιώπησεν ἡ σύνο-
 dos, ὅχι δι' ὃν λόγον φέρει ὁ Νικοδήμος, ἀλλὰ διότι δὲν εἶχεν

ἀφορμὴν εἰς τὸ λαλῆσαι ἢ ἀντειπεῖν. Ἀλλὰ τίς πταίει, ἂν αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ θέλῃ ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνηται γελοῖος;

Θέλετε, ἢ ἔχετε ὑπομονήν, ἀναγνώσται, ν' ἀκούσῃτε ὅ,τι λέγει περὶ τοῦ ἀπλουστάτου τούτου πράγματος καὶ ὁ σοφὸς οἰκονόμος; Θέλετε γελάσει βέβαια· ἀλλὰ θέλετε γελάσει μετ' ἀγανακτήσεως, ἀναγινώσκοντες φρικτοὺς παραλογισμοὺς καὶ φρικτοτέρας μωρολογίας.

Μὴ θέλων ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος τὴν Δ' οἰκουμενικὴν σύνοδον ἀγιάζουσαν, ἂν ὅχι τὸν ὅρκον, ἀλλὰ τὴν ἐξωμοσίαν, ὡς θέλομεν ἡμεῖς αὐτὴν· (διότι λέγει περὶ ἡμῶν ἐν στήλῃ ιδ'· « Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος δὲν εὐχαριστήθη εἰς τὴν σ', θέλει καὶ τὴν Δ' οἰκουμενικὴν σύνοδον ἀγιάζουσαν, ἂν ὅχι τὸν ὅρκον, ἀλλὰ τὴν ἐξωμοσίαν » ἐπιμένει λέγων· « Ἡ σύνοδος ἀπεφάνθη διὰ τοῦ τοποτηρητοῦ Ῥώμης Πασχασίνου, « δότωσαν ἐγγύας » (καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ ὁ σχολιαστὴς Ζωναράς)· οἱ δὲ ἄρχοντες τί εἶπον; « Ἡ τοῦ ὁσιωτάτου Πασχασίνου ψῆφος βεβαία ἔστω, ὅθεν ἡ ἐγγύας παρέξουσιν, ἡ ἐξωμοσία καταπιστευθήσονται. » Καὶ ἡ σύνοδος τί πρὸς ταύτην τὴν προσθήκην τῶν ἀρχόντων; Ἐσιώπησεν! « Ὅθεν (λέγει ὁ ἀρθρογράφος) παρεδέχθη τοῦτο· διότι δὲν ἀντεῖπε, καὶ διὰ τῆς σιωπῆς τῆς ἐδήλωσε τὸ παραδεκτὸν τῆς ἐξωμοσίας. » Πόσον ἐπιπόλαια διήλθε καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῶν πρακτικῶν! » Ἄν ἡμεῖς διηγήθομεν ἐπιπολαίως καὶ τοῦτο τὸ μέρος τῶν πρακτικῶν, καὶ ἐπιπολαίως διελθόντες αὐτὸ, ἐγράψαμεν καὶ εἶπομεν ὅ,τι εἶπομεν καὶ ἐγράψαμεν ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς, ἢ αὐτὸς παρελάλησε καὶ ἐν τῷ ἀριθ. 905 τοῦ Αἰῶνος, καὶ τώρα παρακληρῇ, περὶ τούτου ἅς κρίνωσιν οἱ δίκαιοι ἀναγνώσται. Οἱ αὐτοὶ ἅς κρίνωσι καὶ περὶ τοῦ ἂν, ὅ,τι ἡμεῖς ἐσυμπεράναμεν καὶ συμπεραίνομεν ἐκ τῆς νομιζομένης σιωπῆς τῆς συνόδου, ἂναι ὀρθόν, ἢ ὅ,τι αὐτός. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡμεῖς διηγήθομεν ἐπιπόλαια τὰ συνοδικὰ πρακτικὰ, αὐτὸς δὲ διήλθεν ὅχι μόνον τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος μέρος αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸ αὐτοῦ καὶ τὰ μετ' αὐτὸ μέρη μετὰ πολλῆς καὶ βεβαιότητος προσα-

χῆς, ἀνέγνωσε βέβαια τί συμπεραίνουσιν οἱ φρόνιμοι ἄρχοντες ἐκ τῆς σιωπῆς τῆς συνόδου ἐπὶ ἄλλης τινὸς περιστάσεως πρὸ τῆς περὶ ἧς νῦν ὁ λόγος.

Ἄρ' οὐ ἐτελείωσεν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 448 ἐπὶ Φλαυϊανοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης συγκροτηθεῖσα σύνοδος, καὶ καθρέθη ἐν αὐτῇ ὁ Εὐτυχῆς, οὗτος, λέγων τὰ πρακτικά τῆς συνόδου ἐκείνης νενοθευμένα, ἐζήτησεν ἀντεξέτασιν αὐτῶν καὶ ἀντιπαραβολὴν παρ' αὐτῆς ταύτης τῆς συνόδου. Ἀναγινώσκονται λοιπὸν ταῦτα. Καὶ μετὰ τὸ ἀναγνωσθῆναι τὴν πρώτην καὶ δευτέραν πράξιν, καὶ πληρωθῆναι τὰς καταθέσεις τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων, Ἀέτιος διάκονος καὶ νοτάριος εἶπεν· « Ἀξιῶμεν τὴν ἀγίαν καὶ μεγάλην σύνοδον, ἐρωτηθῆναι, « ἐπακούσασαν τῶν ἰδίων φωνῶν καὶ τῆς πράξεως τῶν ὑπο-
« μνημάτων, μή τι παραπεποιήται, ἢ παρέφθαρται. » Τί εἶπε περὶ τούτου ὁ μεγαλοπρεπέστατος πατρίκιος Φλωρέντιος; « Ἐν
« ὅσῳ σιωπῶσι, συγκατατίθεσθαι φέρονται [ἢ φαίνονται].
« Ὅθεν δὴ καὶ τὰ λοιπὰ ἀναγινωσκέσθω (Τομ. Β'. Σελ. 84). » Ἀκούει τοῦτο ἡ σύνοδος, καὶ δὲν ἀντιλέγει εἰς τὸν μεγαλοπρεπέστατον πατρίκιον, οὐδ' ἀποδοκιμάζει ὅ,τι αὐτὸς συμπεραίνει ἐκ τῆς σιωπῆς αὐτῆς. Τί λέγει περὶ τούτου ὁ σοφολογιώτατος οἰκονόμος; Πῶς ἐξυρόμεν τί θέλει εἶπεῖ. Ἡ σύνοδος σιωπῶσα, ἀπεδοκιμάζει τὸ ἐκ τῆς σιωπῆς αὐτῆς συμπέρασμα τοῦ πατρικίου! Ἄν δὲν ἐντρέπηται, τοῦτο ἄς εἶπῃ! Ὁ πατρίκιος λοιπὸν, λέγων· « Ἐν ὅσῳ σιωπῶσι, συγκατατίθεσθαι φαίνονται. » λέγει ὅ,τι εἴπομεν ἡμεῖς ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς. Καὶ διὰ ποῖον ἄλλον λόγον ἤθελε σιωπήσει ἡ σύνοδος, ἂν εἶχεν αἰτίαν νὰ λαλήσῃ, ὅτε ἐπροτάθη τὸ « ἡ ἐξωμοσία καταπιστευθήσονται; » Ἴνα μὴ προξενήσῃ τοῖς ἄρχουσι σύγχυσις, ὡς λέγει ὁ Ἀγιορείτης Νικόδημος; Ἀνοησία! Διὰ φόβον ἢ βίαν; Οὐδέτερον τούτων ὑπῆρχε. Καὶ ὅτι μὲν βία δὲν ὑπῆρχεν, ὁμολογοῦσιν αὐτοὶ οἱ πατέρες τῆς συνόδου ἐπὶ ἄλλῃς ὑποθέσεως. Ἐδυσπαρεστήθησαν διὰ τὸν ΚΗ' κανόνα τῆς συνόδου αἱ τοποτηρηταὶ τοῦ Ῥώμης ἀρχιεπισκόπου, καὶ ἤθελον ν' ἀποδώσωσι τὴν

σύνταξιν καὶ παραδοχὴν αὐτοῦ εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας. Τοῦτο ἀκούσαντες οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι, ἐβόησαν· « Οὐδεὶς ἡραγκάσθη ! » Καὶ ἄλλος λέγει· « Ἀπὸ γνώμης ὑπέγραψα, ὡς ἐνώπιον θεοῦ. » Ἄλλος· « Οὐδεμία μοι ἀνάγκη ἐπήχθη, ἀλλ' ἐκουσίως ὑπέγραψα, μὴ ἀναγκασθεῖς. » κ.τ.λ. ὡς ἐν Σελ. 208 καὶ 209. Ὅτι δὲ οὐδὲ φόβος ὑπῆρχε, προδηλότατον. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἄρχοντες εἶπον· « Ἐκαστος τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων τῆς παρούσης ἀγίας συνόδου, ὅπως πιστεύει, ἐγγράφως ἄρευν τινὸς δέους, τὸν τοῦ θεοῦ πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέμενος φόβον, ἐκθέσθαι σπουδασάτω. » Σελ. 132. Ἰδὼτε καὶ εἰς τὰ τῆς πίστεως καὶ εἰς τὰ τῆς διοικήσεως, χωρὶς φόβου, χωρὶς ἀνάγκης καὶ βίας καὶ ἐλάλουν καὶ τὰς ἑαυτῶν γνώμας ἀπεφαίνοντο οἱ πατέρες. Διὰ τί λοιπὸν νὰ σιωπήσωσιν, ἂν ἐφρόνουν, ὅτι τὸ παρὰ τῶν ἀρχόντων προτεινόμενον « ἡ ἐξωμοσία καταπιστευθήσονται » ἦτον ἐναντίον τοῦ εὐαγγελίου ; Σιωπήσαντες ἄρα, συνήνεσαν καὶ συγκατετέθησαν εἰς αὐτὸ, καὶ ἐπομένως αὐτοὶ, καὶ ὅχι οἱ ἄρχοντες, ἐπέβαλον τὴν ἐξωμοσίαν εἰς ἐπισκόπους· διότι αὐτοὶ, καὶ ὅχι ἐκεῖνοι, ἦσαν οἱ ἀρμόδιοι δικασταί. Ὅτι δὲ ἡ σιωπὴ ἐσήμαινεν ἐπὶ τοιούτων περιστάσεων συναίνεσιν καὶ συγκατάθεσιν, ἢ ἐγκρισιν καὶ ἐπικύρωσιν, λέγει καὶ αὐτὸς ὁ σοφολογιώτατος οἰκονόμος· καὶ τοῦτο εἶναι ἰσχυρώτατον κατ' αὐτοῦ ἐπιχείρημα. Ἐν τῇ τέλει τῆς ἐπιστήλης λέγει περὶ τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου· « Δι' ὅλης τῆς πράξεως ἡ σύνοδος ἀκροᾷται ὅλα τὰ πρὸς ἕκαστον μέρος τοῦ ὅρου τῶν αἰρετικῶν ἐπιφερόμενα μέρη τῆς ἀνατροπῆς σιωπῶσα; ὡς ἐγκρίνουσα καὶ ἐπικυροῦσα. » Καὶ ἔως ὧδε λαλεῖ ὁ ἄνθρωπος λογικῶς. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τε φύσεως καὶ ἐξέως ἀγαπᾷ τὴν ἀλογίαν μᾶλλον ἢ τὸν λόγον, συνάπτει ἀμέσως κατόπιν ἐκείνου· « Καὶ ἐδῶ δὲν ἦτον μία λέξις, ἡ ἐξωμοσία, » τῆς ὁποίας τὸ κύρος ἐγέννησεν ὁ ἀρθρογράφος ἐκ τῆς σιωπῆς » τῆς συνόδου κ.τ.λ. » Ἄς εἴπῃ πᾶς σεβόμενος τὸν λόγον, ἂν ταῦτα δὲν ἦναι προφανὲς παραλογισμός, ἢ μᾶλλον ἀλογία ! Ὅθεν ἂν ἡ σιωπὴ ἐκφράζῃ συγκατάθεσιν, ὡς εἶπεν ἀνωτέρω

ὁ πατριάρχης, ἡ ἔγκρισιν καὶ ἐπικύρωσιν, ὡς λέγει ὁ πρεσβύτερος, ἡ σύνοδος, σιωπήσασα, ὅτε οἱ ἄρχοντες εἶπον τὴν ἐξωμοσίαν, ἐνέκρινε καὶ ἐπικύρωσεν αὐτήν. Ἦτον λοιπὸν προκρίτοτέρα εἰς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀρθρογράφον ἡ σιωπὴ, ἢ ἡ τὴν μωρολογία περὶ τῆς νομιζομένης σιωπῆς τῆς συνόδου.

Ἀλλὰ τὰ ἐπόμενα ὅποια εἶναι ; « Ἡ σύνοδος ἐζήτει πάν- » τοτε καὶ τῆς συμπαρούσης πολιτικῆς ἐξουσίας τὴν συγκατά- » θεσιν καὶ ἐπικύρωσιν, καὶ μάλιστα περὶ πραγμάτων ἀφορούν- » των εἰς νόμους πολιτικούς, ὅποιον εἶναι καὶ ἡ ἐγγρά. » Ὅτι μὲν παραλαλεῖ ἐνταῦθα ὁ σοφὸς ξυγγραφεὺς, καταλαμβάνομεν· τί δὲ θέλων νὰ εἴπῃ παραλαλεῖ, τοῦτο δὲν καταλαμβάνομεν. Τί σημαίνει τό· « Ἡ σύνοδος ἐζήτει — — εἰς νόμους πολιτικούς ; » Καὶ ποίαν συγκατάθεσιν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς συμπαρούσης πολιτικῆς ἐξουσίας ἐζήτησεν ἡ σύνοδος εἰς τὸ παρὰ τοῦ Πασχασίνου προταθὲν « ἐγγράς δότωσαν ; » Καὶ ποίαν συγκατάθεσιν καὶ ἐπικύρωσιν ἔδωκεν αὕτη εἰς τοῦτο ; Οἱ ἄρχοντες, ἰδόντες, ὅτι ἡ σύνοδος ἤθελε νὰ τιμωρήσῃ σκληρῶς τοὺς Αἰγυπτίους δι' ἣν ἐδείκνυνον ἄλογον ἀντίστασιν, εὐλογον καὶ φιλάνθρωπον ἔκριναν τὸ νὰ παραχωρηθῇ εἰς αὐτοὺς νὰ μένωσιν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ἐπίσκοποι, καὶ ὄχι ὡς ἀκοινωνήτοι ἢ καθηρημένοι, ἄχρις ἂν χειροτονηθῇ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, καὶ τότε νὰ πράξωσιν ὅ,τι ἐζήτει παρ' αὐτῶν ἡ σύνοδος. Γνώμην λοιπὸν ἀπλὴν ἔδωκαν οἱ ἄρχοντες· διότι δὲν ἦσαν αὐτοὶ οἱ ἀρμόδιοι δικασταί· ἀρμόδιος δικαστὴς καὶ κυρίαρχος ἦτον ἡ σύνοδος· καὶ ἂν αὕτη ἐπέμενεν εἰς ἣν ἐπὶ τῆς θορυβώδους συζητήσεως ἀπεφώνητο γνώμην, οἱ ἄρχοντες δὲν ἤθελον ἐπιμένει πλέον εἰς ὅ,τι ἐπρότειναν εὐλογον καὶ φιλάνθρωπον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἄρχοντες εἶπον, ὅτι ἐφάνη αὐτοῖς εὐλογον καὶ φιλάνθρωπον, εἶπε καὶ ὁ Πασχασῖνος· « Εἰ προστάττει ἡ ὑμετέρα ἐξουσία, καὶ κελεύει τί » ποτε αὐτοῖς παρασχεθῆναι φιλανθρωπίας ἐχόμενον, ἐγγράς » δότωσαν κ. τ. λ. » Ἄλλ' οἱ ἄρχοντες οὔτε ἐπρόσταξαν, οὔτε ἐκέλευσαν. Ὅθεν οὔτε οἱ ἄρχοντες, δόντες ἀπλὴν γνώμην, ἐζήτησαν τὴν συγκατάθεσιν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς συνόδου εἰς αὐτήν,

ἢ τε ἡ σύνοδος, προτείνασα τὸ «ἐγγύας δότωσαν,» ἐζήτησεν εἰς τοῦτο τὴν συγκατάθεσιν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς συμπαρούσης πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἡ σύνοδος δὲν συνεκροτήθη περὶ πραγμάτων ἀφορώντων εἰς νόμους πολιτικούς, οὐδ' εἰς τοιαῦτα ἡσχολεῖτο, οὐδὲ νόμους περὶ ἐγγύης ἔθετεν, ἵνα ζητῇ καὶ τῆς συμπαρούσης πολιτικῆς ἐξουσίας τὴν συγκατάθεσιν καὶ ἐπικύρωσιν. Οὕτε οἱ ἄρχοντες ἦσαν παρόντες, ἵνα συμπράττωσι μετὰ τῆς συνόδου εἰς ἀφορώντα εἰς νόμους πολιτικούς πράγματα, ἵνα ζητῇται πάντοτε καὶ αὐτῶν ἡ συγκατάθεσις καὶ ἐπικύρωσις εἰς ταῦτα. Δηλαδή ἡ σύνοδος καὶ οἱ ἀντιπροσωπεύοντες τὸν ὑπέρτατον κύριον τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἄρχοντες δὲν συνῆλθον, ἵνα συμπράττωσιν ὁμοῦ εἰς πολιτικὰ ἢ εἰς ἐκκλησιαστικὰ πράγματα, ἵν' ἀπαιτῇται καὶ τῶν δύο ἐξουσιῶν ἡ συγκατάθεσις καὶ ἐπικύρωσις εἰς τὰ παρ' ἀμφοτέρων νομοθετούμενα. Μόνῃ ἡ σύνοδος ἐνῆργει· οἱ δὲ ἄρχοντες ἦσαν παρόντες πρὸς διατήρησιν τῆς εὐταξίας· καὶ ἂν ἐξέφραζον καὶ αὐτοὶ πολλάκις γνώμην, ἡ σύνοδος ἦτον κυρία τοῦ νὰ δεχθῇ ἢ νὰ μὴ δεχθῇ τὴν γνώμην αὐτῶν. Ὅθεν θ,τι λέγει ὁ σοφολογιώτατος ἀρθρογράφος εἶναι ἀληθινὸν παραλάνημα. Ἀλλὰ μήπως εἶναι ἄλλα τι καὶ τὸ ἀμέσως ἀκολουθοῦν;

«Ἐγγύας, λέγει, ἐπρόβαλε· καὶ οἱ ἄρχοντες ἀπεδεξάντο τὴν «πρότασιν· «ἢ ἐγγύας παρέξουσιν.» Οἱ ἄρχοντες ἐπρόσθεσαν καὶ «τὸ «ἢ ἐξωμοσία καταπιστευθήσονται.» ἡ δὲ σύνοδος πρὸς «τοῦτο ἐσιώπησεν· οὐδ' ἐκύρωσεν, οὐδὲ παρεδέξατο διὰ τῆς «σιωπῆς τὴν προσθήκην τῶν ἀρχόντων.» Εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν πάλιν τὰ αὐτὰ εἰς ἀπόδειξιν καὶ ταύτης τῆς μωρολογίας; Δὲν εἶναι αὕτη ἀφ' ἑαυτῆς κατάδηλος; Τί νὰ εἴπῃ τις περὶ τοῦ Ἀγιορείτου Νικοδήμου, τοῦ διδάξαντος τὸν αἰδεσιμώτατον ἀρθρογράφον τὴν σιωπὴν τῆς συνόδου! Ἄν παρ' ἐκείνῳ δὲν εὗρισκεν οὗτος ταύτην, δὲν ἤθελε φλυαρεῖ τόσον περὶ αὐτῆς καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς συμπερασμάτων.

«Καὶ τοῦτο, λέγει κατόπιν, βεβαιοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐπικρατοῦσης τάξεως εἰς τὰς ἁγίας συνόδους. Ὅσάκις τι ἐπρόβαλλον

« οἱ ἄρχοντες πρῶτοι εἰς τὴν σύνοδον, καὶ ἡ σύνοδος συναινοῦσε, » πάντοτε ἐξέφραζε τὴν συναίνεσιν προφορικῶς, καθὼς φαίνεται εἰς ὅλα τῶν ἁγίων συνόδων τὰ πρακτικά. » Ἄρα, ἐπειδὴ ἡ σύνοδος δὲν ἐξέφρασε τὴν ἐαυτῆς συναίνεσιν προφορικῶς εἰς τὸ « ἡ ἐξωμοσία καταπιστευθήσονται » τῶν ἀρχόντων, δὲν συνήνεσεν εἰς τοῦτο· διότι ἡ ἐπικρατοῦσα τάξις εἰς τὰς ἁγίας συνόδους ἦτον κ. τ. λ. ! Γίνεται τι τούτου μωρότερον ; Ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος γράφει τὰ μωρὰ ταῦτα ἢ κἀν μωρὸν παιδίον λαλεῖ ; Μήπως ἐγένετό τις συζήτησις περὶ τῆς λέξεως ἐξωμοσία ; Μήπως ἦτον χρεία συζητήσεως περὶ ταιούτου πράγματος ; Μήπως ἀπαιτεῖτο ἡ συναίνεσις τῆς συνόδου, καὶ δὲν ἐδόθη αὕτη ; Εἶπὸν τι οἱ ἄρχοντες περὶ οὗ κυρίως ἐγένετο ἡ συζήτησις καὶ ὁ θόρυβος. Εἶπεν ἄλλο τι ὁ Πασχασίνος ἢ ἡ σύνοδος. Ἐπρόσθεσαν εἰς τοῦτο καὶ ἑτέραν εὐκολίαν οἱ ἄρχοντες. Ἐδέχθη τοῦτο καὶ ἡ σύνοδος. Ἐτελείωσεν οὕτω καὶ ἡ συζήτησις καὶ ὁ θόρυβος περὶ τῆς ἀντιστάσεως τῶν Αἰγυπτίων ἐπισκόπων. Τὸ πρᾶγμα ἦτον ἀπλούστατον καὶ ἀδιάφορον. Ἀλλ' εἰς ποίων συνόδων πρακτικά φαίνεται ὅ,τι λέγει ὁ σοφὸς οἰκονόμος ; Εἰς τὰ τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου ; Ὁχι ! Εἰς τὰ τῆς Β' ; Ὁχι ! Εἰς τὰ τῆς Γ' ; Ὁχι ! Εἰς ποίας λοιπὸν οἰκουμενικῆς συνόδου πρὸ τῆς Δ' τὰ πρακτικά φαίνεται, ὅτι « ὁσάκις τι ἐπρόβαλλον οἱ ἄρχοντες πρῶτοι εἰς τὴν σύνοδον, καὶ ἡ σύνοδος συναινοῦσε, πάντοτε ἐξέφραζε τὴν συναίνεσιν προφορικῶς ; » Εἰς τὰ πρακτικά τῶν κατὰ φαντασίαν οικονομικῆν μόνον συγκεκροτημένων συνόδων ! ! !

Ἄλλη μωρία ! « Ἡ ἐξωμοσία (εἶδος τοῦτο ὅρκου ἐλαφρότερον) ὑπῆρχεν εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν συνειθισμένη· εἰς δὲ » τὰ πρακτικά τῶν ἱερῶν συνόδων καὶ τ' ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα » εἶναι ἀνήκουστον. Μόνον τὸν βαρὺν καὶ μέγαν ὅρκον τὸν ἐπὶ » τῶν εὐαγγελίων ὠρkiζον αἱ σύνοδοι τοὺς κληρικοὺς, κατὰ » τὸν ἀρθρογράφον ! ! » Συνειθισμένη ὑπῆρχεν ἡ ἐξωμοσία εἰς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν· ἀλλὰ διότι εἰς τὰ πρακτικά τῶν ἱερῶν συνόδων καὶ τ' ὄνομα καὶ τὸ πρᾶγμα εἶναι ἀνήκουστον, ἔπεται

ἐκ τούτου, ὅτι δὲν ἐπήγετο εἰς κληρικούς καὶ ὁ ὅρκος αὐτός ;
 Παρὰ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας νενομοθετημένος ἦτον καὶ παρὰ
 τῆς ἐκκλησίας παραδεδεγμένος, καὶ διὰ τοῦτο ἐπήγετο καὶ πα-
 ρὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. « Μόνον τὸν βαρὺν καὶ μέγαν
 » ὅρκον, τὸν ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων, ὥρμιζον αἱ σύνοδοι τοὺς κλη-
 » ρικούς. » Τῷόντι ! πλὴν ὅχι κατὰ τὸν ἀρθρογράφον, ὡς
 φλυαρεῖ ὁ ἀρθρογράφος, ἀλλὰ κατ' αὐτὰς ταύτας τὰς οἰκουμε-
 νικάς συνόδους, ὡς καὶ τυφλῷ δῆλον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ αἰδεσιμώτα-
 τος ἀρθρογράφος λέγει τὴν ἐξωμοσίαν συνεθισμένην εἰς τὴν πο-
 λιτικὴν ἐξουσίαν, φέρομεν ἐνταῦθα νόμον τινὰ, εἰς ταύτην ἀφο-
 ρῶντα. « Ὁ ἐγγχειριζόμενος δημοσίας ἢ ἰδιωτικὰς χρείας παρὰ
 » βασιλέως ἢ παρὰ τινος τῶν ἐνδοξοτάτων ἀρχόντων, ὑπομι-
 » νησκέτω μὲν τὸν ἐναγόμενον, καὶ πρὶν ἐμφανίσαι αὐτῷ τὰς
 » τοιαύτας κελεύσεις (εἶθ' ὅτε γὰρ χρὴ ἀγνοεῖσθαι αὐτάς), μῆτε
 » δὲ συνηθείας λαμβανέτω παρ' αὐτοῦ, μῆτε ἐκβιβάζετω αὐτόν·
 » εἰ μὴ τὸ ἴσον τῆς θείας ἢ μεγίστης κελεύσεως ἐκδῶ αὐτῷ, ἐξ
 » ἧς ὑπέμνησεν αὐτόν. Εἰ δὲ ἄλλου τινὸς ἄρχοντος δημοσίαν ἢ
 » ἰδιωτικὴν πρόσταξιν ἔχει, ἢ τοῦ κατὰ χώραν ἄρχοντος, μὴ
 » ἐκβιβάζετω τὸν ἐναγόμενον, μηδὲ συνηθείας κομιζέσθω, εἰ μὴ
 » ἐμφανίσαι πρότερον τῷ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας, ὥστε δύνασθαι
 » ἐκείθεν ἐκλαβεῖν τοὺς αἰτιαθέντας, καὶ βιβλίον αὐτοῖς ἐπιδο-
 » θείη, ἢ γραφὴ ἐπὶ τῶν ἐγκληματικῶν. Εἰ δὲ μὴ γενομένων
 » τούτων ὑπόμνησιν προσφέρει ἢ συνηθείας ἀπαιτεῖ ὁ ἐκβιβαστής,
 » ἐξέστω τῷ ἐναγομένῳ ἀπωθεῖσθαι αὐτόν. Μῆτε δὲ προφάσει
 » ἐγγυῶν ἀλόγως ζημιούσθωσαν οἱ ὑποτελεῖς παρὰ τῶν πρα-
 » κτῆρων, ἢ ὑπὲρ στάσεως ἐντολέως. Ἄλλ' εἰ μὲν ἀκίνητον κτῆ-
 » σιν ἔχουσιν, ἐξωμοσίας ἐκτιθέσθωσαν γραμματεῖον· εἰ δ' οὐκ
 » ἔχουσιν, ἐγγυητὴν ἕως πεντήκοντα χρυσίου λιτρῶν παρεχέτω-
 » σαν ἀζήμιον. Ἀμφιβολίας δὲ γενομένης περὶ τοῦ προσώπου
 » τοῦ ἐγγυητοῦ ἢ περὶ τοῦ ὕψους τῆς ἐξωμοσίας, παρὰ τῷ ἐπι-
 » σκόπῳ τῆς πόλεως καὶ τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἐκδίκῳ τὰ περὶ τού-
 » του κρινέσθω, ἀνάγκην ἔχοντος τοῦ πρακτῆρος δέχεσθαι τὸν
 » κρινόμενον ἀξιόπιστον ἐγγυητὴν, μηδὲν ὑπὲρ τοῦ ἐγγυητοῦ ἢ

« τῆς ἐξωμοσίας κομιζόμενον. Ἐὰν δὲ ἐκ θείας κελεύσεως ἢ με-
 « γίστης προσταξέως ἐπιτραπείη πάντως τὸ πρόσωπον ἀναγαγεῖν,
 « καὶ μὴ ἀταπιστεῦσαι αὐτῷ ἐγγυητῇ, τότε ἐξέστω αὐτῷ μὴ
 « λαμβάνειν ἐγγυητὴν, ἀλλὰ διάγειν τὸ πρόσωπον ἀζημίως καὶ
 « μετὰ πάσης φειδοῦς. Ὁ δὲ θεοφιλὴς τῶν τόπων ἐπίσκοπος,
 « ἔαν συγχωρήσῃ παραβῶθῃαι τὸν νόμον, ἢ μὴ μηνύσῃ κατὰ
 « τοῦ παραβαίνοντος, καὶ τῷ θεῷ προσκρούει, καὶ βασιλικῆς
 « πειραθήσεται κινήσεως κ. τ. λ. » (Βασιλικ. Βιβλ. Ζ'. Τίτλ.
 5'. Κεφ. Κ'.) Παρακαλεῖται δὲ εὐσεβῶς ὁ αἰδεσιμώτατος
 πρεσβύτερος νὰ μελετήσῃ καλῶς τὸν νόμον.

Καὶ πρὸς τί ὅλη ἡ φλυαρία καὶ μωρολογία τοῦ ἐξ οἰκονό-
 μων οἰκονόμου; Πρὸς ἀπόδειξιν, ὅτι οἰκουμενικὴ σύνοδος δὲν
 ἐπάγει ὄρκον εἰς κληρικούς! Ἀλλ' ἂν αὐτῆς μόνης τῆς Δ' συνό-
 δου τὰ πρακτικὰ ἀνεγίνωσκε προσεκτικώτερον, πόσους ὄρκους
 ἤθελεν ἰδεῖ ἐν αὐτοῖς! Ἀς ἴδῃ π. χ. Σελ. 52. 60. 75. 85.
 87. 117. 121 κ. λ. Εἷς καὶ μόνος εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος ἐκ
 τῶν συγκροτούντων αὐτὴν ταύτην τὴν Δ' σύνοδον; περὶ οὗ κα-
 τωτέρω, ἐπέβαλεν ὄρκον εἰς ὅλους τοὺς παρόντας καὶ ἀπόντας
 ἐπισκόπους, καὶ τοῦτό πρὸς ἰδίαν αὐτοῦ ἀθώωσιν, καὶ κἀνεῖς
 τῶν παρόντων, οὐδ' αὐτὸς ὁ πρόεδρος ἢ οἱ ἄρχοντες, ἐπέταξαν
 αὐτῷ σιωπῇ, ἢ ἐπέπληξαν αὐτὸν διὰ τὴν πρᾶξιν του ταύτην.
 Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος, ὅχι μόνον τὴν ἐξω-
 μοσίαν δὲν παραδέχεται παρὰ τῆς συνόδου εἰς ἐπισκόπους ἐπα-
 γομένην, διότι ἐπρότειναν αὐτὴν οἱ κοσμικοὶ ἄρχοντες, ἢ δὲ
 σύνοδος ἐσιώπησεν, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν τὸν Δ' κανόνα τῆς Δ'
 οἰκουμενικῆς συνόδου θέλει χωρὶς τοῦ « ἡ ἐξωμοσία καταπι-
 στευθήσονται » διότι νομίζει, ὅτι ἐπ' αὐτοῦ στηρίζομεν ὅλον
 ἡμῶν τὸ οἰκοδόμημα, καὶ ἂν αὐτὸς ὑποσαλευθῇ, κρημνίζεται
 ἐκεῖνο, ἡμεῖς ἐκ γενναιότητος παραιτούμεθα ἀπ' αὐτῆς τῆς μαρ-
 τυρίας. Ἀς ἴδωμεν τὸ ἐκ τούτου μέγα κέρδος τοῦ μεγάλου οἰ-
 κονόμου. Φέρομεν λοιπὸν ἄλλην μαρτυρίαν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς
 Δ' οἰκουμενικῆς συνόδου.

Ἐπὶ τῆς συνόδου ταύτης ἐγένετό τις δίκη περιέργως Ἐδικά-

σθησαν παρ' αὐτῆς δύο ταυτοχρόνως ὑπάρχοντες ἐπίσκοποι Ἐφέσου ! Σκανδαλώδης δίκη ! Κατὰ τοὺς κανόνας, ζῶντος τοῦ ἐπισκόπου ἐπισκοπῆς τινος, ἄλλος δὲν χειροτονεῖται, ἐὰν ὁ πρῶτος δὲν καθαιρεθῇ. Τότε ὅμως ὑπῆρχον δύο, καὶ ὅστις ἔχει περιέργειαν νὰ μάθῃ, πῶς ἐγένετο τοῦτο, ἅς ἀναγνώσῃ τὰ πρακτικὰ Τόμ. Β'. Σελ. 183—188. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο ληστικῶς ἤρπασαν τὴν ἐπισκοπὴν, ὡς δῆλον ἐκ τῆς κατηγορίας ἀμφοτέρων. Ὁ μὲν λέγει· « Τινὲς τῶν ἐν τῷ τάγματι τῆς ἱερατείας . . . περι-
 « φρονήσαντες τὸν φόβον τοῦ θεοῦ καὶ τὴν τῶν ἀχράντων μυστη-
 « ρίων δύναμιν, ἦν τινα ἐκ τῶν ἐλεύθ. θεοῦ ταπεινῶν χειρῶν μου
 « ἐδέξαντο, μετὰ τὸ τὴν τῶν ἀχράντων μυστηρίων τελέσαι ἡμᾶς
 « λειτουργίαν, παρ' αὐτὰ χειρωσάμενοί με, ἀρπάσαντες ἀπὸ τῆς
 « ἀγίας ἐκκλησίας, πληγαῖς ῥιζιζοντό με, ἄγοντες καὶ φέροντες
 « ἐν τῇ ἀγορᾷ· ποτὲ δὲ καὶ ἐγκατάκλειστον ποιοῦντες, ξίφει με
 « κατέβαλον. Ἐν τούτοις τοίνυν, εἰς αὐτὸ τὸ ζῆν κινδυνεύοντός
 « μου, μακρῶντες ἐνθρονίζουσιν, ἀρπάσαντες τὸ περιβόλαιον τῆς
 « ἐμῆς ἱερωσύνης, ἕνα τινὰ, καὶ αὐτὸν ἐξ αὐτῶν τῶν τολμησάν-
 « των τὰ εἰς ἐμὲ γεγεννημένα ἀτοπήματα, εἰς τὸν τόπον τὸν
 « ἐμόν. Καὶ λοιπὸν καὶ ὅσαπερ ὑπῆρχε μοι πράγματα, ἐν τε κι-
 « νητοῖς καὶ ἀκινήτοις, ἀφείλοντο, καὶ, ὡς ἡβουλήθησαν, εἰς
 « ἐαυτοὺς κατεμερίσαντο. » Ὁ δὲ ἀπολογούμενος, λέγει· « Οὗτος
 « οὔτε ἐχειροτονήθη ἐν Ἐφέσῳ [εἶχε προχειροτονηθῇ ἐπίσκοπος
 « Εὐάζων,] ἀλλὰ, σχολαζούσης τῆς ἀγίας ἐκκλησίας, συναγαγὼν
 « ὄχλον ἄτακτον μετὰ ξιφῶν, καὶ ἄλλων τινῶν ἀρηναρίων, ἐπεισ-
 « ῆλθε, καὶ ἐκαθέσθη ἐν αὐτῇ. » Ἡ Ἐφεσος ἦτον ἐκ τῶν πλου-
 « σιωτέρων ἐπισκοπῶν, καὶ τοῦτο ἦτον ἱκανὸν ἐρέθισμα εἰς τοιαύ-
 « τας ἀρπαγὰς. Ἡ σύνοδος ἐμελλε νὰ δικάσῃ τίς τῶν δύο ἦτον
 « κανονικὸς ἐπίσκοπος Ἐφέσου. Ὁ εἰς αὐτῶν ὀνομαζέτο Βασσιανὸς
 « καὶ ὁ ἕτερος Στέφανος. Τοῦτον δὲ ὁ μὴ ἐπιπολαίως ἀναγνοῦς
 « τὰ πρακτικὰ σοφὸς οἰκονόμος καλεῖ Στέφανόν τινα, ἐν ᾧ, ὡς
 « ἐπίσκοπος Ἐφέσου, ἦτον καὶ αὐτὸς μέλος τῆς συνόδου.

Παρίσταται ἐπὶ τῆς δίκης μάρτυς τῆς ἐπενεχθείσης τῇ Βασσιανῷ βίαις καὶ τις πρεσβύτερος, Κασσιανὸς ὀνομαζόμενος, ὡς

πυνών ἐκεῖνον, καὶ λέγει· « Τῇ μέσῃ ἐβδομάδι [τῇ μεγάλῃ] κα-
 » τηνάγκασαν ἡμᾶς, καὶ εἰσήνεγκαν ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ, Στέφα-
 » νος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος, καὶ Μαϊόνιος· καὶ ἐπέδωκάν μοι
 » τὸ εὐαγγέλιον, καὶ ὥρκωσάν με, καὶ λέγουσί μοι· Δεῦρο, ὁμο-
 » στον μὴ ἀναχωρῆσαι ἐξ αὐτοῦ, ἀλλὰ ζῇν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἀπο-
 » θανεῖν μετ' αὐτοῦ, καὶ μὴ προδοῦναι αὐτόν. Λέγω· Σήμερον
 » εἰκοσιπέντε ἔτη ἤμην κοινωνικός, εἰς Κωνσταντινούπολιν πραγ-
 » ματευόμενος· καὶ, θεός ἐστιν ὁ εἰδώς, οὐδέποτε ὤμωσά τι·
 » καὶ νῦν, πρεσβυτέρου μου ὄντος, καταναγκάζετέ με ὁμῶσαι ;
 » Λαβόντες τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, ἔδωκάν μοι, καὶ ὤμωσα αὐ-
 » τοῖς Ἰνα οὖν μὴ ἐπιорκήσω, σήμερον τέσσαρα ἔτη πλα-
 » νώμενος ἐπαιτῶ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἵνα μὴ ἐπιорκήσω τὸ
 » ὄνομα τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ. » Ἰδοὺ λοιπὸν ἐπίσκοποι ἐπιβάλλου-
 σιν εἰς πρεσβυτέρους ὅρκον ἐπὶ τοῦ ἁγίου εὐαγγελίου ! Εἶναι
 ἀληθές, ὅτι ὁ δυστυχὴς Κασσιανὸς ὤμωσε διὰ τῆς βίας· ἀλλ' εἶ-
 ναι καὶ ἀληθές, ὅτι καὶ τοῦ οὕτως ἐπενεχθέντος αὐτῷ ὅρκου τὴν
 παράβασιν ἐθεώρει ἐπιорκίαν, καὶ ἐπέμενεν εἰς τὸν ὅρκον. Εἶναι
 ἐπίσης ἀληθές, ὅτι σύνοδος οἰκουμενικὴ ἀκούει ὅρκον ἐπαγόμε-
 νον παρ' ἐπισκόπων εἰς πρεσβύτερον, καὶ ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγε-
 λίου, καὶ ὅχι μόνον δὲν ἀγανακτεῖ διὰ τοῦτο, ἀλλ' ἀκούει αὐτὸ
 καὶ μετ' ἄκρας ἀδιαφορίας· διότι δὲν ἤκουε τι κακόν, οὐδ' ἀη-
 θες. Τί λέγει περὶ τούτου ὁ σοφὸς οἰκονόμος ; Δὲν πρέπει νὰ
 συμπεράνῃ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ὅ,τι συμπεραίνομεν ἡμεῖς ; Μία
 εἶναι ἡ λογικὴ ! Ἐὰν ὁ ὅρκος ἦτον ἀπηγορευμένος, ἂν ὁ ὅρκος
 ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου ἦτον ἀσέβεια, ἐπήγετο παρ' ἐπισκόπων,
 καὶ αὐτῶν ἐκ τῶν συγκροτούντων τὴν ἐν Χαλκηδὼνι οἰκουμενι-
 κὴν σύνοδον ὄντων, εἰς πρεσβύτερον ; Καὶ ἀνείχετο ἡ σύνοδος
 τοιαύτην ἀσέβειαν ; Δὲν συμπεραίνει καὶ ὁ μέγας οἰκονόμος ἐκ
 τῆς βαθείας ταύτης σιωπῆς τῆς συνόδου ὅ,τι συμπεραίνομεν καὶ
 ἡμεῖς ; Ἀς δικάσωσιν ἄλλοι περὶ τούτου.

Ἀκολουθεῖ ἡ δίκη τῶν δύο ἐπισκόπων. Καὶ οἱ ἐνδοξότατοι
 ἄρχοντες θέλουσι νὰ μάθωσι, τί παρίσταται τῇ συνόδῳ περὶ
 αὐτῶν. Οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι ἐβόησαν· « Τὸ δίκαιον Βασ-

σιανόν καλεῖ· οἱ κανόνες κρατεῖτωσαν. » Ἄλλ' οἱ ἄρχοντες εἶπον· « Ἡμῖν μὲν φαίνεται, οὔτε Βασιανὸς ὁ εὐλαβέστατος » ἄξιός ὢν ἐπίσκοπος εἶναι τῆς Ἐφρεσίῳ πόλεως, ἐπειδὴ περ ἐξ » ἐφόδου θιαίᾳς ἑαυτῷ ταύτην ἐξεδίκησεν· οὔτε Στέφανος ὁ » εὐλαβέστατος, ἐκ συνωμοσιῶν καὶ τοιαύτης περινοίας τὴν ἐπι- » σκοπὴν ἑαυτῷ περιποιήσας. Δίκαιον δὲ εἶναι ἐπιλεχθῆναι ἕτερον, » τὴν τε πίστιν ἀκριβῶς ἐπιστάμενον, καὶ βίῳ κεκοσμημένον, τὸν » ἐπίσκοπον εἶναι ὀφείλοντα. Τὸ πᾶν δὲ τῇ ἀγιωτάτῃ συνόδῳ » καταλιμπάνομεν, ὥστε δοῦναι τὸν παριστάμενον αὐτῇ τύπον » ἐν τῷ πράγματι. » Ἡ ἀγία σύνοδος ἐδόθησεν· « Αὕτη δικαία » κρίσις· αὕτη θεοῦ κρίσις· ὁ Χριστὸς ἐδίκασε τῇ ὑποθέσει· ὁ » θεὸς δι' ὑμῶν δικάζει· αὕτη ἡ ἀπόφασις τοῦ θεοῦ ἐστὶ· τοὺς » κανόνας καὶ τοὺς νόμους ὑμεῖς φυλάττετε. Πολλὰ τὰ ἔτη τῶν » βασιλείων· πολλὰ τὰ ἔτη τῶν ἀρχόντων· πολλὰ τὰ ἔτη τῆς » συνόδου. » Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ μετὰ τὰ τοιαῦτα ψῆφος δια- » κεκριμένη δὲν εἶχεν ἐκφρασθῇ παρὰ τῆς συνόδου περὶ τοῦ προ- » κειμένου, ἐν τῇ ἐπομένῃ συνεδριάσει, τῇ δωδεκάτῃ, οἱ ἄρχον- » τες εἶπον· « Ἐπειδὴ πολλάκις ἡμῶν διαλαλησάντων, καὶ ἐξαι- » » τησάντων ψῆφον ἐξενεχθῆναι περὶ τῆς ἐπισκοπῆς τῆς κατ' Ἐφε- » » σον ἀγιωτάτης ἐκκλησίας, τελεία ἀποκρίσις παρὰ πάντων οὐκ » ἐδόθη, τό σεπτὸν καὶ ἄχραντον εὐαγγέλιον μέσον κομιζέσθω. » Καὶ ἐνεχθέντος τοῦ ἀγίου εὐαγγελίου, οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχον- » τες εἶπον· « Τὴν ὁμοίαν αἴτησιν προσάγομεν τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ, » προκειμένων τῶν σεβασμίῳν εὐαγγελίων, προτρέποντες » αὐτήν, μὴτε τῶν δύο τινὰ βλάβαι, εἴγε ἄξιός ἐστὶ τις αὐ- » » τῶν τῆς ἐπισκοπῆς ἀντέχεσθαι, μὴτε τὴν μνημονευθεῖσαν ἐκ- » » κλησίαν, εἴγε ἐκάτερος ἀνάξιός ἐστιν· ἀλλὰ κατὰ θεόν, καὶ » κατὰ τὸ ἄξιον καὶ πρέπον καὶ συμφέρον τῇ ἀγιωτάτῃ ἐκκλη- » » σίᾳ, τὰ δοκοῦντα ψηφίσασθαι. » Διὰ τὴν διέταξαν οἱ ἄρχοντες, » νὰ κομισθῶσιν εἰς μέσον τὰ ἅγια εὐαγγέλια. Ὅχι βέβαια εἰς » ἀπλὴν παράταξιν ἢ εἰς στολισμόν· ἀλλ' ἵνα, ὡς ἐπ' αὐτῶν ὁμνῶν » ἕκαστος τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων, ἀποφῇ τὴν τελευταίον » τὴν ἑαυτοῦ γνώμην. Καὶ τοῦτο ἐγένετο. Ἀπεβλήθησαν ἀμ-

φότεροι τῆς ἐπισκοπῆς· ἀλλ' ἔσωζον τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ἐλάβανεν ἕκαστος αὐτῶν ἀπὸ τῶν προσόδων τῆς ἐπισκοπῆς τῆς Ἐφέσου καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀνὰ διακοσίους χρυσίνους.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς δίκης, Βασσιανὸς ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος εἶπε· « Τὰ ἀφαρπασθέντα μοι ἀποκατασταθῆναι κελεύσατε. » Ἀλλ' οἱ ἄρχοντες ἀπεκρίθησαν εἰς τοῦτο· « Εἴ τι Βασσιανὸς ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος ἐκ τῶν αὐτῶ διαφερόντων ἀφῆρέθη, εἴτε παρὰ Στεφάνου τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου, εἴτε παρ' ἐτέρων οἰωνδήποτε προσώπων, τοῦτο αὐτῶ μετὰ τοὺς ἐν δικαστηρίοις ἐλέγχους παρὰ τῶν ὀφειλομένων ἢ αἰτίων τῆς βλάβης γενομένων ἀποκατασταθήσεται. » Παραπέμπονται λοιπὸν δύο ἐπίσκοποι εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια! Ἀλλ' εἰς τοὺς ἐπὶ δικαστηρίων δικαζομένους ἐπάγεται καὶ ὄρκος, καὶ ὄρκος ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου κατὰ τοὺς νόμους. Λοιπὸν;— Ἀφίνομεν τὸ συμπέρασμα εἰς τὸν σοφολογιώτατον μέγαν οἰκονόμον!

Κατόπιν τῆς δίκης ταύτης ἐξιστοροῦμεν καὶ ἄλλο τι περιέργον ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς αὐτῆς οἰκουμενικῆς συνόδου. Τοῦτο ἀναφέρει καὶ ὁ μέγας οἰκονόμος μετὰ τὸ ἀνωτέρω· ἀλλ' ἀναφέρει αὐτὸ κατὰ τὴν συνήθειάν του, ὃ ἐστὶ τὸ διαστρέφει.

Εἰς τῶν ἑξακοσίων καὶ τριάκοντα πατέρων, ἐξ ὧν συνεκροτεῖτο ἡ ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἦτον καὶ ὁ ἐπίσκοπος Σελευκείας Ἰσαυρίας Βασίλειος. Εἰς τοῦτον δίδει ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος εὐλαβείας χάριν τὸ ἐπίθετον **ΙΕΡΟΣ**. Ἀλλ' ὅς τις ἀνέγνωσε τὰ συγγράμματα τοῦ ἀγίου οἰκονόμου, γινώσκει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν φείδεται οὔτε τῶν ἐγκωμίων, οὔτε τῶν ψεγμάτων· γινώσκει ὅμως ἐν ταυτῶ καὶ ὅτι καὶ τὰ ἐγκώμια καὶ τὰ ψέγματα δίδονται παρ' αὐτοῦ κατὰ χάριν, καὶ ὄχι κατὰ δικαιοσύνην. Εἶναί τις ὑπὲρ τῆς γνώμης αὐτοῦ; ὑπερεγκωμιάζεται παρ' αὐτοῦ, ὅς ἦναι καὶ ἀγχόνης ἄξιος κατὰ τὸν ἠθικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα. Εἶναί τις κατὰ τῆς γνώμης αὐτοῦ; ἀλλοίμονον εἰς αὐτόν! εἰς τὰ καταχθόνια κρημνίζεται, ἔστω καὶ μυρίων ἐπαίνων ἄξιος. Φέρομεν ἐκ τοῦ προχείρου ἓν παράδειγ-

μα. Ἄγγλος τις, William Whiston ὀνομαζόμενος, ἐγκωμιάζεται ἐν τῇ διαβοήτῃ ἐπιστολιμαίᾳ Διατριβῇ Σελ. 245 ὡς «*ἀνὴρ καλὸς τε καὶ ἀγαθός, καὶ διὰ τοῦτο μάλιστα παρ' ἡμῶν τοῖς Ἑλλήσι τίμιος.*» Καὶ διὰ τί; Διότι ἐκφράζει γνώμην σύμφωνον τῇ αὐτοῦ! Καὶ ὅμως παρ' ἡμῶν τοῖς Ἑλλήσιν εἶναι ὁ Whiston διττῶς αἰρετικός, ὡς Καλουϊνιστῆς δηλαδή καὶ ὡς παρ' αὐτοῖς τοῖς Ἀγγλοῖς Ἀρειανός! Ἐδόξαζεν, ὅτι ἡ πρωτότυπος διδαχὴ τοῦ Χριστοῦ, τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ πλείστου μέρους τῶν χριστιανῶν μέχρι τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης οἰκουμένηκῃς συνόδου ἦτον ὁ ἀρειανισμός. Ἀπεκάλει τὴν ἁγίαν Τριάδα παχυλὴν πλάνην, καὶ διὰ τοῦτο ἀπόβλητον δόγμα, καὶ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον ὠνόμαζεν ἀπατεῶνα! Τοιοῦτος ἦτον ὁ, κατὰ τὸν εὐσεβέστατον καὶ πολυμαθέστατον μέγαν οἰκονόμον, καλὸς καὶ ἀγαθός, καὶ παρ' ἡμῶν τοῖς Ἑλλήσι μάλιστα τίμιος Whiston!!! Πῶς δὲν μετεπλάσθη παρ' αὐτοῦ καὶ εἰς ἄγιον τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας! Ὁ δὲ δεινότατος περὶ τὴν γνῶσιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν ἱερῶν γραφῶν καὶ κριτικώτατος ἱερώνυμος, καίτοι πατὴρ τῆς ἐκκλησίας, ἐπειδὴ φρονεῖ ἄλλως, ἢ ὡς φρονεῖ αὐτός, περὶ τῆς μεταφράσεως τῶν Ὁ', καταφρονεῖται παρ' αὐτοῦ! Πολλάκις δὲ εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος καὶ ἐγκωμιάζεται καὶ ψέγεται παρὰ τοῦ δικαιοτάτου οἰκονόμου! Παράδειγμα ὁ αἰοίδιμος, ὁ καὶ μετὰ θάνατον αἰωνίως ζῶν, Ἀ. Κοραΐς. Οὗτος ἐπαινεῖται καὶ ἐγκωμιάζεται ἐν τῇ ἐν ἔτει 1835 ἐκδοθείσῃ ἐπιστολιμαίᾳ Διατριβῇ Σελ. 299, καὶ ψέγεται καὶ ὑβρίζεται κακοήθως ἐν τῇ ἐν ἔτει 1839 ἐκδοθείσῃ Ἐπικρίσει! Ποίας πίστεως ἄξιοι εἶναι οἱ τοιοῦτοι χαρακτῆρες; Ἐμαθε λοιπὸν ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος τὸ «*Ἐὰν σε δεῖ ἄνθρωπον ἢ ἀγαθόν, ἢ κακὸν εἶναι;*» — Ἀλλ' ἂς ἐλθωμεν εἰς τὸν ἱερὸν Βασίλειον.

Ἐν ἔτει 448 συνεκροτήθη σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, προεδρευομένη παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης Φλαυιανοῦ, ἐφ' ἧς ἐδικάσθη καὶ καταδικάσθη ὁ αἰρετικός Εὐτυχῆς. Μετὰ τὴν καθάρισιν, δυσχερεστούμενος διὰ τοῦτο ὁ Εὐτυχῆς, ἔδωκε δέησιν τῷ αὐτοκράτορι, ἐν ᾗ ἔλεγεν, ὅτι ἀνέγνω τὸ συ-

νοδικὸν ὑπόμνημα, καὶ εὗρεν αὐτὸ σκαιωρημένον παρὰ τοῦ Φλαυϊανοῦ· διότι εὗρεν ἐναντία τῶν πεπραγμένων κείμενα ἐν τῷ χάριτι· ἐπειδὴ οὕτε αὐτὸς πρὸς αὐτὸν εἴρηκεν ὁ Φλαυϊανὸς, ἔκειντο ἐν αὐτῷ, οὕτε αὐτὸς ἐλάλησεν, ἐτάχθησαν ἐν τῷ αὐτῷ ὑπομνήματι. Καὶ ἐδέετο διὰ τοῦτο τοῦ αὐτοκράτορος, ἵνα διατάξῃ ἐξέτασιν τοῦ πράγματος παρ' αὐτῆς τῆς συνόδου· ἐδέετο προσέτι, ἵνα γενῇ ἡ ἐξέτασις, παρόντων παρ' αὐτοῦ ἀπεσταλμένων πρὸς τὴν σύνοδον μοναχῶν. Ἡ δέησις ἐπέμφθη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος πρὸς τὴν σύνοδον, παρ' ἧς καὶ ἐγένετο δεκτὴ. Καὶ ὁπότε εἰσῆλθον εἰς τὴν σύνοδον οἱ ἀπεσταλμένοι μοναχοὶ, καὶ εἰς τὸ μέσον ἕστησαν, Μακεδόνιος ὁ λαμπρότατος τριβούνος, τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον προσφέρον, εἶπε· « Χρὴ πάντα τὰ κελευσθέντα » παρὰ τῆς Αὐτῶν εὐσεβείας εἰπεῖν με. Ἐκέλευσε τοῖνυν, τοὺς » τινικαῦτα παρόντας ἀγιωτάτους ἐπισκόπους μεθ' ὅρκου εἰπεῖν, » εἰ ἀληθεῖς εἰσι, τῶν ὑπομνημάτων ἀναγινωσκομένων, αἱ κα- » ταθέσεις, αἱ παρὰ ἑκατέρου τοῦ μέρους προσενεχθεῖσαι. » Τότε ὁ ἱερός τοῦ αἰδεσιμωτάτου οἰκονόμου Βασίλειος εἶπε μετὰ πολλῆς γενναιοτήτος ἐξ ἀπάντων τῶν παρόντων ἐπισκόπων· » Μέχρι νῦν ὅρκον οὐκ ἔσμεν προσενεχθέντα ἐπισκόποις. Ἀλλὰ » καὶ ἐντέταλται ἡμῖν παρὰ τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, μὴ ὁμόσαι, » μῆτε ἐν τῷ οὐρανῷ, ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ· μῆτε ἐν τῇ γῇ, » ὅτι ὑποπόδιόν ἐστι τοῦ θεοῦ· μῆτε εἰς τὴν κεφαλὴν τὴν ἑαυ- » τοῦ τινος ὁμόσαι, ὅτι οὐδεὶς δύναται τρίχα τῶν ὑπὸ θεοῦ δη- » μιουργηθεισῶν αὐτὸς ποιῆσαι. Ἐκαστος δὲ, ὡς θυσιαστηρίῳ » παρεστῶς, τὸν τοῦ θεοῦ φόβον ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ τὸ » ἑαυτοῦ συνειδὸς φυλάττων καθαρὸν τῷ θεῷ, τῶν ὄντων αὐτῷ » ἐν μνήμῃ οὐδὲν ἔχει παραλεῖψαι. » (Πρακτικ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 82—83.) Καὶ τὸ πρᾶγμα ἔμεινεν εἰς τοῦτο. Ἡ γενναία αὕτη ἀπάντησις φέρει τιμὴν εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Σελευκείας Ἰσαυρίας Βασιλείου. Ἀλλ' ὅ,τι ἔπραξεν ἐνταῦθα εἰς μόνος ἄνθρωπος, πῶς δὲν ἔπραξαν 630, ὅτε, κατὰ τὸν ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμον, οἱ ἄρχοντες ἐπρότειναν τὸ « ἡ ἐξωμοσίᾳ καταπιστευθήσονται, » ἂν εὗρισκον τοῦτο

ἀντιβαῖνον εἰς τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον, ἀλλ' ἐσιώπησαν; Διότι ἦσαν σύμφωνοι τῇ προτάσει τῶν ἀρχόντων! Φέρει δὲ τιμὴν εἰς τὸν χαρακτηῖρα τοῦ Βασιλείου καὶ ἄλλη πράξις αὐτοῦ· ἦτον καὶ αὐτὸς σύμφηφος ὑπὲρ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Εὐτυχοῦς, καὶ συνυπέγραψε μετὰ τοῦ Φλαυιανοῦ.

Καθρέθη μὲν ὁ Εὐτυχὴς παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Φλαυιανοῦ συγκροτηθείσης συνόδου. Ἀλλὰ δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν καταδίκην ταύτην, καὶ ἐπεκαλέσθη οἰκουμενικὴν σύνοδον εἰς νέαν ἀνάκρισιν καὶ ἐξέτασιν τῆς δίκης· καὶ ἐπειδὴ εἶχεν ἰσχυροὺς φίλους ἐν τοῖς ἀνακτόροις, κατώρθωσεν ὅ,τι ἐζήτει. Ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐσυγκαλέσθη ἐν Ἐφέσῳ ἐν ἔτει 449. Ἐν αὐτῇ προέδρευεν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Διόσκορος, καὶ αὐτὸς ἐκίνει καὶ ἐνήργει τὰ πάντα. Κηρυχθέντος δὲ τούτου ὑπὲρ τοῦ Εὐτυχοῦς, ἐκηρύχθη ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ὅλη ἡ σύνοδος· καὶ αὕτη ἀπέλυσε τοῦτον καὶ τῆς κατηγορίας καὶ τῆς ποινῆς, καὶ κατεδίκασε τὸν Φλαυιανόν, καὶ τὸν πρῶτον κατήγορον τοῦ Εὐτυχοῦς Εὐσέβιον ἐπίσκοπον Δορυλαίου. Ὁ ἱερὸς Βασίλειος ἦτον παρὼν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σύνοδον· καὶ ἐπιλαθόμενος, ὅτι ἐν Κωνσταντινουπόλει συνεψήφισε καὶ συνυπέγραψε κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς, συνεψήφισε καὶ συνυπέγραψεν ἐν Ἐφέσῳ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ κατὰ τοῦ Φλαυιανοῦ καὶ τοῦ Εὐσεβίου! Ἡ σύνοδος ἐκείνη ἔλαβε κακὸν τέλος. Διὰ τὰς βιαίας αὐτῆς πράξεις ἐπονομάζεται *Ἀηστρικὴ*. Ὁ δὲ ἱερὸς Βασίλειος, καὶ ὅσοι ὁμόφρονες αὐτῷ ἐπὶ τε τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, δὲν ἐφαντάζοντο, ὅτε ἤλλαττον χαρακτηῖρα καὶ φρόνημα, ὅτι αἱ πράξεις αὐτῶν θέλουσι γενῆ γνωσταὶ ἐπὶ ἄλλης οἰκουμενικῆς συνόδου.

Ἐν ἔτει 451 ἐσυγκαλέσθη παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Μαρκιανοῦ ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος. Ἐπ' αὐτῆς ἀναγινώσκονται τὰ πρακτικὰ τῆς τε ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου· καὶ παρόντες ὅ,τε ἱερὸς Βασίλειος καὶ οἱ ὁμόφρονες αὐτῷ, ἀκούουσι ταῦτα, καὶ κατασχύνονται· δὲν ἠξέουρουσι πῶς νὰ δικαιώσωσιν ἑαυτοὺς, καὶ καταφεύγουσιν εἰς τὴν κατὰ τὴν

ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον παρὰ τοῦ Διοσκόρου ἐπενεχθεῖσαν βίαν καὶ δυναστείαν, ὥς ἂν ἦναι ἱκανὴ ἡ βία καὶ δυναστεία νὰ μεταβάλῃ τὸν τίμιον εἰς ἄτιμον καὶ τὸν εὐσεβεῖ εἰς ἀσεβεῖ. Ἀναγιγνωσκομένων δὲ τῶν πρακτικῶν τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, ἀκούει ὁ ἱερὸς Βασίλειος ἦν ἀπέφηνεν ἐκεῖ κακὸδοξον γνώμην, καὶ θέλων νὰ δικαιώσῃ ἑαυτὸν, ἀποδίδει ταύτην εἰς πᾶν ἄλλο ἢ εἰς τὴν κακὴν αὐτοῦ διάθεσιν, καὶ σπουδάζει ν' ἀποδείξῃ, ὅτι αὐτὸς καὶ ἐφρόνει καὶ ἐδίδασκε καὶ ἐν Ἐφέσῳ ὀρθοδόξως. Ἀλλ' ἤκουσε παρὰ τῶν παρόντων λαϊκῶν ἀρχόντων· « Καὶ οὕτως ὀρθοδόξως διδάξας, διὰ τί τῇ καθαιρέσει Φλαυιανοῦ, τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης, ὑπέγραψας; » Τί ἀποκρίνεται εἰς τοῦτο ὁ ἱερὸς Βασίλειος; « Ἐπειδὴ εἰς κρίσιν ἑκατὸν εἴκοσιν ἢ τριάκοντα » παραδοθεὶς ἐπισκόπων, ἀνάγκην εἶχον πειθεσθαι τοῖς ὑπ' » ἐκείνων τυπουμένοις! » Ἴδου ἀπολογία! Ἀλλ' ὁ παρὼν Διόσκορος, ἀκούσας τὴν ἀπολογίαν ταύτην, εἶπε μετ' ἀγανακτήσεως· « Νῦν πεπλήρωται τὸ γεγραμμένον· « Ἐκ τοῦ » στόματός σου δικαιωθήσῃ, καὶ ἐκ τοῦ στόματός σου κατακρι- » θήσῃ (Ματθ. ΙΒ'. 37.) » Αἰδοῦμενος ἀνθρώπους, παρέβης » τὸ εὐλόγον καὶ τὴν πίστιν ἠθέτησας! Οὐκ ἤκουσας· « Καὶ » μὴ ἐντραπής εἰς πτώσιν σου; » (Σιράχ. Δ', 23.) Τί ἀποκρίνεται εἰς τοῦτο ὁ ἱερὸς Βασίλειος; « Εἰ πρὸς ἀρχοντας εἶχον, ἐμαρ- » τύρουν. Καὶ γὰρ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπεδείξαμην παρρησίαν. » Παρὰ πατρός δὲ ὁ κρινόμενος, δικαίους οὐ κέχρηται. Παῖς » γὰρ πατρὶ δίκαια λέγων, τεθνάτω. » Ὅποια ταραχή! Ὅποια σύγχυσις κατέλαθε μετὰ ταῦτα τοὺς ἱεροὺς ὁμόφρονας τῷ ἱερῷ Βασιλεῖ! Πάντες ἡμάρτομεν, ἐβόων, πάντες συγνώμην αἰτοῦμεν! Οὕτω τιμωροῦνται οἱ ἄστατοι, οἱ ἀκατάστατοι, οἱ παλιμθευτοί! (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 57.)

Παρουσιάζεται σκηνὴ ὡραιότερα τοῦ χαρακτηρὸς τοῦ ἱεροῦ Βασιλείου. Ἐν Σελ. 95 ἀναγινώσκονται τὰ πρακτικὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου· καὶ τί ἀκούει ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος; « Βασίλειος ἐπίσκοπος » Σελευκείας Ἰσαυρίας εἶπε· Συμφέρομαι τῇ πίστει τῶν ἀγίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ, καὶ ἐν Ἐφέσῳ ἐκείνην πάλιν βεβαιωσάντων, καὶ

« τοὺς ἐναντία φρονοῦντας κατὰ τι ἢ τοῖς ἐν Νικαίᾳ ἢ ἐν Ἐφέσῳ
 « τετυπωμένοις, ἀποστρέφομαι, ἀναθεματίζων τοὺς διαιροῦντας
 « μετὰ τὴν ἔνωσιν εἰς δύο φύσεις, ἢ ὑποστάσεις, ἢ πρόσωπα, τὸν
 « ἕνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· μεμφόμενος καὶ ἐπιλαμβά-
 « νόμενος τῆς φωνῆς τῆς ἑμῆς, ἣν περὶ τῶν δύο φύσεων
 « κατεθέμην ἐν τοῖς πραχθεῖσιν ἐπομνήμασιν ἐν τῇ βασι-
 « λευοῦσῃ πόλει καὶ προσκυνῶ τὴν μίαν φύσιν τῆς θεότη-
 « τος τοῦ μορογενοῦς ἐνανθρωπήσαντος καὶ σεσαρκωμένου». Ἰδοὺ ἱερὸς χαρακτήρ ! Ἄλλος ἐξ ἄλλου ἐγένετο ὁ ἱερὸς Βασι-
 λειος ! Θέλει νὰ δικαιωθῇ. Ἀλλὰ πῶς ; Καλεῖ μάρτυρας. Καὶ
 ὁ ἀρετὴν ἐπιδειξάμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει, εἰπὼν· « Μέχρι
 νῦν ὄρκον οὐκ ἴσμεν προσεγενχθέντα ἐπισκόποις κ. τ. λ. » ἐπά-
 γει ὄρκον εἰς ὅλον τὸν κόσμον ! Ἀλλ' ὅστις δὲν ὁμνύει αὐτὸς,
 δὲν ἐπάγει καὶ ἐτέρῳ ὄρκον. Διότι, ἂν δι' αὐτὸν ἦναι ἀπηγο-
 ρευμένος ὁ ὄρκος, εἶναι ἀπηγορευμένος εἰς ὅλους. Ἀλλ' ὁ ἱερὸς
 Βασίλειος ἐβόα ὡς ἐξω φρενῶν· « Οὐ κέχρημαι ἄλλοις μάρτυσι.
 « Διὰ τοῦ μακαρίου Ἰωάννου τοῦ ἐπισκόπου παρεκάλεσα διορθώ-
 « σασθαι τὴν διαλαλιάν μου, δεδοικῶς σὲ τὸν εὐλαβέστατον
 « Διόσκορον, καὶ φοβούμενος· πολλὴν γὰρ ἐπέστησας ἡμῖν τότε
 « ἀνάγκην, τὴν μὲν ἐξωθεν, τὴν δὲ ἔσωθεν, τὴν δὲ ἀπὸ τῆς
 « γλώσσης σου. Εἰσέτρεχον γὰρ εἰς τὴν ἐκκλησίαν στρατιῶται
 « μετὰ ὅπλων, καὶ εἰστήκεισαν οἱ μονάζοντες μετὰ Βαρσουμᾶ,
 « καὶ οἱ παραβαλανεῖς, καὶ πλῆθος ἄλλο πολὺ. Ὁρκωθῶσι πάν-
 « τες· ὀρκωθῇ Αὐξόνιος ὁ ἐπίσκοπος ὁ Αἰγύπτιος· ὀρκωθῇ Ἀθα-
 « νάσιος, εἰ μὴ ἔλεγον· Μὴ, Κύριε, μὴ καθέλῃς τὴν ὑπόληψιν
 « πάσης τῆς οἰκουμένης. » Διόσκορος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος
 Ἀλεξανδρείας, εἶπεν· « Ἐγὼ σε ἠνάγκασα ; » Καὶ ἰδομεν ἀνωτέρω
 τί εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Διόσκορος περὶ ἧς λέγει καὶ ἐνταῦθα
 ἀνάγκης καὶ βίας ὁ ἱερὸς Βασίλειος. Ἄν ὁ ἱερὸς Βασίλειος ἦτον
 τῶντι ἱερῶς, δὲν ἠναγκάζετο παρ' οὐδενὸς εἰς τὰ τῆς πίστεως.
 Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκήρυττεν ἄλλα, καὶ ἄλλα ἐν Ἐφέσῳ !
 Ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔδειξε γενναιότητα, εἰπὼν, ὅτι οἱ ἐπί-
 σκοποι δὲν ὁμνύουσι· καὶ ἐπειδὴ ἐν Ἐφέσῳ ἐπρόδωκε τὴν πίστιν,

καὶ ἤθελε νὰ δικαιωθῇ διὰ τοῦτο ἐν Χαλκηδόνι, ἐπάγει ὄρκον εἰς ἐπισκόπους ! Καὶ ὄχι μόνον πρὸς τὴν σύνοδον ἀποτεινόμενος, βοᾷ· « Ὁρκωθῶσι πάντες ὁρκωθῇ Ἀυξόνιος ὁ ἐπίσκοπος ὁρκωθῇ ὁ Ἀθανάσιος » ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας· « Ἀξιῶ, λέγει, τὴν μεγαλοπρέπειαν ὑμῶν, ἕκαστον τῶν μητροπολιτῶν » ἐπισκόπων, καὶ τὸν Λυκαονίας, καὶ τὸν Φρυγίας, καὶ τὸν Πέργης, καὶ τοὺς ἄλλους, ἐλθεῖν ὧδε, καὶ ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων » εἰπεῖν κ. τ. λ. Ὁρκωθῇ ὁ κύρις Εὐσέβιος, εἰ μὴ ἐκινδύνευε » καθαιρεθῆναι, πρὸς ὀλίγον ἀναβαλλόμενος τὴν φωνήν. » Τοιαύτας ἀρχὰς θρησκευτικὰς, τοιαύτας ἀρχὰς ἠθικὰς πρεσβεύουσιν οἱ τοιοῦτου χαρακτῆρος ἄνθρωποι ! Ἀγνοοῦντες τὸ· « Ἕνα δεῖ εἶναι τὸν ἄνθρωπον » ἀλλάσσουνι χαρακτῆρας κατὰ τοὺς καιροὺς ! Ἐν Κωνσταντινουπόλει ψηφίζουσι κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς, ἐν Ἐφέσῳ ὑπὲρ τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ κατὰ τοῦ Φλαυιανοῦ, ἐν Χαλκηδόνι ὑπὲρ τοῦ Φλαυιανοῦ καὶ κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς, καὶ ἀλλαχοῦ Κύριος οἶδεν ὑπὲρ τίνος καὶ κατὰ τίνος !

Ἀλλὰ παράδοξος σύμπτωσις ἱερῶν χαρακτῆρων ! Ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος διῆσχυρίζετο ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι δὲν ὀρκίζονται· διότι ἔμελλε νὰ ὁρκωθῇ καὶ αὐτός· καὶ ἐν Χαλκηδόνι, ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ αὐτοῦ, ἐπέβαλλεν ὄρκον εἰς πάντας τοὺς ἐπισκόπους ! Ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος ἐν μὲν τῇ ἑαυτοῦ Κατηχήσει ἔγραφεν· « Ἐκ τῶν ρηθέντων συμπεραίνεται, ὅτι ὁ νόμιμος ὄρκος εἶναι συγχωρημένος, καὶ διαταγμένος μάλιστα ἀπὸ αὐτὸν τὸν θεόν, ὅστις καὶ αὐτὸς τὸν μετεχειρίσθη κ. τ. λ. » διότι ἔγραφε πρὸς ἄλλους. Νῦν δέ, ἐπειδὴ μέλλει αὐτὸς νὰ ὁρκωθῇ, κραυγάζει, ὅτι ὁ ὄρκος εἶναι ὅλως ἀπηγορευμένος κατὰ τὸ, Μὴ ὁμῶσαι ὅλως, τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου ! Παράδοξος σύμπτωσις !

Ἄλλ' ὁ ἱερὸς Βασιλεὺς ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθῃ ἐν Χαλκηδόνι ὅ,τι ἔπραξεν ἐν Ἐφέσῳ εἰς τὸν Φλαυιανὸν καὶ Εὐσέβιον τὸν Δορυλαίου. Συνυπέγραψε τῇ ἀδίκῃ ἐκείνων καθαιρέσει· Δίκαιον ἦτον νὰ καθαιρεθῇ καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ὁμοφρόνων του. Οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες καὶ ἡ ὑπερφυῆς σύγκλητος εἶπον·

« Ἐπειδὴ Φλαυϊανὸς ὁ τῆς εὐλαβοῦς [αἰωνίας] μνήμης, καὶ Εὐ-
 « σέβιος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος, ἐκ τῆς τῶν πεπραγμένων
 « καὶ διαγνωσθέντων ἐρεύνης, καὶ αὐτῆς τῆς φωνῆς τινων τῶν
 « ἐξάρχων γενομένων τῆς τότε συνόδου, ὁμολογησάντων ἐσφάλ-
 « θαι, καὶ μάτην αὐτοὺς καθηρηκέναι, οὐδὲν περὶ τὴν πίστιν
 « σφαλέντας, δείκνυνται ἀδίκως καθηρημένοι, καταφαίνεται
 « ἡμῖν κατὰ τὸ τῷ θεῷ ἀρέσκον, δίκαιον εἶναι, εἰ παρασταίῃ
 « τῷ θειοτάτῳ καὶ εὐσεβεστάτῳ ἡμῶν δεσπότῃ, τῷ αὐτῷ ἐπι-
 « τιμῇ Διόσκορον τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας,
 « καὶ Ἰουβενάλιον τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων, καὶ
 « Θαλάσσιον τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Καισαρείας Καππαδο-
 « κίας, καὶ Βύσέβιον τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Ἀγκύρας, καὶ
 « Εὐστάθιον τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Βηρυτοῦ, καὶ Βασί-
 « λειον τὸν εὐλαβέστατον ἐπίσκοπον Σελευκείας Ἰσαυρίας, τοὺς
 « ἐξουσίαν εἰληφότες, καὶ ἐξάρχοντας τῆς τότε συνόδου, ὑποπε-
 « σεῖν παρὰ τῆς ἱερᾶς συνόδου κατὰ τοὺς κανόνας, τοῦ ἐπισκο-
 « πικοῦ ἀξιώματος ἄλλοτρίους γενησομένους.» (Πρακτ. συνοδ.
 Τομ. Β'. Σελ. 103 καὶ 132.) Καὶ ἂν τότε δὲν καθηρέθησαν,
 ἐχρεώσθουν τοῦτο εἰς τὴν ἐπιείκειαν καὶ συγκατάβασιν τῆς συ-
 νόδου καὶ εἰς τὴν γενναιότητα τοῦ αὐτοκράτορος, πρὸς ὃν ἡ
 σύνοδος ἐμεσίτευσεν διὰ τῶν ἀρχόντων. (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β.
 Σελ. 142.) Ὅθεν συγχωρηθέντες, διότι μετρημελήθησαν καὶ ὡμο-
 λόγησαν τὸ, ἡμάρτομεν, συνυπέγραψαν πᾶσι τοῖς δεδογμένοις τῇ
 συνόδῳ. Συνυπέγραψαν δὲ καὶ τῇ ἐπιστολῇ τοῦ ἀρχιεπισκόπου
 τῆς Ῥώμης Λέοντος, τὴν ὁποίαν ἐν Ἐφέσῳ δὲν κατεδέχθησαν
 οὔτε κἂν ν' ἀναγνώσωσιν.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐκθεσις κατ' αὐτὰ τὰ συνοδικὰ πρα-
 κτικά. Ἄν ἀνεγίνωσκεν αὐτὰ πρασεκτικώτερον καὶ ὁ σοφὸς οἰ-
 κονόμος, δὲν ἤθελε λέγει ἄλλ' ἀντ' ἄλλων ἐν στήλῃ ἰδ' καὶ ἰε.
 Ἄλλ' εἶναι καὶ ἐνταῦθα σημειώσεως ἄξιον ὅ,τι συμπεραίνει παν-
 ταχοῦ ἐκ τῆς σιωπῆς ὁ λογιώτατος. Ὅτε ὁ ἱερός Βασίλειος ἐβόα
 ὡς ἔξω φρενῶν. « Ὁρκωθῶσι πάντες κ. τ. λ. » διότι ἐκινδύ-
 νευεν αὐτός· οὔτε ἡ σύνοδος, οὔτε οἱ ἄρχοντες ἔδωκαν προσοχὴν

τινα εἰς τὰς βράς του· διότι, πεπεισμένοι ὄντες, ὅτι, ὅσα ἔλεγον, ἦσαν προφάσεις, δὲν ἠθέλησαν νὰ διατάξωσιν ἀνάκρισιν, ἵνα ἐπιβάλλωσι καὶ ὅρκον εἰς τοὺς ἀνακρινομένους πρὸς ἀνακάλυψιν καὶ εὐρεσιν τῆς ἀληθείας. Λέγοντες αὐτῷ κατὰ πρόσωπον οἱ ἄρχοντες· « Καὶ οὕτως ὀρθοδόξως διδάξας ἐν Ἐφέσῳ, διὰ τί τῇ καθαιρέσει Φλαυϊανοῦ τοῦ τῆς ὁσίας μνήμης ὑπέγραψας; » καὶ μὴ δόντες οὐδεμίαν ἀκρόασιν εἰς τὴν ἀνόητον ἀπολογία του· « Ἐπειδὴ εἰς κρίσιν ἑκατὸν εἴκωσιν ἡ τριάκοντα παραδοθεῖς ἐπισκόπων, ἀνάγκην εἶχον πείθεσθαι τοῖς ὑπ' ἐκείνων τυπουμένοις » ἀμφέβαλλον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ψεύδεται; Οὕτω δὲ φρονούντες καὶ ἡ σύνοδος καὶ οἱ ἄρχοντες περὶ αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ ἐπιβάλλωσιν ὅρκον εἰς τόσους ἐπισκόπους πρὸς χάριν ἀνθρώπου προφανῶς ψευδομένου; Διὰ τοῦτο λοιπὸν αἱ βράι καὶ αἱ κραυγαὶ τοῦ ἱεροῦ Βασιλείου ἔλαβον παρά τε τῇ συνόδῳ καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἐκείνην τὴν ἀποδοχὴν, τῆς ὁποίας ἦσαν ἄξιοι—κατεφρονήθησαν ὁλοτελῶς. Πλὴν ὁ λογικώτατος οἰκονόμος λέγει· « Πρὸς ταῦτα καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ ἡ σύνοδος ἐσιώπησαν. » Τί δὲ σημαίνει παρὰ τῷ οἰκονόμῳ τὸ « ἐσιώπησαν » τοῦτο, ἐννοεῖται ἂν ὅτι αὐτοῦ, καὶ δὲν ἔχει χρεῖαν ἄλλης ἐξηγήσεως. Πλὴν πόσον γελοῖον εἶναι καὶ ὅ,τι λέγει ἀμέσως! « Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Σελευκεῖας ἔλεγε μέχρι λόγου, δυσφορῶν! » Δηλαδή, ὅχι ὅτι τῷ ὀντι ἐπέβαλεν ὅρκον εἰς ἐπισκόπους πρὸς ἀθώωσιν αὐτοῦ· ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ ἐσχάτῃ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ ταραχῇ, δι' ἣν ἀναξίως δῆθεν ὑπέφερεν ἀδικίαν, ἐπρόφερεν ἐξ ἀγανάκτησεως τὸν ὅρκον! Ἄθλιον σόφισμα! Μόνος ὅστις καταφρονεῖ τὸν λόγον, προσφεύγει εἰς τοιαῦτα ἐπιχειρήματα!

Πόσον δὲ πιστῶς ἐκθέτει ὅλην τὴν πρᾶξιν ὁ σοφὸς οἰκονόμος, δῆλον ἐξ ὧν ἐπιφέρει ἀμέσως. « Ἀλλ' ὅτε, κατὰ τὴν προκειμένην ἀνάκρισιν τῶν κατὰ τοῦ Εὐτυχοῦς πρακτικῶν τῆς ἐπὶ Φλαυϊανοῦ συνόδου, ὁ λαμπρότατος ἄρχων τριβούνος Μακεδόνιος (προστάτης τοῦ Εὐτυχοῦς) « τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον προσφέρων (κατὰ τὴν πολιτικὴν νομοθεσίαν), ἐκέλευσε τοὺς παρόντας ἐπισκόπους μεθ' ὅρκου εἰπεῖν » κτλ., αὐτὸς οὗτος ὁ

« Σελευκείας Βασιλείας, ἱεροπρεπῶς καὶ ἀταράχως τότε ὁμιλῶν,
 « ἀπὴντησεν ὡς ἐξ ἀπάσης τῆς συνόδου. « Μέχρι νῦν ὄρκον οὐκ
 « ἴσμεν κ.τ.λ. ὡς ἀνωτέρω. » Ὅτι τοῦτο εἶναι πρωθύστερον,
 δῆλον ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀληθινῆς ἐκθέσεως.

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Ἐρχόμεθα εἰς τὴν Σ' οἰκουμενικὴν σύνοδον.

Ὁ ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων παρὰ κληρικοῦ κατ' ἐπιταγὴν οἰκουμενικῆς συνόδου γεγονῶς ὄρκος, τὸν ὁποῖον ἐφέρομεν ἐν τῷ ἀριθ. 1533 τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου ταύτης, τόσον ἐτάραξε τὸν μέγαν οἰκονόμον, ὥστε ὁ ἄνθρωπος δὲν ἤξεύρει τιθέντι οὔτε τί γράφει, οὔτε τί λέγει. Καταφεύγει εἰς μυρία σοφίσματα πρὸς ἀνατροπὴν τῆς ἀληθείας· ἀλλ' ἡ ἀλήθεια μένει ἀλήθεια· διότι ἐκ σοφισμάτων δὲν μεταβάλλεται ποτὲ εἰς ψεῦδος. Μόνον ὁ σοφιστὴς ἐδείχθη κατὰ τοῦτο ἀνοητότερος, παραλογώτερος, ἀλογικώτερος ἑαυτοῦ, ὡς θέλει γενῇ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν θέλομεν εἰπεῖ. Καὶ ἀντὶ ν' ἀφαιρέσῃ ἀφ' ἡμῶν ὅπλα, αὐτὸς μᾶς ἔδωκε καὶ ἄλλα· καὶ τῷ ὁμολογοῦμεν χάριτας διὰ τοῦτο. Ἄλλ' ἄς ἔλθωμεν εἰς τὸ προκείμενον.

« Ἐρχεται, λέγει περὶ ἡμῶν ἐν τῇ ἡ στήλῃ, ἔρχεται τελευ-
 « ταῖον εἰς τὸ φοβερὸν καὶ ἀναντίρρητον ἐπιχείρημα, τὴν περὶ
 « τοῦ ὄρκου τῶν κληρικῶν νομοθεσίαν τῆς Σ' οἰκουμενικῆς
 « συνόδου, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔλυσε τὸ ζήτημα ! Ἀλλὰ κάλλιον
 « μὴ τὸ ἔλυε ! διότι περιέπλεξεν αὐτὸς εἰς ἑαυτὸν θαρύτατον
 « δεσμὸν. » Καὶ τιθέντι φοβερὸν καὶ ἀναντίρρητον ἐπιχείρημα
 ὑπάρχει ἡ πρᾶξις τῆς Σ' οἴκουμ. συνόδου ! Καὶ τοιοῦτον εὗ-
 ρηκαν αὐτὸ ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι, ὅλοι, ὅσοι ἔμαθον νὰ
 σκέπτονται καὶ κρίνωσι λογικῶς. Τοιοῦτον εὗρηκεν αὐτὸ καὶ
 αὐτὸς ὁ μέγας οἰκονόμος· καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν, ὅτι ὑπεμε-
 δία, ὅτε ἔγραφε πρὸς ἐξασθένειαν τῆς θαρύτητος αὐτοῦ. Καὶ
 πολλὴν βέβαια ἐπέφερεν εἰς τὸ συνειδὸς αὐτοῦ βίαν, γράφων

έναντίον τῆς καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου λαμπροτέρας ἀληθείας. Πᾶς ἄλλος δὲν ἤθελε πολυμήσει νὰ γράψῃ τι κατὰ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιχειρήματος, αἰδούμενος ἑαυτόν· διότι, ὅ,τι καὶ ἂν ἤθελε γράψῃ, ἤθελεν εἶναι φλυαρία, καθιστάνουσα κατὰπτυστον αὐτὸν τὸν γράφοντα. Μόνος ὁ οἰκονόμος δὲν ἠδέσθη ἑαυτόν, καὶ ἔγραψε τρεῖς στήλας ἐναντίον τῆς ἀληθείας. Ἄλλ' ἂν αὐτὸς ἤθελυσε νὰ ἐξυβρίσῃ, ἑαυτόν εἰς τόσον, τί μᾶς μέλει; Ἡμεῖς γελωμέν, ὡς ἐγέλασαν καὶ ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἀναγνώσται. Ἐὰν δὲ ἡμεῖς περιεπλέξαμεν εἰς ἡμᾶς αὐτοὺς βαρύτατον δεσμόν, τοῦτο θέλει γενῇ δῆλον ἐκ τῆς ἐκθέσεως. Παρατρέχοντες δὲ ὅ,τι λέγει περὶ ἡμῶν, ὅτι δηλαδὴ ὡς κακοὶ νομισμάτων περικόπται περιεκείραμεν καὶ ἀπεφαλιδίσσαμεν τῆς θείας συνόδου τὰ πρακτικά, διὰ νὰ παραστήσωμεν τὴν θεοσύλλεκτον σύνοδον νομοθετοῦσαν τὸν ὅρκον, καὶ καθολικῶς καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἱερωμένους, ἐναντίον τῶν εὐαγγελικῶν καὶ ἀποστολικῶν ἐντολῶν, δὲν δυνάμεθα νὰ παραδράμωμεν τὸ ἀκόλουθον· « Οὐδ' ἀρκεῖ πρὸς ἀπολογίαν του, ὅτι καὶ τοῦτο τὸ μέρος ἀντέγραψεν ἀπὸ ξένους. »

Καὶ ἐν τῷ πρώτῳ ἄρθρῳ, τῷ ἐν τῷ ἀριθ. 905 τοῦ Αἰῶνος, ἔλεγε περὶ ἡμῶν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος, ὅτι μεταγράφομεν καὶ ἀντιγράφομεν ἐξ ἄλλων, καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ ἐπαναλαμβάνει τὰ αὐτά· θέλει δηλαδὴ πλαγίως νὰ μᾶς παραστήσῃ εἰς τὸν κόσμον, ὅτι, ὅσα ἐγράψαμεν καὶ γράφομεν, εἶναι ξένα, ὅτι εἴμεθα ἀπλοὶ πλαγιάριοι. Σφάλλει ὅμως μεγάλως κατὰ τοῦτο, καὶ δὲν ἐντρεπόμεθα νὰ τὸν ὀνομάσωμεν καὶ διὰ τοῦτο ἀνάσχοντον ψεύστην. Τίποτε δὲν ἐλάβομεν ἀπ' ἄλλου· καὶ οὕτε ἐδυνάμεθα νὰ λάβωμέν τι ἀπ' ἄλλου περὶ οὗ παραματευόμεθα ὑποκειμένου. Τὸ σφετερίζεσθαι ξένους πόνους εἶναι ἴδιον αὐτοῦ καὶ ἀρχαῖον προτέρημα. Ξένοι πόνοι εἶναι καὶ ἡ Κατήχησις, καὶ ἡ Ῥητορικὴ, καὶ τὰ Γραμματικὰ τοῦ νῦν ἐξ οἰκονόμων γενεαλογουμένου. Ἡ δὲ διαβόητος ἐπιστολιμαία Διατριβὴ εἶναι τοῦ Α. Στούρτζα, ἐκτὸς τῆς κεφαλῆς καὶ τῆς οὐρᾶς· αὐτὰ μόνα εἶναι ἴδιος αὐτοῦ πόνος. Τοῦ

Στούρτζας πόνος εἶναι καὶ ἡ Ἐπίκρισις κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος. Τούτου αὐτοῦ πόνος εἶναι καὶ τὸ περὶ τῶν Ο' ἑρμηνευτῶν τῆς παλαιᾶς θείας Γραφῆς τετράτομον σύνταγμα. Διαδίδουσιν οἱ θαυμασται τῆς μεγάλης σοφίας τοῦ μεγάλου οἰκονόμου, ὅτι ὁ Στούρτζας γράφει πρὸς τοῦτον, ὅτι ἀπορεῖ πῶς τινες ἐν Ἀθήναις ἠθέλησαν ν' ἀποδώσωσιν εἰς αὐτὸν τὸ σύγγραμμα ἐκείνου. Ἀλλὰ καὶ χίλια τοιαῦτα γράμματα ἂν γράψῃ ὁ Κύριος Στούρτζας, δὲν δύναται νὰ μᾶς μεταπέισῃ. Τίς ἐδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι καὶ εἰς τὸν εἰς τὸν αἰοίδιμον πατριάρχην Γρηγόριον ἐπιτάφιον λόγον ἔκλεψεν ὁ οἰκονόμος ἐξ ἄλλων; Τίς ἐδύνατο νὰ πιστεύσῃ, ὅτι καὶ τὸ εἰς τὸ Κτιτορικὸν ἢ Προσκυνητάριον τῆς μονῆς τοῦ μεγάλου Σπηλαίου Σελ. 88—89 ἐγκώμιον τῆς Θεοτόκου εἶναι Ἰωσήφ τοῦ Βρυεννίου; (Τομ. Β'. Σελ. 408. 411. 413) Ἠλέγχθη ἄλλοτε ὁ σοφὸς οἰκονόμος, ὅτι ἔκλεψε καὶ αὐτὸν τὸν ἐνδοξον Γάλλον ποιητὴν Λαμαρτίνον· ἀλλ' ἐντράπη; Μήπως εἶναι ἰδίαὶ αὐτοῦ αἱ μαρτυρίαι, τὰς ὁποίας ἔφερε καὶ φέρεῖ ἐκ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς τὸ πρῶτον καὶ εἰς τὸ δευτέρον ἄρθρον του; Μήπως ἤξευρε καὶ ν' ἀντιγράψῃ ἢ νὰ μεταφράσῃ ὁρθῶς καὶ ὅσα ἔλαβεν ἐκ τοῦ Δουκαγκίου, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω; Σοὶ ἀρέσκουσι ταῦτα, αἰδεσιμώτατε ἀρθρογράφε; Μὴ κινήσῃς τὸν ἀνάγυρον! Κλέψε· ἀλλὰ μὴ λέγῃς ἄλλον κλέπτην! Κλέψε, ἀλλὰ μὴ φωνάζῃς ὁ κλέπτης, ἵνα φύγῃ ὁ οἰκοκύριος!

Λέγει δὲ κατόπιν τοῦ ἀνωτέρω· « Ὀφείλειεν αὐτὸς ὁ εὐσεβέστατος ἱερομόναχος νὰ ἐνθυμηθῇ, ὅτι ἀναγινώσκει θείας συνόδου » πρακτικὰ, καὶ νὰ τὰ μελετήσῃ μὲ πλειοτέραν προσοχὴν· ἀλλ' » αὐτὸς ἠθέλησε νὰ παραστήσῃ εἰς τὸ κοινὸν τῶν ὀρθοδόξων ὁμόφρονά του καὶ αὐτὴν τὴν σ' οἰκουμενικὴν σύνοδον. » Ἄν ὁ ταῦτα γράφων ᾔδειτο ἑαυτὸν, δὲν ἤθελε τὰ γράψῃ. Πλὴν αὐτὸ δείξει τὸ πρᾶγμα, ἂν ἡμεῖς ὠφείλομεν νὰ μελετήσωμεν μὲ πλειοτέραν προσοχὴν τὰ πρακτικὰ τῆς σ' συνόδου, ἢ αὐτὸς, καὶ νὰ σκέπτηται καὶ γράφῃ λογικῶς. Αὐτὸ δείξει τὸ πρᾶγμα, ἂν ἡμεῖς ἠθελήσαμεν, νὰ παραστήσωμεν εἰς τὸ κοινὸν τῶν ὀρθοδόξων ὁμόφρονα ἡμῶν τὴν σ' οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἢ αὐτὴ ἑαυτὴν

παριστάνει τοιαύτην εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐκ τῶν αὐτῆς πρακτικῶν.

Ὁ μέγας οἰκονόμος καὶ ἀναιδὴς σοφιστῆς, νομίζων, ὅτι διὰ τῆς φλυαρίας θέλει πνίξει τὴν ἀλήθειαν, μᾶς ἐκθέτει τὸν σκοπὸν τῆς συγκροτήσεως τῆς 5' οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ διατρέχει ὅλας τὰς συνεδριάσεις αὐτῆς. Φθάνει τελευταῖον ἀσθμαίνων εἰς τὴν Η' αὐτῆς πρᾶξιν ἢ συνεδρίασιν, καὶ νομίζων, ὅτι ἐν αὐτῇ εὗρηκε θησαυρὸν, ἐπεκάθισεν εἰς αὐτὴν ὡς γύψ εἰς τὸ θνησιμαῖον πτώμα! Ἐν συνειδότι ὁμολογοῦμεν, ὅτι τοιαῦτα πράγματα ποτὲ δὲν προσεδοκῶμεν παρὰ τοιούτου ἀνδρός· διότι τῷ φέρουσι τῶντι πολὺ αἶσχος. Ἄν νομίζῃ, ὅτι δὲν ἐγινώσκωμεν τὴν παρὰ τινος ἀγροίκου καὶ κακοήθους ἀνθρώπου, τοῦ ἐπισκόπου Μελητηνῆς Θεοδώρου, ὅστις αὐτὸς ἑαυτὸν ὀνομάζει *ἄνθρωπον χωρικόν*, καὶ εἰς ἄλλους καὶ εἰς τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας Γεώργιον γενομένην αἰσχρὰν συκοφαντίαν, ἔχει μέγα λάθος, καὶ κατὰ τοῦτο ἄς ᾦναι ὑπερβέβαιος· ἄς ᾦναι δὲ ὑπερβέβαιος καὶ ὅτι δὲν παρεδράμομεν τὴν διήγησιν αὐτῆς ἐπὶ τινι δολίῳ σκοπῷ· διότι ὁ δόλος δὲν μᾶς ὠφελεῖ κατ' οὐδέν· ἀλλὰ διότι ἡ συκοφαντία ἀπεδείχθη παρευθὺς αὐτὸ τοῦτο, οἱ συκοφαντηθέντες ἀπέδειξαν ἑαυτοὺς ἀμέσως πάντῃ ἀμετόχους τῆς παρὰ τοῦ χωρικοῦ ἐπισκόπου προστριβείσης εἰς αὐτοὺς κηλίδος, ἔδωκαν τὰς ὁμολογίας τῆς πίστεώς των, καὶ τὸ πρᾶγμα ἐτελείωσεν. Ἐπειτα τί κοινὸν μεταξὺ τῆς πρὸς τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα Γεώργιον γενομένης συκοφαντίας καὶ τοῦ παρ' αὐτοῦ ἐπὶ ἄλλης ὑποθέσεως κατὰ διαταγὴν τῆς συνόδου δις δοθέντος ὅρκου; Διὰ τί ὁ ἅγιος οἰκονόμος ἐνώνει δύο πράγματα πάντῃ διάφορα, μηδεμίαν σχέσιν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα; Διὰ τί συγχέει τὰ ἀσύγχυτα; Νομίζει, ὅτι κερδαίνει ἄλλο τι ἐκ τούτου, εἰμὴ αἶσχος; Ἀλλ' ἄς διηγηθῶμεν καὶ ἡμεῖς ἐν συντόμῳ τὸ πρᾶγμα, ἵνα πληροφορηθῶσι καὶ ἐκ τούτου οἱ ἀναγνώσται περὶ τῆς ἐσχάτης ἀναιδείας καὶ κακῆς πίστεως τοῦ σεβασμιωτάτου οἰκονόμου, καὶ περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ γενομένης ἀτεβοῦς καταφρονήσεως τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας.

Ἐπὶ τῆς Η' συνεδριάσεως εἰσῆλθεν εἰς τὴν σύνοδον ὁ ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς Θεόδωρος, καὶ εἶπε πρὸς τὸν ἐκεῖ παρόντα αὐτοκράτορα· «Ἐγὼ, δέσποτα, ἄνθρωπός εἰμι χωρικός, καὶ αἰ-
 » τῷ τὸ χαρτίον τοῦτο ἀναγνωσθῆναι.» ὅπερ ἐπιδοθέν, ἀνεγνώ-
 » σθη. Τί δὲ διελάμβανε τὸ χαρτίον ἐκεῖνο, ἅς μάθῃ ὅστις ἔχει
 περιέργειαν ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου Τομ. Β'. Σελ. 568.
 Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ, θέλων νὰ μάθῃ, ἂν ᾦναι καὶ ἄλλοι ὁμόφρο-
 νες τῷ χωρικῷ ἐπισκόπῳ, εἶπε· «Λεγέτω Θεόδωρος ὁ θεοφιλέ-
 » στατος ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς· Τίνες εἰσὶν οἱ ἅμα αὐτῷ πεποιθη-
 » κότες τὸν ἐπιδοθέντα ἡμῖν παρ' αὐτοῦ, καὶ νῦν ἀναγνωσθέντα
 » χάρτην;» Καὶ ὁ πονηρὸς χωρικός ὠνόμασε τὸν ἐπίσκοπον Νι-
 κομηδεῖας Πέτρον, τὸν ἐπίσκοπον Κλανέου Σολομῶντα, τὸν ἐπί-
 σκοπον Ἰπαίπων Ἀντώνιον, καὶ ἐπρόσθεσεν ἔπειτα, ὅτι εἰσὶ
 » καὶ τινες τοῦ σεκρέτου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταν-
 » τινουπόλεως, τουτέστι Γεώργιος διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ,
 » Ἀναστάσιος διάκονος καὶ νοτάριος ὁ πλοιέκδικος, Στέφανος
 » διάκονος καὶ καγκελλάριος, Διονύσιος διάκονος καὶ καγκελλά-
 » ριος, Ἀναστάσιος πρεσβύτερος καὶ μοναχός, καὶ Στέφανος πρε-
 » σβύτερος καὶ μοναχός ὁ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας.» Ὁ αὐτο-
 κράτωρ ἠρώτησε τὸν ἐπίσκοπον· «Τίς ἐπιδέδωκέ σοι τὸν χάρτην
 » τοῦτον αὐτόν, ὃν προεκόμισας;» Καὶ ἐκεῖνος ἀπεκρίθη· «Οὐ-
 » τος ὁ ἀββὰς Στέφανος, ὁ τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας.» Καὶ
 ὑπέδειξεν αὐτὸν ἐστῶτα ὀπισθεν τοῦ θρόνου, οὐπὲρ ἐκάθητο ὁ
 αὐτὸς ὀσιώτατος ἀρχιεπίσκοπος Ἀντιοχείας Μακάριος. Μετὰ
 ταῦτα ἡ ἁγία σύνοδος εἶπεν· «Εἰ παρίσταται τῇ εὐσεβείᾳ Ἰμῶν,
 » Θεόδωρος ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς ἅμα τοῖς ἐπι-
 » μνησθεῖσιν αὐτῷ προσώποις, τουτέστι Πέτρῳ κλ., ἀναστὰς εἰς
 » μέσον στηκέτω, καὶ ἀνενδοιάστως τὸ δοκοῦν αὐτῷ σὺν αὐτοῖς
 » ἀποκρινέσθω.» Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἀπεκρίθη· «Τὸ συνειρωθὲν
 παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου γινέσθω.» Καὶ ἀναστάντες οἱ προει-
 ρημένοι ἐπίσκοποι τε καὶ κληρικοὶ [ἦτοι ὅλοι οἱ συκοφαντού-
 μενοι], καὶ ἐν τῷ μέσῳ ἐστηκότες, ἄνευ Στεφάνου μοναχοῦ, τοῦ
 μαθητοῦ Μακαρίου τοῦ ὀσιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Θεουπόλεως

Ἀντιοχείας, εἶπον· « Ἐψεύσατο καθ' ἡμῶν οὗτος Θεόδωρος ὁ ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς. Οὔτε γὰρ εἰδῆσει ἡμῶν ὁ ἐπιδοθείς τῇ δεσπότη ἡμῶν τῷ ἀγαθῷ παρ' αὐτοῦ χάρτης ἐγένετο· ἀλλὰ καὶ ἔτοιμοι ἐσμεν τὴν ἡμετέραν ὀρθόδοξον ὁμολογήσαι πίστιν. »

Θέλετε νὰ μάθητε, ἀναγνώσται, πῶς ἐκθέτει τὸ πρᾶγμα καὶ ὁ εἰλικρινέστατος, ὁ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαβεβαιῶν τὴν ἀλήθειαν; Ἀκούσατε! « Εἰς δὲ τὴν Η' » πρᾶξιν Θεόδωρος ἐπίσκοπος Μελιτηνῆς, εἰσελθὼν ἐν μέσῳ τῆς » ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, ἐπέδωκε πρὸς τὸν αὐτοκρά- » τορα χαρτίον, ζητῶν ν' ἀναγνωσθῇ. — Ἐρωτηθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ » αὐτοκράτορος· « Τίνες ἦσαν οἱ ἅμα αὐτῷ πεποιηκότες τὸν » ἀναγνωσθέντα χάρτην; » ὠνόμασεν ὁ Μελιτηνῆς καὶ ἄλλους » τέσσαρας ἐπισκόπους. « Καὶ τινες, λέγει, τοῦ σεκρέτου τοῦ » ἀγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, » ὀνομαστὶ » καὶ τούτους ἀριθμήσας, ἓνα ἱερομόναχον καὶ τέσσαρας δια- » κόνους, καὶ πάντων κορυφαῖον αὐτὸν τὸν θεοσεβέστατον διά- » κονον Γεώργιον τὸν Χαρτοφύλακα (τοῦ ὁποίου τὸ ἀξίωμα » διέγραψεν ἐκ τοῦ Βαλσαμῶνος ὁ ἀρθρογράφος τόσον λαμπρὸν, » ὥστε νὰ προκλήθῃ καὶ πρὸ τῶν ἀρχιερέων ἐναντίον τοῦ ἱε- » κανόρος τῆς Α', καὶ τοῦ Ζ' αὐτῆς τῆς Σ' οἰκουμενικῆς). » Ἐννοεῖ καθεὶς πόσον παράδοξον ἄκουσμα προσέπεσεν εἰς τοῦ » αὐτοκράτορος καὶ τῆς συνόδου τὰς ἀκοάς, ὅτι ὁ μέγας χαρ- » τοφύλαξ τῶν ἀρχείων τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ὅπου » καὶ τῶν οἰκουμενικῶν καὶ τῶν τοπικῶν συνόδων πᾶ πρακτι- » κα διετηροῦντο, διαλαλεῖται ἐνώπιον πάντων, ὡς αἰρετικὸς » καὶ συμμετοχὸς τῶν πλαστογράφων. Τὸ ἐγκλημα ἀνῆκεν οὐ » μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πολιτείαν. Ἡ σύνο- »δος ἐταράχθη καὶ, ἐπινεύσαντος τοῦ αὐτοκράτορος, διέταξε » νὰ σταθῶσιν εἰς τὸ μέσον οἱ ὀνοματισθέντες ἐγκληματίαι· καὶ » ἀνέστησαν (πλὴν δύο μόνων) οἱ ἄλλοι, ἐν οἷς καὶ ὁ χαρτοφύ- » λαξ, λέγοντες· ὅτι « Ἐψεύσατο ὁ Μελιτηνῆς ἐπίσκοπος οὗ- »τος· » καὶ ἠρνήθησαν μὲν, ὅτι δὲν εἶχον οὐδεμίαν εἰδήσιν » τοῦ χαρτίου· εἶπον δὲ καὶ ὅτι εἶναι ἔτοιμοι νὰ ὁμολογήσωσι

« τὴν ὀρθόδοξον αὐτῶν πίστιν. » Ἄς παραβληθῶσι ταῦτα πρὸς τ' ἀνωτέρω. Πόσῃ δὲ κακοήθειαν ὑποδηλοῖ τό· « Πάντων κορυφαῖον κ.τ.λ. ! » Ἄλλ' οὐδὲν ὄφελος ἐξ αὐτοῦ τῷ τὰ τοιαῦτα γράφοντι ! Καὶ πόσῃ ἄνοιαν φανερόνει τό· « Τοῦ ὁποίου τὸ ἀξίωμα διέγραψε κ.τ.λ. ! » Μόνον, ὅστις δὲν αἰδεῖται οὔτε ἑαυτὸν, οὔτε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, δύναται νὰ γράφῃ οὕτω ! Παραπέμπομεν πάλιν τὸν αἰδесиμώτατον ἀρθρογράφον εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Βαλσαμῶνος, τὴν εἰς τὸν Καν. ΙΗ' τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου, τὴν εἰς τὸν Καν. Ζ' τῆς Σ', καὶ τὴν εἰς τὸν Καν. Θ' τῆς Ζ', καὶ εἰς τὸν περὶ τούτου νόμον Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ· καὶ ἂν δὲν πείθεται, καὶ θέλῃ νὰ μωρολογῇ, ἄς μωρολογῇ. Ἐξ ἧς δὲ ἐποιήσαμεν ἀληθινῆς ἐκθέσεως ἴδετε, ἀναγνώσται, ὅτι καὶ ὅσα λέγει κατόπιν ὁ αἰδесиμώτατος, εἶναι ἀναιδῆ ψεύδη.

Εἰπόντες δὲ οἱ συκοφαντούμενοι ὅ,τι εἶπον, ὡς ἀνωτέρω, τότε ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ ἀγία σύνοδος Εἶπον· « Ἐπεὶπερ ὑπόνοια » ἡμῖν δέδοται πρὸς ὑμᾶς προφάσει τοῦ ἐπιδοθέντος χάρτου » Θεοδώρου τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μελιτηνῆς, οὐκ ἄλλως ἡμᾶς πληροφορεῖτε, εἰ μήπως ἐγγράφους λιθέλλους τῆς » πίστεως ὑμῶν καθ' ἑτέραν ἀγάγητε, ὀφείλοντες ἐπὶ τῶν ἁγίων » καὶ ἀχράντων τοῦ θεοῦ λογίων τούτους ἐπιδοῦναι. » Σελ. 569.

Ἐπὶ τῆς Θ' συνεδριάσεως καθηρέθησαν ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος καὶ Στέφανος ὁ μαθητὴς αὐτοῦ, καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς καθαιρέσεως λέγει ἡ ἀγία σύνοδος· « Τοὺς δὲ ἤδη μεταμεληθέντας » καὶ προαγγελνεγμένους ἐπισκόπους τε καὶ κληρικούς, τοὺς καὶ » ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐστῶτας ἐν μέσῳ, καὶ ὀρθοδόξως σὺν ἡμῖν » ὁμολογοῦντας, συνορῶμεν, εἰς τοὺς ἰδίους μὲν καθεσθῆναι τό- » πους· τοὺς δὲ παρ' αὐτῶν ὑποσχεθέντας τῆς οἰκείας αὐτῶν » πίστεως ἐνωμότους λιθέλλους καθ' ἑτέραν ἡμῖν παρασχέσθαι. » Σελ. 581. Καὶ ἀφοῦ ἐξεβλήθησαν ἐκ τῆς συνόδου ὡθούμενοι οἱ καθαιρεθέντες, εἶπον ἀφ' ἑαυτῶν οἱ συκοφαντούμενοι· « Ἐτοί- » μους ἔχομεν καθ' ἑτέραν τοὺς τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ἐνω- » μώτως ἐπιδοῦναι λιθέλλους. » Καὶ ἡ ἀγία Σύνοδος εἶπε· « Τὸ παρ' »

αὐτῶν αἰτηθέν γενέσθω. » Ἀλλὰ δὲν ἔγεινε τοῦτο τότε. Ἐν δὲ τῇ ἐπομένῃ Ι' συνεδριάσει πάλιν ὑπέσχοντο οἱ συκοφαντούμενοι τοὺς τῆς οἰκείας αὐτῶν ὀρθοδόξου πίστεως ἐνωμότως τῇ ἀγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἐπιδοῦναι λιβέλλους Σελ. 582. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶπεν· « — ἐπὶ μνήμῃς ἔχομεν, ὡς—ἐπονται τὰ « ὀνόματα τῶν συκοφαντουμένων— ὑπέσχοντο τοὺς περὶ τῆς « ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως ἐνωμότους λιβέλλους εἰς ἑτέραν τῇ « ἀγίᾳ ταύτῃ οἰκουμενικῇ συνόδῳ ἐπιδοῦναι. » Σελ. 583. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπρόκειτο ἄλλη ὑπόθεσις, λαβούσης καὶ ταύτης πέρας περὶ τὸ τέλος τῆς αὐτῆς Ι' συνεδριάσεως, ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ ἀγία σύνοδος Εἶπον, ὅχι Εἶπεν, ὡς γράφει ὁ εὐσυνείδητος οἰκονόμος· « Οἱ ἀνωτέρω ἐπιμνησθέντες Πέτρος, καὶ Θεόδωρος, « καὶ Σολομὼν, καὶ Ἀντώνιος, οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, Γεώρ- « γιὸς τε καὶ Διονύσιος, Ἀναστάσιος τε καὶ Στέφανος, οἱ θεοσε- « βέστατοι διάκονοι, καὶ Ἀναστάσιος καὶ Γεώργιος οἱ εὐλαβέ- « στατοι μοναχοί, τοὺς ὑποσχεθέντας παρ' αὐτῶν τῆς οἰκείας « πίστεως λιβέλλους ὁμνῶντες ἐπιδιδότωσαν. » Καὶ τὸν σωμα- τικὸν ἐπὶ τῶν προκειμένων ἀχράντων τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίων κατα- βαλλόμενοι ὄρκον, οἱ αὐτοὶ θεοφιλεῖς ἐπίσκοποι καὶ εὐλαβεστά- τοι κληρικοὶ τε καὶ μοναχοί, ἐπιδεδώκασιν ἰσοτύπους λιβέλλους, καὶ ἀνεγνώσθησαν ἔχοντες ἐπὶ λέξεως οὕτως κ.τ.λ. » Σελ. 599.

Οὕτως ἤρξατο ἡ κατὰ τιμίων ἀνθρώπων ἄτιμος συκοφαντία τοῦ πονηροῦ χωρικοῦ ἐπισκόπου, καὶ οὕτως ἐτελείωσεν ! Οἱ συκοφαντηθέντες, ἔχοντες καθαρὸν τὸ συνειδὸς αὐτῶν, δὲν ἐδί- στασαν παντελῶς εἰς τὸ νὰ πράξωσιν ὡς τίμιοι ἄνθρωποι ὅ,τι ἐζήτηθη παρ' αὐτῶν παρὰ τε τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῆς ἀγίας συνόδου πρὸς πληροφορίαν. Ὁ δὲ συκοφάντης αὐτῶν καὶ οἱ δο- λίως αὐτὸν ὑποκινήσαντες, οἱ περὶ τὸν Ἀντιοχείας Ἰσως Μακά- ριον, ἔμειναν κατασχυμένοι, ἂν γνωρίζωσι κατασχύνῃ οἱ ποιοῦ- του χαρακτῆρος ἄνθρωποι. — Καὶ ἐδῶ τελειώνει ἡ πάντῃ ἀσχετος πρὸς τὸν παρὰ τῆς συνόδου δις ἐπαχθέντα κατόπιν τῷ δια- κόνῳ καὶ χαρτοφύλακι Γεωργίῳ δι' ἄλλα πάντῃ διάφορα αἷτια ὄρκον ὑπόθεσις. Καὶ ὅμως ὁ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδή-

σεως διαβεβαιῶν οἰκονόμος, ἀσυνειδήτως συνάπτων τὰς δύο ὑποθέσεις εἰς μίαν συνεχῆ, νομίζει, ὅτι διὰ τοῦ τοιούτου θέλει συγχύσει καὶ πνίξει τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλ' εἰς μάτην ! Ἡ ἀλήθεια μένει ἀλήθεια, ὅ,τι καὶ ἂν εἴπῃ κατ' αὐτῆς ὁ εὐσυνειδήτος πρεσβύτερος !

Ἀνέγνωσαν οἱ φρόνιμοι καὶ δίκαιοι καὶ τίμιοι ἄνθρωποι τὴν ἐν τῷ Αἰῶνι παρὰ τοῦ μεγάλου οἰκονόμου ἐν στήλῃ ἡ καὶ θ' γενομένην ἐκθεσιν. Ἀναγινώσκουσιν ἤδη καὶ τὴν ἡμετέραν· καὶ ἄς ἐπιφέρωσιν αὐτοὶ εὐσυνειδότης τὰς ψήφους αὐτῶν κατὰ τοῦ δολοῦντος τὴν ἀλήθειαν. Ἀλλὰ πρὸς τί ἤρξατο τόσον μακρὰν τῆς ἐκθέσεως ὁ εὐσυνειδήτος ἀρθρογράφος ; Πρὸς τί ὁ τόσος περίδρομος ; Ἰνα δείξῃ, ὅτι ὁ κατὰ τὴν ΙΓ' καὶ ΙΔ' συνεδρίασιν παρὰ τῆς συνόδου ἈΜΕΣΩΣ τῷ χαρτοφύλακι Γεωργίῳ ἐπαχθεὶς ὄρκος καὶ ὁ τύπος αὐτοῦ εἶχε προδιαταχθῇ παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος· διότι αὐτὸς πρῶτος εἶχε διατάξει καὶ τὸν ὄρκον τῶν συκοφαντηθέντων, ὡς ἀνωτέρω. Ἀλλ' ἐξ ἧς ἐποιήσαμεν ἡμεῖς εἰλικρινοῦς ἐκθέσεως δῆλον γίνεται, ὅτι ὅχι ὁ αὐτοκράτωρ πρῶτος καὶ μόνος· ἀλλ' αὐτὸς καὶ ἡ ἱερὰ σύνοδος ὁμοῦ ἐπήγαγον τὸν ὄρκον εἰς τοὺς συκοφαντηθέντας· διότι « Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβεστάτος βασιλεὺς καὶ ἡ ἁγία σύνοδος Εἶπον, » λέγουσι τὰ πρακτικὰ Σελ. 569 καὶ 599, καὶ ὅχι Εἶπε. Καὶ λοιπὸν λέγομεν, ὅτι ἔπραξεν ἐπὶ τῆς πρώτης ὑποθέσεως ἡ ἁγία σύνοδος μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος ὅ,τι ἔπραξεν ἐπὶ τῶν δύο ἄλλων κατόπιν αὐτῆς μόνῃ. Ἐκέρδησε λοιπὸν ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἐκ τῆς παραλόγου φλυαρίας, ἡ ἐζημιώθη ; Καὶ ἰδοὺ ἔπαθεν ὅ,τι λέγει ἡ κοινὴ παροιμία· Ἡ ὄρνιθς σκαλίζουσα, ἐκβάλλει τὰ ὀμμάτιά της ! Οὕτω τιμωρεῖται ἀφ' ἑαυτῆς ἡ ἀλογία καὶ ἀκρισία ! Ἡμεῖς ἠρκέσθημεν ἄλλοτε εἰς τὸ ν' ἀναφέρωμεν ὅ,τι ἐπισήμως καὶ λαμπρῶς ἔπραξεν αὐτὴ ἡ ἁγία σύνοδος· αὐτὸς ἠθέλησε ν' ἀναφέρῃ κατὰ τῆς κεφαλῆς του καὶ ὅ,τι ἔπραξαν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύνοδος. Ἄς ᾔηται καλὰ ! Ἀντὶ ἐνὸς ἐπιχειρήματος ἔχομεν ἤδη δύο ! Τόσῳ καλῆτερα !

Ἀλλ' ἐνόμισεν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος, ὅτι δύναται νὰ

ἐξασθενίσῃ τὸ νέον ἐπιχείρημα, ἐὰν εἴπῃ ἐν στήλῃ θ'· « Πρῶτον
 « λοιπὸν ἐν τῇ ἡ πράξει αὐτὸς πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ ἐζήτησε,
 « νὰ δώσωσιν ἐπὶ τῶν θείων εὐαγγελίων τοὺς λιβελλοὺς (τὴν
 « ὁμολογίαν) τῆς πίστεώς των οἱ ἐγκληματισθέντες, καὶ ὑπο-
 « πτοι φανέντες, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ Χαρτοφύλαξ. Ἐνέδωκε δὲ
 « καὶ ἡ σύνοδος. Ὅτι δὲ πρῶτος αὐτὸς ὁ αὐτοκράτωρ ἐκέλευσε
 « φανερόν· διότι αὐτὸς προκαθήμενος, ὠμίλει (ἢ μήπως καὶ ἡ
 « σύνοδος ὅλη ὁμοθυμαδὸν τοὺς λόγους συνεξεφώνουν;) Καὶ αὐ-
 « τὸς δὲ ὁ τύπος ὁ ἐν τοῖς συνόδοις τηρούμενος· « *Ὁ εὐσεβέστα-*
 « *τος Βασιλεὺς καὶ ἡ ἁγία σύνοδος εἶπε·* » τί ποτ' ἄλλο δὲν
 « σημαίνει, εἰμὴ, ὁ Βασιλεὺς εἶπε, συναινούσης καὶ τῆς συνό-
 « δου. » Πρὸς ποίους λέγεις ταῦτα, μέγα οἰκονόμε; πρὸς ἀν-
 θρώπους λογικῶς ἀναγινώσκοντας καὶ κρίνοντας, ἢ ἀλογικεύτας
 κατὰ σέ; Ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύνοδος Εἶπον, ὅχι Εἶπε.
 Καὶ τοῦτο σημαίνει, ὅτι τὸ λεγόμενον, λέγεται ἐξ ἀμφοτέρων,
 ὅτι εἶναι κατὰ πάντα σύμφωνα καὶ τὰ δύο μέρη. Ἄν ὁ Βασιλεὺς
 παρευρίσκετο εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Βουλῆς· καὶ περὶ οὗ ἦσαν
 κατὰ πάντα σύμφωνοι αὐτὸς τε καὶ ἡ Βουλὴ, καὶ δὲν διεφώνουν
 κατ' οὐδέν, ἐγράφετο ἐν τοῖς πρακτικοῖς· « Ὁ μεγαλειότατος
 Βασιλεὺς [πρῶτος αὐτὸς, ὡς ὑπέρτατος ἄρχων, ὡς κεφαλὴ τοῦ
 ἔθνους] καὶ ἡ Βουλὴ Εἶπον· » καὶ αὐτὰ τὰ μωρὰ παιδιὰ ἀνα-
 γινώσκοντα τοῦτο, δὲν ἤθελον ἐκλάβει ἄλλο ἐξ αὐτοῦ, εἰμὴ
 ὅ,τι λέγουσιν αὐτὰ ταῦτα τὰ ῥήματα. Τόσον μικρὸν πρᾶγμα
 δὲν καταλαμβάνει ἡ μεγάλη σου σοφία, μέγα οἰκονόμε; Ἐντρο-
 πή! Εἶναι λοιπὸν μωρολογία ἀντικρυς τὸ, ἐνέδωκε δὲ καὶ ἡ
 σύνοδος, καὶ τὸ, συναινούσης καὶ τῆς συνόδου. Ἀλλὰ δῶμεν,
 ὅτι δὲν εἶναι μωρολογία. Τί ἐκ τούτου; Ὅστις ἐνδίδωσι καὶ
 συναίνει εἰς τι, ἐγκρίνει καὶ ἀποδέχεται αὐτό. Ἀλλ' ἡ ἁγία
 σύνοδος, ἡ προκειμένων τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων σκεπτομένη
 καὶ ἀποφασίζουσα καὶ ὀρίζουσα, δὲν ἤθελεν ἐγκρίνει καὶ ἀπο-
 δεχθῇ πρᾶγμα ἐναντίον τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου, ἐὰν ἐθεώρει τὸν
 ὄρκον, καὶ πολλῶ περισσώτερον τὸν ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων, ἀπηγο-
 ρευμένον εἰς τοὺς κληρικούς.

Ὁθεν, ἂν ἄλλοτε ἠρκέσθημεν εἰς τὸ ν' ἀναφέρωμεν τὸν εἰς διάκονον μόνον ἐπαχθέντα παρὰ τῆς συνόδου ὄρκον, τὴν ἀναφέρωμεν καὶ τὸν εἰς ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους παρ' αὐτῆς ἐπαχθέντα. Τοῖς σπαντοῦ πτεροῖς ἐάλω, μέγα οἰκονόμει ! Ἀλλὰ ποῦ εὔρηκεν ὁ σοφολογιώτατος τὸν τύπον τὸν ἐν ταῖς συνόδοις διατηρούμενον· « Ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς καὶ ἡ ἀγία σύνοδος Εἶπεν ; » Ἐπὶ τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου ; Ἐπὶ τῆς Β' ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ; Ἐπὶ τῆς Γ' ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ ; Ἐπὶ τῆς Δ' ἐπὶ Μαρκιανοῦ ; Ποῖαι εἶναι αἱ σύνοδοι, ἐν αἷς διετηρεῖτο ὁ τύπος τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀρθρογράφου ; Ὁχι ἄλλη, εἰμὴ αὐτὴ ἡ Σ'· διότι ἐν αὐτῇ παρὼν μέχρι τῆς ΙΑ' συνεδριάσεως ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντίνος ὁ Πωγωνάτος, ἐλάλει πρῶτος· διότι καὶ πρῶτος ἦτον, ὡς αὐτοκράτωρ, ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐπικρατείας, καθ' οὗ διαταγὴν συνεκροτήθη καὶ ἡ σύνοδος. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν λέγεται τύπος διατηρούμενος ἐν ταῖς συνόδοις. Διότι τὸ ἅπαξ γεγονὸς, δὲν εἶναι τύπος. Πλὴν οὐδέποτε φέρεται ἐν τοῖς πρακτικοῖς· Ὁ Βασιλεὺς καὶ ἡ σύνοδος Εἶπεν, ἀλλ' Εἶπον πάντοτε· καὶ τοῦτο ἄλλο δὲν σημαίνει, εἰμὴ ὅ,τι ἔλεγεν ὁ αὐτοκράτωρ, τὸ αὐτὸ ἔλεγε καὶ ἡ σύνοδος. Ὁθεν ὅ,τι ἐκ τοῦ πρῶτον λαλεῖν τὸν αὐτοκράτορα συμπεραίνει ὁ λογιώτατος ἀρθρογράφος, εἶναι ἀλογώτατον.

Κατόπιν μᾶς λέγει ὁ αἰδεσιμώτατος, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ, ἐνασχολούμενος εἰς τὰ πράγματα τῆς πολιτείας, δὲν ἐδύνατο νὰ παρευρίσκηται αὐτοπροσώπως εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς συνόδου, ἀφῆκεν εἰς αὐτὴν ἀντιπροσώπους του. Ἦτον ἀναγκαῖον νὰ γνωρίζωμεν καὶ τοῦτο· καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἡμέλεισεν οὐδ' αὐτοῦ ὁ αἰδεσιμώτατος.

Ἐρχεται ἔπειτα εἰς τὰς συνεδριάσεις ΙΓ' καὶ ΙΔ', καθ' ἃς ἐπήγαγε δις ἡ σύνοδος τὸν ὄρκον εἰς τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα Γεώργιον· καὶ ἀπορῶν καὶ ἀγωνιῶν, δὲν ἤξευρε πῶς νὰ διαστρέψῃ τὴν ἀλήθειαν. Φανταζόμεθα μόνον τὴν ὁποῖαν ἐπέφερεν εἰς ἑαυτὸν βίαν ὁ ἄνθρωπος, καὶ τὸν οἰκτείρομεν ! Πλὴν

δὲν διαστρέφεται δι' ἀνισχύρων σοφισμάτων ἡ ἀλήθεια, ἅγιε οἰκονόμει, ὅχι, καὶ εἰς μάτην οἱ κόποι σου ! Ἀλλ' ἄς σοῦ κτενίσωμεν καὶ ἐδῶ τὸν ταῶνιον πώγωνα.

Ἡ Σ' οἰκουμένη συνόδος συνεκροτήθη κατὰ τῶν αἰρετικῶν μονοθελητῶν. Καὶ ἄφ' οὗ ἐδίδαξε καὶ καθήρесе τὸν παρόντα ἐπισκοπὸν Ἀντιοχείας Μακάριον καὶ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Στέφανον, προέβη εἰς τὴν δίκην ἄλλων, διαπαντὸς ἀπόντων ἀπὸ τῆς παρουσίας ζωῆς, οἷον τοῦ Σεργίου, τοῦ Πύρρου, τοῦ Παύλου καὶ τοῦ Πέτρου ἀρχιεπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης Ὀνωρίου κ.λ. Μετὰ δὲ τὸν μονοθελητὴν ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Πέτρον ἐγένοντο τρεῖς ἀρχιεπίσκοποι αὐτῆς, ὁ Θωμᾶς, ὁ Ἰωάννης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος. Οὗτοι δὲν ἦσαν γνωστοὶ ὡς αἰρετικοὶ· πλὴν, ἐπειδὴ ἦτον δυνατόν νὰ ἦναι μέντοι οὗτοι, νὰ μὴ ἦναι ὅμως ἀποδεδειγμένοι, ἡ σύνοδος ἠθέλησε νὰ πληροφορηθῇ περὶ τῆς πίστεως αὐτῶν. Καὶ πόθεν ἐδύνατο ἀσφαλέστερον νὰ λάβῃ περὶ τούτου πληροφορίας, εἰμὴ ἐξ ὧν ἔγραψαν αὐτοὶ πρὸς ἄλλους, ἢ ἄλλοι πρὸς αὐτούς; Τὰ ἔγγραφα ἐσώζοντο ἐν τῷ ἀρχιεπισκοπῶν λακείῳ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὅθεν οἱ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες εἶπον· « Εἰ οἱ μετὰ Πέτρον ἐπισκοπήσαντες ταύτης τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως, τουτέστι « Θωμᾶς, Ἰωάννης καὶ Κωνσταντῖνος, φαίνονται εἴτε ἐπιστολάς « γράψαντες, εἴτε λόγους συνθετικότες περὶ τῆς νῦν ἀσεβῶς « εἰσαρχθείσης καινοφωνίας εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, τὰ « τούτων ἴσα, ἤτοι βέγιστρα, ἢ καὶ αὐθεντικὰ εἰς μέσον ἀγα- « γέτω Γεώργιος ὁ θεοσεβέστατος διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ « πρὸς τὸ καὶ τὴν τούτων εἰδήσιν λαμβάνουσαν τὴν ἀγίαν ἡμῶν « σύνοδον τὰ τῷ καλῶς ἔχοντι συμβαίνοντα ἀποφύνασθαι. » Καὶ ὁ χαρτοφύλαξ ἐκόμισεν ἀμέσως ἐκ τοῦ ἀρχιεπισκοπῶν λακείου πρὸς τὴν σύνοδον ὅλα τὰ ἀφορῶντα τοὺς περὶ ὧν ὁ λόγος τρεῖς ἀρχιεπισκόπους Κωνσταντινουπόλεως ἔγγραφα. Οὗτος καὶ ὑπὸ τῇ συκοφαντίᾳ ὧν ἔτι, ἐνήργει τὰ ἑαυτοῦ καθήκοντα, Σελ. 574, καὶ ἀθωώθεις ἐνήργει τὰ αὐτὰ, ὡς δῆλον ἐκ τῶν πρακτικῶν. Καὶ τίς ἄλλος ἔπρεπε νὰ κομίσῃ ταῦτα παρὰ τὸν ἀποδεδειγ-

μένον φύλακα τῶν ἀρχαίων ; Ἀλλ' ὁ θανάσιμος τοῦτου ἐχθρὸς, εὐρίσκει καὶ τοῦτο ἀξιοκατάκριτον. « Καὶ φέρει, λέγει, καὶ ἀναγινώσκει ταῦτα τίς ; αὐτὸς ὁ πρὸ μικροῦ κατηγορηθεὶς ὡς συνένοχος τῶν αἰρετικῶν καὶ παραχαρακτῶν χαρτοφύλαξ καὶ διάκορος Γεώργιος ! » Καὶ τίς ἤθελεν ὁ μέγας οἰκονόμος, νὰ φέρῃ καὶ ἀναγνώσῃ τὰ ἔγγραφα ; Αὐτὸς ἦτον χαρτοφύλαξ, αὐτὸς ἔπρεπε νὰ φέρῃ καὶ τὰ ἔγγραφα ἐκ τοῦ χαρτοφυλακείου· διότι αὐτὸς μόνος ἦτον ὑπεύθυνος. Ἄν κατὰ τὴν λογικὴν τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου, τὴν δικαιοσύνην καὶ εὐσέβειαν αὐτοῦ, ἔπρεπε νὰ φέρῃ καὶ ἀναγνώσῃ ταῦτα ἕτερος παρὰ τὸν χαρτοφύλακα, ἔπραξαν κακῶς ἢ σύνοδος καὶ οἱ ἄρχοντες· διότι ἐπροσχάλεσαν ἢ διέταξαν τὸν πρὸ μικροῦ κατηγορηθέντα ὡς συνένοχον τῶν αἰρετικῶν καὶ παραχαρακτῶν, νὰ φέρῃ καὶ ἀναγνώσῃ ταῦτα. Ὅθεν τὴν σύνοδον καὶ τοὺς ἄρχοντας ἔπρεπε νὰ κατακρίνῃ ὁ ἅγιος οἰκονόμος, καὶ ὅχι τὸν κατὰ διαταγὴν ἀνωτέραν ἐνεργοῦντα χαρτοφύλακα. Ἀλλ' ἐκατηγορήθη ὁ χαρτοφύλαξ ὡς συνένοχος τῶν αἰρετικῶν καὶ παραχαρακτῶν, ἢ ἐσυκοφαντήθη ; Καὶ δὲν διαφέρει κατὰ τὸν σοφὸν οἰκονόμον ἡ κατηγορία τῆς συκοφαντίας ; Καὶ πόθεν ὀρμώμενος ὁ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαβεβαιοῦν τὴν ἀλήθειαν καὶ πιστευόμενος πρεσβύτερος, ἀποκαλεῖ καὶ παραχαράκτην τὸν χαρτοφύλακα ; Εὐρηκε τοιοῦτόν τι ἐν τῷ παρὰ τοῦ χωρικοῦ μὲν ἀνθρώπου, ἐπισκόπου δὲ Μελιτηνῆς ἐπιδοθέντι τῷ αὐτοκράτορι χαρτίῳ ; Οὐδαμῶς ! Τὸ χαρτίον τοῦ ἀγροίκου ἐπισκόπου σώζεται ἕως σήμερον κατὰ χωρισμένον ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Σ' συνόδου (Πρακτικ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 568), καὶ πρόκειται παντὶ ἀνθρώπῳ εἰς ἀνάγνωσιν. Καὶ τί εἶπον ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ἡ ἁγία σύνοδος, ὅτε, ἀναστάντες οἱ συκοφαντούμενοι ἐν τῷ μέσῳ τῆς συνόδου, ἀπεκάλεσαν ψεύστην τὸν εὐλαβέστατον μὲν ἐπίσκοπον, αἰσχρὸν δὲ συκοφάντην ; « Ἐπεὶ περ ὑπόνοια » ἡμῖν δέδοται πρὸς ὑμᾶς προφάσει τοῦ ἐπιδοθέντος χάρτου » παρὰ Θεοδώρου τοῦ Θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μελιτηνῆς, » οὐκ ἄλλως ἡμᾶς πληροφορεῖτε, ἢ μήπως ἐγγράφους λιβέλλους

« τῆς πίστεως ἡμῶν καθ' ἑτέραν ἀγάγητε, ὀφείλοντες ἐπὶ τῶν
 « ἀγίων καὶ ἀχράντων τοῦ θεοῦ λογίων τούτους ἐπιδοῦναι. »
 Περὶ πίστεως λοιπὸν ὁ λόγος ἐν τῇ συκοφαντίᾳ, καὶ ὅχι περὶ
 παραχαράγῃς. Ἄλλ' ὅστις πλάττει ὅτι δὲν ὑπάρχει, ὅστις
 παραχαράσσει τῶντι τὴν ἀλήθειαν, πῶς ὀνομάζεται; — Ἄς ἀπο-
 κριθῇ ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος.

Ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς οὗτος ἄνθρωπος ἀποκαλεῖ καὶ πλαστο-
 γράφον τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα Γεώργιον ! Ἐν τῷ τέλει
 τῆς ι' στήλης λέγει περὶ ἡμῶν « Ἄλλ' ἄς ἐφύλαττε καὶ τὴν
 « φίληρον ὁρεξίν του, ὅταν πάλιν κατὰ τύχην συγκροτηθῇ διὰ
 « τὰς αὐτὰς περιστάσεις οἰκουμένης σύνοδος, τότε νὰ ἀπαιτήσῃ
 « παρὰ τοῦ ὑποπτευθέντος ὡς αἵρετικοῦ καὶ πλαστογράφου
 « χαρτοφύλακος τοῦ πατριαρχείου τὸν ἐπὶ τῆς Γ' συνόδου
 « διαταχθέντα ὅρκον. » Καὶ πάλιν ἐν στήλῃ ιζ'. « Καὶ
 « πάλιν ἡ Γ' οἰκουμένη ὡς ἀπλὴν πληροφορίαν ἐξέλαβε
 « τὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξ ἀνάγκης εἰσενεχθέντα ἐπὶ τῶν
 « εὐαγγελίων ὅρκον (καὶ μόνον ἐπὶ τῶν αἵρετικῶν καὶ πλαστο-
 « γράφων κατηγορηθέντων.) » Ἐκεῖ εὗρηκεν ὁ αἰδεσιμώτατος
 καὶ τὴν πλαστογραφίαν τοῦ χαρτοφύλακος, ὅπου καὶ τὴν παρα-
 χαράγην—εἰς τὴν ἑαυτοῦ κκοήθη διάθεσιν ! Καὶ ἑκατὸν χιλιά-
 δων ρούβλια ἂν ἤθελεν ἀφαιρέσει ὁ χαρτοφύλαξ ἀπὸ τοῦ θησαυ-
 ροφυλακίου τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου, πάλιν τόσον σκληρῶς
 καὶ ἀπανθρώπως δὲν ἤθελε καταδιώκεσθαι παρ' αὐτοῦ. Ἄλλ'
 ὅπωςδὴποτε καὶ ἂν ἐσυκοφαντήθῃ ὁ ἄνθρωπος,—καὶ μόνον ἐσυ-
 κοφαντήθῃ,—ἀπέδειξεν ἑαυτὸν ἀθῶον, καὶ ὁ ἀθῶος δὲν ἐξυβρί-
 ζεται πλέον ὡς ἔνοχος. Βλάσφημος ἐφωράθη ποτὲ ὁ αἰδεσιμώ-
 τος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος· καὶ δικασθεὶς, καὶ καταδικα-
 σθεὶς, καὶ τιμωρηθεὶς διὰ τὰς βλασφημίας του παρὰ τῆς Με-
 γάλῃς ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ συγχωρηθεὶς παρ' αὐτῆς, θέλει νὰ
 θεωρῇται καὶ νὰ λέγῃται βλάσφημος καὶ ἀσεβὴς καὶ μετὰ τὴν
 συγχώρησιν; Ἄλλ' ὅτι δὲν θέλει ν' ἀκούῃ αὐτὸς, καίτοι ἀπο-
 δεδειγμένος ποτὲ βλάσφημος, διὰ τί λέγει περὶ ἄλλου, μόνον
 συκοφαντηθέντος; Τοιαῦτα διδάσκει ὁ χριστιανισμός;

Τὰ παρὰ τοῦ χαρτοφύλακος κοιμισθέντα ἔγγραφα ἀνεγνώ-
 σθησαν παρὰ τῆς συνόδου ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀπαραλεί-
 πτως. Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν, ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν·
 « Ἐν ἀκροάσει γενόμενοι τῶν γραφεισῶν συνοδικῶν ἐπιστολῶν
 » παρὰ τε Θωμᾶ, Ἰωάννου καὶ Κωνσταντίνου, τῶν γενομένων
 » πατριαρχῶν τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως, καὶ εὐρηκότες μη-
 » δὲν ἐναντίον αὐτοὺς περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως φρονήσαντας ἢ
 » γράψαντας, συνειδόμεν, Γεώργιον τὸν θεοσεβέστατον διάκονον
 » καὶ χαρτοφύλακα τῆς ἐνταῦθα ἀγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας
 » ἐπ' ὅψεσιν ἡμῶν ἐπὶ τῶν προκειμένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ λο-
 » γίων πληροφορησάμενοι ἡμᾶς, ὡς διὰ πάσης ἐρεύνης ἐλθόν, οὐχ
 » ἤρε λιθέλλους γραφῆναι ἀπὸ τινων καὶ προσδοθῆναι τοῖς
 » εἰρημένοις τρισὶ πατριάρχαις Θωμᾶ, Ἰωάννῃ καὶ Κωνσταντίνῳ,
 » ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνεργεῖαν δειλοῦντας ἐπὶ τῆς ἐνσάρχου
 » οἰκονομίας τοῦ ἐνὸς τῆς ἀγίας Τριάδος Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
 » Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν. » Καὶ, ἀψάμενος τῶν προ-
 » κειμένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ λογίων Γεώργιος ὁ θεοσεβέστα-
 » τος διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ, ὥμοσεν οὕτως· « Μὰ τὰς ἀγίας
 » γραφὰς ταύτας καὶ τὸν θεὸν τὸν λαλήσαντα δι' αὐτῶν, διὰ
 » πάσης ἐρεύνης ἐλθόν, οὐχ' εὔρον λιθέλλους γενομένους ἀπὸ
 » τινων, καὶ προσδοθέντας τοῖς εἰρημένοις τρισὶν ἀγιωτάτοις
 » πατριάρχαις Θωμᾶ, Ἰωάννῃ καὶ Κωνσταντίνῳ περὶ ἐνὸς θελή-
 » ματος καὶ μιᾶς ἐνεργείας. » Μετὰ δὲ τοῦτο ἡ ἀγία σύνοδος εἶπε·
 « Τοῦ σωματικοῦ λόγου εἰς ἐπήκουον ἡμῶν καὶ τῶν συμπαρόν-
 » των ἡμῖν ἐνδοξατάτων ἀρχόντων καταβληθέντος παρὰ Γεωρ-
 » γίου τοῦ θεοσεβεστάτου διακόνου, καὶ χαρτοφύλακος τῆς
 » ἐνταῦθα ἀγιωτάτης τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ πληρο-
 » φορίαν ἡμῖν τελείαν διὰ τοῦ τοιούτου παρασχόντος σωματικοῦ
 » λόγου, ὡς οὐδαμῶς οἱ αὐτοὶ ἐν ἀγίᾳ τῇ μνήμῃ, Θωμᾶς, Ἰωάν-
 » νης καὶ Κωνσταντῖνος, τινὰς εἰσέπραξαν λιθέλλους περὶ ἐνερ-
 » γείας καὶ θελήματος· τοὺς τοιούτους ἐν ἀγίᾳ τῇ μνήμῃ τρεῖς
 » ἄνδρας, τουτέστι Θωμᾶν, Ἰωάννην καὶ Κωνσταντῖνον, συνειδο-
 » μεν, ἐν τῇ αὐτότητι μείναι, καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις ἀνα-

« φέρεσθαι τῶν ἀγιωπάτων ἐκκλησιῶν, ὡς οἱ αὖ ἐν πᾶσιν ἀνωμώ-
 « των αὐτῶν καὶ ἀνεπιλήπτων εὐρεθέντων περὶ τὴν ὀρθόδοξον
 « ἡμῶν τῶν χριστιανῶν πίστιν.» (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ.
 631 καὶ 635.) Ἡ σύνοδος λοιπὸν, πληροφορηθεῖσα περὶ τῆς
 ὀρθῆς πίστεως τῶν τριῶν ὑπόπτων νομιζομένων ἀρχιεπισκόπων
 Κωνσταντινουπόλεως, ἐδικαίωσεν αὐτοὺς, ὡς ἐν πᾶσιν ἀνεπιλή-
 πτους περὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν εὐρεθέντας, καὶ κατέταξεν αὐ-
 τοὺς ἐν τοῖς ἱεροῖς διπτύχοις. Ἡ αὐτή, πληροφορηθεῖσα περὶ τῆς
 ὀρθῆς πίστεως καὶ τοῦ χαρτοφύλακος καὶ τῶν σὺν αὐτῷ συκο-
 φαντηθέντων, ἐδικαίωσεν αὐτοὺς, ὡς ἐν πᾶσιν ἀνεπιλήπτους περὶ
 τὴν ὀρθόδοξον πίστιν εὐρεθέντας· ἀλλ' ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονό-
 μος ἐπιμένει καὶ ἐναντίον τῆς παρ' αὐτῆς κηρυχθείσης ἀθωώτη-
 τος αὐτῶν εἰς τὸ νῦν θεωρῆ καὶ σήμερον ἔνοχον αἰρέσει τὸν ἀθῶον
 χαρτοφύλακα! Τόσον σέβεται τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις ὁ εὐσε-
 βέστατος!

Ἐγνωρίσατε, ἀναγνώσται, τὴν ἀλήθειαν ἐκ τῆς ἀνωτέρω
 ἀκριβοῦς καὶ πιστῆς ἐκθέσεως. Ἀκούσατε νῦν τί λέγει ἐν στήλῃ
 θ' καὶ ὁ φιλαληθέστατος οἰκονόμος πρὸς διαστροφὴν αὐτῆς.
 « Ὁ δὲ λόγος ἐπρόκειτο ἤδη περὶ ἀθωώσεως τριῶν ἀποθανόντων
 « πατριαρχῶν τῆς βασιλευούσης. Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ καὶ οἱ ἄρ-
 « χοντες ὤφειλον νὰ δώσωσι πληροφορίαν πρὸς πάντας, ὅτι δὲν
 « ὑπερασπίζονται τοὺς οἰκουμένικους πατριάρχας τῆς Κωνσταν-
 « τινουπόλεως κατὰ χάριν. Ὁ δὲ πολιτικός τύπος τῆς ἐπὶ τῶν
 « προκειμένων εὐαγγελίων ὁμώσεως εἶχεν ἤδη διαταχθῆ ὑπὸ τοῦ
 « αὐτοκράτορος παρόντος ἐπὶ τῆς Η' πράξεως (καθὼς προείπο-
 « μεν), ἐνδούσης καὶ τῆς συνόδου. Τότε λοιπὸν οἱ μὲν ἄρχοντες
 « σιωπῶσι, καὶ περιμένουσιν· αὐτὴ δὲ ἡ σύνοδος εἶπεν· « Ἐν
 « ἀκρόασει γενόμενοι κτλ., ὡς ἀνωτέρω.» Γεῦσθε βέβαια ἀναγι-
 νώσκοντες ταῦτα. Καὶ ἡμπορεῖ τις νὰ μὴ γελαῖ διὰ τοιαῦτα
 παραλαλήματα; Τί πολιτικὸν ὄρκον λέγει; Καὶ τί διαταγὴν
 τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς Η' πράξεως, ἐνδούσης καὶ τῆς συνό-
 δου; Τί κοινὸν τῇ Η' καὶ τῇ ΙΓ' συνεδριάσει; Ἄλλη ἢ περὶ ἧς
 ὁ λόγος ἐν ἐκείνῃ ὑπόθεσις, καὶ ἄλλη ἢ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐν τῇ

Π' συνεδριάσει. Ἐκείνη ἔλαβε πέρας ἐν τῇ Γ' συνεδριάσει, καὶ οὐδὲ λόγος πλέον περὶ αὐτῆς ἐν ταῖς ἐπομέναις. Πῶς παραλόγως συγχέει τὰ ἀσύγχυτα ὁ μηδὲνα αἰδούμενος αἰδесиμώτατος! Πόσον ἀσεβῶς καταφρονεῖ τὸν λόγον! Ἐπὶ τῆς πρώτης ὑποθέσεως ἐπήγαγον εἰς τοὺς συκοφαντούμενους τὸν ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ὅρκον ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύνοδος· ἐπὶ τῆς δευτέρας, ἐνεργοῦσα ἡ σύνοδος ἀνεξαρτήτως ἀπὸ τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας, ἐπάγει αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς τοῦτον εἰς τὸν χαρτοφύλακα. Αὐτὴ λέγει· « Ἐν ἀκροάσει γεγόμενοι κ. π. λ. » καὶ ὅχι ὁ εὐσεβεστάτος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ἡ ἀγία σύνοδος. Πολιτικὸν δὲ τύπον λέγει ὁ πολυμαθὴς οἰκονόμος τὸν ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ὅρκον! Ἄλλ' ἂν ὁ τύπος οὗτος ἦτον μόνον πολιτικὸς, καὶ ὅχι ἐνταυτῷ καὶ ἐκκλησιαστικὸς, πῶς ἐμεταχειρίζοντο αὐτὸν καὶ αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι; Καὶ ἂν ὁ τύπος αὐτὸς εἶχε διαταχθῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς Σ' οἰκουμενικῆς συνόδου, ἐπὶ τῆς Γ' καὶ Δ' παρὰ τίνος εἶχε διαταχθῇ; Ἦτον παρὼν ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος εἰς τὴν ἐν Ἐφέσῳ σύνοδον, καὶ διέταττεν ὅρκον, ὅτε ἔλεγεν ὁ ἐπίσκοπος Ἰόππης Φεῖδος· « Οὐς καὶ παρακαλοῦμεν καὶ ὀρκίζομεν ἐπὶ τῶν προκειμένων ἀγίων εὐαγγελίων; » Ὅτε ἔλεγεν ὁ Κύριλλος· « Κατὰ τὰς παρακλήσεις τοῦ « εὐλαβεστάτου ἐπισκόπου Φεῖδου καὶ τοὺς ὀρκισμοὺς τοὺς ἐπε-
 « ρεχθέντας, φιλαλήθεις ὄντας καὶ ἀγίους, εἰπεῖν ἅπερ ἀκη-
 « κόασιν; » Ἦτον παρὼν εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ὁ αὐτοκράτωρ Μαρκιανός; Εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἦτον ὁ τύπος τοῦ ὅρκου καὶ παρὰ τῇ πολιτείᾳ καὶ παρὰ τῇ ἐκκλησίᾳ. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ Σ' οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος κατ' αὐτὸν τὸν τύπον ἐπήγαγεν ὅρκον εἰς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, τοὺς συκοφαντηθέντας παρὰ τοῦ χωρικοῦ ἐπισκόπου Μελιτηνῆς, καὶ χωρὶς αὐτοῦ, ἀλλ' αὐτὴ ἀφ' ἑαυτῆς τὸ αὐτὸ ἔπραξεν εἰς τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα Γεώργιον. Εἶναι ἄρα φλυαρία καὶ μωρολογία προφανεστάτη ὅ,τι λέγει ἀνωτέρω ὁ σοφὸς οἰκονόμος.

Κατόπιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, περὶ ἧς ἐπήχθη ΑΜΕΣΩΣ

παρὰ τῆς Σ' οἰκουμενικῆς συνόδου ὅρκος ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων εἰς τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα Γεώργιον, ἔρχεται ἄλλη, καὶ γίνεται καὶ ἐπ' αὐτῆς ὅ,τι καὶ ἐπ' ἐκείνης. Πάλιν ὅρκος ἐπὶ τῶν ἀρχάντων εὐαγγελίων ἐπάγεται ΑΜΕΣΩΣ παρ' αὐτῆς καὶ εἰς τὸν αὐτόν ! Φρυάττει βέβαια καθ' ἡμῶν ὁ ἅγιος οἰκονόμος διὰ ταῦτα ! Ἀλλ' ἀδίκως ! Ἄς φρυάττη κατ' αὐτῶν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, διότι ἐπάγουσιν ὅρκον, καὶ ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων, εἰς κληρικούς. Τί πταίομεν ἡμεῖς, ἂν λέγωμεν ὅ,τι γίνεται ; Ἀνέγνωσαν βέβαια καὶ ἄλλοι πολλοὶ πρὸ ἡμῶν, καὶ πολλῶ σοφώτεροι ἡμῶν, τὰ πρακτικὰ τῶν συνόδων. Ἀλλ' ἂν δὲν παρετήρησαν ἐκεῖνοι ἐν αὐτοῖς ὅ,τι παρετηρήσαμεν ἡμεῖς, ἢ ἂν παρετήρησαν μὲν καὶ αὐτοὶ ὅ,τι παρετηρήσαμεν καὶ ἡμεῖς, δὲν εἶχον ὅμως ἀφορμὴν καὶ πρὸς χρῆσιν αὐτοῦ, εἰμεθα διὰ τοῦτο ἀξιοκατάκριτοι ; Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄλογον ὅ,τι λέγει ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἐν στήλῃ ιη' ; « Τόσαι μυριάδες χριστιανῶν καὶ « ἐκκλησιαστικῶν ἀνέγνωσαν πρότερόν σου τὰ πρακτικὰ. Τόσοι « ἱεροὶ συγγραφεῖς, συγγράψαντες καὶ μετὰ τὴν Σ' σύνοδον (τὴν « ὁποῖαν φέρεις νομοθετήσασαν ἐπὶ τῶν κληρικῶν καὶ τὸν ὅρκον « καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ,) συμβουλευούσι τὴν τοῦ ὅρκου ἀποφύ- « γην, καὶ σὺ πρῶτος ἀνέστης νὰ ἀποδείξῃς πάντας τοὺς ἐκκλη- « σιαστικούς πατέρας σου πλανωμένους ; » Φέρομεν τὴν Σ' οἰκου- μενικὴν σύνοδον, ὅχι νομοθετοῦσαν αὐτὴν, ἀλλὰ μεταχειριζομέ- νην τὸν πρὸ πολλοῦ παρὰ τῆς πολιτείας νενομοθετημένον καὶ παρὰ τῆς ἐκκλησίας παραδεδεγμένον ὅρκον καὶ τύπον αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν κληρικῶν, ὡς ἴδομεν, καὶ ἰδοὺ πάλιν βλέπομεν.

Καθὼς ἐπὶ τῆς ΙΓ' συνεδριάσεως, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ΙΔ' προσεκλήθη ἢ διετάχθη ὁ χαρτοφύλαξ, νὰ κομίσῃ εἰς τὴν σύνο- δον ἄλλα ἔγγραφα ἐκ τοῦ ἀρχείου τοῦ πατριαρχείου· καὶ ἐκό- μισε ταῦτα. Ἦσαν δὲ ταῦτα ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Ε' οἰκου- μενικῆς συνόδου, καὶ οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης ἔλεγον αὐτὰ *φαλσευμένα*, νενοθευμένα, ἐξ οὗ τὸ πρῶτον ἀνε- γνώσθησαν ἐπὶ τῆς Γ' συνεδριάσεως. Λαβοῦσα δὲ τὰ κομισθέντα ἔγγραφα ἡ σύνοδος, καὶ θέλουσα νὰ βεβαιωθῇ περὶ τῆς γνη-

σιότητος αὐτῶν, εἶπε· « Παρελθέτω εἰς μέσον Γεώργιος ὁ θεο-
 » σεβέστατος διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ, καὶ, τῶν προκειμένων
 » ἀχράντων τοῦ θεοῦ ἡμῶν εὐαγγελίων ἐφαπτόμενος, πληροφο-
 » ρησάτω ἡμᾶς, εἰ ταῦτα τὰ προδηλούμενα δύο βιβλία καὶ
 » τὸ εἰλιτάριον, ὃν τρόπον ἤρην αὐτά, καὶ παρέλαβεν ἐν τῇ
 » βιβλιοθήκῃ τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου, οὕτως καὶ νῦν εἰσίν.»
 Καὶ, ἀψάμενος τῶν προκειμένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ εὐαγγε-
 λίων ὁ αὐτὸς θεοσεβέστατος διάκονος καὶ χαρτοφύλαξ Γεώρ-
 γιος, εἶπε· « Μὰ τὰς ἁγίας ταύτας δυνάμεις, καὶ τὸν θεὸν τὸν
 » λαλήσαντα δι' αὐτῶν, σὺν ἀληθείᾳ ταῦτα τὰ δύο ἐν σώ-
 » μασι βιβλία τῆς ἁγίας πέμπτης συνόδου, καθὼς καὶ ἤδη προ-
 » ηνέχθησαν καὶ προεκομίσθησαν, οὕτως καὶ νῦν τυγχάνουσιν
 » ἀκριβῶς, ὡς καὶ ἤδη αὐτά ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ εὐαγοῦς πα-
 » τριαρχείου ἡῶρον καὶ παρέλαβον· καὶ οὔτε προσετέθη ἐξ ἑμοῦ
 » τί ποτε, οὔτε ὑψηρέθη, οὔτε εἰδήσει μου ἐξ οἰουδήποτε τινος
 » τῶν πάντων· ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ παρόντος εὐρεθὲν παρ'
 » ἑμοῦ ἐν τῇ αὐτῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ εὐαγοῦς πατριαρχείου χαρ-
 » τῶν βιβλίον τῆς αὐτῆς ἁγίας πέμπτης συνόδου οὕτως ἐστὶ,
 » καθὼς ἐκείσε εὐρέθη ἀποκείμενον.» (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β'
 Σελ. 638.

Ἰδοὺ λοιπὸν προφανέστατον, ὅτι ἡ Σ' οἰκουμενικὴ σύνοδος
 δις ἐπέβαλεν ὄρκον ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων εἰς κληρικόν.
 Ἀλλ' ἐκ τούτου τί συμπεραίνεται; Οὐδὲν ἕτερον ἀναντιρρήτως,
 εἰμὴ ὅ,τι κατὰ τὴν ὀρθὴν λογικὴν συμπεραίνεται ἐξ αὐτοῦ, ὡς
 εἴπομεν καὶ ἐν τῷ ἀριθ. 1533 τῆς Ἀθηνᾶς. Ἄλλ' ὁ λογικὴν
 διεστραμμένην ἔχων σοφὸς οἰκονόμος, λέγει· « Ἐκ τούτων ἀπο-
 » δεικνύονται τὰ ἐξῆς· α) Ὁ αὐτοκράτωρ πρῶτος ἐζήτησεν ἐπὶ
 » τῆς συνόδου τὴν ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ὀρκωμοσίαν· ἡ δὲ σύνοδος
 » ἐνέδωκεν, οὐ μόνον ὡς ἀνεχομένης τῆς ἐκκλησίας τὸ ἐκπαλαι
 » πολιτικῶς νενομοθετημένον τοῦτο ἔθιμον (καθὼς προεῖπεν
 » ὁ Λιὼν, καὶ τὸν ὕψιστον ὁ ἀρθογράφος), ἀλλὰ καὶ διὰ λόγον
 » ἐπιστημότερον, τὸν ὅποιον λέγομεν εὐθύς. β) Ὁ αὐτοκράτωρ
 » ἀνωτέρω εἰς τὴν δόσιν τῶν λιβέλλων εἶπε τὴν λέξιν ἀμύναται

« ἡ δὲ σύνοδος αὐτῇ, προσκαλοῦσα τὸν χαρτοφύλακα εἰς τὴν
 « ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων πίστῳσιν τῆς ἀθωότητος αὐτοῦ, δὲν
 « ἐπρόφερε τὴν λέξιν ὁμῶσαι (καὶ πῶς ἡδύνατο νὰ προσφέρῃ
 « ἢ τὸ μὴ ὁμῶσαι ὅλως πρεσβεύουσα, καὶ πνευματικῶς νοου-
 « θετοῦσα); ἀλλὰ τί λέγει; Πληροφορησαί ἡμᾶς· καὶ πάλιν·
 « Πληροφορησάτω ἐπὶ τῶν θείων λογίων. Καὶ οὐδὲ ὅρκον εἶ-
 « πε, τὸν κοινῶς λεγόμενον σωματικὸν ὅρκον, ἀλλὰ λόγον,
 « καὶ τοῦτο δῖς. Καὶ τὸ πρᾶγμα μὲν ὑπῆρχεν ἀληθῶς ὁμῶς
 « καὶ ὅρκος· ἀλλ' ἡ σύνοδος ἐξεφράσθη εὐφῆμως, δεχομένη
 « τὸν πολιτικὸν τοῦτον νόμον ἀπλῶς, ὡς μέσον ὠρισμένον εἰς
 « θεθαίωσιν καὶ πληροφορίαν· τὸ δὲ περιπλέον παρὰλείπουσα
 « εἰς τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν. γ) Ἡ σύνοδος εἶχε τότε καὶ
 « ἄλλον λόγον νὰ ἐνδώσῃ καὶ συνοδικῶς εἰς τὴν πολιτικὴν νο-
 « μοθεσίαν. Εἰς τὸ τέλος τῆς θείας ἀποκαλύψεως εἶναι γεγραμ-
 « μέναι ἀραὶ φοβεραὶ κατὰ τῶν προστιθέντων ἢ ἀφαιρούντων
 « τι εἰς τὴν θεόπνευστον ἐκκλησίαν. Ὅθεν καὶ οἱ πάλαι θεοὶ πα-
 « τέρεις εἰς τὸ τέλος τῶν περὶ Θεοῦ διαλαμβανόντων συγγραμ-
 « μάτων των, ὠρkiζον τοὺς ἀντιγραφεῖς νὰ μεταγράψωσιν ἀκρι-
 « βῶς καὶ ἀπαρallάκτως (Εὐσέβ. ἐκκλ. ἱστορ. ε, 20, καὶ ἄλ-
 « λοι), διὰ νὰ μὴ διαφθείρωσιν οἱ αἰρετικοὶ τοὺς ἀναγνώστας
 « των, προβάλλοντες ἀγίων συγγράμματα νοθευμένα, πρὸς ἀπό-
 « δειξιν τῆς αἰρέσεώς των. Κατὰ ταῦτα λοιπὸν καὶ ἡ σύνο-
 « δος ἔμελλε πολὺ μᾶλλον νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὸν ὅρκον τοῦ δια-
 « βεβλημένου χαρτοφύλακος, βλέπουσα καὶ αὐτῶν τῶν τῆς Ἐ-
 « οἰκουμένης ἀγίας συνόδου ἱερῶν πρακτικῶν ἀντίγραφα πα-
 « ρακεκομμένα, τὰ ὅποια ἐξηλέγχθησαν, τέλος, ἐκ τῶν γνησίων
 « καὶ αὐθεντικῶν. » Συλλογίζεται λογικῶς, ὅστις γράφει καὶ
 « λαλεῖ τόσον ἀλογικεύτως; Αἰδεῖται ἑαυτὸν, ὅστις παρουσιάζ-
 « εται πρὸς τὸ κοινὸν τοιουτοτρόπως; Ἡ ἀλογία καὶ ψευδο-
 « λογία τοῦ μεγάλου οἰκονόμου λαλεῖ αὐτῇ ἀφ' ἑαυτῆς ἐνταῦθα.
 « Ἀλλὰ κρίνομεν ἀναγκαιᾶς σημειώσεις τινὰς εἰς προφανέστε-
 « ρον αὐτῆς ἔλεγχον, καὶ πρὸς τοῦτο ἀναγκαζόμεθα νὰ προσ-
 « φύγωμεν καὶ εἰς ἐπαναλήψεις τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων.

α) Ψεύδεται εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ὁ σοφὸς οἰκονόμος, λέγων· «Ὁ αὐτοκράτωρ πρῶτος ἐζήτησεν ἐπὶ τῆς συνόδου τὴν ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ὀρκωμοσίαν» διότι τὰ πρακτικὰ λέγουσιν, ὡς ἀνωτέρω, ὅτι ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ἡ ἁγία σύνοδος Εἶπον· «Ἐπεὶ περ ὑπόνοια ἡμῖν δέδοται κ.τ.λ.» Καὶ πάλιν· «Κωνσταντῖνος ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς καὶ ἡ ἁγία σύνοδος Εἶπον· «Οἱ ἀνωτέρω ἐπιμνησθέντες . . . τοὺς ὑπο-»
 «σχεθέντας παρ' αὐτῶν τῆς οἰκείας πίστεως λιβέλλους ὈΜΝῆΝ-»
 «ΤΕΣ ἐπιδιδότωσαν κ.τ.λ.» Ἄρα ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύνοδος ὁμοῦ ἐζήτησαν τὴν ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ὀρκωμοσίαν, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ καὶ ἡ σύνοδος ὁμοῦ εἶπον τὴν λέξιν ὈΜΝῆΝΑΙ. Ἀλλὰ διότι ἡ σύνοδος, προσκαλοῦσα ἔπειτα τὸν χαρτοφύλακα εἰς ὀρκωμοσίαν, δὲν ἐπρόφερε τὴν λέξιν, ὁμόσαι, ἀλλ' εἶπε τὴν λέξιν, πληροφοροῦναι, διὰ τοῦτο τάχα ὅ,τι διέταξεν αὕτη, καὶ ἐπραξεν ὁ χαρτοφύλαξ, δὲν εἶναι ὄρκος;

β) Ἐπειδὴ ἡ σύνοδος, προστάσσουσα τὸν χαρτοφύλακα, νὰ ὁμώσει, δὲν μεταχειρίζεται τὴν λέξιν, ὁμόσαι, ἀλλὰ, πληροφοροῦναι, πλάττει ἐκ τούτου ὁ σοφὸς οἰκονόμος ὅ,τι μόνον ἄσφορος ἄνθρωπος δύναται νὰ πλάσῃ. Καὶ ὁμολογοῦμεν εἰλικρινῶς, ὅτι δὲν καταλαμβάνομεν, πῶς ὁ ἄνθρωπος ὠλίσθησεν εἰς τόσον παχυλὸν παραλογισμόν. Ἡ σύνοδος ζητεῖ παρὰ τοῦ χαρτοφύλακος πληροφορίαν, ἐπὶ μὲν τῆς πρώτης ὑποθέσεως, «ὡς διὰ πάσης ἐρεῦνης ἐλθὼν, οὐχ ἡῦρε λιβέλλους γραφῆναι ἀπὸ τινων καὶ προσδοθῆναι τοῖς εἰρημένοις τρισὶ πατριάρχαις Θωμᾷ, Ἰωάννῃ καὶ Κωνσταντίνῳ, ἐν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν δηλοῦντας ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ ἐνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν.» ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας, ὅτι τὰ ὅποια διέταξεν αὐτὸν ἡ σύνοδος νὰ κομίσῃ ἐκ τοῦ ἀρχιείου τοῦ πατριαρχείου ἔγγραφα ἦσαν γνήσια καὶ ἀνόθευτα· καὶ ζητεῖ τὴν πληροφορίαν ταύτην παρ' αὐτοῦ μεθ' ὅρκου πρὸς πίστωσιν τῆς ἀληθείας· ὃ ἐστὶ ζητεῖ παρ' αὐτοῦ, ὅχι διαβεβαίωσιν τῆς ἀληθείας ἐπὶ τῆς ἱεροδιακονικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως, ἀλλὰ πίστωσιν αὐτῆς μεθ' ὅρκου ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων. Ἀλλὰ

τοῦτο ζητοῦσα παρ' αὐτοῦ, πῶς ἔπρεπε νὰ ἐκφρασθῇ ; Βεβαιό-
 τατα ὡς ἐκφράζεται· « Ἐν ἀκροάσει γενόμενοι κ.τ.λ., συνειδόμεν,
 » Γεώργιον — ἐπ' ὅψεσιν ἡμῶν ἐπὶ τῶν προκειμένων ἀχράντων
 » τοῦ θεοῦ λογίων πληροφοροῦνται ἡμᾶς. — Καὶ αὐτὸς, ἀψάμενος
 » τῶν προκειμένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ λογίων, ὩΜΟΣΕΝ οὕτως· Μὰ
 » κτλ. » καὶ· « Παρελθέτω εἰς μέσον Γεώργιος — καὶ, τῶν προκει-
 » μένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ ἡμῶν εὐαγγελίων ἐφαπτόμενος, πλη-
 » ροφορησάτω ἡμᾶς. — Καὶ, ἀψάμενος — εἶπε· Μὰ κ. τ. λ. » Ἡ
 σύνοδος ἄρα ὡς ἐκφράζεται, ἐκφράζεται λογικώτατα· ἀλλ' ἂν
 ὁ σοφὸς οἰκονόμος παραλογίζεται, πταίει αὐτὴ κατὰ τοῦτο ;
 Ποῦ καὶ πῶς εἶχε χώραν ἐνταῦθα ἡ λέξις, ὁμνῆναι, καὶ, ὁμῶσαι,
 καὶ δὲν μετεχειρίσθη αὐτὴν ἡ σύνοδος ; Ἀλλ' ἂν ἐπρόβλεπεν
 αὕτη, ὅτι κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ ἔτους 1818 ἤθελεν εὐρεθῇ
 ἄνθρωπος τόσον ἀλογικεύτες, ὥστε ν' ἀπαιτῇ παρ' αὐτῆς ῥητῶς
 τὰς λέξεις, ὅρκος, ὁμνῆναι, ὁμῶσαι, — καὶ ἀδιάφορον, ἂν εἶχον
 τόπον ἢ ὄχι, — ἵνα πιστευθῇ, ὅτι τῶντι ἐπήγαγεν ὅρκον εἰς τὸν
 διάκονον, ἤθελεν ἐκφρασθῇ βεβαιότατα ἄλλως ἢ ὡς ἐξεφράσθη
 πρὸς πίστωσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ καταφρονητοῦ καὶ τοῦ λόγου καὶ
 τῆς λογικῆς. Εἴτε λοιπὸν ἐπρόφερον ἡ σύνοδος τὴν λέξιν, ὁμῶσαι,
 εἴτε ὄχι, εἴτε ἀντὶ τοῦ, πληροφοροῦνται ἡμᾶς, ἔπρεπε νὰ εἴπῃ,
 ὁμῶσαι ἡμᾶς, ἢ ὄχι, ὁ διάκονος ὩΜΟΣΕ κατὰ προσταγὴν τῆς
 συνόδου· διότι μεθ' ὅρκου ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ἐζήτησε παρ'
 αὐτοῦ πληροφορίαν ἡ σύνοδος, ὡς διὰ πάσης ἐρεῦνης ἐλθὼν
 κτλ., καὶ μεθ' ὅρκου ἔδωκεν αὐτήν. Καὶ ἐν ᾧ ἡ σύνοδος ἐπάγει
 τῷ κληρικῷ ὅρκον ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων, καὶ ὁ κληρι-
 κὸς ὁμνῶει, ὡς προστάσσεται, πρὸς πίστωσιν τῆς ἀληθείας ἐφ'
 ᾧ ζητεῖται παρ' αὐτοῦ πληροφορία· ἀλλὰ διότι δὲν εἶπεν, ὁμῶ-
 σαι, ἀλλὰ, πληροφοροῦνται, λέγει ὁ λογικώτατος οἰκονόμος· « Καὶ
 » πῶς ἡδύνατο νὰ προφέρῃ τὸ ὁμῶσαι ἢ τὸ μὴ ὁμῶσαι ὅλως
 » πρεσβεύουσα καὶ πνευματικῶς νοουετοῦσα ; » Δὲν ἤξεύρομεν,
 ἂν γέλωτα ἢ ἀγανάκτησιν κινήσῃ εἰς τοὺς φρονήτους ἀναγνώστας
 ὁ παραλογισμὸς οὗτος. Ἡμεῖς ὅμως ἐγελάσαμεν, ἀλλ' ἐξ ἀγα-
 νακτῆσεως. Ἡ προφορὰ λοιπὸν τῆς λέξεως, ὁμῶσαι, εἶναι βαρὺ-

τερον τοῦ προστασσομένου ὅρκου ἀμάρτημα! Καὶ διὰ τοῦτο ἡ
 σύνοδος ἐπρόσταξε μὲν τὸν ὅρκον, καὶ ἡ προσταγὴ αὐτῆς ἐγένετο
 ἔργον· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἐπρόφερε τὴν λέξιν, ὁμῶσαι, δὲν ἡμάρ-
 τησεν, ἐπάγουσα ὅρκον! Ἀλλὰ δὲν ὁμοιάζει ἡ λογικὴ τοῦ οἰ-
 κονόμου τῇ λογικῇ τῶν φαρισαίων, τὴν ὁποίαν ἐλέγχει καὶ κα-
 τακρίνει ὁ Κύριος; « Οὐαὶ ὑμῖν, ὁδῆγοὶ τυφλοὶ, οἱ λέγοντες »
 « Ὃς ἂν ὁμῶσῃ ἐν τῷ ναῷ, οὐδὲν ἐστίν· ὥς δ' ἂν ὁμῶσῃ ἐν τῷ
 « χρυσῷ τοῦ ναοῦ, ὀφείλει. Μωροὶ καὶ τυφλοὶ! Τίς γὰρ μεῖζον
 « ἐστίν, ὁ χρυσὸς, ἢ ὁ ναὸς ὁ ἀγιαζὼν τὸν χρυσόν; καί· Ὃς ἂν
 « ὁμῶσῃ ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, οὐδὲν ἐστίν· ὥς δ' ἂν ὁμῶσῃ ἐν
 « τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ, ὀφείλει. Μωροὶ καὶ τυφλοὶ! Τί
 « γὰρ μεῖζον, τὸ δῶρον ἢ τὸ θυσιαστήριον τὸ ἀγιαζὼν τὸ δῶρον;
 « Ὁ οὖν ὁμῶσας ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, ὁμνύει ἐν αὐτῷ, καὶ ἐν
 « πᾶσι τοῖς ἐπάνω αὐτοῦ· καὶ ὁ ὁμῶσας ἐν τῷ ναῷ, ὁμνύει ἐν
 « αὐτῷ, καὶ ἐν τῷ κατοικοῦντι αὐτόν· καὶ ὁ ὁμῶσας ἐν τῷ οὐρανῷ,
 « ὁμνύει ἐν τῷ θρόνῳ τοῦ θεοῦ, καὶ ἐν τῷ καθημένῳ ἐπάνω
 « αὐτοῦ. » Ματθ. ΚΓ', 16—22.

Πλὴν μετὰ τόσῃ καὶ παρ' ἡμῶν γενομένην πολυλογίαν περὶ
 τοῦ, πληροφορηῆσαι, τὸ ὅποιον ἐπρόφερον ἡ σύνοδος, φέρομεν, τέ-
 λος, εἰς τὴν μνήμην τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου ὅ,τι ἡ δὲν πα-
 ρετήρησεν ἢ ἐλησμόνησε. Ποῖον εἶναι τοῦτο; Ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ
 καὶ ἡ σύνοδος ὁμοῦ ἐπρόφερον ἐξ ἀρχῆς τῆς συκοφαντίας καὶ τὸ,
 πληροφορηῆσαι! « Ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος καὶ ἡ
 « ἁγία σύνοδος Εἶπον· Ἐπεὶ περ ὑπόνοια ἡμῖν δέδοται πρὸς ὑμᾶς,
 « οὐκ ἄλλως ἡμᾶς ΠΑΗΡΟΦΟΡΕΙΤΕ, εἰ μήπως ἐγγράφους λι-
 « βέλλους τῆς πίστεως ὑμῶν καθ' ἑτέραν ἀγάγητε, ὀφείλου-
 « τες ἐπὶ τῶν ἁγίων καὶ ἀρχόντων τοῦ θεοῦ λογίων τούτους
 « ἐπιδοῦναι. » Ἄν λοιπόν, κατὰ τὸν σοφὸν οἰκονόμον, πρῶτος ὁ
 αὐτοκράτωρ ἐζήτησε τὴν ὁρκωμοσίαν, καὶ εἰς τὴν δόσιν τῶν
 λιβελλῶν αὐτὸς εἶπε τὴν λέξιν, ὁμνύναι, ἰδοὺ αὐτὸς λέγει καὶ
 τὸ, πληροφορηῆσαι. Ἡ σύνοδος ἄρα ἐπὶ τῆς ΙΓ' καὶ ΙΔ' συνε-
 δριάσεως δὲν ἐπραξεν ἄλλο, εἰμὴ ἐπανέλαβεν ὅ,τι ἐπὶ τῆς
 Η' συνεδριάσεως εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ. Λοιπὸν ὁ αὐτοκράτωρ

πρῶτος εἶπε καὶ τὸ, ὁμνῆσαι, καὶ τὸ, πληροφοροῦναι! Ἄλλ' εἶναι περιέρχον, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ συκοφαντηθέντες, ἐπιδιδόντες τοὺς παρ' αὐτῶν ζητηθέντας ἐνωμότους λιβελλοὺς, πληροφορίαν λέγουσι. « Λίβελλος πληροφορίας, συνταγείς καὶ ἐπιδοθείς παρ' ἐμοῦ Πέτρου κ.τ.λ. » καί· « Τούτου χάριν τὴν παροῦσαν ἔγγρα- φον πληροφορίαν συντάξας, ἐπιδίδωμι τῇ ἀγία καὶ οἰκουμενι- κῇ ἡμῶν συνόδῳ, ἔχουσαν ὡς ὑποτέτακται » καί· « Ταύτην τοίνυν τὴν τῆς εὐσεβοῦς καὶ ὀρθοδόξου ἡμῶν τῶν χριστιανῶν πίστεως πληροφορίαν συνέταξα, γραφείσαν δι' ἑτέρου, μὴν Μαρκίῳ, ἰνδικτιῶνος ἐνάτης. Ἡ ὑπογραφή· « Πέτρος—στοι- χῶν καὶ ἐμμένων πᾶσι τοῖς ἐμφερομένοις ἐν τῷ παρόντι τῆς πληροφορίας λιβελλῳ . . . Καὶ οἱ λοιποὶ σὺν αὐτῷ προσ- δεδώκασιν ὁμοίως. » (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β' Σελ. 599. 600). Ἰδοὺ λοιπὸν καὶ περὶ πίστεως τὸ πληροφοροῦναι καὶ ἡ πληροφορία! Τί λέγει περὶ τούτων ὁ σοφὸς οἰκονόμος;

γ) « Καὶ οὐδὲ ὄρκον » εἶπεν ἡ σύνοδος, τὸν κοινῶς λεγόμενον σωματικὸν ὄρκον, ἀλλὰ λόγον, καὶ τοῦτο δίδε. » Ἄλλος παχυλὸς παραλογισμὸς! Ἀλλ' ὁ παραλογισμὸς οὗτος προέρχεται ἐξ ἀμα- θείας. Εἶχεν εἰς τὴν οἰκίαν του ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ὁ σοφὸς οἰκονόμος καὶ τοῦ Δουκαγκίου τὸ Γλωσσάριον *mediae et infimae Latinitatis*, καὶ πολλάκις θέβαια τὸ ἀνοιξεν. Ἀλλὰ τίς πταίει, ἂν δὲν εἶδεν ἐν αὐτῷ, ὅτι σωματικὸς ὄρκος, καὶ σωματικὸς λόγος εἶναι τὸ αὐτό; Ἰδοὺ τί λέγει ὁ ἀξιόχρεως μάρτυς, τοῦτ' αὐτὸ τὸ τῆς Σ' οἰκουμενικῆς συνόδου παρὰδειγμα φέρων. « Sa- cramenta porro praedicta, *Juramenta corporalia* appel- lantur, σωματικοὶ ὄρκοι Balsamoni, σωματικοὶ λόγοι in VI. Synodo act. 13, quod tactis, sive inspectis sacrosanctis Evangeliiis, Cruce dominica, vel sanctorum reliquiis ad- motis, sublata aut protensa manu presentur: ut distin- guantur a juramentis, quae fiunt instrumento, inquit Cu- jacius ad Novell. 51. Μεθ' ὄρκου ἐγγράφως, ἢ σωματικῶς ὁμνῆσαι, in Basilic. Eclog. 10. tit. 25. Cap. 4 κτλ. » (Δουκαγκ. Γλωσσαρ. *mediae et infimae Latinitatis*, Τομ. Γ'. Σελ. 933)

Δὲν πίπτει λοιπὸν κατὰ ταῦτα καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ λόγου ἀντὶ ὀρκου ὡς ἐπὶ ἄμμου κτισθὲν οἰκοδόμημα τοῦ ἀμαθοῦς ἀρχιτέκτονος;

« δ) Καὶ τὸ πρᾶγμα μὲν ὑπῆρχεν ἈΛΗΘΩΣ ὍΜΩΣΙΣ ΚΑΙ
 » ὈΡΚΟΣ· ἀλλ' ἡ σύνοδος ἐξεφράσθη εὐφρόμως, δεχομένη τὸν πο-
 » λιτικὸν τοῦτον νόμον ἀπλῶς, ὡς μέσον ὠρισμένον εἰς θεβαίω-
 » σιν καὶ πληροφορίαν· τὸ δὲ περιπλέον παραλείπουσα εἰς τὴν
 » θείαν εὐσπλαγχνίαν. » Ὁ εὐλογημένος! Μετὰ τόσους περιδρόμους,
 μετὰ τόσας περιστροφάς, μετὰ τόσας μωρολογίας, μετὰ τόσους παι-
 δαριώδεις παραλογισμοὺς, εἶπε τέλος πάντων τὴν ἀλήθειαν, ἃν
 καὶ δὲν ἐτόλμησε διὰ ἐντροπὴν νὰ ἐκφράσῃ ταύτην καθαρὰν !
 Ἄν τὸ πρᾶγμα ὑπῆρχεν ἈΛΗΘΩΣ ὍΜΩΣΙΣ ΚΑΙ ὈΡΚΟΣ, τί
 μᾶς μέλει περὶ τοῦ πῶς ἐξεφράσθη ἡ σύνοδος, ἃν δηλαδὴ εὐ-
 φρόμως ἢ δυσφρόμως, ἃν τὴν λέξιν, πληροφοροῦν, εἶπεν ἢ τὴν
 λέξιν, ὁμῶσαι; Ἀρκεῖ, ὅτι, ὅ,τι διέταξεν αὐτὴ, καὶ ἐνήργησεν ὁ
 χαρτοφύλαξ, ὑπῆρχεν ἀληθῶς ὅμωσις καὶ ὄρκος. Δὲν ζητοῦμέν
 τι περιπλέον. Παραλείπομεν δὲ εἰς τὸν σοφὸν οἰκονόμον τὴν
 ἐξήγησιν τῶν λέξεων· « Δεχομένη τὸν πολιτικὸν τοῦτον νόμον
 ἀπλῶς, ὡς μέσον ὠρισμένον εἰς θεβαίωσιν καὶ πληροφορίαν· τὸ
 δὲ περιπλέον παραλείπουσα εἰς τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν. » Πλὴν
 πρὸ τοῦ νὰ ἐξηγήσῃ αὐτὸς ταύτας, λέγομεν ἡμεῖς, ὅτι, ἀναγκ-
 αζόμενος ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς μεγάλης ἀληθείας,
 καὶ ἐντρεπόμενος, διότι ἐφλυάρησε τόσα καὶ τόσα εἰς ἀπόκρυφιν
 αὐτῆς, ἐνόμισεν ὅτι κολάζει τὸ πρᾶγμα, ἃν εἶπῃ, ὅτι ἡ σύνοδος
 ἐπῆγαγε τὸν αὐτὸν ὄρκον καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τύπον εἰς τὸν κλη-
 ρικόν, τὸν ὁποῖον ἐμεταχειρίζετο ἡ πολιτεία καὶ εἰς τὸν κληρικόν
 καὶ εἰς τὸν λαϊκόν, ὡς μέσον παρὰ τοῦ νόμου ὠρισμένον εἰς θε-
 βαίωσιν καὶ πληροφορίαν. « Τὸ δὲ περιπλέον παραλείπουσα
 εἰς τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν » δὲν καταλαμβάνομεν· διότι δὲν
 εὐρίσκομεν ἐν αὐτῇ νοῦν. Ἄν τοῦτο ἀναφέρηται εἰς τὸν ὀρκι-
 σθέντα, κατὰ τί ἡμάρτησεν οὗτος, ὀρκωθεὶς κατὰ προσταγὴν
 οἰκουμενικῆς συνόδου; Ὡς μὴ ἡμαρτήσας λοιπὸν, διότι ὠρκώθη,
 δὲν εἶχε χρεῖαν τῆς θείας εὐσπλαγχνίας. Ἄν δὲ ἡ οἰκουμενικὴ

σύνδοτος, καίτοι θεωροῦσα τὸν ὅρκον ὅλως ἀπηγορευμένον κατὰ τὸ, *Μὴ ὀμόσαι ὅλως*, ἐπήγαγεν ὁμῶς αὐτὸν, καὶ εἰς κληρικόν, καὶ ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων, τῶν διαφώδην λεγόντων· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως » ἐπραξε κάκιστα, ὅπως καὶ ἂν ἐξεφράσθη, καὶ ἡ *θεία εὐσπλαγχνία* ἐγένετο αὐτῇ *θεία ἀσπλαγχνία*. Τὸ ἁμάρτημα αὐτῆς ἦτον μέγιστον, καὶ διότι αὐτῇ ἐπήγαγε τὸν ὅρκον, ἀπηγορευμένον ὅλως ὄντα, καὶ διότι ἔδωκε κακὸν παράδειγμα εἰς ἄλλους καὶ ἀφορμὴν εἰς τὸ ἁμαρτάνειν. Ἡ πολιτεία ἐνομοθέτησε καὶ τὸν ὅρκον, καὶ ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων. Ἀλλ' ἂν ἡ ἐκκλησία ἐπραξεν ὅ,τι ἐδύνατο, εἰς τὸ νὰ πείσῃ τὴν πολιτείαν εἰς τὸ νὰ καταργήσῃ τὸν διατάσσοντα τὸν ὅρκον καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ νόμον, καὶ δὲν ἐδυνήθη νὰ κατορθώσῃ τι, τίς ἠνάγκαζε τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον εἰς τὸ νὰ δεχθῇ τὸν πολιτικὸν τοῦτον νόμον, καὶ νὰ διατάξῃ καὶ αὐτῇ ὅρκον κατ' αὐτόν; Δὲν ἐδύνατο νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ χαρτοφύλακος πληροφρίαν καὶ ἄλλως, εἰμὴ μόνον μεθ' ὅρκου; Καὶ δὲν ἦτον ἱκανὴ ἡ ἐπὶ τῆς ἱεροδιακονικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαθεβαίωσις, ἀλλ' ἦτον χρεῖα καὶ σωματικοῦ ὅρκου; Ἀλλὰ πρὸς τί ταῦτα; Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἐπαγαγοῦσα τὸν σωματικὸν ὅρκον εἰς τὸν χαρτοφύλακα, ἐπραξεν ὅ,τι ἐπραττεν ἡ ἐκκλησία· καὶ τοῦτο πράξασα, δὲν ἡμάρτησεν, καθὼς δὲν ἡμάρτησε καὶ ὁ κατὰ διαταγὴν αὐτῆς ὀρκωθεὶς. Ὅθεν τό· « Τὸ δὲ περιπλεόν παραλείπουσα εἰς τὴν *θείαν εὐσπλαγχνίαν* » ἐρρίφθη παρὰ τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου, ὡς ῥίπτονται παρὰ τῶν μωρῶν παιδίων τὰ λόγια.

ε) « Ἡ δὲ σύνοδος αὐτῇ, προσκαλοῦσα τὸν χαρτοφύλακα εἰς τὴν ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων πίστῳσιν τῆς ἀθωότητος αὐτοῦ, δὲν ἐπρόφερε τὴν λέξιν *ὀμόσαι*. » Αἱ λέξεις αὗται ἐκφράζουσι πολλὴν ἀνοιαν μετὰ πολλῆς κακοηθείας. Ὅτε ὁ χαρτοφύλαξ ὠρκώθη δις κατὰ διαταγὴν τῆς συνόδου, δὲν ὠρκώθη εἰς πίστῳσιν τῆς ἀθωότητος αὐτοῦ, ὡς προδηλότατον ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐκθέσεως. Εἰς πίστῳσιν τῆς ἀθωότητος αὐτοῦ ἔδωκεν ὁ χαρτοφύλαξ ἔγγραφον καὶ ἐνώμιστον ὁμολογίαν, ὡς καὶ οἱ σὺν αὐτῷ συκοφαν-

τηθέντες· ὠρκώθη δὲ δις κατὰ διαταγὴν τῆς συνόδου περὶ ὑποθέσεων πάντη διαφόρων. Κακῇ πίστει λοιπὸν μιγνύει καὶ ἐνταῦθα ὁ ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαβεβαιῶν τὴν ἀλήθειαν τὰ αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἄμικτα !

ς) Ἄλλ' ὅποια παραλαλήματα καὶ παραληρήματα εἶναι τ' ἀκόλουθα ! « Ἡ σύνοδος εἶχε τότε καὶ ἄλλον λόγον κ.τ.λ. » καὶ τὸν λόγον τοῦτον εἶπεν ἀνωτέρω ἐπισημότερον ! Πρὸς Ὀτεντότας γράφει ὁ ἄνθρωπος, καὶ γράφει τοιαῦτα, ἢ πρὸς Ἕλληνας; « Ἡ νόθευσις ξένων συγγραμμάτων ἦτον πρὸ τῆς εὐρέσεως τῆς τυπογραφίας σύνηθες κακόν. Τοῦτο ἴσως φοβούμενος καὶ ὁ Μωϋσῆς, μετὰ σπουδῆς παραινῶν τοῖς αὐτοῦ ἀναγνώσταις, ἔλεγεν· « Οὐ προσθήσετε πρὸς τὸ ῥῆμα, ὃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀφελεῖτε ἀπ' αὐτοῦ (Δευτερ. Δ', 3. IB, 32). » Κατὰ μίμησιν τούτου ἔγραψε καὶ ὁ Ἰωάννης ἐν τῷ τέλει τῆς Ἀποκαλύψεως· πλὴν αὐτὸς εὐλογον ἔκρινε νὰ προσθήσῃ καὶ ἀράς. « Μαρτυρῶ, λέγει, ἐγὼ παντὶ τῷ ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου. Ἐάν τις ἐπιθῇ ἐπ' αὐτὰ, ἐπιθήσει ὁ θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς τὰς γεγραμμένας ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. Καὶ ἔάν τις ἀφέλῃ ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, ἀφελεῖ ὁ θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς καὶ τῆς πόλεως τῆς ἀγίας, τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. » Ἄλλ' οὔτε αἱ παραινέσεις, οὔτε αἱ ἀραί ἴσχυον εἰς κώλυσιν τοῦ κακοῦ. Ἐξ αὐτῆς τοῦ χριστιανισμοῦ τῆς ἀρχῆς ἐγέμνησεν ὁ κόσμος ἀπὸ πλαστῶν καὶ ψευδεπιγράφων βιβλίων. Καὶ ἐπειδὴ τὸ κακὸν δὲν ἐδύνατο νὰ ἐμποδισθῇ, ἀναγκαῖον ἐκρίθη τὸ νὰ ἀπαγορευθῇ τοῦλάχιστον διὰ κανόνος ἢ ἐπ' ἐκκλησίας ἀνάγκωσις τῶν ψευδεπιγράφων βιβλίων. (Καν. ἀποστ. ξ'. Διαταγ. ἀποστ. Βιβλ. Γ'. Κεφ. ΙΓ'.) Περὶ τὸ τέλος τοῦ Β' αἰῶνος ἤκμαζε Διονύσιος ὁ Κορινθίων ἐπίσκοπος. Καὶ αὐτὸς γράφει μετὰ πολλῆς ἀγανακτήσεως· « Ἐπιστολάς, ἀδελφῶν ἀξιωσάντων με γράψαι, ἔγραψα. Καὶ ταύτας οἱ τοῦ διαβόλου ἀπόστολοι, ζιζανίων γεγέμικαν, ἃ μὲν ἐξαιροῦντες, ἃ δὲ προστιθέντες. Οἷς τὸ οὐαὶ κεῖται. Οὐ θαυμαστὸν ἄρα εἰ καὶ τῶν κυριακῶν ῥαδιουργῇσαι

τινες ἐπιβέβληνται γραφῶν, ὁπότε καὶ ταῖς οὐ τοιαύταις ἐπιβελήκασιν (Εὐσεβ. Βιβλ. Δ'. Κεφ. ΚΓ'). Μετὰ τὸν Διονύσιον ὁ μικρὸν ὕστερον αὐτοῦ ἀκμάσας Εἰρηναῖος συνέταξέ τι σύγγραμμα πρὸς τινα Φλωρίνον, ὑποσυρόμενον τῇ κατὰ τὸν Οὐαλεντίνον πλάνῃ, ἐπιγραφόμενον *Περὶ ὀγδοῦδος*, ἢ, κατὰ τὸν Ἱερώνυμον, *Περὶ τῶν ὀγδοῶστων*. Ὁ Εἰρηναῖος συνέγραψε πολλὰ πλὴν μόνον ἐν τῷ τέλει τοῦ εἰρημένου συγγράμματος ἔγραψε τὴν ἐξῆς σημείωσιν· «Ὁρρίζω σε τὸν μεταγραφάμενον τὸ βιβλίον τοῦτο, κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἧς ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἵνα ἀντιβάλῃς ὁ μετεγράψω, καὶ κατορθώσῃς αὐτὸ πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο, ὅθεν μετεγράψω ἐπιμελῶς· καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς, καὶ θήσῃς ἐν τῷ ἀντιγράφῳ (Εὐσεβ. Βιβλ. Ε'. Κεφ. Κ').» Διὰ τί εἰς μόνον τὸ σύγγραμμα τοῦτο, ἐν ᾧ αὐτὸ δὲν ἦτον βέβαια τὸ σπουδαιότερον τοῦ Εἰρηναίου σύγγραμμα, ἀναγκαίαν ἔκρινεν ὁ συγγραφεὺς τὴν ἀνωτέρω σημείωσιν, τοῦτο εἶναι ἄπορον. Ὁ δὲ Εὐσέβιος εὗρηκε τὴν σημείωσιν *χαριεστάτην*· καὶ τόσον τῷ ἤρπεν αὕτη, ὥστε ἀναγκαῖον ἔκρινεν αὐτὴν παραλάβῃ αὐτὴν καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ. Ὅ,τι τις γελᾷ, τοῦτο θαυμάζει ἄλλος! Ὡστε τώρα ἔχομεν τὴν σημείωσιν, ὅχι ὅμως καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦ Εἰρηναίου· αὐτὸ ἀπωλέσθη πρὸ αἰώνων. Ἀλλὰ διότι εἰς τὸ τέλος τῆς θείας Ἀποκαλύψεως εἶναι γεγραμμέναι ἀραι φοβεραὶ κατὰ τῶν προστιθέντων ἢ ἀφαιρούντων τι εἰς τὴν θεόπνευστον βίβλον· διότι ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος εἰς τὸ τέλος τινὸς συγγράμματος αὐτοῦ ὀρκίζει τὸν μεταγραφάμενον τὸ βιβλίον, ἵνα ἀντιβάλῃ ὁ μετεγράψας, καὶ κατορθώσῃ αὐτὸ πρὸς τὸ πρωτότυπον, ὅθεν μετεγράψατο, ἄρα καὶ ἡ Σ' οἰκουμένη συνάδος ἐμελλε πολὺ μᾶλλον κ.τ.λ.; Ῥάβδος ἐν γωνίᾳ· ἄρα θρέχει! Ἡ ἐν γνώσει πρὸς καταφρόνησιν τῶν πρὸς οὐς γράφει, ἢ ἐν ἀγνοίᾳ ἐξ ἀμαθείας παραλογίζεται τοιοῦτοτρόπως ὁ σοφὸς οἰκονόμος. Ὅποιον τῶν δύο ἀληθεύῃ, εἶναι πρὸς καταισχύνῃν αὐτοῦ.

Ἀλλὰ διὰ τί ὁ λογικώτατος ἐκ τῆς πράξεως τοῦ Εἰρη-

ναίου εἰς ἓν αὐτοῦ σύγγραμμα συμπεραίνει· « Ὅθεν καὶ οἱ πάλαι θεοὶ πατέρες εἰς τὸ τέλος τῶν περὶ θεοῦ διαλαμβάνοντων συγγραμμάτων τῶν, ὠρkiζον τοὺς ἀντιγραφεῖς κτλ. ; » Καὶ ποῖοι ἄλλοι εἶναι αὐτοὶ οἱ πάλαι πατέρες οἱ πράξαντες ὅ,τι ἐπραξεν ὁ Εἰρηναῖος; Καὶ ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ περὶ θεοῦ διαλαμβάνοντα συγγράμματα, ἐν οἷς ἐπροστίθετο καὶ ὅρκος; Καὶ ἂν ἐκείνοι εἰς προφύλαξιν τῶν ἑαυτῶν συγγραμμάτων ἀπὸ τῆς δολίας νοθεύσεως ἐπρόσθετον καὶ ὅρκον κατὰ τῶν ἀντιγραφέων, τί κοινὸν μεταξὺ τῆς πράξεως ταύτης καὶ τῆς πράξεως τῆς Γ' οἰκουμένης συνόδου; Ζητοῦμεν λόγον παρ' ἀνθρώπου μὴ εἰδότος λόγον! Ἐν τούτῳ ἐναντίῳ τοῦ ὅρκου ἦσαν οἱ πατέρες πάντοτε, καὶ ὅμως ὁ περὶ τὸ τέλος τοῦ Β' καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Γ' αἰῶνος ἀκμάσας Εἰρηναῖος ὠρkiσεν ἄλλους! « Ὅρkiζω σε τὸν μεταγραφάμενον τὸ βιβλίον τοῦτο, κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἧς ἐργεῖται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς, ἵνα ἀντιβάλῃς ὁ μετεγράψω, καὶ κατορθώσῃς αὐτὸ πρὸς τὸ ἀντίγραφον τοῦτο, ὅθεν μετεγράψω ἐπιμελῶς· καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς, καὶ θήσεις ἐν τῷ ἀντιγράφῳ. » Μήπως ὁ Εἰρηναῖος δὲν εἶναι πατὴρ τῆς ἐκκλησίας; Ἄς λύσῃ τὰς ἀπορίας ταύτας ὁ σοφὸς οἰκονόμος!

Ἀλλὰ τί σημαίνει τό· « Ἡ σύνοδος ἐμελλε πολὺ μᾶλλον νὰ ἐνδώσῃ εἰς τὸν ὅρκον; » Ἐνέδωκεν ἡ σύνοδος πρὸς τὸν ὅρκον, ἢ αὐτὴ ἐπέταξε καὶ ἐπήγαγεν αὐτὸν εἰς τὸν χαρτοφύλακα; Ἀἴρον ληρεῖ τῶντι ὁ σοφὸς οἰκονόμος! Τί σημαίνει δὲ καὶ τό· « Εἰς τὸν ὅρκον τοῦ διαβεβλημένου χαρτοφύλακος; » Παρὰ τίνος, καὶ πότε, καὶ κατὰ τί διεβλήθη ὁ χαρτοφύλαξ; Ἐσυκοφαντήθη καὶ αὐτὰς μετὰ ἐπισκόπων, πρεσβυτέρων καὶ διακόνων ἐπὶ ἐνοχῇ αἵρέσει· ἀλλ' ἀθώωθη μετὰ τῶν ἄλλων· καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ἀθωωθέντες ἐπίσκοποι, ἐκ τῶν συγκροτούντων τὴν σύνοδον ὄντες, ἐπήγαγον εἰς αὐτὸν μετὰ τῶν λοιπῶν τὸν ὅρκον. Οἱ διαβεβλημένοι ἄρα ὠρkiζον τὸν διαβεβλημένον!! Μόνος ὁ μὴδ' ἑαυτὸν, μήτε ἄλλους αἰδούμενος αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος, ἐδύνατο νὰ γράφῃ τοιαῦτα! Ἐὰν δὲ ἐφωράθησαν παρακεκομμένα

τὰ ἀντίγραφα τῶν τῆς Ε' οἰκουμενικῆς ἀγίας συνόδου ἱερῶν πρακτικῶν, καὶ ἐξηλέγχθησαν τοιαῦτα ἐκ τῶν γνησίων καὶ αὐθεντικῶν, τί ἐκ τούτου πρὸς τὸν χαρτοφύλακα; Μήπως ἦτον αὐτὸς ἐγγυητὴς καὶ ὑπεύθυνος περὶ ὅλων τῶν πανταχοῦ εὐρισκομένων ἀντιγράφων τῶν πρακτικῶν τῆς Ε' συνόδου; Διέφθειρεν αὐτὸς, ἢ ἐνόθευσεν ἑγγραφα ἐκ τῶν ἐν τῷ ὑπὸ τὴν ἐφορείαν αὐτοῦ τελοῦντι ἀρχεῖῳ τοῦ πατριαρχείου τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐναποτεθειμένων; Ἐξηλέγχθη καὶ ἀπεδείχθη παρὰ τῆς συνόδου ὡς τοιοῦτόν τι ἐγκλημα πράξας; Οὐδὲν τοιοῦτον ὑπάρχει, ὡς πρόδηλον ἐξ αὐτῶν τῶν περὶ ὧν ὠρκώθη ὁ χαρτοφύλαξ δὺς ὑποθέσεων πρακτικῶν τῆς Σ' οἰκουμενικῆς συνόδου. Δὲν προέρχονται ἄρα ἐκ κακίας καὶ κακοηθείας ὅσα γράφει κατ' αὐτοῦ ὡς παραχαράκτου καὶ πλαστογράφου, καὶ διὰ ταῦτα διαβεβλημένον, ὁ δικαιοτάτος οἰκονόμος; Ἄλλ' ἂν ὁ χαρτοφύλαξ ἤθελε προσθέσει ἢ ἀφαιρέσει τι ἐκ τῶν αὐθεντικῶν ἐγγράφων, ἤρμοζεν εἰς αὐτόν ὁ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων νόμος μᾶλλον ἢ ὅ,τι φλυαρεῖ ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος. «Τῶν νόμισμα παρακοπτόντων, ἢ μέτρα καὶ σταθμὰ παραποιούντων, ἢ τῶν παραγλυφόντων τὰς σφραγίδας· ἔτι δὲ τῶν γραμματέων, τῶν ψευδεῖς χρηματισμοὺς γραφόντων, ἢ ἀφαιρούντων τι τῶν ἐγγεγραμμένων, καὶ τῶν τὰς ψευδεῖς συγγραφὰς ἐπιφερόντων, ἀμφοτέρας ἐκέλευεν (ὁ νόμος) ἀποκόπτεσθαι τὰς χεῖρας· ὅπως ἕκαστος οἷς μέρεσι τοῦ σώματος παρηνόμησεν, εἰς ταῦτα κολαζόμενος, αὐτὸς μὲν μέχρι τελευτῆς ἀνίατον ἔχῃ τὴν συμφορὰν, τοὺς δ' ἄλλους διὰ τῆς ἰδίας τιμωρίας νουθετῶν, ἀποτρέπῃ τῶν ὁμοίων τι πράττειν.» (Διοδ. Σικελ. Βιβλ. Α. Κεφ. ΟΗ').

Ἄλλ' ὡς ἀπὸ ἐριννύων τρώντι καταδιωκόμενος ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος, τρέχει ἀκράτητος ἀπὸ τῶν ἀτόπων καὶ παραλόγων εἰς τὰ παραλογώτερα καὶ ἀτοπώτερα. Ἐξεδώκαμεν, λέγει ἐν στήλῃ ι', εἰς δημοσίαν ἐφημερίδα παρακεκομμένον χωρίον ἐκ τῶν ἱερῶν πρακτικῶν ὅχι τῆς Ε', ἀλλὰ τῆς Σ' οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἀλλὰ δὲν μᾶς λέγει καὶ ποῖον εἶναι τοῦτο; Ὅσον δὲ ἠξέυραμεν ἡμεῖς, ἐξεδώκαμεν ἐν συντόμῳ ἐν τῷ ἀριθ. 1533

τῆς Ἀθηνᾶς ἔχεινα τὰ μέρη τῶν πρακτικῶν τῆς συνόδου, ἐν αἷς διετάττετο παρ' αὐτῆς ὁ ὅρκος εἰς τὸν χαρτοφύλακα· διότι τοῦτου μόνον εἶχομεν χρεῖαν. Τὸν ὅρκον ἠθέλομεν ν' ἀποδείξωμεν, καὶ οὐδέν πλεόν. Ἀλλὰ πρὸς τοῦτο δὲν εἶχομεν χρεῖαν οὔτε παρακοπῆς, οὔτε παραχαραγῆς κἀνεὸς χωρίου. Εἶναι ἄρα μωρολογία προφανὴς ὅ,τι λέγει ὁ σοφός. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἄλλο τε καὶ ὅ,τι λέγει ἀκολούθως.

« Καὶ τί κάμνεις; α) Ἀποκόπτει τὰ τῆς Η' πράξεως τῆς συνόδου, » εἰς τὴν ὁποίαν φαίνεται, ὅτι πρῶτος ὁ αὐτοκράτωρ διέταξεν ἐξ » ἀνάγκης ἐπὶ συνόδου τὸν πολιτικὸν ὅρκον, καὶ ἄρχεται τῆς ἀπο- » δείξεώς του ἀπὸ τῆς ΙΔ' πράξεως. Καὶ παρασταίνει λοιπὸν αὐτὴν » τὴν θείαν σύνοδον εὐλογοῦσαν τὸν ὅρκον, καὶ ὀρκίζουσιν καὶ » αὐτοὺς τοὺς κληρικοὺς ἐπὶ τοῦ εὐαγγελίου, ἐναντίον τῆς εὐαγγ- » γελικῆς ἐντολῆς καὶ τῆς διδασκαλίας ὅλων τῶν πνευματευ- » φόρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, διὰ νὰ συστήσῃ νέον φρόνημα » εὐαγγελικῆς καὶ ἱερατικῆς ἠθικῆς. » Θαυμάζεται ὁ Ἰωβ διὰ τὴν ὑπομονήν. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἂν ἔζη, καὶ ἀνεγίνωσκε τὸ ἄρθρον τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου, ἤθελεν ἀπολέσει ταύτην βεβαιόταται. Τίς τῶν ὄντι ἀναγινώσκων ἀδιακόπους παραλογισμοὺς, ἀδιακό- πους μωρολογίας, ἀδιάκοπα ψεύδη, προφανῆ τῆς ἀληθείας δια- στροφὴν καὶ βεβήλωσιν, δὲν ἀπολλύει τὴν ὑπομονήν; Τί κοινὸν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Η' συνεδριάσεως καὶ τοῖς τῆς ΙΓ' καὶ ΙΔ'; Ἀλλ' ἔστω, πρὸς χάριν τοῦ μεγάλου οἰκονόμου, ὅτι πρῶτος (καὶ μόνος μάλιστα, ἂν θέλῃ,) ὁ αὐτοκράτωρ διέταξεν ἐκεῖ εἶτε τὸν πολιτικόν, εἶτε τὸν ἐκκλησιαστικόν ὅρκον· δὲν εἶναι περὶ τούτου ὁ λόγος; ὁ λόγος εἶναι περὶ τοῦ τί ἔπραξεν αὐτὴ ἡ σύνο-δος χωρὶς τοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τῆς ΙΓ' καὶ τῆς ΙΔ' συνεδριάσεως, καθ' ὃς ὥρκισεν αὐτὴ, αὐτοτάτῃ, τὸν διάκονον καὶ χαρτοφύλακα Γεώργιον. Δὲν ἀπεκόψαμεν λοιπὸν τὰ πρακτικὰ τῆς Η' συνεδριάσεως ἀπὸ τῶν τῆς ΙΓ' καὶ ΙΔ'; διότι αὐτὰ εἶναι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ ἀποκεκομμένα. Οὐδὲ ἡμεῖς παριστάνομεν τὴν θείαν σύνο-δον εὐλογοῦσαν τὸν ὅρκον, καὶ ὀρκίζουσιν καὶ αὐτοὺς τοὺς κλη-ρικοὺς ἐπὶ τοῦ εὐαγγελίου, ἐναντίον τῆς εὐαγγελικῆς ἐντολῆς

καὶ τῆς διδασκαλίας ὅλων τῶν πνευματεμφόρων πατέρων τῆς ἐκκλησίας, διὰ νὰ συστήσωμεν νέον φρόνημα εὐαγγελικῆς καὶ ἱερατικῆς ἠθικῆς. Ἄπαγε! Ἄν αὕτη δὲν ὥρμιζε κληρικούς, πῶς ἐδυνάμεθα ἡμεῖς νὰ πλάσωμεν αὐτὴν ὁρμίζουσιν τοιοῦτους; Ἄν αὕτη δὲν ὥρμιζεν ἐναντίον τῆς εὐαγγελικῆς ἐντολῆς, διότι ἡρμήνευεν αὐτὴν ἄλλως, ἢ ὡς ἡρμήνευσαν αὐτὴν οἱ κατὰ μέρος πατέρες τῆς ἐκκλησίας, πῶς ἐδυνάμεθα ἡμεῖς νὰ εἴπωμεν, ὅτι οἰκουμενικὴ σύνοδος ὥρμιζε; Καὶ δὲν εἶπεν αὐτὸς ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἀνωτέρω, ὅτι, ὅ,τι ἔπραξεν ἡ σύνοδος, ὙΠῆΡΧΕΝ ἈΛΗΘΩΣ ὍΜΩΣΙΣ ΚΑΙ ὍΡΚΟΣ; Ἀλλὰ τί ζητοῦμεν λόγον καὶ λογικὴν παρὰ τοιοῦτου ἀνθρώπου; Ἄν ἐγίνωσκε λόγον καὶ λογικὴν, δὲν ἔλεγε·

« 6) ἰς' πράξεις ἔχει ἢ 5' οἰκουμενική· αὐτὸς δὲ ἐνικῶς « ὀνομάζει *πραξίν* *συνοδικήν*, χωρὶς νὰ προσθήσῃ καὶ τῆς πράξεως τὸν ἀριθμὸν, διὰ νὰ πλανήσῃ τοὺς ἀπλουστέρους, νὰ « νομίζωσιν, ὅτι μίαν καὶ μόνην *πραξίν* ἔκαμεν ἢ 5' οἰκουμενική, καὶ ταύτην, διὰ νὰ διατάξῃ τοὺς κληρικούς νὰ ὀρκίζονται.» Καὶ πόθεν, καὶ πῶς ὠλίσθησεν εἰς τὸν παραλογισμὸν τοῦτον; Εἶναι περίεργος ἡ γνώσις αὐτοῦ! Μετὰ τὴν ἐν τῷ ἀριθ. 1533 τῆς Ἀθηνᾶς γενομένην παρ' ἡμῶν ἐκθεσιν τῶν δύο ὅρκων τοῦ χαρτοφύλακος, εἶπομεν· « Τί ἄλλο ἀποδεικνύει ἡ ΠΡΑΞΙΣ αὕτη τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου, εἰμὴ κ.τ.λ. Ταῦτα συμπεραίνει ὁ ὀρθὸς λόγος, ταῦτα συμπεραίνει ἡ ὀρθὴ λογικὴ ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΑΞΕΩΣ τῆς 5' οἰκουμενικῆς συνόδου.» Καὶ πᾶς φρόνιμος ἄνθρωπος ἐννοεῖ λογικῶς, ὅτι ΠΡΑΞΙΝ λέγοντες, ἐννοοῦμεν ὅ,τι ἔπραξεν ἡ σύνοδος. Τί δὲ ἐννοεῖ *πραξίν* ὁ ἀλογίκευτος οἰκονόμος; *Συνεδριάσιν*!!! διότι αἱ συνεδριάσεις τῶν συνόδων λέγονται ΠΡΑΞΕΙΣ. Ὡ μωρία! Ὡ ἀμάθεια! Ὡ ἀκρισία! Ὡ ἀλογία! Θέλει εἰπεῖ πάλιν περὶ ἡμῶν ὁ μέγας οἰκονόμος· « Ὅσον δὲ περὶ τῶν λοιδοριῶν ἔχει πᾶσαν ἄδειαν νὰ ἐπισωρεύῃ ὅσας θέλει. Ἐξέστω Κλαζομενίους ἀσχημονεῖν;» Τί πατρίομεν ἡμεῖς, ὅταν αὐτὸς, μὴ σεβόμενος ἑαυτὸν, γράφῃ καὶ τῶν μωρῶν παιδιῶν μωρότερα; ὅταν καταφρονῇ εἰς τόσον καὶ τὸν λόγον καὶ τὴν λογικὴν;

Ἄλλο μωρὸν καὶ ἀνόητον ! « γ), λέγει, μεταλλάσσει καὶ τὰς
 » λέξεις, παρεξηγῶν. Ἡ σύνοδος ζητεῖ παρὰ τοῦ διακόνου *πλη-*
 » *ροφορίαν*, αὐτὸς δὲ λέγει· « Οἰκουμενικὴ σύνοδος ὄχι μόνον
 » συγχωρεῖ, ἀλλὰ καὶ διατάσσει τὸν ὄρκον, καὶ ὀρκίζει τὸν
 » *κληρικόν*. » Πληροφορίαν ζητεῖ ἡ σύνοδος παρὰ τοῦ διακόνου·
 ἀλλὰ πῶς ; μεθ' ὅρκου ! Ὅθεν ὄχι μόνον συγχωρεῖ, ἀλλὰ
 καὶ διατάσσει τὸν ὄρκον ἡ σύνοδος, καὶ ὀρκίζει *κληρικόν*.
 Ὁ ἐλλογιμώτατος οἰκονόμος καὶ ἐδιδάχθη, καὶ ἐδίδαξε τὴν
 ἑλληνικὴν γραμματικὴν· διότι πρὸ τοῦ νὰ μεταπλασθῇ εἰς
 μέγαν οἰκονόμον ἐξ οἰκονόμων γενεαλογούμενον, ὡς πρεσβύ-
 τερος καὶ οἰκονόμος τῆς ἐκκλησίας τῆς πατρίδος του ἦτον γραμ-
 ματοδιδάσκαλος. Ἄς εἶπῃ ὡς τοιοῦτος, τὸν παρακαλοῦμεν,
 ποίας ἐγκλίσεως εἶναι τὸ, *Παρελθέτω*, τὸ, *Ἐφαπτέσθω*, καὶ τὸ,
Πληροφορησάτω ; Προστακτικῆς, θέλει εἰπεῖ. Ὅταν ἄρα λέγω-
 μεν· Πράττε τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο· προστάσσομεν, ἢ ὄχι ; Προστάσ-
 σομεν. Ἄρα καὶ ἡ σύνοδος, εἰποῦσα· « *Παρελθέτω* Γεώργιος—
 καὶ, τῶν προκειμένων ἀχράντων τοῦ θεοῦ εὐαγγελίων *ἐφαπτό-*
μενος, *πληροφορησάτω* ἡμᾶς· » ἐπρόσταξε τὸν ὄρκον. Διὰ τί
 λοιπὸν θέλει ὁ ἄνθρωπος νὰ γίνηται ἀφ' ἑαυτοῦ τόσον γε-
 λοῖος δωρεάν ;

Λέγει « δ) ἐκ τῶν μερικῶν συνάγει τὸ καθόλου. Εἶδομεν
 » διὰ τί, καὶ ποῖαι περιστάσεις ἐπροκάλεσαν ἐπὶ συνόδου
 » τὴν ὀρκωμοσίαν. Ὁ δὲ κ. ἀρθρογράφος, προβάλλων τὸ παρά-
 » δειγμα, συμπεραίνει, ὅτι ὁ ὄρκος εἶναι συγχωρημένος καὶ
 » εἰς τοὺς κληρικούς. Καὶ ἐξάγει λοιπὸν ὡς οἰκουμενικῆς συνό-
 » δου διάταξιν *κατορικὴν* νὰ ὀρκίζωνται, καὶ νὰ ὀρκίζωνται
 » ἐπὶ τοῦ εὐαγγελίου, πάντες οἱ κληρικοὶ, καὶ πολλάκις, καὶ δι'
 » ὅλης τῶν τῆς ζωῆς ἀπροκριματίστως, ὡς ἐκπληροῦντες χρέος
 » καὶ καθήκον ἱερόν ! » Ἡ τῆς μωρολογίας καὶ τῆς παραλο-
 γίας ! Τί μᾶς μέλει περὶ τῶν περιστάσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπρο-
 κάλεσαν ἐπὶ συνόδου τὴν ὀρκωμοσίαν ; Ἐγένετο ἡ ὀρκωμοσία
 παρὰ κληρικοῦ κατὰ διαταγὴν τῆς συνόδου ; Ἐγένετο ! Τοῦτο
 ἀρκεῖ. Καὶ αὐτὸς ὁ οἰκονόμος εἶπεν ἀνωτέρω, ὅτι τὸ μὲν πρᾶγ-

μα ὑπῆρχεν ἈΛΗΘΩΣ ὉΜΩΣΙΣ ΚΑΙ ὉΡΚΟΣ· ἀλλ' ἡ σύνοδος ἐξεφράσθη εὐφήμως. Πολλὰ καλὰ ! Περὶ τοῦ πράγματος εἶναι ὁ λόγος, καὶ ὅχι περὶ τῆς εὐφήμου ἢ δυσφήμου ἐκφράσεως τῆς συνόδου. Συνάγομεν δὲ ἐκ τῆς μερικῆς πράξεως τῆς 5' συνόδου τὸ καθόλου· διότι τοῦτο διδάσκει ἡ λογικὴ. Ὅταν ἡξεύρωμεν, ὅτι δὲν ὑπάρχει κανὼν οὔτε ἀπαγορεύων, οὔτε ἐπιτρέπων τὸν ὅρκον, βλέποντες σύνοδον οἰκουμενικὴν, ἐπὶ αἰῶνας ἀπὸ Χριστοῦ συγκεκροτημένην, ὀρκίζουσιν ἐνώπιον αὐτῆς κληρικούς, καὶ πρὸ αὐτῆς ἄλλην, καὶ μετ' αὐτὴν ἄλλην πράττουσαν τὸ αὐτὸ, τί συνάγομεν ἐκ τούτου ; Ὅτι ὁ ὅρκος δὲν εἶναι ἀπηγορευμένος οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς κληρικούς. Ἀλλως δὲν ἤθελον ἐπάγει εἰς τοιούτους ὅρκον οἰκουμενικαὶ σύνοδοι. Τὸ δέ· « Καὶ ἐξάγει λοιπὸν κ.τ.λ. » εἶναι φλυαρία προφανής.

Ἀπὸ παραλογισμοῦ δὲ εἰς παραλογισμόν βαίνων ὁ σοφολογιώτατος μέγας οἰκονόμος, λέγει κατόπιν ἐν στήλῃ ια' « Αὐτὴ » ἐκεῖνη ἡ 5' οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθὼ σύνοδος, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπηγόρευσε καὶ κανονικῶς τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν. » Εἴπομεν τοῦτο παραλογισμόν· ἀλλ' ἐλανθάσθημεν· δὲν εἶναι παραλογισμός· εἶναι τι χεῖρον—ἐγκεφάλου πάσχοντος ἀληθινὸν παραλήρημα ! Ἡ σύνοδος, καθὼ σύνοδος, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπηγόρευσε καὶ κανονικῶς τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν. !!! Δὲν εἶναι τοῦτο ἐγκεφάλου πάσχοντος ἀληθινὸν παραλήρημα ; Ἡ σύνοδος ἦτον σύνοδος, καὶ ἐνήργει ἐκκλησιαστικῶς, ὅτε ἀπηγόρευσε τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν. Ὅτε δὲ ἡ σύνοδος, καθὼ σύνοδος, ὥρμισεν ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ αὐτὴ μόνη ἔπειτα τὸν διάκονον, δὲν ἦτον σύνοδος, οὐδ' ἐνήργει ἐκκλησιαστικῶς, καθὼ σύνοδος ! ! Ὡστε αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, καθὼ σύνοδοι, ἐνήργουν ἐκκλησιαστικῶς, ὅτε ἀπηγόρευόν τι καὶ κανονικῶς· δὲν ἐνήργουν δὲ ἐκκλησιαστικῶς, ὅτε ἐπέτρεπόν τι καὶ κανονικῶς ! Αἱ σύνοδοι ἄρα, καθὼ σύνοδοι, ἐνεργοῦσιν ἐκκλησιαστικῶς, ὅταν ἀπαγορεύωσι καὶ κανονικῶς τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν.

Ὅταν δὲ ἐπιτάτῳσι καὶ ἐπάγῳσιν αὐταὶ αὐτὸν τοῖς κληρικοῖς, δὲν ἐνεργοῦσιν ἐκκλησιαστικῶς !! Ὑγιάνει λοιπὸν ὁ ἐγκέφαλος ἐκεῖνος, ὅστις παραλῆρεῖ τοιοῦτοτρόπως ; Ἀλλὰ πῶς καὶ πότε ἡ σύνοδος, καθὼ σύνοδος, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπηγόρευσε καὶ κατονικῶς τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν ; Ἰδοὺ πῶς καὶ πότε·

« α) Εἰς τὸν δεῦτερον αὐτῆς κανόνα ἐπικυροῖ τοὺς κανόνας » τοῦ Μ. Βασιλείου, καὶ οὕτω δίδει εἰς αὐτοὺς δύναμιν καὶ « κῦρος οἰκουμενικῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας. Εἰς δὲ τοῦ Μ. » Βασιλείου κανὼν ἀπαγορεύει τὸν ὅρκον εἰς τοὺς κληρικούς, « ὡς θέλομεν ἰδεῖ μετ' ὀλίγον. » Λοιπὸν ἡ 5' οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθὼ σύνοδος, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπηγόρευσε καὶ κατονικῶς τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν διότι εἰς τὸν 6' αὐτῆς κανόνα ἐπικυροῖ τοὺς κανόνας τοῦ μεγάλου Βασιλείου, καὶ οὕτω δίδει εἰς αὐτοὺς δύναμιν καὶ κῦρος οἰκουμενικῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας. Δὲν εἶναι λόγος τοῦτο ; Λόγος εἶναι ἄλλὰ λόγος τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου, καὶ οἱ λόγοι αὐτοῦ τοῦ λογιωτάτου εἶναι, κατὰ δυστυχίαν, ἄλογοι ! Ἐχει χρεῖαν τῆς ἡμετέρας ἀποδείξεως ἡ ἀλογία τοῦ λόγου τοῦ λογιωτάτου οἰκονόμου ; δὲν εἶναι αὐταπόδεικτος ; δὲν ἔσθ' μακρόθεν· Εἴμαι ἄλογος ; Διότι ἐπικυροῖ ἡ 5' οἰκουμενικὴ σύνοδος τοὺς κανόνας τοῦ μεγάλου Βασιλείου, δίδει εἰς αὐτοὺς δύναμιν καὶ κῦρος οἰκουμενικῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας. Καὶ ἐπειδὴ εἰς κανὼν αὐτοῦ ἀπαγορεύει τὸν ὅρκον εἰς τοὺς κληρικούς· ἄρα ἡ 5' οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθὼ σύνοδος, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπαγορεύει καὶ κατονικῶς τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν ! Συλλογισμὸς ὀρθότατος καθ' ὅλα αὐτοῦ τὰ μέρη ! Ἀλλ' ἡ διδοῦσα δύναμιν καὶ κῦρος οἰκουμενικῶν κανόνων τῆς ἐκκλησίας εἰς ξένους κανόνας, δὲν ἔχει ἐξουσίαν νὰ θέσῃ αὐτὴ κανόνα ἐπιτρέποντα τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν ; Καὶ ἂν ἡ 5' οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθὼ σύνοδος, καὶ ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, δὲν ἔθεσε κανόνα τοιοῦτον, δὲν εἶναι κανὼν, καὶ κανὼν ἰσχυρότατος, ὡς κανὼν οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ ὅχι ἐνὸς πατρὸς τῆς ἐκκλησίας, ἡ πράξις αὐτῆς ; Πῶς ὥρριξεν ὁμοῦ μετὰ τοῦ αὐ-

τοκράτορος πρῶτον ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ ἔπειτα αὐτὴ μόνη τὸν διάκονον, ἂν, κατὰ τὸν κανόνα τοῦ μεγάλου Βασιλείου, ὁ ὅρκος τῶν κληρικῶν ἦτον ἀπηγορευμένος ; Καὶ δὲν ὑπῆρχεν ΛΑΗΘΗΣ ὍΜΩΣΙΣ ΚΑΙ ὉΡΚΟΣ ὅ,τι ἔπραξεν ὁ χαρτοφύλαξ κατὰ προστάξιν τῆς συνόδου, ὅπως καὶ ἂν ἐξεφράσθη αὕτη ; Ἡ ἐπελάθετο ἡ σύνοδος τοῦ κανόνος τοῦ Μ. Βασιλείου ; Ἦτον δυνατὸν τοῦτο ; Δῶμεν λοιπὸν, ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος ἀπαγορεύει ἐν τῷ Ι' αὐτοῦ κανόνι τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν, καὶ ἐν τῷ ΚΘ' τὸν ὅρκον καθόλου. Ἀλλ' ὁ ἀπαγορεύων τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν, καὶ τὸν ὅρκον καθόλου Μ. Βασίλειος ἤκμαζε κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα, καὶ ἡ ς' οἰκουμενικὴ σύνοδος συνεκροτήθη κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, καὶ ὅμως ὥρμιζε κληρικούς ἐναντίον τῶν κανόνων ἐκείνων ! Τί σημαίνει τοῦτο ; Ἡ ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος δὲν ἀπαγορεύει τὸν ὅρκον, ἢ ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀδιαφέρει περὶ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης. Ἔστω, ἂν ἡ σύνοδος δὲν κατήργησε διὰ κανόνος τὸν κανόνα τοῦ Μ. Βασιλείου, κατήργησεν ὅμως αὐτὸν διὰ τῆς ἑαυτῆς πράξεως· διότι ὥρμιζε κληρικούς, καὶ ἐνώπιον αὐτῆς, καὶ ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων. Πλὴν δὲν κατήργησεν ἡ ς' οἰκουμενικὴ σύνοδος οὔτε τοῦ Μ. Βασιλείου, οὔτε ἄλλου τινὸς πατρός τῆς ἐκκλησίας κανόνα. Ἀλλ' ἔπραξε καὶ αὐτὴ ὅ,τι ἐγένετο πάντοτε, καὶ ἔπραξαν πρὸ αὐτῆς ἄλλαι οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ὡς εἶδομεν τὴν Γ' καὶ τὴν Δ', καὶ διὰ τῆς ἑαυτῆς πράξεως ἐδειξεν, ὅτι, ὡς κυρίαρχος, καὶ ὡς θεόπνευστος καὶ ὑπάτος ἐρμηνεύς τῶν θείων γραφῶν, ἀδιαφέρει περὶ τοῦ τί λέγει ὁ δεῖνα ἢ ὁ δεῖνα πατήρ τῆς ἐκκλησίας περὶ ὅρκου. Ἔστω ἡ ς' οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθὼς σύνοδος, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ΔΕΝ ἀπηγόρευσε καὶ κανονικῶς τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν· διότι ὥρμιζεν αὐτὴ ἡ ἰδίᾳ κληρικούς.

Ἀλλ' ὁ σοφὸς οἰκονόμος φέρει καὶ δεῦτερον, καὶ τρίτον λόγον, ὅτι ἡ ς' οἰκουμενικὴ σύνοδος, καθὼς σύνοδος, ἐκκλησιαστικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπηγόρευσε καὶ κανονικῶς τὸν ὅρκον τῶν κληρικῶν. Ἀλλ' εἶναι καὶ οἱ λόγοι οὗτοι πάσχοντες ἐγκεφάλου παραλη-

ρήματα. Ἰδοὺ ὁ δεύτερος λόγος· « 6) ἐπικυροῖ ὡσαύτως τοὺς κα-
 » νόνας τῆς τοπικῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου. Τούτων δὲ ὁ ΙΔ΄
 » διαλαμβάνει ταῦτα· « Ἦρεσεν, ἕνα, ὅστις δὴποτε τῶν ἐπισκόπων,
 » ἢ πρεσβυτέρων, ἢ διακόνων, ἢ κληρικῶν, πράγματος αὐτῶ
 » ἐγκληματικοῦ ἢ πολιτικοῦ (τοῦτ. βιωτικοῦ, οἷον περὶ χρη-
 » μάτων κ. τ. λ.) ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κινουμένου, ἐὰν, παραιτού-
 » μενος τὸ ἐκκλησιαστικὸν δικαστήριον, δημοσίως θελήσῃ κα-
 » θαρθῆναι δικαστηρίοις, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἡ ψῆφος ἐκφωνηθῇ,
 » ὅμως τὸν ἴδιον τόπον ἀπολέσῃ. Καὶ τοῦτο μὲν ἐπὶ τοῦ ἐγκλη-
 » ματικοῦ· ἐπὶ δὲ πολιτικοῦ, ἀπολέσῃ τὸ εἰς ὃ ἐνίκησεν, ἐὰν τὸν
 » ἴδιον τόπον θελήσῃ κατέχειν.» Ἰῆτε, κωλύων ὁ κανὼν τοὺς κλη-
 » ρικοὺς, νὰ ἐνάγωσι τοὺς ἀντιδίκους εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια
 » καὶ διὰ πράγματα κοσμικὰ, ἀπαγορεύει συγχρόνως εἰς αὐτοὺς
 » καὶ τὸν παρεπόμενον πολλάκις εἰς τὰς δίκας πολιτικὸν ὄρκον.»
 Ἐχει καὶ ὁ λόγος οὗτος τῆς ἡμετέρας ἀποδείξεως χρεῖαν, ὅτι
 εἶναι ἄλογος; Εἶναι ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς, ὅτι καὶ αὐ-
 τὸς εἶναι παραλήρημα; Ὁ ΙΔ΄ κανὼν τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνό-
 δου διαλαμβάνει περὶ πράγματος πάντῃ ξένου τοῦ προκειμένου,
 ἥτοι περὶ δικαστηρίου κληρικῶν, καὶ πρὸς τοῦτο ἐδύνατο νὰ
 φέρῃ ὁ σοφὸς οἰκονόμος καὶ Ἑλληνικῆς, ὅχι Ἀφρικανικῆς συνόδου
 κανόνα, ὡς τὸν Θ΄ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ νόμους αὐτο-
 κρατορικοὺς. Καὶ εἶναι γνωστὸν ἔκ τε τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ
 τῆς πολιτικῆς ιστορίας, ὅτι ἀπ’ αὐτοῦ τοῦ πρώτου χριστιανοῦ αὐ-
 τοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου δὲν ἔπαυον οἱ διάδοχοι
 αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ νὰ παραχωρῶσι προνόμια, καὶ νὰ ἐπιδαφιλεύωσι
 χάριτας ἐπὶ χαρίτων εἰς τὸν κλῆρον. Ἄν καλῶς ἢ κακῶς ἔπρα-
 ξαν, ἄλλος ὁ λόγος τούτου. Παρεχώρησαν λοιπὸν εἰς αὐτὸν καὶ
 τὸ δικαίωμα τοῦ δικάζεσθαι παρ’ ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων,
 ἂν ὅχι πάντοτε καὶ περὶ πάντων. Εἰς τοῦτο ἀναφέρεται ὁ περὶ
 οὗ ὁ λόγος κανὼν, καθὼς καὶ ἄλλοι τῆς αὐτῆς συνόδου. Ἄν ὁ
 σοφὸς οἰκονόμος ἔγραψε περὶ ἀρμοδιότητος δικαστηρίου κληρι-
 κῶν κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας, ἐδύνατο νὰ φέρῃ καὶ
 τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος κανόνα εἰς μαρτυρίαν. Ἀλλὰ περὶ ὅρκου

γράφων, πρὸς τί φέρει μάρτυρα αὐτὸν τὸν κανόνα; Ἄν π. χ. δὲν παρεδέχετο, ὅχι τὸν ὅρκον κατὰ τὸν ἐν Ἑλλάδι νενομοθετημένον τύπον, ἀλλὰ τὸ πολιτικὸν αὐτὸ δικαστήριον, ὡς ἀναρμόδιον, ὁ κανὼν ἦτον κατὰλληλος. Καὶ ἂν ἐγνώριζε τὸν κανόνα πρὸ τῆς δίκης του, ἴσως κατέφευγε καὶ εἰς τοῦτο. Τὸ Β' ἄρθρον τοῦ συντάγματος ἦτον ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ κατὰ τοῦτο κατὰ τὴν παρά τινων ἀνοήτων γινομένην διεστραμμένην αὐτοῦ ἐξήγησιν. Πλὴν νομίζομεν, ὅτι ὠδηγήθη εἰς τὴν εὔρεσιν τοῦ κανόνος αὐτοῦ ἐξ ὧν εἴπομεν ἡμεῖς εἰς τὸν ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς Σελ. 4. Ἄλλ' ἂν ἐγνώριζε μὲν τὸν κανόνα, δὲν ἔκρινε δὲ εὐλογον νὰ ἐπικαλεσθῇ αὐτὸν ὑπὲρ ἑαυτοῦ, αἴτιον τούτου ἦτον ἴσως ὅτι ἔμελλε νὰ δικασθῇ τότε παρὰ τῆς ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν αὐτὸς δὲν ἀναγνωρίζει. Ἐδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ ὑπὲρ ἑαυτοῦ καὶ τὸν IB' κανόνα τῆς αὐτῆς συνόδου. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ κατ' αὐτὸν δικαστήριον ἐξ Ἑλλήνων κληρικῶν ἔμελλε νὰ συνίσταται, ἦτον καὶ τοῦτο ἀσύμφορον. Καὶ ἐπειδὴ ὅλος ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτον τὸ νὰ προξενήτῃ πάλιν σκάνδαλα εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατώρθωσε τοῦτο διὰ τῆς μὴ παραδοχῆς τοῦ ὅρκου κατὰ τὸν νενομοθετημένον τύπον αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι.

Δὲν ἔχει λοιπὸν οὐδεμίαν σχέσιν πρὸς τὸ προκείμενον ὁ IA' κανὼν τῆς ἐν Καθαργένη συνόδου. Πλὴν ἡ μεγάλη σοφία τοῦ μεγάλου οἰκονόμου ἐξήγαγε καὶ ἐξ αὐτοῦ ἀπαγόρευσιν τοῦ ὅρκου! «Ἔσπε, λέγει, κωλύων ὁ κανὼν τοὺς κληρικοὺς, νὰ ἐνά-»
 «γῶσι τοὺς ἀντιδίκους εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια καὶ διὰ»
 «πράγματα κοσμικὰ, ἀπαγορεύει συγχρόνως εἰς αὐτοὺς καὶ τὸν»
 «παρεπόμενον πολλάκις εἰς τὰς δίκας πολιτικὸν ὅρκον!» Ἀλλὰ μὴπως δὲν ἦτον ὁ αὐτὸς ὅρκος καὶ εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια; Μήπως δὲν ὠμνυοι οἱ κληρικοὶ καὶ παρ' αὐτῶν δικαζόμενοι; Εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ὅρκος ὑπῆρχε καὶ πολιτικῶς καὶ ἐκκλησιαστικῶς. Καθ' ὃν τύπον ὠρκίζον τὰ πολιτικὰ δικαστήρια, κατὰ τὸν αὐτὸν ὠρκίζον καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ, καὶ αὐταὶ αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ὡς εἶδομεν, καὶ πάλιν θελομεν ἰδεῖ. Ἀλλ' εἶναι περίεργον ὅ,τι λέγει ὁ Βαλσαμῶν εἰς τὴν μακράν ἐρμη-

νείαν τοῦ ΙΔ' (ΙΕ') κανόνος τῆς ἐν Καθαργένῃ συνόδου· « Καὶ
 » ταῦτα μὲν ὁ κανὼν διορίζειται. Σήμερον δὲ παρορῶνται ταῦτα,
 » δι' ἣν αἰτίαν οὐ γινώσκω. Πολλοὶ γὰρ οὐ μόνον λαϊκοὶ, ἀλλὰ
 » καὶ ἱερωμένοι, ἔλκουσιν εἰς πολιτικὰ δικαστήρια ἐπισκόπους,
 » κληρικούς τε καὶ μοναχοὺς, μηδὲ πρόσταξιν βασιλικὴν περὶ
 » τούτου πορισάμενοι, καὶ οὔτε ἡ τοῦ ἀπροσφόρου δικαστοῦ παρα-
 » γραφὴ λυσιτελεῖ τοῖς ἐναγομένοις· καταναγκάζουσι γὰρ τού-
 » τους καὶ ἄκοντας δικάζεσθαι· οὔτε οἱ ἐλκυσάντες αὐτοὺς ἱερω-
 » μένοι ἐβλάβησαν ὅπως δὴ ποτε, ἀλλ' οὐδὲ οἱ ἐναγόμενοι μονα-
 » χοὶ ἢ κληρικοὶ εἰς δικαστήριον ἐκκλησιαστικόν, καὶ παραιτη-
 » σάμενοι τοῦτο, πολιτικὴν δὲ ζητήσαντες κατεξέτασιν, κατὰ τι
 » ἐτιμωρήθησαν· ὥσπερ οὐδὲ οἱ ἐλκυσθέντες κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ
 » εἰς κοσμικὸν δικαστήριον, καὶ καταδεξάμενοι εἰς τοῦτο δικάσα-
 » σθαι κτλ.» ἵστε ἐπὶ τοῦ Βαλσαμῶνος, καὶ πρὸ αὐτοῦ θεβαιο-
 » τατα, ἐνήγοντο εἰς τὰ πολιτικὰ δικαστήρια ὅχι μόνον πρεσβύ-
 » τεροι, διάκονοι, καὶ μοναχοί, ἀλλὰ καὶ ἐπίσκοποι, παρά τε λαϊ-
 » κῶν καὶ κληρικῶν, καὶ ἐδικάζοντο παρ' αὐτῶν. Δὲν ὦμνουν οὐ-
 » τοι, ὡς ἄν τις ἐπήγετο αὐτοῖς ὅρκος; Τί λέγει περὶ τούτου ἡ μεγά-
 » λη τοῦ μεγάλου οἰκονόμου σοφία; Οὐδὲν ἕτερον βέβαια, εἰμὴ
 » ὅτι ὦμνουν! — Μεταβαίνομεν εἰς τὸν τρίτον λόγον, ἦτοι παρα-
 » λογισμόν.

« γ) Ἡ αὕτη σύνοδος ἐπεσφράγισε καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ'
 » οἰκουμενικῆς τοὺς κανόνας· ἐν οἷς ὁ ΙΠ', ἀπαγορεύων πᾶσαν
 » *συνωμοσίαν*, ἀποφαίνεται· « Εἴ τινες τοίνυν κληρικοὶ, ἢ μονά-
 » ζοντες, εὐρεθεῖεν ἢ *συνομνύμενοι*, ἢ κατασκευαὺς τυρεῦοντες,
 » ἐπισκόποις ἢ συγκληρικοῖς, ἐκπιπτέτωσαν πάντῃ τοῦ οἰκείου
 » *βαθμοῦ*. » Ἐπειδὴ δὲ ἡ *συνωμοσία* θάσιν ἔχει τὸν ὅρκον, συνα-
 » παγορεύει λοιπὸν καὶ τὸν ὅρκον ῥητῶς ἐπὶ τῶν συνομνύντων
 » ἢ ε' σύνοδος. » Ἰδοὺ λογικὴ! Ἰδοὺ συλλογισμός! Ἐπειδὴ ἡ ε'
 » οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐπεσφράγισε καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι τοὺς
 » κανόνας, ἐν οἷς καὶ ὁ ἀπαγορεύων τὴν πρὸς ἐπισκόπους ἢ συγ-
 » κληρικοὺς *συνωμοσίαν* τῶν κληρικῶν ἢ μοναχῶν δέκατος ὁγδοὺς·
 » ἐπειδὴ ἡ *συνωμοσία* θάσιν ἔχει τὸν ὅρκον· ἀπαγορεύουσα αὐτὴν

ἡ σ' οἰκουμενικὴ σύνοδος, διότι ἐπεσφράγισε τοὺς κανόνας ἐκείνης, συναπαγορεύει λοιπὸν καὶ τὸν ὅρκον ῥητῶς ! Δὲν εἶναι ὀρθὸς ὁ συλλογισμὸς ; Ὄρθότατος, καὶ τοῦ σοφολογιωτάτου οἰκονόμου ἀξιωτάτος ! Ἀλλ' ἔχει ἐν μικρὸν ἐλάττωμα· διότι λέγει « ἐπὶ τῶν συγκομνύτων » μόνον. Ἄρα ἐπὶ τῶν ΜΗ συνομνύτων δὲν ἀπαγορεύεται ὁ ὅρκος. Λοιπὸν ὅστις κληρικὸς ἢ μοναχὸς δὲν συνόμνυσι κατὰ ἐπισκόπων ἢ συγκληρικῶν, ὁμνυσιν ἀκωλύτως καὶ ἀνεμπόδιστως ! Καὶ τοῦτο, φαίνεται, ἤθελε νὰ δείξῃ ὁ σοφολογιώτατος· Ὁ δὲ ἀρθρογράφος ἐκ τῆς πράξεως αὐτῆς ἐσυμπέρα-
 νεν ἀορίστως καὶ καθόλου, ὅτι ὁ ὅρκος ἦτορ καὶ εἶναι συγ-
 κεχωρημένος (Ἀθην. ἀριθ. 1533). Ἀνέγνωμεν πάλιν ὅ,τι ἐγράψαμεν ἐν ᾧ φέρει ἀριθμῷ τῆς Ἀθηνᾶς ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος, καὶ δὲν εὑρομεν ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν παντελῶς ἀναφερόμενον τὸν ΙΗ' κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου καὶ ἀποροῦμεν ποῦ εὑρηκεν ὅ,τι λέγει ὁ αἰδεσιμώτατος. Ὅθεν ἀγνοοῦμεν τί ἐννοεῖ αὐτὸς πρᾶξιν, ἐξ ἧς ἐσυμπεράναμεν ἀορίστως καὶ καθόλου, ὅτι « ὁ ὅρκος ἦτορ καὶ εἶναι συγκεχωρη-
 μένος. » Λέγομεν ἐκεῖ· « Τί ἄλλο ἀποδεικνύει ἡ πρᾶξις αὕτη τῆς οἰκουμενικῆς σ' συνόδου, εἰμὴ ὅτι α) ὁ ὅρκος ἦτορ καὶ εἶναι συγκεχωρημένος κ.τ.λ. » Ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἔχει τι κοινὸν πρὸς τὸν ΙΗ' κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Εἶναι ἄρα καὶ τοῦτο ἐκ τῶν συνήθων παραληρημάτων τοῦ πάσχοντος ἐγκεφάλου τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου. Ἀλλ' ἐν τέλει παρακαλοῦμεν τὸν σοφολογιώτατον ν' ἀνεχθῇ τὴν ἐξῆς μικρὰν παρατήρησιν, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔπρεπε νὰ εἴπῃ· « Ἡ αὕτη σύνοδος ἐπεσφρά-
 γισε τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' οἰκουμενικῆς συνόδου τοὺς κανόνας, ἐν οἷς ὁ ΙΗ', ἀπαγορεύων πᾶσαν συνωμοσίαν, ἀποφαίνεται. » ἀλλὰ· « Ἡ αὕτη σύνοδος ἐπανελάβε καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Δ' οἰκουμενικῆς τὸν ΙΗ' κανόνα, τὸν ἀπαγορεύοντα, » ὅχι βέβαια Πᾶσαν συνωμοσίαν· διότι δὲν ἐπρόκειτο περὶ τούτου· ἀλλὰ τὴν τῶν κληρικῶν ἢ μοναζόντων κατὰ ἐπισκόπων ἢ συγκληρικῶν· διότι ὁ ΛΔ' κανὼν τῆς σ' οἰκουμενικῆς συνόδου εἶναι ὁ ΙΗ' τῆς ἐν Χαλκηδόνι. Τὸ, ἐπανελάβε, ἢ, ἀνερέωσεν, ἔχει περισσό-

τερον βάρος ἢ τὸ, ἐπεσφράγισεν. Ἀλλὰ μὴ ὑποπτεύσῃ ὁ σοφὸς οἰκονόμος, ὅτι ἐκ τῆς μικρᾶς ταύτης ἐλλείψεως εἰκάζομεν, ὅτι ἀναγινώσκει ἐπιπολαίως τὸ ἱερὸν Πηδάλιον. Ἄπαγε! Γινώσκομεν μάλιστα, ὅτι αὐτὸ μελετᾷ ἡμέρας καὶ νυκτὸς μετὰ πάσης προσοχῆς, καὶ πρὸς αὐτὸ ρυθμίζει ὅλον αὐτοῦ τὸν βίον. Ἀλλ' ὅταν γράψῃ πάλιν περὶ τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος κανόνος, μὴ λησμονήσῃ, τὸν παρακαλοῦμεν, καὶ τὸν ἐξῆς ὀρθότατον ὡσαύτως συλλογισμόν· Ἐπειδὴ ἡ τυρεία θάσιν ἔχει τὸν τυρόν, ἀπαγορεύων ὁ κανὼν τὸ κατασκευᾶς, μηχανάς, τυρεύειν, συναπαγορεύει λοιπὸν ῥητῶς καὶ πᾶσαν τυρείαν, ἥτοι τυραποιάν.

Ἐξέθεσάμεν εἰς πλάτος τὴν πρᾶξιν τῆς σ' οἰκουμενικῆς συνόδου· διότι ἐθεωρήσαμεν τοῦτο ἀναγκαῖον. Ἐφέρομεν καὶ ὅλους τοὺς παραλογισμοὺς τοῦ σοφωτάτου οἰκονόμου· διότι ἐκρίναμεν καὶ τοῦτο ἀναγκαῖον. Ἐν οἷς δ' ἐγράψαμεν φαίνεται προφανεστάτη ἡ ἀλήθεια, καὶ τὸ ψεῦδος ἐξελέγχεται ἀναντιρρήτως. Ὁρκὸν ἐπήγαγεν ἡ σύνοδος εἰς κληρικοὺς, καὶ ὄρκον ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων· ἐπῆγε δηλαδὴ καὶ ἡ ἐκκλησία ὄρκον, καὶ τοιοῦτον, ὅποῖον ἐπῆγε καὶ ἡ πολιτεία. Εἰς καὶ ὁ αὐτὸς ἦτον ἄρα παρὰ τε τῇ πολιτείᾳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ὁ τύπος τοῦ ὄρκου, καὶ τοιοῦτος, ὅποῖος ὑπάρχει καὶ ἐν Ἑλλάδι τὴν σήμερον. Τοῦτο εἵπομεν ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς. Τοῦτο λέγομεν καὶ τῶρα· διότι τοῦτο λέγει ὁ ὀρθὸς λόγος. Ὅτι καὶ ἂν εἴπῃ ὁ σοφὸς οἰκονόμος, δὲν κατισχύει τῆς ἀληθείας. Ἐντροπή του ἦτον τὸ νὰ εἴπῃ ὅ,τι λέγει ἐν στήλῃ ιζ'. « Ἐφεξῆς ὁ τοῦ ἄρθρου » ξυγγραφεὺς μετὰξὺ ματαίων ἄλλων ἐρωτήσεων, ἐρωτᾷ καὶ » ταῦτα τὰ κυριώτερα· « Ἰπάρχει κανὼν περὶ τοῦ τύπου τοῦ » ὄρκου τῶν κληρικῶν; » Ἰπάρχει, πανοσιώτατε, καὶ οὗτος μέ- » γιστος καὶ θεϊότατος κανὼν, τὸ μὴ ὁμῶσαι δι.λως. Τοῦτον τὸν » θεῖον κανόνα τηροῦσα καὶ ἡ Δ' οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἀπέρριψε » σιωπηλῶς καὶ αὐτὴν τὴν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων προβληθεῖσαν » ἐξωμοσίαν· καὶ εἰς τὸν ΙΙΙ' αὐτῆς κανόνα κατεδίδακε τὰς ὑπὸ » κληρικῶν κατὰ συγκληρικῶν γινομένας συναμοσίας, καὶ ὡς » ἄλλως ἐλαβερωτάτας, καὶ μάλιστα διὰ τὸν ἐφ' οὗ στηρίζονται

ὅρκον (ὡς προείπομεν). Καὶ πάλιν ἡ 5' οἰκουμενικὴ ὡς ἀπλὴν
 πληροφορίαν ἐξέλαβε τὸν ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξ ἀνάγκης εἰσε-
 νεχθέντα ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ὅρκον (καὶ μόνον ἐπὶ τῶν αἰρε-
 τικῶν καὶ πλαστογράφων κατηγορηθέντων). Ὁ δὲ κ. ἀρθρο-
 γράφος ἐπρόσθεσε πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι καὶ τὸν τύπον τοῦ
 ὅρκου διέταξεν ἡ 5' οἰκουμενικὴ ποῖται παραδοξολογίαι !
 Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αἱ λέξεις κυρίως τοῦ ὅρκου, κατὰ τὸν ἀπό-
 τῆς 5' συνόδου εἰς τοὺς κληρικούς διαταχθέντα τύπον, εἶναι
 πάντῃ διάφοροι τοῦ σημερινοῦ ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς δικαστη-
 ρίοις ἐπικρατοῦντος τύπου (διότι οὗτος λέγει μόνον Ὁμνύω ὃ
 δὲ τῆς 5' συνόδου ἔλεγε τὸ Μα, καὶ τόσας ἄλλας λέξεις,) ἀπό-
 κειται λοιπὸν εἰς τὸν ἀρθρογράφον δυοῖν θάτερον νὰ κάμῃ, ἢ
 τὸν τῆς 5' συνόδου τύπον νὰ ἀκυρώσῃ (καὶ μάλιστα διότι ὁ
 διάκονος εἰς τὸν 6' ὅρκον ἀλλάξῃ τὴν λέξιν, καὶ ἀντὶ τοῦ, τὰς
 ἁγίας γραφάς, εἶπε, *δυνάμεις*,) ἢ τὸν σημερινόν, κατ' ἐκείνον
 νὰ διορθώσῃ ! Ἀς ἐξαίρεσῃ, ἂν θέλῃ, καὶ ἐκ τοῦ 6' κανόνος
 τῆς 5' τὸ ὄνομα τοῦ μεγάλου Βασιλείου, τοῦ ὁποίου τοὺς
 κανόνας, (ἐξ ὧν καὶ ὁ τὸν ὅρκον ἀπαγορεύων) ἐπεκύρωσεν αὐ-
 τῇ ἡ 5' οἰκουμενικὴ. Ὡσαύτως καὶ τὸν ὑδ' τῆς ἐν Καρχηδόνι.
 Εἶναι ἄπορον τῶνόντι, πῶς ἄνθρωπος, νομιζόμενος λόγιος καὶ
 σοφός, γράφει τόσον ἀλόγως καὶ ἀτόφως ! Τίς φρόνιμος ἄνθρω-
 πος ἀναγινώσκων ταῦτα, δὲν γελάῃ ; τίς δὲν ἀγανακτεῖ ; Ἀλλ'
 ἐπειδὴ καὶ αἱ λέξεις κυρίως τοῦ ὅρκου, κατὰ τὸν ὑπὸ τῆς
 5' συνόδου εἰς τοὺς κληρικούς διαταχθέντα τύπον, εἶναι πάν-
 τη διάφοροι τοῦ σημερινοῦ ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς δικαστηρίοις
 ἐπικρατοῦντος τύπου, — ἀπόκειται λοιπὸν εἰς τὸν ἀρθρογράφον
 δυοῖν θάτερον νὰ κάμῃ, ἢ τὸν τῆς 5' συνόδου τύπον νὰ ἀκυ-
 ρώσῃ, — ἢ τὸν σημερινόν κατ' ἐκείνον νὰ διορθώσῃ ! » Καὶ
 τίς γράφει ταῦτα ; Ὁ σοφὸς οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων ! Ἀλλ' εἶ-
 ναι σοφός, ὅστις γράφει τοιαῦτα ; —

Ἀλλ' ἡ 5' οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐπραξέ καὶ ἄλλο τι, τὸ
 ὁποῖον δὲν δυνάμεθα νὰ παρέλθωμεν ἐν σιωπῇ. Ὅχι μόνον κατὰ
 τὸν 7' αἰῶνα ὠμνουν οἱ χριστιανοὶ ἐκ κακῆς συνηθείας, τὴν

ὁποῖαν δὲν ἐδύναντο ν' ἀπομάθωσι, καὶ ἐθνικοὺς ὅρκους, ὡς εἶ-
 δομεν ἐκ τοῦ Τερτυλλιανοῦ· ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸν ἀκόμη τὸν
 Δ', ὡς δὴλον ἐκ τοῦ ΠΑ κανόνος τοῦ μεγάλου Βασιλείου. Ὅτι
 δὲ ἡ κακὴ συνήθεια αὕτη ἐσώζετο καὶ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, δὴ-
 λον ἐκ τοῦ ιθ' κανόνος τῆς σ' οἰκουμενικῆς συνόδου. «Τοὺς
 » ὁμνύοντας, λέγει ὁ κανὼν, ὅρκους ἐλληνικοὺς, ὁ κανὼν ἐπιτι-
 » μίοις καθυποβάλλει· καὶ ἡμεῖς τούτοις ἀφορισμὸν ὀρίζομεν. »
 Ὁ κανὼν οὗτος εἶναι αὐτῆς ἐκείνης τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου,
 ἥτις κατὰ τρόπον ἐπισημότατον ἐπήγαγεν ὅρκον ἐπὶ τῶν ἀχράν-
 των εὐαγγελίων εἰς ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους.
 Ἐπειδὴ ἄρα ἡ σύνοδος, καίτοι γινώσκουσα κάλλιστα τὸ κυρια-
 χόν· «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως» ὅχι μόνον δὲν ἀπη-
 γύρευε τὸν ὅρκον, ἀλλὰ καὶ ἐπέταττεν αὐτὸν, καὶ εἰς κληρικοὺς,
 εὐλογὸν ἔκρινε μόνον τοὺς ἐθνικοὺς ὅρκους ν' ἀπαγορεύσῃ ὡς
 ἀντιχριστιανικοὺς. Ὀρίζει λοιπὸν ἡ σύνοδος ἀφορισμὸν, ὅχι τῆς
 ὁμνύουσιν, ἀλλὰ τοῖς ὁμνύουσιν ὅρκους ἐλληνικοὺς· διότι δὲν
 ἦτον ἐκεῖνο κακόν, ἀλλὰ τοῦτο· καὶ δὴλον ἐκ τῆς πράξεως αὐ-
 τῆς ταύτης τῆς συνόδου. Ὀρίζουσα ἡ σύνοδος, ὡς εἶδομεν, κλη-
 ρικοὺς, εἰδείκνυσεν ἐν ἔργῳ, ὅτι ὁ ὅρκος καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κλη-
 ρικοὺς δὲν ἦτον ἀπαγορευμένος. Τὸν κανόνα τοῦτον ἐφέρομεν
 καὶ εἰς τὸν ἀριθ. 1528 τῆς Ἀθηνᾶς· ἐφέρομεν αὐτὸν καὶ εἰς τὸν
 ἀριθ. 1535, καὶ εἵπομεν, καὶ πάλιν λέγομεν, ὅτι ἀπαγορεύων καὶ
 τιμωρὼν ὁ κανὼν τοὺς ὁμνύοντας ὅρκους ἐλληνικοὺς, συγχωρεῖ τοὺς
 χριστιανικοὺς. Τοῦτο εἶναι τὸ φυσικώτατον συμπεράσμα. Πλὴν
 ὁ σοφὸς οἰκονόμος, ἐπειδὴ ἔχει ἰδίαν αὐτοῦ λογικὴν, πᾶν ἄλλο
 συμπεραίνει ἐκ τοῦ κανόνος, ὅχι ὅμως ποτὲ ὅ,τι ἔπρεπε νὰ
 συμπεράνῃ ἐξ αὐτοῦ. «Γράφει ἐφεξῆς, λέγει περὶ ἡμῶν ἐν στήλῃ
 » ιθ', τὸν ιθ' κανόνα τῆς σ' οἰκουμενικῆς συνόδου, ὅστις (ὡς καὶ
 » ἄλλος τοῦ μεγάλου Βασιλείου,) «Τοὺς ὁμνύοντας ὅρκους ἐθνικοὺς
 » ἐπιτιμίοις καθυποβάλλει» καὶ τεκταίνει ἐπ' αὐτοῦ λογικώτατον
 » συλλογισμόν, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ κανὼν ἐπιτιμᾷ τοὺς ὁμνύοντας ὅρ-
 » κους ἐθνικοὺς, ἄρα συγχωρεῖ τοὺς ὅρκους τοὺς χριστιανικοὺς ! »
 Ἡμεῖς τεκταίνομεν ἐπ' αὐτοῦ λογικώτατον συλλογισμόν, ἡ τέ-

κταίνει τοῦτον αὐτὴ ἡ λογικὴ; Τοῖς κανόσι τῆς λογικῆς ἐπό-
μενοι, τεκταίνομεν ἐπὶ τοῦ κανόνος τὸν λογικώτατον συλλογι-
σμόν, ὅτι, ἐπεὶ ὁ κανὼν ἐπιτιμᾷ τοὺς ὀμνύοντας ὅρκους ἐθني-
κοὺς, ἄρα συγχωρεῖ τοὺς ὅρκους τοὺς χριστιανικοὺς· διότι, ἂν
δὲν ἐσυγχώρει τούτους, ἤθελεν ἐπιτιμᾷσαι καὶ αὐτούς. Ὁ ὀρθὸς
λόγος λέγει· Ὅ,τι ῥητῶς δὲν ἀπαγορεύεται εἴτε παρὰ κανόνος
ἐκκλησιαστικοῦ, εἴτε παρὰ νόμου πολιτικοῦ, τοῦτο ἐπιτρέπεται.

« Ἀλλὰ τοὺς μὲν χριστιανικοὺς, λέγει κατόπιν ὁ σοφός, ἀπη-
» γόρευσεν ὁ Χριστὸς καὶ οἱ ἀπόστολοι, πάντα καθόλου ὅρκον
» ἀπαγορεύσαντες· » καὶ ὅμως ὤμνουν καὶ ἀπόστολοι, καὶ ὄρ-
» κιζον οἰκουμενικαὶ σύνοδοι! » Τὸν δὲ λόγον τοῦ ἡδ' κανόνος
» τῆς σ' τὸν ἐξηγεῖ ὁ μακαρίτης Νικόδημος ἐν τῷ ἱερῷ Πηδα-
» λίῳ, καὶ αὐτὸς ὁ Βαλσαμών. » Ὁ δὲ ὅν ἐτέθη ὁ κανὼν λόγος,
εἶναι ἀπλούστατος· ὤμνουν οἱ χριστιανοὶ καὶ κατὰ τὸν Ζ' αἰῶ-
να ὅρκους ἐθνικοὺς, καὶ ἡ σύνοδος ἀπαγορεύει τοῦτο. Ἰδοὺ ὁ
λόγος! Ποῖον λοιπὸν ἄλλον λόγον ἐξηγοῦσιν ὁ Νικόδημος ἐν
τῷ ἱερῷ Πηδαλίῳ, καὶ αὐτὸς ὁ Βαλσαμών; Ἀλλ' ἀφίνοντες
τὴν ἐν τῷ ἱερῷ Πηδαλίῳ παρὰ τοῦ Ἀγιορείτου γινομένην ἐρ-
μηνείαν τοῦ κανόνος εἰς τὸν τυφλῶς ἀκολουθοῦντα αὐτῷ σαφὴν
οἰκονόμον, ἀντιγράφομεν ἐνταῦθα τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Βαλσαμῶ-
νος. « Ὁ μέγας Βασίλειος ἐν κανόνι ΠΑ' ἐπιτιμῶις καθυποβάλλ-
» λει οὐ μόνον τοὺς ἐκουσίως τῶν δαιμονιωδῶν θυμάτων ἁψαμέ-
» νους, καὶ ὁμόσχαντας ἑλληνικοὺς ὅρκους, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀκουσίως
» εἰς τοῦτο συνωθηθέντας. Ἀκολουθῶς οὖν τῷ τοιούτῳ κανόνι καὶ
» ὁ παρὼν ἀφορίζει τούτους. Ἑλληνικοὶ δὲ ὅρκοι εἰσιν, οἱ παρὰ
» τῶν Ἑλλήνων ὀμνύμενοι. Οἱ μὲν γὰρ εἰς ψευδωνύμους θεοὺς
» πιστεύοντες, ὤμνουν εἰς τὰ τούτων ὀνόματα· ἄλλοι ἐπίστευον
» εἰς τὰ στοιχεῖα, καὶ ἕτεροι εἰς ἄλλα τινά. — Τί δέ, ἐὰν ὁμόσῃ
» τις ὅρκον μὴ ἑλληνικόν, ἀλλὰ ἁσυνήθην, τυχὸν εἰς τοὺς πατ-
» δας αὐτοῦ ἢ εἰς ἕτερον, μὴ προσκρούων εἰς τὴν πίστιν, τι-
» μωρηθήσεται; Λύσις. Τὸ Δ' Κεφ. καὶ τὸ Ε' τοῦ Ε' τίτλου
» τοῦ κβ' βιβλίου τοὺς κατὰ ἀδοκίμου θρησκείας ὀμνυμένους
» ὅρκους ἀποτρέπονται. Φησὶ γὰρ τὸ Δ' Κεφ. «Ὡς ἐπιφέρεται

» ὁ ὅρκος, οὕτως ἐποφείλει καὶ ὁμνύεσθαι. Εἰ γάρ, ἐμοῦ ἐπά-
 » γαντος, Κατὰ τοῦ θεοῦ ὁμόσαι, κατὰ τῆς κεφαλῆς σου ἢ κατὰ
 » τῶν τέκνων σου ὁμόσεις, οὐκ ἔρρωται.» Ὡστε, εἰ ἐπήγαγόν σοι,
 » Κατὰ τῆς κεφαλῆς σου, καὶ ὅμωσας οὕτως, ὥφειλεν εἶναι ὁ
 » ὅρκος ἐρρωμένος· καὶ τὸ Εἰ Κεφ· « Καλῶς ἐπιφέρω σοι, Κατὰ
 » τῆς σωτηρίας σου ὁμόσαι. Πᾶς γὰρ θεμιτὸς ὅρκος ἐξ ἐπαγω-
 » γῆς ὁμωθείς, φυλάττεται· καὶ ὅστις ὁμόσει κατὰ τὴν ἰδίαν
 » θρησκείαν.» Καὶ τὸ τελευταῖον θέμα τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου·
 » Ὁ κατὰ ἀδοκίμου θρησκείας ὁμνύμενος ὅρκος, οὐ φυλάττεται·
 » ἀδόκιμος δὲ θρησκεία ἐστίν, ἢ παρὰ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Ὁ
 » γοῦν ὀρθόδοξος, μὴ κατὰ τοὺς λοιποὺς χριστιανύμους ὁμνύων,
 » ἀλλὰ κατὰ τοὺς κακοδόξους, οὐ μόνον οὐκ ὠφεληθήσεται ἀπὸ
 » τοῦ ὅρκου, ἀλλὰ καὶ τιμωρηθήσεται κατὰ τοὺς κανόνας.» Τί
 λέγει λοιπὸν ὁ Βαλσαμών; Ὅ,τι ἤθελεν εἰπεῖ φρόνιμος ἀν-
 θρωπος!

« Ὁ δὲ πανοσιώτατος ἀρθρογράφος πλανᾷται, χαλκεύων συλ-
 λογισμούς.» Καὶ ἡμεῖς δοξάζομεν, ὅτι πλανᾷται ὁ αἰδεσι-
 μώτατος ἀρθρογράφος, χαλκεύων παραλογισμούς. Ἄν ἐσυλ-
 λογίζετο, ὅτε ἔγραφεν, ἔγραφεν ὡς γράφει; Ἐλεγεν, ὅτι
 ὠφείλομεν ν' ἀναγνώσωμεν μᾶλλον τὰς ἀποστολικὰς Διατα-
 γὰς (Βιβλ. εἰ. Κεφ. ιά.), ὅπου πολὺ πρὸ τῆς σ' συνόδου ἐκέ-
 λευον *οἱ ἀπόστολοι*, ὅ,τι κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα ἐκέλευεν ἡ
 σύνοδος; Καὶ πρὸς τί ὠφείλομεν μᾶλλον ν' ἀναγνώσωμεν τὰς
 ἀποστολικὰς Διαταγὰς; ἵνα μάθωμεν, ὅτι καὶ ἐν αὐταῖς ἀπα-
 γορεύεται τοῖς χριστιανοῖς τὸ ὁμνύειν ἐθνικοὺς ὅρκους; ἢ ἵνα
 μάθωμεν, ὅτι καὶ πρὸ τῆς σ' οἰκουμενικῆς συνόδου ἀπηγορεύε-
 το τοῦτο παρ' ἄλλων; Καὶ δὲν κατέκρινε πρὸ τῶν ἀποστό-
 λων τοῦ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμου ὁ Τερτυλλιανὸς τὴν κακὴν συ-
 νήθειαν τοῦ ὁμνύειν ὅρκους ἐθνικοὺς; Καὶ δὲν ἔθεσε κανόνα κατὰ
 τῶν ὁμνυόντων τοιοῦτους ὅρκους ὁ μέγας Βασίλειος τρεῖς αἰῶ-
 νας πρὸ τῆς σ' οἰκουμενικῆς συνόδου; Αὐτὸς λοιπὸν λέγει περὶ
 ἡμῶν· « Ἐφείλε μᾶλλον νὰ ἀναγνώσῃ τὰς ἀποστολικὰς Διαταγὰς,
 » ὅπου πολὺ πρὸ τῆς σ' συνόδου κελεύουσιν οἱ ἀπόστολοι ταῦ-

» τα· «Διὸ χρὴ τὸν τοῦ θεοῦ ἄνθρωπον, ὡς χριστιανόν, μήτε
 » ἥλιον ὀμνύναι, μήτε σελήνην, μήτε ἄστρα, μήτε μὴν τὸν αὐ-
 » ρανόν, ἢ γῆν, ἢ τι τῶν στοιχείων, μικρόν ἢ μέγα κ.τ.λ. ἢ
 καὶ ἡμεῖς λέγομεν περὶ αὐτοῦ, ὅτι ὤφειλε μᾶλλον νὰ σκέπτη-
 ται καὶ συλλογίζεται, ὅταν γράφῃ, ἵνα μὴ γίνηται παραπολύ
 γελοῖος. Ὅ,τι λοιπὸν εἴπομεν περὶ τοῦ ιδ' κανόνος τῆς 5' οἰ-
 κουμενικῆς συνόδου ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ ὅ,τι
 ἐσυμπεράναμεν ἐξ αὐτοῦ, μένει ἰσχυρόν· οἱ ἄλογοι λόγοι τοῦ
 σοφωτάτου οἰκονόμου τοῦ ἐξ οἰκονόμων δὲν ἐξησθένισαν αὐτὸ
 κατ' οὐδέν. —

Μ Ε Ρ Ο Σ Ε'.

Ἔρχεται πάλιν ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος καὶ εἰς τὴν Ζ' σύνοδον, καὶ ἔρχεται εἰς αὐτὴν πολλῶ εὐσεβέστερος ἢ ἐν τοῖς προηγουμένοις, καὶ διὰ τοῦτο πολλῶ γελοιότερος. Ἔρχεται αὐ-
 τὸς εἰς τὴν Ζ' οἰκουμενικὴν σύνοδον· ἀλλ' εἵμεθα ἀναγκασμένοι
 νὰ ἔλθωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτὴν, ἂν καὶ μετὰ πολλῆς ἀηδίας.
 Ἄν ὁ ἄνθρωπος ᾗδεῖτο ὀλίγον τι ἑαυτὸν, καὶ δὲν κατεφρόνει
 παραπολύ εἴτε ἐξ οἰήσεως, εἴτε ἐξ ἀνοίας ὅλον τὸν κόσμον, δὲν
 ἐπανήρχετο βέβαια εἰς τὴν Ζ' σύνοδον· διότι τίποτε ἐξ αὐτῆς
 δὲν ὠφελεῖται εἰς ὃ πραγματεύεται θέμα, ὅσῃν εὐσέβειαν καὶ
 ἂν θελήσῃ νὰ δείξῃ. Ἄλλ' ἐξ ὧν πάλιν γράφει, δεικνύει, ὅτι
 ὄχι λογικὴν δὲν γινώσκει, ἀλλὰ στερεῖται ἀκόμῃ καὶ αὐτοῦ
 τοῦ κοινοῦ νοῦ· (ταῦτα δὲ λέγοντες, δὲν τὸν ὑβρίζομεν, καὶ δι-
 καιον δὲν ἔχει εἰς τὸ νὰ παραπονεθῇ πάλιν καθ' ἡμῶν) ἔχει
 ὅμως ἐν μέγα προτέρημα, τὸ ὁποῖον καθιστάνει αὐτὸν τολμη-
 ρότατον, καὶ τοῦτο εἶναι ἡ ἀναίδεια. Χωρὶς ταύτης ἐπανήρ-
 χετο πάλιν εἰς τό· «Ὁρῶ μὴ ἐθλίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν·»
 Ἄν ᾗδεῖτο τοῦλάχιστον ἑαυτὸν, καὶ δὲν κατεφρόνει εἰς ἄκρον
 ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔγραφε πάλιν ὅσα γράφει περὶ αὐτοῦ
 ἐν στήλῃ ιε καὶ ις· Τὸ διηγηματικῶς ἢ συμβουλευτικῶς εἰ-

ρημένον ἐν τῷ ἐπιλόγιῳ τῆς παρὰ τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου
 γινομένης ἀνατροπῆς τοῦ ὅρου τοῦ πρὸ αὐτῆς περὶ τῶν ἁγίων
 εἰκόνων συγκροτηθέντος ψευδοσυλλόγου· « Ὁρκω μὴ ἐθίσωμεν
 τὸ στόμα ἡμῶν » θέλει ἐξάπαντος, πρὸς ἐσχάτην καταφρόνησιν
 τοῦ ὀρθοῦ λόγου, συνοδικῇ ἀπόφασιν! Ἀλλ' ἂν ἐγίνωσκε
 λογικὴν, ἤθελεν εἰπεῖ καθ' ἑαυτὸν, ὅτι, ἂν τοῦτο ᾗναι συνο-
 δικῇ ἀπόφασιν, τότε εἶναι συνοδικαὶ ἀποφάνσεις, ὡς εἴπομεν
 καὶ ἡμεῖς ἄλλοτε, καὶ ὅσα πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸ κατὰ τὸν
 αὐτὸν τρόπον λέγονται ἐν τῷ εἰρημένῳ ἐπιλόγιῳ. Καὶ δὲν κα-
 ταλαμβάνομεν τὸν λόγον, δι' ὃν τὸ μὲν πρέπει νὰ θεωρῆται συνο-
 δικῇ ἀπόφασιν, τὰ δὲ ὅχι, ἐν ᾧ ὅλα εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως.
 Ἀς ἀπαριθμήσωμεν μόνον τὰς ἐν ᾗ ἐφέρομεν ἐν ἀριθ. 1535 τῆς
 Ἀθηνᾶς ἐκ τοῦ ἐπιλόγου αὐτοῦ περικοπῇ περιλαμβανομένας
 ἀποφάνσεις καθ' ἣν ἔχουσι τάξιν. Α': Θυμὸν κατευνάσωμεν.
 Β': Ἐλῶσσαν χαλινώσωμεν. Γ': Ὁφθαλμὸν σωφρονήσωμεν. Δ':
 Γαστέρα παιδαγωγήσωμεν. Ε': Τῇ ψαλμῳδίᾳ καὶ τῇ προσευχῇ
 προσκαρτερήσωμεν. Σ': Ἐν πᾶσι τοῖς δεδορμένοις ἡμῖν παρὰ
 θεοῦ εὐχαριστήσωμεν. Ζ': Ὁρκω μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν·
 ἀλλὰ τῆς κυριακῆς φωνῆς ἀκούσωμεν λεγούσης· Ἐγὼ λέ-
 γω ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως. Η': Δόξαν πατήσωμεν τὴν κάτω
 ῥέουσιν. Θ': Τὸ μέγιστον πάντων τῶν ἀγαθῶν, τὸν ἔλεον καὶ
 τὴν ἀγάπην ἐπισπασώμεθα κ.τ.λ. Καὶ ἰδοὺ ἀντὶ μιᾶς ἔχομεν
 ἐννέα συνοδικὰς ἀποφάνσεις! Περὶ τίνος ὑποθέσεως συνεκροτήθη
 ἡ Ζ' οἰκουμενικὴ σύνοδος; Περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Περὶ ταύ-
 της ἄρα τῆς ὑποθέσεως ἀποφαίνεται αὕτη ἐν τῇ Ζ' αὐτῆς
 συνεδριάσει. Ἄν συνεκροτεῖτο περὶ τοῦ ὅρκου, περὶ τούτου ἤθε-
 λεν ἀποφανθῆ. Ἀλλὰ περὶ τοῦ προκειμένου ἐγράψαμεν τὰ δέοντα
 ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς· καὶ ἂν ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκο-
 νόμος δὲν πείθεται εἰς ἐκεῖνα, δὲν θέλει πεισθῆ εἰς ὅσα καὶ ἂν
 γράψωμεν· διότι ἀπειθεῖ καὶ παρακούει εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον.

Πλὴν πρὸ τοῦ νὰ προβῶμεν εἰς τὸν ἔλεγχον, ἢ μᾶλλον τὸν
 θεατρισμὸν τῶν μωρολογιῶν καὶ παραλογισμῶν τοῦ σοφοῦ τού-
 του ἀνδρός, εὐλογον κρίνομεν νὰ τὸν ἐρωτήσωμεν· Τί συμπε-

ραίνει ἐκ τοῦ· «Ὁρκῷ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν» καὶ ἐπιμένει τόσον εἰς αὐτό; Τελείαν ἀπαγόρευσιν τοῦ ὅρκου; Ὅχι· διότι δὲν σημαίνει τοῦτο. Τί λοιπόν; — Μήπως ἐσκέφθη περὶ τούτου; Ὁ Σειράχ δὲν συνιστᾷ τὴν τελείαν τοῦ ὅρκου ἀποφυγὴν, ἀλλ' ἀποτρέπει τὸν κακὸν τῆς γλώσσης ἐθισμόν εἰς τὸν ὅρκον, τὴν κακὴν συνήθειαν, τὴν πολυορκίαν. Διότι δὲν λέγει· «Ὁρκῷ ἀπόφευγε, ἢ, παραίτησαι, κατὰ τὸν Ἐπίκτητον· ἀλλ' «Ὁρκῷ μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου, καὶ ὀνομασία τοῦ ὑψίστου μὴ συνεθισθῇς.» Καὶ αἰτιολογῶν τοῦτο, λέγει· «Ὡς περὶ γὰρ οἰκέτης ἐξεταζόμενος ἐνδελεχῶς ἀπὸ μώλωπος οὐκ ἐλαττωθήσεται· οὕτω καὶ ὁ ὁμνύων καὶ ὁ ὀνομάζων διαπαρτὸς τὸ ὄνομα Κυρίου, ἀπὸ ἁμαρτίας οὐ μὴ καθαρισθῇ. Ἄνθρωπος πολυορκὸς πλησθήσεται ἀνομίας, καὶ οὐκ ἀποστήσεται ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ μᾶστιξ· ἐὰν πλημμελήσῃ, ἁμαρτία αὐτοῦ ἐπ' αὐτῷ· καὶ ὑπερείδῃ, ἡμάρτε δις ὥς· καὶ εἰ διακενῆς ὤμοσεν, οὐ δικαιοθήσεται. Πλησθήσεται γὰρ ἐπαγωγῶν ὁ οἶκος αὐτοῦ.» (Σειράχ ΚΓ', 8—11). Ὡστε ὅ,τι παρὰ τὴν λογικὴν συμπεραίνει ὁ σοφὸς οἰκονόμος ἐκ τοῦ· «Ὁρκῷ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν» δὲν συμπεραίνεται ἐξ αὐτοῦ. Ὁ σοφὸς Σειράχ λέγει· «Ὁμόσατε μὲν, ἀλλ' εὐσεβῶς, καὶ ἔταν πᾶσα ἀνάγκη· μὴ θυμῶς καὶ συγχνάκις καὶ χωρὶς τινος ἀνάγκης. Ὁμόσατε, ἀλλὰ μὴ συνεθίζετε τὴν γλῶσσαν ὑμῶν εἰς τὸν ὅρκον· διότι ἡ συνήθεια φέρει τὴν πολυορκίαν, καὶ τοῦτο εἶναι ἁμαρτία.» «Οὐαὶ εἰς τοὺς πολυορκούς, λέγει καὶ ὁ αἰοίδιμος Θεοτόκης· διότι ἡ πολυορκία πληροῖ αὐτοὺς πολλῆς ἀνομίας· οὐκ ἐκλείψει ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτῶν τιμωρία. «Ἄνθρωπος πολυορκὸς πλησθήσεται ἀνομίας, καὶ οὐκ ἀποστήσεται ἀπὸ τοῦ οἴκου αὐτοῦ μᾶστιξ (Σειρ. ΚΓ', 11.). — Φύγε τὴν πολυορκίαν, ἵνα φύγῃς καὶ τοὺς ψευδεῖς, καὶ τοὺς ματαίους, καὶ τοὺς ἀδίκους, καὶ τοὺς παραλόγους, καὶ ἀδιακρίτους ὅρκους. «Ὁρκῷ μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου, καὶ ὀνομασία τοῦ ἁγίου μὴ συνεθισθῇς (Σειρ. ΚΓ', 9.).» Ἐὰν ταύτην τὴν συμβουλήν φυλάξῃς, ἥτις οὐδενὸς χρεῖαν ἔχει, εἰμὴ προσοχῆς, παντὸς ἀνθρώπου ὅρκου σεαυτὸν ἀπαλλάξεις, καὶ τῆς ἐπιπο-

κίας σεαυτὸν ἐλευθερώσεις. » Δὲν ἀπαγορεύει ὁ Σειράχ τὸν ὄρκον, ἀλλὰ τὴν κακὴν συνήθειαν, τὴν κατάχρησιν τοῦ ὄρκου· ὁ δὲ σοφὸς οἰκονόμος παριστάνει αὐτὸν λέγοντα· *Μὴ ὁμώσης ὁλωρ· καὶ ὄχι· Ὁρκῷ μὴ ἐθίσης τὸ στόμα σου· ὡς θέλει γενῇ δῆλον ἐκ τοῦ ἐλέγχου τῶν περὶ τούτου μωρολογιῶν καὶ παρalogισμῶν αὐτοῦ. Καὶ δὲν ἀρκεῖ, ὅτι συμπεραίνει ἐξ αὐτοῦ ὅ,τι κατὰ τὴν λογικὴν δὲν συμπεραίνεται· ἀλλὰ θέλει αὐτὸ παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ ἀπόφανσιν συνοδικήν· διότι μεταξὺ πολλῶν ἄλλων συμβουλῶν φέρεται καὶ ἡ· «Ὁρκῷ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν» ὅπου φέρεται καὶ αὕτη. Δεινὸν ἢ ἀγνοια, καὶ δεινότερον, ὅταν αὕτη λάβῃ σύντροφον τὴν ἀναίδειαν!*

Ἀλλὰ τίς δὲν γελᾷ, ἢ μᾶλλον τίς δὲν ἀγανακτεῖ, ἀναγινώσκων ἐν στήλῃ ιε'. Ἔρχεται τέλος καὶ εἰς τὴν Ζ' συνόδον, ἐκ «τῆς ὁποίας ὁ Αἰὼν κατὰ τὸ προηγηθὲν ἄρθρον ἐξέφερε τό· «Ὁρκῷ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν, ἀλλὰ τῆς κυριακῆς φωνῆς ἀκούσωμεν λεγομένης· Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμώσαι ὁλωρ.» Τοῦτο (μετ' ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν καὶ γραφικῶν παραγγελημάτων) ἀνεγνώσθη εἰς ἐπήκουον ὅλης τῆς συνόδου, καὶ οὕτως ἐπεσφραγίσθη ἡ ε' πράξις αὐτῆς. Ἀλλ' ὁ ἀρθρογράφος ἀντιλέγει· θέλει, ὅτι ταῦτα ἐρρήθησαν διηγηματικῶς! Ἀλλ' ἐὰν τὸ ἐπιτακτικῶς, ἢ παραγγεληματικῶς (καθὼς ἐκφέρονται τὰ διατάγματα καὶ παραγγέλματα, καὶ αὐτὰ τὰ ἀνωτέρω *Μὴ ἐθίσωμεν, Ἀκούσωμεν*) σημαίνει τὸ διηγηματικῶς, τότε κινδυνεύουσι καὶ πᾶσαι αἱ ἐπιτακτικῶς ἐκφερόμεναι ἐντολαὶ καὶ γίνωσι διηγήματα! Ἐπειτα καὶ διηγηματικῶς ἂν ἐλέγοντο ταῦτα (κατὰ τὸν ἀρθρογράφον), μήπως δὲν ἐλέχθησαν ἐπὶ τῆς ἀκροωμένης καὶ ἀποδεχομένης αὐτὰ ἀγίας συνόδου; Λέγει, ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ἀπόφανσις τῆς συνόδου· διότι εἰς τὸν ὅρον τῆς αὐτῆς συνόδου δὲν περιέχεται τί ποτε περὶ ὄρκου. Ἀλλ' ἴσως ἐλησμόνησεν, ὅτι ὁ συνοδικὸς ὅρος οὐδὲν ἕτερον περιέχει, εἰ μὴ μόνον τὰ δόγματα τῆς πίστεως. Λέγει, τελευταῖον, ἐναντία (τίς νὰ τὸ πιστεύσῃ;) ἐναντία τῆς συνοδικῆς περιοκοπῆς, τὴν ὁποίαν αὐτὸς οὗτος ἀνέγνω, καὶ ἔγραψεν ὡς ἑστίν τῶν

« ὅσων ἐπέφερε πρὸς ἀναίρεσιν. Ἰδοὺ τὸ πρᾶγμα. Ἐν τῇ γ' »
 « πράξει τῆς Ζ' συνόδου ἐμελλε νὰ ἀναγνωσθῇ ὁ γεγραμμένος »
 « βλάσφημος ὅρος τῆς τῶν αἰρετικῶν Εἰκονομάχων ψευδοσυνόδου, »
 « καὶ ἡ τοῦτου προετοιμασθεῖσα, καὶ εἰς βιβλίον γραφεῖσα ὀρθό- »
 « δοξος Ἀνατροπὴ (ἀναίρεσις). Καὶ οὕτως ἐγένετο. » Ὁ νομι-
 ζόμενος πεπαιδευμένος καὶ σοφὸς γράφει τόσον ἀπαιδεύτως »
 « καὶ ἀσόφως ; Καὶ ἔχουσι χρεῖαν ἀναπτύξεως ταῦτα πρὸς ἀπό- »
 « δεῖξιν τῆς αὐτῶν ἀλογίας ; Τίς δὲν γελαῖ, ἢ μᾶλλον τίς δὲν »
 « ἀγανακτεῖ, ἀναγινώσκων κατόπιν. » Ὁ μὲν τις ἀνεγίνωσκε τὸν »
 « βλάσφημον ὅρον κατὰ τεμάχια, καὶ οὗτος ἦν ἐπίσκοπος (διότι »
 « τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν βλασφημιῶν αὐτῶν)· ὁ δὲ τις ἀνεγί- »
 « νωσκε τὴν εἰς ἕκαστον τοῦ ὅρου τεμάχιον ἀνάλογον ἀναίρεσιν· »
 « καὶ οὗτος ἦν διάκονος (καθότι ὁ τὸ θεῖον εὐαγγέλιον ἀναγι- »
 « νώσκων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἔπρεπε νὰ διακονήσῃ καὶ εἰς τὴν »
 « ἀνάγνωσιν τῆς συμφώνου τοῖς εὐαγγελίοις ἐκφράσεως τῆς ὀρ- »
 « θοδοξίας). Καὶ οὕτω, συμπληρωθέντος τοῦ ὅρου, συνεπληρώθη »
 « καὶ ἡ Ἀνατροπὴ, τῆς ὁποίας ὁ ἐπίλογος περιέχει τὰ ἀνωτέρω· »
 « Ὅρκω μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα. » Ὁ οἰκονόμος γράφει καὶ ταῦ- »
 « τα ! Ὁ μέγας, ὁ σοφός, οὗ τὸ κλέος εὐρύτατον, γράφει, καὶ διὰ »
 « τοῦτο δὲν πρέπει νὰ παραξηνεύηται τις διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς »
 « ἀλογίαν !

Ἄλλ' ἂν τὰ ἕως ὧδε ἀντιγραφέντα λόγια τοῦ αἰδεσιμωτά-
 του ἀρθρογράφου ἦναι γέλωτος ἄξια, δὲν εἶναι ὅμως τοιαῦτα
 καὶ τὰ ἐπόμενα. Ταῦτα κινοῦσι τὸν δίκαιον ἄνθρωπον εἰς ἄλλο
 τι ἢ γέλωτα· διότι ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς εὐσεβείας κρύπτου-
 σιν ἱκανὴν πονηρίαν καὶ μοχθηρίαν. Ἰδοὺ ταῦτα. « Πρὶν »
 « δὲ ἀρχίσῃ ἡ ἀνάγνωσις, πρῶτον (ὡς ἔπρεπεν) ἀναγγέλλεται· »
 « Λέων ὁ εὐκλεέστατος ἀσηκρῆτις εἶπεν· Ἐπίσταται ἡ ἀγία καὶ »
 « μακαρία σύνοδος, ὡς τῇ προλαβούσῃ συνελεύσει διαφόρους »
 « ῥήσεις διεξήλθομεν τῶν θεηλάτων αἰρετικῶν. . . Σήμερον δὲ »
 « μετὰ χειρὸς ἔχομεν αὐτῶν τῶν χριστιανοκατηγόρων τὴν ἔγγρα- »
 « φον βλασφημίαν, ἡγουν τὸν ἀλλόκοτον . . . ὅρον τοῦ ψευδα-

« συλλόγου. . . . Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἑντεχνον καὶ
 « δραστικωτάτην αὐτοῦ Ἀνατροπὴν, ἦν τὸ ΠΝΕΥΜΑ Τὸ
 « ἍΓΙΟΝ παρέσχετο. Ἔδει γὰρ αὐτὸν (τὸν ὅρον) θριαμβευ-
 « θῆναι σοφαῖς ἀντιρρήσεσι, καὶ σπαραχθῆναι ἰσχυραῖς ἀναλύ-
 « σεσιν, ἣν (Ἀνατροπὴν) καὶ υποβάλλομεν πρὸς τὸ παριστάμε-
 « νον. Ἡ ἀγία σύνοδος εἶπεν· « Ἀναγνωσθήτω. » Ταῦτα ἔγραψε
 « καὶ αὐτὸς ὁ ἀρθρογράφος ἐν πάσῃ τελειότητι, καὶ ὁμῶς δὲν
 « παρετήρησεν ἐν τούτοις ὅ,τι καθεὶς ἄλλος βλέπει καθαρὰ· α)
 « ὅτι ὁ εὐκλεέστατος Λέων ἐνώπιον τῆς συνόδου ὀνομάζει τὴν
 « ἀναίρεσιν « ἦν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παρέσχετο. » Καὶ ἡ
 « σύνοδος ἀκροᾶται ἡσύχως τὸ θεῖον τοῦτο ἐπώνυμον τῆς Ἀνατρο-
 « πῆς· διότι πάντως ἐγίνωσκε τὰ ἐμπεριεχόμενα· καὶ τὸ πόνημα
 « τοῦτο (συγκείμενον ὅλον σχεδὸν ἐκ ῥήσεων τῆς θείας γραφῆς),
 « συνετάχθη βεβαίως ὑπὸ τῶν ἐγκρίτων καὶ σοφωτέρων τῆς Ζ'
 « συνόδου πατέρων (οἷος ἦν μετ' ἄλλων καὶ ὁ τότε Κωνσταντινου-
 « πόλεως ἀγιώτατος πατριάρχης Ταράσιος). Ἐπειτα υποβάλ-
 « λεται ἡ ἀνάγνωσις αὐτῆς εἰς τὴν πληρεστάτην σύνοδον, καὶ
 « αὕτη κελεύει· Ἀναγνωσθήτω. » Τίς φρόνιμος καὶ δίκαιος καὶ
 τίμιος ἄνθρωπος δὲν καταφρονεῖ καὶ σικχαίνεται τὸν τοιου-
 τοτρόπως γράφοντα; Τίς δὲν ἀποστρέφεται τὰ τοιαῦτα σικ-
 χαντὰ ἐπιχειρήματα; Ὁ μέγας οἰκονόμος καταδέχεται νὰ
 ἐνδύηται τὸ βρωμερὸν ῥᾶσον τοῦ ποτὲ Σαλπιγκτοῦ Γερμανοῦ,
 καὶ νὰ γράφῃ κατ' ἐκείνον; Καὶ δὲν ἤξεύρει, ὅτι ὁ ταρτου-
 φισμὸς δὲν μᾶς κατέπληξε ποτέ; Καὶ δὲν ἤξεύρει, ὅτι ἡ
 εὐσέβειά του εἶναι πρὸ πολλοῦ γνωστὴ, καὶ ἀπολαμβάνει ἐκεί-
 νην τὴν ὑπόληψιν, τῆς ὁποίας εἶναι ἀξία; Ποῦ ζῇ; καὶ πρὸς
 ποίους γράφει; Τῆς ἀληθείας οὐ κατισχύσει ποτὲ τὸ ψεῦδος!
 Ὅτι αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐρωτίζοντο καὶ ὠδηγοῦντο παρὰ
 τοῦ ἀγίου Πνεύματος εἰς τὰ περὶ δογμάτων κατὰ τὰς ἱεράς
 γραφάς παρ' αὐτῶν ὀριζόμενα, εἶναι δόξα τῆς ἐκκλησίας, καὶ
 οὐδεὶς ἀντιλέγει εἰς αὐτήν. Διστάζομεν ὁμῶς νὰ πιστεῦσωμεν
 καὶ ὅτι ἡ ἐκκλησία δοξάζει, ὅτι καὶ εἰς τὴν σύνταξιν τῆς περὶ
 τῆς ὁ λόγος ἀνατροπῆς ἦτον χρεῖα συνεργείας καὶ συμπράξεως

καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ νομίζομεν, ὅτι, ἂν ὁ εὐκλεέστατος Λέων ἢ Λεόντιος, ὁ καθωσιωμένος βασιλικὸς ἀσκηρῆτης, ἃ ἔστιν ἄρχων λαϊκός, ἐσκέπτετο ὀρθότερον, ἢ ἔλεγε συσταλῇ ὑποστοῦν νὰ εἴπῃ περὶ αὐτῆς· « ἦν τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παρῆσχετο » διότι ἤθελεν αἰσθανθῇ καὶ αὐτός, ὅτι ἀντιφάσκει πρὸς ἑαυτὸν. Αὐτὸς ὁ ἴδιος καλεῖ τὴν ἔγγραφον βλασφημίαν τῶν χριστιανοκατηγόρων, ἀλλόκοτον καὶ ΕὐΑΝΑΤΡΕΠΤΟΝ καὶ ΑὐΤΕΛΕΓΚΤΟΝ· λέγων· « Τήμερον μετὰ χειρὸς ἔχομεν αὐτῶν τῶν χριστιανοκατηγόρων τὴν ἔγγραφον βλασφημίαν, ἡγοῦν τὸν ἀλλόκοτον καὶ ΕὐΑΝΑΤΡΕΠΤΟΝ καὶ ΑὐΤΕΛΕΓΚΤΟΝ ὅρον τοῦ ψευδοσυλλόγου, ἐν πᾶσι συνάδουσιν τῇ δυσφημίᾳ τῶν θεοστιγῶν αἰρετικῶν. » Ἀλλ' ὅ,τι εἶναι ΕὐΑΝΑΤΡΕΠΤΟΝ καὶ ΑὐΤΕΛΕΓΚΤΟΝ, ὅ,τι δηλαδὴ εὐκόλως ἀνατρέπεται παρὰ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ ἐλέγχεται ἐσφαλμένον καὶ ψευδόμενον, ἔχει χρεῖαν τῆς συνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Νομίζομεν, ὅτι βλασφημεῖ τις εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, παραδεχόμενος συνέργειαν αὐτοῦ εἰς τοιαῦτα πράγματα. Ποῖος φρόνιμος χριστιανὸς ἐπικαλεῖται τὴν συνέργειαν καὶ συνδρομὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος εἰς ὅ,τι δύναται νὰ καταλάβῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὀρθῶς χρώμενος τῷ λόγῳ, ἢ νὰ πράξῃ ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅταν ἔχῃ σώας ὅλας τὰς σωματικὰς δυνάμεις; Τίς ὑγιεὺς ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς, λέγει· Θεέ μου, ἀνοιξόν μου τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἵνα ἴδω τὸν ἥλιον· ἐν ᾧ δύναται ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ ἀνοίξῃ αὐτούς; Τίς σώας ἔχων τὰς φρένας, λέγει· Θεέ μου, φωτίσόν μου τὸν νοῦν, ἵνα μάθω, ὅτι δὲν πρέπει νὰ κλέπτω, νὰ μοιχεύω, νὰ ἐπιπορῶ διὰ χρήματα; Ἀπρτεῖτο λοιπὸν ἡ συνέργεια καὶ συνδρομὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ εὐατατρέπτου καὶ αὐτελέγκτου ὅρου τοῦ ψευδοσυλλόγου; Ἀπρτεῖτο ἡ συνέργεια καὶ συνδρομὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς ἀνασκευὴν τῶν ἀλόγων λόγων τῶν ἀποδοκιμαζόντων καὶ ἀρνούμενων τὴν εἰς τὰς ἀγίας εἰκόνας κατ' ἀρχαίαν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν παρὰ τῶν χριστιανῶν ἀπονεμομένην τιμητικὴν προσκύνησιν, οὐ μὴν τὴν κατὰ πίστιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἢ πρέπει μόνῃ τῇ θεῇ φύσει;

Ὅ,τι δὲν εἶπον οἱ τριακόσιοι καὶ δεκαοκτὼ πατέρες τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ οἱ ρν' τῆς Β', περὶ τῆς συντάξεως τοῦ ἱεροῦ τῆς πίστεως συμβόλου, τοῦτο λέγει ὁ εὐκλεέστατος μὲν ἀσηκρήτης, ἀνόητος δὲ ἄνθρωπος, Λέων ἢ Λεόντιος περὶ τῆς συντάξεως τῆς ἀνατροπῆς τοῦ εὐανατρέπτου καὶ αὐτελέγκτου ὄρου τῶν Εἰκονομάχων ! Παριστάνει τὴν ἀνατροπὴν θεόπνευστον σύγγραμμα ! Δὲν φθάνει τοῦτο. Ὁ εὐκλεέστατος ἀσηκρήτης Λέων καταφρονεῖ τὸν ὅρον τοῦ ψευδοσυλλόγου, ἀποκαλῶν αὐτόν, *ἀλλόλοτον, εὐανάτρεπτον, αὐτέλεγκτον*, καὶ ἐπαινεῖ τὴν παρὰ τῆς συνόδου συνταχθεῖσαν ἀνατροπὴν αὐτοῦ, λέγων αὐτὴν *ἐντεχρον καὶ δραστηκωτάτην*. Καὶ πόθεν αὐτῇ αἱ ἀρεταὶ αὗται ; Ἐκ τοῦ ἁγίου πνεύματος ! « *Ἦρ*, λέγει, *τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παρέσχετο* ! » Καὶ προστίθῃσιν· « *Ἔδει γὰρ αὐτὸν [τὸν ὅρον τοῦ ψευδοσυλλόγου] θριαμβευθῆναι σοφαῖς ἀντιρρήσεσι, καὶ σπαραχθῆναι ἰσχυραῖς ἀναλύσεσι.* » Καθιστάνει λοιπὸν ὁ εὐκλεέστατος τὸ ἅγιον Πνεῦμα τέλειον σοφιστὴν, συντασσόμενον ἐντέχνους λόγους, *σοφαῖς ἀντιρρήσεσι, καὶ ἰσχυραῖς ἀναλύσεσι* πεπονημένους ! Ἀλλ' ἂν ἡ ἀνατροπὴ ἦτον δῶρον τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δὲν εἶχε χρεῖαν τέχνης σοφιστικῆς. Ἡ θεία δύναμις ἦτον ἰσχυροτέρα τῶν κατὰ τὴν σοφιστικὴν σοφῶν ἀντιρρήσεων καὶ ἰσχυρῶν ἀναλύσεων. Ὁ διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν, ὁ ἀληθῶς μέγας Παῦλος, δὲν ἐκαυχῆθη ποτὲ οὔτε ἐπὶ σοφίᾳ, οὔτε ἐπὶ τέχνῃ σοφιστικῇ· διότι τὸ ἅγιον Πνεῦμα, λαλοῦν δι' αὐτοῦ τοῦ ἰδιώτου τῷ λόγῳ, ἐνήργει τὰ πάντα.

Ἀλλ' ἂν αὐτὸς ὁ ἀνόητος, πρὸς ἑαυτὸν ἀντιφάσκων, εἶπε περὶ τῆς ἀνατροπῆς, « *ἦν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον παρέσχετο,* » ἔπρεπε νὰ ἐπαναλάβῃ τοῦτο καὶ ὁ αἰδεσιμώτατος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος καὶ ἐξ οἰκονόμων γενεαλογούμενος, καὶ νὰ λάβῃ ἐξ αὐτοῦ ἀφορμὴν εἰς τοσαύτην καὶ τοιαύτην μαρολογίαν ; Δὲν ἤξευρεν, ὅτι, δεικνύων εὐσέβειαν ὅπου δὲν ἔχει εὐλογον ἀφορμὴν πρὸς τοιαύτην ἐπίδειξιν, γίνεται αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ καταγέλαστος ; Αὐτὸς ὁ εὐσεβέστατος οἰκονόμος ὁ ἐξ οἰκονόμων, ἐλέγχων ἡμᾶς ὥς μὴ παρατηρήσαντας ὅ,τι αὐτὸς ἔδε καθαρά, « *ὅτι δηλαδὴ*

ὁ εὐκλεέστατος Δείων ἐνώπιον τῆς συνόδου ὀνομάζει τὴν ἀναίρεσιν « ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον παρέσχετο » ἐπιφέρει κατόπιν « Καὶ ἡ σύνοδος ἀκροῖται ἡσυχῶς τὸ θεῖον τοῦτο ἐπώνυμον τῆς Ἀνατροπῆς. » Καὶ διατί ἡ τόση ἡσυχία καὶ ἀταραξία τῆς συνόδου; « Διότι πάντως ἐγίνωσκε τὰ περιεχόμενα! » Καὶ πόθεν ἐγίνωσκε ταῦτα; Διότι « τὸ πόνημα τοῦτο συνετάχθη » βεβαίως ὑπὸ τῶν ἐγκρίτων καὶ σοφωτέρων τῆς Ζ' συνόδου πατέρων! » Ἀλλ' ὅτι συντάσσεται πρότερον, καὶ συντάσσεται ἐν ἡσυχίᾳ, καὶ μετὰ πολλοῦ πόνου, καὶ μετὰ πολλῆς σκέψεως, παρ' ἀνθρώπων, παρέχεται ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Τοιαύτην καὶ τοσαύτην γνῶσιν ἔχει ὁ δεινότατος θεολόγος τῆς συμπράξεως καὶ συνεργείας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῶν πραγμάτων, εἰς ἃ ἀπαιτεῖται αὕτη!

Ἀλλὰ διὰ τί ὁ εἰλικρινής, ὁ εὐσεβής, ὁ πιστός, ὁ τίμιος πρεσβύτερος, εἰπὼν « Σήμερον μετὰ χειρας ἔχομεν αὐτῶν τῶν χριστιανοκατηγόρων τὴν ἔγγραφον βλασφημίαν, ἡγουν τὸν ἀλλόκοτον, » παρέδραμε τὰς κατόπιν τούτου δύο λέξεις « καὶ ΕΥΑΝΑΤΡΕΠΤΟΝ καὶ ΑἴΤΕΛΕΓΚΤΟΝ; » Διότι δὲν τῷ συνέφρον αὐταί; Διότι δὲν συνετέλουν εἰς ὃν εἶχε πονηρὸν καὶ κακοήθην σκοπὸν; Διότι εἶδε καὶ αὐτὸς τὸ ἄτοπον καὶ παράλογον τῆς φράσεως τοῦ πανευκλεεστάτου Λέοντος; Δὲν ἐντρέπεται προσφεύγων εἰς τοιαῦτα μέσα; Ἀλλ' ἡ ἐν γνώσει παραδρομὴ τῶν δύο αὐτῶν λέξεων πόσῃν κακῇν πίστιν φανερόνει! Καὶ ὅμως αὐτὸς εἶναι ὁ εὐσυνειδήτος ἐκεῖνος πρεσβύτερος, ὅστις ἀντὶ ὅρκου ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων θέλει τὴν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαβεβαίωσιν τῆς ἀληθείας! Αὐτὸς εἶναι ὅστις λέγει ἡμᾶς παραχαράκτας τῶν πρακτικῶν τῶν ἱερῶν συνόδων!

Λέγει κατόπιν ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος ὅτι ἀνεφέρομεν εἰς τὴν Δ' οἰκουμενικὴν σύνοδον περὶ τῆς ἐκ τῆς σιωπῆς τῆς συνόδου συνεπειάς, καὶ ἀκολουθεῖ ἔπειτα « Περὶ θεῶν δογμαμάτων ἐπραγματεύετο ἡ Ἀνατροπὴ, περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, » περὶ τοῦ νοήματος τῶν θεῶν ῥητῶν, τὰ ὅποια ἐπέφερε πρὸς » ἀπάδειξιν τῆς ἀληθείας, Ἡ δὲ σύνοδος, πάντα μετὰ σιωπῆς

« ἀποδεχομένη, ἐπεκύρονεν αὐτήν, οἷαν καὶ ὁ Λέων προηγουμένως
 « ὠνόμασε, παρασχεθεῖσαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. » Κρί-
 νομεν περιττὸν νὰ εἴπωμεν ἡμεῖς τι εἰς ἀνατροπὴν καὶ ἔλεγχον
 τῆς εὐανατρέπτου καὶ αὐτελέγκτου ἀλογίας τοῦ αἰδεσιμωτάτου
 ἀρθρογράφου. Κρίνομεν περιττὸν νὰ εἴπωμέν τι πρὸς θεατρισμὸν
 τῆς ἀνοήτου πονηρίας τοῦ εὐσεβεστάτου. Διότι φρονοῦμεν, ὅτι,
 ὅ,τι καὶ ἂν εἴπωμεν, θέλει εἶναι ὕβρις κατ' αὐτῆς τῆς φρονήσεως.
 Περὶ θείων δογμάτων, λέγει, ἐπραγματεύετο ἡ ἀνατροπὴ. Καὶ
 ποῖα ἦσαν αὐτὰ τὰ δόγματα; ἡ θεότης τοῦ υἱοῦ; τὸ ὁμοούσιον
 αὐτοῦ τῷ πατρί; ἡ θεότης καὶ τὸ ὁμοούσιον τοῦ ἁγίου πνεύ-
 ματος; ἡ ἄλλο τι τοιοῦτον; Οὐδὲν τοιοῦτον! Ἄλλ' ἡ τιμητικὴ
 προσκύνησις τῶν ἁγίων εἰκόνων. Δεικνύει λοιπὸν ὁ δεινὸς θεολό-
 γος, ὅτι ἀκόμη δὲν ἔμαθε τί ἐστὶ δόγμα!

Λέγει ἔπειτα κατωτέρω ὁ εὐσεβεστάτος οἰκονόμος* « Μετὰ
 « τὴν ἐκφώνησιν τοῦ ἐσχάτου μέρους τοῦ ψευδοῦρου, ἀνεγνώσθη
 « καὶ ὁ ἐπίλογος, ἡ τὸ ἐσχάτον μέρος τῆς Ἀνατροπῆς, (ἀπο-
 « βλέπον μάλιστα τοὺς τότε ἐκ τῆς αἰρέσεως τῶν Εἰκονομάχων
 « εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπιστραφέντας*) καὶ εἰς τοῦτον τὸν ἐπί-
 « λογον περιέχονται τά· « Ὁρκῶ μὴ ἐθίσωμεν κ. τ. λ. » Τε-
 « λειώσαντος δὲ τοῦ ἐπιλόγου, ἐτελείωσε καὶ ἡ 5' πράξις. Καὶ
 « ἡ συνοδικῶς κεκυρωμένη Ἀνατροπὴ τοῦ βλασφημοῦ ὅρου τῶν
 « Εἰκονομάχων προωδοποίησε τὸν ἐν τῇ Ζ' πράξει ἐκφωνηθέντα
 « ὅρον τῆς ὀρθοδοξίας. Τίς ἐκ τούτων δὲν βλέπει, ὅτι ἡ τὴν
 « Ἀνατροπὴν ἐπικυρώσασα θεηγόρος σύνοδος, συνεπικύρωσε καὶ
 « τὸν ἐπίλογον αὐτῆς, ὡς καὶ τοῦτον δῶρον τοῦ ἁγίου πνεύμα-
 « τος; » Δὲν ἀντιγράφωμεν ταῦτα, ἵνα ἀνατρέψωμεν καὶ ἐλέγ-
 ξωμεν τὰς αὐτελέγκτους καὶ εὐανατρέπτους μωρολογίας τοῦ
 λογιωτάτου· ἀλλ' ἵνα ἀναδείξωμεν καὶ καταστήσωμεν αὐτὸν
 εἰ μᾶλλον καταγέλαστον. Τίς ἐκ τούτων δὲν βλέπει, ὅτι μω-
 ρολογεῖ καὶ παραλαλεῖ ὁ λογιώτατος; Καὶ τίς δὲν γελᾷ, ἀνα-
 γινώσκων τοιαῦτα, παρὰ νομιζομένου σοφοῦ γεγραμμένα;

Λέγει ἔχομένως· « Καὶ ὠλίσθησε λοιπὸν καὶ ὧδε ὁ σοφὸς ἀρ-
 * θρογράφος, σπεύδων ν' ἀποδείξῃ τὴν ῥῆσιν ὅχι τῆς συνόδου

« ἀπόφανσιν, ἀλλ' ἀπλὴν διήγησιν. Καὶ δεινὸν μὲν καὶ τοῦτο »
 « ἀλλ' ἐξέπεσε καὶ εἰς ἄλλο δεινότερον. Τὸ « ὄρκω μὴ ἐθίσω-
 » μεν τὸ στόμα ἡμῶν » δὲν εἶναι παράγγελμα τῶν συγγραψάντων
 « τὴν ἀναίρεσιν ἁγίων (καίτοι καὶ τούτων θεοφόρων) πατέρων.
 « Εἶναι ῥῆσις αὐτοῦ τοῦ παναγίου πνεύματος, ἐκ τῆς θείας γρα-
 » φῆς τοῦ Σειράχ, λέγοντος· « Ὁρκω μὴ ἐθίσῃς τὸ στόμα σου,
 » καὶ ὀνομασίᾳ τοῦ ἁγίου μὴ συνεθισθῇς (Σ. Σειρ. κγ. 9.) »
 Ἄλλος παρὰ τὸν μηδ' ἐαυτὸν αἰδούμενον αἰδεσιμώτατον πρεσβύ-
 τερον καὶ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμον δὲν ἐδύνατο βέβαια νὰ γράψῃ
 τοιοῦτοτρόπως ! Ἡμεῖς ὠλισθήσαμεν, διότι ἐσπεύσαμεν ν' ἀπο-
 δεῖξωμεν τὴν ῥῆσιν ὅχι τῆς συνόδου ἀπόφανσιν, ἀλλ' ἀπλὴν
 διήγησιν, ἢ αὐτὸς ὀλισθαίνει ἀπὸ παραλογισμοῦ εἰς παραλογι-
 σμόν ; Ἡμεῖς ἐξεπέσαμεν καὶ εἰς ἄλλο δεινότερον, ἢ αὐτὸς ὁ
 ἀνόητος ; Τὸ « ὄρκω μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν » δὲν εἶναι,
 λέγει, παράγγελμα τῶν συγγραψάντων τὴν ἀναίρεσιν ἁγίων (καί
 τοι καὶ τούτων θεοφόρων) πατέρων. Εἶναι ῥῆσις αὐτοῦ τοῦ
 παναγίου πνεύματος, ἐκ τῆς θείας γραφῆς τοῦ Σειράχ ! !
 Θέλει λοιπὸν ὁ νεόπλαστος θεολόγος καὶ τὸν Σειράχ θεόπνευστον
 συγγραφέα τῆς παλαιᾶς γραφῆς ! Καὶ ὅ,τι λέγομεν περὶ ῥήσεως
 θεοπνεύστου συγγραφέως, λέγει αὐτὸς περὶ ῥήσεως τοῦ Σειράχ !
 Οὐδὲν παράξενον, οὐδὲ παράδοξον ! Ὁ σοφὸς οἰκονόμος γράφει
 καὶ λαλεῖ ! Δὲν παραπέμπομεν τὸν δεινὸν θεολόγον οὔτε εἰς τὸν
 πᾶ ἀποστολικὸν κανόνα, οὔτε εἰς τὸν ξ' κανόνα τῆς ἐν Λαοδικείᾳ
 συνόδου· δὲν παραπέμπομεν αὐτὸν οὐδ' εἰς τὸν μέγαν Ἀθανά-
 σιον, ἢ εἰς Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, ἢ ἄλλαχού, ἵνα μάθῃ,
 ὅτι ὁ Σειράχ δὲν εἶναι οὔτε Ἠσαΐας, οὔτε Ἰερεμίας· παραπέμπο-
 μεν ὅμως αὐτὸν εἰς τὴν πολυθρύλλητον αὐτοῦ Κατήχησιν Σελ.
 15, ὅπου οὐδὲ καὶ μνημονεύεται τ' ὄνομα τοῦ νῦν εἰς θεόπνευ-
 στον συγγραφέα τῆς παλαιᾶς γραφῆς παρ' αὐτοῦ μεταβεβλημέ-
 νου Σειράχ ! Ὁ δεινὸς θεολόγος ἔπρεπε νὰ ἠξέωρῃ, ὅτι ἡ ἐκκλη-
 σία δὲν ἐδέχθη ποτὲ τὴν σοφίαν Ἰησοῦ, υἱοῦ Σειράχ, ὡς βιβλίον
 κανονικὸν καὶ αὐθεντικόν. Ὅθεν οὔτε ῥῆσιν αὐτῆς εἶπε ποτὲ ῥῆσιν
 τοῦ παναγίου πνεύματος, οὔτε ῥῆσιν ἐξ αὐτῆς εἶπε ποτὲ ῥῆ-

σιν ἐκ τῆς θείας γραφῆς. Θέλων δὲ ὁ θεολόγος, νὰ δώσῃ ἰσχὺν γραφικοῦ ῥήτου εἰς τὸ « ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν, » μετέπλασε καὶ τὸν λέγοντα αὐτὸ εἰς θεόπνευστον συγγραφέα ! Καὶ ὠλίσθησε λοιπὸν ὁ σοφὸς ἀρθρογράφος, σπεύδων ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀπλὴν διήγησιν ἀπόφανσιν τῆς συνόδου ! Καὶ δεινὸν μὲν καὶ τοῦτο· ἀλλ' ἐξέπεσε καὶ εἰς ἄλλο δεινότερον ! Εἶπε ῥῆσιν τοῦ παραγίου πνεύματος, καὶ ἐκ τῆς θείας γραφῆς, τὴν ῥῆσιν τοῦ Σειράχ ! Εἰς πόσον τυφλοῦται ὑπὸ τοῦ πάθους ὁ ἄθλιος ἄνθρωπος !

Μεταβαλὼν δὲ ὁ δεινὸς θεολόγος εἰς προφήτην τὸν Σειράχ, λέγει κατόπιν· « Οὕτω καὶ κατ' αὐτὴν τὴν διδάσκουσαν τὸν ὄρ-
 » κον παιδαγωγικὴν τῶν Ἑβραίων νομοθεσίαν προεφητεύετο ἡ
 » τοῦ μέλλοντος ἔρχεσθαι Σωτῆρος τοῦ κόσμου τελειωτικὴ περὶ
 » τοῦ νόμου τούτου διδασκαλία. Ὅθεν καὶ ἡ παρὰ τοῦ ἁγίου
 » Πνεύματος ἀγαζομένη θεία σύνοδος συνῆψε τὸ « Ὅρκῳ μὴ
 » ἐθίσῃς τὸ στόμα σου, » ὡς σύμφωνον μετὰ τῆς εὐαγγελικῆς ἐν-
 » πολῆς· « Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως. » Ὁ ἐξ οἰκονό-
 » μων οἰκονόμος γράφει, καὶ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ παραξε-
 » νεύηται τις εἰς τοὺς παραλογισμοὺς ! Ὁ αὐτὸς λέγει καὶ τὸ
 » ἐπόμενον· « Καὶ ἔχομεν λοιπὸν καὶ τῆς ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου
 » κανονικωτάτην, καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς Διαθήκης κε-
 » κυρωμένην διάταξιν τὸ Μὴ ὁμνύειν. » καὶ οὐδὲν παράξενον
 καὶ τοῦτο. Ἀφ' οὗ ἐπλάσε τὸν Σειράχ θεόπνευστον συγγρα-
 φέα, θεόπνευστον προφήτην, καὶ τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ κα-
 νονικὸν καὶ αὐθεντικὸν βιβλίον, καὶ τὴν ῥῆσιν αὐτοῦ εἶπε
 ῥῆσιν τοῦ παραγίου πνεύματος, ἐπόμενον ἦτον νὰ εἴπῃ, ὅτι
 ἔχομεν καὶ τῆς Ζ' συνόδου κανονικωτάτην καὶ ἐκ τῆς παλαιᾶς
 Διαθήκης κεκυρωμένην διάταξιν τὸ Μὴ ὁμνύειν, ἐν ᾧ ἡ παι-
 δαγωγικὴ νομοθεσία τῶν Ἑβραίων πανταχοῦ διδάσκει τὸν ὄρ-
 κον. Ἀλλ' ὑβρίζει τὴν Ζ' οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἀποδιδούς εἰς
 αὐτὴν ὅ,τι εἶναι ἴδιος αὐτοῦ παραλογισμὸς, ἂν ὅχι καὶ τι χει-
 ρότερον.

Κατόπιν τούτων ἔρχεται ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος εἰς

ὃν ἐφέρομεν ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς ἐκ τοῦ Λειμωναρίου ὅρκον τοῦ κατὰ τὸ ὅρος τῶν Ἑλαιοῶν ἐγκλειστοῦ. Τὸ ἱστορήμα τοῦτο ἀναγινώσκεται δις ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῆς Ζ' συνόδου, Σελ. 786 καὶ 822. Ἡ πρώτη αὐτοῦ ἀνάγνωσις ἐδωκεν ἀφορμὴν εἰς τινας τῶν πατέρων εἰς συνδιάλεξιν τινα περὶ ὅρκου. Ἐκ τῶν Εἰκονομάχων ἐπισκόπων μεταμεληθέντες πολλοὶ, προσῆλθον τῇ συνόδῳ· καὶ ὁμολογήσαντες τὸ ἑαυτῶν ἁμάρτημα, καὶ αἰτήσαντες συγγνώμην, δόντες δὲ καὶ ἐγγράφους τῆς ἑαυτῶν πίστεως λιθέλλους, ἐσυγχωρήθησαν, καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ καὶ εἰς τὴν σύνοδον, ὡς δῆλον ἐκ τῶν πρακτικῶν τῶν πρώτων συνεδριάσεων. Ἀλλ' ἦσαν, ὡς φαίνεται, καὶ ἄλλοι, οἱ ὅποιοι ἐπέμεινον ἐν τῇ αἵρέσει, προφασίζόμενοι, ὅτι ἦσαν ὅρκῳ δεδεμένοι πρὸς αὐτὴν, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἤθελον νὰ γενῶσιν ἐπίσκοποι. Ἐπὶ τοῦ αἰῶνος ἐκείνου τῆς ἀμαθείας, τῆς θαρραρότητος καὶ τῆς δεισιδαιμονίας, καὶ αἱ παραλογώτερα δοξασταὶ δὲν ἦσαν ξένον τι πρᾶγμα. Παραλόγως ὤμωσαν, καὶ παραλογωτέως ἐπέμειναν εἰς τοιοῦτον ὅρκον! Ἐπίσκοποι ἦσαν οἱ ὁμόσαντες, καὶ δὲν ἐγίνωσκον ὅτι ἐδόξαζεν ἡ ἐκκλησία περὶ τῶν τοιούτων ὅρκων; δὲν εἶχον ἀναγνώσει ὅ,τι ἔγραφεν ὁ μέγας Βασίλειος περὶ τῶν τοιούτων ὅρκων; Ἀλλ', ὡς φαίνεται, τὸ προτεινόμενον ἦτον πρόφασις.

Ἐν τῷ ἐκ τοῦ Λειμωναρίου ἀναγνωσθέντι ἱστορήματι ἤκουσαν οἱ πατέρες, ὅτι ἐγκλειστός τις ὤμωσε τῷ δαίμονι ὅρκον παράλογον, ἵνα μὴ προσκυνῇ εἰκόνι τινὶ, ἐχούσῃ ἐκτύπωμα τὴν Θεοτόκον, βαστάζουσαν τὸ Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Τὸν ὅρκον τοῦτον παρῆβη ὁ ἀσκητὴς κατὰ συμβουλήν τοῦ ἀββᾶ Θεοδώρου τοῦ Αἰλιώτου, καὶ ὅμως δὲν ἐθεωρεῖτο ὡς ἐπίσκοπος. Ἐκ τοῦ ἀθεμίτου τούτου ὅρκου καὶ τῆς χωρὶς ἁμαρτίας παραβάσεως αὐτοῦ λαβὼν ἀφορμὴν ὁ τῶν ἀνατολικῶν ἀρχιερέων τοποτηρητὴς μοναχὸς καὶ πρεσβύτερος Ἰωάννης, εἶπε· « Καὶ » ἕτερον σημαίνει ὁ λόγος τοῦ πατρὸς ἡμῶν Σωφρονίου, ὅτι » συμφέρει ὁμόσαντα ἐπιτοκῆσαι, ἢ ὅλως φυλάξαι ὅρκον ἐπὶ τῇ » καταλύσει τῶν σεπτῶν εἰκόνων. Τοῦτο δὲ λέγομεν, ἐπειδὴ τινες

« σήμερον ἐπαφορμίζονται ὄρκω. » Ἰπολαβὼν δὲ ὁ πατριάρχης
 Ταράσιος, εἶπεν· « Ἐπειδὴ ἐγίνωσκεν [ὁ συμβουλευσας τῷ ἐγκλει-
 « στῷ παραβῆναι τὸν ὄρκον ἀββάς] τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ,
 « ὅτι μετανοοῦντας προσδέχεται, τούτου ἕνεκεν διετάξατο παρα-
 « βῆναι τὸν ἀσεβῆ ὄρκον. Καὶ τανῦν οἱ ἐν τῇ αἵρέσει ταύτῃ
 « ὁμωμονόητες, εἰ μὲν ἄλλην ἁμαρτίαν οὐ πεποιθήκασιν, εὐλο-
 « γος αὐτοῖς ἡ πρόφασις, καὶ οὐκ ἔχουσι τι λέγειν. Ἐπεὶ δὲ
 « καὶ ἄλλαις ἁμαρτίαις περιπίπτουσιν, ὥφειλον τὸν Θεὸν ἐξι-
 « λεώσασθαι, καὶ ἐκδυσωπῆσαι περὶ τῆς ἀφέσεως τοῦ ἀθεμίτου
 « ὄρκου.» Θεόδωρος ὁ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος Σουβρίτων [ἡ
 Σουμιτῶν] εἶπεν· « Ὁ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων Πέτρος ἡρ-
 « νήσατο, ἀλλὰ μετανόησας ἐδέχθη. » Ἰπολαβὼν δὲ πάλιν ὁ
 πατριάρχης Ταράσιος, εἶπεν· « Ὁ Ἡρώδης εὐώρηκσεν, ἀλλ' ἀπώ-
 « λετο· ὁ δὲ Πέτρος ἀρνησάμενος μεθ' ὄρκου, εἶτα ἐξεληθὼν καὶ
 « δακρύσας, ἐσώθη· πᾶσαν γὰρ ἁμαρτίαν ὁ Θεὸς συγχωρεῖ, ἐάν
 « τις ἐξ ὅλης ψυχῆς μετανόησῃ. » Ἡ ἀγία σύνοδος ἀπεκρίθη·
 « Ναί, δέσποτα, οὕτως ἡ ἀγία γραφὴ διδάσκει.» Καὶ ὁ Τα-
 ράσιος εἶπεν· « Ὁ πρῶταρχος τῆς Θεολογίας Ἰωάννης ἔφη·
 « Ἡμεῖς, τεκνία, ἐὰν λέγωμεν, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ψευ-
 « σται ἐσμέν. » Ἐὰν οὖν παρακαλῶμεν αἰετὸν τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῶν
 « ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ἵλεως ἡμῖν γίνεται, καὶ παρορᾷ τὰ πλημ-
 « μελήματα ἡμῶν.» Νικηφόρος ἐπίσκοπος Δυρράχίου, εἶπε·
 « Δέει πολλῶ συνεχόμεθα, δέσποτα, ὅτι πλεῖστα κακὰ διεπρά-
 « ξαμεν, καὶ συντόνου μετανόιας καὶ ἐξαγορεύσεως δεόμεθα. »
 Ὁ ἐπίσκοπος Φωκίας Λέων εἶπε· « Γέγραπται, ὅτι ὄρκον
 « ψευδῆ μὴ ἀγαπήσητε. Καὶ τούτου χάριν ὁ ψευδὴς ἡμῶν ὄρ-
 « κος παρασταλήσεται, ὡς μηδεμίαν ἰσχὺν ἔχων. » Ὁ δὲ ἀνω-
 τέρω Ἰωάννης εἶπεν· « Βί χελεύετε, τανῦν τὰ περὶ τοῦ ὄρκου
 « ζητεῖσθω. » Καὶ ὁ πατριάρχης Ταράσιος ἀπήντησεν· « Ἦδη τὰ
 « περὶ αὐτοῦ ἔρρέθη. Εἴ τι δὲ πλεόν, ἐν ἐτέρᾳ ἐξετάσει ζητεῖσθω.»
 (Πρακτ. συνοδ. Τομ. Β'. Σελ. 786).

Ἐκ τῆς ἐκθέσεως ταύτης δῆλον γίνεται, ὅτι ὁ λόγος δὲν εἶναι
 περὶ τοῦ ὄρκου ἀπολύτως, ἀλλὰ ῥητῶς περὶ τοῦ ἀθεμίτου ὄρκου

τῶν Εἰκονομάχων ἐπισκόπων· διότι καὶ ἐκ τοῦ τοιούτου ὅρκου ἐδόθη ἡ ἀφορμὴ εἰς τὴν συνδιάλεξιν τῶν πατέρων. Ἀφ' οὗ ὤμοσεν ὁ ἀσκητὴς τῷ δαίμονι, τί εἶπεν οὗτος τῷ ὁμώσαντι; «Μὴ προσκυνήσης τῇ εἰκόνι ταύτῃ.» Ὁ ὅρκος οὗτος ἦτον ἀσεβὴς καὶ ἀθέμιτος, καὶ ἡ παράβασις δὲν ἦτον ἀμαρτία. Πρὸς τί ὤμοσαν καὶ οἱ Εἰκονομάχοι; Ἐπὶ καταλύσει τῶν σεπτῶν εἰκόνων, καὶ τὸν ἀσεβῆ καὶ ἀθέμιτον τοῦτον ὅρκον προφασίζόμενοι, ἐπέμενον ἐν τῇ αἵρέσει. Καὶ τί ἔλεγεν ἡ σύνοδος; Ὅτι τὸν ὅρκον τοῦτον ἐδύναντο ἀναμαρτήτως νὰ παραβῶσι. Κατὰ τὴν δόξαν καὶ τοὺς κανόνας τῆς ἐκκλησίας ἐπιόρκος εἶναι ὅς τις παραβαίνει τὸν εὐσεβῆ, τὸν θεμιτὸν, τὸν ἔννομον ὅρκον, καὶ ὅχι ὅστις παραβαίνει τὸν ἀσεβῆ, τὸν ἀθέμιτον καὶ τὸν παράνομον· ἐσείνος τιμωρεῖται διὰ τὴν ἐπιόρκίαν, ὅχι οὗτος. Τοῦτον ἕνεκα διετάξατο καὶ ὁ ἀβθὰς Θεόδωρος ὁ Αἰλιώτης τῷ ἐγκλείστῳ παραβῆναι τὸν ἀσεβῆ ὅρκον, ὡς λέγει ὁ Τραάσιος. Ἀλλ' ἂν ἡ σύνοδος ἐθεώρει τὸν ὅρκον ἀπηγορευμένον ὅλως, δὲν ἤθελε λαλήσει, ὡς ἐλάλησεν· ἤθελε λαλήσει κατ' αὐτοῦ τοῦ ὅρκου· καὶ εὐλογωτάτην ἔχουσα αἰτίαν, ἤθελεν ἀποφανθῇ κατ' αὐτοῦ. Οὐδὲν τοιοῦτον ἔπραξεν!

Κατόπιν δὲ τοῦ ἱστορήματος τοῦ ὅρκου τοῦ ἐγκλείστου καὶ τῆς δι' αὐτὸ περὶ τοῦ ἀθεμίτου ὅρκου τῶν Εἰκονομάχων ἐπισκόπων συνδιάλεξεως, ἤκουσεν ἡ σύνοδος ὅ,τι ἐδιηγῆθη διὰ στόματος ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Κύπρου Κωνσταντίνος, ὅτι δηλαδή « ἄνθρωπός τις ἐν τῇ πόλει τῇ λεγομένῃ Κιτίῳ, τῇ « ἡμέρᾳ τῆς ἁγίας Θεοτόκου, πεντεκαιδεκάτῃ τοῦ Αὐγούστου, « εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναόν, τοῦ κοσμηῆσαι αὐτὸν βῆλαις· καὶ λαβὼν « ἦλον, ἔπηξεν αὐτὸν ἐν τῷ τοίχῳ, εἰς αὐτὸ τὸ μέτωπον τῆς « εἰκόνος τοῦ ἁγίου Πέτρου. Σχοινίον οὖν δήσαντος, καὶ ἀπλώ- « σαντος τὸ βῆλον, ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ὁδύνη ἐπέλαθεν αὐτὸν ἐν « τῇ κεφαλῇ καὶ τῷ μετώπῳ ἀφόρητος· καὶ διέμεινε τῆς δύο « ἡμέρας τῆς ἐορτῆς κείμενος καὶ βασανιζόμενος. Γινούς δὲ ὁ ἐπί- « σκοπος τοῦ Κιτίου, ἐμέμψατο, καὶ ἐκέλευσεν αὐτῷ ἀπελθόντι, « ἐκβαλεῖν τὸν ἦλον ἀπὸ τῆς εἰκόνος. Ἀπελθὼν δὲ, καὶ τοῦτο « δράσας, σὺν τῷ ἐκβαλεῖν τὸν ἦλον ἐκουφίσθη τῆς ὁδύνης. Ἐρω-

« τηθείς οὖν ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Κιτίου, μεθ' ὅρκου κατέθετο
 « ταῦτα οὕτως ἔχειν ἐπὶ συνόδου.» (Σελ. 795). Ἐρωτᾶται
 παρὰ τῆς συνόδου ὁ ἐπίσκοπος Κιτίου, καὶ κατατίθεται μεθ'
 ὅρκου ἐπ' αὐτῆς· ἡ σύνοδος ἀποδέχεται τὴν μεθ' ὅρκου κατὰ-
 θεσιν τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ὁ σοφὸς οἰκονόμος λέγει, ὅτι ἡ σύνο-
 δος ἀποφαίνεται κατὰ τοῦ ὅρκου ἐν τῷ ἐπιλόγῳ!

Παραδραμοῦσα λοιπὸν ἡ σύνοδος τὴν εὐκαιροτάτην ἀφορμὴν
 εἰς τὸ ν' ἀποφανθῇ τῶντι κατὰ τοῦ ὅρκου, ἀπαγορεύουσα αὐ-
 τὸν τοῦ λοιποῦ αὐστηρῶς διὰ ῥητοῦ κανόνος, ἂν ἐνόμιζεν αὐτὸν
 κακὸν καὶ ἀσυγχώρητον, ἀποφαίνεται ἐναντίον αὐτοῦ, κατὰ τὸν
 σοφολογιώτατον οἰκονόμον, ποῦ; Ὅπου δὲν εἶχεν οὔτε ἀφορ-
 μὴν, οὔτε λόγον — ἐν τῷ ἐπιλόγῳ τῆς ἀνατροπῆς!!! Κύριος
 εἶναι ὁ ἄνθρωπος νὰ φρονῇ καὶ γράφῃ ὅπως θέλει· πρέπει ὅμως
 νὰ ἡξέυρη, ὅτι, ἐν ᾧ δὲν πείθει οὐδ' αὐτοὺς τοὺς ἀκριτωτέ-
 ρους θαυμαστάς τῆς μεγάλης σοφίας του, γίνεται καὶ αὐτὸς
 καταγέλαστος. Συνοδικὴ ἀπόφανσις κατὰ τοῦ ὅρκου τὸ ἐν τῷ
 ἐπιλόγῳ· « ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα ἡμῶν! »

Καὶ πόθεν ὠρμήθη ἡ σύνοδος εἰς τὴν ἀπόφανσιν ταύτην;
 Κατὰ τὸν σοφολογιώτατον οἰκονόμον ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας·
 « Ἐπειδὴ καὶ τινες τῶν ἐκ τῆς αἰρέσεως τῶν Εἰκονομάχων ἐπι-
 « στρεφόντων εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἦσαν ἐν τῇ αἰρέσει ταύτῃ
 « ὁμωμοκότες (αὐτόθ.), συνωμόσαντες δηλαδὴ μετὰ τῶν αἰρε-
 « τικῶν, καὶ συναναθεματίσαντες τοὺς ὀρθοδόξους, περὶ τούτου
 « τοῦ ἀθεμίτου ὅρκου ἐγένετο λόγος μετὰ τῶν πατέρων, καὶ ὁ
 « πατριάρχης Ταράσιος εἶπεν, ὅτι « ὀφείλουσιν ἐξιλεώσασθαι τὸν
 « θεὸν περὶ τοῦ ἀθεμίτου ὅρκου, » καὶ ὁ θεὸς τοὺς συγχωρεῖ.
 « Διὰ τοῦτον μάλιστα τὸν λόγον προσετέθη εἰς τὸν ἐπίλογον
 « τῆς Ἀνατροπῆς τὸ ἀνωτέρω· « ὅρκῳ μὴ ἐθίσωμεν τὸ στόμα
 « ἡμῶν κ.τ.λ. » ὡς θεῖον παράγγελμα, καὶ μόνον προφυλακτι-
 « κὸν καὶ ἀπὸ τῶν ἀθεμίτων ὅρκων καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιπορείας.»
 Ἄς εἴπῃ καὶ αὐτὸς ὁ ἀδιαφορώτατος ἄνθρωπος, ἂν δὲν παρα-
 λαλῇ καὶ ἐνταῦθα ὁ σοφολογιώτατος οἰκονόμος. Τί σημαίνει τό·
 « Ἐπειδὴ καὶ τινες τῶν ἐκ τῆς αἰρέσεως τῶν Εἰκονομάχων ἐπι-

« στρεφόντων εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἦσαν ἐν τῇ αἵρέσει ταύτῃ ὁμω-
 « μοκότες, συνώμοσαντες δηλαδὴ μετὰ τῶν αἵρετικῶν; » Ποῖοι
 ἦσαν οἱ αἵρετικοί, μεθ' ὧν συνώμοσαν καὶ συναναθεμάτισαν
 τοὺς ὀρθοδόξους οἱ Εἰκονομάχοι; Παχυλὴν ἄγνοιαν καὶ ἀμά-
 ρθειαν, ἀκατανόητον ἀλογίαν, ἐκφράζουσιν αἱ λέξεις αὗται! Ἡ
 περὶ ἧς συνεκροτήθη ἡ Ζ' οἰκουμενικὴ σύνοδος αἵρεσις ἦτον ἡ
 τῶν Εἰκονομάχων. Ἐκ τῶν αἵρετικῶν τούτων ἐπισκόπων ὅσοι
 μετέμελλήθησαν, προσῆλθον τῇ συνόδῳ, ὡς εἶπαμεν καὶ ἀνωτέ-
 ρω, ὡμολόγησαν τὸ ἑαυτῶν ἀμάρτημα, ἤτησαν συγγνώμην,
 ἔδωκαν καὶ ἐγγράφους λιβελλοὺς τῆς ἑαυτῶν πίστεως, ἐσυγ-
 χωρήθησαν, καὶ ἐγένοντο δεκτοὶ καὶ εἰς τὴν σύνοδον. Τοῦτο λέ-
 γουσι καθαρὰ τὰ πρακτικά. Ἀλλ' ἦσαν καὶ ἄλλοι, οἱ ὁποῖοι
 ἐπέμενον ἐν τῇ αἵρέσει, προφασίζόμενοι ὅρκον. Τοῦτο γίνεται
 δῆλον ἐξ ὧν ἐρρέθησαν, ὡς ἀνωτέρω, παρὰ τινων τῶν πατέρων
 περὶ τοῦ ἀθεμίτου αὐτῶν ὅρκου. Οἱ Εἰκονομάχοι λοιπὸν μετὰ
 τῶν Εἰκονομάχων συνώμοσαν καὶ συναναθεμάτισαν τοὺς ὀρθο-
 δόξους! Οὐδὲν ξένον! Ὁ ἐξ οἰκονόμων σοφὸς οἰκονόμος εἶναι ὁ
 γράφων καὶ λαλῶν! Ἄν ἔγραφεν ἄλλος, ἤθελεν εἰπεῖ· « Ἐπειδὴ
 « καὶ τινες τῶν ἐκ τῆς αἵρέσεως τῶν Εἰκονομάχων ἐπέμενον ἐν
 « τῇ αἵρέσει ταύτῃ ὡς ὁμωμοκότες, περὶ τούτου τοῦ ἀθεμίτου
 « ὅρκου ἐγένετο λόγος μετὰ τῶν πατέρων.» Ταπεινῶς παρα-
 καλοῦμεν τὸν σοφὸν ἄνδρα, ν' ἀναγνώσῃ προσεκτικώτερον καὶ
 τὸ μέρος τοῦτο τῶν πρακτικῶν τῆς Ζ' συνόδου. Ἀλλ' ἂν τὰ ἐν
 παρόδῳ παρὰ τινων τῶν πατέρων περὶ τοῦ ἀθεμίτου ὅρκου τι-
 νῶν τῶν Εἰκονομάχων ἐπισκόπων λαληθέντα ἔδωκαν ἀφορμὴν
 εἰς τὴν ἐν τῷ ἐπιλόγῳ προσθήκην, διὰ τί νὰ μὴ δώσωσι ταῦτα
 ἀφορμὴν εἰς θέσιν ῥητοῦ κανόνος, ἀπαγορεύοντος ὅλως τὸν ὅρκον,
 τὸν τε θεμιτὸν καὶ τὸν ἀθέμιτον, ὡς ὅλως ἀπηγορευμένον ὄντα
 παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ; Οὗτος ἤθελεν εἶναι τῶντι συνοδικῇ
 ἀπόφασις, καὶ ὅχι τὸ ἐν τῷ ἐπιλόγῳ μετὰ τῶν ἄλλων
 ἀποφάσεων ἀπλῶς καὶ ὡς ἐτυχεν ἐρριμμένον! Καὶ οὗτος
 ἐδύνατο ἴσως, ὡς οἰκουμενικῆς συνόδου παράγγελμα, νὰ ᾔται
 καὶ προφυλακτικὸν καὶ ἀπὸ τῶν ἀθεμιτῶν τοῦλάχιστον ὅρκων

καὶ ἀπὸ τῆς ἐπιτορκίας! Πλὴν διὰ τί ζητοῦμεν παρὰ τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου ὅ,τι δὲν ἔχει; Ζητοῦμεν παρ' αὐτοῦ λόγον! Ἀλλ' ἔχει λόγον; Γνωρίζει λόγον; Καὶ ἔγραφε τόσον ἀλόγως, ἂν ἐγνώριζε λόγον;

Εἶναι περίεργα καὶ τὰ κατόπιν λεγόμενα. « Ὁ δὲ σοφὸς ἀρ-
 » θρογράφος, ἂν ἀνεγίνωσκε τὸ Λαυσαϊκόν, ἤθελε βεβαίως προσ-
 » θέσει καὶ ἄλλο παράδειγμα ὅρκου, ζητηθέντος ὑπὸ δαίμονος
 » ἀπ' ἄλλον ἀσκητὴν, τὸ ὅποιον χάριν αὐτοῦ προσθέτομεν ἡμεῖς,
 » ὥς προϋπεσχέθημεν ἀνωτέρω. Καὶ εἰς τὸν ἀγιώτατον ἀσκητὴν
 » Μακάριον, πορευόμενον νὰ ἴδῃ τόπον ἔρημον, φημιζόμενον ὡς
 » παλαιὸν κατοικητήριον δαιμόνων, καὶ πάλιν νὰ ἐπιστρέψῃ,
 » ἐφάνησαν οἱ δαίμονες. Καὶ ἐκεῖνος μὲν τοὺς εἶπεν, ὅτι, ἀφ'
 » οὗ ὑπάγῃ ἕως ἐκεῖ, πάλιν ἐπιστρέφει· « οἱ δὲ δαίμονες εἶπον·
 » Τοῦτο ἡμῖν ὁμολόγησον ἐπὶ τῆς σῆς συνειδήσεως· καὶ ὁ τοῦ
 » Χριστοῦ δούλος (εἶπε)· Τοῦτο ποιήσω. Οἱ δὲ δαίμονες ἄφαρ-
 » τοι γεγόρασιν» (Λαυσαϊκ. Κεφ. κβ'. Σελ. 45). Οὕτω καὶ αὐτοὶ
 » οἱ δαίμονες, οἱ εἰς ὅρκους πολλάκις παρακινουῦντες, εὐχαρι-
 » στήθησαν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως βεβαίωσιν! » Κακῶς
 τῶντι ἐποιήσαμεν, διότι δὲν ἀνέγνωμεν τὸ Λαυσαϊκόν· καὶ κα-
 λῶς ποίων, μᾶς ἐλέγχει διὰ τοῦτο ὁ αἰδουσιμώτατος ἀρθρογρά-
 φος. Ἄν ἀνεγινώσκαμεν καὶ ἡμεῖς αὐτὸ, Κύριος οἶδεν ὅποιον
 θησαυρὸν ἰδυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἐν αὐτῷ! Ἰδοὺ αὐτὸς, διότι
 ἀνέγνωσε τὸ Λαυσαϊκόν, εὗρεκεν ἐν αὐτῷ, ὅτι οἱ δαίμονες εἶπον
 τῷ ἀσκητῇ Μακαρίῳ· Τοῦτο ἡμῖν ὁμολόγησον ἐπὶ τῆς σῆς
 συνειδήσεως! Καὶ ἐντεῦθεν ἐμαθεν ὁ αἰδουσιμώτατος πρεσβύ-
 τερος τὴν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως ἀντὶ ὅρκου δια-
 βεβαίωσιν! Πόσον κόπον κατεβόλομεν εἰς τὸ νὰ εὕρωμεν, ποῦ,
 καὶ παρὰ τίνος διατάσσεται, καὶ πότε διετάχθη ἢ ἐπὶ τῆς
 συνειδήσεως βεβαίωσις, καὶ δὲν ἐδυνήθημεν! Τοῦτο εὗρίσκε-
 το κρυμμένον εἰς τὸ Κεφ. ΚΒ'. Σελ. 45 τοῦ Λαυσαϊκοῦ!!
 Χάρις αὐτῷ μεγάλη, ὅτι ἐπρόδωκε καὶ ἄκων τὸ μυστήριον!
 Πλὴν ἐπαινοῦμεν τοὺς δαίμονας, διότι εὐχαριστήθησαν καὶ εἰς
 τὴν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως βεβαίωσιν τοῦ ἀσκητοῦ Μακαρίου· δὲν

κατακρίνομεν ὅμως διὰ τοῦτο καὶ τοὺς Ἕλληνας δικαστάς· διό-
τι δὲν εὐχαριστοῦνται εἰς τὴν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως βεβαίωσιν
τοῦ αἰδεσιμωτάτου πρεσβυτέρου, ἀλλ' ἀπαιτοῦσι παρ' αὐτοῦ
ῥηκον ἐπὶ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων κατὰ τοὺς καθεστῶτας νόμους
τῆς Ἑλλάδος. Ἄν δικασταὶ αὐτοῦ ᾗσαν δαίμονες, ἤθελον εὐχα-
ριστηθῇ καὶ εἰς αὐτοῦ τὴν διαβεβαίωσιν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως.
Ἀλλ' αὐτοὶ εἶναι ἄνθρωποι, καὶ ὡς ἄνθρωποι δὲν γίνονται ἀφα-
τοι, ἂν εὐχαριστηθῶσιν εἰς ὅ,τι ὁ νόμος δὲν διατάσσει. Ὅθεν, ἂν καὶ
ἰσχυρώτατον τὸ ἐπιχείρημα τοῦ εὐσεβεστάτου οἰκονόμου· «Οὕτω
» ΚΑΙ Αὐτοὶ οἱ δαίμονες, οἱ εἰς ῥηκούς πολλάκις παρακινουῦ-
» τες, εὐχαριστήθησαν εἰς τὴν ἐπὶ τῆς συνειδήσεως βεβαίω-
» σιν· » δὲν ἔχει ὅμως κάμμιαν ἰσχὺν ἐν Ἑλλάδι· διότι οἱ δι-
κασταὶ εἶναι ἄνθρωποι, καὶ δὲν εἶναι δαίμονες.

Ἀλλ' ἐρωτῶμεν τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ εὐσεβεστάτον πρεσβύ-
τερον καὶ οἰκονόμον, πῶς καὶ διὰ τί οἱ δαίμονες παρακινοῦσι
πολλάκις τοὺς ἀνθρώπους εἰς ῥηκούς; Θεωροῦσι τάχα κακὸν
τὸν ῥηκον, καὶ διὰ τοῦτο παρακινοῦντες τὸν ἄνθρωπον εἰς αὐ-
τόν, παρακινοῦσιν αὐτόν εἰς τὴν ἁμαρτίαν; Ἀλλ' ἂν ἡ ῥηκω-
μοσία ᾗτον ἁμαρτία, πῶς παρηγγέλλετο ἐν τῷ παλαιῷ νόμῳ
παρὰ τοῦ Θεοῦ; Ὁ Θεὸς ἤθελε παραγγεῖλαι ποτὲ εἰς τοὺς ἀν-
θρώπους ἁμαρτίαν; Ἦθελον ὁμώσει ἐν τῇ παλαιᾷ Διαθήκῃ
προφῆται καὶ ἄλλοι ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι; Ἦθελον ὁμώσει
ἐν τῇ Νέᾳ ὁ Παῦλος; (Οἰκονόμου Κατηχ. Σελ. 93) Ἦθελον
ὁμνύει πατέρες τῆς ἐκκλησίας; Ἦθελον ἐπάγει ῥηκον εἰς κλη-
ρικούς οἰκουμενικαὶ σύνοδοι; Ἦθελον ὁμώσει αὐτὸς ὁ Θεός, ἂν
ὁ ῥηκος ᾗτον κακὸν, καὶ ἡμάρτανεν ὁ ὁμνύων; Ἄν λοιπὸν ὁ
ῥηκος δὲν ᾗναι κακὸν, ἂν δὲν ᾗναι ἁμαρτία ἡ ῥηκωμοσία,
πῶς παρακινοῦσιν οἱ δαίμονες πολλάκις εἰς ῥηκούς τοὺς ἀνθρώ-
πους; Ἄν ὁ εὐσεβεστάτος πρεσβύτερος καὶ οἰκονόμος ἔλεγεν,
ὅτι οἱ δαίμονες παρακινοῦσι πολλάκις τοὺς ἀνθρώπους εἰς
ψευδορκίαν, εἰς ἐπιορκίαν, εἰς παρορκίαν, ἔλεγεν ἀλήθειαν·
διότι αὐτὰ εἶναι κακά· ὁ ψευδορκῶν, ὁ ἐπιορκῶν, ὁ πα-
ρορκῶν ποιεῖ ἁμαρτίαν, ὅχι ὁ ἀληθορκῶν, ὁ εὐορκῶν, ὁ ἐμ-

μένων πιστῶς εἰς τὸν ἀληθινὸν ὄρκον. Ἄν ὁ ἐξ οἰκονόμων οἰκονόμος ψευδῶς διεβεβαίωσεν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως, ἢ ψευδορκήσῃ ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων, ἔπραξε καὶ θέλει πράξει κατὰ παρακίνησιν τῶν δαιμόνων, παρ' ὧν ἔμαθε καὶ τὴν ἐπὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ συνειδήσεως διαβεβαίωσιν. Ἄν ἀληθῶς διεβεβαίωσεν, ἢ εὐορκήσῃ, ἢ παρακίνησις τῶν δαιμόνων δὲν ἔχει οὐδεμίαν χώραν εἰς τοῦτο. Κακῶς ἄρα ἐσυμπέρανεν ὁ σοφολογιώτατος οἰκονόμος ὅτι ἐσυμπέρανεν ἐκ τῆς ἐπὶ τῆς αὐτοῦ συνειδήσεως κατ' αἵτησιν τῶν δαιμόνων ὁμολογησίας τοῦ ἀσκητοῦ Μακαρίου !

Ἀφ' οὗ δὲ τόσον ἐμωρολόγησεν ὁ σοφὸς οἰκονόμος, ἐν τέλει ψηφίζει· « Καὶ λοιπὸν ὁ Κύριος ἀρθρογράφος ὀφείλει νὰ ὑπο-
 » κύψῃ εἰς τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου τὴν ἀπόφασιν, κα-
 » θὼς ὑπεσχέθη, ἂν ἴδῃ ἀπόδειξιν ἐκ τῆς Ζ' . » Τώρα τί ποιη-
 τέον ; Ἡθέλαμέν τα, καὶ ἐπάθαμέν τα ! Διὰ τί νὰ εἰπώμεν ἐν
 ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς· « Ἄς φέρῃ αὐτὸς τοιαύτην ἀπόφασιν
 » ἐκ τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου, καὶ τότε ἡ νεωτέρα κατι-
 » σχύει τῆς ἀρχαιοτέρας, ἥτοι τῆς τῆς ς' οἰκουμενικῆς συνό-
 » δου· διότι καὶ ὁ νεώτερος κανὼν καὶ νόμος κατισχύει τοῦ
 » ἀρχαιοτέρου ; » Ἡ ἀπόφασις τῆς συνόδου δὲν εἶναι ἀπόφαν-
 σις. Ἀλλ' ὅταν τοιοῦτος ἄνθρωπος τὸ λέγῃ, δύναταί τις
 ν' ἀμφιβάλλῃ περὶ αὐτοῦ ; Πλὴν δὲν ὑποκύπτομεν εἰς τὴν ἀπό-
 φασιν, καὶ ἄς πάθωμεν ὅτι πάθωμεν.

Ὅλον τὸ μακρὸν καὶ πλατὺ ἄρθρον τοῦ σοφοῦ οἰκονόμου εἶναι μωρολογία καὶ παραλογισμός· ἀλλὰ τὸ περὶ τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου μέρος αὐτοῦ εἶναι τὸ μωρότερον καὶ παραλογώτερον. Περιπαίζει ἐν αὐτῷ ὁ ἄνθρωπος τὸν κόσμον ὅλον. Καταφρονεῖ ἀσεβῶς τὸν λόγον. Παίζει ταῖς λέξεσι γέρων, ὡς ἔπαιζε ταῖς ἀστραγάλοις νέος. Ἀλλ' ἄλλο νεότης, καὶ ἄλλο πρεσβυτικὴ ηλικία ! Ὁ νέος συγχωρεῖται, ἂν ποτε μωρολογήσῃ καὶ παραλογισθῇ· εἰς τὸν γέροντα ὁμῶς, ἂν οὗτος ἔχῃ ἔτι σώας τὰς φρένας, εἶναι τὰ τοιαῦτα ἀσυγχώρητα. Καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἂν ἔγραφεν, ὅπως γράφῃ αὐτὸς, αὐτὸς, ὡς γέρων καὶ σοφός, ὥφειλε

καὶ αὐτὸν αὐστηρῶς νὰ ἐπιπλήξῃ, καὶ τὰ παρ' αὐτοῦ γεγραμμένα νὰ παραδώσῃ τῷ πυρὶ, καὶ ὅχι τῷ τύπῳ.

Διήλθομεν λοιπὸν τὴν Γ', τὴν Δ', τὴν Ε' καὶ τὴν Ζ' οἰκουμενικὴν σύνοδον· καὶ εἶδομεν, ὅτι αὐταί, ὅχι μόνον δὲν θεωροῦσιν ἀπηγορευμένον ὅλως τὸν ὄρκον, ἀλλὰ καὶ ὀρκίζουσιν ἐνώπιον αὐτῶν καὶ ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ μοναχοὺς, καὶ ἐπὶ τῶν ἀχράντων μάλιστα εὐαγγελίων. Καὶ ὁ ὀρθὸς λόγος συμπεραίνει ἐκ τῆς πράξεως ταύτης, ὅτι ὁ ὄρκος δὲν εἶναι ἀπηγορευμένος παρὰ τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κληρικοὺς. Ἄλλως αἱ ἀντιπροσωπεύουσαι τὴν μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, αἱ δόγματα πίστεως ὀρίζουσαι, καὶ κανόνας πολιτείας θέτουσαι εἰς αὐτὴν, δὲν ἤθελον ἐπάγει αὐτόν. Ἐχόντες ἄρα τὴν καθόλου ἐκκλησίαν, τὸν θεόπνευστον καὶ ὑπατον τῶν θείων γραφῶν ἔρμηνέα, ὑπὲρ ἡμῶν, ἔχομεν τὸ πᾶν. Καὶ ἂν τῶντι ἀπαγορεύετο παρὰ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου ὁ ὄρκος, ὅταν ἡ καθόλου ἐκκλησία, ὁ ἀρμοδιώτατος ἔρμηνεύς καὶ ἀκριβέστατος φύλαξ τῶς ἱερῶν γραφῶν, ὅχι μόνον δὲν ἀπαγορεύῃ αὐτόν, ἀλλὰ καὶ μεταχειρίζεται καὶ ἐπιβάλλει αὐτόν, πᾶς χριστιανὸς δίκαιον ἔχει νὰ θεωρῇ αὐτόν συγκεχωρημένον καὶ ἐπιτετραμμένον, ἀδιαφορῶν, ἂν ὁ δεῖνα καὶ δεῖνα πατὴρ τῆς ἐκκλησίας θέλῃ αὐτόν ἀπηγορευμένον. Ὅταν ἡ ἐπικράτεια δὲν ἀπαγορεύῃ τι δι' εἰδικοῦ νόμου, τί μᾶς μέλει τί φρονεῖ καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ ὁ Πέτρος καὶ ὁ Παῦλος; Καλὸν καὶ ἐπαινετὸν ἡ συμβουλὴ καὶ νοουθεσία· ἀλλ' ἡ συμβουλὴ καὶ νοουθεσία δὲν εἶναι οὔτε νόμος, οὔτε κανὼν. Καὶ ἐδῶ ἔπρεπε νὰ παύσωμεν· διότι καμμία ἄλλη μαρτυρία δὲν ὑπερισχύει τῆς τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων. Ἐὰν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ᾔναι ὑπὲρ ἡμῶν, τίς καθ' ἡμῶν; Ἀλλὰ θέλοντες νὰ κατελέγξωμεν ἔτι μᾶλλον τὸν σοφολογιώτατον οἰκονόμον τὸν ἐξ οἰκονόμων, φέρομεν ἐνταῦθα καὶ ἄλλα δύο ἐπισημώτατα παραδείγματα ὁρκωμοσίας.

Ὅλος ὁ χριστιανικὸς κόσμος γινώσκει, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι τῆς Ῥώμης ἤρξαντο ἐνωρὶς τοῦ νὰ καταβάλλωσι θεμέλια εἰς τὸ ὥκοδόμησαν κατόπιν λαμπρότατον κτίριον. Ὁφελούμενοι ἐκ τῶν ἐπιτηδείων περιστάσεων, ὑψώθησαν ὅπου κἀνεῖς δὲν ἐδύνατο νὰ προΐδῃ ἐξ ἀρχῆς. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἡμίθειοι ἢ ἰσόθιοι, ἢ μᾶλλον θεοὶ ἐπὶ γῆς κατασταθέντες ἐπίσκοποι τῆς Ῥώμης, ὠρκίζοντο κατὰ τοὺς ἄλλους χριστιανούς, ὅσάκις ἀπηγεῖτο τοῦτο ἀπ' αὐτῶν. Ἐδυνάμεθα νὰ φέρωμεν πολλὰ τούτου παραδείγματα· ἀλλ' ἀρκούμεθα εἰς δύο, Πελαγίου τοῦ Α' καὶ Λέοντος τοῦ Γ'.

Πελάγιος ὁ Α', ὁ ἀπὸ τοῦ ἔτους 555—59 πάπας Ῥώμης, κατηγορεῖτο παρὰ τῶν Ῥωμαίων, ὅτι ἐκακοποίησε τὸν προκάτοχόν του Βιγίλιον· καὶ ἄλλως δὲν ἦτον δυνατόν νὰ καθαρισθῇ ἀπὸ τῆς κατηγορίας ταύτης, εἰμὴ διὰ τοῦ ὅρκου. Τί πράττει λοιπὸν; Κρατῶν τὰ εὐαγγέλια καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῆς ἑαυτοῦ κεφαλῆς, ἀνέβη ἐπὶ τὸν ἄμβωνα, καὶ μεθ' ὅρκου ἐκαθάρισεν ἑαυτὸν ἀπὸ τοῦ ἐγκλήματος. « Qui (Pelagius) » a populo Romano factionis contra Vigilium (decessorem) incusatus, celebratis una cum Narse litanis, » apud S. Petrum ambone ascenso, Evangelioque super caput posito, juramento se crimine purgavit. » Marcellinus Comes in Chronico, de Pelagio Papa. — « Qui, Pelagius, tenens Evangelia et Crucem Domini » super caput suum, in ambonem ascendens, satisfecit » cuncto populo et plebi, quia nullum malum peregisset » contra Vigilium. » Anastas. Bibliothec. in Pelagio pag. 42.

Λέων ὁ Γ', ὁ ἀπὸ τοῦ ἔτους 795—817 πάπας Ῥώμης, ὁ καὶ τὰ ἱερὰ σύμβολον ἐν δυσὶν ἀργυραῖς πλαξίν Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ χωρὶς τῆς προσθήκης τοῦ Filioque (καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ) ἐγχαράξας, κατηγορεῖτο παρὰ τῶν Ῥωμαίων περὶ πολλῶν ἐγκλημάτων, ἀφ' ὧν ἠθέλησε διὰ τοῦ ὅρκου νὰ καθαρισθῇ. Ὅθεν μίαν ἡμέραν καταβαίνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου,

καί, παρόντων τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου τοῦ μεγάλου, πολλῶν ἀρχιεπισκόπων, ἐπισκόπων, ἄλλων κληρικῶν καὶ πλῆθους λαοῦ, λαβὼν εἰς τὰς χεῖρας τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια, καὶ ἀναβὰς τὸν ἄμβωνα, ὤμωσε λαμπρῇ τῇ φωνῇ. Ἄς ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν Βαρόνιον περιγράφοντα εἰς πλάτος τὴν σκηνὴν ταύτην.

« Alia vero die in eadem Ecclesia beati Petri apostoli,
 » in eorum praesentia, amplectus venerabilis Pontifex
 » sancta Christi quatuor Evagelia, coram omnibus ascen-
 » dit ambonem, et sub jurejurando clara voce dixit:
 » Quia de istis falsis criminibus, quae super me impo-
 » suere Romani, qui inique me persecuti sunt, scientiam
 » non habeo, nec talia egisse me cognosco ». Ἀκολουθῶν
 δὲ ὁ Βαρόνιος, λέγει. « Habetur autem totidem verbis
 » concepta ipsa formula purgationis a Leone Pontifice
 » facta, in hunc modum :

« Nota res est, fratres charissimi, malos adversum
 » me homines insurrexisse, meque ad vitam meam gra-
 » vissimis criminibus infamasse. Cujus rei cognoscen-
 » di gratia clementissimus hic ac serenissimus rex Ca-
 » rolus una cum sacerdotibus ac principibus suis in
 » hanc urbem se contulit. Quamobrem ego Leo Ponti-
 » fex S. R. E. a nemine judicatus neque coactus, sed
 » mea voluntate impulsus, purgo me, praesentibus vobis
 » coram Deo et angelis ejus, qui conscientiam novit, et
 » beato principe apostolorum, in cujus conspectu con-
 » sistimus, me neque sceleratas res, quas mihi objiciunt,
 » perpetrasse, neque perpetrari jussisse, Deum testans,
 » in cujus judicium venturi sumus, et in cujus conspectu
 » consistimus etc. » Baron. ad an. 800 Tom. IX pag.
 357—58. Anastas. Bibliothec. pag. 126.

Μετὰ ταῦτα εὐλογον κρίνομεν νὰ ἐξελέγξωμεν φράσεις τι-
 νὰς τοῦ σοφολογιωτάτου οἰκονόμου τοῦ ἐξ οἰκονόμων, εἰς
 τὰς συνόδους καὶ τοὺς πατέρας τῆς ἐκκλησίας ἀποβλεπούσας.

Εἵχομεν εἰπεῖ ἐν τῷ ἀριθ. 1535 τῆς Ἀθηνᾶς, ὅτι αἱ κατὰ τοῦ ὅρκου μερικαὶ τῶν πατέρων τῆς ἐκκλησίας γινώμιναι μένουσι γινώμιναι μερικαί. Καὶ κατόπιν τούτου ἐλέγομεν· « Ὅταν ἡ ἐκ-
 κλησία δὲν ἀπαγορεύῃ τὸν ἀληθινὸν ὅρκον, ὅταν τιμωρῇ τοὺς
 ἐπιорκοῦντας καὶ τοὺς ὀμνύοντας ἐθνικοὺς ὅρκους, ὅταν οἰκου-
 μενικαὶ σύνοδοι διὰ τῆς πράξεως αὐτῆς ὅχι μόνον δὲν ἀπα-
 γορεύωσι τὸν ὅρκον, ἀλλὰ καὶ ὀρκίζωσιν ἐνώπιον αὐτῶν κλη-
 ρικοὺς, ὁ ἀληθινὸς ὅρκος εἶναι συγκεχωρημένος. Σεβόμεθα τὰς
 συμβουλὰς τῶν κατὰ μέρος πατέρων· ἀλλὰ σεβόμεθα πολλῶ
 μᾶλλον τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους. » Ἐκ τοῦ λογικωτάτου
 τούτου λαμβάνει ἀφορμὴν ὁ σοφὸς οἰκονόμος, καὶ τί λέγει ἐν
 στήλῃ ιγ' ; Ἐντρεπόμεθα τῇ ἀληθείᾳ νὰ τὸ ἐπαναλάβωμεν ἐν-
 ταῦθα ! Τόσον μωρὸν καὶ ἀνόητον εἶναι ! Πλὴν ὅταν αὐτὸς δὲν
 ἐντρέπεται, διὰ τί νὰ ἐντραπῶμεν ἡμεῖς ; *Καὶ λοιπὸν οἱ πατέ-
 ρες δὲν ἐσέβοντο τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους· καὶ αἱ σύνοδοι μετὰ
 τῆς ἐκκλησίας δὲν ἐσέβοντο τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολὴν. Βαβαὶ
 τῆς ἀπονοίας ! » Βαβαὶ τῶντι τῆς ἀλογίας τοῦ μεγάλου οἰκονό-
 μου ! Ἐσέβοντο οἱ πατέρες τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους, καὶ αἱ
 σύνοδοι μετὰ τῆς ἐκκλησίας ἐσέβοντο τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολὴν·
 καὶ ὅμως οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ὠρκίζον καὶ ἐνώπιον αὐτῶν,
 καὶ ἐπὶ τῶν ἀχράντων μάλιστα εὐαγγελίων, καὶ ἐπισκόπους, καὶ
 πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους καὶ μοναχοὺς παρὰ τὴν εὐαγγελι-
 κὴν ἐντολὴν ! Πταίομεν ἡμεῖς κατὰ τοῦτο ; Ἡ ἐκκλησία εἶναι
 καὶ κατ' αὐτὸν τὸν οἰκονόμον καὶ θεόπνευστος καὶ ὕπατος ἐρ-
 μηγενὲς τῶν θείων γραφῶν. Ἀλλ' ὅταν αἱ ἀντιπροσωπεύουσαι
 τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἐρμηνεύωσι τὴν
 εὐαγγελικὴν ἐντολὴν· ■ Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὁμῶσαι ὅλως· »
 ἄλλως ἢ ὡς ἡρμήνευον αὐτὴν οἱ πατέρες, καὶ ἐπάγωσιν ὅρκον
 εἰς κληρικοὺς, πταίομεν ἡμεῖς κατὰ τοῦτο ; Βαβαὶ τῆς ἀλογίας !
 Ἀλλ' ὁ παραλογισμὸς τοῦ σοφωτάτου οἰκονόμου δὲν περιο-
 ρίζεται εἰς ἃς ἀνεφέρομεν ἀνωτέρω ὀλίγας λέξεις· ἐκτείνεται καὶ
 εἰς τὰ κατόπιν αὐτῶν λεγόμενα ἐν τῇ ιγ' στήλῃ. Πλὴν, ἂν καὶ
 νομίζωμεν, ὅτι ἐξυβρίζομεν αὐτὴν τὴν φρόνησιν, εἰάν θελήσωμεν

νά καταδείξωμεν ἡμεῖς καὶ αὐτῶν τὴν ἀλογίαν εἰς τοὺς φρονί-
μους αὐτῶν ἀναγνώστας, ὥς μᾶς συγχωρηθῇ ν' ἀναφέρωμεν καὶ
ταῦτα. « Ἀφ' οὗ παρεχάραξε τὸ χωρίον τῆς σ' συνόδου, παρέ-
στησε λοιπὸν καὶ τὴν σ' αὐτὴν, καὶ πάσας τὰς οἰκουμενικὰς
« συνόδους, ὁρμιζούσας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς ἐπὶ τῶν ἀρχιαν-
« των τοῦ θεοῦ λογίων, ὧν ὑπάρχει ἐν καὶ τὸ μὴ ὁμόσαι ὁλως
« ὡσὰν ἐπὶ τούτῳ ἐπρόκειτο ἐν τῷ μέσῳ τῶν θείων συνόδων τὸ
« εὐαγγέλιον ! » Βαβαὶ τῆς ἀλογίας ! Αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι
ὁρμιζον, ὡς εἶδομεν, καὶ ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς ἐπὶ τῶν ἀρχιαν-
των τοῦ θεοῦ λογίων, καὶ ὅμως ὁ αἰδεσιμώτατος ἀρθρογράφος
λέγει ἡμᾶς παριστάνοντας αὐτὰς ὁρμιζούσας ! Βαβαὶ τῆς ἀλογίας !

« Ἀλλ' ἂν ἀνεγίνωσκε προσεκτικώτερον τὰ πρακτικὰ τῶν
« οἰκουμενικῶν συνόδων, ἔβλεπεν ἐν τούτοις, ὅτι οἱ θεοὶ πα-
« τέρες ἐκεῖνοι (τοὺς ὁποίους αὐτὸς σέβεται (λέγει), διὰ νὰ
« παρακούῃ τὰς ἱεράς των διδασκαλίας) Ἀθανάσιος, Βασίλειος,
« Γρηγόριος, Χρυσόστομος, Κύριλλος, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν μεγάλ-
« λων φωστήρων τῆς ἐκκλησίας, αὐτοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι, τῶν ὁποίων
« τὰς ἀγίας ῥήσεις ἔπειμπον ὡς ἀκαταμάχτητα βέλη κατὰ τῆς
« πλάνης τῶν αἰρετικῶν αἱ θεοσύλλεκτοι σύνοδοι, ἐξηγουῦσαι δι'
« αὐτῶν τὰς θείας γραφάς. » Προσεκτικώτατα ἀνέγνωμεν καὶ
τὰ πρακτικὰ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν,
καὶ ἴδομεν, ὅτι αἱ σύνοδοι ἐπὶ τῶν περὶ δογμάτων ὅρων ἐστη-
ρίζοντο μόνον καὶ μόνον εἰς αὐτὰς τὰς ἱεράς γραφάς· ἔφερον
δ' ἐνίοτε καὶ μαρτυρίας ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν πατέρων, ὅτε
αὗται ἦσαν σύμφωνοι πρὸς ἐκεῖνας. Ἀλλὰ τί ἐκ τούτου ; Μήπως
εἶναι περὶ τούτου ὁ λόγος ; Μήπως κατεκρίναμεν τοὺς πατέ-
ρας τῆς ἐκκλησίας, διότι εἶπομεν, ὅτι σεβόμεθα μὲν αὐτούς·
ἀλλὰ σεβόμεθα πολλῶ μᾶλλον τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους ; Πα-
ραλαλεῖ τῶντι ὁ αἰδεσιμώτατος !

« Καὶ πολλοὶ ἐξ αὐτῶν συμπαρήσαν εἰς τὰς οἰκουμενικὰς
« συνόδους καὶ αὐτοπροσώπως, ὡς ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἰς τὴν Α',
« ὁ θεολόγος Γρηγόριος εἰς τὴν Β', ὁ Κύριλλος ὁ τῆς Γ' πρόε-
« δρος, καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλας· ἢ μήπως εἰς μὲν τὰς συνόδους εὐ-

« λόγουν οὗτοι τὸν ὅρκον, εἰς δὲ τὰ ἴδια συγγράμματά των
 « τὸν ἀπηγόρευον; » Δύο οἰκουμενικαὶ καὶ πολλαὶ τοπικαὶ σύνο-
 δοι συνεκροτήθησαν κατὰ μόνον τὸν Δ' αἰῶνα, καὶ δύο ἄλλαι
 οἰκουμενικαὶ κατὰ τὸν Ε'. Ἐπ' αὐτῶν ἐτέθησαν τόσοι καὶ τόσοι
 κανόνες περὶ πολλῶν ὑποθέσεων· περὶ δὲ τοῦ ὅρκου οὐδεμία σύνο-
 δος, οἰκουμενικὴ ἢ τοπικὴ, ὥρισέ τι, πρὸς κατάπαυσιν, ἢ ὅχι τῆς
 χρήσεως αὐτοῦ· διότι τοῦτο ἦτον ἀδύνατον· τοῦλάχιστον τῆς
 φρικτῆς αὐτοῦ καταχρήσεως. Εἰς τὰς συνόδους ταύτας συμπαρη-
 σαν τῶντι αὐτοπροσώπως καὶ ἐκ τῶν ἐναντίων τοῦ ὅρκου ἐν
 τοῖς ἑαυτῶν συγγράμμασι δεικνυμένων πατέρων τῆς ἐκκλησίας.
 Καὶ ἐπειδὴ ὁ ὅρκος ἐγένετο, καὶ συνεχῶς, καὶ παρὰ λαϊκῶν
 καὶ παρὰ κληρικῶν, ἐναντίον τῆς κυριακῆς ἐντολῆς, καὶ διὰ
 τοῦτο ἐκείνοι ἔγραφον καὶ ὠμίλουν κατ' αὐτοῦ, διὰ τί νὰ μὴ
 προτείνωσι κανόνα, ῥητῶς ἀπαγορεύοντα αὐτόν; Οὐδεὶς αὐτῶν
 εὐλόγον ἔκρινε τοιαύτην πρότασιν, οὔτε ὁ Ἀθανάσιος ἐπὶ τῆς
 Ἀ συνόδου, οὔτε ὁ Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός, Γρηγόριος ὁ Νύσ-
 σης, Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων ἐπὶ τῆς Β', οὔτε Κύριλλος ὁ Ἀλε-
 ξανδρείας ἐπὶ τῆς Γ'. Ἐξεναντίας, ἐν ᾧ ἐν τοῖς αὐτῶν συγγράμ-
 μασι κατακρίνουσι τὸν ὅρκον, ἐπὶ τῶν συνόδων καὶ ὀρκίζουσιν
 ἄλλους, καὶ αὐτοὶ ὀμνύουσι. Καί — τὸ παραδοξότερον! — ἐν
 αὐτοῖς τούτοις τοῖς αὐτῶν συγγράμμασι φαίνονται καὶ τὸν
 ὅρκον κατακρίνοντες, καὶ αὐτοὶ ὀμνύοντες! Ὅλων τούτων εἶδο-
 μεν ἐν τοῖς προηγουμένοις παραδείγματι. Ἔστε εἰς μὲν τὰς
 συνόδους εὐλόγουν τὸν ὅρκον· εἰς δὲ τὰ συγγράμματα αὐτῶν
 καὶ ἀπηγόρευον αὐτόν, καὶ ὠμυον αὐτοὶ!

« Σέβεται, λέγει κατόπιν περὶ ἡμῶν, τὰς οἰκουμενικὰς συνό-
 « δους· καὶ ὅμως παρακούει καὶ αὐτῶν τοὺς κανόνας. » Ἄπαγε!
 Ποῖον σε ἔπος φύγεν ἕρκος ὀδόντων, μέγιστον οἰκονόμε; Εἰς τίνων
 οἰκουμενικῶν συνόδων κανόνας παρηκούσαμεν; Ἰπάρχει κανὼν
 συνοδικὸς κατὰ τοῦ ὅρκου, καὶ παρηκούσαμεν εἰς αὐτόν;

« Αὐτὴ, λέγει πάλιν, ἡ Ξ' σύνοδος καὶ ἡ Ζ' ἐπεκύρωσαν καὶ
 « τῶν μερικῶν (ὡς λέγει) πατέρων τοὺς κανόνας, ὡς πνευμα-
 « τέμφορα παραγγέλματα! » Ναί, σοφώτατε οἰκονόμε! Ἡ Δ'

οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐπεκύρωσεν ἐν τῷ ἁ αὐτῆς κανόνι τοὺς κανόνας τῶν πρὸ αὐτῆς τριῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, τοὺς τῶν τοπικῶν συνόδων καὶ τῶν μερικῶν πατέρων, καὶ ἡ ζ' παραμοίως. Ἀλλὰ τί συμπεραίνεις ἐκ τούτου; Ἀνόητον πρᾶγμα ἔστι. Ἐπεκύρωσαν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι τοὺς παρὰ τινῶν πατέρων τεθέντας κανόνας. Ἀλλ' ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι ἡ ἐπικύρωσις αὐτῶν ἐγένετο καθ' ὅσον οὗτοι δὲν ἀντέβαινον εἰς τοὺς παρ' οἰκουμενικῶν συνόδων τεθέντας, καὶ εἰς τὴν πράξιν αὐτῶν. Ἐπεκύρωσεν ἡ σ' οἰκουμενικὴ σύνοδος καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου τοὺς κανόνας. Ἀλλ' ἐννοεῖται ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι αὐτὴ διὰ τῆς ἑαυτῆς πράξεως ἐξήρесе σιωπηλῶς τοῦ ΚΘ' τό· « Καθάπαξ ὁ ὄρκος ἀπηγόρευται » διότι μὴ ἐξαιροῦσα τοῦτο, ἤθελεν ἀντιφάσκεν αὐτὴ πρὸς ἑαυτήν· διότι αὐτὴ ὅχι μόνον ἀπηγορευμένον δὲν ἐθεώρησε τὸν ὄρκον· ἀλλὰ καὶ ἐπήγαγεν αὐτόν, καὶ εἰς τοίους ; — Εἰς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, ὡς ἐπραξε πρὸ αὐτῆς ἡ Γ' καὶ ἡ Δ'.

« Σεβόμενος λοιπὸν, λέγει κατωτέρω, τὰς σεπτὰς συνόδους, » σέβου, κ. ἀρθρογράφε, καὶ τοὺς θεοφόρους πατέρας, τοὺς » ὁποίους καὶ αὐταὶ αἱ θεῖαι σύνοδοι ἐσέβοντο, ὡς ἐξ ἐνὸς καὶ » τοῦ αὐτοῦ πνεύματος ἐλαμφθέντας. » Ναι, αἰδεσιμώτατε ἀρθρογράφε· σεβόμεθα τοὺς θεοφόρους πατέρας· ἀλλὰ σεβόμεθα πολλῷ μᾶλλον τὰς σεπτὰς συνόδους· διότι αὐταὶ εἶναι ἡ καθόλου ἐκκλησία, καὶ ὅχι οἱ κατὰ μέρος πατέρες. Σκέφθητι ὀλίγον τι ὀρθότερον περὶ τῆς μεταξὺ τῆς καθόλου ἐκκλησίας καὶ τῶν κατὰ μέρος πατέρων διαφορᾶς, καὶ θέλεις πληροφορηθῇ καὶ περὶ τῆς διαφορᾶς τοῦ σεβασμοῦ τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ τῶν πατέρων.

Ἐν στήλῃ ιθ' λέγει περὶ ἡμῶν· « Τί φιλολογεῖς τὰ ἱερὰ τῶν » ἁγίων συνόδων πρακτικά, διὰ νὰ διδάξῃς τὴν ἁγίαν καὶ » ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν τοῦ θεοῦ τί πρέπει νὰ φρονῇ περὶ ὁρ- » κου ; Μὴ δὲν εἶναι τῆς ἐκκλησίας ταῦτα τὰ ἱερὰ πρακτικά ; » Νέος, ἄνθρωπε, θεσμοθέτης θέλεις νὰ φανῇς εἰς τὰ πάτρια » ἱερὰ ; Τί συγκρούεις τοὺς ἁγίους πατέρας ἡμῶν πρὸς τὰς

« ἁγίας συνόδους, καὶ ταῦτα πρὸς τὰς εὐαγγελικὰς καὶ ἀπο-
 « στολικὰς διατάξεις ; Τόσαι μυριάδες χριστιανῶν καὶ ἐκκλη-
 « σιαστικῶν ἀνέγνωσαν πρότερόν σου τὰ τῶν συνόδων πρακτικά.
 « Τόσοι ἱεροὶ συγγραφεῖς, συγγράψαντες καὶ μετὰ τὴν σ' σύνο-
 « δον, (τὴν ὁποίαν φέρεις νομοθετήσασαν ἐπὶ τῶν κληρικῶν καὶ
 « τὸν ὅρκον καὶ τὸν τύπον αὐτοῦ), συμβουλεύουσι καὶ τὴν τοῦ
 « ὅρκου ἀποφυγὴν, καὶ σὺ πρῶτος ἀνέστης ν' ἀποδείξῃς πάντας
 « τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πατέρας σου πλανωμένους ; Φέρεις παρα-
 « δείγματα ἱερωμένων καὶ ἀσκητῶν, ἐξ ἀπάτης ἢ ἐξ ἀνάγκης,
 « ἢ δι' ὁποιανδήποτε περιστάσιν ὀρκωθέντων· ἀλλ' ἡμεῖς σοὶ
 « ἐπρωσθέσαμεν καὶ ἄλλα περισσότερα, καὶ τώρα σέ θεβαιοῦμεν,
 « ὅτι εὐρίσκονται καὶ ἐκκλησιαστικοί, οἵτινες καὶ εἰς τὰς ἰδιω-
 « τικὰς τῶν ἀναστροφῶν διὰ κακὴν ἔξιν ὀμνύουσι τὸ ὄνομα τοῦ
 « θεοῦ, καὶ ὅλα τὰ εἶδη τῶν ὅρκων· ἀλλὰ μήπως αἱ μερικαὶ
 « παραβάσεις ἀναιροῦσι τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν
 « ἐντολὴν ; » Δὲν εἶναι λόγοι ταῦτα ; Καὶ δὲν εἶναι λόγοι ἰ-
 « σχυροί ; Ἀλλ' ἡμεῖς συγκροοῦμεν, μέγα οἰκονόμει, τοὺς ἁγίους
 « ἡμῶν πατέρας πρὸς τὰς ἁγίας συνόδους, καὶ ταύτας πρὸς τὰς
 « εὐαγγελικὰς καὶ ἀποστολικὰς διατάξεις, ἢ συγκροούνται αὐ-
 « τῶν ; Ὅταν οἱ μὲν πατέρες τῆς ἐκκλησίας κατὰ μέρος κατα-
 « κρίνωσι καὶ ἀποδοκιμάζωσι τὸν ὅρκον· αἱ δὲ οἰκουμενικαὶ σύνο-
 « δοι ἐγκρίνωσιν αὐτὸν καὶ ἐπιδοκιμάζωσι· καὶ οὐ μόνον τοῦτο·
 « ἀλλὰ καὶ ἐπάγωσιν αὐταὶ ὅρκον ἐπὶ τῶν ἀχράντων εὐαγγελίων
 « εἰς συνδικοὺς, συγκροοῦμεν ἡμεῖς αὐτὰς πρὸς ἐκείνους, καὶ
 « ἐκείνους πρὸς ταύτας ; Ὅταν ἡ μὲν εὐαγγελικὴ διαταγὴ λέγῃ·
 « Μὴ ὀμῶσαι ὅλως· ἡ δὲ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἦτοι ἡ καθόλου
 « ἐκκλησία εἰς ἓν συντηγμένη, ὁ ἀείρουρος, δηλαδὴ φύλαξ, καὶ
 « θεοπρεπυστος καὶ ὑπατος ἐξ μνημεῖος τῶν θείων γραφῶν, λέγῃ·
 « Ὁμοῦ καὶ ὀρκίζῃ αὐτῇ ἐνώπιον αὐτῆς κληρικούς, ἡμεῖς συγ-
 « κροοῦμεν ταύτην πρὸς ἐκείνην, λέγοντες ὅτι γίνεται ; Καὶ
 « μερικαὶ παραβάσεις εἶναι ἢ πράξεις οἰκουμενικῶν συνόδων ; Δὲν
 « ὑλαρεῖ ὁ ἄνθρωπος ; Ὅταν λοιπὸν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι δὲν
 « παραβῶσιν, ἀλλ' ἄλλως ἐρηκνεύουσαι τὴν εὐαγγελικὴν ἐντολὴν,

ἐπιτάττωσι τὸν ὄρκον, τίς τολμᾷ νὰ ἀντείπη εἰς τὴν πράξιν ταύτην; Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν σύνοδος; Καὶ τί εἶναι ὁ πατριάρχης καὶ ἡ περὶ αὐτὸν σύνοδος πρὸς τὰς οἰκουμενικὰς συνόδους; Τί εἶναι ἡ μερικὴ πρὸς τὴν καθόλου ἐκκλησίαν; Ἰσχύει ἡ παρὰ τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου γινομένη τῆς εὐαγγελικῆς ἐντολῆς ἐρμηνεία περισσότερον τῆς παρ' οἰκουμενικῶν συνόδων γινομένης; Ἰσχύει ἡ περὶ τοῦ μὴ ὁμνύειν ὅλως γνώμη τοῦ πατριάρχου καὶ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου περισσότερον τῆς πράξεως τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ μάλιστα ὅταν ἡ γνώμη αὕτη δὲν συμφωνῇ πρὸς τὴν πράξιν αὐτῆς ταύτης τῆς Μεγάλης ἐκκλησίας, ὡς θέλει ἀποδεῖχθῃ τοῦτο ἐν τοῖς ἐπομένοις; Μένει λοιπὸν ἀκράδαντον τὸ κύρος τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων.

μεθ' ὑμῶν πρόβατα, καὶ, ὡς εἶπον ἤδη, ποιμαίνομεν καὶ ποιμαίνόμεθα! « Ἀγαπᾶτε τὸν Θεόν, ἵνα ἀγαπήσῃ ὑμᾶς ὁ Θεός. » (Sermo. 297, C. 11).

Εἰς πάντας τούτους τοὺς λόγους φαίνεται ἡ ἀξία ἢ τὰ πρωτεῖα τοῦ Πέτρου, συνάμα δὲ καὶ ἡ ἰσότης αὐτοῦ ἐν τῇ ἐξουσίᾳ μετὰ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, ἅτινα εἰς οὐδεμίαν περίστασιν, ἀποβλέπουσι τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ῥώμης Ἐπισκόπου, περὶ ἧς οὐδ' ἐσυλλογίσθη καὶ ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος νὰ μνημονεύσῃ ἐν ταῦθα, εἰ καὶ Δυτικὸς συγγραφεύς.

Οὕτω δὲ ταπεινῶς διὰ τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου ἐξηγεῖ τοὺς λόγους τούτους καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος, εἰ καὶ μεγαλύνων ἅμα τὴν ἀξίαν αὐτοῦ. « Πολλὰ μὲν ἐστὶ καὶ ἕτερα τὰ δυνάμενα δοῦναι παρρησίαν ἡμῖν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ δεῖξαι λαμπροὺς καὶ εὐδοκίμους· τὸ δὲ μάλιστα πάντων παρέχον ἡμῖν τὴν ἄνωθεν εὐνοίαν ἢ περὶ τοὺς πλησίον ἐστὶ κηδεμονία· ὕπερ οὖν καὶ ὁ Χριστὸς ἀπαιτεῖ τὸν Πέτρον, λέγων αὐτῷ, « Σίμων Ἰωνᾶ, ἀγαπᾷς με πλεῖον τούτων; » καὶ ἀκούσας τὴν ἀπάντησιν, Ναί, Κύριε, σὺ οἶδας ὅτι φιλῶ σε· πάλιν λέγει· « Βόσκε τὰ πρόβατά μου. » Καὶ τί δήποτε (ὁ Ἰησοῦς Χριστός,) τοὺς ἄλλους (Ἀποστόλους) παραδραμὼν τούτῳ περὶ τούτων (περὶ τῆς ἀγάπης) δηλονότι καὶ φροντίδος) διαλέγεται; — Ἐκκριτος ἦν τῶν Ἀποστόλων (ὁ Πέτρος,) καὶ στόμα τῶν μαθητῶν, καὶ κορυφή τοῦ χοροῦ· διὰ τοῦτο καὶ Παῦλος ἀνέβη ποτὲ αὐτὸν ἱστορῆσαι παρὰ τοὺς ἄλλους. Οὕτω δὲ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀποτείνεται πρὸς τὸν Πέτρον λέγων ταῦτα ἅμα δὲ καὶ δεικνύς αὐτῷ, ὅτι χρὴ θυγῆναι λοιπὸν, ὡς τῆς ἀρνήσεως ἐξεληλαμένης. Ἐγχειρίζεται αὐτῷ τὴν προστασίαν τῶν ἀδελφῶν· καὶ τὴν μὲν ἀρνήσιν οὐ προφέρει, οὐδὲ ὀνειδίξει τὸ γεγονός· λέγει δὲ, ὅτι φιλεῖς με, προῖστασο τῶν ἀδελφῶν, καὶ τὴν θερμὴν ἀγάπην, ἣν διὰ πάντων ἐπεδύκνεισο καὶ ἐφ' ἣ ἡγαλλιάσω, νῦν δεῖξον, καὶ τὴν ψυχὴν, ἣν ἔλεγες θήσειν ὑπὲρ ἐμοῦ, ταύτην ὑπὲρ τῶν προβάτων ἐπίδος τῶν ἐμῶν. Ἐπεὶ οὖν ἅπαξ ἐρωτηθεὶς καὶ

δεύτερον, (α) αὐτὸν τὸν τὰ ἀπορρήτα τῆς καρδίας εἰδὸτα μαρτυρα ἐκάλεσεν, εἶτα δὲ ἠρωτήθη (ὁ Πέτρος) καὶ τρίτον, (περὶ τῆς αὐτῆς πρὸς τὸν Κύριον ἀγάπης) συνεταράχθη, πάλιν δευδοικῶς τὰ πρότερα (καὶ γὰρ τότε δι᾽ ἡττυριζόμενος ἠλέγχετο μετὰ ταῦτα), διὰ τοῦτο πάλιν ἐπ' αὐτὸν καταφεύγει· τὸ γὰρ εἰπεῖν, (Κύριε) Σὺ οἶδας τὰ πάντα, τοῦτο ἐστὶ, τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα. Ὅρᾳς πῶς ἐγένετο βελτίων καὶ σωφρονέστερος, οὐκ αὐθαδιαζόμενος λοιπὸν καὶ ἀντιλέγων; Διὰ γὰρ τοῦτο ἐταράχθη, μή ποτε ἐγὼ μὲν νομίζω φιλεῖν, οὐ φιλῶ δέ· ὥσπερ καὶ πρότερον πολλὰ νομίζων καὶ δι᾽ ἡττυριζόμενος ἠλεγχομένη ὕστερον, καὶ ἡ παιδίσκη ἐνίκησέ με! Τρίτον δὲ αὐτὸν ἐρωτᾷ καὶ τρίτον ἐπιτάττει τὰ αὐτὰ, δεικνὺς ὅσου τιμᾶται τὴν προστασίαν τῶν οἰκείων προβάτων, καὶ ὅτι τοῦτο μάλιστα τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης σημεῖον.» (Ὅμιλ. ἐπὶ Ἰωάννου ΠΗ')

Οἱ ἀρχαῖοι πατέρες ὅτε ἐθεώρουν τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ποιμνιον, ἐβλέπον αὐτὴν διοικουμένην οὐχὶ ὑπὸ μόνου τοῦ Πέτρου ἀλλ' ὑπὸ τῆς Ἀποστολικῆς συνόδου ἀπάσης. «Ἐν ποιμνιον, λέγει ὁ Ἅγιος Κυπριανὸς (ἐν τῷ περὶ ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας λόγῳ) παρουσιάζεται ποιμαινόμενον ἐν ὁμοφύλῳ συμφωνίᾳ, ὑπὸ πάντων τῶν Ἀποστόλων. «Καὶ τοῦτο παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ παιδευόμεθα, Πέτρον ποιμένα μεθ' ἑαυτὸν τῆς Ἐκκλησίας ἑαυτοῦ καθιστῶντος (διδάσκει ὁ μέγας Βασίλειος,) καὶ πᾶσι δὲ τοῖς ἐφεξῆς ποιμέσι καὶ διδασκάλοις τὴν ἴσιν παρέχοντος ἐξουσίαν.» (Ἀσκητικαὶ διατάξεις ΚΒ', 5.) Καὶ ὁ φίλος αὐτοῦ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ὁ καὶ Ναζιανζηνὸς, (ἐν τῇ κατὰ τοῦ Ναυάτου, τοῦ ἀπορρίπτοντος τὴν μετάνοιαν ΛΘ'

(α) Ὁ Σογγραφὸς παραφράζει τὸ χωρίον τοῦτο Ῥωσιστὶ ὡς ἐξῆς. «Μετὰ τὴν διττὴν ἐρώτησιν τοῦ καρδιογνώστου, ὁ Πέτρος ἤκουσε καὶ τρίτην ἐρώτησιν περὶ τῆς αὐτῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης καὶ συνεταράχθη· ἡ ἀνάμνησις τοῦ πρώτου πταίσματος ἐποίησεν αὐτὸν δειλότερον καὶ προσεκτικώτερον, διότι τότε μετὰ τὴν τολμηρὰν καὶ βεβαιωτικὴν ἀπάντησιν παρηκολούθησαν ἡ μικροψυχία καὶ ἡ πτώσις. Σ. τοῦ Μ.

ὁμιλίᾳ) φέρει εἰς παράδειγμα τὸ κείμενον τοῦ Ἰωάννου, οὐχὶ ἵνα μεγαλύνῃ τὸν Πέτρον· αὐτὸ δέχῃ Πέτρον τὸν μέγαν παθόντα τι ἀνθρώπινον περὶ τὸ σωτήριον πάθος; Ἰησοῦς δὲ ἐδέξατο, καὶ τῷ τρισσῷ τῆς ἐρωτήσεως καὶ τῆς ὁμολογίας τὸ τρισσὸν τῆς ἀρνήσεως ἐθεράπευσεν;»

Ἀλλὰ πληρέστερον πάντων ἐξηγῶν ἡμῖν ὁ Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας τὸ μέρος τοῦτο τοῦ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου, ἐφ' ᾧ οἱ Ῥωμαῖοι ὑπεραίρονται, λέγει· «Φαμέν οὖν ὅτι ἐκεχειροτόμητο μὲν ἤδη πρὸς τὴν Θεῖαν Ἀποστολὴν ὁμοῦ τοῖς ἐτέροις μαθηταῖς ὁ Θεσπέσιος Πέτρος· αὐτὸς γὰρ αὐτοὺς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀποστόλους ὠνόμασε κατὰ τὸ γεγραμμένον. Ἐπειδὴ δὲ πραχθῆναι συμβέβηκε τὰ τῆς Ἰουδαίων ἐπιβουλῆς, καὶ τι μετὰξὺ διεπταίσθη, καὶ γέγονεν ἀκράτῳ γὰρ δείματι καταληφθεὶς ὁ Θεσπέσιος Πέτρος ἠρνήσατο τρεῖς τὸν Κύριον· θεραπεύει τὸ πεπονθός, καὶ ἀνταπαιτεῖ ποικίλως τὴν εἰς τρίτον ὁμολογίαν, ἀντίσταθμον ὥσπερ ἐκείνῳ τοῦτο τίθεις, καὶ ἀντίβροπον τοῖς πταίσμασιν ἐξαρτόων τὴν ἐπανόρθωσιν. Τὸ γὰρ λόγῳ διαπταισθὲν καὶ ἐν ψιλοῖς ἔχον ῥήμασι τῶν ἐγκλημάτων τὴν δύναμιν, κατὰ τὸν ἴσον δοίη τις ἂν ἀπολύσθαι τρόπον. Ἐξαιτεῖ δὲ εἰπεῖν, εἰ καὶ πλεον τῶν ἄλλων ἀγαπᾷ· καὶ γάρτοι κατὰ ἀλήθειαν, ἅτε δὴ καὶ μείζονος ἀπολελυκώς ἀνεξικακίας, καὶ οἶονεὶ πλουσιωτέρα χεῖροι τὴν τοῦ πλημμελήματος κομισάμενος ἄφρουν, τῆς τῶν ἄλλων ἀγάπης μείζονα πῶς οὐκ ἂν εἰκότως συλλέξας ἐν ἑαυτῷ, ταῖς εἰς ἄκρον ἡκούσας εὐνοίαις τὸν εὐεργέτην ἡμείψατο; Κοινὸν μὲν γὰρ ἅπασιν τοῖς ἁγίοις μαθηταῖς τὸ τετράφθαι πρὸς φυγὴν τῆς Ἰουδαίων ἀπανθρωπίας, ἀφόρητον αὐτοῖς ἐντιθείσης τὸ δαῖμα, καὶ τῆς τῶν στρατιωτῶν ἀγριότητος, τὸν ὥμὸν ἀπειλούσης θάνατον, ὅτε συλληψόμενοι παρῆσαν τὸν Ἰησοῦν· ἰδιαζόντως γεμὴν πρὸς τοῦτο συνέβη τὸ τοῦ Πέτρου πλημμέλημα, τὸ διὰ τῆς εἰς τρίτον ἀρνήσεως. Οὐκοῦν, ὥς πλείονα τῶν ἄλλων τὴν ἄφρουν κομισάμενος, ἐξαιτεῖται λέγειν εἰ καὶ πλεον ἀγαπᾷ. Καὶ γὰρ τὴν τοῦ Σωτῆρος φωνήν, «ὦ πολὺ

ἀφίσταται, πολὺ καὶ ἀγαπήσει, ὃ δὲ ὀλίγον ἀφίσταται, ὀλίγον ἀγαπᾷ (Λουκ. Ζ', 47).» Τύπος δὲ πάλιν ταῖς μὲν Ἐκκλησίαις ἐντέθηκεν εἰς τὸ χρῆναι τρίτον διερωτᾶν τὴν εἰς Χριστὸν ὁμολογίαν, τοὺς ἀγαπᾶν αὐτὸν ἐλομένους, διὰ τοῦ καὶ προσελθεῖν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι. Διδασκάλοις δὲ γνώσις διὰ τῆς τῶν προκειμένων εἰσθεόθηκε θεωρίας, ὡς ἂν ἑτέρως εὐαρεστήσαιεν τῷ πάντων ἀρχιποίμενι, τοῦτ' ἔστι Χριστῷ, εἰμὴ τῆς τῶν λογικῶν προβάτων εὐρωστίας καὶ τῆς εἰς τὸ εὖ εἶναι διαμονῆς ποιοῖντο φροντίδα. Οὐκοῦν διὰ μὲν τῆς εἰς τρίτον ὁμολογίας τοῦ μακαρίου Πέτρου, τὸ ἐν τριπλῷ γεγονὸς εἰς ἀπάρνησιν κατηργήθη πλημμέλημα. Διὰ δὲ τοῦ φάναι τὸν Κύριον, «Βόσκει τὰ ἀρνία μου,» ἀνανέωσις ὥσπερ τις τῆς ἤδη δοθείσης Ἀποστολῆς αὐτῷ γενέσθαι νοεῖται, τὸν μεταξὺ λύουσα τῶν πταισμάτων ὀνειδισμόν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας μικροψυχίαν ἐξαφανίζουσα.» (Ἑρμην. εἰς τὸ Κεφ. ΚΑ' τοῦ Ἰωάννου.)

Οὕτως ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Κυρίλλου ἑρμηνεία τοῦ χωρίου τούτου φαίνεται μάλλον ταπεινότερα διὰ τὸν Πέτρον, ἢ ἡ ἑρμηνεία τοῦ Χρυσόστομου· καὶ δὲν πρέπει νὰ φαίνεται θαυμαστὸν, ὅτι ὁ Ἐκκλησιαστικὸς οὗτος ῥήτωρ ὠνόμασε τὸν Πέτρον στόμα καὶ κορυφὴν τῶν Ἀποστόλων, διότι οὕτως ἐπίσης ἐκφράζεται καὶ περὶ τοῦ Παύλου. — «Οὐ γὰρ εἰκῆ, προσέγραψεν ὁ Λουκᾶς, ὅτι προσευχὴ δὲ ἦν ἐκτενὴς ὅλης τῆς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τοῦ Πέτρου· ἀλλ' ἵνα μάθωμεν ἡμεῖς, ὅσῃ ἰσχὺν ἐν οὐρανοῖς αἱ προσευχαὶ κέκτῃνται, ὡς Παῦλον καὶ Πέτρον κινδύνων ἀπαλλάττειν, τοὺς στύλους τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς κορυφαίους τῶν Ἀποστόλων, τοὺς περιβοήτους ἐν οὐρανῷ, τὸ τεῖχος τῆς οἰκουμένης, τὸ κοινὸν φυλακτήριον πάσης γῆς καὶ θαλάσσης.» (Λόγος Β' περὶ προσευχῆς).

Ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς, ὁμιλῶν περὶ τῶν χρεῶν τῶν ποιμένων, ὁ Χρυσόστομος, ἀναφέρει τὸ αὐτὸ κείμενον καὶ ἀποδίδει τὴν ἔννοιαν αὐτοῦ ἐν γένει πρὸς τοὺς ποιμένας. «Ὁ Χριστὸς τῷ Κορυφαίῳ τῶν Ἀποστόλων καὶ ὑπὲρ

τοὺς ἄλλους φιλοῦντι αὐτὸν τοῦτο τὸ ποιμνιον ἐνεχείρισε, πρό-
τερον ἐρωτήσας αὐτὸν, «εἰ φιλοῖτο παρ' αὐτοῦ,» ἵνα μάθῃς ὅτι
τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων τῆς ἀγάπης τῆς εἰς αὐτὸν (τὸν Χριστὸν)
τεκμήριον τίθεται· καὶ γὰρ νεανικῆς τοῦτο δεῖται ψυχῆς. Ταῦτα
δέ μοι περὶ ἀρίστων εἴρηται ποιμένων· οὐ περὶ ἑμαυτοῦ, καὶ
τῶν καθ' ἡμᾶς, ἀλλ' εἴτις τοιοῦτος, οἷος ὁ Παῦλος ἦν, οἷος ὁ
Πέτρος, οἷος ὁ Μωϋσῆς. (Ὁμιλ. ΚΘ').

Κατωτέρω, ἐν τῇ αὐτῇ ἐρμηνείᾳ, οὐδαμοῦ χωρίζει τὸν Πέ-
τρον ἀπὸ τοῦ Παύλου, καὶ λέγει εἰς τί συνίσταται το ἀληθές
μεγαλεῖον τῆς Ῥώμης· «Καὶ καθάπερ σῶμα μέγα καὶ ἰσχυρὸν,
ὀφθαλμοὺς ἔχει δύο λάμποντας τῶν ἁγίων τούτων (Ἀποστό-
λων) τὰ σώματα, οὐχ οὕτως ἐστὶν ὁ οὐρανὸς λαμπρὸς ὅταν ἀφῇ
τὰς ἀκτῖνας ὁ ἥλιος, ὥς ἡ Ῥωμαίων πόλις τὰς δύο ταύτας
λαμπάδας πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀφείσα. Ἐκεῖθεν ἀρ-
παγῆσεται Παῦλος, ἐκεῖθεν Πέτρος, ἐννοήσατε καὶ φρίξατε,
οἷον ὄψεται θέαμα Ῥώμῃ, τὸν Παῦλον ἐξαίφνης ἀνιστάμενον
ἀπὸ τῆς θήκης ἐκείνης μετὰ Πέτρου, καὶ αἰρόμενον εἰς
ἀπάντησιν τοῦ Κυρίου· οἷον ἀποστέλλει τῷ Χριστῷ ῥόδον
ἡ Ῥώμῃ, οἷους στεφάνους ἡ πόλις περικείται δύο, οἷας
χρυσᾶς ἀλύσεις διέζωσται, οἷας ἔχει πηγάς. Διὰ ταῦτα θαυ-
μάζω τὴν πόλιν, οὐ διὰ τὸν χρυσὸν τὸν πολὺν, οὐ διὰ τοὺς
κίονας, οὐ διὰ τὴν ἄλλην φαντασίαν, ἀλλὰ διὰ τοὺς στόλους
τῆς Ἐκκλησίᾳς τούτους.» (Ὁμιλ. ΛΒ').

Οὕτω μετὰ τοῦ Χρυσοστόμου μεγαλύνει αὐτοὺς καὶ ἡ οἰκου-
μενικὴ Ἐκκλησίᾳ, μὴ χωρίζουσα τὸν ἓνα ἀπὸ τοῦ ἄλλου, διὰ
τοὺς ὁμοίους ἀγῶνας καὶ τὴν αὐτὴν ἀξίαν.

«Οἱ τῶν Ἀποστόλων πρωτόθρονοι καὶ τῆς οἰκουμένης διδά-
σκαλοι, τῷ Δεσπότῃ τῶν ὅλων πρεσβεύσατε· εἰρήνην τῇ οἰκου-
μένῃ δωρήσασθαι καὶ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν τὸ μέγα ἔλεος.»

«Τοὺς ἀσφαλεῖς καὶ θεοφθόγγους κήρυκας, τὴν κορυφὴν τῶν
Ἀποστόλων σου Κύριε, προσελάβου εἰς ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν
σου καὶ ἀνάπαυσιν· τοὺς πόνους γὰρ ἐκείνων καὶ τὸν θάνατον ἐδέξω

ὕπὲρ πάσαν ὀλοκάρπωσιν, ὁ μόνος γινώσκων τὰ ἐγκάρδια.»

«Ἡ πέτρα Χριστὸς, τὴν πέτραν τῆς πίστεως δοξάζει φαιδρῶς τῶν μαθητῶν τὸν πρόκριτον, καὶ σὺν Παύλῳ ἄπασαν τὴν δωδεκάριθμον φάλαγγα σήμερον· ὧν δὲ τὴν μνήμην τελοῦντες πιστῶς, τὸν τούτους δοξάσαντα δοξάζομεν.» (Τροπάρ. κθ'. λ', Ἰουνίου).

Ἰπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἐκκλησιαστικαὶ ᾠδαὶ τῶν μεταγενεστέρων ἡδὴ αἰώνων, δοξάζουσαι ποτὲ μὲν τὸν ἕνα, ποτὲ δὲν τὸν ἕτερον Ἀποστόλον, αἵτινες, ἐὰν θεωρηθῶσι μεμονωμένοι καὶ μὴ συγκριθῶσι πρὸς τὰς λοιπὰς, δύνανται νὰ γεννήσωσι τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐξαιρετικῶς δῆθεν ἡ Ἐκκλησία μεγαλύνει τὸν κορυφαῖον Πέτρον· οὕτω π. χ. κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης αὐτοῦ ψάλλουσιν αὐτῷ·

«Ἡ κορυφαία κρηπὶς τῶν Ἀποστόλων, τὰ πάντα κατέλιπες καὶ ἠκολούθησας τῷ Διδασκάλῳ βοῶν αὐτῷ, σὺν Σοὶ θανοῦμαι, ἵνα καὶ ζήσω τὴν μακαρίν ζωήν· τῆς Ῥώμης δὲ γέγονας σὺ Πρωτεπίσκοπος, τῆς παμμεγίστου τῶν πόλεων, δόξα καὶ κλέος τῆς Ἐκκλησίας, Πέτρε, ἐδραίωμα, καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν ὄντως ταύτης, Χριστὸς ὡς προέφησεν.» (Μηναῖον ἐγκωμίων, Ἰουνίου λ').

Ἀλλ' ἐν ταῖς αὐταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ᾠδαῖς ἀπαντῶμεν ἰσοδυνάμους ἐκφράσεις καὶ περὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, ἰδίως δὲ περὶ τοῦ Παύλου, οὗ ἡ μνήμη συνεορτάζεται.

«Παῦλε, στόμα Κυρίου, ἡ κρηπὶς τῶν δογμάτων, ὁ ποτὲ μὲν διώκτης Ἰησοῦ τοῦ Σωτῆρος, νῦν δὲ καὶ πρωτόθρονος τῶν Ἀποστόλων γενόμενος μακάριε.» (Μηναῖον, κθ' Ἰουνίου σιχηρά).

Καὶ οὐ μόνον τῷ Παύλῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ Ἀποστόλῳ Ἰακώβῳ, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης αὐτοῦ ψάλλεται·

«Καὶ Ἄρχων, Ἀπόστολε, κατασταθεὶς ἀπάσης τῆς γῆς.» (Μηναῖον, Ἀπριλίου λ', ᾠδὴ ἡ). Ὁ δ' ἕτερος Ἰάκωβος, ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου καὶ πρῶτος Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων, μεγαλύνεται ὡς «Διάδοχος τοῦ Ἀρχιεπίμενος Χριστοῦ (Μηναῖον, κγ' ὁκτω-

βρίου, στιχηρά), Ἀδελφὸς χρηματίσας καὶ διάδοχος, Πρωτό-
 θρονος, μέγιστος Ἀπόστολος, Πρωτεπίσκοπος, Ποιμὴν τοῦ ποι-
 μνίου τοῦ ἐνσαρκωθέντος Ἀμνοῦ τοῦ Ὑψίστου καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ
 Θεοῦ, (ὡδὴ θ', Μην. ἐβδομὰς μετὰ τὴν Γέννησιν) καὶ αὐτὸς ὁ
 θρόνος αὐτοῦ ὀνομάζεται πρῶτος ἐν ταῖς αὐταῖς ᾠδαῖς· «Σιών
 δῆλωσαι τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ πρωτεῖα, διότι Μήτηρ Σιών ἐρεῖ
 ἄνθρωπος·» καὶ ἡ τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησία ἀληθῶς ἐτιμᾶτο
 ὡς Μήτηρ τῶν λοιπῶν. — Ἐκ τῶν μαρτυριῶν τούτων ἀποδει-
 κνύεται ἀδιαφιλονεικῶς, ὅτι ὅμοιαι ἐκφράσεις· «Στόμα, κο-
 ρυφή, Ἀρχὸν τῶν Ἀποστόλων, θεμέλιον, πέτρα τῆς Ἐκκλησίας»
 εἰ καὶ ἀπαντῶνται ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ᾠδαῖς, (αἵτινες δὲν
 εἶναι δόγματα, ἀλλ' ἐκχύσεις μόνον τῆς εὐγνώμονος καρδίας
 πρὸς τοὺς ἁγίους τοῦ Θεοῦ,) ἀναφέρονται ὅμως ὑπὸ τῆς Ἐκκλη-
 σίας οὐ μόνον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ
 τῶν ἄλλων, ὁμοίων αὐτῷ κατὰ τὴν τιμὴν Ἀποστόλων, ἐν οἷς
 οὗτος εἶχε μόνον τὸ πρωτεῖον τῆς τάξεως, ὡς λέγεται καὶ ἐν
 τῇ Εὐαγγελίῳ·

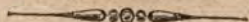
«Τῶν δὲ δώδεκα Ἀποστόλων τὰ ὀνόματα ἔστι ταῦτα· πρῶ-
 τος Σίμων, ὁ λεγόμενος Πέτρος» (Ματθ. Ι'. 2.) ὑπερ ἐξηγεῖ ὁ
 Χρυσόστομος οὕτως· «Ὁ Κύριος τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἀνδρέαν
 πρὸ τῶν λοιπῶν τίθησιν, διότι οὗτοι πρότερον πάντων προσε-
 κλήθησαν, εἶτα τὸν Ἰάκωβον πρὸ τοῦ Ἰωάννου, οὐ κατὰ τὴν
 ἀξίαν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἡλικίαν, ὡς συνήθως λογίζουσι τὸν ἕνα
 τῶν ἀδελφῶν ἄνωθεν τοῦ ἄλλου, ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ, ὁ Ἰωάννης
 οὐχὶ τῶν ἄλλων μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀδελφοῦ μείζων εἶναι.»
 (Ὅμιλ. ΛΒ', κατὰ Ματθ.)

Τὰ τροπάρια ταῦτα καὶ τὰς ἐκφράσεις τῶν ἁγίων Πατέρων
 ἔφερον εἰς μαρτύριον τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἡ οἰκουμένη Ἐκ-
 κλησία ἀπὸ τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπέδιδε
 τὸν προσήκοντα ἔπαινον τῷ Ἀποστόλῳ Πέτρῳ, μὴ ταπεινοῦσα
 ἐνώπιον αὐτοῦ τοὺς λοιπούς. ὧς εἶναι ἀναφαίρετον ἐν ταῖς
 Γραφαῖς τὸ ὄνομα πρωτόκλητος ἀπὸ τοῦ Ἀνδρέου καὶ τὸ ἀγα-

πῆτος ἀπὸ τοῦ Ἰωάννου, καὶ τὸ τέκνα τῆς βροττικῆς ἀπὸ τῶν δύο υἱῶν τοῦ Ζεβεδαίου, ὡς εἶναι ἀναφαίρετον, ὅτι ἀμφοτέρω οὗτοι ἦσαν κατὰ προτίμησιν μετὰ τοῦ Πέτρου μάρτυρες μεγάλων σημείων τοῦ Χριστοῦ, οὕτως ἀναφαίρετον εἶναι καὶ τὸ πρωτεῖον τοῦ Πέτρου μεταξὺ τῶν Ἀποστόλων· διότι αὐτὸν πάντοτε ὀνομάζουσι πρῶτον οἱ Εὐαγγελισταί, καὶ πρὸς αὐτὸν στρέφονται τινες ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων ἐκφράσεων τοῦ Χριστοῦ, καὶ μετὰ τὴν Ἀνάληψιν αὐτὸς πρωτεύει διὰ τοῦ λόγου ἐν Σιών, τῇ μητρὶ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Οὕτως ἐκπληροῦνται ἀκριβέστατα ἐπ' αὐτοῦ οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ, οἱ λεχθέντες ἐπὶ τοῦ δεῖπνου, ὅτε ἀνήγγειλεν αὐτῷ δόξαν, ὁμοίαν τῇ τῶν λοιπῶν μαθητῶν· «Ἰμεῖς δὲ ἐστέ οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πειρασμοῖς μου, καὶ καθίσθηθε ἐπὶ θρόνων, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλάς τοῦ Ἰσραὴλ», ἔπειτα, μὴ λυπῶν αὐτὸν ἔτι διὰ τῆς προῤῥήσεως περὶ τῆς τριττῆς ἀπαρνήσεως, λέγει πρὸς παραμυθίαν καὶ προφύλαξιν· «Σίμων, Σίμων, ἰδοὺ ὁ Σατανᾶς ἐξητήσατο ὑμᾶς, τοῦ συνιάσαι ὡς τὸν σῖτον· ἐγὼ δὲ ἐδεήθην περὶ σοῦ, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου· καὶ σὺ ποτὲ ἐπιστρέψας στήριξον τοὺς ἀδελφούς σου.» (Λουκ. ΚΒ', 28, 30, 31 32.)

Καὶ ἡ ἐκφρασις αὕτη, ἐφ' ἧς στηρίζονται οἱ Ῥωμαῖοι, δὲν μεγαλύνει τὸν Πέτρον, κατὰ τὰς ἐρμηνείας τῶν ἀρχαίων Πατέρων, ἀλλ' ἐκ τοῦναντίου ταπεινοῖ μόνον καὶ πορηγορεῖ ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ πάντας τοὺς πεσόντας· «Καὶ διὰ τί (σαφηνίζει ὁ Χρυσόστομος) εἰ πάντας ὁ Σατανᾶς ἠτήσατο, οὐ περὶ πάντων εἶπεν ὁ Κύριος ἐδεήθην; Οὐκ εὐδηλον ὅτι τοῦτό ἐστιν ὕπερ ἔμπροσθεν εἶπον, ὅτι καθαπτόμενος αὐτοῦ καὶ δεικνύς, ὅτι χαλεπώτερον τῶν ἄλλων αὐτοῦ τὸ πτώμα, πρὸς αὐτὸν τὸν Πέτρον μόνον τρέπει τὸν λόγον; Τοῦτο γὰρ σφόδρα αὐτοῦ καθαπτόμενος ἔλεγε, καὶ δηλῶν ὅτι τὸ πτώμα αὐτοῦ τῶν ἄλλων χαλεπώτερον καὶ πλείονος δεόμενον βοηθείας· καὶ γὰρ δύο ἐγκλήμασιν ἔνοχος ἦν, καὶ ὅτι ἀντεῖπε, καὶ ὅτι τῶν ἄλ-

λων ἑαυτὸν προὔθηκε· μᾶλλον δὲ καὶ τρίτον, ὅτι τὸ πᾶν ἑαυτῷ
ἀνέθηκε. Ταῦτα οὖν ἰώμενος, εἶπεν (ὁ Κύριος) γενέσθαι τὸ
πτῶμα, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους ἀφείας, πρὸς αὐτὸν (μό-
νον) ἀποτείνεται. Σίμων γάρ, φησι, Σίμων καὶ τλ.» (Ὁμιλ.
ΠΒ', κατὰ Ματθ.)

Γ'

Μαρτυρίαι ἐκ τῶν Ἀποστολικῶν πράξεων
καὶ ἐπιστολῶν.

ΜΕΤΑ τὰς Εὐαγγελικὰς ταύτας ῥήσεις, ἐξετάσωμεν μετὰ προσοχῆς ἐκ τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν Ἀποστόλων, εἰς τί ἰδίως συνίστατο τὸ πρωτεῖον τοῦ Πέτρου, ὅπως, παρὰβάλλοντες συγχρόνως τοὺς θείους λόγους πρὸς αὐτὰ τὰ συμβάντα, μὴ παρασυρθῶμιν ἐπομένως, μετὰ πολλοὺς αἰῶνας, ὑπὸ ἐρμηνειῶν αὐτῶν, κατὰ τὰς ἀνθρωπίνας ἀρχάς, καὶ οὐχὶ κατὰ Χριστὸν γενομένων. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ προσεκτικῇ ἐξετάσει, πρὸ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντα πρέπει νὰ φανῶμεν ἀμερόληπτοι, ἀποδίδοντες «τῷ τὴν τιμὴν, τὴν τιμὴν» (Ἐπιστ. πρὸς Ῥωμ. ΙΓ'. 8.) διότι οὐδὲν συμφέρον ἔχομεν νὰ κρύψωμεν ἀπὸ τῶν ἀπείρων μίαν περίστασιν, ἵνα δεῖξωσιν αὐτὴν ἔπειτα οἱ περισσοτέρων πείραν ἔχοντες καὶ κλονίσωσιν οὕτω τὴν πίστιν αὐτῶν. — Ἡ ἀλήθεια οὐ φοβεῖται τὸ φῶς, καὶ οὐδέποτε ἔχει χρεῖαν τῆς ἀνθρωπίνης πανουργίας.

Διὰ τίνος πράγματος ἀνοίγεται ἡ βίβλος τῶν Ἀποστολικῶν πράξεων; — Διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ δωδεκάτου εἰς τὸν τόπον τοῦ Ἰουδα. Τίς προτείνει; — Ὁ Πέτρος. Πῶς ἐκτελεῖται ἡ ἐκλογή; — «Καὶ ἔστησαν δύο, καὶ προσευξάμενοι, ἔδωκαν κλήρους αὐτῶν, καὶ ἔπεσεν ὁ κλῆρος ἐπὶ Ματθίαν, καὶ συγκατεψηφίσθη μετὰ τῶν ἑνδεκα Ἀποστόλων» (Πράξ. Α', 23—26) — Εἰς τῶν Δυτικῶν συγγραφέων φέρει ἐνταῦθα ἀπόσπασμα τῆς μαρτυρίας τοῦ Χρυσόστομου ὑπὲρ τῆς ἐξουσίας τοῦ Πέτρου, λέγων, ὅτι ἡδύνατο δῆθεν αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ πράξῃ τὴν ἐκλογὴν ταύτην. Ἀλλ' ἀναγνώσωμεν πληρέστερον τὸν Χρυσόστομον, πρὸς ἐξέλεγγιν τῆς ἀληθείας.

«Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις, φησὶν, ἀναστὰς Πέτρος ἐν μέσῳ τῶν μαθητῶν εἶπεν· «Ἄνδρες Ἀδελφοί,» κτλ. Ὁ Πέτρος πάντοτε προοιμιάζει τὸν λόγον (λέγει ὁ Χρυσόστομος) καὶ ὡς θερμὸς καὶ ὡς ἐμπιστευθεὶς παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὸ ποιῆμιον καὶ ὡς τοῦ χοροῦ πρῶτος. — Τί δὴποτε μόνος (ὁ Πέτρος) οὐ τὸν Χριστὸν ἠξίωσεν, ὥστε αὐτῷ δοῦναι εἰς τὸν τόπον Ἰούδα τινά; Διὰ τί καὶ ἀφ' ἑαυτῶν οὐ ποιοῦνται τὴν ἐκλογὴν; βελτίων γέγονε λοιπὸν ὁ Πέτρος αὐτὸς ἑαυτοῦ. Τοῦτο τοῖνον ἐστὶν εἰπεῖν περὶ τούτου. — Ὅρα δὲ αὐτὸν μετὰ κοινῆς πάντα ποιοῦντα γνώμης· οὐδὲν αὐθεντικῶς οὐδὲ ἀρχικῶς. Ἄνδρες, φησὶν, ἀδελφοί· εἰ γὰρ αὐτὸς ὁ Κύριος ἀδελφοὺς αὐτοῦ ἐκάλεσε (τοὺς μαθητάς), πολλῶν δὲ μᾶλλον οὗτος (ὁ Πέτρος), διὸ καὶ πάντων παρόντων τοῦτο ἀναφωνεῖ· ἰδοὺ Ἐκκλησίας ἀξίωμα, καὶ Ἀγγελικὴ κατὰστασις. Ἀναπόφευκτον ἦτο πληρωθῆναι ὁ ἀριθμὸς τῶν Ἀποστόλων· μὴ ἄράγε ὁ Πέτρος οὐκ ἠδύνατο αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ ἐκλέξει; βεβαίως ἠδύνατο, ἀλλ' οὐκ ἤθελεν, ἵνα μὴ κατηγορήσωσιν αὐτὸν ἐπὶ μεροληψίᾳ· πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ οὐκ ἔλαβε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. Καὶ ἔστησαν δύο· οὐχὶ αὐτὸς αὐτοὺς ἔστησεν, ἀλλὰ πάντες· τὴν γνώμην δὲ αὐτὸς εἰσηγήσατο, δείξας οὐδὲ αὐτὴν αὐτοῦ οὐσαν, ἀλλὰ ἄνωθεν κατὰ προφητείαν· — ὥστε ἐξηγητὴς γέγονεν, οὐ διδάσκαλος,» (Ὁμιλ. Γ', ἐπὶ τῶν πράξεϊ.)

Ἰδοὺ μετὰ πόσης προσοχῆς διασαφηνίζει ὁ Χρυσόστομος τὸ παράδειγμα τῆς πρωτοκαθεδρίας τοῦ Πέτρου, περὶ ἧς ἐμνημόνευσεν ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην. Οὗτος παρίστησι τὸν Πέτρον ἐνεργοῦντα ἐν πᾶσι συναινέσει τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, καὶ οὐδ' ἀποδίδει αὐτῷ τὸ ὄνομα τοῦ διδασκάλου, ἵνα μὴ ἀνυψώσῃ αὐτὸν ὑπὲρ ἄνω τῶν λοιπῶν· διὰ τοῦτο δὴ, ἀποδίδων αὐτῷ μόνῳ τὴν δύναμιν τοῦ ἐκλέξει ἕνα εἰς τὸν τόπον τοῦ Ἰούδα, ἐκφράζει διὰ τούτου τὴν ἡθικὴν ἰσχὺν τῆς ἐμπιστοσύνης, ἣν εἶχεν οὗτος ἐν τῇ συνόδῳ τῶν Ἀποστόλων, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ προνόμιον τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίας.

Καταβάντος δὲ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐπὶ πάντας τοὺς Ἀποστόλους, δὲν καταβαίνει διπλῇ χάρις ἐπὶ τὸν Πέτρον καὶ ὅμως αὐτὸς πάλιν ἄρχεται τοῦ λόγου πρὸς τὸν λαὸν καὶ μετατρέπει τρεῖς χιλιάδας· καὶ ἐνταῦθα πάλιν ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ αὐτοῦ, δεικνύων τὴν ὁμόνοιαν τῶν Ἀποστόλων, οἵτινες οἰκειοθελῶς παρεχώρησαν τῷ Πέτρῳ τὴν τιμὴν τοῦ λαλεῖν ἐξ ὀνόματος πάντων, λέγει ταῦτα· «σκοπεῖ δὲ καὶ τῶν Ἀποστόλων τὴν ὁμόνοιαν, αὐτοὶ παραχωροῦσιν αὐτῷ (τῷ Πέτρῳ) τῆς δημηγορίας· οὐ γὰρ ἔδει πάντας φθέγγεσθαι.» (Ὁμιλ. Δ'). Κατὰ τὴν μετὰ τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸν ναὸν εἰσόδον, ὁ Πέτρος ἰατρεύει τὸν ἀσθενοῦντα, καὶ προσάγει διὰ τοῦ λόγου ἐτέρας πέντε χιλιάδας λαοῦ εἰς τὴν πίστιν, καὶ διὰ τῆς Ἀποστολικῆς ἐξουσίας τιμωρεῖ τὸν Ἀνανίαν καὶ τὴν Σαπφείραν, ψευσθέντας τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, ὅτε ἔκρυψαν τὴν ἑαυτῶν περιουσίαν, ἣν ὤφειλον νὰ προσενέγκωσιν εἰς τοὺς πόδας τῶν Ἀποστόλων. Μαρτυρεῖ δὲ περὶ τῆς ἀληθείας τῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστοῦ ἐνώπιον τῶν Ἀρχιερέων, πρῶτον μετὰ τοῦ Ἰωάννου, ἔπειτα δὲ μετὰ πάντων, λέγων· «πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις.» (Πράξ. Ε', 29.)

Ἐφθικε καιρὸς σπουδαῖος ἐν τῇ αὐξανούσῃ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ, — ἡ σύστασις τοῦ Διακονικοῦ ἀξιώματος· ποῖος δὲ ἐνεργεῖ; — διηγηθῆτω τοῦτο ὁ Εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς· «Προσκαλεσάμενοι δὲ οἱ δώδεκα (Ἀπόστολοι) τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, εἶπον, οὐκ ἄρεστόν ἐστιν ἡμᾶς, καταλείψαντας τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις· ἐπισκέψασθε οὖν, ἀδελφοί, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἐπτά, πλήρεις Πνεύματος Ἁγίου καὶ σοφίας, οὓς καταστήσωμεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης· ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ Λόγου προσκαρτερήσομεν. Καὶ ἤρρεσεν ὁ Λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους· καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον καὶ λοιποὺς, οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν Ἀποστόλων· καὶ προσευξάμενοι ἐπέθηκαν αὐτοῖς τὰς χεῖρας.» (Πράξ. Γ', 2—6.) — Ἐν ταύτῃ λοιπὸν τῇ τοσοῦτον σπουδαίᾳ ἱεραρχικῇ

πράξει, οὔτε τὸ πρόσωπον οὔτε ὁ λόγος τοῦ Πέτρου διακρίνεται, ἀλλ' ἐνεργοῦσι πάντες ὁμοῦ.

Ὅτε δὲ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου, πάντες διεσπάρηναν εἰς τὰς πέριξ χώρας, πλὴν τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὁ Διάκονος Φίλιππος ἐδάπτισε τοὺς κατοικοῦντας τὴν Σαμάρειαν, τότε ἀκούσαντες περὶ τούτου οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις Ἀπόστολοι, ἀπέστειλαν πρὸς αὐτοὺς τὸν Πέτρον καὶ Ἰωάννην. Καὶ οὕτως ἰδοὺ ἡ Ἀποστολικὴ σύνοδος ἀποστέλλει ἤδη τὸν πρωτοκορυφαῖον, ἴσον τῷ Ἰωάννῃ, καὶ ἀμφοτέρω οἱ Ἀπόστολοι ὁμοίως ἐπετίθουν τὰς χεῖρας ἐπὶ τοὺς βαπτισθέντας, ἐκπληροῦντες τὴν δοθεῖσαν αὐτοῖς παραγγελίαν.

Ἐνταῦθα ἐμφανίζεται ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ἀποστολικῶν Πράξεων ἕτερον πρόσωπον, μέγα, ὡς καὶ ὁ Πέτρος, οὗτινος οἱ ἀγῶνες πληρώσουσι τὸ πλεῖστον τῆς βίβλου ταύτης, γραφείσης ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ (Ἀνανίου) καὶ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, ὅστις ὁμῶς οὐδαμοῦ παρεσιώπα κατ' ἀρχᾶς τοὺς ἀγῶνας τοῦ Πέτρου, οὐδὲ τὰ πρωτεῖα αὐτοῦ ἐν τῇ διδαχῇ καὶ τοῖς σημείοις. Τίς δ' οὗτος; ὁ Παῦλος, ὁ διώκτης τῆς Ἐκκλησίας, ὁ προσαχθεὶς εἰς τὴν πίστιν, οὐχὶ παρὰ τινος τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ὡς αὐτὸς περὶ ἐξυτοῦ μαρτυρεῖ ἐν τῇ πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῇ (Α', 11, 12, 13.). Ὁ Κύριος, πέμπων τὸν μαθητὴν Ἀνανίαν ἵνα βαπτίσῃ τὸν Παῦλον, λέγει περὶ αὐτοῦ· «Πορεύου, ὅτι σκεῦος ἐκλογῆς μοι ἐστὶν οὗτος, τοῦ βαστάσαι τὸ ὄνομά μου ἐνώπιον ἐθνῶν καὶ βασιλέων, υἱῶν τε Ἰσραὴλ. Ἐγὼ γὰρ ἀποδείξω αὐτῷ, ὅσα δεῖ αὐτὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματός μου παθεῖν.» (Πράξ. Θ, 15, 16). Ὁ Παῦλος ἐστὶν ὁ μόνος τῶν Ἀποστόλων, ὅστις προσήχθη εἰς τὴν πίστιν παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν Ἀνάστασιν, λαβὼν ἀμέσως παρ' αὐτοῦ τούτου καὶ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ Λόγου, οὐ μόνον πρὸς Ἰουδαίους, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἅπασαν τὴν οἰκουμένην, οὕτως, ὥσπερ ἐνεπιστεύθη καὶ τῷ Πέτρῳ τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασιν. Περιέργον δὲ τίνι τρόπῳ συναντῶνται

ἐν τῷ ἐπιβληθέντι αὐτοῖς ἀγωνίᾳ ἀμφοτέροι· οἱ ἀγωνιζόμενοι· ἀλλ' ἀκούσωμεν αὐτὸν τὸν Παῦλον γράφοντα· «Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ Εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ, ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρ' ἀνθρώπου παρέλαβον αὐτὸ, οὔτε ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἠκούσατε γὰρ τὴν ἐμὴν ἀναστροφὴν ποτε ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ, ὅτι κατ' ὑπερβολὴν ἐδίωκον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπόρθουν αὐτήν· καὶ προέκοπτον ἐν τῷ Ἰουδαϊσμῷ ὑπὲρ πολλοὺς συνηλικιώτας ἐν τῷ γένει μου, περισσοτέρως ζηλωτῆς ὑπάρχων τῶν πατρικῶν μου παραδόσεων. Ὅτε δὲ ἠυδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφορίσας με ἐκ κοιλίας μητρὸς μου, καὶ καλέσας διὰ τῆς χάριτος αὐτοῦ, ἀποκαλύψαι τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί, ἵνα εὐαγγελίζωμαι αὐτὸν ἐν τοῖς ἔθνεσιν· εὐθέως οὐ προσκνηθέμην σκαρὶ καὶ αἵματι, οὐδὲ ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα πρὸς τοὺς πρὸ ἐμοῦ Ἀποστόλους, ἀλλ' ἀπῆλθον εἰς Ἀραβίαν, καὶ πάλιν ὑπέστρεψα εἰς Λαμασκόν. Ἐπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς Ἱεροσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον, καὶ ἐπέμεινα πρὸς αὐτὸν ἡμέρας δεκαπέντε· ἕτερον δὲ τῶν Ἀποστόλων οὐκ εἶδον, εἰμὴ Ἰάκωβον τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κυρίου· (ὃ δὲ γράφω ὑμῖν, ἰδοὺ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐ ψεύδομαι) Ἐπειτα ἦλθον εἰς τὰ κλίματα τῆς Συρίας καὶ τῆς Κιλικίας. Ἡμην δὲ ἀγνοοῦμενος τῷ προσώπῳ ταῖς Ἐκκλησίαις τῆς Ἰουδαίας ταῖς ἐν Χριστῷ· μόνον δὲ ἀκούοντες ἦσαν, ὅτι ὁ διώκων ἡμᾶς ποτὲ νῦν εὐαγγελίζεται τὴν πίστιν, ἣν ποτε ἐπόρθει, καὶ ἐδόξαζον ἐν ἐμοί τὸν Θεόν.— Ἐπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ Βαρνάβαν, συμπαραλαβὼν καὶ τὸν Τίτον. Ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν, καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσιν, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι, μήπως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον. Ἀλλ' οὐδὲ Τίτος ὁ σὺν ἐμοί, Ἕλλην ὢν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι· διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεισῆλθον κατασκοπεῖσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν, ἣν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς κατα-

δουλώσωνται· οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου διαμείνῃ πρὸς ὑμᾶς. Ἀπὸ δὲ τῶν δοκούντων εἶναι τι, (ὅποιοί ποτε ἦσαν, οὐδέν μοι διαφέρει· πρόσσωπον Θεὸς ἀνθρώπου οὐ λαμβάνει·) ἐμοὶ γὰρ οἱ δοκούντες οὐδὲν προσανέθεντο, ἀλλὰ τοῦναντίον, ἰδόντες ὅτι πεπίστευμαι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς Πέτρος τῆς περιτομῆς, (ὁ γὰρ ἐνεργήσας Πέτρῳ εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς ἐνήργησε καὶ ἐμοὶ εἰς τὰ ἔθνη)· καὶ γνόντες τὴν χάριν τὴν δοθεῖσάν μοι, Ἰάκωβος καὶ Κηφᾶς καὶ Ἰωάννης, οἱ δοκούντες στύλοι εἶναι, δεξιὰς ἔδωκαν ἐμοὶ καὶ Βαρνάβᾳ κοινωνίας, ἵνα ἡμεῖς εἰς τὰ ἔθνη, αὐτοὶ δὲ εἰς τὴν περιτομὴν· μόνον τῶν πτωχῶν ἵνα μνημονεύσωμεν, ὃ καὶ ἐσπούδασα αὐτὸ τοῦτο ποιῆσαι. Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγνωσμένος ἦν. Πρὸ τοῦ γὰρ ἔλθειν τινὰς ἀπὸ Ἰακώβου μετὰ τῶν ἐθνῶν συνήθισεν. Ὅτε δὲ ἦλθον, ὑπέσπελλε καὶ ἀφώριζεν ἑαυτὸν, φοβούμενος τοὺς ἐκ περιτομῆς. Καὶ συνυπεκρίθησαν αὐτῷ καὶ οἱ λοιποὶ Ἰουδαῖοι, ὥστε καὶ Βαρνάβας συναπήχθη αὐτῶν τῇ ὑποκρίσει. Ἀλλ' ὅτε εἶδον, ὅτι οὐκ ὀρθοδοδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Πέτρῳ ἔμπροσθεν πάντων, Εἰ σὺ, Ἰουδαῖος ὑπάρχων, ἐθνικῶς ζῆς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς, τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις Ἰουδαΐζειν;» (Γαλᾶτ. Α'. 11—24. Β'. 1—14)

Τὰ μάλιστα ἀξιοσημείωτον ἐν τοῖς λόγοις τοῦ Παύλου εἶναι, ὅτι αὐτὸς ἔλαβεν ἀμέσως παρὰ τοῦ Χριστοῦ τὴν ἀποκάλυψιν, ὅτι ἐνεπιστεύθη αὐτῷ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς τῷ Πέτρῳ τὸ τῆς περιτομῆς, ὅτι ὡς στύλοι τῆς Ἐκκλησίας ἐτιμῶντο τότε οὐ μόνον ὁ Πέτρος, ὁ ὀνομασθεὶς πέτρα, ἀλλ' ἔτι καὶ ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, μάλιστα δὲ ὁ Ἰάκωβος ὠνομάσθη πρὸ τοῦ Πέτρου, Ἐπίσκοπος τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου κατὰ σάρκα, χειροτονηθεὶς δὲ ἐπὶ τῆς καθέδρας τῆς μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς Σιών, ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, ὅτε ἐφανερώθη αὐτῷ μετὰ τὴν ἀνάστασιν, ὡς μαρτυρεῖ

περὶ τοῦτου ὁ Χρυσόστομος ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ ΙΕ' κεφαλαίου τῆς πρώτης πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν ἀρχαίων παραδόσεων. Σημειωτέον δὲ, ὡς ἄξιον προσοχῆς, ὅτι, εἰ καὶ ἐκ τῆς βίβλου τῶν πράξεων φαίνεται ὅτι διὰ τοῦ Πέτρου ἠνοίχθη κατὰ πρῶτον ἡ πόλις τῆς θείας βασιλείας εἰς τοὺς ἐθνικοὺς, προσελθόντος εἰς τὴν πίστιν τοῦ Ῥωμαίου ἐκκτοντάρχου Κορνηλίου, — ὁ Παῦλος ὁμῶς ῥητῶς ἐπιβεβαιοῖ «ὅτι οὐ μόνον ἐνεπιστεύθη αὐτῷ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀκροβυστίας, καθὼς τῷ Πέτρῳ τὸ τῆς περιτομῆς, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πέτρος πρὸς τοῦτο ἔδωκεν αὐτῷ τὴν δεξιάν εἰς σημεῖον ἀμοιβαίας κοινωνίας.» Ἡ βίβλος τῶν πράξεων, περιγράφουσα τὴν διδασχὴν τοῦ Παύλου ἐν Ῥώμῃ, οὐδαμοῦ μνημονεύει περὶ τῆς τοῦ Πέτρου ἐν τῇ Πρωτευούσῃ ταύτῃ τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου, εἰ καὶ αἱ παραδόσεις τῶν πρώτων αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ μαρτυροῦσι περὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ μαρτυρικοῦ θανάτου ἀμφοτέρων τῶν Ἀποστόλων. Ἀλλὰ περὶ τοῦ ὅτι τὸ φῶς τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐκομίσθη κατὰ πρῶτον ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι οὗτος ἐπεσκόπευεν ἐκεῖ εἴκοσι πέντε ἔτη, — σιωπῶσιν οἱ ἀρχαιότεροι χρονογράφοι.

Ἐφέλιμον πάντοτε ἡ παραβολὴ τῶν τοιούτων χωρίων τῆς Ἀγίας Γραφῆς πρὸς τὰς ἐρμηνείας τῶν μεγάλων διδασκάλων τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας — ἰδοὺ τί λέγει, περὶ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων ἀμφοτέρων τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων ὁ Χρυσόστομος.

«Ἐπειτα μετὰ ἔτη τρία ἀνῆλθον εἰς Ἱερσόλυμα ἱστορῆσαι Πέτρον.» Τί ταύτης ταπεινοφρονέστερον γένοιτ' ἂν τῆς ψυχῆς; μετὰ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα κατορθώματα μηδὲν Πέτρου δεόμενος, μηδὲ τῆς ἐκεῖνου φωνῆς, ἀλλ' ἰσότημος ὢν αὐτῷ, ὁμῶς ἀνέρχεται ὡς πρὸς μεῖζονα καὶ πρεσβύτερον· καὶ τῆς ἀποδημίας αὐτῷ τῆς ἐκεῖ γίνεται αἰτία, ἡ ἱστορία Πέτρου μόνη. Ὅρᾳς πῶς τὴν προσήκουσαν αὐτοῖς ἀπονέμει τιμὴν, καὶ οὐ μόνον ἀμείνω, ἀλλ' οὐδὲ ἴσον ἑαυτὸν ἐκείνων εἶναι νομίζει; καὶ

τοῦτο ἐκ τῆς ἀποδημίας ταύτης δῆλον· καθάπερ γὰρ νῦν πολλοὶ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἡμετέρων πρὸς ἁγίους ἄνδρας ἀποδημοῦσιν, οὕτω καὶ Παῦλος πρὸς Πέτρον τότε διακείμενος ἀπῆει, μᾶλλον δὲ καὶ πολλῶ ταπεινότερον. Οἱ μὲν γὰρ νῦν ὠφελείας ἔνεκεν ἀποδημοῦσιν· ὁ δὲ μακάριος τότε ἐκεῖνος (Παῦλος), οὐχ ὥς μαθησόμενός τι παρ' αὐτοῦ, οὐδὲ ὥς διόρθωσιν τινα εὐξόμενος, ἀλλὰ διὰ τοῦτο μόνον, ὥστε ἰδεῖν αὐτόν, καὶ τιμῆσαι τῇ παρουσίᾳ· «Ἰστορῆσαι γὰρ φησι Πέτρον,» καὶ οὐκ εἶπεν ἰδεῖν Πέτρον, ἀλλ' ἰστορῆσαι Πέτρον, ὅπερ οἱ τὰς μεγάλας πόλεις καὶ λαμπράς καταμανθάνοντες λέγουσιν· οὕτω πολλῆς ἄξιον ἡγεῖτο σπουδῆς εἶναι (ὁ Παῦλος) καὶ τὸ μόνον ἰδεῖν τὸν ἄνδρα· τοῦτο δὲ καὶ ἀπὸ τῶν πράξεων δῆλον. Ὅτε γὰρ ἦλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα, πολλοὺς τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέψας, καὶ τοσαῦτα ἐργασάμενος, ὅσα τῶν ἐτέρων οὐδεὶς, πρῶτον μὲν εἰσέρχεται πρὸς Ἰάκωβον μετὰ πολλῆς τῆς ταπεινοφροσύνης, ὥς πρὸς μείζονα καὶ τιμιώτερον. Ἐπειτα συμβουλευόντος ἀνέχεται, καὶ συμβουλευόντος ἐναντία τῶν νῦν.» (Ὅμιλ. Α'. εἰς τὴν πρὸς Γαλάτας). Εἶτα δὲ λέγει καθαρῶς ὁ Χρυσόστομος, ὅτι ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἔδωκε τὴν γνώμην αὐτοῦ τῷ Παύλῳ ἵνα ὑπάγῃ κηρύττειν τοῖς ἔθνεσι. «Τίποτε τοῦτό ἐστιν ὃ φησιν; ἐν μὲν τῷ κηρύγματί φησι διειλούμεθα τὴν οἰκουμένην (ἵνα φωταγωγήσωμεν αὐτὴν τῷ φωτὶ τοῦ Εὐαγγελίου), καὶ γὰρ μὲν τοὺς ἐξ ἐθνῶν, ἐκεῖνοι δὲ τοὺς Ἰουδαίους ἔλαβον κατὰ τὸ τῷ Θεῷ δοκούν. (Ὅμιλ. Δ').

Ὑπάρχει ἔτι καὶ ἑτέρα ἔκφρασις τοῦ Παύλου ἐν τῇ πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῇ, ἐν ᾗ περιγράφων τοὺς μόχθους αὐτοῦ διὰ τὴν στερέωσιν αὐτῶν ἐν τῇ πίστει, δις ὁμιλεῖ περὶ ἑαυτοῦ λέγων· «Λογιζόμενοι γὰρ μηδὲν ὑστερηκέναι τῶν ὑπὲρ λίαν Ἀποστόλων,» (Β'. πρὸς Κορινθ. ΙΑ', 5. ΙΒ', 11.) καὶ ὁ Χρυσόστομος, ἐξηγῶν τὴν ἰδέαν αὐτοῦ, προστίθησιν. «Οὐκέτι πρὸς ἐκείνους (τοὺς ψευδαποστόλους), ἀλλὰ πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ποιούμενος τὴν σύγκρισιν· ὥστε εἰ ἐμοῦ τι πλεόν (ψευδαπό-

στολοι) ἴσασι, καὶ κείνων. — Καὶ ὅρα πῶς ἀνταῦθα μετριάζει. Οὐ γὰρ εἶπεν, ὅτι οὐδὲν μου πλέον εἶπαν οἱ Ἀπόστολοι· ἀλλὰ πῶς; λογίζομαι· οὕτω νομίζω, ὅτι οὐδὲν ὑστέρησα τῶν ὑπὲρ λίαν Ἀποστόλων. Ἐπειδὴ γὰρ καὶ τοῦτο ἐλάττωμα αὐτοῦ ἐδόκει εἶναι τὸ προλαβόντας ἐκείνους (πιστεῦσαι ἐν Χριστῷ) ὄνομα ἔχειν πλέον, καὶ μείζων περὶ ἐκείνους ἦν αἰδώς, καὶ ἔμελλον οὗτοι παρεισάγειν ἑαυτοὺς, διὰ τοῦτο πρὸς αὐτοὺς ποιεῖται τὴν σύγκρισιν μετὰ τοῦ προσήκοντος αὐτῷ σχήματος· διὸ καὶ μετ' ἐγκωμίων αὐτῶν μέμνηται, οὐχ ἁπλῶς τῶν Ἀποστόλων εἰπὼν, ἀλλὰ τῶν ὑπὲρ λίαν, Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην δηλῶν. (Ὁμιλ. ΚΓ'). Ἐνταῦθα δὲν φαίνεται τὸ ἰδιαιτέρον προνόμιον τοῦ Πέτρου.

Ἐπίσης περιέργον εἶναι νὰ ἴδῃ τις, τίνι τρόπῳ ἐν τῇ ἀρχετύπῳ Ἐκκλησίᾳ λύεται ἡ πρώτη ἀπορία, ἡ ἀποβλέπουσα εἰς τὴν περιτομὴν τῶν ἐθνικῶν, ὅτε οἱ πρόκριτοι τῶν Ἀποστόλων συνήχθησαν εἰς Ἱερουσαλὴμ καὶ ὁ Πέτρος μεταξὺ αὐτῶν πρωτεύει. Ἀνοίξωμεν τὴν βίβλον τῶν Ἀποστολικῶν πράξεων. Ὁ Παῦλος καὶ ὁ Βαρνάβας πέμπονται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας εἰς τὴν τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς μητέρα πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν. Συνήχθησαν δὲ οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πρεσβύτεροι ἰδεῖν περὶ τοῦ λόγου τούτου. Πολλῆς δὲ συζητήσεως γενομένης, ἀναστὰς ὁ Πέτρος εἶπε πρὸς αὐτοὺς, τίνι τρόπῳ ἀπ' ἀρχῆς ἤνοιξεν ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ τὴν θύραν εἰς τοὺς ἐθνικοὺς, καὶ εἰς τί συνίσταται ἡ ἀληθὴς πίστις πρὸς ἀπόλαυσιν τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. «Ἐσίγησε δὲ πᾶν τὸ πλῆθος, καὶ ἤκουον Βαρνάβαν καὶ Παύλου, ἐξηγουμένων ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεὸς σημεῖα καὶ τέρατα ἐν τοῖς ἔθνεσι δι' αὐτῶν. Μετὰ δὲ τὸ σιγῆσαι αὐτοὺς, ἀπεκρίθη Ἰάκωβος (Ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων καὶ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου) λέγων. Ἄνδρες ἀδελφοί ἀκούσατέ μου. Συμεὼν ἐξηγήσατο, καθὼς πρῶτον ὁ Θεὸς ἐπεσκέψατο λαβεῖν ἐξ ἐθνῶν λαὸν ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ κτλ. — διὸ ἐγὼ κρίνω μὴ παρενοχλεῖν τοῖς ἀπὸ τῶν ἐθνῶν ἐπιστρέφουσιν ἐπὶ τὸν Θεόν. Τότε

ἔδοξε τοῖς Ἀποστόλοις καὶ τοῖς Πρεσβυτέροις σὺν ὅλῃ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐκλεξαμένους ἄνδρας ἐξ αὐτῶν πέμψαι εἰς Ἀντιόχειαν μετ' ἐπιστολῆς περιεχούσης αὐτοὺς τοὺς λόγους τῆς ἀποφάσεως τοῦ Ἰακώβου· ἐν κεφαλίδι δὲ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐγράφη κοινῶς, μὴ ἀναφερομένου τοῦ προσώπου τοῦ Πέτρου, «οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Πρεσβύτεροι καὶ οἱ ἀδελφοί — ἔδοξεν ἡμῖν γενομένοις ὁμοθυμαδόν,» — εἰς δὲ τὸν ἐπίλογον, — «ἔδοξε γὰρ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι καὶ ἡμῖν» (Πράξ. ΙΕ', 4 — 28.).

Ἐπάρχει ἄραγε ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ Ἀποστολικῇ συνόδῳ, ἣτις ἐγένετο τύπος πασῶν τῶν μετὰ ταῦτα οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων, καὶ ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ ἐγκυκλίῳ ἐπιστολῇ, ἐλάχιστον καὶν τεκμήριον τῶν πρωτείων καὶ τοῦ προνομίου τοῦ Πέτρου ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων; Αὐτὸς ὁμιλεῖ πρῶτος, ἀλλὰ μετὰ μακρὰν συνοδικὴν συζήτησιν, καὶ διότι ἔμαλλεν εἰπεῖν περὶ τῆς δι' αὐτοῦ πρώτης ἐπιστροφῆς τῶν ἔθνικῶν, ὥσπερ καὶ ὁ Παῦλος κατόπιν περὶ τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ πρὸς τούτους· λύει δὲ τὸ ζήτημα ὁ Ἱεροσολύμων Ἐπίσκοπος Ἰακώβος, καὶ ἡ ἐπιστολὴ γράφεται, ἄνευ τινὸς διακρίσεως, ἐκ πάσης τῆς Συνόδου. Ἰδοὺ ὁ ἀληθὴς τύπος ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, καὶ ὁ Παῦλος ἐκφράζει ἐπίσης τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ διὰ συγκεντρώσεως ἐν μιᾷ καθέδρᾳ, ἀλλὰ διὰ πνευματικῆς ἐνότητος αὐτῆς ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης· «Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἓν βάπτισμα· εἷς Θεὸς Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ ἐν πᾶσι ὑμῖν. Ἐνὶ δὲ ἐκάστῳ ἡμῶν ἐδόθη ἡ χάρις κατὰ τὸ μέτρον τῆς δωρεᾶς τοῦ Χριστοῦ. — Καὶ αὐτὸς ἔδωκε τοὺς μὲν Ἀποστόλους, τοὺς δὲ Προφῆτας, τοὺς δὲ Εὐαγγελιστάς, τοὺς δὲ Ποιμένας καὶ διδασκάλους, πρὸς τὸν καταρτισμὸν τῶν Ἁγίων, εἰς ἔργον διακονίας, εἰς οἰκοδομὴν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα αὐξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα, ὅς ἐστιν ἡ κεφαλὴ, ὁ Χριστός» (Ἑφ. σ. Δ', 5, 6, 7, 11, 12, 13.).

Ὁ Χρυσόστομος ἐξηγεῖ οὕτω τοὺς λόγους τοῦ Παύλου περὶ τῶν διαφόρων τούτων βαθμῶν· «τίθησιν οὖν πρῶτον Ἀποστό-

λους καὶ Προφῆτας, εἶτα Εὐαγγελιστάς, οἱ εὐηγγελίζοντο τῷ κόσμῳ ὡς οἱ Ἀποστολοὶ. Ποιμένας δὲ καὶ διδασκάλους ὀνομάζει ὁ Παῦλος, τοὺς ὁλόκληρον ἐμπεπιστευμένους ἔθνος (ιδίως τινὸς Ἐκκλησίας)· τί οὖν, οἱ ποιμένες καὶ οἱ διδάσκαλοι ἐλάττους ; καὶ πάνυ, τῶν περιϊόντων καὶ εὐαγγελιζομένων οἱ καθήμενοι, καὶ περὶ ἓνα τόπον ἡσυχολημένοι, οἷος Τιμόθεος καὶ Τίτος.» (Ὅμιλ. ΙΑ΄.) — Διατί λοιπὸν ὁ μὲν Τιμόθεος καὶ Τίτος, οἱ ὑπὸ τοῦ Παύλου χειροτονηθέντες Ἐπίσκοποι εἰς Ἔφεσον καὶ Κρήτην εἰσὶ κατώτεροι αὐτοῦ, ὁ δὲ Αἰνὸς καὶ Κλήμης οἱ ὑπὸ τοῦ Πέτρου χειροτονηθέντες ἐν Ῥώμῃ, εἰσὶν ὅμοιοι αὐτῷ κατὰ τὴν ἐξουσίαν καὶ διάδοχοι αὐτοῦ, ἐν ᾧ, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν λόγων τοῦ Παύλου, ὁ Πέτρος δὲν ἦτο Ἐπίσκοπος ἀλλὰ μείζων Ἐπισκόπου ;

Ἄξιον παρατηρήσεως καὶ ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ὁ ἐρμηνεύσας δύω Εὐαγγέλια, τὰς πράξεις καὶ πάσας τὰς ἐπιστολάς τοῦ Παύλου, καὶ ὁμιλήσας πολλάκις περὶ τῶν πρωτείων καὶ τῆς ἀξίως τοῦ Πέτρου, περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Ἱεραρχικῶν αὐτῆς βαθμῶν, οὐδ' ἅπαξ καὶ ἐμεγάλυνε τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν, καὶ τοι ἄλλως κατέφευγεν εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Πάπᾶ Ἰννοκεντίου, ὅτε, διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν τοῦ πρεσβυτέρου τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, κατεβιβάσθη ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Βασιλευούσης. Ἀλλὰ περὶ τούτου ῥηθήσονται κατωτέρω ἐν οἷῳ κείῳ τόπῳ τὰ δέοντα.

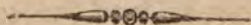
Διήλθομεν οὕτω, τὸν Χρυσόστομον ἀνὰ χεῖρας ἔχοντες, τοὺς πρώτους Ἀποστολικοὺς χρόνους, καθ' ὅσον οὗτοι ἀποκαλύπτονται ἡμῖν ἐκ τῆς βίβλου τῶν πράξεων καὶ τῶν ἐπιστολῶν, καὶ ἐκ τῶν ἐρμηνειῶν τῶν Ἀγίων Πατέρων, καὶ βλέπομεν ὅποια ἦσαν κατ' ἀρχὰς αἱ μυστηριώδεις ὁδοὶ τῆς θείας προνοίας πρὸς διοίκησιν τῆς τότε γεννωμένης Ἐκκλησίας. Μέχρις οὗ δὲ ἡ μικρὰ οἰκογένεια τῶν πιστῶν συνηθροίζετο ἔτι εἰς Ἱερουσαλὴμ, πρωτεύει μετὰ αὐτῶν λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ὁ Πέτρος, ὡς σῶμα καὶ κόρυφή τῶν Ἀποστόλων κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ Χρυσό-

στόμου, μὴ ὦν ὁμοῦς ἰδιαίτερος Ἐπίσκοπος τῆς Ἐκκλησίας ταύτης, διότι τοῖς Ἀποστόλοις ἀπέκειτο ἡ οἰκουμένη διδασκαλία, καὶ τούτου ἕνεκα, πρὸ τῆς διασπορᾶς αὐτῶν εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, ἦτο ἤδη προεχειρισμένος παρ' αὐτοῦ τοῦ Κυρίου τοποτηρητῆς τῆς Σιών, Ἰακώβος ὁ ἀδελφόθεος, ὃν εὐλαβοῦνται Πέτρος καὶ Παῦλος καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, καὶ ἐξ οὗ μάλιστα ἀποβρέουσιν αἱ ὀριστικαὶ γνώμαι ἐπὶ τῶν πρώτων συνελεύσεων τῆς Ἐκκλησίας.—Εἶτα ὁ Παῦλος καὶ ὁ Πέτρος κηρύττουσιν ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀλλὰ δὲν ἐπισκοπεύουσι, πρῶτος δὲ Ἐπίσκοπος προεχειρίσθη ἐκεῖ ὁ Εὐώδιος, ὡς ὁ Εὐαγγελιστὴς Μάρκος ὑπὸ τοῦ Πέτρου ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ὁ δὲ Τίτος ὑπὸ τοῦ Παύλου ἐν Κρήτῃ, καὶ ὁ Τιμόθεος ἐν Ἐφέσῳ· καὶ τοὶ δὲ ὁ Παῦλος διέμεινεν ἐκεῖ τρία ἔτη, καὶ ὁ Ἰωάννης διῆλθεν ἐπίσης εἰς αὐτὴν τὸ ὑπόλοιπον τοῦ μακροῦ βίου αὐτοῦ, οὐδεὶς ὁμοῦς τῶν δύο Ἀποστόλων ἐθεωρεῖτο ὡς Ἐπίσκοπος Ἐφέσου. Τοσούτον δὲ ὑπέροχον πάντων ἦτο τὸ Ἀποστολικὸν ἀξίωμα, τῶν δώδεκα Ἀποστόλων ὁμοῦς, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν ἐβδόμηκοντα, τῶν καταταχθέντων εἰς τὸν χορὸν τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ὥστε εἰ καὶ μετὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα ὁ ἀριθμὸς τῶν δώδεκα ἀμέσως ἀνεπληρώθη διὰ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Μαθθαίου, — μετὰ τὸν φόνον ὁμοῦς τοῦ Ἰακώβου, πολλὰ ταχέως συμβάντα, οὐδεὶς τῶν Ἀποστόλων προέτεινε πλέον τὴν ἐκλογὴν ἄλλου εἰς τὸν τόπον αὐτοῦ· — εἰς μόνον, ὁ Παῦλος, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐξελέχθη ἄνωθεν Ἀπόστολος, διὰ τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ τοῦ Κυρίου, καὶ ὡμοιώθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ κορυφαίου Πέτρου, σὺν αὐτῷ δὲ ἐκ συμφώνου διεμερίσαντο τὴν Οἰκουμένην, τοὺς Ἰουδαίους καὶ τοὺς Ἕλληνας.

Οὕτω δὲ ἀμφοτέρω οἱ Ἀπόστολοι κηρύττουσι μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐπισκοπεύουσιν ἐν Ῥώμῃ, καὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εἰρηναίου, συγγραφέως τοῦ δευτέρου αἰῶνος, χειροτονοῦσιν ἐκεῖ Ἐπίσκοπον πρῶτον τὸν Λίνον, ἔπειτα τὸν Ανάκλητον καὶ τέλος τὸν Κλήμεντα, συμβοηθὸν τοῦ Παύλου ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ

κηρύγματος, ὅστις ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Εἰρηναίου τρίτος ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, καὶ οὐχὶ ἀπὸ μόνου τοῦ Πέτρου καὶ Παύλου. Ὡς δὲ ἡ ἐν Ἐφέσῳ τελευτὴ Ἰωάννου τοῦ Εὐαγγελιστοῦ, οὐκ ἔθηκεν αὐτὸν ἐν τῷ Θεμελίῳ τῆς ἐπισκοπικῆς καθέδρας τῆς πόλεως ταύτης καὶ πάσης τῆς Ἀσίας, ὣν τὰς Ἐκκλησίας ἐκυβέρνηα οὗτος μέχρι τέλους τοῦ πρώτου αἰῶνος, οὕτω καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ Πέτρου ἐν Ῥώμῃ οὐκ ἔθηκεν αὐτὸν ἐν τῷ Θεμελίῳ τοῦ θρόνου τούτου, ἄλλως δὲ ἐτίθετο τότε καὶ ὁ Παῦλος, ὁ ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ τελευτήσας ἐκεῖ σὺν τῷ Πέτρῳ. — Ζῶντων ἔτι τῶν δύο τούτων Ἀποστόλων, οὔτε ἐκ τῶν πράξεων αὐτῶν, οὔτε ἐκ τῶν ἐπιστολῶν, ἀλλ' οὔτε ἐκ τῶν ἀρχαιοτάτων χρονογράφων βλέπομεν κεντρικὴν τινα διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ πρωτεύουσῃ τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου· ἀλλ' οὔτε δυνατόν ἦτο νὰ ὑπάρξῃ διοικήσις τοιαύτη, διαμεμερισμένη οὔσης τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς γῆς, διὰ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὴν διασπορὰν αὐτῆς, καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην· (διότι βλέπομεν τὸν μὲν Ἀπόστολον Θωμᾶν ἐν Ἰνδίας, τὸν δὲ Ματθαῖον ἐν Αἰθιοπία, τὸν Βαρθολομαῖον ἐν Βακτριανῇ, καὶ τὸν Ἀνδρέαν ἐν Σκυθίᾳ). Ἡ Ἐκκλησία ἡδύνατο εἶναι ἡνωμένη πνευματικῶς μόνον ἐν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ, τῷ μόνῳ Θεμελίῳ καὶ κεφαλῇ αὐτῆς, ἐξ οὗ καὶ ὁ Παῦλος ἐδέχθη κατ' ἐυθεΐαν, ἄνευ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀποστόλων, τὸ Εὐαγγέλιον, εἰ καὶ ἐβόα ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς· «μία πίστις, ἓν βάπτισμα, εἰς Θεὸς καὶ Πατὴρ.» — (Ἐφεσ. Δ', 6). Ἐκεῖνος, ὅστις εἶπέ ποτε τῇ Σαμαρείτιδι «ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις (ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ Οἰκουμένῃ) προσκυνήσετε τῷ Πατρί,» (Ἰωάν. Δ', 21.) καὶ συνεχώρησε τὴν καταστροφὴν τοῦ ἱεροῦ ἢ ἀγιαστηρίου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ τὴν περιύβρισιν αὐτοῦ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἔπαθεν, ἵνα μὴ τεθῇ ἐπίγειον θεμέλιον ὡς ἀναπόφευκτος σύνδεσμος τῆς αὐτοῦ Ἐκκλησίας, οὐδὲ τὴν Ῥώμην προσδιώρισεν ὡς κεντρικὸν τόπον τῆς διοικήσεως αὐτῆς· διότι προεῖδεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔπρεπε

νά ἐξέλθῃ τῶν στενῶν ὁρίων τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἀυτοκρατορίας,
καὶ δὲν ἤθελεν ἐξηρτημένην τὴν ἐνότητα αὐτῆς ἐκ προσκαίρων
καὶ τυχαίων τοπικῶν περιστάσεων, ἀλλ' ἐκ τῆς ὁμοψύχου καὶ
ἁκλονήτου ὁμολογίας τῆς πίστεως, ἐκφραζομένης, τῇ χάριτι
τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀπὸ τῶν χειλέων τῶν τηρητῶν αὐτῆς
ἐν ταῖς οἰκουμενικαῖς Συνόδοις, ὥσπερ καὶ ἄλλοτε ἐν ταῖς
Ἀποστολικαῖς.

ΣΥΝΑΦΕΙΑΙ ΤΩΝ ΡΩΜΑΪΚΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΠΡΟΣ
ΤΗΝ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ.

Α'

Κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα.

Ἐάν ἐν διαστήματι τοῦ πρώτου αἰῶνος τοῦ Χριστιανισμοῦ, ζῶντος ἔτι τοῦ Ἀποστόλου Ἰωάννου, βλέπωμεν ὅτι ἡ τῆς Κορίνθου Ἐκκλησία, πάσχουσα ὑπὸ ἐσωτερικῶν διχονοιῶν, ἀποτείνεται οὐχὶ εἰς Ἔφεσον πρὸς τὸν Εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἀλλ' εἰς Ῥώμην, πρὸς τὸν Ἐπίσκοπον Κλήμεντα, ὅστις γράφει πρὸς αὐτὴν δύο διαλλακτικὰς ἐπιστολάς, — ἡ αἰτία τούτου ὑπάρχει καθαρωτάτη. Ὁ Κλήμης ἦτο συμβοηθὴς τοῦ Πύλλου, τοῦ θεμελιώσαντος τὴν Ἐκκλησίαν ἐν Κορίνθῳ καθὼς οὗτος ὀνομάζει αὐτὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ· ἐκτὸς δὲ τούτου, ἐκεῖνοι, εἰς ὧν τὴν οἰκίαν ἤρχισεν ἡ τῆς Κορίνθου Ἐκκλησία, ὁ Ἀκύλας καὶ ἡ Πρίσκιλλα, ἦσαν πρόσφυγες Ῥωμαῖοι, ἐξορισθέντες μετὰ τῶν λοιπῶν Ἰουδαίων διὰ διατάγματος τοῦ Κίσιαρος Κλαυδίου. — Ὁ δὲ Ἰωάννης δὲν εὕρισκετο εἰς Κόρινθον καὶ ἐνήργει μᾶλλον ἐν Ἀσίᾳ, διὸ καὶ οἱ Κορίνθιοι ἀπετάνθησαν πρὸς τὸν γνωστὸν αὐτοῖς συμβοηθὴν τοῦ Παύλου, καὶ πρέπει νὰ ἴδῃ τις μετὰ πόσης καὶ ὁποίας ταπεινοφροσύνης ἀποκρίνεται οὗτος, οὐδ' ἀναφέρων καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπλῶς «Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἐν Ῥώμῃ, τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐν Κορίνθῳ,» ὡς ἴση πρὸς ἴσην, ἔχουσα μόνον κέντρον καὶ κεφαλὴν αὐτὸν τὸν Κύριον.

Δὲν τρέπει νὰ παρὰδράμωμεν ἄνευ προσοχῆς τὸν τρόπον,

καθ' ὃν ὁ ἱστοριογράφος τῶν πρώτων τριῶν αἰώνων τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὁ πεπαιδευμένος Ἐπίσκοπος Καισαρείας Εὐσέβιος, διαφυλάσσας ἐν τῷ πονήματι αὐτοῦ τεμάχια τῶν πρώην χρονογράφων, περιγράφει τὸ συμβῆν τοῦτο καὶ ἀποφαίνεται περὶ τῆς ὑποτιθεμένης διαδοχῆς τοῦ Κλήμεντος.

«Θεμελιωθέντες οὖν καὶ οἰκοδομήσαντες οἱ Μακάριοι Ἀπόστολοι τὴν Ἐκκλησίαν, Αἰνῶ τὴν τῆς ἐπισκοπῆς Λειτουργίαν ἐνεχέτησαν. Τούτου τοῦ Αἰνῶ Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς μέμνηται· διαδέχεται δὲ αὐτὸν Ἀνέγκλητος (ἢ Ἀνάκλητος)· μετὰ τοῦτον δὲ, τρίτῳ τόπῳ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, τὴν ἐπισκοπὴν κληροῦται Κλήμης, ὃ καὶ ἑωρακῶς τοὺς μακαρίους Ἀποστόλους, καὶ συμβεβληκῶς αὐτοῖς. — Ἐπὶ τούτου οὖν τοῦ Κλήμεντος στάσεως οὐκ ὀλίγης τοῖς ἐν Κορίνθῳ γενομένης ἀδελφοῖς, ἀπέστειλεν ἡ ἐν Ῥώμῃ Ἐκκλησία ἱκανωτάτην γραφὴν τοῖς Κορινθίοις, εἰς εἰρήνην συμβιβάζουσα αὐτοὺς, καὶ ἀνανεοῦσα τὴν πίστιν αὐτῶν, καὶ ἥν νεωστὶ ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων παράδοσιν εἰλήφει.» (Βιβλίον Γ', κεφ. σ'. Ἐκκλησιαστ. ἱστορία Εὐσεβίου — Εἰρηναίου βιβλ. Γ', κεφ. γ').

Καὶ ἕτερος περιήρημος συγγραφεὺς τοῦ Δ' αἰῶνος, ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνειος Ἐπίσκοπος Κύπρου λέγει· «Ἐν Ῥώμῃ γὰρ γεγόνασιν πρῶτοι Πέτρος καὶ Παῦλος οἱ Ἀπόστολοι αὐτοὶ καὶ Ἐπίσκοποι, εἶτα Αἰνός, εἶτα Κλήτος, εἶτα Κλήμης σύγχρονος ὢν Πέτρου καὶ Παύλου, οὗ ἐπιμνημονεύει Παῦλος ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους ἐπιστολῇ. Καὶ μηδεὶς θαυμάζέτω, ὅτι πρὸ αὐτοῦ ἄλλοι τὴν ἐπισκοπὴν διεδέξαντο ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, ὄντος τούτου συγχρόνου Πέτρου καὶ Παύλου. — εἰτ' οὖν, ἔτι περιόντων αὐτῶν, ὑπὸ Πέτρου λαμβάνει τὴν χειροθεσίαν τῆς ἐπισκοπῆς καὶ παραιτησάμενος ἤρχει· λέγει γὰρ (αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ) ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ. — Ἦτοι μετὰ τὴν τῶν Ἀποστόλων διαδοχὴν ὑπὸ Κλήτου τοῦ Ἐπισκόπου οὗτος καθίσταται, οὗ πάνυ σαφῶς ἔσμεν.» (Βιβλ. Α', κατὰ Καρποκρασιδῶν).

Ἐκ τῶν δύο τούτων χωρίων βλέπομεν, ὅτι δύο Ἀπόστολοι

οἰκοδομοῦσιν τὴν τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίαν καὶ παραδίδουσι, ζῶντες ἔτι, τὴν ἐπισκοπὴν αὐτῆς εἰς τρεῖς Ἐπισκόπους, τὸν ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εἰρηναίου καὶ τοῦ Εὐσεβίου, εἰ καὶ ὁ Ἐπιφάνειος ὀνομάζει ἀμφοτέρους τοὺς Ἀποστόλους ὁμοῦ καὶ Ἐπισκόπους, ἀλλὰ καὶ οὗτος λέγει, ὅτι ὁ Πέτρος αὐτὸς ἐχειροτόνησε τρεῖς ἐπισκόπους, Ῥώμης, ἕνα μετὰ τὸν ἄλλον, καθὼς καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι ἐχειροθέτουσιν Ἐπισκόπους καὶ Πρεσβυτέρους εἰς πάσας τὰς Ἐκκλησίας, ἕνα διέβαινον. Διὰ τί λοιπὸν ὁ Ῥώμης Ἐπίσκοπος εἶναι ἀποκλειστικὸς διάδοχος τοῦ Πέτρου, οὐχὶ δὲ ὁ Ἀντιοχείας Εὐώδιος, ἢ ὁ Ἀλεξανδρείας Μάρκος, καὶ τοιοῦτοι ἄλλοι;

Οὕτω παραδέχεται τοῦτο καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, μὴ μεγαλύνουσα μόνον τὸν Κλήμεντα ἐν ταῖς ὑμνωδίαις αὐτῆς ὡς διάδοχον τοῦ Πέτρου. «Πέτρου κορυφαίου μαθητῆς, πάτερ γεγονώς, ὃς σὲ τὰ Θεῖα μεμύηκε, ἱερομάρτυς Κλήμη, καὶ αὐτοῦ διάδοχον καταλέλοιπεν ἄξιον, φωτίζοντα ἅπασαν τὴν κτίσιν.» (Μηναιόν, ΚΔ' Νοεμβρίου). Τὸν Μελέτιον Ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας ὑμνωδεῖ αὕτη ἐπίσης. «Ἐπιφανῶς, ἱερομύστα, διέπρεψας, τὸν τοῦ Πέτρου θρόνον κληρωσάμενος τοῦ πρωτουργοῦ ὁμοιωθεὶς δι' ἁρετῶν τοῖς τοῦ Χριστοῦ Ἀποστόλοις, τὴν ἐκείνων αὐθεντείαν καὶ θρόνον ἐκληρώσω προφανῶς, Μελέτιε πανένδοξε, ὀρθοδοξίας στύλος καὶ εὐσεβείας ὑπέρμαχος γενόμενος.» (Μηναιόν, ΙΒ' Φεβρουαρίου).

Τὰ δὲ προνόμια τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας διασαφηνίζει ὁ Εἰρηναῖος, ἐπίσκοπος Λουγδούνου τῷ Β' αἰῶνι, καὶ μαθητῆς τοῦ Πολυκάρπου Σμύρνης, μαθητοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, — ἐν τῇ βίβλῳ περὶ αἱρέσεων, πρὸς χειραγωγίαν τῶν πιστῶν. (βίβλ. Γ', κεφ. γ'). «Καὶ οὕτω τὴν παράδοσιν τῶν Ἀποστόλων, τὴν γνωστὴν εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον, δύναται νὰ παρατηρήσῃ ἐν ἐκάστη Ἐκκλησίᾳ πᾶς ὁ θέλων ἰδεῖν τὴν ἀλήθειαν» δυνάμεθα νὰ ἀριθμήσωμεν πάντας ὅσοι ἐχειροτονήθησαν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων Ἐπίσκοποι ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις, καὶ τοὺς διαδόχους

αὐτῶν μέχρις αὐτῶν τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, οἵτινες οὐδὲν, ἐξ ὧσων οἱ αἱρετικοὶ φλυαροῦσιν, οὔτε ἐγίνωσκον, οὔτε ἐδίδασκον. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀπαρίθμησις τῶν διαδόχων τῶν ἐπισκόπων ἀπασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἔσται ὑπὲρ τὸ δέον μακρὰ ἐν τῷ συντόμῳ τούτῳ πονήματα, ἡμεῖς, δεικνύοντες τὴν Ἀποστολικὴν καὶ τὴν εὐαγγελισθεῖσαν τοῖς ἀνθρώποις καὶ διὰ τῆς διαδοχῆς τῶν Ἐπισκόπων φθάσαμεν μέχρις ἡμῶν πίστιν, ἣν διαφυλάττει ἡ μεγίστη, καὶ ἡ ἀρχαιοτάτη καὶ τοῖς πᾶσι γνωστὴ, καὶ ὑπὸ τῶν δύο ὑπερενδόξων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἐν Ῥώμῃ θεμελιωθεῖσα καὶ οἰκοδομηθεῖσα Ἐκκλησία, καταισχύ-
νωμεν πάντας, ὅσοι ὁπωσδήποτε, εἴτε δι' ἰδίαν εὐαρέσκεϊαν εἴτε διὰ κανοδοξίαν, εἴτε διὰ τύφλωσιν καὶ ἀπερισκεψίαν, κρί-
νουσιν ἐσφαλμένως. Διότι ἅπασαι αἱ Ἐκκλησίαι, τουτέστιν οἱ ἅπανταχοῦ πιστοὶ, πρέπει ἐξ ἁπαντος νὰ συμφωνῶσι πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην, τὴν ἰσχυροτέραν τῶν κυριωτέρων Ἐκκλη-
σιῶν (*propter potentioorem principalitatem*), ἐν ᾗ διαφυλάτ-
τετο ὑπὸ πάντων τῶν ἀπανταχοῦ πιστῶν ἡ Ἀποστολικὴ πα-
ράδοσις. Καὶ οὕτως οἱ μακάριοι Ἀπόστολοι, θεμελιώσαντες καὶ οἰκοδομήσαντες τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ἐνεχρίρουν τὴν λειτουργίαν τῆς ἐπισκοπῆς τῷ Λίνῳ, οὗ μνημονεύει ὁ Παῦλος ἐν ταῖς πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολαῖς αὐτοῦ. Τὸν Λέονα διαδέχεται ὁ Ἀνάκλητος· μετ' αὐτὸν, τρίτος ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, κλη-
ροῦται τὴν ἐπισκοπὴν ὁ Κλήμης, ὅστις εἶδε τοὺς μακαρίους Ἀποστόλους καὶ συνανέστραψεν αὐτούς, καὶ εἶχεν ἑναυλον τὸ κήρυγμα τῶν Ἀποστόλων καὶ τὴν παράδοσιν αὐτῶν οὐ μόνος· διότι ὑπελείποντο τότε πολλοὶ ἔτι μαθηταὶ τῶν Ἀποστόλων. Τὸν δὲ Κλήμεντα τοῦτον διαδέχεται Εὐάρεστος· καὶ τὸν Εὐά-
ρεστον Ἀλέξανδρος· εἰθ' οὕτως, ἔκτος ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, καθίσταται Εὐστός ἢ Σίξτος, μετὰ δὲ τοῦτον Τελέσφορος, ἡ Τελεσφόρος, ὃς καὶ ἐνδόξως ἐμαρτύρησεν· ἔπειτα Ἰγνίνος, εἴτα Πίος, μεθ' ὃν Ἀνίκητος. Διαδεξαμένου τὸν Ἀνίκητον Σωτῆρος, νῦν δωδεκάτῳ τόπῳ τὸν τῆς Ἐπισκοπῆς ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων

κατέχει κληρον Ἐλεύθερος. Τῇ αὐτῇ τάξει καὶ τῇ αὐτῇ διαδοχῇ ἦτε ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παράδοσις καὶ τὸ τῆς ἀληθείας κήρυγμα κατήντηκεν εἰς ἡμᾶς. Καὶ Πολύκαρπος δὲ οὐ μόνον ὑπὸ Ἀποστόλων μαθητευθεὶς, καὶ συναναστραφεὶς πολλοῖς τοῖς τὸν Χριστὸν ἑωρακόσιν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ Ἀποστόλων κατασταθεὶς εἰς τὴν Ἀσίαν ἐν τῇ ἐν Σμύρνῃ Ἐκκλησίᾳ Ἐπίσκοπος, ὅν καὶ ἡμεῖς ἑωράκαμεν ἐν τῇ πρώτῃ ἡμῶν ἡλικίᾳ· ἐπὶ πολὺ γὰρ παρέμεινε, καὶ πάνυ γηραλέος, ἐνδόξως καὶ ἐπιφανέστατα μαρτυρήσας· ἐξῆλθε τοῦ βίου. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐν Ἐφέσῳ Ἐκκλησία ὑπὸ Παύλου μὲν θεμελιωμένη, Ἰωάννου δὲ παραμείναντος αὐτοῖς μέχρι Τραϊανοῦ χρόνων, μάρτυς ἀληθῆς ἐστὶ τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως.» (Εἰρηναῖος κατὰ αἰρέσεων Βιβλ. Γ', κεφ. γ'.)

Γνωστὸν ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Λουγδούνου, ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐμίλει περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ὡς τῆς μεγίστης ἐν τῇ Αἰσί, καὶ πρὸς αὐτὴν, ὡς πλησιεστέραν, ὁδηγεῖ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ γνωρίσωσι τὴν Ἀποστολικὴν παράδοσιν. Ἀλλ' ὅ,τι λέγει περὶ αὐτῆς, πρέπει νὰ νοῆται καὶ περὶ τῶν ἄλλων κυριωτέρων Ἀποστολικῶν Ἐκκλησιῶν π. χ. ὀνομάζει αὐτὴν μεγίστην καὶ ἀρχαιοτέραν, εἰ καὶ αἱ αὐταὶ ὀνομασίαι ἀνήκουσι τῇ τῶν Ἱεροσολύμων, Ἀντιοχείας, Ἀλεξανδρείας, μάλιστα δὲ, καθόσον αὗται εἰσὶν ἀρχαιότεραι τῆς Ῥωμαϊκῆς, ὡς πρότερον ταύτης θεμελιωθεῖσαι.

Ὁ σύγχρονος τῷ Εἰρηναίῳ Ἀφρικανὸς Πρεσβύτερος, ὁ περίφημος Τερτυλιανὸς, διδάσκει ἐπίσης νὰ συμβουλευηταί τις περὶ τῶν τῆς πίστεως τὰς Ἀποστολικὰς Ἐκκλησίας. «Ἐὰν ἐπιθυμῇ, λέγει οὗτος, ν' ἀγωνισθῇ κάλλιον περὶ τῆς σωτηρίας σου, περίελθε τὰς Ἀποστολικὰς Ἐκκλησίας, ἐν αἷς ἄχρι τοῦδε ἵστανται αἱ καθέδραι αὐτῶν, καὶ εἰς αἷς ἀναγινώσκονται αἱ πρωτότυποι αὐτῶν ἐπιστολαὶ, ἀντανakλῶσαι τὴν φωνὴν ἐκείνων καὶ παριστῶσαι τὰ πρόσωπα αὐτῶν. Ἐὰν δὲ εὐρίσκηται μακράν σου ἡ Ἀχαΐα, τότε ἔχεις τὴν Κόρινθον· ἐὰν κατοικῇς

παρά τὴν Μακεδονίαν, ἔχεις τοὺς Φιλίππους, τὴν Θεσσαλονίκην· ἐὰν δύναιτο νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν Ἀσίαν, ἐκεῖ εἶναι ἡ Ἐφεσος· ἐὰν κατοικῇς πλησίον τῆς Ἰταλίας, ἔχεις τὴν Ῥώμην. (36. cap. de praescriptionibus haereticorum.)

Καὶ οὕτως ἰδοὺ τὸ αἴτιον, δι' ὃ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία εἶναι σπουδαία διὰ τοὺς Χριστιανούς, ἰδίως δὲ τοὺς τῆς Δύσεως, ὅθεν ἀπείχον πολὺ οἱ Ἀπόστολοι, διότι μόνον τὸν Παῦλον γινώσκωμεν πορευθέντα εἰς Ἰσπανίαν, ἀπωτέρω δὲ τῆς Ῥώμης οὐδεμίαν Ἐκκλησίαν βλέπομεν παρ' αὐτῶν προσωπικῶς στερεωθεῖσαν. Καὶ βεβαίως δὲν ὑπῆκουσεν εἰς τὸν Κλήμεντα καὶ τοὺς διαδόχους αὐτοῦ, ὥς κεφαλὰς τῆς ὁρατῆς Ἐκκλησίας, ὁ Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ὅστις ἔζη ἐν Ἐφέσῳ μέχρι τέλους τῆς πρώτης ἑκατονταετηρίδος, ἀλλ' εἰς Ἐκείνον, ὅστις ἐφανεροῦτο αὐτῷ ἐν τῇ Ἀποκαλύψει, ὡς περιπατῶν ἐν μέσῳ τῶν χρυσῶν λαμπάδων, καὶ ἤλεγχε διὰ στόματος αὐτοῦ τὰς διαφόρους μερικὰς Ἐκκλησίας.

Αὐτὸς ὁ Ἰωάννης, εἰς ὃν λήγει ὅ,τε Ἀποστολικὸς αἰὼν καὶ ἡ πρώτη ἑκατονταετηρίς, φανερῶν ἐν τῇ Ἀποκαλύψει τὴν μέλλουσαν τύχην τῆς Ἐκκλησίας, οὐδὲ λόγον κἄν ποιεῖται περὶ τῆς ἐν Ῥώμῃ συγκεντρώσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, καὶ τοὶ ὁμιλῶν πολλαῖς περὶ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἐπιγείου τε καὶ οὐρανίου, καὶ περὶ τῆς Βαβυλῶνος· ἡ δὲ Ῥώμη, ὡς ἀρχαία πρωτεύουσα τοῦ ἐθνικοῦ κόσμου, ἐὰν προωρίζετο εἰς μέλλουσαν πρωτεύουσαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἡδύνατο βεβαίως νὰ σύρῃ ἐφ' ἑαυτῇ τὴν προσοχὴν τοῦ προφητεύοντος Ἀποστόλου.

Ὡς μνημεῖον τοῦ Ἀποστολικοῦ αἰῶνος διεφυλάχθησαν μέχρις ἡμῶν, πλὴν τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, αἱ Ἀποστολικαὶ διατάξεις, γεγραμμέναι, ὡς ὑποτίθεται, ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος Ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ αἱ κανόνες τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, παρ' αὐτοῦ ἐπίσης συλλεχθέντες, ἐξ ὧν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία παραδέχεται μόνον πεντήκοντα πάντες. Ἀλλ' οὐδεὶς τῶν καὶ νῦν τούτων λέγει τι ὑπὲρ τῶν πρωτείων καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς

μοναρχίας· τοὺνκντίον μάλιστα ὁ ΛΔ΄ κανὼν λέγει μὲν καθ' ἑ-
 ρως, ὅτι μεταξύ τῶν Ἐπισκόπων ἐκάστου ἔθνους ὑπάρχει εἷς
 πρῶτος· οὐδαμοῦ ὅμως ἀναφέρει, ὅτι ὑπάρχει καὶ εἷς ὑπέρτερος
 ἐπὶ πάντας. «Τοὺς Ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους, εἰδέναι χρὴ τὸν
 ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδέν
 τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· μόνα δὲ πράτ-
 τειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ'
 αὐτὴν χώραις. Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης
 ποιεῖτω τι. Οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεός,
 διὰ Κυρίου ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ
 Ἅγιον Πνεῦμα, «Ὁ δὲ ΛΕ΄ Κανὼν διατάττει τοῖς Ἐπισκόποις
 ταῦτα. «Ἐπίσκοπον μὴ τολμᾶν ἔξω τῶν ἑαυτοῦ ὅρων χειροτο-
 νίας ποιεῖσθαι, εἰς τὰς μὴ ὑποκειμένας αὐτῷ πόλεις καὶ χώ-
 ρας.» ὁ δὲ ΛΖ΄ Κανὼν διατάττει τὰ ἑξῆς. «Δεύτερον τοῦ ἔτους
 σύνοδος γενέσθω τῶν Ἐπισκόπων, καὶ ἀνακρινέτωσαν ἀλλήλους
 τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας, καὶ τὰς ἐμπιπτούσας ἐκκλησια-
 στικὰς ἀντιλογίας διαλύετωσαν.» Ἀλλ' οὐδαμοῦ μνημονεύει
 περὶ τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου εἰ καὶ ὁ
 Κλήμης, ὡς διάδοχος τοῦ θρόνου τούτου καὶ συναθροιστὴς τῶν
 κανόνων, ἠδύνατο παρὰ πάντα ἄλλον νὰ ἀκούσῃ περὶ τούτου
 παρὰ τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὥφειλε νὰ μὴ παραβλέψῃ τοσοῦτον
 σπουδαῖον κανόνα, τεθέντα ἐν τῇ Δύσει ὡς θεμέλιον τῆς Ἐκ-
 κλησιαστικῆς διοικήσεως.

Ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἐβδόμῳ κεφαλαίῳ τοῦ ἐβδόμου βιβλίου
 τῶν Ἀποστολικῶν διαταγῶν ἐν τῷ καταλέγειν τοὺς ἐπισκό-
 πους, τοὺς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων κεχειροτονημένους, πρῶτον
 εἶπον περὶ τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις, δεύτερον περὶ τῶν ἐν Ἀντιο-
 χείᾳ, τρίτον περὶ τῶν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ τέταρτον περὶ τῶν
 ἐν Ῥώμῃ ὡς μεταγενεστέρων, καὶ μάλιστα οὕτω. «Πρῶτος
 Ἐπίσκοπος τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἐχειροτονήθη ὁ Λίνος
 ὑπὸ τοῦ Παύλου, δεύτερος δὲ, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Λίνου, ὁ
 Κλήμης — ὑπ' ἐμοῦ τοῦ Πέτρου.» Καὶ οὕτως ὁ Παῦλος ἐχει-

ροτόνησε τὸν πρῶτον Ἐπίσκοπον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ δὲ ὁ Πέτρος· (ὑπερ ἀληθέστερον, διότι συμφωνεῖ πρὸς τὴν βίβλον τῶν Ἀποστολικῶν πράξεων, μνημονευουσῶν μόνον περὶ τῆς εἰς Ῥώμην ὁδοιπορίας τοῦ Πιύλου.) Ἐν δὲ τῷ κεφαλαίῳ δεκάτῳ τοῦ ὀγδόου βιβλίου τῶν αὐτῶν διαταγῶν, ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς ἱερᾶς ἀκολουθίας λέγουσι πρῶτον. «Ἵπὲρ τοῦ Ἐπισκόπου ἡμῶν Ἰακώβου καὶ τῶν παροικιῶν αὐτοῦ δεηθῶμεν.» εἶτα δὲ «ὑπὲρ τοῦ Ἐπισκόπου ἡμῶν Κλήμεντος καὶ τῶν παροικιῶν αὐτοῦ δεηθῶμεν.» δι' οὗ ἀποδεικνύεται ἡ ἀδελφικὴ ἰσότης μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων καὶ τὸ βαθύτατον σέβας πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφοθέου, καὶ πρὸς τὴν καθέδραν τῶν Ἱεροσολύμων, ὡς πρεσβυτέρα μετὰ πάντων τῶν ἱεραρχικῶν θρόνων τῶν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων θεμελιωθέντων· διότι τὸν Ἰακώβον προεχείρησε, κατὰ τὰς ἀρχαίας παρὰδόσεις, αὐτὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς ὁ Χριστός. (Ἱστορ. Ἑλλην. Δοσιθέου Πατριάρχ. βιβ. Α'. κεφ. 1Α'. παρ. 6.)

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὴν σπουδαιότητα τοῦ θρόνου τούτου, ἰδοὺ τί συνέλλεξεν ὁ πεπαιδευμένος συγγραφεὺς Βίγγαμ, ἐκ τῶν διαφόρων ἀρχαίων Πατέρων, ὁμιλῶν περὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅτι ἐλαβον τοὺς πρῶτους Ἐπισκόπους κατ' εὐθεΐαν ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων. (Βιβλ. Β', κεφ. Α'.) «Ὁ ἱερώνυμος γράφει, ὅτι οἱ Ἀπόστολοι ἐχειροτόνησαν Ἰακώβον τὸν ἀδελφοθέον ἀμέσως μετὰ τὰ πάθη τοῦ Κυρίου ἐπὶ τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων. (Hier. catal. scrip. c. 3) Ὁ Ἅγιος Ἐπιφάνειος ὀνομάζει αὐτὸν πρῶτον Ἐπίσκοπον, καὶ πρῶτος οὗτος εἴληψε τὴν καθέδραν τῆς ἐπισκοπῆς, ᾧ πεπίστευκε Κύριος τὸν θρόνον αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς πρῶτω. (Eriph. haer. 78 n. 7. haer. 29 n. 3. haer. 66 n. 19.) — Ὁ Χρυσόστομος μαρτυρεῖ, ὅτι αὐτὸς ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ (Ὁμιλ. ΚΗ', ἐπὶ τῆς Α'. πρὸς Κορινθ. κεφ. 1Ε'.) Ὁ συναθροιστὴς τῶν Ἀποστολικῶν διαταγῶν (1), — ὅτι τὸν Ἰακώβον ἐχειροτόνησαν ὁ

(1) ὁ Κλήμης, Πάπας Ῥώμης.

Χριστός καὶ οἱ Ἀπόστολοι (Βιβλ. Η', κεφ. λέ.). Ὁ Κλήμης Ἀλεξανδρείας, ὁ ἀρχαιότερος πάντων τῶν διδασκάλων, τῶν ὑπὸ τοῦ Εὐσεβίου ἀναφερομένων, γράφει περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἐγκαταστάσεως τοῦ Ἰακώβου. «Ἡέ-
τρον γάρ καὶ Ἰακώβον καὶ Ἰωάννην μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ
Σωτῆρος, ὥς ἂν καὶ ὑπὸ τοῦ Κυρίου προτετιμημένους, μὴ ἐπι-
δικάζεσθαι δόξης, ἀλλ' Ἰακώβον τὸν δίκαιον Ἐπίσκοπον Ἱερο-
σολύμων ἐλέσθαι· καὶ ἂπωτέρω· Ἰακώβῳ τῷ δίκαιῳ καὶ
Ἰωάννῃ καὶ Πέτρῳ μετὰ τὴν ἀνάστασιν παρέδωκε τὴν γνῶσιν
ὁ Κύριος.» Καὶ οὕτως ἰδοὺ ὁ Ἰακώβος προΐσταται πάντων,
καὶ αὐτῷ παρχωροῦσι τὴν τιμὴν αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι, ὥσπερ
φαίνεται ἐκ τῶν πράξεων καὶ ἐν τῇ συνόδῳ αὐτῶν (Eus. lib.
2, c. 4.). Ὁ δὲ Εὐσέβιος ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ γράφει. «Μετὰ
τὴν Ἰακώβου μαρτυρίαν — λόγος κατέχει τῶν Ἀποστόλων καὶ
τῶν τοῦ Κυρίου μαθητῶν τοὺς εἰσέτι τῷ βίῳ λειπομένους,
ἐπὶ ταῦτό πανταχόθεν συνελθεῖν, ἅμα τοὺς πρὸς γένους κατὰ
σάρκα τοῦ Κυρίου· βουλήν τε ὁμοῦ τοὺς πάντας περὶ τοῦ
τίνα χρὴ τῆς Ἰακώβου διαδοχῆς ἐπικρῖναι ἄξιον ποιήσασθαι·
καὶ δὴ ἀπὸ μιᾶς γνώμης τοὺς πάντας Συμεῶνα τὸν τοῦ
Κλωπᾶ, — τοῦ τῆς αὐτόθι παροικίας ἄξιον εἶναι δοκιμάσαι,
ἀνεψιὸν ὥς γε φασὶ γεγονότα τοῦ Σωτῆρος.» (Eus. lib. III, c. 2.).
Ἰδοὺ ὁποῖον ἰδιαίτερον σεβασμὸν ἔχαιρεν ἡ καθέδρα αὕτη
παρὰ τοῖς Ἀποστόλοις, ὅτε οὐδεὶς ἐτι ἐφαντάζετο καὶ περὶ
τῆς σπουδαιότητος τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας.

Β'

Κατὰ τὸν Δεύτερον αἰῶνα.

Μετὰ τὸν πρῶτον Ἀποστολικὸν αἰῶνα πρέπει νὰ στρέψῃ τις
τὴν προσοχὴν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν σχέσεως
τῶν Ῥωμαίων Ἐπισκόπων, μέχρι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων,

αἵτινες ἀποκατέστησαν δι' ἀσχεύτων κανόνων τὴν διοίκησιν αὐτῆς εἰς πᾶσαν τὴν γῆν, — καὶ δυνάμεθα ν' ἀντλήσωμεν τὰς πληροφορίας ταύτας ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας, διαφυλαχθεῖσας μέχρις ἡμῶν ἀπὸ τοῦ καιροῦ ἐκείνου. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ὁ πεπαιδευμένος οὗτος Ἐπίσκοπος καὶ χρονογράφος, περιγράφων λεπτομερῶς οὐ μόνον τὰ συμβάντα, ἀλλὰ καὶ τὴν σειρὰν τῶν Ἱεραρχῶν τῶν ἀρχιετύπων καθεδρῶν, ὀνομάζει τοὺς τῶν Ῥωμαίων ἱσους τοῖς λοιποῖς διάδοχοις τῶν Ἀποστόλων, οὐδαμοῦ σημειῶν τὰ προνόμια αὐτῶν, ἢ ἰδιαιτέρον τι δικαίωμα ἐπὶ τῶν ἐτέρων. Αὐτὸς περιέγραψε καὶ πάσας τὰς Συνόδους, τὰς γενομένας πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ, καὶ τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν, ἐφ' ᾧ ὅμως οὐδαμοῦ ἐφαίνετο ἡ μοναρχία τοῦ Ῥώμης Ἐπισκόπου, ἐκ τοῦναντίου δὲ μόνον ἡ κοινὴ συνοδικὴ ἐξουσία· τοσοῦτον ζήτημα τοῦ αἰῶνος τοῦ Εὐσεβίου ἦτο ἡ ἰδέα περὶ τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας τοῦ Πάπα.

Ὁ Εὐσεβίος ὅμως φέρει τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εἰρηναίου, Ἐπισκόπου Λουγδούνου, περὶ τοῦ τίνι τρόπῳ εἰς τὰ μέσα τοῦ δευτέρου αἰῶνος ὁ Ἅγιος Πολύκαρπος, Ἐπίσκοπος Σμύρνης καὶ μαθητὴς τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ἐπεδήμησεν εἰς Ῥώμην, καὶ συνδιελέχθη μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας Ἀνικήτου περὶ τῆς ἡμέρας τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα· διότι αἱ τῆς Ἀσίας ἀπάσης Ἐκκλησίαι, διατηροῦσαι τὰς παραδόσεις τῶν Ἀποστόλων Ἰωάννου καὶ Φιλίππου, ἐώρταζον αὐτὸ τὴν τεσσαρεσκαίδεκάτην τῆς σελήνης τοῦ Μαρτίου, ἡ δὲ Ῥωμαία Ἐκκλησία καὶ αἱ λοιπαὶ Δυτικαί, τὴν πρώτην Κυριακὴν μετὰ τὴν ἑαρινὴν πανσέληνον, βασιζόμεναι ἐπὶ τῆς παραδόσεως τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Ἄλλ' ἡ διαφωνία αὕτη δὲν διέρρηξε τὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων τῶν Ἐπισκόπων κοινωνίαν τῆς ἀγάπης καὶ ἡ μερικὴ παράδοσις τοῦ Πέτρου δὲν ὑπερίσχυεν ἐπὶ τῆς μερικῆς παραδόσεως τοῦ Ἰωάννου, μέχρις οὗ ἐπεκυρώθη αὕτη ὑπὸ τῆς ἐξουσίας ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς

πρώτης οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ Ἐπίσκοπος Ἀνίκητος, δέκατος ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ μάλιστα αὐτοῦ παρεχώρησεν ἐπὶ τῆς τελετῆς τῆς Λειτουργίας τῷ Πολυκάρπῳ τὸν ἁγιασμόν τῶν δώρων, ἐπειδὴ ὁ Πολύκαρπος ἦτο ἀνὴρ Ἀποστολικός, τουτέστι πλησιέστερος μαθητῆς αὐτοῦ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου. Ἐνταῦθα δὲν φαίνονται οὔτε τὰ πρωτεῖα τοῦ Πέτρου, οὔτε ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἐξουσίας τῶν διαδόχων αὐτοῦ· ἐπομένως δύσκολον εἶναι νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι αὐτὸς ὁ Ἰωάννης ὁ Θεολόγος ἀνεγνώριζεν ἐφ' αὐτοῦ τὰ πρωτεῖα τῆς Ῥώμης Κλήμεντος, τρίτου ἀπὸ τῶν Ἀποστόλων. (Εὐσεβ. βιβλ. Ε', κεφ. 24).

Κατωτέρω, ἐν αὐτῷ τῷ Εὐσεβίῳ βλέπομεν, ὅτι ὅταν περὶ τὰ τέλη τοῦ δευτέρου αἰῶνος, τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα ἀπησχόλει ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ συνεκροτήθησαν ἔνεκα τούτου πολλαὶ μερικαὶ ἐπαρχιακαὶ σύνοδοι ἐν Ῥώμῃ, Γαλλίᾳ, Συρίᾳ, Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ Κορίνθῳ, τότε ἡ ἀσυμφωνία τοῦ Ἐφέσου Ἐπισκόπου Πολυκράτους καὶ τῶν σὺν αὐτῷ δὲν διέόρηξε πάλιν τὴν ἐνότητα, καὶ τοι τοῦ Πάπα Βίκτωρος γράφοντας ὑπεροπτικῶς πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς Ἐπισκόπους, ἵνα διακόψωσι τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν. Πολλοὶ τῶν Ἐπισκόπων δὲν ἐνέκριναν τὴν αὐθαίρετον αὐτοῦ πρᾶξιν, ἀλλὰ προέτρεπον εἰς τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης καὶ εἰς τὴν ἐνότητα τῆς ἀγάπης, ὁ δὲ Λουγδούνου Εἰρηναῖος αὐστηρῶς ἐπέπληξεν αὐτὸν δι' ἐπιστολῆς, γραφείσης ἐκ προσώπου ἀπάσης τῆς ἐν Γαλλίᾳ συνόδου, ἐπενθυμίζων αὐτῷ τὸ παράδειγμα τοῦ Πολυκάρπου καὶ τοῦ Ἀνικήτου, ἐπὶ ὑποθέσεως ἀναγομένης οὐχὶ εἰς τὰ δόγματα, ἀλλὰ μόνον εἰς τὰ ἔθιμα. (Εὐσεβ. βιβλ. Ε', κεφ. 24.).

Αὐτὸς ὁ Πολυκράτης, ἐν τῇ συνοδικῇ αὐτοῦ ἐπιστολῇ ὡσαύτως δὲν ἐδείκνυσεν ὑποταγὴν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν, καὶ εἰς τὴν ἐξαιρετικὴν παράδοσιν τοῦ Πέτρου, ἐφ' ἧς ἐστηρίζετο ὁ Βίκτωρ. «Ἡμεῖς οὖν ἀρῶν διούργητον ἄγομεν τὴν ἡμέραν, (ἀπεκρίνατο), μήτε προστιθέντες εἰς τὴν Ἀποστολικὴν παράδοσιν, μήτε ἀφαιρούμενοι (ἀπ' αὐτῆς)· καὶ γὰρ κατὰ τὴν Ἀσίαν

μεγάλα στοιχεῖα κεκοίμῃται. Φίλιππος ὁ τῶν δώδεκα (Ἀποστόλων ὃς κεκοίμῃται ἐν Ἱερραπόλει), ἔτι δὲ καὶ Ἰωάννης ὁ ἐπὶ τὸ στήθος τοῦ Κυρίου ἀναπεσὼν, ὃς ἐγεννήθη Ἱερεὺς, τὸ πέταλον πεφορηκὸς τῶν Πρωθιεροθυτῶν καὶ μάρτυς καὶ διδάσκαλος, οὗτος ἐν Ἐφέσῳ κεκοίμῃται. Ἐγὼ οὖν, ἀδελφοί, (λέγει πρὸς Βίκτωρα καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ὄντας ἐν Ῥώμῃ) ἐξήκοντα πέντε ἔτη ἔχων ἐν Κυρίῳ, καὶ συμβεβληκὸς τοῖς ἀπὸ τῆς Οἰκουμένης ἀδελφοῖς, καὶ πᾶσαν Ἀγίαν Γραφὴν διεληλυθὼς, οὐ πτόρομαι ἐπὶ τοῖς καταπλησσομένοις· οἱ γὰρ ἐμοῦ μερίζονες εἰρήκασι· πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις. » (Βιβλ. Ε', 24.).

Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ὥς καὶ ἐκ τῆς τοῦ Εἰρηναίου, δὲν φαίνεται ὅτι κατὰ τὸν δεύτερον αἰῶνα ἀνεγνωρίζετό τις προνομιακὴ ἐξουσία τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου ἐπὶ τῶν λοιπῶν· διότι ἡ ἀντίστασις τοῦ Πολυκράτους, εἰς οὐδεμίαν εὐθύνην ὑπέβαλεν αὐτὸν, ὁ δὲ Βίκτωρ ὑπεχρεώθη νὰ ἀνακαλέσῃ τὸν ἀφορισμὸν αὐτοῦ, παρὰ πάντων μάταιον ἀναγνωρισθέντα· τὸ δὲ περὶ τοῦ Πάσχα ζήτημα ἔλυσε πρὸς ὥραν ἡ μερικὴ ἐν Κιισαρείᾳ τῆς Παλαιστίνης σύνοδος διὰ τὰς Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας, πλὴν τῶν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, δι' ἐγκυκλίῳ ἐπιστολῆς τοῦ Ναρκίσσου Ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, ἐν ᾗ οὐδὲ γίνεται λόγος περὶ τῆς γνώμης τοῦ Βίκτωρος, ἀλλὰ μόνον προβάλλεται εἰς παράδειγμα ἡ τῶν Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησία.

Γ'

Κατὰ τὸν τρίτον αἰῶνα.

Ὅμοιοι τούτῳ συνέβη καὶ τὸν τρίτον αἰῶνα, καθ' ἣν περίστασιν ἐπρόκειτο τὸ ζήτημα περὶ ὁρθότητος τοῦ βαπτίσματος τῶν αἵρετικῶν, μεταξὺ τοῦ Πάπᾳ Στεφάνου καὶ δύο ὀνομα-

στών Ἐπισκόπων τῆς Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς, τοῦ Φιρμιλιανοῦ Ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ τοῦ Ἀγίου Κυπριανοῦ Ἐπισκόπου Καρθαγένης. Ὁ Στέφανος ἀπέρριψε τὴν ἀπόφασιν τῶν δύο τοπικῶν Ἀφρικανῶν Συνόδων ἐν αἷς ὁ Κυπριανός, μετὰ πολλῶν Ἐπισκόπων, ἔθηκεν ὡς κανόνα τὸ ἀναβαπτίζειν πάντας τοὺς ἐκ τῆς αἱρέσεως εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας προσερχομένους· καὶ ὅταν οὗτος, ἐπὶ τῆς τρίτης Συνόδου, μὴ παραδεχθεῖς τὴν ἀπόφασιν τοῦ Στεφάνου, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν ἀδελφικὴν ἐπιστολὴν, ὁ Πάπας δὲν ἐδέχθη νὰ παρουσιασθῶσιν ἐνώπιον αὐτοῦ οἱ παρά τοῦ Κυπριανοῦ ἀπεσταλμένοι. Ἀκούσας δὲ, ὅτι καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ τοῦ Ἰκονίου σύνοδος, προσκληθεῖσα ὑπὸ τοῦ Φιρμιλιανοῦ, ἐπεκύρωσε τὴν τοῦ Κυπριανοῦ ἀπόφασιν, ἐκήρυξεν ἀποθεβλημμένους τῆς Ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τοῦτο ἔδωκεν ἀφορμὴν τῆς μεταξὺ αὐτῶν ἀλληλογραφίας. — Ἡ πρὸς τὸν Κυπριανὸν ἐπιστολὴ τοῦ Φιρμιλιανοῦ γέμει δυνατῶν ἐλέγχων κατὰ τῆς ἀτόπου ἀλαζονείας τοῦ Στεφάνου, καὶ δείκνυσιν ὅτι τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐκφωνηθέντα ἀφορισμὸν δὲν παρεδέχθησαν ποσῶς ὡς πρᾶξιν ἀναγνωρισθείσης ἐξουσίας, ἀλλὰ μόνον ὡς πρᾶξιν ὁμοίου κατὰ ὁμοίον, οἷτινες εἶχον τὸ δικαίωμα τοῦ ἀπορρίπτειν ταύτην ἐνώπιον τῆς κοινῆς δι' ἀμφοτέρω τὰ μέρη κρίσεως τῆς Ἐκκλησίας.

« Ἀλλὰ παραέσωμεν τόγε νῦν εἶναι τὰ παρά τοῦ Στεφάνου πραχθέντα, ἵνα μὴ ἡ τῆς αὐθαδείας ἐκείνου μνήμη μείζονος ἡμῶς ἀθυμίας ἐμπλήσῃ — γνόντες δὲ περὶ ὑμῶν ὅτι κατὰ τὸν τῆς ἀληθείας καὶ τὸν τῆς Χριστοῦ σοφίας κανόνα τὰ περὶ τοῦ Στεφάνου διέθεσθε, ἀμυθῆτου θυμηδίας ἐνεφορήθημεν, μεγάλως εὐχαριστήσαντες τῷ Κυρίῳ, ἐπεὶ περ ἐν τοῖς ἀδελφοῖς τοῖς ἀφ' ἡμῶν οὕτω μεμακρυσμένοις, ἐν τῇ πίστει καὶ τῇ ἀληθείᾳ τοιαύτην ὁμοφροσύνην εὔρομεν καὶ ἐνότητα. — Εἰς γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς ὢν ὁ ἐν ἡμῖν κατοικῶν Κύριος, τῷ τῆς ἐνότητος δεσμῷ πανταχοῦ συζεύγνυσι τοὺς αὐτοῦ, ὅθεν εἰς πᾶσαν τὴν γῆν

ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν. — Καὶ οὕτως ἰδοὺ ὁ ἀληθὴς δασμὸς τῆς ἐνότητος, οὐχὶ δὲ μόνῃ ἡ καθέδρα τοῦ Πέτρου. Κατωτέρω δὲ πάλιν λέγει οὗτος· « Ὅτι δὲ οἱ ἐν Ῥώμῃ ὄντες Ἐπίσκοποι οὐ φυλάττουσιν ἐν πᾶσι τὰ ἐξ ἀρχῆς παραδοθέντα, — καὶ ἐξ ἐκείνου δύναται τις καταλαβεῖν, ἐπεὶ περ ἐορτάζοντες τὰς τοῦ Πάσχα ἡμέρας, καὶ πολλὰ ἕτερα Θεῖα μυστήρια ἐκτελοῦντες, οὐχ ὁμοίως παραφυλάττουσι πάντα τὰ ἐν Ἱεροσολύμοις παρατηρούμενα, ἀλλὰ διαφόρως πῶς ποιοῦσιν, ὥσπερ καὶ ἐν ἑτέροις τῶν ἐπαρχιῶν οὐκ ὀλίγα κατὰ τὴν διαφορὰν τῶν τόπων καὶ τῶν ὀνομάτων μεταλλάσσονται, ἀλλ' οὐκ ἐκ τούτου ποτὲ ἀπὸ τῆς εἰρήνης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐνότητος ἀποκεχωρήκασιν, ὅπερ νῦν Στέφανος ποιῆσαι τετόλμηκε, διαρρήγνυς καθ' ἡμῶν τὴν εἰρήνην, ἣν οἱ πρὸ αὐτοῦ μεθ' ἡμῶν τῇ πρὸς ἀλλήλους τιμῇ καὶ ἀγάπῃ τετηρηκότες εἰσὶ. »

« Ὅτι μόνῳ τῷ Πέτρῳ εἶπεν ὁ Χριστὸς· ὅσα ἂν δήσῃς ἐπὶ τῆς γῆς, ἔσται δεδεμένα ἐν τῷ οὐρανῷ » (Ματθ. ΙΓ', 19.) καὶ μόνοις τοῖς Ἀποστόλοις ἐνεφύσησε λέγων, « Λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον, ἃν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἃν τινων κρατῆτε, κεκρατῆνται. » (Ἰωάν. Κ', 22—23,) ἀμέλει τοι, ἡ τοῦ ἀφίεναι ἁμαρτίας ἐξουσία τοῖς Ἀποστόλοις δέδοται, καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις, ἃς ἐκεῖνοι παρὰ τοῦ Χριστοῦ ἀποσταλέντες κατέστησαν, καὶ τοῖς Ἐπισκόποις τοῖς ἐπιτροπίας λόγῳ ἐκείνους διαδεξαμένοις. — Ἀλλ' ἐγὼ οὐ δύναμαι φέρειν τὴν περὶ ταῦτα ἀρίδην ἄνοιαν τοῦ Στεφάνου· τοσοῦτον γὰρ περὶ τῆς ἰδίας Ἐπισκοπῆς καυχώμενος καὶ διάδοχος εἶναι τοῦ Πέτρου δισχυριζόμενος, ἐφ' ᾧ ἵδρυται τὰ τῆς Ἐκκλησίας θεμέλια, πολλὰς πέτρας εἰσάγει, καὶ πολλῶν Ἐκκλησιῶν καινὰς οἰκοδομὰς καθίστησι, τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ εἶναι ἐν ἐκείναις (ταῖς αἰρετικαῖς) βάπτισμα ἀποφαινόμενος. — Ὁ δὲ τὸ βάπτισμα ἐκείνων ἀποδεχόμενος, ἐκ τῶν βαπτισθέντων Ἐκκλησίαν εἶναι ἐκεῖ βεβασιῶν, οὗτ' ἐννοεῖ, προδιδόντος αὐτοῦ καὶ παρόντος τὴν μονότητα ἁμυροῦσθαι, καὶ οἶονε ἀπαλείφεσθαι τῆς Χριστιαν-

νικῆς πέτρας τὴν ἀλήθειαν. Ὁ δὲ Στέφανος κατὰ διαδοχὴν τὴν τοῦ Πέτρου καθέδραν αὐχῶν, οὐδενὶ ζήλῳ κατὰ τῶν αἵρετικῶν διεγείρεται, δωρούμενος αὐτοῖς οὐ μετρίαν ἀλλὰ μεγίστην χάριτος δύναμιν.»

Ἐν τέλει δὲ τῆς ἐπιστολῆς ὁ Φιρμιλιανὸς λέγει ἀποτεινόμενος πρὸς αὐτὸν τὸν Στέφανον· «Μυρίας γὰρ ὅσας διχονοίας διὰ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς οἰκουμένης παρενέσπειρας, ὁποῖω δὲ ἀμαρτήματι ὑπέβαλες σεαυτὸν, τοσοῦτων ἀνθρώπων διασχισθεῖς, ἀπέσχισας γὰρ σεαυτὸν τῆς κοινωνίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως, ἀποστάτης γενόμενος· καὶ γὰρ οὐδενὶ συνδιατρίβειν βουλομένου σου, πάντες τὴν σὴν ὁμιλίαν ἀποφεύγουσιν. Ἄλλ' οὔτε τὰ τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλματα ἐλκῦσαι σε εἰς τὸν τῆς ἀληθείας καὶ εἰρήνης κανόνα δεδύνηνται, φησὶ γὰρ ἐν τῇ πρὸς Ἐφεσίους ὁ Παῦλος· «Παρακαλῶ οὖν ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ, ἀξίως περιπατῆσαι τῆς κλήσεως, ἧς ἐκλήθητε, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητα τοῦ Πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης. Ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν. Εἷς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα· εἷς Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων, καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν ὑμῖν.» (Ἐφεσ. Δ', 4—6.) Ταῦτα τὰ τοῦ Ἀποστόλου παραγγέλματα, καὶ τὰς σωτηριώδεις ὑφηγήσεις καὶ παραινέσεις ὧ μεθ' ὅσης ἐπιμελείας ἐφύλαξε Στέφανος, τὴν ταπεινώσιν τῶν αἰσθήσεων καὶ τὴν ἡπιότητα φυλάττων ἐν πρώτοις. Τί γὰρ ταπεινότερον ἢ μετὰ τοσοῦτων Ἐπισκόπων δι' ὅλου τοῦ κόσμου οὐχ ὁμογνωμονῆσαι ποικίλῳ διαφωνίας εἶδει μεθ' ἐκάστου τὴν εἰρήνην ῥηγνύντα, ποτὲ μὲν μετὰ τῶν Ἀνατολικῶν, ὅπερ οὐδ' ὑμεῖς ἀγνοεῖτε, ποτὲ δὲ μεθ' ὑμῶν τῶν ἐν τῇ Μεσημβρίᾳ ὄντων, ὧν τοὺς Ἐπισκόπους μετὰ τοσαύτης ὑπομονῆς καὶ πραότητος προσήκετο, ὥστε οὐδὲ λόγου τούτους ἀξιῶσαι τοῦλάχιστον· ἐπεὶ δὲ μνημῶν ὧν τῆς ἀγάπης, παρήγγειλε πάση

τῇ ἀδελφότητι ἵνα μηδαίς αὐτοὺς δέξοιτο, καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνοὺς ποιῆσαι ἐστίαις, ὥστε τοὺς προσερχομένους οὐ μόνον εἰρήνης καὶ κοινωνίας, ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτῆς οἰκίας ἀποστερεῖσθαι. Οὕτω φυλάττεται ἡ ἐνότης τοῦ Πνεύματος ἐν τῇ τῆς εἰρήνης συζεύξει τῷ ἀποσχίζεσθαι δῆπουθεν τῆς ἐνότητος τῆς ἀγάπης; — Καὶ ἀλλοτριοῦσθαι πάντα τῶν ἀδελφῶν; Καὶ κατὰ τε τοῦ μυστηρίου καὶ τῆς πίστεως τῷ τῆς αὐθάδους διαφωνίας οἰστρῶ ἀποστατεῖν; Παρὰ τοιούτῳ ἀνθρώπῳ πῶς ἐστὶ δυνατόν εἶναι ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα, παρ' ᾧ οὐδ' αὐτὴ τυχὸν ἡ ψυχὴ μίξ ἐστίν, οὕτω ῥαδίως κινουμένη καὶ ἄστατος οὖσα; ἀλλὰ τὰ περὶ ἐκείνου παρεάσωμεν.» (Δοσιθ. Πατριάρχου Ἱστορία. Βιβλ. Α', κεφ. ΙΓ'. Ἑλλην.)

Καὶ τοι δὲ τοσοῦτον φανεράς οὔσης τῆς ἐναντιότητος τῆς παπικῆς ἐξουσίας, ἡ Οἰκουμενικὴ Καθολικὴ Ἐκκλησία δὲν ἀνεγνώριζεν ὡς ἀποστάτην τὸν Φιρμιλιανόν· ἔλυσε δὲ τὸ περὶ βαπτίσματος τῶν αἵρετικῶν ζήτημα μόνον ἐπὶ οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἀναγνωρίζουσα, ὡς πάντοτε, ἐν βάπτισμα, ὥρισεν αὕτη ὅπως γίνονται δεκτοὶ τινὲς μὲν τῶν αἵρετικῶν διὰ τοῦ βαπτίσματος, διότι τὸ ὑποτιθέμενον βάπτισμα αὐτῶν θεωρεῖται ἄκυρον, μὴ ὂν ἠνωμένον τῇ ὁμολογίᾳ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἄλλοι δὲ τινες ἄνευ βαπτίσματος, διότι τὸ ἐπ' αὐτῶν τελεσθὲν βάπτισμα ἦτο ἀπράφθορον ὑπὸ τῶν αἵρετικῶν γνωμῶν, ὡς ἀναφερομένων εἰς ἕτερα ἀντικείμενα. Ὁ Φιρμιλιανὸς διετέλει ὢν εἰς κοινωνίαν μετὰ πάντων τῶν συγχρόνων αὐτῷ, τῶν ἀγίων Ἐπισκόπων, τουτέστι Γρηγορίου Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ καὶ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, τοῦ γράψαντος ἐπίσης παραινετικὴν πρὸς τὸν Στέφανον ἐπιστολὴν περὶ εἰρήνης· ἐξηκολούθει δὲ καὶ προεδρεύων ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ γινομένων συνόδων, καὶ ἐδίκασε διὰ τὴν αἵρεσιν Παῦλον τὸν Ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας, ἄνευ τινὸς πληρεξουσιότητος, μάλιστα δὲ καὶ ἄνευ συμμετοχῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπίσης καὶ ὁ Ἱερομάρτυς Κυπριανὸς, παροργισθεὶς ὑπὸ τῶν

πράξεων τοῦ Στεφάνου, ἔγραψεν αὐτῷ ἐκ προσώπου τῶν ἐν Ἀφρικῇ Ἐπισκόπων.

«Ταῦτα πρὸς τὴν σὴν συνείδησιν, ἀδελφε προσφιλέστατε, χάριν τῆς κοινῆς ἡμῶν ἀξίας (τῆς ἐπισκοπῆς) καὶ τῆς εἰλικρινοῦς ἀγάπης, ἀναφέρομεν. Πειπιθότες κατὰ τὴν ἀληθινὴν σου θεοσέβειαν καὶ πίστιν, ἀρέσκουσι καὶ σοὶ πανθ' ὅσα τυγχάνουσιν εὐσεβῇ τε ἡμᾶ καὶ ἀληθινά. Οἶδαμεν δὲ καὶ τινὰς μὴ βουλομένους ὑπερ' ἂν ἅπαξ μάθωσιν ἀποθέσθαι, μηδὲ τὴν πρόθεσιν αὐτῶν ῥαδίως μεταβαλεῖν, ἀλλὰ (σωζομένου τοῦ μεταξὺ τῶν συναδελφῶν συνδέσμου τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας) ἰδιά τινα διακρατοῦντας, ἅπαξ παρ' αὐτοῖς εἰς χρῆσιν ἐλθόντα. Ὅσον οὖν περὶ τὰ τοιαῦτα εἶαν οὐδ' ἡμεῖς ἐπάγομεν, οὐδὲ νομοθετοῦμεν οὐδενί. Ἐν γὰρ τῇ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας ἕκαστος τῶν προΐσταμένων ἐλευθέραν ἔχει τὴν προαίρεσιν, τὸν δὲ λόγον τῶν πράξεων αὐτοῦ ἀποδώσει τῷ Κυρίῳ.» (Ἐπιστολὴ 72.).

Μετὰ δὲ τὰς αὐστηρὰς ἐκφράσεις τοῦ Στεφάνου, ὁ Κυπριανὸς ἔλεγεν ἐνώπιον τῶν ὀγδοήκοντα ἐν Ἀφρικῇ Ἐπισκόπων, παρ' ὧν ἀπῆτει ἐλευθέραν ψῆφον· «Λοιπὸν ἐστὶ, φησὶν, ἵνα περὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ πράγματος τί ἕκαστος δοξάζομεν εἰπωμεν, οὐδένα κρίνοντες καὶ ἀπὸ τοῦ δικαιώματος τῆς κοινωνίας, εἰ καὶ τούναντίον φρονεῖ, ἐκδιώκοντες. Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν Ἐπίσκοπον ἑαυτὸν καθίστησιν, ἢ τυραννικῶ φόβῳ εἰς τὴν τοῦ πείθεσθαι ἀνάγκην τοὺς ἀδελφοὺς βιάζεται, ἔχοντας παντὸς Ἐπισκόπου, ὡς ἀρέσκει, ἰδίᾳς ἐλευθερίας καὶ ἐξουσίας τὸ αὐτεξούσιον, ὁμοίως τε μὴ δυναμένου παρ' ἑτέρου κρίνεσθαι, ἢ ἕτερον κρίνειν, ἀλλὰ προσδοκῶμεν πάντες τὴν κρίσιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις εἰς καὶ μόνος ἔχει ἐξουσίαν καὶ τοῦ προβάλλειν ἡμᾶς ἐν τῇ κυβερνήσει τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καὶ περὶ τῆς ἡμετέρας πράξεως κρίνειν.» (Ἱστορ. Δοσιθ. Ἑλλην. Βιβλ. Α', κεφ. 15'. Conc. Carth. Cyprin.).

Παρατηρητέον δὲ, ὅτι ἔλεγε ταῦτα ὁ Κυπριανὸς, γράψας ἤδη περὶ ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας, ἣν ἐνόει ἄλλως καὶ οὐχὶ ὡς

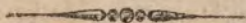
ἐρμηνεύουσιν οἱ Ῥωμαῖοι· ἰδοὺ δὲ οἱ λόγοι αὐτοῦ· « Ἐφ' ἐνὶ τῷ Πέτρῳ, ὁ Κύριος τὴν ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖ καὶ τούτῳ κελεύει βόσκειν τὰ ἑαυτοῦ πρόβατα. Καί τοι δὲ καὶ πᾶσι τοῖς Ἀποστόλοις μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ τὴν ἴσιν ἐξουσίαν παρέσχεν εἰπὼν, «Καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ πέμπω ὑμᾶς» καὶ Ἄν τινα ἄφητε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς, ἄν τινα κρατῆτε, κεκρατήνται», ἀλλ' ὅμως, ἵνα τὴν ἐνότητα φανερώσῃ, τὴν ἀφ' ἐνὸς ἀρχομένην, τῆς ἐνότητος ταύτης ἀρχὴν ἐν τῇ ἰδίᾳ διέθετο ἐξουσίᾳ. Ὅτι οὖν ὁ Πέτρος, αὐτὸ τοῦτο πάντως ἦσαν καὶ οἱ λοιποὶ Ἀπόστολοι, τὸν ἴσον λαβόντες κληρὸν τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐξουσίας. Ἀλλ' ἡ ἑναρξίς ἀπὸ τῆς ἐνότητος ἐκπορεύεται — ἵνα μία δεικνύηται καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία. — Ὁ τοίνυν μὴ κατέχων τὴν ἐνότητα ταύτην τῆς Ἐκκλησίας δύναται ἄρα πεποιοθῶς νομίζειν ὅτι κατέχει τὴν πίστιν; Ὁ τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀντιθίνων καὶ ἀνθιστάμενος πέποιθεν ἄρα ὅτι ἔστιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὁπότε καὶ Παῦλος ὁ μακάριος Ἀπόστολος αὐτὸ τοῦτο διδάσκει, καὶ τὸ μυστήριον τῆς ἐνότητος ἀποδείκνυσι, λέγων «ἐν σῶμα καὶ ἐν Πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι. Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα, εἰς Θεός»; (Ἐφ. Δ'. 4—6.). Ταύτην ἡμεῖς τὴν ἐνότητα στεννῶς κρατεῖν ὀφείλομεν καὶ διεκδικεῖν, καὶ μάλιστα οἱ Ἐπίσκοποι, οἵτινες προεδρεύομεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· ἵνα καὶ τὴν Ἐπισκοπὴν αὐτὴν ἀποδείξωμεν μίαν εἶναι καὶ ἀδιαίρετον. Μηδεὶς διὰ ψεύδους ἀπατάτω τὴν ἀδελφότητα· μηδεὶς τὴν τῆς πίστεως ἀλήθειαν δι' ἀπίστου παραβάσεως διαφθειρέτω. Μία ἐστὶν ἡ Ἐπισκοπὴ, ἥς ἕκαστοι μερίδα κατέχουσιν ὁλόκληρον. Μία ἐστὶ καὶ ἡ Ἐκκλησία, ἥτις αὐξανομένη διὰ τὸ γόνιμον εἰς πλῆθος πλατύτερον ἐκτείνεται.» (Κυπριανός, Βιβλίον περὶ ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας § δ'—ε.).

Οὐ μόνον δὲ τῷ Στεφάνῳ, ἀλλὰ καὶ τῷ προκατόγῳ αὐτοῦ Ἀγίῳ Κορνηλίῳ εἶπεν ὁ Κυπριανός τὴν αὐτὴν ἀλήθειαν, διὰ τῶν αὐτῶν ἰσχυρῶν λόγων, ὅτε οὗτος ἐσχέθη καὶ ἀπεφάσισεν

ἵνα ἀπαιτήσῃ παρ' αὐτοῦ ἀπάντησιν περὶ τοῦ τίνος ἕνεκα δὲν ἀνήγγειλεν αὐτῷ διὰ γράμματος, τὴν παρὰ κανόνας γενομένην προχείρησιν τοῦ Φορτουνάτου εἰς τὴν ἐν Καρθαγένῃ Καθέδραν. Ἄπειδὴ γὰρ ὥρισται παρὰ πάντων ἡμῶν ὡς πρᾶγμα δίκαιον ὃν καὶ ὀρθὸν ἐκεῖ δικάζεσθαι παντός τινος τὴν δίκην, ὅπου πέπρακται τὸ ἐγκλημα, ἐκάστου δὲ τῶν ποιμένων περιγέγραπται ἡ τοῦ ποιμνίου μερίς, ἣν διοικεῖ καὶ κυβερνᾷ ὡς λόγον τῶν ἰδίων πράξεων τῷ Θεῷ ἀποδώσειν, πρέπει ἄρα πάντως ἵνα καὶ αὐτοὶ, ἐφ' οἷς ἐπιστατοῦμεν, μὴ περιτροχάζωσι, μηδὲ τὴν τῶν Ἐπισκόπων συνιστώσαν ὁμόνοιαν διὰ τῆς δολίας καὶ ἀπατηλῆς αὐτῶν θρασύτητος συγκρούωσιν, ἀλλ' ἐκεῖ τὴν δίκην αὐτῶν ἀνάγωσιν, ἐνθα ἂν καὶ κατηγοροῦσι καὶ μάρτυρας τοῦ ἐγκλήματος ἔχειν δύνωνται. (Ἐπιστολὴ 59.). Ἐν δὲ ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτῶν διετηρεῖτο ἀμοιβαίως ἡ τῆς ἐντελοῦς ἰσότητος ἑκφρασις. «Κυπριανὸς Κορνηλίῳ τῷ ἀδελφῷ — σωτηρίαν, καὶ Κορνήλιος Κυπριανῷ τῷ ἀδελφῷ, ἡ τῷ Πάπα Κυπριανῷ — σωτηρίαν.»

Ὁ Κυπριανὸς ἠναντιώθη ἰσχυρῶς καὶ πάλιν τῷ Στεφάνῳ, ὅτε ὁ Πάπας οὗτος ἤθελεν ἀποκαταστήσαι ἐπὶ τῶν καθεδρῶν αὐτῶν δύο Ἰσπανοὺς Ἐπισκόπους, τὸν Μαρκιανὸν καὶ τὸν Βασιλίδην, καταδικασθέντας ὑπὸ ἐπαρχιακῆς συνόδου, διότι ἐν καιρῷ τῶν διωγμῶν ἔθυσον τοῖς εἰδώλοις, μετὰ δὲ ταῦτα μετανοήσαντας, καὶ ὑπεχρέωσεν αὐτὸν διὰ τῆς γνώμης ἀπάσης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἀποποιηθῇ τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ. — Ἐὰν δὲ ὁ ἐθνικὸς Αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανὸς, ἵνα τελειώσῃ τὴν ὑπόθεσιν Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, καθαιρεθέντος ἐπὶ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, καὶ μὴ θελήσαντος ν' ἀφήσῃ τὸν Ἐπισκοπικὸν οἶκον, διέταξε ν' ἀναγνωρίζωσιν εἰς τὸ ἐξῆς ὡς νόμιμον Ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας ἐκεῖνον μόνον, ὃν ἀναγνωρίζουσιν ὅτε Ῥώμης καὶ οἱ τῆς Ἰταλίας Ἐπίσκοποι, ἄρα καὶ ὁ ἐθνικὸς ὀρισμὸς οὗτος συνηγορεῖ μᾶλλον ὑπὲρ τῆς κοινωνίας τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς πάσας τὰς Δυτικὰς, οὐχὶ δὲ ὑπὲρ τῆς

μοναρχίας τοῦ Πάπα. Ἀπόδειξις δὲ τούτου ἔστω, ὅτι ὁ Παῦ-
 λος, εἰ καὶ Ἐπίσκοπος πρωτοβάθμου καθέδρας τῆς Ἀνατολῆς,
 ἐδικάσθη ὅμως ἄνευ προσκλήσεως καὶ συμμετοχῆς τοῦ Ῥώμης
 Ἐπισκόπου, καὶ μόνον μετὰ τὴν ἐντελῇ καθαίρεσιν οἱ συνα-
 θροισθέντες ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἐπίσκοποι, ἐγκαθιδρύνοντες ἀντ' αὐ-
 τοῦ ἄλλον, ἐποίησαν γνωστὸν τοῦτο, ἐν εἰδει κοινωνίας, τοῖς
 Ἐπισκόποις Ῥώμης καὶ Ἀλεξανδρείας. Οὕτως εἶχον ἡ κυβέρνησις
 τῆς Ἐκκλησίας καὶ αἱ μετ' ἀλλήλων σχέσεις τῶν πρεσβυτέρων
 αὐτῆς Ἐπισκόπων, μέχρι τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς συνόδου,
 τῆς γενομένης ἐν Νικαίᾳ, κατὰ τὸ 325 ἔτος.

Τέταρτος Αἰών.

ΠΡΩΤΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝ ΝΙΚΑΙΑ.

Πρὶν δ' ἢ λαλήσωμεν περὶ τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἧς διεφυλάχθησαν ἡμῖν οἱ κανόνες, ἀλλ' ἄνευ πρακτικῶν, καὶ ἥτις περιεγράφη ὑπὸ τοῦ συνεδριάσαντος ἐν αὐτῇ Εὐσεβίου Καισαρείας καὶ ἄλλων χρονογράφων ἐν συνόψει, πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης οὔτε μετοχὴν, οὔτε τὰ μέσα πρὸς συγκάλεσιν αὐτῆς εἶχεν. Ὅτε ἡ τοῦ Ἀρείου αἵρεσις κατετάραξεν ἤδη τὴν Ἀνατολὴν καὶ αἱ ἐγκύκλιοι ἐπιστολαὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, πρὸς τὰς πρωτόθαθμους καθέδρας, ἐδήλωσαν τὴν ἐπὶ τῆς μερικῆς Αἰγυπτιακῆς συνόδου γενομένην καταδίκην τοῦ αἰρεσιάρχου, — ὁ Αὐτοκράτωρ, διὰ συμβουλῆς τῶν πλησιεστέρων αὐτῷ Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων, οὐχὶ δὲ τοῦ Πάπα Σιλβέστρου, διότι ἡ αἵρεσις αὕτη ἦτο εἰσέτι ξένη τῇ Δύσει, ἀπέστειλε τὸν μέγαν Ὅσιον Κορδούβης (ἢ Κουρδούβης) ἵνα εἰρηνεύσῃ τὸν Ἀλέξανδρον μετὰ τοῦ Ἀρείου, εἰς ἄλλην μερικὴν σύνοδον ἐν τῇ Πρωτευούσῃ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἔπειτα, ἰδὼν τὴν ἀποτυχίαν τούτου, συνεκάλεσε τοὺς Ἐπισκόπους ἀπάσης τῆς Αὐτοκρατορίας εἰς Νίκαιαν.

Οἱ ἱεράρχαι τῶν πρεσβυτέρων Ἀποστολικῶν θρόνων Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων καὶ τῶν δύο Καισαρειῶν, συνεδρίαζον ἐν αὐτῇ, μετὰ τῶν τριακοσίων καὶ δεκαοκτῶ συνδικῶν πατέρων· πέντε δὲ μόλις ἐφάνησαν τῆς Δύσεως, διότι αἱ συζητήσεις ἐγένοντο ἐν ταῖς Ἀνατολικαῖς Ἐκκλησίαις. Ἀλλ' οὐδὲ ὁ Σιλβέστρος Ῥώμης παρῆν διὰ τὸ προβεβηκὸς τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Οἱ δὲ Ῥωμαῖοι προσπαθοῦσι ν' ἀποδείξωσιν, ὅτι αὐτὸς προέδρευε τῆς συνόδου, διὰ τοῦ ὀπίου Κουρδούβης καὶ δύο αὐτοῦ

Πρεσβυτέρων, τοῦ Βικεντίου καὶ Βίτωνος (διὰ τὸν λόγον δὴθεν ὅτι αὐτὸς ὁ Ὄσιος ἦτο δυτικὸς Ἐπίσκοπος, ἄρα ἐξ ἐπαρχίας παπικῆς, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἔκειτο ἐπὶ κεφαλῇ πασῶν τῶν πράξεων τῆς συνόδου). ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὐτῶν στηρίζεται μόνον ἐπὶ τῆς μαρτυρίας Γελασίου τοῦ Κυζικηνοῦ, μεταγενε-
τέρου καὶ λίαν ὑπόπτου συγγραφέως, διότι ἀναντιβῆτως, κατὰ τὰς ἰδίαις αὐτοῦ γνώσεις καὶ τὰς εἰκασίας, ἔγραψε πολλὰ, ἅτινα δὲν ἠδύνατο νὰ γινώσκῃ θετικῶς, ὡς π. χ. τὰς λεπτομερείας τῶν μετὰ τῶν ἐθνικῶν φιλοσόφων συζητήσεων.

Ὁ Γελάσιος, ἀναφερόμενος εἰς τὸν ἱστορικὸν Εὐσέβιον, προ-
τείνει τοὺς λόγους τούτου μετὰ αὐθαιρέτου προσθήκης· «Θρῶν
τοίνυν ὁ Βασιλεὺς ταρattoμένην τὴν Ἐκκλησίαν, σύνοδον Οἰ-
κουμενικὴν συνεκρότει, τοὺς πανταχόθεν Ἐπισκόπους διὰ γραμ-
μάτων εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας ἀπαντῆσαι παρακαλῶν. (Ἐν-
ταῦθα δὲν φαίνεται παπικὴ συμμετοχὴ ἢ ἄδεια νὰ συγκαλεσθῇ
ἡ σύνοδος). Παρῆσαν τε ἐκ πολλῶν ἐπαρχιῶν καὶ πόλεων οἱ
Ἐπίσκοποι, περὶ ὧν ὁ Παμφυλίας Εὐσέβιος ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ
τῶν εἰς τοῦ Κωνσταντίνου βίον, τάδε κατὰ λέξιν φησί· «Τῶν
γοῦν Ἐκκλησιῶν ἀπασῶν, αἱ τὴν Εὐρώπην ἅπασαν, Λιβύην τε
(ἢ Ἀφρικὴν) καὶ τὴν Ἀσίαν ἐπλήρουν, ὁμοῦ συνήκτο τῶν τοῦ
Θεοῦ Λειτουργῶν τὰ ἀκροθίνια. Εἰς τε οἶκος εὐκτήριος, ὥσπερ
ἐκ Θεοῦ πλατυνόμενος, ἔνδον ἐχώρει κατὰ τὸ αὐτὸ Σύρους τε
καὶ Κίλικας, κ. τ. λ. Αὐτός τε Σπάνων (Ἰσπανῶν) ὁ πάνυ βοώ-
μενος Ὄσιος, ἐπέχων καὶ τὸν τόπον τοῦ τῆς μεγίστης Ῥώμης
Ἐπισκόπου Σιλβέστρου, σὺν Πρεσβυτέροις Ῥώμης Βίτωνι καὶ
Βικεντίῳ, τοῖς πολλοῖς ἅμα συνεδρεύων. Τῆς τε νῦν Βασιλευού-
σης πόλεως ὁ μὲν Προεστὼς, Μητροφάνης τὸ ὄνομα, διὰ γῆρας
ὕστερει, Πρεσβύτεροι δὲ αὐτοῦ παρόντες, τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐτέ-
λουν. Ἦν ὁ εἰς Ἀλέξανδρον ἦν, ὁ μετ' αὐτὸν Ἐπίσκοπος τῆς
αὐτῆς γεγωνὸς πόλεως.» (Γελασίου, περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνό-
δου, βιβλ. Β', κεφ. Ε').

Ἀνοίξωμεν ἤδη καὶ αὐτὸν τὸν Εὐσέβιον καὶ παραβάλλοντες

ἐξελέγξωμεν τὸν Γελάσιον· οὗτος ἄρχεται διὰ τῶν αὐτῶν λέξεων· ὅταν δὲ φθάνῃ εἰς τὸν Ὅσιον, ἐξελέγχεται ἡ ὑποβολή, διότι ὁ Εὐσεβίος λέγει μόνον· «αὐτῶν δὲ Σπάνων ὁ πάνυ βοώμενος εἰς ἣν τοῖς πολλοῖς ἅμα συνεδρεύων· τῆς δέ γε Βασιλευούσης πόλεως ὁ μὲν Προεστὼς ὑστέρει διὰ γῆρας. Πρεσβύτεροι δ' αὐτοῦ παρόντες τὴν αὐτοῦ τάξιν ἐπλήρουν.» (Ἱστορ. βίου Κωνσταν. βιβλ. Γ', κεφ. ζ').

Καὶ οὕτως ἐνταῦθα οὐδὲ μνημονεύεται καὶ περὶ τῶν Πρεσβυτέρων τοῦ Σιλβέστρου 'Ρώμης, πολλῶ δ' ἦττον περὶ ταῦτα ἐπλήρου τὴν τάξιν αὐτοῦ ὁ Ὅσιος· πόθεν λοιπὸν ἠρύσατο τὸ ὅτι ὁ Γελάσιος, καὶ ἐτόλμησε νὰ εἰσαγάγῃ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦ Εὐσεβίου, ὅστις, ὡς σύγχρονος καὶ συμμέτοχος τῆς συνόδου βεβαίως ἠδύνατο γινώσκειν περὶ τοῦτου κάλλιον; Ὁ Γελάσιος προσέθηκεν ἔτι ἀφ' ἑαυτοῦ, ἐν τοῖς παρ' αὐτοῦ συνταχθεῖσι πρακτικοῖς τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καὶ τὰς ὑπογραφὰς τῶν Ἐπισκόπων, θεῖς ἐν ἀρχῇ τὰςδε.

Κεφάλαιον ΚΗ'. Ὑπογραφὰι τῶν ἐπικυρωσάντων τὴν πίστιν Ἐπισκόπων. «Ὅσιος, Ἐπίσκοπος Κουρδοῦβης, τῆς κατὰ τὴν 'Ρώμην, καὶ Ἰταλίαν, καὶ Σπανίαν πάσαν, καὶ ταῖς ἐν τοῖς λοιποῖς ἔθνεσι, τοῖς ἐπέκεινα κατ' ἐμὲ οὖσιν, ἕως τοῦ Ὠκεανοῦ ἁγίαις τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις, διὰ τῶν σὺν αὐτῷ Πρεσβυτέρων 'Ρώμης Βίτωνος καὶ Βικεντίου.»

Εἶναι ὑπὲρ τὸ δέον παρκτηρητέος ὁ παραλογισμὸς τοιαύτης ὑπογραφῆς, αὕτη δὲ δεικνύει, πόσον εἶναι δύσκολον τὸ νὰ ἀποδέχῃται τις μετ' ἐμπιστοσύνης πράγματα ἐξ ἄλλοτρίων χειρῶν. Ποῦποτε ἠκούσθη ὅτι αἱ ὑπογραφὰι ὑπὸ πρᾶξιν τινὰ οἰανδήποτε, συνιστῶσιν ἰδιαίτερον κεφάλαιον; — τοῦτο ἐπενόησεν ὁ Λατίνος μεταφραστῆς. «Ὅσιος—ταῖς Ἐκκλησίαις.» τοῦτο δὲν εἶναι ὑπογραφή, καὶ ἐνταῦθα δὲν ὑπάρχει ἔννοια.

Ἑλληνιστὶ ἐτυπώθη· τῆς ἐκκ.λεσίαις. — Τὸ σφάλμα εἰς τὸ ἄρθρον, ἡ γενικὴ τοῦ ἐνικοῦ ἀριθμοῦ ἀντὶ τῆς δοτικῆς τοῦ πληθυντικοῦ. Εἰς τὴν Λατινικὴν μετάφρασιν αὐτὸ διωρθώθη· ἀλλὰ

τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον ἐξετυπώθη δις μετὰ τοῦ σφάλματος, ὅπως συγχέη, εἰ δυνατόν, τὸν ἀναγνώστην, καὶ ἐμποδίσῃ αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ἐννοῆσαι ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ὑπογραφαί. (pag. 41, 54.) Per eos, qui cum ipso erant (διὰ τῶν σὺν αὐτῷ). Ἀλλ' ὅταν ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς λέγωσι περὶ ἑαυτῶν ἐν τρίτῳ προσώπῳ, τί σημαίνει «διὰ τῶν σὺν αὐτῷ;» — μήπως ὁ Ὅσιος δὲν ἐγίνωσκεν αὐτὸς νὰ ὑπογράψῃ;

Κατωτέρω ἡ ὑπογραφή τοῦ (Ἀλεξάνδρου) Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας — «σὺν Ἀθανασίῳ, τότε Ἀρχιδιακόνῳ ὄντι.» Ἄρα ἡ ὑποθετικὴ αὕτη ὑπογραφή δὲν ἐτέθη τότε, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα.

Leonius Ecclesiis Domini ornamentum. — Ποῖος ποτὲ προέβη μέχρι τοσαύτης ἀφροσύνης, ἵνα ὀνομάζῃ αὐτὸς ἑαυτὸν, ὑπογραφόμενος εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, «Λεόντιος τὸ τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου καλλώπισμα;»

Protogenes ille admirabilis. «Πρωτογένης ὁ θαυμάσιος.» καὶ ἡ ὑποθετικὴ αὕτη ὑπογραφή εἶναι τοῦ αὐτοῦ εἰδους.

«Ἀλέξανδρος Κωνσταντινουπόλεως τότε Πρεσβύτερος ἔτι ὢν, εἰς ὕστερον δὲ καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς ἱερατείας τῆς αὐτόθι Ἐκκλησίας λαχών.» Ἄρα τοῦτο ἐγράφη ἔπειτα, οὐχὶ δὲ ἐν καιρῷ, καὶ ἐπίσης δὲν εἶναι ὑπογραφή· τί δὲ σημαίνουν σιν αἱ τρεισκαίδεκα ὑπογραφαί, ἐν ᾧ ἐν τῇ συνόδῳ παρῆσαν τριακόσιοι δέκα καὶ ὀκτὼ Πατέρες; Φαίνεται ἐναργῶς, ὅτι αἱ ἐπίπλαστοι ὑπογραφαί δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρχωσιν, πόθεν λοιπὸν ἐλήφθησαν αὗται; Ἀναγνώσχετε κατωτέρω· σύνταγμα πραχθετῶν, τοутέστιν οὐχὶ πράξεις τῆς πρώτης Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀλλὰ συγγραφὴ τῶν πράξεων. — Δὲν εἶναι ἄρα τοῦτο καλὴ ὁμολογία; —

Εὐρήσετε ἔτι ἐν Κεφαλαίῳ ΑΖ' τάδε «Κατάλογος τῶν Ἀγίων Ἐπισκόπων, δι' ὧν ἡ σὺν αὐτοῖς ἐν Νικαίᾳ Ἀγία καὶ μεγάλη καὶ Οἰκουμενικὴ σύνοδος, ταῖς ἀνὰ τὴν οἰκουμένην Ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ διεπéμψατο τὰ ἐν αὐτῇ δι' αὐτῶν κεκριμένα ὑπὸ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.»

Κατόπιν ἔπεται κατὰ λέξιν αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ κατάλογος τῶν ὀνομάτων μετὰ προσθηκῶν, ὃν ἀνωτέρω ἐξητάσαμεν. Ἦδη δὲ καὶ ἡ φαινομένη ὡς παράλογος ὑπογραφή τοῦ Ὀσίου, ἀποδείκνυται ἔχουσα ὀρθὴν καὶ καθαρὰν ἔννοιαν, διότι ἡ περιγραφὴ αὕτη ἐλήφθη ἐκ τοῦ Εὐσεβίου, οἱ δ' Ἐπίσκοποι δὲν λέγουσιν αὐτοὶ περὶ ἑαυτῶν — «Ὁ Ὀσιος — ταῖς Ἐκκλησίαις κατὰ τὴν Ἱταλίαν,» κ. τ. λ. τουτέστι, διεπέμψατο τοὺς ὀρισμοὺς τῆς συνόδου. Δὲν εἶναι ἄραγε καθαρὸν ἤδη, ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐκάστης τῶν ὑπογραφῶν ἀντεγράφη τὸ τμήμα τῆς μεταγενεστέρως ἐποχῆς, περὶ προσώπων, ἐχόντων ἐκτελεστικὴν ἐντολὴν ἀπὸ τῆς συνόδου; καὶ τοῦτο ἐγένετο, διότι εἰς τὸν λατινίζοντα ἔχρειαζέτο, ἵνα ὁ Ὀσιος καὶ οἱ Πρεσβύτεροι Ῥώμης, εἰς σημείον τῆς προεδρείας, ὑπογραφῶσιν ἄνωθεν πάντων. Οὕτω λοιπόν, τὸ ἀληθὲς κεφάλαιον μετεποιήθη εἰς παράλογον ὑπὸ ψευδῆ ἐπιγραφῆν.

Ἡ ἀναλυτικὴ αὕτη ἐξέτασις ἦτο ἀναγκαία πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἵνα μὴ ληθῇ εἰς ἀπόδειξιν τῆς σπουδαιότητος τοῦ βιβλίου ἡ ἀρχαιότης τῆς ἐκδόσεως αὐτοῦ, γενομένη τὸ πρῶτον ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1604 ἔτει, μετὰ τὴν προηγηθεῖσαν ἐν Γαλλίᾳ (*super in gallia primum*) ἐκδοσιν.

Πιθανῶς εἰς τοῦτο στηριζόμενος ὁ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου, ὅπερ ἐπιγράφεται ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία δεδικαιωμένη (*L' Eglise Catholique justifiée*) γράφει, (σελ. 203.) μετὰ τῆς αὐτῆς ὁμῶς ἀκριθείας, μεθ' ἧς ἔγραψε καὶ ὁ Γελάσιος, ὅτι οἱ Πρεσβύτεροι τῆς Ῥώμης ὑπεγράφησαν εἰς τὴν σύνοδον ἄνωθεν πάντων τῶν Ἐπισκόπων, καὶ ἀναφέρεται, πρὸς ἀπόδειξιν τούτου, ἐπὶ τοῦ ἱστορικοῦ Σωκράτους (βιβλ. Α', κεφ. θ'). Ἀλλὰ καθ' ὅλον τὸ κεφάλαιον τοῦτο καὶ ἐν γένει ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Σωκράτους, οὐδὲν ὑπάρχει παρόμοιον· διότι ὁ Σωκράτης ἐπαναλαμβάνει ἀπλῶς καὶ κατὰ λέξιν τὰ παρὰ τοῦ Εὐσεβίου εἰρημένα περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, καὶ οὕτως ἐξελέγχει ἔτι μᾶλλον τὸ ψεῦδες τοῦ Γελασίου. (Σωκρ. βιβλ. Α', κεφ. ή),

δὲν εἶχεν ὁμῶς καὶ πόθεν ἄλλοθεν νὰ ἀρυσθῇ ἀληθεστέρας πληροφορίας. Ἐν δὲ τῷ ἰγ' κεφαλαίῳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, αὐτὸς ὁ Σωκράτης λέγει· «Φιλομαθὲς δὲ εἶναι νομίζω, καὶ τὰ ὀνόματα τῶν ἐν Νικαίᾳ συναλλόντων Ἐπισκόπων, ἃ εὑρεῖν ἐδυνήθημεν, καὶ ἧς ἑκάστος ἐπαρχίας τε καὶ πόλεως ἦν, καὶ τὸν χρόνον, ἐν ᾧ συνήλθον, παραθέσθαι ἐνταῦθα. Ὅσιος Ἐπίσκοπος Κουρδούβης Ἰσπανίας· οὕτω πιστεύω ὡς προγέγραπται· Ῥώμης Βίτων καὶ Βικέντιος ἢ Βικεντίνος Πρεσβύτεροι· Αἰγύπτου Ἀλέξανδρος Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης Εὐστάθιος· Ἱεροσολύμων Μακάριος Ἀρπακρατίων Κύνων· καὶ τῶν λοιπῶν, ὧν εἰς πλήρες τὰ ὀνόματα κεῖται ἐν τῷ συνοδικῷ Ἀθανασίου τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἐπισκόπου.» Ὁ δὲ Ἀθανάσιος, ὅστις παρευρέθη προσωπικῶς ἐν τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ, οὐδὲ λέξιν μνημονεύει περὶ τῆς προεδρείας τοῦ Πάπ· ὀνομάζει δὲ ἀπανταχοῦ τὸν Ὅσιον πρόεδρον μόνον καὶ πατέρα πασῶν τῶν συνόδων τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ, καὶ τοῦτο οὐχὶ ἐν ἰδιότητι τοποτηρητοῦ· λέγει λοιπὸν ἐν τῇ ἐαυτοῦ ἀπολογίᾳ τάδε· «Περὶ γὰρ τοῦ μεγάλου καὶ εὐγνηροτάτου καὶ ἀληθῶς ὁμολογητοῦ Ὀσίου περιττόν ἐστιν ἐμεῖ καὶ λέγειν· οὐ γὰρ ἄσημος, ἀλλὰ καὶ πάντων μάλιστα, καὶ μᾶλλον ἐπιφανὴς ὁ γέρων· ποίας γὰρ οὐ κατηγήσατο συνόδου, καὶ λέγων ὀρθῶς, οὐ πάντας ἐπεισε; ποίᾳ τις Ἐκκλησίᾳ τῆς τούτου προστασίας οὐκ ἔχει σημεῖα τὰ κάλλιστα;»

Ἰδόμεν δὲ, τί λέγει καὶ ἕτερος ἱστορικός, ὁ Σωζόμενος. «Ὁ Βασιλεὺς συνεκάλεσε σύνοδον εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας, καὶ πανταχῇ τοῖς προεστώσι τῶν Ἐκκλησιῶν ἔγραψεν, εἰς ῥητὴν ἡμέραν παρεῖναι· ἐκοινωνοῦν δὲ τούτου τοῦ συλλόγου, τῶν μὲν Ἀποστολικῶν θρόνων, Μακάριος ὁ Ἱεροσολύμων, καὶ Εὐστάθιος ἡδὴ Ἀντιοχείας, καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Ἀλεξανδρείας.» (Σωζόμ. Βιβλ. Α', κεφ. ιζ'.) (Ἐνταῦθα ὁ Σωζόμενος φυλάττει τὴν βαθμολογίαν τῆς θεμελιώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τούτων· ἀλλ' ἰδοὺ παρακατιὼν εἰς ποῖον σφάλμα ὑποπίπτει, δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ ὡς μέτρον τῆς ἐμπιστοσύνης, ἧς εἶναι ἄξιος, ἐν τῷ

χωρίῳ ἐκεῖνῳ, ἔνθα λέγει, ὅτι εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ῥώμης, κατὰ τὴν ἀξίαν τῆς καθέδρας αὐτοῦ, ἐνεπιστεύθη ἡ φροντίς περὶ πάντων τῶν πιστῶν.) α' Ιούλιος δὲ ὁ Ῥωμαίων Ἐπίσκοπος, διὰ γῆρας ἀπελιμπάνετο· παρῆσαν δὲ ἀντ' αὐτοῦ Βίτων καὶ Βικέντιος, Πρεσβύτεροι τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας.» Οὕτως ὁ Σωζόμενος ἀντὶ τοῦ Πάπᾶ Σιλβέστρου τίθησι τὸν Ἰούλιον, ἀλλ' ὁμοως οὐδὲν λέγει περὶ τῆς προεδρείας αὐτοῦ ἢ τῶν Ῥωμαίων Πρεσβυτέρων ἐν τῇ συνόδῳ. — Σιωπᾷ δὲ περὶ τούτου καὶ ὁ Θεοδώρητος, ὅστις γράφει μόνον, ὅτι «ὁ Ῥώμης Ἐπίσκοπος ἀπελιμπάνετο διὰ γῆρας, ἔπεμψε δὲ δύο Πρεσβυτέρους ἵνα ἔχη γνῶσιν πάντων, περὶ ὧν ἔμελλον συσκέπτεσθαι καὶ δώσῃ τὴν συναίνεσιν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν γενησομένων συνοδικῶν ἀποφάσεων.» (Βιβλ. Α'. κεφ. ζ'). Ἄρα οὐχὶ διὰ προεδρείαν ἢ ἐπικύρωσιν, ἀλλὰ μετὰ προηγηθεῖσαν συμφωνίαν.

Ἐὰν δὲ καὶ οἱ τρεῖς ἱστορικοὶ λέγωσιν, ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ἰούλιος μετεκαλέσατο τὸν Ἀθανάσιον εἰς Ῥώμην ἵνα δικασθῇ μετὰ τῶν κατηγορῶν αὐτοῦ, καὶ οἱ δύο πρῶτοι ἐπιφέρωσιν ὅτι ὑπάρχει νόμος ἱερατικὸς, ἄκυρα ἀποφαίνων τὰ παρὰ γνώμην τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου πραττόμενα, (Σωζόμε. βιβλ. Γ', κεφ. ι. Σωκρ. βιβλ. Β', κεφ. ή.), πολὺ εὐκταῖον ἦτο νὰ δείξωσι τὸν κανόνα τοῦτον. Ὁ Πάπας Ἰούλιος γράφει ἐν τῇ πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ἣν ἀμέσως μέλλομεν ἰδεῖν, μόνον περὶ τοῦ ἐθίμου τοῦ συσκέπτεσθαι αὐτοὺς περὶ πάντων μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐξηγεῖ τὴν αἰτίαν τούτου λίαν ἀποχρώντως. — Ὁ δὲ κανὼν, περὶ τῆς τελειωτικῆς παρὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης ἀποφάσεως τῶν πραγμάτων, προϋτάθῃ βραδύτερον διὰ προσωπικὸν σέβας πρὸς τὸν Ἰούλιον καὶ τὸν Ὁρόνον αὐτοῦ ὡς θεμελιωθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου, μόνον ἐν τῇ τοπικῇ Σαρδικῇ συνόδῳ, συνισταμένη ἐκ Αὐτικῶν, καὶ δι' αὐτοὺς μόνον ἐχούσῃ κῦρος, ἐπειδὴ δὲν εἶναι Οἰκουμενικὴ, εἰ καὶ πολλάκις ἐπειράθησαν οὗτοι νὰ ἐκδίδωσι τὰς πράξεις αὐτῆς, ὡς συνέχειαν τῶν τῆς Νικαίας. Οἱ ἱστορικοὶ οὗτοι ζῶντες

κατὰ τὸν Ε' αἰῶνα, ὅτε ἡ σταθερότης τοῦ Πάπα Ἀγίου Λέοντος κατὰ τὰς στασιαστικὰς περιστάσεις τῆς Ἀνατολῆς, ταραττομένης ὑπὸ τῶν αἵρέσεων τοῦ Νεστορίου καὶ Εὐτυχίου, ἔδιδεν, ὡς μέλλομεν ἰδεῖν, ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα τῇ Ῥωμαϊκῇ καθέδρᾳ, παρέβαλον τὰς περιστάσεις τοῦ καιροῦ αὐτῶν πρὸς τὸ παρελθόν, καὶ ὑπέπεσαν εἰς σημαντικώτατα ἱστορικὰ ἁμαρτήματα, ὡς εἶδομεν ἤδη ἐν τῷ Σωζομένῳ. Αὐτὸς δὲ ὁ Σωκράτης ὁμολογεῖ ἐν τῷ Α' κεφαλαίῳ τοῦ δευτέρου βιβλίου αὐτοῦ, ὅτι ἠναγκάσθη νὰ ἀνασκευάσῃ αὐτὸ, ἐπειδὴ ἐστηρίζετο ἐπὶ τοῦ πονήματος τοῦ Ῥουφίνου (Δυτικοῦ ἱστορικοῦ) καὶ ὅμως πάλιν ἔμειναν εἰς τοῦτον οὐκ ὀλίγα σφάλματα, καθὼς καὶ εἰς τὸν Σωζόμενον.

Ὁ δὲ Ὅσιος, ὁ ἐπονομασθεὶς μέγας, ἐνεκα τοῦ βαθυτάτου σεβασμοῦ, ὃν ἔφερον πρὸς αὐτὸν πάντες οἱ Ἐπίσκοποι, καὶ ὡς πιστὸς τοῦ Κωνσταντίνου, ἀνακρίνων ἐπιτοπῶς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἀρείου, ἐκ πρώτης ἀρχῆς προέδρευεν οὐ μόνον τὴν ἐν Νικαίᾳ, ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς τοπικὰς συνόδους τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, τὰς κατὰ τῶν Ἀρειανῶν γενομένας. Ἀλλ' ἡ πατρίς αὐτοῦ Ἰσπανία καὶ ἡ Γαλλία καὶ αὐτὴ ἡ Ἰταλία, δὲν ἐξηρτῶντο ἔτι ἐντελῶς καὶ ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου, ὡς βλέπομεν τοῦτο ἐκ τῶν παραδειγμάτων τῆς Ἀφρικανῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκ τινων συνοδικῶν κανόνων, εἰ καὶ ἐπρώτευσεν ἐν τῇ Δύσει ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία. Οἱ δεσμοὶ δὲ τῆς τελείας ὑποταγῆς ἐστερεώθησαν πολὺ βραχύτερον, κατὰ τὸν μεσαιῶνα. Ἐὰν λοιπὸν ὁ Ὅσιος ἐνήργει ὡς τοποτηρητῆς, ἤθελε φέρεи τότε τὸν τίτλον τοῦτον, ὡς ἔφερον αὐτὸν εἰς ἄλλας συνόδους τινεὶς Ἐπίσκοποι ληγάτοι (1) τοῦ Πάπα.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς συνόδου, ἐνεπιστεύθη ἡ δημοσίευσις τῶν ὁρισμῶν αὐτῆς ἐκάστῳ τῶν πρωτοβάθμιων Ἐπισκόπων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις αὐτῶν, μεταξὺ δὲ τῶν λοιπῶν καὶ τῷ Κεκυλιανῷ ἐν

(1) Ἐξαρχοὶ ἢ Πρίσβυτοι.

τῇ Ἀφρικῇ καὶ τῷ Ὄσιῳ ἐν ἀπάσῃ τῇ Δύσει· περὶ δὲ τοῦ Ρωμαίων Ἐπισκόπου οὐδὲν μνημονεύεται, καὶ αὐτοὶ οἱ κανόνες τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου εἰσὶν ὅλως ἐναντίοι πάσης μοναρχίας ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Κανὼν Γ'. «Τὰ ἀρχαῖα ἔθνη κρατεῖτω τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν Ἀλεξανδρείᾳ Ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ Ἐπισκόπῳ τοῦτο σὺνήθεός ἐστιν· (δηλαδή τὸ ἔχειν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ τὰς πλησιεστέρας Δυτικὰς Ἐκκλησίας). Ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις. Καθόλου δὲ πρόδηλον ἐκείνο, ὅτι εἴτις χωρὶς γνώμης τοῦ Μητροπολίτου γένοιτο Ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἡ μεγάλη Σύνοδος ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι Ἐπίσκοπον.»

Κανὼν Ζ'. «Ἐπειδὴ συνήθεια κεκράτηκε, καὶ παράδοσις ἀρχαία, ὥστε τὸν ἐν Αἰλίᾳ (Ἱεροσολύμοις) Ἐπίσκοπον τιμᾶσθαι, ἔχέτω τὴν ἀκολουθίαν τῆς τιμῆς, τῇ Μητροπόλει σωζομένου τοῦ οἰκείου ἀξιωματός.»

Καὶ οὕτως ἰδοὺ ἐξαιρετικῶς ὥρίσθησαν τὰ προνόμια τῶν τσαρῶν οἰκουμενικῶν θρόνων· ἀλλ' ὅμως τῷ τῆς Ῥώμης οὐδὲν προνόμιον ἐδόθη. Ὁ δὲ Ε' κανὼν λέγει, «Ἐδοξε καλῶς ἔχειν ἐκάστου ἐνιαυτοῦ καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν δις τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι, ἵνα κοινῇ πάντων τῶν Ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας, ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένων, τὰ τοιαῦτα (ἐκκλησιαστικά) ζητήματα ἐξετάζηται.» Ὁ δὲ Δ' κανὼν λέγει τὰδε, «Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τοῦτο, ἢ διὰ κατεπεύγουσαν ἀνάγκην ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένους, συμφήρων γινομένων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιῆσθαι· τὸ δὲ κύριον τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ Μητροπολίτῃ» καὶ οὐδὲ λέξιν καὶ ἀναφέρει περὶ τοῦ ὅτι ὁ Ρωμαίων Ἐπίσκοπος πρέπει νὰ δίδῃ ἐπικυρωτικὰ

γράμματα ἐκάστη τῶν ἐν τῇ οἰκουμένη Ἐπισκόπων, ὥσπερ τοῦτο, παραδεχθὲν, ἐγένετο σήμερον νόμος ἐν τῇ Δύσει.

Μετὰ τὴν πρώτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ μέχρι τῆς δειν-
τέρας, ἀδιάρκοπος σειράς τοπικῶν ἐν τῇ Δύσει καὶ ἐν τῇ Ἀνα-
τολῇ συνόδων, κατὰ καὶ ὑπὲρ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, κατα-
διωκομένου ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν, ἐπλήρωσεν ἅπασαν τὴν τετάρ-
την ἐκκτονταετηρίδα, καὶ διεγράφη καθαρῶς ἐν αὐταῖς ἡ
διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας, ὥς μέλλομεν ἰδεῖν τοῦτο ἐκ τῶν κα-
νόνων. Ἀλλ' ἡ γενναία προστασία τοῦ Πάπα Ἰουλίου πρὸς τὸν
ἐξόριστον ἅγιον Ἀθανάσιον, ἰδίως δὲ ἡ πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς
Ἐπισκόπους ἐπιστολὴ αὐτοῦ, ἕνεκα τῆς περιστάσεως ταύτης,
ἔδωκαν ἀφορμὴν τοῖς Ῥωμαίοις ν' ἀποδεικνύωσιν, ὅτι ἡ ἀνω-
τάτη κρίσις ἀνῆκε τῷ θρόνῳ τῆς ἀρχαίας Ῥώμης. Ἐξετάσωμεν
αὐτὰ τὰ συμβάντα· ἰδοὺ τί ἔγραφε τοῖς Ἀνατολικοῖς Ἐπισκό-
ποις ὁ Ἰούλιος εἰς ἀπάντησιν τῆς ἐπιστολῆς αὐτῶν, ὅταν οὗτοι
δὲν ᾔθελον νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν σύνοδον, ἵνα κριθῶσι
μετὰ τοῦ Ἀθανασίου, κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ πρόσκλησιν.
(Concil. T. 2. p. 585.).

«Ἀνέγων τὰ γράμματα τὰ διὰ τῶν Πρεσβυτέρων μου Ἐλ-
πίδιου καὶ Φιλοξένου ἀποκομισθέντα, καὶ ἐθαύμασα πῶς ἡμεῖς
μὲν ἀγάπῃ καὶ συνειδήσει ἀληθείας ἐγράψαμεν, ὑμεῖς δὲ μετὰ
φιλονεικίας καὶ οὐχ ὡς ἔπρεπεν ἐπεστείλατε. Ὑπεροψία γάρ καὶ
ἀλαζονεία τῶν γραψάντων διὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐδείκνυτο· ταῦτα
δὲ ἀλλότρια τῆς ἐν Χριστῷ πίστεώς ἐστιν· ἔδει γάρ τὰ μετὰ
ἀγάπης γραφέντα, ἀμοιβῆς τῆς ἴσης μετὰ ἀγάπης τυχεῖν, καὶ
μὴ μετὰ φιλονεικίας. Ἡ οὐχὶ ἀγάπης ἐστὶ γνώρισμα Πρεσβυ-
τέρους ἀποτεῖλαι συμπαιθεῖν τοῖς πάσχουσι, προτρέψασθαι τοὺς
γράφαντας ἔλθειν, ἵνα πάντα θᾶπτον λύσιν λαβόντα διορθω-
θῆναι δυνήθῃ, καὶ μηκέτι μήτε οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν πάσχωσι,
μήτε ὑμεῖς τινὲς διαβάλλωσιν; — Τί γάρ καὶ γέγονεν ἄξιον
λόπης; ἢ ἐν τίνι ᾗν ἄξιον λυπηθῆναι ὑμᾶς, οἷς καὶ ἐγράψα-
μεν; — ἢ ὅτι προετρεψάμεθα εἰς σύναδον ἀπαντῆσαι; Ἀλλὰ

τοῦτο μᾶλλον ἔδει μετὰ χαρᾶς δέξασθαι· οἱ γὰρ πᾶρρησίαν ἔχοντες ἐφ' οἷς πεποιήκασι, καὶ ὡς αὐτοὶ λέγουσι κεκρίκασι, οὐκ ἀγανακτοῦσιν εἰ παρ' ἐτέρων ἐξετάζοιτο ἡ κρίσις, ἀλλὰ θαρρόουσιν ὅτι, ἂν δικαίως ἔκριναν, ταῦτα ἄδिका οὐκ ἂν ποτε γένοιτο. Διὰ τοῦτο οἱ ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν μεγάλῃ συνόδῳ συνελθόντες Ἐπίσκοποι, οὐκ ἄνευ Θεοῦ βουλήσεως συνεχώρησαν ἐν ἐτέρᾳ συνόδῳ τὰ τῆς προτέρας ἐξετάζεσθαι. — Εἰ δὲ τὸ τοιοῦτον ἔθος παλαιὸν τυγχάνον, μνημονευθὲν δὲ καὶ γραφὲν ἐν τῇ μεγάλῃ συνόδῳ, ὑμεῖς τοῦτο παρ' ὑμῖν ἰσχύειν οὐ θέλετε, ἀπρεπῆς μὲν ἡ τοιαύτη παραίτησις· τὸ γὰρ ἅπαξ συνήθειαν ἐσχηκὸς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὑπὸ συνόδων βεβαιωθὲν, οὐκ εὐλογον ὑπὸ ὁλίγων παραλίεσθαι.» Ἐνταῦθα οὐδέν τι φαίνεται περὶ Ῥωμαϊκῆς μοναρχίας· εἴτα ἔπεται ἡ ἐκθεσις τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἀθανασίου, καὶ ὁ Ἰούλιος δικαιολογεῖ πάλιν τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, λέγων τίνας ἕνεκα παρεδέχθη δικαίως ἐν τῇ ἑαυτοῦ κοινωνίᾳ τὸν Ἀθανάσιον, ὅτε οἱ κατήγοροι αὐτοῦ δὲν ἤθελον νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὴν σύνοδον. «Ἔδει τοίνυν, — ὑμᾶς, οἷς μὴ ἔγραψα, μὴ λυπεῖσθαι, εἰ ἐκείνοις ἐγράφη τοῖς καὶ γράψασι, εἰ γὰρ ἐχρῆν καὶ πᾶσιν ὑμῖν ἐπιστεῖλαι, ἔδει καὶ ὑμᾶς σὺν ἐκείνοις γράψαι, — εἰ δὲ καὶ τὸ μόνον ἐμὲ γεγραφέναι ἐκείνοις ἐκίνησεν ἡμᾶς, ἀκόλουθον ἐστὶν ὑμᾶς ἀγανακτεῖν, ὅτι καὶ μόνον ἐμοὶ ἔγραψαν, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ πιθανὴ μὲν καὶ οὐκ εὐλογος ἡ πρόφασις ἀγαπητοί, ὅμως δὲ γνωρίζαι ὑμῖν ἀναγκαῖον, ὅτι εἰ καὶ μόνος ἔγραψα, ἀλλ' οὐκ ἐμοῦ μόνου ἐστὶν αὕτη ἡ γνώμη, ἀλλὰ καὶ πάντων τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν, καὶ τῶν ἐν τούτοις τοῖς μέρεσιν Ἐπισκόπων· καὶ ἔγωγε τοὺς πάντας οὐκ ἠθέλησα ποιῆσαι γράψαι, ἵνα μὴ παρὰ πολλῶν τὸ βάρος ἔχωσιν· ἀμέλει καὶ νῦν τῇ ὀρισθείσῃ προθεσμίᾳ συνῆλθον Ἐπίσκοποι, καὶ ταύτης τῆς γνώμης γεγόνασιν ἢν πάλιν γράφων ὑμῖν σημαίνω. ἴστε, ἀγαπητοί, εἰ καὶ μόνος ἐπιστέλλω, ἀλλὰ πάντων εἶναι γνώμην ταύτην γινώσκετε. Ταῦτα μὲν οὖν περὶ τοῦ μὴ εὐλόγως τινὰς ἐξ ὑμῶν προφάσεις, ἀλλὰ ἀδίκους καὶ ὑπόπτους πορί-

σασθαι.» (pag. 520.) Ἐνταῦθα φαίνεται καθαρῶς οὐχὶ ὅτι ὁ Ἰούλιος ἀπαιτεῖ προστακτικῶς νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὴν κρίσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι πάντες οἱ Λυτικοὶ προσκαλοῦσι δι' αὐτοῦ τοὺς Ἀνατολικούς, κατόπιν δὲ ἔπονται πάλιν αἱ δικαιολογίαι. Ὁ Ἰούλιος κλείει τὴν μετριόφρονα ἐπιστολὴν αὐτοῦ οὕτως. «Ἡ ἀγαπητοί, οὐκέτι κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον, ἀλλὰ λοιπὸν, ἐπὶ ἑξορισμῷ καὶ θανάτῳ αἱ κρίσεις τῆς Ἐκκλησίας εἰσὶν. Εἰ γὰρ καὶ ὅλως, ὡς φατέ, γέγονέ τι εἰς αὐτοὺς (Ἀθανάσιον καὶ λοιποὺς) ἀμάρτημα, ἔδει κατὰ τὸν Ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, καὶ μὴ οὕτω γεγενῆσθαι τὴν κρίσιν, ἔδει γραφῆναι πᾶσιν ἡμῖν, ἵνα οὕτω παρὰ πάντων ὁρισθῇ τὸ δίκαιον.» Τοὺς λόγους τούτους ὁ ἱστορικὸς Σωζόμενος, ἀκμάσας μετὰ ἑκατὸν ἔτη, μετέβαλεν οὕτως, ὅτι δῆθεν ὁ Ἰούλιος ἔγραφεν· «εἶναι γὰρ νόμον ἱερατικὸν ἄκυρα ἀποφαίνειν τὰ παρὰ γνώμην πραττόμενα τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου.» (Σωζόμε. βιβλ. Γ', κεφ. ι.) Ἀλλὰ τοιοῦτον συνοδικὸν κανόνα οὐδ' αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι δύνανται νὰ δείξωσιν εἰς οὐδεμίαν Οἰκουμενικὴν σύνοδον. Κατωτέρῳ δὲ εἶπεν ὁ Ἰούλιος καὶ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ἔπρεπε νὰ ἀναφέρονται πρὸς ἄπασαν τὴν Δύσιν περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἀθανασίου. «Ἐπίσκοποι γὰρ ἦσαν οἱ πάσχοντες, καὶ οὐχ αἱ τυχοῦσαι Ἐκκλησίαι αἱ πάσχουσαι, ἀλλ' ὧν αὐτοὶ οἱ Ἀπόστολοι δι' ἑαυτῶν καθηγήσαντο. Διὰ τὴν δὲ περὶ τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως μάλιστα οὐκ ἐγράφετε ἡμῖν; — ἡ ἀγνοεῖτε ὅτι τοῦτο ἔθος ἦν, πρότερον γράφεσθαι ἡμῖν, καὶ οὕτως ἔνθεν ὁρίζεσθαι τὰ δίκαια; Εἰ μὲν οὖν τι τοιοῦτον ἦν ὑποπτευθὲν εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τὸν ἐκεῖ, ἔδει πρὸς τὴν ἐνταῦθα Ἐκκλησίαν γραφῆναι, νῦν δὲ οἱ ἡμᾶς μὴ πληροφορήσαντες, πράξαντες δὲ αὐτοὶ ὡς ἠθέλησαν, λοιπὸν καὶ ἡμᾶς οὐ καταγνόντας, βούλονται συμψήφους εἶναι.» (Καὶ οὕτως ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς, νομιμοτάτη αἰτία.) οὐχ' οὕτως αἱ Παύλου διατάξεις· οὐχ' οὕτως οἱ Πατέρες παραδεδώκασιν! — Ἄλλος τύπος ἐστὶν οὗτος, καὶ καινὸν τὸ ἐπιτήδευμα! Παρακαλῶ, μετὰ προθυμίας ἐνέγκατε, ὑπὲρ τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἔστιν ἃ γράφω· ἃ γὰρ

παρεϊλήφαμεν παρὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου, ταῦτα καὶ ὑμῖν δηλῶ, καὶ οὐκ ἂν ἔγραψα φανερά ἡγούμενος εἶναι ταῦτα παρὰ πᾶσιν, εἰμὴ τὰ γενόμενα ἡμᾶς ἐτάραξεν. — Ἐπίσκοποι ἄρπάζονται καὶ ἐκτοπίζονται, ἄλλοι δὲ ἀλλαχόθεν ἀντιτίθενται· καὶ ἄλλοι ἐπιβουλεύονται, ὥστε ἐπὶ μὲν τοῖς ἀρπασθεῖσιν, αὐτοὺς πενθεῖν, ἐπὶ δὲ τοῖς πεμπομένοις, ἀναγκάζεσθαι, ἵνα οὐς μὲν θέλουσι, μὴ ἐπιζητῶσιν· οὐς δὲ μὴ βούλονται, δέχωνται. Ἀξιῶ ὑμᾶς μηκέτι τοιαῦτα γίνεσθαι, γράψατε δὲ μᾶλλον κατὰ τῶν τὰ τοιαῦτα ἐπιχειρούντων, ἵνα μηκέτι τοιαῦτα πάσχωσιν αἱ Ἐκκλησίαι, μηδὲ τις Ἐπίσκοπος ἢ Πρεσβύτερος ὕβριν πάσχη, — ἕκαστος γὰρ ἡμῶν ἀποδώσει λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως περὶ ὧν ἐνταῦθα ἔπραξε· γένοιτο δὲ πάντας κατὰ Θεὸν φρονῆσαι. Ἐρρῶσθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι ἀγαπητοὶ καὶ ποθεινότατοι ἀδελφοί. (Concil. T. 2, p, 598. edit. Paris. 1644).

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην φέρει αὐτὸς ὁ Ἀθανάσιος ἐν τῇ κατὰ τῶν Ἀρειανῶν ἀπολογίᾳ αὐτοῦ, καὶ αἱ πράξεις τοῦ Ἰουλίου ἀνταποκρίνονται πληρέστερα εἰς τὸ Πνεῦμα τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας· διότι, ὅτε ἡ Ῥωμαϊκὴ μεθ' ἀπάσης τῆς Δύσεως ἀπετέλει σχεδὸν τὸ ἥμισυ αὐτῆς, ἡρμοζεν αὐτῇ νὰ συμμετέχη ἀποφάσεων τοσοῦτο σπουδαίων, ὅποια ἡ καθαίρεσις Ἐπισκόπου τῆς πρωτοβάθμου Ἀλεξανδρινῆς καθέδρας. Καὶ ὅμως οἱ Ἀνατολικοὶ δὲν ἤθελον νὰ δεχθῶσι τὴν μεσολάβησιν ταύτην, καὶ ἀπήντησαν εἰς τὴν πρώτην πρόσκλησιν τοῦ Ἰουλίου, ὡς γράφει περὶ τούτου ὁ ἱστορικὸς Σωζόμενος· «Φέρειν μὲν γὰρ πᾶσι φιλοτιμίαν τὴν Ῥωμαίων Ἐκκλησίαν ἐν τοῖς γράμμασιν ὡμολόγουν, ὡς Ἀποστόλων φροντιστήριον, καὶ εὐσεβείας μητρόπολιν ἐξ ἀρχῆς (τοῦ Χριστιανισμοῦ) γεγεννημένην· εἰ καὶ ἐκ τῆς Ἐὼ ἐνεδήμησαν αὐτῇ οἱ τοῦ δόγματος εἰσηγηταί· οὐ παρὰ τοῦτο δὲ τὰ δευτερεῖα φέρειν ἡξίου, ὅτι μὴ μεγέθει ἢ πλήθει Ἐκκλησίας πλεονεκτοῦσιν, ὡς ἀρετῇ καὶ προαιρέσει νικῶντες· εἰς ἐγκλήματα δὲ προσσφέροντες Ἰουλίῳ τὸ κοινωνῆσαι τοῖς

ἀμφὶ τὸν Ἀθανάσιον, ἐχάλεπαινον ὡς ὑβρισμένης αὐτῶν τῆς συνόδου, καὶ τῆς ἀποφάσεως ἀναιρεθείσης· καὶ τὸ γενόμενον, ὡς ἄδικον καὶ ἐκκλησιαστικοῦ θεσμοῦ ἀπ᾿ ἄδον διέβαλλον· ἐπεὶ καὶ τοὺς πρὸ αὐτῶν ἀνὰ τὴν Ἑὼ ἱερέας οὐδὲν ἀντειπεῖν ἰσχυρίζοντο, ἥνικα Νικατιανὸς τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας ἡγάσθη. » (Σωζομ. βιβλ. Γ', κεφ. ή. Σωκρ. βιβλ. Β', κεφ. ιε).

Εἰ καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ δικαιολογήσῃ τις τὰς πράξεις τῶν Ἀνατολικῶν κατὰ τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου, ἡ τοιαύτη ὁμῶς ἀπάντησις αὐτῶν ὡς καὶ ἡ ἡπία ἐπιστολὴ τοῦ Ἰουλίου, παρέχουσιν ἀναντίρρητον δικαίωμα νὰ στοχάζεται τις ὅτι ἡ περὶ τῆς παπικῆς ἐξουσίας γνώμη ἦτο ἄγνωστος ἐν τῇ Ἀνατολῇ κατὰ τὴν τετάρτην ἐκατονταετηρίδα, τὴν ἀνθηροτέραν ἐποχὴν τῆς Ἐκκλησίας.

Καλλίστη δὲ πασῶν ἀπόδειξις εἶναι αὐτὸς ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὅστις δὲν ἐνόμιζεν, ὅτι ὑπάρχει διὰ τὴν οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν ἀξίωμα τι μοναρχικὸν ἐν τῇ Ῥώμῃ· διότι κρινόμενος καὶ καθαιρούμενος ὑπὸ τῆς ἐν Τύρῳ συνόδου, κατέφυγεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα μέγαν Κωνσταντῖνον, καὶ ἐξορισθεὶς ὑπ' αὐτοῦ εἰς Γαλλίαν (Τριέβριν), οὐδέποτε ἐπεκχέσατο ἐκείθεν τὴν Ἐκκλησίαν Ῥωμαίων, ἢ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Πάπα Ῥώμης· ἐκ τῆς ἐξορίας δὲ οἱ υἱοὶ τοῦ Κωνσταντίνου ἀνεκαλέσαντο αὐτὸν, καὶ οὐχ ὁ Πάπας Ῥώμης, καὶ πάλιν, ἐκ δευτέρου καταδιωκόμενος, ἐφυγεν ἐκ τῆς Αἰγύπτου εἰς Ῥώμην, ἐνθα ὑπερασπίσθη αὐτὸν ὁ Ἰούλιος, διότι ὁ ἀδελφὸς τοῦ διώκτου, ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος, ἐπροστάτευσεν τοὺς Ὀρθοδόξους· μετὰ δὲ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ὅτε ἡ μοναρχοκρατία τοῦ Κωνσταντίου οὐδαμοῦ ἐδίδεν ἄνυλόν, ὁ Ἀθανάσιος δὲν ἀπετείνετο πρὸς τὸν Πάπαν Λιθέριον, πεσόντα μετὰ τῶν λοιπῶν εἰς τὸν Ἀρειανισμόν, ἀλλ' ἐκρῦβεν εἰς τὴν ἔρημον, ὅθεν ἔγραψε τὴν ἀπολογίαν αὐτοῦ καὶ ἐμαρτύρει ἐν τῇ πρὸς τοὺς Ἀντιοχείας ἐπιστολῇ (Δοσιθέου Πατριαρ. Ἱεροσολ. ἱστορ. Ἑλλην. βιβλ. Α', κεφ. ιζ.) « ὅτι — ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, — πολλοὶ ἱερότιμοι ἡγεμόνες, ὅρ' ἔνα ἀγόμενοι

καθηγεμόνα, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.» Ἐν δὲ τῇ περὶ τῆς φυγῆς αὐτοῦ ἀπολογίᾳ, τίθησι τὸ ὄνομα τοῦ Κουρδούβης Ἐπισκόπου Ὁσίου ἄνωθεν τοῦ Πάπα, ἐκφραζόμενος οὕτω· «καὶ οὔτε τοῦ μεγάλου καὶ ὁμολογητοῦ Ὁσίου, οὔτε τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, οὔτε τοσούτων ἀπὸ τῶν Ἰσπανῶν, Γαλλιῶν καὶ τῆς Αἰγύπτου καὶ Λιβύης καὶ τῶν ἄλλων μερῶν Ἐπισκόπων ἐφείσαντο. κ. τ. λ.» εἰς δὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀρειανισμοῦ, τὴν γραφεῖσαν διὰ τοὺς μοναχοὺς, ἐκφράζεται ἔτι ἐντονώτερον. «Οἱ Πρεσβύτεροι τῶν λαῶν καὶ διδάσκαλοι τῆς πίστεως αἶρονται, καὶ οἱ ἀσεβεῖς εἰς τὰς Ἐκκλησίας εἰσάγονται· τίς, ὅτε Λιβέριος Ἐπίσκοπος Ῥώμης ἐξωρίσθη, καὶ ὁ Πατὴρ τῶν Ἐπισκόπων, ὁ μέγας Ὅσιος, οὕτω πάσχει, οὐκ ἐπέγνω ὅτι τὰ κατ' αὐτῶν, προφάσεις εἰσὶ ψευδεῖς, καὶ πάντα συκοφαντίας μεστά ;» Καὶ ἰδοὺ δὴ, ἴσα τῷ Πάπα ὁ μέγας Ὅσιος λέγεται Πατὴρ τῶν Ἐπισκόπων ! Ὁ Ἀθανάσιος βεβαιοῖ ἐπίσης, ὅτι ἡ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σύνοδος, συγκροτηθεῖσα ἐκ τῶν Ἐπισκόπων Αἰγύπτου καὶ Λιβύης ἔγραψε πᾶσι τοῖς ἀπανταχοῦ Ἐπισκόποις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῷ Ἰουλίῳ Ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ὅτι ὁ Πάπας Λιβέριος μετὰ διετὴ ἐξορίαν ὥκλασε καὶ τέλος ὑπέγραψεν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρειανισμοῦ· καὶ ἐν τῇ Ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ Ἐπισκόπους ὁ αὐτὸς Ἀθανάσιος λέγει· «ἱκανὰ μὲν τὰ γραφέντα παρὰ τε τοῦ Δαμάσου, ἀγαπητοῦ ἡμῶν καὶ συλλειτουργοῦ (οὐχὶ δὲ Δεσπότου, ὡς γράφουσι σήμερον τῷ Πάπᾳ πάντες οἱ Δυτικοὶ Ἀρχιερεῖς), τοῦ Ἐπισκόπου τῆς μεγάλης Ῥώμης, καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τοσούτων συνεληθόντων Ἐπισκόπων, οὐδὲν δὲ ἥττον καὶ τὰ τῶν ἄλλων γενομένων Συνόδων ἐν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ τῇ Ἰταλίᾳ, περὶ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως, ἣν ὁ μὲν Χριστὸς ἐχρίσκτο, οἱ δὲ Ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, καὶ οἱ Πατέρες παραδεδώκασιν οἱ ἐν τῇ Νικαίᾳ συνεληθόντες, ἀπὸ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης.» Ὁ αὐτὸς πάλιν ἐν τῇ ἐγκυκλίῳ ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς ἐν Λιβύῃ (Αἰγύπτῳ) Ἐπισκόπους πρὸς σύστασιν πίστεως καταλέγει τοὺς ἀπανταχοῦ ἐγκρίτους τῶν

Ἐπισκόπων, τῶν μετ' αὐτοῦ ὁμονοούντων ἐν τῇ ὁμολογίᾳ, καὶ ὀνομάζει πρώτους τὸν μέγαν ὁμολογητὴν Ὅσιον, τὸν Μαξιμῖνον Γαλλίας, Φιλογόνιον καὶ Εὐστάθιον Ἀντιοχείας (Ἀνατολῆς κατὰ Δοσίθεον), ἔπειτα δὲ Ἰούλιον καὶ Λιβέριον Ῥώμης, (μέχρι τῆς πτώσεως τοῦ τελευταίου τούτου) καὶ ἐπὶ τέλους τὸν μακάριον αὐτοῦ προκάτοχον Ἀλέξανδρον. Καὶ οὕτως ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀθανασίου, ἐξισοῦντος ἀλλήλαις πάσας τὰς Ἐκκλησίας, δὲν συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς μοναρχίας Πάπα Ῥώμης.

Ἐὰν δ' ἐπικαλεσθῶμεν μάρτυρας καὶ ἄλλους μεγάλους Πατέρας τοῦ αἵωνος τούτου, οὐδὲ οὗτοι συνηγορήσουσιν ὑπὲρ τῆς Ῥώμης. Ὁ Ἅγιος Βασίλειος ὁ μέγας, Ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας, ὡς γνήσιος διάδοχος τοῦ Ἀθανασίου ἐν τῇ ὑποθέσει τῆς Ὀρθοδοξίας, τῆς σπαραττομένης ἐν τῇ Ἀνατολῇ ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Βελεντιανοῦ ἢ Οὐκλεντίνου, ἔγραφε πολλάκις τῷ Ἀθανασίῳ, ἅπαξ δὲ καὶ τῷ Πάπᾳ Δαμάσῳ, ἵνα προφθάσῃ εἰς βοήθειαν τῶν ἀπολλυμένων· ἀλλ' εἰς τὰς ἐπιγραφὰς αὐτοῦ ὠνόμαζεν ἐπίσης, καὶ τὸν Ἀθανάσιον καὶ τὸν Δάμασον, Πατέρας καὶ Δεσπότην.

« Ἦν ἐκ παλαιοῦ περὶ τῆς σῆς τιμιότητος ὑπόληψιν ἔχομεν (Σεβασμιώτατε ἄνερ), ταύτην ὁ χρόνος προΐων ἀεὶ βεβαιοῖ, μᾶλλον δὲ καὶ συναύξει ταῖς προσθήκαις τῶν κατὰ μέρος ἐπιγενομένων. Ὅτε τῶν μὲν ἄλλων τοῖς πλείστοις ἐξαρκεῖ, τὸ καθ' ἑαυτὸν ἔκαστον περισκοπεῖν· σοὶ δὲ, οὐχ ἱκανὸν τοῦτο, ἀλλ' ἡ μέριμνά σοι πικρῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοσαύτη, ὅση καὶ τῆς ἰδίως παρὰ τοῦ κοινοῦ Δεσπότη τοῦ ἡμῶν ἐμπιστευθείσης ἐπίκειται, ὥς γε οὐδένα χρόνον διαλείψεις διαλεγόμενος, νοουθετῶν, ἐπιστέλλων, ἐκπέμπων τινὰς ἐκάστοτε τοῖς ὑποτιθεμένοις τὰ βέλτιστα. Καὶ νῦν δὲ ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ πληρώματος τοῦ ὑπὸ σὲ κλήρου, τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Πέτρον ἐκπεμφθέντα, μετὰ πολλῆς χαρᾶς ἐδεξάμεθα, καὶ τὸν ἀγαθὸν αὐτοῦ τῆς ἀποδημίας κόπον ἀπεδεξάμεθα, ὅν ἐπιδείκνυται κατ' ἐντολὰς τῆς σῆς τιμιότητος, τὰ ἀντιτείνοντα προσαγόμενος, καὶ τὰ διεσπασμένα συνάπτων.

ὅθεν τι καὶ ἡμεῖς συμβαλέσθαι τῇ περὶ τούτου σπουδῇ βουλευ-
θέντες, ἐνομίσαμεν ἐπιτηδαιοτάτην ἀρχὴν τοῖς πράγμασι δώ-
σειν, εἰ ὥσπερ ἐπὶ κορυφὴν τῶν ὅλων, τὴν σὴν ἀναδράμοιμεν
τελειότητα, καὶ σοὶ συμβούλω τε χρῆσαιμέθα καὶ ἡγεμόνι τῶν
πράξεων—Ἐφάνη δὲ ἡμῖν ἀκόλουθον ἐπιστεῖλαι τῷ Ἐπισκόπῳ
Ῥώμης, ἐπισκεῖσθαι τὰ ἐνταῦθα, καὶ δοῦναι γνώμην, ἵνα
ἐπειδὴ ἀπὸ κοινοῦ καὶ συνοδικοῦ δόγματος ἀποσταλῇναί τινας
δύσκολον τῶν ἐκείθεν, αὐτὸν αὐθεντῆσαι περὶ τὸ πρᾶγμα, ἐκ-
λεξάμενον ἄνδρας ἱκανοὺς μὲν ὁδοιπορίας πόρους διενεγεῖν,
ἱκανοὺς δὲ πρᾶξῃ καὶ ἀπονοῖα ἤθους τοὺς ἐνδιαστρόφους
τῶν παρ' ἡμῖν νοουετῆσαι. • (Ἐπιστολὴ ζέ.)

« Ἀρχαίας ἀγάπης θεσμούς ἀνανεοῦσθαι, καὶ πατέρων εἰρή-
νην, τὸ οὐράνιον δῶρον Χριστοῦ καὶ σωτήριον, ἀπομαρανθὲν
τῷ χρόνῳ, πάλιν πρὸς τὴν ἀκμὴν ἐπαναγαγεῖν, ἀναγκαῖον μὲν
ἡμῖν καὶ ὠφέλιμον, τερπνὸν δὲ, εὖ οἶδα, ὅτι καὶ τῇ φιλοχρίστῳ
δικαίᾳ καταφανήσεται· τί γάρ ἂν γένοιτο χαριέστερον, ἢ τοῦς
ποσούτῳ τῷ πλήθει τῶν τόπων διειργμένους, τῇ διὰ τῆς ἀγά-
πης ἐνώσει καθορᾶν εἰς μίαν μελῶν ἁρμονίαν ἐν σώματι Χρι-
στοῦ δεδῆσθαι; Ἡ Ἀνατολὴ πᾶσα σχεδὸν, τιμωτάτε Πατέρ,
(λέγω δὲ Ἀνατολὴν τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρις Αἰγύπτου.)
μεγάλῳ χειμῶνι καὶ κλύδωνι κατασείεται, τῆς πάλαι μὲν
σπαρείσης αἰρέσεως ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τῆς ἀληθείας Ἀρείου, νῦν
δὲ πρὸς τὸ ἀναίσχυντον ἀναφανείσης, καὶ οἶονεὶ ῥίζης πικρᾶς
καρπὸν ὀλέθριον ἀναδιδούσης, διὰ τὸ τοὺς μὲν καθ' ἐκάστην
παροικίαν προσετῶτας τοῦ ὁρθοῦ λόγου, ἐκ συκοφαντίας, καὶ
ἐπηρείας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκπεσεῖν, παρὰδοθῆναι δὲ τοῖς αἰχμα-
λωτιζοῦσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀκραιτέρων τὴν τῶν πραγμάτων
ισχύν. Τούτων μίαν προσεδοκήσαμεν λύσιν τὴν τῆς ὑμετέρας
εὐσπλαγχνίας ἐπίσκεψιν· καὶ ἐψυχαγωγῆσεν ἡμᾶς αἰὶ τὸ παρά-
δοξον τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, καὶ φήμη
φαιδροτέρᾳ πρὸς βραχὺ τὰς ψυχὰς ἀνεῖρῶσθαι, ὥς ἐσομένης
ἡμῖν τινος ἐπισκέψεως παρ' ὑμῶν. Ὡς δὲ διημάρτομεν τῆς

ἐλπίδος, μηκέτι στέργοντες ἤλομεν ἐπὶ τὴν διὰ γραμμάτων ἡμῶν παράκλησιν διαναστῆναι ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, καὶ ἀποστεῖλαί τινας τῶν ὁμοψύχων ἢ τοὺς συμβιβάζοντας τοὺς διεστῶτας, ἢ εἰς φιλίαν τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἐπανάγοντας, ἢ τοὺς γοῦν αἰτίους τῆς ἀκαταστασίας φανερώτερον ὑμῖν καθιστώντας ὥστε καὶ ὑμῖν φανερόν εἶναι τοῦ λοιποῦ, πρὸς τίνος ἔχειν τὴν κοινωνίαν προσῆκον. Πάντως δὲ οὐδὲν ἄκαιρον ἐπιζητοῦμεν, ἀλλὰ τοῖς τε λοιποῖς τῶν πάλοι μακαρίων καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν σύννητες, καὶ διαφερόντως ὑμῖν· οἶδαμεν γάρ, μνήμης ἀκολουθία παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν αἰτηθέντων, καὶ ἀπὸ γραμμάτων, τῶν ἔτι καὶ νῦν πεφυλαγμένων παρ' ἡμῖν, διδασκόμενοι, Διονύσιον ἐκεῖνον τὸν μακαριώτατον Ἐπίσκοπον παρ' ὑμῖν ἐπὶ τῇ ὀρθότητι πίστεως καὶ τῇ λοιπῇ ἀρετῇ διαπρέψαντα, ἐπισκεπτόμενον διὰ γραμμάτων τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν Καισαρέων, καὶ παρακαλοῦντα τοὺς πατέρας ἡμῶν διὰ γραμμάτων, καὶ πέμπειν τοὺς ἀπολυτρουμένους ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τὴν ἀδελφότητα. Ἐν χλεπωτέρῳ δὲ νῦν καὶ σκυθρωποτέρῳ τὰ καθ' ἡμᾶς, καὶ πλείονος δεόμενα τῆς ἐπιμελείας· οὐ γὰρ τῶν οἰκοδομητῶν γηένων καταστροφὴν, ἀλλ' ἐκκλησιῶν (τοῦ Θεοῦ) ὀδυρόμεθα· οὐδὲ δουλεῖν σωματικὴν, ἀλλ' αἰχμαλωσίαν ψυχῶν, καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἐνεργουμένην παρὰ τῶν ὑπερμαχόντων τῆς αἰρέσεως καθορώμεν. Ὡστε εἰ μὴ ἤδη διανασταίητε πρὸς τὴν ἀντίληψιν, μικρὸν ὕστερον οὐδὲ οἷς ὀρέξετε τὴν χεῖρα εὐρήσετε, πάντων ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῆς αἰρέσεως γενομένων.» (Ἐπιστολὴ ζζ').

Ὁ Ἅγιος Βασίλειος καθικέτευε περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου καὶ ἅπασαν τὴν σύνοδον τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων, συναριθμῶν μεταξὺ τούτων καὶ τὸν Δύμασον· ὅτε δὲ παρετήρησεν ἐν αὐτῷ ψυχρότητα τινὰ καὶ ἀλαζονείαν ἤλεγξεν αὐτὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, δι' ὧν δείκνυται μέχρι τίνος ἦτο ἀδύνατον, καὶ δι' αὐτάς μάλιστα τὰς τοπικὰς περιστάσεις ἢ σύστασις ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως ἐν Ῥώμῃ.

«Τὴν δὲ ἐπὶ Ῥώμην ὁδὸν, οὐκ οἶδα ὅπως οὐδεὶς ἀνήγγειλε τῇ συνέσει ὑμῶν, ὅτι ἐν τῷ χειμῶνι παντελῶς ἐστὶν ἄπορος, τῆς μεταξὺ χώρας ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ὄρων, πολεμίων πεπληρωμένης. Εἰ δὲ δεῖ θαλάσση χρῆσασθαι, ἔσται καιρὸς· μόνον ἐὰν καταδεῖξηται καὶ τὸν πλοῦν, καὶ τὴν ὑπὲρ τοιούτων πραγμάτων πρεσβείαν ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Γρηγόριος ὁ ἀδελφός· ἐγὼ μὲν γὰρ οὔτε τοὺς συναπερχομένους αὐτῷ ὄρω· καὶ αὐτὸν γινώσκω παντελῶς ἄπειρον ὄντα τῶν κατὰ τὴν ἐκκλησίαν· καὶ εὐγνώμονι μὲν ἀνδρὶ αἰδέσιμον αὐτοῦ καὶ πολλοῦ ἀξίαν τὴν συντυχίαν· ὑψηλῷ δὲ καὶ μετεώρῳ, ἄνω που καθημένῳ, καὶ διὰ τοῦτο ἀκούειν τῶν χαμῶθεν αὐτῷ τὴν ἀλήθειαν φθεγγομένων μὴ δυναμένῳ, τί ἂν γένοιτο ὄφελος τοῖς κοινοῖς, παρὰ τῆς τοῦ τοιούτου ἀνδρὸς ὁμιλίας, ὅς ἀλλότριον ἔχει θωπείας ἀνελευθέρου τὸ ἦθος;» (Ἐπιστολὴ σιβ').

«Τοῖς δὲ ἐκ τῆς Δύσεως αὐτὸς προσενέτυχες διηγησάμενον πάντα τοῦ ἀδελφοῦ Δωροθέου· ὃ ποταπὰς χρῆ δοῦναι πάλιν ἐπιστολάς ἀπιόντι; — Ἐμοὶ μὲν γὰρ τὸ τοῦ Διομήδους ἐπέρχεται λέγειν· «μὴ ὄφελος λίσσεσθαι· διότι, φησὶν, ἀγῆνωρ ἐστὶν ὁ ἀνὴρ.» Τῷ ὄντι γὰρ θεραπευόμενα τὰ ὑπερήφανα ἦθη, ἑαυτῶν ὑπεροπτικώτερα γίνεσθαι πέφυκε. Καὶ γὰρ ἐὰν μὲν ἴλασθῃ ἡμῖν ὁ Κύριος, ποίας ἐτέρας προσθήκης δεόμεθα; Ἐὰν δὲ ἐπιμείνῃ ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ, ποία βοήθεια ἡμῖν τῆς Αὐτικῆς ὀφρὸς; αἶ, τόγε ἀληθές, οὔτε ἴσασιν, οὔτε μαθεῖν ἀνέχονται, ψευδέσι δὲ ὑπονοίαις προειλημμένοι, ἐκεῖνα ποιῶσι νῦν, ἃ πρότερον ἐπὶ Μαρκήλλῳ πρὸς μὲν τοὺς τὴν ἀλήθειαν αὐτοῖς ἀπαγγέλλοντας, φιλονεικῆσαντες· τὴν δὲ αἵρεσιν δι' ἑαυτῶν βεβαιώσαντες. Ἐγὼ μὲν γὰρ αὐτὸς, ἄνευ τοῦ κοινοῦ σχήματος, ἐβουλόμην αὐτῶν ἐπιστεῖλαι τῷ κορυφαίῳ, περὶ μὲν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν οὐδὲν, εἰμὴ ὅσον παραινίζεσθαι, ὅτι οὔτε τὴν ὁδὸν, δι' ἧς ἂν μάθοιεν, καταδέχονται· καθ' ὅλου δὲ περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοῖς ὑπὸ τῶν πειρασμῶν ταπεινωθεῖσιν ἐπιτίθεσθαι, μηδὲ ἀξίωμα κρίνειν

ὑπερηφανίαν, ἀμάρτημα καὶ μόνον ἀρκοῦν ἐχθραν ποιῆσαι εἰς Θεόν.» (Ἐπιστολὴ σλς').

Ὁ δὲ Μακάριος Ἱερώνυμος, καὶ τοι τοσοῦτον φίλος τῇ Ρώμῃ, καθὼ γέννημα τῆς Δύσεως καὶ Πρεσβύτερος, παρὰ μικρὸν δ' ἐκλεχθεὶς, μετὰ τὸν Δάμασον, εἰς τὴν καθέδραν αὐτοῦ, εἶπεν ὁμῶς ἀναντίρρητον ἀλήθειαν ἐν τῇ πρὸς Εὐαγγρον ἐπιστολῇ. «Οὐ χρὴ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ρώμης ἄλλως θεωρεῖν ἢ ὡς Ἐκκλησίαν παντὸς τοῦ κόσμου. Ὅπου γὰρ ἂν ὑπάρχη Ἐπίσκοπος εἴτε ἐν Ρώμῃ εἴτε ἐν Εὐγουβίῳ, εἴτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἢ Ῥηγίῳ, ἢ Ἀλεξανδρείᾳ, ἢ Ταναίῳ, τῆς αὐτῆς ἐστὶν ἀξίας καὶ τῆς αὐτῆς Ἱερωσύνης. Οὔτε ἡ ἰσχὺς τοῦ πλούτου, οὔτε ἡ ταπεινώσις τῆς πτωχείας ποιοῦσι τὸν Ἐπίσκοπον ὑψηλότερον ἢ κατώτερον, πάντες γὰρ οὗτοι εἰσὶ διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων.»

Ἀλλ' οὐδ' αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος, ὃν δεικνύουσιν οἱ Ρωμαῖοι ὡς ἄλλον Ἀθανάσιον, προσδραμόντα εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ρωμαίων Ἐκκλησίας, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀποδείξις τῆς μοναρχίας αὐτῆς, ἐὰν μόνον ἐμβατεύσῃ τις εἰς τὸ αὐτὸ συμβάν, εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ εἰς τὸ ἄκυρον τῆς Ρωμαϊκῆς ὑπερασπίσεως. Ὅτε ὁ μακάριος διδάσκαλος αὐτοῦ Φλαυιανὸς, ἐκλεχθεὶς Ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ἐπὶ τῆς δευτέρας Οἰκουμενικῆς συνόδου, προσεκαλεῖτο ἔπειτα ὑπὸ τοῦ Πάπα Δαμάσου εἰς Ῥώμην δι' ἑτέραν συνοδικὴν συζήτησιν μετὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ, παρὰ τοὺς κανόνας προχειρισθέντος Ἐπισκόπου Ἀντιοχείας, δὲν ἠθέλησε νὰ ὑπακούσῃ εἰς τοιαύτην πρόσκλησιν, ἀλλ' οὐδ' ὁ Αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος συνεχώρησε τοῦτο. Ὅτε δὲ ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βασιλευσούσης, τῆς πρεσβυτέρας ἐν τῇ Ἀνατολῇ καθέδρας, ἀπεβλήθη ταύτης διὰ τῶν ῥαδιουργιῶν τοῦ Θεοφίλου Ἀρχιεπισκόπου δευτέρας μεγάλης καθέδρας, τῆς Ἀλεξανδρείας, συγχρόνως δὲ εἶχεν ἐχθροὺς τὸν Ἐπίσκοπον Πορφύριον, τὸν παρὰ τοὺς κανόνας προχειρισθέντα ἐπὶ τρίτης μεγάλης καθέδρας, τῆς Ἀντιοχείας, καὶ αὐτὸν τὸν τῆς Ἀνατολῆς Αὐτοκράτορα Ἀρκάδιον, —

πρὸς τίνα ὑπελείπετο τῷ Χρυσοστόμῳ νὰ στραφῇ, εἰ μὴ πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον καὶ τοὺς Λυτικούς, ἀπολαμβάνοντας τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Ὠνωρίου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀρκαδίου; Ἄν καὶ ὁ Ἰωάννης ἔγραψεν, ἐκφραζόμενος λίαν καταλλήλως τῇ ἀξίᾳ ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, Ἀνατολῆς τε καὶ Δύσεως, ἔγραψεν ὅμως οὐχὶ πρὸς τὸν Ἰννοκέντιον μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἄλλους πρώτης τάξεως Ἐπισκόπους· πρὸς τὸν Μεδιολάνων Βενέριον, μαθητὴν καὶ διάδοχον τοῦ μεγάλου Ἀμβροσίου, πρὸς τὸν Ἀκυληῆας Χρωμάτιον, καὶ ἄλλους, ὡς φαίνεται ἐκ τοῦ πληθυντικοῦ ἀριθμοῦ, ὃν μεταχειρίζεται ἐν τῇ ἐπιστολῇ. (Ἱστορ. Φλευρῇ βιβλ. XXI, κεφ. 49.)

Πρὸς ἅπαντας ἀποτείνομαι, ἔγραψεν οὗτος πρὸς αὐτούς. «Μαθόντες τοίνυν ἅπαντα, κύριοί μου τιμιώτατοι καὶ εὐλαβεστάτοι, τὴν προσήκουσαν ὑμῖν ἀνδρείαν καὶ σπουδὴν ἐπιδείξασθε, ὥστε παρανομίαν τοσαύτην ἐπελθοῦσαν ταῖς Ἐκκλησίαις ἀναστεῖλαι· ἵνα οὖν μὴ τοσαύτη σύγχυσις καταλάβῃ τὴν ὑψηλὸν πᾶσαν ἐπιστεῖλαι παρακλήθητε τὰ μὲν οὕτω παρανόμως γεγεννημένα ἀπόντων ἡμῶν, καὶ ἐκ μιᾶς μοίρας, καὶ οὐ παραιτησαμένων κρίσιν, μηδεμίαν ἔχει ἰσχὺν ὥσπερ οὖν οὐδὲ ἔχει τὴν οἰκείαν φύσιν, τοὺς δὲ τοιαῦτα παρανομήσαντας ἐλεγχομένους τῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλεσθαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων· ἡμᾶς δὲ τοὺς οὐχ ἁλόντας, οὐκ ἐλεγχομένους, οὐκ ἀποδειχθέντας ὑπευθύνους, τῶν γραμμάτων τῶν ὑμετέρων δότε ἀπολαύειν συνεχῶς καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ πάντων τῶν ἄλλων, ὧν περ καὶ ἔμπροσθεν.»

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ὁμοίᾳ τῇ τοῦ Βασιλείου πρὸς τοὺς Λυτικούς Ἐπισκόπους, παρήγαγε τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Οὐδεὶς ἐκινήθη τότε πρὸς βοήθειαν τοῦ Βασιλείου· οἱ δὲ συνεταῖροι τοῦ Χρυσοστόμου, φυγόντες εἰς Ρώμην, ἔνεκ τῶν ἐπασχόν καταδρομῶν ἐν τῇ Βασιλευσούσῃ, εἰς μάτην ἐζήτουν νὰ ἐμφανισθῶσιν ἐνώπιον τοῦ Αὐτοκράτορος, μετὰ τῶν ἀπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς συνόδου ἀποσταλέντων Ἐπισκόπων· — ὁ δὲ Χρυσόστομος ἐτελείωσε τὰς ἡμέρας αὐτοῦ ἐν τῇ ἐξορίᾳ.

Καιρὸς ἵνα στρέψωμεν ἤδη τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν θεσπισμάτων τῶν κυριωτέρων τοπικῶν συνόδων τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, τῶν γενομένων ἐν τῇ Δύσει καὶ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ἐπὶ τῶν κανόνων τῆς δευτέρας Οἰκουμενικῆς, διότι ἐν τούτοις καταφάνεται ἡ Ἐκκλησιαστικὴ διοίκησις. — Ἰδοὺ τί ὥρισεν ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος παρόντος τοῦ Αυτοκράτορος Κωνσταντίου, κατὰ τὸ 340 ἔτος.

Κανὼν Θ'. «Τοὺς καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν Ἐπισκόπους, εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν τῇ Μητροπόλει προεστώτα Ἐπίσκοπον, καὶ τὴν φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας, διὰ τὸ ἐν τῇ Μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντας τοὺς πράγματα ἔχοντας. Ὅθεν ἔδοξε καὶ τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι αὐτόν. Μηδὲν τε πράττειν περιττὸν τοὺς λοιποὺς Ἐπισκόπους ἄνευ αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρατήσαντα τῶν Πατέρων ἡμῶν κανόνα, ἢ ταῦτα μόνον, ὅσα τῇ ἐκάστου ἐπιβάλλει παροικία, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Περαιτέρω δὲ μηδὲν πράττειν ἐπιχειρεῖν, δίχα τοῦ τῆς Μητροπόλεως Ἐπισκόπου. Μηδὲ αὐτόν, ἄνευ τῆς τῶν λοιπῶν γνώμης.»

Ἐνταῦθα, ἐπειδὴ ἡ σύνοδος γίνεται εἰς τὴν Ἀνατολήν, οὐδὲ λόγον κἄν ἀναφέρουσι περὶ τῆς ἐξουσίας τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης· Ἐπίσκοποι δὲ τῆς Μητροπόλεως ἐννοοῦνται οἱ πρεσβύτεροι Ἱεράρχαι τῆς Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, ἀμφοτέρων τῶν Καισαρειῶν καὶ ἄλλων. Συμφώνως τῷ κανόνι τούτῳ καὶ ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ μεγάλου Ὁσίου Κουρδούβης ἐν Σαρδικῇ σύνοδος, συνισταμένη ἅπασα ἐκ Δυτικῶν Ἐπισκόπων, ἐθέσπισε ν' ἀναφέρονται εἰς σπουδαίας περιστάσεις πρὸς τὸν Πάπαν Ἰούλιον· διότι ἡ καθέδρα αὐτοῦ ἐπρώτευεν ἐν τῇ Δύσει, ὡς συσταθεῖσα ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων, καὶ αὐτὸς καθίστατο σεβαστὸς πᾶσιν, ὡς ὑπέρμαχος τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ προσταγῆς τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου· ἀλλ' ὁ συνοδικὸς οὗτος κανὼν συνετάχθη μετὰ πολλῆς προνοίας, ὡς διαλαμβάνων περὶ ὑποθέσεως ἀσυνήθους εἰς πολλοὺς τῶν Ἐπισκόπων τῆς Δύσεως.

Κανὼν Γ'. «Καὶ τοῦτο δὲ ὡσαύτως προνοητέον, ὥστε, ἐὰν ἐν τινὶ ἐπαρχίᾳ Ἐπισκόπων τις, ἀντικρυς ἀδελφοῦ ἑαυτοῦ καὶ συνεπισκόπου, πρᾶγμα σχοίῃ, μνηδέτερον ἐκ τούτων ἀπὸ ἐτέρας ἐπαρχίας Ἐπισκόπους ἐπιγνώμονας ἐπικαλεῖσθαι. Εἰ δὲ ἄρα τις Ἐπισκόπων ἐν τινὶ πράγματι δόξῃ κατακρίνεσθαι, καὶ ὑπολαμβάνει ἑαυτὸν μὴ σαθρὸν, ἀλλὰ καλὸν ἔχειν τὸ πρᾶγμα, ἵνα καὶ αὐθις ἢ κρίσις ἀνανεωθῇ· εἰ δοκεῖ ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου τὴν μνήμην τιμῆσωμεν, καὶ γραφῆναι παρὰ τούτων τῶν κρινάντων Ἰουλίῳ τῷ Ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ὥστε διὰ τῶν γειτνιώντων τῇ ἐπαρχίᾳ Ἐπισκόπων, εἰ δεοὶ ἀνανεωθῆναι τὸ δικαστήριον, καὶ ἐπιγνώμονας αὐτὸς παράσχοι. Εἰ δὲ μὴ συστήναι δύναται τοιοῦτον αὐτοῦ εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὡς παλινδικίας χρῆζειν, τὰ ἅπαξ κεκριμένα, μὴ ἀναλύεσθαι, τὰ δὲ ὄντα, βέβαια τυγχάνειν.»

Κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα εἰσὶν ἐκτεθειμένοι ὅ,τε Δ' καὶ ὁ Ε' Κανὼν τῆς συνόδου ταύτης. Ἐν δὲ τῷ Θ', διὰ τὰς πρὸς τὸν Βασιλέα ἀναφορὰς τῶν Ἐπισκόπων ἐλέχθη, «Οἱ δὲ εἰς Ῥώμην παραγινόμενοι, καθὼς προεῖρηκα, τῷ ἀγαπητῷ ἀδελφῷ ἡμῶν καὶ συνεπισκόπῳ Ἰουλίῳ τὰς δεήσεις, ἃς ἔχοιεν διδόναι (πρὸς τὸν Βασιλέα) ὀφείλουσι παρέχειν, ἵνα πρότερος αὐτὸς δοκιμάζῃ, εἰ μὴ τινες ἐξ αὐτῶν ἀναισχύνοιντο, καὶ οὕτω τὴν ἑαυτοῦ προστασίαν, καὶ φροντίδα παρέχων, εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ ἀποστέλλοι.» Ἄπαντες οἱ Ἐπίσκοποι ἀπεκρίναντο, ἀρέσκειν αὐτοῖς, καὶ πρεπωδεστάτην εἶναι τὴν συμβουλὴν ταύτην, καὶ ἀληθῶς πρέπουσαν, διότι καὶ ὁ Ἰούλιος δὲν ὠνομάσθη, ὡς κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας, ὁρατὴ κεφαλὴ ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοποτηρητῆς τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλ' ἀδελφὸς καὶ συνεπίσκοπος.

Ὅταν δὲ, μετὰ τινα ἔτη, ὁ ἀδελφὸς καὶ συνεπίσκοπος Ῥώμης, ὁ Πάπας Ζώσιμος, ἤθελε νὰ ἐκδώσῃ τοὺς κανόνας τῆς Σαρδικίης συνόδου ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν οἰκουμενικῶν, ὡς δῆθεν ἐπικυρωθέντων ἐν Νικαίᾳ, καὶ ὁ τοποτηρητῆς αὐτοῦ Ἐπίσκοπος

Φαυστίνος, προυνσίασεν αὐτοὺς εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ἀυρήλιον, τὸν ἐπὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου προεδρεύσαντα, μετὰ τῆς ἐγγράφου ὁδηγίας τῆς δοθείσης αὐτῷ παρὰ τοῦ Πάπα, περὶ τῆς ἐκκλήσεως τῶν δικαστικῶν ὑποθέσεων ἀπὸ τοῦ ἐπαρχιακοῦ Ἐπισκόπου πρὸς τὸν Ῥώμης, τότε οἱ τῆς Καρθαγένης Πατέρες εἶπον, ὅτι ἐν ταῖς ἑαυτῶν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ἀντιγραφαῖς τοιοῦτους κανόνας δὲν εὕρισκousι· πρὸς διάλυσιν λοιπὸν τῆς ὑποψίας ὥρισαν νὰ ζητηθῶσι παρὰ τῶν Ἐπισκόπων Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας τὰ πρὸς ἀντίγραφα καὶ λαβόντες ταῦτα, ἐφάνέρωσαν ὅτι οἱ κανόνες τῆς τοπικῆς Σαρδικιᾶς συνόδου ψευδῶς ἀποδίδονται τῇ ἐν Νικαίᾳ Οἰκουμενικῇ. Ἴδου εἰς ποίας ἀηδεῖς ῥαδιουργίας, κατὰ τὰς ἀρχὰς ἤδη τοῦ Ἐ' αἰῶνος, προσέτρεχε διὰ τὴν ἑαυτῆς ἀνύψωσιν ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία.

Ἄλλ' οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες πατέρες προσηνέχθησαν λίαν πεφυλαγμένως καὶ συγκαταβατικῶς ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ. Ἡ ὑπόθεσις ἤρξατο ἀπὸ τινος Ἀφρικανοῦ Πρεσβυτέρου Ἀπικρίου, ὅστις στερηθεὶς τοῦ ἀξιώματος διὰ τὰ ἐγκλήματα αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου, κατέφυγεν εἰς Ῥώμην καὶ διήγειρεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἄδικον συμμετοχὴν τοῦ Πάπα. Εἰ καὶ διὰ τοῦ ΑΓ' κανόνος τῆς προηγουμένης ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἀπηγορεύετο αὐστηρῶς τοῖς καταδικασθεῖσι κληρικοῖς τὸ ἐκκαλεῖν δίκας πέραν τῆς θαλάσσης, τουτέστιν εἰς Ἰταλίαν καὶ Ῥώμην, διετάττοντο δὲ οἱ τοιοῦτοι νὰ ἀποτείνωνται πρὸς τοὺς πρωτεύοντας τῶν ἰδίων αὐτῶν ἐπαρχιῶν Ἐπισκόπους, μετ' ἀπειλῆς ἀφορισμοῦ διὰ τοιαύτην αὐθάδειαν, — χάριν ὅμως φιλοφρονήσεως πρὸς τὰς μεσιτείας τοῦ Πάπα ἡ σύνοδος συνεφώνησε νὰ συγχωρήσῃ τὸν Ἀπικρίον, ἐὰν ὑποταγῇ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ Ἐπισκόπου αὐτοῦ. Πάντες οἱ ἱεράρχαι ἀπεκρίθησαν εἰς τὸν διάδοχον τοῦ Ζωσίμου, τὸν Βονιφάτιον, ὅτι καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τῶν δικῶν πέραν τῆς θαλάσσης, καὶ τοι μὴ θέλοντες ν' ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τῶν πρώτων αὐτῶν κανόνων,

δὲν θέλουσιν ἐναντιωθῆ ὁμῶς καὶ εἰς τὰς ἀπικιτήσεις τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, ἐὰν μετὰ τὴν προσήκουσαν παραβολὴν τῶν ληφθέντων ἀντιγράφων πρὸς τὰ πρωτότυπα τῆς Νικαίας, εὐρωσιν αὐτὰ ἀξιοπίστα.

Ὅτε δὲ μετὰ τὸν Βονιφάτιον, τὸν φρονίμως παραδόντα εἰς λήθην τὴν τοσοῦτῳ ἐπονείδιστον διὰ τὸν θρόνον αὐτοῦ ὑπόθεσιν τοῦ Ἀπιαρίου, ὁ Πάπας Κελεστίνος ἀνεκρίνισε ταύτην, κατὰ παράκλησιν αὐτοῦ, στερηθέντος τοῦ ἀξιώματος καὶ πάλιν διὰ νέα ἐγκλήματα, καὶ λαβὼν αὐτὸν εἰς τὴν ἐκυτοῦ κοινωνίαν, ἐναντίον πάντων τῶν κανόνων, ἀπέστειλεν ἐκ νέου τὸν Ἐπίσκοπον Φαυστίνον πρὸς βιαίαν παραδοχὴν τοῦ ἐν τῇ Ἀφρικανῇ Ἐκκλησίᾳ κηταδικασθέντος, τότε ὁ πρωτεύων Ἐπίσκοπος Ἀυρήλιος δὲν ὑπέμεινε πλέον τοιαύτην ἄδικον διαγωγὴν, ἀλλὰ διὰ τῆς αὐτορρημέτου ὁμολογίας αὐτοῦ τοῦ Ἀπιαρίου ἤλεγξεν αὐτὸν, καὶ ἐν ὀνόματι πάσης τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἐξέθηκε τῷ Πάπᾳ ἐν ἐκτεταμένη ἐπιστολῇ ὅλην τὴν σειρὰν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, τὴν γνώμην τῶν πατέρων περὶ τῆς διαγωγῆς τοῦ Ἀπιαρίου καὶ περὶ τῶν δικαιωμάτων τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

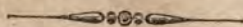
«Τῷ ἀγαπητῷ Δεσπότη καὶ τιμιωτάτῳ ἀδελφῷ Κελεστίνῳ ὁ Ἀυρήλιος, Παλατίνος, Ἀντωνίνος, Τίτος, Σεβουστειῖ, (δοῦλος τοῦ Θεοῦ), Τερέντιος καὶ οἱ λοιποὶ οἱ ἐν τῇ κοινῇ ἐν Καρθαγένῃ Συνόδῳ παρευρεθέντες. Ὑψόμεθα, ὅν τρόπον ἢ σὴ ἀγιωσύνη περὶ τῆς παρουσίας τοῦ Ἀπιαρίου χαρέντας ὑμᾶς ἐδήλωσε γραμμάτων πεμφθέντων διὰ τοῦ συμπρεσβυτέρου ἡμῶν Λέοντος, οὕτω καὶ ἡμεῖς ὁμοίως περὶ τοῦ καθαρισμοῦ τοῦ αὐτοῦ τὰ παρόντα γράμματα μετὰ χαρᾶς ἀπεστείλαμεν. Ἦν γὰρ δηλαδὴ καὶ ἡ ἡμετέρα, καὶ ὑμετέρα προθυμία ἀσφαλεστέρα, καὶ οὐδὲ σπευστικὴ ἐδόκει ἡ περὶ τοῦ ἀκμὴν ἀκουστέου, ἥπερ ὡς περὶ ἀκουσθέντος προηγησαμένης. Παραγενομένου τοίνυν πρὸς ἡμᾶς τοῦ ἀγιωτάτου ἀδελφοῦ καὶ συνεπισκόπου ἡμῶν Φαυστίνου, συνήξαμεν σύνοδον, καὶ ἐπιστεύσαμεν διὰ τοῦτο αὐτὸν μετ' ἐ-

κείνου (τοῦ Ἀπιαρίου) πεμφθέντα, ἵνα ὥσπερ οὗτος ὁ τούτου τῇ αὐτοῦ σπουδῇ τῷ πρεσβυτέρῳ ἀπεδόθη, οὕτω καὶ νῦν δυνήθῃ τῷ αὐτοῦ σκοπῷ ἐκ τῶν ἐν Θαβρακκηναῖς ὑποβληθέντων τοσούτων ἐγκλημάτων καθαρθῆναι. Οὕτινος τὰ τοσαῦτα καὶ οὕτω παρμεγέθη ἀτοπήματα, ἣ πληθὺς καταδραμοῦσα τῆς ἡμετέρας συνόδου εὔρεν, ὅτι καὶ τοῦ μνημονευθέντος τὴν πατρωνίαν μᾶλλον, ἢ περ κρίσιν καὶ τὴν ὡς ἐκδίκου σπουδὴν μᾶλλον, ἢ περ διαγνώστου δικαιοσύνην ὑπερενίκησε. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀντέστη μεγάλως πάσῃ τῇ συνόδῳ διαφόρους ὕβρεις ἐπιφέρων, ὡσανεὶ τὰ πριβιλέγια τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας διεκδικῶν, καὶ θέλων αὐτὸν παρ' ἡμῶν εἰς κοινωνίαν δεχθῆναι, ὃν ἡ σὴ ἀγιωσύνη πιστεύσασα ἐκκλείσθαι, ὅπερ ἀποδείξει οὐκ ἠδυνήθη τῇ κοινωνίᾳ ἀποδέδωκεν ὅμως ἥττον αὐτῷ τοῦτο ἐξεγένετο, ὅπερ ἔτι μὴν τῇ ἀναγνώσει τῶν πεπραγμένων κριτόνως γνοίης. Τριημέρου μέντοι δίκης ἐπιμόχθου κινήσεως, ἐν ὧσιν τὰ διάφορα τῷ αὐτῷ ὑποβληθέντα συντριβόμενοι ἐζητοῦμεν, ὁ Θεὸς δίκαιος κριτὴς, ὁ ἰσχυρὸς καὶ μακρόθυμος, τὰς τε περὶ τὰς τοῦ συνεπισκόπου ἡμῶν Φαυστίνου, καὶ τὰς τριπεργίας τοῦ αὐτοῦ Ἀπιαρίου, οἷς τὰς ἀθεμίτους αὐτοῦ αἰσχυρότητας συγκαλύψει ἐπηρείδετο, μεγάλη συντομίᾳ ἔτεμε, τῆς συχαντῆς δηλαδὴ καὶ δυσωδестέρας ἐπιμονῆς καταργηθείσης, καὶ τῆς ἀναισχυντίας τῆς ἀρνήσεως, δι' ἧς τῶν τοσούτων ἡδονῶν τὸν βόρβορον ἐβούλετο καταβυθίσαι. Τοῦ γὰρ Θεοῦ ἡμῶν τὴν συνειδήσιν αὐτοῦ στενοχωρήσαντος καὶ τὰ ἐν τῇ καρδίᾳ κρυπτά, ὡς ἐν ἰλύι τῶν ἐγκλημάτων ἤδη καταδικασμένα, πᾶσιν ἔτι μὴν τοῖς ἀνθρώποις δημοσιεύσαντος, αἰφνιδίως εἰς ὁμολογίαν πάντων τῶν ἀπιθάνων δυνειδῶν ἔκοντὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἤλεγξε, καὶ αὐτὴν ὁμοίως τὴν ἡμετέραν ἐλπίδα ἦτινι καὶ ἐπιστεύσαμεν αὐτὸν, καὶ κηρύμεθα ἐκ τῶν οὕτως ἐπισχυντέων σπίλων δύνασθαι καθαρθῆναι, μετέστρεψεν εἰς στεναγμούς· εἰμὴ ὅτι ταύτην ἡμῶν τὴν λύπην μίᾳ καὶ μόνῃ παραμυθίᾳ κατέπράυνεν, ὅτι καὶ ἡμεῖς τοῦ ἐδωροῦ τοῦ διηνεκοῦς καμᾶτου ἀπέλυσε, καὶ τοῖς

ιδίοις τραύμασιν ὁτεδήποτε ἔχουσιν, εἰ καὶ ἀκουσίως, καὶ τῆς ἰδίας συνειδήσεως ἀντιμαχομένης, ὁμολογήσας προενοήσατο, Κύριε Ἀδελφέ. Ἐν προσφάτῳ τοίνυν τοῦ καθήκοντος τῆς ὀφειλομένης προσκυνήσεως ἐκπληρουμένου, ἱκετεύομεν, ἵνα τοῦ λοιποῦ πρὸς τὰς ὑμετέρας ἀκοάς, τοὺς ἐντεῦθεν παραγινόμενους εὐχερῶς μὴ προσδέχησθε, μηδὲ τοὺς παρ' ἡμῶν ἀποκοινωνητέους, εἰς κοινωνίαν τοῦ λοιποῦ θελήσητε δέξασθαι· ἐπεὶ δὴ τοῦτο καὶ τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ ὀρισθὲν εὐχερῶς εὗροι ἡ σὴ Σεβασμιότης. Εἰ γὰρ καὶ περὶ κατωτέρων κληρικῶν, καὶ περὶ λαϊκῶν φαίνεται ἐκεῖ παραφυλάττεσθαι, πόσω μᾶλλον τοῦτο περὶ Ἐπισκόπων βούλεται παραφυλαχθῆναι; Μὴ οὖν οἱ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ ἀπὸ τῆς κοινωνίας ἀναρτηθέντες, παρὰ τῆς σῆς ἀγιωσύνης, σπουδαίως, καὶ καθὼς μὴ χρὴ, φανῶσιν ἀποκαθιστάμενοι τῇ κοινωνίᾳ. Καὶ τῶν Πρεσβυτέρων δὲ ὁμοίως, καὶ τῶν ἐπομένων κληρικῶν, τὰς ἀναιδεῖς ἀποφυγὰς, ὡς ἔστι σου ἄξιον, ἀποδιώξει ἡ ἀγιωσύνη ἡ σὴ. Ἐπειδὴ, καὶ οὐ διὰ τινος ὅρου τῶν Πκτέρων τοῦτο ἀπηγόρευται τῇ ἐν Ἀφρικῇ Ἐκκλησίᾳ· καὶ τὰ ψηφίσματα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, εἴτε κληρικούς τοῦ κατωτέρου βαθμοῦ, εἴτε αὐτοὺς τοὺς Ἐπισκόπους, τοῖς ἰδίοις Μητροπολίταις φανερώτατα κετέπεμψαν. Συνετῶς γὰρ καὶ δικαίως συνείδεν, ἀτιναδήποτε πράγματα ἀναφῶσι, ταῦτα ἐν τοῖς ἰδίοις ὀφείλειν περατοῦσθαι τόποις. Οὔτε γὰρ μιᾷ καὶ ἐκάστῃ παροικίᾳ ἐλογίσαντο ἐλλείπειν τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δι' ἧς ἡ δικαιοσύνη ἀπὸ τῶν τοῦ Χριστοῦ ἱερέων καὶ ὁράται φρονίμως, καὶ κατέχεται σταθερῶς· μάλιστα, ὅτι ἐνὶ καὶ ἐκάστῳ συγκεχώρηται, ἐν περὶ τῆς δίκης τῶν διαγνωστικῶν προίσταται αὐτῷ, πρὸς τὰς συνόδους τῆς ἰδίας ἐπαρχίας, ἢ ἔτι μὴν εἰς οἰκουμένην σίνονδον ἐκκαλέσασθαι. Εἰ μὴ, ἄρα τίς ἐστιν, ὅστις πιστεύσει, ἐνὶ ὅτινιδήποτε δύνασθαι τὸν Θεὸν ἡμῶν ἐμπνεῦσαι τὴν δικαιοσύνην, τοῖς δὲ ἀναριθμήτοις εἰς σίνονδον συνηθροισμένοις ἱερεῦσιν ἀρνεῖσθαι; Πῶς δὲ αὕτη ἡ περαματικὴ κρίσις βεβιαία ἔσται, πρὸς ἣν τῶν μαρτύρων τὰ

ἀναγκαῖα πρόσωπα, ἢ διὰ τὴν τῆς φύσεως, ἢ διὰ τὴν τοῦ γή-
 ρως ἀσθένειαν, ἢ πολλοῖς ἄλλοις ἐμποδισμοῖς ἐνεχθῆναι οὐ
 δύναται; Περὶ γὰρ τοῦ, τινὰς, ὡσανεὶ ἐκ τοῦ πλευροῦ τῆς σῆς
 ἁγιοσύνης πέμπεσθαι, οὐδεμιᾷ τῶν Πατέρων συνόδῳ ὀρισθὲν
 εὐρίσκομεν. Ἐπειδὴ, ὅπερ πάσαι διὰ τοῦ αὐτοῦ συνεπισκόπου
 ἡμῶν Φαυστίου, ὡσανεὶ ἐκ μέρους τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου αὐ-
 τόθεν ἀπέσταλτο, ἐν ταῖς ἀληθεστέραις ἀπογραφαῖς τῆς ἐν
 Νικαίᾳ, ἥσπερ ἐδεξάμεθα ἀπὸ τοῦ ἁγιωτάτου Κυρίλλου, τοῦ
 τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐκκλησίας συνεπισκόπου ἡμῶν, καὶ παρὰ
 τοῦ προσκυνητοῦ Ἀττικοῦ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐπισκό-
 που πεμφθείσης ἐκ τῶν αὐθεντικῶν, αἵτινες ἔτι μὴν πρὸ τοῦτου,
 διὰ Ἰννοκεντίου τοῦ Πρεσβυτέρου, καὶ Μαρκέλλου τοῦ Ἱποδι-
 κόνου, δι' ὧν πρὸς ἡμᾶς παρ' ἐκείνων ἀπεστάλησαν, τῷ τῆς
 προσκυνητῆς μνήμης Βονιφατίῳ τῷ Ἐπισκόπῳ, τῷ προηγησα-
 μένῳ ὑμᾶς παρ' ἡμῶν ἐξεπέμφθησαν, τοῦτο τί ποτε οὐκ ἠδυνή-
 θημεν εὐρεῖν. Ἐκθιβαστάς τοίνυν κληρικούς ἡμῶν, τινῶν αἰ-
 τούντων, μὴ θέλετε ἀποστέλλειν, μήτε παραχωρεῖν, ἵνα μὴ τὸν
 καπνώδη τύπον τοῦ κόσμου δόξωμεν εἰσάγειν τῇ τοῦ Χριστοῦ
 Ἐκκλησίᾳ, ἥτις τὸ φῶς τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς ταπεινοφρο-
 σύνης τὴν ἡμέραν, τοῖς τὸν Θεὸν ἰδεῖν ἐπιθυμοῦσι προσφέρει.
 Τοῦ γὰρ κλαυτίμου Ἀπιαρίου ἤδη ἀπὸ τοῦ Ἀδελφοῦ ἡμῶν
 Φαυστίου, κατὰ τὰς ἰδίας ἀθεμίτους ἀχρεισύνας ἐκ τῆς τοῦ
 Χριστοῦ Ἐκκλησίας ἀποκινήθεντος, ὅτι τοῦτον τῇ δοκιμῇ καὶ
 ῥυθμίσει τῆς σῆς ἁγιοσύνης, ἐν τῷ σώζεσθαι τὴν ἀδελφικὴν
 ἀγάπην, περικιτῶν ἡ Ἀφρικὴ οὐδαμῶς ὑπομείνη.

Ὁ Θεὸς ἡμῶν τὴν ἁγιοσύνην ὑμῶν ἐπὶ μῆκιστον χρόνον
 ὑπὲρ ἡμῶν εὐχομένην, Κύριε Ἀδελφέ. (Βιβλίον τῶν κανόνων
 σελ. 169—173.)

ΔΕΥΤΕΡΑ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΕΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Φρονίμως ἔπραττον οἱ ἐν Καρθαγένῃ Πατέρες, μετὰ πολλῆς σταθερότητος ὑπερασπιζόμενοι τοὺς τῆς Νικαίας κανόνας, διότι καὶ ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ σύνοδος, συνελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπεκύρωσεν αὐτοὺς, καὶ οἱ ὅρισμοί αὐτῆς ἐγένοντο παραδεκτοὶ ἐν πάσῃ τῇ Δύσει, εἰ καὶ συνεκροτεῖτο ἐκ μόνων τῶν Ἀνατολικῶν Ἱεραρχῶν, μὴ ὄντων μάλιστα ἐν ταύτῃ μηδὲ τοποτηρητῶν τῆς Ρώμης. Οὗτοι διὰ κοινῆς συμφωνίας ἔδωκαν τῇ καθέδρᾳ τῆς βασιλευούσης τὸν δεύτερον μετὰ τὸν τῆς Ρώμης βαθμὸν, ἐξηγήσαντες καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀνυψώσεως ταύτης, οὐχὶ πνευματικὴν ἀλλὰ κοσμικὴν οὖσαν καὶ ἐξηγηθεῖσαν ἔτι μάλλον ἐπὶ τῆς τετάρτης Οἰκουμενικῆς συνόδου. Οὕτως ὀρίζουσιν ὁ Β' καὶ ὁ Γ' κανὼν ταύτης.

Κανὼν Β'. «Τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν Ἐπισκόπους ταῖς ὑπερорίοις Ἐκκλησίαις μὴ ἐπιέναι, μηδὲ συγγέειν τὰς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς κανόνας, τὸν μὲν Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπον τὰ ἐν Αἰγύπτῳ μόνον οἰκονομεῖν τοὺς δὲ τῆς Ἀνατολῆς Ἐπισκόπους, τὴν Ἀνατολὴν μόνον διοικεῖν, φυλαττομένων τῶν ἐν τοῖς κανόσι τοῖς κατὰ Νίκαιαν πρεσβείων τῇ Ἀντιοχείων Ἐκκλησίᾳ. Καὶ τοὺς τῆς Ἀσιανῆς διοικήσεως Ἐπισκόπους, τὰ κατὰ τὴν Ἀσίαν μόνον διοικεῖν καὶ τοὺς τῆς Ποντικῆς, τὰ τῆς Ποντικῆς μόνον καὶ τοὺς τῆς Θρακικῆς, τὰ τῆς Θρακικῆς μόνον οἰκονομεῖν. »

«Ἀκλήτους δὲ Ἐπισκόπους ὑπὲρ Διοίκησιν μὴ ἐπιβαίνειν ἐπὶ χειροτονίας, ἢ τισιν ἄλλαις οἰκονομίαις Ἐκκλησιαστικαῖς. Φυλαττομένου δὲ τοῦ προγεγραμμένου περὶ τῶν διοικήσεων

κανόνος, εὐδὴλον ὡς τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἢ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικήσει, κατὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ ὠρισμένα.»

«Τὰς δὲ ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσι τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, οἰκονομῆσθαι χρὴ κατὰ τὴν κρατήσασαν συνήθειαν τῶν Πατέρων.»

Κανὼν Γ'. «Τὸν μέντοι Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπον ἔχειν τὰ πρεσβεία τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ρώμης Ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν Νέαν Ῥώμην.»

Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν δύνανται νὰ θεωρῶσι μετ' ἀδιαφορίας, ὅτι σύνοδος Οἰκουμενικὴ, ἀναγνωρισθεῖσα διὰ τὴν σπουδαιότητα αὐτῆς, οὐ μόνον ἠδύνατο νὰ συγκροτηθῇ ἄνευ οὐδεμιᾶς συμμετοχῆς τοῦ ἑαυτῶν Ἐπισκόπου, ἀλλὰ μάλιστα καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ἄνευ τῶν τοποτηρητῶν αὐτοῦ· διὸ λέγουσιν ὅτι συνεκάλεσεν αὐτὴν δὴθεν ὁ Πάπας Δάμασος σὺν τῷ Αὐτοκράτορι Θεοδοσίῳ, καθὼς δυσχυρίζονται ὅτι καὶ τὴν πρώτην συνεκάλεσεν ὁ Σίλβαστρος σὺν τῷ Κωνσταντίνῳ. Δι' ἐπιχειρημάτων, ληφθέντων ἐκ τῆς συγχρόνου ἱστορίας, ἀπεδείξαμεν πρὸ μικροῦ τοῦναντίον περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· ἐμβλέψωμεν ἤδη καὶ διὰ τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν σύνοδον εἰς τὰς αὐτὰς συγχρόνους σχεδὸν διηγήσεις τοῦ Σωκράτους, τοῦ Σωζομένου καὶ τοῦ Θεοδωρήτου, ἐπειδὴ δὲν διςσώθησαν μέχρις ἡμῶν αἱ πράξεις αὐτῆς. — Ἰδοὺ τί γράφει ὁ Σωκράτης· «Μηδὲν δὲ ὁ Βασιλεὺς (Θεοδόσιος) ὑπερθέμενος, σύνοδον Ἐπισκόπων τῆς αὐτοῦ πίστεως συγκαλεῖ, ἐπὶ τὸ κρατῦναι τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, καὶ χειροτονῆσαι τῇ Κωνσταντίνου πόλει Ἐπίσκοπον. — Συνῆλθον οὖν τῆς μὲν ὁμοουσίου πίστεως, (τοῦ Υἱοῦ τῷ Πατρὶ), ἐκ μὲν Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος· ἐκ δὲ Ἱερουσαλὴμων Κύριλλος· Μελέτιος δὲ ἐξ Ἀντιοχείας πάλαι παρῆν, ὅτε διὰ τὴν Γρηγορίου (τοῦ Θεολόγου) κατάστασιν μετεστῆλη· καὶ ἐκ Θεσσαλονίκης Ἀσχόλιος, καὶ ἄλλοι πολλοί· πάντες δὲ ἦσαν ἑκατὸν πενήκοντα. (Καὶ οὕτως ἰδοὺ ἅπαντες οἱ τέσσαρες Πατριαρχικοὶ Ἀνατολικοὶ θρόνοι, περὶ δὲ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ οὐδεὶς λόγος). Τόδε δὴ καὶ ὅρον ἐκφέρουσιν, ὥστε τὸν Κωνσταντίνου πόλεως Ἐπίσκοπον τὰ πρεσβεία ἔχειν τῆς τιμῆς

μετὰ τὸν Ῥώμης Ἐπίσκοπον, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην. (Ἐνταῦθα πολλὰ καθαρῶς ἐδικαιολογήθη ἡ ἀληθὴς αἰτία τοῦ προνομίου τῆς πρώτης καθέδρας καὶ τῆς πρὸς ταύτην ἰσότητος τῆς δευτέρας· διετηρήθη δὲ μόνον ἡ τάξις τῆς βαθμολογίας ἄνευ τινὸς σεβασμοῦ πρὸς τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν τοῦ Πάπα καὶ τὴν ὑποτιθεμένην κυριαρχίαν τῆς καθέδρας τοῦ Πέτρου ἐπὶ πάντων). Ἐβεβαίωσάν τε αὖθις τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, καὶ Πατριάρχας κατέστησαν, διανειμάμενοι τὰς ἐπαρχίας, ὥστε τοὺς ὑπὲρ διοίκησιν Ἐπισκόπους ταῖς ὑπερορίοις Ἐκκλησίαις μὴ ὑπερβαίνειν· τοῦτο γὰρ πρότερον διὰ τοὺς διωγμοὺς ἐγένετο ἀδιαφόρως. — ὦρισαν δὲ, ὥστε εἰ χρεῖα καλέσῃ, τὰ καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν ἵνα ἡ τῆς ἐπαρχίας σύνοδος διοικῇ· τοῦτοις καὶ ὁ Βασιλεὺς ἐγένετο σύμψηφος.» (Σωκρ. βιβλ. Ε', κεφ. ή.)

Φαίνεται ἀδύνατον νὰ ἐκφρασθῇ τις καθαρώτερον περὶ τῆς τάξεως τῆς Ἱεραρχίας, συμφώνου ἐν πᾶσι πρὸς τοὺς κανόνας, οὓς ἀφῆκεν ἡ σύνοδος αὕτη, καὶ δύσκολον ἐπομένως ἡ ὑπόθεσις ὅτι σύνοδος τοσοῦτον σπουδαία δὲν ἐσαφήνισε τὴν σχέσιν, ἣν ὥφειλον ἔχειν πάντες οἱ Ἐπίσκοποι πρὸς τὸν τῆς Ῥώμης, ἐὰν οὗτος ἀληθῶς ἀνεγνωρίζετο κεφαλὴ καὶ ἀρχηγὸς πάντων, οὐχὶ δ' ἀπλῶς καὶ μόνον πρωτόθρονος, ἔχων τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς, ὡς ἀνεγνωρίζον αὐτὸν καὶ ἐπὶ πασῶν τῶν ἀκολουθῶν συνόδων. Παρατηρητέον δ' ἐπίσης, ὅτι τὰς συνοδικὰς πράξεις ἐπικυροῖ ὁ Αὐτοκράτωρ, ὁ μηδεμίαν μετοχὴν λαβὼν εἰς τοὺς δογματικοὺς ὁρισμοὺς, ἀλλὰ τίνι τρόπῳ; — διὰ τῆς ἐπιδοκιμασίας καὶ συναινέσεως· ἀπαρχαλλάντως οὕτω πρέπει νὰ παραδέχεται τις τὴν λέξιν «ἐπικύρωσις» καὶ εἰς τὰς περιστάσεις καθ' ἃς πρὸς καλοῦσι τὸν Ἐπίσκοπον Ῥώμης νὰ ἐπικυρώσῃ διὰ τῆς ὑπογραφῆς αὐτοῦ οἵασδήποτε πράξεις, διότι πᾶσα ὑπόθεσις τότε εἶναι στερεά, ὅταν ὑπάρχῃ κοινὴ συμφωνία. Προσέδραμε δὲ ἡ σύνοδος τῷ Μεγάλῳ Θεοδοσίῳ ἵνα καὶ διὰ τῆς ἐπικυρώσεως αὐτοῦ διαδοθῶσι τὰ ὁρισθέντα καθ' ἅπασαν τὴν Αὐτοκρατορίαν, διὸ καὶ ἔγραψεν αὐτῷ τάδε· «Δεόμεθα τοίνυν τῆς σῆς

ἡμερότητος, γράμματι τῆς σῆς εὐσεβείας ἐπικυρωθῆναι τῆς συνόδου τὴν ψῆφον· ἔν', ὥσπερ τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασι τὴν Ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάζοντων ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος.» (Epist. Orient. ad Theodos. Concil. T. 3, pag. 585.)

Ὁ Σωζόμενος ἐπαναλαμβάνει σχεδὸν τὸ αὐτὸ, ὅπερ καὶ ὁ Σωκράτης. « Ἐν τάχει τε ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ σύνοδον Ἐπισκόπων ὁμοδόξων αὐτῷ συνεκάλεσε, βεβαιότητός τε ἕνεκα τῶν ἐν Νικαίᾳ δοξαζόντων, καὶ χειροτονίας τοῦ μέλλοντος ἐπισκοπεῖν τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον. (Ἐνταῦθα πάλιν δὲν φαίνεται ἡ συμμετοχὴ τοῦ Δαμάσου, καὶ οὐχὶ ὁ Πάπας, ἀλλ' ἡ σύνοδος ἐπικυρῶι τὰ συνοδικὰ θεσπίσματα). Συνῆλθον οὖν, ἐκ μὲν τῶν ὁμοούσιον τὴν Τριάδα δοξαζόντων, ἀμφὶ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα· ἡγοῦντο δὲ τούτων Τιμόθεος, ὁ τὸν Ἀλεξανδρέων διέπων θρόνον, οὐ πρὸ πολλοῦ τετελευτηκότα Πέτρον, ἀδελφὸν ὄντα αὐτοῦ διαδεξάμενος· καὶ Μελέτιος ὁ Ἀντιοχείας Ἐπίσκοπος καὶ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων, (ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Σωζόμενος, ἐσφαλμένως προσέθηκαν, ὅτι οὗτος ἐπανέστεψεν ἀπὸ τῆς ψευδοδιδοσκελίης, ἐν ᾧ τοῦναντίον ὁ Ἅγιος Κύριλλος ἦτο πάντοτε ὁ φωστὴρ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ ἔπαυε δι' αὐτήν.) Μετὰ δὲ ταῦτα, συνελθόντες ἱερεῖς, ἐψηφίσαντο τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου κυρίαν μένειν τὴν πίστιν, καὶ πᾶσαν αἵρεσιν ἀποκεκηρύχθαι· διοικεῖσθαι δὲ τὰς πενταχῇ Ἐκκλησίας κατὰ τοὺς πάλαι κανόνας· καὶ τοὺς Ἐπισκόπους ἐπὶ τῶν ἰδίων μένειν Ἐκκλησιῶν, καὶ μὴ εἰκῇ ταῖς ὑπερορίοις ἐπιβαίνειν, μῆτε ἀκλήτοις χειροτονίαις, μηδὲν αὐτοῖς προσηκούσαις, σφᾶς ἐπιβάλλειν, καθὼ πρότερον, ὡς ἔτυχε διωκομένης τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, πολλάκις συνέβη· τὰ δὲ παρ' ἐκάστη συμβαίνοντα, τὴν τοῦ ἔθνους σύνοδον, ὡς ἂν ἄριστα φανεῖν, διοικεῖν τε καὶ πράττειν· μετὰ δὲ τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπον τὰ πρεσβεῖα ἔχειν, ὡς νέας· Ῥώμης τὸν θρόνον ἐπιτροπεύοντα· ἤδη γὰρ οὐ μόνον εἶχε ταύτην τὴν προσηγορίαν ἡ πόλις, καὶ Γερουσίαν καὶ Τάγμασι δῆμων καὶ ἀρχαῖς ὁμοίως ἐχρῆτο· ἀλλὰ

καὶ τὰ συμβόλαια, καὶ τὰ νόμιμα τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ῥωμαίων ἐκρίνετο, καὶ τὰ δίκαια καὶ τὰ γέρα περὶ πάντα ἐκάτερα ἰσάζετο.» (Σωζομ. βιβλ. Ζ', κεφ. ζ', θ'.)

Πῶς συμφωνήσωμεν τοὺς λόγους τούτους τοῦ Σωζομένου πρὸς τὰ ἀνωτέρω μνημονευθέντα, ὅσα αὐτὸς οὗτος ἔγραψε περὶ τοῦ Πάπκ' Ἰουλίου; Ἐκεῖ μὲν ὁ Σωζόμενος λέγει· «εἶναι γὰρ νόμον ἱερατικὸν ἄκυρον ἀποφαίνειν τὰ παρὰ γνώμην πραττόμενα τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου, οἷα δὴ τῆς πάντων κηδεμονίας αὐτῷ προσηκούσης διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ θρόνου.» (Βιβλ. Γ', κεφ. ή, ι.) — Ἐνταῦθα δὲ, τοῦναντίον, ἀναφέρει τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου, λέγων· τὰ δὲ παρ' ἐκάστη (Ἐκκλησίᾳ) συμβαίνοντα, τὴν τοῦ ἔθνους σύνοδον, ὡς ἂν ἄριστα φανείη, διοικεῖν τε καὶ πράττειν· μετὰ δὲ τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἐπίσκοπον τὰ πρεσβεῖα ἔχειν, ὡς νέας Ῥώμης τὸν θρόνον ἐπιτροπεύοντα.» Βεβαίως οὐδεμίᾳ ἄλλῃ περιστάσει ἦτο ἄρμοδιωτέραν τῆς πατρύσεως πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς ἐξουσίας καὶ τῶν προνομίων τῆς Ῥώμης· ἀλλ' ἐνταῦθα οὐδεὶς λόγος γίνεται περὶ τούτων, φαίνονται δὲ μόνον ἅπασαι αἱ Ἐκκλησίαι φερόμεναι πρὸς τὴν ἀρχαίαν τάξιν, καὶ πρὸς συντήρησιν τῆς Ὀρθοδοξίας· ὁ Αὐτοκράτωρ διορίζει πρωτοβάθμους Ἐπισκόπους τὸν Νεκτάριον Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Τιμόθεον Ἀλεξανδρείας καὶ τινες ἄλλους, μεθ' ὧν ὥφειλον εἶναι εἰς κοινωνίαν πάντες οἱ λοιποί. Ἐνταῦθα ἤρμυζε πρὸς τοῦτοις νὰ εἴπῃ καὶ ὁ Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ Θεοδοσίος, ὅτι ἐκεῖνοι μόνον ἀναγνωρίζονται ὀρθόδοξοι, ὅσοι ἔσονται εἰς κοινωνίαν μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, εἰάν αὕτη ὑπάρχῃ τὸ θεμέλιον καὶ ἡ στερέωσις τῆς πίστεως ὡς διαδεξαμένη τὸν Ἀπόστολον Πέτρον, καθὼς εἶπεν ἄλλοτε καὶ ὁ ἐθνικὸς Αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανὸς, ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ αἰρετικοῦ Παύλου τοῦ Σχμοσατέως, ὅτι ἐκεῖνοι μόνον ἀναγνωρισθήσονται νόμιμοι Ἐπίσκοποι Ἀντιοχείας, ὅσοι ἔσονται ἡνωμένοι μετὰ τῶν Ἐπισκόπων Ῥώμης. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπαίρονται μὲν διὰ τοιαύτην ἀπόφασιν ἐθνικοῦ, δὲν δύνανται ὅμως νὰ

προτείνωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τοιαύτην ἐκ στόματος τοῦ Χριστιανοῦ τούτου Αὐτοκράτορος, εἰ καὶ δὲν ἐπρόκειτο τότε περὶ τῆς Ἀντιοχείας μόνον, ἀλλὰ περὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀπάσης, ἐπομένως περὶ τοῦ πολλῶ μερίζονος ἡμίσεος τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας.

Ἄλλ' εἰς τὸν Θεοδῶρητον εὐρήσομεν μᾶλλον ἀποχωρώσας μικρυρίκας. Οὗτος λέγει, «Τοῦ δὲ ἐπιγενομένου θέρους, εἰς ἐκείνην αὖθις τὴν πόλιν (τὴν Κωνσταντινούπολιν) οἱ πλείστοι τούτων (τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων) παραγενομένοι, ἐκκλησιαστικαὶ γὰρ αὐτοὺς πάλιν συνεκάλεσαν χρεῖται, συνοδικὴν ἐπιστολὴν τῶν τῆς Ἑσπέρας Ἐπισκόπων ἐδέξαντο, εἰς τὴν Ῥώμην αὐτοὺς ἀφικέσθαι προτρέπουσαν, ὡς συνόδου μεγίστης αὐτοῖσι συγκροτουμένης· ἀλλὰ τὴν μὲν ἀποδημίαν παρητήσαντο ὡς οὐδὲν ἔχουσιν κέρδος· ἀπέστειλαν δὲ, τὸν τε κλύδωνα τὸν κατὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπαναστάντα σημαίνοντες, καὶ τὴν γεγενημένην αὐτῶν (τῶν Δυτικῶν) ἀμέλειαν αἰνιττόμενοι.»

«—Σαφέστερον δὲ, λέγει ὁ Θεοδῶρητος, τὴν τῶν γεγραφότων (τῶν Ἱερρχῶν) ἀνδρείαν τε καὶ σοφίαν αὐτὰ δηλώσει τὰ γράμματα» (Θεοδώρ. βιβλ. Ε', κεφ. ή, καὶ θ'). Οὕτω δὲ οὐ μόνον τὴν δευτέραν Οἰκουμενικὴν σύνοδον δὲν συνεκάλεσεν ὁ Πάπας Δάμασος, ἀλλὰ μάλιστα καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ Ἐπίσκοποι ἀπεποιήθησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν τοπικὴν τῆς Ῥώμης σύνοδον, εἰς ἣν δὲν προσεκαλοῦντο ὑπὸ μόνου τοῦ Δαμάσου, ἀλλ' ὑπὸ πάντων τῶν Δυτικῶν, καθὼς καὶ ὁ Πάπας Ἰούλιος προσεκάλει αὐτοὺς ἄλλατε εἰς Ῥώμην περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἀθανασίου οὐχὶ ἄρ' ἔκυτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ κοινῆς γνώμης πάντων τῶν συνεπισκόπων αὐτῷ ἐν τῇ Δύσει· καὶ ὁ Θεοδῶρητος δὲν θεωρεῖ διὰ τοῦτο τοὺς Ἀνατολικούς ἀποστάτας, ἀλλὰ μάλιστα ὑπερεπαινεῖ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν. Ἰδοὺ πρὸς τοῖς ἄλλοις τί ἔγραφον οὗτοι:

«Ἐπειδὴ μὲν τοι τὴν ἀδελφικὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην ἐπιδεικνύμενοι, σύνοδον ἐπὶ τῆς Ῥώμης Θεοῦ βουλήσει συγκροτοῦντες, καὶ ἡμᾶς ὡς οἰκεῖα μέλη προσεκαλέσασθε διὰ τῶν τοῦ Θεοφιλεστάτου Βασιλέως γραμμάτων, ἵν' ἐπειδὴ τότε τὰς θλί-

ψεις μόνοι κατεδικάσθημεν, νῦν ἐν τῇ τῶν Αὐτοκρατόρων περὶ τὴν εὐσέβειαν συμφωνίᾳ, μὴ χωρὶς ἡμῶν βασιλεύσητε, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ὑμῖν κατὰ τὴν Ἀποστολικὴν φωνὴν συμβασιλεύσωμεν. — Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο παντελῶς ἐγύμνου τὰς Ἐκκλησίας, ἄρτι τῆς ἀνανεώσεως ἀρχομένηας, καὶ τὸ πρᾶγμα παντάπασιν ἦν τοῖς πολλοῖς ἀδύνατον, συνεδεδραμήκειμεν γὰρ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν — κ. τ. λ. (Ἐνταῦθα ἔπονται πολλὰ ἄλλα αἰτιολογία). Ἐπειδὴ ταῦτα καὶ πολλὰ πρὸς τούτοις ἕτερα τὴν τῶν πλειόνων ἄφιξιν διεκώλυσεν, ὁ δεύτερον ἦν, εἰς τε τῶν πραγμάτων ἐπανόρθωσιν, καὶ τὴν τῆς ὑμετέρας περὶ ἡμᾶς ἀγάπης ἀπόδειξιν, τοῦτο πεποιήκαμεν, τοὺς αἰδεσιμωτάτους καὶ τιμιωτάτους ἀδελφοὺς καὶ συλλειτουργοὺς ἡμῶν Ἐπισκόπους, Κυριακὸν, Εὐσέβιον καὶ Πρισκιανὸν προθύμως καμεῖν ἄχρις ὑμῶν δυσωπήσαντες· δι' ὧν καὶ τὴν ἡμετέραν προαίρεσιν εἰρηνικὴν οὔσαν καὶ σκοπὸν ἐνώσεως ἔχουσιν ἐπιδείκνυμεν, καὶ τὸν ζῆλον ἡμῶν, τὸν ὑπὲρ τῆς ὑγιοῦς πίστεως, φανερόν ποιοῦμεν. Ἡμεῖς γὰρ εἴτε διωγμοὺς, εἴτε θλίψεις, εἴτε βασιλικὰς ἀπειλὰς, εἴτε τὰς τῶν ἀρχόντων ὀμότητα, εἴτε τινὰ πειρασμὸν ἕτερον, παρὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπεμείνκαμεν, ὑπὲρ τῆς Εὐαγγελικῆς πίστεως τῆς ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας παρὰ τῶν τριακοσίων δεκαοκτῶ ἁγίων Θεοφόρων Πατέρων κυρωθείσης, ὑπέστημεν· ταύτην γὰρ καὶ ὑμῖν καὶ ἡμῖν καὶ πᾶσι τοῖς μὴ διαστρέφουσι τὸν λόγον τῆς ἀληθοῦς πίστεως, συναρέσκειν δεῖ. » (Πόσον οἱ λόγοι οὗτοι ἀπέχουσι τῶν ταπεινῶν παρὰ κλήσεων τοῦ Πάπα, ὅταν πρόκηται περὶ τῆς ἐπικυρώσεως τῶν συνοδικῶν ὅρων· καὶ ἐνταῦθα πάλιν ἀναφίνεται ἡ ἀληθὴς καὶ καθαρὰ ἔννοια τοῦ ἐπικυροῦν). «Περὶ δὲ τῶν οἰκονομιῶν τῶν κατὰ μέρος ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις παλαιός τε, ὥς ἴστε, θεσμὸς κεκράτηκε, καὶ τῶν Ἁγίων ἐν Νικαίᾳ Πατέρων ὅρος, καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τοὺς τῆς ἐπαρχίας, καὶ εἴπερ ἐκεῖνοι βούλονται, σὺν αὐτοῖς τοὺς δμόρους πρὸς τὸ συμφέρον ποιῆσθαι τὰς χειροτονίας. Οἷς ἀκολούθως, τὰς τε λοιπὰς Ἐκκλησίας παρ' ἡμῖν οἰκονομεῖσθαι γινώσκετε,

καὶ τῶν ἐπισημοτάτων Ἐκκλησιῶν ἀναδεδειχθαι τοὺς Ἱερεῖς.» (Ἐνταῦθα πάλιν δὲν φαίνεται ἡ ἐπικύρωσις τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου· ἔπονται δὲ παραδείγματα χειροτονιῶν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Νεκταρίου, καὶ τοῦ Ἀντιοχείας Φλαβιανοῦ, οἵτινες ἀνεγνωρίσθησαν μετὰ ταῦτα ὑπὸ τῆς Οἰκουμενικῆς συνόδου, ὡς κανονικῶς προχειρισθέντες.) — «Τῆς δὲ γε μητρὸς ἀπασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις, τὸν αἰδεσιμώτατον καὶ Θεοφιλέστατον Κύριλλον Ἐπίσκοπον εἶναι γνωρίζομεν, κανονικῶς τε παρὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας χειροτονηθέντα.» (Ἡ ἔκφρασις αὕτη εἶναι ὀρθοτέρα τῆς ἄλλης ὅτι δῆθεν ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἐστὶ κεφαλὴ πᾶσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐπειδὴ ἐρέθη ὑπὸ τῶν Προφητῶν, «ὅτι ἐκ τῆς Σιών ἐξελεύσεται νόμος, καὶ Μήτηρ Σιών ἐρεῖ ἄνθρωπος,» καὶ ἀληθῶς πρώτη Ἐκκλησία ὑπῆρξεν ἡ τῶν Ἱεροσολύμων) — Καὶ τὴν ὑμετέραν συγχαίρειν παρακαλοῦμεν εὐλάβειαν, τῆς πνευματικῆς μεσιτευσούσης ἀγάπης, καὶ τοῦ Κυριακοῦ φόβου πᾶσαν μὲν καταγγέλλοντος ἀνθρωπίνην προσπάθειαν, τὴν δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν οἰκοδομὴν προτιμοτέραν ποιοῦντος τῆς πρὸς τὴν καθ' ἓνα συμπαθείας ἢ χάριτος. Οὕτω γὰρ τοῦ τε τῆς πίστεως συμφωνηθέντος λόγου, καὶ τῆς Χριστιανικῆς κυρωθείσης ἐν ἡμῖν ἀγάπης, πευσόμεθα λέγοντες τὸ παρὰ τῶν Ἀποστόλων κατεγνωσμένον· «ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ.» (Α'. Κοριθ. Α', 12.) Πάντες, δὲ Χριστοῦ φανέντες, ὅς ἐν ἡμῖν οὐ μεμέρισται, Θεοῦ καταξιούντος, ἄσχιστον τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τηρήσομεν, καὶ τῷ βήματι τοῦ Κυρίου μετὰ παρρησίας παραστησόμεθα.»

Ἀδύνατον ἦτο νὰ ἐκφράσῃ τις ἐντονώτερον καὶ καθαρώτερον ἐν τίνι ὑπετίθουν τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας οἱ συνοδικοὶ πατέρες τοῦ τετάρτου αἰῶνος. Ἀπόδειξις δὲ σφραγιστῆ καὶ ἀναντιρρήτου ὅτι ἡ ἐνότης αὕτη δὲν ἐθεμελιόυτο μόνον ἐν τῇ Ῥωμαϊκῇ καθίδρῳ, ἔστω πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἡ ἐν τῷ γράμματι αὐτῶν προσφώνησις καὶ ἡ ἐπιγραφὴ «Κυρίοις τιμιωτάτοις, καὶ εὐλαβεστάτοις ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς, Δαμάσῳ,

Ἀμβροσίῳ — καὶ τοῖς λοιποῖς ἁγίοις Ἐπισκόποις τοῖς συνεληλυ-
θόσιν ἐν τῇ μεγαλουπόλει Ῥώμῃ, ἡ ἁγία Σύνοδος τῶν Ὁρθοδό-
ξων Ἐπισκόπων, τῶν συνεληλυθότων ἐν τῇ μεγαλουπόλει Κων-
σταντινουπόλει, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.» (Θεοδῶρ. βιβλ. ε', κεφ. ι.)

Ἐὰν δὲ ὁ Πάπας Δάμασος, ἀπαντῶν εἰς ἑτέραν ἐπιστολὴν
τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων, μὴ γραφεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ οἰκου-
μενικῆς συνόδου, ἀπεκάλει αὐτοὺς τέκνα ἕνεκα ὑπεροψίας, δι'
ἣν καὶ κατηγορεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, δὲν
ὠνόμαζεν ὅμως ἑαυτὸν Οἰκουμενικὸν καὶ κορυφαῖον Ἐπίσκοπον
ἢ κεφαλὴν αὐτῶν. «Ὅτι τῇ Ἀποστολικῇ καθέδρᾳ τὴν ὀφειλο-
μένην αἰδῶ ἡ ἀγάπη ὑμῶν ἀπονέμει, ἑαυτοῖς τὸ πλεῖστον πα-
ρέχετε, υἱοὶ τιμιώτατοι· καὶ γὰρ εἰ τὰ μάλιστα ἐν τῇ ἁγίᾳ
Ἐκκλησίᾳ (τουτέστι τῇ ἰδίῳι Ῥωμαϊκῇ οὐχὶ δὲ τῇ Οἰκουμε-
νικῇ), ἐν ᾗ ὁ Ἅγιος Ἀπόστολος καθεζόμενος ἐδίδασκε, πῶς προ-
σῆκει ἡμᾶς τοὺς οἴκτας ἰθύνειν, οὓς ἀνεδεξάμεθα, ὅμως ὁμο-
λογοῦμεν ἑαυτοὺς ἐλάττοντας εἶναι τῆς τιμῆς· ἀλλὰ διὰ τοῦτο
οἰωδῆποτε τρόπῳ σπουδάζομεν, εἴ πως δυνηθείημεν πρὸς τὴν
δόξαν τῆς μακαριότητος αὐτοῦ παραγενέσθαι.»

Ἐν δὲ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως αὐτοῦ, τῇ τῷ Ἐπισκόπῳ
Παυλίνῳ γεγραμμένῃ, ὁ Πάπας Δάμασος ὀρθότατα μαρτυρεῖ,
ὅτι ἀπεδέξατο πληρέστατα τὸ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου
Πνεύματος δόγμα, τὸ ἐν τῇ δευτέρᾳ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ὁμο-
λογηθὲν, καὶ οὕτως ἐλέγχει τοὺς ἑαυτοῦ διαδόχους· διότι ἀνα-
θεματίζει ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ τοὺς τολμῶντας «βεβήλω
στόματι εἰπεῖν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον γεγενῆσθαι διὰ τοῦ υἱοῦ
καὶ τοὺς μὴ μετὰ πάσης ἐλευθερίας κηρύττοντας σὺν τῷ Πατρὶ
καὶ τῷ Υἱῷ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας τε καὶ ἐξουσίας
ὑπάρχειν τὸ Ἅγιον Πνεῦμα,» τουτέστι τοὺς μὴ δοξάζοντας ὅτι
τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται ἀληθῶς καὶ κυρίως ἐκ τοῦ Πα-
τρὸς, ἐξ οὗ καὶ ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη, καὶ ὅτι ὑπάρχει τῆς αὐτῆς
Θείας οὐσίας καὶ ἐξουσίας, καὶ ἀληθινὸς Θεός. Ὁ Δάμασος δὲν
ἐπέτρεψεν εἰς ἑαυτὸν οὐδεμίαν αὐθαίρετον προσθήκην, ἐξ ὧν

συνεχώρησε μετὰ ταῦτα ἡ Ἐκκλησία αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦναντίον προσέθηκεν, « Εἴ τις περὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ καλῶς φρονήσει, περὶ δὲ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος οὐκ ὀρθῶς ἔχει, — αἵρετικός ἐστιν. »

Οἱ Ῥωμαῖοι, μὴ δυνάμενοι νὰ ἀποδείξωσι δι' ἱστορικῶν μαρτυριῶν τὴν συμμετοχὴν τοῦ Πάπα εἰς τὴν συγκρότησιν τῶν δύο πρώτων Οἰκουμενικῶν συνόδων, ὧν τὰ πρακτικὰ δὲν ἐφυλάχθησαν μέχρις ἡμῶν, καταφεύγουσιν ἐνίοτε εἰς τὸν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντῖνον τὸν Πωγωνάτον ἐπαινετικὸν λόγον κατὰ τὸν Ζ' αἰῶνα, μετὰ τὴν λήξιν τῆς ἑκτῆς Οἰκουμενικῆς συνόδου, εἰς ἣν φέρονται ταῦτα· « Οὕτως ἄρα καὶ τῶν ἄλλων συνόδων αἱ καθ' ἑν ἄθροίσεις γεγέννηνται πρὸς ταραττον αἰεὶ καὶ μαχώμενον, τῶν τε Αὐτοκρατόρων, τῶν τε Προπατόρων ὀπλιζομένων. Ἄρειος διακρίτης καὶ κατατομεὺς τῆς Τριάδος ἐγήγερτο, καὶ παρχυτὶα Κωνσταντῖνος ὁ Θεοσεβέστατος καὶ Σίλβεστρος ὁ αἰοίδιμος τὴν ἐν Νικαίᾳ μεγάλην τε καὶ περίελεπτον συνέλεγον σύνοδον — Μακεδόνιος τὴν τοῦ Πνεύματος ἡθέτει Θεότητα καὶ τὸ δεσπόζον ὁμόδουλον ἐδογματίζεν· ἀλλ' ὁ μέγιστος Βασιλεὺς Θεοδόσιος καὶ Δάμασος ὁ ἀδάμας τῆς πίστεως — Γρηγόριος τε καὶ Νεκτάριος τὸν ἐν ταύτῃ τῇ Βασιλευούσῃ πόλει συνήθροίζον σύλλογον — Πάλιν Νεστόριος καὶ πάλιν Κελεστίνος καὶ Κύριλλος· ὁ μὲν γὰρ τὸν Χριστὸν διήρει καὶ κατεδίχαζεν· οἱ δὲ τῷ Δεσπότῃ συλλαμβανόμενοι σὺν τῷ τῶν σκήπτρων δεσπόζοντι τὸν κατατομέα κατέβαλλον. — Εἶτα τῆς Εὐτυχοῦς ἀνοίας ληρωδούσης ἕτερον μύθημα, — Λέοντος ἡ δέλτος, καθάπερ λέοντος βρύχημα ῥωμαλέον ἐκ Ῥώμης ἠχήσασα, τὸν τέως ἀρχιμανδρίτην θῆρα κατεξεφόβισεν — Ταύτην ἄρα τὴν Θεόγραφτον δέλτον Μαρκιανὸς Βασιλεὺς ὁ θειότατος καὶ Ἀνατόλιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πρόεδρος (Πατριάρχης) σὺν ἅπαντι τῷ κατὰ Χαλκηδὸνα Χριστολέκτῳ συλλόγῳ περιεπτύζαντο. — Οὕτω γοῦν μετὰ ταῦτα Βιγίλιος Ἰουστινιανοῦ τῷ πανευσεβεῖ συμπεφώνηκε καὶ τὸ τῆς πέμπτης

συνέστη συνέδριον — Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἀναγκαῖον ἐτύγχανε καὶ τὴν Ἱμετέραν φιλόχριστον ἡμερότητα τὴν πανίερὸν ταύτην καὶ πολυάνθρωπον συναγείρειν ὁμήγουριν κτλ.» (Concil. T. 16, pag. 515.)

Τὸ ἀγέρωχον τούτων τῶν ἐκφράσεων, εἰς δόξαν τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῆς Βασιλευσύης, ἣτις ὠνομάσθη ἐν τῇ ἐπιτολῇ περιωπῇ τοῦ κόσμου, Σιών, ἥς πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσι, δείκνυσιν ἀρκούντως ὁποῖος ἦτο ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἐπαινετικοῦ τούτου λόγου, καὶ ὅτι οἱ Πατέρες, οἵτινες ὑπέγραψαν αὐτὸν (ἐὰν ἀληθῶς ὑπέγραψαν, ὅπερ φαίνεται λίαν παράδοξον δι' ἓνα πανηγυρικόν), βεβαίως δὲν ἐξήταζον ἐκάστην φράσιν, ὡς ἐξετάζονται τὰ δόγματα, ἀλλ' ἀπλῶς ἐξέφραζον διὰ τῆς υπογραφῆς τὸν ζῆλον αὐτῶν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα (pag. 622). Εἶδομεν ἀρκούντως ἄχρι τοῦδε ἐκ τῶν συγχρόνων χρονογράφων καὶ συγγραφῶν, ἐὰν εἶχε συμμετοχὴν τινα ὁ Σίλβεστρος εἰς τὴν συγκρότησιν τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου καὶ ὁ Δάμασος εἰς τὴν ἐν τῇ Βασιλευσούῃ· μέλλομεν δὲ ἰδεῖν ἀκολούθως καὶ πῶς ὁ Πάπας Βιγίλιος ἠναντιοῦτο μάλιστα εἰς τὴν πέμπτην Οἰκουμενικὴν σύνοδον, εἰ καὶ παρουσιάσεται ἐνταῦθα ὡς συνεργῶν τῷ Ἰουστινιανῷ. Διὸ εἶναι λίαν ἐπικίνδυνον τὸ παραδέχεσθαι ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ τὰς ἀγερώχους ἐκφράσεις τῶν Βασιλικῶν καὶ συνοδικῶν πρὸς τοὺς Ῥωμαίων Ἐπισκόπους γραμμάτων ἐν τῇ κυρίᾳ ἐννοίᾳ καὶ χωρὶς συγκρίσεως τούτων πρὸς τὰ προηγούμενα τῶν πρώτων αἰώνων, καὶ πρὸς τὰς καιρικὰς περιστάσεις· διότι ἀπὸ τῆς τρίτης Οἰκουμενικῆς συνόδου, οἱ ληγάτοι τοῦ Πάπα ἤρχισαν νὰ ὑπεραίρωνται ὑπὲρ τὸ δέον, ἀκολουθοῦντες τὰς ὁδηγίας τοῦ Κελεστίνου, ὅστις διέταξεν αὐτοὺς νὰ ὑποστηρίξωσιν ἐν τῇ συνόδῳ τὰ προνόμια τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ὅλως ἐπιλαθόμενος τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ μαθητάς· «Οἴδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες Ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύσουσιν αὐτῶν· καὶ οἱ μεγάλοι κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν· οὐχ οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ γενέσθαι μέγας

ἐν ὑμῖν, ἔσται διάκονος ὑμῶν, καὶ ὃς ἂν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι πρῶτος, ἔσται πάντων δούλος.» (Μάρκ. Ι', 42—43).

Τοὺς λόγους τούτους τοῦ Σωτῆρος ἐνόμιζον ὅτι ἐκπληροῦσιν ἀρκούντως οἱ Ῥωμαῖοι Ἐπίσκοποι, ὑπογραφόμενοι μὲν εἰς τὰ γράμματα· δούλοι τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, πράττοντες δ' ὅλως τὰναντία, διότι ἐν οὐδενὶ σχεδὸν τῶν ἑαυτῶν γραμμάτων παρέλιπον τὴν εὐκαιρίαν τοῦ μνημονεύειν καὶ ἐρμηνεύειν ὑπὲρ ἑαυτῶν τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ· «Σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ποίμαине τὰ πρόβατά μου,» ὣν τὴν ἀληθῆ ἐρμηνείαν ἀνέγνωμεν ἤδη ἀρκούντως ἐν τοῖς βίβλοις τῶν Πατέρων, εἰ καὶ οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, ἀποστέλλων τὰς συνοδικὰς ἐπιστολάς, ἐμνημόνευε ποτε τῶν ῥημάτων τούτων τοῦ Σωτῆρος, ἵνα ὑψώσῃ τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν ὁμοίων αὐτῷ Ἀποστόλων, ἀλλ' ὠνόμαζεν ἑαυτὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, ὡς καὶ πάντες οἱ ἄλλοι, μόνον δούλον καὶ Ἀπόστολον τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Οἱ δὲ συνοδικοὶ Πατέρες καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ, συνειθισμένοι νὰ τρέφωσι σέβας πρὸς τὴν καθέδραν τῆς ἀρχαίας πρωτευσούσης, ἐνόησαν οἱ κορυφαῖοι τῶν Ἀποστόλων ἐπεσφράγισαν διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος τὴν διδασκαλίαν, οὐδέποτε ὑπώπτευν τὴν ἐπερχομένην ἐπικίνδυνον κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων Ἐπισκόπων, ἥτις ἐνισχύθη, διὰ τῆς συνενώσεως τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κληρονομίας, ἐναντίον τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ, «ἡ Βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.» (Ἰωάν. ΙΗ', 36.) Ἐδέχοντο μετ' ἀγάπης καὶ χριστιανικῆς ταπεινοφροσύνης τὰ παπικὰ γράμματα, καὶ μάλιστα τὰ περιέχοντα τὴν ἐκθεσιν τῶν ὁροδοξῶν δογμάτων, καὶ ὠνόμαζον τὴν καθέδραν τῆς Ῥώμης, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς τέσσαρας, Ἀποστολικήν, αὐτὸν δὲ τὸν Πάπαν διάδοχον τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων, καὶ οὕτως ἀνεκούφιζον τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀλαζονείαν, ἐπὶ μᾶλλον ὑπερυψομένην προϊόντων τῶν αἰώνων. Ὅσάκις ὅμως οἱ Πάπαι παρουσίαζον ὑποβολιμαίους κανόνας, ὡς π. χ. εἰς τὴν ἐν Κερθαγένῃ καὶ Χαλκηδόνι σύνοδον, ἐξήλεγχον αὐτοὺς, καὶ τοὶ ἄλλοι

σεβόμενοι τὴν πρωτεύουσαν καθέδραν. Ὅσάκις δὲ πάλιν, ὡς συνέβη εἰς τὴν πέμπτην σύνοδον, ἐδεικνύοντο οἱ Πάπαι παρήγοροι, ἀπέκλειον αὐτοὺς καὶ παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ μνημονεύματος, ἀπεφάνοντο δὲ καὶ χωρὶς αὐτῶν περὶ τῶν συμπιπτουσῶν ὑποθέσεων, ἢ κατεδίκάζον καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀποβιώσαντας, ὡς συνέβη κατὰ τὴν ἕκτην Οἰκουμενικὴν σύνοδον.

Ἀλλ' ἂν καὶ οἱ Πάπαι ῥέπωσι πρὸς ἓνα σκοπὸν — τουτέστι πρὸς τὸ ἀνυψῶσαι τὴν ἑαυτῶν καθέδραν ὑπεράνω τῶν ἄλλων, ἐπάναγκες νὰ στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπ' αὐτάς τὰς πράξεις μᾶλλον ἢ ἐπὶ τοὺς πομπώδεις λόγους, οἵτινες ὅμως οὐχ ἥττον χρήζουσι τῆς αὐτῆς προσοχῆς, οἷας καὶ τὰ περὶ τῶν πρωτείων τοῦ Πέτρου κείμενα, τὰ παρὰ τῶν Ἀγίων Πατέρων ἐρμηνευθέντα. — Ἀναπόφευκτον ἐπίσης καὶ τὸ νὰ ἐνθυμώμεθα πάντοτε, ποῖον βαθμὸν ἔδιδεν ἡ Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία εἰς τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Ῥώμης· ἐθεώρει μὲν αὐτοὺς πρωτοθρόνους, τουτέστιν Ἐπισκόπους τῆς ἀρχαίας πρωτεύουσας καὶ καθέδρας, τῆς θεμελιωθείσης ἐν τῇ Δύσει ὑπὸ τῶν Κορυφαίων Ἀποστόλων, καὶ ἀνεγνώριζε διὰ τοῦτο τὰ πρωτεῖα αὐτῶν μεταξὺ τῶν ἄλλων, ὡσαύτως Ἀποστολικῶν καθεδρῶν· οὐδέποτε ὅμως ἐξελάμβανε τὰ πρωτεῖα ταῦτα ὡς ἀρχηγίαν, διότι τέσσαρες Ἀνατολικαὶ καθέδραι ὑπῆρχον σύνθρονοι τῇ τῆς Ῥώμης.

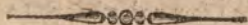
Περὶ τῆς ἐννοίας καὶ τῆς ἀξίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἐπισκόπου, ἰδοὺ τί γράφει μετὰ πολλῆς τῆς φρονήσεως ὁ Βίγγαμ, ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν γεγονότων καὶ τῶν μαρτυριῶν τῶν ἁγίων Πατέρων στηριζόμενος· «Ἐξητάζομεν ἄχρι τοῦδε τὰ καθήκοντα τῶν Ἐπισκόπων, τὰ ἀναφερόμενα πρὸς τὴν μερικὴν Ἐκκλησίαν ἐκάστου, ἀλλ' ἀπέκειτο τούτοις καὶ ἄλλη σπουδαιότερα ὑποχρέωσις, ἀναφερομένη πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν, εἰς ἣν ἕκαστος, ὡς Ἐπίσκοπος, εἶχεν ἴσπην μετοχὴν, οὐχὶ διὰ τὰ τῆς ἐξωτερικῆς διοικήσεως, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνο, ὅπερ συνίστησι τὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ οὐσίαν, τουτέστι διὰ τὴν διατήρησιν τῆς πίστεως. Ἄμα ἐκινδύνευεν ἡ πίστις ὑπὸ αἵρέσεώς τινος ἢ διωγμῶν,

ἕκαστος τῶν Ἐπισκόπων ἐνόμιζε χρέος ἑαυτοῦ ἀπαραιτήτον καὶ ἱερὸν καθῆκον νὰ ἐκτείνῃ χεῖρα βοηθείας, καὶ νὰ κοπιᾷ ὑπὲρ αὐτῆς εἴτε ἐν ξένῃ, εἴτε ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἐπαρχίᾳ· διότι αἱ ἐπαρχίαι ἦσαν μόνον ὅρια κατὰ συνθήκην πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως ἐν καιρῷ εἰρήνης, ἡ δὲ πίστις ἦτο γενικὴ ὑπόθεσις, καὶ ὅτε ἠγείρετο κατ' αὐτῆς ὁ πόλεμος, ἅπας ὁ κόσμος μετετρέπετο εἰς μίαν ἐπαρχίαν, ἅπασα δὲ ἡ Ἐκκλησία εἰς μίαν ποιμνίαν, καὶ ἕκαστος ποιμὴν ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ὑπεχρεωμένον ποιμαίνειν τὸ ποίμνιον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ Ποιμένου, ὅσον ἐδύνατο, ὅπου τῆς γῆς καὶ ἦτο διεσκορπισμένον. Κατὰ τὴν ἐννοίαν λοιπὸν ταύτην ἕκαστος τῶν Ἐπισκόπων ἦτο οἰκουμενικὸς, ὡς ἔχων κοινὴν συμμετοχὴν καὶ φροντίδα περὶ πάσης τῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Τοῦτ' αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Μακάριος Αὐγουστίνος εἰς τὸν Βονιφάτιον Ἐπίσκοπον Ῥώμης· «Ὅτι ἡ ποιμνικὴ φροντίς ἀνήκει κοινῶς πᾶσι τοῖς ἔχουσι καθήκοντα Ἐπισκόπου, εἰ καὶ οὗτος αὐτὸς ἐπέχει ὑψηλοτέραν θέσιν ἐπὶ τῆς φυλακῆς.» (August. epis. cont. Pelag.) Τὸ αὐτὸ μαρτυρεῖ καὶ ὁ Ἅγιος Κυπριανὸς λέγων· «Ἡ κοινότης τῶν Ἐπισκόπων οὕτως ἐστὶ συνηνωμένη διὰ τῶν δεσμῶν τῆς ἀμοιβαίας ὁμοφροσύνης καὶ ἐνότητος, ὥστε εἴτις τούτων πέσῃ εἰς αἵρεσιν καὶ πειραθῇ διασπαράσσῃ καὶ ἀφανίζῃ τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ, οἱ λοιποὶ ὀφείλουσιν ἐπελθόντες συνάγειν αὐτό. Διότι καὶ ποιμένες ἐσμὲν, ἀλλ' ἐν ποίμνιον ποιμαίνομεν, καὶ πάντα τὰ πρόβατα, ἅπερ ὁ Χριστὸς ἐξηγόρασε τῷ ἰδίῳ αἵματι, συνάγειν καὶ περιθάλπειν ὀφείλομεν.» (Epis. 68.) Ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ἔλεγε περὶ τοῦ Κυπριανοῦ· «Ποιμὴν καὶ ποιμαίνων ὁ κράτιστός τε καὶ δοκιμώτατος· οὐ γὰρ τῆς Καρχηδονίων προκαθέζεται μόνον Ἐκκλησίας, οὐδὲ τῆς ἐξ ἐκείνου καὶ δι' ἐκείνου περιβοήτου μέχρι νῦν Ἀφρικῆς, ἀλλὰ καὶ πάσης τῆς Ἑσπερίου, σχεδὸν δὲ καὶ τῆς Ἑώας αὐτῆς νοτίου τε βορείου λήξεως, ἐφ' ὅσα ἐκεῖνος ἦλθε τῷ θαύματι.» (Λόγος 18.) Οὕτως ἐξεφράζετο καὶ περὶ Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου εἰς τὸν ἐπαινετικὸν

αὐτοῦ λόγον· «Γενόμενος Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, τὴν τοῦ λαοῦ προεδρεύων πιστεύεται, ταῦτόν δὲ εἰπεῖν, τῆς οἰκουμένης πάσης ἐπιστασίαν.» (Λόγ. 21.) καὶ τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τοὺς λόγους τοῦ μεγάλου Βασιλείου περὶ τοῦ αὐτοῦ Ἀγίου, ὡς φαίνεται ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ. (Βίγγαμ. βιβλ. II, κεφ. 5.)

Οὕτω λοιπὸν καὶ αἱ διάφοροι ἐπιτίμιοι ἐπωνυμίαι ἐδίδοντο οὐχὶ ἀποκλειστικῶς εἰς ἓνα Ἐπίσκοπον, ἀλλ' εἰς πάντας κοινῶς κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς κρίνει περὶ τούτου ὁ Βίγγαμ, ἐν τῷ 1Α' κεφαλαίῳ τῆς αὐτοῦ βίβλου. Ὡς δὲ αὐτοὶ οἱ Ἐπίσκοποι ὠνομάζοντο κατ' ἀρχὰς Ἀπόστολοι ἢ διάδοχοι αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων, οὕτω καὶ αἱ καθέδραι αὐτῶν ἐκαλοῦντο Ἀποστολικαὶ, ἰδίως δὲ αἱ θεμελιωθεῖσαι παρ' αὐτῶν τῶν Ἀποστόλων. «Ἡ Χριστιανικὴ Ἐκκλησία, γράφει ὁ μακάριος Αὐγουστίνος, (Epis. 42. ad fratr. Mad.) ἐκτείνεται εἰς τὸν κόσμον ἅπαντα, διὰ τῶν Ἀποστολικῶν καθεδρῶν, καὶ τῆς διαδοχῆς τῶν Ἐπισκόπων.» Ὁ Σιδώνιος Ἀπολλινάριος κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν λέγει περὶ τοῦ Ἐπισκόπου μιᾶς τινος ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας· «Ὅτι ἐκάθητο 45 ἔτη ἐπὶ τῆς Ἀποστολικῆς αὐτοῦ καθέδρας.» (lib. b. c. i). Ὁ δὲ ἅγιος Παυλῖνος εἰς τὴν πρὸς Ἀλύπιον Ἐπίσκοπον ἐν Ἀφρικῇ προσφώνησιν λέγει· «Ὅτι ὁ Κύριος ἐπαξίως συνηρίθμησεν αὐτὸν ἐν τοῖς ἡγεμόσι τοῦ λαοῦ αὐτοῦ θεὸς ἐπὶ τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας.» Ὁ δὲ μακάριος Ἰερώνυμος, ἐξηγῶν τοὺς ψαλμοὺς καὶ τοὺς Προφῆτας, ἐδείκνυσεν, «Ὅτι οὗτοι ὠνομάζον τοὺς μέλλοντας Ἐπισκόπους ἡγεμόνας τῆς Ἐκκλησίας.» Οὕτω δὲ καὶ πολλοὶ ἄλλοι, ὁ Κυπριανός, Ἰουστίνος ὁ μάρτυς, καὶ ὁ Τερτυλιανός, μεγαλύνουσι γενικῶς πάντας καὶ οὐδένα τούτων κατ' ἐξαιρέσιν, ὡς προέδρους καὶ ἡγουμένους, ἄλλοι δὲ ὡς Πρωθιεράρχας. Καὶ αὕτη ἡ προσηγορία Πάπας, ἥτις σήμερον δίδεται μόνον τοῖς Ἐπισκόποις Ῥώμης ἐν τῇ Δύσει καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν τῇ Ἀνατολῇ, σημαίνουσα ἀπλῶς πατὴρ, ἀνῆκε γενικῶς πᾶσι τοῖς Ἐπισκόποις, ὡς εἶδομεν τοῦτο ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Κυπριανοῦ. Ἡ δὲ προσηγορία Πατὴρ πατέρων

καὶ Ἐπίσκοπος Ἐπισκόπων ἀπαντᾷται πρῶτον παρὰ τῷ Κλήμεντι Πάπᾳ Ῥώμης, εἰς ὃν ἀποδίδεται καὶ ἡ συλλογὴ τῶν Ἀποστολικῶν διατάξεων· μετεχειρίσθη δὲ ταύτην ὁ Κλήμης ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ πρὸς τὸν ἅγιον Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον. Τοῦτον μιμούμενος καὶ ὁ Σιδώνιος Ἀπολλινάριος γράφει περὶ τινος ὀνομαστοῦ Λούπου, Ἐπισκόπου Γαλλίας λέγων, «ὅτι αὐτὸς εἶναι ἀληθῶς Πατὴρ πατέρων καὶ Ἐπίσκοπος Ἐπισκόπων, καὶ ἄλλος Ἰάκωβος τοῦ αἰῶνος αὐτοῦ.» (Epis. 4.) Εἶδομεν ἤδη καὶ πῶς ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ὀνομάζων ἀπλῶς τὸν Λιβέριον Ἐπίσκοπον Ῥώμης, κατόπιν τούτου μεγαλύνει τὸν Ὅσιον Κορδούβης ἀποκαλῶν αὐτὸν «Πατέρα Ἐπισκόπων καὶ πρόεδρον πασῶν τῶν συνόδων,» ταῦτα δὲ πάντα ἐπαναλαμβάνομεν ἐνταῦθα οὐκ ἄπο σκοποῦ, οὐδὲ περιττολογοῦντες, ἀλλ' ἵνα μὴ αἱ πομπώδεις προσαγορεύσεις τοῦ συνοδικοῦ γράμματος πρὸς Λέοντα Ἐπίσκοπον Ῥώμης ἐξλείψωσιν ἀπὸ τῆς μνήμης ἡμῶν τὴν ἀληθῆ σημασίαν καὶ τὴν ἀρχικὴν καταγωγὴν τῶν τοιούτων ἐπιτιμίων προσηγοριῶν.

Πέμπτος Αἰών.

ΣΥΝΟΛΟΣ ΕΝ ΕΦΕΣΩ.

Ἡ ἐπιβροή τῶν Ἐπισκόπων Ῥώμης ἠύξησε κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, τόσον διὰ τὴν προσωπικὴν ἀξίαν τινῶν ἐξ αὐτῶν, οἷος ἦτο ὁ Ἅγιος Λέων, ὁ ἐπονομασθεὶς μέγας καὶ οἰκουμενικὸς διδάσκαλος, καθὼς ὠνομάζοντο καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες Βασίλειος, Γρηγόριος καὶ Χρυσόστομος, ὅσον καὶ διὰ τὰς περιστάσεις τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου. Διότι ἐξ ἑνὸς μὲν εἰς τὴν Δύσιν κατέρρεε τὸ ἀσθενὲς κράτος τῶν τέκνων τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου, ἕως οὗ ἀπωλέσθη ἐντελῶς ἐν τῷ διαστήματι τοῦ αἰῶνος τούτου· τότε δὲ, ἐν ᾧ ἐπιπτεν ἡ Αὐτοκρατορία, ἣς οἱ κύριοι ἔζων εἰς Ῥαβένναν καὶ Μεδιόλανα, συνεκροτοῦτο ἔτι ἐν τῇ πρωτεύουσῃ ἡ μνήμη τοῦ ἀρχαίου μεγαλείου τῆς Ῥώμης, οὕτινος ἡ λάμψις ἐπιπτεν ἐπὶ τοῦ Ἐπισκόπου, ὡς πρωτίστου προσώπου, καθ' ὃν καιρὸν ὁ Χριστιανισμὸς ζέων καὶ πλήρης ζωῆς ἐπεξετείνετο καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην· — ἐξ ἄλλου δὲ, εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἀνεφύησαν δύο ἰσχυραὶ αἱρέσεις, ἡ τοῦ Νεστορίου καὶ τοῦ Εὐτυχίου, καὶ τοῦτο ἔστρεψε τὰ βλέμματα τῶν ὀρθοδόξων ἀκουσίως πρὸς τὴν Δύσιν. Ἀλλ' ἐὰν καὶ αἱ αἱρέσεις ἀνεφύοντο συχνότεραι εἰς τὴν Ἀνατολὴν παρὰ εἰς τὴν Δύσιν, ὅπου ὅμως συνέβαινον ὡσαύτως λίαν ἰσχυραὶ, οἷα π. χ. ἡ τῶν Πελαγιανῶν, δὲν πρέπει πάλιν διὰ τοῦτο νὰ λησμονώμεν ὅτι καὶ ἡ πίστις ἤλθεν ἐξ Ἀνατολῶν, καὶ οὐχὶ ἐκ Δυσμῶν, καὶ ὅτι δικαίως ὠνομάσθησαν τὰ ἱεροσόλυμα μήτηρ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Περὶ δὲ τῆς ὑπεροφίας τῶν Ῥωμαίων Ἐπισκόπων τοῦ καιροῦ ἐκεῖνου ἰδοὺ τί ἔγραφεν ὁ ἐθνικὸς Ἀρμιανὸς Μαρκελλῖνος· «Ὅταν ἐξετάζω τὴν λαμπρότητα τῆς Ῥώμης, δὲν ἀπορῶ, ὅτι οἱ

ἐπιθυμοῦντες τὴν καθέδραν ταύτην πρέπει νὰ καταβάλλωσι πᾶσαν προσπάθειαν ἵνα ἀπολαύσωσιν αὐτήν, διότι προσφέρει αὐτοῖς ἀσφαλῆ θέσιν, ἐφ' ἧς πλουτοῦσιν ἐκ τῶν προσφορῶν ἐπισήμων δεσποινῶν, καὶ ἐξέρχονται ἐπὶ ὀχημάτων, λαμπρῶς ἐνδεδυμένοι, καὶ τρέφονται τοσοῦτον καλῶς, ὥστε αἱ πολυτελεῖς τράπεζαι αὐτῶν ὑπερβαίνουναι τὰς τῶν Βασιλέων. Ἀλλ' οὗτοι ἠδύναντο εἶναι ἀληθῶς εὐτυχεῖς ἐὰν, καταφρονοῦντες τοῦ μεγάλειου τῆς Ῥώμης, ἐμιμοῦντο τὸν τρόπον τοῦ ζῆν τινῶν ἐπαρχιακῶν Ἐπισκόπων, οἵτινες διὰ τῆς ἀπλότητος τῆς τροφῆς, διὰ τῶν πενιχρῶν ἐνδυμάτων καὶ τῆς μετριοφροσύνης τοῦ ἤθους, εἰσὶ μᾶλλον εὐάρεστοι τῷ αἰωνίῳ Θεῷ καὶ τοῖς ἀληθῶς προσκυνοῦσιν αὐτῷ.» Ὁ δὲ Πρεφέκτος (Νομάρχης) τῆς Ῥώμης Πρετεκστάτος, σκωπτικῶς ἔλεγε τῷ Πάπᾳ Δαμάσῳ· «Ποίησάν με Ἐπίσκοπον Ῥώμης καὶ πάραυτα γίνομαι Χριστιανός.» (Ἱστορ. Φλευρη. βιβλ. XVI, κεφ. 8).

Ἐλθωμεν δ' ἤδη εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν συνόδων, εἰπόντες τινὰ πρῶτον καὶ περὶ τῶν αἱρέσεων. Ὁ θεμελιωτὴς τῆς πρώτης, ὁ Νεστόριος, ἦτο ὡς μὴ ὄφελεν, Ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ὁ δ' Ἀντιοχείας Ἐπίσκοπος Ἰωάννης συνέδραμεν αὐτῷ τὴν δευτέραν δὲ αἵρεσιν, τὴν τοῦ Εὐτυχίου, ἐπροστάτευεν ὁ Ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Διόσκορος, οἱ δὲ Ἐπίσκοποι Κωνσταντινουπόλεως, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων ἀνεμίχθησαν ἀκουσίως εἰς τὰς στρεβλὰς αὐτοῦ πράξεις, καὶ οὕτω μόνον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, ἰσχυρὰ διὰ τὴν ὁμοφωνίαν πάσης τῆς Δύσεως, εἶχε προνομιακῶς τὴν εὐκολίαν τοῦ συντρέχειν πρὸς ἡσυχίαν τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται τὸ σπουδαῖον τῆς παρουσίας τῶν παπικῶν ληγάτων εἰς τὰς συνόδους τῆς Ἐφέσου καὶ τῆς Χαλκηδόνος.

Ὅταν ὁ Νεστόριος ἤρχισε νὰ διασπεῖρῃ τὴν νέαν διδασκαλίαν κατὰ τῆς Θεότητος τοῦ Χριστοῦ, μὴ ἀποδίδων τὴν ἀνήκουσαν τιμὴν εἰς τὴν Θεομήτορα, ἔμαθε περὶ τούτου πρῶτος πάντων ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἅγιος Κύριλλος, καὶ

διὰ δύο ἐπιστολῶν ἠθέλησε νὰ πείσῃ αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ τῆς πλάνης αὐτοῦ. Λαβὼν δὲ ὑβριστικὰς ἀπαντήσεις παρὰ τοῦ Νεστορίου ὁ Κύριλλος, συνήθροισε τοπικὴν σύνοδον ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ ἀφοῦ ἐνεκρίθησαν ἐν αὐτῇ ἡ διαγωγή καὶ αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ, ἐκοινοποίησε τὰς συνοδικὰς πράξεις καὶ τὰς ἐπιστολὰς ταύτας τῷ Κελεστίνῳ, Πάπᾳ Ῥώμης. Οὗτος συνεκρότησε νέαν σύνοδον ἐν Ῥώμῃ, καὶ μετὰ τοῦτο ἐκοινοποίησε τῷ Νεστορίῳ διὰ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ὅτι ἀφορίζεται ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, ἐὰν μὴ συνέλθῃ ἀπὸ τῆς πλάνης αὐτοῦ. Ὁ Νεστόριος δὲν ὑπήκουσε, καὶ τούτου ἕνεκα συνηθροίσθη Οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐν Ἐφέσῳ.

Ἰδοὺ βραχεῖα μὲν ἀλλ' ἀκριβὲς ἔκθεσις τῶν περιστάσεων, ὅσαι προηγήθησαν τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου. Ὁ Κύριλλος ἄρχεται τῆς πάλης κατὰ τοῦ Νεστορίου αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ, οὐχὶ δὲ κατὰ διαταγὴν τοῦ Πάπα, ὡς βεβαιοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι, καὶ τοῦτο συμφωνεῖ ἐντελῶς πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας. Ἡ Ἀλεξανδρεία, ἕνεκα τῶν πολιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν σχέσεων, ἦτο πλησιεστέρα τῇ Κωνσταντινουπόλει, παρὰ πᾶσαν ἄλλην τῶν πρωτευουσῶν πόλεων τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας· διὸ καὶ ἡ ἐπαρχία τῆς Ἀλεξανδρείας ἐθεωρεῖτο ὡς ὁμορος τῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐπὶ τούτῳ δὲ ἐν ταῖς Ἀφρικαναῖς Ἐκκλησίαις ἐγένετο ἡ συνοδικὴ διάταξις. «Ἐὰν ἐν τοῖς ματρικίοις, ἤγουν ἐν ταῖς καθέδραις, Ἐπίσκοπος ἀμελὴς γένηται κατὰ τῶν αἰρετικῶν, ὑπομνησθεῖν ἀπὸ τῶν γειτνιώντων Ἐπισκόπων ἐπιμελῶν, καὶ ὑποδειχθεῖν αὐτῷ ἡ ἰδίᾳ περιφρόνησις πρὸς τὸ μὴ ἔχειν ἀπολογία.» (Concil. Milvet. can. 25. Concil. Afric. can. 90.) Ὅταν λοιπὸν περὶ τῶν αἰρετικῶν ἄλλης ἐπαρχίας ἔπρεπε νὰ ἔχῃ τοιαύτην φροντίδα ὁ συνορεύων Ἐπίσκοπος, πολλῷ μᾶλλον ὤφειλε νὰ φροντίζῃ, ὅταν αὐτὸς ὁ Ἐπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης ἦτο αἰρετικός. Ἄμυ ἐφάνη λοιπὸν ἡ Νεστορικὴ αἵρεσις, βεβαίως ἐκίνησαν πολὺ τὸν ἅγιον Κύριλλον οἱ κοινῶς παραδεδεγμένοι οὗτοι κανόνες, μάλιστα

δὲ διότι ἐκ τῆς αἱρέσεως ἠδύναντο νὰ μολυνθῶσι καὶ τὰ πρό-
 βατα τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ, τοσαύτας σχέσεις ἔχοντα μετὰ τῆς
 Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ὅμως ἔσπευσεν οὗτος νὰ δηλώσῃ τῷ
 Πάπᾳ περὶ τῶν προσπαθειῶν αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἀναφυέντος καὶ
 τάχιστα ἐπεκταθέντος κακοῦ· τοῦτ' αὐτὸ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι θέ-
 λουσι νὰ στρέψωσιν ὑπὲρ ἐκυτῶν. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν
 ὅτι ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας Ἐκκλησία εἶχε πάντοτε στενάς σχέσεις
 πρὸς τὴν τῆς Ῥώμης, ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἔτι τοῦ μεγάλου Ἀθα-
 νασίου, ὡς πολλάκις εἶδομεν. Αὐτὸς δὲ ὁ Πάπας δὲν ἀνεδέχθη
 μόνος τὴν κρίσιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης, ἀλλὰ συνεκάλεσεν
 ἰδιαιτέραν σύνοδον ἐν Ῥώμῃ, ἡ δὲ σύνοδος αὕτη βλέπουσα τὴν
 ἐπιμονὴν τοῦ Νεστορίου εἰς τὴν πλάνην, δὲν ἔκρινε τὴν περὶ
 ἀφορισμοῦ τοῦ αἱρετικοῦ ἀπόφασιν αὐτῆς ἱκανὴν πρὸς βεβαίω-
 σιν τῶν Χριστιανῶν περὶ τῆς ψευδοῦς διδασκαλίας αὐτοῦ, καὶ
 ἔπρεπεν ἔτι νὰ συγκαλέσωσι κατ' αὐτοῦ Οἰκουμενικὴν σύνοδον.
 Οἱ Ῥωμαῖοι νομίζουν ὅτι δὴθεν ἔχουσιν ἰσχυρὰν ἀπόδειξιν
 τὴν ἐπομένην ἀπόφασιν τῆς συνόδου ταύτης περὶ τῆς καθαι-
 ρέσεως τοῦ Νεστορίου· «Ἀναγκάίως κατεπειχθέντες ἀπὸ τε τῶν
 κανόνων, καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἁγιωτάτου πατρὸς ἡμῶν
 καὶ συλλειτουργοῦ Κελεστίνου τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων
 Ἐκκλησίας, δακρύσαντες πολλάκις, ἐπὶ τὴν σκυθρωπὴν κατ'
 αὐτοῦ ἐχωρήσαμεν ἀπόφασιν.» Ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν θέλουσι
 μετ' ἐπιμονῆς ν' ἀναγνώρισωσιν τῇ Ῥωμαϊκῇ καθέδρᾳ οὐδέν τι
 πλεῖον τοῦ ἀπλοῦ προνομίου τῆς τιμῆς καὶ τῶν πρεσβείων,
 ἐξηγείτωσαν ἡμῖν, λέγουσιν οἱ Ῥωμαῖοι, πῶς τοσοῦτον πλῆθος
 τῶν συνηγμένων Ἐπισκόπων εἶδόν τι ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Πάπα
 Κελεστίνου ἀναγκάζον τὰ πνεύματα αὐτῶν καὶ ἔχον τὴν ἰσχὺν
 καὶ τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς δογματικῆς κρίσεως, ἀπαγγελλο-
 μένης ὑπὸ μιᾶς τῶν διασημοτέρων Οἰκουμενικῶν συνόδων.
 (L' Eglise Cathol. justifiée. pag. 206.)

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἀπαντήσῃ
 τις χωρὶς νὰ δώσῃ τῷ Πάπᾳ ὑπερτέραν τινὰ ἐξουσίαν. Ἡ

σύνοδος καταπίθεται οὐ μόνον ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κελεστίνου, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τῶν ἁγίων κανόνων τῶν συνόδων καὶ τῶν πατέρων· ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Κελεστίνου ἐγένετο σεβαστὴ κατὰ σύμφωνον τούτοις, καὶ τὸ τοιοῦτον σέβας δὲν ἀποδεικνύει τὸ προνόμιον τοῦ ἐξουσιάζειν καὶ νομοθετεῖν. Ἐπ' αὐτῆς δὲ ταύτης τῆς συνόδου προσηνέχθη τὸ αὐτὸ σέβας καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου κατὰ τοῦ Νεστορίου. Ἀκούσωμεν δὲ τί λέγει περὶ αὐτῶν ὁ Φίρμος, Ἐπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας, καὶ εἰς τῶν πρωτίστων πατέρων τῆς συνόδου· «Τὰ ἐν συντόμῳ καὶ ἐν κεφαλαίῳ εἰρημένα παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ ἐξηγησαμένη ἡ σὴ Θεοσέβεια λεπτῶς καὶ παρὰ πόδας, σαφεστέραν ἡμῖν καὶ ἐναργεστέραν τὴν κατὰληψιν τῆς ἐκτεθείσης πίστεως ἐποιήσατο. Ὡστε μηδὲν εἶναι ἐν τοῖς λεγομένοις ἀμφίβολον, πάντων ἀλλήλοις συμφωνούντων καὶ τῆς πίστεως βεβαιουμένης· τούτων οὖν ἀκριβῶς ἐχόντων, καὶ ἀπαρτρέπτως, καὶ οὐδένα νεωτερισμὸν ἐπιφερομένων, καὶ ὡς συντίθεμαι, τὴν αὐτὴν δόξαν παρὰ τῶν ἁγίων Ἐπισκόπων καὶ ἐμῶν πατέρων δεξάμενος. (Act. Concilior. Ephes. ap. Gelas. Tom. 11, cap. 3.) Ὁ Μένων, Μητροπολίτης Ἐφέσου, μετὰ τῶν λοιπῶν Ἐπισκόπων ἐπανέλαβε τὸ αὐτό. Μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Πάπα, καὶ ὅταν ἀνεγνώσθησαν αἱ νέαι ἐπιστολαὶ τοῦ Κελεστίνου, πάντες οἱ εὐλαβέστατοι Ἐπίσκοποι ἀνεβόησαν· «Αὕτη δικαία κρίσις· νέφ Παύλῳ Κελεστίνῳ, νέφ Παύλῳ Κυρίλλῳ, Κελεστίνῳ τῷ φύλακι τῆς πίστεως, Κελεστίνῳ τῷ ὁμοψύχῳ τῇ Συνόδῳ καὶ τῷ Κυρίλλῳ, Κελεστίνῳ εὐχαριστεῖ πᾶσα ἡ Σύνοδος· εἰς Κελεστίνος· εἰς Κύριλλος· μία πίστις τῆς Συνόδου· μία πίστις τῆς Οἰκουμένης!» (Act. cap. 15.) Οὕτω δ' ἀποφαινομένων τῶν πατέρων τῆς συνόδου, περὶ τῆς Ὀρθοδοξίας τοῦ Κελεστίνου καὶ τοῦ Κυρίλλου, ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν τίνι τούτων νὰ δώσῃ τις τὸ προνόμιον κατὰ τὸ δογματικόν. Κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῆς συνόδου, ὁ Κύριλλος ἐπέχυσε διὰ τῶν ἐκυτοῦ ἐπιστολῶν νέον φῶς, καὶ ἐπὶ τῆς ἐν

Νικαία συνόδου, τοσοῦτον σεβαστῆς πρότερόν τε καὶ μετὰ ταῦτα. Κελεστίνος ἐστὶν ὁ φύλαξ τῆς πίστεως. Κύριλλος, τοιοῦτος, νέος Παῦλος, ὥσπερ καὶ ὁ Κελεστίνος· Κελεστίνος ἐστὶ τὸ αὐτὸ, ὅτι καὶ Κύριλλος.

Ἄξιον δὲ περιεργείας καὶ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα Κελεστίνου, ἥτις ἐγένετο πρόξενος κοινῆς εὐχαριστήσεως· ἄρχεται δὲ οὕτω, «Κελεστίνος τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνταχθείσῃ, ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐμφανίζει τὴν παρουσίαν τῶν ἱερέων ἡ σύνοδος· καὶ γὰρ ἅγιόν ἐστι κατὰ τὸ οἰκεῖον σέβας συνέδριον· ἐν ᾧ, καθάπερ ἐκείνης τῆς μεγίστης τῶν Ἀποστόλων συνόδου, ἐστὶν ὁρᾶν τὴν εὐλάβειαν, οὐδεπώποτε τούτων ἀπολείπει ὁ παρ' αὐτῶν κηρυχθεὶς διδάσκαλος· παρὴν αὐτοῖς αἰεὶ ὁ Κύριος καὶ διδάσκαλος· ἀλλ' οὐδὲ διδασκόμενοι παρὰ τοῦ οἰκείου διδασκάλου πώποτε κατελείφθησαν· ὁ πέμψας ἐδίδασκεν· ὁ εἰπὼν τί διδάξουσιν, ἐδίδασκεν ὁ τοῖς οἰκείοις Ἀποστόλοις ἑαυτὸν ἐμφανίζων. Ἀκουέσθω ταῦτα παρὰ πάντων εἰς τὸ κοινόν, Κύριοι ἀδελφοί· ἃ τῆς παρατεθείσης διδασκαλίας ἡ φροντίς παρέπεμψε δικαίῳ κληρονομίας εἰς ἡμᾶς. Ἐν ταύτῃ τῇ φροντίδι σφιγγόμεθα οἱ πανταχοῦ, καὶ ἀνά πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, τῇ ἐκείνων (τῶν Ἀποστόλων) διαδοχῇ τὸ ὄνομα Κυρίου κηρύττοντες, ὡς ἐκείνοις προσέτακται, «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» προσέχειν ἡ ὑμετέρα ἀδελφότης ὀφείλει, ὅτι παρεδέξατο γενικὴν ἐντολήν· καὶ ἡμεῖς αὐτοὺς πάντας τοῦτο πράττειν ἠθέλησεν, ὅστις πᾶσιν ἐκείνοις περὶ τῆς κοινῆς ἐντεῖλατο πίστεως, καὶ λειτουργίας. Ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὅπως προσηκόντως τοῖς ἑαυτῶν πατρᾷσιν ἀκολουθήσωμεν, ὑπεισεληθόντες πάντες αὐτῶν τὸν κάματον· καὶ οἱ τὴν τούτων διαδεξάμενοι τιμὴν, χορηγήσωμεν τὴν ἐπιμέλειαν τοῖς τούτων διδάγμασι, μεθ' ἃ ὑπομνημνήσκοντες τοῦ Ἀποστόλου οὐδεμίαν διδασκαλίαν προσθηναὶ κελεύομεθα· οὐκ ἔστιν ἐλάσσων τιμὴ τῆς ὑπηρεσίας τῷ διδασκοντι ἢ τῶν παραδοθέντων φυλακῇ.» (Act. Concil. cap. 14.)

Ἐνταῦθα παρατηρεῖ ὁ Φλευρῆς, ὅτι ὁ Πάπας Κελεστίνος ὁμολογεῖ ὅτι αὐτοῦς ὁ Κύριος ἐγκατεστήσατο τοὺς Ἐπισκόπους διδασκάλους τῆς ἐαυτοῦ Ἐκκλησίας ἀντὶ τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὁ Πάπας τίθησιν ἐαυτὸν εἰς τὴν σειρὰν πάντων τῶν Ἐπισκόπων, δηλοποιῶν, ὅτι πάντες ὁμοῦ πρέπει νὰ ὁρμῶσι πρὸς τήρησιν τῆς παρακαταθήκης τῆς εὐσεβείας — τῆς Ἀποστολικῆς διδασκαλίας, καὶ πρὸς τοῦτο τείνει ὅλον τὸ ἐπίλοιπον τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ, ἣν περαίνει διὰ τῶν ἐφεξῆς· «Ἀπεστείλαμεν, τὴν ἡμετέραν ἀναδεχομένους φροντίδα, τοὺς ἁγίους ἀδελφούς καὶ συλλειτουργοὺς ἡμῶν, ὁμοψύχους ὑμῖν καὶ δεδοκιμασμένους, Ἀρκάδιον καὶ Προέκτον Ἐπισκόπους, καὶ Φίλιππον τὸν ἡμέτερον Πρεσβύτερον, οἳ τοῖς πραττομένοις παρέσονται, καὶ τὰ παρ' ὑμῶν πάλιν ὀρισθέντα ἐκβιβάσουσιν· οἷς παρασχεθῆναι παρὰ τῆς ὑμετέρας ἁγιότητος οὐκ ἀμφιβάλλομεν συγκατάθεσιν· τοῦτο, ὅπερ ἂν γνῶτε, δοκεῖ ὑπὲρ τῆς πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἀμεριμνίας κεκρίσθαι.» (1)

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι πλήρης προσηκούσης μετριοφροσύνης, καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ἀνέκραξαν οἱ Πατέρες, «Κελεστίνον, τὸν νέον Παῦλον εὐχαρισεῖ πᾶσα ἡ Σύνοδος.» Ἡ δὲ λέξις «ἐκβιβάσουσιν» οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, ἢ ὅτι καὶ πρότερον ἤδη ἀπαδείξαμεν, ἔνδειξιν συγκαταθέσεως τῇ κοινῇ γνώμῃ καὶ ὑποστήριξιν αὐτῆς τῇ ὁμοφωνίᾳ πάσης τῆς Δύσεως· διὸ καὶ παρακαλεῖ ὁ Πάπας νὰ ἐπιτρέψωσι τοῖς ληγάτοις αὐτοῦ νὰ ἀπαγγείλωσιν ὡσαύτως ἀπὸ κοινοῦ τὴν καταδίκην, ὡς συμμέτοχοι τῆς κοινῆς συσκέψεως.

(1) «Πέμπομεν πρὸς ὑμᾶς τοὺς Ἐπισκόπους Ἀρκάδιον καὶ Προέκτον καὶ τὸν πρεσβύτερον Φίλιππον, ἁγίους ἀδελφούς, ὁμόφρονας καὶ δεδοκιμασμένους συλλειτουργοὺς ἡμῶν, οἵτινες ἀναλαμβάνοντες τὴν ἡμετέραν φροντίδα, συνεδριάσουσιν ἐπὶ τῶν πράξεων ὑμῶν, καὶ ὅτι ἀποφασισθῇ παρ' ὑμῶν θέλουσιν ἐπικυρῶσαι διὰ τῆς ἐκείτων ὑπογραφῆς. Δὲν ἀμφιβάλλομεν δὲ ὅτι καὶ ἡ ὑμετέρα ἁγιότης παροδίζεται αὐτοὺς εἰς τὴν κοινὴν σύσκεψιν καὶ εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς κρίσεως· ὅτι δὲ ἀποφασίστητε, ἔσεται ἀποφασισμένον καὶ κανονισμένον πρὸς ἡμετέραν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν.» (Σημ. κατὰ τὸ 'Ρωσικὸν κείμενον.)

Ἡμεῖς δὲ πρέπει νὰ μὴ σκανδαλιζώμεθα, διότι ὁ Πάπας Κελεστίνος, ἐπιφορτίζων τὸν Κύριλλον Ἀλεξανδρείας νὰ κοινοποιήσῃ τῷ Νεστορίῳ τὴν ἀπόφασιν τῆς Ῥωμαϊκῆς συνόδου, γράφει. «*Quamobrem, sedis nostrae auctoritate ascita, nostraque vice et loco cum potestate usus, ejusmodi, non absque exquisita severitate, sententiam exequeris.*» (Concil. Eph. c. 16) τουτέστι, «συναφθείσης σοι τοίνυν τῆς αὐθεντίας τοῦ ἡμετέρου, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ τοῦ τόπου διαδοχῇ ἐπ' ἐξουσίᾳ χρησάμενος, ταύτην ἐκβιβάσεις ἀκριβεῖ σεβρότητι τὴν ἀπόφασιν.» Ἐνταῦθα ὁ Κύριλλος φαίνεται καθαρῶς ὁποῖός τις ἦτο· αὐτὸς πρῶτος ἤρξατο τῆς πάλης πρὸς τὸν Νεστορίον· αὐτῷ καὶ ὁ Πάπας ἀφ' ἑαυτοῦ παραχωρεῖ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς φιλονεικίας ταύτης, προστιθεὶς τῇ σπουδαιότητι τῆς Ἀλεξανδρινῆς Καθέδρας, τὴν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου, καὶ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας, τὴν τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, καὶ προτρέπων αὐτὸν νὰ ἐνεργῇ οὕτως, ὥς ἐὰν εἶχε σὺν αὐτῷ τὸν τοποτηρητὴν τοῦ Πάπα, ὃν ἀνεπλήρου τότε ἡ νῦν ἐξεταζομένη ἐπιστολή. Ὁ Πάπας ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐνεργεῖ οὐχὶ ὡς Κυρίαρχος τοῦ Κυρίλλου, ἀλλ' ὡς βοηθὸς αὐτοῦ, συμμετέχων σπουδαίως τῆς διοικήσεως τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Κύριλλος πολλάκις ἐπιστηρίζει τὴν ἰδέαν ταύτην, ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ πρὸς διαφόρους. Οὕτως, ἀναγγέλλων τῷ Ἐπισκόπῳ Ἱεροσολύμων Ἰουβενάλιῳ τὴν κατὰ τοῦ Νεστορίου ἀπόφασιν τοῦ Πάπα, οὐδὲν οὐδαμοῦ λέγει περὶ ὑπερτάτης ἐξουσίας αὐτοῦ, ἀλλ' ὁμιλεῖ μόνον περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς κοινῆς συμφωνίας πρὸς καταστροφὴν τῆς αἰρέσεως· «ἐπειδὴ τοίνυν ὁ μνημονευθεὶς εὐλαβέστατος καὶ Θεοσεβέστατος τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας Ἐπίσκοπος Κελεστίνος φανερά γέγραφε περὶ αὐτοῦ (τοῦ Νεστορίου), καὶ πέπομφε πρὸς με τὰς ἐπιστολάς, δεῖν ᾤηθην ἀποσπεῖλαι ταύτας, καὶ ἀκονηθεῖσαν οἰκοθεν εἰς εὐσεβῆ ζῆλον τὴν σὴν Θεοσεβείαν διαναστῆσαι διὰ τοῦ γράμματος· ὅπως ἂν ἐκ μιᾶς ψυχῆς, καὶ συντόνου προθυμίας, τὴν εἰς

Χριστὸν ἀγάπην ζῆσώμεθα, καὶ σώσωμεν λαοὺς κινδυνεύοντας.»
—(Tom. I. Concil. Eph. Cap. 24.)

Καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν Νεστορίον ἔγραψε κοινοποιῶν αὐτῷ τὴν γνωστὴν ἡμῖν ἀπόφασιν· «ἰδοὺ τοίνυν ἅμα τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ τῇ κατὰ τὴν μεγάλην Ῥώμην συνειλεγμένη, προεδρεύοντος τοῦ ὁσιωτάτου καὶ Θεοσεβεστάτου ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Κελεστίνου τοῦ Ἐπισκόπου, καὶ τρίτῳ σοι τούτῳ διαμαρτυρόμεθα γράμματι, συμβουλευόντες ἀποσχέσθαι μὲν τῶν οὕτω σκαιῶν καὶ διεσραγμένων δογμάτων, ἀ καὶ φρονεῖς καὶ διδάσκεις, ἀνθελέσθαι δὲ τὴν ὀρθὴν πίστιν, τὴν ταῖς Ἐκκλησίαις παραδοθεῖσαν ἐξ ἀρχῆς διὰ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων καὶ Εὐαγγελιστῶν, οἱ καὶ αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ λόγου γεγόνασι. κτλ.» (cap. 14.)

Αὕτη ἡ ἀπόφασις τοῦ Πάπα συμφωνεῖ πρὸς τὰς ἀνωτέρω εἰρημένους μαρτυρίας μᾶλλον, ἢ πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς ἐπινοήσεις· διότι ἐν αὐτῇ καταδείκνυται τὸ σπουδαῖον οὐ μόνον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τῆς Ἀλεξανδρινῆς, καὶ ἐκφωνεῖται κατὰ τοῦ Νεστορίου τὸ ἀνάθεμα, ἐὰν οὗτος μὴ ὑποσχεθῇ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν πίστιν, ἣν κατέχει ἡ Ῥωμαίων καὶ ἡ Ἀλεξανδρέων καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Ἐκκλησία. Πρὸς τὸ συμπέρασμα τοῦτο ἀναφέρονται ἐπίσης καὶ ἅπασαι αἱ ἐπιστολαί, αἱ γραφθεῖσαι τοῖς Προϊσταμένοις τῶν κυριωτέρων Ἐκκλησιῶν, ὧν ἡ συνάνεσις ἦτο ἀναπόφευκτος, ὅπως γείνη ἐκτελεστὴ ἡ ἀπόφασις αὕτη τοῦ Πάπα. (cap. 18.)

Πλὴν τῶν εἰρημένων τούτων ἐνστάσεων ὑπάρχουσιν ἔτι ἕτεροι δύο, ἐρανισθεῖσαι ὑπὸ Ῥωμαίων ἐκ τῶν λόγων οὓς εἶπον οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Πάπα, οἵτινες ἀπήχθησαν βραδύτερον εἰς τὴν σύνοδον. Ἠδυνάμεθα νὰ παραδράμωμεν ταύτας, διότι, ὡς γνωστὸν, οἱ ἀπεσταλμένοι εἶπον πολλὰ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἰδιαιτέρων ὁδηγῶν, οἵτινες ἠνάγκαζον αὐτοὺς νὰ ὑποστηρίξωσιν ἐν τῇ συνόδῳ πρὸ πάντων τὴν σπουδαιότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, καὶ δι' ὧν ἀπεκάλυπτον τὴν ἀσύμφωνον πρὸς

τὸν Χριστιανισμόν προσπάθειαν περὶ τῆς κυριαρχίας, ἐλεγχοθείσης ἤδη ὑπὸ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, ἐν τῇ πρὸς τὸν αὐτὸν Πάπαν Κελεστίνον ἐπιστολῇ. Καὶ ὁμῶς ἀψόμεθα τῶν εἰρημένων ἐνστάσεων, διότι ἡ ἐξέτασις αὐτῶν διαχέει νέον φῶς ἐπὶ τῶν πράξεων ὁλοκλήρου τῆς συνόδου (Ἱστορ. Φλευρη. βιβλ. XXV κεφ. 17.)

Ὅταν ὁ Προϊέκτος, εἰς τῶν τοῦ Πάπα πρεσβευτῶν, παρετήρησεν τῇ συνόδῳ τὸν σεμνὸν τρόπον τῆς προτροπῆς τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, ὅστις διὰ τοῦ παρόντος γράμματος δὲν διδάσκει τοὺς συνελθόντας Πατέρας, ὡς ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ συμβουλεύει ὡς γινώσκοντες, ὑπομιμνήσκων ὅσα καὶ πάλαι ὥρισεν, ἵνα μετὰ προθυμίας φέρωσι ταῦτα εἰς πέρας πληρέστατον κατὰ τὸν κανόνα τῆς κοινῆς πίστεως, καὶ κατὰ τὸ χρήσιμον τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίης, τότε Φίρμος ὁ Ἐπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας εἶπε· «Καὶ πρότερον ψῆφον ἐπέσχε καὶ τύπον τῷ πράγματι ὁ Ἀποστολικὸς καὶ ἅγιος θρόνος διὰ γραμμάτων τῶν πρὸς τοὺς θεοφιλεστάτους Ἐπισκόπους — ᾧ ἀκολουθήσαντες καὶ ἡμεῖς, πάλαι τῆς προθεσμίας τῆς δεδομένης Νεστορίῳ εἰς διόρθωσιν παρελθούσης, καὶ πολλῶν διαγενομένων χρόνων, — ἐπειδὴ προσκαλεσαμένων ἡμῶν Νεστόριον οὐχ ὑπήκουσε, τὸν τύπον ἐξεβίβασαμεν, κανονικὴν καὶ Ἀποστολικὴν αὐτῷ κατανοήσαντες κρίσιν.» (cap. 15.) Τοιαύτη ὁμολογία τοῦ Φίρμου, φαίνεται ἔχουσα δῆθεν μεγάλην ἰσχύν, διότι, συμφωνοῦσα τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ Προϊέκτου παρουσιάζει ὁλόκληρον τὴν σύνοδον οὕσαν τρόπον τινὰ ὄργανον τοῦ Πάπα· πρέπει ὁμῶς νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ὁ Φίρμος δὲν ἠδύνατο νὰ εἴπῃ πλείοτερα τῶν λεχθέντων ἐν τῇ συνοδικῇ ἀποφάσει. Εἶδομεν ἀνωτέρω, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀφώρισε τὸν Νεστόριον, οὐ μόνον ἕνεκα τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κελεστίνου, ἀλλὰ καὶ ἕνεκα τῶν ἱερῶν κανόνων τῶν Πατέρων καὶ τῶν συνόδων· αἱ ἐπιστολαὶ δὲ αὐτοῦ ἦσαν βοηθητικὴ τις φωνὴ πρὸς συμπλήρωσιν τῆς συνοδικῆς ἀποφάσεως. Τί δὲ σημαίνουν οἱ λόγοι τοῦ Φίρμου; ὅτι ἡ σύνοδος εὐροῦσα

τὴν διδασκαλίαν τοῦ Νεστορίου ἀσεβῆ, τὴν δὲ Παπικὴν ἀπόφασιν δικαίαν, ἐξετέλεσε τὴν ἀπόφασιν ἀπάσης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, συμφώνου πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων καὶ πρὸς τοὺς συνοδικοὺς κανόνας. Ἐὰν ὁ Φίρμος ἐνόει ἄλλο τι, τότε ἔπραττεν ἐναντίον ἑαυτοῦ καὶ πάντων τῶν πατέρων τῆς συνόδου, οἵτινες, μὴ ἀρκούμενοι εἰς τὴν γνώμην τοῦ Πάπα περὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Νεστορίου, καὶ περὶ τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀφορισμοῦ αὐτοῦ, ἐπεθεώρησαν πάλιν αὐτὴν ἐκείνην τὴν διδασκαλίαν, καὶ ἐξέφρασαν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν ἀπόφασιν.

Φίλιππος δ' ὁ Πρεσβύτερος, τρίτος τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Πάπα, ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας, καὶ μόνον ἐπόμενος ταῖς εἰρημέναις μυστικαῖς ὁδηγίαις, εἶπεν ἐνώπιον τῆς συνόδου· «Οὐδενὶ ἀμφίβολον ἐστὶ, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς αἰῶσιν ἐγνώσθη, ὅτι ὁ Ἅγιος καὶ μακαριώτατος Πέτρος, ὁ ἑξαρχος καὶ κεφαλὴ τῶν Ἀποστόλων, ὁ κίων τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος καὶ Αὐτρωτοῦ τοῦ γένους τοῦ ἀνθρωπίνου τὰς κλεῖς τῆς Βασιλείας ἐδέξατο· καὶ αὐτῷ δέδοται ἡ ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν τὰς ἁμαρτίας· ὅστις ἕως τοῦ νῦν καὶ αἰεὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις καὶ ζῇ, καὶ δικάζει· τούτου τοιγαροῦν κατὰ τάξιν ὁ διάδοχος καὶ τοποτηρητὴς, ὁ ἅγιος καὶ Μακαριώτατος Πάπας ἡμῶν Κελεστῖνος, ὁ Ἐπίσκοπος, εἰς ταύτην τὴν ἁγίαν Σύνοδον διαδόχους ἡμᾶς τῆς ἑαυτοῦ παρουσίας ἀπέστειλεν· ἦν τινα σύνοδον οἱ Χριστιανικώτατοι καὶ φιλανθρωπότατοι Βασιλεῖς ὥρισαν, ἵνα ἡ πίστις ἡ καθολικὴ, ἥτις ἀπὸ τῶν αἰώνων ἕως νῦν πεφύλακται, οὕτω καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἀσάλευτος διαμείνοι. — Ἐπειδὴ συνεστήκασιν ἐν τούτῳ τῷ ἱερατικῷ συλλόγῳ διὰ τε τῶν παρόντων, διὰ τε τῶν πρεσβευτῶν, τῶν ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς τε, καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας οἱ παρόντες ἱερεῖς· διὰ τοῦτο ἀκολουθήσασα τοῖς τύποις τῶν πατέρων καὶ ἡ παροῦσα ἁγία Σύνοδος, ὥρισε κατὰ τοῦ βλασφήμου καὶ προπετοῦς, προσενέγκασα ἀπόφασιν. — Ὅθεν γνωσκέτω Νεστόριος, ἀλλότριον

ἑαυτὸν εἶναι τῆς κοινωνίας τῆς Ἱερωσύνης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.» (Tom. II, cap. 16.)

Ὁ δὲ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου *L' Eglise Cath. justifiée* (pag. 206.) συνταμών τὸ δεύτερον ἡμῖς τῶν λόγων τούτων τοῦ Φιλίππου, παρατηρεῖ μόνον, ὅτι οἱ πατέρες τῆς συνόδου, πεποιθότες ἐπὶ τῇ ἀληθείᾳ τῶν λεχθέντων εἰς οὐδὲν τούτων ἀντέστησαν. — Ἀλλ' ἡμῶν αἱ σκέψεις εἰσὶν ὅλως διάφοροι. Φαίνεται καθαρῶς ἐκ πάντων τῶν προηγουμένων ὅτι ἡ σύνοδος εἶχε χρεῖαν τῆς γνώμης τοῦ Πάπα, οὐχὶ ὡς κεφαλῆς τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ὡς κεφαλῆς τῶν Δυτικῶν Ἐκκλησιῶν, διὰ τοῦτο συγκαταβατικῶς ἤκουσεν αὐτὴ τὸν Πρεσβύτερον Φίλιππον ὡς παραστάτην τοῦ Πάπα. Ἐκτὸς δὲ τούτου τὸ λεχθὲν παρ' αὐτοῦ περὶ τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἡδύνατο νὰ ἔχῃ ἔννοιαν μὴ ἀντιβαίνουσιν εἰς τὰ γραφόμενα, ἐὰν ἐκλάβωμεν τοὺς λόγους καὶ τὰς ἐκφράσεις κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἀληθῆ σημασίαν, π. χ. τὸ *princeps Apostolorum*, ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, οὐχὶ δὲ ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ ἡγεμόνος τῶν Ἀποστόλων, κατὰ τὴν νεωτέραν ἔννοιαν, ὅλως ξένην τῇ Εὐαγγελικῇ ἀληθείᾳ. Αἱ δὲ πομπώδεις φράσεις περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ Κελεστίνου, εἰς οὐδὲν τι ἰδιαιτερον προστακτικὸν συμπέρασμα ἔφερον, εἰμὴ μόνον εἰς τὴν νόμιμον συμφωνίαν πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῆς συνόδου, τῆς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ οὐχὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα συγκαλεσθείσης, διὰ δὲ τοῦτο οὐδεμία ἦτο ἀνάγκη ἀντιλογίας. Τί δὲ ἀπήντησε τοῖς ληγάτοις ὁ Κύριλλος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας, πρόεδρος τῆς συνόδου; Αἱ καταθέσεις, αἱ γεγεννημέναι παρὰ τε τῶν Ὀσιωτάτων καὶ Θεοσεβεστάτων Ἐπισκόπων, Ἀρκαδίου, καὶ Προτέκτου, ἔτι γεμὴν καὶ τοῦ Θεοσεβεστάτου Πρεσβυτέρου Φιλίππου δηλαὶ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ καθεστήκασιν· κατέθεντο γάρ, τὸν τόπον ἀποπληροῦντες τῆς Ἀποστολικῆς Καθέδρας, καὶ ἀπάσης τῆς κατὰ τὴν Δύσιν ἁγίας συνόδου τῶν Θεοφιλεστάτων καὶ ἁγιωτάτων Ἐπισκόπων. Ὅθεν καὶ τὰ ἤδη ὀρισθέντα παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου, καὶ

Θεοφιλεστάτου Ἐπισκόπου Κελεστίνου ἐξεβίβασαν· συνήνεσαν δὲ καὶ τῇ ψήφῳ τῇ ἐξενεχθείσῃ κατὰ τοῦ αἵρετικοῦ Νεστορίου παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου, τῆς συναχθείσης ἐνθάδε κατὰ τὴν Ἐφεσίων Μητρόπολιν. Διὸ συναπτέσθωσαν τοῖς ἤδη πεπραγμένοις τὰ κατὰ τὴν χθὲς καὶ σήμερον πραχθέντα ὑπομνήματα· προσάγέσθω δὲ τῇ Θεοσεβείᾳ αὐτῶν, ὥστε καὶ ἰδίᾳ ὑποσημειώσῃ τὰ κατὰ τὸ σύνηθες φανεράν καταστῆσαι τὴν πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς κανονικὴν συναίνεσιν.» (cap. 16.)

Ἰδοὺ πῶς ἐθεώρουν τοὺς ληγάτους τῆς Ῥώμης! — περὶ δὲ τοῦ ὅτι οὗτοι ἀντεπροσώπευον τὴν κεφαλὴν τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, οὐδαμοῦ οὐδεὶς γίνεται λόγος· ὅτι δὲ ἦσαν μόνον ἀπεσταλμένοι τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, μαρτυρεῖ ὁλόκληρος ἡ σύνοδος, καὶ λέγει προσέτι· «Ἀκολουθῶς, διαλαλησάντων τῶν εὐλαβεστάτων, καὶ Θεοσεβεστάτων Ἐπισκόπων καὶ Πρεσβυτέρων, Ἀρκαδίου καὶ Προϊέκτου καὶ Φιλίππου τοῦ Πρεσβυτέρου καὶ πρεσβευτοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Καθέδρας, ἐπόμενόν ἐστι, τῇ οἰκείᾳ ὑποσχέσει τὸ ἱκανὸν ποιοῦντας, καὶ διὰ ὑποσημειώσεως βεβαιῶσαι τὰ πεπραγμένα.» Δὲν ἐβεβαίωσαν ἄραγε τοῦτο καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπεσταλμένοι; — Πρὶν τῆς ὑπογραφῆς μάλιστα τῶν πράξεων εἰς τούτων, Ἀρκάδιος ὁ εὐλαβέστατος Ἐπίσκοπος καὶ πρεσβευτὴς τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, εἶπε· «Κατὰ τὰ πεπραγμένα ἐν ταύτῃ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ἀναγκασίως τὰς ἐαυτῶν διδασκαλίας ταῖς ἐαυτῶν ὑπογραφαῖς βεβαιοῦμεν.» ἕτερος δὲ ἐξεφράσθη οὕτως· «Προϊεκτος Ἐπίσκοπος καὶ Πρεσβευτὴς τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, τῇ δικαίᾳ κρίσει τῆς ἁγίας ταύτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου, καθὼς ἐκ τῶν πεπραγμένων ἐμάθομεν, κατὰ πάντα ἐξακολουθῶν, τῇ καθαιρέσει τοῦ ἁσεβοῦς Νεστορίου ὑπέγραψα.» Ἰδοὺ ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπεσταλμένοι δὲν διατάττουσιν ἐν τῇ συνόδῳ, ὅ,τι ἔπρεπε νὰ περιμένη τις, εἰς εἶχον τὴν πληρεξουσιότητα ἐκ τοῦ κυριάρχου ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ φέρονται κατὰ τὰς διατάξεις τῆς συνόδου, καὶ δὲν ἐπικυροῦσι διὰ τῆς ἐαυτῶν γνώμης τὰς πράξεις τῆς συνόδου, ὥστε

διά τινος ἀνωτέρας ἐξουσίας, ἀλλὰ συμφωνοῦσιν, ὥς καὶ οἱ λοιποὶ, τῇ δικαίᾳ κρίσει ταύτης.

Οὕτω δὴ, παραλληλίσαντες τὰς προηγουμένας καὶ τὰς ἐπο-
 μένας περιστάσεις τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, ἐκτιμήσαντες δὲ
 μετὰ τῆς ἀπαιτουμένης προσοχῆς τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς, καὶ
 παρατηρήσαντες τὰς γνώμας καὶ τὴν διαγωγὴν τῶν πρωτίστων
 μελῶν, πρὸ πάντων δὲ τοῦ Κυρίλλου, προέδρου τῆς συνόδου,
 καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀπεσταλμένων καὶ παραστατῶν τῆς Λυτι-
 κῆς Ἐκκλησίας, πειθόμεθα ἐξάπαντος, ὅτι ὁ Ἀλεξανδρείας
 Ἅγιος Κύριλλος ἐνήργει ἐνταῦθα οὐχὶ ὥς ὄργανον τοῦ Πάπα,
 ἀλλ' ὥς σύμμαχος αὐτοῦ· ὅτι αὐτὸς ὁ Πάπας ἐσέβετο ὑπὸ πά-
 σης τῆς συνόδου, ὡς κεφαλὴ τῆς Λυτικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι
 ἐπομένως, ἐναντίον τῶν ἑαυτοῦ προσπαθειῶν, δὲν διέταττε
 τὴν σύνοδον, ἀλλὰ μόνον συνεφώνει μετ' αὐτῆς.

Ὡς σαφεστέρα δ' ἀπόδειξις τούτου χρησιμεύσει οὐ μόνον τὸ
 ὅτι ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς τῶν συνοδικῶν πράξεων ὁ ἅγιος Κύ-
 ριλλος δὲν ὠνομάζετο τοποτηρητῆς τοῦ Πάπα, ὡς ὠνομάζουσιν
 ἑαυτοὺς συνήθως οἱ ληγάτοι αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ συνοδική
 δηλοποιήσις πρὸς τὸν Νεστορίον, ἐν ᾗ οὐδὲ λέξις ἀναφέρεται
 περὶ τῆς Παπικῆς ἐξουσίας, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ βασιλικοῦ
 θεσπίσματος.

«Ἡ ἁγία Σύνοδος, ἡ χάριτι Θεοῦ κατὰ τὸ θέσπισμα τῶν
 Εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν Βασιλέων συγκροτηθεῖσα
 ἐν τῇ Ἐφεσίῳ μητροπόλει, ἐπιστέλλει Νεστορίῳ, νέῳ Ἰούδα.»

«Γίνωσκε σεαυτὸν διὰ τὰ δυσσεβῆ σου κηρύγματα, καὶ τὴν
 πρὸς τοὺς κανόνας ἀπειθειαν, κατὰ τὰ δοκοῦντα τοῖς ἐκκλη-
 σιαστικοῖς θεσμοῖς, παρὰ τῆς Ἀγίας Συνόδου καθηρῆσθαι, καὶ
 παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ βαθμοῦ ὑπάρχειν ἀλλότριον.» (Tom.
 II, c. II.)

Ἀλλὰ καὶ οἱ κανόνες τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, ὑπερασπιζόμενοι
 τὰ προνόμια τῶν μερικῶν Ἐκκλησιῶν, κατὰ τῆς δυναστείας τῶν
 ἰσχυροτέρων, δὲν συνηγοροῦσιν ὑπὲρ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀπαιτήσεων.

Κανὼν Η'. «Πρᾶγμα παρὰ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς Θεσμοὺς, καὶ τοὺς κανόνας τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων καινοτομούμενον, καὶ τῆς πάντων ἐλευθερίας ἀπτόμενον προσήγγειλεν ὁ Θεοφιλέστατος συνεπίσκοπος Ῥηγῖνος, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι τῆς Κυπρίων ἐπαρχίας Ζήνων καὶ Εὐάγριος. Ὅθεν ἐπειδὴ τὰ κοινὰ πάθη μείζονος δεῖται τῆς θεραπείας, ὥς καὶ μείζονα τὴν βλάβην φέροντα, καὶ μάλιστα, εἰ μὴδὲ ἔθος ἀρχαῖον παρηκολούθησεν, ὥστε τὸν Ἐπίσκοπον τῆς Ἀντιοχείων πόλεως, τὰς ἐν Κύπρῳ ποιεῖσθαι χειροτονίας, καθ' ἃ διὰ τῶν λιθέλλων καὶ τῶν οἰκείων φωνῶν ἐδιδάξαν οἱ Εὐσεβέστατοι ἄνδρες, οἱ τὴν πρόσδοτον τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ ποιησάμενοι, ἔξουσι τὸ ἀνεπηρέαστον καὶ ἀβίαστον οἱ τῶν Ἀγίων Ἐκκλησιῶν τῶν κατὰ τὴν Κύπρον προεστῶτες, κατὰ τοὺς κανόνας τῶν Ὀσίων Πατέρων, τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν δι' ἑαυτῶν τὰς χειροτονίας τῶν εὐλαβεστάτων Ἐπισκόπων ποιοῦμενοι. Τὸ δὲ αὐτὸ, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων διοικήσεων, καὶ τῶν ἀπανταχοῦ ἐκκλησιῶν παραφυλαχθήσεται. Ὡστε μὴδένα τῶν Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων ἐπαρχίαν ἑτέραν, οὐκ οὕσαν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ, ἡγουν τῶν πρὸ αὐτοῦ, χεῖρα καταλαμβάνειν. Ἀλλ' εἰ καὶ τις κατέλαβε καὶ ὑφ' ἑαυτὸν πεποιήται βιασάμενος, ταύτην ἀποδιδόναι, ἵνα μὴ τῶν Πατέρων οἱ κανόνες παραβαίνωνται, μὴδὲ ἱερουργίας προσχήματι, ἐξουσίας τύπος κοσμικῆς παρεισδύηται, μὴδὲ λάθωμεν τὴν ἐλευθερίαν κατὰ μικρὸν ἀπολέσαντες, ἣν ἡμῖν ἐδωρήσατο τῷ ἰδίῳ αἵματι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ πάντων ἀνθρώπων ἐλευθερωτής· «Ἐδοξε τοίνυν τῇ ἀγίᾳ καὶ Οἰκουμενικῇ συνόδῳ σώζεσθαι ἐκάστη ἐπαρχία, καθαρὰ καὶ ἀβίαστα τὰ αὐτῇ προσόντα» δίκαια ἐξ ἀρχῆς ἄνωθεν, κατὰ τὸ πάλαι κρατῆσαν ἔθος, ἀδειαν ἔχοντος ἐκείνου Μητροπολίτου τὰ ἴσα τῶν πεπραγμένων, »πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀσφαλὲς ἐκλαβεῖν. Εἰ δέ τις μυχόμενον τύπον »τοῖς νῦν ὀρισμένοις προσκομίσει, ἄκυρον τοῦτον εἶναι ἔδοξε »τῇ ἀγίᾳ πάσῃ καὶ Οἰκουμενικῇ Συνόδῳ.»

ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝ ΧΑΛΚΗΔΟΝΙ.

Εἰς οὐδεμίαν ἴσως Οἰκουμενικὴν σύνοδον διεδηλοῦτο τοσοῦτον ἡ ὑποτιθεμένη ἐξουσία τοῦ Πάπα, ὅσον εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι, συγκαλεσθεῖσαν κατὰ τῆς αἰρέσεως τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μοναχοῦ Εὐτυχίου, ὅστις συνέχεε τὰς δύο οὐσίας ἐν τῷ Ἰησοῦ Χριστῷ. Ἐξ ἑνὸς μὲν, οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Πάπα ἐξεφράζοντο μετὰ πολλοῦ τύφου, ἐξ ἄλλου δὲ, αὐτοὶ οἱ Πατέρες τῆς συνόδου, καθὼς ἐν διαστήματι τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, οὕτω καὶ ἐν τῷ πρὸς τὸν Πάπαν γράμματι, ἐδείκνυσαν αὐτῷ τοσοῦτον σεβασμὸν, ὥστε εὐκόλως ἠδύνατο νὰ ὑποπέσῃ εἰς πειρασμὸν καὶ νομίσῃ ἑαυτὸν ὑπέρτερον πάντων. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἔχομεν πῶς νὰ γνωρίσωμεν τὴν ἀλήθειαν, ἐξετάζοντες τὰς περιστάσεις ἐκ τοῦ σύνεγγυς.

Μόλις ἀρχομένης τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, εἰς τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Πάπα, ὀνόματι Πασχασίνος, στάς ἐν μέσῳ μετὰ καὶ τῶν συνεληθέντων αὐτῷ ἔλεγε πρὸς τοὺς Αὐτοκρατορικοὺς μεγιστᾶνας τάδε· «Τοῦ Μακαριωτάτου, καὶ Ἀποστολικοῦ Ἐπισκόπου τῶν Ῥωμαίων πόλεως κεφαλῆς ὑπάρχοντος πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, προστάξεις ἔχομεν, ἐν αἷς κατηξίωσε διαλαλῆσαι, ὅπως Διόσκορος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας μὴ συγκαθεσθῇ τῷ Συνεδρίῳ· εἰ δὲ ἐπιχειρήσῃ τοῦτο ποιῆσαι, ἐκβληθεῖ· τοῦτο ἀναγκαῖον ἡμῶς παραφυλάττειν, ἢ ἐκεῖνος ἐξέλθοι, ἢ ἡμεῖς ἔξιμεν.» Ἐπὶ τῇ ἐρωτῇ δὲ τῶν Συγκλητικῶν, περὶ τῆς αἰτίας τῆς τοιαύτης ἀπαιτήσεως, ὁ Λουκῆνσιος, ἕτερος τῶν ἀπεσταλμένων, εἶπε τάδε· «τῆς ἰδίας κρίσεως λόγον ἀποδόντω (ὁ Διόσκορος) πρόσωπον γὰρ ἤρπασε τοῦ κρίνειν, ὅπερ οὐκ ἐκείνητο· καὶ σύνοδον ἐτόλμησε ποιῆσαι ἐπιτροπῆς δίχα τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου, ὅπερ οὐδέποτε γέγονεν, οὐδὲ ἐξὲν γενέσθαι.»

Ὁ δὲ Πασχασῖνος προσέθηκε τάδε· «ἡμεῖς ὑπεναντίον τῶν προσταγμάτων τοῦ μακαριωτάτου, καὶ ἀποστολικοῦ Ἐπισκόπου (τοῦ Πάπα) καὶ χειρίζοντος τὸν ἀποστολικὸν θρόνον, ἐλθεῖν οὐ δυνάμεθα, οὔτε μὴν ὑπεναντίον τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, ἢ πατρικῶν παραδόσεων.» (Ἱστορ. Φλευρῆ, βιβλ. XXVIII κεφ. 2. Tom. 8. Concilior. pag. 102. Editio Paris. 1664. Chalced. act. 1.)

ἵνα ἐξηγήσωμεν δὲ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῆς συνόδου, ἥτις καὶ ἡμῖν φανήσεται παράδοξος, ἐὰν μὴ ἐξακριβωθῶσι τὰ κύρια ταύτης αἷτια, δὲν πρέπει νὰ προσδράμωμεν εἰς τὴν πεποιθήσιν τῶν πατέρων τῆς συνόδου ἐπὶ τῇ ὑπερτάτῃ ἐξουσίᾳ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Ἐπισκόπου, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ὁ Διόσκορος ἦτο ἀληθὲς τέρας, ἐπειδὴ, πλὴν τῆς προστασίας τοῦ αἵρετικοῦ Εὐτυχίου, ἠλέγχθη διὰ πολλὰ ἄλλα φρικτὰ ἐγκλήματα, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὸν φόνον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Φλαβιανοῦ. Τίς ἠδύνατό νὰ ἀντείπῃ εἰς τὴν ἀπαίτησιν τοῦ ἀπεσταλμένου τοῦ Πάπα; Ὁ Διόσκορος δὲν συνεκάθητο ἐν τῷ συνεδρίῳ, ἐὰν καὶ ἕτερός τις ἀπῆτει τοῦτο. Τίς δὲ, πλὴν τῶν ληγάτων, ἠδύνατο ν' ἀνυψώσῃ φωνὴν τοσοῦτον, ὅτε πάντες οἱ πρῶτιστοι Ἐπίσκοποι ἦσαν εἰς δύσκολον θέσιν, διὰ τὰς σχέσεις αὐτῶν πρὸς τὸν Διόσκορον καὶ τὴν ὑπόθεσιν αὐτοῦ; Διότι ὁ μὲν Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιος προὔχειρίσθη ὑπὸ τοῦ Διοσκόρου ἐπὶ τῆς καθέδρας τοῦ φονευθέντος Φλαβιανοῦ, καὶ αὐτὸς πάλιν ἐχειροτόνησε τὸν Ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας Μάξιμον· ὁ δὲ Ἱεροσολύμων Ἰουβενάλιος ἐπὶ τῆς παρὰ νόμους γενομένης συναθροίσεως ἐν Ἐφέσῳ, ὑπεχρεώθη νὰ δώσῃ ψῆφον ὑπὲρ τοῦ Διοσκόρου. Τοῦτο ἦτο ἡ αἰτία τῆς ἀκουσίου αὐτῶν σιωπῆς ἐνώπιον τῶν ἀλαζόνων ληγάτων.

Τῷ ὄντι, ὁ ληγάτος προσῆψεν ἐγκλημα τῷ Διοσκόρῳ, ἐπειδὴ συνεκρότησε σύνοδον ἄνευ τῆς ἀδείας τοῦ Πάπα, καὶ ἔλεγεν ἔτι ὅτι οὐδέποτε συνέβη τοῦτο. Ἀλλ' ἐὰν παραδεχθῶμεν τοῦτο κατὰ τὴν ἔννοιαν τῶν Ῥωμαίων, τότε πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν,

ὅτι οἱ πατέρες τῆς συνόδου ἦσαν ὅλως ἄμοιροι ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας· ἐπειδὴ εἶναι γνωστὸν, ὅτι πολλαὶ τοπικαὶ σύνοδοι, μάλιστα δὲ καὶ ἡ δευτέρα Οἰκουμενικὴ, συνεκροτήθησαν χωρὶς τινος κοινοποιήσεως πρὸς τὸν Πάπαν καὶ χωρὶς τοποτηρητῶν αὐτοῦ. Διὰ τί δὲ, δύνανται εἰπεῖν, δὲν ἀντέστησαν οὗτοι κατὰ τῶν λόγων τοῦ Πασχασίνου; — διότι, δὲν ἦτο καιρὸς νὰ ἀρχίσωσι νέας διχονοίας καὶ νὰ διεγείρωσι διαφωνίαν μεταξὺ ἐκείνων, ὧν ἡ συμφωνία ἦτο ἀναγκαία πρὸς καταστροφὴν τῆς αἱρέσεως. Οἱ τῆς συνόδου πατέρες παρεδέχθησαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ τοὺς ὀρθόδοξους λόγους τοῦ Ρώμης Ἐπισκόπου καὶ μετὰ φρονίμου ὑπομονῆς παρείδον τοὺς ὑπεροπτικούς λόγους τοῦ τοποτηρητοῦ αὐτοῦ.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδριάσει, ὅτε ἀνεγνώσθη ἡ πρὸς τὸν Φλαβιανὸν ἐπιστολὴ τοῦ ἁγίου Λέοντος, δι' ἧς ἐξετίθετο ἐν πάσῃ τῇ καθαρότητι τὸ ὀρθόδοξον δόγμα, οἱ Ἐπίσκοποι ἐβόησαν· «αὕτη ἡ πίστις τῶν Πατέρων! αὕτη ἡ πίστις τῶν Ἀποστόλων! πάντες οὕτω πιστεύομεν· οἱ Ὀρθόδοξοι οὕτω πιστεύουσιν! ἀνάθεμα τῷ μὴ οὕτω πιστεύοντι! Πέτρος διὰ Λέοντος ταῦτα ἐξεφώνησεν· οἱ Ἀπόστολοι οὕτως ἐδίδαξαν! Εὐσεβῶς καὶ ἀληθινῶς Λέων ἐδίδαξε! Κύριλλος οὕτως ἐδίδαξε· Κυρίλλου αἰωνία ἡ μνήμη! Λέων καὶ Κύριλλος ὁμοίως ἐδίδαξαν· ἀνάθεμα τῷ μὴ οὕτω πιστεύοντι· αὕτη ἡ ἀληθινὴ πίστις· οἱ Ὀρθόδοξοι οὕτω φρονοῦμεν· αὕτη ἡ πίστις τῶν Πατέρων»! Οἱ Ρωμαῖοι παρατηροῦσιν, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Λέοντος παρεδέχθη εἰς τὴν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον ὡς κανὼν πίστεως, μάλιστα δὲ, κατ' ἐπιμονὴν τῶν ἀπεσταλμένων, κατεχωρίσθη εἰς τοὺς ὁρίσμούς τῆς συνόδου. (Eglise Cathol. justifiée pag. 209.) Ἦτο ἄρα δυνατόν νὰ φανῇ ἄλλο τι καθαρώτερον τῆς παρούσης ἀποδείξεως περὶ τῆς παπικῆς ἐξουσίας, καὶ τοι κατὰ τὸν πέμπτον αἰῶνα, ἐὰν οὐχὶ πρότερον, ἀποδιδομένης αὐτῷ διὰ τῆς συνόδου ὑπὸ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας; Ἀλλὰ πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι παρόμοιαι ἀναφωνήσεις ὑπὲρ τοῦ Πάπα οὐδεμίαν

σχέσιν εἶχον πρὸς τὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, συμφωνοῦσαν τῇ τοῦ Πέτρου, καὶ τῇ τῶν Ἀποστόλων, καὶ τῇ τοῦ Κυρίλλου. — Οὕτως ἄρα ἡ τοῦ Κυρίλλου διδασκαλία ἐστὶ τὸ μέτρον τῆς Ὁρθοδοξίας! Εἶδομεν δὲ ἀνωτέρω, ὅτι ἐπὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου ἔμοιραι ἀναφωνήσεις ἀντήχουν καὶ πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου· ὠνομάσθη δ' οὗτος νέος Παῦλος, καθὼς ἐνταῦθα ὁ Πέτρος ἐλάλει διὰ στόματος τοῦ Λέοντος. Ὅσον δὲ περὶ τῆς καταχωρίσεως τῆς ἐπιστολῆς αὐτοῦ εἰς τοὺς ὁρισμοὺς τῆς Συνόδου, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι νέον, οὐδ' ἀνήκει αὐτῷ μόνῳ. — Ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ Σύμβολου τῆς Α^{ης} καὶ Β^{ης} Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἀνεγνώσθησαν ὡσαύτως καὶ δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἐγγεγραμμέναι εἰς τὰς πράξεις τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, καὶ ἐλογίσθησαν κανόνες τῆς πίστεως. Πρὸς τούτοις εἶναι γνωστὸν, ὅτι τὸ οὕτω καλούμενον σύμβολον πίστεως τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου καὶ πολλοὶ κανόνες διαφόρων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἐγένοντο παραδεκτοὶ ἀπαράλλάκτως καθὼς καὶ οἱ συνοδικοὶ ὁρισμοί, καὶ ὅμως οὐδεὶς ἐτίμα τοὺς πατέρας αὐτοὺς ὡς κοινὰς κεφαλὰς τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τί λοιπὸν πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν τῷ Πάπᾳ τοιαύτην τιμὴν; (Φλευρῆς, βιβλ. XXVIII, κεφ. II. Tom. 8. Concil. pag. 432.)

Πρέπει δὲ νὰ ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν καὶ ἐπὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀπηγγέλθη ἡ κατὰ Διοσκόρου συνοδικὴ καταδίκη, καὶ νὰ διακρίνωμεν τὴν ἔπαρσιν τῶν ληγάτων, ἀπὸ τῶν ὁρθῶν λόγων τῶν Πατέρων τῆς συνόδου, ἵνα κατανοήσωμεν τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῆς ἀποφάσεως. Κατὰ τὴν τρίτην συνεδρίαν οὗ ληγάτος τῆς Ῥώμης Πασχασίνος εἶπεν· «Ἐγὼ ἡ Θεοφιλεστάτη, καὶ μακαριωτάτη Ἁγία Σύνοδος, ὅτι τρίτον κληθεὶς Διόσκορος Ἐπίσκοπος ἐπὶ τῷ τοῖς οἰκείαις κατηγορίαις ἀποκρίνασθαι, τῷ συνειδέναι ἔνοχον τυγχάνειν ἑαυτὸν, ἐλθεῖν καταφρόνησε· τίνας τοίνυν ἄξιός ἐστιν ὁ οὕτω καταφρόνησας, ἡ ὑμετέρα ἀγιότης

τῷ οἰκείῳ στόματι δῆλον ποιησάτω.» Ἡ Ἁγία Σύνοδος εἶπε· «τῆς ἐκ τῶν κανόνων κατὰ τῶν ἀπειθούντων ἀγανακτήσεως.» Πασχασῖνος Ἐπίσκοπος εἶπε· «πάλιν ἀξιούμεν τὴν μακαριότητα ὑμῶν, ὃ ἤδη τρίτον παρὰ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, καὶ συνεπισκόπων κληθεῖς, καὶ καταφρονήσας, καὶ μὴ ἐλθὼν, τίνος ἐστὶν ἄξιος; τί δοκεῖ τῇ ἀγιωσύνῃ ὑμῶν, μαθεῖν θέλομεν.» Ἡ Ἁγία Σύνοδος εἶπε· «τὰ δοκοῦντα τοῖς κανόσι.» Λουκιανὸς Ἐπίσκοπος Βύζης καὶ τοποτηρητῆς Ἡρακλείας εἶπε· «Παρὰ τοῦ μακαριωτάτου πατρὸς ἡμῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπου Κυρίλλου ἐπράχθη τινὰ κατὰ Νεστορίου ἐν τῇ Ἁγίᾳ Συνόδῳ τῇ κατ' Ἐφεσον· ἐκεῖνοις ἐγκύψαντες, τύπον δότε τὸν παριστάμενον.» (Καὶ ἰδοὺ τὸν Κύριλλον καὶ οὐχὶ τὸν Πάπαν Κελεστίνον δεικνύουσιν εἰς τοὺς Ληγάτους). Πασχασῖνος Ἐπίσκοπος εἶπε· «κελεύει ἡ Θεοσεβεία ὑμῶν, τοῖς ἐπιτιμίαις τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς χρησόμεθα κατ' αὐτοῦ; συναινέετε;» Ἡ Ἁγία Σύνοδος εἶπε· «πάντες συναινέομεν εἰς τὰ δοκοῦντα.» Ὁ Ἐπίσκοπος Πασχασῖνος ἐπανέλαθε τὴν αὐτὴν ἐρώτησιν, καὶ τοῦτο δεικνύει πόσον δύσκολον ἦτο εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς νὰ καταδικάσωσι τὸν Διόσκορον, διότι ἦσαν συμμέτοχοι τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ πόσον ἀορίστως ἀπῆντων οὗτοι εἰς τὰς θετικὰς ἐρωτήσεις τοῦ ληγάτου, ὅστις οὐδὲν διέττατεν ἐν ὀνόματι τοῦ Πάπα, ἀλλ' ἐζήτει τὴν γνώμην καὶ τὴν διαταγὴν τῆς Συνόδου. Τοῦτο γίνεται δῆλον ἐκ τῶν λόγων τοῦ Ἰουλιανοῦ Ἐπισκόπου (ὑπαίπων) ὅστις εἶπεν· «Ἅγιοι Πατέρες ἀκούσατε· τότε τὸ κύρος εἶχε Διόσκορος κατὰ τὴν Ἐφεσίῳ πόλιν τοῦ κρίνειν· καὶ μεταξὺ μὲν τὸν ἀγιώτατον Φλαβιανὸν, καὶ τὸν θεοσεβέστατον Ἐπίσκοπον Εὐτύχιον καθεῖλεν, ἄδικον ψῆφον ἐπαγαγὼν· καὶ αὐτὸς πρῶτος κατέθετο τὴν ἄδικον κρίσιν, καὶ πάντες ἐπηκολούθησαν μετ' ἀνάγκης· νῦν ἡ ὑμετέρα Ἀγιότης τὸ κύρος ἔχει τοῦ Ἀγιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Λέοντος, καὶ πᾶσα ἡ Ἁγία Σύνοδος ἡ συναχθεῖσα κατὰ Θεοῦ χάριν καὶ θέσπισμα τῶν θεοσεβεστάτων ἡμῶν Βασιλέων (ἐνταῦθα καθ' ὡνάτα ἐλέχθη, ποῖος συνεκάλεσε τὴν σύνοδον, καὶ

ὅτι οἱ ληγάτοι ἔχουσι μόνον τὸ κύρος τοῦ Λέοντος.) Καὶ ἔγνωτε ἕκαστα, ἅπερ γέγονεν ἐν Ἐφέσῳ ἄδικα· παρακαλοῦμεν οὖν τὴν ὑμετέραν ἀγιωσύνην, τὸν ἐπέχοντα τὸν τόπον τοῦ Ἀγιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Λέοντος, ἀποφήνασθαι κατ' αὐτοῦ, καὶ τὰ ἐπιτίμια, τὰ τοῖς κανόσιν ἐγκείμενα, κατ' αὐτοῦ ὀρίσαι· πάντες γὰρ καὶ πᾶσα ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος σύμφηφος γίνεται τῇ ὑμετέρᾳ Ἀγιωσύνῃ.» Πασχασίνος Ἐπίσκοπος εἶπε· «πάλιν λέγω· τί ἀρέσκει τῇ μακαριότητι ὑμῶν;» Μάξιμος Ἐπίσκοπος τῆς μεγαλουπόλεως Ἀντιοχείας εἶπεν· «ὃ δοκεῖ τῇ δσιότητι ὑμῶν, καὶ ἡμεῖς σύμφηφοι γινόμεθα.»

Τότε οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ Πατριάρχου τῆς μεγάλης Ῥώμης, ἀπήγγειλαν τὴν ἀκόλουθον ἀπόφασιν· «Δῆλα γεγένηται τὰ τετολημμένα Διοσκόρῳ, τῷ γενομένῳ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγάλης Ἐκκλησίας Ἐπισκόπῳ, κατὰ τῆς τῶν κανόνων τάξεως, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως. Οὗτος γὰρ, ἵνα τὰ πολλὰ παραλείψωμεν, Εὐτυχῇ τὸν δμόδοξον αὐτῷ, κανονικῶς καθαιρεθέντα παρὰ τοῦ ἰδίου Ἐπισκόπου τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Φλαβιανοῦ, αὐθεντήσας, ἀκανονίστως εἰς κοινωνίαν ἐδέξατο, πρὶν συνεδρεῦσαι ἐν τῇ Ἐφεσίῳ μετὰ τῶν θεοφιλεστάτων καὶ θεοσόφων Ἐπισκόπων. Ἄλλ' ἐκείνοις μὲν ὁ Ἀποστολικὸς θρόνος συγγνώμην ἀπένειμεν ἐπὶ τῆς ἐκείσε μὴ κατὰ γνώμην ὑπ' αὐτῶν πεπραγμένοις. Οἱ καὶ διετέλεσαν μέχρι τοῦ παρόντος ἐπόμενοι τῷ τε Ἀγιωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Λέοντι, καὶ πάσῃ τῇ ἀγιωτάτῃ, καὶ οἰκουμενικῇ ἀγίᾳ Συνόδῳ. Οὗ δὴ χάριν καὶ ἐν τῇ ἑαυτοῦ κοινωνίᾳ ὁμοπίστους ἐδέξατο. Οὗτος δὲ (Διόσκορος) μέχρι τοῦ παρόντος ἐνέμεινε σεμνυνόμενος ἐπ' ἐκείνοις, ἐφ' οἷς ἔδει στένειν, καὶ εἰς γῆν κεκυφέναι. Πρὸς τούτοις δὲ οὐδὲ τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνώσθῃναι συνεχώρησε τοῦ μακαριωτάτου Πάπα Λέοντος, τὴν γραφεῖσαν παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸν ἐν ἀγίοις τῇ μνήμῃ Φλαβιανόν, καὶ ταῦτα, πολλάκις παρακληθεὶς ἀναγνῶναι ταύτην ἀπὸ τῶν κεκομικόντων, καὶ μεθ' ὅρκων ποιήσασθαι τὴν ἀνάγνωσιν ὑποσχόμενος· ἥς μὴ ἀναγνωσθείσης,

σκανδάλου καὶ βλάβης αἱ ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐπειράσθησαν ἁγιώταται Ἐκκλησίαι. Ἀλλ ὅμως τριούτων παρ' αὐτοῦ τολμηθέντων, ἐσκοποῦμεν ἐκ τῆς προτέρας πράξεως, φιλανθρωπίας αὐτὸν ἀξιῶσαι, ὥς καὶ τοὺς λοιποὺς θεοφιλεστάτους Ἐπισκόπους, καὶ τοὶ μὴδὲ αἰτίαν παραπλησίως αὐτῶν τῆς κρίσεως ἐσχηκότας· ἐπειδὴ δὲ τοῖς δευτέροις τὴν προτέραν παρανομίαν ὑπερηκόντισεν, ἐτόλμησε δὲ, καὶ ἀκοινωνησίαν ὑπαγορεύσαι κατὰ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ ὁσιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου τῆς μεγάλης Ῥώμης Λέοντος, πρὸς δὲ τούτοις καὶ λιβέλλων πολλῶν παρανομιῶν μεστῶν κατ' αὐτοῦ προσενεχθέντων τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Συνόδῳ, καὶ ἅπαξ, καὶ δις, καὶ τρίς διὰ θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων κανονικῶς κληθεὶς οὐχ ὑπήκουσεν, ὑπὸ τοῦ συνειδότης δηλονότι κεντούμενος, καὶ τοὺς παρὰ συνόδων διαφόρων ἐνθέσμως καθαιρεθέντας παρανόμως ἐδέξατο, αὐτὸς καθ' ἑαυτοῦ τὴν ψῆφον ἐξήνεγκε, διαφόρως τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς πατήσας θεσμούς. Ὅθεν ὁ ἁγιώτατος, καὶ μακκριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς μεγάλης καὶ Πρεσβυτέρας Ῥώμης Λέων, δι' ἡμῶν καὶ τῆς παρούσης ἁγιωτάτης Συνόδου, μετὰ τοῦ τρισμακριωτάτου, καὶ πανευφήμου Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου, ὅς ἐστὶ πέτρα καὶ κρηπὶς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ τῆς Ὁρθόδοξου πίστεως ὁ θεμέλιος, ἐγύμνωσεν αὐτὸν (τὸν Διόσκορον) τῆς τοῦ Ἐπισκόπου καὶ πάσης ἱερατικῆς ἡλλοτρίωσεν ἀξίας. Τοιγαροῦν ἡ ἁγιωτάτη αὕτη, καὶ μεγάλη Σύνοδος τὰ δόξαντα τοῖς κανόσιν ἐπὶ τῷ μνημονευθέντι Διόσκορῳ ψηφίσεται.»

Καὶ οὕτως οἱ ληγάτοι τῆς Ῥώμης, μετὰ τὰς ἐπανειλημμένας ἐπερωτήσεις, περὶ τοῦ τί ἀρέσκει τῇ Συνόδῳ, μόνον κατ' αἵτησιν αὐτῆς ἀπαγγέλλουσι τὴν καταδίχην ἐν ὀνόματι τοῦ Ῥωμαίων Ἐπισκόπου, ὡς μιᾶς μερίδος τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, καὶ παραχωροῦσιν ἔπειτα πάλιν εἰς τὴν Σύνοδον νὰ δηλώσῃ τὴν ἀπόφασιν αὐτῆς κατὰ τοὺς κανόνας. Πῶς δὲ ὀρίζουσιν οἱ λοιποί; — ὁ Ἀνατόλιος Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, λέγει· «τὰ αὐτὰ

τῷ Ἀποστολικῷ Θρόνῳ διὰ πάντων φρονῶν, σύμφηρος καὶ γὰρ γίνομαι ἐπὶ τῇ καθαιρέσει Διοσκόρου, ἐχυτὸν πάσης ἱερατικῆς Λειτουργίας ἀλλότριον ἀποδείξαντος, διὰ τὸ ἐν ἅπασιν ἀπειθῆσαι τοῖς τῶν Ἁγίων Πατέρων κανόσι, καὶ τρίτον κανονικῶς κληθέντα, καὶ μὴ ὑπακοῦσαι θελήσαντα.» Καὶ οὕτως ἰδοὺ τὸ νόμιμον αὐτοῦ ἔγκλημα.

Μάξιμος δὲ ὁ Ἐπίσκοπος τῆς μεγαλοπόλεως Ἀντιοχείας, εἶπε σχεδὸν τὰ αὐτά, προσθεῖς, ὅτι «ὕποβάλλει τὸν Διόσκορον εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον, ὅπερ ἀπήγγειλεν ὁ ἁγιώτατος ἡμῶν πατήρ, Ἀρχιεπίσκοπος ἀρχαίας Ῥώμης Λέων, διὰ τῶν τοποτηρητῶν αὐτοῦ, καὶ ὁ ἁγιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος νέας Ῥώμης.» Οὕτως αὐτὸς ἐξιστῇ τὸν βαθμὸν ἀμφοτέρων. (pag. 492.)

Στέφανος δὲ ὁ Ἐπίσκοπος Ἐφέσου εἶπε· «καὶ ἐγὼ εἰμὶ σύμφωνος τοῖς ὀρισθεῖσιν ὑπὸ τῶν Εὐσεβεστάτων καὶ ἁγιωτάτων Ἀρχιεπισκόπων Λέοντος καὶ Ἀνατολίου.»

«Λουκιανὸς δὲ ὁ Ἐπίσκοπος Βύζης εἶπε· «συμφωνῶ οἷς ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ καὶ μεγάλῃ Συνόδῳ.»

«Διογένης δὲ ὁ Ἐπίσκοπος Κυζίκου εἶπε· «καὶ ἐγὼ συμφωνῶ τῇ ἀποφάσει τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ῥώμης Λέοντος καὶ τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου τῆς Βασιλευούσης νέας Ῥώμης, Ἀνατολίου, καὶ τῆς παρούσης ἁγίας καὶ Οἰκουμενικῆς Συνόδου.» — Ἰδοὺ τρεῖς ὁμόφωνοι ὀρισμοὶ κατὰ διαφόρους ἐπόψεις, καὶ πανταχοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Ἀνατολίου τίθεται εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν μετὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Λέοντος, ἢ λέγεται κοινῶς περὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, κατὰ τὴν αὐτὴν δ' ἔννοιαν ἀπὸ πάντων οἱ Ἐπίσκοποι, πλείονες τῶν ἑξακοσίων. Ποῦ ὑπάρχει λοιπὸν ἐνταῦθα ἡ μοναρχία τοῦ Πάπα, ἂν καὶ οἱ Ληγάτοι αὐτοῦ ἐλάλουν μετὰ τοσαύτης κομπορρημοσύνης; ποῦ ἡ ὑποταγὴ τῆς Συνόδου εἰς τὴν ὑποτιθεμένην κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας; Ἰδοὺ πῶς πρέπει νὰ διακρίνηται μετὰ προσοχῆς τοὺς λόγους ἀπὸ τῶν ἔργων.

Μᾶλλον δ' ἐπικίνδυνος πέτρα σκανδάλου παρουσιάζεται ἐτε-

ρόν τι ἐν τῇ συνοδικῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν Πάπαν ἅγιον Λέοντα. Οἱ Ἀνατολικοὶ Ἐπίσκοποι ἐξέφράσθησαν οὕτω περὶ τῶν τοποτηρητῶν αὐτοῦ ἐν τῇ παρούσῃ συνόδῳ· «ὧν σὺ μὲν, ὡς κεφαλή μελῶν, ἡγεμόνευες ἐν τοῖς τὴν σὴν τάξιν ἐπέχουσι, τὴν εὐνοίαν ἐπιδεικνύμενος.» Ἐπειτα δὲ προσέθηκαν· «ἐβεβαιώσαμεν δὲ καὶ τὸν τῶν ρν' (150) ἁγίων Πατέρων, τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συναθροισθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου κανόνα, τὸν διαγορεύοντα, μετὰ τὸν ὑμέτερον ἁγιώτατον καὶ Ἀποστολικὸν θρόνον, τὰ προσέειπα τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἔχειν, τεταγμένον· πεπεισμένοι, ὡς τῆς Ἀποστολικῆς παρ' ὑμῖν κρατούσης ἀκτίνος, καὶ ἐπὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίαν, συνήθως κηδόμενοι, πολλάκις ταύτην ἠπλώσατε, διὰ τὸ ἄφθονον ὑπάρχειν ὑμῖν τὴν τῶν οἰκείων ἀγαθῶν πρὸς τοὺς γνησίους μετὰδοσιν.» (Tom. 9. Concil. pag. 204, 207.)

Ὅσον καὶ ἂν φαίνωνται ἰσχυραὶ αἱ τοιαῦται ἐκφράσεις, οὐδ' αὐταὶ ὅμως πρέπει νὰ λαμβάνωνται κατὰ τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν ἔννοιαν. Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι σύμφωνος τῇ θελήσει τῶν Αυτοκρατόρων, τῆς Συγκλήτου καὶ ἀπάσης τῆς Βασιλευούσης πόλεως, ἡ Σύνοδος διὰ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς, παρεκάλει τὸν Πάπαν μεταξὺ ἄλλων νὰ συμφωνήσῃ περὶ τῶν προνομίων τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει καθεδρᾶς ἐπὶ τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ Ἀντιοχείᾳ — εἰς τὴν περίστασιν ταύτην ἦτο ἀναγκαία ἡ ψῆφος τοῦ Πάπα, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, τούτου δ' ἕνεκα φυσικῶ τῷ λόγῳ μετεχειρίσθησαν τὰς πλεόν κολακευτικὰς πρὸς αὐτὸν ἐκφράσεις. Πρὸς τούτοις αὐτοὶ ἐκείνοι οἱ Πατέρες ὀνομάζουσιν ἐκυτοὺς ἀδελφοὺς τῷ Πάπᾳ λέγοντες· «Ταῦτα ἐστίν, ἅπερ σὺν σοί, τῷ πνεύματι παρόντι, καὶ συνευδοκεῖν, ὡς ἀδελφοῖς, ἐγνωκότι, καὶ μονονουχὶ διὰ τῆς τῶν σῶν τοποτηρητῶν ὀρωμένῳ σοφίας, ἐργάσμεθα.» (pag. 206.) Δεύτερον, ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ, μετὰ τὴν εἰρημένην πρώτην ἐκφράσιν περὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν μελῶν,

ἀμέσως ἀναγινώσκεται· «Βασιλεῖς δὲ πιστοὶ πρὸς εὐκοσμίαν ἐξῆρχον, ὡς Ζοροβάβελ καὶ Ἰησοῦς ἐν Ἱερουσαλὴμ, τὴν ἐν τοῖς δόγμασιν οἰκοδομίαν τῆς Ἐκκλησίας ἀνανεοῦν προθυμούμενοι.» Ἐπὶ τοιαύτῃ μαρτυρίᾳ ἡμεῖς ἀποροῦμεν τίνα προτιμήσωμεν, τὸν Πάπαν ἢ τοὺς Αὐτοκράτορας, πειθόμεθα δ' ἐντελῶς ὅτι ὁ Πάπας ἕνεκα τούτου στερεῖται ἤδη τοῦ ἡμίσεος τοῦλάχιστον τῆς ὑποτιθεμένης ἐξουσίας αὐτοῦ. Τρίτον, αὐτὴ ἡ ἔκφρασις περὶ τῆς κοινῆς κεφαλῆς τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τοῖς Ἀνατολικοῖς συγγραφεῦσιν ἔχει ἄλλην ἔννοιαν, ὡς εἶδομεν τοῦτο πολ-
λάκις μέχρι τοῦδε.

ἵνα μὴ μείνῃ δὲ οὐδεμία ὑποψία, ἀναφέρομεν τέλος μίαν ἔτι περίστασιν τῆς αὐτῆς Συνόδου. Ὅταν ἐν αὐτῇ ἀνεγνώσθη ἡ ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα Λέοντος, οἱ τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης Ἐπίσκοποι ἐφάνέρωσαν τὰς περὶ αὐτῆς ὑποψίας ἑαυτῶν, καὶ δὲν καθυσύχασαν πρὶν ἢ λάβωσιν ἀποχρώσας ἐξηγήσεις παρὰ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Πάπα. Οἱ δὲ τῆς Αἰγύπτου Ἐπίσκοποι οὐδ' ὑπέγραψαν τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν, διότι ἔστεροῦντο ἔτι Ἀρχιεπισκόπου, χωρὶς δὲ τῆς συναινέσεως τούτου, κατὰ τὴν Αἰγυπτιακὴν συνήθειαν, ἥτο ἀδύνατον νὰ ὑπογράψωσι παρομοίως ἐπιστολάς. Οἱ μὲν πρῶτοι δὲν ἐτόλμων νὰ ἐκφράσωσι τὰς ὑποψίας ἑαυτῶν, ἐὰν ἡ γνώμη τοῦ Πάπα ἐγίνετο κοινῶς ἀποδεκτὴ ὡς κανὼν πίστεως· οἱ δ' ἄλλοι δὲν ἀπεποιοῦντο προπετῶς τὸ ὑπογράψαι τὴν εἰρημένην ἐπιστολὴν, ἐὰν ἦσαν βέβαιοι ὅτι ὁ Πάπας εἶναι ὁ ὑπέρτατος ἀρχηγός, οὔτινος ἡ θέλησις καὶ ἡ γνώμη ἔπρεπε νὰ ᾖναι ἱεραὶ διὰ τὸν Ἐπίσκοπον τῆς χώρας αὐτῶν. Ἡ Σύνοδος ἐσεβάζθη τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τῶν μὲν καὶ τῶν δέ· καὶ δι' ἐκείνους μὲν διώρισε νέαν ἀναθεώρησιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Λέοντος, τοὺς ἄλλους δὲ ἀπήλλαξε τῆς ἀπαιτουμένης ὑπογραφῆς μέχρι τῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου αὐτῶν (Ἱστορ. Φλευρῆ. βιβλ. XXVIII, κεφ. 17.)

Οἱ κανόνες τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, ἀνέθηκαν τὴν τελειωτικὴν κρίσιν τῶν πνευματικῶν προσώπων (ἀνχμφιβόλως τῶν

Ἀνατολικῶν) εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τῆς νέας πρωτευούσης, καθὼς καὶ ἡ τοπικὴ τῆς Σαρδικῆς Σύνοδος εἰς τὴν Δύσιν ὥρισε νὰ ἀναφέρωνται εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης· τὸ δὲ θέσπισμα τοῦτο οὐδεμίαν προϋξένησε δυσἀρέσκειαν τοῖς ληγάτοις τοῦ Πάπα, καὶ τοι τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα συνετέλεσαν πρὸς ἀνύψωσιν τῆς ἐν τῇ Βασιλευούσῃ καθέδρας.

Κανὼν Θ'. «Εἵτις κληρικὸς πρὸς κληρικὸν πρᾶγμα ἔχοι, μὴ ἐγκαταλιμπανέτω τὸν οἰκεῖον Ἐπίσκοπον, καὶ ἐπὶ κοσμικὰ δικαστήρια κατατρεχέτω. Ἀλλὰ πρότερον τὴν ὑπόθεσιν γυμναζέτω παρὰ τῷ ἰδίῳ Ἐπισκόπῳ· ἤγουν γνώμη αὐτοῦ τοῦ Ἐπισκόπου, παρ' οἷς ἂν τὰ ἀμφότερα μέρη βούλωνται, τὰ τῆς δίκης συγκροτεῖσθαι. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήτοι, κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποκείσθω. Εἰ δὲ καὶ κληρικὸς πρᾶγμα ἔχοι πρὸς τὸν ἴδιον, ἢ καὶ πρὸς ἕτερον Ἐπίσκοπον, παρὰ τῇ Συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας δικαζέσθω. Εἰ δὲ πρὸς τὸν αὐτῆς ἐπαρχίας Μητροπολίτην Ἐπίσκοπος, ἢ κληρικὸς ἀμφισβητοίη, καταλχυμβανέτω, ἢ τὸν Ἐξάρχον τῆς διοικήσεως, ἢ τὸν τῆς Βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως Ὁρόνον, καὶ ἐπ' αὐτῷ δικαζέσθω.»

Ἀλλ' οἱ ληγάτοι δὲν ἠδύναντο μετ' ἀδιαφορίας νὰ παραδεχθῶσι τὸν κανόνα περὶ τῶν δευτερείων τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ὁρόνου· ἐτέθη δ' ὁ κανὼν αὗτος, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ αὐτῶν, δημοφύχως ὑπὸ πάντων τῶν Πατέρων τῆς Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐπὶ τῶν τελευταίων συνεδριάσεων.

Κανὼν ΚΗ'. «Πανταχοῦ τοῖς τῶν Ἁγίων Πατέρων ὄροις ἐπόμενοι, καὶ τὸν ἀρτίως ἀναγνωσθέντα κανόνα τῶν ἐκατὸν πεντήκοντα Θεοφιλεστάτων Ἐπισκόπων, τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς μνήμης μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίδι Κωνσταντινουπόλει νέᾳ Ῥώμῃ, γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὀρίζομεν τε καὶ ψηφίζομεθα περὶ τῶν πρεσβείων τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης. Καὶ γὰρ τῷ Ὁρόνῳ τῆς Πρεσβυτέρως Ῥώμης διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ

Πατέρες εικότως ἀποδεδώκασιν τὰ πρεσβεῖα. (Πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν ἰδιαιτέραν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου, ὡς ἐξηγοῦντος ἡμῖν τὴν ἀρχὴν τῶν πρεσβεῖων τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας· λέγει τουτέστιν ὅτι ἐδόθησαν αὐτῇ ταῦτα, κατὰ τὴν μαρτυρίαν αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ χάριν τῆς διαδοχῆς τοῦ Ἀγίου Πέτρου, διότι τότε ὁ τῆς Ἀντιοχείας εἶναι ἔτι ἀρχαιότερος, ἀλλ' ἀπλῶς διότι ἡ Ῥώμη ἦτο πρωτεύουσα τῆς Αὐτοκρατορίας). Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα Θεοφιλέστατοι Ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας Ῥώμης ἀγιωτάτῳ θρόνῳ, εὐλόγως κρίναντες, τὴν βασιλεία καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβεῖων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι Ῥώμῃ, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. Καὶ ὥστε τοὺς τῆς Ποντικῆς, καὶ τῆς Ἀσιανῆς, καὶ τῆς Θρακικῆς διοικήσεως Μητροπολίτας μόνους, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς Ἐπισκόπους τῶν προειρημένων διοικήσεων, χειροτονεῖσθαι ὑπὸ τοῦ προειρημένου ἀγιωτάτου θρόνου τῆς κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας· δηλαδὴ ἐκάστου Μητροπολίτου τῶν προειρημένων διοικήσεων, μετὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας Ἐπισκόπων χειροτονοῦντος τοὺς τῆς ἐπαρχίας Ἐπισκόπους, καθὼς τοῖς θείοις κανόσι διηγόρευται. Χειροτονεῖσθαι δὲ, καθὼς εἴρηται, τοὺς Μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Ἀρχιεπισκόπου, ψηφισμάτων συμφώνων, κατὰ τὸ ἔθος, γινομένων, καὶ ἐπ' αὐτὸν ἀναφερομένων.»

Οἱ ληγάτοι ἐφάνέρωσαν οὐ μόνον ὅτι δὲν συναινοῦσιν, ἀλλὰ μάλιστα καὶ ὅτι ἔχουσιν ὑποψίαν περὶ τῆς ἐκουσίας ἐπικυρώσεως τοῦ κανόνος τούτου ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν Πατέρων· ἤναγκάζοντο ὅμως νὰ ἀκούωσι παρ' αὐτῶν, ὅτι οὐδεὶς τούτων ἐβιάσθη ἐνώπιον πάσης τῆς Βασιλικῆς συγκλήτου, ἥτις, καὶ τοὶ ἐναντιούμενων τῶν Ῥωμαίων, ἀνεγνώρισεν ὡς πραγματικὴν τὴν συνοδικὴν ταύτην ἀπόφασιν. Ἄξιον δὲ προσοχῆς καὶ τοῦτο·

ὅταν οἱ ληγάτοι τοῦ Πάπα ἤθελον νὰ ἀνατρέψωσι τὸν ὀρισμὸν τοῦτον διὰ τῶν κανόνων τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, συνηγορούντων δὴθεν ὑπὲρ τῶν προνομίων τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, τότε τὰ παρ' αὐτῶν σταλέντα ἀντίγραφα εὐρέθησαν μὴ συμφωνούντα τοῖς Ἑλληνικοῖς πρωτοτύποις, τοιαύτην δ' ἀπάτην εἶχεν ἀποδείξει πρότερον καὶ ἡ ἐν Καρθαγένῃ σύνοδος. — Ἐν τοῖς Ῥωμαϊκοῖς ἀντιγράφοις φέρονται ταῦτα· «Τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ Ἀγίων Πατέρων κανὼν ἕκτος. Ἡ Ἐκκλησία Ῥώμης πάντοτε ἔσχε τὰ πρωτεῖα. ἔχει τοιγαροῦν καὶ ἡ Αἴγυπτος, ὥστε τὸν Ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας πάντων ἔχειν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ Ῥώμης Ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν.»

Ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς δ' ἀντιγράφοις οὐδὲ λέξις μνημονεύεται περὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν πρωτείων, ἀλλ' ἀπλῶς φέρεται· «Τὰ ἀρχαῖα ἔθνη κρατεῖτω, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει, ὥς τε τὸν Ἀλεξανδρείας Ἐπίσκοπον πάντων ἔχειν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ Ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν. Ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἐπαρχίαις, τὰ πρεσβεῖα σώζεσθαι ταῖς Ἐκκλησίαις.»

Μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν κανόνων τῆς πρώτης καὶ τῆς δευτέρας Οἰκουμενικῆς Συνόδου, οἱ Συγκλητικοὶ ἐξέφρασαν τὴν γνώμην αὐτῶν οὕτως, ἐξαιτησάμενοι πρῶτον τῆς συναινέσεως τῶν Ἐπισκόπων· «Ἐκ τῶν πεπραγμένων, καὶ ἐκ τῆς ἐκάστου καταθέσεως, συνορῶμεν, πρὸ πάντων μὲν τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν ἐξαίρετον τιμὴν, κατὰ τοὺς κανόνας, τῷ τῆς πρεσβυτίδος Ῥώμης Θεοφιλεστάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ φυλάττεσθαι· χρῆναι δὲ τὸν ὀσιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Βασιλίδος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης τῶν αὐτῶν πρεσβείων τῆς τιμῆς ἀπολαύειν, καὶ αὐτὸν ἐξ αὐθεντίας ἐξουσίαν ἔχειν τοῦ χειροτονεῖν τοὺς Μητροπολίτας ἐν τε τῇ Ἀσιανῇ, καὶ Ποντικῇ, καὶ Θρακικῇ ταῖς διοικήσεσι κτλ.» Ἄπανα ἡ Σύνοδος ἐβόησεν ἐνώπιον τῶν ληγάτων· «αὕτη δικαία ψῆφος, ταῦτα πάντες λέγομεν· ταῦτα πᾶσιν ἀρέσκει· αὕτη δικαία κρίσις· τὰ τυπωθέντα κρατεῖτω·

αὕτη δικαία κρίσις· πάντα δεόντως ἐτυπώθη· δεόμεθα, ἀπολύσατε ἡμᾶς· ἀπολύσατε ἡμᾶς (ἐκ τῆς Συνόδου)· πάντες τῇ ἀποφάσει ἐμμένομεν· πάντες τὰ αὐτὰ λέγομεν.» Εἰς μάτην οἱ ληγάτοι ὑπεράσπιζον τὰ ὑποτιθέμενα δικαιώματα τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας λέγοντες· «Ὁ Ἀποστολικὸς θρόνος, ἡμῶν παρόντων, προσέταξε πάντα πράττεσθαι· καὶ διὰ τοῦτο, εἴτι δήποτε πρὸ τοῦ δικαστηρίου παρὰ κανόνας τῇ χθὲς ἡμέρᾳ ἐπράχθη ἀπόντων ἡμῶν, τὴν ὑμετέραν ὑπεροχὴν αἰτοῦμεν, ὥστε κελεῦσαι περαιρεθῆναι· ἵνα μὴ φιλονεικία τις ἐξ ἡμῶν ἐγκείται τοῦτοις τοῖς ὑπομνήμασιν, ἀλλὰ γινώσκειν ἡμᾶς σαφῶς, τί τῷ Ἀποστολικῷ, καὶ πάσης Ἐκκλησίᾳ προὔχοντι Ἐπισκόπῳ ἐνεγκεῖν.» Ἀπήντησε δ' αὐτοῖς ἐν ὀνόματι πάσης τῆς τῶν 630 Ἐπισκόπων Συνόδου ὁ Σεβαστείας Ἰωσήφ, ὅτι πάντες ἐμμένουσιν εἰς τὴν αὐτὴν γνώμην, οἱ δὲ Συγκλητικοὶ ἐπεβεβαίωσαν, ὅτι ὁ ὀρισμὸς οὗτος εἶναι κοινὸς πάσης τῆς Συνόδου, εἰπόντες· «ὅσα διελαλήσαμεν, πάντα ἡ Σύνοδος ἐκύρωσε·» ἥτις μετὰ τοῦς λόγους τούτους διελύθη. (pag. 187, 188.)

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Λέων ὁ μέγας δὲν ἐπῆρθη ἐκ τῶν ἐκφράσεων τῆς συνοδικῆς ἐπιστολῆς, οὐδ' ἐδέχετο τὸν τίτλον τοῦ Ἐπισκόπου πάσης τῆς Οἰκουμένης, ὃν οἱ ληγάτοι αὐτοῦ κατέβαλλον πᾶσαν προσπάθειαν ἵνα ἐπικυρώσωσιν αὐτῷ, ἀλλ' ἐν ταῖς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν Ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιον ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ὑπερασπίζετο μόνον τὰ προνόμια τῶν ἀρχαίων Ἀποστολικῶν Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ὧν ἡ μὲν πρώτη, κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ, εἶναι σπουδαία διὰ τὴν ἀξίαν τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, μαθητοῦ τοῦ Πέτρου, ἡ δὲ δευτέρα διὰ τὸ ἐν αὐτῇ κήρυγμα τοῦ μακαριωτάτου Ἀποστόλου Πέτρου, δι' ὃ ἤρξατο πρῶτον ἐκεῖ καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα, καὶ παρεκάλει νὰ μὴ παραβῇ ὁ Ἀνατόλιος τοὺς ἀρχαίους κανόνας τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου, οὗς σέβεται πᾶσα ἡ Ἐκκλησία, ἀρπάζων ὑπὲρ ἑαυτοῦ τὰ πρωτεῖα ἐπὶ τῶν ἄλλων, ἵνα μὴ, τιμὰς θηρεύων, στερηθῇ τοῦ ἰδίου στεφάνου. Ἐν-

ταῦθα οὐδὲ λέξις ὑπάρχει περὶ τῆς Οἰκουμενικῆς ἐξουσίας τοῦ Ῥώμης Ἐπισκόπου (T. 9. Concil. pag. 216).

Ἄλλ' οὐδ' αἱ πρὸς τοὺς ἐν Ἐφέσῳ καὶ Χαλκηδόνι συνελθόντας ἐπιστολαὶ Λέαντος τοῦ μεγάλου ἔχουσι τὸ ὑπεροπτικὸν ἐκεῖνο πνεῦμα, ὅπερ ἐδείκνυον οἱ ληγάτοι αὐτοῦ· λέγει μὲν ὁ Λέων ἐν αὐταῖς ὑπὲρ τῶν προνομίων τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας, ἀλλ' ἐννοεῖ μόνον τὰ πρωτεῖα καὶ τὸ πλήρες τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἴδου τί ἔγραφεν εἰς Ἐφέσον.

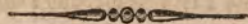
«Λέων Ἐπίσκοπος, τῇ ἀγίᾳ Συνόδῳ τῇ ἐν Ἐφέσῳ συνελθούσῃ, ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ἡ τοῦ Ἱμερωτάτου Βασιλέως εὐαγεστάτη πίστις, εἰδυῖα μάλιστα τοῦτο τῇ δόξῃ αὐτῶν διαφέρειν, εἶγε κατὰ τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν μηδεμιᾶς πλάνης βλαστὸς ἀναφύοιτο, τοῦτο τοῖς θεοῖς δόγμασι τὸ σέβας ἀπένειμεν· ὥστε πρὸς ἀποτέλεσμα τῆς θείας διατυπώσεως, τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας ἐπιθεῖναι τὸ κύρος· ὡς ἂν ἀπ' αὐτοῦ τοῦ μακαρίτου Πέτρου βουλομένη γενέσθαι κατὰδηλον τὸ ἐν τῇ τούτου ὁμολογίᾳ ὑμνούμενον. Ὅτε γὰρ λέγοντι τῷ Κυρίῳ τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι; διαφόρους μὲν τινων ἔφασαν οἱ μαθηταὶ εἶναι τὰς δόξας· ὀπηνῆκα δὲ ἐπύθετο παρ' αὐτῶν· αὐτοὶ τί πιστεύοιεν, ὁ τῶν Ἀποστόλων ἀρχηγός, τὸ πλήρες τῆς πίστεως βραχεῖ λόγῳ περιλαβὼν, «Σὺ εἶ, φησὶν, ὁ Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος,» δι' ἣν ἀπόκρισις αὐτῷ τῷ Ἀποστόλῳ παρ' αὐτοῦ γίνεται τοῦ Δεσπότη· «σὺ εἶ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν·» σφόδρα οὖν τῆς ἁρμονίας τῆς τοιαύτης οἰκοδομῆς ἐστὶν ἀλλότριος, ὅς τις καὶ τὴν τοῦ μακαρίου Πέτρου ὁμολογίαν οὐ δέχεται, καὶ τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ ἀντιλέγει. Ἄλλ' ἐπειδὴ περ, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, καὶ τῆς τῶν τοιούτων θεραπειᾶς οὐκ ἔστι παραμελεῖν, καὶ ὁ εὐσεβὴς δὲ, καὶ φιλόχριστος Βασιλεὺς, εὐσεβῶς ἄμω, καὶ εὐλαβῶς ἔχων, τὴν τῶν Ἐπισκόπων ἀθροισθῆναι Σύνοδον ἐβουλήθη, ὥστε κρίσει τελειοτέρᾳ δυνήθῃναι πᾶσαν ἀπαλείφειν πλάνην, τοὺς

ἀδελφοὺς ἡμῶν Ἰούλιον τὸν Ἐπίσκοπον, καὶ Ρενάτον τὸν Πρεσβύτερον, καὶ τὸ τέκνον μου Ἰλάριον τὸν διάκονον, καὶ μετὰ τούτων Δουλίτιον τὸν ἐμὸν νοτάριον, δοκιμασθείσας ἡμῖν τῆς αὐτῶν πίστεως, ἀπεστείλαμεν· οἵτινες εἰς τᾶξιν ἐμὴν τῇ ἁγίᾳ τῆς ἡμῶν ἀδελφότητος συνόδῳ παρέσονται καὶ τὰ τῇ κοινῇ μεθ' ὑμῶν γνώμῃ τὰ κατὰ Θεὸν ἀρέσκοντα ψηφιοῦνται.» (T. 8. Concil, pag. 37).

Πρὸς δὲ τὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, τὴν ἐν Χαλκηδόνι συγκροτηθεῖσαν, ἔγραφεν ὁ Πάπας· «Ἐμοὶ μὲν ἦν εὐκαταῖον, ἀγαπητοί, κατὰ τὴν παρούσαν διάθεσιν τῷ ἡμετέρῳ συστήματι, τοὺς τοῦ Κυρίου πάντας ἱερέας ἐν ἐνὶ ζήλῳ τῆς καθολικῆς πίστεως συνεστάναι καὶ μηδένα πρὸς χάριν, ἢ φόβον βιωτικῆς δυναστείας τὸ φαῦλον αἰρούμενον, τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας ἐκτρέπεσθαι. Ἀλλ' ἐπειδὴ πολλὰ συμβαίνει πολλάκις τὰ θυνάμενα μετάνοιαν ἐμποιεῖν, καὶ ὁ ἔλεος τοῦ Θεοῦ νικᾷ τῶν ἀμαρτανόντων τὰ πλημμελήματα, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τῆς τιμωρίας ἐν ἀναρτήσει καθίσταται, ὅπως ἂν χώραν σχεῖν ἡ διόρθωσις δυνηθῇ, περιπτύσσεσθαι δίκαιον πλήρες εὐσεβείας ὑπάρχον τοῦ γαληνοτάτου Βασιλέως τὸ βούλημα· δι' οὗ τὴν ἁγίαν ὑμῶν ἀδελφότητα πρὸς ἀνατροπὴν μὲν τῶν ἐπιβουλῶν τοῦ διαβόλου, τῆς δὲ ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης ἀνάκτησιν συνελθεῖν ἐβουλήθη, φυλαττομένων τῷ θρόνῳ τοῦ μακαριωτάτου Πέτρου τοῦ Ἀποστόλου τῶν τε δικαίων, καὶ τῆς τιμῆς ἐπὶ τοσοῦτον, ὥς καὶ ἡμᾶς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς τοῦτο δι' οἰκείων προτραπῆναι γραμμάτων, ἐφ' ᾧ τε τὴν οἰκείαν παρουσίαν ἡμᾶς παρασχεῖν τῇ ἁγίᾳ Συνόδῳ· ὅπερ μὲν οὖν οὐκ ἡδύνατο, οὐδὲ ἡ ἀνάγκη τοῦ καιροῦ, οὐδὲ μὴν τις ἐπιτρέψαι συνήθεια. Πλὴν ἐν τούτοις τοῖς ἀδελφοῖς, τουτέστι, Πασχασίνῳ, καὶ Λουκηνσίῳ τοῖς Ἐπισκόποις, καὶ Βονιφατίῳ, καὶ Βασιλείῳ τοῖς πρεσβυτέροις, τοῖς ἀπεσταλμένοις ὑπὸ τοῦ θρόνου τῶν Ἀποστόλων, ἐμὲ τῆς Συνόδου προσδρεύειν ἡ ἡμῶν ἀδελφότης ἡγείσθω· μὴ κεχωρισμένης ὑμῶν τῆς ἐμῆς παρουσίας· ὅς τις διὰ τῶν τοποτηρητῶν ὑμῖν πάρειμι

τῶν ἐμῶν, καὶ διὰ τοῦ κηρύττειν τὴν καθολικὴν πίστιν οὐκ ἀπολείπομαι· ὥς ὑμεῖς τοὺς ἀγνοεῖν μὴ δυναμένους, τί περὶ τῆς ἀρχαίας πιστεύομεν παραδόσεως, ἀμφιβάλλειν μὴ δύνασθαι, ποία τις ἐπιθυμία ὑμῖν καθέστηκεν.» (Τ. 9. pag. 84.)

Οὕτως ἐξεφράζετο εἰς τῶν τότε δικσήμεων ποιμένων, ὅστις φαίνεται μὲν φροντίζων νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀξίαν τῆς ἐαυτοῦ καθέδρας, δὲν ἐπιλανθάνεται ὅμως καὶ τῆς ἀξίας τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ ζητεῖ νὰ δικαιώσῃ ἐνώπιον αὐτῆς τὴν πίστιν αὐτοῦ, καὶ οὐχὶ ν' αὐξήσῃ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπέδιδον αὐτῷ οἷτε Βασιλεῖς καὶ οἱ Ἐπίσκοποι τὴν πρέπουσαν τιμὴν, ὡς πρεσβυτέρῳ τῶν Ἐπισκόπων τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ πιστῷ ἐρμηνευτῇ τῶν ἁγίων αὐτῆς δογμάτων.

Ἐκτος Αἰών.

ΠΕΜΠΤΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΕΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Ἡ καταστροφὴ τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας ἐν τῇ Δύσει ὑπὸ βαρβάρων λαῶν, ὧν οἱ πλείστοι ἦσαν ὀπαδοὶ τῆς αἱρέσεως τοῦ Ἀρείου, καὶ ἡ μετὰ τοῦτο ὑποταγὴ τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Ῥώμης διὰ τῶν ὅπλων τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανῶ, δὲν συνέτρεχε πάντοτε τοὺς Ἐπισκόπους Ῥώμης κατὰ τὴν ἔκτην ἐκκονταετηρίδα· διότι οἱ βασιλεῖς τῶν Γόθων καὶ οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες συμμετεῖχον τῆς ἐκλογῆς αὐτῶν καὶ ἐστερέουν αὐτοὺς ἐπὶ τῆς καθέδρας. Οἱ Πάπαι παρουσιάζοντο πολ-
λάκις ὡς ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τῶν βαρβάρων δυναστῶν ἐν Κων-
σταντινουπόλει. Οὕτως Ἰωάννης ὁ Α΄ ἐστάλη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Θεοδορικοῦ, ἵνα ἐξαιτήσῃται τὴν ἐλευθερίαν τῆς τῶν Ἀρειανῶν ὁμολογίας ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, εἰ καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἀντέβαινε τῷ ἀξιώματι τοῦ πρωτοβάθμου Ἐπισκόπου τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας· ὁ Ἰωάννης ὁμοίως ὑπεδέχθη μετὰ με-
γάλης τιμῆς ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστίνου, ἔστεφεν αὐτὸν διὰ τὴν βασιλείαν, καὶ ἐτέλεσε λειτουργίαν Λατινιστὴ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας. — Μετ' ὀλίγα δ' ἔτη, ὁ Πάπας Ἀγα-
πητὸς ὁ Β΄ ἐστάλη πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸν ὡς πρεσβευτὴς ὑπὲρ τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ τοῦ Βασιλέως τῶν Γόθων (Θεοδάτου), ὅστις ἐφοβεῖτο τὰ ὅπλα αὐτοῦ· ἀλλὰ, καὶ τοι ἀποτυχὼν περὶ τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις, ἐγένετο ὁμοῦς ὡφε-
λείας πρόξενος περὶ τὰς πνευματικὰς, διότι δὲν ἠθέλησε νὰ

συγκοινωνήσῃ τῷ Πατριάρχῃ τῆς Βασιλευούσης Ἀνθίμῳ, παρὰ τοὺς κανόνες μετατεθέντος διὰ βραδιουργιῶν τῆς Αὐτοκρατορίας Θεοδώρας, ἐκ Τραπεζοῦντος, ἐπειδὴ εἶχε σχέσεις πρὸς Σεβήρον τὸν ψευδοπατριάρχην Ἀντιοχείας καὶ ἄλλους, ἀποβάλλοντας τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν Σύνοδον. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. XXXII κεφ. 5, κεφ. 53.)

Ὁ Ἀγαπητὸς, συναινέσει τοῦ Αὐτοκράτορος, συγκαλέσας ἐν τῇ Βασιλευούσῃ ἅπαντας τοὺς ὀρθοδόξους Ἐπισκόπους καὶ Ἀρχιμανδρίτας, κατεδίκασε τὸν Ἀνθίμον μετὰ τῶν συνενόχων αὐτῷ καὶ κατ' ἐκλογὴν τοῦ Βασιλέως, τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ Δήμου τῆς Βασιλευούσης, ἐχειροτόνησε τὸν Μηνᾶν ἀντ' ἐκείνου, καὶ ἀνήγγειλε ταῦτα τῷ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Πέτρῳ διὰ γράμματος, ἐν ᾧ ἐμαρτύρει ὅτι ὥς ἡ καθάρισις, οὕτω καὶ ἡ ἐκλογὴ ἐγένετο κοινῶς ἀπὸ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ Δήμου, καὶ παρεκάλει ν' ἀναγγείλῃ αὐτῷ καὶ ὁ Πέτρος διὰ τῆς συνήθους ἀπαντήσεως, πῶς ὑποδέχονται τὴν κρίσιν τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας. Ὁ Πέτρος συγκαλέσας μικρὰν Σύνοδον ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐπεθεώρησε τὴν ἀπόφασιν ταύτην, καὶ εὐρὼν ὀρθὴν, ἐπεκύρωσεν αὐτήν, συναινέσει τῶν Ἐπισκόπων αὐτοῦ, μὴ παραδεξάμενος ἀπλῶς καὶ ἄνευ ἐρεύνης τὰς πράξεις τοῦ Πάπᾱ καὶ αὐτὰς ἔτι τὰς συνοδικάς. Κοιμηθέντος δὲ ταχέως τοῦ Ἀγαπητοῦ ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, ὁ Μηνᾶς προέδρευε τῆς μικρᾶς Συνόδου, ἣτις κατεδίκασεν ὀριστικῶς τοὺς αἵρετικούς, ἔχων ἐκ δεξιῶν μὲν τοὺς μετὰ τοῦ Ἀγαπητοῦ ἐλθόντας Ἐπισκόπους ἐκ Ρώμης καὶ ἀντιπροσωπεύοντας ἅπασαν τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ἐξ εὐωνόμων δὲ τοὺς οὕτω δὴ λεγομένους ἀποκρισιαρίους, ἥτοι ἐπιτρόπους τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, διότι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐκάνονισεν νὰ παρευρίσκωνται πάντοτε ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, καὶ τούτων, ὥς καὶ τοῦ Πάπᾱ, τοιοῦτοι ληγάτοι, οἵτινες ἦσαν οἱ πλεῖστοι διάκονοι, ἕνεκα τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀναγκῶν τῶν Ἐπαρχιῶν ἐκάστου τούτων· οὕτω δὲ μετέπειτα καὶ αὐτὸς ὁ Πάπᾱς Γρηγόριος ὁ μέγας διέτριψε

πολὸν χρόνον ὡς ἀποκρισιάρχιος ἐν Κωνσταντινουπόλει. (Ἱστορ. Πατριάρχ. Ἱεροσολ. Δοσιθέου, βιβλ. Ε', κεφ. 10, 16.)

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάπαν Ἀγαπητὸν ἀναφορᾷ τῶν ὀρθοδόξων μοναχῶν, ὡς καὶ ἐν τῇ πρὸς τὸν Πατριάρχην Μηνᾶν ἐπιστολῇ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων, καὶ ἐν καιρῷ τῶν συνοδικῶν ἔργων, οὗτοι ὠνομάσθησαν ἐξίσου, «ἀγιώτατοι, μακαριώτατοι, πατέρες πατέρων καὶ Οἰκουμενικοὶ Πατριάρχαι,» μόνῃ δὲ διαφορᾷ ὑπῆρχεν ἡ παλαιὰ καὶ νέα Ῥώμη· διότι ὁ τίτλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ, ὅστις εἰσῆχθη εἰς χρῆσιν, ἰδίως ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, ἐκ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ, δὲν ἐσήμαινε τὸν ἐξουσιάζοντα ἐφ' ὅλης τῆς οἰκουμένης Ἐπίσκοπον, ἀλλὰ μόνον τὸ ὀνομαστὸν τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας, ἐξαιρετικῶς γνωστῆς οὔσης εἰς πάντα τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, καθὼς ὀνομάζονται οἰκουμενικοὶ διδάσκαλοι καὶ ὁ Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος, ὁ Χρυσόστομος, καθὼς αὐτὸς ὁ Χρυσόστομος ὠνόμαζε τὸν Φλαβιανόν, καὶ καθὼς μέχρι τοῦ νῦν προσαγορεύουσι τὸν Κωνσταντινουπόλεως *Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην*, καὶ τοὶ μὴ ὑπεξοῦσι αὐτῷ, οἱ λοιποὶ Πατριάρχαι. Τὸν δ' Ἀλεξανδρείας προσαγορεύουσι λέγοντες ἔτι «πατέρα πατέρων, Ἀρχιερέα Ἀρχιερέων, Ποιμένα Ποιμένων, τρεῖσκαιδέκατον τῶν Ἀποστόλων καὶ κριτὴν τῆς Οἰκουμένης.»

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀγαπητοῦ, ὁ Βασιλεὺς τῶν Γότθων Θεοδότος διέταξε νὰ ἐκλέξωσι διάδοχον αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ τὸν Σιλβέριον, ἀλλ' ἡ Αὐτοκράτειρα Θεοδώρα ὑπεσχέθη τῷ διακόνῳ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας Βιγίλιῳ, εὐρισκομένῳ τότε ἐν Κωνσταντινουπόλει, νὰ ἐγκαθιδρύσῃ αὐτὸν ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ἐὰν ἀπορρίψῃ τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον καὶ ἔλθῃ εἰς κοινωνίαν μετὰ τῶν ψευδοπατριαρχῶν τῆς Βασιλευούσης, τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς Ἀντιοχείας. Ὁ Βιγίλιος, συναινέσας εἰς τοῦτο, ἔδειξεν ἐν Ῥαβέννῃ τὸ περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ βασιλικὸν θέσπισμα τῷ Βελισσαρίῳ, καὶ ἀνεβιβάσθη παρ' αὐτοῦ παρανόμως ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ἀντὶ τοῦ Σιλβερίου· ἀλλ'

ἔπειτα ἐπλήρωσε βαρέως τὴν φιλοδοξίαν ἑαυτοῦ, διότι καὶ οὗτος ὑπέστη μεγάλας ταλαιπωρίας ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἔνθα προσελήθη πρὸς διάσκεψιν ἐπὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, ἥτοι συγγραφῶν τῶν τριῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων, αἵτινες, καὶ τοὶ μὴ ἀπορρήφθῃσαι ὑπὸ τῶν ἐν Χαλκηδόνι πατέρων ἀπεδείχθησαν ἑτερόδοξοι. (Ἱστορ. Φλευρῆ. βιβλ. XXXII κεφ. 57.)

Οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἀγαπῶσι τὴν πέμπτην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, τὴν συγκροτηθεῖσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, διαμένοντος μὲν ἐκεῖσε τοῦ Πάπα Βιγιλίου, μὴ παρουσιασθέντος δὲ προσωπικῶς ἐν αὐτῇ, καὶ καταδικάσασαν τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, διότι ἡ Σύνοδος αὕτη ἐταπείνωσε τὴν παπικὴν ἐξουσίαν. — Οὗτοι οὐ μόνον δὲν διεφύλαξαν Ἑλληνιστὶ τὰ πρακτικὰ ταύτης, διότι βεβαίως ἦσαν αὐτοῖς εἰς ἄκρον δυσάρεστα, ἀλλὰ μάλιστα ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν ἱερῶν συνόδων ἀφῆρσαν ὅσα χωρία καθήπτοντο τῆς τιμῆς τοῦ Βιγιλίου, ἢ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου. — Ἡ Σύνοδος ἤρξατο κατὰ τὸ 553 ἔτος ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν τριῶν Πατριαρχῶν, τοῦ Κωνσταντινουπόλεως Εὐτυχίου, τοῦ Ἀλεξανδρείας Ἀπολλιναρίου, τοῦ Ἀντιοχείας Δόμνου ἢ Δομνίνου, τῶν τοποτηρητῶν τοῦ Εὐστοχίου Ἱεροσολύμων καὶ 168 Ἐπισκόπων, διὰ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ γράμματος τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ, ἐν ᾧ ἐξετίθετο ὁ τρόπος, καθ' ὃν αἱ πρῶται τέσσαρες Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι συνεκαλέσθησαν ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων, (καὶ οὐχὶ ὑπὸ τῶν Παπῶν, τοῦτο δὲ θεμελιούται τῷ ὄντι ἐπὶ ἱστορικῶν γεγονότων). Προέδρους δὲ τῆς ἐν Ἐφέσῳ ὡνόμαζεν ὁ Αὐτοκράτωρ οὐ μόνον τὸν Πάπαν Κελεστίνον, ἀλλ' ἔλεγεν ἐπίσης καὶ «τοὺς ἁγίους Πατέρας Κελεστίνον καὶ Κύριλλον» ὁμιλῶν δὲ περὶ τῶν αἰτίων τῆς συγκροτήσεως τῆς παρούσης πέμπτης Συνόδου, προσέθηκεν, «ὁ μὴ συναινῶν εἰς τὰ ἀποφασισθέντα παρὰ τῶν τεσσάρων πρώτων Οἰκουμενικῶν συνόδων, οἷοσδήποτε εἶναι τὴν ἀξίαν, ὑπόκειται τῷ ἀναθέματι» (ὑπηνίττετο δὲ διὰ τούτων τὸν Βιγίλιον, μὴ θέλοντα νὰ

συμμετάσχη τῆς Συνόδου). Ἐὰν δέ τις, ἐρωτηθεὶς περὶ τῆς ὁρθῆς πίστεως, βραδύνη νὰ ἀπαντήσῃ, τοῦτο οὐδὲν ἄλλο σημαίνει, εἰμὴ ἀποποιήσιν τῆς ὁρθῆς ὁμολογίας· διότι ἐν ταῖς περὶ πίστεως ἐρωτήσεσι καὶ ἀπαντήσεσιν οὔτε πρῶτος, οὔτε δεύτερος ὑπάρχει, ἀλλ' ὁ εὗρεθεὶς ἐτοιμότερος εἰς τὴν ὁρθὴν ὁμολογίαν, οὗτος εἶναι καὶ εὐαρεστότερος τῷ Θεῷ (Tom. 12 Concil. pag. 13.)

Μετὰ τοῦτο ἀνεγνώσθησαν καὶ αἱ ἀμοιβαῖα τοῦ Πατριάρχου Εὐτυχίου καὶ τοῦ Πάπα Βιγιλίου ἐπιστολαί, δι' ὧν ἡ πρώτη ἐπεγράφετο οὕτω· «τῷ τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ, καὶ μακαριωτάτῳ κυρίῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ Βιγιλίῳ, Εὐτύχιος, ἰδόντες ὁπότε ἄγαθὴν αἰτία ἐστὶν ἡ τοῦ Θεοῦ εἰρήνη, φρουροῦσα τὰς καρδίας καὶ τὰ νοήματα τῶν πιστῶν, καὶ συνάγουσα αὐτοὺς εἰς τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν, ἐν τῇ περὶ τῆς ὁρθῆς πίστεως ὁμολογίᾳ, καὶ τῇ τῶν Θεῶν ἐντολῶν κατορθώσει, καὶ τὸν Θεὸν εὐμενῇ καθιστῶσα τοῖς εἰς τὰ ὁρθὰ ὁμολοῦσιν· διὰ τοῦτο σπουδάζοντες τὴν ἑνωσιν φυλάξαι πρὸς τὴν Καθολικὴν καθεδρὰν τῆς ἡμετέρας μακαριότητος, φανερὸν ποιούμεν, ὅτι αἰεὶ ἡμεῖς ἐφυλάξαμεν καὶ φυλάττομεν τὴν πίστιν, τὴν ἐξαρχῆς παραδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῖς Ἁγίοις Ἀποστόλοις, καὶ παρ' ἐκείνων ἐν παντὶ τῷ κόσμῳ κηρυχθεῖσαν, καὶ ὑπὸ τῶν Ἁγίων Πατέρων σαφηνισθεῖσαν. — Ὅποτε τοίνυν τὰ προειρημένα πάντα ἐφυλάξαμεν καὶ φυλάττομεν, καὶ ἐν τούτοις συμφωνοῦμεν ἀλλήλοις, ἀναγκαῖον ἐστὶ διαντιβληθῆναι περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων, περὶ ὧν τισὶ ζήτησις ἀνεφύη. Καὶ διὰ τοῦτο αἰτοῦμεν, προκαθημένης ἡμῶν τῆς ἡμετέρας Μακαριότητος, ἀταράχως καὶ μετὰ Ἱερατικῆς πραότητος, τῶν ἁγίων προκειμένων Εὐαγγελίων, τὰ αὐτὰ κεφάλαια ἐν μέσῳ προτιθέμενα κοινῷ τρανωτάτῳ ζητηθῆναι, καὶ ἀντιβληθῆναι, καὶ πέρας ἐπιτεθῆναι τῇ ζητήσει Θεῷ ἀρέσκον, καὶ σύμφωνον τοῖς παρὰ τῶν ἁγίων τεσσάρων συνόδων ὁρισθεῖσιν. — Τούτοις δὲ καὶ ὑπεσημηνάμεθα καὶ ὑπογραφή·

ἐρρώμενος ἐν Κυρίῳ ὑπερεύχου ἡμῶν, Ἀγιώτατε καὶ Μακαριώτατε Ἀδελφέ.» (pag. 19—21.)

Ὁ Βιγίλιος ἀπεκρίθη τῷ Ἀγιωτάτῳ Ἀδελφῷ Εὐτυχίῳ καὶ τοῖς Ἐπισκόποις τοῖς ὑπ' αὐτὸν διατελοῦσιν, ἐνδεικνύων τὴν ἐπὶ τούτοις συναίνεσιν αὐτοῦ, ἡ δὲ Σύνοδος, μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῶν γραμμάτων τούτων, ἐθέσπισεν, ἵνα ὁ Πατριάρχης καὶ τινες τῶν Ἐπισκόπων ὑπάγωσι νὰ προσκαλέσωσι τὸν Βιγίλιον εἰς τὰς συνεδριάσεις· ἀλλ' εἰς τὴν πρόσκλησιν αὐτῶν ἀπήντησεν ὅτι ἀσθενεῖ καὶ ὑπέσχετο νὰ φανερώσῃ τὴν ἐαυτοῦ γνώμην τῇ ἐπαύριον. (pag. 23.)

Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ συνελεύσει οἱ Πατριάρχαι ἐφάνερωσαν τῇ Συνόδῳ, ὅτι ὁ Πάπας δὲν δύναται νὰ ἔλθῃ, προφασιζόμενος ὅτι εἰσὶ πολλοὶ Ἀνατολικοὶ Ἐπίσκοποι μετ' αὐτῶν, ὀλίγοι δὲ Δυτικοὶ μετ' αὐτοῦ, τὴν δὲ περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων γνώμην αὐτοῦ δηλώσει τῷ Βασιλεῖ κατ' εὐθεῖαν. Οἱ δὲ Πατριάρχαι ὑπομνήσαντες αὐτῷ, ὅτι ὑπεσχέθη νὰ συνέρχῃται μετ' αὐτῶν, ὅπως γένηται ἡ ἐξέτασις τῶν τριῶν τούτων κεφαλαίων, καὶ ὅτι εἶναι ἀπρεπὲς ἡ ἀναβολὴ τῆς συνελεύσεως τῶν Ἀνατολικῶν ἕνεκα τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων, διότι οὔτε ἐπὶ τῶν προηγησαμένων Οἰκουμενικῶν Συνόδων εὐρέθησάν ποτε πλείονες τῶν δύο ἢ τριῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων, νῦν δὲ πάρεστιν ἡ Μακαριότης αὐτοῦ καὶ πολὺ πλείονες ἔκ τε Ἰταλίας καὶ ἐξ Ἀφρικής, ἔτι δὲ ὅτι διὰ τοῦτο κρεῖττόν ἐστιν ἡ διάλυσις τῆς ὑποθέσεως ταύτης μετὰ τῆς προσηκούσης ἀγάπης διὰ κοινοῦ ἐγγράφου ὅρου, ἐπέραναν τὸν λόγον εἰπόντες· «Εἰδὲ οὐ θελήσεις κατὰ τὰ δόξαντα, καὶ γραφέντα συνελθεῖν, γινωσκέτω ἡ Μακαριότης σου, ὅτι ἡμεῖς συνερχόμεθα εἰς ἐν, καὶ φανεροῦμεν τὴν γνώμην ἡμῶν, διότι οὐ δίκαιον, οὔτε τὸν Βασιλέα, οὔτε τοὺς πιστοὺς σκανδαλίσαι διὰ τῆς βραδύτητος, ἥτις γίνεται περὶ τὴν ἀπόκρισιν. (pag. 24. 25.)

Οἱ δὲ μεγιστᾶνες, οἱ ἀποσταλέντες πρὸς τὸν Πάπαν ὑπὸ τοῦ Βασιλέως, ἐδήλωσαν ἐπίσης τῇ Συνόδῳ, ὅτι προέτρεπον

τὸν Βιγίλιον, καὶ μάλιστα εἶπον αὐτῷ ἵνα ὀρίσῃ οἷαν προθεσμίαν ἐπεθύμει μέχρι τῆς ἐμφανίσεως αὐτοῦ εἰς τὴν Σύνοδον· ἀλλ' οὗτος ἔμεινεν ἀκλόνητος, καὶ διὰ τοῦτο προσεκάλεσαν τοὺς Πατριάρχας, καὶ τοὺς Ἐπισκόπους νὰ συνέλθωσι καὶ χωρὶς αὐτοῦ καὶ ποιήσωσιν ἑναρξιν τῶν διασκέψεων, ὅπερ καὶ ἀπεφασίσθη παρ' αὐτῶν ἐπὶ τῆς τρίτης πράξεως, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς σταθερᾶς τηρήσεως τῶν κανόνων τῶν τεσσάρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων. (pag. 27.)

Καὶ οὕτως ἰδοὺ παράδειγμα οἰκουμενικῆς συνόδου, συγκροτηθείσης παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Πάπα καὶ ἐνεργούσης χωρὶς αὐτοῦ, καὶ τοι ὄντος ἐν τῇ αὐτῇ πόλει. Ἐπὶ δὲ τῆς ἐβδόμης συνεδριάσεως ἀνεγνώσθησαν αἱ πρὸς διαφόρους ἐπιστολαὶ τοῦ Βιγιλίου σταλεῖσαι εἰς τὴν Σύνοδον ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος εἰς ἀπόδειξιν, ὅτι καὶ ὁ Πάπας ἐφρόνει τὰ αὐτὰ τῇ Συνόδῳ· ἀλλ' ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν πράξεων παρελείφθη πᾶν ὅτι δὲν εὐηρέσται τὸν Βιγίλιον, ὀνομαστὶ δὲ ταῦτα· ἡ ὑπὸ τοῦ βασιλικοῦ μεγιστᾶνος δήλωσις τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ὁ Πάπας ἔπεμψε νὰ προσκαλέσῃ εἰς τὴν οἰκίαν ἐαυτοῦ τὸν Πατριάρχην καὶ τινας τῶν Ἐπισκόπων, ἔτι δὲ πῶς παρεκάλει νὰ κομίσωσι πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τὴν ἐπὶ τοῦ χάρτου ἐκτεθεῖσαν γνώμην αὐτοῦ, καὶ πῶς οὗτοι ἀπεποιήθησαν· παραλείφθη ἐπίσης καὶ ἡ διὰ τοῦ μεγιστᾶνος τούτου δήλωσις τῆς θελήσεως τοῦ Αὐτοκράτορος, διατάξαντος ὅπως ἀφαιρεθῇ τὸ ὄνομα τοῦ Βιγιλίου καὶ μὴ μνημονεύηται ἐν τοῖς διπτύχοις, διὰ τὴν ἐπιμονὴν αὐτοῦ καὶ ἀσυμφωνίαν πρὸς τοὺς Πατέρας, εἰς ὃ συνεφώνησε καὶ ἡ Σύνοδος. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὅμως ἐπεθύμει νὰ φυλάξῃ τὴν ἐνότητα μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας. (Ἰστρ. Φλευρῆ, βιβλ. XXXIII, κεφ. 49.)

Ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδριάσει οἱ συνοδικοὶ Πατέρες ἐξέθησαν ἐν ἐκτάσει τὴν ἀπόφασιν αὐτῶν, ἥτις ἀναφέρεται συντόμως ἐνταῦθα· «Καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ λοιπὸν ἐφάνησαν κατὰ τῆς ἀληθείας βλάβσφημα λαλοῦντες, οἵ τε ἀκόλουθοι τοῦ Νεστορίου διὰ

τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας καὶ Θεοδωρήτου Κύρου, καὶ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἰβᾶ πρὸς Μάρην τὸν Πέρσην, θελήσει Θεοῦ καὶ προστάξει τοῦ Αὐτοκράτορος συνήχθημεν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ τῶν πόλεων· καὶ ἐπειδὴ συνέβη εὐρεθῆναι καὶ τὸν Αἰδουσιμώ-
 τατον Βιγίλιον ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει, καὶ συμφέρει πᾶσι περὶ ἐκείνων τῶν σημειωθέντων ἐν τούτοις τοῖς τρισὶ κεφαλαίοις, ἅπερ πολλάκις ἐγγράφως καὶ ἀγράφως κατέκρινε, καὶ ἐν ὑστέροις συνέθετο ἐγγράφως, συμπαρεῖναι τῇ Συνόδῳ, καὶ συνδιαλεχθῆναι ὁμοῦ μεθ' ἡμῶν, — ἵνα ἐκτεθῇ ὅρος τῆς ἀληθείας παρὰ πάντων ἡμῶν κοινῶς. Ὁ εὐσεβέστατος Βασιλεὺς κατὰ τὴν θέλησιν ἡμῶν παρεκίνησε τόσον ἐκεῖνον, ὅσον καὶ ἡμεῖς συνελθεῖν κοινῶς, πρέπει γὰρ τοῖς ἱερεῦσι, περὶ ὧν ζη-
 τοῦνται κοινῶς, προσφέρειν καὶ κοινὸν ὅρον. Λοιπὸν ἐξ ἀνάγκης ἐζητήσαμεν, ἵνα ἀναπληρώσῃ ἡ αἰδουσιμότης αὐτοῦ τὰς ὑπο-
 σχέςεις, ἃς ἐγγράφως ἐποίησεν, οὐ γὰρ ἐστὶ δίκαιον αὐξάνειν τὸ σκάνδαλον ἐπὶ πλεῖον περὶ τῶν τριῶν κεφαλαίων ἐκείνων, καὶ συγχεῖσθαι τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, περὶ ὧν εἰς μνήμην ἔχομεν αὐτῷ καὶ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα παραδείγματα τῶν Ἀπο-
 στόλων, καὶ τὰς παραδόσεις τῶν Πατέρων· καὶ περ γὰρ καὶ ἦν δυνατόν, τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πλεοναζούσης ἐν ἐκάστῳ τῶν Ἀποστόλων, μὴ ζητεῖν αὐτοὺς ξένην συμβουλὴν περὶ ὧν ἔδει γενέσθαι, ὅμως οὐκ ἠθέλησαν κατὰ ἄλλον τρόπον διορίσαι περὶ τῆς ὑποθέσεως ἐκείνης τῆς τότε κινηθείσης, εἰ ἔδει δηλονότι περιτέμενεσθαι τὰ ἔθνη, πρὶν ἢ συναθροισθῆναι κοινῶς, καὶ βεβαιῶσαι ἕκαστος αὐτῶν τοὺς λόγους αὐτοῦ ταῖς μαρτυρίαις τῆς Ἁγίας Γραφῆς. — Ἀλλὰ καὶ οἱ Ἅγιοι Πατέρες οἱ συνελθόντες κατὰ καιροὺς εἰς τὰς τέσσαρας Ἁγίας (καὶ Οἰ-
 κουμενικάς) Συνόδους, χρώμενοι τοῖς παλαιοῖς παραδείγμασι, κοινῶς περὶ τῶν γενομένων αἵρέσεων, καὶ ζητήσεων ὠκονόμη-
 σαν, ὄντος βεβαίου, ὅτι ἐν ταῖς κοιναῖς διαλέξεσι προβαλ-
 λομένων τῶν ἐξετασθησομένων ἀφ' ἑκατέρων τῶν μερῶν, τὸ φῶς τῆς ἀληθείας ἀποδιώκει τὰ νέφη τοῦ ψεύδους, μήτε δυνατόν

ἔστιν ἐν ταῖς κοιναῖς ἀμφισβητήσεσι τῆς πίστεως φανερωθῆναι κατ' ἄλλον τρόπον τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ ἕκαστος δεῖται τῆς βοηθείας τοῦ πλησίον, καθὼς λέγει ὁ Σολομών ἐν ταῖς παροιμίαις, « Ἀδελφὸς ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρὰ, καὶ ὡς τεθεμελιωμένον βασίλειον » καὶ ὁ Ἐκκλησιαστής λέγει, « Ἀγαθοὶ οἱ δύο ὑπὲρ τὸν ἓνα » καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος μόνος λέγει ὅτι « ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῆς γῆς περὶ παντὸς πράγματος, οὗ ἂν αἰτήσωνται, γενήσεται αὐτοῖς παρὰ τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὗ γὰρ εἰσὶ δύο, ἢ τρεῖς, συνηγμένοι εἰς τὸ ἓν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν. » Καὶ λοιπὸν πολλάκις προσκληθέντος ὑπὸ πάντων ἡμῶν, καὶ ἔτιγε ὑπὸ τῶν ἐνδοξοτάτων κριτῶν τῶν παρὰ τοῦ Εὐσεβεστάτου Αὐτοκράτορος σταλέντων πρὸς αὐτὸν, τοῦ Πάπα Ῥώμης Βιγίλιου, καὶ εἰπόντος ποιήσιν ἀπόκρισιν μόνον κατὰ τῶν τριῶν τούτων κεφαλαίων, καὶ τοιαύτης ἀποκρίσεως ἀκουσθείσης, ἡμεῖς ἔχοντες τὴν νοουθεσίαν τοῦ Ἀποστόλου εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν λέγοντος, ὅτι ἕκαστος περὶ ἑαυτοῦ λόγον δώσει τῷ Θεῷ· καὶ προσέτι φοβούμεθα τὴν κατάκρισιν τὴν ἐπικειμένην οἷς λέγει ὁ Κύριος, « ὃς ἂν σκανδαλίσῃ καὶ ἓνα τῶν μικρῶν τούτων. » κτλ (pag. 222, 223.) Μετὰ δὲ ταῦτα ἡ Σύνοδος ἐκτίθησιν ὅσα ἐπραξε κατὰ τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν τριῶν κεφαλαίων, καὶ ἀναγνωρίζουσα τὰς τέσσαρας Οἰκουμενικὰς Συνόδους, τῆς Νικαίας, Κωνσταντινουπόλεως, Ἐφέσου καὶ Χαλκηδόνος ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς· « Εἴ τις ἐπιχειρήσῃ ἐναντίῳ τοῖς παρ' ἡμῶν εὐσεβῶς διατυπωθεῖσι παραδοῦναι, ἢ διδάξαι, ἢ γράψαι, εἰ μὲν Ἐπίσκοπος εἴη, ἢ ἐν κλήρῳ ἀναφερόμενος, ὁ τοιοῦτος ἀλλότρια ἱερέων, καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως πράττων, γυμνωθήσεται τῆς Ἐπισκοπῆς, ἢ τοῦ κλήρου. » Τοῦτο κυρίως ἀνεφέρετο εἰς τὸν Βιγίλιον, εἰ καὶ ἐσωπῆθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἡ δὲ ὑπογραφή ρξέ (165) Ἐπισκόπων, ἐχόντων ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, ἐπεκύρωσε τὴν συνοδικὴν ἀπόφασιν, καὶ ὁ Βιγίλιος, ὃν καὶ ἐκηρύχθη ἐναντίον τῆς πρώτης αὐτοῦ γνώμης,

ὑπεχρεώθη νὰ πκραδεχθῇ αὐτὴν καὶ μετὰ φανεράς περιφρονήσεως τῆς τιμῆς αὐτοῦ. Οὕτω λοιπὸν ἰδοὺ ἡ οἰκουμενικὴ Σύνοδος καταδικάζει τὸν Πάπαν· τί δὲ ταπεινῶς ἀπήντησεν ὁ Βιγίλιος τῷ ἀγαπητῷ αὐτοῦ ἀδελφῷ Εὐτυχίῳ, ὑπογραφέντι ἐπὶ κεφαλῆς τῆς Συνόδου;

«Τὰ σκάνδαλα, ἅπερ ὁ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐχθρὸς τῷ σύμπαντι κόσμῳ διήγειρεν, οὐδεὶς ἀγνοεῖ· οὕτως ὡς τὸ οἰκεῖον βούλημα πρὸς τὸ ἀνατρέψαι τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ διακειμένην, ἕκαστον φαύλου σκοποῦ τυγχάνοντα, πληρῶσαι οἷω δῆποτε τρόπῳ σπουδάζοντα, οὐ μόνον ἐξ ὀνόματος ἰδίου, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων, διὰ τοῦ λέγειν, ἢ τοῦ γράφειν, διάφορα πλάσασθαι πεποίηκεν εἰς τοσοῦτον, ὅτι ἡμᾶς (τουτέστι τὸν Πάπαν Βιγίλιον) μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ συνεπισκόπων ἡμῶν ἐν τῇ Βασιλίδι πόλει διάγοντας, καὶ ἴσῳ σεβάσματι τὰς τέσσαρας (οἰκουμενικὰς) Συνόδους ἐκδικοῦντας, καὶ ἐν τῇ τῶν τεσσάρων τούτων Συνόδῳ μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ πίστει ἀμώμως διατελοῦντας, τοῖς σοφίσμασι τῆς οὕτω πονηρᾶς πανουργίας, αὐτῶν ἐπεχείρισε διελεῖν· ὥστε ἡμᾶς τοὺς ἐν μιᾷ πίστει δμόφρονας γεγονότας, καὶ ὄντας, καταφρονήσαντας τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης εἰς διχόνοιαν ἀπαχθῆναι. Ἀλλ' ἐπειδὴ Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ὃς ἐστὶ φῶς ἀληθινόν, ὃν σκότος οὐ καταλαμβάνει, πάσης συγχύσεως τῆς ἡμῶν (τοῦ Πάπα) διανοίας ἀποκινηθείσης, πρὸς εἰρήνην τὴν οἰκουμένην ἀνεκαλέσατο καὶ Ἐκκλησίαν, ὥστε τὰ ὀφείλοντα διατυπωθῆναι παρ' ἡμῶν (τοῦ Βιγιλίου), ἀποκαλύπτοντος τοῦ Κυρίου, καὶ τῆς ἀληθείας ἀνιχνευθείσης, σωτηριωδῶς πληρωθῆναι. Διὰ τοῦτο γινωσκέτω ὑμῶν σύμπασα ἡ ἀδελφότης, ὅτι περ τὰς τέσσαρας Συνόδους, τουτέστι τὴν ἐν Νικαίᾳ, τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην καὶ τὴν ἐν Χαλκηδόνι σὺν αὐτοῖς ἡμῖν ἀδελφοῖς, ἐν πᾶσι καὶ δεχόμεθα, καὶ θεοφελεῖ διανοίᾳ προσκυνοῦμεν, καὶ ὁμοψύχως φυλάττομεν. Καὶ οἵτινες δῆποτε τὰς αὐτὰς ἀγίας Συνόδους, ἐν πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτῶν περὶ τῆς ἀγίας πίστεως

ὁρισθεῖσιν, οὐκ ἀκολουθοῦσι, τούτους ἄλλοτρίους τοῦ συλλόγου τῆς ἁγίας καὶ Καθολικῆς Ἐκκλησίας κρίνομεν. Διὰ τοῦτο τὴν ὑμῶν ἀδελφότητα τὸ παρ' ἡμῶν γενόμενον εἰδέναι βουλόμενοι, τούτοις γράμμασι κατὰδῆλον αὐτῇ ποιοῦμεν.» — (pag. 263.)

Σὺν τῷ Πάπᾳ ἀνεγνώρισε καὶ ἅπασα ἡ Δύσις τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου ταύτης, ἣτις ἔλαβε, διὰ τῆς κοινῆς συμφωνίας τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἀξίαν Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Μετὰ τοὺς τοιοῦτους κλονισμοὺς καὶ τὴν καταδίκην σχεδὸν τοῦ Βιγιλίου, δὲν πρέπει πλέον νὰ ἀπορῶμεν διὰ τὰς κολακευτικὰς ἐκφράσεις τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ἐν τῷ πρὸς τὸν προκατόχον τοῦ Βιγιλίου Πάπαν Ἀγαπητὸν γράμματι, ἐκτὸς ἐὰν καὶ τοῦτο δὲν διεφθάρη ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

«Ἡ πρώτη σωτηρία εἶναι τὸ φυλάττειν τὴν ἀληθινὴν πίστιν καὶ τὸ μὴ παρεκτρέπεσθαι ἀπὸ τῶν πατρικῶν παραδόσεων· διότι δὲν ἐλέγχθησαν εἰς μάτην οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· «Σὺ εἰ Πέτρος, καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν.» Οἱ λόγοι οὗτοι ἐπικυροῦνται ὑπὸ τῶν πραγμάτων, διότι καὶ ἐπὶ τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας πάντοτε διατηρεῖται ἀμετατρέπτως ἡ Καθολικὴ πίστις.» Ἄλλ' ἡ πεῖρα ἐδίδαξε τὸν Ἰουστινιανὸν μετὰ τινα ἔτη, ἐπὶ τοῦ Πάπα Βιγιλίου, οὗτινος τὸ ὄνομα διέταξεν οὗτος ν' ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν διπτύχων, ὅτι οἱ λόγοι τοῦ Χριστοῦ ἀναφέρονται οὐχὶ εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου καὶ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν ἀποκλειστικῶς, ἀλλὰ εἰς τὴν ὁμολογίαν τοῦ Πέτρου καὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. (Consil. T. II. pag. 188.)

Ἕτερον τοῦ Ἰουστινιανοῦ πρὸς τὸν Πάπαν Ἰωάννην γράμμα, δεικνύει καθαρῶς τὰς σχέσεις τοῦ Ῥώμης Ἐπισκόπου πρὸς τὰς Ἐκκλησίας, λέγει δέ· «Ἀπονέμοντες τὴν τιμὴν τῇ Ἀποστολικῇ ὑμῶν καθέδρᾳ καὶ τῇ ὑμετέρᾳ ἀγιωσύνῃ, καὶ ὡς πατέρες σεβόμενοι τὴν ὑμετέραν μακαριότητα, πάντοτε ἠθέλομεν νὰ κοινοποιῶμεν ὑμῖν πᾶν τὸ ἀφορῶν εἰς τὴν κατάστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν, διότι πάντοτε εἶχομεν μεγάλην φροντίδα περὶ τῆς

διατηρήσεως τῆς ἐνότητος μετὰ τοῦ ὑμετέρου Ἀποστολικοῦ
 Θρόνου καὶ περὶ τῆς εὐημερίας τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν.
 Καὶ οὕτω παρακαλοῦμεν τὴν ὑμετέραν πατρικὴν ἀγάπην, ἵνα
 ἐν τοῖς ὑμετέροις γράμμασι πρὸς ἡμᾶς τε καὶ πρὸς τὸν ἁγιώ-
 τατον Ἐπίσκοπον τῆς πόλεως ταύτης, τὸν Πατριάρχην ἀδελφὸν
 ὑμῶν, (ἐπειδὴ καὶ οὗτος ἔγραψε πρὸς ὑμᾶς, συμφωνῶν ἐν πᾶσι
 μετὰ τῆς ὑμετέρας Ἀποστολικῆς καθέδρας) δηλώσητε ἡμῖν, ὅτι
 ἀποδέχεσθε πάντας τοὺς δημολογοῦντας τὴν ἀληθινὴν πίστιν,
 καὶ τοὺς ἀρνούμενους αὐτὴν καταδικάζετε. Ἔτι μᾶλλον δὲ αὖ-
 ξήσει ἡ πρὸς ὑμᾶς κοινὴ ἀγάπη καὶ ἡ σπουδαιότης τοῦ ὑμετέ-
 ρου Ἀποστολικοῦ Θρόνου, καὶ τηρηθήσεται ἡ ἐνότης τῶν παρ'
 ὑμῖν ἁγίων Ἐκκλησιῶν, ἐπειδὴ δι' ὑμῶν γνωρίζουσι πάντες οἱ
 μακάριοι Ἐπίσκοποι τὴν ἀληθινὴν διδασκαλίαν τῶν Ἐκκλη-
 σιῶν, ὅσαι ἀναφέρονται εἰς τὴν ὑμετέραν ἁγιωσύνην.» (pag.
 172.).

Ἐνταῦθα ἐπίσης δὲν φαίνεται ἡ μοναρχία τοῦ Πάπα, ἀλλὰ
 μόνον ἡ τιμὴ καὶ ὁ σύνδεσμος τῆς Δύσεως μετὰ τῆς Ἀνατολῆς.
 Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς, ὅστις μετὰ ζήλου ἐπενέβαινεν
 εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων, ἐπίσης ὡς
 καὶ εἰς τὴν τῶν πολιτικῶν, ἐν ταῖς πολυαριθμοῖς νομοθεσίαις
 αὐτοῦ, ὥρισε καὶ τοὺς βαθμοὺς τῶν πρωτευόντων θρόνων, τῶν
 ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς ἐκτεταμένης Αὐτοκρατορίας εὐρισκομένων.
 Ἀλλὰ καὶ οὗτος, καθὼς καὶ οἱ Πιχτέρες τῆς ἐν Κωνσταντινου-
 πόλει καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου, δὲν εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν
 πνευματικὴν τινα ἀρχὴν εἰς τὰ διάφορα αὐτῶν προνόμια, ἀλλὰ
 μόνον τὰς ἀνθρωπίνους διατάξεις, ὅτε ἐξέδωκε τὸν ἐπόμενον
 ὀρισμὸν· «Συμφώνως τοῖς κανόσι τῶν ἁγίων Συνόδων, ὀρίζο-
 μεν τὸν ἁγιώτατον Ἐπίσκοπον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης εἶναι
 πρῶτον πάντων τῶν ἱερέων, καὶ τὸν μακαριώτατον Ἐπίσκοπον
 Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, κατέχειν τὰ δευτερεῖα μετὰ
 τὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ εἶναι ἀνώτερον πάντων
 τῶν λοιπῶν.» (Novella Centesima).

Τὸ αὐτὸ δὲ προνόμιον ἐπεκύρωσε καὶ διὰ τὸν Πάπαν Βονιφάτιον τὸν Γ', κατὰ παράκλησιν αὐτοῦ, ὁ Αὐτοκράτωρ Φωκάς, ὅστις ἐφόνευσε τὸν προκατόχον αὐτοῦ Μαυρίκιον, καὶ ἀφήρπασε τὸν τίτλον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἀρχιερέως ἀπὸ τοῦ Κυριακοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἐπειδὴ δὲν παρέδωκεν αὐτῷ τὴν Αὐτοκρατόρισσαν καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς θυγατέρας, αἵτινες ἐζήτουν σωτηρίαν ἐν τῷ ναῷ. Ὁ τίτλος οὗτος τοῦ Οἰκουμενικοῦ, ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἤρχισε νὰ γίνηται συνήθης ἐν τῇ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίᾳ καὶ δυσηρέστησε μέγας τὸν Πάπαν ἅγιον Γρηγόριον τὸν Μέγαν κατὰ τοῦ τῆς Βασιλευούσης Πατριάρχου ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ, ὅστις πρῶτος πάντων ἤρχισε νὰ υπογράφηται οὕτως εἰς τὰς Ἐκκλησιαστικὰς πράξεις (ἱστορ. Φλευρῇ βιβλ. XXXIV, κεφ. 52.).

Οἱ Ῥωμαῖοι ἱεράρχαι δὲν ὑπέφερον τὸν σφετερισμὸν τῆς Οἰκουμενικῆς ἐξουσίας καὶ τοῦ τίτλου, ὅταν αὐτὰ ἐδίδοντο εἰς ἄλλους, ἂν καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ὁ Γρηγόριος ἐνήργει μόνον κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς ταπεινοφροσύνης. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐτοῦ δύνανται νὰ χρησιμεύωσιν ὥς ἡ καλλιτέρα καὶ ἰσχυροτέρα διδαχὴ καὶ ὥς ἐλεγχος κατὰ τοῦ φιλάρχου πνεύματος καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς μοναρχίας, καὶ ἐξ αὐτῶν δύναται τις νὰ ἴδῃ εἰς τί ἰδίως συνίσταντο τὰ πρωτεῖα τῶν Ῥώμης Ἐπισκόπων.

« Συλλογίσθητι, γράφει οὗτος τῷ Ἰωάννῃ, ὅτι διὰ τῆς ἄφρονος ὑπεροφίας σου, ταραττεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ εἰρήνη· ἀδελφὲ ἀγαπητὲ, ἀγάπησον ἐξ ὅλης καρδίας σου τὴν μετριοφροσύνην, δι' ἧς δύναται νὰ διατηρηθῇ ἡ ὁμόνοια πάντων τῶν ἀδελφῶν καὶ ἡ ἐνότης τῆς ἁγίας οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ὅτε ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἤκουσε τινὰς λέγοντας, « Ἐγὼ μὲν εἰμι Παύλου, ἐγὼ δὲ Ἀπολλῶ, ἐγὼ δὲ Κηφᾶ, » ἔφριξε διὰ τὸν τοσοῦτον διαμελισμὸν ἢ μερισμὸν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, οὕτινος τὰ μέλη ἐτίθεντο ἐπὶ τῶν ξένων κεφαλῶν, καὶ ἀνέκραζεν· « μὴ Παῦλος ἐσαυρώθῃ ὑπὲρ ὑμῶν, ἢ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Παύλου ἐβαπτίσθητε ; »

Οὕτως ἀπέφευγεν αὐτὸς, ἐκτὸς Χριστοῦ, νὰ ὑποτάσῃ τὰ μέλη τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου μερικῶς καὶ αὐτοῖς τοῖς Ἀποστόλοις, ὥστε κεφαλαῖς. Τί εἴποις τῷ Χριστῷ, τουτέστι τῇ παγκοίνῳ κεφαλῇ τῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῇ ἐξετάσει τῆς τελευταίας κρίσεως, σὺ, ὅστις διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ οἰκουμενικοῦ προσπαθεῖς νὰ ὑποτάσῃς σεαυτῷ ἅπαντα τὰ μέλη Αὐτοῦ; Τίνα ἐν ταύτῃ τῇ τοσούτῳ διεφθαρμένῃ προσηγορίᾳ μιμεῖσαι, πλὴν ἐκείνου, ὅστις, περιφρονήσας τοὺς ἐν συνδέσμῳ μετ' αὐτοῦ τεθέντας λεγεῶνας τῶν Ἀγγέλων, ἐσπούδαζε νὰ ἀνυψωθῇ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἐνότητος, ἵνα μὴ ὑποτάσσῃται οὐδενί, ἀλλ' ἵνα φαίνεται μόνος ὑπεράνω πάντων; ὅστις ἐπίσης εἶπεν, «ἀναβήσομαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ θήσω τὸν θρόνον μου ὑπεράνω τῶν ἀστέρων· ἀναβήσομαι ὑπεράνω τῶν νεφῶν· καὶ ἔσομαι ὅμοιος τῷ Ἰψίστῳ;» Διότι τί ἄλλο εἰσὶν οἱ ἀδελφοί σου, πάντες οἱ Ἐπίσκοποι τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, εἰμὴ ἀστέρες τοῦ οὐρανοῦ, ὅταν δὲ θέλῃς νὰ ἀνυψωθῇς ἐνώπιον τούτων καὶ νὰ ταπεινώσῃς τὸ ὄνομα αὐτῶν, διὰ τῆς ἀλαζόνης προσηγορίας, τί ἄλλο λέγεις εἰμὴ ὅτι «ἀναβήσομαι εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ θήσω τὸν θρόνον μου ὑπεράνω τῶν ἀστέρων;» Μὴ εἰσὶ νέφη ἄράγε πάντες οἱ Ἐπίσκοποι; ὅταν δὲ ἡ ἀδελφότης σου περιφρονῇ καὶ προσπαθῇ νὰ πιέσῃ αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτὴν τί ἄλλο λέγει, εἰμὴ ὅτι ἐλέγχθη ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου ἐχθροῦ· «ἀναβήσομαι ὑπεράνω τῶν νεφῶν;»

Ἀληθῶς, ὁ Ἀπόστολος Πέτρος ἐστὶ τὸ πρῶτον μέλος τῆς ἁγίας καὶ Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ὁ δὲ Παῦλος, Ἀνδρέας καὶ Ἰωάννης, τί ἄλλο εἰσὶν ἢ κεφαλαὶ μερικῶν λαῶν; καὶ ὅμως ὑπὸ τὴν μίαν κεφαλὴν εἰσὶ πάντα τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἵνα συνταμώτερον ἐκφρασθῶ ἅγιοι πρὸ τοῦ νόμου, ἅγιοι μετὰ τὸν νόμον, ἅγιοι ὑπὸ τὴν χάριν, ἅπαντες οὗτοι, πληροῦντες δι' ἑαυτῶν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, συναριθμοῦνται μετὰ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὐδεὶς αὐτῶν οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ καλῇται Οἰκουμενικός. (Ἰδοὺ ἡ ἀληθὴς καὶ εὐθεῖα διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Πατέρων.) Γινωσκέτω λοιπὸν ἡ ὑμετέρα

ἀγιότης πόσον αὐτὴ ὑπερυψοῦται, ὅταν θέλῃ νὰ προσαγορευῇται διὰ τοιούτου ὀνόματος, ὅπερ οὐδεὶς τῶν ἀληθῶς ἀγίων ἐκείνων ἤρπασεν. Ἡ ἀγνοεῖ ἡ ὑμετέρα ἀδελφότης, ὅτι οἱ τῆς ἐν Χαλκηδόνι Ἱερᾶς Συνόδου Ἱεράρχαι τοῦ Ἀποστολικοῦ τούτου θρόνου, ὃν κατὰ Θεῖαν βουλὴν ὑπηρετῶ, ὠνομάζοντο τιμῆς ἕνεκα οἰκουμενικῇ; Οὐδεὶς ὅμως οὐδέποτε ἤθελε νὰ καλῇται οὕτως, οὐδεὶς ἤρπασε δι' ἑαυτὸν τοσοῦτον προπετὲς ὄνομα, ἵνα μὴ φανῇ ἀπαρνούμενος πρὸς ἅπαντας τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ τὴν ἐξαιρετικὴν δόξαν, ἣν ἤρπασε δι' ἑαυτὸν ἐν τῇ Ἱεραρχικῇ ἀξίᾳ. (Μετὰ τοῦτο ἔπονται αἱ διὰ τῶν Εὐαγγελικῶν λόγων παραινέσεις.) Συλλογίσθητι τί διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ ἐντολαὶ τοῦ Λουτρωτοῦ ἡμῶν, λέγοντος· «Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι, ὅτι αὐτῶν ἐστὶν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» (Ματθ. Ε', 3.) καὶ διὰ τοῦ Προφήτου αὐτοῦ· (1) «ἐφ' οὗ ἀναπνεύσει τὸ Πνεῦμά μου, μόνον ἐπὶ τοῦ ταπεινοῦ καὶ πράου καὶ τρέμοντος τοὺς λόγους μου.» (Ἠσαΐας ΕΞ', 2.) Ὅταν ὁ Κύριος ἤθελε νὰ ὁδηγήσῃ τὰς καρδίας τῶν ἀδυνάτων μαθητῶν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ταπεινοφροσύνης, εἶπεν αὐτοῖς· «καὶ ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος. (Ματθ. Κ', 27.) καὶ προσέτι, «ὕμεῖς δὲ μὴ κληθῆτε καθηγηταί, εἷς γὰρ ἐστὶν ὑμῶν ὁ καθηγητής, πάντες δὲ ὑμεῖς ἀδελφοί ἐστε.» (Ματθ. ΚΓ', 8, 9.) καὶ Πατέρα μὴ καλέσητε ὑμῶν ἐπὶ τῆς γῆς, εἷς γὰρ ἐστὶν ὁ Πατὴρ ἡμῶν.» Σὺ δὲ, ἀγαπητὲ ἀδελφε, τί εἶποις ἐν ἐκείνῃ τῇ φοβερᾷ ἐξετάσει τῆς μελλούσης κρίσεως, ὅταν ἐπιθυμῆς ἐν τῷ κόσμῳ νὰ ὀνομάζησαι οὐ μόνον πατὴρ, ἀλλὰ καὶ πατὴρ οἰκουμενικός; ἀπομακρυνθῇτω πᾶσα κακὴ ἔμπνευσις, φυγέτω πᾶν σκάνδαλον. «Ἀνάγκη γὰρ ἐστὶν ἐλθεῖν τὰ σκάνδαλα· πλὴν οὐκ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' οὗ τὸ σκάνδαλον ἔρχεται.» (Ματθ. ΙΗ', 7.). Καὶ ἰδοὺ ἕνεκα τοῦ μανιώδους τούτου καὶ ἀλαζόνος

(1) Λέγει Κύριος· καὶ ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, ἀλλ' ἐπὶ τὸν ταπεινὸν καὶ ἡσυχίον καὶ τρέμοντα τοὺς λόγους μου.

τίτλου δικιρεῖται ἡ Ἐκκλησία καὶ αἱ καρδίαι πάντων τῶν ἀδελφῶν ταράττονται ὑπὸ τοῦ σκανδάλου. (Μὴ γὰρ τῷ ὄντι τούτου ἕνεκα δὲν ἐχωρίσθη καὶ ἡ Ἐκκλησία; Μὴ γὰρ ἕνεκα τῆς ὑπεροφίας τῶν Ῥωμαίων Πρωθιεραρχῶν, θελόντων νὰ μοναρχήσωσιν ἐπὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας;) Γέγραπται· «Ἡ ἀγάπη οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς» (Α΄ Κορινθ. ΙΓ', 5.), ἡ δὲ ἀδελφότης σου οἰκαιοποιεῖται μάλιστα εἰς ἑαυτὴν ἀλλότρια· καὶ πάλιν γέγραπται «τῇ τιμῇ ἀλλήλους προηγούμενοι» (Ῥωμ. ΙΒ', 10.). Σὺ δὲ προσπαθεῖς νὰ ἀφαρπάσῃς ἀπὸ πάντων ὅ,τι ἐπιθυμοῖς νὰ σφετερισθῇς μόνος παρὰ νόμους. Μαρτύρομαι ἐνώπιον Θεοῦ, ὅτι γράφω ταῦτα χάριν τῆς πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀδελφότητα ἀγάπης, καὶ οὐχὶ καθ' ὑμῶν, ἀλλ' ὑπὲρ ὑμῶν· δὲν δύναμαι ὁμῶς οὔτε ὅν τινα ἔχω φίλτατον νὰ προτιμήσω τῶν Εὐαγγελικῶν ἐντολῶν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, καὶ τῆς ὡφελείας τοῦ ἀδελφοῦ.» (Ἐπιστολὴ XXXVIII βιβλ. IV. Ἰνδικτ. 13).

Φαίνεται, ἀδύνατον νὰ εἴπῃ τις κρείττονα καὶ ἰσχυρότερα τούτων· καὶ θαυμαστὸν πῶς οἱ διάδοχοι τοῦ μεγάλου Γρηγορίου δύνανται ν' ἀναγινώσκωσι τὸ γράμμα τοῦτο ἡσυχῶς καὶ οὐ μόνον νὰ ἐνομάζωνται οἰκουμενικοὶ, ἀλλὰ καὶ κεφαλὰὶ τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοποτηρηταὶ τοῦ Χριστοῦ! Περὶ αὐτοῦ δὲ τούτου ἔγραψεν ὁ ἅγιος Γρηγόριος οὐ μόνον πρὸς τὸν Ἰωάννην, ἀλλὰ καὶ πρὸς πάντας τοὺς Πατριάρχας, διότι ἀπέβλεπε πάντας ἡ παράθεσις αὕτη τῆς ἰσότητος, εἰπὼν αὐτοῖς πρότερον, τίνι τρόπῳ ὁ προκατόχος αὐτοῦ Πελάγιος, διὰ τῆς ἐπιστημότητος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἠκύρωσε τὰς συνοδικὰς πράξεις, ἐν αἷς ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωάννης ἐσφετερίσθη τὸ ὄνομα τοῦ οἰκουμενικοῦ, καὶ πῶς οὐδεὶς τῶν Ἐπισκόπων Ῥώμης ἤθελε τὸν τίτλον τοῦτον, διότι, ἐάν τις τῶν Πατριαρχῶν ὀνομασθῇ οἰκουμενικός, τότε πάντων τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν καταργεῖται τὸ ἀξίωμα. «Μὴ δίδοτε οὐδενὶ τὸν τίτλον τοῦ οἰκουμενικοῦ Ἀρχιερέως, καὶ μὴ φοβεῖσθε ὄλως διὰ τοῦτο τὸν Καίσαρα· οὗτος φοβεῖται τὸν Θεὸν καὶ

οὐδὲν πράξει ἐναντίον τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῶν κανόνων. Δύναμαι ἄρα νὰ μὴ λυπῶμαι, θεωρῶν, ὅτι ὁ πάλαι ποτὲ ταπεινὸς νηστευτὴς Ἰωάννης, εἰς τοσοῦτον ἔφθασεν ὑπερηφανείας, ὥστε ἐπιχειρεῖ νὰ οἰκαιοποιηθῇ δι' ἑαυτὸν τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐκείνων, οἵτινες εἰσὶν ἠνωμένοι αὐτῇ τῇ μόνῃ κεφαλῇ, τουτέστι τῷ Χριστῷ, πάντα δὲ τὰ μέλη Αὐτοῦ θέλει νὰ ὑποτάξῃ ἑαυτῷ, ἐπαιρόμενος ἐπὶ ὑπερηφάνῳ τίτλῳ. Ἐὰν δὲ συγχωρήσωσιν αὐτῷ τὴν χρῆσιν τοιοῦτου τίτλου, τότε πάντες οἱ Πατριάρχαι στερηθήσονται τοῦ ἑαυτῶν ἀξιώματος, καὶ ὅταν ὁ καλῶν ἑαυτὸν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐμπέσῃ εἰς πλάνην, τότε οὐδεὶς Ἐπίσκοπος εὐρεθήσεται διαμένων ἐν τῇ ἀληθείᾳ. Ὅθεν παρακαλῶ ὑμᾶς ἵνα διατηρήσητε τὰς Ἐκκλησίας ὑμῶν οἷας παρελάβετε αὐτάς· προφυλάξατε ἀπὸ τῆς διαφθορᾶς ταύτης πάντας τοὺς ὑπεξουσίους ὑμῶν Ἐπισκόπους καὶ δεῖξατε αὐτοῖς, ὅτι ὑμεῖς ἀληθῶς ἐστὲ Πατριάρχαι τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν δὲ συμβῇ δυστυχία τις, διαμείνωμεν ὁμόψυχοι καὶ μάλιστα ἵνα καὶ ἀποθνήσκοντες ἀποδείξωμεν, ὅτι τὸν τίτλον τοῦτον δὲν κατεκρίναμεν χάριν ἰδιοτελείας. Πιστεύσατέ μοι ὅτι καθὼς ἐλάβομεν πάντες τὸ ἀξίωμα ἡμῶν πρὸς κήρυξιν τῆς ἀληθείας, οὕτω συμφέρει μᾶλλον νὰ παραιτηθῶμεν τούτου χάριν τῆς ἀληθείας, ἢ νὰ τηρήσωμεν αὐτό. Προσεύξασθε δ' ὑπὲρ ἐμοῦ, ἵνα καὶ αἱ πράξεις μου συμφωνήσωσι τοῖς λόγοις.» (Ἐπιστολὴ XXXVI βιβλ. IV ἰνδ. 13. Ἱστορ. Φλευρῆ, βιβλ. XXXV, κεφ. 39.)

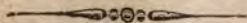
Καὶ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μαυρίκιον ἔγραψε περὶ τοῦ αὐτοῦ ὁ μέγας ἱεράρχης· «Σὺ κατηγορεῖς ἐμὲ λέγων ὅτι χάριν κενოდόξου τίτλου δὲν πρέπει ν' ἀναφυῇ μεταξὺ ἡμῶν σκάνδαλον. Ἀλλὰ συλλογίσθητι ὅτι ὑπάρχουσι πράγματα μάταια εἰ καὶ ὅλως ἀβλαβῆ, ἄλλα δὲ τὰ μέγιστα βλαβερά. Ὅταν ὁ ἐρχόμενος ἀντίχριστος ὀνομάσῃ ἑαυτὸν Θεὸν, τοῦτο ἔσεται μὲν μάταιον, ἀλλ' ἐνταυτῷ καὶ τὰ μάλιστα δλέθριον! — Στρέψωμεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τὴν παραγωγὴν τῆς λέξεως ἐν ταύτῃ εὐρίσκομεν μόνον δύο συλλαβάς, ἐν δὲ τῇ ἐννοίᾳ ἄβυσσον

ἀσεβείας καὶ κοινὸν ὄλεθρον. Ἐγὼ δὲ λέγω μετὰ παρρησίας, ὅτι ἐάν τις ὀνομάζῃ ἢ ἐπιθυμῇ νὰ ὀνομάσῃ ἑαυτὸν οἰκουμενικὸν ἱεράρχην, οὗτος, διὰ τῆς ἀνυψώσεως αὐτοῦ προηγεῖται τοῦ ἀντιχρίστου, διότι ὑπεροπτικῶς τίθησιν ἑαυτὸν ὑπεράνω τῶν λοιπῶν. Δι' ὁμοίας ἐπάρσεως φέρονται οὗτοι πρὸς τὴν πλάνην, διότι καθὼς ἐκεῖνος, ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, θέλει νὰ φαίνεται Θεὸς ἐνώπιον πάντων τῶν ἀνθρώπων, οὕτω καὶ οὗτος, ὅστις— δὴποτε εἶναι, ὁ ἐπιθυμῶν νὰ ὀνομασθῇ ἐξοχος ἢ ἄκρος ἱεράρχης, ἀνυψοῦται ὑπεράνω τῶν λοιπῶν 'ἱεραρχῶν.» (Ἐπιστ. XXX βιβλ. VI. Ἰνδ. 15). Ταῦτα δὲν ἀρμόζουσιν ἄρα τῷ Πάπᾳ, ὅστις, ὡς τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ, κάθηται μάλιστα, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς προχειρήσεως αὐτοῦ ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἁγίας Τραπεζῆς, ἐφ' ἧς τελεῖται ἡ ἀναίμακτος θυσία τοῦ Χριστοῦ; Δὲν ἤθελε φοῖξαι ἄρα διὰ τοῦτο ὁ Ἅγιος Γρηγόριος, ὁ θεμελιωτὴς τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, γράφων «ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια ἔλεγεν, ὅτι «πᾶς ὁ ὑψὼν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται» (Λουκᾶς ΙΔ', II.), γινώσκω ὅτι πᾶσα ἔπαρσις τοσοῦτω τάχισιν καταπίπτει, ὅσῳ περισσότερον ἐξογκοῦται καὶ αὐξάνεται.» Πόσον ἀπέχει ἡ ταπεινὴ αὐτοῦ ἐπιστολὴ ἀπὸ τῶν Δυτικῶν ὀρισμῶν, ἐν οἷς ὁ Πάπας ὀνομάσθη οὐ μόνον οἰκουμενικὸς Ἀρχιερεὺς, ἀλλὰ μάλιστα καὶ τοποτηρητὴς τοῦ Χριστοῦ, πάντες δ' οἱ Ἐπίσκοποι δίδουσιν αὐτῷ ὄρκον πίστεως καὶ ὁμολογοῦσιν ὅτι ἔλαβον τὰς καθέδρας αὐτῶν, Θεῶν χάριτι καὶ ἐλέει τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου!

Ἐὰν δ' ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου συμπεραίνῃ τις ὅτι δὲν ἐδέχθη μὲν τὸν πομπῶδη τίτλον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Ἀρχιερέως, ἐθάρρευεν ὅμως τὴν οἰκουμενικὴν ἐξουσίαν, καὶ διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου ἐφρόνει νὰ διοικήσῃ ἅπασαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπειδὴ πολλάκις ἀνεφέρετο ἐπὶ τῶν πρωτείων αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀξιώματος τοῦ κορυφαίου, ἀναγνώτω οὗτος τὴν πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Εὐλόγιον ἐπιστολὴν τοῦ Γρηγορίου, (Ἐπιστ. XXXVII, βιβλ. VII.) ἐν ᾗ

δείκνυται καθαρώς, πῶς ἐνόει ὁ ἅγιος Γρηγόριος τὰ πρωτεῖα τοῦ Πέτρου. « Ἡ ἀγαπητὴ μοι ἁγιωσύνη σου, πολλὰ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτῆς ἔγραψέ μοι περὶ τῆς καθέδρας τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου, ἐπικυροῦσα, ὅτι καὶ μέχρι τοῦ νῦν κἀθηται οὗτος ἐπ' αὐτῆς ἐν τῷ προσώπῳ τῶν διαδόχων αὐτοῦ. Ἐγὼ δὲ ὁμολογῶ ἐμαυτὸν ἀνάξιον, οὐ μόνον τῆς τιμῆς τῶν προκαθημένων, ἀλλὰ μάλιστα καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἱσταμένων· ἐδεξάμην ὅμως μετ' ἀγάπης πᾶν τὸ λεχθὲν, διότι περὶ τῆς καθέδρας τοῦ Πέτρου ἐλάλησέ μοι ὁ κατέχων τὴν καθέδραν τοῦ Πέτρου. Καί τοι δὲ ἡ μερικὴ τιμὴ οὐδαμῶς γίγνεται μοι χαρᾶς πρόξενος, χαίρω ὅμως, διότι ὑμεῖς οἱ ἁγιώτατοι ἐδώρησατε αὐτοὶ ἑαυτοῖς ἐκεῖνο, δι' οὗ ἐπεθαρύνατε ἐμέ. Διότι τίς ἄγνοεῖ, ὅτι ἡ ἁγία Ἐκκλησία ἐστερεώθη ἐπὶ τῆς στερεότητος τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, ὅστις ἐσήμεινε διὰ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ τὸ στερεῶν τῆς ἰδίας γνώμης, ὀνομασθεὶς Πέτρος ἐκ τῆς πέτρας ; — Αὐτῷ ἐλέχθη διὰ τῆς φωνῆς τῆς ἀληθείας, « σοὶ δώσω τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, σὺ δ' ἐπιστρέψας, στερέωσον τοὺς ἀδελφούς σου, καὶ ποιῶμαι τὰ πρόβητά μου. » Καὶ οὕτως, εἰ καὶ πολλοὶ εἰσιν οἱ Ἀπόστολοι, χάριν ὅμως αὐτῶν τῶν πρεσβείων, μία μόνον καθέδρα τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων ὑπερέχει διὰ τὸ ἐπίσημον αὐτῆς, ἥτις ἀνήκει ἐνὶ ἐν τρισὶ τόποις. Διότι αὐτὸς ὁ κορυφαῖος τῶν Ἀποστόλων ἀνύψωσε τὸν θρόνον ἐφ' οὗ ἀνεπαύθη καὶ ἡξιώθη γὰρ τελειώσει τὴν πρόσκαιρον ζωὴν· αὐτὸς οὗτος ἐστόλισε τὸν θρόνον, ἐφ' ὃν ἀπέστειλε τὸν μαθητὴν αὐτοῦ, τὸν Εὐαγγελιστὴν, καὶ αὐτὸς ἐπίσης ἐστερέωσε τὸν θρόνον, ἐφ' οὗ τὸ πρῶτον ἐκάθισεν ἐπτά ἔτη. Καὶ λοιπὸν, ἐὰν ἐνὸς καὶ εἷς ἐστὶν ὁ θρόνος, ἐφ' οὗ νῦν τῇ θείᾳ συνάρσει προκαθηνται τρεῖς Ἐπίσκοποι, τότε ἀποδίδωμι ἐμαυτῷ ἐκεῖνο, ὅ,τι περὶ ὑμῶν ἀγαθὸν ἀκούω, ὅ,τι δὲ περὶ ἐμοῦ ἀγαθὸν συλλέξητε, ἀπόδοτε τοῦτο ταῖς ἡμετέραις ἀξιομισθίαις, διότι ἐν ἐσμέν ἐν τῷ εἰπόντι· « Ἦνα πάντες ἐν ὧσιν· ὡς ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί, καὶ γὰρ ἐν τῷ Πατρὶ, οὕτω καὶ πάντες ἐν ὑμῖν ἐν ὧσιν. » (Ἰωάν. ΙΖ', 24.)

Εἰς τῶν δοκιμωτέρων καὶ ἀμερολήπτων συγγραφέων τῆς
 Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ὁ ἀββᾶς Φλευρῆς, ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ
 αὐτοῦ Ἱστορίᾳ, περιγράφων τὴν διοίκησιν τοῦ Πάπα Ἀγίου
 Γρηγορίου, ἐκτίθησι πόσον μακρὰν ἐξετείνετο κατὰ τὰ τέλη
 τοῦ 5' αἰῶνος ἡ ἐξουσία τῶν Ἐπισκόπων Ῥώμης. «ὁ Γρηγό-
 ριος ἐχειροτόνει Ἐπισκόπους, καὶ ἀνεμίγνυτο εἰς πάντα τὰ
 ἐσωτερικὰ τῆς διοικήσεως μόνον τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅσαι ἐξήρ-
 τηντο ἀμέσως ἐκ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου, καὶ ἐκαλοῦντο διὰ
 τοῦτο πλησιόχωροι, τοιαῦται δὲ αἱ τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας,
 ἔνθα ἦτο αὐτὸς μόνος Ἀρχιεπίσκοπος· αἱ τῆς Σικελίας καὶ ἄλ-
 λων νήσων, καὶ τοὶ εἶχον αὐταὶ ἰδίους Μητροπολίτας. Ἄλλ'
 οὐδαμοῦ φαίνεται οὗτος ἔχων τὴν αὐτὴν ἔμμεσον ἐξουσίαν ἐν
 ταῖς ἐπαρχίαις ταῖς ἐξηρημέναις ἐκ Μεδιολάνων καὶ Ἀκυηλίας,
 οὐδὲ ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Ἀληθῶς ὁ Ἐπίσκοπος Ἀρελάτων
 ἦτο ἐπίτροπος αὐτοῦ ἐν Γαλλίᾳ, ὥς καὶ ὁ Θεσσαλονίκης ἐν τῇ
 Δυτικῇ Ἰλλυρίᾳ. Ὁ Πάπας ἐμερίμνα ἐπίσης καὶ περὶ τῶν
 Ἀφρικανικῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως συγκαλῶνται ἐκεῖ Σύνοδοι καὶ
 τηρῶνται οἱ κανόνες. Ἄλλ' οὐδὲν δικαίωμα δικαστικὸν βλέπο-
 μεν ἔχοντα αὐτὸν ἐν πάσαις ταῖς λοιπαῖς Ἐπαρχίαις, ὅσαι
 ἀνῆκον τῇ Ἀνατολικῇ Αὐτοκρατορίᾳ, τουτέστιν ἐν ταῖς τέσ-
 σαρσι Πατριαρχείαις, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀν-
 τιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων. Εἶχε μόνον ἐπιστολιμαίαν κοινωνίαν
 πρὸς πάντας τούτους τοὺς Πατριάρχας, μὴ ἐπεμβαίνων ὅμως
 εἰς τὴν ἰδιαιτέραν διοίκησιν τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν, ἐξαιρου-
 μένων ἴσως ἐκτάκτων τινῶν περιστάσεων.» Ἴδου, πλὴν μόνης
 τῆς τελευταίας ταύτης φράσεως, (τῶν ἐκτάκτων δηλ. περιστά-
 σεων) ἡ ἀληθὴς περιγραφὴ πάντων, εἰς ᾧ κυρίως συνίσταντο τὰ
 πρωτεῖα τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ἐξδομος Αἰών.

ΕΚΤΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΕΝ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.

Αἱ τῶν τῆς Ῥώμης Ἐπισκόπων σχέσεις ἦσαν αἱ αὐταὶ καὶ κατὰ τὸν ἔβδομον αἰῶνα, πρὸς τε τὴν Οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πρὸς τοὺς τοῦ Βυζαντίου Αὐτοκράτορας, ἐξ ὧν οὗτοι ἐξήρτηντο ἐντελῶς, διότι ἡ Ῥώμη ἐξηκολούθει ἔτι οὕσα κληρονομία τῆς ἐκτεταμένης αὐτῶν χώρας. Ἀλλ' ἡ μακροχρόνιος ἀσυμφωνία ἐτάραττε τὴν Ἐκκλησίαν ἐν τῷ διαστήματι τοῦ αἰῶνος τούτου, ἕνεκα τῆς αἵρέσεως τῶν Μονοθελητῶν, οἵτινες δὲν ἀνεγνώριζον, συμφώνως τῇ ὀρθοδόξῳ διδασκαλίᾳ, δύο θελήσεις εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ, πηγαζούσας ἐκ τῆς διπλῆς αὐτοῦ φύσεως, τῆς Θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης. Πρωτόβαθμοί τινες τῶν Ἐπισκόπων συνέδραμον τὴν ἀποπλάνησιν αὐτῶν, ὡς ὁ Ἀλεξανδρεὺς Κύρος, οἱ τῆς Βασιλευούσης Σέργιος, Παῦλος καὶ Πύρρος, καὶ ὁ τῆς Ῥώμης Ὠνῶριος. — Τούτου ἕνεκα, ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος, θέλων νὰ ἐγκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, συνεκάλεσε σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἣτις ἀνεγνωρίσθη ὡς ἕκτη Οἰκουμενικὴ συνέδριον δ' ἐν αὐτῇ καὶ οἱ ληγάτοί τῆς Ῥώμης.

Ὁ Ἱεροσολύμων Πατριάρχης Δοσίθεος ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ παρατηρεῖ περὶ τῆς Συνόδου ταύτης τὰ ἐξῆς· «Κωνσταντῖνος ὁ Πωγωνάτος, ἀπόγονος Ἡρακλείου, βασιλεύσας, ἐφρόντισεν ἐπιμελῶς τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης καὶ ἐνώσεως, ὅθεν ἐκοινολογήσατο τὴν ὑπόθεσιν τῷ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχῃ — εἶτα ἔγραψε καὶ πρὸς τὸν Πάπαν Ῥώμης διὰ τὴν ἑνωσιν τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. — Ἐν τῇ Σάκρᾳ ὁ Βασιλεὺς

πρὸς τὸν Πάπαν λέγει· «Ἐθελήσαντων τινῶν κίνησιν ποιήσασθαι περὶ τῶν φιλονεικουμένων ὑπὲρ τοῦ τῆς εὐσεβείας δόγματος, μεταξύ τοῦ μέρους τῆς τε καθ' ὑμᾶς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, καὶ τῆς ἐνταῦθα ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ ἀμφισβητῆσαι, διεκωλύσαμεν τοῦτο γενέσθαι, τοῦ καιροῦ μὴ ἐπιδεχομένου· γινώσκοντες ὡς ἀπὸ μερικῆς ἀμφισβητήσεως πρὸς οἷς ἔνωσιν γενέσθαι οὐκ ἐνεδέχετο, ἀλλὰ καὶ τὸ κακὸν ἤϋξαν. Καὶ τῆνικαῦτα παρασχεῖν ἡμῖν ἐπιτηδεύματα χρόνου πρὸς καθολικὴν συνάθροισιν τῶν ἀμφοτέρων θρόνων, πρὸς τὸ κανονίζοντας αὐτοὺς τοὺς ὀρισμοὺς τῶν ἁγίων, πέντε Συνόδων, καὶ τὰς ἐκθέσεις τῶν ἁγίων ἐγκρίτων πατέρων πληροφορίαν ἐμποιῆσαι αὐτοῖς, καὶ συνελθεῖν ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάζειν τὸ πάντιμον ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ ἐπὶ οὗν ὁ χρόνος οὐκ ἐπιδέχεται τελείαν συνάθροισιν γενέσθαι, προστρέπομεν τὴν ὑμετέραν πατρικὴν μακαριότητα, διὰ τῆς παρούσης ἡμῶν εὐσεβοῦς Σάκρας, στείλαι ἄνδρας χρησίμους τε καὶ ἐπιεικεῖς, εἰδῆσιν ἔχοντας πάσης Θεοπνεύστου γραφῆς, καὶ πείραν ἀνεπίληπτον κερκτημένους δογμάτων ἐνδεδυμένους τὸ πρόσωπον τοῦ καθ' ὑμᾶς Ἀποστολικοῦ θρόνου· καὶ, τὸ ἀσφαλὲς ἐχόντων τῶν καταλαμβανόντων ἐκ μέρους τοῦ καθ' ὑμᾶς Ἀποστολικοῦ θρόνου διὰ τῆς παρούσης ἡμῶν εὐσεβοῦς Σάκρας, μὴ τὸν γὰρ Θεὸν Παντοκράτορα οὐκ ἔστι παρ' ἡμῶν ἑτερομέρησις οἰαδήποτε, ἀλλ' ἰσότητα τοῖς ἀμφοτέροις φυλάττομεν.»

Ἐνταῦθα παρατηρητέον ὅτι, ὅτε οἱ δύο θρόνοι, ὁ τῆς Ῥώμης δηλονότι καὶ ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κῆρύσσοντο εἰς διαφωνίαν καὶ ἐφιλονεῖουν πρὸς ἀλλήλους, τότε ὁ Βασιλεὺς ἦτο ἀμερόληπτος αὐτῶν εἰρηνευτής· ὅτι, κατὰ διαταγὴν αὐτοῦ, συγκαλεῖται Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ δὲν ἄρχει αὐτῆς ὁ τῆς Ῥώμης Πάπας· ὁ δὲ Βασιλεὺς δὲν λέγει, ὅτι οἱ Κωνσταντινουπολίται δὲν ὑπήκουον τῷ Πάπᾳ Ῥώμης, καὶ ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης ἦτο ὑποκείμενος τῷ Ῥώμης,

ἀλλ' ἀμφοτέρους θεωρεῖ ἴσους καὶ ὑπόσχεται νὰ διατηρήσῃ τὴν ἰσότητά ἐπ' ἀμφοτέρα τὰ μέρη, οὐδέτερον τούτων προτιμῶν. Ποῦ λοιπὸν ἡ ὑπεροχὴ τοῦ Πάπα, ἡ ἀπαιτούσα ἐαυτὴ ὑποταγὴν; Διὰ τοῦτο ὁ Βασιλεὺς καὶ τὸν Πάπαν 'Ρώμης καὶ τὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ὀνομάζει καὶ μακαριωτάτους καὶ ἁγιωτάτους, καὶ τοῦτο οὐχὶ δι' ἄλλο, εἰμὴ διότι πάντες οἱ Πατριάρχαι εἰσὶν ἐξίσου Πατριάρχαι (βιβλ. VI, κεφ. 8.)

Τοιαῦται ἦσαν ἥτε τάξεις καὶ αἱ πράξεις τῆς Συνόδου ταύτης. Ἐν τῷ τοῦ Βασιλικοῦ Παλατίου ὑπερώῳ (σεκρέτῳ) ὅπερ ὠνομάζετο τροῦλλος, προὐσκάθητο ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ ἡ περὶ αὐτὸν σύγκλητος ἐκάθισεν ἐκ πλαγίων αὐτοῦ· εἴτα εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος, οἱ τρεῖς ληγάτοι τοῦ Πάπα Ἀγάθωνος καὶ πάσης τῆς Δυτικῆς Συνόδου, καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων· ἐκ δεξιῶν δὲ οἱ Πατριάρχαι Κωνσταντινουπόλεως Γεώργιος, καὶ Ἀντιοχείας Μακάριος καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἀλεξανδρείας, μὴ δυνηθέντος νὰ παρουσιασθῇ, διότι οἱ Ἄραβες ἐξουσίαζον ἤδη τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Συρίαν. Προκειμένων δὲ ἐν μέσῳ τῆς Συνόδου τῶν Ἀγίων Εὐαγγελίων, οἱ 'Ρωμαῖοι ληγάτοι ἤρξαντο τοῦ λόγου, ἐκ προσώπου τοῦ Πάπα καὶ πάσης τῆς Δυτικῆς τοπικῆς συνόδου, ἣν οὗτος ἐπὶ τούτῳ συνεκάλεσε πρὸς ἀποστολὴν ἀντιπροσώπων εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, καὶ ἤλεγξαν τὴν αἴρεσιν τῶν Μονοθελητῶν, λαβοῦσαν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς Βασιλεουσῆς Σεργίου. (Φλευρῆς βιβλ. XL, κεφ. II. T. 16. Concil. pag. 47.)

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως εἶναι, ὅτι σὺν τῇ μεταβολῇ τῶν περιστάσεων καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ χαρακτῆρος τοῦ καθημένου ἐπὶ τῆς 'Ρωμαϊκῆς καθέδρας, συμμετεβάλλετο καὶ ἡ φωνὴ τῶν ληγάτων αὐτοῦ. Οὗτοι ἐπίσης ἀνοίγουσι τὴν Σύνοδον ταύτην, ὡς καὶ τὴν τῆς Χαλκηδόνος, ἀλλ' ὅποια διαφορὰ φράσεων καὶ λόγων! Δὲν λέγουσι πλέον, «Τοῦ μακαριωτάτου καὶ Ἀποστολικοῦ Ἐπισκόπου τῆς 'Ρωμαίων πόλεως, κεφαλῆς ὑπάρχοντος

πασχόν των Ἐκκλησιῶν, προστάξεις ἔχομεν» ἀλλὰ μετὰ πολλῆς ταπεινώσεως ἀπειθύνονται πρὸς τὸν Βασιλέα λέγοντες· «Πανάγαθε Δέσποτα, κατὰ τὴν πεμφθεῖσαν σάκραν (βασιλικὸν γράμμα) ἐκ τοῦ Θεοσόφου ὑμῶν κράτους πρὸς τὸν Ἀγιώτατον ἡμῶν Πάπαν, ἀπεστάλημεν παρ' αὐτοῦ πρὸς τὰ πανευσεβῆ ἔχνη τῆς θεοστηρίκτου ὑμῶν γαλήνης μετὰ καὶ ἀναφορᾶς αὐτοῦ, ἔτι δὲ καὶ ἐτέρας συνοδικῆς ἀναφορᾶς, ὡσαύτως γενομένης πρὸς τὴν θεοτείχιστον ὑμῶν εὐσέβειαν ἐκ τῶν ὑπ' αὐτὴν τελούντων ὁσιωτάτων Ἐπισκόπων, αἱ καὶ ἐπιδεδώκαμεν τῷ Θεοσέπτῳ ὑμῶν κράτει. — Εἶτα, λέγοντες περὶ τῆς αἰρέσεως τινῶν ἐκ τῶν τῆς Βασιλευούσης Πατριαρχῶν, ἐξακολουθοῦσι· «πολλάκις τοῦ δουλικοῦ ὑμῶν καθ' ἡμᾶς Ἀποστολικοῦ θρόνου περὶ τοῦτου ἀποκρούσαντος, εἶτα δὲ καὶ παρακαλέσαντος, καὶ μὴ δυνηθέντος μέχρι νῦν τῆς τοιαύτης ἀποστήσαι κακοδόξου γνώμης, αἰτοῦμεν τὸ Θεόστεπτον ὑμῶν κράτος, εἰπεῖν τοὺς τοῦ μέρους τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, πόθεν ἡ τοιαύτη ἐφεύρηται κενοφωνία;» Ἴδου νῦν τὸ πνεῦμα τῆς μετριοφροσύνης, ἄξιον τῶν ληγάτων τῆς ἀρχαιτύπου καθέδρας, ὑψύτης φωνῇ πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν δογμάτων· ὁ συγγραφεὺς ὅμως τοῦ βιβλίου *L' Eglise Catholique justifiée* δὲν καταφεύγει εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην, ἀλλ' εἶναι περίεργον καὶ ἡ παραβολὴ αὐτῆς πρὸς τὰς μεταγενεστέρους συνόδους τοῦ μεσαιῶνος, καθὼς καὶ ἡ τῆς ταπεινῆς φωνῆς τῶν Παπικῶν ληγάτων πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Καρδιναλίων, οἵτινες ἐστάλησαν εἰς προϋπάντησιν τοῦ τῆς Βασιλευούσης Πατριάρχου πρὸ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ Συνόδου, καὶ ἤθελον ἐξ ἅπαντος νὰ ὑποχρεώσωσιν αὐτὸν νὰ ἀσπασθῇ τοὺς πόδας τοῦ Πάπα (T. 16. pag. 51.).

Μετὰ τοιοῦτου δὲ ταπεινοῦ καὶ ὀρθοδόξου πνεύματος ἐγράφη καὶ αὐτὸ τὸ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα γράμμα τοῦ Πάπα Ἀγάθωνος. Οὗτος, ὀνομάζων αὐτὸν τέκνον ἄμα καὶ Δεσπότην, ἑαυτὸν δὲ ἅπανταχοῦ δούλον αὐτοῦ, γράφει· «Κατὰ τὴν εὐσεβεστάτην κέλευσιν καὶ ἔνεκεν ὑπακοῆς, ἥς ὀφείλομεν, οὐχ ἔνεκεν

παρρησίας τῆς εἰς αὐτοὺς περισευούσης εἰδήσεως, οὓς στέλλομεν συνδούλους ἡμῶν, μετὰ καθοσιώσεως ἱκετευτικῆς καρδίας ἐφροντίσαμεν ἀποστεῖλαι· παρὰ γὰρ ἀνθρώποις ἐν μέσῳ ἐθνῶν τυγχάνουσι, καὶ ἀπὸ σωματικοῦ μόχθου τὴν τροφήν μετὰ μεγάλου δισταγμοῦ ποριζόμενοις, πῶς εἰς τὸ πλήρες δυνήσεται εὐρεθῆναι ἡ τῶν Γραφῶν εἰδήσις; εἰμὴ ὅτι κανονικῶς ἀπὸ τῶν ἁγίων τῶν προηγησαμένων καὶ τῶν ἁγίων πέντε Συνόδων, ἕπερ ὠρισμένα εἰσὶν, ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ, καὶ ἀναμφιβόλως ἀπὸ τῆς παραδοθείσης παρὰ τῶν Πατέρων πίστεως φυλάττομεν, ἐν καὶ ἐξαίρετον ἔχειν διὰ παντὸς εὐχόμενοί τε καὶ σπεύδοντες, ἵνα μηδὲν παρὰ τὰ κανονικῶς ὀρισθέντα μειωθῇ, μηδὲν ἀλλὰ γὰρ, ἢ προστεθῇ, ἀλλὰ ταῦτα καὶ ῥήμασι, καὶ νοήμασιν ἀπαράτρωτα φυλαχθῶσιν.» (T. 46. Concil. pag. 75.).

Τοιαύτη θέλησις τοῦ εὐσεβοῦς Ἀγάθωνος μαρτυρεῖ ἀρκούντως κατὰ τῆς γενομένης ὀψιαιτέρον μεταβολῆς ἐν τῷ Συμβόλῳ. Ἐν δὲ τῇ πρὸς τὸν Βασιλέα ἐπιστολῇ αὐτοῦ τε καὶ τῶν ὑποκειμένων τῇ συνόδῳ τοῦ Ἀποστολικοῦ Θρόνου Ἐπισκόπων (δηλονότι Δυτικῶν), λέγει οὗτος ἐκ προσώπου πάντων, μηδ' ἑαυτὸν ἐξαιρῶν· «ἡμεῖς πάντες οἱ ἐλάχιστοι τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Χριστοῦ πρόεδροι, οἱ δοῦλοι τοῦ χριστιανικωτάτου ὑμῶν κράτους, ἐν τε τοῖς δυτικοῖς καὶ ἀρκτέροις μέρεσι τυγχάνοντες, εἰ καὶ ὀλίγοι καὶ ἀπλούστεροι τῇ γνώσει, τῇ πίστει ὅμως διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος σταθεροὶ κ. τ. λ.» — Φαίνεται δὲ λέγων ταῦτα περὶ ἑαυτοῦ ὁ Πάπας ἐκ τοῦ ὅτι κατωτέρω ἐκφράζεται οὕτως· «ἵνα δι' αὐτοῦ τῆς Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς ἡμῶν πίστεως τὸ τηλαυγέστατον ἐκλάμψῃ φῶς ἐν ταῖς πάντων καρδίαις· ὅπερ ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς, ὡς δι' ἀκτίνων τῆς ζωοποιῶς λαμπηδόνης τοῖς Μακαρίοις Λειτουργοῖς Πέτρῳ καὶ Παύλῳ τοῖς τῶν Ἀποστόλων κορυφαίοις, καὶ τοῖς τούτων μαθηταῖς καὶ διαδόχοις τοῖς Ἀποστολικοῖς κατὰ βαθμὸν μέχρι τῆς ἡμετέρας οὐδενότητος τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ ἐφυλάχθη.» Καὶ οὕτως ὁμολογεῖ αὐτὸς ἑαυτὸν διάδοχον

ἀμφοτέρων τῶν Ἀποστόλων, καὶ οὐχὶ μόνου τοῦ Πέτρου, συγχρόνως δὲ ἐξίσου τοῖς λοιποῖς, ὡς ἓνα τῶν προϊσταμένων τῶν κατὰ τὴν Δύσιν Ἐκκλησιῶν, καὶ τοῦτο εἶναι πολὺ σπουδαῖον ἐν τῷ στόματι τοῦ Πάπα. Τὸ δὲ Γράμμα τοῦτο ὑπέγραψεν οὕτως· « Ἀγάθων Ἐπίσκοπος τῆς Ἀγίας τοῦ Θεοῦ Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας πόλεως Ῥώμης, ταύτῃ τῇ ἀναφορᾷ ἅμα τῷ κοινῷ ὅλης τῆς Συνόδου τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου, τῇ γενομένῃ χάριν τῆς ὀρθότητος τῆς Ἀποστολικῆς ὁμολογίας, ὡς ἀνωτέρω περιέχεται, φρονῶν ὑπέγραψα » καὶ μετ' αὐτὸν ὑπέγραψαν πάντες οἱ Ἐπίσκοποι.

Μετὰ πολλὰς δὲ συνεδριάσεις, ἠλέγχθη ὁ Ἀντιοχείας Μακάριος, ὡς ἐπιμένων μετ' ἰσχυρογνωμοσύνης ἐν τῇ αἵρέσει, κατὰ δὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ πάντων τῶν ληγάτων, κατεδικάσθη σὺν τοῖς ὁμοφρονουσιν αὐτῷ ζῶσι τε καὶ νεκροῖς, ἐν αἷς ἦσαν ὁ Πάπας Ῥώμης Ὀνώριος, καὶ ὁ Πάπας Ἀλεξανδρείας Κύρος καὶ ὁ Σέργιος, Πύρρος, καὶ Παῦλος Κωνσταντινουπόλεως (Tom. 16. Concilior Gest. XVI, p. 471.).

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐπευφημισμῶν καὶ τῶν πολυχρονισμῶν, οὓς ἐξεβόησαν πάντες κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐν τῇ Συνόδῳ, παρατηρεῖται πάλιν ἡ ἰσότης τῶν πρωτοβάθμιων καθεδρῶν, διότι οἱ Πατέρες τῆς Συνόδου ἐξεφώνησαν « πολλὰ τὰ ἔτη τῷ τε Ἀγάθωνι Πάπα Ῥώμης, καὶ τῷ Γεωργίῳ καὶ Θεοφάνει Πατριάρχαις Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀντιοχείας, ἔτι δὲ τῇ Ὀρθοδόξῳ Συνόδῳ καὶ Συγκλήτῳ » τῷ δ' Αὐτοκράτορι ἐξεβόησαν πολλὰ τὰ ἔτη ὡς ὑπερασπιστῇ τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ στηρίγματι τῆς Ἐκκλησίας καὶ φύλακι τῆς πίστεως. Μετὰ δὲ τὸ τέλος τῆς Συνόδου πάντες οἱ Ἐπίσκοποι πρεσκέλεσαν τὸν Αὐτοκράτορα ἵνα ἐπικυρώσῃ ἰδίᾳ χειρὶ τὸν παρ' αὐτῶν ἐκφωνηθέντα ἐνυπόγραφον ὅρον, πρὸς μερίζονα δὲ ἀσφάλειάν τε καὶ βεβαίωσιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ἐκδοθῶσιν ἰσότυπα ἐνυπόγραφα τοῦ ἀναγνωσθέντος ὅρου τοῖς πέντε Πατριαρχικοῖς

ιδίαν οἰκίαν τὴν Ἐκκλησίαν ἀνωκοδόμησε, καὶ ὡς παμβασιλεὺς τὸν τῆς ἡμετέρας βασιλείας θρόνον ἱδρυσε, καὶ τὸ τῆς Αὐτοκρατορίας ἡμῶν ἐνεχείρισε σκῆπτρον· καθάπερ γὰρ τινὰ πέτραν ὑψηλὴν καὶ μετέωρον, καὶ οἶον οὐρανοῦ καὶ γῆς κειμένην μεταίχμιον τὴν πρὸς αὐτὸν ἡμῖν ὁ Σωτὴρ σὺν τῷ Πατρὶ καὶ Ἁγίῳ Πνεύματι μυστικὴν ὁμολογίαν ὑπέδειξεν, ἵνα δι' αὐτῆς ὡς διὰ μέσης κλίμακκος πρὸς τὴν οὐράνιον πολιτείαν ἐπαναγώμεθα, καὶ θειοτέρως βασιλείας τὸ κράτος ἀναδησώμεθα. Ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ τοῦ λογισμοῦ τὰς βάσεις ἐπήξαμεν, ἐφ' ἧς ἐστάναι παγίως ἐτάχθημεν, καὶ ἧς ἀσφαλῶς ἔχεσθαι τοὺς ὑπὸ χεῖρα προσταττομεν. — Δεχόμεθα δὲ καὶ σεβάζόμεθα τὰς ἀγίας καὶ οἰκουμενικὰς πέντε συνόδους, τὴν ἐν Νικαίᾳ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ πατέρων — καὶ τὴν ἐν τῇ Θεοφυλάκτῳ ἡμῶν βασιλίδι πόλει τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα — καὶ τὴν ἐν Ἐφέσῳ συνηγμένην τὸ πρότερον, ἧς ἑξαρχοὶ Κελεστίνος καὶ Κύριλλος, οἱ σὺν τῷ Δεσπότη Χριστῷ καὶ ἀδικορρέτῳ Θεῷ ἡμῶν τὸν δικαιορρέτην Νεστόριον, σὺν τῇ αὐτοῦ βεβήλῳ καὶ κακοδόξῳ δόξῃ κατακρίναντες.»

— Ἐπίσης ὀνομάζονται ἐν αὐτῷ, ὡς βλέπομεν ὁ Κελεστίνος καὶ ὁ Κύριλλος, «ἑξαρχοὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνηγμένης τὸ πρότερον (τρίτης οἰκουμενικῆς) Συνόδου, οἱ σὺν τῷ Δεσπότη Χριστῷ καὶ ἀδικορρέτῳ Θεῷ ἡμῶν τὸν δικαιορρέτην Νεστόριον, σὺν τῇ αὐτοῦ βεβήλῳ καὶ κακοδόξῳ δόξῃ κατακρίναντες.» Ποῦ λοιπὸν στηρίζονται οἱ Ῥωμαῖοι, ὀνομάζοντες τὸν Κελεστίνον πρόεδρον τῆς Συνόδου, τὸν δὲ Κύριλλον μόνον τοποτηρητὴν αὐτοῦ; (pag. 549.).

Ἐν δὲ τῷ πρὸς τὸν Πάπαν Γράμματι ὁ Αὐτοκράτωρ λέγει. «Πρὸς εἰρήνην τε καὶ ὁμόνοιαν τὴν ἡμετέραν φιλόχριστον πολιτείαν ἄγειν σπουδάζομεν, ἐξαιρέτως δὲ τῆς τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν εὐταξίας φροντίζομεν. — διὸ δὴ τὴν μὲν τοῦ ἐν Ἀγίοις Πάπα Ἀγάθωνος μακροφροσύνην δι' εὐσεβῶν ἡμῶν κεραίων στείλαί τινος τοὺς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ἐπέχοντας

προετρέψαμεν· τοὺς δὲ λοιποὺς ἀγιωτάτους προέδρους διηγο-
 ρεύσαμεν τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἕκαστον δσιωτάτους ἱερεῖς συγκαλέ-
 σαντα, πάντας ὁμοῦ κατὰ τὴν Θεοφύλακτον ἡμῶν καὶ βασι-
 λίδα συναγείρεσθαι πόλιν. — Καὶ δὴ κατὰ τὴν ἡμετέραν πρό-
 κλησίν τε καὶ πρόσταξιν τῶν τε τοῦ μέρους τῆς ὑμετέρας μα-
 καριότητος, τῶν τε συνθρόνων αὐτῇ μετ' αὐτὴν ἀγιωτάτων
 Πατριαρχῶν, καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων δσιωτάτων Ἐπισκόπων
 τῇ ἡμετέρᾳ συνελθόντων τε καὶ συνεδρευσάντων φιλευσεβεῖ
 γαληνότητι τὸν περὶ πίστεως διεγυμνάζομεν λόγον.» — Δὲν
 μαρτυροῦσιν ἄρα καθαρῶς αἱ ἐκφράσεις αὗται, ὅτι ὁ Πάπας
 εἶναι μόνον πρωτόθρονος, οὐχὶ δὲ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας;
 Κατωτέρω δὲ, ἀφ' οὗ ἀνεγνώσθησαν τὰ γράμματα τοῦ Πάπα
 ἐν τῇ Συνόδῳ καὶ εὐρέθησαν, μετὰ τὴν ἀντιπαραβολὴν αὐτῶν
 πρὸς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τοὺς κανόνας, ὅπως αὐτοῖς σύμ-
 φωνα, ὁ Αὐτοκράτωρ λέγει· «Καὶ ὥσπερ αὐτὸν τὸν ἐξάρχοντα
 τοῦ Ἀποστολικοῦ χοροῦ, τὸν πρωτοκάθεδρον Πέτρον τοῖς νοη-
 τοῖς κατενόησαμεν ὁμῶς τὸ τῆς οἰκονομίας ὅλης θεολογοῦντα
 μυστήριον καὶ διὰ τῶν γραμμάτων τῷ Χριστῷ προσφθεγγό-
 μενον, Σὺ εἶ ὁ Χριστὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος· αὐτὸν γὰρ
 ὅλον Χριστὸν ἡμεῖν τὸ ἱερὸν αὐτοῦ γράμμα διέγραφεν, ὅπερ
 ἅπαντες ἀσπασίως τε καὶ εὐλικρινῶς ἐδεξάμεθα, καὶ οἷον αὐτὸν
 Πέτρον ταῖς τῆς ψυχῆς ἀγκάλαις ὑπεδεξάμεθα.» Καὶ οὕτω τὸ
 ἐμπεριεχόμενον τῶν γραμμάτων, ἀναμνησκον τὴν ὁμολογίαν
 τοῦ Πέτρου, ὑποδέχεται πνευματικῶς ὥσει αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος·
 κατωτέρω δὲ πάλιν φέρεται. «Μόνος δὲ σὺν οἷς ὑπεσύρετο
 Μακάριος ὁ μὴ μακάριος, ἀπεστάτησεν, ὅς τῆς Ἀντιοχείων
 προήδρευσε· καὶ τοῦ μὲν ζυγοῦ τοῦ Χριστοῦ ἀπεναντίας ἐκυτὸν
 ὑπεξήγαγε, τῆς δὲ ἱερατικῆς ὁμηγύρεως ἀπεσκήρτησε· μηδὲ
 γὰρ ὅπως συνθέσθαι τοῖς πανιέροις Ἀγάθωνος κατένευσε γράμ-
 μασιν, ὥσπερ ἂν εἰ καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ κορυφαίου Πέτρου μαι-
 νόμενος.» Ἐνταῦθα πάλιν οὐχὶ τὸ πρόσσωπον τοῦ Πάπα, ἀλλὰ
 τὸ ἐμπεριεχόμενον τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἀναμνησκει τὸν
 Πέτρον (T. 46. pag. 567.).

«Διὰ τοι ταῦτα καὶ ἡ Ἀγία τε καὶ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τὸν αὐτὸν φρενοβλαβῆ Μακάριον σὺν τοῖς αὐτῷ συναιρέταις τοῦ μὲν ἱερατικοῦ σχήματος ἀπεγύμνωσε· κοινῇ δὲ πάντες δι' ἐγγράφου δεήσεως τὴν ἡμετέραν γαλήνην ἱκέτευσαν πρὸς τὴν ὑμετέραν τοῦτους παραπέμψαι μακχρίοτητα· τοῦτο δὲ καὶ πεπράχαμεν καὶ πρὸς ὑμᾶς ἐκείνους ἐστάλαξαμεν, τῇ ὑμετέρᾳ πατρικῇ κρίσει τὸ πᾶν περὶ αὐτῶν ἐπιτρέψαντες.» Τούτου ὑπάρχει καὶ ἡ αἰτία· «Καὶ δόξα τῷ ποιῶντι δεδοξασμένα Θεῷ, τῷ παρ' ὑμῖν τὴν πίστιν ἀπαρεγχείρητον διασώσαντι.» καὶ τοῦτο δὲν εἶναι δι-
καίωμα ἐφέσεως ἀλλὰ μόνον συγκατάθεσις πρὸς τοὺς κατακρι-
θέντας. Κωτωτέρῳ φαίνεται ὅτι ἠδύναντο νὰ θριαμβεύσωσιν οἱ Ῥωμαῖοι, διότι ὁ Αὐτοκράτωρ, παρασιωπήσας καὶ οἶονεῖ ἐπιλαθόμενος τῆς αἵρέσεως τοῦ Πάπα Ὀνωρίου, ἀναθεματισθέν-
τος μετὰ τῶν λοιπῶν ἐν τῇ Συνόδῳ λέγει· «Πῶς γὰρ οὐκ ἔ-
μελλεν, ἐν ᾗ πέτρα τὴν Ἐκκλησίαν ἐθεμελίωσε, καὶ πύλαις ἄδου ταῖς αἱρετικαῖς ἐνεδρεύεσι μὴ κατισχυθήσεσθαι προηγό-
ρευσεν, ἐξ ἧς ὥσπερ ἐξ οὐρανίων ἀψίδων, τῆς ἀληθοῦς ὁμολο-
γίας ὁ λόγος ἀνέλαμψε, καὶ τὰς ψυχὰς τῶν φιλοχρίστων ἐφώ-
τισε, καὶ τὴν Ὁρθοδόξian καταψυγμένην ἀνεζωπύρησεν.» —
Ἀλλ' ἰδοὺ τί ἐπιφέρεται ἀμέσως· «Ταῦτα κατὰ σκοπὸν Θεοῦ συννεύσαντος διηνούσαμεν, καὶ εἰς μίαν ποίμνην τὰ τοῦ Χριστοῦ πρόβατα συνηλάσαμεν, οὐκέτι μὲν οὖν τοῖς μισθωτοῖς καὶ οὐκ οὕσι ποιμέσιν ἐξαπατῶμενα, καὶ διὰ τοῦτο τοῖς λύκοις ἀλώ-
σιμα· ἐνὶ δὲ καὶ μόνῳ ποιμένι τῷ καλῷ ποιμαινόμενα, ᾧ καὶ ὑμεῖς συμποιμαίνειν ἐτάχθητε, καὶ ὑπὲρ τῶν προβάτων τιθέ-
ναι τὴν ψυχὴν διετάχθητε. Καὶ οὕτως ὁ Αὐτοκράτωρ, διὰ μέσου τῆς Συνόδου, φέρει τὰ πρόβατα πρὸς ἓνα ποιμένα τὸν Χριστὸν, ὁ δὲ Ῥώμης Ἐπίσκοπος χρεωστεῖ μόνον ὡς Ἐπίσκοπος, ἵνα συμποιμαίνῃ τῷ Χριστῷ, ἢ ἐν Χριστῷ, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου· «Πρεσβυτέρους τοὺς ἐν ὑμῖν παρκαλῶ, ὁ συμπρεσβύτερος καὶ μάρτυς τῶν τοῦ Χριστοῦ παθημάτων, ὁ καὶ τῆς μελλούσης ἀποκαλύπτεσθαι δόξης κοινωνὸς, Ποιμά-

νατε τὸ ἐν ὑμῖν ποιμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες μὴ ἀναγκα-
στῶς, ἀλλ' ἐκουσίως καὶ θεαρέστως· μηδὲ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ
προθύμως· μηδ' ὡς κατακυριεύσαντες τῶν κλήρων τοῦ Θεοῦ,
ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου.» (Α'. Πέτρ. Ε'. 1, 2, 3.).

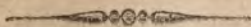
Οἱ Ληγάτοι τοῦ Ῥώμης, ὄντες ἔτι ἐν Κωνσταντινουπόλει,
ἐζήτησαν ἐπίσης παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Γράμμα, δι' οὗ οὗτος
ἡλάττωσε μὲν τὸ ποσόν, τὸ διδόμενον συνήθως ἐπὶ τῇ ἐγκα-
θιδρούσει τοῦ Πάπᾶ, οὐχὶ ἀπὸ σκοποῦ ὁμως, ἀλλ' ἵνα ὁ νεωστὶ
ἐκλεγόμενος μὴ χειροτονηθῇ πρὶν ἢ λάβωσιν εἰδητιν ἐν Κων-
σταντινουπόλει περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, δι' ἣν, κατὰ τὸ ἀρχαῖον
ἔθιμον, ὁ Αὐτοκράτωρ ἐχρεώσται νὰ δηλώσῃ τὴν ἑαυτοῦ γνώ-
μην· καὶ οὕτως ὁ διάδοχος τοῦ Ἀγάθωνος, Λέων ὁ Β', προσχει-
ρίσθη μόνον τῇ βασιλικῇ συναίνεσει. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τούτου
ἐκόμισαν οἱ ληγάτοι τὰ γράμματα, πεμπόμενα πρὸς τὸν Πά-
παν καὶ τὴν Δυτικὴν σύνοδον, ὁ δὲ Λέων, ἀναγνωρίσας τὸν
συνοδικὸν καὶ τὸν βασιλικὸν ὀρισμὸν, ὅστις, ὡς ῥομφαία τοῦ
πνεύματος δίστομος ἀπέτεμε τὴν αἵρεσιν, ὑπεχρεώθη σὺν τοῖς
λοιποῖς νὰ καταδικάσῃ τὸν Πάπαν Ὀνώριον, εἰ καὶ ὁ προκά-
τοχος αὐτοῦ Ἀγάθων, καταδικάσας ἄλλους τινάς, δὲν ἀπεφά-
σισε νὰ συγκαταδικάσῃ καὶ τοῦτον· — τοιαύτη δὲ ἀναγνώρισις
συνηγορεῖ τρανῶς κατὰ τοῦ ἀναμαρτήτου τῶν Ἐπισκόπων Ῥώ-
μης, ἐφ' οὗ στήρίζονται οἱ Ῥωμαῖοι (Φλεury's βιβλ. XL, κεφ. 28.)

Ἐπειδὴ δὲ ἡ πέμπτη καὶ ἡ ἕκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος δὲν
ἀφῆκαν κανόνας περὶ Ἐκκλησιαστικῆς τάξεως, μετὰ ἑνδεκα ἔτη
ἐν τῷ αὐτῷ ὑπερῷ ἢ τρούλλῳ, ὁ διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου,
Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς, συνεκάλεσεν ἑτέραν Σύνοδον, ὀνομα-
σθεῖσαν *Περθέκτην*, καὶ λογιζομένην ὡς ἐξακολούθησιν τῆς
ἕκτης Οἰκουμενικῆς. Εἰς ταύτην συνεδρίαζον προσωπικῶς ἅ-
παντες οἱ Ἀνατολικοὶ Πατριάρχαι μετὰ 265 Ἐπισκόπων. Οὗτοι
ἐξέδωκαν ρθ' κανόνας, ἀφορῶντας εἰς τε τὴν ἐσωτερικὴν καὶ
εἰς τὴν ἐξωτερικὴν εὐπρέπειαν τῆς Ἐκκλησίας· ἀλλ' ἐπειδὴ
κατεδικάζοντο ἐν αὐτῇ Ῥωμαϊκαὶ τινες παρεκτροπαὶ ἀπὸ τῆς

ἀρχαίας τάξεως, ὁ Πάππας Σέργιος δὲν ἤθελε ν' ἀναγνώρισῃ τὴν Σύνοδον ταύτην, εἰ καὶ τοσοῦτον ὑποχρεωτικὴν οὔσαν διὰ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ὅσον καὶ οἱ Οἰκουμενικοὶ κανόνες.

«Ἐπειδὴ μεμνηθήκαμεν τοὺς ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει, ἐν τῇ ἁγίᾳ τῆς τεσσαρακοστῆς νηστείας, τοῖς ταύτης Σάββασι νηστεύειν, παρὰ τὴν παραδοθεῖσαν Ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν. Ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ Συνόδῳ, ὥστε κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἀπαρσαλεύτως τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· Εἴ τις Κληρικὸς εὗρεθείη τὴν ἁγίαν Κυριακὴν νηστεύων ἢ τὸ Σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου, καθαιρεῖσθω· εἰ δὲ Λαϊκὸς, ἀφορίζεσθω.» (Κανὼν ΝΕ'.)

Ἡ αὐτὴ δὲ Σύνοδος ἐπεκύρωσε πάλιν τὰ προνόμια τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας. «Ἀνανεούμενοι τὴν παρὰ τῶν ἑκατὸν πενήκοντα ἁγίων Πατέρων, τῶν ἐν τῇ Θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καὶ Βασιλίδι πόλει συνελθόντων, καὶ τῶν ἐξακοσίων τριάκοντα, τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθέντων, νομοθετηθέντα, ὀρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον, τῶν ἴσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλύνεσθαι πράγμασιν, δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων Μεγαλοπόλεως ἀριθμεῖσθω θρόνος. Εἴτα ὁ Ἀντιοχείας, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς τῶν Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως.» (Κανὼν ΛΤ'.)

Ὁγδοος Αἰών.

ΕΒΔΟΜΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΕΝ ΝΙΚΑΙΑ.

Τὸ ἀνίσχυρον τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων καὶ ἡ ἄφρων ὁρμὴ τοῦ Λέοντος καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Κοπρωνύμου, πρὸς ἐξαφανισμόν τῶν ἁγίων εἰκόνων, προσέβαλον κατὰ τὸν ὀγδοὸν αἰῶνα τὸν πολιτικὸν δεσμὸν τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἔδωκαν ἀφορμὴν τοῖς Ἐπισκόποις τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης νὰ ζητήσωσι, χωρὶς τῶν ἐν Ῥαβέννῃ ἀδυνάτων Βασιλικῶν ἐξάρχων, τὴν προστασίαν τῆς νέας καὶ αὐξανούσης ἡδὴ δυναστείας τῶν Φράγκων κατὰ τῶν Λογγοβαρδῶν. Τότε δὲ βαρμηδὸν ἀνεφύετο ἡ ἰδέα πρῶτον μὲν περὶ ἀνεξαρτησίας, εἴτα δὲ καὶ περὶ δεσποτείας παρὰ τοῖς Ἱεράρχαις τῆς Ῥώμης, σεβομένοις τέως μόνον διὰ τὴν πνευματικὴν ἀξίαν καὶ διὰ τὰ πρωτεῖα τῆς καθέδρας αὐτῶν. Γρηγόριος ὁ Β΄, καὶ ὅτε σύμπασα ἡ Ἰταλία ἐταράχθη ἕνεκα τῆς εἰκονομαχίας, δὲν ἠθέλησεν ἔτι νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τῆς νομίμου ἐξουσίας καὶ διετήρησε τὴν Ῥώμην σύμφωνον πρὸς τὸ Βυζάντιον, εἰ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἀσυμφωνίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς εἰκονομαχίας, κατέλαβε τὰ πλούσια ὑπάρχοντα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπέβαλε μάλιστα τῷ τῆς Βασιλευσούσης Πατριάρχῃ τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἰλλυρίας, Καλαβρίας, Νεαπόλεως καὶ Σικελίας, τέως ἐξαρτωμένης ἀπὸ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου. (Φλευρῆς βιβλ. XLII, κεφ. 17.)

Γρηγόριος δ' ὁ Γ' ἐφέρετο μετέπειτα εὐτολμότερον καὶ, ἀποτόμων ἐπιστολῶν, ἤλεγξε τὴν ἀφροσύνην τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ περιεφρόνει τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ, ἐπιδεικνύων τὴν ἀξίαν

τῆς ἐκκλῆσις καθέδρας. «Καὶ ὁφείλεις γινῶναι καὶ πληροφορηθῆναι, ἔγραψεν, ὅτι οἱ Ἀρχιερεῖς, οἱ κατὰ καιρὸν ἐν Ῥώμῃ διὰ τὴν εἰρήνην καθεύδονται, τῆς Ἀνατολικῆς καὶ τῆς Δύσεως μεσότειχον καὶ μεσόφραγμα τυγχάνοντες, τὴν εἰρήνην βραβεύουσι· καὶ οἱ πρὸ σοῦ Βασιλεῦ, τοῦτον εἶχον τὸν ἀγῶνα τῆς εἰρήνης. Ἐὰν γὰρ σοβαρεύῃ, καθὼς λέγεις, καὶ ἀπειλὰς ἡμῖν ὑποβάλλῃς, οὐκ ἔχομεν ἀνάγκην μετὰ σοῦ παλαίειν· εἴκοσι τέσσαρα στάδια ὑποχωρήσει ὁ Ἀρχιερεὺς Ῥώμης εἰς τὴν χώραν Καμπανίας, καὶ ὑπάγῃ, διώξον τοὺς ἀνέμους.» Ἀλλὰ καὶ ὁ Γρηγόριος δὲν ἐνόμιζε ἐτι τὴν Παπικὴν ἐξουσίαν ὑπερτέραν τῶν ἐπιγεῖων ἀρχόντων, καὶ τοι, παρὰ τὰ βασιλικὰ δικαιώματα προτείνας τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Ὑπάτου τῷ Καρόλῳ Μαρτελίῳ· διότι ἐν τῇ αὐτῇ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἐπιστολῇ ἔγραψεν οὗτος καὶ περὶ τῶν ὁρίων τῆς κοσμικῆς καὶ πνευματικῆς ἐξουσίας. «Οἶδας, Βασιλεῦ, ὅτι τὰ δόγματα τῆς Ἀγίας Ἐκκλησίας οὐχὶ Βασιλέων εἰσὶν, ἀλλὰ τῶν Ἀρχιερέων, καὶ ἀσφαλῶς θέλουσι δογματίζεσθαι. Διὰ τοῦτο οἱ Ἀρχιερεῖς προετέχθησαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἀπέχοντες τῶν δημοσίων πραγμάτων· καὶ οἱ βασιλεῖς ὁμοίως ἀπέχεσθαι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν, καὶ ἔχεσθαι τῶν ἐγκχευρισμένων αὐτοῖς. (Κεφ. 8, 9.).

Ὁ Πάπας Ζαχαρίας ἐπέδοκίμασε τὴν, παρὰ τοῦ Πιπίνου υἱοῦ τοῦ Καρόλου Μαρτέλου, ἀρπαγὴν τοῦ θρόνου ἐκ τῆς ἀρχίας δυναστείας τῶν Μερβίγγων, ὁ δὲ Στέφανος ὁ Β', καταπιεζόμενος ὑπὸ τῶν Λογγοβαρδῶν, πρῶτος τῶν Παπῶν διέβη τὰς Ἄλπεις καὶ, ὑποδεχθεὶς μετ' ἐξαίσιων τιμῶν ὑπὸ τοῦ Πιπίνου, ἔσπευεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν βασιλείαν, καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ εἰς κυριότητα ἐκτεταμένην ἐπαρχίαν, ἀνήκουσαν εἰς τοὺς Αὐτοκράτορας, οἵτινες δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ ὑπερασπίζωσιν αὐτήν, οὐσαν κληρονομίαν τοῦ Πέτρου μετὰ πολλῶν πόλεων.— Οὕτω δὴ παρὰ τὰ πολιτικὰ δίκαια καὶ τοὺς Ἐκκλησιαστικούς κانونάς, ὁ Ἐπίσκοπος Ῥώμης, καλύπτων τὸ φίλαρχον αὐτοῦ

πνεῦμα διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ Πέτρου, ἐγένετο κοσμικὸς ἄρχων καὶ πνευματικὸς δεσπότης, ἐπιλαθόμενος τῶν λόγων τοῦ διδασκάλου τοῦ Πέτρου· « ἡ Βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου. » Πῶς δὲ οἱ Πάπαι μετεχειρίζοντο πρὸς κακὸν τὸ πρόσωπον τοῦ Πέτρου, δι' οὗ ἐδοξάζοντο, γίνεται δῆλον ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ Στεφάνου πρὸς τὸν Βασιλέα Πιπίνον, ὅτε ἐζητεῖτο τῆς συνδρομῆς αὐτοῦ. (Βιβλ. XLIII, 47, 48.).

« Πέτρος ὁ κληθεὶς Ἀπόστολος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, πρὸς τοὺς ἐκλεκτοὺς Πιπίνον, Κάρολον καὶ Καρλομάνον, τρεῖς Βασιλεῖς, οὗν τούτοις δὲ καὶ πρὸς πάντας τοὺς Ἐπισκόπους, Ἀρχιερεῖς, (ἡγουμένους), Πρελάτας, (ἱεράρχας), Μοναχοὺς καὶ πάντας τοὺς Δούκας, Κόμητας καὶ Βαρῶνας· ἐπειδὴ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ἧς Ἐπίσκοπος ἔστιν ὁ Στέφανος, ἐθεμελιώθη ὑπ' ἐμοῦ ἐπὶ τῆς πέτρας, — παρακαλῶ ὑμᾶς, ἡ δὲ Ὑπεραγία Παρθένος Μαρία μετὰ πάντων τῶν Ἀγγέλων, Μαρτύρων καὶ Ἀγίων, ἐξορκίζει ὑμᾶς μετ' ἐμοῦ, μὴ συγχωρήσητε, ἵνα ἡ Ἡμετέρα πόλις Ῥώμη καὶ ὁ ἡμέτερος λαὸς γένωνται θύματα τῶν Λογγοβαρδῶν. Ἐὰν ὑπακούσητε ταχέως ἕξετε μεγάλην ἀμοιβὴν ἐν τῇ παρούσῃ ζωῇ, καὶ ἐξαφανίσετε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν καὶ ἔσεσθε μακρόβιοι, καὶ γέυσεσθε τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν, ἀπολαύσετε δὲ καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς. Ἐὰν δὲ μὴ ὑπακούσητε, μάθετε, ὅτι, διὰ τῆς ἐξουσίας τῆς Παναγίας Τριάδος καὶ τῆς ἡμετέρας Ἀποστολικῆς ἀξίως, στερηθήσεσθε τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. »

Ὁ Πάπας Παῦλος ὁ Α', ἐπαρθεὶς ἤδη ἐπὶ τῇ νέᾳ κοσμικῇ ἐξουσίᾳ, ἐδέχθη, κατὰ τὸ Φεουδαλικὸν ἔθιμον, τὸν ἀπὸ τῶν Λογγῶν Βενεβέντης καὶ Σπολέτης ὄρκον, καὶ τούτου ἕνεκα μικρὸν ἐδέησε νὰ στερηθῇ ἀπάσης τῆς κληρονομίας, ἐπειδὴ ἠρέθισε τοὺς Λογγοβαρδοὺς. Οἱ δὲ διάδοχοι αὐτοῦ, Στέφανος ὁ Γ' καὶ Ἀδριανὸς ὁ Α', ἐσώθησαν μόνον τῇ συνδρομῇ Καρόλου τοῦ Μεγάλου, ὅστις, καταστρέψας τὸ βασίλειον τῶν Λογγοβαρδῶν, εἰσῆλθεν εἰς Ῥώμην καὶ ἐπεκύρωσε τῷ τελευταίῳ

τούτω Πάππ ἄπασαν τὴν κληρονομίαν, τὴν ὑπὸ τοῦ Πιπίνου δοθεῖσαν.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν δωρεάν ταύτην, ὁ Κάρολος, καὶ οὐχὶ ὁ Πάππς, ἐγένετο κληρονόμος τῆς κυριαρχίας τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ἀληθὴς κυριάρχης τῆς Ῥώμης, ὅτε ἐπὶ τέλους, κατὰ τὸ 800 ἔτος, ὁ Πάππς Λέων ὁ Γ' αἰφνης ἐκήρυξεν αὐτὸν Αὐτοκράτορα καὶ ἔστεψε διὰ τοῦ χρυσοῦ Στέμματος, πεσὼν πρηνὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, καθὼς ποτε καὶ οἱ προκάτοχοι αὐτοῦ ἀπέδιδον τὴν τιμὴν ταύτην εἰς τοὺς Ἀνατολικούς Κυριάρχας. — Ἀλλ' οἱ ἀσθενεῖς διάδοχοι τοῦ Καρόλου τοῦ διατάσσοντος κυριαρχικῶς ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐπικυροῦντος τὴν ἐκλογὴν τῶν Παπῶν, πρὸς οὓς ἔπεμπε καὶ τὰ θεσπίσματα αὐτοῦ, ἀπώλεσαν τὴν ἐξουσίαν τοῦ μεγάλου αὐτῶν προπάτορος, ἔνεκα τῶν ἐσωτερικῶν διαφωνιῶν, καὶ ἐρχόμενοι μετὰ σπουδῆς εἰς Ῥώμην διὰ τὸ λαμπρὸν στέμμα τῶν Κιαισάρων, συνείθισαν τοὺς στέφοντας αὐτοὺς διὰ τὴν βασιλεῖαν νὰ νομίζωσιν οὐ μόνον ὅτι αὐτοὶ εἰσὶν οἱ ἀληθεῖς καὶ νόμιμοι διανομεῖς βασιλικῶν στεμμάτων, ἀλλ' ὅτι ἔχουσι καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ διατιθέναι καὶ αὐτὸ τὸ Αὐτοκρατορικὸν στέμμα. (βιβλ. XLV, κεφ. 21.).

Ἐν τέλει δὲ τοῦ αἰῶνος τούτου ἐφάνησαν καὶ ψευδῆ παπικὰ δεκρετάλια (διατάγματα), ἢ ὑποθετικαὶ κανονικαὶ διατάξεις, ἀποδιδόμεναι εἰς τοὺς Ῥωμαίους Ἐπισκόπους τῶν πρώτων αἰώνων τῶν δεκρεταλίων τούτων ὁ δόλος ἀπεδείχθη ὀριστικῶς μόλις μετὰ ὀκτῶ αἰῶνας, ἐν τῷ διαστήματι δὲ τούτῳ, ἐχρησίμευσον ὡς κανονικὸν δίκαιον τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, καὶ συνέτρεχον τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐξουσίαν. Ἴδου τί λέγει περὶ αὐτῶν ὁ Ἱστορικὸς Φλευρῆς. «Ἡ συλλογὴ, ἐν ἣ τὰ δεκρετάλια εὐρίσκονται, φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Ἰσιδώρου, Ἰσπανοῦ τὸ γένος, ἀλλ' ἐπ' αὐτῶν κεῖται ἡ σφραγὶς τοῦ φανεροῦ δόλου. Ἄπαντα ταῦτα ἔχουσι τὸ αὐτὸ ὕφος, ὁγκῶδες καὶ ἐμφαντικόν, καὶ ἀνῆκον εἰς τὸν ὀγδόον αἰῶνα μᾶλλον ἢ εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους μετ'

ἐπιμελοῦς δ' ἐρεύνης εὐρέθησαν ἐν αὐτοῖς διάφορα ἀποσπάσματα τῶν ἁγίων Λέοντος καὶ Γρηγορίου καὶ ἄλλων Παπῶν, ζησάντων πολὺ ὕστερον ἐκείνων, οἵτινες ἀναφέρονται ὡς ἐκδιδόντες τὰ δεκρετάλια· πᾶσαι δὲ σχεδὸν αἱ χρονολογίαι αὐτῶν εἰσὶν ἐπινενοημένοι, καὶ τὸ ψεῦδος καταφαίνεται ἐν τῷ περιεχομένῳ τρανώτατα. Διότι ἐν αὐτοῖς γίνεται λόγος περὶ Ἀρχιεπισκόπων, Πριμάτων, (Μητροπολιτῶν) καὶ Πατριαρχῶν, ὡς ἐὰν ἐφάνησαν οἱ τίτλοι οὗτοι κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐκκλησίας, ἀπαγορεύονται δὲ αἱ Σύνοδοι, ὡς καὶ αὐταὶ αἱ τοπικαὶ, ἄνευ ἀδείας τοῦ Πάπα, καὶ ἀναφέρονται ὡς λίαν συνήθεις αἱ ἐφέσεις εἰς Ῥώμην, καὶ ἄλλα τούτοις ὅμοια. Ὁ Ἰσιδωρος βεβαιοῖ μάλιστα, ὅτι πλεον τῶν εἴκοσι κανόνων ὠρίσθησαν ἐπὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου. — «Ἄλλ' ὅσον ἀνεπιτήδεος καὶ ἂν ἦτο ὁ δόλος οὗτος, ἡπάτησεν ὅμως ἅπασαν τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐν διαστήματι 800 ἐτῶν ἐθεώρουν ὡς ἀληθῆ, καὶ μόλις ἐγκατέλιπον αὐτὰ κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα· σήμερον δὲ πᾶς τις, ὅπως οὖν καλῶς ἀνατεθραμμένος, πείθεται εὐκόλως περὶ τῆς δολιότητος ταύτης.» Οὕτω λοιπὸν μικρὸν κατὰ μικρὸν ἐγένετο ἤδη τὸ παρμυέγεθες οἰκοδόμημα τῆς οἰκουμενικῆς μονοκρατορίας τοῦ Πρωθιεράρχου τῆς ἀρχαίας πρωτεύουσας τοῦ κόσμου. (βιβλ. XLIV, κεφ. 12.).

Ἀλλ' ἅπαξ ἔτι, ληγούσης τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης, ἡ Ἐκκλησία εἶδε παρχμυθητικόν τι γεγονός ἐν τοῖς κόλποις αὐτῆς, — τὴν ἐξδόμην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον, συγκαλεσθεῖσαν ἐν Νικαίᾳ πρὸς κατάπαυσιν τῆς εἰκονομαχίας, παρὰ τοῦ Αυτοκράτορος Κωνσταντίνου καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Εἰρήνης, κατ' αἵτησιν καὶ προτροπὴν τοῦ ἁγίου Ταρασίου Πατριάρχου τῆς Βασιλευούσης. «Οὐδὲν οὕτως ἐστὶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εὐκλόδεκτον καὶ εὐάρεστον, ἔλεγεν, ὡς τὸ ἐνωθῆναι ἡμᾶς, καὶ γενέσθαι μίαν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καθὰ ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς εἰλικρινοῦς ἡμῶν πίστεως ὁμολογοῦμεν· καὶ αἰτοῦμαι — παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων καὶ ὀρθοδόξων Βασιλέων ἡμῶν, Σύνοδον

οἰκουμενικὴν συναθροισθῆναι, ἵνα γενώμεθα ἡνωμένοι καὶ ὁμόψυχοι — οἱ τῆς κεφαλῆς ἡμῶν Χριστοῦ σῶμα ἐν συναρμοολογούμενον καὶ συμβιβάζόμενον.» (ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. XLIV, κεφ. 24.).

Ἡ ἐβδόμη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος εἶναι κυρίως σπουδαία διὰ τοὺς Ὁρθοδόξους, ὥς τελευταία θριαμβευτικὴ ἔνωσις τῆς Ἀνατολῆς μετὰ τῆς Δύσεως, ἑκατὸν ἔτη πρὸ τῆς διαρρήξεως αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιστήσωμεν σύντονον προσοχὴν ἐπὶ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων τῶν πέντε ἀρχετύπων θρόνων, οἵτινες, σὺν ταῖς ὑποκειμέναις αὐτοῖς Ἐκκλησίαις, συνίσταν τὴν μίαν Οἰκουμενικὴν. Δὲν πρέπει νὰ παρασύρηταί τις ἀπὸ τῶν ὀγκωδῶν ἐνίοτε ἐκφράσεων τῶν Πατριαρχικῶν ἐπιστολῶν, διότι τοιοῦτον ἦτο τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ὕφος τοῦ καιροῦ ἐκείνου, καὶ τοῦτο ἀπῆτει ἡ ἀμοιβαία εὐπροσηγορία, ἀλλὰ πρέπει νὰ βλέπη ἐκ τοῦ πλησίον αὐτὰ τὰ γινόμενα ἐν τῇ Συνόδῳ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου τῆς Βασιλευούσης Παύλου, ὁ ἅγιος Ταράσιος εἰς ὧν τῶν κοσμικῶν μεγιστάνων, ἐξελέχθη ὁμοφώνως παρὰ τὴν ἐκυτοῦ θέλησιν διάδοχος ἐκείνου, ἕνεκα τοῦ μεγάλου ζήλου αὐτοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα κατασβέσῃ τὴν καταιγίδα τῆς εἰκονομαχίας, πρὸ πολλοῦ ταράττουσαν αὐτήν. Ὁ Ταράσιος συγκατετέθη μὲν, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ συγκαλεσθῇ Σύνοδος πρὸς εἰρήνευσιν τῆς Ἐκκλησίας· πρὸς τοῦτο δὲ ἔγραψε μετὰ τῆς Αὐτοκρατορίσσης Εἰρήνης, πρὸς τε τὸν Πάπαν Ἀδριανὸν τὸν Α', ἵνα ἐξαποστείλῃ τοὺς ληγάτους αὐτοῦ, καὶ πρὸς τοὺς τρεῖς Ἀνατολικούς θρόνους.

Ὁ Ἀδριανὸς, καίτοι παροργισθεὶς διότι ὁ Ταράσιος προεχειρίσθη Πατριάρχης κατ' εὐθείαν ἐκ τῶν Λαϊκῶν, ἐδέχθη ὅμως τὸ τῆς κοινωνίας γράμμα χάριν τῆς ὀρθοδοξίας αὐτοῦ, δεῖξας τῇ Αὐτοκρατορίσσει χαροποιὰν συναίνεσιν πρὸς συγκρότησιν τῆς Συνόδου, καὶ ἐζήτησε μόνον ὑπὲρ τῶν ληγάτων αὐτοῦ τελείαν ἐλευθερίαν καὶ εὐμενῇ δεξίῳσιν· παρεκάλεσε δὲ προσέτι καὶ ἵνα ἐπιστραφῶσιν αὐτῷ αἱ κληρονομίαι

τοῦ Πέτρου, αἵτινες ἐχαρίσθησαν ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων καὶ ἄλλων πιστῶν, πρὸς φωτισμὸν τοῦ ναοῦ καὶ τροφὴν τῶν ἐπαϊ-
τῶν, καὶ ἵνα ἀφεθῇ πάλιν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ χειροτονία
τῶν Ἀρχιεπισκόπων καὶ Ἐπισκόπων τῆς Ἐπαρχίας αὐτῆς,
κατὰ τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, (τοῦτο δὲ ἀπέβλεπε τοὺς Ἰλλυ-
ροὺς, ὄντας ποτὲ ὑπὸ τὴν τῶν Παπῶν ἐξουσίαν). «Καθ' ὅσον
δ' ἀφορᾷ τὸν Ταράσιον, προσέθηκεν ὁ Ἀδριανὸς, ἐξέπληξεν
ἡμᾶς ὁ ἐν τῇ βασιλικῇ ἐπιστολῇ τίτλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-
τριάρχου, διότι ἄνευ τῆς συγκαταθέσεως τῆς ἡμετέρας καθέδρας,
ὁ τῆς Βασιλευσύσης Πατριάρχης δὲν ἤθελεν ἔχει οὔτε τὸν δεύ-
τερον βαθμὸν· ἐὰν δὲ οὗτος εἶναι ὁ Οἰκουμενικὸς, τότε ἔχει τὰ
πρωτεῖα καὶ ἐπὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ὅπερ ἅπαντες οἱ
Χριστιανοὶ δύνανται νὰ ὁμολογήσωσιν ὡς ἀπρεπῆ σφετερισμὸν.
Αὐτὸς ὁ Ταράσιος ἔπεμψεν ἡμῖν τὸ συνοδικὸν αὐτοῦ γράμμα,
καὶ ἡ αὐτοῦ ὁμολογία τῆς πίστεως παρηγόρησεν ἡμᾶς· ἀλλ'
ἡμεῖς ἐταράχθημεν, θεωροῦντες, ὅτι οὗτος ἐλήφθη κατ' εὐθεΐαν
ἐκ λαϊκῆς τάξεως, καὶ βασιλικῆς ὑπηρεσίας, ἵνα ἀνυψωθῇ αἶ-
φνης εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Πατριάρχου. Τοῦτο τοσοῦτον ἀντιβαίνει
εἰς τοὺς κανόνες, ὥστε ἡμεῖς κατ' οὐδένα τρόπον συνεφωνοῦμεν
εἰς τὴν προχείρησιν αὐτοῦ, ἐὰν δὲν ἡλπίζομεν, ὅτι συνεργήσει
μετὰ ζήλου εἰς ἀποκατάστασιν τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων προσκυ-
νήσεως.» (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. XLIV, κεφ. 25.)

Κατὰ τὰ βασιλικὰ γράμματα, τὰ ἐξ ὀνόματος τῆς Εἰρήνης
καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτῆς Κωνσταντίνου σταλέντα, οἱ Ἐπίσκοποι
τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας, δύο ληγάτοι τῆς Ῥώμης καὶ
δύο τῶν τριῶν Ἀνατολικῶν Πατριάρχων, κακοπαθούντων ἤδη
ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Μωαμεθανῶν, συνήλθον πρῶτον ἐν Κων-
σταντινουπόλει, ἔπειτα δὲ, μετὰ τὰς ἀναφυσίσας ἐκεῖ στάσεις,
ἐν Νικαίᾳ, 367 τὸν ἀριθμὸν. Καί τοι δὲ παρόντων τῶν λη-
γάτων τῆς Ῥώμης, ἐλάλησαν ὁμῶς πρῶτοι οἱ εὐλαβέστατοι
Ἐπίσκοποι τῆς νήσου Σικελίας εἰπόντες ταπεινῶς ταῦτα· Ἄ-
ξιον ἡγοῦμεθα, καὶ κατὰ πάντα προσῆκον τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκου-

μενικῇ Συνόδῳ, πρὸς ἑναρξίν τῶν μελλόντων ἐκζητεῖσθαι κε-
 φαλαίων προοιμιᾶσθαι, καὶ θύραν τῶν λόγων ἀνοῖξαι τὸν
 προκαθεζόμενον τῆς Βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως νέας
 Ῥώμης ὁσιωτάτον ἀρχιεπίσκοπον καὶ προκατάρχοντα προσφω-
 νῆσαι τὰ εἰκότα.» καὶ ἡ ἁγία Σύνοδος ἀπεκρίθη. «Γενέσθω
 κατὰ τὴν αἴτησιν τῶν ὁσιωτάτων Ἐπισκόπων.» Καὶ ἰδοὺ
 κατὰ τὴν ἑναρξίν τῆς Συνόδου, παρόντων καὶ τῶν παπικῶν
 ληγάτων, προεδρεῖται ταύτης κοινῇ γνώμῃ ὁ Πατριάρχης Κων-
 σταντινουπόλεως. Μετὰ βραχὺν δὲ λόγον τοῦ Ταρασίου, ἀνε-
 γνώσθη ἐπὶ τῆς Συνόδου τὸ βασιλικὸν γράμμα περὶ τῆς συγ-
 κροτήσεως αὐτῆς περιέχον τὰ ἐπόμενα. Ἐλέγον ἐν αὐτῷ πρῶ-
 τον οἱ Αὐτοκράτορες, ὅτι κατὰ τὴν Εὐαγγελικὴν ἐντολὴν τοῦ
 Χριστοῦ, τοῦ αἰωνίου Πρωθιεράρχου, ἐφροντίσαμεν περὶ ἀπο-
 καταστάσεως τῆς εἰρήνης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ· εἶτα δὲ ἐπέφερον·
 «Ἐξαιρέτως δὲ τῆς τῶν ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν εὐταξίας
 φροντίζειν βουλούμεθα, καὶ τὴν τῶν ἱερέων ἑνωσιν διὰ παντὸς
 ἐμπορεύεσθαι προαιρούμεθα, ἀνατολῆς, ἄρκτου, δύσεώς τε καὶ
 μεσημβρίας· καὶ πάρεσι, Θεοῦ εὐδοκήσαντος, διὰ τῶν αὐτῶν
 τοποτηρητῶν μετὰ καὶ ἀντιγράφων τῶν ἀποσταλέντων συνο-
 δικῶν γράμμάτων παρὰ τοῦ Ἁγιωτάτου Πατριάρχου (οὐχὶ
 δὲ τοῦ Πάπᾳ)· οὗτος γάρ ἐστιν ἀρχῆθεν νόμος συνοδικὸς τῆς
 καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα δεξαμένης
 τὸ Εὐαγγέλιον. Τοιγαροῦν εὐδοκίᾳ καὶ ἐπινεύσει αὐτοῦ συ-
 νηγάγομεν ὑμᾶς τοὺς ὁσιωτάτους αὐτοῦ ἱερεῖς, τοὺς διατιθε-
 μένους τὴν διαθήκην αὐτοῦ ἐπὶ θυσίαις ἀναιμάκτοις, ἵνα τοῖς
 ὅροις τῶν ὁρθῶς δογματισασῶν συνόδων ἡ κρίσις ὑμῶν ἐφά-
 μιλλος γένηται, καὶ πᾶσιν ἡ αἴγλη τοῦ Πνεύματος κατα-
 λάμψῃ.» Λέγοντες δὲ κατωτέρω καὶ τίνι τρόπῳ ὁ Ταράσιος,
 ἀκουσίως ἐκυτοῦ προεχειρίσθη Πατριάρχης, οἱ Αὐτοκράτορες
 ἀναφέρουσιν αὐτοὺς τοὺς λόγους ἐκείνου, οὓς εἶπεν ἐνώπιον
 αὐτῶν. «Ὅρῳ καὶ βλέπω τὴν ἐπὶ τὴν πέτρην Χριστὸν τὸν
 Θεὸν ἡμῶν τεθεμελιωμένην Ἐκκλησίαν αὐτοῦ διεσχισμένην νῦν

καὶ διεβήγμεν, καὶ ἡμᾶς ἄλλοτε ἄλλως λαλοῦντας, καὶ τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ὁμοπίστους ἡμῶν Χριστιανοὺς ἐτέρως, καὶ συμφωνοῦντας αὐτοῖς τοὺς τῆς Δύσεως, καὶ ἡλλοτριωμένους ἡμᾶς ἐκείνων ἀπάντων, καὶ καθ' ἐκάστην ὑπὸ πάντων ἀναθεματιζομένους· καὶ ὅτι Σύνοδον οἰκουμενικὴν αἰτούμαι γενέσθαι, τοποτηρητῶν εὐρισκομένων ἐκ τε τοῦ Πάπα Ῥώμης καὶ τῶν τῆς Ἀνατολῆς Ἀρχιερέων.» (Ἐνταῦθα δὲ ὀρίζεται καθαρῶς ἡ ἐπαρχία τοῦ Πάπα.) «Γράμματα δὲ ἐδεξάμεθα ἀποσταλέντα παρὰ Ἀδριανοῦ τοῦ ἀγιωτάτου Πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης διὰ τῶν αὐτοῦ τοποτηρητῶν, — τῶν καὶ συνεδρευόντων ἡμῖν, (καὶ οὐχὶ προεδρευόντων) καὶ κελεύομεν κατὰ τὸν συνοδικὸν θεσμὸν εἰς ἐπήκοον πάντων ἀναγνωσθῆναι· καὶ μετὰ τῆς δεούσης σιγῆς τούτων ἀκούοντες μετὰ καὶ τῶν ἀποσταλῆσιν κεραιῶν ἐν δυσὶ τετραδίῳ παρὰ τῶν Ἀρχιερέων καὶ ἱερέων τῆς Ἀνατολικῆς διαικίεως, διὰ Ἰωάννου τοῦ εὐλαβεστάτου μοναχοῦ καὶ συγκέλλου τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου Ἀντιοχείας καὶ Θωμᾶ πρεσβυτέρου, ἤδη καὶ αὐτῶν συμπρόντων ἡμῖν (ἐν τῇ Συνόδῳ). Αἱ αὐτῶν γνώσεσθε, ὅποιον ἐστὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τὸ φρόνημα.» (Καὶ οὕτως οὐ μόνον τὰ Ῥωμαϊκὰ γράμματα, ἀλλὰ καὶ τὰ Ἀνατολικὰ διὰ τοῦτο εἰσὶν ἀναπόφευκτα. (Tom. 18. Conciliorum. pag. 249, 252, 254.)

Μετὰ ταῦτα εἰσήχθησαν οἱ Ἐπίσκοποι, οἱ μετανοήσαντες διὰ τὴν πλάνην αὐτῶν, εἰς δὲ τούτων ὁ Ἀγκύρας Βασίλειος ἀνέγνω ἀπὸ λιθέλλου ταῦτα. «Θεσμοθεσία ἐστὶν Ἐκκλησιαστικὴ κανονικῶς παραδεδομένη ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἐκ τε τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ τῶν αὐτῶν διαδόχων ἁγίων Πατέρων ἡμῶν καὶ διδασκάλων· ἀλλὰ γε καὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἔξ Συνόδων, καὶ τῶν τοπικῶν ὀρθοδόξως ἀθροισθεισῶν συνόδων, ὥστε τοὺς ἀπὸ αἵρέσεως οἰασθησοῦν ἐπιστρέφοντας πρὸς τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν καὶ παράδοσιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἐγγράφως τὴν οἰκίαν ἐξαρνεῖσθαι αἵρεσιν, καὶ τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογεῖν πίστιν. Ὅθεν καὶ ἐγὼ Βασίλειος

Ἐπίσκοπος Ἀγκύρας τῆς πόλεως, προαιρούμενος ἐνωθῆναι τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, Ἀδριανῷ τε τῷ Ἀγιωτάτῳ Πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ Ταρκσίῳ τῷ Μακαριωτάτῳ Πατριάρχῃ, τοῖς τε ἀγιωτάτοις Ἀποστολικοῖς Θρόνοις, λέγω δὲ Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καὶ τῆς Ἀγίας πόλεως, ἀλλὰ μὴν καὶ πᾶσι τοῖς ὀρθοδόξοις Ἀρχιερεῦσί τε καὶ ἱερεῦσι, ταύτην τὴν παροῦσαν ἔγγραφόν μου ὁμολογίαν ποιοῦμαι, καὶ προσάγω ὑμῖν τοῖς ἐξ Ἀποστολικῆς ἀθροεντείας λαβοῦσι τὴν ἐξουσίαν.— ὅθεν καὶ μᾶλλον αὐτῷ τὴν μακκριότητα ὑμῶν ἐξαίτησαι καὶ παρὰ Θεοῦ συγχώρησίν μοι παρασχεθῆναι» (Τοιαύτη ὁμολογία καὶ μνεία τῶν πέντε Ἀποστολικῶν Θρόνων, ἐνώπιον τῶν ληγμάτων, σιωπώντων, εἶναι πολὺ σπουδαία.) Ταρκσίος δὲ ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης εἶπε. «Πᾶσα ἡ ἱερατικὴ ὁμήγυρις αὕτη τῷ Θεῷ δόξαν καὶ εὐχαριστίαν ἀναπέμπει ἐπὶ ταύτῃ σου τῇ ὁμολογίᾳ, ἣν προσήγαγες τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ.» Ἡ δὲ Σύνοδος ἐπεκύρωσεν ὁμοφώνως τοὺς λόγους τοῦ Πατριάρχου, καὶ εἶπε. «Δόξα τῷ Θεῷ τῷ ἐνώσαντι τὰ διεστῶτα.» — Τίς ὁ προεδρεύων λοιπὸν, καὶ ἐν ὀνόματι τίνος;— Ὡς φαίνεται οὐχὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Πάπα, καίτοι περὺρισκομένων τῶν ληγμάτων αὐτοῦ. (pag. 258.)

Ἐν τῇ δευτέρᾳ συνεδριάσει ὁ βασιλικὸς μεγιστᾶν ὑπέμνησεν ὅτι πρέπει νὰ ἀναγνωσθῶσι τὰ τοῦ Πάπα καὶ τὰ τῶν Πατριαρχῶν γράμματα, ἅπερ καὶ ἀνεγνώσθησαν μετὰ ἁλφώνως. — Ἐν τῷ πρὸς τοὺς Βασιλεῖς γράμματι, ὁ Ἀδριανὸς, ἐπαινῶν τὸν ζῆλον αὐτῶν καὶ παρομοιάζων αὐτοὺς τῷ Κωνσταντίνῳ καὶ τῇ Ἐλένῃ, λέγει· «Καὶ οὕτως ἀναδειχθήσεται καὶ τὸ ὑμέτερον εὐσεβέστατον καὶ Θεοδώρητον ὄνομα νέου Κωνσταντίνου καὶ νέας Ἐλένης ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένη ἐπαινετῶς διαφημιζόμενον δι' ὧν ἡ ἀγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία ἀνακαίνιζεται. Καὶ μάλιστα ἐκ τῇ παραδόσει τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ Παύλου τῶν κορυφαίων Ἀποστόλων ἐξακολουθήσῃ, καὶ ἐναγκαλισθῇ τῶν

Βικάριον αὐτῶν, καθὼς καὶ οἱ ἐξ ἀρχῆς προηγήσαντες Βασι-
λεῖς καὶ ἐτίμησαν τὸν Βικάριον αὐτῶν, καὶ ἠγάπησαν ἐξ ὅλης
τῆς καρδίας αὐτῶν τιμήσῃ δὲ τὸ ὑμέτερον Θεοδώρητον Κράτος
τὴν Ῥωμαϊκὴν ἀγιοτάτην Ἐκκλησίαν τῶν κορυφαίων Ἀπο-
στόλων, οἷς ἐδόθη ἐξουσία παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ Λόγου λύειν
τε καὶ δεσμεῖν ἁμαρτίας ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ.» (Καὶ
οὕτως ἰδοὺ ὁ Πάπας ἀναγνωρίζει ἐκυτὸν τοποτηρητὴν οὐ
μόνον τοῦ Πέτρου ἀλλὰ καὶ τοῦ Παύλου· τὸ δὲ ἔτι σπουδαί-
οτερον, λέγει, ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐδόθη ἁμ-
φοτέροις. Τοῦτο δ' αὐτὸ ἀποδείκνυσιν ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσ-
ηλωταί τις πέραν τοῦ θέοντος εἰς τὰς ἐκφράσεις, τὰς ὑπερ-
υψούσας τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν καθέδραν μόνου τοῦ Πέτρου.)
Κατωτέρω δὲ, ἐξηγήσας διὰ τῶν παρὰδειγμάτων τῆς ἀγίας
Γραφῆς, τὸ δόγμα περὶ προσκυνήσεως τῶν τιμίων εἰκόνων,
ὁ Πάπας νοερώς καὶ μετὰ μεγάλης ταπεινοφροσύνης πίπτει
μετὰ τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ συνεπισκόπων εἰς τοὺς πόδας τῶν
Αὐτοκρατόρων, δυσωπῶν καὶ ἐξορκίζων αὐτοὺς ἵνα ἀποκατα-
στήσωσι τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. (pag. 290, 299.)

Ἐν δὲ τῇ γράμματι πρὸς τὸν ἀγαπητὸν ἀδελφόν, τὸν Πα-
τριάρχην Ταράσιον, ὁ Ἀδριανὸς, περιγράφας πρῶτον εἰς τέ-
σινίσταται τὸ χρέος καὶ αἱ μέριμναι τοῦ ἀληθινοῦ Ποιμένου,
τοῦ ἀραμένου τὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πόσον σπουδαία
εἶναι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ὁμόνοια, λέγει ὅτι «ἡ ὑφ' ἡμῶν ἡ ψυχὴ
αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ καὶ τῇ ὀρθῇ πίστει τοῦ Ταρασίου καὶ
καθὼς ἀνεφέρετο ἐν τῇ Θεῇ Αὐτοκρατορικῇ κελεύσει, ἔπεμψε
μετὰ μεγίστης χρεῶς τοὺς ληγάτους αὐτοῦ εἰς τὴν Σύνοδον»
κατωτέρω δὲ προστίθῃσι ταῦτα· «ἀλλ' ἡ ὑμέτερα ὁσιότης τοῖς
αὐτοῖς εὐσεβεστάτοις καὶ τροπαιοῦχοις βασιλεῦσι προθύμως
ἀναγᾶχοι, ἵνα ἐν πρώτοις ὁ ψευδοσύλλογος ἐκείνος, ὁ γενόμενος
(ἐπὶ Κοπρωνίου) χωρὶς τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου ἀτάκτως καὶ
ἀσυλλογίστως, ἐξ ἐναντίας τῆς τῶν σεπτοτάτων πατέρων
παρὰθέσεως κατὰ τῶν θείων εἰκόνων, ἀναθεματισθῇ παρόντων

τῶν ἀποκρισιαρίων ἡμῶν· καὶ πᾶν ζιζάνιον ἐκριζωθῇ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ λόγος πληρωθῇ, «ὅτι πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» καὶ πάλιν «Σὺ εἶ Πέτρος» κτλ. οὗ ὁ θρόνος εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πρωτεύων διαλάμπει, καὶ κεφαλὴ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει. Ὅθεν ὁ αὐτὸς μακάριος Πέτρος ὁ Ἀπόστολος τῷ τοῦ Κυρίου προστάγματι ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν, οὐδὲν παραλέλοιπεν, ἀλλ' ἐκράτησε πάντοτε καὶ κρατεῖ τὴν ἀρχήν. Δι' οὗπερ ἐν προσκολληθῇ ἡ ὑμετέρα ὁσιότης τῷ ἡμετέρῳ Ἀποστολικῷ θρόνῳ, ὅστις ἐστὶ κεφαλὴ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸν αὐτῆς ἱερὸν καὶ ὀρθόδοξον τύπον ἀφθάρτως καὶ ἀμολύντως ἐκ βάθους καρδίας καὶ εἰλικρινοῦς διανοίας φυλάξει ἐπιτηδεύσῃ, ὡς ἀληθῶς ὀρθόδοξος καὶ θεοσεβὴς τυγχάνουσα, ταύτην πρώτην θυσίαν τῷ παντοδυνάμῳ Κυρίῳ προσοίσει. (pag. 303.)

Ἐνταῦθα ἤθελε φανῇ ἐξαισίως ὑπερυψουμένη ἡ ἱεραρχικὴ ἀξία τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης, ἃν καὶ εἶναι ἀληθές, ὅτι ἄνευ τακτικῆς συγκροτήσεως καὶ συμμετοχῆς τῆς Δύσεως δὲν ἡδύνατο νὰ ὑπάρξῃ οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἀλλὰ τὰ ἐπόμενα ἐξηγοῦσι τοὺς πομπώδεις αὐτοῦ λόγους. «Καὶ ἡ ὑμετέρα Ὀσιότης — ὡς ἐκ προσώπου ἡμῶν, τοῖς τῶν Εὐσεβεστάτων καὶ Θεοστέπτων μεγάλων Βασιλέων ἡμῶν ὑπερέχουσιν ἔχνεσι κειμένη δυσωπήσει, καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς φοβεραῆς κρίσεως αὐτοῦ κατακριματίσει, ἵνα τὰς ἱερὰς εἰκόνας ἐν αὐτῇ τῇ Θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι πόλει, καὶ ἐν παντὶ τόπῳ, εἰς τὴν ἀρχαίαν στάσιν καταστήσῃ καὶ κηρύξῃ καλεῦσάσιν, φυλάττοντες τὴν παράδοσιν ταύτης τῆς ἱερᾶς καὶ ἁγιοτάτης ἡμῶν Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας· ἀποδιώξωσι δὲ βδελυσσόμενοι τὴν τῶν πονηρῶν καὶ αἵρετικῶν πλάνην διὰ τοῦ ὑμετέρου ἀγῶνος καὶ πιστοτάτου μόχθου.»

Ἰδοὺ πρὸς ποῖον σεμνὸν τέλος ἔκλινεν ὁ πομπώδης οὗτος λόγος, καὶ τίνας ἔνεκα, ὅτε οἱ ληγάτοι ἠρώτησαν τὸν Ταράσιον

λέγοντες· « εἰπάτω ἡμῖν ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης Ταράσιος τῆς Βασιλευούσης πόλεως, « εἰ στιχεῖ γράμματι τοῦ ἀγιωτάτου Πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, ἢ οὐ. » — Ταράσιος ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης εἶπε· Παῦλος ὁ Θεῖος Ἀπόστολος Ῥωμαίοις γράφων, ἀποδεχόμενος τὸ σπουδαῖον τῆς πρὸς Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν εἰλικρινοῦς αὐτῶν πίστεως, οὕτως ἔφη. « ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὕλῃ τῷ κόσμῳ. » ταύτῃ τῇ μαρτυρίᾳ ἔπεσθαι ἀναγκαῖόν ἐστι, καὶ ἄβουλον ἡγεῖσθαι τὸ ἀντιτάσσεσθαι ὅθεν Ἀδριανὸς τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Πρόεδρος, τῶν μαρτυρηθέντων ὑπάρχων μέτοχος, γεγράφηκε τρανώς καὶ ἀληθῶς τοῖς εὐσεβέσιν ἡμῶν βασιλεῦσι καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν μετριότητα, βεβαιούμενος εὖγε καὶ καλῶς ἔχειν τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας· καὶ αὐτοὶ δὲ ἡμεῖς γραφικῶς καὶ ἐρευνητικῶς, καὶ συλλογιστικῶς, καὶ ἀποδεικτικῶς ἐξετάσαντες, καὶ ταῖς πατρικαῖς διδασκαλίαις μαθητευθέντες, οὕτω καὶ ὁμολογήσαμεν καὶ ὁμολογοῦμεν καὶ ὁμολογήσομεν, καὶ στιχοῦμεν καὶ ἐμμένομεν, καὶ βεβαιούμεθα τῇ τῶν ἀναγνωσθέντων γραμμάτων ἐμφάσει, τὰς εἰκονικὰς ἀναζωγραφήσεις ἀποδεχόμενοι κατὰ τὴν ἀρχαίαν τῶν πατέρων ἡμῶν παράδοσιν. » Μετὰ δὲ τὸν Πατριάρχην ἡ ἁγία Σύνοδος εἶπε· « Πᾶσα ἡ ἱερὰ Σύνοδος οὕτως δογματίζει. » Καὶ οὕτως οὐχὶ ὁ Πάπας ἐπικυροῖ τὴν ἀπόφασιν, ἀλλ' ὁ Πατριάρχης καὶ μετ' αὐτὸν ἡ Σύνοδος ἐπικυροῦσι τὴν ἰσχὺν τῶν γραμμάτων αὐτοῦ, ἐπειδὴ αὐτὰ εἰσὶ σύμφωνα ταῖς γραφαῖς καὶ ταῖς παραδόσεσι τῶν Πατέρων.

Μετὰ ταῦτα οἱ λιγᾶτοι τοῦ Πάπα εἶπον· « Λεγέτω ἡμῖν ἡ ἁγία Σύνοδος, εἰ παραδέχεται τὰ γράμματα τοῦ ἀγιωτάτου Πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης. » Ἡ ἁγία Σύνοδος εἶπεν· « ἐπόμεθα καὶ δεχόμεθα καὶ προσιέμεθα. » ὁ δὲ Ἰωάννης ὁ Θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ πρεσβευτὴς τῆς Ἀνατολικῆς διοικήσεως εἶπεν· « Εὐκαιρόν ἐστι καὶ ἐπὶ τοῦ παρόντος ψαλμικῶς μελωδῆσαι. Ἐλτος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν· δικαιοσύνη καὶ

εἰρήνη κατεφίλησαν! Ἐλεος καὶ ἀλήθειαν εἶδομεν ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐστίν. Ἐν μετοχῇ δὲ καὶ οἱ ἁγιώτατοι Πατριάρχαι καὶ τῆς Οἰκουμένης ποιμένες ὑπάρχουσι καὶ λέγονται. Καὶ γὰρ ἔλεος καὶ ἀλήθεια συνήντησαν, Ἀδριανὸς δ' ἁγιώτατος Πάπας τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ Ταράσιος δ' μακαριώτατος Πατριάρχης τῆς βασιλευούσης Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ἐν φρονούντες καὶ ὁμολογοῦντες.» Τοιαύτη ὁμολογία τῶν Ἀνατολικῶν ληγάτων ἢ πρεσβευτῶν δεικνύει ἀρκούντως τὴν ἰσότητά ἀμφοτέρων τῶν θρόνων. (pag. 305, 306.)

Ἐν τῇ τρίτῃ συνεδριάσει ἀνεγνώσθη τὸ γράμμα τοῦ Ταράσιου πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς Πατριάρχας, ἐν ᾧ παρακαλεῖ αὐτοὺς λέγων· «καὶ παρακαλῶ τοὺς πανιέρους ὑμᾶς, ὡς μὲν πατέρας μικροψυχοῦντα βακτηρίᾳ δυνάμεως, ταῖς πατρικαῖς ὑμῶν διδασκαλίαις ὑποστηρίζει.» δι' οὗ ὅμως δὲν ἀπώλεσεν ἐνώπιον ἐκείνων τὰ πρωτεῖα τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας. Ἀνεγνώσθη δὲ καὶ ἡ ἀπάντησις τῶν Πατριαρχῶν, οἵτινες ἐπαινοῦντες τὸν ζῆλον αὐτοῦ, ἔπεμψαν αὐτῷ τὴν ὁμόφωνον γνώμην τῶν τριῶν Ἀποστολικῶν θρόνων, χαίροντες ὅτι ἔχουσι τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πάπαν Ῥώμης συμφώνους τῇ ἑαυτῶν γνώμῃ. (pag. 329, 331.).

Ἐν δὲ τῇ πέμπτῃ συνεδριάσει οἱ ἐν Νικαίᾳ πατέρες ἀπέρριψαν τὰς πράξεις τῆς ψευδοῦς συναθροίσεως τῶν εἰκονομάχων, ἥτις ἐγένετο ἐπὶ Κοπρωνύμου ἐν τῇ Βασιλευούσῃ καὶ ὠνομάσθη οἰκουμενικὴ παρὰ τοὺς κανόνους. Ἐλέγον δὲ οἱ πατέρες «Πῶς δ' αὖ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ, ἣν οὔτε ἐδέξαντο, οὔτε συμφώνησαν οἱ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν πρόεδροι, ἀλλ' ἀναθέματι ταύτην παρέπεμψαν; οὐκ ἔσχε συνεργὸν τὸν τηνικαῦτα τῆς Ῥωμαίων Πάπαν, ἢ τοὺς περὶ αὐτὸν ἱερεῖς, οὔτε διὰ τοποτηρητῶν αὐτοῦ, οὔτε δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, καθὼς νόμος ἐστὶ ταῖς συνόδοις. Ἀλλ' οὔτε συμφρονούντας αὐτῇ τοὺς Πατριάρχας τῆς Ἑῶ, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καὶ τῆς Ἀγίας Πόλεως, ἢ τοὺς σὺν αὐτοῖς μύστας καὶ Ἀρχιερεῖς.» Ἰδοὺ ὁ ἀληθὴς καὶ

ὁρθῶς ὁρισμὸς τῆς οἰκουμενικῆς Συνόδου, γενόμενος δεκτὸς ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκ στόματος τῆς τελευταίας Συνόδου (pag. 475.).

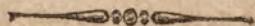
Ἐπειτα, ἐκθεῖται ἡ Σύνοδος τὴν ὁρθὴν ὁμολογίαν αὐτῆς, ὥρισε δι' ἀμετατρέπτου κανόνος ὅπως φυλάττωνται ἀκαινοτομήτως ἅπασαι αἱ Ἐκκλησιαστικαὶ ἐγγράφως ἢ ἀγράφως τεθεσπισμέναι δι' ἡμᾶς παραδόσεις· καθὼς ἄλλοτε ἡ Γ' ἐν Ἐφέσῃ Οἰκουμενικῇ Σύνοδος ὥρισε περὶ τοῦ συμβόλου, «ἐτέραν πίστιν μηδεὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἢ γοῦν συγγράφειν, ἢ συντιθέναι παρὰ τὴν ὁρισθεῖσαν παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαέων πόλει συνεληθόντων σὺν Ἀγίῳ Πνεύματι.»

Μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς Συνόδου καὶ μετὰ τὸν πολυχρονισμόν τῶν Αὐτοκρατόρων πάντες οἱ πατέρες ἐξεβόησαν τὸ αἰώνια ἡ μνήμη μόνον διὰ τοὺς τρεῖς Πατριάρχας τῆς Βασιλευούσης, Γερμανόν, Ἰωάννην καὶ Γεώργιον, μηδένα τῶν Παπῶν μνημονεύσαντες. Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως τὸ γράμμα τοῦ Πατριάρχου Ταρασίου πρὸς Ἀδριανόν, τὸν ἀγιώτατον καὶ μακαριώτατον ἀδελφόν καὶ συλλειτουργόν, καὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Πάπαν. (pag. 604, 626.) Εἰπὼν αὐτῷ περὶ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν αἵρετικῶν καὶ περὶ τῶν ἐμποδίων τῶν γενομένων διὰ τὴν συγκρότησιν τῆς Συνόδου, ὁ Ταράσιος, ἐπιφέρει. «Τοῦ δὲ χρόνου παρελθόντος, αὐτῆς οἱ Θεοφιλεῖς Ἐπίσκοποι συναθροίζεσθαι ἐν τῇ Νικαέων λαμπρᾷ μητροπόλει τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας παρὰ τῶν εὐσεβῶν Βασιλέων ἡμῶν ἐκελεύοντο· καὶ δὴ ἡμεῖς συνεκδήμους ἡμῖν λαβόντες τοὺς τε Θεοφιλεῖς ἄνδρας καὶ τοποτηρητὰς ὑμῶν, ὡσαύτως καὶ τοὺς ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἐληλυθότας, ἀφικόμεθα ἐν τῇ αὐτῇ Μητροπόλει καὶ προκαθεσθέντων ἁπάντων ἡμῶν, κεφαλὴν ἐποιησάμεθα Χριστόν· ἔκειτο γὰρ ἐν Ἀγίῳ θρόνῳ τὸ Ἅγιον Εὐαγγέλιον ἐπιφωνοῦν πᾶσιν ἡμῖν τοῖς συνελθοῦσιν ἱερουργοῖς ἀνδράσι. «κρίμα δίκαιον κρίνατε· δικάσατε τῇ Ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ καὶ τῇ γενομένῃ καινοτομίᾳ.» — Καὶ προεκρίθησαν ἀνχνύσασθαι τὰ τῆς ὑμετέρας

ἀγιότητος γράμματα — μεθ' ὧν καὶ τὰ ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς διοικήσεως ἀποσταλέντα ἡμῖν — καὶ οὐδαμῶς εἶασε Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἡ Πέτρα, ἐν ᾗ ἐστηριγμένοι ἐσμὲν, τὸν ἄνωθεν ὑφαντὸν διόλου χιτῶνα, εἶπουν τὴν παρ' αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτὸν οἰκοδομηθεῖσαν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ διεσχισμένην καὶ διερρήγμενην, καὶ τὰ μέλη ἄλλοτε ἄλλως κινούμενα· ἀλλὰ ταῖς παλαιαῖς αἰρέσεσι καὶ τὴν πλάνην τῆς καινῆς φανulότητος τῶν Χριστιανοκατηγόρων τῶν κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων λυττησάντων, τῷ λόγῳ τῆς χάριτος αὐτοῦ ἀνέτρεψε, καὶ τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος ἐξεκέντησεν.» Αἱ ἐκφράσεις αὗται, ἐν τέλει τῶν Συνοδικῶν πράξεων, φαίνονται μαρτυροῦσαι τὴν ἀλήθειαν ἀρκούντως, ἵνα μὴ προστεθῇ ταύταις ἕτερόν τι ὑπὲρ τῆς ἀρχαίας Ἱεραρχικῆς ἀξίας τῆς Ἐκκλησίας.

Πόσον δ' ὁσίως ἐτηροῦντο τότε αἱ ἀρχαῖαι παροδόσεις καὶ διατάξεις τῶν Συνόδων, φαίνεται ἐκ τοῦ παραδείγματος Λέοντος τοῦ Γ', διαδόχου τοῦ Ἀδριανοῦ, ὅστις ἐνθυμούμενος τὸν ὀρισμὸν ταύτης τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ, ἔδειξε φρόνιμον σταθερότητα εἰς τοὺς πρέσβεις Καρόλου τοῦ μεγάλου· εἰς μάτην οὗτοι παρεκάλουν αὐτὸν νὰ προστεθῇ ἐν τῷ συμβόλῳ, ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἀναφερόμενοι εἰς τινὰ ἀποσπάσματα τῶν Ἀγίων Πατέρων, ἅπερ ἐφάνιντο συντρέχοντα τὴν γνώμην αὐτῶν, πρὸ μικροῦ ἀναφυσῆσαν ἐν τῇ τῶν Ἰσπανῶν Ἐκκλησίᾳ, ἔνθα ἡ ἐν Τολέδῃ Σύνοδος ἐνομοθέτησε τοιαύτην προσθήκην. — Ὁ Πάπας ἔμεινεν ἀκλόνητος κατὰ τὴν ἐντολὴν τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων. «Δὲν γινώσκω εἶπεν οὗτος ἐὰν ἐπραξάν κάλλιον οἱ ἀρχαῖοι πατέρες, παραλείψοντες τὴν λέξιν ταύτην· δὲν δύναμαι νὰ βεβαιώσω, ὅτι ἐκεῖνοι δὲν ἐγίνωσκον καλῶς, ὥς καὶ ἡμεῖς, τοῦτο, ἐπειδὴ ἐγὼ οὐ μόνον δὲν τολμῶ νὰ προτιμήσω ἑμαυτὸν ἐκείνων, ἀλλ' οὐδὲ νὰ ἐξομωθῶ αὐτοῖς. Ὅσον καὶ ἂν εἶναι καλὸς ὁ σκοπὸς ἡμῶν, πρέπει νὰ φοβώμεθα μὴ βλάψωμεν ὅ,τι ἔχει καλῶς ἤδη ἀφ' ἐκυτοῦ, ἀποχωροῦντες μετ' οἰήσεως

ἀπὸ τοῦ ἀρχαίου τρόπου τῆς διδασκαλίας, διότι οἱ πατέρες, ἐμποδίσαντες πᾶσαν προσθήκην ἐν τῷ συμβόλῳ, δὲν διέκριναν καλὴν ἢ κακὴν πρόθεσιν, ἀλλ' ἀπηγόρευσαν ἀπλῶς, μὴ ἐπιτρέψαντες μάλιστα καὶ τὸ σκέπτεσθαί τινα διατί οὕτως ἔπραξαν.» Πρὸς μείζονα δὲ τήρησιν τῆς Ὁρθοδοξίας ὁ Πάπας ἐκρέμασεν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ ἁγίου Πέτρου δύο ἀργυρᾶς πλάκας, ἐφ' ὧν ἦτο ἐγκεχαρραγμένον τὸ σύμβολον Ἑλληνιστὶ καὶ Ῥωμαϊστὶ.

Ἑννατος αἰών.

Α'

Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ.

Ἀρχόμενοι τῆς λυπηρᾶς διηγήσεως τοῦ τρόπου, καθ' ὃν ἀπεσπάσθη ἡ Δυτική Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς οἰκουμενικῆς ἐνότητος, πρέπει νὰ ἀνακαλέσωμεν εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν πάσας τὰς προηγουμένας περιστάσεις καὶ ἅπαξ ἔτι νὰ ἀκολουθήσωμεν νοερῶς τὴν βαθμιαίαν πορείαν τῶν σχέσεων τῶν Ῥωμαίων Ἐπισκόπων μετὰ τῆς Ἀνατολῆς, αἵτινες ἐνταῦθα ἐξετέθησαν εἰς πάσας τὰς σπουδαιοτέρας περιστάσεις· ἔπειτα δὲ νὰ θεωρήσωμεν ἀμερολήπτως τὴν τότε κατάστασιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸν χαρακτῆρα τῶν ἐν ἐνεργείᾳ προσώπων, ἵνα μὴ παρασυρθῶμεν εἰς κρίσεις μονομερεῖς.

Ἐπὶ τῶν μέχρι τοῦδε δεκτῶ ἐκκλησιαστικῶν εἰδομεν λίαν καθαρῶς εἰς τί κυρίως συνίσταντο τὰ πρωτεῖα τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας ἐνώπιον τῶν ἄλλων ἰσοθρόνων καθεδρῶν, τῆς Βασιλευούσης δηλονότι, τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῶν Ἱεροσολύμων· καὶ τοι δὲ τινες τῶν Παπῶν προσεπάθουν νὰ ἀνυψώσωσι τὰ πρωτεῖα ταῦτα, διὰ τὴν ἑκτασιν τῆς ἑαυτῶν ἐξουχίας, ἣτις περιελάμβανεν ἅπασαν τὴν Δύσιν, καὶ διὰ τὸ σπουδαῖον τῆς ἀρχαίας πρωτευούσης, ἀπῆντων ὅμως πάντοτε δικαίαν ἀντενέργειαν εἰς τὰς οἰκουμενικὰς Συνόδους, ἔκπαλαι μὴ ἀπομακρυνόμενας τῆς καθιερωθείσης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τάξεως. Δὲν πρέπει δὲ νὰ ἀπατώμεθα οὔτε ὑπὸ τῆς ὑποτιθεμένης μεγάλῃς ἐκτάσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας, τῆς ὑποκειμένης

τῷ Ῥώμης Ἐπισκόπῳ, ἥτις ἀναγκαζοῖται τοὺς ἀπλοῦς νὰ νομίζωσιν ὅτι δῆθεν ἐν καιρῷ τῆς διαρρήξεως, μόνον μία μικρὰ Ἐκκλησία, ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐφ' ἑαυτῆς τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν τοῦ Πάπα. Τούτου δ' ἕνεκα δὲν νομίζω ἅπο σκοποῦ νὰ προτάξω ἐνταῦθα συγκριτικὴν ἀπαρίθμησην τῶν ἐπισκοπῶν, ὅσαι διατέλουν ὑπὸ τὰς Ἐκκλησίαις τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Τὴν ἀπαρίθμησην δὲ ταύτην ὁ σοφὸς Βίγγαμ ἐπορίσθη ἐκ τοῦ καταλόγου τοῦ ἐπὶ τούτῳ συνταχθέντος κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος τοῦ σοφοῦ, ἐν τέλει τοῦ Θ' αἰῶνος, τουτέστι περὶ τὸ 894 ἔτος, καὶ συνεπλήρωσεν αὐτὴν διὰ λεπτομερεστάτων εἰδήσεων περὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Αἱ Ἀσιατικαὶ Ἐπισκοπαὶ, αἱ ἀμέσως ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐξαρτώμεναι, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Ἰσχυρικῆς χώρας, ἥτις ἐλήφθη ἀπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ἦσαν τὸν ἀριθμὸν 432. — Αἱ δ' Εὐρωπαϊκαί, ἐν τῇ Ἰλλυρίᾳ, Ἑλλάδι, Θράκῃ, Μακεδονίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ φθάνουσι μέχρι τῶν 160· προσθετέον δὲ ὅτι ἐκκτὸν ἔτη πρὶν διὰ θεσπίσματος τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, παροργισθέντος κατὰ τοῦ Πάπα Γρηγορίου, ἅπασα ἡ νότιος Ἰταλία μετὰ τῆς Σικελίας, περιῆλθον εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πατριάρχου τῆς Βασιλευούσης, καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Νικόλαος ὁ Α' ἐν ταῖς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μιχαὴλ ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, ἐνεργῶν κατὰ τοῦ Φωτίου, ἐξητεῖτο τὴν ἀπόδοσιν τῶν ἀποξενωθείσων ἐπαρχιῶν. Ἐὰν ἐν τοῖς ὁρίοις τούτοις ἀριθμήσωμεν 64 περίπου ἐπαρχίας, διότι τότε ἡ Ἰταλία μετὰ τῶν νήσων περιελάμβανε τὸ ὅλον 293, συνάγεται, ὅτι ἅπασα ἡ Πατριαρχεῖα Κωνσταντινουπόλεως συνίστατο ἐξ 656 ἐπισκοπικῶν καθεδρῶν, μὴ συναριθμουμένων δὲ τῶν τῆς Ἰταλίας, ἐκ 592, αἵτινες φαίνονται ἐν τῷ καταλόγῳ, ὅπερ ἐξηγεῖ, τίνι τρόπῳ ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἠδύνατο νὰ συγκαλῇ εἰς τὰς συνόδους αὐτοῦ πλείους τῶν 300 ὑπεξουσίων αὐτῷ Ἐπισκόπων.

(Palmer's Treatise of the church. vol. 1. pag. 204. Bingham lib. IX, c. 57.)

Ἐκτὸς δὲ τούτου ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας εἶχε προσέτι ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ μέχρι τῶν 108 Ἐπισκόπων, καὶ οἱ Πατριάρχαι Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων μέχρι τῶν 240, εἰ καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Σαρακηνῶν διατελοῦντες, ὅπερ φαίνεται πιστευτόν· διότι μικρὸν πρὶν τούτου ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων, οὗτινος ἡ ἐπαρχία ἦτο μικροτέρα πασῶν, συνήθροιζεν ἔτι πρὸς σύσκεψιν ἐν Ἀγίᾳ πόλει 50 περίπου τῶν ἑαυτοῦ Ἐπισκόπων, καὶ οὕτω τρεῖς σύνθρονοι τῷ Ῥώμης καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχει ἤρχον ἐπὶ 348 ἐπαρχιῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς νήσου Κύπρου, ἥτις, κατὰ τὸν ὁρισμὸν τῆς τρίτης Οἰκουμένης Συνόδου, ἐξῆρέθη τῆς ὑπεξουσιότητος τοῦ Ἀντιοχείας Πατριάρχου, ἠριθμοῦντο μέχρι τῶν 13 Ἐπισκόπων. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου, ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ, Χαλδαίᾳ καὶ ἑτέραις Περσικαῖς ἐπαρχίαις, ἐν αἷς κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν περίπου ὑπέστησαν μαρτύριον μόνον Ἐπίσκοποι ἕως 24 τὸν ἀριθμὸν, καὶ αἵτινες οὐδεμίαν σχέσιν εἶχον μετὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου· πρὸς δὲ παρὰ τοῖς Ὀμηρίταις, ἐνθα ὑπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Τέφρας πιθανῶς εὐρίσκετο εἰς Ἐπίσκοπος καθ' ἑκάστον γένος τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν Σαρακηνῶν, καθὼς καὶ παρὰ τοῖς Σκύθαις καὶ ἐν ἄλλαις βαρβαρικαῖς ἐπαρχίαις, ἐκτὸς τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, δὲν εἶναι παράλογον νὰ ὑπολογίσωμεν μέχρι τῶν 70 Ἱεραρχῶν, ὅπερ ἀναβιβάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν Ἀνατολικῶν ἐπαρχιῶν εἰς 4023, προστιθεμένης δὲ καὶ τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ τῆς Σικελίας, ὁ ἀριθμὸς οὗτος ἀναβιβάζει περίπου εἰς 4087. Καὶ δὲν πρέπει νὰ φαίνεται ὑπερβολικὸς, διότι τότε, καθὼς καὶ νῦν ἔτι, ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἐκάστη σχεδὸν πόλις εἶχε καὶ τὸν ἑαυτῆς Ἐπίσκοπον.

Στραφῶμεν δὲ ἤδη πρὸς τὴν Δύσιν· ἡ Ἰταλία καὶ αἱ ταύτη προσκείμεναι νῆσοι περιελάμβανον ὁμοῦ, ὡς προείρηται, 293 περίπου Ἐπισκόπους· ἐὰν δὲ ἀφαιρέσωμεν τοὺς τῆς νοτίου Ἰταλίας καὶ τοὺς τῆς Σικελίας, 64 τὸν ἀριθμὸν, ὑπολείπονται τότε

μόνον 229. Εἰς δὲ τὴν Ἀφρικανικὴν ἐπαρχίαν, τὴν ἄλλοτε ἀκμάζουσαν καὶ ἐπὶ τοῦ μακαρίου Αὐγουστίνου, τουτέστιν ἐν ἀρχῇ τοῦ Ε' αἰῶνος ἀριθμοῦσαν ἕως 466 Ἐπισκόπους, μετὰ τὰς καταστροφὰς τῶν Βανδάλων καὶ Σαρακηνῶν, ἀβέβχιον ἔαν διετηρήθησαν τινὲς Ἐπίσκοποι ἐντὸς τῶν ὁρίων αὐτῆς· ἔαν δὲ καὶ διετηρήθησαν, τότε, ἀπὸ τῆς κατακτήσεως αὐτῆς ἐπὶ τοῦ μεγάλου Ἰουστινιανοῦ ἀνῆκεν ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρὰ εἰς τὴν τῆς Ῥώμης, ἰδίως δὲ ὅτε ἡ νότιος Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία ὑπετάγησαν τῇ Βασιλευούσῃ. Ἡ δ' Ἰσπανία, καὶ τοὶ πολυάνθρωποι, δὲν εἶχε πλείονας τῶν 76 Ἐπισκόπων· ἡ δὲ Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία μέχρι τοῦ Ῥήνου 122, ἐν Βρετανίᾳ δὲ καὶ Ἰρλανδίᾳ ἀβέβχιον ἔαν εὑρίσκοντο, τότε μάλιστα, καὶ 70 Ἐπίσκοποι. — Τούτου ἕνεκα ἐφρόντιζον καὶ οἱ Πάπαι μετὰ πολλοῦ ζήλου νὰ ἀναλάβωσι τὰς ἀφαιρεθείσας αὐτοῖς ἐπαρχίας ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Ἰλλυρίᾳ, καὶ προσκτιθῶνται εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτῶν ἐπαρχίαν τοὺς νεωστὶ ἤδη ὑπὸ τῶν Πατριαρχῶν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσαχθέντας εἰς τὴν πίστιν Βυυλγάρους καὶ ἄπασαν τὴν πολυάνθρωπον Σλαβικὴν φυλὴν, ὡς νέον στοιχεῖον, εἰσερχόμενον εἰς τὸ σύνολον τῆς ἐκτεταμένης Εὐρωπαϊκῆς οἰκογενείας. Οὕτω δὲ ἄπασαι αἱ κατὰ τὴν Δύσιν ἐπαρχίαι, συμπεριλαμβανομένων ταύταις καὶ τῶν μὴ ὑπαρχουσῶν ἤδη, φθάνουσι μέχρι τῶν 1027, τουτέστιν εἰσὶ τόσαι, ὅσαι καὶ αἱ κατὰ τὴν Ἀνατολήν· ἀφαιρεθείσης δὲ τῆς Ἀφρικῆς, ὑπολείπονται μόνον 561· ἔαν δὲ ἀφαιρεθῇ ἔτι καὶ ἡ νότιος Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία, τότε εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Πρωθιεράρχου Ῥώμης μένουσι μόνον 497, δηλαδή 159 ὀλιγώτεροι ὅσων εἶχεν ὁ Πατριάρχης Βασιλευούσης, ὃν ὁ Πάπας κατεγίνετο ἀδίκως νὰ ὑποτάξῃ ἑαυτῷ. Διὸ ἀνεφύη καὶ ἡ δικαία δυσάρεσκεια τοῦ Φωτίου καὶ τῶν λοιπῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν ἕνεκα τοιαύτης παρανόμου ἀπαιτήσεως, ἥτις ἀντιβαίνει εἰς τὰς οἰκουμενικὰς διατάξεις, καὶ ἦν δύνανται νὰ ἐξηγήσωσι μόναι αἱ σχέσεις τῆς Ῥώμης πρὸς τὴν Δύσιν.

Ἐπὶ τοῦ Αὐτοκράτορος ἔτι Καρόλου τοῦ Μεγάλου, δεσπο-
 τικῶς κυβερνῶντος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πρωτεύουσῃ καὶ ἐπιβάλλοντος
 νόμους εἰς τοὺς Πάπας, οἵτινες ἐτίθουν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ
 κεφαλῆς πασῶν τῶν πράξεων αὐτῶν, ἀνυψοῦτο ἰσχυρὰ φωνὴ ἐν
 τῇ Δύσει ὑπὲρ τῆς κυριαρχίας αὐτῶν. Ὁ πεπαιδευμένος Ἀλ-
 κουίνος ἔγραφε πρὸς τὸν Κάρολον· «μέχρι τοῦδε γινώσκομεν
 μόνον τρεῖς ἀρχὰς ἀνωτέρας τῶν ἄλλων· πρῶτον τὸ Ἀποστο-
 λικὸν ὕψος, τὸ κυβερνῶν ἐπιτροπικῶς τὴν καθέδραν τοῦ μακα-
 ρίου Ἡγεμόνος τῶν Ἀποστόλων· δεύτερον τὴν Αὐτοκρατορικὴν
 ἀξίαν, καὶ τρίτον ἐπὶ τέλους τὴν Βασιλικήν.» — Ὅταν τοιοῦτοι
 λόγοι, ἀναμιγνύοντες τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν μετὰ τῆς πνευ-
 ματικῆς, ἐναντίον τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος· «ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ
 οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου,» διεσπείροντο εἰς τὴν σκο-
 τεῖνῃν Δύσιν, καὶ ὅταν ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχον ἄλλαι Ἀποστολικαὶ
 καθέδραι (δηλαδὴ προσωπικῶς ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων θεμελιω-
 θεῖσαι, πλὴν τῆς Ῥωμαϊκῆς,) ἢ ἄλλοι πρωτόβαθμοι Ἐπίσκο-
 ποι, δυνάμενοι νὰ ἐξομοιωθῶσι ταύταις κατὰ τὴν ἀξίαν, καθὼς
 ἦσαν οἱ Πατριάρχαι ὅμοιοι ἀλλήλοις ἐν τῇ Ἀνατολῇ, — τότε
 οὐδὲν παράδοξον ἐὰν ἡ ἰδέα τῆς οἰκουμενικῆς κυριαρχίας κατέ-
 λαβε τοὺς Ἐπισκόπους Ῥώμης καὶ μάλιστα ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων
 διαδόχων τοῦ Καρόλου. Ἐπὶ τοῦ μικροφύχου υἱοῦ αὐτοῦ Λου-
 δοβίκου καὶ ἐπὶ τῶν ἀναξίων ἐκγόνων, οἵτινες ἀποστατήσαντες
 κατὰ τοῦ πατρὸς, ἐξησθένισαν διὰ τῶν ἐρίδων τὴν κραταιὰν
 Αὐτοκρατορίαν τοῦ Πάππου καὶ ἤρχοντο εἰς Ῥώμην μόνον ἵνα
 θηρεύσωσι τὸ στέμμα, ἀπηλλάγη καὶ ἡ ἀρχαία πρωτεύουσα
 τῆς ἐπιρροῆς αὐτῶν, ὥς ποτε καὶ τῆς ἐξουσίας τῶν Ἑλλήνων
 Αὐτοκρατόρων. Αὗτοι οὗτοι, ἐν μέσῳ τῶν διχονοιῶν, ἀνεγνώ-
 ριζον, ὅτι ἡ ἐξουσία τοῦ διατιθέναι κατὰ θέλησιν τὸ Αὐτοκρα-
 τορικὸν στέμμα ἀνήκει τῷ Πάπᾳ, καὶ ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ
 ἀνεδίδῃ αὐτὸν διὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ Αὐτοκράτορος. Οἱ δὲ
 Πάπαι, ἐγκαταλειφθέντες ἄνευ προστασίας τῶν Γάλλων Βασι-
 λέων, ὥφειλον νὰ φροντίζωσι περὶ διατηρήσεως τῆς ἐκυτῶν

κληρονομίας, οὐ μόνον ὡς πνευματικοί, ἀλλὰ καὶ ὡς κοσμικοὶ ἡγεμόνες, ποιοῦντες συνθήκας μετὰ τῶν γειτόνων, οἰκοδομοῦντες φρούρια καὶ συναθροίζοντες στόλους κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν.

Ἀλλ' ἐπρεπε νὰ ἐμφανισθῇ εἰς ἰσχυρὸς χαρακτήρ ἐπὶ τῆς καθέδρας τῶν Παπῶν, ἵνα στερεώσῃ δι' ἑαυτὸν πάντα τὰ παρὰ τῶν φιλοδόξων προκατόχων αὐτοῦ ἐπιχειρισθέντα, καὶ τοιοῦτος ἐφάνη Νικόλαος ὁ Α', ὅστις οὐκ ἐπὶ ματαίῳ προσέθηκε τὸ βασιλικὸν στέμμα ἐπὶ τῆς μίτρας αὐτοῦ, διότι καὶ αἱ σύγχρονοι χρονογραφίαι ἀφελῶς λέγουσι περὶ αὐτοῦ, ὅτι, «μετὰ τὸν μακάριον Πάπαν Γρηγόριον τὸν μέγαν, οὐδεὶς ἄλλος ὅμοιος τῷ Νικολᾷ ἠγέρθη. Ἐπειδὴ αὐτὸς διέταττε Βασιλεῖς καὶ τυράννους, μετὰ τοιαύτης ἐξουσίας, ὥστε ἀληθῶς ἡδύνατό τις νὰ ἐκλάβῃ αὐτὸν ὡς δεσπότην τῆς οἰκουμένης» (*Chronica Regenonis, apud. Pistorium. to. 1. Matterhis. p. 94.*) Καὶ ὁ νεώτερος συγγραφεὺς τοῦ 12' αἰῶνος, ὁ Ἰησοῦτης Μαῖνσ-βοῦργος, ἐν τῇ διηγῆσει περὶ τῆς διακρίσεως τῆς Ἐκκλησίας, θέλων νὰ ἐπαινέσῃ τὸν Νικόλαον, λίαν ἀτόπως εἶπε περὶ αὐτοῦ, «ὅτι ἐπὶ τῆς ἐννεαετοῦς διοικήσεως αὐτοῦ ἀνεβίβασε τὴν τοῦ Πρωθιεράρχου ἐξουσίαν πολὺ ὑψηλότερον ἢ ὅσον ἦτο ποτὲ, μάλιστα δὲ καθ' ὅσον ἀποβλέπει τοὺς Αὐτοκράτορας, Βασιλεῖς, Δούκας, Πατριάρχας καὶ Ἐπισκόπους, πολιτευόμενος αὐτοὺς εἰς περιστάσεις, καθ' ἃς ὑπελάμβανεν ὅτι οὗτοι προσβάλλουσι τὰ προνόμια τοῦ θρόνου αὐτοῦ, πολὺ ἀποτομώτερον παντὸς τῶν προκατόχων αὐτοῦ.» (σελ. 95.) Κατὰ τοιοῦτου ἀντιπάλου ἐπρεπε νὰ φιλονεικῇ ὁ Φώτιος· καὶ διὰ τοῦτο ἐπρεπε νὰ ἔχῃ καὶ αὐτὸς χαρακτῆρα οὐχ ἥττον ἰσχυρὸν, ἵνα ὑποστηρίξῃ οὐ μόνον τὰ ἴδια δίκαια, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης ἐν τῷ προσώπῳ ἑαυτοῦ, διότι ἐκ τῆς ὑποταγῆς τοῦ Πατριάρχου εἰς τὸν Πάπαν, ἢ ἐκ τῆς ἰσότητος αὐτῶν, ἐξήρτητο ἡ λύσις τοῦ σπουδαίου ζητήματος δι' ἅπαντας τοὺς μέλλοντας αἰῶνας. Διὸ καὶ ὁ Φώτιος ἐγένετο τὸ ἀντικείμενον τῶν

πικροτέρων κατακρίσεων τῶν Ῥωμαίων, οἵτινες ἐστηρίζοντο ἐπὶ μόνως εἰς τὴν πρώτην μὴ ὕλως κανονικὴν ἐγκαθίδρυσιν αὐτοῦ, ζῶντος ἔτι τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου· οἱ προπαπικοὶ ἐχθροὶ τοῦ Φωτίου ἀφωσιωμένοι εἰς τὴν Ῥώμην, προσεπάθουν νὰ δυσφημίσωσιν αὐτὸν διὰ τῶν σκληροτέρων συκοφαντιῶν, ἐπαναληφθεισῶν καὶ ἔν τισι χρονογράφοις, ὧν ἡ ἀνάγνωσις χρήζει μεγάλης προσοχῆς.

Οὕτως, ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Μητροφάνης, ὁ Νεοκαισαρείας Ἐπίσκοπος Στυλιανὸς καὶ ὁ Ἡγούμενος Θεόγνωστος, καὶ τοι σύγχρονοι, εἰσὶν ὅμως λίαν ὑποπτοὶ ἐν ταῖς σωζομέναις ἐπιστολαῖς αὐτῶν, ὡς ἀσπονδότατοι ἐχθροὶ τοῦ Φωτίου καὶ ἐνεργοῦντες κατ' αὐτοῦ. Ἄλλος δὲ σύγχρονος τούτοις, ὁ Χαρτοφύλαξ Ἀναστάσιος, ἐφ' οὗ στηρίζεται κατ' ἐξοχὴν ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, διότι οὗτος συνέγραψε, διὰ τὸν Πάπαν Ἀδριανὸν τὸν Β', τὸν πρόλογον τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου, ἣτις ὀνομάζεται οἰκουμενικὴ, καὶ μετέφρασε τὰς πράξεις αὐτῆς, χρήζει ἔτι ὀλιγωτέρας πίστεως, καθὼ φροντίζων νὰ δικαιολογήσῃ ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ διὰ διαφόρων ἐπιχειρημάτων τὸ ἀσύμφωνον τῶν Ἑλληνικῶν πράξεων πρὸς τὰς Λατινικὰς, καὶ δι' ἄλλην προσέτι σπουδαίαν αἰτίαν. (Cóncil. T. 23. p. 129.) Οἱ Δυτικοὶ ἱστορικοὶ μνημονεύουσι περὶ τινος βιβλιοφύλακος Ἀναστασίου, ὑποβληθέντος εἰς ἀφορισμὸν καὶ στερηθέντος τοῦ ἀξιωματοῦ αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τριῶν Παπῶν· αὐτὸς δ' ὁ Ἀδριανὸς, κατηγορῶν αὐτοῦ ὡς συνενόχου εἰς φόνον, ἀναφέρει πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ὅτι οὗτος ὑπεξήρесе ἐκ τῶν Πατριαρχικῶν αὐτοῦ θαλάμων, τὰς συνοδικὰς πράξεις, δι' αἷς κατεδικάσθη, καὶ φαίνεται, ὅτι μαρτυρία τοιαύτη ἀρκεῖ πρὸς ἀπόρριψιν τῆς τοῦ χαρτοφύλακος, ἐὰν οὗτος ὑπάρχῃ ὁ αὐτὸς Ἀναστάσιος, εἰ καὶ ὁ Φλευρῆς βεβαιοῖ, ὅτι ὁ συλλέγων τὰς συνοδικὰς πράξεις, βιβλιοθηκᾶριος ἢ βιβλιοφύλαξ Ἀναστάσιος, ἦτο ὕλως διάλου ἄλλος, ληγάτος σταλεῖς ὑπὸ τοῦ Ἀδριανοῦ εἰς Γερμανίαν. (βιβλ. LI, κεφ. 20, 45.) Παράδοξος ὅμως τοιαύτη

συμπτώσις ὀνομάτων καὶ χρησῶν ἐν τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ, διότι καὶ ὁ ἀφανισθεὶς Ἀναστάσιος ἦτο ἐπίσημον πρόσωπον καὶ ἐμεσίτευεν ὑπὲρ τοῦ νεωστὶ ἤδη ἐκλεχθέντος Πάπα Ἀδριανοῦ, ἐνώπιον τῶν ἐπισκόπων τῆς Γαλλίας, οἵτινες ἐσκληρύνθησαν διὰ τὴν αὐστηρότητα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Νικολάου.

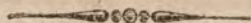
Ἐν τούτοις οἱ νεώτεροι διώκται τῆς μνήμης τοῦ Πατριάρχου Φωτίου στηρίζονται πολὺ εἰς τὸν Ἀναστάσιον, φαίνονται δὲ ὑπὸ τῶν αὐτῶν διηγήσεων χειραγωγούμενοι καὶ οἱ μικρὸν μετ' αὐτὸν συγγράψαντες. Μεταξὺ τούτων κατέχει τὴν πρώτην θέσιν Νικήτας Δαβίδ ὁ Παφλαγὼν, ἰσχυρὸς ἀντίπαλος τοῦ Φωτίου, καὶ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ συγγράψας τὸν βίον τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου, ἐξ ὧν ἤκουσεν ὑπὸ προβεδηκότων τὴν ἡλικίαν, καθὼς αὐτὸς οὗτος ἐκφράζεται, αἱ δὲ φῆμαι αὗται προήρχοντο, ὥς φαίνεται, ἐξ ἀνθρώπων δυσμενῶς διακειμένων κατὰ τοῦ Φωτίου. Πολλὰ μάλιστα συκοφανταί, περὶ τῆς υποτιθεμένης σκληρότητος τοῦ Φωτίου κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, εἰσὶν ἀπίθανοι, παραβαλλόμενοι πρὸς τὸ πνεῦμα αὐτῶν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Πατριάρχου καὶ πρὸς τὰς ἐν αὐταῖς ἐκτιθεμένας πράξεις, ἕτεροι δὲ ὅλως ἀνυπόστατοι γράφει οὗτος, ἐπὶ παραδείγματι, ὅτι δῆθεν ὁ Φώτιος προὔτεινε τὸ Αὐτοκρατορικὸν στέμμα εἰς τὸν Βασιλέα καὶ τὴν Βασίλισσαν τῶν Φράγκων, ζῶντος ἔτι τοῦ Μιχαήλ, καὶ ἄλλα τούτῳ παραπλήσια.— Φαίνεται ἐπίσης, ὅτι ὁ Νικήτας ἦτο θιασώτης τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐκ τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐκφράσεων ὑπὲρ τῆς ὑπερτάτης ἐξουσίας τῶν Παπῶν, ὁ δὲ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος λέγει ῥητῶς, ὅτι ὁ Νικήτας ὡμολόγει τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, κατὰ τὴν δυτικὴν παράδοσιν. (Vita Ignat. Concilior. T. 23. pag. 453. Ἑλλην. Ἱστορ. Πατριάρχ. Δοσιθ. βιβλ. Ζ', κεφ. ε.) Ἡ περ' αὐτοῦ ὁμῶς βιογραφία τοῦ Ἰγνατίου χρησιμεύει τοῖς Δυτικοῖς ὡς θεμελιώδης πρᾶξις κατὰ τοῦ Φωτίου, διὸ καὶ προσκαρτᾶται περ' αὐτῶν εἰς τὰς πράξεις τῆς υποτιθεμένης ὁγδόης οἰκουμενικῆς Συνόδου,

ἑμοῦ μετὰ τοῦ ἐγκωμίου τοῦ Μιχαήλ Συγκέλλου πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰγνάτιον, ὅπερ ὅμως, καὶ τοι κατὰ τὸ Ῥωμαϊκὸν πνεῦμα συντεταγμένον, εἶναι εὐσχημότερον.

Ἰπάρχει ἔτι εἰς πικρὸς συκοφάντης τοῦ Φωτίου, ζήσας μετ' αὐτὸν, Συμεὼν ὁ Λογοθέτης, ἀλλ' αἱ διηγήσεις αὐτοῦ γέμουσι τοσοῦτων παραλογισμῶν καὶ πεπλασμένων προφητειῶν καὶ θαυμάτων, ὥστε οὐδεμιᾶς προσοχῆς εἰσιν ἄξια· διηγεῖται παραδείγματα χάριν ὅτι δῆθεν ὁ πατὴρ τοῦ Φωτίου ἤρπασε μοναχὴν τινα, καὶ ἐπροφήτευσαν αὐτῷ, ὅτι ἐξ αὐτῆς τεχθήσεται ἀντίχριστος, ὅτι αὕτη εἶδε κατ' ὄναρ, ὅτι τίκτει ὄφιν, καὶ ὅτι ἐνεπιστεύθη εἰς τινα ἑβραῖον ἢ ἐκπαίδευσιν τοῦ νεανίσκου Φωτίου, ὅστις ἐδόθη εἰς τὴν ἀστρολογίαν καὶ τὰ παρόμοια. (Corpus Histor. Byzanti. Tom. 21. 1729. Venetia pag. 331—333.) Ἄλλοι δὲ χρονογράφοι Ἕλληνες, ὁ μοναχὸς Γεώργιος, ὁ Κεδρηνὸς, ὁ Ζωναρᾶς, καὶ αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, εἰ καὶ διηγοῦνται λίαν συνοπτικῶς περὶ τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Ἰγνατίου, ἡ ἀμεροληψία αὐτῶν ὅμως εἶναι ἄξια πίστεως, καὶ μάλιστα ἡ ὁμοφωνία, μεθ' ἧς ἀποδίδουσιν οὗτοι τὰς κατὰ τοῦ Ἰγνατίου σκληρότητας, οὐχὶ εἰς τὸν Φώτιον, ἀλλ' εἰς τὸν Καίσαρα Βάρδαν, θεῖον τοῦ Αὐτοκράτορος. (Georgius Tom. 21 pag. 400. Constan. pag. 89. Zonaras, T. 11. pag. 127. Cedrenis T. 8. pag. 433.)

Ἀλλὰ, πλὴν τούτων καὶ ἄλλων χρονογράφων, ὡς καλλίστη μαρτυρία τῆς ἀληθείας δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν αὐταὶ αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, αἱ δεικνύουσαι οὐ μόνον τὴν μεγάλην παιδείαν καὶ τὴν εὐγενῆ ἀγωγὴν, ἥτινα καὶ ἀκουσίως ὁμολογοῦσι πάντες οἱ ἀσπονδότεροι ἐχθροὶ αὐτοῦ, (ἡ δ' εὐγενὴς ἀγωγή μαλακύνει φυσικῶς τὴν καρδίαν), ἀλλὰ καὶ τὸ φιλάλληλος καὶ τὴν γενναιότητα, μεθ' ἧς ἤλεγχε τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰς σκληρότητας τῶν μεγιστάνων, καὶ αὐτῷ τοῦ Καίσαρος διώκτου τοῦ Ἰγνατίου, παρ' ᾧ ἐμεσίτευεν ὑπὲρ τῶν καταδικασμένων. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ταύταις διαχεῖται Ἀποστολικὸν

πνεῦμα, διότι αἱ παραινέσεις αὐτοῦ παράδειγματος χάριν πρὸς τὸν ἀρτίως βαπτισθέντα Βασιλέα τῶν Βουλγάρων, πληροῦνται βαθυτάτων θεολογικῶν γνώσεων, καὶ τοι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Πατριάρχου κατηγοροῦσιν αὐτοῦ παχυλὰς ἀποπλανήσεις· αὗται δεικνύουσι τρανῶς καὶ τὴν ποιμενικὴν ἀγάπην αὐτοῦ πρὸς τοὺς κακοπαθοῦντας δι' αὐτὸν Ἐπισκόπους, καὶ τὴν σταθερότητα, μεθ' ἧς ὑπέμενε τὰς ἰδίης κακοπαθείας, διδάσκων τοῦτο καὶ τοὺς ἄλλους· ἐκ τοῦ κατόπτρου δὲ τούτου ἐξαλείφεται ἀκουσίως πᾶσα δυσάρεστος σκιά, δι' ἧς οἱ ἀντίπαλοι τοῦ Φωτίου προσπαθοῦσι παντὶ σθένει νὰ ἀμυρῶσωσι τὸν ἄμεμπτον βίον αὐτοῦ. — Οὕτω λοιπὸν προκατειλημμένοι περὶ τῶν ἱστορικῶν, πρὸςέλθωμεν ἤδη εἰς αὐτὴν τὴν ἱστορίαν.

Β'

ΟΙ ΠΑΤΡΙΑΡΧΑΙ

ΙΓΝΑΤΙΟΣ ΚΑΙ ΦΩΤΙΟΣ.

Οἱ Πατριάρχαι Ἰγνάτιος καὶ Φώτιος, οἱ διαμεριζόμενοι ἑαυτοῖς ἐπὶ τριακονταετίαν τὴν συνέργειαν τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν Ἐπισκόπων, καὶ διαφιλονεικοῦντες τὴν καθέδραν τῆς Βασιλευούσης, κατήγοντο ἀμφοτέροι ἐκ διασήμεου γένους καὶ διεκρίνοντο δι' ὑψηλῶν προτερημάτων· τοῦτο δ' ἐξηγεῖ τὴν εἰς ἕκαστον τούτων μεγάλην ἀφοσίωσιν τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες προσεκολλήθησαν ἅπαξ εἰς τὴν μίαν ἢ εἰς τὴν ἑτέραν μερίδα. Τοῦ Ἰγνατίου πατὴρ ἦτο Μιχαὴλ ὁ Κουροπαλάτης, ὁ ἐπικληθεὶς Ῥαγγαβέ, πάππος δὲ πρὸς μητρὸς Νικηφόρος ὁ Γενικὸς ἀμφοτέροι Αὐτοκράτορες χρηματίσαντες. Ὁ σκληρὸς Λέων ὁ ἐξ Ἀρμενίων, κυριεύσας τὸν θρόνον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καθεῖρξεν ἅπασαν τὴν οἰκογένειαν εἰς μοναστήριον, ἐποίησε δὲ καὶ τὸν Ἰγνάτιον ἐκτομίαν, ὥπως ἀπομακρύνῃ αὐτὸν διὰ παντὸς ἀπὸ τῆς βασιλείας. — Ὁ Ἰγνάτιος διήγαγεν ὅλον τὸν βίον αὐτοῦ εἰς μοναχικοὺς ἀγῶνας, διελθὼν δὲ ἐν τιμῇ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς ἐπὶ τῶν καταδιωγμῶν τῶν εἰκονομάχων, ἀνέβη μέχρι τοῦ υπερτάτου ἀξιώματος, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μακαρίου Πατριάρχου Μεθοδίου, διὰ τῶν προσπαθειῶν τῆς εὐσεβεστάτης Αὐτοκρατορίσσης Θεοδώρας, ἥτις ἐπανώρθωσε τὴν Ὀρθοδοξίαν, κλονισθεῖσαν ὑπὸ τοῦ σκληροῦ συζύγου αὐτῆς Θεοφίλου καὶ διοικοῦσα τὸ βασίλειον διὰ τὸ ἀνήλικον ἔτι τοῦ υἱοῦ αὐτῆς, ἐξήγαγε τὸν Ἰγνάτιον ἐκ τῆς ἡσυχίας τοῦ μονήρους βίου διὰ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον.

Ὁ δὲ Φώτιος κατήγετο ὡσαύτως ἐξ εὐγενῶν καὶ περιφανῶν γονέων, οἵτινες ἐδέξαντο τοῦ μαρτυρίου τὸν στέφανον ἐπὶ τῶν καταδιωγμῶν, τῶν γενομένων ὑπὸ τῶν εἰκονομάχων, καὶ ὠνόμαζε πάππον (κατ' ἄλλους δὲ θεῖον) αὐτοῦ τὸν Πατριάρχην ἅγιον Τυχράσιον, προεδρεύσαντα τῆς ἐν Νικαίᾳ, ἥτοι τῆς ἐβδόμης οἰκουμενικῆς Συνόδου· ἐκ μητρὸς δὲ, ἀδελφῆς οὐσῆς τοῦ Πατρικίου Ἀρσαβέρου, εἶχε σχέσεις συγγενεῖας μετὰ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, διὸ καὶ ἐβοήθει αὐτὸν ὁ Καῖσαρ Βάρδας, ἀδελφὸς τῆς Αὐτοκρατορίσσης. Ἐκτὸς δὲ τοῦ δικσήμεου γένους, ὁ Φώτιος ἦτο τοσοῦτω θαυμάσιος καὶ μέγας νοῦς, ὥστε οὐδένα τῶν συγχρόνων αὐτῷ εἶχεν ἐφάμιλλον, ἀλλ' οὐδ' ἡ φύσις ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εὐηργέτησέ τινα τοσοῦτω γενναίως διὰ τῶν δώρων ἑαυτῆς· ἐπειδὴ αὐτὸς εἰς πάσας σχεδὸν τὰς ἐπιστήμας ὑπερεῖχε καὶ αὐτῶν τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων, καὶ ἦτο τελειότατος καὶ ἄκρος διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας, τῆς ἱατρικῆς, τῆς ἀστρονομίας καὶ τῆς θεολογίας, εἰς ἣν ἐξαιρετικῶς ἀφιέρωσεν ἑαυτὸν, ὅφ' οὗ ἐξελέχθη διὰ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον. Τὸ μέγα πλῆθος τῶν βιβλίων καὶ πολλὰ ἴδια συγγράμματα, ἅπερ μετὰ θάνατον κατέλιπεν, εἰσὶν ἱκανὰ τεκμήρια τῆς ὑπερφυοῦς μαθησέως τοῦ ἀνδρὸς, τῶν ἐξαισίων προτερημάτων, τῆς ἐμβριθοῦς γνώσεως τῶν διαφόρων συγγραφέων, περὶ ὧν ἔκρινεν ὀρθῶς καὶ ἀκριβῶς, καὶ τῶν πολυειδῶν αὐτοῦ ἀναγνώσεων. Ἐξίσου δὲ περιφανὴς καὶ ἐπιτήδειος ἦτο καὶ περὶ τὰ πολιτικά, κατὰ τε θεωρίαν καὶ πρᾶξιν, διὸ καὶ ἔφθασε μέχρι τῶν πρώτων τοῦ κράτους ἀξιωματίων, οἷον τὸ τοῦ πρωτοσπαθαρίου ἥτοι πρώτου σπαθοφόρου, τὸ τοῦ πρώτου συμβούλου, ἥτοι πρωτοασηκρίτου, ὅπερ ἔδιδεν αὐτῷ τὴν πρωτοκαθεδρίαν εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Γερουσίας. Ἀλλ' αἱ ἐπιστημονικαὶ ἀσχολίαι ἦσαν ἡ προσφιλεστέρα αὐτῷ ἐνασχόλησις, ἀφίερου δὲ πρὸς τοῦτο ὁλοκλήρους τὰς νύκτας, ὅσας ἠδύνατο νὰ ὑποκλέπτῃ ἀπὸ τῶν ἀσχολιῶν αὐτοῦ περὶ τὰ κοινὰ πράγματα. — Διὸ φαίνεται λίαν πιθανὸν ὅτι ὁ Φώτιος, ἔχων τοσαύτην ἐξαιρετικὴν κλίσιν

πρὸς τὰς ἐπιστήμας, κατέχων δὲ καὶ τοσοῦτω ὑψηλὴν θάσιν, δὲν ἠδύνατο νὰ συμφωνήσῃ αὐτοθελῶς περὶ τοῦ προτεινομένου αὐτῷ παρὰ τοῦ Καίσαρος ἀξιώματος, καὶ τούτου ἕνεκα μετενόει ἔπειτα πικρῶς ἐπὶ τῇ στερήσει τῶν προσφιλεστάτων αὐτῷ εἰρηνικῶν ἀσχολιῶν. Κατὰ τὰς θορυβώδεις περιστάσεις τῆς Ἑκκλησίας καὶ τοῦ βασιλείου, ὅτε ἠλικιοῦτο καὶ ὁ Μιχαήλ, ὅστις παρεδόθη εἰς πᾶσαν διαφθοράν, — ἡ βεβιασμένη κουρά τῆς Αὐτοκρατορίας, ἡ αὐθαιρεσία τοῦ Καίσαρος Βάρδα, λαβόντος τὰς ἡνίας τοῦ κράτους, καθὼς καὶ ἡ καθαίρεσις τοῦ Ἰγνατίου, δὲν ἦσαν ἱκανὰ νὰ δελεάσωσι τὴν φιλοδοξίαν τοῦ Φωτίου, εὐχαριστομένου ἄλλως καὶ ἐπὶ ταῖς πολιτικαῖς τιμαῖς. Οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ κατεγίνοντο νὰ διαδώσωσιν ὅτι δῆθεν οὗτος, διὰ παντοίων τρόπων, ἐθήρευε τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐπὶ τῆς ἐνδεκαετοῦς πατριαρχείας τοῦ Ἰγνατίου, καὶ ὅτι δὲν ἠσύχασεν οὐδ' ἐπὶ τοῦ θρόνου, ἀλλ' ἐξηκολούθει ἔτι τὰς ῥαδιοουρίας αὐτοῦ καὶ τὰς καταδιώξεις. (Ἱστορ. Φλευρῆ, βιβλ. L, κεφ. 3. Πέτρα σκανδάλου σελ. 7)

Ὁ δὲ χαρτοφύλαξ Ἀναστάσιος, Νικήτας ὁ Παφλαγὼν καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Νικόλαος, κατέκρινον τὸν Φώτιον διὰ τὴν σχέσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ Γρηγορίου Ἀρχιεπισκόπου Συρακουσῶν, μεθ' οὗ ὁ Πατριάρχης Ἰγνάτιος κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς χειροτονίας αὐτοῦ δὲν ἤθελε νὰ κοινωνήσῃ, καὶ εἶτα, γενομένης συνόδου, ἐκάθισεν αὐτόν. Εἰς τί δὲ κυρίως συνίσταντο τὰ πταίσματα τοῦ Γρηγορίου — ἄγνωστον· ἀλλ' ὁ Ἰγνάτιος παρεπονήθη πρὸς τοὺς Πάπας Λέοντα τὸν Δ' καὶ Βενέδικτον τὸν Γ', προκατόχους τοῦ Νικολάου, οἵτινες ὁμῶς δὲν ἐξέφρασαν περὶ αὐτοῦ ὀριστικὴν ἀπόφασιν. — (Goncil. T. 23. pag. 120, 458. Ἱστορ. Φλευρῆ. βιβλ. L. κεφ. 3.)

Ὁ ἐχθρὸς τοῦ Φωτίου, Συμεὼν ὁ Λογοθέτης, λέγει ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Πατριάρχης Μεθόδιος, ἐκτὸς τῶν ἄλλων αἰτίων, περὶ ὧν ὁμῶς οὐδὲν μνημονεύει, κατέστησεν ἄργον τὸν Γρηγόριον, ἐπειδὴ οὗτος ἐχειροτόνησεν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ

τὸν πρεσβύτερον Ζαχαρίαν, σταλέντα παρὰ τοῦ Πατριάρχου εἰς Ῥώμην, καὶ τοῦτο πιθανῶς ἦτο ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ κυρία αἰτία πασῶν τῶν δυσαρρεσκείων κατὰ τοῦ Γρηγορίου. Βεβαίως ἐπραξεν οὗτος ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐναντίον τῶν κανόνων· ἀλλ' ἡ περιστάσις εἶναι λίαν σκοτεινὴ, καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν περὶ τῶν αἰτίων, δι' ἃ ἐπραξεν οὕτως· πρὸς δὲ τούτοις ὁ Γρηγόριος, ὡς Ἀρχιεπίσκοπος τῆς τῶν Συρακουσῶν ἐπαρχίας, οὔσης τὸ ὑποκείμενον τῶν φιλονεικιῶν μεταξὺ τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ τῆς ἐν τῇ Βασιλευσούσῃ καθέδρας, ἦτο μᾶλλον ἀνεξάρτητος καὶ αὐθύπαρκτος ἢ ὅσον οἱ λοιποὶ Ἐπίσκοποι, οἱ ὑποκείμενοι τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνῳ, καὶ ἴσως παρεξέτράπη ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτοῦ, καὶ διήγειρεν οὕτω τὴν δυσαρρεσκείαν τοῦ Πατριάρχου. Ἐν τούτοις ἡμεῖς βλέπομεν ἐκ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας καὶ τὸν ἅγιον Ἐπιφάνειον Ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου ἐμπесόντα εἰς τοιοῦτον ἁμάρτημα ἐνώπιον τοῦ Πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων, εἰ καὶ μὴ κατακριθέντα τοσοῦτον αὐστηρῶς· καὶ εἶναι τὰ μάλιστα ἄξιον παρατηρήσεως ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ Φωτίου, ἐκφραζόμενοι δι' ἀορίστων λόγων λίαν σκληρῶς περὶ τοῦ Γρηγορίου, δὲν δεικνύουσιν ὅμως κατ' ἐυθείαν οὐδὲν ἁμάρτημα καθαρῶς γνωστὸν, καὶ τοῦτο ἐν μέρει συνηγορεῖ ὑπὲρ αὐτοῦ. (Corpus Byzant. T. XXI. Simeon. magist. pag. 332.)

Ὁ Ἀναστάσιος ἐν τῇ προλόγῳ τῆς ὁγδόης Συνόδου γράφει, ὅτι Ἐπίσκοποι τινες, ἐν οἷς καὶ ὁ Γρηγόριος, δὲν συνεφώνουν διὰ τὴν χειροτονίαν τοῦ Ἰγνατίου, διότι οὗτος, γινώσκων τὸ φαυλόθειον αὐτῶν καὶ τὴν κατάλυσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, δὲν ἤθελε νὰ συγκοινωνήσῃ τούτοις, πρὶν ἢ δικάσῃ τὰ πταίσματα αὐτῶν, καὶ ὅτι οὗτοι κατηγοροῦν αὐτοῦ ἀδίκως, προτιθέμενοι ἵνα ἀμυρώσωσι τὴν μνήμην τοῦ μακαρίου προκατόχου αὐτοῦ Μεθοδίου. Νικήτας δ' ὁ Παφλαγὼν, μὴ ἐξηγῶν ἐπίσης τὸ πταῖσμα τοῦ Γρηγορίου, λέγει, ὅτι πολλοὶ τῶν Ἐπισκόπων κατέκρινον τὴν αὐστηρότητα τοῦ Ἰγνατίου, ὡς

ἀφορίσαντος τὸν Γρηγόριον ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ κοινωνίας ἄνευ κρίσεως, καὶ οὕτως ἐρεθίσαντα τὸν ἄνδρα τοῦτον, ὃν ὁ Φώτιος ἐσέθετο ὡς λίαν εὐηρεστηκότα τῷ Θεῷ. Ἐὰν δὲ ὁ Γρηγόριος ἐφαίνετο αὐτῷ τοιοῦτος, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἰδίων ἐχθρῶν, καὶ τὰ ἁμαρτήματα αὐτοῦ δὲν ἀπεδείχθησαν φανερώς, καὶ τοι τοῦ Ἰγνατίου ἐπισπεύσαντος πρὸς καταδίκην αὐτοῦ, ἔπεται ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ αἰτία πρὸς κατηγορίαν τοῦ Φωτίου, διὰ τὰς στενὰς μετ' αὐτοῦ σχέσεις, καὶ μάλιστα διότι ἐκ τῆς πρὸς τὸν Γρηγόριον ἐπιστολῆς αὐτοῦ φαίνονται ἀμφότεροι προθέμενοι σκοπὸν ἀγαθὸν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας, ἔστω καὶ ὅτι ἡπατωντο. (Concilior. T. 23. pag. 120. Vita Ignatii pag. 458. Photii epistola III London 1641.)

«Ὅσα πρὸς καταρτισμὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας (ἔγραφεν ὁ Φώτιος τῷ Γρηγορίῳ) ἡ Ἀρχιερατικὴ ὑμῶν διαπράττεται ὁσιότης, ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὴν ἡμετέραν ἔχεις συμφωνοῦσαν μετριότητα· διόπερ οὐ δεῖται συνεχοῦς ἐπὶ τούτοις ὑπομνήσεως· μάλιστα γὰρ νῦν, ὅτε φωνῆς ἀπάσης λαμπρότερόν τε καὶ τελειότερον, ἀναδιδάσκουσιν ἡμᾶς τὰ ἀλλήλων, καὶ εἰς μίαν γνώμην καὶ τὸ αὐτὸ συνάπτουσι φρόνημα· ὃ τε κοινὸς ὑπὲρ Χριστοῦ διωγμὸς, καὶ τὰ κοινὰ πάθη καὶ ἀνιστόρητα, οἷς ἐναθλεῖν διὰ τὴν συντήρησιν τῶν δεσποτικῶν ἐντολῶν καὶ παραφυλακὴν, ἀξιούμεθα. Ἐντείνε τοίνυν καὶ κατευσοδοῦ χειροθετῶν τε καὶ ἱεροτελῶν, καὶ τὸ ποίμνιον αὐξῶν καὶ πληθύνων Χριστοῦ· ναοὺς τε σεπτοὺς ἐγείρων καὶ τελεσιουργῶν ἄλλως τε καὶ καιροῖς τοιοῦτοις, ἐν οἷς ἱερεῖς τε καὶ ἱερωσύνη, τὸ μέρος ἐκείνων τῶν τρισαθλίων, σεσίγηται καὶ ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνισται· ναῶν τε ἐρημία καὶ πόρθησις, ἀντὶ τῆς πρὶν εὐκοσμίας, τὸ Ῥωμαϊκὸν κατέχει πολίτευμα, καὶ μονονουχὶ τὰ Χριστιανῶν ἐκ βίθρων αὐτῶν ἀνατέτραπται· οἷς, τίς ἀξίως ἄλλος ἢ ἱερεμίας ἐπιστενάξει δυνατός ὢν οἰκείοις θρήνοις τηλικαύτης ἐρημίας ἐκτραγωδεῖν καὶ παραστήσαι μέγεθος; ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ σιωπώμενα κέκραγεν. Σὺ δέ μοι τὰ τε ἄλλα ἑρῶσο, καὶ τῆς ἡμῶν ὑπερέχου μετριότητος.»

Άγνωστον εἶναι πότε κυρίως ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Φωτίου ἢ ἐπιστολῇ αὐτῇ· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς φαίνεται καθαρῶς ὑπὸ ποίου πνεύματος κατείχοντο ἀμφότεροι, καὶ δύσκολον εἶναι νὰ πιστεῦσῃ τις, ὅτι ἄνθρωπος τοσούτῳ σοφὸς καὶ προορατικὸς, ὅποιος ὁ Φώτιος, μὴ κατηγορούμενος οὐδ' ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν ἐπὶ φαυλότητι βίου, ἠδύνατο νὰ πλησιάζῃ πρὸς ἄνθρωπον ὅλως ἀνήθικον καὶ παραβάτην πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων, ἐὰν ὁ Γρηγόριος ἦτο ἀληθῶς τοιοῦτος. Ὁ Ἰγνάτιος, ὑπὸ ὑπερβολικοῦ ζήλου παρασυρόμενος, προσηνέχθη οὕτως, ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας ἕνεκα, καὶ ἀπέκλεισεν ἄκριτον τὸν Γρηγόριον ἀπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, διόπερ μάλιστα κατηγορήθη παρὰ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ· προσέτι ὁ Ἰγνάτιος προσηνέχθη ἔτι μεροληπτικώτερον, καὶ διότι ὁ Γρηγόριος ἦτο ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μὴ συμφωνησάντων εἰς τὴν ἐκλογὴν αὐτοῦ· ἄρα οὐδεὶς λόγος τοσούτῳ αὐστηρᾶς κατηγορίας κατὰ τοῦ Γρηγορίου, ἐπειδὴ καὶ οὗτος ἐφωπλίσθη ἰσχυρῶς κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, ἕνεκα τῆς αὐτῆς ἀνθρωπίνου ἀδυναμίας· ἔτι δὲ μᾶλλον, καθ' ὅσον, πεπεισμένος ὢν περὶ τῆς εὐθύτητος αὐτοῦ, ἀπετείνατο εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐὰν μὲν δὲν ἠθωώθη, ἀλλ' οὐδὲ κατεδικάσθη παρ' αὐτῆς, καὶ πιθανῶς εἶχεν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καλόν τι, διότι ἠδύνατο νὰ φαίνηται εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ὡς τὰ μάλιστα εὐαρεστήσας τῷ Θεῷ. Αἱ περιστάσεις αὖται, ἐκ τῶν προτέρων ἤδη δεικνύουσι πόσον ὀλίγον δύναται τις νὰ ἐμπιστεύηται εἰς τοὺς συγχρόνους ἱστορικοὺς, παρασυρομένους ὑπὸ μονομεροῦς ἀγάπης ἢ μίσους πρὸς ἑκάτερον τῶν δύο ἀντιπάλων.

Πάντες οἱ δυτικοὶ τε καὶ ἀνατολικοὶ ἱστορικοὶ μαρτυροῦσιν ὁμοφώνως, ὅτι αἴτιον τῆς ὀργῆς τοῦ Καίσαρος Βάρδα, κατὰ τοῦ Ἰγνατίου ἦτο ἡ ποιμενικὴ σταθερότης, δι' ἧς οὗτος ἤλεγχε τὴν μοιχείαν τοῦ Καίσαρος, ἀποβαλὼν αὐτὸν ἐπισήμως καὶ ἀπὸ τῆς κοινωνίας τῶν ἀχράντων μυστηρίων κατὰ τὴν ἐορτὴν τῶν Θεοφανείων. Ἐκτοτε ὁ Βάρδας ἐφρόντιζε νὰ ἀμαυρώσῃ αὐτὸν

ἐνώπιον τοῦ Αὐτοκράτορος, τοῦ ἐμπνέοντος τὰ Θεῖα, ἐμπνεύ-
σας αὐτῷ, ὅτι δῆθεν ὁ Πατριάρχης ζητεῖ πάλιν νὰ ἀναβιβάσῃ
εἰς τὸν θρόνον τὴν Αὐτοκράτειραν Θεοδώραν, καὶ ἐπέτυχε τέλος
τοῦ πονηροῦ σκοποῦ αὐτοῦ, διότι, κατὰ τὸν Νοέμβριον τοῦ
αὐτοῦ ἔτους, ὁ Ἰγνάτιος ἐξωρίσθη εἰς τὴν νῆσον Τερέβινθον.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ὁμόφωνον ταύτην περιγραφὴν, πάλιν
χρεῖα πολλῆς προσοχῆς ἐν τῇ διηγήσει περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ
Φωτίου. Ἀναστάσιος ὁ χαρτοφύλαξ, κατακρίνων καθόλου τὸν
Φώτιον ὡς τὸν κυριώτερον συνένοχον τοῦ Καίσαρος, γράφει,
ὅμως, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος, ἐξοριζόμενος, ἔδῃσε τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα
μηδεὶς τολμήσῃ ἄνευ αὐτοῦ τελεῖν ἐν αὐτῇ Ἱερουργίαν. (Anast.
praeef. Concil. T. 23. pag. 121.) Τοιαύτη διαγωγὴ φαίνεται
ὅλως ἀνάρμοστος καὶ εἰς τὴν ποιμενικὴν ταπεινώσιν, καὶ εἰς
τὴν μέριμναν περὶ τῶν πνευματικῶν ἀναγκῶν τοῦ ποιμνίου,
καὶ μάλιστα ὅταν ἐνθυμηθῶμεν τὸ παράδειγμα ἐτέρου Πατριάρ-
χου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου,
ὅστις, ἐξοριζόμενος, προέστρεπεν ἐκ τοῦναντίου τοὺς ἑαυτοῦ
Ἐπισκόπους νὰ συγκοινωνῶσι μετὰ τοῦ ἐκλεχθησομένου διαδό-
χου αὐτοῦ, ἵνα μὴ διαταράξωσι τὴν Ἐκκλησίαν· διότι, ἔλεγεν
οὗτος, οὔτε ἀπ' αὐτοῦ ἤρξατο ἡ Ἐκκλησίαι, οὔτε σὺν αὐτῷ
τελειοῦται, οἱ δὲ Ἀπόστολοι καὶ οἱ Προφῆται ὑπέμειναν πολλῶ
πλείονα κακὰ· παρεκάλει δὲ μόνον τοὺς Ἐπισκόπους, ἐὰν ἀνα-
γνωρίσωσιν αὐτὸν ἄθῳον, νὰ μὴ ὑπογράψωσι τὴν καταδίκην
αὐτοῦ. Ἐὰν καὶ ὁ Ἰγνάτιος ἠκολούθει τὸ καλὸν τοῦτο παρά-
δειγμα, ἀπέφυγε βεβαίως πάσας τὰς σκληρὰς καταδιώξεις
τοῦ Καίσαρος· διότι ἡ ὑπόθεσις δὲν ἦτο περὶ δόγματός τινος
τῆς πίστεως, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Καὶ αὐτὸς
δὲ ὁ συγγραφεὴς τὸν βίον τοῦ Ἰγνατίου, Νικήτας ὁ Παφλαγὼν,
ὑπερυψῶν δι' εὐφημιῶν τὴν σταθερότητα αὐτοῦ λέγει. «Οὐπω
τρεῖς μετὰ τὴν κατάβασιν (τοῦ Ἰγνατίου) διεληλύθεισαν ἡμέ-
ραι, καὶ παρῆσαν τῶν Ἐπισκόπων οἱ νομιζόμενοι λογάδες,
λίβελλον ὑποταγῆς, ἥτοι παραίτησιν διὰ τὴν ἐνεστῶσαν τοῦ

καιροῦ κακίαν ἀξιοῦντες λαβεῖν παρ' αὐτοῦ· καὶ ταῦτα τίνες; (προστίθῃσιν οὗτος) οἱ ἐγγράφως αὐτῷ πρότερον ὁμωμοκότες καὶ αὐτῆς ἐκπεσεῖν τῆς ὑπερουσίου Τριάδος εὐξάμενοι, εἶγε τὸν οἰκειὸν ποιμένα ἄνευ καταγνώσεως ἀθετήσκειν κανονικῆς.» Ἐὰν ἀληθῶς ὥμοσαν, τοῦτο δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Χριστιανισμοῦ· διότι εἶναι δυνατόν νὰ ἀπαιτῇ τις καὶ νὰ δίδῃ τοιοῦτον βλάσφημον ὅρκον; — Ἐὰν δὲ ἐπενόησεν αὐτὸν ὁ ἱστοριογράφος, χάριν καλλωπισμοῦ τῆς συγγραφῆς μόνον, τότε κατ' αὐτὸν δύναται πᾶς τις νὰ κρίνῃ καὶ περὶ τῶν ἀκολούθων, μετὰ πόσης ἀληθείας δηλονότι περιέγραψε τὰς κακοπαθείας τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοὺς καταδιωγμοὺς, οὓς ὑπέστη παρὰ τοῦ Φωτίου, ἐν ᾧ ὁ τελευταῖος οὗτος δὲν συμμετέσχευ αὐτῶν τὸ παράπαν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν ἄλλων, μᾶλλον ἀξιοπίστων χρονογράφων. Παρακατιῶν δὲ γράφει ὁ Νικήτας· «Ἄλλ' αὐτοὶ μὲν (οἱ Ἐπίσκοποι) ὑπέστρεφον ἀνήνυτα πεπονηκότες· μετ' ὀλίγας δὲ καὶ αὐθις ἡμέρας Πατρίκιοι, καὶ τῶν Κριτῶν οἱ ἐπιφανέστατοι σὺν τοῖς προλαβοῦσιν Ἐπισκόποις ἐξιόντες, πάσαις μηχαναῖς ὑποσχέσεσιν τε καὶ ἀπειλαῖς τὸν θρόνον ἐγγράφως παραιτήσασθαι κατεβιάζοντο, εἶγε μὴ μέλλοι εἰς προφανῆ καθεῖναι κίνδυνον ἑαυτόν. — Ἐπειδὴ οὖν οὐκ εἶχον εὐλόγως παρανομεῖν, οὐδεμιᾶς αὐτοῖς ἀπὸ τοῦ ἀνευθύνου προφάσεως ἐνδιδομένης, γυμνῇ λοιπὸν τῇ κεφαλῇ, καὶ ἀναιδεῖ προσώπῳ κατὰ τὸ ἀδόμενον, πρὸς πᾶσαν ἐχώρουν ἀδικίαν καὶ παρανομίαν.» Ἄρα ἐνεργοῦσιν ἐνταῦθα ἡ Σύγκλητος καὶ οἱ Ἐπίσκοποι· ὁ δὲ Ἰγνάτιος δέχεται οἰκειοθελῶς πάντα τὰ μαρτύρια μόνον ἵνα μὴ στερηθῇ τοῦ θρόνου. Ἐὰν ἀληθῶς ἦτο οὕτω διατεθειμένος ὁ Ἰγνάτιος, δὲν εἶχεν ἤδη πρὸ ὀφθαλμῶν τὰ ῥήματα τοῦ Χριστοῦ, «ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς τὴν ψυχὴν αὐτοῦ τίθῃσιν ὑπὲρ τῶν προβάτων» καὶ οὐχὶ ὑπὲρ τοῦ ἰδίου μεγαλείου· ἐπελάθετο δὲ καὶ τῆς ἐντολῆς αὐτοῦ, «ὅταν διώκωσιν ὑμᾶς ἐκ τῆς πόλεως ταύτης, φεύγετε εἰς τὴν ἄλλην.» (Vita Ignatii. Tom. 23. Conciliorum pag. 453.)

«Ἐπειδὴ τοίνυν (ἐξακολουθεῖ λέγων ὁ Νικήτας) οἱ παρὰ τοῦ Βασιλέως τότε πολλὰ πειράσαντες — καὶ πλεῖστα καθ' ἑαυτοὺς συσκεψάμενοι, καὶ πᾶσαν κεκινηκότες βουλὴν, Φώτιον πρωτοσπαθάριον τε ὄντα καὶ πρωτασηκῆτιν (πρῶτον τῶν ἐξ ἀπορρήτων), εἰς Ἀρχιερέα τῆς Βασιλίδος προχειρίζονται.» Ἐνταῦθα δὲν φαίνεται συμμετοχὴ τις τοῦ Φωτίου, καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Νικήτας κατακρίνει αὐτὸν μόνον διὰ τὴν φιλόδοξον συναίνεσιν ἐπὶ τῇ ἀδίκῃ ἐκλογῇ· ἴδωμεν ὅμως τί γράφει περὶ τούτου καὶ ὁ Φώτιος πρὸς τὸν Πάπαν, διότι βεβαίως ἡ μαρτυρία αὐτοῦ χρήζει πίστεως. «Ὅτε τῆς Ἱεραρχίας κατὰ νοῦν τὸ μέγεθος ἀναλήψομαι, καὶ πολλὰ τὴν ἀνθρωπίνην εὐτέλειαν τῆς ἐκείνη προσούσης ἀπολείπουσαν τελειότητος, καὶ τῆς ἐμῆς δυνάμεως ἀναμετρεῖν ἀπελεύσομαι τὴν ἀσθένειαν, καὶ οἷος ἐμοὶ λογισμὸς πρὸς τὸ τῆς τοιαύτης ἀξίας ὕψος ἀεὶ ἐντετέραπτο, θυμιάζειν καὶ ὑπερεκπλήττεσθαι παρασκευάζων τοὺς ὅσοι ποτὲ τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς, ἵνα μὴ λέγω τοὺς πρὸ ἡμῶν τὸν φρικτὸν τῆς Ἀρχιερωσύνης ζυγὸν ἀνεδέξαντο — ὅτε ταῦτα βασανίζων, καὶ πολυπραγμονῶν, ἐφ' οἷς ἐτέρους ὁρῶν ἐθορυβοῦμην, τοῖς αὐτοῖς γε νῦν ἐμαυτὸν ἐαλωκότες καθορῶν, οὐκ ἔστιν εἰπεῖν οἷσις ἀλγήμασι βᾶλλομαι καὶ οἷσις ἀθυμίαις διακαρτερῶ συνεχόμενος. Ἄρτι τοιγαροῦν τοῦ πρὸ ἡμῶν ἱερατεύειν λαχόντος, τῆς τοιαύτης ὑπεξελθόντος ἀξίας, οὐκ οἶδ' ὅπως ὁρμηθέντες ἐπιτίθενται μοι κραταιῶς, ὅσοι τε κλήρῳ κατείλεγμένοι ἐτύγχανον, καὶ τῶν Ἐπισκόπων τε καὶ Μητροπολιτῶν τὸ ἄθροισμα, καὶ πρό γε τούτων, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ φιλευσεβὴς καὶ φιλόχριστος Βασιλεὺς, πᾶσι μὲν χρηστὸς ὢν καὶ ἐπιεικής καὶ φιλόανθρωπος, — ἐμοὶ δ' ἀφιλόανθρωπός τις ἐδόκει τότε, βίαιός τε καὶ λίαν φοβερός. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μικρὸν ἦν ἐνδιδούς τῆς ἅμα παντὶ τῷ προειρημένῳ τῶν ἱερέων πληρώματι ἐπιθέσεως· ἀλλ' ὁ μὲν πρόφασιν τοῦ μὴ μεθῆσιν ἐποιεῖτο τὴν ὁμόψηφον τῶν ἱερέων ὁρμὴν καὶ σπουδὴν, καὶ ὥς οὐκ ἂν δύναιτο, καὶ βουλόμενος, ἐκτελέσαι τὴν αἵτησιν· τοῖς δὲ ἐπὶ πολλὴν πλῆθος συνείλεκτο, οὐδ' οἱ τῆς

παρακλήσεως ἡμῶν λόγοι καθαρώς αὐτοῖς προσεφέροντο· οὐδ' ἂν καὶ προσέπιπτον, οὐ προσείντο· ἐν δὲ τοῦτο καὶ μελετήσασιν καὶ λέγειν ἐξασκῆσαι, τὸ δεῖν ἐμὲ πάντως, καὶ μὴ βουλόμενον, τὸ φορτίον τῆς ἐπιστάσεως αὐτῶν ἀναδέξασθαι· ἐπεὶ δέ μοι πανταχόθεν αἱ ὁδοὶ τῶν ἐν τοῖς λόγοις παρακλήσεων ἀπεφράττοντο, προσεπήδα τὰ δάκρυα καὶ ἡ τῆς ἀπορίας ἀχλὺς τὰ ἐνδοθεν πάντα πληρώσασα τῆς συγχύσεως, καὶ μέχρις αὐτῶν γὰ τῶν ὀμμάτων προσαράξασα εἰς βεῖθρον μετεσκευάζετο· καὶ γὰρ ἐφάπαξ ὁ λογισμὸς τῆς ἐκ λόγων ἀπειρηκῶς σωτηρίας εἰς ἱκετηρίαν τὴν φύσιν αὐτῆς καὶ τὰ δάκρυα προὔβάλλετο, βοηθείας τινὸς καὶ ἐπικουρίας δι' αὐτῶν ἐλπίσας τυχεῖν, εἰ καὶ διεψεύσθη τοῦ βουλήματος· οὐδ' οὕτω γὰρ ἀνῆκαν οἱ βιαζόμενοι, μέχρις ἂν, ὅπερ ἐμοὶ μὲν ἀβούλητον, ἐκείνοις δὲ ὅπερ ἦν εὐχῆς ἔργον, διεπέπρακτο· καὶ οὕτω λοιπὸν εἰς μέσους τοὺς θορύβους, οἷς ὁ πάντα εἰδὼς κρίμασιν ἐπίσταται, διακκατερῶ καθιστάμενος.»

Ἐὰν δὲ τὸ γράμμα τοῦτο φαίνεται κολακκευτικὸν διὰ τοὺς Ῥωμαίους, τότε ἡ ἰδιαιτέρα ἀλληλογραφία τοῦ Φωτίου μετὰ τοῦ Καίσαρος Βάρδα, τοῦ κυριωτέρου αὐτουργοῦ πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ταραχῶν, δύναται νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἔσεται λόγος περὶ αὐτῆς ἐν δέοντι. (Ἱστορ. Φλευρη. βιβλ. L, κεφ. 4.).

Ἐν τοσοῦτῳ καὶ αὐτὰ τὰ περιστατικὰ δὲν δεικνύουσιν ὅτι ὁ Φώτιος ἐβιάζετο νὰ δεχθῇ τὸ προτεινόμενον ἀξίωμα, διότι ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς καθαιρέσεως τοῦ Ἰγνατίου, 23 Νοεμβρίου, μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς χειροτονίας τοῦ Φωτίου κατὰ τὴν ἐορτὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, παρῆλθε μὴν καὶ ἔτι πλέον. Εἶναι δὲ καὶ πολὺ φυσικόν, ὅτι ἄνθρωπος τοσοῦτῳ φιλεπιστήμων, ὡς μαρτυρεῖται καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ διάγων πάντοτε ἐν ἐπιστημονικαῖς ἀσχολίαις, δὲν ἐπέπεσε μετὰ πλεονεξίας ἐπὶ τὸ προτεινόμενον ἀξίωμα, ὅπερ ἐστέρησεν αὐτὸν τῆς εὐκαιρίας πρὸς ἐνασχόλησιν, μάλιστα δὲ διότι καὶ χωρὶς τούτου κατεῖχε τὰς ἀνωτέρας θέσεις τοῦ κράτους. Ἐπίσης

δύσκολον εἶναι νὰ πιστεύσῃ τις καὶ ὅτι δῆθεν ὁ Καίσαρ Βάρδας, βλέπων τὸ ἀσύμφωνον τινῶν Ἐπισκόπων ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, προσεκάλει ἰδιαιτέρως ἕκατον τούτων, ὑποσχόμενος αὐτοῖς τὸν θρόνον, ἐὰν ἀπαρνηθῶσι τὸν Ἰγνατίον, παρεκάλει ὁμῶς αὐτοὺς νὰ ἀποποιηθῶσιν, ὅταν ὁ Αὐτοκράτωρ προτείνῃ αὐτοῖς τοῦτο, ἵνα μὴ ἐγείρῃ ὑποψίαν τινὰ, καὶ ὅτι οὗτοι, ἀπατηθέντες διὰ τοιαύτης πανουργίας ἀπηνήθησαν ἅπαντες ἀκουσίως τὸν θρόνον. Ὅταν λοιπὸν προσηνέχθησαν τοσούτῳ ἀποφασιστικῶς πρὸς τὴν βασιλοπαιδᾶ καὶ νόμιμον Πατριάρχην, ὃν οἱ αὐτοὶ Ἐπίσκοποι ἤρχοντο νὰ παρακαλῶσιν ἵνα ὑποχωρήσῃ, ἕνεκα τῶν δεινῶν περιστάσεων τοῦ καιροῦ, δὲν φαίνεται πιθανὸν ἡ ἀνάγκη τοιοῦτου στρατηγήματος διὰ τοὺς λοιποὺς ὅλως ἀσημάντους Ἐπισκόπους, οἵτινες ἠδύναντο νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι εἰς τοιαύτας δυσχερεῖς περιστάσεις ἄλλος τις ἐπισημότερος αὐτῶν ἔπρεπε νὰ διαδεχθῇ τὸν Ἰγνατίον. — Εὐλογώτερον μάλιστα δύναται νὰ ὑποθέσῃ τις, ὅτι τὰ βλέμματα τοῦ Καίσαρος καὶ τοῦ κλήρου ἀκουσίως ἐστράφησαν πρὸς τὸν Φώτιον, ἔτι λαϊκὸν ὄντα, ἀπλῶς καὶ μόνον διότι οὐδεὶς ἄλλος ἠδύνατο νὰ ἀναβῇ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον μετὰ μείζονος δόξης, τούτου δ' ἕνεκα εἶναι πολὺ εὐκολώτερον νὰ πιστεύσωμεν τοὺς λόγους τοῦ Φωτίου, λέγοντος, ὅτι παρεκίνησαν αὐτὸν διὰ τῆς βίας, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἱ ἐχθροὶ τούτου διαδηλοῦσιν ὅτι περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ μόνον πέντε ἄνθρωποι δὲν συνεφώνησαν, ἐν οἷς καὶ ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Μητροφάνης. Ἐκλεχθεὶς δὲ ἐχειροτονήθη ταχέως, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Νεκταρίου καὶ τῶν ἁγίων Ταρασίου καὶ Νικηφόρου, Πατριαρχῶν τῆς Βασιλευούσης. Διότι ἐντὸς πέντε ἡμερῶν, καὶ οὐχὶ μιᾶς, ὡς ἐψεύσθη ἀκολούθως ὁ Στυλιανὸς πρὸς τὸν Πάπαν Στέφανον, διῆλθε πάντας τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς, τὴν δ' ἔλτην ἐχειροτόνησεν αὐτὸν ὁ Γρηγόριος Ἀρχιεπίσκοπος Συρακουσῶν, ὅστις ἀναμφιβόλως δὲν ἦτο ἐστερημένος τοῦ ἀζιώματος, ἂν καὶ ἀπεξενώθη τῆς κοινωνίας παρὰ τοῦ Ἰγνατίου, ἄλλως δὲ, πῶς ἠδύνατο νὰ χειροτονήσῃ,

ἐὼς μάλιστα ἢ ἀπόφασις ἦτο συνοδική καὶ ἐξεφωνήθη ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει ὑπὸ τῶν αὐτῶν Ἐπισκόπων, οἵτινες συμμετέσχον ἐν τῇ ἐκλογῇ τοῦ Φωτίου καὶ ἐπορεύοντο, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, νὰ καταπέισωσι τὸν Ἰγνάτιον ἵνα ὑποχωρήσῃ εἰς τὰς περιστάσεις; Ὅτι δὲ ὁ Φώτιος ἔδωκεν αὐτοῖς κατ' ἀρχὰς ἐγγράφον ὑπόσχεσιν νὰ τιμᾷ καὶ σέβηται τὸν Πατριάρχην Ἰγνάτιον, ὡς πατέρα, τοῦτο δυνάμεθα νὰ πιστεύσωμεν, εἰ καὶ μέλλομεν ἰδεῖν ἀκολούθως τίνι τρόπῳ ὑπεχρεώθη οὗτος, ὑπ' αὐτῶν τῶν περιστάσεων, νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Ἰγνατίου. (Corpus Histor. Bisanti. Constantius T. 21, pag. 89. Ἱστορ. Φλευρῇ βιβλ. L, κεφ. 3.)

Νικήτας δ' ὁ Παφλαγὼν γράφει, ὅτι δῆθεν ὁ Φώτιος, δύο μῆνας μετὰ τὴν χειροτονίαν αὐτοῦ, κατεγίνετο διὰ κολακκειῶν τε καὶ ἀπειλῶν ν' ἀποσπάσῃ ἀπὸ τοῦ Ἰγνατίου τοὺς οἰκιστέρους αὐτῷ Ἐπισκόπους, καὶ μὴ ἐπιτυχάνων, ἐβασάνιζεν αὐτοὺς διὰ μαστιγώσεων. Ὅτι κατέπεισε τὸν Καίσαρα καὶ αὐτὸν τὸν Αὐτοκράτορα ἵνα ποιήσωσιν ἔρευναν ἀκριβῆ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, διὰ τὴν ὑποτιθεμένην παρ' αὐτοῦ συνωμοσίαν, εἰ δ' ἐξέτασταί τοσοῦτω ἀπηνῶς ἐφέροντο, ὥστε πρῶτον μὲν κατέκλεισαν τὸν Ἰγνάτιον δέσμιον εἰς μάνδραν αἰγῶν, μετὰ δὲ τοῦτο διαδιβάσαντες ἐκ τῆς νήσου εἰς Βασιλεύουσαν, καθειρξάν αὐτὸν, κατασφαιλισάμενοι τοὺς πόδας αὐτοῦ εἰς δύο μοχλοὺς σιδηροῦς, διὰ δὲ τῶν ῥαπισμάτων ἐπὶ τῶν σιαγόνων ἐξέβαλον καὶ δύο ὀδόντας, ἀπαιτοῦντες οὕτω διὰ τῆς βίας τὴν ἀπὸ τοῦ θρόνου παραίτησιν αὐτοῦ· καὶ τέλος ὅτι ὁ Φώτιος ἀνεθεμάτισεν αὐτὸν συνοδικῶς, τοὺς δ' οἰκείους αὐτῷ Ἐπισκόπους καθαιρέσας ἐξώρισε μετὰ πολλῶν βασάνων, τὸν δὲ χαρτοφύλακα Βλάσιον ἐγλωσσοτόμησάν διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας παρρησίαν. (Vita Ignatii, pag. 459.)

Ὁ δὲ Βιβλιοθηκᾶριος Ἀναστάσιος, ἂν καὶ ἐπίσης ἐναντίος τῷ Φωτίῳ, μαρτυρεῖ ὅμως, ὅτι οὐχὶ αὐτὸς, ἀλλ' ὁ Καίσαρ Βάρδας

ἀκούσας ὅτι ὁ Ἰγνάτιος ἐξοριζόμενος ἐδέσμευσε δι' ὄρκου ἅπανσαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν, διατρίβοντα ἐν Μιτυλήνῃ, βασανιστάς, ἵνα διὰ τῆς βίας λάβωσι παρ' αὐτοῦ τὴν παραίτησιν καὶ ὅταν τινὲς τῶν Ἐπισκόπων ἤρχισαν νὰ γογγύζωσι κατὰ τῆς τοιαύτης σκληρότητος, ὁ Φώτιος μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος συνεκάλεσε σύνοδον καὶ καθήρεσε τὸν πρῶτον Πατριάρχην Ἰγνάτιον. (Conciliorum t. XXIII, pag. 124.).

Ὁ δὲ Σμύρνης Μητροφάνης, ἐπίσης ἄσπανδος ἐχθρὸς τοῦ Φωτίου, ἐξηγεῖ ἔτι μᾶλλον τὴν ὑπόθεσιν. Οὗτος λέγει, ὅτι οἱ Ἐπίσκοποι τῆς ἐπικράτιας Κωνσταντινουπόλεως, ὀργισθέντες διὰ τὴν σκληρὰν διαγωγὴν πρὸς τὸν πρῶτον αὐτῶν ποιμενάρχην, συνῆλθον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς ἀγίας Εἰρήνης καὶ ἐκεῖ καθήρεσαν τὸν Φώτιον, παραδόντες τῷ ἀναθέματι καὶ τοὺς ὁμολογοῦντας αὐτὸν Πατριάρχην. (Ἱστορ. Φλευρη βιβλ. L, κεφ. 3.) Τοιαύτη διαγωγὴ αὐτῶν καὶ ἀκουσίως ἠδύνατο νὰ ἀναγκάσῃ τὸν Φώτιον καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν Αὐτοκράτορα, ὑποπεσόντα τῷ ἀναθέματι αὐτῶν, ἵνα συγκαλέσωσιν ἰδίαν σύνοδον, καὶ ἀφορίσωσιν οὐ μόνον τοὺς διαταράττοντας τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν τάξιν, ἀλλὰ καὶ τὸν πρωταίτιον τῆς ταραχῆς ταύτης, τοιούτῃ τὸν Ἰγνάτιον, ὅστις ἔδησε παρὰ νόμον δι' ὄρκου τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ὑπεράσπιζε τὸ ἑαυτοῦ ἀξίωμα μετὰ τοσαύτης ἐπιμονῆς. Πιθανῶς πολλοὶ ἔνεκα τούτου ὑπέκυψαν καὶ εἰς πολιτικὰς ποινάς· ἀλλ' ὅτι ὁ Φώτιος συμμετέσχε τούτων ἐλάχιστα, ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν ἰδίων αὐτοῦ πρὸς τὸν Βάρδαν ἐπιστολῶν, διότι ἐνώπιον τούτου, ὡς κυρίου ὀργάνου πάντων τῶν καταδιωγμῶν καὶ τὰ πάντα γινώσκοντος, βεβαίως δὲν ἠδύνατο νὰ προσποιῇται ψευδῇ συμπάθειαν.

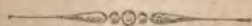
Ἄν ἦδεν ἐγὼ, καὶ πρὸ πείρας, ἀνάζιον ἑαυτὸν, καὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ βαθμοῦ, καὶ τῆς ποιμαντικῆς ἐγχειρήσεως, ἔγραφεν ὁ Φώτιος· διὰ τοῦτο γὰρ ἀγόμενος καὶ ἐλκόμενος, ἀπεδυσπένουν πρὸς ταῦτα, ὡς εἶθε θάνατός με τῆς τότε προβολῆς, μᾶλλον δὲ τῆς ἀφορήτου βίας, προανήρπασεν. Οὐ γὰρ ἂν

τοσούτων καὶ τηλικούτων κακῶν κύματα τὴν ἐμὴν, καθ' ἑκά-
 στην, ἐβάπτιζον, ἐπικλύζοντα τάλαιναν ψυχὴν, ὣν ἡ ἐλπίς καὶ
 ἡ προσδοκία (δεινὴ γὰρ ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις τὰ μέλλοντα
 συνιδεῖν δυσχερῆ, ἂν ἐπ' αὐτὴν ἡ χαλεπότης μάλιστα φέρεται)
 συνετάρχασσέ με τότε καὶ συνέσχεν· ὅψ' ὦν βαλλόμενος καὶ
 πικρῶς ἀλγυνόμενος, ἔκλαιον, ἐδυσώπουν, πάντα μᾶλλον ἐποίουν,
 ἢ τοῖς ψηφιζομένοις καὶ βιαζομένοις συγκατένευον, παρενεχ-
 θῆναι τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ τῶν πολλῶν καὶ πολυτρόπων φρον-
 τίδων καὶ πειρασμῶν ποτινόμενος· νῦν δὲ αὐτὰ μεταδιδάσκει
 τὰ πράγματα, καὶ τὴν ἐμὴν ἐλέγχει ἀναξίотητα· καὶ οὐκέτι
 φόβος προσδοκίας, ἀλλ' ὀδύνη στηριζομένη περὶ τὰ καίρια, καὶ
 στεναγμοὶ, καὶ ἀμηχανίαι, ἐπὶ τοῖς ἤδη κατακλαθοῦσιν. Ὅτε
 γὰρ ἱερεῖς, ὅποιοι ἂν καὶ εἶεν, ὁμοῦ πάντας ἐπὶ ἐνὶ παίσματι
 πάσχοντας ὄρω, τυπτομένους, δημευομένους, φαυλιζομένους,
 τὴν γλῶσσαν ἐκτεμνομένους (φείσαι Κύριε τῶν ἀμαρτιῶν
 ἡμῶν!) πῶς οὐ μακαρίσω τοὺς τετελευτηκότας ὑπὲρ ἐμέ; πῶς
 οὐ τὸ φορτίον τὸ ἐπιτεθέν μοι οὐκ εἰς ἔλεγχον τῶν ἐμῶν ἀμαρ-
 τημάτων κατάλογίσομαι; ἄνθρωπος ἄπορος, ἀπροστάτευτος,
 οὐδὲ τὸν νοῦν ἔχων ἀπαθὴς (οἷς ἔλεος μᾶλλον, οὐκ ἀγανάκτησις
 ἔπεται) ἔπαθεν ἅμα τοσαῦτα κακά· ἐπράθη, ἐτύφθη, ἐφυλα-
 κίσθη· τὸ ἀπαρμύθητον, ἀπετμήθη τὴν γλῶσσαν, καὶ ταῦτα
 ἱερωσύνην φορῶν, ὑπὲρ οὐ πολλάκις ἐπρέσβευσα, ὑπὲρ οὐ πολ-
 λάκις ἐδυσώπησα, ὑπὲρ οὐ μάταιος ἐγὼ καὶ ῥήματα ἀπαθείας
 ἔλαβον, καὶ οἱ ἰδόντες ἐπίστανται. Εἰ δὲ καὶ ἐπελάθοντο οὗτοι,
 τὸ θεῖον οὐκ ἐπελάθετο. Ποίη λοιπὸν ἐλπίς πρὸς τὰ ἄδηλα,
 ὅτε περὶ τῶν φανερῶν καὶ ὑπ' ὄψιν κειμένων οὕτως ἀποτυγχάνω
 καὶ διαπικίζομαι; πῶς ὑπὲρ ἀμαρτιῶν, καὶ ὑμῶν καὶ τοῦ λαοῦ,
 πρεσβεύσας ἐξιλάσομαι, ὅτε πρὸς ὑμᾶς ὑπὲρ ἐνὸς πρεσβεύσας
 οὕτως ἐξέπεσα, οὕτω παρεκρούσθην; ταῦτα δακρύων αἵματι
 ἔγραψα· ἐν σοὶ δὲ ἐστὶ τὸ λοιπὸν, ἢ πρώτην, ἢ τελευταίαν τὴν
 δε τὴν ἐπιστολὴν δέξασθαι. Ἐγὼ γὰρ κατ' ἐνώπιον Κυρίου
 λέγω, ὡς εἰ οὕτως ἐστὶν ὑμῖν σκοπὸς ἐν ταῖς εὐλόγοις ἡμῶν

ἱερεσίναις καὶ παρακλήτεσι παρακρούεσθαι ἡμᾶς καὶ ἀποπέμ-
πεσθαι, καὶ εἰ μὴ τις γένηται τῷ ἀθλίῳ ἐκείνῳ τὸν δυνατὸν
τρόπον παραψυχὴ καὶ παράκλησις, οὔτε γράψω, οὔτε ἄλλως
πῶς ἐνοχλήσω, ἀλλ' ἡσυχάσω, ἐμαυτὸν ἐπισκοπῶν, καὶ τὰ
ἐμαυτοῦ ὀδυρόμενος· εἰ γὰρ μετὰ τῶν καθημερινῶν, τῶν ἔξωθεν
ἡμῖν ἀναφυσωμένων πειρασμῶν καὶ περιστάσεων, καὶ τὴν
ἀθλίαν μου προσαπολέσω ψυχὴν, ἀθλιώτερος ἂν εἶην πάντων
ἀνθρώπων.» (Photii epistola 6.)

Καὶ ἐν ἑτέρᾳ πάλιν ἐπιστολῇ πρὸς τὸν αὐτὸν Καίσαρα ἔ-
γραφεν οὗτος. «Χαίρομεν ἐπηρεαζόμενοι· ἀλγοῦμεν δὲ, ὅτι
τοὺς ἐπηρεάζοντας ἡμᾶς ἔχομεν, παρ' ὧν ἡμῖν καὶ προστασίας
ἐλπίδες, ἄλλων ἴσως ἐπιτιθεμένων, ἐκρέμαντο. Καὶ τὸ βαρύτα-
τον, ὅτι ἄδικα πάσχοντες, ἀδικεῖν ἐγκαλούμεθα· καὶ δόλους
ῥάπτειν γράφομεθα, ὅφ' ὧν αὐτοὶ πολλοὺς καθ' ἐκάστην ὑπο-
μένομεν. Χάρις οὖν, πάντων ἕνεκα, τῷ Σωτῆρι ἡμῶν Θεῷ· καὶ
εἰ μὴ τὸν παρόντα βίον πειρατήριον ᾗδουμεν, σφόδρα ἂν ἐπὶ
τοῖς συμβεβηκόσιν ἀπωλοφυσάμεθα.» (Epistola 8.)

Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἐξῆρρυσαν ἐκ τῆς τεθλιμμένης ψυχῆς
τοῦ Φωτίου μετὰ τοσαύτης ἐμφάσεως, ὥστε ἦτο ἀδύνατον νὰ
ζητῇ τις κρείσσινα ταύτης ἀπολογίαν κατὰ τῶν συκοφαντιῶν,
ὅσκι ἐπλάττοντο κατ' αὐτοῦ ὡς δῆθεν σκληροτάτου. Ὁ Πρε-
σβύτερος, περὶ οὗ ὁ Φώτιος μεσιτεύει μετὰ τοσαύτης ζέσεως,
εἶναι αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Βλάσιος, ὃν ἐγλωσσοτόμησαν διὰ τὴν
παρρησίαν αὐτοῦ, εἰ καὶ οἱ ἐχθροὶ τοῦ Φωτίου προσπαθοῦσι νὰ
συμπεριλάβωσι καὶ τοῦτον ἐν τῷ ἀριθμῷ τῶν θυμάτων τῆς
φιλοδοξίας αὐτοῦ. — Οὕτω λοιπὸν δύναται τις νὰ πιστεύῃ καὶ
τὰς λοιπὰς συκοφαντίας αὐτῶν, δι' ἃς δικαίως ἀγανακτεῖ ὁ
Φώτιος. (Ιστορ. Φλευρη βιβλ. L, κεφ. 3, 4. Vita Ignatii 461.)

Γ'

ΑΙ ΜΕΤΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑ ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΣΧΕΣΕΙΣ.

Γράφουσιν ὅτι ὁ Φώτιος, ἀκούσας τὴν γενικὴν κατ' αὐτοῦ κατακραυγὴν, ἐπέμψε πρέσβεις εἰς Ῥώμην, ἐπὶ προφάσει μὲν καταπαύσεως τῆς τῶν εἰκονομάχων αἱρέσεως, πράγματι δὲ, ἵνα στερεωθῇ ἐπὶ τοῦ θρόνου, διὰ συνδρομῆς τῶν Ῥωμαίων σκοπεύων ὅμως ἵνα ἀπατήσῃ τὸν Πάπαν, ἔγραφεν αὐτῷ ὅτι ὁ Ἰγνάτιος διὰ γῆρας καὶ νόσον καὶ σώματος ἀδυναμίαν παραιτησάμενος ὑπεχώρησε τῆς Ἐκκλησίας, καὶ μένων ἐν μοναστηρίῳ ἀξιούται πάσης τιμῆς καὶ θεραπείας. Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι πρέπει νὰ ὁμολογήσωσιν, ὅτι παρ' αὐτοῖς δὲν ὑπάρχει ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, εἰ καὶ ἡδύνατο εἶναι αὐτοῖς λίαν ὠφέλιμος πρὸς ἐξέλεγχον τοῦ ψεύδους τοῦ Φωτίου, ὁμολογοῦσι δὲ τὴν γνησιότητα ἐτέρως, ἣν ἡμεῖς ἀνωτέρω ἀντεγράψαμεν ἐν μέρει, καὶ φαίνεται ἐν αὐτῇ πᾶσα ἡ ταραχὴ τοῦ ἀκουσίως ἐκλεχθέντος διὰ τὸ πολύμοχθον ἐκείνο στάδιον. Τὸ γράμμα τοῦ Φωτίου δὲν ἦτο ἄλλο τι, εἰμὴ ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ, σὺν τῇ ἐκθέσει τῆς πίστεως, δι' ὧν συνήθως οἱ ἀρτίως χειροτονούμενοι Πατριάρχαι ἐκοινοποιοῦν ἀλλήλοις τὴν ἐκλογὴν αὐτῶν, εἰς ἐχέγγυον ἀμοιβαίας ἀγάπης· ἐπέγραψε δ' ὁ Φώτιος «Τῷ Παναγιωτάτῳ Ἀδελφῷ καὶ σ. λ. λειτουργῷ, Νικολᾷ Παπᾷ ἀρχαίας Ῥώμης.»

Ὁ Αὐτοκράτωρ Μιχαὴλ, ἐλπίζων νὰ καθησυχάσῃ, ἣν διήγειρε στάσιν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀπέστειλε μετὰ πλουσίων δώρων πρέσβεις εἰς Ῥώμην, ἵνα ἔχῃ ὑπὲρ ἐαυτοῦ τὸν Πάπαν καὶ πᾶσαν τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν· ὥς μὴ ὤφειλεν ὅμως, ἡ ἀπιστολὴ αὕτη τῶν πρέσβεων ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς διαρρήξεως, διότι ὁ ἀλαζὼν Πάπας δὲν παρημέλησε ταύτην τὴν εὐνοϊκὴν ἐκκαιρίαν

διὰ τὴν φιλαρχίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἄνευ ἀναβολῆς ἀποστέλλει εἰς Βασιλεῦσαν, ὡς ληγάτους, τοὺς Ἐπισκόπους Ζαχαρίαν καὶ Ῥοδόαλδον, παραγγέλλων αὐτοῖς περὶ μὲν τῆς ὑποθέσεως τῶν ἁγίων εἰκόνων νὰ ἀποφασίσωσιν ὅτι φανῇ αὐτοῖς εὐσεβὲς καὶ δίκαιον, περὶ δὲ τῶν κατ' ἀμφοτέρους τοὺς Πατριάρχας ἐξετάσαντες μόνον ἀκριβῶς καὶ ἐπιτοπίως, νὰ ἀναγγείλωσιν αὐτῷ πάντα, πρὸς τελειωτικὴν κρίσιν καὶ ἀπόφασιν. Ἀπέστειλε δὲ μετ' αὐτῶν καὶ δύο ἐπιστολάς, τὴν μὲν πρὸς τὸν Φώτιον, ἐν ᾗ ἀνεγνώριζε μὲν τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ ὡς ὀρθόδοξον, κατέκρινεν ὅμως τὸ πκράννομον τῆς ταχείας χειροτονίας αὐτοῦ, κοσμικοῦ ὄντος, καὶ τούτου ἕνεκα δὲν ἤθελε νὰ συναινέσῃ ἐπὶ ταύτῃ, πρὶν τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ληγάτων αὐτοῦ. Ὁ Πάπας ὅμως οὐδὲ λέξιν ἔλεγε περὶ τῆς πκρανόμου καθαιρέσεως τοῦ Ἰγνατίου, εἰ καὶ ἔλυπεῖτο διὰ τοῦτο ἐν τῇ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἐπιστολῇ, καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸν Φώτιον μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης, ἐὰν δείξῃ ζῆλον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς Καθολικῆς πίστεως καὶ ἀκούσῃ ὅτι πράττει ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας. Τί δὲ ἀπῆτει ὁ Πάπας, φαίνεται ἐκ τοῦ γράμματος αὐτοῦ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ἐν ᾧ διεγράφη ἐντελέστατα ὁ φιλόδοξος χαράκτηρ τοῦ Νικολάου καὶ οἱ ἐκτεταχμένοι σκοποὶ αὐτοῦ· ἄρχεται δὲ οὕτως. (Tom. 22. Concil. 1. pag. 71.)

«Τὴν ἀρχὴν τῆς Θείας ἐξουσίας, ἣν ὁ πάντων Δημιουργὸς τοῖς ἐκλεκτοῖς αὐτοῦ Ἀποστόλοις ἑδαψιλεύσατο, τῷ Κορυφαίῳ τῶν Ἀποστόλων Πέτρῳ ὑπὲρ τοῖς ἄλλοις ἔδωκεν εἰπὼν· «σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν» ἔπειτα δὲ παρεπονεῖτο, ὅτι ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει συνοδικὴ καθαιρέσις τοῦ Ἰγνατίου ἐγένετο ἄνευ τῆς γνώμης τῆς Ῥωμαϊκῆς Καθέδρας, ὅπερ κατὰ τὸ λέγειν αὐτοῦ οὐδέποτε συνέβη, (ἂν καὶ εἶδομεν ἅπαξ καὶ πολλάκις παραδείγματα ἀποβολῆς Ἐπισκόπων ἄνευ οὐδεμιᾶς συνεννοήσεως μετὰ τῶν Ῥωμαίων). Ἐζήτει δὲ προσέτι ἵνα ὁ Ἰγνάτιος, ὅστις καθηρέθη χωρὶς ἀπολογίας, ἔλθῃ καὶ πάλιν ἐνώπιον τῆς οἰκουμενικῆς

Συνόδου καὶ τῶν ληγάτων αὐτοῦ, καὶ παρεκάλει νὰ πιστεύωσι
 τούτοις ἀνενδοιάστως, τὴν δὲ τελειωτικὴν ἀπόφασιν ὑπέσχετο
 νὰ πέμψῃ αὐτὸς ἐκ Ῥώμης. Ἐπὶ τέλους δ' ἀπῆται παρὰ τοῦ
 Αὐτοκράτορος τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἡπείρου, Ἰλλυρίας, Μακεδο-
 νίας, Θεσσαλίας, Ἀχαΐας, Δακίας, Μυσίας καὶ Δαρδανίας εἰς
 τὴν καθέδραν τῆς Ῥώμης, καὶ τὴν ἀναγνώρισιν τοῦ Ἀρχιεπι-
 σκόπου Θεσσαλονίκης ὡς τοποτηρητοῦ αὐτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ,
 διότι οὗτος ἔκπαλαι ἐξήρτητο ἐκ τοῦ Πάπα· ἔτι δὲ τὴν ἐπι-
 στροφὴν τῆς ἐν Καλαυρίᾳ καὶ Σικελίᾳ κληρονομίας τῆς Ῥωμαϊ-
 κῆς Ἐκκλησίας, καὶ τὸ ἐξαρτᾶσθαι πάλιν καὶ τὸ ἐκπέμπεσθαι
 τὴν χειροτονίαν τοῦ Συρακουσῶν Ἀρχιεπισκόπου ἐκ τοῦ θρόνου
 τοῦ Πάπα. » Οὕτω δὲ γίνεται δῆλον, ὅτι ὁ Νικόλαος, ἀναμιγνύ-
 μενος εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Ἰγνατίου, δὲν ἐπελανθάνετο καὶ
 τῶν ἰδίων συμφερόντων, ἀντιποιούμενος τὴν πρῶν ἐκκλησια-
 στικὴν ἐπαρχίαν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ θρόνου καὶ φανερῶν οὕτω τὰ
 ὅρια αὐτῆς, ἂν καὶ ἐθήρυνε κυρίως τὴν οἰκουμενικὴν ἐξουσίαν·
 ἄλλως δὲ, ἐὰν καὶ αὐτοὶ οἱ Πατριάρχαι, κατὰ τὴν γνώμην τῶν
 Ῥωμαίων, ἦσαν ὑπεξούσιοι τῶν Πρωθιεραρχῶν αὐτῶν, πρὸς τί
 ἢ ἀνανέωσις τῆς Ἐπιτροπίας τοῦ Θεσσαλονίκης; Ἐκφραζόμενος
 δ' ὁ Πάπας περὶ τοῦ Φωτίου τοσοῦτον ἡπίως καὶ συγκαταβατι-
 κῶς ἐν ἀρχῇ, καὶ τοι ἐλέγχων τὸ παράνομον τῆς ἐκλογῆς αὐ-
 τοῦ, μήπως ἤλπιζεν ἄρα ὅτι διὰ τοῦ Φωτίου ἐμελλε νὰ ἀπο-
 λάυσῃ τὸ ἀπολεσθέν; Σώζεται δὲ καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Φωτίου
 πρὸς τὸν Καίσαρα Βάρδαν, ἣτις γίνεται ἀπορρομὴ τοιοῦτων ὑπο-
 θέσεων, ἐπειδὴ λέγει ἐν αὐτῇ ῥητῶς, μὴ ὀνομάζων ὅμως πρό-
 σωπα, ὅτι δὲν ὑπάρχει δικαιοσύνη εἰς ἐκείνους, οἵτινες εἰσὶν
 ἔτοιμοι νὰ ἀναγνωρίσωσιν αὐτὸν νόμιμον, ἐὰν παραιωρήσῃ τὸ
 ἡμῖς τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας, εὐρίσκουσι δ' αὐτὸν
 ἀνάξιον, ἐὰν θελήσῃ νὰ κρατήσῃ αὐτὴν ὀλόκληρον. Ἐνταῦθα
 εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐννοῇ τὸν Ἰγνάτιον, διότι ἀδύνατον ἦτο καὶ
 ἡ συνύπαρξις δύο Πατριάρχων ἐν Κωνσταντινουπόλει· πιθανὸν
 ἄρα ὅτι ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐγράφη ἐν καιρῷ τῶν μακρῶν

διαπραγματεύσεων τῶν γενομένων μετὰ τῶν ληγάτων κατὰ τὴν ἄφιξιν αὐτῶν εἰς Βασιλεύουσαν, οὓς δὴθεν ἐξηπάτησε διὰ θωπειῶν καὶ ἀπειλῶν, ὥς παρεπονεῖτο περὶ τοῦτου ἀκολούθως ὁ Πάπας. (T. 22. Conciliorum pag. 62 καὶ ἐφεξῆς.)

« Ἐπὶ τὸ ἄλλος τῶν τραυμάτων μου προστίθεσθαι ἄλγημα, τῆς μὲν ἐμῆς, ἴσως, ἀθλιότητος ἄξιον, τῆς δ' ὑμετέρας συμπαθείας, καὶ περὶ ἡμᾶς διαθέσεως, ἀνάξιον. Καὶ εἴτις πεισθεῖη μὴ κατὰ γνώμην ὑμῶν ταῦτα συμπεσεῖν ἡμῖν, ἀλλὰ γε τὸ ὑμῶν ἐξουσιαζόντων καὶ ἰσχυόντων, ταῦτα πάσχειν ἡμᾶς, ἐπὶ τοῦτο βλέπει, οὐδ' ἂν μεταπεισθεῖη. Παρελογίσθημεν, ἐξυβρίσθημεν, ἡτιμώθημεν, ἐπηρεαζόμεθα, ἐπιβουλευόμεθα, ἀλλὰ πληγὰς οὐκ ἐλάβομεν· καὶ τὸ χαλεπώτερον, οὐκ ἐπὶ σώματος, θ καὶ πᾶσι φαίνεται, καὶ τὸν ἀδικοῦντα ἐλέγχει, καὶ πολλὴν παρὰ μυσθίαν, τὴν ἀπὸ τῶν δορόντων καὶ οἰκτειρόντων εἰσάγει συμπάθειαν· ἐλάβομεν πληγὰς ἐπὶ ψυχὴν αὐτήν, δι' ἣν καὶ τὸ σῶμα νόσφ' μαστιζέται· καὶ ὁ τύπτων, ὥς μὴ ἀδικῶν, οὐκ αἰσχύνεται· καὶ ὁ τυπτόμενος προσθήκην δέχεται τιμωρίας, ἐπὶ τῇ τῶν πληγῶν ὁδύνῃ, τὴν ἀπὸ τοῦ λανθάνειν ἀσπλαγχνίαν. Λανθάνει γὰρ τοὺς πολλοὺς τὸ τοιοῦτον εἶδος τῆς κολάσεως, θ καὶ τὸν κολάζοντα πλέον εὐθυμεῖ, καὶ ἀμετανόητον ἀποτελεῖ, καὶ τὸν κολαζόμενον μᾶλλον δαπανᾷ, εἰ καὶ τὸν μισθὸν μεῖζω προξενεῖ. »

« Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑπὲρ Χριστοῦ, καὶ θεῶν νόμων υπέστημεν ἔμπροσθεν· καὶ γε χάρις Θεῷ, τῷ πλέον αὖξοντι τὸν μισθόν, ἐν τῇ τοῦ λανθάνειν ἀθυμίᾳ, καὶ τῇ τῶν παθῶν ἀδοξίᾳ. Καὶ ἦδειν μὲν ἐμαυτὸν τρυπᾶν παθεῖν, εὐθὺς ἀρχομένου τοῦ ἀγῶνος, ἡλπιζον δὲ καὶ πρὸ τοῦ πάθους, καὶ πρὸ τοῦ ἀγῶνος, (εἰ δὲ μὴ τ' ἀληθῆ λέγω, πάθουμι παρ' αὐτῶν ὧν περ ἔπαθον χεῖρονα) ἡλπιζον μὲν (ὡς ἔφην) ἅπερ ἔπαθον, λυποῦμαι δὲ πάσχιον ὑπὸ τοιαύτων· τὸ μὲν γὰρ ἐμὸν τέλος Θεῷ ὥρισταί· καὶ δέχομαι γαίρων ὁποῖον ἂν ᾖ τὸ ποτήριον· καὶ οὐχ ὑπὲρ ὧν πάσχω ἀγανακτῶ, ἀλλ' ὧν με δεῖ παθεῖν καὶ τὰ λείποντα ἐπιζητῶ, εἰ

καὶ χωρὶς ἀλγηδόνος ταῦτα φέρειν ἀδυνατῶ· ἀνθρωπίνη γὰρ φύσις ἀναλγήτως πάσχειν οὐ πέφυκε· καὶ περὶ μὲν τῶν ἐπισκηψάντων, ἢ καὶ ἐπισκηφόντων ἔτι ἐμοί, οὕτω με δεῖ φρονεῖν, καὶ λογίζεσθαι· τιμωροὺς δὲ τῶν ἀδικούντων, ἀλλ' οὐκ ἀρχηγοὺς τῶν ἀδικημάτων, ὑμᾶς εὐχόμεν εὑρεῖν. Ἀλλ' οὔτε ἐμὲ φυγεῖν ἐστίν, ἅ με δεῖ παθεῖν, οὔτε τὴν ἐτέρων εὐχὴν, ἐτέρων γνῶμην ἀκόντων μεταβαλεῖν.»

«Καὶ τοσαῦτα μὲν πεπόνθαμεν ἔμπροσθεν· ὥσπερ δὲ λείποντος τοῦ κακοῦ, προσεπινοεῖται καὶ τρόπος ἄλλος κακώσεως, καὶ κακοῦνται δι' ἡμᾶς ἕτεροι, καὶ λιμαγχονεῖται κληρὸς, καὶ τῶν ὑπὸ χεῖρα τὸ ἐπισημότερον, ἐν' ἐφ' ἡμῶν ὑποστῆναι τὴν συμφορὰν καὶ λέγοντες καὶ μνημονεύοντες, τὸν ὀνειδισμόν καὶ τὴν ἄρὰν ἐπὶ κεφαλὴν ἡμῶν ἀναφέρωσιν. Ἐγὼ γὰρ εἶπεῖν, ὅτι καὶ ἡμῖν ἡ μάζα μέτρον προσρίπτεται, καὶ ἀφαιρεῖται ἀφ' ἡμῶν τὸ ἥμισυ τῆς ἀρχῆς, καλῶς γε ποιούντων τῶν ἀφαιρούντων, καὶ τέχνη, τὸν καθ' ἡμῶν διωγμὸν ἐπινοούντων. Ἀλλ' εἰ τὴν ἡμετέραν πληροῦντες αἵτησιν (λέγω δὴ τὸ ἐλευθερωθῆναι ἡμᾶς τοῦ ζυγοῦ καὶ τοῦ φορτίου τούτου) ταῦτα πεποιθήκασιν (ἴσως γὰρ καὶ τοῦτο παίζουσι καθ' ἡμῶν) χάρις μὲν αὐτοῖς ὑπὲρ ὧν ἀφείλον, λυποῦσι δὲ ὑπὲρ ὧν κατέλιπον, καὶ βραδύνοντες πρὸς τὴν ἀφαίρεσιν τοῦ λοιποῦ, πλέον ἀνιῶσιν, ὥσπερ οἱ καταλιμπάνοντες τὸν ὑπ' αὐτῶν ἀναιρούμενον ἡμιθανῆ καὶ ἡμίτομον, ἢ οἱ ἀθρόως ἀναιροῦντες· ἐκάτερος μὲν γὰρ αὐτὸν ἀναιρεῖ, ἀλλ' ὁ μὲν τῆς ὀδύνης οὐ παρατείνων τὴν αἴσθησιν, ὁ δὲ ζημίαν ὥσπερ ἡγούμενος, εἰ θανάτῳ μόνῳ παρὰπέμψοι τὸν ἄνθρωπον, μὴ πολλὰ πρότερον στρεβλώσας τε καὶ μελίσας, καὶ πολλὰ πλοῦν αὐτῷ τῇ δριμύτητι τῶν ἀπὸ τῆς κολάσεως ἀλγηδόνων κατασκευάσοι τὸν θάνατον. Τοιοῦτόν ἐστιν ὁρᾶν καὶ τὸ ἡμέτερον· τιμωρούμεθα καθ' ἐκάστην, καὶ πληττόμεθα, νυνὶ δὲ καὶ ἡμίτομοι γεγόναμεν· καὶ ὡς ἔοικεν, ὅτι τὸ ὅλον ἂν ἀποθέσθαι ἡτησάμεθα, τούτου χάριν τὸ ἥμισυ ἀφηρήμεθα· καὶ εἰ τὴν διαίρεσιν τῆς ἀρχῆς ἐζητήσαμεν, εἰς τὸ ὅλον ἂν εἰσηκούσ-

Οημεν. Ἀλλ' οὕτε τὸν ἡμίτομον ζῆν ἐστὶ δυνατόν, αὐτε ἡμᾶς ἐνταῦθα μένειν, οὕτω δικιρεθέντας· αἰσχύνῃ καὶ ὄνειδος, οὐ τοῖς πρὸ ἡμῶν γεγεννημένοις, ἀλλὰ γε καὶ τοῖς μεθ' ἡμᾶς, εἴπερ ἄρα καὶ εἶεν ὅλως τινὲς ἡμῶν ἀθλιώτεροι, οἳ μεθ' ἡμᾶς ἀνθ' ἡμῶν τουτονὶ τὸν ζυγὸν ὑπελεύσονται· ἐξερχόμεθα τοῦ τόπου· πκυέτω φθόνος· εἰ δὲ μὴ, λυποῦμέν τινας· μᾶλλον δὲ εἰ μὴ, καὶ τούτῳ γραφόμεθα· καὶ τὸν κονιορτὸν ἐκτινάσσοντες, ἀποτιθέμεθα τὸν θρόνον· ἀποτιθέσθωσαν τὸν καθ' ἡμῶν δόλον, τὰς ἐπιτηρήσεις, τὰς ἐνέδρας, τὰς ἐπιβουλὰς· ὦ δίκη, καὶ νόμοι, καὶ Θεοῦ κριτήρια! ὅτι μὴ πατοῦμεν ὑμᾶς, ἀδικοῦμεν· καὶ ὅτι στέργομεν, οὐ φιλοῦμεθα· καὶ ὅτι ὑπὲρ ὑμῶν ἰστάμεθα, διχαζόμεθα· καὶ πλάττονται λόγοι, καὶ ὁ καθ' ἡμῶν τι καινότερον ἐπινοῶν, οὗτος ὁ νουνεχὴς, καὶ δραστήριος· ὁ δὲ συλλυπούμενος, ἐχθρὸς καὶ παραβάτης νόμων εἰσάγεται, καὶ ἀδελφὸς ἦ, καὶ τὴν φύσιν ἔχει κινουσαν πρὸς ἔλεον. Ποῖόν τις ὑπενέγκοι· ῥαδίσω, ὅτι κριτὰς ἔχομεν τοῦ βίου, τοὺς πρὶν ἐπαιέτας, καὶ οἳ χάριν ὁμολόγουν, εἰ μὴ παρ' ἡμῶν κατεκρίνοντο· ὅτι τῶν φίλων χωρίζόμεθα, ὅτι τῶν ἀδελφῶν ἀποσπώμεθα· πρὸς ποῖα τούτων τίς ὑποστήσεται;» (Photii epistola. 3.)

Ἐκ τῶν συντόμων διηγημάτων τῶν Ἑλλήνων χρονογράφων, γινώσκουμεν ὅτι ἐν τῷ ναφ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων συνεκροτήθη σύνοδος, συνισταμένη ἐκ 318 Ἐπισκόπων, εἰς μνήμην τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων πατέρων τῆς πρώτης οἰκουμενικῆς Συνόδου, εἰς ταύτην δὲ συνεδρίασαν καὶ οἱ ληγάτοι τοῦ Πάπα. Προσεκλήθη δὲ καὶ ὁ Ἰγνάτιος ἐκ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ, ὅστις, ὡς χειροτονηθεὶς δῆθεν παρὰ τοὺς κανόνας καὶ οὐχὶ κοινῇ ψήφῳ, καθρέθη πάλιν κατὰ τὴν ἀπόφασιν τῶν Ῥωμαίων ληγάτων· ἀν δὲ καὶ διεφυλάχθησαν οἱ κανόνες τῆς συνόδου ταύτης, αἱ πράξεις αὐτῆς ὅμως δὲν σώζονται, πλὴν τῆς περιγραφῆς, τῆς γενομένης ὑπὸ τριῶν ἐχθρῶν τοῦ Φωτίου, τουτέστιν ὑπὸ Ἀναστασίου τοῦ χαρτοφύλακος, Νικήτα τοῦ Παρλαγωγῶνος καὶ τοῦ Ἡγουμένου Θεογνώστου, ἡ μᾶλλον εἰπεῖν

παρ' αὐτοῦ τοῦ Ἰγνατίου ἐν ἐπιστολῇ, (ἐὰν δύναται τις νὰ παραδεχθῇ αὐτὴν ὡς γνησίαν), γραφείσῃ δι' αὐτοῦ πρὸς τὸν Πάπαν, ἐν ᾗ ὑπερψοῖ αὐτὸν, προσαγορεύων ἐναντίον πάντων τῶν κανόνων καὶ τῶν παραδειγμάτων τῶν προκατόχων ἐκυτοῦ, « Ἀγιώτατον Δεσπότην καὶ μακαριώτατον πρόεδρον καὶ πατριάρχην πάντων τῶν θρόνων καὶ διάδοχον τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων. » (Γ. 23. Concilior. pag. 523.)

Διὰ τοῦτο λοιπὸν δὲν ἔχομεν πόθεν νὰ ἀρυσθῶμεν ἀληθεῖς γνώσεις περὶ τῶν γενομένων ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ· ἀλλ' ὅμως δὲν δυνάμεθα καὶ νὰ πιστεύσωμεν ἀναπολογήτως τὰς συκοφαντίας τὰς ἀποδιδόμενας τῷ Φωτίῳ περὶ τῶν κατὰ τοῦ Ἰγνατίου σκληροτήτων, ἐὰν μόνον ἐνθυμηθῶμεν τὴν ἀναίρεσιν τῶν πρώτων συκοφαντιῶν, διὰ τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἐπιστολῶν καὶ πράξεων, καὶ τὴν διαφωνίαν αὐτῶν τῶν κατηγορῶν. Τὰ φρικωδέστερα διηγεῖται, κατὰ τὴν ἐαυτοῦ συνήθειαν, Νικήτας ὁ Παφλαγῶν, ὅστις βεβαιοῖ ὅτι ἤλεγchon τὸν Ἰγνάτιον μετὰ πολλῶν ὕβρεων, διὰ τὴν παράνομον χειροτονίαν καὶ ἀναγαγόντες αὐτὸν εἰς τὴν σύνοδον ἐνδεδυμένον ἅπλᾳ ἱμάτια, περιέβαλον ἔπειτα καὶ τὴν ἱερατικὴν στολὴν, ἣν ἀκολούθως ἀφῆρσαν ἐνώπιον πάντων καὶ ἐκήρυξαν αὐτὸν ἀνάξιον, καὶ τοι ἐν πᾶσιν ἀπολογούμενον· εἶτα δὲ ὁ Φώτιος ἐνέκλεισε τὸν γέροντα εἰς ὑπόγειον, ἐνθα ἦτο ἡ λάρναξ τοῦ Κοπρωνύμου, καὶ ἐβασάνιζον αὐτὸν δι' ἀσιτίας καὶ ψύχους, ἀναβιβάζοντες δὲ γυμνὸν ἐκάθιζον καὶ ἐπέτριβον αὐτὸν ἐπὶ τῆς ὀξύτητος τοῦ μαρμαρίνου καλὺμματος τῆς Λάρνακος, προσαρτῶντες εἰς τοὺς πόδας λίθους, μέχρις οὗ ἀπέσπασαν, ἀντὶ ὑπογραφῆς, μόνον σταυρὸν, ὑφ' οὗ αὐτὸς ὁ Φώτιος ὑπέγραψε τὴν παρτίτησιν τοῦ Ἰγνατίου· μὴ ἄρκεσθεις δὲ καὶ εἰς τοῦτο, ἤθελε προσέτι ἵνα ἐξορύξῃ αὐτῷ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ παραδώσῃ εἰς θάνατον, ἀλλ' ὁ Ἰγνάτιος ἐσώθη δι' ἀποδράσεως. Ὁ Παφλαγῶν προστίθησιν ἔτι, ὅτι ὁ ἐπισυμβὰς σεισμὸς καὶ αἱ πύρκακαί ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦσαν ἐπακόλουθα τῆς ἀδικίας ταύτης, καὶ ὅτι αὐτὸς ὁ Καῖσαρ

Βάρδης, ἔμφοθος γενόμενος καὶ μαθὼν ποῦ σώζεται ὁ Ἰγνάτιος, ἀποκατέστησεν αὐτὸν εἰς τὴν πρώτην μονήν. — Ταῦτά σχεδὸν, ἀλλ' οὐχὶ μετὰ τοσούτων λεπτομερειῶν, λέγει καὶ ὁ Θεόγνοστος ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Ἰγνατίου· ὁ δ' Ἀναστάσιος βεβαιοῖ, ὅτι ὁ Φώτιος ἐσκληρύνετο μετὰ τὴν σύνοδον, κατὰ πάντων τῶν οἰκείων τοῦ πρώην Πατριάρχου, κατατρέχων καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀναχωρητὰς ἐν ταῖς ἐρημίαις αὐτῶν. (Vita Ignatii pag. 468, 471.).

Καί τοι δὲ, κατὰ τὰς μαρτυρίας ταύτας καὶ τὰς ἐντόνους ἀπαντήσεις τοῦ Ἰγνατίου πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ πάντας τοὺς Ἐπισκόπους, οὓς δὲν ἀνεγνώριζεν ὡς τοιούτους, ἐὰν καὶ ἐκεῖνοι δὲν ἤθελον νὰ ἀναγνώρισωσιν αὐτὸν νόμιμον, διότι οἱ πλεῖστοι ἐχειροτονήθησαν παρ' αὐτοῦ τοῦτου, — ἡ ὑπόθεσις αὐτοῦ φαίνεται δικαία καὶ αἱ πράξεις τῆς Συνόδου μεροληπτικαί, δύναται τις ὅμως νὰ ἐπιφέρῃ καὶ τινὰς παρατηρήσεις πρὸς ὑπεράσπισίν τοῦ Φωτίου. Καὶ πρὸ πάντων πρέπει νὰ εἰπωμεν, ὅτι, ἀφ' οὗ ἅπαξ καὶ ἐναντίον τῆς θελήσεως αὐτοῦ ἐδέχθη, δι' ἀδυναμίαν, τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα, ἦτο ἤδη ἠναγκασμένος νὰ ὑπερασπίσῃ ἐαυτὸν, ἢ δ' ἐπιμονὴ τοῦ Ἰγνατίου, διεγείροντος κατ' αὐτοῦ τοὺς ἐπισκόπους μέχρι τοιοῦτου βαθμοῦ, ὥς ἀπεφάσισαν καὶ νὰ ἀναθεματίσωσιν αὐτὸν, ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἱκανὴ δικαιολογία, ἵνα ληφθῶσιν αὐστηρὰ μέτρα καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ Ἰγνατίου· αἱ δὲ σκληρότητες καὶ πάντα τὰ εἰρημένα εἰσὶν ἐπινοήματα.

Νικήτας ὁ Παφλαγὼν γράφει, ὅτι κατὰ τῆς πρηνόμου ἐγκαθιδρύσεως τοῦ Ἰγνατίου ἐμαρτύρουν 72 ἄνθρωποι, οὐ μόνον ἐκ τῶν ἀπλῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν διασήμεων, τοῦτο δὲ γίνεται αἰτία ὑπονοίας, ὅτι ὁ Ἰγνάτιος εἶχε πολλοὺς ἐχθρούς· ἄξιον δὲ προσοχῆς καὶ τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ ὁ Φώτιος ἡδυνήθη νὰ συναθροίσῃ κατ' αὐτοῦ 348 Ἐπισκόπους· ὁ δὲ Ἰγνάτιος μετὰ τινὰ ἔτη συνεχάλισσε κατὰ Φωτίου μόνον 402 Ἐπισκόπους, ἄρα τὸ τρίτον ἐκείνων, ἂν καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Βασίλειος ἐπίσης

συνέδραμεν αὐτὸν καθὼς πρότερον ὁ Μιχαὴλ τὸν Φωτίον· συν-
εδρίασαν δὲ ὡσαύτως καὶ οἱ ληγάτοι τοῦ Πάπα, καὶ μάλιστα
ὠνομάσθη καὶ ἡ Σύνοδος αὐτῶν οἰκουμενικὴ, καὶ ὁ Ἡγούμενος
Θεόγνωστος ἔδωκεν ἀναφορὰν τῷ Πάπῃ, ἐκ προσώπου τοῦ Πα-
τριάρχου Ἰγνατίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ μόνων 10 Μητροπολιτῶν
καὶ 15 Ἐπισκόπων. Ὁ δὲ χαρτοφύλαξ Ἀναστάσιος, ἐν τῷ προ-
οιμίῳ τῆς ὑποτιθεμένης ταύτης οἰκουμενικῆς Συνόδου, γράφει,
ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ληγάτοι Ῥοδοῦ καὶ Ζαχαρίας, δὲν ἐνόουν τὰ
γράμματα τὰ ὑπ' αὐτῶν κομισθέντα ἐκ τοῦ Πάπα εἰς τὴν σύ-
νοδον τοῦ Φωτίου, καὶ νοθευθέντα ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ με-
ταγλωττίσει, ἀλλὰ καὶ ἂν παρετήρησαν τὴν παραφθορὰν αὐτῶν,
ἐσιώπησαν ὅμως ὑπὸ φόβου. Εἶναι δυνατόν νὰ πέμψῃ ὁ Πάπας
ἀνθρώπους μὴ γινώσκοντας γλῶσσαν καὶ τοσούτῳ μικροψύχους;
Τὸ δὲ πάντων περιεργότερον εἶναι, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Νι-
κόλαος, παραπονούμενος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ, ὅτι οἱ λη-
γάτοι, μετὰ δεκαμήνους ταλαιπωρίας ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, ὑπε-
χρεώθησαν δι' ἀπειλῶν ἐξορίας εἰς ἀπώτατα μέρη, νὰ συναινέ-
σωσιν εἰς τὴν καταδίκην τοῦ Ἰγνατίου, ἀπέρριψε μὲν τὰς
πράξεις τῆς Συνόδου ἐνώπιον πάσης τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας
καὶ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Αυτοκράτορος, ἀπέστειλεν ὅμως τῷ
αὐτῷ ἔτι· τὸν ἐπὶ μικροψυχίᾳ δεδοκιμασμένον ἢ αἰσχροκερδῆ
Ῥοδοῦδον πάλιν ὡς ληγάτον αὐτοῦ εἰς Γαλλίαν· πρὸς τίνα δὲ
σκοπόν; — ἵνα διαλύσῃ τὸν γάμον τοῦ Λοταρίου! Ἐπειτα,
κατὰ τὰ ἀδόξενα ὑπὸ τῶν ἐρχομένων εἰς Ῥώμην, συνεκάλεσε
πάλιν σύνοδον καὶ κατεδίκασε σὺν τῷ Φωτίῳ, μόνον τὸν λη-
γάτον Ζαχαρίαν, ἀναβαλὼν τὴν δίκην τοῦ Ῥοδοῦδου μέχρι
τῆς ἐπιστροφῆς αὐτοῦ. — τοιοῦτος τρόπος διαγωγῆς εἶναι πολὺ
ὑποπτος, γεννᾷ δὲ ὑπονοίας ὅτι ὑπῆρχον μυστικαί τινες συμ-
φωνίαι περὶ ἀναγνώσεως ἢ ἀποβολῆς τοῦ Φωτίου καὶ πιθανὸν
ὅτι, ἐν οὗτος ὑπετάσσετο τῷ Πάπῃ καὶ παρεχώρει αὐτῷ τὴν
ζητούμενην τῆς Ἰλλυρίας ἐπαρχίαν, ἥθελε μείνῃ ὅλως ἄθικτος.
Παράδειγμα δὲ τούτου ἔστω καὶ αὐτὸς ὁ Ἰγνάτιος, ὅστις μετὰ

τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον, μόνον διὰ τῆς τελευτῆς ἐσώθη ἐκ τῆς δίκης τοῦ Πάπα Ἀδριανοῦ, ἐπειδὴ δὲν ἤθελε νὰ παραχωρήσῃ αὐτῷ τὴν Βουλγαρίαν, ἥ δὲ μετὰ τινὰ ἔτη νέα ἔρις τοῦ Πάπα Ἰωάννου καὶ τοῦ Φωτίου ἐγεννήθη ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας. (Concil. T. 23. pag. 465, 422, 523. Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. L. κεφ. 16, 25, 26.).

Τὸ δὲ μετὰ τὴν σύνοδον Γράμμα τοῦ Φωτίου πρὸς τὸν Νικόλαον μαρτυρεῖ πόσον οὗτος ἐπεθύμει τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην, καὶ ὅτι τὸ περὶ Ἰλλυρίας ζήτημα δὲν ἦτο μικρὸν πρὸς τὰύτην ἐμπόδιον· « Ἀγάπης μὲν ὡς ἀληθῶς οὐδὲν κτῆμα σενότερον οὐδὲ τιμιώτερον — δι' αὐτῆς γὰρ τὰ διεστῶτα συνάπτεται, καὶ εἰρηνοποιεῖται τὰ μαχόμενα — αὕτη γὰρ — καὶ πατρὸς ἐπὶ τέκνοις πρорογισμόν ἰλαρῆναι, καὶ γογγυσμὸν τέκνων τοῖς πατράσιν ἀλύπως παρακαλεῖ καταδέχεσθαι — καὶ φίλοις ἔριν ἐμπειροῦσιν ῥαδίως ἀπώσατο — καὶ τοὺς τὴν αὐτὴν πάλιν περὶ τὸ θεῖον δόξαν κρατύνοντας, καὶ ὡς πορρωτάτω παρικοῦντες ὧσιν, καὶ ὀφθαλμοῖς ἀλλήλων οὐπω ὠράθησαν, εἰς ἔνωσιν ἄγει, καὶ γνώμῃς συνάπτει, καὶ φίλους ἀληθεῖς ἀπεργάζεται. — Αὕτη καὶ τὴν ἡμετέραν μετριότητα ἀνεπαχθῶς οἴσειν τὰς ἐπιτιμήσεις, αἱ παρὰ τῆς ὑμῶν πατρικῆς ἐσιότητος βολίδων δίκην ἠφέθησαν ἔπεισεν· οὐ γὰρ ἐμπαθείας ταῦτα κυήματα, οὐδὲ γνώμης φιλαπεχθήμενος ῥήματα, ἀπλάστου δὲ μᾶλλον διαθέσεως, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν εἰς ἄκρον ἀκριβολογούσης λογίζεσθαι παρεσκεύασεν — Ἐπεὶ δὲ οὐδὲν κωλύει καὶ ἀδελφοῖς ἀδελφοῦς, καὶ πατράσι τέκνα ἐν τῷ ἀληθεύειν παρῤησιάζεσθαι· οὐδὲν γὰρ τῆς ἀληθείας φιλαίτερον, ἔξεστι καὶ ἡμῖν παρῤησιασάμενος εἰπεῖν οὐκ ἀντιλογίαν γράφοντας, ἀλλ' ἀπολογίαν πρὸ οἰσχοντας, ὡς ἐχρῆν τὴν ὑμετέραν ἐπ' ἀρετῇ τελειότητα, πρὸ τῶν ἄλλων μὲν ἀπάντων, τὸ ἄκοντας ἡμᾶς εἰς τὸν ζυγὸν τοῦτον ἐλκυσθῆναι διασκοποῦσαν, μὴ ἐπιτιμᾶν, ἀλλ' ἐλεεῖν, μὴδ' ὑπερορᾶν, ἀλλὰ συναλγεῖν. Ἐλεος γὰρ, καὶ φιλάνθρωπία τοῖς βίαν παθοῦσιν,

ἀλλ' οὐκ ἐπιτίμησις ἢ παρόρασις ἐποφείλεται. Βίαν γὰρ ὑπέστημεν, καὶ ἡλίκην, Θεὸς, ᾧ πάντα καὶ τὰ κρύφια πεφανέρωται, αὐτὸς συνεπίσταται. Συνεσχέθημεν ἄκοντες, κακούργοις ἴσα καθεύχθημεν, ἐτηρούμεθα φυλασσόμενοι, ἐψηφίσθημεν ἀνανεύοντες, ἐχειροτονήθημεν κλαίοντες, ὀδυρόμενοι, κοπτόμενοι, ἴσασι ταῦτα πάντες, — εἴτα τί δεῖ τοῖς πολλὰ καὶ δεινὰ πεπονθόσιν ἐπεμβάλλειν, ἐπιπλήττειν, διαλοιδορεῖν, ἢ οἰκτεῖρειν καὶ παραμυθεῖσθαι ὅση δύναμις;» (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. L, κεφ. 15.)

Ἄν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι γράφωσιν, ὅτι ὁ Φώτιος ἐξεφράζετο οὕτως, ἵνα ἐξαπατήσῃ τὸν Πάπκν, εἰς ἄνθρωπον ὅμως τοσούτῳ ἀποτόμου χαρακτῆρος, οἷος ὁ Φώτιος, δὲν εἶναι ποτὲ φυσικὸν τοιοῦτον ποταπὸν ψεῦδος, καὶ μάλιστα εἰς παραβάλη τινος τοῦ λόγου αὐτοῦ πρὸς ὅσα ἔγραψε τῷ Καίσαρι Βάρδῃ, ἐνώπιον δὲ τούτου, καὶ θέλων, δὲν ἡδύνατο πλέον νὰ ψεύδῃται, διότι ὁ Βάρδης ἐγίνωσκε τὰ πάντα. — Τὰ λοιπὰ δὲ τῆς ἐπιστολῆς εἰς καταληπτὰ καὶ πιθανὰ δι' ἕκαστον περίεργον ἄνθρωπον.

«Ἐξέπεσον τῆς φίλης ἡσυχίας, τῆς καθαράς ἐκείνης καὶ ἡδίστης μετὰ τῶν πλησίον συνουσίας· τῆς ἀλύπου καὶ ἀδόλου καὶ ἀνεπιπλήκτου συναναστροφῆς. Οὐδεὶς ἦν ὁ δίκην ἐγκαλῶν ἐμοί. Οὐκ ἀνεγραψάμην ἄλλον ἐγὼ, οὐ τῶν ἐπηλύδων, οὐ τῶν ἐγχωρίων, οὐδὲ τῶν ἀσυνήθων· μὴ τί γε τῶν φίλων, οὐχ οὕτως ἐλύπησα πώποτε τινα, ὥς ὕβριν εἰς ἡμᾶς ἐκπύσαι, πλὴν εἰ μήπω τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας κινδύνους ἐθελήσει τις ἐπισκοπεῖν. — Ἡ δὲ περὶ ἐμὲ τῶν πλησίον φήμη τῆς σπουδῆς, καὶ τοὺς ἀγνώτας εἴλκεν εἰς ἔρωτα Θεῖον καὶ φιλικὸν δεσμόν. Ἀλλὰ πῶς οἷόν τέ ἐστιν ἀδακρυτὶ ταῦτα παρελθεῖν; Οἴκοι μὲν γὰρ μένοντι ἢ χαρίεσθαι τῶν ἡδονῶν περιεπλέκετο τέρψις, τῶν μανθανόντων ὁρῶντι τὸν πόνον, τὴν σπουδὴν τῶν ὑπερωτώντων, τὴν τριβὴν τῶν προσδιαλεγομένων, δι' ὧν ἢ πρὸς τὰ ῥᾶστα παράγεσθαι καταρτίζεται γνώμη τῶν ταῖς μαθηματικαῖς σχολαῖς λεπτυνομένων τὴν διάνοιαν, τῶν ταῖς λογικαῖς

μεθόδοις ἰχθυούντων τὸ ἀληθές, τῶν τοῖς θεοῖς λογίοις ἰθυομένων τὸν νοῦν πρὸς εὐθέσειαν, ὃ τῶν ἄλλων ἀπάντων ὑπάρχει πόνων ὁ κερπός· τοιοῦτος γὰρ χορὸς τῆς ἐμῆς οἰκίας ἦν ὁ χορὸς. Ἐξιώντι δὲ πάλιν πρὸς τὴν βασιλείαν πολλάκις αὐτὴν αἱ προπεμπτήριοι τῶν εὐχῶν, καὶ τοῦ μὴ βραδύνειν ἢ προτροπή· ἦν γὰρ μοι καὶ τοῦτο γέρας ἀφωσιωμένον ἐξαίρετον, τὸ μέτρον ἔχειν τὴν βούλησιν τῆς ἐν τοῖς βασιλείαις διατριβῆς· — Καὶ τίς ἂν τοιοῦτου βίου παθὼν ἐπανάστασιν, ἐκὼν τὴν μεταβολὴν καὶ θρήνων ἐκτὸς ὑπενέγκοι, τούτων ἀπάντων ἐξέπεσον, ὑπὲρ τούτων ὠδυρόμην, τούτων ἀποσπωμένῳ πηγαιδακρύων ἀνεστομοῦντο, καὶ λύπης ἀχλὺς περιεέχυτο· ἦδειν γὰρ καὶ πρὸ τῆς πείρας τὸ πολυτάραχον, καὶ πολυμέριμον τῆς καθέδρας ταύτης· ἦδειν τὸ δυσάρεστον, καὶ δυσήνιον τοῦ μιγάδος ὄχλου· τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔριν, τὸν φόβον, τὰς στάσεις, τὰς ἐπικναστάσεις, τὴν κατὰ τῶν παρεστηκότων ὕβριν, καὶ τὸν γογγυσμὸν, ὅταν μὴ τύχωσιν ὅσων δέονται, καὶ ὅταν μὴ τυπῶνται, καὶ σχηματίζωνται, καθ' ὃν τρόπον οὗτοι βούλονται. Τὴν ὑπεροψίαν πάλιν καὶ καταφρόνησιν, ἐπειδὴν ἐλκύσωσι πρὸς τὴν αἴτησιν, καὶ συγκατασπάσῃσι τῷ σφετέρῳ βουλήματι· οὐ γὰρ ἐκουσίῳ χάριτος, ἀλλὰ βιαίου προστάγματος τοῦ θελήματος αὐτῶν ἐκλογίζονται τὴν τελείωσιν. — Καὶ τίς ἂν τις κατὰ μέρος διεξίκοι ἀνάγκη γὰρ τὸν ἐφεστηκότα πολλάκις καὶ ὑπαλλάσσειν τὸ χρῶμα τῆς ὕψεως εἰς τὸ σκυθρωπὸν τῆς ψυχῆς οὐχ οὕτω διακειμένης, καὶ πάλιν ἔσθ' ὅτε ταύτης ἀλγυνομένης τὸ πρόσωπον παρέχειν φαιδρὸν· ὀργίζεσθαι δ' αὖ πάλιν μὴ ὀργιζόμενον, καὶ μειδιᾶν ἀνιώμενον. Τοιαύτη γὰρ ἡ σκηνὴ τῶν πλήθους προστασίαν ἀναδέξασθαι καταδικασθέντων· τὰ δὲ πρὶν, ποῖα; φίλος τοῖς φίλοις ἀνεπαχθής, ἐχθρὸς δὲ οὐδενός· οἷος τὴν διέθεσιν, τοιοῦτος καὶ τὸ φαινόμενον· νῦν δὲ ἔσθ' ὅτε καὶ πικρῶς ἐπιτιμᾶν ἀνάγκη τοῖς φίλοις, καὶ τοὺς συγγενεῖς ὑπὲρ ἐντολῆς παρορᾶν καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι φαίνεσθαι βάρυς, φόβος πανταχόθεν. (Μαρτυρεῖ δὲ τὴν ἀλήθειαν

ταύτην ἢ ἐκτεταμένη ἀλληλογραφία τοῦ Φωτίου, ὅστις ἀδια-
κόπως καὶ ἀπροσωπολήπτως ἐπέπληττε τοὺς πρώτους μεγιστᾶνας
τῆς Βασιλευούσης διὰ τὸν ἀκόλαστον βίον αὐτῶν,) Ἀταξία,
χρόνω κρατυνθεῖσα, τί με χρὴ τὰ λοιπὰ καταριθμεῖν, οἷα
πάσχω διώκων τὸν Σίμωνα· οἷους καθ' ἐκάστην ὑφίσταμαι
πειρασμοὺς τὰς κοσμικὰς παρρησίας τοῦ ἱεροῦ περικόπτων
Συλλόγου, τὴν ὀλιγορίαν τὴν περὶ τὰ κρείττονα, τὴν ἐπιμέ-
λειαν τὴν περὶ τὰ μάταια, ἃ βλέπων καὶ πρὶν, καὶ δακνόμε-
νος τὴν ψυχὴν, καὶ μὴ τῆς ἐμῆς ἰσχύος εἶναι τὸ ταῦτα πε-
ριελεῖν, ἔφρευον τὴν ψῆφον, παρητούμην τὴν χειροτονίαν,
ὠδυρόμην τὴν ἐπιστάσιαν· οὐκ ἦν δὲ ἄρα φυγεῖν τὸ προορι-
σθὲν, ἀλλὰ τί γράφω ταῦτα, ἐγράφη καὶ πρότερον, καὶ εἰμὲν
ἐπιστεύθησαν, ἀδικοῦμαι μὴ ἐλεούμενος, εἰ δὲ μὴ ἐπιστεύθησαν,
ἀδικοῦμαι πάλιν ἀληθῆ γράφων καὶ ἀπιστούμενος. Οὕτως
ἐγὼ πανταχόθεν δυστυχῆς, ἀφ' ὧν ἐλπίζων τῆς λύπης εὐρεῖν
παράψυχην, ἐκεῖθεν ἐπιπλήττομαι· ἀφ' ὧν παράκλησιν καὶ
παρκαυθίσιν, ἐκεῖθεν ἐπὶ τῷ ἀλγῆματι προστίθεται ἄλγημα.
Οὐκ ἔδει σέ φησιν ἀδικηθῆναι, πρὸς τοὺς ἀδικοῦντας τοῦτο εἰπέ.
Οὐκ ἔδει βιασθῆναι, καλὴ γὰρ ἡ νομοθεσία· ἀλλὰ τίσιν ἢ ἐπι-
τίμησις; οὐχὶ τοῖς βιαστέμοις; τὸ ἔλεος δὲ τίσιν; οὐχὶ τοῖς
βίαν ὑποστᾶσιν; ἂν δὲ τις τοὺς βιαστέμους μὲν ἔξ, τὸν δὲ
βιασθέντα ἐπιτιμᾷ, τὴν σὴν ἠλπιζόν ἐπ' αὐτὸν δικαιοσύνην κα-
λέσαι κριτὴν, ἀλλὰ κανόνες φησὶ παρεκάθησαν, ὅτι πρὸς τῆς
ἀρχιερωσύνης ὕψος, ἀπὸ λαϊκοῦ προήλθες τοῦ σχήματος. Καὶ
τίς ὁ παραβάς, ὁ βιασάμενος, ἢ ὁ βία, καὶ ἄκων ἀνεγκυσθεῖς;
ἀλλ' ἐχρῆν ἀντισχεῖν· μέχρι τίνος; ἀντέσχον καὶ πέραν τοῦ
δέοντος· εἰδ' οὕτω μοι προσήδειν τὸ κλυδώνιον τῶν πονηρῶν
πνευμάτων μέλλειν ἐπιτραχύνεσθαι, ἀντέσχον ἂν καὶ μέχρις
αὐτοῦ θανάτου. Ποῖοι δὲ κανόνες, ὧν ἡ παράβασις; οὓς μέχρι
καὶ σήμερον ἡ Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησία οὐ παρείληφεν;
ἐκείνων λέγεται παράβασις, ὧν ἡ φυλακὴ παραδέδοται· ἃ δὲ
μὴ παραδέδοται, οὐ δὲ μὴ φυλασσόμενα παραβάσεως φέρει

ἔγκλημα» (Ἐνταῦθα λέγει περὶ τῆς τοπικῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου καὶ τῶν Δεσρεταλίων τῶν Παπῶν Κελεστίνου, Λέοντος καὶ Γελασίου, περὶ ὧν ἐμνημόνευεν ὁ Νικόλαος.)

«Ἄλλ' ἐμοὶ μὲν καὶ τὰ ῥηθέντα ἀποχρώντως ἂν εἶχεν, ὡς τοῦ προσήκοντος εἰρημένα πλέον. Οὐ γὰρ δικαιολογίας ἑαυτὸν συνιστᾷν προήχθην, πῶς γὰρ ὅς γε εὐχῆς ἔργον ποιοῦμαι πολυτρόπως τῆς ζάλης ταύτης ἀπαλλαγῆναι, καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρυνθῆναι. Οὕτως ἐγὼ τοῦ θρόνου ἀφίεμαι, καὶ οὕτως σφόδρα ἀντέχομαι· οὐ γὰρ ἀρχομένῳ μὲν βάρος ἦν ὁ θρόνος, προϊόντι δ' ἐπιθυμίας ἐγένετο, ἀλλ' ὥσπερ ἄκων εἰσῆλθον, οὕτως ἄκων καθέζομαι, καὶ τοῦ βιασθῆναι πρὸς τὴν εἴσοδον μετὰ τῶν ἄλλων ἐναργῆς ἀποδείξεις, τὸ μέχρι τοῦ νῦν ἀπ' ἀρχῆς, τῆς ἀρχῆς ταύτης ἐθέλειν ἐξίστασθαι.

— Καὶ ἥρκει μὲν ὡς εἴρηται τὰ ῥηθέντα, ἐπεὶ δὲ δι' ἡμᾶς σὺν ἡμῖν καὶ οἱ πρὸ ἡμῶν Ἅγιοι καὶ μακάριοι πατέρες συνδιαβεβλήσθαι κινδυνεύουσιν, ὡς Νικηφόρος, καὶ Ταράσιος, ἐκ λαϊκοῦ γὰρ καὶ οὗτοι σχήματος εἰς τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ἄκρον προέβησαν, οἱ τῆς καθ' ἡμᾶς γενεᾶς ἀειφανεῖς λαμπτήρες, καὶ τῆς εὐσεβείας διαπρύσιοι γεγόνασιν κήρυκες, βίῳ καὶ λόγῳ κρτυνάντες τὴν ἀλήθειαν, τὰ λείποντα τῷ λόγῳ προσθῆναι χρῶν ἠγησάμην, πάσης αἰτίης κρείττους, καὶ πάσης διαβολῆς ἀνωτέρους τοὺς μακαρίους ἐκείνους ἄνδρας ἐπιδεικνύς. — Ἄλλ' οὗτοι Ταράσιος ἦν καὶ Νικηφόρος ἐν κοσμικῷ βίῳ ἀστέρων δίκην διαλάμποντες, καὶ πρὸς ἱερατικὴν ἀρχὴν γεγονότες ἀπολεκτοὶ, παρὰ κανόνα καὶ τύπον τὸν ἐκκλησιαστικὸν τῆς Ἐκκλησίας προσέστησαν. Μὴ μοι γένοιτο τοιαύτην ἀφεῖναι φωνήν, μηδ' ἄλλου λέγοντος ἀκοῦσαι, οὗτοι γὰρ τῶν κανόνων ἀκριβεῖς φύλακες, τῆς εὐσεβείας ὑπέρμαχοι, τῆς δυσσεβείας κατήγοροι, φωστῆρες ἐν κόσμῳ κατὰ τὸ θεῖον λόγιον, λόγον ζωῆς ἐπέχοντες. Εἰδ' ὅτι κανόνας, οὓς οὐκ ᾔδειςαν, οὐκ ἐφύλαξαν, οὐδεὶς ἂν δίκαια ποιῶν ἐπιμέμψοιτο· ἀλλ' ὅτι φύλακες, ὧν παρέλαβον ἐχρημάτισαν, ἐν τούτῳ παρὰ Θεοῦ ἐδοξάσθησαν. — μέτρῳ γὰρ

ἕκαστος οἰκείῳ, καὶ κανόνι συνέχεται τε καὶ κατευθύνεται. Πολλοὶ κανόνες, ἄλλοις μὲν παραδέδονται, ἑτέροις δὲ οὐδὲ γνώριμοι. Ὁ παραλαβὼν καὶ ἀθετῶν, δίκης ἄξιος. — Οὕτω ξυρᾶσθαι μὲν ἄλλοις πάτριον, ἑτέροις δὲ καὶ συνοδικοῖς ὅροις ἀπόβλητον, εὐφήμως δὲ τὸν λόγον εἰπεῖν ἔδει, καὶ εἵπομεν. — Οὕτω, πλὴν τοῦ ἐνὸς τὰ ἄλλα σάβδα συντηρεῖν ἡμῖν ἐπιλήψιμον, ἑτέροις καὶ τοῦ ἐνὸς πλείω νηστεύεται. — Καὶ νομίζω γάμψιν γυναικὶ συναφθέντα οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἐν Ῥώμῃ Πρεσβύτερον, ἡμεῖς δὲ καὶ τοὺς μονογαμίᾳ τὸν βίον ρυθμιζοντας εἰς Πρεσβυτέρου φέρειν ἐδιδάχθημεν. — Πάλιν ἂν τις πρὸ ἡμῖν τὴν τοῦ Πρεσβυτέρου παρελθὼν χειροτονίαν τὴν τοῦ Ἐπισκόπου τῷ Διακόνῳ περιθεῖη, ὥς εἰς τὰ καίρια ἐξημαρτηκῶς κατακρίνεται· τισὶ δὲ παραπλήσιον ἀπὸ Πρεσβυτέρου προάγειν Ἐπίσκοπον, καὶ ἀπὸ Διακόνου τὴν μέσσην τάξιν ὑπεραλλόμενον εἰς τὸ τῆς Ἐπισκοπῆς ἀναρπάζειν ἄξιωμα, καὶ τοι γέ ἤλικον, καὶ ὅσον τὸ μέσον ἐν τούτοις· ἄλλαι μὲν γὰρ καθ' ἑκάστην τάξιν, καὶ βαθμὸν εὐχαί, ἄλλαι δὲ τελεταί, καὶ ὑπουργαί· πάλιν ἕτεραι, ἄλλαι δὲ καιρῶν παραφυλακαί, καὶ δοκιμασίαι τρόπων ἕτεραι. Ἀλλ' ὅπερ τις νομοθεσίαν οὐ παρεδέξατο, — οὐκ ἂν εὐθύνας ἀπαίτηθῆσεται. — Ἐν οἷς οὐκ ἔστι πίστις τὸ ἀθετούμενον, οὐδὲ κοινοῦ τε καὶ καθολικοῦ ψηφίσματος ἐκπτώσις.» — «Ἐκ μὲν τοι λαϊκῶν ἱερὰν πολιτείαν ἐπανηρημένον εἰς ἀρχιερέα προάγεσθαι, ἀκόλουθον ἄγαν, καὶ πατράσι Θεοῖς οὐ λόγοις καθωμιλημένον, ἀλλ' ἔργοις αὐτοῖς διχπεπραγμένον, ἐπὶ μεγάλῳ κέρδει τῆς νόμφης Χριστοῦ Ἐκκλησίας κατὰ διαφόρους καιροὺς ἐπιδέδεικται. — Τί δὲ καὶ σχῆμα τριχῶν, καὶ χρόνου παράτασις εἰς ἱερωσύνης ἀντίληψιν δύναται; ὁ μὲν γὰρ τρόπος, τὸν ἄνδρα καὶ πρὸ τοῦ σχήματος τῆς ἱερωσύνης δείκνυσιν ἄξιον, καὶ μὴ πῶς τις αὐτῷ τὴν χεῖρα ἐπιτιθεῖ, καὶ μὴ ἐπιλέγῃ τὴν εὐχάν. — Καὶ ταῦτά φαμεν, οὐχ ἑαυτοὺς ἀποσεμνύνοντες, μὴ τι γέννηται· ἐπίσης γὰρ ἡμεῖς τῶν τε τρόπων καὶ τοῦ σχήματος ἀπελιπόμεθα, καὶ τοσοῦτον δέω ταῦτα λέγειν περὶ ἑαυτοῦ, ὥς τε καὶ

εὐλογώτερον εἶναί φημι τοῖς βουλομένοις ἐπισκοπεῖν ἡμᾶς ἀπὸ τῶν τρόπων μᾶλλον τῶν τῆς ἱερωσύνης ἀξίως, ἢ ἀπὸ γε τοῦ σχήματος ἐπενίστασθαι· οὐχ ὑπὲρ ἡμῶν οὖν ταῦτα, ἀλλ' ὑπὲρ ὧν καὶ πρόσθεν ἔφημεν γράφεται. Πατέρων γὰρ κακῶς ἀκούοντων δέδοικα τὸ μὴ υπεργωνίζεσθαι. — Οὐκ οὖν Ταράσιος, ἢ Νικηφόρος ὑπαίτιοι, οἳ τὸν βίον τοῦ θρόνου καὶ πρὸ τοῦ σχήματος ἐπεδείξαντο ἄξιον. Οὐδ' Ἀμβρόσιος κακῶς ἀκούσει, καὶ δυσωπήσει, εἰ οἷδ' ὅτι καὶ Λατίνων εἰμὴ τις ἄλλος, Ἀμβρόσιος Λατινίδος ὑπάρχων καλλώπισμα, καὶ Λατίνων γλώσση πολλὰ, καὶ ψυχωφελὴ συγγραφάμενος. Οὐδὲ μὴν Νεκτάριος ὑπὸ μῶμον πεσεῖται· σύνοδον γὰρ ἔσχεν οἰκουμενικὴν, κυρεῦσαν αὐτῷ τῆς Ἐπισκοπῆς τὸ ἀξίωμα, ὃν εἴ τις ἂν διασύραι πειράσσοιτο, οὐκ αὐτόν, ἀλλὰ τὴν γε Σύνοδον ὑπὸ δίκην μᾶλλον ποιεῖ, καὶ τοιούτων ἐκάτερος οὐκ ἐκ λαϊκοῦ μόνον ἐπὶ τὴν τῆς ἀρχιερωσύνης προήλθε τελείωσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀμυήτοις ἐξεταζόμενοι δομοῦτε τῆς δωρεᾶς τοῦ βαπτίσματος, καὶ τῆς ἀρχιερατικῆς ἡξιώθησαν χάριτος. Εἰ δὲ τούτων οὐδέτερον οὐδεὶς ἂν ἐν εὐθύναις λογίζεσθαι τολμᾷ, οὐδ' εἰ πάντα θρασὺς εἴη, οὐδὲ Ταράσιον τὸν ἡμέτερον πατρώσιον, οὐδὲ γε Νικηφόρον τὸν καὶ τοῦ γένους καὶ τοῦ θρόνου καὶ τῶν τρόπων ἀξίως διάδοχον. Ἐὼ δὲ τανῦν τὸν τοῦ Θεολόγου Γρηγόριον, καὶ τὸν Καισαρεῖας Θαλάσσιον, καὶ τῶν λοιπῶν Ἀρχιερέων τὸν θίασον, οἳ κατὰ τὴν ὁμοίαν τάξιν τε καὶ ἀκολουθίαν τὰς τῶν Ἐκκλησιῶν προστασίας ἀναδεξάμενοι πικρὸς φόγου, καὶ διαβολῆς ἀπάτης κρείττους ἐγένοντο.»

«Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὑπὲρ ὧν προσῆκον ἦν ρηθῆναι καὶ εἶρηται. — Ἐν πᾶσι δὲ τὸ πειθίγιον τῇ πατρικῇ ὑμῶν ἐπιδεικνύντες ἀγάπῃ, ἔτι δὲ σαφῶς περικτῶντες μὴ φιλονεικίας χάριν τὰ ρηθέντα, τῆς δὲ τῶν Μακαρίων Πατέρων ἡμῶν ἀθωώσεως εἰρησθῆαι Συνοδικῶς ἐκφωνηθῆναι συνευδοκήσαμεν· μηκέτι τοῦ λοιποῦ πρὸς τὸ τῆς Ἐπισκοπῆς ὕψος ἀθρόως ἀνάγεσθαι τοὺς ἐκ λαϊκῶν, ἢ μοναχῶν ψηφίζομένους, εἰ μὴ διὰ τῶν ἐφεξῆς

ἱερατικῶν βαθμῶν διοδεύσωσιν. Ἐν οἷς γὰρ σκανδάλου νόσος τοῖς ἀδελφοῖς ἐπιφύεται, ἂν μὴ μέγα βλάβη τὸ λάσασθαι, ἐπεὶ καὶ ἄφετε αὐτοὺς ἐδιδάχθημεν σκανδαλιζέσθαι, ὅταν τινὲς ἐκόντες τῷ φθόνῳ τυφλώττωσιν, ἕτοιμοι λύειν ἡμεῖς τοῦ σκανδάλου τὴν πρόφασιν, καὶ ῥάστην παρέχειν τῇ ἀφαιρέσει τοῦ συνταράσσοντος τὴν θεραπείαν τοῦ ἀρρώστηματος. Τὸ μὲν οὖν ἐπὶ τῶν προγεγενημένων ἀποδέχεσθαι τὴν συμβουλὴν, καὶ τὸν παρ' ὑμῖν κανόνα κρατεῖν ἀξιοῦν, κατὰ πατέρων ἦν τὴν ὕβριν ἀναμετρεῖν, καὶ τοὺς μηδὲν ἡδικηκότας δίκην ἀπαιτεῖν· τὸ δ' εἰς τοὺς ἔπειτα γενησομένους συγχωρεῖν καὶ παραπέμπειν κρίσει πολλῶν, οὔτε πατράσιν ὕβριν ἐμποιεῖ, οὔτε ποινὴν ἀδικον, ἀλλ' οὐδὲ ζημίαν ἐπάγει· τίσι· δεῖ γὰρ τὰ τεθέντα φυλάσσειν, καὶ πατράσι τέκνα δίκαιόν τε, καὶ ὅσιον πειθαρχεῖν· διὸ τὸ μὲν οὐ προσηκάμεθα, ἀλλ' ἀπεδοκιμάσαμεν, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀποδοκιμάζειν συνεβουλεύσαμεν τε, καὶ συμβουλεύομεν. Τὸ δὲ καὶ προσοικειωσάμεθα, καὶ συνοδικῶς διεπραξάμεθα, καὶ εἴθε πάλοι ἡ Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησία τὸν κανόνα τοῦτον φυλάττουσα κατεφαίνετο. Οὕτω γὰρ ἂν ἴσως ἐγὼ τῆς ἀφορήτου βίας, καὶ τῶν ἐπιρρέοντων μοι, καὶ συμπνιγόντων πειρατηρίων τὸν ὄχλον ἐξέφυγον. — Κύκλῳ πάλιν οἱ ἀτεθεῖς, οἱ μὲν τὴν εἰκόνα Χριστοῦ διακτύοντες, καὶ Χριστὸν αὐτὸν ἐν ταύτῃ διακτύοντες, οἱ δὲ τὰς ἑαυτοῦ φύσεις συγχέοντες, ἢ ἀπαρνούμενοι. — Καὶ τὴν τετάρτην σύνοδον μυρίαις ταῖς βλασφημίαις καθυποβάλλοντες, πρὸς οὓς ἡμῖν ὁ πόλεμος ἀναρρίπισθεις, καὶ χρόνῳ συχνῶ συγκροτηθεῖς, εἰς τὴν ὑπκοὴν τοῦ Χριστοῦ πολλοὺς ἠχμυλῶτευσαι. — (Πολλὰ περὶ τούτου μαρτυρίαι εὐρίσκονται ἐπίσης καὶ εἰς τὰς Θεολογικὰς ἐπιστολὰς τοῦ Φωτίου, καταστρέφουσαι ἐξ ὁλοκλήρου πάσας τὰς συκοφαντίας τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, ὡς αἰρετικοῦ δῆθεν, καὶ δεικνύουσι σαφῶς, πόσον πρέπει νὰ πιστεύῃ τις ταύτας). Αἱ ἁλώπεκες πάλιν τῶν φωλεῶν ὑπεκδύνουσαι, καὶ τοὺς τῶν πολλῶν ἀφελεστέρους, ἢ εὐθεστέρους, ὀρνιθίοις ἴσα δι' ἀπάτης καταστρίβουσαι, τὰς σχισματικὰς

Ἄλώπεκας λέγω, ὧν ἐν κρυπτῷ ἡ κακία, καὶ ἡ βλάβη πολὺ τῶν προφανῶς ἐπιβουλευόντων χαλεπωτέρα. — Ἐν ἀπάντων, εἰ καὶ τὸ πῦρ τοῦ θράσους καὶ τῆς παροινίας τῇ Συνοδικῇ κατεσθῆσθαι ψήφῳ τῆς ὑμῶν πατρικῆς Ὑσιότητος διὰ τῶν τιμωτάτων αὐτῆς τοποτηρητῶν τὴν κατ' αὐτῶν ἐπικυρώσεως ἀπόρασιν. — Οὐ γὰρ μόνος ὁ προῤῥηθεὶς κανὼν κατὰ τὴν ὑμετέραν παραίνεσιν φυλάττεσθαι δεδικαίωται, ἀλλὰ γε δὴ, συνευδοκούντων ἀπάντων, καὶ ἕτεροι παρὰδεδόναι, — καὶ οὐδεὶς ἂν τῶν ὑπὸ τῆς ὑμῶν Θεομακαρίστου πατρότητος διορισθέντων τυπωθῆναι παρελέλειπτο, εἰμὴ τις βασιλικὴ ἀνάνευσις πλέον ἰσχύσασα τοῦ ἡμετέρου θελήματος, περὶ τῶν λοιπῶν ἀποθεσπίσαι οὐ παρεχώρητε. Δι' ὃ ἅμα τῶν τιμωτάτων τοποτηρητῶν συμφέρον ἡγητάμενος, μὴ ἐν τῇ ἐπιζητήσῃ τοῦ παντός συναπολέσει τὸ πᾶν, ἐν τῇ ὑπολήψει τῶν πλειόνων τὴν ἐν τοῖς ὑπολοίποις ζημίαν τε ἂν ὑπέστημεν. Ἄριστον μὲν γὰρ ὧν τις ἐφίεται μηδενὸς ἐκπεσεῖν· ἀπρονόητον δὲ, πλειόνων διδομένων, περὶ τῶν οὐ διδομένων πολυπραγμονεῖν, καὶ φιλονεικοῦντα περὶ τούτων, πάντων ἑαυτὸν ἀποστερεῖν· δι' ὃ περὶ ὧν ἡ γνώμη σύμφωνος ἐξηνήνεκται, συνοδικῶς τούτους ἐξεθέμεθα.» — (Οἱ λόγοι οὗτοι δεικνύουσι, πόσον ὀλίγην ἐλευθερίαν εἶχεν ὁ Φώτιος εἰς τὰς πράξεις αὐτοῦ, διὸ ἀδίκως κατηγορεῖται ὡς συμετασχὼν καὶ ἀναμειχθεὶς εἰς τὰς βασιλικὰς σκληρότητας.)

Ἐπεὶ δὲ τὰ Ἐκκλησιαστικά, (α) καὶ μάλιστα γε τὰ περὶ τῶν ἐνοριῶν δίκαια ταῖς πολιτικαῖς ἐπικρατείαις τε καὶ διοικήσεσι συμεταβάλλεσθαι εἶωθεν, ἡ τῆς ὑμῶν ὀσιότητος εὐγνωμοσύνη τὸ ἡμῶν ἐπὶ τὸ συνευδοκεῖν εἰς τὸ παρασχεῖν ἀποδεχόμενη θέλημα, τὸ μὴ λαθεῖν τῆς πολιτικῆς, ἀλλ' οὐχ' ἡμέτερον λογιζέσθω ἔγκλημα. Ἐγὼ γὰρ οὐχ ἅ πάλαι ὑπ' ἄλλους ἐτέλει μετὰ τοῦ δικαίου καὶ τῆς φιλίας εἰρήνης ἀναστρέφειν πρόθυμος, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνέκαθεν τῷ θρόνῳ τούτῳ προτανατιθεμένων,

(α) Ὁ λόγος ἐνταῦθα περὶ τῆς ἐπιστοφῆς τῶν ἐν Ἰλλυρίᾳ καὶ ἄλλων Ἑκκλησιῶν.

εἰς ἰσχύων ἐπιτροπεύειν ἡξίου, ἐτοίμως ἂν παρεχώρησα τῷ δυναμένῳ μᾶλλον πλειόνων ἀντέχεσθαι. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἐμοί τι τῶν οὐ προτόντων προστιθείς, οὗτος τὸ βᾶρος, πλεόν ἐστίν ὁ ἐπιτιθείς, μερίμνης γὰρ αὐξήσειν ποιεῖ· ὁ δὲ καὶ τῶν προϋπαρχόντων τινὰ σὺν ἀγάπῃ λαβεῖν ἐπιζητῶν, μᾶλλον ἐμοί χάριν διδόντι, ἢ αὐτῷ λαμβάνοντι κέρδος προξενεῖ, ἐλαφρότερον γὰρ μοι τὸ φορτίον τῆς ἐπιστασίας ἀποτελεῖ. Εἰ δ' ὁ τὰ ἐμὰ λημβάνων σὺν ἀγάπῃ καὶ προκαταβάλλειν χάριν ἀνωμολόγηταί μοι τῷ τὰ οἰκεῖα ζητοῦντι, πῶς ἂν τις οὐ δώσει χαίρων, μηδενὸς ὑπάρχοντος ἐμποδῶν, μάλιστα γε τηλικούτῳ πατρὶ, καὶ διὰ τοιούτων Θεοφιλῶν καὶ σπουδαίων ἀνδρῶν ποιηταμένῳ τὴν αἴτησιν; ἄνδρες γὰρ ὡς ἀληθῶς οἱ τῆς ὑμῶν πατρικῆς τελειότητος τοποτηρηταί, συνέσετε καὶ ἀρετῇ καὶ πολυπειρίᾳ διαπρέποντες, καὶ οὐδὲν ἥτιον διὰ τῆς οἰκείας πολιτείας, ἢ οἱ Χριστοῦ μαθηταὶ τιμῶντες τὸν ἀποστείλαντα, οἷς τὰ πλείω τῶν ὀφειλόντων καὶ ῥηθῆναι καὶ γραφῆναι προσανθέμεθα, ἅτε δὴ πεπεισμένοι καὶ λέγειν αὐτοὺς τ' ἀληθῆ δυνατοὺς, καὶ πολὺ πλεόν τῶν ἄλλων ἀξιόους πιστεύεσθαι.» — Ὁ δὲ, ῥηθῆναι δεόν, μικρόν με παρέδραμε, τοῦτο δὲ καὶ προσθεῖς καταπαύσω τὸν λόγον, τῆς ἐπιστολῆς εὐλαβοῦμενος τὸ μῆκος· ἡ τῶν ἀληθῶν κανόνων φυλακὴ, σπουδαίῳ μὲν ἐποφείλεται παντὶ, πολὺ δὲ πλεόν τοῖς ἐπευθύνειν τὸν μισθὸν τῆς προθυμίας, τῆς περὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ νομισθέντος ἐπιθύμου, καὶ ἐκεῖνος ἐπὶ Αἰνίου ἦν τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς πλάνης ἀντικαταβαλλόμενος.»

«Παρέλειψα δὲ νὰ παραστήσω ὑμῖν ἔτι καὶ τὸ ἐξῆς· ἐπειδὴ οὐδεὶς ὑποχρεοῦται πλεόν ὑμῶν νὰ τηρῇ τοὺς κανόνας, διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ δέχησθε ἀδιαφόρως ὅσους ἀπέρχονται ἐντεῦθεν εἰς Ῥώμην ἄνευ πιστοποιητικῶν γραμμάτων. Ἡμεῖς εὐχαριστοῦμεθα τὰ μέγιστα, ἵνα προτέρχωνται καὶ προσπίπτωσι τῇ ὑμετέρᾳ ἀγιωσύνῃ, οὐχὶ ὅμως καὶ ἄνευ τῆς ἡμετέρας εἰδήσεως. Διότι πολλοὶ πταῖσται ἐπὶ τῇ εὐλόγῳ προφάσει τῆς προσκυνήσεως καὶ εὐλαθείας, ἀποφεύγουσιν οὕτω τὴν προσηκουσάν ποινὴν

διὰ τὰς μοιχείας, τὰς κλοπὰς, τοὺς φόβους, καὶ ἄλλα ἐγκλήματα, ὑμεῖς δὲ ματαιώσετε τοὺς κακοὺς σκοποὺς αὐτῶν, παύοντες ἀπὸ τοῦ δέχεσθαι τοὺς τοιούτους ἄνευ ἡμετέρων γραμμάτων.»

Οὕτω λοιπὸν ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, ἣν παρουσιάζουσιν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς ἀπόδειξιν τῆς κολακείας τοῦ Φωτίου, χρησιμεύει ὡς καλλίστη δι' αὐτὸν ἀπολογία καὶ ἐξηγεῖ τὰς τοῦ καιροῦ περιστάσεις. Ἀξία δὲ προσοχῆς εἶναι ἡ εὐγενὴς σταθερότης, μεθ' ἧς ἐξηγεῖ τῷ Πάπᾳ τὴν ἑαυτοῦ διαγωγὴν, μὴ ταπεινούμενος ἐνώπιον ἐκείνου, ἀλλ' ὑπερασπιζόμενος τὰ ἑαυτοῦ δίκαια, μηδὲ φοβούμενος νὰ ἐλέγχῃ αὐτὸν, ἀλλ' ἀπομακρύνων συνάμα καὶ τὴν ἐπίδικον ὑπόθεσιν περὶ τῶν ὁρίων τῶν ἐπαρχιῶν, ὡς ἐξαρτωμένην ἐκ τῆς κοσμικῆς κρίσεως καὶ ἐκ τῶν βασιλικῶν διατάξεων. Ὅσα δὲ γράφει περὶ τῶν ληγάτων, ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν πρώτην περὶ αὐτῶν γνώμην τοῦ Πάπα, ἥτις, ὡς εἶδομεν, δὲν μετεβλήθη ἀμέσως, διότι ἀποστέλλων τὸν αὐτὸν Ῥοδοάλδον εἰς Γαλλίαν, ὠνόμαζεν αὐτὸν ἐν τῷ γράμματι αὐτοῦ «πιστὸν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ σύλον τοῦ Ἀποστολικοῦ Θρόνου παραγγελλόμενον ὅπως διὰ τοῦ φόβου τοῦ γράμματος τούτου κρατήσῃ τοὺς Ἐπισκόπους εἰς τὴν Σύνοδον.» (Concilior. T. 22. pag. 378.) Ἡ δὲ πρὸς τὸν Φώτιον ἀπάντησις τοῦ Πάπα, ὡς καὶ ἅπαντα ἡ ἀκόλουθος ἀλληλογραφία αὐτοῦ μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ αἱ ἐπιστολαὶ, ὅσας ἔπεμπεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν, ἐδείκνυν τὸ ἀφόρητον πνεῦμα τῆς φιλαρχίας, ὅπερ δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπομένωσι μετ' ἀδιαφορίας οἱ γινώσκοντες τοὺς οἰκουμενικοὺς κανόνας. (Πέτρ. Σκινδάλου σελ. 24—34. Epistolae Nicolai 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11. T. 22. Concil. pag. 75—299.)

Ἀναδείξας λοιπὸν ἑαυτὸν ὁ Πάπας Νικόλαος φανερὸν ἐχθρὸν τοῦ Φωτίου, ὑπερασπιστὴν τοῦ Ἰγνατίου καὶ ὑπέρμαχον τῆς ὑπερτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, ἔγραψε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μιχαήλ, ἐπικυρῶν ἐν τῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ πάντα τὰ γενόμενα εἰς τὴν σύνοδον κατὰ τῶν εἰκονομάχων, ἀλλ' ἀκυρῶν τὰ

ὁρισθέντα περὶ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου, καὶ προτρέπων αὐτὸν νὰ
 καταπαύσῃ τὰς μεταξὺ τῶν διαφερομένων Ἐπισκόπων καὶ κλη-
 ρικῶν ἐριδας, διὰ τῆς κρίσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Πρὸς
 δὲ τὸν Πατριάρχην Φώτιον ἔγραψεν ἀπειλητικῶς, ὅτι ἡ Ῥω-
 μαϊκὴ Ἐκκλησία, κατὰ τὸ προνόμιον, ὅπερ ἔλαβεν ὁ Πέτρος
 παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ, εἶναι κεφαλὴ πασῶν τῶν ἄλλων Ἐκ-
 κλησιῶν, καὶ τούτου ἕνεκα χρεωστεῖ ἕκαστος νὰ τηρῇ ἱερῶς καὶ
 ἀπαραβάτως πάσας αὐτῆς τὰς ἀποφάσεις, εἰ καὶ ἐναντίας τῇ
 συνηθείᾳ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Φώτιος ἤχθη ἐκ τῆς κοσμικῆς τάξεως
 πρὸς τὴν πατριαρχικὴν ἀξίαν παρὰ τὰς διατάξεις τῆς Λυτικῆς
 Ἐκκλησίας, ἥς τοὺς κανόνας πρέπει αὐτὸς νὰ γινώσκῃ καὶ φυ-
 λάττῃ, ἐγένετο διὰ τοῦτο ἔνοχος ἐγκλήματος καὶ ἀναπολό-
 γητος διὰ τὸ πταῖσμα αὐτοῦ, πρὸ πάντων δὲ διότι ἀνέλαβε
 τὴν ἱερὰν ταύτην ἀξίαν, ζῶντος τοῦ Ἰγνατίου καὶ ἀδίκως κα-
 ταδικασθέντος, ὃν ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία δὲν παύει ἀναγνωρί-
 ζουσα ἔχοντα τὴν πρώτην πατριαρχικὴν αὐτοῦ ἀξίαν. Καθόσον
 δὲ ἀφορᾷ εἰς τὸν Νεκτάριον, ὅστις ἂν καὶ ἐχειροτονήθῃ τῷ ὄντι
 ἐκ τῶν κοσμικῶν Ἀρχιερεῶς, τοῦτο ἐγένετο, διότι τότε οὐδεὶς
 ἐκ τοῦ ἱερατείου ἦτο ἀξιώτερος αὐτοῦ· ὁ Ταράσιος δὲ πάλιν
 ἔλαβε τὸ τοῦ Πατριάρχου ἀξίωμα, διότι ἦτο ὑπέρμυχος τῶν
 εἰκόνων· ὁ δὲ Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων ἔλαβεν ὡσαύτως τὸ Ἀρ-
 χιερατικὸν ἀξίωμα χάριν τῶν θουμάτων. Τοιοῦτον ἦτο τὸ πε-
 ριεχόμενον τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Πάπα Νικολάου πρὸς τὸν Φώ-
 τιον, ὅστις ὅμως οὐδὲν ἐμνημόνευσε περὶ τοῦ Νικηφόρου, ὃν ἡ
 Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία ἐξελέξατο ἐπίσης Πατριάρχην
 ἐκ τῶν κοσμικῶν, καὶ ἐπομένως ἄνευ τινὸς ἀνάγκης, ἀλλ' οὐδὲ
 περὶ τῶν ἐγκληματιῶν καὶ στασιαστῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐκ
 Κωνσταντινουπόλεως κατέφυγον εἰς Ῥώμην πρὸς ἀποφυγὴν
 τῶν ποινῶν καὶ ἐγίνοντο ἐκεῖ δεκτοί. Συγχρόνως δὲ ἐπέστειλε
 καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους Πατριάρχας καὶ Ἀρχιερεῖς τῆς Ἀνατολι-
 κῆς Ἐκκλησίας, γνωστοποιῶν αὐταῖς, ὅτι ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλη-
 σία δὲν ἀποδέχεται τὴν καθίρρεσιν τοῦ Ἰγνατίου καὶ τὴν

ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου, καὶ ἀπῆτει διὰ τῆς ἐπιτακτικῆς φωνῆς τοῦ Κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων, ἵνα καὶ οὗτοι μὴ δεχθῶσιν αὐτὸν, γνωστοποιήσωσι δὲ ταῦτα καὶ τοῖς λοιποῖς ἀφεύκτως. Προσέτι ἐν μιᾷ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ ἐδήλωσε καθαρῶς ὅτι ἡ ὑπερτάτη καθέδρα τῆς Ῥώμης κρίνει πάντας καὶ ὑπ' οὐδενὸς ἄλλου δύναται νὰ κριθῇ, πλὴν μόνοι τοῦ ἐμπιστευθέντος τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας τῷ Ἀποστόλῳ Πέτρῳ, ὅπερ ἀντιβαίνει εἰς πάντας τοὺς κανόνας καὶ τὰ παραδείγματα.

Μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν γραμμάτων τούτων εἰς τὴν Ἀνατολὴν, συνεκάλεσεν οὗτος καὶ τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Δύσεως εἰς Ῥώμην· συγκροτήσας δὲ ἐξ αὐτῶν σύνοδον, διέταξε ν' ἀναγνωσθῶσι τὰ πραχθέντα κατὰ Ἰγνατίου εἰς τὴν σύνοδον ἢ Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατέκρινεν ἐπισήμως τὸν Φώτιον, διότι κοσμικὸς ὢν, ἀνέβη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον, ὡς μοιχὸς καὶ κλέπτης καὶ ληστὴς ἀλλαχόθεν ἀναβαίνων· ὅθεν διὰ ταῦτα πάντα ἐκάθηρε τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος καὶ τῆς ἱερωσύνης τὸν Φώτιον καὶ πάντας τοὺς παρ' αὐτοῦ κεχειροτονημένους· τὸν δὲ Ἰγνάτιον τοῦναντίον ἀνεγνώρισεν ὡς νόμιμον Πατριάρχην, καὶ διέταξε νὰ ἐπιστραφῶσιν οἱ θρόνοι εἰς πάντας τοὺς Ἐπισκόπους, ὅσοι ἔπαθον δι' αὐτὸν καὶ ἐξωρίσθησαν. Ταῦτα δὲ πάντα ἐκοινοποίησε τῷ Ἀνατολικῷ κλήρῳ, αὐτῷ τῷ Φωτίῳ, τῷ θείῳ τοῦ Βασιλέως Βάρδα καὶ τῷ Ἰγνατίῳ, ἀπειλῶν δι' ἀρᾶς καὶ ἀφορισμοῦ ἀλύτου καὶ κολάσεως αἰώνιου τοὺς τε κοσμικοὺς καὶ τοὺς κληρικοὺς, τοὺς τολμήσαντας νὰ ἀθετήσωσι τὸν ὑπ' αὐτοῦ γεγόμενον ὅρον εἰς ταύτην τὴν σύνοδον. Ἐκ πάντων τούτων ἄρα φαίνεται, ὅτι ὁ Πάπας Νικόλαος ἐπίστευε πολλὰ τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως φυγάδων, οἵτινες, κατὰ τὸ παράδειγμα πάντων τῶν ἐγκληματιῶν, ἐχόντων τὴν συνήθειαν τοῦ κατακρίνειν τοὺς κριτάς, ὧν τὴν δικαίαν κρίσιν φοβοῦνται, ἐφρόντιζον παντοίως τρόποις νὰ ἀμαυρώσωσι τὸν Φώτιον καὶ πολλὰς ἐπλεον κατ' αὐτοῦ συκοφαντίας. Ὁ Πάπας ἐλογίσατο δι' ἐγκλημα τοῦ Φωτίου πᾶν τὸ γεγόμενον κατὰ τοῦ

Ἰγνατίου καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτῷ ὑπὸ τε τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Βάρδα, οὕτω δὲ φρονῶν, παρέβαινε τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, τοὺς ἀπαγορεύοντας νὰ δέχεται τοιοῦτους καὶ νὰ πιστεύῃ εἰς τὰς συκοφαντίας αὐτῶν· ἀλλ' ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ πάθος, ἐκεῖ οἱ κανόνες δὲν ἔχουσι χώραν.

Παρατηρητέον ὅμως, ὅτι αἱ πράξεις τῆς Ῥωμαϊκῆς συνόδου αἱ καταδικάσασαι τὸν Φώτιον δὲν εὐρίσκονται ἐν τῇ συλλογῇ τῶν συνόδων, διότι οἱ Ῥωμαῖοι γινώσκουσι λίαν καλῶς τί εἶναι δυνατόν νὰ φυλάξωσι καὶ τί νὰ παραλείψωσιν· ἡ ἀπόφασις τῆς συνόδου ταύτης εἶναι γνωστὴ μόνον διὰ τῆς ἐβδόμης ἐπιστολῆς τοῦ Πάπα, ἐν ᾗ ὑπὲρ τὸ δέον ἀνυψοῦνται τὰ προνόμια τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας· ἐν τέλει δὲ ταύτης προσετέθη καὶ ἡ καταδίκη τῶν ληγάτων αὐτοῦ, παρὰ τοὺς κανόνας πραξάντων κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, καὶ δῆθεν παρὰ τὰς δοθείσας αὐτοῖς ὁδηγίας, ἂν καὶ αὗται δὲν εὐρίσκονται ἐν τῇ συλλογῇ τῶν πράξεων. Ἐν τῷ γράμματι τούτῳ μάλιστα ὁ Πάπας δὲν ἀναφέρει ὀνομαστὶ τίς ἐκόμισεν αὐτῷ τὰς κατὰ τοῦ Φωτίου κατηγορίας, ἀλλ' ἀπλῶς καταδικάζει αὐτὸν ἐρήμην καθ' ἃς ἤκουσεν, ἐπιχειρεῖ δὲ τούτοις χωρὶς τινος προτρεπούσης αἰτίας, ἐν ἔτος σχεδὸν μετὰ τὴν ἀποστολὴν τῶν γραμμάτων αὐτοῦ πρὸς τὸν Βασιλέα καὶ τὸν Πατριάρχην Φώτιον, πρὶν μάλιστα λάβῃ καὶ ἀπάντησιν τινα παρ' αὐτῶν.

Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τοὺς παπικοὺς ἀφορισμοὺς καὶ τὰς ἀράς, ταῦτα ἐνομιζοντο ἐν Κωνσταντινουπόλει ὡς ἀσθενὴ βέλη, καὶ ὁ Πάπας ταχέως ἐδέχθη παρ' αὐτοῦ τοῦ Βασιλέως τὴν ἀπάντησιν, ἥτις, μετὰ τὴν ἀντίρρουν τῆς ἄκρας ἐξουσίας, ἧς ἀντεποιεῖτο ἐπὶ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, διελάμβανεν, ὅτι οἱ ληγάτοι αὐτοῦ προσελήθησαν ἐκ Ῥώμης, μόνον τιμῆς χάριν, καὶ οὐχὶ ἵνα ὑποτάξῃ τῇ Αὐτικῇ τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, οὐδ' ἵνα ἀνατεθῇ εἰς τὴν ἄμεσον κρίσιν αὐτοῦ ἡ ὑπόθεσις τοῦ Φωτίου καὶ Ἰγνατίου, ἀλλ' ὅπως, παρόντων καὶ τῶν ἐκείνου ληγάτων, στερχοῖ μᾶλλον τοῦ ἤδη καθαιρεθέντος Ἰγνατίου ἢ

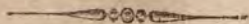
καθαίρασι; καὶ τοῦ ἤδη ἐκλεχθέντος Φωτίου ἡ ἐκλογὴ, ἥτις ἐγένετο κοινῇ συναινέσει πάντων τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, καὶ τοι τοῦ Φωτίου μὴ δεχομένου, καὶ οὕτως ἀρθῇ τελείως πᾶσα διαφωνία ἐκ τοῦ Ἀνατολικοῦ κλήρου.

Ἄλλ' ὁ Πάπας, ἔχων ἀμετάθετον τὴν γνώμην καὶ θέλων νὰ ἀποπερατώσῃ τὸ ἐπιχειρισθὲν, ἐνδύεται τὴν πανοπλίαν τῆς ἀγίας Γραφῆς καὶ κινεῖ πάντα λίθον ἵνα κατασχύσῃ τῆς γνώμης τῶν ἀντιπάλων αὐτοῦ. Γράφει λοιπὸν πρὸς τὸν Βασιλέα Μιχαήλ, δισχυρίζόμενος ὅτι, ἐπειδὴ οὐκ ἐξ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ, δηλονότι οὐκ ἐκ τῶν Συνόδων, ἀλλ' ἐξ αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἔλαβεν ὁ Πέτρος τὸ προνόμιον τῆς ἐξουσίας ἐπὶ πᾶσαν τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς τῆς Ῥώμης, ὡς ἐκείνου διάδοχοι, εἰσὶν ὑπέρτατοι κριταὶ πάσης Ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως· διὸ προτρέπει αὐτὸν νὰ πέμψῃ εἰς Ῥώμην τὸν Ἰγνάτιον καὶ Φώτιον, ἵνα δικάσῃ αὐτοὺς ἀμφοτέρους· ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι δὲν ἐδύναντο νὰ ἔλθωσιν εἰς Ῥώμην, πρῶτον μὲν νὰ διαταχθῶσι, νὰ πληροφορήσωσιν αὐτὸν δι' ἐμμαρτύρων γραμμάτων τίνας ἔνεκα δὲν δύνανται νὰ ὑπάγωσι, καὶ τότε νὰ πέμψωσιν ἄλλους ἀντὶ ἑαυτῶν, ἐπιτετραμμένους τὴν ἐξ ἀρχῆς ἀναθεώρησιν τῆς ὑποθέσεως. Ἀλλὰ τοιαύτη ὑπερβολικὴ ἀπαιτήσις συνετέλει μόνον πρὸς μείζονα ἀντίρρῃσιν τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν προνομίων, ἅτινα ἐσφρατρίζετο· διότι ὁ Ἀνατολικὸς κληρὸς ἠρνήθη τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἀρχηγίαν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ ἔλεγεν ὅτι ἡ Ῥώμη ἐτιμᾶτο περισσότερον διότι ἦτο θρόνος τῶν Βασιλέων. Μετακομισθέντος δὲ τοῦ θρόνου ἐκ Ῥώμης εἰς Κωνσταντινούπολιν, περιῆλθεν ἐκεῖ καὶ ἡ προτίμησις τῆς Πατριαρχικῆς ἀξίας, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δ' ἐκείνης ὁ Ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐνομίζετο ἐντελὼς ἰσότημος τῷ Ἐπισκόπῳ Ῥώμης, καὶ ὑπεγράφετο Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, καὶ χωρὶς νὰ ζητήσῃ πρὸς τοῦτο τὴν ἐκείνου ἰδιαίτεραν συναίνεσιν.

Ἐν τῷ μεταξύ δὲ τούτῳ ἐκστρατεύει ὁ Βασιλεὺς Μιχαήλ μετὰ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ Βάρδα κατὰ τῶν Σαρακηνῶν εἰς Κρήτην,

ἀλλ' ὁ Βάρδας, ὑπερβὰς τὰ ὅρια τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ, ἔδιδε τῷ Βασιλεῖ ὑποψίας, ὅθεν αἶρνης, κατὰ διαταγὴν τοῦ Βασιλέως, φονεύεται ἐνώπιον αὐτοῦ. Ὁ δὲ Βασιλεὺς Μιχαήλ, ἐπανελθὼν πάραυτα εἰς τὸ Βυζάντιον, ἐξελέξατο συνεργὸν καὶ συγκυβερνήτην τοῦ Κράτους Βασίλειον τὸν Μικεδόν, ἄνδρα ἐνδοξον ἐπὶ φρονήσει καὶ ἀνδρίᾳ, ὃν υἱοθέτησε πρότερον, εἶτα δὲ διέταξε τὴν στέφιν αὐτοῦ βασιλικῶ διαδήματι ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀγίας Σοφίας διὰ χειρὸς τοῦ Πατριάρχου Φωτίου.

Ὁ δὲ Πάπας Νικόλαος, βλέπων ὅτι διὰ τῶν γραμμάτων αὐτοῦ οὐδὲν κατορθοῦται, ἀπέστειλε πάλιν κατὰ τὸ τέλος τοῦ 866 ἔτους πρέσβεις εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Βασιλέα Μιχαήλ, τὸν ἐπίσκοπον Δανάτον, τὸν Πρεσβύτερον Λέοντα καὶ τὸν Διάκονον Μαρτίνον, οὓς διέταξε νὰ φροντίσωσι περὶ τε τῆς ἐπανάδου τοῦ Ἰγνατίου ἐπὶ τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, καὶ περὶ τῆς καθιρέσεως τοῦ Φωτίου· ἔτι δὲ ἵνα ὁ Βασιλεὺς ἀποστείλῃ ἀμφοτέρους τούτους εἰς Ῥώμην, καὶ ρίψῃ εἰς τὸ πῦρ τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην, δι' ἧς ἀπεκρίνατο, ἀναιρῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐξουσίαν καὶ τὰ προνόμια. Ἡπεῖλει δὲ ὅτι, ἐὰν ὁ Αὐτοκράτωρ δὲν συγκκτανεύσῃ, θέλει συγκαλέσει σύνοδον εἰς Ῥώμην καὶ κρεμάσας ἐπὶ ξύλου τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην σὺν ἄλλαις ὁμοίαις, θέλει παραδώσει ταύτας τῷ πυρὶ, πρὸς μεγάλην καταισχύνην τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλ' ὁ Μιχαήλ, οὐχὶ διὰ λόγων, ἀλλὰ δι' ἔργων ἔδωκεν αὐτῷ νὰ ἐνόησῃ, ὅτι πᾶσαι αἱ προσπάθειαι αὐτοῦ περὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησίας εἰσὶ μάταιαι, διατάξας νὰ μὴ συγχωρήσωσι τὴν εἰς τὸ κράτος αὐτοῦ εἴσοδον τῶν ληγμάτων τοῦ Νικολάου, ἐὰν πρῶτον δὲν δώσωσι λιβελλον πίστεως, ἀθετοῦντες καὶ ἀναθεματίζοντες τὰ παρὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας ἀποβληθέντα Λατινικὰ δόγματα. Οἱ δὲ Πρέσβεις φθάσαντες μέχρι Βουλγαρίας καὶ μαθόντες ταῦτα, ἐπεστρεψαν εἰς Ῥώμην, ἵνα ἀνγγείλωσι τῷ Πάπᾳ Νικολᾷ ὅσα ἤκουσαν.

ΔΙΕΝΕΞΕΙΣ ΠΕΡΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ.

Ἡ Ἐκκλησιαστικὴ ἔρις ἀνεῖρπίσθη ἔτι μᾶλλον ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς προτρυγῆς τῶν Βουλγάρων εἰς τὴν Χριστιανικὴν πίστιν, δηλαδὴ ἀπὸ τοῦ 864 ἔτους, διότι οὗτοι ἐγένοντο τὸ ὑποκείμενον διενέξεων ἀμφοτέρων τῶν Πατριαρχικῶν θρόνων. Οἱ Σλάβοι, οἱ κατοικοῦντες τὴν Δαλματίαν καὶ τὴν Ἰλλυρίαν, πρὸ πολλοῦ ἤδη εἶχον ἰδίους Ἐπισκόπους, οἷνινε· ἐξήρτηντο ἐκ τοῦ Ἀνατολικοῦ Πατριάρχου ἐν πάσαις ταῖς χώραις, μέχρις ὧν ἐξετείνεται ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία· οἱ δ' Ἐπίσκοποι τῆς Ἀκυληίας ἐν τῇ Ἑνετικῇ χώρᾳ, τιμώμενοι ὡς Πατριάρχαι εἰς τὴν Δύτιν, ἀμφοταλαντεύοντο μεταξὺ τῶν δύο καθεδρῶν, κρίνοντες κατὰ τὰς ἐπιτυχίας τῶν ὄπλων τῶν Φράγκων ἢ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπὶ τῶν ὁρίων τούτων λοιπὸν ἀμφοτέρων τῶν ἐπαρχιῶν συνυπαντῶντο οἱ Πρεσβύτεροι τῆς Δύτεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ οἱ πρῶτοι συχνάκις ὑπερενίκων, εἰσάγοντες νέας τελετάς εἰς τόπον, ἐνθα ἦτο ἡδὴ ἐκπαλαι ἐγκαθιδρυμένη ἡ Ἀνατολικὴ ὁμολογία. (Ἱστορ. τῆς πρωτογόνου Ἐκκλησίας παρὰ Σλάβοις, πόνημα τοῦ Ματθιέβσκη, μετάρρατις δ' ἐκ τοῦ Παλλωνικοῦ τοῦ Ἐβέτσκη 1840.)

Κατὰ τὸ δεύτερον δ' ἡμισυ τοῦ Η' αἰῶνος συνέστη διαρκὴς ἀποστολὴ (mission) ἐκ Ῥωμαίων ἱερέων ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἀκυληίας πρὸς μετατροπὴν τῶν πέραν τῶν Καρπαθίων οἰκούντων Σλάβων, τὰ δ' ὅπλα Καρόλου τοῦ Μεγάλου, εἰσβαλόντος εἰς τὴν Παννονίαν, συνέδραμον αὐτοὺς μεγάλως, ὥστε διὰ τοῦς ὑποταχθέντας παρ' αὐτοῦ Οὐννοὺς καὶ Ἀβάρους συνέστη ἡ Ἀρχιεπισκοπὴ τῆς Σαλτσβούργης, ἥτις ἀνέδωκε τὰς ὑπεξουσίους Ἐπισκοπὰς ἐν τῇ κατακτητῆμένῃ γῇ ταύτῃ. Οἱ Κνιάζοι

(ἡγεμόνες) τῶν Σλάβων, ὑπεξούσιοι τῶν Βασιλέων τῆς Γερμανίας, ἐδέχοντο τὸ βάπτισμα παρὰ τῶν Μισσιοναρίων αὐτῶν καὶ ἡ Λατινικὴ ὁμολογία ἐξετάθη μακρὰν, πέραν τῶν Καρπάθιων, εἰς τὴν Μοραβίαν· — ἡ ἀδυναμία τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας δὲν ἐπέτρεπεν αὐτῇ νὰ ἐνεργῇ διὰ τῆς αὐτῆς ἰσχύος μεταξὺ τῶν ἀκαθέκτων ἐκείνων φύλων, καὶ ἡ Ἀνατολικὴ ὁμολογία συναντωμένη μετὰ τῆς Δυτικῆς εἰς τὰ Καρπάθια ὄρη, ὑπεχώρει ταύτῃ ἀκουσίως. Ἀλλ' οἱ ἀναφυέντες πόλεμοι μεταξὺ Γερμανῶν καὶ τῶν ἰσχυρῶν Κινάζων τῆς Σλαβονίας, Ροσισσλαύου, Κοτέλου καὶ Σβιατοπόλκου, ἔτρεψαν τοὺς ἡγεμόνας τούτους εἰς σχέσεις μᾶλλον εἰρηνικὰς μετὰ τῆς Βασιλευούσης, καὶ ἀποκατέστησαν προσωρινῶς τὴν ὁρθόδοξον ὁμολογίαν ἐν ταῖς χώραις αὐτῶν.

Οἱ ἡγεμόνες οὗτοι ἀπέστειλαν ἀφ' ἑαυτῶν πρεσβείαν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μιχαὴλ, ζητοῦντες παρ' αὐτοῦ πνευματικούς ὁδηγούς, ὃ δὲ Πατριάρχης Φώτιος ἔσπευσε ν' ἀποστείλῃ πρὸς αὐτοὺς δύο ἐπὶ παιδείᾳ διαπρέποντας ἀδελφούς, τὸν Κύριλλον καὶ τὸν Μεθόδιον, οἵτινες διεκρίθησαν δι' Ἀποστολικῶν μόχθων εἷς τε τὴν Βουλγαρίαν καὶ παρὰ τοῖς λαοῖς, τοῖς περὶ τὸν Εὐξείνιον Πόντον οἰκοῦσιν· γινώσκοντες δὲ τὴν Σλαβονικὴν γλῶσσαν, μετέφρασαν εἰς αὐτὴν τὰς ἱερὰς βίβλους. Ὁ Κύριλλος ἔλαβεν ἀνχωρῶν ἐκ τῆς Βασιλευούσης τὸ τοῦ Ἐπισκόπου ἀξίωμα, ἵνα ἐπεκτείνῃ τὸν Χριστιανισμόν εὐκολώτερον, δι' ἐπιμελείας δὲ τῶν μεγάλων τούτων διδασκάλων ἐφωδιάσθη ἡ Παννονία Πρεσβυτέρων, συνέστη ἐν αὐτῇ ἱεραρχία, καὶ ὁ ἀληθοῦς φωτισμὸς διεχύθη εἰς τὴν ἄχρι τοῦδε ἀγροίκον ἐκείνην χώραν. Τέσσαρα ἔτη ἐκήρυττον ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος, περιφερόμενοι ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, ὅτε νέοι πόλεμοι τῶν Γερμανῶν μετὰ τῶν Σλάβων, ἀτυχεῖς διὰ τοὺς τελευταίους, ἐβίβαν αὐτοὺς, πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν νικητῶν, νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν. Κατὰ πρέσκλησιν δὲ τοῦ Πάπα Νικολάου, ὁ Κύριλλος καὶ ὁ Μεθόδιος ἠναγκάσθησαν νὰ παρυσιασ-

ὧσιν εἰς Ῥώμην κατὰ τὸ 867 ἔτος, ὅπου καὶ ἐτελεύτησεν ὁ Κύριλλος· ὁ δὲ Μεθόδιος, ἐπαινεθεὶς ἐπὶ πᾶσι παρὰ τοῦ Πάππ καὶ προβιβασθεὶς παρ' αὐτοῦ εἰς Ἐπίσκοπον ἀντὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, σὺν πάσῃ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ ἐπεκτείνειν τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τὰ μέρη τῆς Σλαβονίας καὶ τελεῖν τὴν ἱερουργίαν ἐν τῇ γνησίᾳ τῶν Σλάβων γλώσσῃ, πρὸς μεγάλην δυταρέσκεϊαν τῶν ἐκεῖ ὄντων Ῥωμαίων Πρεσβυτέρων ἐξηκολούθει πάλιν ἐπὶ πολλὰ ἔτη Ἀρχιερατεύων ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ, ἐν ᾗ ἐστερέωσε τὴν ἀληθινὴν πίστιν.

Τοιαῦται ἦσαν αἱ πρὸς τοὺς Ἕλληνας καὶ Γερμανοὺς κυριάρχας σχέσεις τῶν Βουλγάρων, ποτὲ μὲν λαμβανόντων κατ' αὐτῶν τὰ ὅπλα, ποτὲ δὲ παρασυρομένων ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν περισιτάτεων νὰ συμμαχῶσι μετὰ τούτων ἢ ἐκείνων καὶ ἀνοίγωσιν ὑπὸ τὴν εἰς τὰς χώρας αὐτῶν εἴσοδον τοῖς τε Ἀνατολικοῖς καὶ τοῖς Δυτικοῖς Μισσιοναρίοις. Ὁ βσιλεὺς τῶν Βουλγάρων Βόγορος ἢ Βογορίτος, φοβερός τοῖς Ἕλλησι διὰ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτοῦ, ὑπετάχθη τέλος εἰς τὰ ὅπλα τοῦ Μιχαήλ, κατὰ τὸ 864 ἔτος· καταπιεζόμενος δὲ ὑπὸ τοῦ λιμοῦ καὶ ἄλλων δυστυχιῶν τῆς ἐκυτοῦ χώρας, καὶ προτρεπόμενος εἰς τὸν Χριστιανισμὸν ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς αὐτοῦ, ἣτις διέτριψε πολὺν χρόνον ἐν τῇ βασιλευσύνῃ, καὶ τέλος ἔμφορος γενόμενος ὑπὸ τῆς εἰκόνος τῆς τελευταίας κρίσεως, ἣν ἔδειξεν αὐτῷ μοναχός τις Ἕλλην ἱεροκῆρυξ, ἦλθε μετὰ τῶν μεγιστάνων αὐτοῦ νὰ ζητήσῃ τὸ βάπτισμα εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦ ἀναδόχου αὐτοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαήλ, καὶ ἔκτοτε ἐγένετο διηνεκὲς μέλημα τοῦ Πατριάρχου Φωτίου, ὅστις ἔδωκεν αὐτῷ Ἀρχιεπίσκοπον καὶ ἀπίστευτε πρὸς τὸν λαὸν κήρυκας τοῦ Θείου λόγου· αὐτῷ δὲ τῷ Μιχαήλ ἔγραψεν ἐκτεταμένην ἐρμηνείαν τῆς πίστεως καὶ τῶν συνοδικῶν κανόνων, πρὸς χειραγωγίαν τοῦ τε βασιλικοῦ καὶ ἰδιωτικοῦ αὐτοῦ βίου, γέμουσαν ὑψηλῶν διδασκάλων· ἐν ταύτῃ προσφωνεῖ αὐτὸν λέγων οὕτως· «ὦ καλὸν ἀγαλμα τῶν ἐμῶν πόων καὶ τῶν πνευματικῶν ὠδίνων εὐγενὲς καὶ γνήσιον γέννημα.»

Ἀλλὰ, μόλις παρήλθον δύο ἔτη, ὅτε εἰτέρα εὐτυχῆς ἐκστρα-
τείας τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Λουδοβίκου κατὰ τῶν
Βουλγάρων παρεκίνησε τὸν βασιλέα αὐτῶν νὰ στρέψῃ πρὸς τὴν
Δύσιν, αἰτῶν πνευματικούς διδασκάλους· ὁ δὲ Πάπας ἐσπευσε
ν' ἀποστείλῃ μισσιοναρίους, ἵνα ὑποτάξῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐ-
τοῦ τὴν νέαν ταύτην ἐπαρχίαν· ἡ δὲ διδασκαλία αὐτῶν ἐπέτυχε
τοσοῦτον, ὥστε ὁ Βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων ἐξαπέστειλε πρέ-
σβεις εἰς Ῥώμην μετὰ πλουσίων δώρων καὶ ἐζήτηε ἐδηγίως,
περί τε τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς νέας Ἐκκλησίας καὶ περὶ τῆς
διαγωγῆς αὐτοῦ πρὸς ὅσους τῶν ὑπηκόων δὲν ἤθελον νὰ δεχ-
θῶσι τὸ ἅγιον βάπτισμα. Δὲν ἦτο δύσκολον νὰ μετατρέψῃ τοὺς
Βουλγάρους ἀπὸ τῶν τελετῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς
τὰς τῆς Δυτικῆς, ὧς νεοφωτίστους καὶ μήπω στερεωθέντας εἰς
τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως, οὐδὲ εἰς τοὺς Ῥωμαίους νὰ κα-
ταπίπτωσιν αὐτοὺς, ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης
Φώτιος ἐξελέχθη παρὰ τοὺς καίοντες, καὶ διὰ τοῦτο πένια τὰ
ὑπ' αὐτοῦ διαταχθέντα δὲν ἔχουσι τὸ νόμιμον κύρος, ὥστε
πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἐδέχθησαν πάλιν τὸ χρίσμα, καὶ τοὶ λαβόντες
αὐτὸ πρότερον παρὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ κλήρου. — Ἀντὶ δὲ νὰ
χαρῇ καὶ εὐφρανθῇ ὁ Πάπας ὅτι ὁ Βουλγαρικὸς λαὸς προσήλθε
πρὸς τὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ, ἐφρόντιζε περὶ μόρων τῶν ἐκυιοῦ
συμφερόντων, καὶ κατ' ἀρχὰς ἐπῆναι ἐνώπιον τῶν μήπω ἐννοούν-
των τί ἐστὶν Ἐπίσκοπος, τὸ μεγαλεῖον τῆς ἰδίας καθέδρας,
ταπεινῶν ἐκείνην, ἐξ ἧς εἶχον δεχθῇ τὸν Χριστιανισμόν. (Ἱστορ.
Φλευρῆ βιβλ. L, κεφ. 50, 51.)

Ἄλληθεὶς Πατριάρχαι, ἔγραφεν οὗτος ἀπαντῶν πρὸς τὸν
Βασιλέα τῶν Βουλγάρων, εἰπὶ μόνον ἐκεῖνοι, οἵτινες διοικοῦσι
τὰς Ἀποστολικὰς Ἐκκλησίας, δηλαδή τὰς παρὰ τῶν Ἀπο-
στόλων συσταθείσας, οἷαι ἡ τῆς Ῥώμης, Ἀλεξανδρείας καὶ
Ἀντιοχείας· οἱ δὲ Ἐπίσκοποι Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἱερο-
σολύμων ἔχουσι μόνον τὴν προσηγορίαν τοῦ Πατριάρχου, οὐχί
δὲ καὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν. (Δὲν εἶναι ἄρα γε φανερόν ψεῦδος,

ἀπορρίφθῃν ὑπὸ τῆς δευτέρας καὶ πατρῶν τῶν μετ' αὐτὴν Οἰκου-
μενικῶν Συνόδων; Τοιαῦτα δὲ λέγων ὁ Πάπας, μήπως ἄρα
ἐλανθάνῃ καὶ ὠμολόγηται ἑαυτὸν οὔτε ἀνώτερον, οὔτε κατώ-
τερον, ἀλλὰ Πατριάρχην ἶσιν τῷ Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας,
διὰ τὴν αὐτὴν καταγωγὴν τῶν τριῶν Καθεδρῶν ἐκ τῶν Ἀπο-
στόλων, καὶ μάλιστα ἐκ μόνου τοῦ Ἀποστόλου Πέτρου;) Διότι
ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία δὲν ἐθεμελιώθη ὑπὸ
Ἀποστόλου, οὐδ' ἐμνημόνευσε ταύτης ἡ ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος·
ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ Κωνσταντινούπολις ὠνομάσθη νέα Ῥώμη, ὁ Ἐπί-
σκοπος αὐτῆς ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ Πατριάρχου, κατὰ βασι-
λικὴν χάριν μᾶλλον ἢ κατὰ τὸ δίκαιον. — οὕτω δεύτερος
Πατριάρχης μετὰ τὸν Ῥώμης εἶναι ὁ Ἀλεξανδρείας. — Καὶ
ὅμως ἐξ αὐτῶν τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων, αἵτινες ἐθε-
σπίσθησαν ὑπὸ τοῦ Πάπα Νικολάου, βλέπει πᾶς τις εὐκόλως,
μέχρι τίνος βαθμοῦ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἐξέκλινε τῶν ἀρ-
χαίων αὐτῆς κανόνων· ὁ Πάπας οὗτος παραδείγματος χάριν
μνημονεύει τῶν τεσσάρων νηστειῶν, αἵτινες φυλάττονται ἱερῶς
καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ· τούτων δὲ ἡ
Μεγάλῃ Τεσσαρακοστῇ, ἡ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως, καὶ ἡ τῶν
Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου πρέπει νὰ διαρκῶσι μέχρι 40
ἡμερῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις συνετμήθησαν ἐφεξῆς ἀν-
θαιρέτω βουλήσει τῶν Πρωθιεραρχῶν αὐτῶν· οὕτω δὲ ἐπραξαν
καὶ περὶ ἄλλων ὁμοίων.

Τοιαύτη ἐχθρική διαγωγὴ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ κλήρου παρώξυνεν
εἰς ἄκρον τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ὁ Πατριάρχης Φώ-
τιος, βλέπων τὴν ἀρπαγὴν τῶν νέων μελῶν τῆς ἑαυτοῦ Ἐκ-
κλησίας, ἅτινα παρ' αὐτοῦ καὶ μόνου παρέλαβον τὸ φῶς τοῦ
Χριστιανισμοῦ, ἐδήλωσε πάραυτα πᾶσι τοῖς Ἀνατολικοῖς Πα-
τριάρχαις καὶ Ἐπισκόποις δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, περὶ τῆς
γενομένης αὐτῷ ἀδικίας, περὶ τῆς ἐπιμονῆς τοῦ Πάπα, προσ-
παθοῦντος ἵνα ἐπεκτείνῃ τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ εἰς Βουλγαρίαν,
καὶ περὶ τῶν δογμάτων τῶν κηρυττομένων ἐκεῖ ὑπὸ τῶν

Ῥωμαίων Ἐπισκόπων. Ἐκοινοποίησε δὲ τούτοις προσέτι καὶ ἀντίγραφα τῶν ἐκ τῆς Δύσεως πεμφθέντων αὐτῷ γραμμάτων παρὰ τῶν πρωτοβάθμιων Ἀρχιεπισκόπων τῆς Τριβερίας, τῆς Κολονίας καὶ τῆς Ῥαβέννης, πικρῶς παραπενομένων κατὰ τῆς τυραννίδος καὶ τῆς πρὸς αὐτοὺς σκληρότητος τοῦ Πάπα· διότι τοὺς δύο πρώτους κατεδίκησεν ἐρήμην καὶ καθήρεσε τοῦ θρόνου, ὥς ἐπικυρώσαντας τὸν παρὰ νόμον γάμον τοῦ Βασιλέως αὐτῶν· τὸν δὲ Ῥαβέννης ἠνάγκασε νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐντελῶς τὴν ἐφ' ἑαυτὸν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ἐκείνου, καὶ οὕτως ἐξέλιπεν ὀλοτελῶς ἀνεξαρτησία τις, ἣν οὗτος ἐκκληρονόμησεν ἐκ τῆς πρώτης ἐξουχίας τῆς Ῥαβέννης. Καὶ οἱ τρεῖς λοιπὸν οὗτοι ἤτουντο βοήθειαν καὶ ὑπεράσπισιν ἐκ τοῦ θρόνου τῆς Βασιλευσύνης, καὶ διὰ τούτου ἐμαρτύρουν, ὅτι καὶ ἡ Δύσις δὲν ἀναγνωρίζει τὰς φιλοδοξίας πράξεις τοῦ Πάπα Νικολάου καὶ τὸ ἀνεύθυνον τῆς ἐκ τοῦ καθέδρας, ἣν οὗτος, κατὰ τὰς διηγήσεις τῶν συγχρόνων χρονογράφων, ἐφρόντιζε νὰ ἀνυψώσῃ ἐπὶ πασῶν τῶν ἄλλων. (Πέτρος Σκανδάλου σελ. 37.)

Ὁ Πατριάρχης Φώτιος προσεκάλεσε πάντας εἰς Σύνοδον πρὸς στερέωσιν καὶ ὑπεράσπισιν τῶν ἀρχικῶν θεσμῶν τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐσωτερικῆς εἰρήνης καὶ καταστροφῇ τῶν Ῥωμαϊκῶν σχεδίων, καὶ μετ' οὐ πολὺ συνεκροτήθη πολυάριθμος Σύνοδος, ἐν ᾗ παρῆσαν οἱ τοποτηρηταὶ τῶν τριῶν Πατριαρχικῶν θρόνων, πολλοὶ Ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ, οἱ Βασιλεῖς Μιχαὴλ καὶ Βασίλειος καὶ πᾶσα ἡ Σύγκλητος. Αἱ πράξεις τοῦ Πάπα Νικολάου ἀνεγνώσθησαν μεγαλοφώνως εἰς ἐπήκοον τῆς Συνόδου· γενομένης δὲ κοινῆς συσκέψεως, καθιερεῖται τοῦ ἱεροῦ θρόνου, κηρύττεται ἀνάξιος τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, καὶ τέλος ἀναθεματίζεται· — ἡ δὲ Συνοδικὴ ἀπόφασις, μετὰ χιλίων ὑπογραφῶν, ἀπεστάλη αὐτῷ εἰς Ῥώμην διὰ Ζαχαρίου Μητροπολίτου Χαλκηδόνος καὶ Θεοδώρου Μητροπολίτου Κυζίκου. — Ἀναστάσιος δὲ ὁ Χαρτοφύλαξ, οὗτινος τὴν ψευδομαρτυρίαν πολλάκις ἄχρι τοῦδε εἶδομεν,

ὁποπτεύει περὶ τῆς ἐπιστημότητος τῆς Συνόδου ταύτης καὶ λέγει, ὅτι μόνον εἰς καὶ εἴκοσιν Ἐπίσκοποι ὑπέγραψαν ἰδίᾳ χειρὶ, πᾶσαι δ' αἱ λοιπαὶ ὑπογραφαὶ ἦσαν ψευδεῖς. Ἀλλ' ὁ Φώτιος, ὅστις ἠδύνατο νὰ συγκαλῇ εἰς τὰς συνόδους αὐτοῦ μέχρι 400 Ἐπισκόπων, βεβαίως ἠδύνατο νὰ ἔχη καὶ πλείονας ὑπογραφὰς αὐτῶν· πρὸς τούτοις δὲ ὑπέγραψαν, πιθανῶς, τὰς πράξεις αὐτῆς σὺν τῷ Βασιλεῖ καὶ οἱ συνεδριάσαντες μεγιστάνες· ἐπειδὴ ἅπαντα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησίᾳ ἠρεθίσθη ἐκ τῶν φιλοδόξων τρόπων τοῦ Νικολάου καὶ ἐκ τοῦ ἀναθέματος, ὅπερ οὗτος ἐρήμην ἐξεφώνησε κατὰ πάντων τῶν μετὰ τοῦ Φωτίου κοινωούντων. Διὸ, εἰ αὐτὸς πρεσπονεῖτο, ὅτι παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἐδικάσθη ἐρήμην, τότε τὸ παράδειγμα τῆς ἑαυτοῦ διαγωγῆς πρὸς τε τὸν Φώτιον καὶ τοὺς εἰρημένους Δυτικούς Ἐπισκόπους, ἐγένετο αἰτία τούτου καὶ ἐδικαίου τοιαύτην πράξιν. Ἀξία δὲ προσοχῆς ὑπάρχει καὶ ἡ ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ τοῦ Φωτίου, περὶ ἧς ἀνωτέρω εἴρηται, ἐπειδὴ ἐμπεριέχει πολλοὺς ἐλέγχους διὰ τὴν ἀποστασίαν τῶν Ῥωμαίων ἀπὸ τῶν ἀρχαίων ἐθίμων καὶ δογμάτων τῆς Ὁρθοδοξίας. (Anast. T. 23. Concil. pag. 423. ἱστορ. Φλευρῇ βιβλ. L, 36.)

«Ἀλλάγε δὴ, καὶ Βουλγάρων ἔθνος βρβαρικόν, καὶ μισόχριστον, εἰς τοιαύτην μετέκλινεν ἡμερότητα καὶ θεογνωσίαν, ὥστε τῶν δαιμονίων καὶ πατέρων ἐκστάντες ὀργίων, καὶ τῆς ἐθνικῆς δεισιδαιμονίας ἀποσκευσάμενοι τὴν πλάνην, εἰς τὴν τῶν Χριστιανῶν πρὸς τὸν Φωτίου μετενεκντρίσθησαν πίστιν.»

«Ἀλλ' ἡ τοιούτη διήγησις, ἐναγγελίων οὐσιν ὑπόθεσις, εἰς κατήφειαν μετατίθεται, τῆς εὐφροσύνης καὶ χαρᾶς εἰς πένθος τραπέισης καὶ δάκρυ. Οὐπω γὰρ ἐκείνου τοῦ ἔθνους, οὐδ' εἰς δύο ἐνιαυτοὺς, τὴν ὀρθὴν τῶν Χριστιανῶν τιμῶντος θρησκείαν, ἄνδρες ἐκ σκότους ἀναδύντες (τῆς γὰρ ἐσπερίου μοίρας ὑπῆρχον γεννήματα) οἳ μοι πῶς τὸ ὑπόλοιπον ἐκδιηγῆσμαι; οὗτοι πρὸς τὸ νεοπαγὲς εἰς εὐσέβειαν καὶ νεοσύστατον ἔθνος ἐμπηδίσαντες τὸν ἀμπελῶνα Κυρίου, τὸν ἡγαπημένον καὶ νεόφυτον

καὶ ποσὶ καὶ ὁδοῦσιν, ἤτοι τρίβοις αἰσχροῦς πολιτείας, καὶ διαφθορᾷ δογμάτων, τότε εἰς τόλμαν ἤκον τὴν αὐτῶν, κατανεμησάμενοι ἐλυμήνχοντο· ἀπὸ γὰρ τῶν ὁρθῶν καὶ καθαρῶν δογμάτων, καὶ τῆς τῶν Χριστιανῶν ἀρωμῆτου πίστεως, παρὰφθεῖρουν τούτους, καὶ ὑποσπᾶν, κατεπανουργήσαντο.»

«Καὶ πρῶτον μὲν αὐτοὺς ἐκθέσμως, εἰς τὴν τῶν Σαββάτων νηστείαν μετέστησαν. Οἶδε δὲ καὶ ἡ μικρὰ τῶν παραδοθέντων ἀθιέτησις, καὶ πρὸς ὅλην τοῦ δόγματος ἐπιτρέψαι καταφρόνησιν. Ἐπειτα δὲ τὴν τῶν νηστειῶν πρώτην ἐβδομάδα, τῆς ἄλλης νηστείας περικόψαντες, εἰς γαλακτοποσίας, καὶ τυροῦ τροφήν, καὶ τὴν τῶν ὁμοίων ἀδδηφαγίαν καθεύκυσαν. Ἐντεῦθεν αὐτοῖς τὴν ὁδὸν τῶν παρὰβάσεων ἐμπλατύνοντες, καὶ τῆς εὐθείας τρίβου καὶ βασιλικῆς διαστρέφοντες, καὶ δὴ καὶ τοὺς ἐνθέσμως γάμῳ πρεσβυτέρους διαπρέποντας, τοὺς ὡς ἀληθῶς Θεοῦ ἱερεῖς, μυσάττεσθαι τε, καὶ ἀποστρέφεσθαι, παρεσκεύασαν· τῆς Μανου γεωργίας, ἐν αὐτοῖς, τὰ σπέρματα κατασπείροντες, καὶ ψυχὰς, ἄρτι βλαστάνειν ἀρξάμενας, τὸν σπόρον τῆς εὐσεβείας τῇ τῶν ζιζανίων ἐπιπορᾷ λυμαινόμενοι.»

«Ἀλλὰ γε δὴ, καὶ τοὺς ὑπὸ πρεσβυτέρων μύρῳ χρισθέντας, ἀναμυρίζειν αὐτοὶ οὐ πεφοίκασιν· ἐπισκόπους ἑαυτοὺς ἀναγορεύοντες, καὶ τὸ τῶν πρεσβυτέρων χρίσμα, ἄχρηστον εἶναι, καὶ εἰς μάτην ἐπιτελεῖσθαι, τερατευόμενοι.»

«Ἄρ' ἔστιν, ὅς τηλικαύτην ἀκοῇ παρείληφεν ἄνοιαν, ἣν κατατολμᾶν οἱ παράφρονες οὐκ ἐνάρκησαν; τοὺς ἅπαξ μύρῳ χρισθέντας ἀναχρίοντες, καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν ὑπερφυῖ καὶ θεῖα μυστήρια, εἰς λῆρον μακρὸν, καὶ πλατὺν ἐξορχούμενοι γέλωτα. Καὶ τότε σοφὸν τῶν ὡς ἀληθῶς ἀμυήτων. Οὐ γὰρ ἔξεστι, φασίν, ἱερεῦσιν τοὺς τελουμένους μύρῳ ἀγιάζειν· ἀρχιερεῦσι γὰρ μόνοις ἐνομίσθη· πόθεν ὁ νόμος; τίς δ' ὁ νομοθέτης; ποῖος τῶν Ἀποστόλων; τῶν πατέρων δέ; ἀλλὰ τῶν Συνόδων; ἢ ποῦ καὶ πότε συστάσα; τίνων δὲ κρατήσασα ψήφοις; οὐκ ἔξεστιν ἱερεῖ μύρῳ τοὺς βαπτιζομένους σφραγίζειν; Οὐκοῦν οὐ δὲ βαπτίζειν

ὅλως, οὐδὲ ἱεραῖσθαι· ἄρα ἵνα σοι μηδὲ ἡμίτομος ἱερεὺς, ἀλλ' ὁλόκληρος, εἰς ἀνίερν εἴη κληρὸν ἀπεληλαμένος· ἱερουργεῖ τὸ δεσποτικὸν σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, καὶ τοὺς πάλαι μυσταγωγηθέντας, δι' αὐτῶν καθαγιάζει, πῶς οὐχ ἁγιάσει, μύρῳ χρίων τοὺς νῦν τελουμένους; βαπτίζει ὁ ἱερεὺς, καθάρσιον δῶρον τῷ βαπτιζομένῳ τελειουργῶν, πῶς, ἥς τελειουργὸς αὐτὸς ὑπάρχει καθάρσεως, ἀφαιρέσεις αὐτοῦ τὴν φυλακὴν καὶ σφραγίδα; ἀλλ' ἀφαιρεῖς τὴν σφραγίδα, μηδ' ὑπηρετεῖν ἐπιτρέψεις τῷ δώρῳ, μηδ' ἐν αὐτῷ τινὰς τελειουργεῖν, ἵνα σε γυμνοῖς, ὁ σὸς ἱερεὺς, ἐνδιαπρέπων ὀνόμασι, τῆς αὐτῆς αὐτῷ χροστασίας κορυφαῖον δεῖξῃ, καὶ Ἐπίσκοπον.»

« Ἀλλὰ γὰρ οὐχὶ μόνον εἰς ταῦτα παρανομεῖν ἐξηνέχθησκον, ἀλλὰ καὶ εἴτις κκκὼν ἐστὶ κορωνίς, εἰς ταύτην ἀνέδραμον, πρὸς γὰρ τοι τοῖς εἰρημένοις ἀτοπήμασι, καὶ τὸ ἱερὸν καὶ ἅγιον Σύμβολον, ὃ πᾶσι τοῖς συνοδικοῖς καὶ οἰκουμενικοῖς ψηφίσμασιν ἄμαχον ἔχει τὴν ἰσχὺν, νόθοις λογισμοῖς, καὶ παρεγγράπτοις λόγοις, καὶ θράσους ὑπερβολῇ, κίβδηλεύειν ἐπεχείρησαν· ὡς τῶν τοῦ πονηροῦ μηχανημάτων! τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον οὐκ ἐκ τοῦ Πατρὸς μόνον, ἀλλὰ γε καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐκπορεύεσθαι, καινολογῆσαντες. »

« Τίς ποτε τοιαύτην, παρὰ τῶν πρόποτε ἀσεβησάντων, φωνὴν ἤκουσε ῥαγεῖσθαι; ποῖος σχολιῆς ὄφρις εἰς τὰς ἐκείνων καρδίας τοῦτο ἐρεῦξάτο; Τίς ὅλως ἀνάσχοιτο, τῶν ἐν Χριστιανοῖς τελούντων, ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος δύο εἰσάγειν αἰτία; Υἱοῦ μὲν καὶ Πνεύματος, τὸν Πατέρα· τοῦ Πνεύματος δὲ πάλιν, τὸν Υἱόν· καὶ εἰς διθεῖν τὴν μοναρχίαν λύειν; Διὰ τί δὲ καὶ ἐκπορευθεῖν τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα; Εἰ γὰρ ἡ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσις τελεία (τελεία δὲ, ὅτι ὁ Θεὸς τέλειος, ἐκ τοῦ Θεοῦ τελείου) τίς ἡ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσις, καὶ διὰ τί; περιττὸν γὰρ ἂν εἴη τοῦτο, καὶ μάταιον. »

Εἰ γὰρ, ἐν ᾧ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα, ἡ ἰδιότης ἐπιγινώσκειται αὐτοῦ· ὡσαύτως δὲ, καὶ ἐν ᾧ γεννᾶται ὁ Υἱός,

ἡ τοῦ Υἱοῦ. Ἐκπορεύεται δὲ, ὡς ὁ ἐκείνων λῆρος, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Υἱοῦ Πλείστον ἄρα ἰδιότησι διαστέλλεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, ἥπερ ὁ Υἱός. Κινὸν μὲν γὰρ Πατρὶ καὶ Υἱῷ ἡ ἐξ αὐτῶν τοῦ Πνεύματος πρόοδος· ἰδίᾳ δὲ τοῦ Πνεύματος, ἡ τε ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπόρευσις, καὶ μὴ καὶ ἡ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Εἰ δὲ πλείοσι διαφοραῖς διαστέλλεται τὸ Πνεῦμα, ἥπερ ὁ Υἱός, ἐγγυτέρω ἂν εἴη τῆς Πατρικῆς οὐσίας ὁ Υἱός, ἥπερ τὸ Πνεῦμα· καὶ οὕτως ἡ Μικεδονίου πάλιν κατὰ τοῦ Πνεύματος παρὰκύψει τόλμα, τὸ ἐκείνων ὑποδυμένη δρᾶμα καὶ τὴν σκηνήν.»

«Ὅρᾳ, ὡς μάτην οὗτοι, μᾶλλον δ' εἰς πρόχειρον θήραν τῶν πολλῶν, τὸ τῶν Χριστιανῶν ἑαυτοῖς ἐπέθεσαν ὄνομα. Ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τοῦ Υἱοῦ· πόθεν ἤκουσας τοῦτο; ἐκ ποίων εὐαγγελιστῶν τὴν φωνὴν ἔχεις ταύτην; ποίας Συνόδου τὸ βλάσφημον τοῦτο ῥῆμα;»

«Ὁ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν φησιν, τὸ Πνεῦμα, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται· οἱ δὲ τῆς καινῆς ταύτης δυσσεβείας πατέρες, τὸ Πνεῦμα, φασὶν, ὃ παρὰ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται.»

«Τίς οὐ κλείσει τὰ ὧτα πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῆς βλασφημίας ταύτης; Αὕτη κατὰ τῶν εὐαγγελίων ἴσταται, πρὸς τὰς ἀγίας παρκατάσσειται συνόδους, τοὺς μακαρίους καὶ ἀγίους παρὰγράφεται πικτέρας, τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, τὸν ἐν Θεολογίᾳ περιβόητον Γρηγόριον, τὴν βασιλείαν τῆς ἐκκλησίας στολὴν, τὸν μέγαν Βασίλειον, τὸ χρυσοῦν τῆς οἰκουμένης στόμα, τὸ τῆς σοφίας πέλαγος, τὸν ὡς ἀληθῶς Χρυσόστομον. Καὶ τί λέγω τὸν δεινὰ, ἢ τὸν δεινὰ; κατὰ πάντων ὁμοῦ τῶν ἀγίων Προφητῶν, Ἀποστόλων, Ἱεράρχων, Μαρτύρων, καὶ αὐτῶν τῶν δεσποτικῶν φωνῶν, ἡ βλάσφημος αὕτη καὶ θεόμαχος φωνὴ ἐξοπλίζεται.»

«Πρὸς δέ γε τοῖς εἰρημένοις, εἰ ἐκ τοῦ Πατρὸς μὲν ὁ Υἱός γεγέννηται, τὸ δὲ Πνεῦμα ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· ὡς εἰς δύο αἰτίαις ἀναπερόμενον, οὐ δὲ τὸ σύνθετον εἶναι διδράσκειν.»

«Πρὸς δέ γε τοῖς εἰρημένοις, κἀκεῖνο ἄντις ἐπισκοπήσειεν, ὡς

εἴπερ ἡ τοῦ Πνεύματος, ἐκ τοῦ Πατρὸς, πρόοδος, εἰς ὑπαρξιν συντελεῖ· τί συνοίσει τῷ Πνεύματι ἡ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπόρευσις, τῆς Πατρικῆς ἀρκούσης εἰς ὑπαρξιν; Οὐ γάρ τις, εἰς ἕτερόν τι, τῶν περὶ τὴν οὐσίαν, συντελεῖν, κατατολμήσειε λέγειν· πάσης διπλότης, καὶ συνθέσεως, τῆς μακαρίως καὶ θείας ἐκείνης φύσεως, ὡς ἀπωτάτω κειμένης.»

«Ταύτην τὴν ἀσέβειαν οἱ τοῦ σκότους ἐκείνοι ἐπίσκοποι (ἐπισκόπους γὰρ ἑαυτοὺς ἐπεφήμιζον) μετὰ τῶν ἄλλων ἀθεμίτων, Βουλγάρων ἔθνος ἐνέσπειραν· ἦλθεν ἡ τούτων φήμη εἰς τὰς ἡμετέρας ἀκοάς· ἐπλήγημεν διὰ μέσων τῶν σπλάγγνων καιρίαν πληγὴν, ὡς εἴτις τὰ ἔκγονα τοῖς κοιλίας αὐτοῦ, κατ' ὀφθαλμοὺς ἴδοι ὑπὸ ἐρπετῶν καὶ θηρίων παραρρασόμενά τε, καὶ διασπώμενά· καὶ γὰρ οἷς κόποι, καὶ πόνοι, καὶ ἰδρῶτες, εἰς τὴν ἐκείνων ἀναγέννησίν τε καὶ τελείωσιν κατεβλήθησαν· ἀναλόγως αὐτοῖς, συμπεσεῖν ἀφόρητον τὴν λύπην καὶ τὴν συμφορὰν, τῶν γεννημάτων παρὰπολλυμένων, ἐξεγένετο.

«Οὕτω γὰρ ἐθρηνήσμεν ἐπὶ τῷ συνενεχθέντι παθήματι, ὅσον χαρᾶς ἐπληρώθημεν, τῆς παλαιᾶς πλάνης ἀπαλλαγέντας αὐτοὺς θεασάμενοι.

«Ἄλλ' ἐκείνους μὲν ἐθρηνήσαμεν τε, καὶ θρηνοῦμεν, καὶ ἀνορθώημι τοῦ πτώματος, οὐ δώσομεν τοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν ὑπνον, οὐδὲ τοῖς βλεφάροις νυσταγμὸν, ἕως ἂν αὐτοὺς εἰς τὸ τοῦ Κυρίου, κατὰ τὸ δυνατόν ἡμῖν, εἰσελάσωμεν σκῆνωμα.»

«Τοὺς δὲ νέους τῆς ἀποστατικῆς προδρόμους, τοὺς θεραπευτὰς τοῦ ἀντικειμένου, τοὺς μυρίων ἐνόχους θανάτων, τοὺς κοινούς λυμεῶνας, τοὺς τὸ ἀπκλὸν ἐκείνο καὶ νεοσύστατον εἰς τὴν εὐσέβειαν ἔθνος, τοσούτοις καὶ τηλικούτοις σπαραγμοῖς διασπαράσσοντας· τούτους τοὺς ἀπατεῶνας καὶ θεομάχους συνοδικῇ καὶ θεῇ κατεκρίναμεν ψήφῳ· οὐ νῦν αὐτῶν τὴν ἀπόφασιν καθορίζοντες, ἀλλ' ἐκ τῶν ἡδὴ συνόδων, καὶ Ἀποστολικῶν θεσμῶν, τὴν προωρισμένην αὐτοῖς κατὰδίκην ὑπεκφαίνοντες, καὶ πᾶσι ποιοῦντες ἐπίδηλον.»

«Οὕτω δι' ὃ τούτους ἐπιμένοντας αὐτῶν τῇ πολυτρόπῳ πλάνῃ, πάσης ἀγέλης Χριστιανῶν ἐκκηρύττους ἐποιησάμεθα· καὶ γὰρ καὶ ὁ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τέταρτος καὶ ἐξηκοστός κανὼν, τοὺς ἐν τοῖς σάββασι νηστεῖαν ἐπιτηδεύοντας, ὧδέ πως ἀπορραπίζων φησίν».

«Εἴ τις κληρικὸς εὐρεθείη τὴν Κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἐνὸς μόνου (τοῦ Μεγάλου Σαββάτου), καθαιρεῖσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω.» Ναὶ δὴ καὶ ὁ τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑκτῆς συνόδου πέμπτος καὶ πεντηκοστός κανὼν οὕτω πως ἀποφαινόμενος.»

«Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν τοὺς ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει, ἐν ταῖς ἀγίαις τῆς Τεσσαρκακοστῆς νηστεύσεις, τοῖς ταύτης σάββασι νηστεύειν, παρὰ τὴν παρὰδοθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ὥστε κρατεῖν, καὶ ἐπὶ τὴν Ῥωμαίων Ἐκκλησίαν, ἀπαρξασαύτως τὸν κανόνα τὸν λέγοντα, *Εἴ τις κληρικὸς εὐρεθείη τῇ ἁγίᾳ Κυριακῇ νηστεύων, ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου, καθαιρεῖσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφοριζέσθω.*»

Ἀλλὰ γε δὴ καὶ ὁ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου, περὶ τῶν τὸν γάμον βδελυσσομένων, κανὼν τέταρτος, ταῦτά φησιν. «Εἴ τις διακρίνοιτο παρὰ πρεσβυτέρου γεγαμηκός, ὥς μὴ χρῆναι, λειτουργήσαντος αὐτοῦ, προσφορὰς μεταλαμβάνειν, ἀνάθεμα ἔστω.» Ὡσαύτως δὲ ψῆφον ὁμόφωνον φέρει κατ' αὐτῶν, καὶ ἡ ἑκτη σύνοδος, τοῦτον ἀναγράφουσα τὸν τρόπον. «Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ, ἐν τάξει κανόνος παρὰδεδόσθαι διέγνωμεν, τοὺς μέλλοντας διακόνου, ἢ πρεσβυτέρου ἁγιοῦσθαι χειροτονίας, καθομολογεῖν, ὥς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς· ἡμεῖς τῷ ἀρχιεφ' ἐξακολουθοῦντες κανόνι, τῆς Ἀποστολικῆς ἀκριβοῦς καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐρρῶσθαι βουλόμεθα· μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς γαμετάς συνάφειαν διελύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους, κατὰ καθῆκον τὸν προσήκοντα, ὁμι-

λίαν. Ἰίτε εἴ τις ἄξιος εὐρεθεῖν πρὸς χειροτονίαν διακόνου, ἢ ὑποδιακόνου, οὗτος μηδαμῶς κωλυέσθω ἐπὶ τὸν τοιοῦτον βαθμὸν ἐμβιβάζεσθαι, γαμετῇ συνοικῶν νομίμῳ· μήτε μὴν ἐν τῷ τῆς χειροτονίας κειρῷ ἀπαιτεῖσθω ὁμολογεῖν, ὡς ἀποστήσεται τῆς νομίμου, πρὸς τὴν οἰκίαν γαμετὴν, ὁμιλίας· ἵνα μὴ ἐντεῦθεν, τὸν ἐκ Θεοῦ νομοθετηθέντα καὶ εὐλογηθέντα τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ γάμον, καθυβρίζειν ἐκβιασθῶμεν, τῆς τοῦ εὐαγγελίου φωνῆς ἐκβοῶσης, *Ὁς ὁ Θεὸς ἐξευξεν, ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω* (Ματθ. ιβ', 6). καὶ τοῦ Ἀποστόλου διδάσκοντος, *τίμιον τὸν γάμον ἐν πᾶσι, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον*, (Ἐβρ. ιγ', 4), καὶ, *δέδεσθε γυναῖκας· μὴ ζητεῖ λύσιν*. (ἀ. Κορινθ. Ζ', 27.) Ἰσμεν δὲ ὥσπερ καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες τῆς ἐν βίῳ σεμνότητος τῶν λειτουργῶν τιθέμενοι πρᾶνοιαν, ἔφασαν, εἴστε τοὺς Ἰποδιακόνους τοὺς τὰ ἱερὰ μυστήρια ψηλαφῶντας, καὶ τοὺς Διακόνους καὶ Πρεσβυτέρους κατὰ τοὺς ἰδίους ὁρους, καὶ ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεύεσθαι, ἵνα καὶ τὸ διὰ τῶν Ἀποστόλων περαδοθὲν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχιότητος κρατηθὲν, καὶ ἡμεῖς ὁμοίως φυλάξωμεν, κειρὸν ἐπὶ παντὸς ἐπιστάμενοι πράγματος, καὶ μάλιστα νηστείας καὶ προσευχῆς. Χρὴ γάρ τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἁγίων μεταχειρίσεως ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν, ὅπως δυναθῶσιν, ὃ περὰ τοῦ Θεοῦ ἀπλῶς αἰτοῦσιν ἐπιτυχεῖν. Εἴ τις οὖν τολμήσει, παρὰ τοὺς Ἀποστολικούς κανόνας κινούμενος, τινὰς τῶν ἱερωμένων, πρεσβύτερον, φαρμέν, ἢ διάκονον, ἢ ὑποδιάκονον, ἀποστρεφῆναι τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας τε καὶ κοινωνίας, καθαιρεῖσθω· ὡσαύτως, καὶ εἴ τις πρεσβύτερος, ἢ διάκονος τὴν ἐκυτοῦ γυναῖκα, προφάσει εὐλαβείας, ἐκθάλλει, ἀφορίζεσθω· ἐπιμένων δὲ, καθαιρεῖσθω.»

«Ἡ δὲ κατάλυσις τῆς πρώτης ἐβδομάδος, καὶ ὁ ἀναμυρισμὸς τῶν ἤδη βεβηκτισμένων, καὶ μεμυρισμένων, οὐδὲ κανόνων, οἶμαι, δεήσεται εἰς κατάγνωσιν, αὐτόθεν καὶ μόνης τῆς διτηγῆτως πᾶσαν ὑπερβολὴν ἐκνικώσης δυσσεβήματος.»

«Ὁὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τοῦ Πνεύματος, μᾶλλον δὲ καθ' ὅλης τῆς ἀγίας Τριάδος, ὑπερβολὴν οὐ λείπουσα βλασφημία, καὶ μηδὲν ἕτερον εἶη τῶν προειρημένων τετολημμένων, ἐξαρκεῖ, καὶ μόνον, μυρίοις αὐτοῦς ὑπαγαγεῖν ἀναθέμασι.»

«Τούτων τὴν γνῶσιν καὶ εἶδῃσιν, κατὰ τὸ παλαιὸν τῆς Ἐκκλησίας ἔθος, ἀνεναγκεῖν τῇ ὑμετέρᾳ ἐν Κυρίῳ ἀδελφότητι, ἐδικαιώσαμεν· καὶ προθύμους καὶ συναγωνιστάς γενέσθαι, ἐπὶ τῇ καθιερύσει τῶν δυσσεβῶν τούτων καὶ ἀθέων κεφαλαιῶν, παραινοῦμέν τε καὶ δεόμεθα· καὶ μὴ λιπεῖν τὴν πατρῴαν τάξιν, ἣν ὑμεῖς οἱ πρόγονοι, δι' ὧν ἔπραξαν, κατέχουσιν παραδεδωκάσιν. ἀλλὰ σπουδῇ πολλῇ καὶ προθυμίᾳ, ἀνθ' ὑμῶν, τοποτηρητάς τινας ἐλέσθαι ἀποστεῖλαι, ἄνδρας τὸ ὑμέτερον ἐπέχοντας πρόσωπον, εὐσεβεῖα δὲ καὶ ἱερωσύνη, καὶ λόγῳ, καὶ βίῳ κεκοσμημένοι· ὥς ἂν τὴν ἀρτιφανῆ τῆς ἀσεθείας ταύτης ἐφερπύσασαν γαγγράϊναν ἐκ μέσου τῆς Ἐκκλησίας ποιησώμεθα· καὶ τοὺς ἐκμανέντας τοσαύτην ἐπισποράν πονηρίας εἰς τὸ νεοπαγὲς καὶ νεοσύστατον ἔθνος εἰσενέγκουσιν, αὐταῖς ἀνασπᾶσθαι ῥίζας, καὶ τῷ πυρὶ παραδοῦναι, διὰ τῆς κοινῆς ἀποφάσεως· ὃ τοὺς κατηραμένους ὑποδέχεσθαι τὰ κυριακὰ θεοπίζουσι λόγια.»

Οὕτω γὰρ, τῆς μὲν ἀσεθείας ἐλαυνομένης, καὶ τῆς εὐσεθείας κραταιουμένης, ἐλπίδας ἔχομεν ἀγαθῆς, εἰς τὴν παραδοθεῖσαν αὐτοῖς ἐπαναστρέψαι πίστιν, καὶ τὸ νεοκατήχητον εἰς Χριστὸν καὶ νεοφώτιστον τῶν Βουλγάρων πλήρωμα· καὶ γὰρ οὐ μόνον τὸ ἔθνος τοῦτο, τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, τῆς προτέρας ἀσεθείας ἠλλάχκετο· ἀλλὰ γε δὴ, καὶ τὸ πρὸ πολλοῖς, πολλὰκις θρυλούμενον, καὶ εἰς ὁμότητα καὶ μισοφρονίαν πάντας δευτέρους ταττόμενον, τοῦτο δὴ τὸ καλούμενον τὸ Ῥῶς, οἱ δὴ καὶ κατὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἀρχῆς, τοὺς περίξ αὐτῶν δουλωσάμενοι, κἀκεῖθεν ὑπέρογκα φρονηματισθέντες, χεῖρας ἀντήρην· ἀλλ' ὅμως νῦν καὶ οὗτοι, τὴν τῶν Χριστιανῶν καθαρὰν καὶ ἀκίβδηλον θρησκείαν, τῆς ἐθνικῆς καὶ ἀθέου δόξης, ἐν ᾗ κατεῖχοντο πρότερον, ἀντηλλάσσοντο, ἐν ὑπηκόων ἐκυτοῦς καὶ προσέξων τάξει, ἀντὶ

τῆς πρὸ μικροῦ καὶ ἡμῶν λεηλασίας, καὶ τοῦ μεγάλου τολμήματος, ἀγκλητῶς ἐγκτασθήσαντες. Καὶ ἐπὶ τοσοῦτον αὐτοῦς ὁ τῆς πίστεως πόθος καὶ ζῆλος ἀνέφλεξεν, (Παῦλος πάλιν βοᾷ, Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς εἰς τοὺς αἰῶνας) ὥστε καὶ Ἐπίσκοπον καὶ ποιμένα δέξασθαι, καὶ τὰ τῶν Χριστιανῶν θρησκευματα, διὰ πολλῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας ἀσπάζεσθαι.»

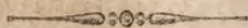
«Τούτων οὖν οὕτω, τῇ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ χάριτι, Τοῦ πάντας ἀνθρώπους θέλωντος σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν, τῶν παλαιῶν αὐτοῖς δοξασμάτων μετατιθεμένων, καὶ τὴν εἰλικρινῇ τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἐκείνην, ἀλλασσομένην εἰς διανασταίη καὶ ἡ ὑμετέρα ἀδελφότης συμπροθυμηθῆναι, καὶ συγκατεργάσασθαι εἰς τὴν ἐκκοπὴν καὶ καῦσιν τῶν πικραφύδων, ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ ἀληθινῷ Θεῷ ἡμῶν πεποιθότες ἐσμέν, ὅτι τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, ἐπὶ πλεόν ἔτι μᾶλλον αὐξήσεται, καὶ πληρωθήσεται τὸ εἰρημένον ὅτι, «Εἰ δὴ σούσι με πάντες ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου αὐτῶν,» καὶ «Εἰς πᾶσιν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος, τῶν Ἀποστολικῶν διαχρημάτων, καὶ εἰς τὰ πέρας τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν.»

«Λεῖ οὖν τοὺς πρὸ ὑμῶν ἀνθ' ὑμῶν στελλομένους, καὶ τὸ ὑμέτερον ὑποδυομένους ἱερὸν καὶ ὅσιον πρόσωπον, τὴν ὑμετέραν αὐθεντίαν, ἣν ὑμεῖς ἐν πνεύματι ἀγίῳ ἐκληρώσασθε, ἐγχειρισθῆναι· ὡς ἂν περὶ ταῦτά τούτων τῶν κεφαλαίων, καὶ περὶ ἐτέρων, τούτοις περὶ πλησίον, ἐξ αὐθεντίας ὧσιν ἀποστολικοῦ θρόνου, καὶ λέγειν ἱκανοί, καὶ πράττειν ἀκόλυτοι. Καὶ γὰρ δὴ, καὶ ἀπὸ τῶν τῆς Ἰταλίας μερῶν, συνοδική τις ἐπιστολὴ πρὸς ἡμᾶς ἀναπεριότικον, ἀρρήτων ἐγκλημάτων γέμουσα· ἅτινα κατὰ τοῦ οἴκου αὐτῶν Ἐπισκόπου, οἱ τὴν Ἰταλίαν οἰκοῦντες, μετὰ πολλῆς κατακρίσεως, καὶ ὀρκῶν μυρίων, διεπέμψαντο· μὴ πριδεῖν αὐτοὺς οὕτως οἰκτρῶς ὀλλυμένους, καὶ ὑπὸ τηλικύτης βαρείας πιεζομένους τυραννίδος, καὶ τοὺς ἱερατικοὺς νόμους ὑβρίζομένους, καὶ πᾶντας Θεσμούς· Ἐκκλησίας· ἀνατρεπομένους· ἀ καὶ πάσαι μὲν διὰ μοναχῶν καὶ πρεσβυτέρων ἐκείθεν ἀναδραμόντων,

εἰς πάντων ἀκοῆς διεφέροντο. Βασίλειος δ' ἄρα ἦν, καὶ Ζωσιμᾶς, Μητροφάνης τε, καὶ σὺν αὐτοῖς ἕτεροι, οἱ τὴν τοιαύτην τυραννίδα ἀπωδύροντο, καὶ πρὸς ἐκδίκησιν τῶν Ἐκκλησιῶν ἐξεκκληοῦντο δακρύοντες. Νῦν δὲ (ὡς ἔφθην εἰπὼν) καὶ γράμματα διάφορα, καὶ ἐκ διαφόρων ἐκεῖθεν ἀναπεφοίτηκεν, τραγῳδίας ἀπάσης καὶ μυρίων θρήνων γέμοντα· ὦν τὰ ἴσα, κατὰ τὴν ἐκείνων ἀξιώσιν τε καὶ ἐξάκτισιν (καὶ γὰρ εἰς πάντας τοὺς Ἀρχιερατικούς καὶ Ἀποστολικούς θρόνους διαδοθῆναι ταῦτα μετὰ φρικτῶν ὅρκων καὶ παρχικλήσεων ἐδυσώπησαν) ὡς αὐτὰ ἐκεῖνα παραστήσῃ ἀναγινωσκόμενα. Τῷ δὲ ἡμῶν τῷ γραμματικῷ ἐνετάξμεν, ἵνα καὶ περὶ τούτων, τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμένης ἐν Κυρίῳ συνόδου ἀθροισμένης, τὰ τῷ Θεῷ, καὶ τοῖς συνοδικοῖς κανόσι δοκοῦντα, ψήφῳ βεβιωθεῖη κοινῇ, καὶ εἰρήνη βαθεῖα τὰς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας καταλήψοιτο. »

Καὶ γὰρ καὶ οὐ μόνον τὴν ὑμετέραν μακκρίότητα ἐπὶ τοῦτο προκαλούμεθα· ἀλλὰ γε δὴ, καὶ τῶν ἄλλων Ἀρχιερατικῶν καὶ Ἀποστολικῶν θρόνων, οἱ μὲν ἤδη καὶ πάρεισιν, οἱ δὲ οὐ μετὰ πολὺν χρόνον παρεῖναι εἰσι προσδόκιμοι. »

« Μὴ οὖν ἡ ὑμετέρα ἐν Κυρίῳ ἀδελφότης, ἀναβολῇ τινι καὶ παρατάσῃ χρόνου, τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῆς διατρίβειν ὑπὲρ τὸ δέον, ποιήσῃ· γινώσκουσα ὡς εἴ τι παρὰ τὴν αὐτῆς ὑστέρησιν, οὐ κατὰ τὸ δέον, ἐλλιπές τι διαπραχθείη, οὐχ' ἕτερός τις, ἀλλ' εἰς ἐκυτὴν αὐτὴ τὸ κκτάκριμα ἐπισπάσκειτο. » (Ἐπιττ. β'. σελ. 47—61).

Ε'

ΕΠΑΝΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΙΓΝΑΤΙΟΥ, ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΟΣ ΚΑΤΑ ΦΩΤΙΟΥ.

Μόλις παρήλθεν ὀλίγος χρόνος, καὶ ἰδοὺ αἰφνίδιος μεταβολή, συμβῆτα εἰς τε τὸν βασιλικὸν καὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, ὁ συγκυβερνήτης τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαήλ, καὶ ἐκουσία βουλή αὐτοῦ στεφθεῖς ὑπὸ τοῦ Φωτίου ἐπὶ τὴν βασιλείαν κινδυνεύων νὰ στερηθῇ τῆς ζωῆς ὑπὸ τοῦ μανι-
ώδους Ἀνακτος, ἐφόνευσεν αὐτὸν καὶ ἀνέβη τὸν θρόνον, ὁμο-
φώνως ἀναγνωρισθεὶς παρὰ πάντων, πλὴν τοῦ Φωτίου, ὅστις, μὴ συγχωρήσας αὐτῷ τὴν μετὰληψιν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἐπέστρεψε διὰ τοῦτο τὴν ὁργὴν αὐτοῦ καὶ ἐξωρίσθη. Ὁ ἱστορικὸς Ζωναρᾶς γράφει, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ, εἰσερχόμενος κατὰ τινα ἐορτὴν εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ θέλων νὰ προσέλθῃ εἰς τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, ἀπηγορεύθη ὑπὸ τοῦ Φωτίου, ὀνομά-
σαντος αὐτὸν ἀνθρωποκτόνον· παροργισθεὶς δὲ ὁ Βασίλειος, καὶ συγκαλέτας Σύνοδον, καθήρεσε τὸν Φώτιον, ὡς δῆθεν ἀπο-
βαλόντα παρὰ νόμους τὸν Ἰγνάτιον καὶ καταλαβόντα τὸν θρόνον αὐτοῦ, καὶ ἐφυλάκισεν αὐτὸν εἰς Μοναστήριον. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπαναλαμβάνουσιν ἐν ἄλλοις λόγοις καὶ ἕτεροι χρο-
νογράφοι, ὁ Ἰωὴλ καὶ Γεώργιος ὁ μοναχὸς, Λέων ὁ Γραμ-
ματικὸς καὶ αὐτὸς ὁ ἐχθρὸς τοῦ Φωτίου Συμεὼν ὁ Λογοθέτης, ὁ τὸν βίον αὐτοῦ διὰ περὶ λόγων συκοφαντικῶν παραμορφώσας. Τοιαύτη δὲ μαρτυρία εἶναι πολλὰ σπουδαία, καὶ δεικνύουσα τὸν Φώτιον οὐχὶ ποταπὸν τινα φιλόδοξον, συνημαρτάνοντα τοῖς πᾶσι χάριν τοῦ ἰδίου μεγαλείου, ἀλλὰ ποιμένα σταθερὸν, μὴ φοβούμενον νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν, καθὼς καὶ ὁ Ἰγνάτιος,

καὶ ταύτης ἕνεκα, ἴσα ἔκείνῳ κακοπαθήσαντα, ὡς βεβαιούται τοῦτο καὶ ἐκ πολλῶν ἐλεγκτικῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ πρὸς τε τοὺς μεγιστάνους τῆς Βασιλευούσης καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Καίσαρας. Ὁ ἔγγονος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο, ὁ Αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυρογέννητος, ὅστις πρὸς πάντα ἄλλον εἶχεν ἀφορμὴν νὰ δυσφημήσῃ τὸν Φώτιον πρὸς δικαιολογίαν τοῦ ἑαυτοῦ Πάππου, περιγράφων τὴν βασιλείαν αὐτοῦ, λέγει μόνον ἀσφῶς πως, καὶ μηδέτερον μάλιστα τῶν Πατριρχῶν ὀνομάζων ὅτι αὐὸ Βασίλειος φροντίζων περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν, καὶ βλέπων αὐτὰς ταραττομένας ὑπὸ θορύβου διὰ τὸ πταῖσμα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἐστερήθη τοῦ θρόνου καὶ ἐμακρύνθη ἀπὸ τοῦ ποιμνίου, οὐπερ προΐστατο νομίμως, ἕτερος δὲ διεδέχθη αὐτὸν, ἀπεφάσισε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην, καὶ «Διὰ κοινῆς Συνόδου καὶ συνειρέσεως τῶν ἀπανταχοῦ Ἀρχιερέων Θεοῦ τῆς Ἐκκλησίας τὸν σάλον κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον εἵστησεν, ἐπικυρώσας καὶ τὴν πρὸ τούτου ἐβδόμην ἀγίαν Σύνοδον, καὶ τοὺς ἐπιλοίπους τῶν εἰκονομάχων τῷ ἀναθέματι δοῦς, καὶ τὸν γνήσιον νυμφίον τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς τέκνοις τὸν Πατέρα κανονικῶς παρασχὼν τὸν ἐκβληθέντα σχολάζειν κελεύσας, ἕως τοῦτον πρὸς ἑαυτὸν μεταστήτῃ ὁ Θεός.» (Ἑλλην. Ἱστορ. τοῦ Ἱεροσ. Πατριάρχ. Δοσιθεοῦ, βιβλ. Ζ', κεφ. ιγ'. Zonar. lib. XVI, c. 8. Sim. Mag. Const. Por. Corpus Byzant. T. 24, pag. 421, 340.)

Ἀλλ' ὁ Παφλαγὼν Νικήτας καὶ ὁ Ἀναστάσιος, καὶ τοι ὀλιγωτέρως ἀφορμὰς ἔχοντες νὰ ἐπιπίπτωσι κατὰ τοῦ Φωτίου, πρὸς ὑπεράσπισιν Βασιλείου τοῦ Μακεδόνοιο, ἢ ὁ ἔγγονος αὐτοῦ Πορφυρογέννητος, οὐδὲ νῦν ἐφείσθησαν τοῦ Πατριάρχου διὰ τῶν συκοφαντιῶν αὐτῶν, παρεσιώπησαν ὅμως τὸ συντεῖνον πρὸς ἔπαινον αὐτοῦ, δηλονότι τὸν τοῦ Βασιλείου ἔλεγχον, ὃς ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς ἐξορίας. Ὁ δὲ Νικήτας, ὁ μετὰ πολλῆς τῆς λεπτομερείας συναθροίζων τὰς περὶ Φωτίου φήμας, συνέρραψε παράλογον καὶ πρὸς τὰς περιστάσεις μὴ συνάδουσαν συκοφαντίαν,

ἔτι δὴθεν ὁ Πατριάρχης, ἀφορίσας ἐπὶ τῆς συνόδου τὸν Πάπην Νικόλαν, ἐπρότεινε συγχρόνως τῷ Λουδοβίκῳ τῆς Γερμανίας καὶ τῇ τούτου συζύγῳ νὰ ἀναγνώρισῃ αὐτοὺς Αὐτοκράτορας τῆς Βασιλευούσης· τούναντίον δὲ ἕτεροι Δυτικοὶ Ἱστορικοὶ γράφουσι μόνον, ὅτι ἐπὶ τῆς συνόδου διέταξε νὰ μνημονεύωσι τὸν Λουδοβίκον καὶ τὴν σύζυγον αὐτοῦ ὡς Αὐτοκράτορα καὶ Αὐτοκράτειραν, δηλαδὴ τῆς Γερμανίας, ὅπερ ἠδύνατο νὰ φανῇ πολλὰ σπουδαῖον, διότι οἱ Ἕλληνες, φιλοτιμίας ἕνεκα, οὐδενὶ ἑτέρῳ ἔδιδον τὸν τίτλον τοῦτον, πλὴν μόνων τῶν ἑαυτῶν Ἀνάκτων. Ἄλλω, τε ἤθελεν εἶναι λίαν παράλογον διὰ τὸν Φώτιον νὰ ἀναγνώρισῃ, παρόντος τοῦ Μιχαήλ, τὸν Λουδοβίκον ὡς Αὐτοκράτορα τῆς Βασιλευούσης! Περὶ δὲ τῆς ἀποχωρήσεως τοῦ Φωτίου, ὁ Νικήτας ἐξεφράσθη διὰ βραχέων, λέγων, ὅτι ὁ Βασίλειος τὴν δευτέραν ἡμέραν μετὰ τὸν ἑαυτοῦ ἐνθρονισμόν ἐξέβαλεν αὐτὸν τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου καὶ ἐξώρισεν εἰς μοναστήριον· εἶτα δὲ, ἀπακτῶν αὐτῷ τὴν ἀπόδοσιν, ὧν εἶχε λάβει θητακρῶν, εὗρε παρὰ τοῖς ὑπηρεταῖς αὐτοῦ ὑποβολιμαίας πράξεις κατὰ τοῦ Ἰγνατίου, πάσης ὕβρεως μεστὰς καὶ ἔκαυσε ταύτας ἐπὶ τῆς συνόδου. (Vita Ignat. Concil. T. 23. pag. 483. Ἱστορ. Φλευρῇ βιβλ. L. κεφ. 55.)

Ἀναστάσιος δὲ ὁ Βιβλιοθηκᾶριος, ἡ βιβλιοφύλαξ, μὴ ὧν ἐπίσης ἀξιόπιστος, ὡς ἀνωτέρω ἀρκούντως ἐδείξαμεν, προστίθησι καὶ τὸ ἀκόλουθον ψεῦδος· «ὅτι δὴθεν ὁ Φώτιος, πρὶν τῆς πτώσεως αὐτοῦ ἐπέμενεν, ἵνα πάντα τὰ ἐλέη προσφέρωνται μόνον διὰ χειρὸς αὐτοῦ, ἵνα ἐξαγοράσῃ οὕτω πάντας. Ἀπῆται δὲ προτέτι παρὰ πάντων ἰδιοχείρους ὑποσχέσεις, ὅτι τηρήσουσιν ἐν πᾶσι τὴν πίστιν αὐτοῦ, δι' ὅπερ πολλοὶ ἐσκανδαλίζοντο, ὡς εἰ ὑπῆρχον δύο πίστες διάφοραι, ἡ μὲν τοῦ Φωτίου, ἡ δὲ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τέλος βεβαιοῖ, ὅτι ἐπὶ Ἰγνατίου ἔτι, ὁ Φώτιος ἐκήρυττε δύο ψυχὰς εἰς ἓνα ἄνθρωπον, καὶ ὅτε λόγιος ἄνθρωπος ἠρώτησεν αὐτόν· «πῶς δύναται νὰ διδάσκῃ τοιαύτας ἀλογίας;» ὁ Φώτιος ἀπεκρίνατο· «ὅτι ἐπίτηδες κηρύττει οὕτως, ἵνα ἴδῃ

τί ποιήσει ὁ Πατριάρχης Ἰγνάτιος ἐάν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἀναφυῇ αἵρεσίς τις, θεμελιουμένη ἐπὶ φιλοσοφικῶν συλλογισμῶν, ὅταν οὗτος καταδιώκη καὶ ἀποστρέφηται πάντας τοὺς περὶ τὴν θύραθεν σοφίαν ἀσχολουμένους.» (Anast. Concil. T. 28. pag. 129.)

Ὅσον ἄκριτος καὶ ἂν ᾗ ἡ τοιαύτη συκοφαντία, ῥίπτει ὁμῶς φῶς τι ἐπὶ τῆς καταστάσεως ἀμφοτέρων τῶν Πατριαρχῶν, καὶ παρέχει ἀφορμὴν τοῦ νομίζειν πιθανὸν ὅτι, ὡς συμβαίνει συγχνάκις, ἡ ποιμενικὴ ἀπλότης τοῦ Ἰγνατίου, ἀνατραφέντος ἐν τῇ ἐξορίᾳ, ἀπεστρέφετο πᾶσαν ἐξωτερικὴν παιδείαν· τούτου δ' ἔνεκα καὶ οἱ προσκεκολλημένοι αὐτῷ ἐμίσουν τὸν Φώτιον, τὴν κεφαλὴν καὶ τὸν παραστάτην πάντων τῶν πεπαιδευμένων τοῦ αἰῶνος ἐκείνου, ὡς λίαν φθοροποιὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διὰ τὰς βλαβυτάτας γνώσεις αὐτοῦ. Τοῦτο δὲ πιθανολογεῖται ἐτι μᾶλλον καὶ ἐκ τοῦ ὅτι, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν χρονογράφων, ἀπὸ τῶν χρόνων Κωνσταντίνου τοῦ Κοπρωνύμου, ἐξέπεσαν ἐντελῶς ἡ ἐκπαίδευσις ἐν τῇ Βασιλευσούσῃ, καὶ μόνος ὁ Καῖσαρ Βάρδας ἤρξατο ἐκ νέου νὰ ἀνασύρῃ τὰς ἐπιστήμας ἐκ τῆς μακρᾶς λήθης εἰς ἣν περιέπεσον, καὶ ἥτις ἠδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τοὺς λίαν εὐσεβεῖς ἐντελῆ ψυχρότητα πρὸς αὐτάς καὶ μάλιστα δυσπιστίαν πρὸς τὴν τάξιν τῶν πεπαιδευμένων καὶ τ' ἀνάπαλιν, εἰς τοὺς ἀφιερῶσκαντας ἐκυτοὺς ταῖς ἐπιστήμῃς, ἀμοιβαίαν ἀπέχθειαν πρὸς τοὺς περιφρονοῦντας αὐτάς. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ὁ Ἰγνάτιος καὶ ὁ Φώτιος, μὴ ὁμιλοῦντες πλέον περὶ τῶν διαφόρων σχέσεων αὐτῶν πρὸς τὴν Ρώμην, ἦσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀντιπρόσωποι δύο ὅλως ἀντικειμένων μερίδων, τοῦτο δὲ ἐξηγεῖ καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους σκληρότητα τῶν ὁπαδῶν αὐτῶν.

Περὶ δὲ τῆς καθαιρέσεως τοῦ Φωτίου ὁ Ἀναστάσιος γράφει, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Μακεδών, μηδὲν γηνώσκων δὴθεν, εἰ καὶ ἐβασίλευεν ἤδη τοσοῦτον χρόνον σὺν τῷ Μιχαήλ, ἤρξατο ἐρευνᾶν ὅποις τις ἦτο ἡ ἀπόφασις τῆς Ἀποστολικῆς

Καθέδρας περὶ τῆς ὑποθέσεως τοῦ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου· ἀνερ-
 ρὼν δ' αὐτήν, καὶ τοὶ μακρὰν κεκρυμμένην ὑπὸ τοῦ Φωτίου
 οὖσαν, ἐπέστη ἵνα ἐκπληρώσῃ ταύτην, τουτέστιν, ἵνα ἀπομα-
 κρύνῃ τὸν Φώτιον καὶ προσκλήσῃ τὸν Ἰγνάτιον. Ἀλλ' ἐπειδὴ,
 χωρὶς τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ ὑπεριάτου θρόνου δὲν ἔπρεπε νὰ
 ἐπιστρέψῃ πάλιν εἰς τὸν ἑαυτοῦ ὁ Ἰγνάτιος, ἀπεφάσισεν ὁ
 Βασιλεὺς νὰ γράψῃ πρὸς τὸν Πάπαν καὶ πρὸς τὰς τρεῖς πατρι-
 αρχικὰς καθέδρας, αἰτούμενος, ἐκ Ῥώμης μὲν συγχωρητήρια
 γράμματα καὶ ληγάτους διὰ τὴν ἐκδίκασιν τῆς ὑποθέσεως,
 παρὰ δὲ τῶν Πατριαρχῶν, μόνον τοποτηρατάς· διότι οὗτοι,
 εὐρισκόμενοι μεταξὺ τῶν Ἀγαρηνῶν, οὐδόλως συμμετέσχον τῆς
 διεξαγωγῆς τῆς ὑποθέσεως, ἀλλ' ἐρχόμενοι εἰς Κωνσταντινου-
 πολιν, ἐδέχοντο συνήθως μετ' εὐλαβείας τὰς ἀποφάσεις τῆς
 Ἀποστολικῆς Καθέδρας, μὴδὲν τολμῶντες προστιθέναι ταύταις
 ἢ ἀφαιρεῖν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἀπεστάλησαν πρέσβεις εἰς Ῥώ-
 μην, ἐκ μέρους μὲν τοῦ Ἰγνατίου, ὁ Συλέας Μητροπολίτης
 Ἰωάννης, ἐκ δὲ τοῦ Φωτίου, ὁ Σαρδικῆς Πέτρος, ὅστις καθ'
 ὁδὸν ἐπνίγη. Ὁ δὲ Ἰωάννης δὲν ἐπρόφθασε μὲν τὸν Πάπαν
 Νικόλαον, ἀλλ' ὁ διάδοχος αὐτοῦ Ἀδριανὸς ὁ Β', διέταξε νὰ
 καύσωι πάσας τὰς πράξεις τῶν ἐπὶ Φωτίου γενομένων συνό-
 δων, καὶ ἀναθεματίσας πάλιν αὐτόν τε καὶ τοὺς ὁμόφρονάς
 αὐτῷ ἐρήμην, ἀπέστειλε ληγάτους εἰς Κωνσταντινούπολιν διὰ
 τὴν οἰκουμενικὴν Σύνοδον. (Anastas. T. 23. Concilior. pag.
 424.).

Ἀλλ' εἰ μὲν ὁ Ἀναστάσιος, ἐν τῷ προλόγῳ αὐτοῦ πρὸς τὴν
 σύνοδον, εἰς ἣν συνεδρίκατε καὶ ἡ; τὰ πρακτικὰ συνήθροιστε καὶ
 μετέφραστε, παρατηρεῖ τὴν προτοχὴν, μεθ' ἧς ἐνήργει ὁ Αὐτοκρά-
 τωρ, — Νικήτας ὅμως, ὁ Παφλαγὼν, ἐπαινῶν τὴν διαγωγὴν τοῦ
 Βασιλεῖος καὶ τοῦ Ἰγνατίου, προσκληθέντος μετὰ θριάμβου παρ'
 αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐξορίας καὶ ἐγκαταστάντος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, λέ-
 γει ὅλως ἄλλα, ὥστε ἄγνοεῖ τι τῶν δύο τούτων ἐχθρῶν τοῦ
 Φωτίου νὰ πιστεύσῃ μᾶλλον! — Οὗτος ἐπιβεβηκοί, ὅτι πρὶν τῆς

ἀποστολῆς τῶν πρέσβειων εἰς Ῥώμην, ὁ Ἰγνάτιος ἀπέκλεισε τῶν ἀχράντων μυστηρίων οὐ μόνον τὸν Φωτίον καὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς ὁπαδοὺς αὐτοῦ, δηλαδὴ καὶ πᾶσιν ἄνευ κρίσεως καὶ μετὰ ἰῆς αὐτῆς σπουδῆς, μεθ' ὅσης ἐνήργει ἄλλοτε, ὅτε ἀνέβη πρῶτον τὸν Πατριάρχικόν θρόνον, κατὰ τοῦ Συρακουσῶν Γρηγορίου. Ἐπειτα, περιγράφων συνοπτικῶς τὴν σύνοδον, τὴν καθαίρεσιν καὶ τὸν ἀναθεματισμὸν τοῦ Φωτίου, μὴ θέλοντος ἐν αὐτῇ νὰ ὑπακούσῃ, καὶ τοι προτρεπόμενος ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος, τῆς Συγκλήτου καὶ τοῦ Κλήρου, μετ' ἀκουσίτου φρίκης ὁμολογῇ ὅτι, χάριν μεζονος σταθερότητος, ἡ καταδίκη ἦτο ὑπογεγραμμένη οὐχὶ διὰ συνήθους μέλανος, ἀλλὰ διὰ τοῦ θείου αἵματος (α) τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, (κατὰ τὸ παράδειγμα τὸ δοθέν ποτε ὑπὸ τοῦ Πάπα Θεοδώρου, καταδικάσαντος τὸν Πύρρον Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοὺς Μονοθελητάς). Καὶ ὁμως προτίθεται ἔτι, ὅτι ἡ σύνοδος αὕτη φαίνεται αὐτῷ βλάβης πρόξενος οὐχὶ διὰ τὴν ὑπερβολικὴν αὐστηρότητα, ὡς λέγουσι τινές, ἀλλὰ τοὺνκντίον διὰ τὴν πρὸς τοὺς πταίστας συγκατάβασιν, τὴν γενομένην παρὰ τοὺς Ἀποστολικοὺς κανόνας, διότι σὺν τῷ Φωτίῳ δὲν ἦσαν τελειωτικῶς καταδεδικασμένοι πάντες οἱ συνένοχοι αὐτῷ, ὅπερ κατέστησεν ἀκολούθως δυνατὴν τὴν ἐπάνοδον αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον ἵνα πράξῃ χεῖρον τῶν πρώτων. Τοιαύτη εἶναι ἡ συγκαταβατικὴ κρίσις τοῦ Νικήτα. Καὶ οὗτος δὲ καὶ ὁ Ἀναστάσιος λέγουσιν ὅτι εἰς τὴν σύνοδον ταύτην, συγκροτουμένην μόνον ἐξ 102 Ἐπισκόπων, (τὰ μάλιστα ἀσήμαντος ἀριθμὸς, παραβαλλόμενος πρὸς τὰς παρὰ τοῦ Φωτίου συγκαλεσθείσας συνόδους, ἂν καὶ ἔμενον ἱκανὸς κχιρὸς πρὸς σύναξιν τῶν Ἐπισκόπων, διότι ἐπρόφθασαν νὰ ἔλθωσιν ἐκ Ῥώμης οἱ Ληγάτοι, συνέδραμε δὲ καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ), συνεδρίαν καὶ οἱ τοποτηρηταὶ πάντων τῶν

(α) Τῇ καθαιρέσει δηλαδὴ τοῦ Φωτίου, οὐ ψιλῶ τῷ μέλανι τὰ χειρόγραφα ποιοῦμενοι, ἀλλὰ τὸ φρικωδέστατον καὶ ἐν αὐτῷ τοῦ Σωτήρος τῷ αἵματι βάπτοντες τὸν κάλαμον. (Μινιατὴ Πίτρα Σκανδάλ. σελ. 30. Φλευρῆ βιβλ. LI. κει. 46, σελ. 298.)

Πατριαρχικῶν Θρόνων· οὗτοι ὅμως οὐδὲν ἕτερον ἦσαν εἰμὴ Ἀνατολικοὶ μοναχοί, σταλέντες ὑπὸ τοῦ Καρόλου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα διὰ πολιτικῆς ὑποθέσεως, οὗτος δὲ διέταξεν αὐτοὺς νὰ μείνωσιν ὡς τοποτηρηταὶ διὰ τὴν σύνοδον, καθὼς δύναται νὰ ἴδῃ τις ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Φωτίου, πρὸς τὸν μονάζοντα καὶ ἡσυχαστὴν Θεοδοσίον ἢ κατ' ἄλλους πρὸς ἐρημίτην Θεόδωρον, ᾧ κοινοποιεῖ ἐπίσης καὶ πᾶσιν τὴν σκληρότητα τῆς διαγωγῆς, ἣν οὗτοι ἔδειξαν κατ' αὐτοῦ, ἂν καὶ ὁ Νικητῆς κατακρίνει τὴν συγκατάθεσιν τῶν κριτῶν αὐτοῦ. (vita Ignatii. T. 23. pag. 489, 492.)

« Ἀλλὰ γὰρ, εἰ καὶ μέχρι νῦν οὐ τετόλμηται, οὐδ' ἐστὶν ἔχειν παράδειγμα, Ἰσραηλιτῶν ἀθέων πρέσβεις καὶ ὑπηρέτας εἰς ἀρχιερατικούς ἀνδρας μεταπλάσαι, καὶ πατριαρχικά τούτοις προνόμια περιθεῖναι καὶ τοῦ θαυμασίου αὐτῶν συνεδρίου κορυφαίους ἀποφῆναι· ἀλλ' οὖν μηδὲ τοῦτό σε ξενιζέτω· ἀκούλουθόν τε γὰρ ταῖς ἄλλαις αὐτῶν τόλμαις· καὶ ἥδεισαν τῆς ἱερωσύνης τὴν χάριν, αὐταῖς τε καὶ κείνοις ἐξ ἴσου, ἀνήκειν. Οὐτέ οὖν τούτους ἦν εὐρεῖν, ἀνιέρους γεγονότας, ἑτέρου συνεδρίου πλήρωμα γενέσθαι· οὔτε ἐκείνους μισοχρίστων Ἀποστόλους ὄντας, ἄλλων τινῶν κορυφαίους καὶ ἐξάρχους, εἰμὴ τούτων ἀναρρήθῃναι. Τίνες δ' ἂν αὐτοῖς καὶ συνῆλθον, κατὰ τοσούτων καὶ τηλικούτων Ἀρχιερέων Θεοῦ καὶ ἱερέων συνεκμανῆναι, εἰ μὴ θεομάχων βαρβάρων καὶ ὑπηρέται, καὶ θρέμματα καὶ γεννήματα; τὸ δὲ κριτήριον μὲν καὶ σύνοδον τὴν μιζοβάρβαραν αὐτῶν ἐνεδραν ἀποκαλέσαι, εἴτα δὲ μήτε μάρτυράς ποθέν τινος ἀδικήματος μήτε κατηγοροῦς παραστῆσαι, ἀλλὰ μηδὲ κατηγορίαν τινὰ προσενεγκεῖν ἐξισχύσαι, καὶ τοι τῶν ἄνω κάτω γινομένων, μήτε μὴν ὅλως τι αἰτιάσασθαι· εἴτα τόδε τι γέγονεν, μὴ τόδε; ξηφῆρη τε στρατὸν περιστῆσαι, τὸν θάνατον τοῖς ἀθληταῖς ἀνασεύοντας, ὥστε μηδὲ φωνὴν ἀφεῖναι· καὶ τὴν χάριν αὐτοῖς ἐφ' ὅλαις ἐξ καὶ ἐνιέα ὥραις, οἷα κόρον οὐκ ἔχοντες ἐνασελαγαίνειν καὶ τρυφᾶν αὐτῶν ταῖς ὕβρεσι, παρατείνειν·

μακροῦς ἄλλης τερατείας ἐπιδεικνυμένης, καὶ δραμάτων, ὥσπερ ἐπὶ σινηθῆς, ἄλλων ἐπ' ἄλλοις τῶν βαρβαρικῶν καὶ βλασφημῶν γραμμμάτων ἐπεισιόντων. Ἐπὶ δὲ τούτοις, τὸ θεάτρον λύοντας ὀψὲ καὶ μέλις, τῶν ἀνθρωπίνων μὲν ὅλως οὐδέν, κἄν γοῦν ἐν σχήματι, μῆτε πράξαι μῆτε φέγγασθαι· ὥσπερ δὲ κορυβαντιῶντας καὶ βεθακχευμένους τορόν τι καὶ διωλύγιον, ἀνακράξαι, «ὥς ἡμεῖς οὔτε κρίνειν συνήλομεν, οὔτε κρίνομεν ὑμᾶς· ἤδη γὰρ κατεκρίναμεν· καὶ δέον στέργειν τὴν κατάκρισιν.» Τοῦτο δὴ οὖν τοῦτο τὸ ἄθεον καὶ ἀναίσχυντον καὶ ἀνιστόρητον τόλμημα, εἰ καὶ πάσας Ἰουδαίων τόλμας, ὅσας ἥλιος ἐπέιδε καὶ σελήνη συνέκρυψεν, ἀπεκρύψατο· καὶ τῶν ἀθεότητά νενοσηκότων Ἑλλήνων τὸ ἀναιδὲς ὑπερέσχε καὶ παράνομον, καὶ βαρβάρων ὑποί γῆς εἰσεὶ τὸ μανικὸν ὑπερεβάλλετο καὶ ἐμβρόντητον· ἀλλ' οὖν μηδὲν τούτῳ καταπεπληγμένος ἔσο, μηδὲ τῶν θεῶν καὶ σοφῶν κριμάτων ἀλόγιστός τις τοῖς λογισμοῖς σύμπαν εἰσδυέτω μῶμος· ὥς ἔγωγε, τοσούτῳ δέω τούτοις ἐκπεπληγῆθαι, καὶ σὺ μετ' ὀλίγον οἶδα συνήσεις· ὥστε τοῦναντίον, εἰ καὶ παράδοξόν τισι δόξω λέγειν, ἐκ τούτων μάλιστα τῆς θείας καὶ ὑπερφυοῦς προνοίας ἀλάθητόν τε καὶ πανεπίσκοπον ἐναργεστάταις ὁρῶ μαρτυρίαις. Πῶς δὴ καὶ τίνα τρόπον; ὅτι τῆς κρατούσης κατὰ τῶν πιστῶν ὀργῆς, ἀνθ' ὧν αἱμάτων καθάρως καὶ γλώσσας καὶ γνώμας ἐφύλαξαν, οὕτω μέγα καὶ βαρὺ πνεούσης, καὶ τῆς ἀληθείας πᾶσι τρόποις ἐπηρεαζομένης, οὐ ψεύδους δὲ λαμπρῶς παρρησιαζομένου· καὶ τῆς μὲν ἀνιέρου τόλμης πᾶσαν πράξιν καὶ λόγον καὶ κίνημα πικρῶς πολυπραγμονούσης, τῶν εὐσεβῶν δὲ τοῖς δρωμένοις ἐπιστυγναζόντων, καὶ πρὸς τὸν τῆς δίκης ὀφθαλμὸν ὅμμα τε καὶ χεῖρας ἀντεινόντων· καὶ τῶν μὲν συκοφάντας καὶ μάρτυρας περιεργαζομένων, πολλῶν δὲ ζητούντων τῇ δυναστείᾳ χερίσασθαι καὶ καθ' ἡδονὴν ὑπηρετῆσαι, πλείονος δὲ φόβου καὶ θανάτου, κατὰ πάντων τῶν ὑπὲρ ἀληθείας λέγειν τι βουλομένων ἐπικεχυμένου. Τὸ γοῦν τοσούτων αὐτοῖς, καὶ πολλῶν πλείονων πλεονεκτημάτων

συγκεχωρημένων, ἔξαπορῆσαι μὲν ὅλως γράψασθαι τινα γραφὴν, ἔξαπορῆσαι, ἀλλὰ μὴδὲ βαρβαρικοῦ κριτηρίου μὴδὲ σχήμα ἰσχύσαι φυλάξαι, ἀλλ' οὕτως αἰσχυρῶς τε καὶ καταγελάστως, καὶ πλήρη ἀσχημοσύνης καὶ αἰσχύνης ἀπαλλάξαι, πῶς οὐκ ἔστιν ἐνκρυεστάταις καὶ ἀναμφορίστοις πίστεσι λαβεῖν τῆς πάντα σοφῶς περιεπούτης προνοίας τὰς ἀποδείξεις, καὶ ὅτι ἐστὶν αἰ, τὸν ἀνθρώπινον νοῦν πολλάκις ὑπολανθάνει, συμπτῶσά τις αὐτῇ τιμωρὸς δίκη, κολάζουσιν μὲν τοὺς ἀδικούντας, τιμωροῦσιν δὲ καὶ ἐπίκουρος τοῖς ἀδικουμένοις οὖσα. Δι' ἧς καὶ νῦν τοὺς μὲν ὕβριστάς, καὶ τοὶ δόξαντας λαμπροὺς ἐν τῷ τυραννεῖν καὶ περιβλέπτους, αἰσχύνης καὶ ἀτιμίας ἐπλήρωσε· τοὺς δὲ ἀθλητάς, καὶ περ τὰ ἔσχατα πάσχειν νομισθέντας, χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης ἐνέπλησε καὶ γλώσσης ἀπάσης δινηκεῖσιν εὐφημίαις, οἷα δὴ στεφάνοις ἀμαραντίνοις, ἐκόσμησε· τοὺς μὲν τῶν ἀνοσίως αὐτοῖς τετολμημένων ἐκ τούτων ἀπαρχομένη τὰς τιμωρίας εἰσπράττεσθαι, καὶ προοιμιαζομένη τὴν ἐκεῖθεν αὐτοῖς ἀπκραίτητον ἀθλιότητα· τοῖς δὲ τῶν ἄθλων ἀμειβομένη, καὶ ὥσπερ ἀρραβωνία τινα κατατιθεμένη τῶν ἐκεῖθεν ἀρρήτων ἐπάθλων, καὶ τῆς πολυεράστου καὶ αἰδίου μακαριότητος.» (Photii. epistola 442. pag. 459.)

Μετὰ μεγίστης προσοχῆς πρέπει νὰ ἐξετάζῃ τις τὰς πράξεις τῆς Συνόδου ταύτης, ἣν ἀναγνωρίζουσιν οἱ Ῥωμαῖοι ὡς ὀγδόην οἰκουμενικὴν· τὸ πρωτότυπον αὐτῆς μετὰ πασῶν τῶν ὑπογραφῶν ἀπωλέσθη, ὅτε οἱ ληγάτοι τοῦ Πάπα ἐπιστρέφοντες ἐληστεύθησαν ὑπὸ τῶν Σλάβων, καὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ πιεσῇ τις τῇ ἀντιγραφῇ ἐκείνῃ, ἣν ἐκόμισε μεθ' ἐκυτοῦ εἰς Ῥώμην καὶ μετέφρασεν ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὁ χαρτοφύλαξ Ἀναστάσιος, ὁ συγγράψας τὸν εἰρημένον μεροληπτικώτατον πρόλογον αὐτῆς ἐναντίον τοῦ Φωτίου. Τὸ Ῥωμαϊκὸν ψεύδος γίνεται καταφανέστατον, ἅμα ἐμβλέψῃ τις δεόντως ἐπὶ πάσας τὰς πράξεις τῆς Συνόδου.

Πρὸ τῆς ἐνάρξεως αὐτῆς οἱ ληγάτοι, ὑποδεχθέντες μετ'

ἐξαισίῳ τιμῶν, διεγείρουσιν ἤδη τὸν κοινὸν δισταγμὸν, διὰ τῶν ἀτόπων ἀπαιτήσεων, διότι ὅταν ὁ Αὐτοκράτωρ λέγῃ πρὸς αὐτούς· «ὅτι ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία καὶ πάντες οἱ Ἀνατολικοὶ Πατριάρχαι, Μητροπολίται καὶ Ἐπίσκοποι, δύω ἤδη ἔτη περιμένουσι τὴν κρίσιν τῆς μητρὸς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης» — οἱ ληγάτοι ἀποκρίνονται· «ὅτι δὲν δύνανται νὰ δεχθῶσιν εἰς τὴν Σύνοδον οὐδένα τῶν Ἀνατολικῶν, ἐὰν μὴ πρῶτον βεβαιωθῶσι διὰ τῶν ὑπογραφῶν αὐτῶν κατὰ τὸν τύπον, ὅς εὗρέθη εἰς τὰ ἀρχεῖα τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας.» Πρὸς ταῦτα ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης ἀπήντησαν, ὅτι τοιαῦται ὑπογραφαὶ δι' αὐτοὺς εἰσὶν ὕψους ὑποθέσεις νέαι, καὶ ἤθελον πρῶτον νὰ ἀναγνώσῃσι τὸν λίβελλον. Ἰδοὺ δὲ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ.

«Πρώτη σωτηρία ἐστὶ τοὺς τῆς ὁρθῆς πίστεως κανόνας παρφυλάττειν, καὶ ἀπὸ τῶν διατάξεων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν πατέρων μηδαμῶς ἐκκλίνειν· τὸ πρῶτον ἀναφέρεται εἰς τὴν ὁμολογίαν, τὸ δεῦτερον δὲ εἰς τὰ πράγματα. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ παρσιωπήσωμεν καὶ τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου, «Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρῃ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν,» ὧν τὴν ἀλήθειαν ἀπέδειξεν ἡ πείρα, διότι ἡ Ἀποστολικὴ καθέδρα πάντοτε ἀμώμως ἐτήρει τὴν καθολικὴν πίστιν. Ὅθεν, καὶ ἡμεῖς ἵνα μὴ χωρισθῶμεν ἀπὸ τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, ἀλλ' ἵνα ἀκολουθήσωμεν τοὺς κανόνας τῶν Πατέρων, καὶ ἰδίως τῶν ἐπ' αὐτῆς καθεζομένων, ἀναθεματίζομεν πάσας τὰς αἱρέσεις, καὶ αὐτὴν τῶν εἰκονομάχων· ἀναθεματίζομεν δὲ καὶ Φώτιον, τὸν ἐναντίως τῶν ἱερῶν κανόνων ἄφνω προαχθέντα εἰς τὴν Κωνσταντινουπολιτῶν Ἐκκλησίαν ληστρικῶς, μέχρις οὗ ὑποταχθῇ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν κρίσιν καὶ καταργήσῃ τὴν ἑαυτοῦ συναγωγὴν. Ἐπόμεθα δὲ καὶ τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ, ἣν ὁ τῆς μακαρίας μνήμης Πάπας Νικόλαος ἐτέλεσεν, ἐν ᾗ καὶ αὐτοί, δέσποτα ἰσάγγελαι ἱεράρχαι Ἀδριανὲ, ἔγραψας· ἀποδεχόμενοι οὗς ἐκείνη ἀποδέχεται, καὶ κατακρίνοντες τοὺς ἐν αὐτῇ κατακριθέντας κατ'

ἐξαίρετον Φώτιον καὶ Γρηγόριον τὸν Συρακούσης, καὶ τοὺς ἐμ-
 μένοντας ἐν τῷ σχίσματι ὁπαδοὺς αὐτῶν.—Τὰς δὲ συναγωγὰς
 τῶν πονηρευομένων, καὶ τὴν ἐφεύρεσιν τῶν διεστραμμένων
 δογμάτων ὑπὸ Μιχαὴλ τοῦ Βασιλέως δις κατὰ τοῦ μακαριω-
 τάτου Πατριάρχου Ἰγνατίου, καὶ ἄπαξ κατὰ τοῦ κορυφιο-
 τάτου τοῦ Ἀποστολικοῦ (Ῥωμαϊκοῦ) θρόνου ἀλύτοις ἀναθέματος
 δεσμοῖς συνέχουμεν, καὶ τοὺς διεκδικοῦντας αὐτάς, ἢ τὰς ἀσε-
 βεῖς αὐτῶν πράξεις ἀποκρύπτοντας. Περὶ δὲ τοῦ τιμιωτάτου
 (ἡμῶν) Ἰγνατίου τοῦ Πατριάρχου, καὶ περὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ
 φρονούντων, ὅπερ ἡ αὐθεντεία τοῦ Ἀποστολικοῦ θρόνου ἐξέθετο,
 ὅλη διανοία ἀκολουθοῦμεν, ἐπιθυμοῦντες ἵνα διατηρήσωμεν ἐν
 πᾶσι τὴν μετ' αὐτῆς κοινωνίαν, διότι ἐπ' αὐτῆς ἐθεμελιώθη ἡ
 στερεότης τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, καὶ ὑποσχόμενοι νὰ μὴ
 μνημονεύσωμεν ἐπὶ τῆς λειτουργίας τὸν παρ' αὐτῆς ἀφορισ-
 θέντα. Ταύτην μου τὴν ὁμολογίαν ἐγὼ (ὁ δαίνα) ἐποίησα,
 Ἐπίσκοπος τῆς Ἀγίας Ἐκκλησίας (δαίνος) καὶ χειρὶ οἰκείᾳ
 ὑπέγραψα, καὶ σοὶ τῷ Ἀγιωτάτῳ Δεσπότη καὶ μεγάλῳ
 Ἀρχιερεῖ καὶ οἰκουμενικῷ Πάπα Ἀδριανῷ, διὰ τῶν σὼν ἀπο-
 κρισιάρων ἐπιδέδωκα. (Ἱστορ. Φλευρη, βιβλ. LI, κεφ. 26—
 28.) Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως, ὅτι ὁ λίβελλος οὗτος, ὅστις εὐ-
 ρίσκεται εἰς τὰς Λατινικὰς πράξεις τῆς Συνόδου ταύτης ἄνευ
 τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου (T. 23. pag. 156.) ἐπετμήθη ἐν ἑτέρᾳ
 συλλογῇ τῶν πράξεων τούτων, Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ γε-
 γραμμένων (κατεχωρίσθησαν δὲ αὗται ἐν τῷ αὐτῷ τόμῳ, σελ.
 544.), καὶ φαίνεται πιθανώτερον, ὅτι ἀνέγνων αὐτὸν οὕτως
 ἐπιτετμημένον εἰς τὴν Σύνοδον. Ἐν ᾧ δὲ ὑπάρχουσιν ἐν τῷ
 λιθέλλῳ τοσοῦτον σκληραὶ ἐκφράσεις κατὰ τοῦ Φωτίου καὶ τῶν
 ὁπαδῶν αὐτοῦ, ἐκεῖ οὐδὲ λόγον εἶπον, οὔτε περὶ στερεώσεως
 τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς καθέδρας τοῦ Πέτρου, ὥσαι πρὸς μαρ-
 τυρίαν τῶν λόγων τοῦ Χριστοῦ πρὸς τὸν Ἀπόστολον, οὔτε περὶ
 τοῦ ἀναμαρτήτου αὐτῆς· αὕτη δὲ ἡ συνήθης φράσις, ἣν ἡγάπων
 νὰ κατὰχωρίζωσιν οἱ Ῥωμαῖοι εἰς τὰ ἑαυτῶν γράμματα,

βεβραίως δὲν ἐγένετο παραδεκτὴ ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν, διὸ καὶ οὐδ' εὐρίσκεται εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κείμενον. — Καὶ ἐν γένει τὸ κείμενον τοῦτο, ἔχον καὶ τὴν Λατινικὴν αὐτοῦ μετάφρασιν, ἂν καὶ ὠνομάσθη ἀπόσπασμα ἐκ τῶν Συνοδικῶν πράξεων, παρέχει ὅμως ὑποψίαν ὅτι εἶναι αὐτὸ τὸ ἀληθὲς κείμενον τῶν πράξεων, διότι εἶναι ἀρκούντως πλήρες, καὶ τοι ἀσυγκρίτως βραχύτερον τοῦ Λατινικοῦ-κειμένου τοῦ βιβλιοθηκαρίου Ἀναστασίου. Οὗτος δὲ ὁ Ἀναστάσιος αὐθαιρέτως ἀνεπλήρου ἢ μετέβαλλε πᾶν ὅ, τι ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὑπὲρ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας.

Τοιοῦτος λίβελλος, τουτέστιν ὁ πρῶτος, ἐστάλην ἅπαξ, γράφει ὁ Φλευρῆς, εἰς Βασιλεύουσιν ὑπὸ τοῦ Πάπα Νικολάου, ἀλλ' ἀπερρίφθη παρὰ τοῦ Φωτίου, ὡς ἀντιβαίνων εἰς τοὺς οἰκουμενικοὺς κανόνας καὶ ὑποτάττων ἐξ ὁλοκλήρου τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τῇ τῆς Ῥώμης. Ἐπὶ Βασιλείου δὲ τοῦ Μακεδόνης καὶ τοῦ Ἰγνατίου, ἐχόντων ἀνάγκην τῆς παπικῆς ἀναγνωρίσεως, ὁ λίβελλος οὗτος ὑπεγράφη ἀκουσίως ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων, ἀπόδειξις δὲ τούτου εἶναι ὅτι, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Ἀναστασίου, μετὰ τὸ τέλος τῆς Συνόδου, τινὲς τῶν Ἀνατολικῶν παρεπονούντο πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πατριάρχην, ὅτι διὰ τῶν τοιούτων ὑπογραφῶν ὑπετάγη ἐντελῶς ἅπασα ἡ Ἐκκλησία τῇ Ῥώμῃ, καὶ χωρὶς τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἑαυτῆς ἐλευθερίαν. — Διὰ ὁ Αὐτοκράτωρ διέταξε τοὺς ἑαυτοῦ μεγιστάνους νὰ ὑπεξαιρέσωσιν ἐκ τοῦ οἴκου τῶν ληγάτων τὰς ὑπογραφὰς ἐν καιρῷ ἀπουσίας αὐτῶν· ἀλλ' οἱ ληγάτοι παρετήρησαν τὴν κλοπὴν, καὶ μετὰ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας ἐζήτησαν τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν, βεβαιοῦντες τὸν Βασιλέα, ὅτι χωρὶς τούτων δὲν τολμῶσι νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς Ῥώμην. Εἰς τινὰς ἄλλας οἰκουμενικὰς Συνόδους συνέβη παρόμοιον τι· — Πιθανώτατον μάλιστα εἶναι, ὅτι οἱ Σλάβοι, οἱ ληστεύσαντες τοὺς ληγάτους ἐστάλησαν μυστικῶς παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος, καὶ ὅτι αἱ ὑπογραφαὶ αὗται ἦσαν ἡ αἰτία, δι' ἣν πολλοὶ

Ἐπίσκοποι ἀπεποιήθησαν νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν Σύνοδον· ἐπειδὴ ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν, ὁ Βασιλεὺς καὶ ὁ Πατριάρχης ἡθονήθησαν νὰ συναθροίσωσι διὰ τὴν πρώτην συνεδρίασιν μόνον 48 Ἱεράρχας, ἂν καὶ ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ληγάτους ὁμιλίας φαίνεται ὅτι δῆθεν ἅπασα ἡ Ἐκκλησία περιέμενε τὴν ἔλευσιν αὐτῶν. Τίς δὲ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἠνεψύχθη ποτὲ τοσοῦτον πενυχρῶς; (Ἱστορ. Φλευρῇ βιβλ. LI, κεφ. 47.)

Ἐκ τῶν δεσποτικῶν τούτων, 5 Μητροπολίται καὶ 7 Ἐπίσκοποι ἦσαν οἱ παθόντες ἕνεκα τοῦ Ἰγνατίου, αὐτὸς δὲ, τρεῖς ληγάτοι καὶ δύο Ἀντολικοὶ τοποτηρηταί, ἀπεπλήρουν τὸν μικρὸν ἀριθμὸν τοῦτον. Τίνες δὲ ἦσαν οἱ τελευταῖοι οὗτοι; — Ὁ Τύρου Μητροπολίτης Θωμᾶς, ὁ μηδὲν μαρτυρικὸν περὶ ἑαυτοῦ κομίσας διὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου αὐτοῦ, ἀλλὰ μόνον ὡς ἀρχαιότερος ἀναπληρώσας τὸν τόπον ἐκείνου, ὡς σαφηνίζει τοῦτο ἕτερος Ἐπίτροπος ὁ Ἱεροσολύμων Σύγκελλος Ἠλίας, ὁ παρουσιάσας τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἑαυτοῦ Πατριάρχου Θεοδοσίου· ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, (παρχειπομένων ἤδη τῶν ἐπιφερομένων ἐν αὐτῷ λίαν καθαρῶν ἐλέγχων) ἐδικαίου ἐντελέστατα τοῦ λόγου τοῦ Φωτίου, ὅτι δηλαδὴ εἰς τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν Σαρακηνῶν ἐδόθησαν οἱ βελθοὶ τῶν τοποτηρητῶν· ἐπειδὴ ὁ Ἱεροσολύμων Πατριάρχης ἔγραψε πρὸς τὸν Ἰγνάτιον. «Οὐκ ἀγνοεῖς, ὁσιώτατε Δέσποτα, τὴν αἰτίαν, δι' ἣν οὔτε γράφειν, οὔτε ἀποστέλλειν δυνάμεθα πρὸς ὑμᾶς· μήποτε γενώμεθα πρὸς τὴν κρατοῦσαν ἡμῶν ἐξουσίαν ἐν ὑποψίᾳ καὶ ὑπονοίᾳ· καὶ γὰρ εὐνοίαν πολλὴν ἐνδείκνυνται εἰς ἡμᾶς, ἅθειαν παρέχοντες οἰκοδομεῖν τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν, καὶ κρατεῖν ἀκωλύτως τὰ ἔθνη ἡμῶν. Καὶ νῦν δὲ καὶ διὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς Ἀμνηρᾶ ἐκελεύθημεν γράψαι· ἐκλιπαροῦμεν τοίνυν λαλῆσαι εἰς τὰ ῥήματα τοῦ Θεοστέπτου ἡμῶν δεσπότη (Αὐτοκράτορος) τοῦ χαρίσασθαι ἡμῖν, ὅσους ἂν βούλοιο Σαῤῥακηνούς· ὡς ἂν διὰ τῆς τούτων προσαγωγῆς ἐξημερώσωμεν τὸ

ἀγριαῖνον τῶν ἐξουσιαζόντων ἡμῶν.» (α) Ὁ δὲ Ὁ Τοποτηρητὴς τοῦ Ἀλεξανδρείας ἦλθε μόνον κατὰ τὸ τέλος τῆς Συνόδου φέρων τὰς αὐτὰς παρκαλήσεις, καὶ συμφωνῶν ἐκ προκαταβολῆς περὶ πασῶν τῶν ἀποφάσεων, τῶν πρὸ τῆς ἀφίξεως αὐτοῦ γενομένων. (Φλευρῆς βιβλ. LI, κεφ. 27, 41. Concil. T. 23. pag. 155.)

Κατὰ τὴν δευτέραν συνεδρίαν ἡ Σύνοδος ᾤκησε μόνον μέχρι τῶν 28 Ἐπισκόπων, διότι πρὸς ταῖς 18 πρώτοις παρουσιάσθησαν ἔτι δέκα, φέροντες ταπεινὰ γράμματα καὶ πλήρη κολακειῶν πρὸς τὸν Πάπαν Νικόλαον καὶ ἐλέγχων κατὰ τοῦ Φωτίου· οὗτοι μετενόουν διότι, χειροτονηθέντες ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Μεθοδίου, συνετάχθησαν τῷ νέῳ Πατριάρχῃ μετὰ τούτους ἦλθον ἔτι 14 πρεσβύτεροι, 9 Διάκονοι καὶ 7 ὑποδιάκονοι, — πόσον ἀσήμαντος ἀριθμὸς παραβλλόμενος πρὸς τὸν ἡδύνατο νὰ περιμένη τις ἐξ ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καταβοῶσης κατὰ τοῦ Φωτίου, κατὰ τὸ λέγειν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ! Ἐπὶ τῆς τρίτης συνεδριάσεως ἔπεμψαν ἵνα πείσωσι τινὰς ἔτι τῶν Ἐπισκόπων τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου χειροτονηθέντων πρὸς τὸ υπογράψαι τὸν Ῥωμαϊκὸν λίβελλον, τὸν κομισθέντα παρὰ τῶν ληγάτων· ἀλλ' οὗτοι ἠρνήθησαν ὀριστικῶς λέγοντες, ὅτι πρέπει νὰ ἀρκῶνται ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως αὐτῶν, τῇ δοθείσῃ κατὰ τὴν χειροτονίαν· τοῦτο δὲ δεικνύει πόσον δυσκόλως καὶ βεβιασμένως ὑπεγράφετο ὁ ῥηθεὶς λίβελλος. Ἐπὶ τῆς τετάρτης συνοδικῆς πράξεως οἱ Ῥωμαῖοι ληγάτοι κατεγίνοντο ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ ἐλέγξωσιν ἐπὶ ψεύδει δύω Μητροπολίτας, τὸν Θεόφιλον καὶ Ζαχαρίαν, ὄντας ἐκ τῶν χειροτονηθέντων παρὰ τοῦ Ἰγνατίου· οὗτοι ἦσαν ἀπεσταλμένοι πρότερον

(α) Ὁ Ἐμίρης οὗτος ἡ Ἀμνηρᾶ ἐκέλευε τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων νὰ πέμψῃ εἰς Βασιλεύουσαν τὸν Σύγκειλλο αὐτοῦ Πλίαν, ἐν ᾧ ἐκεῖνος συναπείτειλεν ἐκ μέρους αὐτοῦ τὸν Ὁμῶν Μητροπολίτην Τύρου. Σκοπὸς δὲ τῆς ἀποστολῆς ταύτης ἦτο ἡ ἀπελευθέρωσις αἰχμαλώτων Σαρακηνῶν, διὰ καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Πατριάρχης παρεκάλει τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὅπως πείρῃ τὸν Αὐτοκράτορα νὰ πέμψῃ ὅσον ἔσται πλεοντέρους τούτων.

παρὰ τοῦ Φωτίου πρὸς τὸν Πάπαν Νικόλαον, ἵνα κομίσωσι τὴν εἰδήσιν περὶ τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτοῦ, καὶ ἐβεβαίουν τὴν Σύνοδον, ὅτι ἐκοινωνοῦν τῷ Πάπᾳ, ἐξ οὗ δύνανται νὰ προῦποτεθῇ, ὅτι κατ' ἀρχάς δὲν ἀπεδοκίμασεν οὗτος τὸν Φώτιον. — Ἀμφοτέρω ὅμως ἐξεβλήθησαν ἐκ τῆς Συνόδου διὰ τὴν ἐπιμονὴν αὐτῶν, ἐπειδὴ οὐ μόνον ἔμενον ἀκλόνητοι εἰς ὅσα εἶπον καὶ ἀπεδείκνυν, ἀλλὰ μάλιστα ἤλεγχον καὶ ἕνα τῶν ληγάτων, τὸν Μαρτῖνον, ὡς μάρτυρα τῆς κοινωνίας αὐτῶν μετὰ τοῦ Πάπα, περὶ δὲ τοῦ προτεινομένου Ῥωμαϊκοῦ λιθέλλου οὐδὲ ν' ἀκούσωσι καὶν ἤθελον. Τέλος πάντων, ἐπὶ τῆς πέμπτης συνεδριάσεως, προσεκάλεσαν εἰς τὴν Σύνοδον καὶ αὐτὸν τὸν Φώτιον, οὐχὶ ὅμως δι' Ἐπισκόπων, ἀλλὰ διὰ λαϊκῶν, ὥσαντι ἀνήκοντα καὶ τοῦτον εἰς τὴν τάξιν ἐκείνων. Ἀλλ' ὁ Φώτιος δὲν ἤθελε νὰ παρυσιασθῇ ἐκουσίως, ὥστε ἠνάγκασαν αὐτὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεκρίνατο δι' ἄκρας σιωπῆς πρὸς πᾶσαν ἐρώτησιν τῶν ληγάτων· ὅταν δὲ οὗτοι εἶπον αὐτῷ, ὅτι διὰ τῆς σιωπῆς «οὐκ ἐφύξῃ τὴν προδηλοτέραν κατ' ἀκρίσιν,» τότε ὁ Φώτιος εἶπεν «ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰησοῦς σιωπῶν κατεκρίθη» ἢ «οὐδὲ Ἰησοῦς σιωπῶν ἐξέφυγε τὴν κατ' ἀκρίσιν.» Μετὰ πολλὰς κατηγορίας, αἷς ἤκουσε μετὰ τῆς αὐτῆς ἀδιαφορίας, ἔδωκεν αὐτῷ διορίαν διὰ τὴν τελευταίαν ἀπάντησιν, ἀλλ' ὁ Φώτιος δὲν ἐδέχθη αὐτήν. Ἐπὶ τῆς ἑκτῆς συνεδριάσεως παρῆν καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ προέτρεπε μετὰ τῶν ληγάτων τοὺς Ἐπισκόπους, ὅσοι ἦσαν ὀπαδοὶ τοῦ Φωτίου, νὰ ἐπιστραφῶσιν· καὶ τινὲς μὲν ὑπήκουσαν, ἄλλοι δὲ ἔμειναν σταθεροὶ καὶ εἰς ἐξ αὐτῶν, ὁ Εὐθύμιος Ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας, τοῦ ἀρχαιότερου θρόνου ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, εἶπε τοὺς ἀξιωματικωτέρους τούτους λόγους. «Δέσποτα Αὐτοκράτωρ, γινώσκωμεν τὴν βασιλείαν σου μακρόθυμον, καὶ παρκαλοῦμεν ἐνδείξασθαι τὴν αὐτὴν μακροθυμίαν καὶ εἰς ἡμᾶς, ὡς ἂν ἀκωλύτως δικαιολογησώμεθα, καὶ ἐλπίζομεν ὅτι καὶ τοὺς χάρτας καὶ τὰς διχαλιὰς ἢ διαλλυγὰς ταύτας δεῖξαι ἔχομεν μάταια.» Ἄξιον προσοχῆς ἐπίσης, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐπιθυμῶν

νά πείσῃ αὐτόν, δὲν ἐπαδείκνυε κατὰ προτίμησιν τὴν σπουδαί-
 ότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας ἐπὶ τῶν λοιπῶν, ἀλλ' ἔλεγεν
 ἐν γένει, «ἐματαιολογήσατε τολμήσαντες εἰπεῖν μάταια τὰ
 ἀγνωσθέντα, ἐλαλήθη γὰρ ἐκ τοιούτων μεγάλων Πατριαρχῶν.
 Γινώσκεις σύ τε αὐτὸς καὶ πᾶσα ἡ ὑφήλιος, ὅτι τῇ τοῦ Θεοῦ
 βοηθείᾳ πάντε πατριαρχικαὶ καθέδραι οὐδέποτε πλανῶνται
 κατὰ τὴν πίστιν· ὀφείλεις ἄρα ἀποδέξασθαι τὰς ἀποφάσεις
 αὐτῶν.» (Φλευρῆς βιβλ. LI, κεφ. 29, 32, 34, 35.)

Μετὰ πολλὰς συζητήσεις ὑπὲρ καὶ κατὰ τοῦ Φωτίου, ὕταν
 ὁ Ἐπίσκοπος Καισαρείας ἤρξατο βεβαιοῦν τὸν Βασιλέα, ὅτι ὁ
 Πατριάρχης Ἰγνατίος ἔδωκε τέλος τὴν παραίτησιν αὐτοῦ ἐκ
 τοῦ θρόνου, οἱ ληγάτοι ἀποτόμως εἶπον, ὅτι οἱ καθαιρεθέντες
 ὑπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας δὲν ἔχουσιν οὐδὲ τὸ δικαίωμα
 τοῦ ὁμιλεῖν ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ ἠρώτησαν τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ
 Φωτίου, τίς ἐξ αὐτῶν ἐχειροτονήθη ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου; Τρεῖς
 τῶν Ἐπισκόπων ἐξῆλθον, καὶ αὐτοὺς πάλιν ἠρώτησαν οἱ λη-
 γάτοι, ἂν θέλωσι νὰ υπογράψωσι τὸν Ῥωμαϊκὸν λίβελλον —
 «Μὴ γένοιτο, ἀπήντησαν οὗτοι, καὶ ἐὰν ὁ Ἄναξ διατάξῃ, ἡμεῖς
 θέλομεν εἰπεῖ τὴν ἀλήθειαν, πῶς τὰ πάντα συνέβησαν.» — Οἱ
 ληγάτοι διέταξαν νὰ ἀπομνημονθῶσιν αὐτοὶ ὡς παρακούσαντες
 τῇ συνόδῳ, ἐξέβηλλον ἐπίσης καὶ τὸν Ζαχαρίαν, ἀνθιστάμενον
 αὐτοῖς ὑπὲρ τοῦ Φωτίου· — πάντα ταῦτα ὁμῶς καταφθάνονται
 ἐν ταῖς πράξεσι, ταῖς συλλεχθεῖσαις παρὰ τοῦ Ἀναστασίου διὰ
 τοὺς Ῥωμαίους.

Ἐπὶ τῆς ἐβδόμης συνεδριάσεως προσεκλήθη πάλιν ὁ Φώτιος,
 μετὰ τοῦ Γρηγορίου Συρκακούσης καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ· ἐρω-
 τησάντων δὲ τῶν κριτῶν· «ἂν θέλῃ νὰ μετανοήσῃ,» ἐπερώ-
 τησε καὶ οὗτος αὐτοὺς «ἐὰν μετενόησαν αὐτοὶ καὶ θέλωσι νὰ
 μεταβάλῃσι τὴν ἄδικον αὐτῶν κρίσιν· αὐτὸς δὲ, οὐδὲν ἔχει
 ἀπαντᾶν πρὸς τὰς συκοφαντίας.» Οἱ δὲ σὺν αὐτῷ Ἐπίσκοποι,
 εἶπον παρόρησά· «ὅτι οὐ μόνον οἱ ἐκ Ῥώμης καὶ Ἱεροσολύμων
 ἀπεσταλμένοι ἀλλὰ καὶ Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ ἐὰν ἐκόμιζεν αὐτοῖς

ἐναντίον τι τῶν κανόνων, οὐδέποτε ὑπάρχουσιν· καὶ ὅτι δὲν ἀφῆ-
καν αὐτοὺς ἐλευθέρους νὰ ἀπολογηθῶσιν, καὶ τοι οὐκ ὀλίγον
παρκαλέσαντας.» Τότε, μετὰ τὰς τελευταίας παραινέσεις,
ἐξεφωνήθησαν ἀναθέματα κατὰ τοῦ Φωτίου, Γρηγορίου καὶ τῶν
ὁπαδῶν αὐτῶν, καὶ παρεδόθησαν τῷ πυρὶ αἱ κατὰ τοῦ Πάπα
Νικολάου συνοδικαὶ πράξεις τοῦ Φωτίου, ὑπεβλήθησαν δὲ εἰς
μετάνοιαν καὶ οἱ κατὰ τοῦ Ἰγνατίου μάρτυρες, οἱ δὲ τοποτη-
ρηταὶ τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν, οἱ ὑπὸ τοῦ Φωτίου προσ-
κληθέντες εἰς τὰς πρώην συνόδους, δὲν ἀνεγνωρίσθησαν γνή-
σιοι, ὁμολογῆσαντες ὅμως τὸ ἐαυτῶν πταῖσμα παρέδωκαν καὶ
οὗτοι τὸν Φώτιον τῷ ἀναθέματι ἀναβοήσαντες· «δυνάμεθα νὰ
ἐναντιωθῶμεν εἰς τὴν ἀπόφασιν τοσούτῳ μεγάλῃς Συνόδου;» —
(ἡ Σύνοδος δὲ συνίστατο κατ' ἀρχὰς ἐξ 28 Ἐπισκόπων.)

Μετὰ τὸ τέλος τῆς συνόδου ἀπησχόλησεν αὐτοὺς τὸ περὶ
Βουλγαρίας ζήτημα, εἰς τίνα δηλονότι πρέπει νὰ ἀνήκῃ ἡ νέα
αὕτη ἐπαρχία· ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Βασιλεὺς τῆς Βουλγαρίας ἔπεμψε
νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τούτου εἰς Κωνσταντινούπολιν· οἱ Ληγάτοι
τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς συνήλθον μετὰ τοῦ Βασιλέως
καὶ τοῦ Πατριάρχου, πρὸς συζήτησιν τῆς σπουδαίας ταύτης
ὑποθέσεως, ἔσον δὲ καὶ ὑπερασπίζοντο οἱ Ῥωμαῖοι τὰ δίκαια
τῆς ἐαυτῶν Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ὁρίων τῆς ἀρχαίας Ἰλλυρίας,
ἣν κατέλαβον οἱ Βούλγαροι, ἔσον καὶ ἐπροφασίζοντο ὅτι δὲν
ἔχουσιν ὁδηγίας, καὶ ὑπεστήριζον ὅτι τοιοῦτον ζήτημα πρέπει
νὰ ἀφεθῇ εἰς τὴν τελειωτικὴν ἀπόφασιν τοῦ Πάπα, — πάντες
οἱ Ἀνατολικοὶ ἀπεφάσισαν ὑπὲρ τῆς καθέδρας τῆς Βασιλευού-
σης, διότι ἡ χώρα αὕτη ἀνήκεν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Αυτοκρα-
τορίαν καὶ οἱ πρῶτοι ἐν αὐτῇ ἱερεῖς ἦσαν Ἕλληνες, καὶ οὐχὶ
Ῥωμαῖοι. Περὶ δὲ τῆς μετριοπροσύνης τῶν ληγάτων τοῦ Πάπα
δύναται τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῆς ἀπαντήσεως αὐτῶν πρὸς τοὺς πα-
τριαρχικοὺς τοποτηρητάς. «Ἡ Ἀποστολικὴ καθέδρα, εἶπον,
οὐδένα ἐξ ὑμῶν ἐξελέξατο κριτὴν τῆς ἐαυτῆς ὑποθέσεως, διότι
ὑμεῖς ὑπόκεισθε αὐτῇ, αὕτη μόνη ἔχει τὸ δικαίωμα τοῦ κρίνειν

ἄπασαν τὴν Ἐκκλησίαν, τούτου δ' ἕνεκα καὶ ἡμεῖς ἀφίμεν αὐτῇ τὴν τελειωτικὴν ἀπόφασιν. Ὅσον δὲ περὶ τῆς ὑμετέρας γνώμης, ἡ Ἀποστολικὴ καθέδρα περιφρονεῖ αὐτὴν τοσοῦτον εὐκόλως, ὅσον εὐκόλως ὑμεῖς ἐκφράζετε αὐτήν.» (Φλευρῆς βιβλ. LI, κεφ. 18.)

Διὰ τοῦ ἐπιλόγου τούτου δὲν ἐπεραιώθη ἡ περὶ τῶν Βουλγάρων ὑπόθεσις, ἃν καὶ ὁ Βασιλεὺς αὐτῶν ἀπέπεμψεν ἐκ τῆς χώρας αὐτοῦ μετὰ μεγάλων δώρων τὸν Ῥωμαῖον Ἐπίσκοπον Γριμοάλδην καὶ πάντας τοὺς πρεσβυτέρους, οἵτινες ὑπώπτενον αὐτὸν ὡς ἐξαγορασθέντα, καὶ ἐδέχθη τὸν Ἕλληνα Ἱεράρχην μετὰ παντὸς τοῦ κλήρου, ὅστις ἐστερεώθη ἔκτοτε ἐντὸς τοῦ κράτους αὐτοῦ — οἱ Πάπαι ὅμως δὲν ἔμενον ἥττοιχοι. Ὁ Ἀδριανὸς γράφων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, παρεκάλει αὐτὸν ἵνα ὑποχρεώσῃ τὸν Πατριάρχην Ἰγνάτιον νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τῆς διοικήσεως τῆς χώρας ταύτης, ἐφοβέριζε δὲ ἀφορισμὸν κατὰ τοῦ Ἰγνατίου καὶ καθαίρεσιν τῶν σταλέντων παρ' αὐτοῦ Ἐπισκόπων. Ὁ δὲ διάδοχος Ἀδριανοῦ τοῦ Β', πρόωγν ληγάτος αὐτοῦ εἰς τὴν Σύνοδον, χειροτονηθεὶς καὶ ὀνομασθεὶς Ἰωάννης Η', ἠπεῖλει φανερώς τὸν Ἰγνάτιον ὅτι, ἐάν, δύο μῆνας μετὰ τὴν παραλαβὴν τοῦ γράμματος αὐτοῦ, δὲν παραιτηθῇ ἀπὸ τῆς διοικήσεως τῆς Βουλγαρίας, ἀποσύρων ἐκεῖθεν καὶ τοὺς Ἐπισκόπους αὐτοῦ, τότε στερήσῃ αὐτὸν τῆς κοινωνίας τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· ἐάν δὲ καὶ πάλιν ἐπιμένῃ, τότε στερηθήσεται καὶ τοῦ πατριαρχικοῦ ἀξιώματος, ὅπερ ἔλαβεν ἐλέει τοῦ Πάπκ. Οὕτως ἡ ὑπόθεσις ἦτο οὐχὶ πλέον περὶ τῆς κανονικῆς ἐκλογῆς τοῦ Ἰγνατίου, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς Βουλγαρίας, ὃ δὲ θάνατος ἐλύτρωσε τὸν γέροντα ἀπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀπειλῶν. Τελευτήσας ἡσυχῶς ἀπῆλθε μετὰ πολυτάραχον ἱεραρχίαν, καὶ ἦν, ἐάν ἐνίοτε παρεσύρετο ὑπὸ ἐξαισίου ζήλου, πάντοτε ὅμως διατήρει τὴν ἀληθινὴν πίστιν, καὶ διὰ τὸ ἄμεμπτον τοῦ βίου αὐτοῦ προσετέθη εἰς τὸν χορὸν τῶν Ἀγίων. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LI, κεφ. 16, 18.)

Πόσον δὲ δεινὴ ἦτο ἡ εἰρκτὴ διὰ τὸν Φῶτιον, καὶ μάλιστα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη, δύναται πᾶς τις νὰ κρίνῃ ἐκ τῆς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἐπιστολῆς αὐτοῦ. « Ἄκουσον, ὦ φιланθρωπάτατε Βασιλεῦ! οὐ παραβάλλομαι νῦν παλαιὰν φιλίαν· οὐ φρικώδεις ὄρκους καὶ συνθήκας· οὐ χρίσμα καὶ χειροθεσίαν βασιλείας· οὐχ ὅτι ταῖς ἡμετέραις χερσὶ προσίων, τῶν φρικτῶν καὶ ἀχράντων μετεῖχες μυστηρίων· οὐδὲ τὸν δεσμὸν, ᾧ ἡ τοῦ καλοῦ παιδὸς υἱοθεσία συνέδησεν· οὐδὲν τούτων λέγω· ἀλλὰ τὰ κοινὰ τῶν ἀνθρώπων προτείνω σοι δίκαια. Πάντες γάρ, καὶ βαρβάρων καὶ Ἑλλήνων, οὓς μὲν θανάτου κρίνουσι, τοῦ βίου ἐξάγουσιν· οὓς δὲ ζῆν ἐῷσι, λιμαρχονίᾳ καὶ μυρίοις ἄλλοις κακοῖς θανεῖν οὐ βιάζονται· ἡμεῖς δὲ βίον βιοῦμεν θανάτου πικρότερον· ἡχμαλωτίσμεθα πάντων ἐσπερήμεθα· συγγενῶν, ὑπηρετῶν, συνήθων, πάσης ἀπλῶς ἀνθρωπίνης θεραπείας. Καί τοιγε Παῦλος ὁ θεῖος, περιαγόμενος δέσμιος, τῆς ἀπὸ τῶν γνωρίμων καὶ συνήθων θεραπείας ἀπολαύειν οὐκ ἐκωλύετο· ἀλλὰ καὶ τοι τὴν ἐπὶ θανάτῳ ἀγόμενος, ἀνθρωπίνης καὶ παρὰ τῶν μισοχρίστων ἐθνικῶν ἐτύγχανεν ἡμερότητος. Ἀλλ' ἴσως ὁ μικρὸς χρόνος, εἰ καὶ μὴ ἀρχιερεῖς Θεοῦ, ἀλλ' οὖν γέ τινας κακούργους, τοιαῦτα δείκνυσι πεπονθότας· ἀλλ' ὅτι ἐσπερήθημεν καὶ βιβλίων, καινῶν τοῦτο καὶ παράδοξον, καὶ νέα καθ' ἡμῶν ἐπινενοημένη τιμωρίᾳ· ἵνα τί γίνεται; ἵνα μὴ ἀκούωμεν μηδὲ λόγον Κυρίου. Μὴ γένοιτο ἐπὶ τῆς σῆς βασιλείας ταύτην τὴν ἀρὰν πληρωθῆναι, ὅτι ἔσται ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις λιμὸς ἄρτου, καὶ λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου. Διὰ τί γὰρ ἡμῶν ἀφηρεῖται τὰ βιβλία; Εἰ μὲν γάρ τι ἀδικοῦμεν, πλείονα ἔδει δοθῆναι, καὶ δὴ καὶ τοὺς διδάσκοντας, ἵνα καὶ ἀναγινώσκοντες μάλλον ὠφελώμεθα, καὶ ἐλεγχόμενοι διορθώμεθα. Εἰ δὲ μηδὲν ἀδικοῦμεν, τί ἀδικούμεθα; Οὐδεὶς τοῦτο τῶν Ὀρθοδόξων οὐδ' ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων τῶν ἡ αἵρετικῶν πέπονθεν. » — Φέρων δὲ εἰς παράδειγμα τὸν Ἀθανάσιον, τὸν Χρυσόστομον, τὸν Νικηφόρον, παραπονεῖται ἔτι, ὅτι κατέστρεψαν τὰς Ἐκκλησίας καὶ τὰ νοσοκομεῖα τὰ

τὰ παρ' αὐτοῦ οἰκοδομηθέντα, ὡς ἐὰν ἤθελον νὰ βλάψωσι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀφαιροῦντες ἀφ' ἐνὸς τὰ βιβλία, δι' ὧν ἡδύνατο νὰ διδάσκηται, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ μέσα τῆς ἐξαγορᾶς τῶν ἐκ-
 του ἁμαρτιῶν, εἶτα δὲ ἐπιφέρει ταῦτα, «Σκόπησον, ὦ Βασιλεῦ,
 ταῦτα κατὰ σεαυτόν· καὶ εἰ μὲν ἀθωοῖ σε τὸ σὸν συνειδὸς,
 πρόσθε· καὶ ἕτερα καθ' ἡμῶν, ἂν ἄρα τι καὶ παραλέλειπται.
 Εἰ δὲ καταδικάζει, μὴ ἀναμείνης τὴν ἐκείθεν καταδίκην, ὅτε
 καὶ ἡ μεταμέλεια ἄχρηστος. — Μνήσθητι ὅτι ἄνθρωπος εἶ,
 καὶ βασιλεύης· μνήσθητι ὅτι σάρκα περικείμεθα τὴν αὐτὴν,
 καὶ βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται, καὶ τῆς αὐτῆς κοινωνοῦμεν φύσεως·
 μνήσθητι ὅτι κοινὸν Δεσπότην ἔχομεν καὶ Πλάστην, καὶ κοινὸν
 Κριτὴν. — Οὐκ αἰτοῦμεν θρόνους, οὐ δόξαν, οὐκ εὐημερίαν,
 οὐκ εὐπάθειαν· ἀλλ' ἐκεῖνα αἰτοῦμεν, — ἃ καὶ βάρεθοι τοῖς
 δεσμίοις καὶ αἰχμαλώτοις παρέχουσι, — Τί οὖν αἰτοῦμεν; ἢ
 ζῆν μὴ χυλεπωτέραν θανάτου ζωὴν, ἢ θάπτον ἀπαλλαγῆναι
 τοῦ σώματος.» —

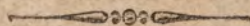
Τοιαύτας πικρὰς περιστάσεις περιέγραφεν ὁ Φώτιος καὶ ἐν
 μακρᾷ ἐπιστολῇ πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους τοὺς διαμείναντας πι-
 στούς αὐτῷ, ἐν ᾗ ἐδικαιολογεῖτο κατὰ τῶν προσαπτομένων
 αὐτῷ συκοφαντιῶν περὶ ὑποτιθεμένης προδοσίας τῆς Ἐκκλη-
 σίας. Ὡς καλλίστην δ' ἀπόδειξιν τῆς εὐθύτητος αὐτοῦ καὶ ὡς
 φανερόν θαῦμα, ὅπερ, κατὰ τοὺς λόγους αὐτοῦ, μόλις δύνανται
 νὰ πιστεύσωσιν οἱ σύγχρονοι, πολλῶ δὲ ἦττον οἱ ἀπόγονοι,
 ἀναφέρει, ὅτι ἐν μέσῳ τοσούτῳ φοικτῆς τρικυμίας, τοιαύτης
 συγχύσεως καὶ μεταβολῆς τῶν περιστάσεων, οὐδεὶς τῶν μικρῶν
 ἢ μεγάλων, ἀπλῶν ἢ πεπαιδευμένων, διασήμεν διὰ τοῦ βίου
 αὐτῶν καὶ διὰ τῶν δογμάτων, Ἐπισκόπων μικρᾶς πόλεως ἢ
 πρωτεύουσος ἐν ἐπαρχίᾳ, ἀπεχωρίσθη ἀπ' αὐτοῦ ἢ παρεσύρθη
 ὑπὸ τῆς φορᾶς τῶν ταραχῶδων ἐκείνων περιστάσεων.» (Photii
 epistola 174.)

«Καὶ πρέπει νὰ δημολογήσωμεν ἔλεγεν ὁ Δυτικὸς ἱστορικὸς
 Φλευρῆς, ὅτι μόνον ἐκατὸν Ἐπίσκοποι, χειροτονηθέντες ὑπὸ τοῦ

Μεθοδίου ἢ Ἰγνατίου ὑπεγράφησαν εἰς τὴν σύνοδον κατὰ τοῦ Φωτίου· ὁ Φώτιος δὲ ἐγνώριζε νὰ κρατῇ περὶ ἑαυτὸν πάντας ὅσους αὐτὸς ἐχειροτόνησε, πλείονας τῶν τριακοσίων ὄντας.» — Τοιαύτη μαρτυρία εἶναι λίαν σπουδαία, καὶ πρέπει νὰ ὑποτεθῇ, ὅτι πολὺ συνετέλεσαν εἰς τοῦτο οἱ φιλόδοξοι σκοποὶ τῶν Ῥωμαίων, καθ' ὧν ἐπάλας γενναίως ὁ Φώτιος, διότι ἐν αὐτῷ εἶδεν ἅπασα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τὸν πρόμαχον αὐτῆς. Ἡ ἐπιστροφή αὐτοῦ, μετὰ ἐνδεκαετῇ ἐξορίαν, ἐγένετο κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Ἰγνατίου, ὅτε αὐτός ἔλαβε τὸ ἀπειλητικὸν γράμμα τοῦ Πάπα Ἰωάννου· ὑποτίθεται ἔτι, ὅτι οὐχὶ ἡ κολακκευτικὴ γενεαλογία ἐκ τοῦ Ἀρμενίων Βασιλέως· Τηριδάτου, ὅπερ, ὡς βεβαιοῖ Νικήτας ὁ Παφλαγών, ἐπενόησεν ὁ Φώτιος καὶ ἔρριψε κρυφίως εἰς τὴν βασιλικὴν βιβλιοθήκην, ἐχρησίμευσεν πρὸς ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ, οὐδ' ἡ φίλια αὐτοῦ μετὰ τοῦ μάγου Σανταβρινοῦ, σαλεύσαντος δῆθεν τὸν νοῦν τοῦ Αὐτοκράτορος· ἀλλὰ τὸ ἔσχατον γῆρας τοῦ Ἰγνατίου καὶ τὸ δυσχερὲς τῶν μετὰ τῆς Ῥώμης σχέσεων παρεκίνησαν Βασίλειον τὸν Μακεδόνα ἐγκαίρως νὰ ἐπαναγάγῃ τὸν Φώτιον ἐκ τῆς ἐξορίας αὐτοῦ καὶ ἄνευ ἀναβολῆς νὰ ἐγκαθιδρύσῃ αὐτὸν ἐπὶ τῆς καθέδρας τῆς Βασιλευούσης, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰγνατίου, ἵνα περιφρουρηθῇ κατὰ τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀπαιτήσεων. Αἱ δ' ἀκόλουθοι συκοφανταίαι τοῦ Νικήτα, τοῦ Στυλιανοῦ καὶ Συμεῶνος τοῦ Λογοθέτου περὶ τῶν σκληροτήτων τοῦ Φωτίου πρὸς τοὺς περὶ τῶν πρώην Πατριάρχην, εἰσὶν ἀνάξιαι προσοχῆς. (Ἱστορ. Φλευρῇ βιβλ. III, κεφ. 20. Vita Ignat. T. 23. pag. 542.)

Στυλιανὸς δὲ ὁ Νεοκαισαρείας γράφει, μετὰξὺ τῶν λοιπῶν, ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάπαν Στέφανον ἐπιστολῇ, ὅτι δῆθεν ὁ Πατριάρχης Φώτιος ἀπέστειλε κρυφίως δολοφόνους, ἵνα ἀφαιρέσωσι τὴν ζωὴν τοῦ Ἰγνατίου, ἄγοντος ἤδη τὸ 80 ἔτος, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον ἔτι ἔπρεπε νὰ περιμείνῃ· ὅτι διὰ μαγειῶν καὶ γοητειῶν ἔστυρε πρὸς ἑαυτὸν τὸν Αὐτοκράτορα καὶ πάλιν

ὁπεχρέωσε δι' ἀπειλῶν τοὺς ληγάτους τοῦ Πάπα, Παῦλον καὶ Εὐγένειον, ἀπεσταλμένους ὄντας πρὸς τὸν προκατόχον αὐτοῦ, ἵνα ἀναγνωρίσωσιν αὐτὸν Πατριάρχην· ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀπίθανον, διότι ὁ Πάπας Ἰωάννης τοὺς αὐτοὺς ληγάτους ἀπέστειλεν ἔπειτα εἰς τὴν Σύνοδον τοῦ Φωτίου· καὶ ὅτι δῆθεν δι' ἀπάτης ἐβίασε τοὺς Μητροπολίτας νὰ ὑπογράψωσι τὸ γράμμα περὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ. Ἀλλὰ τίνος ἕνεκα νὰ ἀπατήσῃ αὐτοὺς, ὅταν, μετὰ τινὰς μῆνας, 400 Ἐπίσκοποι ἐκουσίως συνῆλθον διὰ τὴν Σύνοδον ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ μάλιστα καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐξορίας αὐτοῦ πλείονες τῶν 300 Ἐπισκόπων δὲν διέλυσαν τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν; Τοιαύτη εἶναι ἡ ἀλήθεια τῶν ἐχθρῶν τοῦ Πατριάρχου, ἐφ' ἧς ὅμως θεμελιοῦνται οἱ δυτικοὶ αὐτοῦ κατήγοροι· ἡ δ' ἐπιστολὴ τοῦ Στυλιανοῦ ἐγράφη μετὰ τὴν δευτέραν καθάρεισιν τοῦ Φωτίου, καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Αὐτοκράτορος Λέοντος, ζητοῦντος νὰ δικαιολογηθῇ διότι κατεβίβασε τὸν Πατριάρχην, ἵνα δώσῃ θέσιν τῷ νεωτέρῳ αὐτοῦ ἀδελφῷ Στεφάνῳ. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LIII, κεφ. 51, 52.)

ΣΤ'.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΦΩΤΙΟΥ.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΗ

ΟΓΔΟΗ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ.

Ὁ Πάπας Ἰωάννης, εὐρισκόμενος εἰς λίαν δυσχερεῖς περιστάσεις, ἕνεκα τῶν φρικτῶν εἰσδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ τύχῃ τῆς βοηθείας τοῦ ἰσχυροῦ Αὐτοκράτορος, οἷος ἦτο Βασίλειος ὁ Μακεδών, δὲν ἀπέβριψε τὸν Φώτιον, ὡς οἱ αὐτοῦ προκατόχοι ἤλπιζε δὲ ὅτι, δεικνύων τοιαύτην συγκατάθεσιν πρὸς τὴν πρώτην καὶ μὴ ἐντελῶς κανονικὴν αὐτοῦ ἐκλογὴν, κερδίσει καὶ τὴν περὶ τῆς Βουλγαρίας ὑπόθεσιν, ὅπερ φαίνεται ἐκ τῶν ὁδηγίων, αἱ ἔδωκε πρὸς τοὺς ληγάτους, καὶ ἐκ τῆς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα ἐπιστολῆς αὐτοῦ. Διότι, ὡς γράφει, βλέπων τὸ ὁμόφυχον πάντων τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν Ἐπισκόπων, καὶ αὐτῶν μάλιστα τῶν ὑπὸ τοῦ Ἰγνατίου προχειρισθέντων, πρὸς ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου, συναινέι ὑποχωρῶν εἰς τὰς περιστάσεις, ἀκολουθῶν τὰ πρῶτα παραδείγματα τῆς ἐπὶ τῶν Συνόδων συγκαταβάσεως, ἐπὶ συμφωνίᾳ ὅμως, νὰ μὴ ἔχῃ ὁ Φώτιος οὐδεμίαν ἐπιβρόχην ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας, νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν ἐπὶ συνόδου, καὶ νὰ δεχθῇ ἐν τῇ αὐτοῦ κοινωνίᾳ πάντας τοὺς Ἐπισκόπους τοῦ Ἰγνατίου, οὓς ὁ Πάπας ἐκήρυξεν ἀφωρισμένους, ἐὰν μὴ συναινέσωσι νὰ ἀναγνωρίσωσι τὸν Φώτιον, καὶ ἔγραψε περὶ τούτου πρὸς τοὺς τρεῖς κυριώτερους αὐτοῦ ἀντιπάλους, τὸν Μητροφάνη, τὸν Στυλιανὸν καὶ τὸν Ἰωάννην. — Τοὺς δὲ δύο πρώτους αὐτοῦ ληγάτους, οἷς

προσέθηκε καὶ τρίτον, τὸν πρεσβύτερον Πέτρον, διέταξε ν' ἀφο-
ρίσῃσι πάντας τοὺς ἀποφεύγοντας τὴν μετ' αὐτῶν καὶ τοῦ
Φωτίου κοινωνίαν, αὐτὸν δὲ τὸν Φώτιον νὰ παρακαλέσωσιν
ἐνώπιον πάσης τῆς Συνόδου, ὅπως μὴ ἐπεμβαίῃη ποσῶς εἰς τὰ
τῆς Βουλγαρίας μηδὲ νὰ χειροτονήσῃ τινὰ εἰς τὴν ἐπαρχίαν
ταύτην. Ἐπὶ τοιαύτῃ συμφωνίᾳ ἅπασαι αἱ κατ' αὐτοῦ ἐν τε
τῇ Ῥώμῃ καὶ τῇ Βασιλευσούσῃ γενόμεναι Σύνοδοι, ἔμελλον νὰ
λογίζωνται ὡς μὴ ὑπάρξασαι, ἡ δ' ἀπόφασις αὕτη ὑπεγράφη
ὑπὸ 17 Ἐπισκόπων ἐν Ῥώμῃ ἐνώπιον τοῦ Πάπα.

Τότε συνήλθε κατὰ τὸ 879 ἔτος, προεδρεύοντος τοῦ Φωτίου,
πολυάριθμος Σύνοδος ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐν τῷ ναῷ τῆς
Ἀγίας Σοφίας, συγκροτουμένη ἐκ 383 ὑπεξουσίων αὐτοῦ Ἐπι-
σκόπων, ὅπερ δεικνύει τὴν ἔκτασιν τῆς τότε ἐπαρχίας τῆς
Κωνσταντινουπόλεως, ἐκ παπικῶν ληγάτων, καὶ ἐκ τοποτη-
ρητῶν πῶν λοιπῶν πατριαρχικῶν θρόνων. Ὁ πεπαιδευμένος
Ἐπίσκοπος Κεφαλληνίας, Ἠλίας ὁ Μηνιαῖτης, ἐν τῇ βίβλῳ
αὐτοῦ, ἣτις καλεῖται «Πέτρα σκανδάλου,» λέγει, ὅτι τὴν ἐπι-
τομὴν τῆς Συνόδου ταύτης διεφύλαξε τοῖς ἀπογόνους ὁ Ἰωάν-
νης Βέκκος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, ἐν τῷ περὶ ἐκ-
κλησιαστικῆς εἰρήνης λόγῳ αὐτοῦ, ἀπαριθμῶν 7 πράξεις ταύ-
της, αἵτινες ἐπίσης εὐρίσκονται ἐν τῷ Β' τόμῳ τῶν Πανδεκτῶν
καὶ ὅτι, πλὴν τούτου, ὑπάρχουσιν ἔτι χειρόγραφα, μᾶλλον ἐκ-
τεταμένα, ἀλλὰ μὴ σύμφωνα περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πράξεων
πρὸς τὰ τοῦ Βέκκου, ὡς περὶ τούτου μνημονεύει καὶ ὁ Γου-
λιέλμος Κάθε ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (φ. 303).
Ὁ δὲ πεπαιδευμένος δυτικὸς ἱστορικὸς Φλευρῆς γράφει, ὅτι αἱ
πράξεις τῆς Συνόδου ταύτης δὲν ἦσαν ἔτι ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐ-
τοῦ τύποις ἐκδοδομένοι, ἀλλ' ὅτι ὁ φιλομαθὴς Γ. Βαλιούζης
ἔλαβεν ἐκ Ῥώμης πιστὸν τούτων ἀντίγραφον, ὅπερ ἐκοινοποίησε
πρὸς αὐτὸν, καὶ φαίνεται ὅτι δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς
ἀξιόπιστον τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Φλευρῆ, παραβάλλοντες αὐτὸ
ἐνίοτε πρὸς τὴν ἐπιτομὴν τοῦ Μηνιαῖτου· διότι, ἐὰν οἱ δυτικοὶ

ἀπεφάσισεν νὰ εἰπωσι τὴν ἀλήθειαν, αὕτη δὲν ἐπιδέχεται ὑποψίαις, τῆς Συνόδου μὴ οὔσης εὐμενοῦς πρὸς τὴν Ῥώμην. Ὁ Φλευρῆς ὁμῶς μεμψιμοιρεῖ λέγων, ὅτι δῆθεν ἡ ἐπιστολὴ καὶ αἱ ὁδηγίαι τοῦ Πάππ ἦσαν διεφθαρμέναι εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ἐνθα ἀπηρεῖτο ἡ παρὰ τοῦ Φωτίου αἴτησις τῆς συνοδικῆς συγχωρήσεως, συμπεραίνει δὲ περὶ τῆς βλάβης ταύτης ἐκ τοῦ ὅτι ἡ ἀπαίτησις τοῦ Πάππ δὲν ἐξεπληρώθη ἐπὶ τῆς Συνόδου. Τοῦναντίον ὁμῶς φαίνεται πιθανώτερον ὅτι, καὶ χωρὶς τῆς βλάβης τῶν γραμμάτων, ἀνεβλήθη κατὰ θέλησιν τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας τοιαύτη ἄτοπος ταπεινώσις τοῦ προϋσταμένου αὐτῆς ἐνώπιον ἀπάσης τῆς Συνόδου. (Ἱστορ. Φλευρῆ β:βλ. LIII, κεφ. 2.)

Ἐπὶ τῆς πρώτης συνεδριάσεως, μετὰ τὰς συνήθεις ἀμοιβαίας προσαγορεύσεις τῶν τε ληγάτων καὶ τοῦ Πατριάρχου, ὁ Χαλκηδόνος Ζαχαρίας, αὐτὸς ἐκεῖνος, ὃν ἐπὶ Ἰγνατίου ἐξέβαλον τῆς Συνόδου, εἶπεν ὅτι αἰτία πάντων τῶν κακῶν τοῦ Φωτίου ἦτο ἡ βαθεῖα γνῶσις τῶν Θεῶν Γραφῶν καὶ πάσης τῆς ἐγκυκλίου μαθήσεως περὶ τὰς ἐπιστήμας, ἥτις ἐπέσυρε κατ' αὐτοῦ φθόνον καὶ καταδιωγμόν. Ἐλεγε προσέτι, ὅτι ἡ σύνοδος συνεκαλέσθη ἕνεκα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, καὶ οὐχὶ ἕνεκα τῆς Ἀνατολικῆς, ἥτις ἐφύλαξε τὴν σύμπνοιαν καὶ ὁμοφροσύνην μετὰ τοῦ Πατριάρχου· αὐτὸ τοῦτο ἐπανελάβε καὶ ἅπασα ἡ Σύνοδος, ἐξηγοῦσθ, ὅτι οἱ μὲν πλεῖστοι οὐδέποτε διέκοψαν τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν, ἄλλοι δὲ τινες ἠνώθησαν ἀκολούθως. Ἡ συνεδρίασις ἐτελείωσε διὰ τοῦ πολυχρονισμοῦ τῶν Ἀγιωτάτων Πατριαρχῶν Φωτίου καὶ Ἰωάννου· καὶ οὕτως εἰς πάντας τοὺς πολυχρονισμοὺς τὸ ὄνομα τοῦ Φωτίου προηγεῖτο τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰωάννου, τοῦτο δὲ δὲν συνεφώνει παντελῶς πρὸς τὴν ἰδέαν περὶ τῆς παπικῆς κυριαρχίας, ἐὰν καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ ἐνόουν αὐτὴν καθὼς οἱ Δυτικοί.

Ἐπὶ τῆς δευτέρας συνεδριάσεως ἀνεγνώσθησαν αἱ τοῦ Πάππ ἐπιστολαὶ διεφθαρμέναι, ὥς ὑποτίθησιν ὁ Φλευρῆς, πιθανῶς

κατὰ συναίνεσιν τῶν ληγάτων, διότι καὶ οὗτοι ἤκουον αὐτὰς ἀναγινωσκομένας χωρὶς τινος ἀντιρρήσεως. Ἡ Σύνοδος ἀπήντησεν, ὅτι παραδέχεται πᾶν τὸ ἀφορῶν τὴν Ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην, ἐκτὸς ὧσων ἀναφέρονται εἰς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὴν ἐπαρχίαν αὐτοῦ, τουτέστι τὴν Βουλγαρίαν. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐρωτήσεων τῶν ληγάτων περὶ Βουλγαρίας, ὁ Φώτιος ἀπήντησεν, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς αὐτοῦ εἰς τὸν θρόνον, οὐδένα ἔτι χειροτόνησεν εἰς τὴν χώραν ταύτην. Ὁ δὲ Κμισαρείας Προκόπιος προσέθηκεν· «ἐλπίζομεν εἰς τὴν εὐσπλαγγίαν τοῦ Θεοῦ, καὶ εἰς τὴν ἀγίαν εὐχὴν τοῦ Δεσπότη καὶ Ἀρχιερέως ἡμῶν, ὅτι πάντα τὰ ἔθνη ὑποταγῇναι ἔχουσι τῷ εὐσεβεῖ κράτει τῶν Θεοπροβλήτων καὶ μεγάλων βασιλέων ἡμῶν καὶ τούτου γενομένου, τότε, ὡς κελεύει ἡ κραταιοτάτη αὐτῶν βασιλεία, ποιεῖ τακτικὰ τινα, καὶ ἀποδίδωσιν ἐκάστῳ τὰς οἰκείας ἐνορίας ἀκαινοτομήτους, τῆς κατὰ καιροὺς συνεπιψηφίζομένης Συνόδου, καθὼς ἂν ἡ θεία αὐτοῦς καθοδηγήσει βουλή.» τὸ αὐτὸ δὲ ἐπανέλαβε καὶ ἡ Σύνοδος, θεωροῦσα τὴν ὑπόθεσιν ταύτην οὐχὶ πνευματικὴν, ἀλλὰ πολιτικὴν, καὶ ἐδικαίωσεν ἐπίσης τὰς πρώτας πράξεις τοῦ Πατριάρχου. Αὐτὸς δὲ ὁ Φώτιος διηγήθη γεγονότα ἄλλα πολλῆς προσοχῆς, ἅτινα ἐπεβεβαίωεν ἡ Σύνοδος διακρίπτουσα πολλάκις τὸν λόγον αὐτοῦ· «οὐδέποτε τοῦ θρόνου τούτου ἐν ἐπιθυμίᾳ γέγονα — διὰ τοῦτο γὰρ καὶ πρῶτον μετὰ δακρύων μὲν πολλῶν, ἀναβολῆς δὲ παντοίας καὶ βίας ἀπαραιτήτου εἰς τουτονὶ τὸν ἀρχιερατικὸν ἀνήλθον θρόνον, τοῦ μὲν κατ' ἐκείνον τὸν καιρὸν βασιλεύοντος, τὸ τῆς ἀνάγκης ἀδυσώπητον ἐπάγοντος, ἔτι δὲ καὶ τῶν παραδυναστευόντων, οὐ μὲν ἀλλὰ καὶ τῶν ἀρχιερέων καὶ ἱερέων, ἐμοῦ μηδεὸς ἐν αἰσθήσει τῶν δρωμένων γινομένου, ταῖς δημοφώνοις φήταις καὶ ταῖς κοιναῖς χειρογραφφαῖς τὴν βασιλικὴν συνεπισχυόντων καὶ κρατούντων βίαν· — μετὰ δὲ ταῦτα, οἷς ὁ Θεὸς ἐπίσταται κρίμασιν, ἐξελλόντες τοῦ θρόνου, οὐχὶ θορυβεῖν τινὰς καὶ ἐμαυτῷ τοῦτον ἀναγκάσασθαι προσιλόμην — ἀλλ' ἐν εὐχαριστίᾳ τοῦ

Θείου διατελῶν ἑσπεργόν τε καὶ ἐνεκαρτέρουν, οἷς ἐκεῖνος ἔκρινε
 τε καὶ διωκονομήσατο, οὔτε θηρύβους ἀνακινῶν, οὔτε βασιλικὰς
 ἀκοὰς ἐνοχλῶν, καὶ οὔτε ἔρωσις τις ἐπεφύετό μοι τοῦ θρόνου,
 πλὴν ἀλλ' οὐδὲ βουλομένῳ τῆς ἐλπίδος ὑπελείπετο· ὁ δὲ τῶν
 παραδόξων Κύριος καὶ Θεὸς τοῦ ἐλέους — αὐτὸς τὸν ὑψηλὸν
 καὶ μέγαν βασιλέα ἡμῶν, οὐκ ἐφ' ἡμᾶς ἴσως, ἀλλ' ἐπὶ τὸν
 πολὺν καὶ ἀναρίθμητον τοῦ Χριστοῦ λαὸν, σπλάγχχνα ἐλέους
 καὶ οἰκτιρμῶν ἀναλαβεῖν παρασκευάσας, ἥδη πάντων τῶν καθ'
 ἡμᾶς ἐλπίδων, ὡς εἶπον ἀπειρηκότων, καὶ μήτε φίλον παρα-
 κλήσεως μεσιτευσάσης, μήτε τινὸς ἄλλης σπουδῆς ἢ μελέτης
 προσενηνεγμένης, ὑπόδοκῃσιν ὑπερορίας ἐκείνης ἡμᾶς κατενε-
 γκεῖν καὶ — ἐλέῳ πολλῷ καὶ μεγάλη δεξιώσει εἰσενεγκεῖν τῇ
 πόλει. Ἐπεὶ μὲν οὖν περιῆν τῷ βίῳ ὁ μακαρίτης Ἰγνάτιος —
 τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην πᾶσι τρόποις συσφίγγειν καὶ κρατύνειν
 διεμνηχανόμεθα, ἥτις γέγονεν, ἐν τῷ παλατίῳ παραγεγονότος·
 ἀλλήλων μὲν ταῖς ποσὶν ἄμφω προσπεσόντων, καὶ εἴ τι ἑκα-
 τέρῳ πρὸς τὸν ἕτερον διημάρτηται τῆς συγγνώμης τούτων ἀφ'
 ἑκατέρων ἀφελομένης· μετὰ δὲ τούτῳ νόσῳ κατακλιθέντος καὶ
 τὴν ἡμετέραν ἐπιζητήσαντος παρουσίαν, οὐχ ἅπαξ καὶ δις,
 ἀλλὰ καὶ πολλάκις ἐπισκεψάμενος αὐτὸν παρεγενόμεν· καὶ ὅσα
 μένειν ἐμοὶ δυνατόν, ἐκείνου τοῦτο ἀξιῶντος, ὑγιαίνειν τὴν νό-
 σον συνεβάλόμεν, ἔτι δὲ καὶ λόγος παρκαμυθίας ἐπάγειν ἰσχὺν
 ἔχει, καὶ τὴν ἀπὸ τούτου προσῆγον αὐτῷ θεραπείαν, ὥστε καὶ
 πολλὴν αὐτὸν τὰ τελευταῖα τὴν πρὸς ἡμᾶς πληροφορίαν δεξά-
 μενον, τοὺς οἰκαιοτέρους αὐτοῦ τῶν ἀνθρώπων εἰς τὰς ἡμετέρας
 χεῖρας παρθέσθαι, ὡς δὲ μετὰ τὴν ἐκδημίαν ἐκείνου προνοη-
 τὰς καὶ σωτήρας γενέσθαι. — Ἐπεὶ δ' ἐκεῖνος τῶν ἀνθρωπίνων
 μετέστη, αὐτίκα ὁ φιλόχριστος ἡμῶν Βασιλεὺς πρῶτα μὲν διὰ
 τινῶν μυστικωτέρων τῆς ἐμῆς ἐπεπειράτο γνώμης, εἶτα δὲ ἐν
 τῷ φανερῷ διὰ τῶν αὐτοῦ Πατρικίων τὰ τῆς αὐτοῦ βουλῆς
 διεδήλου, ἐπιτιθεῖς ᾧ νῦν οὐδεμία ἐστὶν ἀφορμὴ, οὐδὲ σκανδά-
 λων τινῶν ὑπολογισμὸς, — οὐδ' ἀθέτησιν τῆς μεταξὺ ἀλλήλων

εἰρήνης· ὁ τῶν Ἐπισκόπων χορὸς ζητεῖ τὴν σὴν ἄναδον — οἱ ἀρχιερατικοὶ θρόνοι σύμφηφοι, ἀνελθε εἰς τὸν θρόνον σου καὶ ποιῶναις τὸ ποιμνίόν σου, ὃ ὁ Χριστὸς ἐν σοὶ ἄνωθεν κατεπίστευσεν — ἐπεὶ οὖν ἡ ἀποστολὴ τῶν πατρικίων οὐχ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ δις γενομένη ἀπεπέμπετο ἄπρακτος, αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ φιλάνθρωπος καὶ ἀγαθὸς ἡμῶν Βασιλεὺς πρὸς ἡμᾶς παραγεγονώς πολλοῖς λόγοις τὴν ἀνάγκην ἐπήγαγεν· — ἡ δὲ Ἁγία Σύνοδος εἶπεν «οὕτω γέγονεν ὡς διηγήσατο ὁ τοῦ Θεοῦ Ἀρχιερεὺς καὶ ποιμὴν ἡμῶν» ἦτο δὲ ἀρκούντως πολυάνθρωπος, ὥστε περὶ τὰ πιστὰ, καὶ μάλιστα παραβυβλομένη πρὸς τὸ ὀλιγάνθρωπον τῆς ἐπὶ Ἰγνατίου γενομένης ἐν ὁμοίαις περιστάσεσιν.

Τότε ἀνεγνώσθησαν αἱ ἐπιστολαὶ τῶν Ἀνατολικῶν Πατριαρχῶν· ὁ Ἀλεξανδρεὺς παρεδίδου τῷ ἀναθέματι τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸν Ἡλίαν, τοὺς ὀνομασθέντας τοποτηρητάς αὐτοῦ καὶ τοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων ἐπὶ τῆς πρώτης Συνόδου, καὶ διεδήλου, ὅτι ὁ τρίτος ψευδοτηρητὴς τοῦ θρόνου Ἀντιοχείας, Μητροπολίτης Θωμάς, μετενόησε καὶ ἔπαμψεν αὐθόρμητος γράμμα δι' οὗ ἐζήτηι συγγνώμην. Περὶ τούτου δὲ ἔγραψαν πρὸς τὸν Φώτιον καὶ καὶ οἱ λοιποὶ δύο Πατριάρχαι, λέγοντες, ὅτι οὐδέποτε οἱ θρόνοι αὐτῶν διέκοψαν τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν, τὸ αὐτὸ δὲ ἐπανάλαβεν ὁμοφώνως καὶ ἡ Σύνοδος. (Πέτρα Σκανδάλου σελ. 64.)

Ἐπὶ τῆς τρίτης συνεδριάσεως ἐξηκολούθει ὁ ἑλεγχος τῶν πρώτων τοποτηρητῶν, οἵτινες ἀνεγνωρίσθησαν ὡς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἀπεσταλμένοι καὶ ἀπερῆφθη ἡ κατὰ Φωτίου Σύνοδος, ὡς περὶ τούτου ἐμνημονεύετο ἐν ταῖς ὁδηγίαις, ταῖς δοθείσαις πρὸς τοὺς ληγάτους, αἵτινες ἀνεγνώσθησαν συνοδικῶς. Ὁ Ἡλίας Μηνιάτης λέγει, ὅτι ἐπὶ τῆς συνεδριάσεως ταύτης δὲν εὐηρέστησε τῇ Συνόδῳ ἢ πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς Ἐπισκόπους ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα. Ἐπειδὴ ἐν αὐτῇ ἐφανερῶντο αἱ ἀπαιτήσεις αὐτοῦ, οὐ μόνον ἐπὶ τῆς Βουλγαρίας, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως· ἡ δὲ Σύνοδος ἀπήντησε περὶ

τῆς Βουλγαρίας, ὅτι ἡ ὑπόθεσις αὕτη ἀνήκει εἰς τὸν Βασιλεῆ· καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸν Φώτιον, οἱ Ἐπίσκοποι ἐπεθύμουν μόνον τὴν κοινωνίαν, καὶ οὐχὶ τὴν κρίσιν τῆς Ῥώμης, εἰς σημεῖον ἀγάπης, καὶ οὐχὶ ὑποταγῆς, διότι αὐτοὶ ὁμοφύχως ἀνεγνώρισαν τὸν Πατριάρχην. — Οἱ λόγοι οὗτοι, ἐπὶ τὸ ἡπιώτερον διασκευασθέντες, εὐρίσκονται παρὰ τῷ Φλευρῇ ἐν τῇ περιγραφῇ τῆς πρώτης συνεδριάσεως. (Πέτρος Σκανδαλίου 63.)

Κατὰ τὴν τετάρτην συνεδρίαν οἱ ληγάτοι ἠρώτησαν τὴν Σύνοδον· συμφωνοῦσι κατὰ τὰ πέντε κεφάλαια τῆς εἰρηνεύσεως; ἡ δὲ Σύνοδος, ἀποβαλοῦσα τὸ πρῶτον τούτων, τὸ περὶ Βουλγαρίας, δὲν παρεδέχθη τὸ δεύτερον, τὸ περὶ τοῦ μηδένα τῶν λαϊκῶν προάγεσθαι εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ Ἐπισκόπου, καὶ τὸ τρίτον, τὸ περὶ τοῦ μὴ ἐξ ἄλλης Ἐκκλησίας ἐκλέγεσθαι Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλ' ἐκ μόνης τῆς Ῥωμαϊκῆς, καὶ ἐπέμεινεν εἰς τὸ ἐκλέγειν αὐτὸν μόνον ἐκ τῶν κόλπων τῆς αὐτῆς Ἐκκλησίας, ὁδηγουμένη ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε παραδειγματικῶν. Ἀλλ' ἐπεκύρωσεν ὁμοφώνως τὸ τέταρτον καὶ τὸ πέμπτον, τὸ περὶ ἀπορρίψεως τῶν πρώην κατὰ Φωτίου συνόδων καὶ πάντων τῶν διαταρακτικόντων τὴν εἰρήνην. Ἐπὶ τῆς πέμπτης δὲ συνεδριάσεως προσεκλήθη ὁ πρῶτος τῶν ταραξιδίων τούτων ὁ Σμύρνης Μητροφάνης, ἀλλ' ἀπεποιήθη νὰ ἔλθῃ, προσποιηθεὶς τὸν ἀσθενῆ, διὸ καὶ ἀφωρίσθη. Ὁ Φλευρῆς γράφει, ἀναφερόμενος εἰς τὰς πράξεις τῆς Συνόδου, ὅτι δηλὲν οἱ ληγάτοι εἶπον· «Ὁ οἰκουμενικὸς καὶ Ἀποστολικὸς Πάπας Ἰωάννης, τεύτην τὴν ἐξουσίαν ἐκ τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων Πέτρου εἰληφώς, δέδωκε καὶ τῷ ἀγιοτάτῳ Πατριάρχῃ Φωτίῳ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν δεσμεῖν καὶ λύειν, ὁ δὲ γε Μητροφάνης οὐ μὴ ἰσχύσει διαδράσαι τὴν ἐπηρετημένην αὐτῷ καταδίκην· ἔχων γὰρ τὴν δοθείσαν αὐτῷ ἐξουσίαν παρὰ τοῦ ἀγιοτάτου Πάπᾶ Ἰωάννου ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης Φώτιος, τὴν ἀρμόζουσαν αὐτῷ καταδίκην ἐπάξει·» καὶ ὅτι δηλὲν ὁ Φώτιος ἀπεκρίθη εἰς ταῦτα εἰπών· «Καὶ ἡμεῖς εἰς πατέρων ὑμῶν ἀποδεχόμεθα μοῖραν, καὶ τοπο-

τηρητὰς χρηματίζοντας τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα Ἰωάννου, τοῦ πνευματικοῦ ἀδελφοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν» ἀλλὰ κατόπιν τούτου ἔρχεται ὁ κανὼν ὅστις λέγει· «τοὺς ἐξ Ἰταλίας κληρικοὺς, ἢ λαϊκοὺς, ἢ Ἐπισκόπους (ἐν τῇ Ἀσίᾳ, ἢ Εὐρώπῃ, ἢ Λιβύῃ δια-
τρίβοντας) ὑπὸ δεσμὸν ἢ καθαίρεσιν ἢ ἀφορισμὸν γενομένους παρὰ τοῦ Πάπα Ἰωάννου, εἶναι καὶ παρὰ Φωτίου ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας ὄρω. Καὶ αὖθις δὲ τοὺς ὑπὸ Φωτίου κληρικοὺς, ἢ λαϊκοὺς, ἢ ἀρχιερατικοῦ τάγματος ἐν οἰχδήποτε παροικίᾳ ἀφορισμῷ ἢ καθαιρέσει, ἢ ἀναθεματισμῷ ὑποπεσόντας, εἶναι παρὰ τῷ Πάπᾳ ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας κρίματι μηδὲν τῶν πρεσβείων τῶν προσόντων τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας. Ἡ Σύνοδος συνήνεσεν ἐπὶ τοῦτο καὶ οἱ τοποτηρηταὶ τῶν Πατριαρχῶν ἐπεκύρωσαν, ὅτι καὶ οἱ Ἀρχιερεῖς αὐτῶν ἔδω-
καν τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν τῷ Φωτίῳ, ὡς ἔχοντι τὴν συναίνεσιν τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Ῥωμαϊκῶν καθεδρῶν· ἀλλ' ὁ Ἠλίας Μη-
νιατῆς, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀντιγράφων, βεβαιοῖ τοῦναντίον, τουτέστιν ὅτι ὁ κανὼν περὶ τοῦ Ἰσοῦ τοῦ ἀφορισμοῦ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Πατριάρχου ὡς πρὸς τοὺς ἀφορισθέντας παρ' ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, τελευτᾷ οὕτως· «Μηδὲν τῶν προσόντων πρεσβείων τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας, μηδὲ τῷ ταύτης Προέδρῳ τὸ σύνολον καινοτομουμένων, μήτε νῦν, μήτε εἰς τὸ μετέπειτα.» Τοῦτο εἶναι πιθανὸν καὶ σύμφωνον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς Συνόδου, ἥτις τοσούτῳ σταθερῶς ἀντίστη ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἐν τέλει πάσης συνεδριάσεως ἐπολυχρόνῳ πρῶτον τὸν Φώτιον καὶ ἔπειτα τὸν Ἰωάννην, ὀνομάζουσα ἀμφοτέρους Πατριαρχάς, ἀνεῖ εὐλα-
χίστης διακρίσεως. (Ἱστορ. Φλευρη βιβλ. LIII, κεφ. 48, 49, 20. Περ. Σκανδ. σελ. 67.)

Ἐπὶ τῆς ἑκτῆς συνεδριάσεως παρῆν καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Βασι-
λεῖος, μετὰ τῶν υἱῶν αὐτοῦ Λέοντος καὶ Ἀλεξάνδρου, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα πρέπει νὰ μέτενεχθῶσιν αὐτολεξεί οἱ λόγοι τῶν πανδεκτῶν ὡς ἄξιοι σημειώσεως (Pandect. T. 2, pag. 301—

303). Τούτων ἀπάντων (τῶν Ἐπισκόπων) συγκαθεσθέντων, Βασίλειος ὁ φιλόχριστος Βασιλεὺς εἶπεν· «Ἔδει μὲν ἴσως τῇ συγκροτηθείσῃ ἁγία καὶ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ παρουσιᾶσαι, καὶ μεθ' ὑμῶν τὰ τῆς εἰρήνης καὶ ὁμονοίας τῶν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν συγκαταπράττεσθαι τε καὶ συνδιεξάγειν, κατενώπιόν τε παντὸς τοῦ Ἀρχιερατικοῦ καὶ ἱερατικοῦ πληρώματος δι' οἰκείας ὑπογραφῆς τὰ δόξαντα ταύτῃ τῇ ἱερᾷ τε καὶ μεγάλῃ Συνόδῳ σφραγίσαι τε καὶ ἐπιβεβαιῶσαι· πλὴν ἵνα μή τινες τῶν πρὸς μῶμους καὶ λοιδορίας τὰς γλώττας ἐτοίμους ἔχοντων, τῆς ἡμετέρας ἐκ Θεοῦ βασιλείας τὴν παρουσίαν ὕβριν τινὰ περιάψωσι τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ, ὡς δὴ εὐλαβεῖα τινὶ τοῦ ἡμετέρου προσώπου, ἢ καὶ βίας ἐλπίδι, πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν πάντων συνδεδραμηκότων· διὰ τοῦτο ἐκρίναμεν ἵνα πρῶτον καὶ ἑαυτοὺς ὑμῶν τε καὶ τῶν ἄλλων ἀρχιερατικῶν θρόνων καὶ παντὸς τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἁνωθεν ῥοπῆς ὑμῖν συνεφαπτομένης ἅπαντα κατὰ τὸ θεῖον βούλημα καὶ τὴν ἡμετέραν ἐκούσιόν τε καὶ αὐτοκίνητον γνώμην συντελεσάντων. Οὕτως τὸ ἡμέτερον θεοπρόβλητον κράτος τὰ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς Συνόδου ὀρισθέντα τε καὶ βεβαιωθέντα συναποδεξάμενόν τε καὶ συνεπικυροῦν, οἰκείᾳ χειρὶ ἐπισφραγίσαι· πλὴν ἄμεινον ἡγοῦμαι, εἰ καὶ ὑμῖν συνδοκεῖ, πάντων ἐν ὁμονοίᾳ τε καὶ βαθείᾳ εἰρήνῃ ἐνωθέντων, καὶ Χριστῷ τῇ πάντων κεφαλῇ συναφθέντων, καὶ ὅρον τινὰ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος ἀναφωνηθῆναι, οὐ καινόν τινα καὶ πρεῖσακτον, ἀλλ' ὅτι ἡ ἁγία καὶ μεγάλη ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος ἐθεμελίωσε, καὶ αἱ λοιπαὶ ἁγίαι καὶ οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι συνεπικοδόμησάν τε καὶ συνεκρότησαν.»

«Βασίλειος ὁ Θεοφιλέστατος Μητροπολίτης Μαρτυροπόλεως καὶ τοποτηρητῆς Ἀντιοχείας εἶπεν· ἄξιον καὶ δίκαιόν ἐστι τῶν σχισμάτων καὶ σκανδάλων ἀπὸ πάσης Ἐκκλησίας ἀνηρεμῶν, προνοίᾳ μὲν καὶ σπουδῇ, ᾧ φιλόχριστε ἡμῶν Βασιλεῦ, τῇ σῇ, εὐχαίς δὲ καὶ δεήσῃ ταῖς πρὸς Θεὸν τοῦ πνευματικοῦ σου

πατρός καὶ ἡμῶν ἁγιωτάτου Πατριάρχου Φωτίου, καὶ τὸν ὅρον κοινὸν καὶ τὸν αὐτὸν ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην εἶναι, ὥσπερ καὶ μέχρι νῦν ἐστί, καὶ διὰ τῆς παρούσης τοῦτον ἐπικυρωθῆναι Συνόδου.»

«Οἱ παρόντες Ἀρχιερεῖς τοῦ Θεοῦ εἶπον· ἐξ ἅπαντος τρόπου ἐφείλει ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου ὅρος, ὃν καὶ αἱ λοιπαὶ ἁγίαι καὶ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἐπεκύρωσάν τε καὶ ἐπωκοδόμησαν, τοῦτον καὶ ἐν ταύτῃ τῇ μεγάλῃ καὶ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ἀναγνωσθῆναι.»

«Οἱ Ἀγιώτατοι τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης εἶπον· ὡς ἐκέλευσεν ὁ ἐκ Θεοῦ μέγας Βασιλεὺς ἡμῶν, καὶ ἤρρετε τοῖς ἀδελφοῖς ἡμῶν καὶ συνιερεῦσιν ἡμῶν, πρέπον ἐστὶ μὴ ἕτερον ὅρον καινουργηθῆναι, ἀλλ' αὐτὸν τὸν ἀρχαῖον καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην κρατούμενόν τε καὶ δοξαζόμενον ἀναγνωσθῆναι τε καὶ ἐπιβεβαιωθῆναι.»

«Φώτιος ὁ Ἀγιώτατος Πατριάρχης εἶπε· κατὰ τὴν κρίσιν πάντων τῶν ἀδελφῶν καὶ συνιέρων ἡμῶν, ἀναγινωσκέσθω καὶ δὴ, προτραπείς Πέτρος ὁ Θεοφιλέστατος Διάκονος καὶ πρωτονοτάριος, ἀνέγνω· «Τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὴν σεπτὴν καὶ θείαν διδασκαλίαν τοῖς τῆς διανοίας κόλποις, ἀδιστάκτῳ γνώμῃ, καὶ πίστειως τεθεμελιωμένοι καθαρότητι, καὶ τῶν αὐτοῦ ἁγίων μαθητῶν καὶ Ἀποστόλων τὰς ἱεράς διατάξεις καὶ τοὺς κανονικοὺς τύπους ἀπλανεστάτῃ κρίσει συνεξοσιοῦντες καὶ συνδιασώζοντες, καὶ δὴ καὶ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν Ζ' Συνόδων, ὡς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνὸς Ἁγίου Πνεύματος ταῖς ἐπιπνοαῖς ἰθυνομένων τε, καὶ ἐνεργουμένων, τὸ κήρυγμα καὶ τοὺς κανονικοὺς θεσμοὺς ἀπαρাত্রώτους τε καὶ ἀκαπηλεύτους, εἰλικρινεστάτῃ τε καὶ ἀκλονήτῳ δόξῃ τιμῶντες καὶ συνδιαφυλάττοντες, ἀποβαλλόμεθα μὲν οὐς ἐξεκκλησίασαν. στέργομεν δὲ καὶ ἀποδοχῆς ἀξίους ἔχομεν, οὓς οἶα δὴ ἁμοδόξους ἢ καὶ τῆς εὐσεβεῖς καθηγητῆς τιμῇ καὶ σέβας ὄντων

ὑφαιλομένους ἀπέφηναν. Οὕτω περὶ τούτων φρονοῦντές τε καὶ κηρύττοντες, τὸν ἄνωθεν ἐκ πατέρων καὶ μέχρις ἡμῶν κατεληλυθότα τῆς ἀκραφινεστάτης τῶν Χριστιανῶν πίστεως ὅρον, καὶ διανοίαν καὶ γλώσσην στέργομέν τε, καὶ πᾶσι διαπυσίῳ τῇ φωνῇ περιαγγέλλομεν. Οὐδὲν ἀφαιροῦντες, οὐδὲν προστιθέντες, οὐδὲν ἀμείβοντες, οὐδὲν κιβδηλεύοντες. Ἡ μὲν γὰρ ἀφαιρέσεις καὶ ἡ πρόσθεσις, μηδεμιᾶς ὑπὸ τῶν τοῦ πονηροῦ τεχνασμάτων ἀνακινουμένης αἵρέσεως κατὰ γνώσιν εἰσάγει τῶν ἀκαταγνώστων, καὶ ὕβριν τῶν πατέρων ἀναπολόγητον· τὸ δὲ κιβδηλοῖς ἀμείβειν ῥήμασι, ὅρους πατέρων πολὺ τοῦ προτέρου χαλεπώτερον· διὸ τὸν ἐξ ἀρχῆς τῆς πίστεως ὅρον πόθῳ Θείῳ καὶ διανοίας εὐθύτητι ἡ ἀγία καὶ οἰκουμενικὴ αὐτῇ Σύνοδος ἐνστερνωζομένη τε καὶ θειάζουσα, καὶ τὸ τῆς σωτηρίας γερέωμα ἐν αὐτῷ θεμελιουσά τε καὶ ἀνεγείρουσα, οὕτω φρονεῖν καὶ κηρύσσειν πᾶσιν ἐμβοᾷ·»

«Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα Παντοκράτορα, Ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων (καὶ ἐφεξῆς μέχρι τέλους). Οὕτω φρονοῦμεν, ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως ἐβαπτίσθημεν, δι' αὐτῆς πᾶσαν αἵρεσιν ὁραουμένην τε καὶ καταλυομένην ὁ τῆς ἀληθείας λόγος ἀπέδειξε· τοὺς οὕτω φρονοῦντας ἀδελφοὺς καὶ πατέρας καὶ συγκλήρους τῆς ἁνῶ πολιτογραφίας ἐπιγραφόμεθα. Εἰ δέ τις ἐτέραν ἔλθῃσιν παρὰ τοῦτο δὴ τὸ ἱερὸν σύμβολον τὸ ἄνωθεν ἐκ τῶν μακαρίων καὶ ἱερῶν πατέρων ἡμῶν μέχρις ἡμῶν διχοιτησάν τολμήσειεν ἀναγράψασθαι, καὶ ὅρον πίστεως ὀνομάσκει, συλῆσαι τὸ ἀξίωμα τῆς τῶν θεσπεσίων ἐκείνων ἀνδρῶν ὁμολογίας, καὶ ταῖς ἰδίαις εὐρεσιλογίαις τοῦτο περιάψαι, κοινόν τε μᾶθημα τοῦτο προθεῖναι πιστοῖς, ἢ καὶ τοῖς ἐξ αἵρέσεώς τινος ἐπιστρέφουσι, καὶ ῥήμασι νόμοις ἢ προσθήκαις ἢ ἀφαιρέσεσι, τὴν ἀρχαιότητα τοῦ ἱεροῦ τούτου καὶ σεβασμοῦ ὅρου κατακιβδηλεῦσαι ἀποθρασυνθεῖν· κατὰ τὴν ἡδὴ καὶ πρὸ ἡμῶν ἐκφωνηθεῖσαν ψῆφον ὑπὸ τῶν ἀγίων καὶ οἰκουμενικῶν Συνόδων, εἰ μὲν τῶν ἱερωμένων

εἴη τις, παντελεῖ καὶ θαιρέσει τοῦτον καθυποβάλλομεν· εἰ δὲ τῶν
λαϊκῶν, τῷ ἀναθέματι παραπέμπομεν.»

«Καὶ μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ὁ πκρὼν ἱερὸς σύλλογος ἐξεβόησε·
«πάντες οὕτω φρονοῦμεν, οὕτω πιστεύομεν, ἐν ταύτῃ τῇ ὁμο-
λογίᾳ ἐβαπτίσθημεν τε καὶ τοῦ ἱεραιτικοῦ βαθμοῦ ἡξιώμεθα.
Τοῦς ἑτέρως παρὰ ταῦτα φρονοῦντας, ἢ ἕτερον ἀντὶ τοῦτου
προβιβάσθαι τολμῶντας, τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν.»

«Ἠλίος Θεοσεβέστατος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητῆς Ἱερο-
σολύμων, καὶ Κοσμῆς ὁ ἀποκρισιάριος (Ἀλεξανδρεῖας) εἶπον·
«ἀνάθεμα τοῖς ἄλλοις τι παρὰ τοῦτο φρονοῦσιν· ἀνάθεμα τοῖς
μὴ τοῦτο κοινὸν σύμβολον ἀνομολογοῦσι τῆς πίστεως.»

«Φῶτιος ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης εἶπεν· «εἰ συνδοκεῖ ὑμῖν,
ὦ ἱερὸς καὶ ἅγιος Σύλλογος, καθὼς καὶ κατ' ἀρχὰς ὁ ὑψηλὸς
καὶ ἅγιος ἡμῶν Βασιλεὺς ἐπένευσε, δι' οἰκείας ὑπογραφῆς ἐπι-
σφραγίσαι τε καὶ κυρῶσαι τὰ παρὰ τῆς Συνόδου πραχθέντα τε
καὶ ὁρισθέντα, νῦν ἐπιτελεσθήτω τοῦτο.»

«Οἱ ἀγιώτατοι Μητροπολίται εἶπον· «οὐ μόνον συνευδοκοῦ-
μεν, ἀλλὰ καὶ δεόμεθα, καὶ παρακαλοῦμεν τὴν ἁγίαν αὐτοῦ
καὶ ὑψηλὴν βασιλείαν, ὅπως διὰ τῆς οἰκείας αὐτοῦ ὑπογραφῆς
ἀποδέξῃται καὶ ἐπισφραγίσῃ πάντα τὰ ἐν τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ καὶ
οἰκουμένικῃ Συνόδῳ τελεσθέντα. «Καὶ λαβὼν Βασίλειος ὁ φι-
λόχριστος Βασιλεὺς (τὸν συνοδικὸν ὄρον) οἰκείᾳ χειρὶ ὑπέση-
μήνατό.»

Ἐπὶ τῆς τελευταίας καὶ ἐβδόμης συνεδριάσεως, πάλιν ἐπκ-
νελήφθη καὶ ἐπεκυρώθη ὁμοφώνως ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως,
καὶ μετὰ τοῦτο οἱ ληγάτοι τοῦ Πάπᾳ εἶπον· «εἴτις αὐτὸν (τὸν
Φῶτιον) οὐκ ἔχει Πατριάρχην ἅγιον, καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ κοι-
νωνίαν οὐκ ἀσπάζεται, ἔστω ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰούδα,
καὶ μὴ συγκαταταχεῖν ὅλως μετὰ τῶν Χριστιανῶν.» Ἡ δὲ
ἁγία Σύνοδος ὁμοφώνως ἐξεβόησεν· «ἅπαντες τὸ αὐτὸ φρονοῦ-
μεν καὶ δοξάζομεν καὶ εἴτις αὐτὸν οὐκ ἔχει Ἀρχιερέα Θεοῦ, μὴ
ἴδοι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ.» Ὁ τελευταῖος πολυχρονισμὸς ὑπὸ

της Συνόδου ἐγένετο παλιν τοῖς Πατριάρχαις Φωτίῳ καὶ Ἰωάννῃ. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. ΧΙΙΙ, κεφ. 23. Πέτρα Σκανδάλου σελ. 69.)

Ὁ Φλευρῆς, καὶ τοὶ ἀποφασίσας ν' ἀναφέρῃ τὰς πράξεις τῆς Συνόδου ταύτης, ἀμφιβάλλει περὶ τῆς γνησιότητος αὐτῶν, ὑποπτεύων τὸν χαρακτηῖρα τοῦ Φωτίου, περὶ οὗ ὁμοῦς κρίνει ἐκ τῶν περιγραφῶν Νικήτα τοῦ Παφλαγόνος, τοῦ Μητροφάνους Σμύρνης, τοῦ Στυλιανοῦ Νεοκαισαρείας καὶ Ἀναστασίου τοῦ χαρτοφύλακος, ὧν τὰς συκοφαντίας ἀρκεύοντως εἶδομεν. Ἕτεροι δὲ συγγραφεῖς Ῥωμαῖοι, οἱ Καῖσαρ ὁ Βαρώνιος, ὁ Σεβερίνος Βίνιος, καὶ ὁ Λέων Ἀλλάτιος, ἔγραψαν ἐπίσης κατὰ τῆς Συνόδου ταύτης, ὁ τελευταῖος μάλιστα εἶπε τὴν ὑπαρξίν αὐτῆς παραδέχεται ἐν τῷ παρ' αὐτοῦ ἐκδοθέντι βιβλίῳ, τῷ ἐπιγραφομένῳ Σύνοδος Φωτιανῇ ἢ ἡ Σύνοδος τοῦ Φωτίου, καὶ τυπωθέντι ἐν Ῥώμῃ τῷ 1668 ἔτει, εἰ καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Ἰωάννης ἐμνημόνευσε τῆς Συνόδου ταύτης ἐν ταῖς ἐαυτοῦ ἐπιστολαῖς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην. (Πέτρα Σκανδάλου σελ. 70.)

Ἐν τέλει τῶν Συνοδικῶν πράξεων εὐρίσκεται ἔτι καὶ ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα Ἰωάννου πρὸς τὸν Φώτιον, περὶ ἧς ἐπίσης ἀμφιβάλλουσιν οἱ Ῥωμαῖοι, ὡς ἐλεγχούσης αὐτούς. «Οὐκ ἀγνοεῖν συμβαίνει ἡμᾶς (γράφει ὁ Ἰωάννης), ὡς τινες τῶν αὐτόθι οὐκ εἰρήνης ἄνθρωποι περὶ τῆς ἐνταῦθα Ἐκκλησίας, καὶ αὐτοὶ οὐ πρὸς ἀλήθειαν ὁρῶντες, κακὰ τινα λέγουσι, — καὶ διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τοῦ ὅλως τὴν σὴν ἀδελφότητα δηλώσαι μοί τι, προφθάνω αὐτὸς περὶ τῶν τοιούτων γνωρίζειν σοι. — καὶ γὰρ ἡ σὴ ἀδελφότης ἐπίσταται, ὡς ὅτε παρεγένετο πρὸς ἡμᾶς ὁ μικρῷ πρότερον ἀποσταλὲς παρ' αὐτῆς, περὶ τοῦ ἁγίου Συμβόλου ἡμᾶς ἐδοκίμασεν, εὖρεν ἀπαράτρωτον, καθὼς ἀρχήθεν παρεδόθη ἡμῖν, διατηροῦντας καὶ μὴτε προστιθέντας τι ἢ ἀφαιροῦντας ἀκριβῶς εἰδότες, ὡς τοῖς τὰ τοιαῦτα τολμῶσι βαρεῖα καταδίκη ἀναμένουσα ἀπόκειται· καὶ πάλιν οὖν παραδηλούμεν

τῇ αἰδεσιμότητί σου, ἵνα περὶ τοῦ ἄρθρου τούτου, δι' ἃ συνέβη
τὰ σκάνδαλα μέσον τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ, ἔχῃς πληροφορίαν
εἰς ἡμᾶς, ὅτι οὐ μόνον οὐ λέγομεν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρῶ-
τον θαρρήσαντας τῇ ἐαυτῶν ἀπονοίᾳ τοῦτο ποιῆσαι, παραβά-
τας τῶν Θεῶν λόγων κρίνομεν, καὶ μεταποιητὰς τῆς θεολο-
γίας τοῦ Δεσπότη Χριστοῦ, καὶ τῶν Ἀποστόλων, καὶ τῶν
λοιπῶν Πατέρων, οἳ συνελθόντες συνοδικῶς παρέδωκαν τὸ
ἅγιον σύμβολον, καὶ μετὰ τοῦ Ἰούδα αὐτοῦς τάττομεν, ὅτι
καὶ ταῦτ' ἐκείνῳ τετολμήκασιν, οὐ παραδόντες εἰς θάνατον
τὸ Κυριακὸν σῶμα, ἀλλὰ τοὺς πιστοὺς, οἳ εἰσὶν ὡς μέλη τοῦ
σώματος αὐτοῦ, διασχιζόντες καὶ διατέμνοντες ἀλλήλων, καὶ
οὕτως αἰωνίῳ παραπέμψαντες θανάτῳ, καὶ μᾶλλον ἑαυτοῦς,
ὡς ἐποίησεν ὁ ῥηθεὶς οὐκ ὀρθὸς μαθητῆς, ἀποπνίξαντες. Οἴο-
μεθα δὲ μηδὲ τὴν σὴν ἱερότητα ἀγνοεῖν, ὡς οὕσαν νουνεχῇ τε
καὶ πλήρη σοφίας, ὅτι τὸ καὶ τοὺς λοιποὺς ἡμῶν Ἐπισκόπους
καταπεῖσαι οὕτω φρονεῖν, εἰς δυσχέρειαν ἡμῶν οὐ μικρὰν ἐμ-
πίπτει· ὅτι πρᾶγμα τι Θεϊότερον οὕτω ταχέως μεταβαλεῖν
οὐδαίς ἂν εὐκόλως δυνηθεῖν, εἰ καὶ βραχεὶ χρόνῳ τὴν ἔναρξιν
εἴληφε, καὶ οὐκ ἔστι παγιωθὲν ἐκ πολλῶν ἐνιαυτῶν, καὶ διὰ
ταῦτα καλῶς ἔχειν ἔδοξεν ἡμῶν, ἵνα μὴ κατὰ βίαν ἀναγκασθῇ
τις παρ' ἡμῶν ἔλθαι τὴν προσθήκην, ἣν ἔφθασεν ἐν τῷ συμβόλῳ
προσθεῖναι, ἀλλὰ μᾶλλον μετ' ἐπεικειάς καὶ οἰκονομίας παρα-
σκευάσαι τούτοις, κατὰ βραχὺ παραινῶν ἀποστῆναι τῆς βλα-
σφημίας. — Τοῖνυν οὕτως ἡμῶν κατηγοροῦντες, ὡς τοῦτο
φρονούντων, οὐκ ἀληθεῖα πρὸς τὴν κατηγορίαν ταύτην κέχρη-
ται. Ὅσοι δὲ περὶ μὲν τῆς ἐμῆς γνώμης τοῦτο οὐκ ἀμφιβάλ-
λουσιν, ἄλλοις δὲ τισι τετολμημένον καὶ νῦν καθ' ἡμᾶς καταγ-
γέλλουσιν, οἳ τοιοῦτοι οὐ ψευδῶς λέγουσι· τῇ σῇ τοῖνυν ἀδελ-
φότητι ἀρμύζει, μηδὲν τι ἔχειν καθ' ἡμῶν σκάνδαλον, μηδὲ
ἐκκόπτειν τοῦ λοιποῦ τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν σώματος· ἀλλὰ
μᾶλλον συναγωνίζεσθαι ἡμῶν μετ' οἰκονομίας καὶ ἐπεικειάς
καὶ τοὺς λοιποὺς, ὅσοι τῆς ἀληθείας ἐξέκλιναν, πρὸς αὐτὴν

ἐπανάγειν, ἵνα δὴ καὶ τὸν ὑπὲρ τούτου μισθὸν σὺν ἡμῖν αὐτὸν ἀπολήψεται. Ἐρρώσο ἐν Κυρίῳ, αἰδεσιμώτατε καὶ Καθολικὲ Ἀδελφέ.»

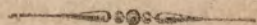
Ὁ Πάπας Ἰωάννης, ταλαντευόμενος μεταξὺ τοῦ φόβου ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν Σαρακηνῶν καὶ τῆς ἐπιθυμίας, ἵνα ἀπολάβῃ τὴν Βουλγαρικὴν χώραν, δὲν ἀπεφάσιζε φανερώς νὰ ἀπορρίψῃ τὴν Σύνοδον, τοσούτῳ ἀπαρέσκουσιν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' ἔγραψε λίαν περιποιητικῶς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα καὶ τὸν Πατριάρχην, εὐχαριστῶν τὸν πρῶτον διὰ τὴν ἀποσταλεῖσαν βοήθειαν, καὶ λέγων, ὅτι ἀναγνωρίζει μὲν ἀπονεμηθεῖσαν τὴν χάριν εἰς τὸν Φώτιον, δὲν παραδέχεται δὲ τὰς συνοδικὰς πράξεις, ἐὰν οἱ Ῥωμαῖοι ληγάτοι παρέβησαν κατὰ τι τὰς παραγγελίας αὐτοῦ. — Ὁ δ' εἰς Κωνσταντινούπολιν ἀποσταλεὶς Μαρίνος, μὴ συγκατατιθέμενος νὰ ἀπορρίψῃ τὴν ὑποτιθεμένην ὀγδόην οἰκουμενικὴν Σύνοδον, τὴν ἐπὶ Ἰγνατίου συγκροτηθεῖσαν, ἦν καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας Ἰωάννης ἀπέρριψεν, ἐκλείσθη εἰς φυλακὴν κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος τριάκοντα ἡμέρας, γενόμενος δ' ὕστερον διάδοχος τοῦ Ἰωάννου εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, καὶ ὑπὸ αἰσθήματος προσωπικῆς ἀπεχθείας κινούμενος, ἀνεθεμάτισε πάλιν τὸν Φώτιον καὶ τὴν σύνοδον αὐτοῦ, τὸ δὲ παράδειγμα τοῦ Μαρίνου ἠκολούθησαν καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ Ἀδριανὸς ὁ τρίτος, καὶ μετὰ τοῦτον Στέφανος ὁ πέμπτος, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἐξηκολούθει ἀλληλογραφία μεταξὺ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῶν Παπῶν, ἐλεγχόντων ἀλλήλους. (Ἱστορ. Φλευρηῇ κεφ. 27.)

Ἀλλ' ὁ θάνατος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνης, συμβὰς κατὰ τὸ 886 ἔτος, πάλιν μετέβαλε τὴν τύχην τοῦ Πατριάρχου. Ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου Λέων, διασωθεὶς συνεργείᾳ τοῦ Φωτίου ἐκ τῆς τυφλώσεως, εἰς ἣν ἤθελε νὰ καταδικάσῃ αὐτὸν ὁ Αὐτοκράτωρ, δι' ὑποψίαν ἀποπειράς κατὰ τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἀντ' εὐ-

γνωμοσύνης, κατεβίβασε τὸν Πατριάρχην, ἵνα δώσῃ τὸν θρόνον εἰς τὸν ἑαυτοῦ νεώτερον ἀδελφὸν Στέφανον. Πνέων ὀργὴν καὶ μῖσος, ὁ Αὐτοκράτωρ κατὰ τοῦ Σανταβρινοῦ, Ἐπισκόπου Εὐχαϊτῶν, συκοφαντήσαντος αὐτὸν ἐνώπιον τοῦ Πατρὸς, ὑποπτέων δ' ἀδίκως καὶ αὐτὸν τὸν Φώτιον συνένοχον τῆς κατ' αὐτοῦ ἐπιβουλῆς, κατεγίνετο, πλὴν εἰς μάτην, ὃ ἀποδείξῃ τὴν ἐνοχὴν τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐξώρισεν αὐτὸν ἄκριτον εἰς τὸ τῶν Ἀρμονιανῶν μοναστήριον, ἔνθα τὸ αὐτὸ ἔτος ἀπεβίωσεν ὁ μέγας αὗτος ἀθλητὴς, διευθύνας τὴν Ἐκκλησίαν τὸ μὲν πρῶτον ἐννέκ, τὸ δὲ δεύτερον οὐκὼ ἔτη. — Τότε δὲ ἔγραψε κατὰ Φωτίου τὰς συκοφαντίας αὐτοῦ ὁ Στυλιανὸς Νεοκαισαρείας, ἐν τῇ πρὸς τὸν Πάπαν Στέφανον ἐπιστολῇ, ἀλλ' οὗτος ἐφανέρωσεν ἐν τῇ ἀπαντήσῃ αὐτοῦ τὸ ἀνόμοιον τοῦ χαρακτηῆρος τῆς γραφῆς ταύτης πρὸς τὴν τοῦ Βασιλέως, διότι εἰς ἀντίκρουσιν τῶν ἀποδείξεων τοῦ Στυλιανοῦ, ὅτι ὁ Φώτιος ἀπεδιώχθη ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, ὁ Αὐτοκράτωρ ἐβεβαίωσεν, ὅτι δηλὲν ἀπεμακρύνθη ἐκουσίως ἕνεκα γήρατος. Διὰ τὴν αἰτίαν δὲ ταύτην ὁ Πάπας, πρὶν ἔτι ἀναγνωρίσῃ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βασιλέως ὡς Πατριάρχην, ἤθελε πάλιν, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Νικολάου, ἵνα μετενεχθῇ καὶ κριθῇ ἡ ὑπόθεσις αὕτη εἰς Ῥώμην, ἀλλ' οἱ Ἀνατολικοὶ δὲν ἔστερξαν τοῦτο, φυλάττοντες τὸ ἀξίωμα καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἑαυτῶν Ἐκκλησίας· ὁ δὲ Πάπας Στέφανος ἀπέθανε, μὴ προφθάσας νὰ λάβῃ τὴν ἀπάντησιν αὐτῶν. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. ΙΙΙ, κεφ. 50, 51, 52).

Ὁ δὲ Διάδοχος Στεφάνου τοῦ πέμπτου, Πάπας Φόρμωσος, τελευταῖος κατεδίκασε τὸν Πατριάρχην Φώτιον, ἀποθανόντα ἤδη, ἀπαντῶν εἰς τὴν πρὸς τὸν προκατόχον αὐτοῦ ἐπιστολὴν τοῦ Στυλιανοῦ Νεοκαισαρείας. Ἰπέρστη ὁμῶς καὶ οὗτος μετὰ θάνατον, μείζονα καταδίκην ὑπὸ τοῦ διαδόχου αὐτοῦ Πάπης Στεφάνου τοῦ ἕκτου, ὅστις μάλιστα ἐκθάψας παρουσίασε τὸ

πτῶμα αὐτοῦ εἰς τὸ συνέδριον, καὶ ἀφ' οὗ ἀπέκοψε τοὺς δακτύλους καὶ τὴν κεφαλὴν, διέταξε νὰ ρίψωσιν αὐτὸ εἰς τὸν Τίβεριν, διότι, παρὰ τοὺς κανόνας, μετηνέχθη εἰς τὸν θρόνον Ῥώμης ἐξ ἄλλης ἐπαρχίας. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LIV. κεφ. 27.)

Αἰὼν Δέκατος.

Ἐκτοτε, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς δεκάτης ἐκατονταετηρίδος, ἡ Ῥωμαϊκὴ καθέδρα, ταραπτομένη ὑπὸ φρικτοτάτης ἀναρχίας καὶ διαφθορᾶς, περίστα θέαμα λυπηρότατον, πρὸς σκάνδαλον ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε οἱ Ἐπίσκοποι αὐτῆς ἀκαταπαύστως ἀλλασσόμενοι διὰ τε τὰς στάσεις τοῦ λαοῦ, τὴν βίαν τῶν πατρικίων τῆς Ῥώμης καὶ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν γυναικῶν, μόλις ἠδύναντο νὰ φροντίζωσιν ἕκαστος περὶ τῆς ἰδίας ἀξιοθρηνητοῦ ὑπάρξεως. Μαρτυροῦσι δὲ ταῦτα οἱ ὄρισμοι τῆς Ῥωμαϊκῆς Συνόδου ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ Θ', λέγοντες· «Ἡ Ἀγία Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ὑποφέρει πολλὰ ἐκ τῶν παραβιάσεων, κατὰ τὴν τελευταίαν ἐκάστου Πάπα· προέρχεται δὲ τοῦτο ἐκ τῶν γινομένων χειροτονιῶν αὐτῶν ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ Αὐτοκράτορος, παρὰ τοὺς κανόνας καὶ τὰ ἔθιμα, ἐπειδὴ οὐδεὶς περιμένει τὴν παρουσίαν τῶν ἐπιτρόπων αὐτοῦ, οἵτινες ἤθελον ἐμποδίσαι τὴν ἀταξίαν. Διὸ θέλομεν, ἵνα ἀπὸ τοῦ νῦν ἐκλέγῃται ὁ Πάπας ἐν τῇ συνελεύσει τῶν Ἐπισκόπων καὶ παντὸς τοῦ Κλήρου, κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τῆς Γερουσίας καὶ τοῦ λαοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα νὰ χειροτονῇται ἐπισήμως ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν βασιλικῶν ἀπεσταλμένων, ἵνα μηδεὶς τολμᾷ νὰ ζητῇ παρ' αὐτοῦ ἐκ νέου ἐπινενοημένους ὅρκους· πάντα δὲ ταῦτα σκοπὸν ἔχουσι τὸ διαμένειν τὴν Ἐκκλησίαν ἀσκανδάλιστον καὶ τὸ μὴ σμικρύνεσθαι τὴν Αὐτοκρατορικὴν ἀξίαν. Εἰσέδυσεν ἔτι ἐγκληματικὸν τι ἔθιμον, τουτέστι τὸ διαρπάζειν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πάπα τὰ Πατριαρχικὰ αὐτοῦ Παλάτια, ἣ δὲ διαρπαγὴ αὕτη ἐπεκτείνεται εἰς ἅπασαν τὴν Ῥώμην, μηδ' αὐτῶν τῶν περιχώρων ἐξαιρουμένων· οὕτω φέρονται καὶ πρὸς τοὺς οἴκους τῶν Ἐπισκόπων μετὰ τὸν θάνατον αὐτῶν. Διὸ ἡμεῖς ἀπαγορεύομεν τοῦτο ἐν τῷ

μέλλοντι, ἐπὶ ποινῇ οὐ μόνον ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτιμίου, ἀλλὰ καὶ βασιλικῆς ὀργῆς.» (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LIV, κεφ. 28.)

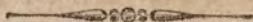
Τοικύτη ἦτο ἡ ἀθλία κατὰστασις τῶν νομιζομένων τούτων οἰκουμενικῶν Ἀρχιερέων καὶ τοποτηρητῶν τοῦ Χριστοῦ.— Εἶναι αἰσχυρὸν νὰ ὁμιλήσῃ τις περὶ τοῦ Πάπα Σεργίου τοῦ Γ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ διεφθαρμένη τις Ῥωμαία δέσποινα, τοῦνομα Θεοδώρα, ἐκυβέρνηα τὴν Ῥώμην, διότι ὁ Πάπας οὗτος ἐγέννησεν υἱὸν περρανόμως ἐκ τῆς θυγατρὸς αὐτῆς Μαροζίας, ὅστις ἐγένετο μετὰ ταῦτα Πάπας, ὀνομασθεὶς Ἰωάννης ΙΑ'. Ὁ δὲ διάδοχος τοῦ Σεργίου, Ἰωάννης ὁ Γ', ἐξελέχθη, ἕνεκα τῶν ἀθεμίτων αὐτοῦ σχέσεων μετὰ τῆς ἀδελφῆς τῆς Μαροζίας, καὶ αἱ κακοήθεις αὗται γυναῖκες ἐκυβέρνηον τὴν Ῥώμην καὶ ἔδιδον αὐτῇ Ἐπισκόπους ἐπὶ πολλὸν χρόνον. (Φλευρῆς βιβλ. LIV, κεφ. 42, 49. βιβλ. LV, κεφ. 5.)

Ὁ δὲ υἱὸς τῆς Μαροζίας καὶ τοῦ Πατρικίου Ἀλβερίκου, ἀναβὰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, δεκαοκταετῆς τὴν ἡλικίαν, ὠνομάσθη Ἰωάννης ΙΒ', καὶ ἤνωσεν εἰς ἑαυτὸν τὴν τε κοσμικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν· ἀλλὰ μὴ δυνάμενος νὰ παλαίσῃ κατ' ἄλλων ἰσχυρῶν δυναστῶν, προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν Ὄθωνα, βασιλέα τῆς Γερμανίας καὶ ἔστεψεν αὐτὸν Αὐτοκράτορα, ὀρκισθεὶς αὐτῷ ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀγίου Πέτρου μετὰ πάντων τῶν πολιτῶν πίστιν καὶ ὑπακοήν· ὁ δὲ Ὄθων εἰς ἀντάλλαγμα, ἐπεκύρωσεν αὐτῷ πάντα τὰ πρόωην προνόμια καὶ τὴν κληρονομίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας. Ἐθέσπισε πρὸς τούτοις νὰ γίνηται τακτικῶς ἡ ἐκλογή τοῦ Πάπα ὑπὸ τοῦ Κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, ὁ δὲ Πάπας νὰ μὴ χειροτονῆται πρὶν ἢ ὀρκισθῇ, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ βασιλέως, ὅτι διαφυλάξει τὰ δικαιώματα πάντων· τοῦτο δεικνύει ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπεφύλαττεν εἰς ἑαυτὸν τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν τῆς πρωτευούσης. Ὅταν δὲ ὁ Ἰωάννης παρέβη τὸν ἑαυτοῦ ὅρκον, ὁ Αὐτοκράτωρ, συγκαλέσας 40 Ἐπισκόπους, συνεκρότησε σύνοδον ἐν Ῥώμῃ καὶ κατεδίκασεν αὐτὸν ἐπισήμως, ὡς φαυλόδιον καὶ ὁπλοφο-

ροῦντα εἰς τὰς μάχας, καὶ διὰ συνοδικῆς ψήφου, ἐγκαθίδρυσεν αὐτὸν αὐτοῦ Λέοντα τὸν Η'. Ἀλλ' ὁ Ἰωάννης πάλιν ἐγκτεστήν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, καταβάλων τὸν Λέοντα τοιαῦται δὲ καθιρέσεις ἐπανελαμβάνοντο ἀκαταπαύστως μετ' ἀνηκούστων σκληροτήτων κατὰ τῶν ἀντιπάλων. Οὕτω διήλθεν ἅπασα ἡ δεκάτη ἑκατονταετηρίς, ἡ πικρὴ αἰσχρίστη ἐν ταῖς χρονογραφίαις τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν, εἰ καὶ πολλὰ σπανίως, δὲν ἔπαυε νὰ συνειννοῖται φιλικῶς πρὸς τὴν τῆς Βασιλευσούσης· ἀλλὰ, καθ' ὅσον δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ἐν ταῖς περιστάσεσι ταύταις οὐδ' ἐλαχίστην ἐπιρροὴν ἠδύνετο νὰ ἔχῃ ἐπ' ἐκείνης, καταβεβλημένη οὕτα αὐτὴ ὑπὸ πνευματικῆς τινος ἀθιγενείας. (Ἱστορ. Φλευρῇ βιβλ. LV, κεφ. 50. βιβλ. LVI, κεφ. 4, 5, 6, 9.)

Εἰς τὰς αὐτάς δὲ σχέσεις εὐρίσκοντο ἀμφοτέραι αἱ Ἐκκλησίαι καὶ μέχρι τῶν μέσων τῆς ἐνδεκάτης ἑκατονταετηρίδος, ἃν καὶ ἡ ἐν Ῥώμῃ γενομένη ἀποδοκιμασία τοῦ Φωτίου οὐδαμῶς ἐπενήργησεν ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὸ δ' ὄνομα αὐτοῦ ἐμνημονεύετο μεταξὺ τῶν τοῦ Ἰγνατίου καὶ τοῦ Στεφάνου, ὡς φαίνεται τοῦτο ἐπὶ τῆς Συνόδου, τῆς συγκροτηθείσης ἐπὶ Πατριάρχου Νικολάου καὶ Αὐτοκρατόρων Βασιλείου καὶ Κωνσταντίνου, κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Θ' ἑκατονταετηρίδος. Εἰς Ῥώμην δὲ, ἔνθα μετὰ τοσαύτης σκληρότητος κατεδίκαζεν ὁ Πάπας Νικόλαος τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φωτίου, ὡς ἐκ κοσμικῶν προχειρισθέντος, οἱ κοσμικοὶ εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν ἀνυψοῦντο ἐπὶ τοῦ ἱεραρχικοῦ θρόνου, οἰοῦντι ἐπὶ βασιλικῶν, κατὰ τὸ δικαίωμα τῆς κληρονομίας, καθὼς Ἰωάννης ὁ IB' καὶ ἀδελφὸς Βονιφατίου τοῦ Η', ἀμφοτέρωι ὄντες τέκνα ἰσχυροῦ Κόμητος τοῦ Τουσκουλούμη, καὶ Βενέδικτος ὁ Θ' δωδεκαετῆς ἀνεψιὸς αὐτοῦ, ὅστις προχειρίσθη ἐπίσης διὰ τῆς ἰσχύος τῶν χρημάτων. Οὕτως ἡλλάσσοντο οἱ Κυριάρχει τῆς Ῥώμης μέχρι τοῦ ἀρεμπανοῦ Λέοντος τοῦ Θ', ὅστις ἐφρόντιζε

νὰ εἰσαγάγῃ τὴν τάξιν, εἰ καὶ αὐτὸς οὗτος παρέβαινε αὐτὴν,
ἐπειδὴ ἐπολέμει τοὺς Νορμανδοὺς, καὶ ληφθεὶς αἰχμάλωτος,
ἐβιάσθη νὰ λύσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἐπιβληθέντος ἀναθέματος.
(Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LVII, κεφ. 42. βιβλ. LIX, κεφ.
3. 31.).

Αἰὼν ἐνδέκατος.

Α'

ΔΙΑΡΡΗΞΙΣ ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ

ΜΙΧΑΗΛ ΚΗΡΟΥΛΑΡΙΟΥ

ΜΕΤΑ ΤΩΝ ΛΗΓΑΤΩΝ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ.

Ἡ ἐσωτερικὴ διοίκησις τῆς Ἐκκλησίας, στενωῶς συνδεδεμένη πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς περιστάσεις, ἐνεδύετο βαθμηδὸν εἰς τὴν Δύσιν τὸν ἑαυτῆς ἀποστολικὸν τύπον, ἀλλότριον τῇ Ἀνατολικῇ, ἥτις ἠκολούθει τὰς Ἀποστολικὰς ἀρχὰς περὶ τὰς σχέσεις τοῦ Κλήρου καὶ τῶν Ἐπισκόπων πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν. Τὰ δόγματα καὶ αἱ τελεταὶ τῆς ἱερουργίας διεφυλάχθησαν ὅλως ἀβλαβῇ καὶ ἀκαينوτόμητᾳ εἰς τὴν Ἀνατολὴν, διότι οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ ἐγγίσῃ ταῦτα αὐθικρέτως. Αἱ δὲ γινόμεναι μεταβολαὶ εἰς τὴν Δύσιν ἔδιδον αἰτίαν ἐλέγχων, ἐκ μέρους τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ Κηρουλαρίου, ὅστις ὅμως δὲν ἐξῆλθε τῶν ὁρίων τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ ἐπαρχίας, ὅτε σὺν τῷ Λέοντι Ἀρχιεπισκόπῳ Βουλγαρίας, κατὰ τὸ 1053 ἔτος, ἔγραψεν ἐκτεταμένην ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἰωάννην Ἐπίσκοπον Τρανίκης ἢ Τράνων, κατὰ τὴν νότιον Ἰταλίαν, περὶ τῶν ἀζύμων, ἅτινα μετεχειρίζοντο οἱ Ῥωμαῖοι, ἀντὶ τοῦ ἄρτου ἐν τῇ Θεῷ Λειτουργίᾳ, καὶ περὶ τῆς νηστείας τῶν σκῆβάτων καὶ τινῶν ἄλλων παρεκτροπῶν ἐκ τῶν κανόνων. (Ἱστορ. Φλευρῇ βιβλ. LX, κεφ. 2.)

Ὁ Μιχαὴλ ἔγραψε ταῦτα, ἀπὸ πνεύματος ἀγάπης καὶ ζήλου πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὀρμώμενος, καὶ ἐπιθυμῶν νὰ διδάξῃ τὸ ποίμνιον, τὸ εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑποκείμενον (διότι ἀπὸ τοῦ 970 ἔτους ὁ Πατριάρχης Πολύευκτος, συναινέσει τοῦ Αὐτοκράτορος Νικηφόρου, συνέστησεν Ἀρχιεπισκοπὴν καὶ ἐν Ὁτράντῳ, ὑποτάξας αὐτῇ πέντε ἐπισκοπὰς, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν ἱερουργίαν εἰς Λατινικὴν γλῶσσαν καθ' ὅλην τὴν Καλαβρίαν καὶ Ἀπουλίαν), ἔγραψε δὲ προσέτι, ἵνα διδαχθῶσι καὶ οἱ Λυτικοὶ διὰ τοῦ Ἐπισκόπου Ἰωάννου. — Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη μετεφράσθη, ὑπὸ τοῦ Καρδινάλιου Ἐπισκόπου Οὐμβέρτου εἰς τὴν Λατινικὴν, καὶ παρουσιάσθη εἰς τὸν Πάπαν Λέοντα, ὅστις ἔγραψε τῷ Μιχαὴλ ἐκτεταμένην ἀπάντησιν πλήρη μὲν ἐπιθυμίας πρὸς πνευματικὴν ὁμοφωνίαν, γέμουσαν δὲ καὶ παραδόξου ὁρμῆς πρὸς τὴν φιλαρχίαν· ὠνείδιζε τὸν Πατριάρχην, ὡς τολμήσαντα, ἐν τῇ τυφλῇ ἀφροσύνῃ αὐτοῦ, νὰ καταδικάσῃ τὴν Ἀποστολικὴν καθέδραν, ἣν οὐδεὶς τῶν θνητῶν δύναται νὰ κρίνῃ, διότι δῆθεν, κατὰ τὸν Θεῖον ὀρισμὸν τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου ὑπὲρ τοῦ Πάπᾶ Σιλβέστρου, ἐπικυρωθέντα καὶ ὑπὸ τῆς οἰκουμενικῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου, ὁ ἀνώτερος θρόνος ἐπεφύλαξεν εἰς ἑαυτὸν τὸ ἀναφαίρετον τοῦτο δικαίωμα, καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῇ πάντων. — Εἰς τὸν παραλογισμὸν τοῦτον προσέθηκε, χάριν πλείονος βεβαιώσεως, καὶ ἀντίγραφον τῆς ψευδοῦς πράξεως τοῦ Κωνσταντίνου, ἣτις ὁμολογεῖται σήμερον παρὰ πάντων ὡς πεπλασμένη, ἵνα μηδεὶς ἀμφιβάλλῃ, ἔγραψεν ὁ Λέων, ὅτι ἡ ἐπίγειος κυριαρχία τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας δὲν ἐθεμελιώθη ἐπὶ μύθων, διότι ὁ Κωνσταντῖνος ἐνόμιζεν ἀνάρμοστον τὴν εἰς ἐπίγειον ἐξουσίαν ὑποταγὴν ἐκείνου, εἰς ὃν ὁ Κύριος ἔχαρίσατο τὴν οὐράνιον, καὶ τούτου ἕνεκεν ἔδωκεν αὐτῷ οὐ μόνον Αὐτοκρατορικὴν ἰσχὺν καὶ ἀξίαν, ἀλλ' ἔτι καὶ αὐτὸ τὸ ἔνδυμα καὶ τοὺς ἀρμοδίους μεγιστάνους.» (βλ. LVI. κεφ. 26. Concilior. T. 25, pag. 420.)

Καὶ τοι δὲ τοσοῦτον ὀνειδιστικῆς οὔσης τῆς ἐπιστολῆς τοῦ

Πάππ Λέοντος, ὁ Αὐτοκράτωρ ὁμῶς Κωνσταντῖνος ὁ Μονομάχος καὶ ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουλάριος ἀπήντησαν αὐτῷ ἡπίως, διότι καὶ αὐταὶ αἱ ἐξωτερικαὶ περιποιήσεις, καὶ αἱ τρομεραὶ ἐπιδρομαὶ τῶν Νορμανδῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα, προέτρεπον πρὸς εἰρηνικὰς σχέσεις. Δι' αὐτὸ τοῦτο ἀπεφάσισε καὶ ὁ Πάππς, αἰχμάλωτος ὢν ἐν Νορμανδίᾳ, ἔνθα μετ' οὐ πολὺ καὶ ἐτελεύτησεν, νὰ ἀποστείλῃ τρεῖς ληγάτους εἰς Βασιλεύουσαν, ὃν κορυφαῖος ἦτο ὁ Καρδινάλιος Οὐμβέρτος, ὁ ἐκ τοῦ Ἑλληνικοῦ μεταφράσας τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου. Περιγράφων δὲ ἐν τῷ πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα γράμματι αὐτοῦ ὁ Πάππς τὰς ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν γενομένας λυπηρὰς ἐρημώσεις, ἐξήτει τὴν βοήθειαν αὐτοῦ, σὺν ταύτῃ δὲ καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ὑπὸ τὴν δυναστείαν αὐτοῦ διατελούσης κληρονομίας τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, (ὑπενόει δὲ τὴν Βουλγαρίαν, Ἰλλυρίαν καὶ Ἰταλίαν, καὶ τοὶ μὴ ὀνομάζων αὐτάς) Πρὸς τούτοις ὁμολόγει ὅτι ἡ Ἀποστολικὴ καθέδρα πολὺν χρόνον εὐρίσκετο εἰς χεῖρας ἀναξίων μισθωτῶν, οἵτινες ἡρῆμωσαν αὐτὴν ἐντελῶς. Παρεπονείτο δὲ καὶ κατὰ τοῦ Πατριάρχου Μιχαὴλ, ὡς ἀναθεματίζοντος ὅσους μεταχειρίζονται τὰ ἄζυμα εἰς τὸ μυστήριον τῆς μεταλήψεως, καὶ θέλοντος δῆθεν νὰ ὑποτάξῃ εἰς ἐαυτὸν τοὺς θρόνους Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, (κατηγορία ὅλως ἀβάσιμος, ὡς δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν ἐκ τῶν ἀμοιβαίων ἐπιστολῶν τοῦ Μιχαὴλ καὶ τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου). Παρόμοια ἔγραψεν ὁ Πάππς καὶ πρὸς Μιχαὴλ τὸν Κηρουλάριον, ὀνειδιζὼν αὐτόν· διότι νεοφώτιστος δῆθεν εἰς τὴν πίστιν, καὶ μὴ διελθὼν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς, θέλει νὰ ὑποτάξῃ τοὺς ἄλλους θρόνους, οἰκισιοποιούμενος τὸν τίτλον τοῦ οἰκουμενικοῦ· πάντα δὲ ταῦτα, καθὼς ὁ ἴδιος ἐξεφράζετο, ἔμαθεν ἐκ φήμης, ἥτις ἔφθασε μέχρι τῶν ἀκοῶν αὐτοῦ· πρὸ πάντων ὁμῶς κατέκρινεν αὐτόν διὰ τὸ κατὰ τῶν Λατινικῶν τελετῶν γράμμα, ὅπερ ἔπεμψεν εἰς τὴν Ἀπουλίαν. (βιβλ. LX. κεφ. 4.)

Ὁ Καρδινάλιος Οὐμβέρτος, ἐλθὼν εἰς Κωνσταντινούπολιν,

ἀπῆλθην ἐκτενέστερον εἰς τὸ γράμμα τοῦτο, ἀπολογούμενος κατὰ τῶν Ἀνατολικῶν ἐπιπλήξεων περὶ τῆς νηστείας τῶν σαββάτων καὶ τῶν ἁζύμων, καὶ ἰσχυρίζομενος νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ δι' ἁζύμων ἐκοινωνήσεν ἐν τῷ δείπνῳ τοῖς μωθητὰς αὐτοῦ. Ὡνείδιζε δὲ καὶ αὐτὸς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, ὡς δίδουσιν τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ οὐχὶ κεχωρισμένα, ἀλλ' ἡνωμένα ἀμφοτέρω καὶ διὰ χρυσοῦ κοχλιαρίου, ἐν ᾧ ἡ Ῥωμαϊκὴ μεταλαμβάνει τοὺς πιστοὺς κεχωρισμένον ἕκαστον τῶν εἰδῶν τοῦ μυστηρίου. (Τί θέλουσιν εἰπεῖ οἱ νῦν Ῥωμαῖοι, μηδόλως μεταλαμβάνοντες τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὅταν καὶ κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ὁ Ἐπίσκοπος αὐτῶν προσεῖχε καὶ εἰς τοιαύτην ἀσήμενον περίστασιν κατὰ τὴν τέλεισιν τῆς λειτουργίας;) — Ἔτι δὲ παραλογώτερον ὠνείδιζεν οὗτος τοὺς Ὀρθοδόξους, διότι ἀναβαπτίζουσι δῆθεν τοὺς Λατίνους καὶ θάπτουσιν εἰς τὴν γῆν τὰ λείψανα τῆς εὐχαριστίας, καὶ διδοῖ συγχωροῦσι τὸν γάμον τοῖς πρεσβυτέροις· ἔγραψε δὲ καὶ ἐτέραν ἐπιστολὴν, πρὸς τὸν Ἕλληνα μοναχὸν Νικήταν (τὸν Στουδίτην, ὅστις ἐπωνομάζετο Στηθάτος, καὶ ἦτο παρ' Ἑλλήσιν ἐν πολλῇ ὑπολήψει), ταῦτά περιέχουσιν καὶ γέμουσαν τοσούτῳ παρὰδόξων καὶ ἀναποδείκτων κατηγοριῶν. (κεφ. 6.)

Πρᾶξις δὲ τῆς Λατινικῆς ἐπάρσεως, μᾶλλον ἀξία σημειώσεως, εἶναι ὁ ὑπὸ τῶν ληγάτων κατὰ Μιχαὴλ Κηρουλαρίου καὶ τῶν ῥπαδῶν αὐτοῦ γραφεὶς ἀφορισμὸς, ὃν ἐτόλμησαν καὶ ἔθηκαν αὐτοὶ οὗτοι ἐπὶ τῆς ἀγίας Τραπέζης τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας, παρόντος τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ, διότι ὁ Πατριάρχης δὲν ἤθελε νὰ ἔλθῃ μετ' αὐτῶν εἰς προσωπικὴν συνέντευξιν. Τὸ περιεχόμενον τῆς πράξεως ταύτης ἐρανίζομεθα ἐκ δυτικῶν πηγῶν, τοῦ Βικωνίου δηλονότι καὶ τοῦ Φλευρῆ, ἐκ τούτου δὲ καταδείκνυται καθαρώτερον τὸ παράλογον αὐτῆς.

«Ἡ Ἀγία Ῥωμαϊκὴ πρώτη καὶ Ἀποστολικὴ καθέδρα (ἔλεγον οἱ Ληγάτοι) — πρὸς ταύτην τὴν βασιλικὴν πόλιν ἡμεῖς ἀποκρισάμενοι αὐτῇ ποιῆσαι κατηξίωσεν· ἵνα καθὼς γέγραπται

κατέλθωμεν, καὶ ἴδωμεν, εἰ ἄρα ἔργῳ πεπλήρωται ἡ βοή, καὶ ἀδιστακτικῶς ἐκ τηλικαύτης πόλεως ἀνέβαινε πρὸς τὰ ὤτα αὐτῆς· εἰ δὲ καὶ μὴ ἦν οὕτω, γινώ· ὅθεν γινωσκέτωσαν πρὸ μὲν πάντων οἱ δεδουλωμένοι Αὐτοκράτορες, ὁ κληρὸς, ἡ σύγκλητος καὶ ὁ λαὸς ταύτης τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ πᾶσα ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία ἡμᾶς ἐνταῦθα διεγνωκέναι, ὅθεν πλείστα χαιρόμεθα ἀγαθὸν καὶ μέγιστον, ὅθεν ἔλεεινῶς λυπούμεθα κακόν. Καὶ γὰρ ὅσον πρὸς τοὺς κίονας τοῦ κράτους, καὶ τοὺς αὐτοῦ τετρημένους, καὶ τοὺς πολίτας σοφοὺς Χριστιανικώτατος καὶ ὁρθόδοξός ἐστιν ἡ πόλις· ὅσον δὲ πρὸς τὸν Μιχαὴλ τὸν καταχρηστικῶς λεγόμενον Πατριάρχην, καὶ τῆς αὐτοῦ ἀνοίας συνεργοῦς, πλείστα ζιζάνια τῶν αἱρέσεων καθ' ἑκάστην διασπείρεται ἐν μέσῳ αὐτῆς, ὅτι καθὼς οἱ Σιμωνιακοὶ τὴν δωρεάν τοῦ Θεοῦ πιπράσκουσι, καὶ ὡς Βαλέσιοι τοὺς παροίκους αὐτῶν ἐξευνοῦν· οὐ μόνον πρὸς κληρικάτα, ἀλλὰ καὶ πρὸς Ἐπισκοπάτα ἀνάγουσιν. Ὡς οἱ Ἀρειανοὶ ἀναβαπτίζουσι τοὺς ἐν ὀνόματι τῆς Ἀγίας Τριάδος βεβαπτισμένους, καὶ μάλιστα τοὺς Λατίνους· ὡς οἱ Δονατισταὶ ἐπικυροῦσιν, ὅτι ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἑλλήνων τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἀληθινὴν θυσίαν, καὶ τὸ βάπτισμα ἐξ ὅλου τοῦ κόσμου ἀπολωλέκοναι· ὡς οἱ Νικολαῖται τοὺς σαρκικοὺς γάμους παραχωροῦσι καὶ διεκδικοῦσι τοῖς τοῦ ἱεροῦ θυσιαστηρίου ὑπηρέταις· ὡς οἱ Σεθηριανοὶ ἐπικατάρκτον φασὶ τὸν νόμον τοῦ Μωσέως· ὡς οἱ Πνευματομάχοι καὶ θεομάχοι Μακεδονιανοὶ ἀπέκοψαν ἀπὸ τοῦ συμβόλου τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν ἐκπόρευσιν ἐκ τοῦ Υἱοῦ· ὡς οἱ Μανιχαῖται, οἱ δογματίζουσιν, ὅτι τὸ ἐνζύμον ἔμφυχόν ἐστιν· ὡς οἱ Νιζωρηνοὶ τὸν σαρκικὸν τῶν Ἰουδαίων καθρισμὸν ἐπὶ τοσοῦτον τηροῦσιν, ὥστε τὰ βρέφη τὰ θνησκόμενα πρὸ τῆς ὀγδόης ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεως βαπτίζεσθαι ἀντιλέγειν, καὶ τὰς γυναῖκας τὰς ἐν τοῖς καταμηνίοις αὐτῶν, εἴτε ἐν τῇ γέννῃ κινδυνεύουσας κοινωνήσασθαι, εἴτε ἀβάπτιστοί εἰσι βαπτίζεσθαι διακωλύειν, καὶ τὴν κόμην τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ

πώγωνος, ὡς οἱ Ναζωρηνοὶ τρέφοντες, τοὺς τὰς κόμας κείροντας, καὶ κατὰ τὴν διάταξιν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, τοὺς πώγωνας ξυρίζοντας εἰς τὴν κοινωνίαν οὐ καταδέχονται. Ὑπὲρ ὧν πλανισμῶν, καὶ ἐτέρων πλείστων ἔργων αὐτοῦ ὁ αὐτὸς Μιχαὴλ γράμματα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Λέοντος τοῦ Πάπα νοθετηθεὶς, κατεφρόνησεν ἔπειτα ἡμῖν τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ τὰς ὑποθέσεις τῶν τηλικούτων κακῶν λογικῶς ἀντιστῆναι λέγουσι, τὴν παρουσίαν αὐτοῦ, καὶ τὴν συντυχίαν παντελῶς ἀπηρνήσατο, καὶ ἐκκλησίαν ἔτι πρὸς τέλεσιν λειτουργίας οὐ παρεχώρησεν. — Καθὼς καὶ πρότερον τὰς τῶν Λατίνων Ἐκκλησίας ἡσυχάζατο, καὶ αὐτοὺς ἀζυμίτας ἀποκαλῶν ῥήμασι καὶ ἔργοις ἀπανταχῇ κατεδιώξατο ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε ἐν τοῖς υἱοῖς αὐτῶν ἀναθεματίζειν τὴν Ἀποστολικὴν καθέδραν, καθ' ἧς ἑαυτὸν ἔτι ὑπογράφει οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Ὅθεν ἡμεῖς τῆς ἀγίας αὐτῆς, καὶ πρώτης Ἀποστολικῆς καθέδρας τὴν ἐξάκουστον βίαν καὶ ὕβριν οὐχ ὑποφέροντες, τὴν τε καθολικὴν πίστιν καταδύεσθαι πολυτρόπως ὑφορώμενοι, προκρίσει τῆς Ἀγίας καὶ ἀδιαίρετου Τριάδος, τοῦ τε Ἀποστολικοῦ θρόνου, οὗτινος τὴν ἀπόκρισιν διέπομεν, καὶ πάντων τῶν Ὀρθοδόξων Πατέρων τῶν ἐπτὰ Συνόδων, ἀπὸ πάσης τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῷ ἀναθέματι, ὅπερ ὁ Κύριος ἡμῶν ὁ εὐλαβέστατος Πάπας, τῷ αὐτῷ Μιχαήλ, καὶ τοῖς αὐτῷ ἐπομένοις, ἐὰν μὴ πεισθῶσιν, ἀπεφάνητο, οὕτω καθυπογράφομεν Μιχαὴλ ὁ κατὰ χρηστικῶς Πατριάρχης, ὁ νεόφυτος, καὶ μόνῳ ἀνθρωπίνῳ φόβῳ τὸ μοναχικὸν σχῆμα δεξάμενος, νῦν δὲ ἐγκλήμασιν ἀνηκούστοις παρὰ πολλῶν διαπεφημισμένος, καὶ μετ' αὐτοῦ Λέων ὁ Ἀχρίδος ἐπιλεγόμενος, καὶ ὁ Σακελλάριος τοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ ὁ Νικηφόρος (α) ὅστις τὴν τῶν Λατίνων θυσίαν προφανῶς καταπάτησε τοῖς ποσὶ, καὶ πάντες οἱ ἐπόμενοι αὐτοῖς ἐν τοῖς προκειμένοις πλανίσμασι καὶ τολμήμασιν, ἔστωσαν ἀνάθεμα Μι-

(α) Εἰς τὸ Ῥωστικὸν φέρεται Κωνσταντῖνος.

ραναθὰ, σὺν τοῖς Σιμωνιακοῖς, Βαλεσίοις, Ἀρειανοῖς, Δονατισταῖς, Νικολαῖταις, Σεβηριανοῖς, Μανιχαίοις, σὺν οἷς δογματίζουσι, καὶ τοῖς ἄλλοις, ὅτι τὸ ἔνζυμον ἔμψυχον εἶναι, καὶ σὺν πᾶσι τοῖς αἵρετικοῖς, μᾶλλον δὲ καὶ μετὰ τοῦ διαδόλου, καὶ τῶν ἀγγέλων, ἐὰν μὴ πεισθῶσιν. Ἀμήν, Ἀμήν, Ἀμήν.»

Πᾶσα λέξις σχεδὸν τῆς ἀπολιτεύτου ταύτης πράξεως εἶναι ἢ παχυλὸν ψεῦδος ἢ ἄτοπος παραλογισμὸς, καθὼς περὶ τούτου δύνανται νὰ κρίνῃ πᾶς Ὁρθόδοξος, καὶ καθὼς ἴσως πρέπει νὰ δημολογήσῃ νῦν καὶ αὕτη ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, μάλιστα δὲ καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπίπληξιν διὰ τὴν συντομὴν τοῦ συμβόλου, τὴν ἀφαίρεσιν τῶν παιδογόνων μορίων τῶν παίδων, τὸ μὴ βαπτίζειν τὰ νήπια κτλ. Καὶ ὅμως οἱ ληγάτοι ἀπετόλμησαν καὶ ἐπέθηκαν ἀφορισμὸν πανδήμως ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς ἐν καιρῷ λειτουργίας καὶ ἐκτινάξαντες τὴν κόνιν ἀπὸ τῶν ποδῶν αὐτῶν, ἀνεβόησαν. «Ὁ Κύριος κρινέτω τὰ μετὰ τῶν ἡμῶν!» τοῦτο δὲ ἐπραξάν οὐ μόνον παρὰ πάντας τοὺς κανόνας, ἀλλὰ μάλιστα καὶ παρὰ τὸ ἴδιον αὐτῶν ἔγγραφον, — διότι ἐν ἀρχῇ τούτου δημολογοῦσιν ὅτι ὁ Πάπας ἐπεμψεν αὐτοὺς μόνον ἵνα πληροφορηθῶσι περὶ τῆς ἀληθείας, αὐτοὶ δὲ ἀπήγγειλαν κατ' εὐθείαν ἀφορισμὸν, ἄνευ τινὸς κρίσεως τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Πάπα Λέοντος, καὶ ὅτε ἡ Ῥωμαϊκὴ καθέδρα δὲν εἶχεν ἔτι κερκλήν. Ἐκτὸς τούτου αἱ ἐπιπλήξεις αὐτῶν κατὰ τοῦ Μιχαὴλ εἰσὶν ἀναπόδεικτοι, περὶ δὲ τῶν ἐγκλημάτων αὐτοῦ ἐξεφράσθησαν λίαν ἀσαφῶς, καθὼς καὶ περὶ τοῦ ὅτι ἀνεβιάσθη δῆθεν εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον παρὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς βαθμοὺς ἐκ τῶν νεοφωτίστων.

Ὁ Κεδρηνός, ἱστορικὸς σχεδὸν σύγχρονος, λέγει μόνον, ὅτι μετὰ τὸν Πατριάρχην Ἀλέξιον, ἀνεβιάσθη ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος, ζῶν μοναχός, ἀφ' οὗ ὁ ἰσχυρὸς παρὰ τῇ Αὐτοκρατορίσῃ Θεοδώρῳ εὐνοῦχος Ἰωάννης ἀπεμύκρυνεν αὐτὸν διὰ τὰς κατ' αὐτοῦ παρασκευασθείσας ἐπιβουλὰς. (Corp. Histor. Byzan. Cedr. T. 8. pag. 758.) Καὶ οὕτως ἡ ἐπίπληξις αὕτη

οὐδεμιᾶς καθαρότητος ἔχεται· περὶ δὲ τοῦ ὅτι ἦτο νεοφώτιστος, οὐδὲ λόγος κἂν ὑπάρχει, φαίνεται μάλιστα ὅτι ὁ Μιχαὴλ ἦτο οὐ μόνον πρὸ πολλοῦ βεβαπτισμένος, ἀλλὰ καὶ μοναχός. Ἄξιον παρατηρήσεως ὅμως ὅτι οὔτε παρὰ τοῦ Κεδρινοῦ, οὔτε παρὰ τοῦ Ζωναρᾶ ἢ ἄλλων συγγραφέων, ἐρρέθη τι περὶ τῆς διενέξεως αὐτοῦ μετὰ τῶν ληγμάτων οὐδὲ κἂν περὶ τοῦ ἀφορισμοῦ αὐτῶν, καθὼς ὑποθέσεως, ἥτις πιθανῶς δὲν προϋξένησε τότε μεγάλην ἐντύπωσιν.

Καὶ τοι δὲ παραδόντες παρακαίρως τῷ ἀναθέματι πάντας τοὺς τολμῶντας νὰ δέχωνται τὰ ἅγια μυστήρια, παρὰ τῶν κατηγορούντων τὰς Λατινικὰς τελετὰς, αὐτοὶ ὅμως ἐχωρίσθησαν εἰρηνικῶς ἀπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἀνεγνώρισαν ὀρθόδοξους πάντας τοὺς πολίτας, ἂν καὶ ἡ μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν διάβρηξις ἐγένετο κατὰ τὴν θλιθερὰν ἐκείνην στιγμήν. Μάτην ὁ Μιχαὴλ Κηρουλάριος προέστρεπε τὸν Αὐτοκράτορα νὰ ἐπαναγάγῃ αὐτοὺς πρὸς συνοδικὴν σύσκεψιν. — Οἱ δυτικοὶ Ἱστορικοὶ βεβαιοῦσιν, ὅτι δῆθεν ἤθελεν, ἐπὶ τῇ προφάσει τῆς συνόδου, νὰ ἀναστῶσιν τοὺς Ληγάτους ἐν μέσῳ στάσεως τοῦ λαοῦ, ὁ δ' Αὐτοκράτωρ προνοῶν τοὺς σκοποὺς τοῦ Κηρουλαρίου, διέταξεν αὐτοὺς νὰ ἐξακολουθήσωσι τὴν ὁδὸν αὐτῶν, ἐνεκεν δὲ τούτου ὁ Πατριάρχης διήγειρε δῆθεν τὸν λαόν, ἠνάγκασε τὸν Αὐτοκράτορα νὰ παραδώσῃ αὐτῷ τοὺς διερμηνεῖς τῶν ληγμάτων, καὶ ἐνόθευσε τὴν πρᾶξιν τοῦ ἀφορισμοῦ, ἣν ὁ Αὐτοκράτωρ ἐζήτησεν ἐκ νέου παρὰ τῶν ληγμάτων ἐν ὁδοῖς ὄντων, καὶ ἔδειξε τὴν δυσαρέσκειαν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην. Ἀλλὰ τίς ἡ ἀνάγκη νὰ νοθεύσῃ ὁ Μιχαὴλ τοιοῦτον ἀφορισμὸν, ὅστις τοῦναντίον ὠφέλει αὐτόν, καθὼς παράλογος καὶ περιέχων τὸ ψεῦδος ἐν ἐκάστη λέξει; τί δ' ἄλλο ἠδύνατο νὰ προξενήσῃ αὐτῷ ὁ θάνατος τῶν ληγμάτων, εἰμὴ ἐντελῇ καὶ δικαίαν καταδίκην κατὰ τε τοὺς πολιτικοὺς καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νόμους; Οἱ Ῥωμαῖοι ἤθελον ἐξακολουθήσει ἐμμένοντες εἰς τὸ κατ' αὐτοῦ καὶ κατὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας φρόνημα αὐτῶν.

Τὴ ὑπελείπετο λοιπὸν νὰ πράξῃ ὁ Πατριάρχης, μετὰ τοιαύ-
την ἀφρονα πράξιν ἐκ μέρους τῶν ληγάτων, εἰμὴ νὰ ἐλέγξῃ
τοὺς πρλαλογισμοὺς αὐτῶν, ὅπερ καὶ ἔπραξε, λίαν προσεκτικῶς
ὅμως, διότι δὲν ἤγγισε τὸν Πάπαν, ἀλλὰ μόνον τοὺς ληγά-
τους. — Ὁ Φλευρῆς, στηριζόμενος ἐπὶ τῶν λόγων τοῦ Λέοντος
Ἀλλατίου, γράφει, ὅτι ὁ Μιχαὴλ συνήθροισεν εἰς τοὺς βασιλι-
κοὺς θαλάμους δέκα Μητροπολίτας καὶ δύο Ἀρχιεπισκόπους
καὶ συνέταξε τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν πρὸς τὴν πράξιν τοῦ ἀφο-
ρισμοῦ.

«Νῦν τινες δυσσεβεῖς ἄνδρες καὶ ἀποτρόπαιοι, ἄνδρες ἐκ
σκότους ἀναδύντες, τῆς γὰρ ἐσπερίου μοίρας ὑπῆρχον γεννή-
ματα, εἰς τὴν εὐσεβῆ ταύτην ἐλθόντες πόλιν καὶ θεοφύλακτον,
ἀφ' ἧς ὥσπερ ἀπὸ τινος ὑψηλοῦ καὶ μετεώρου χωρίου αἱ τῆς
ὀρθοδοξίας πηγαὶ ἀναδύονται καὶ καθαρὰ τῆς εὐσεβείας τὰ
νάματα εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης διαρρέουσι πέρατα, καὶ ποταμῶν
δίκην τὰς ἐν ἀπάσῃ τῇ ὑφ' ἡλίον ψυχὰς τοῖς εὐσεβεῖσι δόγμασι
καταρδεύουσιν, — εἰσπηδῆσαντες, τὴν ὀρθὸν λόγον τῇ διαφθορᾷ
τῶν δογμάτων καταλυμήνασθαι ἐπεχείρησαν, ὡς καὶ γραφὴν
ἀποθέσθαι ἐν τῇ μυστικῇ τῆς μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας
τραπέζῃ, δι' ἧς ἡμεῖς, μᾶλλον δὲ τὴν ὀρθόδοξον τοῦ Θεοῦ Ἐκ-
κλησίαν, καὶ πάντας τοὺς μὴ συνυπαγομένους τοῖς αὐτῶν δυσ-
σεβήμασιν ὀρθοδόξους ἀναθέμεντι δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι εὐσεβεῖν,
καὶ τὸ ὀρθόδοξον προβαίνειν ἐθέλομεν, καθυπέβηλον, ἐγκαλέ-
σαντες ἡμῖν ἄλλα τέ τινα, καὶ ὅτι τοὺς πώγωνας παραπλησίως
ἐκείνοις ξυρᾶν, καὶ τὴν κατὰ φύσιν ἀνθρώπου μορφήν παρὰ
φύσιν ἐξάλλασσιν οὐκ ἀνεχόμεθα· πρὸς δὲ καὶ ὅτι μὴ δια-
κρινόμενοι ἀπὸ πρεσβυτέρων μεταλαμβάνειν γεγαμηκότων·
ἐπὶ πᾶσι δὲ τοῦτοις, καὶ ὅτι τὸ ἱερὸν καὶ ἅγιον σύμβολον, ὃ
πᾶσι τοῖς συνοδικαῖς καὶ οἰκουμενικαῖς ψηφίσμασιν ἄμαχον
ἔχει τὴν ἰσχὺν, νόθοις λογισμοῖς καὶ παρεγγράπτοις λόγοις
καὶ θράσους ὑπερβολῇ μὴ κτεδηλεύειν ἐθέλομεν, μηδὲ παρα-
πλησίως ἐκείνοις ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ

Ἅγιον — ἀλλ' ἐκ τοῦ Πατρὸς φαιμέν ἐκπορεύεσθαι.» — Ἀποῦ δὲ ἐξέβηκεν ἐπὶ τίνων θεμελίων ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία στηρίζει καὶ τηρεῖ τὰ τρία ταῦτα, ὁ Μιχαήλ, ἐξακολουθεῖ περὶ τῶν ληγάτων λέγων· «Ἐφ' ἐτέρας μὲν ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πρὸς τὸν φιλευσεβέστατον ἡμῶν Αὐτοκράτορα ἀφικόμενοι, — μᾶλλον δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἄφικιν πεπλασμένην τὴν ἀρχὴν ποιησάμενοι, καὶ ἐκ τῆς Ῥώμης μὲν ἀφικέσθαι, καὶ παρὰ τοῦ Πάπα ἀποσταλῆναι σκηψάμενοι, ταῖς δὲ ἀληθείαις ταῖς παρὰ τοῦ Ἀργυροῦ (x) δουραταῖς ὑποθήκαις καὶ συμβουλαῖς, αὐτοὶ τε ἀφ' ἐαυτῶν ἀφικόμενοι, καὶ μήτε παρὰ τοῦ Πάπα ἀποσταλέντες· ἀλλὰ καὶ γράμματα, ἃ ὡς ἀπ' ἐκείνου δῆθεν ἐπεφέροντο, πλασάμενοι. Τοῦτο γὰρ ἀπὸτε ἄλλων διεγνώσθη πολλῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ τὰς τῶν γραμμάτων σφραγίδας νενοθευμένας φανερώς φωραθῆναι.» (Κατηγορία λίαν σπουδαία καὶ δικαία ἴσως, διότι φαίνεται, ὅτι μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ληγάτων εἰς Ῥώμην, ὁ διάδοχος τοῦ Λέοντος Θ', ὁ Πάπας Βίκτωρ Β', καὶ οἱ αὐτοῦ οἰκειότεροι διάδοχοι, ἐπεκύρωσαν διὰ τῆς αὐτῶν συναινέσεως τὸ ἀφοριστικὸν γράμμα, τὸ ῥιφθὲν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας.) «Αὐτὸ μὲν οὖν τὸ παρὰ τῶν δυσσεβῶν τούτων ἀποτεθὲν ἔγγραφον καὶ ἡμῶν, Ἱταλικαῖς γράμμασι γεγραμμένον, καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν ὑποδικόνων τῆς δευτέρας ἐβδομάδος παρ' αὐτῶν πρῶτον μὲν τῇ τραπέζῃ τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπιτεθὲν, ὕστερον δὲ διὰ τὸ τοῖς ὑποδικόνους ἀπώσασθαι τοῦτο καὶ τῆς θείας ἀπορίψαι τραπέζης, καὶ προτείνασθαι μὲν τοῖς θεῖσι λαβεῖν, ἐκείνους δὲ μὴ βουλευθῆναι, τοῦτο κατὰ τοῦ ἐδάφους ῥιφθὲν, καὶ εἰς χεῖρας πολλῶν ἐλθὼν, ἵνα μὴ δημοσιευθῇ τὰ ἐν αὐτῷ βλασφημούμενα, ἡ μετριότης ἡμῶν ἀνελάβετο, εἶτα τῶν τὴν Ἱταλίδα γλῶτταν εἰς τὴν Ἑλλάδα μεταβάλλειν εἰδότεων προσκαλεσαμένη τινάς, — μεταφράσαι τὸ ἔγγραφον ἐπετρέψατο·

(x) Δουκὲς καὶ Βασιλικῷ μεγιστάνι ἐν τῇ νουτίῳ Ἱταλίᾳ.

καὶ τοῦ ἐγγράφου παρὰ τούτων μεταφρασθέντος εἶχεν ἡ τούτου ὑφ' αὐτοῖς ῥήμασιν οὕτως· «Ὅστις ἂν τῇ πίστει καὶ τῇ θυσίᾳ τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ Ἀποστολικῆς καθέδρας ἀντιλέγοι, ἀνάθεμα ἔστω, καὶ μήτε δεχέσθω ὁρθόδοξος, ἀλλὰ λεγέσθω προζυμίτης, καὶ νέος Ἀντίχριστος.» — Ταῦτα μὲν οὖν τὰ τῆς δυσσεβοῦς ταύτης καὶ ἀνοσίτου γραφῆς· ἡ δὲ μετριότης ἡμῶν τὴν τηλικαύτην κατὰ τῆς εὐσεβείας τόλμην καὶ τὴν ἀναίδειαν μὴ ἀνασχομένη ἀνεπεξέλυστον μεῖναι καὶ ἀτιμώρητον, τῷ κραταίῳ καὶ ἁγίῳ ἡμῶν βασιλεῖ τὰ περὶ τούτου κοινολογεῖται· καὶ ὅς, ἦσαν γὰρ οὗτοι ἀπόδημοι πρὸ μιᾶς καὶ μόνον ἡμέρας, μετὰ τὸ περὶ τούτου ἀνενεχθῆναι τῷ κράτει αὐτοῦ, τὰς ὡς τὴν μεγαλόπολιν τούτους μετασταλαῦντας ἐκπέμπει· καὶ ὄχττον μεταπέμπονται, οὐ βούλονται δὲ τῇ ἡμετέρᾳ μετριότητι προσελθεῖν καὶ τῇ ἱερᾷ καὶ μεγάλῃ Συνόδῳ εἰς ὄψιν ἔλθεῖν, καὶ ἀποκρισὶν τινα δοῦναι, περὶ ὧν ἀσεβῶν ἀπηρεύξαντο· ἀλλ' ἀκολούθως μὲν τῷ παρ' αὐτῶν ἐκτεθέντι ἐγγράφῳ, καὶ πλείω δὲ τῶν ἐν αὐτῷ γραφέντων κατὰ τῆς ἡμετέρας πίστεως ἔχειν εἰπεῖν διατείνονται· αἰρεῖσθαι δὲ θανεῖν μᾶλλον, ἢ εἰς ὄψιν ἡμῖν καὶ τῇ Συνόδῳ ἔλθεῖν. Ταῦτα γὰρ ὁ κραταῖος, καὶ ἅγιος ἡμῶν Βασιλεὺς δι' ἀποκρίσεως τοῦ περιβλέπτου μαγίστρου — τῇ συνόδῳ μεμήνηκεν. Ἐπεὶ δὲ αὐτοὺς μὲν βουλομένους τῇ Συνόδῳ καὶ ἡμῖν ἀπαντῆσαι, βιασθῆναι ὁ κραταῖος καὶ ἅγιος ἡμῶν Βασιλεὺς, διὰ τὸ δοκοῦν περικεῖσθαι τούτους τῆς πρεσβείας ὀφφίκιον οὐκ ἠὲ δόκησεν· ἀνεκδίκητον δὲ πάλιν τὴν τηλικαύτην κατὰ τῆς εὐσεβείας μεῖναι ἀναίδειαν ἀπρεπὲς ἦν, καὶ ἄλλως ἀνάξιον, ὠκονόμησε θεραπείαν ἀρίστην τῷ πράγματι καὶ τίμιον καὶ προσκυνητὸν γράμμα πρὸς τὴν ἡμετέραν μετριότητα — ἐξαπέστειλεν, ἔχει δὲ ἐπὶ λέξεως οὕτωςί.»

«Ἀγιώτατε Δέσποτα περὶ τοῦ συμβάντος ἡ βασιλεία μου ἐρευνήσασα εὗρε τὴν ῥίζαν τοῦ κακοῦ γενομένην ἀπὸ τοῦ ἔρμηνευτοῦ καὶ τοῦ μέρου· τοῦ Ἀργυροῦ, καὶ τοὺς μὲν ἐθνικοὺς ὡς ξένους, καὶ παρ' ἐτέρων ἀποβληθέντας τί ποιῆσαι οὐκ ἔχομεν·

τοὺς δὲ αἰτίους τυφθέντας ἀπεστείλαμεν πρὸς τὴν ἀγιωσύνην σου, ὡς ἂν δι' αὐτῶν παιδαγωγηθῶσι καὶ ἄλλοι, τὸ μὴ φλυαρεῖν τοιαῦτα· τὸ δὲ χαρτίον μετὰ τὸ ἀναθεματισθῆναι καὶ τοὺς συμβουλευσαμένους, καὶ τοὺς ἐκδεδωκότας, καὶ γράψαντας, καὶ μικρὰν εἰδήσιν τῆς τούτων πονήσεως ἔχοντας, καυθήτω ἐνώπιον πάντων. Προσέταξε γὰρ ἡ βασιλεῖα μου, ἵνα καὶ τὸν Βεστάρχην τὸν γαμβρὸν τοῦ Ἀργυροῦ, καὶ τὸν Βέστην τὸν ἐκείνου υἱὸν ἀποκλείσωσιν εἰς τὴν φυλακὴν· ὡς ἂν διάγωσιν ἐν αὐτῇ κακουχούμενοι, καθὼς εἰσιν ἄξιοι ἕνεκα τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως.»

Τοιαύτη γραφὴ τοῦ Πατριάρχου δεικνύει πολλὰ πιθανὸν αὐτὸ τὸ συμβάν, καὶ οὐδεμίαν αἰτίαν ἔχει τις νὰ ὑποπτεύῃ, ὅτι αὐτὸς ἤθελε νὰ θανατώσῃ τοὺς ληγάτους, καὶ ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἔσωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τῆς ὀργῆς τοῦ λαοῦ. Αὐτοὶ οὗτοι, φοβηθέντες διὰ τὴν πρᾶξιν αὐτῶν, δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐπιστρέψωσι καὶ ἔρριψαν ἐπὶ τοῦ Μιχαὴλ τὸ πταῖσμα· ἡ δ' ἄλληλογραφία αὐτοῦ μετὰ τοῦ πεπαιδευμένου καὶ εὐσεβοῦς Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου, καὶ τούτου πάλιν μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀκυληίας, ρίπτει πλειότερον φῶς ἐπὶ τῶν περιστάσεων τῆς λυπηρᾶς διαῤῥήξεως, καὶ δεικνύει τὴν περὶ ταύτης γνώμην τῶν Ἀνατολικῶν Ἱεραρχῶν, ἂν καὶ παριστᾷ τὸν Μιχαὴλ ἀγροῖκον κατὰ τι· ἀλλὰ συγχρόνως, ἐδείκνυε καὶ πολλὴν προσοχὴν περὶ τὰς μετὰ τῆς Ῥώμης σχέσεις αὐτοῦ, διότι οὔτε οὗτος, οὔτε ὁ Πέτρος Ἀντιοχείας, οὔτε ὁ Αὐτοκράτωρ, ἤθελον νὰ διαταράξωσι τὴν ἀρχαίαν κοινωνίαν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Δομνίνος, Ἀρχιεπίσκοπος Ἀκυληίας, περιβαλὼν ἐκυτῷ τὸν τίτλον Πατριάρχου, ἔγραφε πρὸς τὸν Ἀντιοχείας Πέτρον, ὡς πρὸς διάσημον ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἱεράρχην, αἰτούμενος τὴν φιλίαν καὶ τὴν γνώμην αὐτοῦ περὶ τῶν γενομένων ἐπιπλήξεων παρὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας πρὸς τὴν τῆς Ῥώμης περὶ τῶν ἀζύμων, διότι ἐπεθύμει νὰ τηρήσῃ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην. Ὁ Πατριάρχης ἀπήντησε μὲν αὐτῷ κολακευτι-

κῶς, οὐχ ἥττον ὁμῶς παρατήρει αὐτῷ περὶ τοῦ τίτλου Πα-
τριάρχης τὰ ἐξῆς λέγων,

«Πλὴν ἐκ νηπίου μέχρι γήρως τοῖς ἱεροῖς ἐντραφεῖς γράμ-
μασι, καὶ τῇ τούτων ἀναγνώσει σχολάζων αἰεὶ, οὐδέπω οὐδαμοῦ
παρ' οὐδενὸς ἔμαθον, ἢ ἤκουσα μέχρι τῆς ἄρτι τὸν Πρόεδρον
Ἀκυλητίας, (α) ἢ Βενετίας Πατριάρχην ὀνομάζεσθαι. Πέντε γὰρ
ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ὑπὸ τῆς Θείας ὠκοномήθη χάριτος εἶναι Πα-
τριάρχας, τὸν Ῥώμης, τὸν Κωνσταντινουπόλεως, τὸν Ἀλεξαν-
δρείας, τὸν Ἀντιοχείας, καὶ τὸν Ἱεροσολύμων (τούτων δὲ μό-
νος ὁ Ἀντιοχείας ὀνομάζεται κυρίως Πατριάρχης, ἐπειδὴ ὁ μὲν
Ῥώμης καὶ Ἀλεξανδρείας ὀνομάζονται Πάπαι, ὁ δὲ Κωνσταν-
τινουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων Ἀρχιεπίσκοποι.) Ἐπεὶ πῶς ἂν
ἄλλως ἔκτον δυνησόμεθα ἐπεισάγειν Πατριάρχην, μὴ οὐσῆς
ἔκτης ὡς εἴρηται, αἰσθήσεως ἐν τῷ σώματι, καὶ ταῦτα πολ-
λῶν καὶ μεγάλων οὐσῶν ὑπὲρ τὴν σὴν ἐνορίαν Ἐπαρχῶν καὶ
χωρῶν ὑπὸ Μητροπολιτῶν, καὶ Ἀρχιεπισκόπων ρυθμιζομένων
καὶ μεταγενομένων πρὸς Θεοσέβειαν; ἀναλόγισαι γὰρ ὅσα
μείζων τῆς κατὰ σὲ χώρας ἡ Βουλγαρία, ὅσα δὲ ταύτης πάλιν
Βαθυλῶν ἡ μεγάλη καὶ Ῥωμανίς, ἦτοι τὸ Χοροσάν, καὶ λοιπαὶ
τῆς ὅλης Ἀνατολῆς Ἐπαρχίαι, ἐν αἷς Ἀρχιεπίσκοποι παρ' ἡμῶν
πέμπονται, καὶ Καθολικοὶ χειροτονοῦνται ἐν ἐκείνοις τοῖς μέ-
ρεσι Μητροπολίται, ἔχοντες ὑπ' αὐτοῦ Ἐπισκόπους πολλοὺς,
ἀλλ' εἰς ἐξ αὐτῶν Πατριάρχης οὐκ ἐκλήθη ποτὲ καὶ ταῦτα μὲν
ἐν τούτοις.» Ἰδοὺ ἀληθὴς εἰκὼν τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας
κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα, καθ' ὃν ἐξισώθησαν πρὸς ἀλλήλους οἱ Πα-
τριάρχαι, καὶ οὐδαμοῦ μνημονεύεται περὶ προνομίου τινὸς τοῦ
τῆς Ῥώμης ἐπὶ τῶν λοιπῶν. Ὁ Ἀντιοχείας Πέτρος πολὺ ὀρθῶς
ἐκφράζεται πρὸς τὸν Ἀκυλητίας περὶ τοῦ Ῥώμης λέγων, «ὅτι
κατ' ἀρχὰς τῆς ἑαυτοῦ Ἱεραρχίας ἔγραψε πρὸς τὸν Πάπαν
γράμμα κοινωνικὸν κατὰ τὸ ἔθος, καὶ ἔπεμψεν αὐτὸ διὰ τῶν

(α) Κατ' ἄλλους δὲ Ἀκυλητίας, ἢ Ἀκυληγίας ἢ Ἀκυλίας.

εἰς Ἱερουσαλήμ ἐρχομένων προσκυνητῶν, ἀλλὰ δὲν ἔλαβεν ἔτι ἀπάντησιν, διὸ καὶ παρακαλεῖ τὸν Ἀκυηλίας νὰ ἐγχειρίσῃ τῷ Πάπᾳ ἀντίγραφον σὺν τῷ γράμματι, ὕπερ γράφει ἤδη πρὸς αὐτὸν, ἵνα, ἐὰν ὁ Πάπας εὐχαριστῇται ἐκ τοῦ ἐμπεριεχομένου, συμφωνήσῃ πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς καὶ συνενωθῶσιν ἅπαντες ὁμοφύχως, ὅπως προσφέρωσι τῷ Θεῷ τὴν αὐτὴν θυσίαν.» (οὕτω λοιπὸν οἱ Ἀνατολικοὶ Πατριάρχαι δὲν ὑπετάσσοντο τῷ Ῥώμῃς, ἀλλ' ἤθελον ὥστε οἱ τῆς Ῥώμῃς νὰ συμφωνῶσι πρὸς αὐτοὺς, τηροῦντας τοὺς ἀρχαίους κανόνας.) Περὶ δὲ τῶν ἀζύμων ὁ Πέτρος ἀπεκρίνατο «ἐπὶ ματαίῳ οἱ Δυτικοὶ παραπονοῦνται, ὅτι δῆθεν ὁ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχης, διασπείρει περὶ αὐτῶν κακὰς φήμας καὶ ἀποκλείει αὐτοὺς τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας· αὐτὸς γινώσκει κάλλιστα, ὅτι εἴθετε ὀρθόδοξοι καὶ πιστεύετε, ὡς ἡμεῖς, εἰς τὴν Ἁγίαν Τριάδα καὶ τὴν ἐνσάρκωσιν· ἀλλὰ λυπεῖται, ὅτι διαφωνεῖτε εἰς τοῦτο μόνον, καὶ δὲν προσφέρετε τὴν ἀνάγκηκτον θυσίαν, καθὼς οἱ τέσσαρες Πατριάρχαι καὶ ἅπανσα ἡ λοιπὴ Ἐκκλησία.» (βιβλ. LX, κεφ. 11.)

Ὁ δὲ Πατριάρχης Μιχαὴλ ἔγραψεν ἐπίσης περὶ τούτου πρὸς τὸν Ἀντιοχείας Πέτρον, ἐξηγῶν αὐτῷ τὰς συγκεχυμένας περιστάσεις. «Ἀκούσας πρὸ καιροῦ, παρὰ τῶν ἐνταῦθα ἐρχομένων ἐκ τῆς ἀρχαίας Ῥώμῃς, περὶ τῶν ἀρετῶν, τῆς εὐγενείας καὶ τῶν γνώσεων τοῦ ἀποθανόντος ἤδη Πάπα, ἔγραψα αὐτῷ ἐν ἐκτάσει καὶ μετὰ μεγάλης μετριότητος περὶ εἰρήνης καὶ ὁμοφωνίας ἐπὶ τινων ἀντικειμένων, ἅτινα ἀποδέχονται οἱ Δυτικοὶ ἐναντίον τῆς πίστεως ἡμῶν ὡς δύνασαι νὰ ἴδῃς καὶ αὐτὸς ἐν ἐπιστολῇ μου. Εἶχον δὲ σκοπὸν νὰ κερδίσω τὸν Πάπαν ἵνα ἀπολαύσω, δι' αὐτοῦ, τὴν βοήθειαν τῶν Φράγκων κατὰ τῶν Νορμανδῶν τῆς Ἰταλίας, καθ' ὧν ἦτο ὠργισμένος ὁ Πάπας, ὅστις μάλιστα ἔχαιρε καὶ μεγάλην ἐμπιστοσύνην παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι Ἑρρίκῳ. Τὴν δ' ἐπιστολὴν μου σὺν τῇ Αὐτοκρατορικῇ, ἐνεχείρησα τῷ βεστιαρίῳ, ἐλπίζων, ὅτι οὗτος θέλει παραδώσει αὐτὴν ἀσφαλῶς καὶ κομίσαι τὴν ἀπάντησιν· ἀλλ' ὁ μεγιστάν

οὗτος, ἔλθων πρὸς τὸν Δοῦκα τῆς Ἰταλίας Ἀργυρόν, ἠπατήθη παρ' αὐτοῦ καὶ ἐνεχείρισε τὰς ἐπιστολάς πρὸς αὐτὸν, ὑποσχεθέντα ὅτι παρὰδώσει ταύτας τυχύτερον τῷ Πάπᾳ. Καὶ ὅμως ὁ Ἀργυρὸς, καθὼς περὶ τούτου ἐπληροφορήθημεν ἀκριβῶς, ὦν πάντοτε κακῶς διατεθειμένος πρὸς τὸ κράτος, τὰ μὲν βασιλικά χρήματα μετεχειρίσθη πρὸς ἴδιον ὄφελος, διὰ τῶν ἐπιστολῶν δὲ ἔπραξε δολιότητος. Προσεκάλεσε τοὺς ὁπαδοὺς αὐτοῦ, ὧν εἷς μὲν ἦτο Ἐπίσκοπός τις τῆς πόλεως Ἀμαλφηνῶν, διωχθεὶς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης διὰ νομίμους αἰτίας καὶ πέντε ἤδη ἔτη περιπλανώμενος, ἕτερος δὲ, ὁ Καρδηνάλης Οὐμβερτος ἢ Οὐβερτος, ἔφερε μόνον ὄνομα Ἀρχιεπισκόπου, διότι δὲν ἦτο γνωστὴ ἡ ἐπαρχία αὐτοῦ· τὸν δὲ τρίτον ἐτιτλοφόρησεν αὐτὸς καγγελάριον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἵνα μεταχειρισθῇ αὐτὸν ὡς στερεὸν προπύργιον διὰ τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ· εἶτα, ἀνοίξας τὴν ἐπιστολὴν μου, ἔγραψε πρὸς ἐμὲ ἀπάντησιν, ἐξ ὀνόματος δέηθεν τοῦ Πάπα, καὶ δολίως κατῴρθησε νὰ κομίσωσιν αὐτὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν.»

Οὗτοι, φθάσαντες ἐνταῦθα, παρουσιάσθησαν πρῶτον εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, μετὰ ἐξουσίου ὑπεροφίας κατὰ τε τὴν στάσιν, τὸ βάδισμα καὶ τὸ ἐνδυμα, αὕτη δὲ ἐγένετο ἔτι μείζων, ὅτε ἤλθον πρὸς ἐπίσκεψιν ἐμοῦ· διότι οὐ μόνον οὔτε λέξιν εἶπον πρὸς ἐμὲ, ἀλλ' οὔτε τὴν κεφαλὴν ἔκυψαν, οὔτε τὸν συνήθη χαιρετισμὸν ἠθέλησαν ν' ἀποδώσωσιν, ἢ νὰ καθίσωσιν ὅπισθεν τῶν Μητροπολιτῶν, οἵτινες συμπεκρευνέθησαν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Καὶ τί λέγω περὶ ἐμαυτοῦ; δὲν ἐταπεινώθησαν μάλιστα οὐδ' ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλ' εἰσῆλθον εἰς τὰ Ἀνάκτορα κρατοῦντες εἰς χεῖρας σταυροὺς καὶ βακτηρίας· εἰς ἐμὲ δὲ ἠρκέσθησαν νὰ ἐγχειρίσωσι μόνον τὴν ἐσφραγισμένην ἐπιστολὴν καὶ ἀπεμακρύνθησαν ἀμέσως· ἀλλ' ἐγὼ τότε παρατηρήσας αὐτὴν μετὰ προσοχῆς πρὶν τῆς ἀποσφραγίσεως, εἶδον ὅτι ἡ σφραγὶς μετεποιήθη δολίως, τὸ δ' ἐμπεριεχόμενον ἔγεμε κολακείας καὶ πανουργίας, διότι περιελάμβανε πάντα ἐκεῖνα,

περὶ ὧν ὁ Ἀργυρὸς πολλάκις ὠμίλει μετ' ἐμοῦ, ὅτε ἦτο ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ μάλιστα τὰ περὶ ἀζύμων, δι' ἃ εἶχον ἀναγκασθῆναι ἀφορίσω αὐτὸν τετράκις. Σοὶ πέμπω ἀντίγραφον τῆς πρὸς τὸν Πάπαν ἐπιστολῆς μου καὶ τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν τῆς ἀπαντήσεως αὐτοῦ, ἣν οἱ ἀσεβεῖς οὗτοι ἐκόμισαν, ἵνα γνωρίσης κάλλιον τὴν ἀλήθειαν. Ἡ πανουργία αὐτῶν ἐφανερώθη ἔτι μᾶλλον, μετὰ τὴν ἐνταῦθα ἀφίξιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τράνης, ὅστις ἀπεκάλυψεν ἡμῖν πάντα καθὼς ἐγὼ προεδιηγλήθην ταῦτα τῷ Αὐτοκράτορι.» (κεφ. 12.)

Ὅσα ἔγραφεν ὁ Πατριάρχης περὶ τοῦ συμβάντος τούτου, φαίνονται λίαν ἀληθῆ καὶ σύμφωνα πρὸς τὴν αὐθάδειαν ἐκείνων, οἵτινες ἐτόλμησαν καὶ ἔθηκαν τὴν πράξιν τοῦ ἀφορισμοῦ ἐπὶ τῆς Ἀγίας Τραπέζης τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγίας Σοφίας, φαίνεται δὲ καὶ πολλὰ πιθανόν, ὅτι μετὰ τὴν τοιαύτην πρώτην ἐπίσκεψιν, ὁ Μιχαὴλ δὲν ἤθελε νὰ βλέπῃ αὐτοὺς πλέον. Ἡ σιωπὴ τῶν πλησιεστέρων διαδόχων Λέοντος τοῦ Θ', περὶ τῶν ληγμάτων τούτων, μαρτυρεῖ τρανῶς ὑπὲρ τῶν ὑπονοιῶν τοῦ Μιχαήλ περὶ τῆς πανουργίας τοῦ Ἀργυροῦ, ἄλλως τε οὐδεμίαν ἀνάγκην εἶχεν ὁ Πατριάρχης νὰ δικαιολογῇται οὕτως ἐνώπιον τοῦ Ἱεράρχου Ἀντιοχείας, μηδεμίαν ἐπιβρόχην ἔχοντας ἐπ' αὐτὸν, καὶ τηρήσαντος τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν, καὶ πρὶν καὶ μετὰ ταῦτα. Ὅτι δὲ ὁ κληρὸς, ἡ αὐλὴ καὶ ὁ λαὸς, καὶ ἐν ἐνὶ λόγῳ ἅπασα ἡ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἐκκλησία ἦσαν ὑπὲρ αὐτοῦ, φαίνεται ἐκ τοῦ ὅτι οὐδεὶς ὕψωσε φωνὴν κατ' αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ ὑπεχρεώθη νὰ παιδεύσῃ τοὺς Λατίνους Μεταφραστάς.

Κατωτέρω ἐν τῇ πρὸς τὸν Πέτρον ἐπιστολῇ αὐτοῦ, ὁ Μιχαήλ, περιέπεσεν εἰς ἱστορικὸν μόνον οὐχὶ δὲ καὶ δογματικὸν σφάλμα, εἰπὼν ὅτι ὁ Πάπας Βιγίλιος συνεδρίαζεν ἐπὶ τῆς ἑκτῆς, καὶ οὐχὶ ἐπὶ τῆς πέμπτης οἰκουμενικῆς Συνόδου. Πολὺ πιθανόν δὲ, ὅτι εἰς τὸ σφάλμα τοῦτο περιέπεσε μᾶλλον ὁ ἀντιγραφεὺς τοῦ γράμματος, καθὼς παρετήρησε τοῦτο ἀπαντῶν ὁ Ἱεράρχης

Ἀντιοχείας, ἐπειδὴ εἶναι πολλὰ δύσκολον νὰ ἀγνοῇ ὁ Πατριάρχης, τίς ἦτο εἰς τὰς Συνόδους, ὅταν περιγράφῃ τίνος ἕνεκα ὀνομαστὶ ἀφώρισαν τὸν Βιγίλιον· εἶναι δὲ εὐκολώτερον τὸ λαμβάνειν κατὰ τοὺς ἀριθμοὺς, ἢ κατὰ τὴν ἔννοιαν. Παρεπονείτο δὲ ὁ Μιχαήλ, ὅτι ὁ Ἀντιοχείας καὶ οἱ λοιποὶ δύο Πατριάρχαι εἰσήγαγον τὸ μνημόνευμα τοῦ ὀνόματος τοῦ Πάπα Λέοντος, ὅτε, μετὰ τὸν Βιγίλιον, ἀπεκλείσθησαν ἀπὸ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν τὰ ὀνόματα τῶν Παπῶν, ὅπερ ὅμως ἡδύνατο νὰ γίνηται κατὰ καιροὺς, ἀναλόγως τῶν πρὸς ἀλλήλους σχέσεων τῶν προϋσταμένων τῶν καθεδρῶν τῆς Ῥώμης καὶ τῆς Βασιλευούσης. Αἱ δὲ κατὰ Λατίνων ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ Μιχαήλ κατηγορίαι περὶ τῶν ἁζύμων καὶ ἄλλων παρεκτροπῶν ἐκ τῶν ἀρχαίων κανόνων, εἰσι πολὺ ὀρθότεραι ἐκείνων, δι' ἃ οἱ ληγάτοι κατηγοροῦν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν. Κυρίως δὲ ὁ Πατριάρχης κατέκρινεν αὐτοὺς διὰ τὴν πρὸς τροφὴν χρῆσιν τῶν πνικτῶν ζώων καὶ τοῦ αἵματος ἐναντίον τῶν Ἀποστολικῶν κανόνων· διὰ τὴν διατήρησιν τῆς νηστείας τοῦ σαββάτου ἀντὶ τῆς τετάρτης· διὰ τὴν χαλάρωσιν τοῦ τρόπου τῆς νηστείας· διὰ τὸ ἀπαγορεύειν τὸν γάμον εἰς τοὺς πρεσβυτέρους καὶ τὸ συγχωρεῖν αὐτὸν εἰς τινὰς τῶν πλησιεστέρων βαθμῶν τῆς συγγενείας κησμικούς· διὰ τὸ βαπτίζειν διὰ μιᾶς καταδύσεως ἀντὶ τριῶν, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην τῶν λέξεων «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» καὶ διὰ τὸ δακτυλίδιον, ὅπερ φέρουσιν οἱ Ἐπίσκοποι αὐτῶν, εἰς σημεῖον ἀρραβῶνος μετὰ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐξέρχονται εἰς πόλεμον ὡς στρατιῶται, καὶ χέουσιν αἷμα πρὸς ἀπώλειαν τῆς ψυχῆς αὐτῶν· ἐκτὸς δὲ τούτων, καὶ διότι οἱ ἐκ Δύσεως ἀποστελλόμενοι θέλουσι νὰ διδάσκωσι καὶ νὰ βιάζωσι πάντας νὰ δέχωνται τὴν γνώμην αὐτῶν.

Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας ἀπήντησε τῷ Μιχαήλ μετ' ἐξαισίου μετριότητος καὶ φρονήσεως, ἥ δ' ἐπιστολὴ αὐτοῦ ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ὁδηγὸς ἀμφοτέρων τῶν καθεδρῶν, ἐπὶ περιστάσεων τοσοῦτω συγκεχυμένων. Δι' αὐτῆς ἐδηλοποιεῖ ὅτι καὶ

κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἰωάννου Ἀντιοχείας ἐνθυμεῖται τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα εὐρισκόμενον εἰς τὸ μνημονευτικόν, καὶ ὅτι πρὸ τριακοντα ἐτῶν, ὅτε ἐπεσκέφθη τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Σεργίου, ἐμνημονεύετο τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα Ἰωάννου μετὰ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν. — Τίνι τρόπῳ δὲ καὶ τίνος ἕνεκα ἀπεκλείσθη μετέπειτα ἀγνοεῖ νομίζει ὅμως, ὅτι ὁ Μιχαὴλ δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ φροντίζῃ πολὺ περὶ τούτου. Ἡ δὲ περίστασις αὕτη μαρτυρεῖ, ὅτι καὶ καθ' ὃν καιρὸν ἦσαν εἰς κοινωνίαν αἱ δύο καθέδραι, τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα ἐμνημονεύετο ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις ἐξίσου καθὼς καὶ τὰ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ παρελείπετο ἀδιαφόρως, πολλὰ καὶ οὐχὶ μόνον ἐν Κωνσταντινουπόλει· ἄρα χωρὶς τινος ιδέας περὶ στερεώσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος ἐπὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας. (κεφ. 13.)

Περὶ δὲ τῶν Ῥωμαϊκῶν καταχρήσεων, ἃς περιέγραφεν αὐτῷ ὁ Μιχαὴλ, ὁ Πατριάρχης ἀπεκρίνατο ὅτι πρέπει τὰς μὲν τούτων ν' ἀποφεύγῃ τις, τὰς δὲ νὰ διορθώσῃ καὶ τὰς λοιπὰς νὰ παρασιωπήσῃ· «διότι τί πρὸς ἡμᾶς, ἐὰν οἱ Ἐπίσκοποι ξυρίζωσι τὰ γένεια καὶ φέρωσι δακτυλίδια εἰς σημεῖον τοῦ ἀβραάμ, αὐτῶν μετὰ τῆς Ἐκκλησίας; ἡμεῖς αὐτοὶ ποιοῦμεν κουράν κατὰ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Πέτρου, καὶ φέρομεν χρυσίον ἐπὶ τῶν ἱματίων ἡμῶν. Καθ' ὅσον δ' ἀφορᾷ εἰς τὰς ἀκαθάρτους τροφὰς καὶ τὰ κρέατα, ὅσα τρώγουσιν οἱ μοναχοὶ αὐτῶν, καὶ οἱ ἡμέτεροι ἐνίοτε τὸ αὐτὸ πράττουσι, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἀποστρέφεται τις οὐδὲν τῶν Θεῶν πλάσματων, ἀλλὰ νὰ ἀποδέχεται πᾶν τοιοῦτον μετ' εὐγνωμοσύνης.» Ἐπρότεινε δὲ ὡς παράδειγμα τὸν μέγαν Παχώμιον, ὅστις ἔτρεφε χοίρους διὰ τοὺς διερχομένους ὁδοιπόρους, εἰς δὲ τοὺς ἀσθενεῖς μοναχοὺς ἔδιδεν εἰς βρώσιν τοὺς πόδας καὶ τὰ ἐντόσθια. Μεῖζον ὅμως κακὸν καὶ ἄξιον τοῦ ἀναθέματος εἶναι ἢ ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκη τῶν λέξεων «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» διὸ καὶ ὁ Πέτρος ἐξετείνετο ἐπὶ τούτου ὡς σπουδαιότητος. Καὶ ὅμως,

ἐξηκολούθει ὁ Πέτρος, ἡμεῖς πρέπει νὰ στρέψωμεν τὴν προσο-
χὴν εἰς τὴν ἀγαθὴν διάθεσιν, καὶ ἐὰν δὲν κινδυνεύῃ ἡ πίστις,
τότε νὰ κλίνωμεν μᾶλλον πρὸς τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἀδελφικὴν
ἀγάπην, διότι καὶ αὐτοὶ εἰσὶν ἀδελφοὶ ἡμῶν, ἃν καὶ πολλάκις
ἀμαρτάνωσιν ἀγροικίας καὶ ἀμαθείας ἕνεκα. Δὲν εἶναι δυνατόν
νὰ ζητῇ τις παρὰ τοῖς βαρβάροις τοιαύτην ἐντέλειαν, εἴαν
ἔχομεν ἡμεῖς, οἱ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων ἀνατεθραμμένοι ἐν τῇ
ἀναγνώσει τῶν Ἀγίων Γραφῶν· ἀρκεῖ μόνον νὰ φυλάττωσιν
οὗτοι ἑκπαλαί τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ
τῆς ἐνσαρκώσεως.» Καὶ ἰδοὺ ὁποίους ἐνόμιζε τοὺς Ῥωμαίους
ὁ Ἱεράρχης Ἀντιοχείας καὶ πάντας ἐν γένει τοὺς Λυτικούς, οὐχὶ
δὲ διδασκάλους καὶ ἀρχηγούς ἐν τῇ πίστει, καὶ ἦτο ἄρα δυ-
νατὸν νὰ ἔχῃ ἄλλως τὸ πρᾶγμα μετὰ τοσαύτας ἀκαταστασίας
τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες διήρκεσαν ἕνα καὶ ἥμισυ
αἰῶνα;

«Ὅμως δὲν ἐγκρίνομεν τὸ ἀπαγορεύειν τοῖς πρεσβυτέροις,
οἱ οἱ ἔχουσι νομίμους γυναῖκας, τὸ ἐγγιζεῖν τὰ ἄγια, οὐδὲ τὸ
μὴ διατηρεῖν, ὡς ἡμεῖς, τὰς νησείας· περὶ δὲ τῶν ἀζύμων εἶπον
ἱκανά πρότερον, καὶ πρέπει νὰ φυλάττωνται τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα.
Καθ' ὅσον ὅμως ἀφορᾷ εἰς τὴν πρὸς τροφὴν χρῆσιν τῶν πνικ-
τῶν κρεάτων καὶ τὴν εἰς γάμον ἔνωσιν δύο ἀδελφῶν πρὸς δύο
ἀδελφάς, δὲν πιστεύω, ὅτι ὁ Πάπας καὶ οἱ Ἐπίσκοποι αὐτοῦ
συγχωροῦσι τοῦτο· ἀλλ' ἴσως ὑπάρχουσιν εἰδικά τινα μόνον
παραδείγματα τοιούτων γάμων, καθὼς συμβαίνει, ἄνευ γνώ-
σεως ἡμῶν, καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν Αὐτοκρατορίαν. Ἡμεῖς πα-
ραβλέπομεν τὰς ἰδίας καταχρήσεις, ἐξετάζοντες μετὰ προσο-
χῆς τὰς ἄλλοτρίας.»

«Καλῶς πράξεις, ἐὰν ἐπιμείνης μόνον εἰς τὰ περὶ τοῦ συμ-
βόλου, καὶ τοῦ γάμου τῶν πρεσβυτέρων, τὰ δὲ λοιπὰ δύνησαι
νὰ παραβλέψῃς· ἴσως μάλιστα αἱ πλεῖσται τῶν ἐπιπλήξεων
εἰσὶν ἄδικοι καὶ ἡμεῖς δὲν πρέπει εὐκόλως νὰ πιστεύωμεν εἰς
τὰς συκοφαντίας. Καὶ οὕτω σὺ μὲν πρέπει νὰ γράψῃς πρὸς τὸν

μέλλοντα Πάπην, ὅταν οὗτος ἐκλεχθῇ, αὐτὸς δὲ ἴσως εἴπῃ δικαιολογούμενος, ὅτι αἱ κατηγορίαι αὗται εἰσὶ ψευδεῖς καὶ δύνανται νὰ πιστεύσῃ τις ὅτι, παραδείγματος χάριν, οὗτοι δὲν τιμῶσι τὰ ἅγια λείψανα, ἐν ᾧ ὑπεραίρονται τοσοῦτον διότι κατέχουσι τὰ σώματα τῶν ἁγίων Πέτρου καὶ Παύλου; καὶ πῶς δύνανται νὰ εἴπῃ τις ὅτι δὲν σέβονται τὰς εἰκόνας, ὅταν ὁ Πάπας ὑπέγραψε τὴν ἐβδόμην Οἰκουμενικὴν Σύνοδον καὶ κατηράσθῃ τοὺς εἰκονομάχους; » (ἡ γνώμη αὕτη ἠδύνετο νὰ προκύψῃ ἐκ τοῦ ὅτι, εἰς τὴν Δύσιν, πλὴν τῶν Παπῶν, πολλοὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον δὲν ἀπεδέχοντο τὴν Σύνοδον ταύτην.) « Καὶ οὕτω προσπίπτω νοερῶς εἰς τοὺς πόδας σου, καὶ ἱκετεύω νὰ φανῇς συγκαταβατικώτερος, ἵνα μὴ, ἐπιθυμῶν νὰ ἀνεγείρῃς τὸ πεπτωκός, καταστήσῃς τὴν πτώσιν αὐτοῦ βαρυτέραν, καὶ μάλιστα, καθ' ὅσον ἐκ τῆς μικρᾶς ἀσυμφωνίας μεταξὺ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ τῆς τόσῃ μεγάλῃς ἐκείνης καθέδρας, προῆλθον τοσαῦται δυστυχίαι. Ἐγὼ νομίζω ὅτι, ἐὰν οὗτοι διορθώσωσι τὴν εἰς τὸ σύμβολον προσθήκην αὐτῶν, οὐδὲν ἄλλο ὑπολείπεται πλέον νὰ ἀπαιτήσωμεν, μάλιστα δὲ δυνάμεθα νὰ παραβλέψωμεν καὶ τὸ ζήτημα περὶ τῶν ἀζύμων. ἱκετεύω σε, συμφώνησον πρὸς τὴν γνώμην ταύτην, ἵνα μὴ ἀπαιτοῦντες πάντα, στερηθῶμεν πάντων. »

Ἴδου λοιπὸν ἐπὶ τίνων συνθηκῶν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἤθελε πάλιν νὰ δεχθῇ εἰς τὴν ἑαυτῆς κοινωνίαν τὴν Ῥωμαϊκὴν, ἥτις πάντοτε ἐπὶ μᾶλλον ἀπεχωρίζετο ἐν τῇ διαρκείᾳ τῶν ἀταξιῶν αὐτῆς, ὅτι οὐ μόνον παρεβίβασε πάντα σύνδεσμον, ἀλλὰ καὶ ἔστερξεν εἰσχωρούσας εἰς αὐτὴν πολλὰς μεταβολάς, ἀυξηθείσας ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἐκστρατειῶν τῶν σταυροφορῶν.

Ἐκ ταύτης λοιπὸν τῆς ψυχρότητος τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας προῆλθε καὶ ἡ μερικὴ διάρρηξις τῶν ληγάτων μετὰ τοῦ Πατριάρχου Μηχαήλ, ἥτις ἂν καὶ δὲν εἶχε διὰ τὸ μετέπειτα

σπουδαῖα ἐπακόλουθα, προϋξένησεν ὅμως τὴν διάρρηξιν τῆς ἀμοιβαίας ὁμοφωνίας καὶ τὴν ἀποστασίαν ὁλοκλήρου τῆς Δύσεως ἀπὸ τῆς Οἰκουμένης ἐνότητος, ὡς μέλλομεν ἰδεῖν ἐκ τῆς ἀκολουθοῦσας σειρᾶς τῆς Ἱστορίας τοῦ μεσαιῶνος.

Β'

Ο ΠΑΠΑΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ζ'.

Καὶ ὁ Πάπας Στέφανος ὁ Θ', δεύτερος μετὰ τὸν Λέοντα, ἔπεμψε τρεῖς ληγάτους εἰς Βασιλεύουσαν, κατὰ τὸ 1052 ἔτος, μετὰ φιλικῶν γραμμάτων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα, ἀλλ' οὗτοι ἐστράφησαν ἐκ τῆς ὁδοῦ, μαθόντες τὸν θάνατον τοῦ Στεφάνου. Ἐπὶ δὲ τοῦ διχδόχου αὐτοῦ Νικολάου τοῦ Β', τὸ πνεῦμα τοῦ Ἰλδεβράνδου, ἀρχιεπισκόπου τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ μέλλοντος Γρηγορίου τοῦ Ζ', ἤρχισεν ἤδη ν' ἀναφαίνεται. Ἐπειδὴ οὗτος περιεφρούρησε διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως τὴν ἐκλογὴν τῶν Παπῶν κατὰ πάσης ξένης ἐπιρροῆς, ἐναντίον τῶν Αὐτοκρατορικῶν δικαιωμάτων, ἀφιερώσας αὐτὴν εἰς μόνους τοὺς Καρδινάλιους τῆς ἐκείνου καθέδρας. Ἐπὶ ταύτης ὅμως τῆς Συνόδου, καθὼς καὶ ἐπὶ τῆς ἀκολουθοῦ, οὐδεὶς λόγος ἐγένετο περὶ τῆς συμβάσεως διαρρήξεως τῶν ληγάτων μετὰ τοῦ Πατριάρχου Μηχαήλ. Μετὰ τὸν Νικόλαον, ὁ Πάπας Ἀλέξανδρος ὁ Β', ἔπεμψεν ἓνα ληγάτον εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅστις διέμεινεν ἐκεῖ σχεδὸν ἓν ἔτος, παρὰ τῷ Πατριάρχῃ Ἰωάννῃ Ξιφιλίνῳ, καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ φιλειρηνικὴν διάθεσιν ἀμφοτέρων τῶν καθεδρῶν. (Ἱστορ. Φλέβρη βιβλ. LX, κεφ. 24, 31.)

Μετ' οὐ πολὺ ἀνέβη τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης καὶ αὐτὸς ὁ Ἰλδεβράνδος, ὀνομασθεὶς Γρηγόριος Ζ', ἔκτοτε δὲ αἱ ἀπαιτήσεις τῶν Ῥωμαίων Πρωτοεραρχῶν ἐγένοντο τοσούτῳ ὑπερβολικαί, καὶ ἡ πραγματικὴ ἰσχὺς αὐτῶν τοσούτῳ ἀπεριόριστος, ὥστε ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, δι' αὐτοὺς, ἔπρεπεν εἶς ἀνάγκης νὰ φαίνεται ἀποσπασθεῖσα ἀπὸ τῆς Δυτικῆς ἐνότητος, ὅτε ὑπερασπίζετο τὰ δίκαια καὶ τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς ἐπὶ τῇ

βάτει τῶν οἰκουμενικῶν διατάξεων καὶ τῶν ἀρχαίων ἐθίμων.
(Φλευρῆς β. βλ. LXII, κεφ. 4.)

Ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τοῦ Γρηγορίου, ἀντιβιάζουσα καὶ κατὰβιάζουσα Ἀυτοκράτορας καὶ Βασιλεῖς, ἀπαιτοῦσα τὴν ὑποταγὴν αὐτῶν, ὡς ἀπὸ ὑποτελῶν ἢ ὑπηκόων τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Ὁρόνου, παρεβιάζε μέχρι τοσούτου πᾶσαν ἐκκλησιαστικὴν καὶ πολιτικὴν ἐλευθερίαν, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι Ἱστορικοὶ δηλολογοῦσιν, ὅτι ἐξήρχετο τῶν δικαίων ὁρίων καὶ σχεδὸν ἐξηφάνιζε πᾶν δικαίωμα τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὧν ἐθάρρουν ἐπιμόνως τὴν τελείαν ὑποταγὴν. Ἄπαντες οἱ Πατριάρχαι (ἐννοεῖται οὐχὶ Ἀνατολικοί) καὶ Ἀρχιεπίσκοποι ὑπεχρεοῦντο νὰ ὀρκισθῶσιν ὑπακοὴν εἰς τὸν Πρωθιεράρχην, ὅστις ἐκ αὐτὸν μόνον ἐφανεράζετο περιβεβλημένον πᾶσαν τὴν πνευματικὴν ἐξουσίαν, τὴν διδομένην παρ' αὐτοῦ κατὰ διαφόρους βαθμοὺς τοῖς λοιποῖς Ἱεράρχαις. Τὸ δὲ πέραν τοῦ δέοντος ἐπεκταθὲν δικαίωμα τῆς μεταφορᾶς τῶν υποθέσεων εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν, ἐρριζοῦτο ἐπὶ μᾶλλον, αἱ ἀποφάσεις αὐτῆς ἐθεωροῦντο ἀναμάρτητοι, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐκρέμαντο ὁ διορισμὸς καὶ ἡ ἐπικύρωσις τῶν ἐπισκόπων. Πρὸς τούτοις ἡ ὑπερτάτη ἐξουσία τῶν Παπῶν δὲν περιωρίζετο ὑπ' οὐδεμιᾶς Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὑπ' οὐδενὸς ἐθίμου ἢ νόμου. Ἐκ τούτου δὲ πάντες οἱ μὴ ὑπακούοντες εἰς τὰς διατάξεις τοῦ Γρηγορίου, ἢ μὴ ὄντες εἰς κοινωνίαν μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ἐθεωροῦντο σχισματικοὶ καὶ αἵρετικοί· διὸ κυρία καὶ μοναδικὴ συνθήκη πάσης ἐπιστροφῆς εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἡ ὑποταγὴ πρὸς τὸν ὑπέρτατον αὐτῆς Ἐπίσκοπον. Γρηγόριος δὲ ὁ Ζ' ἔθηκε στερεὰ θεμέλια τῆς δεσποτείας ταύτης, ἥτις ἐνεδυναμώθη ἔπειτα κατὰ τὸν μεσαιῶνα (Palmer a treatise on the church, vol. 4. p. 196.)

Αὐτὸς οὐ μόνον ἦτο πεπεισμένος ὅτι ἐν γένει ἡ κοσμικὴ ἐξουσία πρέπει νὰ ὑπόκειται τῇ πνευματικῇ, ἀλλὰ μάλιστα προϋτίθετο καὶ τὴν κτῆσιν ἰδιαιτέρων δικαιωμάτων εἰς πάντα

τὰ κράτη, ὡς γίνεται δῆλον ἐκ τῶν ἐπιστολῶν αὐτοῦ. Πρῶτον ὁ Γρηγόριος ἐθεώρει ὡς ἐν τῶν προνομίων τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας τὸ διατιθέναι τὸ αὐτοκρατορικὸν στέμμα κατὰ τὸ δοκοῦν, καὶ τούτου ἕνεκα ἐν ταῖς πράξεσι καὶ ταῖς ἰδίαις ἐπιστολαῖς οὐδέποτε ἐσημεῖον, κατὰ τὸ ἀρχαίῳθεν παραδεδεγμένον ἔθος, τὸ ὄνομα τῶν Δυτικῶν Αὐτοκρατόρων, ἀλλὰ μόνον τὸ ἔτος τῆς Ἱερραρχίας αὐτοῦ· παρὰ δὲ τοῦ ἀρτίως ἐκλεχθέντος τότε βασιλέως τῆς Γερμανίας ἀπῆται τὸν ὄρκον, ὡς παρὰ τινος ὑποτελοῦς αὐτῷ καὶ τὴν τελείαν ἐν πᾶσιν ὑπακοήν. Τὴν δὲ Σαξωνίαν, ὡς κυριευθεῖσαν ὑπὸ Καρόλου τοῦ μεγάλου, ἐθεώρει κληρονομίαν τοῦ Ἀγ. Πέτρου, κατὰ τὴν διαθήκην δῆθεν τοῦ Ἀνακτος τούτου. Τοὺς δ' ἐν Γαλλίᾳ ληγάτους αὐτοῦ παρήγγειλε νὰ διατάξωσι νὰ ἐπιβληθῇ εἰς ἐκάστην οἰκίαν ἐτήσιος φόρος πρὸς τὸν ἅγιον Πέτρον, ἐὰν οἱ Γάλλοι θέλωσι νὰ ἀναγνωρίζωσιν αὐτὸν ποιμένα ἑαυτῶν κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθιμον· ἀνεφέρετο δὲ περὶ τούτου καὶ εἰς τὰς ψευδεῖς διατάξεις τοῦ μεγάλου Καρόλου. Ἐκ τῆς Ἀγγλίας πάλιν εἰσέπραττε φόρον, καὶ παρωργίσθη μεγάλως, ὅταν ὁ βασιλεὺς Γουλιέλμος ἠρνήθη αὐτῷ τὸν ὄρκον τῆς πίστεως καὶ τελείας ὑπακοῆς. Τὸν Βασιλέα τῆς Δανίας ὑπερίμνησκεν, ὅτι ὑπεσχέθη δῆθεν νὰ παραδώσῃ ἑαυτόν τε καὶ τὸ βασίλειον αὐτοῦ εἰς τὴν προστασίαν τοῦ ἁγίου Πέτρου, καὶ προὔτεινεν εἰς ἕνα τῶν υἱῶν αὐτοῦ ὡς δῶρον μίαν τῶν ἐπαρχιῶν, τῶν ὑπὸ τῶν αἵρετικῶν κατεχομένων. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXIII, κεφ. 44.)

Περὶ δὲ τῆς Ἰσπανίας ἔλεγεν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ ὅτι, πρὶν τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Σαρακηνῶν εἰς αὐτήν, ἀνῆκεν εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον, καὶ ὅτι ἤδη ἐπιθυμεῖ μᾶλλον νὰ μείνῃ ὑπὸ τοὺς ἀπίστους, παρὰ νὰ κατέχεται ὑπὸ Χριστιανῶν, οἵτινες δὲν ὁμολογοῦσιν ἑαυτοὺς ὑπηκόους τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας. Εἰς τὴν Σαρδηνίαν διέταττε νὰ ἐξοφλήσωσι τὰ δικαιώματα τοῦ ἁγίου Πέτρου, ἅτινα ἡμέλησαν οἱ πατέρες αὐτῶν, καὶ ἠεῖλει μελλούσας δυστυχίας εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἐὰν παρακούσωσιν

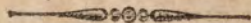
οἱ κάτοικοι, διότι πολλοὶ λαοὶ προὔτεινον αὐτῷ νὰ παραχωρήσῃ αὐτοῖς τὴν Σαρδηνίαν, ὑποσχόμενοι ἱκανὴν ἀποζημίωσιν διὰ τοιοῦτον δῶρον. — Τὸν δὲ Σαρδηνίας Ἐπίσκοπον διέταξε νὰ ξυρίσῃ τὸ γένειον, κατὰ τὸ ἔθιμον τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ διατηρεῖ δῆθεν ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐπέβλασε δὲ τὸ ἔθιμον τοῦτο καὶ εἰς πάντα τὸν κλῆρον, ἀπειλῶν στέρησιν τῶν ὑπαρχόντων εἰς τὸν παρακούοντα. Τὸν Βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας ὑπερίμνησεν ὁ Γρηγόριος, ὅτι τὸ κράτος αὐτοῦ ἔκπαλαι παρεδόθη εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον ὑπὸ τῶν τότε ἡγεμόνων, καὶ ὅτι διὰ τὴν μετέπειτα παράβασιν τοιαύτης ὑπακοῆς ἀπώλεσαν οὗτοι τὸ στέμμα. Καὶ ἡ Δαλματία δὲ ἀνῆκε δῆθεν ἔκπαλαι εἰς τὴν Ἀποστολικὴν καθέδραν. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἀπωτάτης Ῥωσσίας ἐξέτεινε τὰς ἀπαιτήσεις αὐτοῦ ὁ φιλόδοξος Γρηγόριος, διότι ἐπιστέλλων πρὸς τὸν μέγαν Δοῦκα Ἰζιασλαῦον ἔλεγεν, ὅτι δῆθεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ἐν Ῥώμῃ ἁγίους τόπους, ἐδήλωσεν αὐτῷ, ὅτι θέλει νὰ ἀφιερῶσιν τὸ ἑαυτοῦ βασίλειον εἰς τὸν ἅγιον Πέτρον, καὶ νὰ λάβῃ αὐτὸ αὐτοῖς δῶρον ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ Πρωτοιεράρχου, ὁ δὲ Πάπας, προσέθηκεν, ἐκπληρώσει τοσοῦτω δικαίαν αἵτησιν.

Ὁ Γρηγόριος δι' αὐστηρῶν νόμων ἐστερέωσε διὰ παντός εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν τὸ ἄγαμον τῶν κληρικῶν, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν Ἱερουργίαν εἰς πᾶσαν ἄλλην, πλὴν τῆς Λατινικῆς γλώσσης, ἐναντίον τῆς ἀποφάσεως, ἣτις ἐξεδόθη διακόσια ἔτη πρὸ αὐτοῦ, παρὰ τοῦ Πάπα Ἰωάννου Η', εἰς τοὺς Σλάβους· τοῦτο ἠύξησεν ἔτι μᾶλλον τὰς αἰτίας τῆς μεταξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς Ἐκκλησιαστικῆς διαρρήξεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο πολλὰ ἀπασχολημένος, ἕνεκα τῶν κατ' αὐτοῦ στάσεων ἐν τῇ ἰδίᾳ πρωτευσούσῃ καὶ τῆς διχονοίας πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἑρρῆκον τὸν Δ', ὃν κατεγίνετο νὰ καταβιβάσῃ, ἐν ᾧ ὡσαύτως καὶ αὐτὸς κατεβιβάζετο, δὲν εἶχε καιρὸν νὰ ἐνασχοληθῇ πρὸς τὴν Ἀνα-

τολικήν Ἐκκλησίαν, μεθ' ἧς οὐδεμίαν ἄμεσον σχέσιν εἶχε καθ' ὅλον τὸν χρόνον τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ.

Ὁ δεύτερος μετ' αὐτὸν διάδοχος Οὐρβανὸς Β', ὁ αὐτουργὸς τῶν σταυροφορικῶν ἐκστρατειῶν, εἶχε φιλονεικίας μετὰ τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς ἐμπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὸ 1098 ἔτος, ἐπὶ μικρᾷ Συνόδῳ, γενομένης εἰς τὴν πόλιν Βάρην, ἐνθα πρὸ μικροῦ μετεκομίσθησαν τότε τὰ λείψανα τοῦ Ἁγίου Νικολάου τοῦ θαυματουργοῦ, ἐκ τῶν Μύρων τῆς Λυκίας. Ὁ Ἀνσέλμος, Ἀρχιεπίσκοπος Βρετανίας, ὃν ὁ Πάπας ὠνόμαζε πατέρα ἑαυτοῦ καὶ δεσπότην, ὠμίλει ἀντ' ἐκείνου, οἱ δ' ἀπορρίπτοντες τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τότε κατὰ πρῶτον παρεδόθησαν τῷ ἀναθέματι, ἐναντίον τῶν κανόνων τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, οἵτινες ἀπαγορεύουσι πᾶσαν μεταβολὴν εἰς τὸ Σύμβολον. Ἡ Σύνοδος ὅμως αὕτη ἦτο πολλὰ ἀσήμεντος, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχη καὶ ἐπιρροὴν τινὰ ἐπὶ τῶν σχέσεων τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Τοῦναντίον μάλιστα βλέπομεν ἐκ τῆς Ἱστορίας, ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Συμεὼν ἔγραψε πρὸς τὸν Πάπαν, διὰ τοῦ Ἑρμῆτου Πέτρου, ζητῶν προστασίαν κατὰ τῶν ἀπίστων. Οἱ δὲ σταυροφόροι, διαβαίνοντες διὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, δὲν ἀπέφευγον ὅλως διόλου τοὺς Ἕλληνας. Πρὸς τούτοις ἐν Ἀντιοχείᾳ ἠλευθέρωσαν ἐκ τῆς εἰρκτῆς τὸν Πατριάρχην Ἰωάννην, βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἐγκαταστήσαντες αὐτὸν μετὰ τιμῶν ἐπὶ τῆς καθέδρας, δὲν ἀπεφάσισαν νὰ διορίσωσιν ἄλλον Πατριάρχην, ἐναντίον τῶν κανόνων, οἵτινες ἀπαγορεύουσι δύο Ἐπισκόπους εἰς τὴν αὐτὴν Ἐκκλησίαν. Οὗτος ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἔτη καὶ εἶτα ἀπεσύρθη ἐκουσίως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅταν εἶδεν, ὅτι δυσκόλως ἠδύνατο νὰ διοικῇ ἀνθρώπους τοῦ Λατινικοῦ δόγματος. Ἐὰν δὲ εἰς Ἱεροσόλυμα δὲν ἐγκατέστησαν Πατριάρχην Λατῖνον ἀντὶ τοῦ Συμεῶνος, τοῦτο ἐγένετο μόνον διότι οὗτος ἀπῆν, καὶ οἱ Λατῖνοι Πατριάρχαι, δύο συγχρόνως, κατέλαβον τὴν καθέδραν τῶν Ἱεροσολύμων, ἕνεκα τῶν διχονοιῶν

τῶν σταυροφόρων, ἀλλ' ὁ Παπικὸς ληγάτος Δαϊμβέρτος κατέ-
βαλε τὸν ἀντίπαλον. Ἐκτοτε οἱ Πάπαι ἤρχισαν νὰ ἐπεμβαίνωσι
κυριαρχικῶς εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς Πατριαρχικῆς ἀρχῆς τῶν
Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἀντιοχείας, ἡ δ' ἔχθρα τῶν σταυροφόρων
κατὰ τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἐχρησίμευσε κατὰ τὸν ΙΒ'.
αἰῶνα εἰς συμπλήρωσιν τῆς διαρρήξεως. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ.
LXIV, κεφ. 31, 58, 59, 67.)

Δωδέκατος Αἰών.

Καὶ κατὰ τὸ διάστημα τοῦ αἰῶνος τούτου ἐξηκολούθησαν ἔτι αἱ εἰρηνικαὶ σχέσεις μεταξύ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ῥώμης. — Τὸ 1115 ἔτος ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός, ἀκούσας περὶ τῆς τυραννικῆς διαγωγῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Ἑρρίκου τοῦ Ε΄ πρὸς τὸν Πάπαν Πασχάλην τὸν Β΄, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν πρεσβεῖαν προτείνων ὑπεράσπισιν, ἐπὶ τῷ ὄρω τοῦ νὰ στέφῃ αὐτὸν ὁ Πάπας, ἢ τὸν υἱὸν αὐτοῦ, διὰ τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στέμματος εἰς Ῥώμην· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἠτοιμάζοντο νὰ ἀποστείλωσιν εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ, τιμῆς ἕνεκα, μέχρι 600 πολιτῶν. Ἀλλ' οὔτε ὁ Αὐτοκράτωρ, οὔτε ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἦλθον εἰς Ῥώμην, ὁ δὲ Φλευρῆς, στήριζόμενος ἐπὶ τῶν συγχρόνων χρονολογιῶν, ὑποτίθεται ὅτι ὁ Ἀλέξιος, καὶ τοι εὐρισκόμενος εἰς διχονοίας μετὰ τῶν σταυροφόρων, ἦτο ὅμως σταθερῶς εἰς κοινωνίαν μετὰ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὰ γράμματα αὐτοῦ πρὸς τοὺς Πάπας Οὐρβανὸν τὸν Β΄, καὶ Πασχάλην τὸν Β΄. Πρὸς τούτοις ἐπὶ τῶν ἐν Λατράνη συνόδων, αἵτινες συνεκροτήθησαν, διαρκούντος τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ νομίζονται ἐν τῇ Δύσει ὡς οἰκουμενικαί, συνεδριάζον δ' ἐν αὐταῖς ἐνίοτε καὶ οἱ ἐκ τῆς Βασιλευούσης ἀπεσταλμένοι, οὐδεὶς ποτε ἔθιξε τὸ ζήτημα περὶ ἐκκλησιαστικῆς διαβρῆξεως, ὥσαντι μὴ ὑπῆρξεν αὕτη, ἂν καὶ πράγματι πρὸ πολλοῦ ἤδη δὲν ὑπῆρχε πνευματικὴ ἐνότης μετὰ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXVI, κεφ. 16, 52, βιβλ. LXXIII, κεφ. 19. βιβλ. LXVII, κεφ. 31.)

Ἀξία παρατηρήσεως ὅμως εἶναι ἡ κρίσις Ἑλλήνων φιλοσόφου, ἐνὸς τῶν ἐκ Βασιλευούσης ἐλθόντων πρέσβεων πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Λοθαρίον ἢ Κλοτάριον, τὸ 1137 ἔτος. Οὗτος κατακρίνων τὴν

Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ ἰδίως τὴν ἐν Ῥώμῃ καθέδραν, ἔλεγεν, ὅτι ὁ Πάπας εἶναι μᾶλλον Αὐτοκράτωρ, ἢ Ἐπίσκοπος, καὶ ὅτι ἅπας ὁ Ῥωμαϊκὸς κληρὸς ὑπάρχει ἀφωρισμένος, ἕνεκα τῶν ἀζύμων καὶ τῆς προσθήκης εἰς τὸ σύμβολον· οὕτω δὲ ἐκπληροῦνται ἐπ' αὐτῶν οἱ λόγοι τοῦ Προφήτου «Καὶ ἔσται ὁ λαὸς ὡς ὁ Ἰερεὺς» (Ἠσαΐ. ΚΔ', 2.), διότι οἱ Ἐπίσκοποι ὑπάγουσιν εἰς πόλεμον, κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Πάπα Ἰννοκεντίου τοῦ Β', συναθροίζουσι στρατοὺς, διακμοιράζουσιν αὐτοῖς τὸν μισθὸν, καὶ φέρουσι πορφύραν. Τούτου δ' ἕνεκα ἀνεφύη φιλονεικία μετὰ τοῦ φιλοσόφου καὶ τῶν Λατίνων, ἧς τὴν περιγραφὴν ἀπέστειλεν οὗτος τῷ Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Λέοντι (βιβ. LXVIII, κεφ. 40).

Καὶ τὸ 1149 ἔτος ὁ Πάπας Εὐγένιος ὁ Γ' λαβὼν ἐκ τῆς Βασιλευσύσης, διὰ τοῦ ἐλθόντος πρὸς αὐτὸν Ἐπισκόπου ἐπιστολὴν Ἑλληνιστὶ γεγραμμένην, ἐν ᾗ ἐξετίθεντο τὰ ἀμφισβητούμενα ζητήματα μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας, παρεκάλει τὸν Ἀνσέλμον, Ἐπίσκοπον Σαξωνίας, χρηματίσαντα ποτὲ πρέσβυν τοῦ Αὐτοκράτορος Λοθαρίου ἢ Κλοταρίου ἐν Βασιλευσύνῃ, νὰ δηλώσῃ αὐτῷ τὰς φιλονεικίας ὅσας ἐκεῖ εἶχε μετὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ἀνσέλμος ἀπεκρίθη, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Καλο-Ἰωάννης καὶ ὁ Πατριάρχης προὔτειναν αὐτῷ φιλονεικίαν δημοσίᾳ μετὰ τοῦ Νικήτα Ἀρχιεπισκόπου Νικομηδείας, ὅστις, μετὰ πολλὴν συζήτησιν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, συνεφώνει δὴθεν μετ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἔλεγεν, ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ λύσῃ τοσοῦτω σπουδαῖον ζήτημα ἄνευ Οἰκουμενικῆς Συνόδου· περὶ δὲ τῶν πρωτείων τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἐξεφράσθη οὕτω πως (βιβλ. LXIX, κεφ. 42.)

«Ἡμεῖς δὲν ἀρνούμεθα αὐτῇ τὰ πρεσβεῖα μετὰ τῶν ἑαυτῆς ἀδελφῶν, τουτέστι τῶν Πατριαρχικῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ συναينوῦμεν νὰ προεδρεύῃ ἐπὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων· ἀλλ' ἐκείνη ἀπεχωρίσθη ἀφ' ἡμῶν διὰ τῆς ὑπεροφίας ἑαυτῆς ὅτε, ὑπερβᾶσα τὰ ὅρια τῆς ἰδίας ἐξουσίας, διεμελίσε τὴν Αὐτοκρατο-

ρίαν καὶ τὰς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ὄταν συγκαλῇ ἄνευ ἡμῶν Συνόδους ἐκ τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων, αὐταὶ χρεωστοῦσι μετὰ σεβασμοῦ νὰ παραδέχωνται καὶ νὰ τηρῶσι τοὺς κανόνας, οἵτινες τίθενται κοινῇ πάντων τούτων συμβουλῇ καὶ συναίνεσι· ἀλλ' ἡμεῖς, καὶ τοὶ μηδεμίαν διαίρεσιν ἔχοντες ἀπὸ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν πίστιν, πῶς δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν κανόνας, ἐκδεδομένους ἐν ἀγνοίᾳ ἡμῶν; Διότι, ὅταν ὁ Πάπας ἔχῃ σκοπὸν νὰ πέμπῃ πρὸς ἡμᾶς διατάγματα, βροντῶν ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ θρόνου αὐτοῦ, νὰ κρίνῃ καὶ νὰ διατάττῃ τὰ κατὰ τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἄνευ τῆς ἡμετέρας συμβουλῆς, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, ποῦ ὑπάρχει τότε ἡ ἀδελφότης, καὶ μάλιστα ἡ πατρότης; Τότε ἐσόμεθα δούλοι, καὶ οὐχὶ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας! Καὶ ἐὰν ᾔτο ἀνάγκη νὰ φέρωμεν ἡμεῖς τοσούτω βαρὺν ζυγόν, τότε μόνη ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἔμελλε νὰ ἀπολαμβάνῃ τῆς ἐπιθυμητῆς αὐτῇ ἐλευθερίας καὶ νὰ δίδῃ νόμους εἰς πάσας τὰς λοιπὰς χωρὶς νὰ ὑπόκειται αὕτη εἰς οὐδένα νόμον. Πρὸς τί λοιπὸν ἐχρησίμευεν ἡμῖν τότε ἡ γνῶσις τῶν Ἀγίων Γραφῶν; πρὸς τί ὁ νοῦς; Μία Παπικὴ ἐξουσία, οὕσα, κατὰ τοὺς λόγους ἡμῶν, ὑπερτέρα πάντων τῶν ἀνθρώπων, καθίστησι πάντα ταῦτα ἀνωφελῆ καὶ μάταια. Ὁ Πάπας ἔσεται ὁ μόνος Ἐπίσκοπος, ὁ μόνος διδάσκαλος, ὁ μόνος ποιμὴν, ὅστις δώσει λόγον τῷ Θεῷ περὶ τοῦ ἐμπιστευθέντος αὐτῷ μόνῳ ποιμνίου. Ἐὰν δὲ θέλῃ νὰ ἔχῃ ἐργάτας, κοπιῶντας σὺν αὐτῷ εἰς τὴν ἄμπελον τοῦ Κυρίου, δύναται μὲν νὰ φυλάττῃ τὰ πρωτεῖα αὐτοῦ, χωρὶς ὅμως νὰ περιφρονῇ τοὺς ἀδελφούς, οὓς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἀνεγέννησεν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ διὰ δουλείαν, ἀλλὰ δι' ἐλευθερίαν· διότι πάντες ἡμεῖς, κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Ἀποστόλου, ὀφείλομεν νὰ παρουσιασθῶμεν ἐνώπιον τοῦ βήματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα ἀποδώσωμεν λόγον τῶν πράξεων ἡμῶν. Πάντες, λέγει ὁ Ἀπόστολος, οὔτε ἑαυτὸν ἐξαίρων, καὶ τοὶ Ἀπόστολον ὄντα, οὔτε τὸν Πάπαν. Διὰ τοῦτο ἐν οὐδενὶ τῶν

συμβόλων, ὅσα περηγγέλθημεν νὰ ὁμολογῶμεν, εὐρίσκουμεν ὅτι χρεωστοῦμεν νὰ ὁμολογῶμεν μερικῶς τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ «μίαν ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.» Ταῦτα λέγω περὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἄλλως σὺν ὑμῖν σέβομαι, ἀλλὰ δὲν πιστεύω, ὡς ὑμεῖς, ὅτι ὀφείλω ἐξ ἀνάγκης νὰ ἀκολουθῶ αὐτῇ ἐν πᾶσιν, οὐδ' ὅτι χρεωστοῦμεν νὰ ἐγκαταλίπουμεν τὰ δόγματα ἡμῶν, καὶ νὰ παραδεχθῶμεν τὰ περὶ τὰς τελετὰς ἔθιμα αὐτῆς, μὴ ἐξετάζοντες ταῦτα πρῶτον διὰ τοῦ νοῦς καὶ τοῦ κύρους τῶν Ἱερῶν Γραφῶν, ἀλλὰ τρέχοντες κατόπιν αὐτῆς ὡς τυφλοὶ πανταχοῦ, ὅπου ἂν ὁδηγήσῃ ἡμᾶς κατὰ τὸ ἴδιον αὐτῆς φρόνημα. Οἱ δὲ σοφοὶ τῶν τε Ἑλλήνων καὶ Λατίνων κρινέτωσαν ἐὰν ὑπάρχῃ καλὸν καὶ ἔντιμον νὰ πράξωμεν οὕτως.»

Οὐδὲν μετριώτερον, οὐδὲν φρονιμώτερον τούτων ἠδύνατο νὰ εἴπῃ ὁ Νικήτας· καὶ ὁμοῦς ὁ Ἀνσέλμος, ὀργισθεὶς διὰ τὴν ἀντιρρῆσιν ταύτην, διέκοψε τὸν λόγον τοῦ Ἑλλήνος Ἀρχιεπισκόπου εἰπὼν· «Ἐὰν ἐγνωρίζετε, καθὼς ἐγώ, τὴν πίστιν, τὴν εἰλικρίνειαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν μετριοφροσύνην, τὴν σοφίαν, τὴν διάκρισιν, καὶ τὴν πρὸς πάντα τὸν κόσμον ἀγάπην τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, καὶ ἰδίως τὴν ἀκρίθειαν περὶ τὴν ἐξέτασιν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων, καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς περὶ τὰς κρίσεις, δὲν ἐλαλεῖτε οὕτως, ἀλλ' ἤρχεσθε εἰς κοινωνίαν μετ' αὐτῆς καὶ ὑπετάττεσθε αὐτῇ» — Τοιαύτη ἀπάντησις χρήζει ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ μάλιστα μετὰ τοσαῦτα φρικώδη καὶ ἀποτρόπαια συμβάντα, ἅτινα κατήσχυον τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν κατὰ τὸν Γ', ΙΑ', καὶ ΙΒ' αἰῶνα, καὶ χρησιμεύουσιν ὡς κάλλιστον δικαιολόγημα τῶν λόγων τοῦ Νικήτα, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ ὡς δικαιοτάτη ἐπίπληξις πρὸς τὴν Ῥώμην. Τὸ 1155 ἔτος ὑπῆρξαν πάλιν εἰρηνικαὶ τινὲς σχέσεις μεταξὺ τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ Αυτοκράτορος Μανουὴλ προταθείσης βοηθείας τῷ Αυτοκράτορι Φριδερίκῳ καὶ τῷ Πάπῃ, κατὰ τοῦ Ῥωβέρτου Βασιλέως τῆς Σικελίας. Ὁ

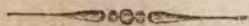
Πάπας Ἀδριανὸς ὁ Δ', ἀποστέλλων εἰς Κωνσταντινούπολιν ληγάτους, ἔγραφε πρὸς τὸν Βασίλειον, Ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης, ἵνα ἐπιμεληθῇ περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν, ὁ δὲ Βασίλειος ἀπήντησεν αὐτῷ «δὲν ὑπάρχει διαίρεσις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων. Ἐὰν δὲ ὑπάρχωσιν τινες αἰτίαι σκανδάλου, δι' αἷς οὗτοι ἀπεμάκρυναν ἀλλήλους, ἡ ὑμετέρα ἀγιοσύνη δύναται εὐκόλως νὰ καταπαύσῃ ταύτας διὰ τῆς τοσοῦτω ἐκτεταμένης ἐξουσίας αὐτῆς καὶ διὰ τῆς βοηθείας τοῦ ἀγαθοποιῦ Αὐτοκράτορος. Διατί λοιπὸν, παρομοιάζετε ἡμᾶς πρὸς τὸ ἀπολωλὸς πρόβατον ἢ τὴν ἀπολεσθεῖσαν δραχμὴν; ἀρνούμεθα ὅτι δῆθεν ἡμεῖς ἀπεσπάσθημεν ἀπὸ τῶν πατρικῶν σου κόλπων, καὶ δὲν ἀποξενούμεθα οὔτε τοῦ οἴκου ὀνόματος, οὔτε τῶν πατρικῶν φροντίδων, διότι, χάριτι θείᾳ, πιστῶς καὶ στερεῶς διαμένομεν ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ μακαρίου Πέτρου, ὁμολογοῦντες καὶ κηρύττοντες ἐκεῖνον, ὃν αὐτὸς ὡμολόγει καὶ ἐκήρυττεν, καὶ μηδὲν μεταβάλλοντες ἐκ τῶν κανόνων τῶν ἁγίων Πατέρων, ἀλλ' οὐδ' ἰῶτα ἐν προστιθέντες εἰς τοὺς Εὐαγγελικοὺς καὶ Ἀποστολικοὺς λόγους. Προσέτι δὲν γινώσκουμεν ἄλλον θεμέλιον, παρὰ τὸν κείμενον, καὶ κηρύττομεν καὶ διδάσκομεν τὰ αὐτὰ, οἷα καὶ σὺ, ἐγὼ τε καὶ πάντες οἱ ὑποκείμενοι τῷ μεγάλῳ Ἀποστολικῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἐν σύμβολον πίστεως ἐκφωνεῖται εἰς ἀμφοτέραις τὰς Ἐκκλησίας, εἰς ἀμνὸς προσφέρεται παρὰ τε τῶν Δυτικῶν Ἱεραρχῶν, τῶν ὑπὸ τὴν ὑπερτάτην ἀγιοσύνην σου ἱεουργούντων, καὶ παρ' ἡμῶν τῶν ἐξ ἀνατολῶν ἡλίου, καὶ λαβόντων τὴν ἀγιότητα τῆς Ἱερωσύνης ἐκ τοῦ ὑψίστου θρόνου τῆς Κωνσταντινουπόλεως.» — Καὶ ὁ Πέτρος, σεβάσμιος ἀββᾶς τῆς Κλυγνίας, δοξασθεὶς ἐπὶ ἀγιότητι βίου καὶ ἐπὶ διδασκαλίᾳ ἐν τῇ Δύσει ἔγραψεν ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἰωάννην τὸν Κομνηνὸν, περὶ τῆς προστασίας τῶν Φράγκων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐν αἷς ὑπεμίμνησεν αὐτὸν ὅτι ὁ γεννήτωρ αὐτοῦ ἐδωρήσατο μοναστήριον πλησίον τῆς Βασιλευσύνης εἰς τινα δυτικὸν Πριοράτον (ἡγούμενον), ἀλλ' ἔκτοτε

ἄφηρέθη αὐτῷ ὑπὸ τῶν ξένων. Ἐγγραφε δὲ περὶ τούτου καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην, ὃν ἀποκαλεῖ «ἀξιολέβαστον καὶ μέγαν τοῦ Θεοῦ ἱεράρχην, μεθ' οὗ φυλάττει τὴν κοινωνίαν ἐν τῇ ἐνό- τητι τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ ἐξαίτεῖται τὰς εὐχὰς καὶ τὴν προστασίαν αὐτοῦ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τε καὶ ὑπὲρ πάσης τῆς ἐν Κλυγνίᾳ ἀδελφότητος, προσφέρει δ' αὐτῷ ἐξ ἀμοιβῆς τὰς αὐτὰς πνευματικὰς βοηθείας.» Ἄρα οὐδὲ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο ἔτι ἐντελής ἡ διάβρῃξις. (Φλευρῆς βιβλ. LXX, κεφ. 44, 29. — Palmer vol. 1. pag. 191, 192.)

Περὶ τὰ μέσα δὲ τῆς ἑκατονταετηρίδος ταύτης ἐφάνη ἡ συλ- λογὴ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν νόμων, ἡ γενομένη ὑπὸ τινος μονα- χοῦ, Γρατιανοῦ καλουμένου, ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ ἐκ τῶν Παπικῶν δεκρεταλίων, ἅτινα σήμερον ὁμολογοῦνται ψευδῇ καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων, καὶ τοι- χρησιμεύσαντα ὡς τὸ πρῶτιστον καὶ κυριώτατον εἴδηγμα τῶν φιλοδοξῶν σκοπῶν τῶν Πρωτοιεραρχῶν αὐτῶν. Ὁ Πάπας Εὐγένιος ὁ Γ' ἐπεκύρωσε τὸ δημιούργημα τοῦτο τοῦ Γρατια- νοῦ, διατάξας νὰ διδάσκηται κατ' αὐτὸ καὶ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, ὥστε ἐν τῷ διαστήματι τῶν ἐξῆς τριῶν αἰώνων, ἦτο ὁ μόνος ὁδηγὸς δι' ἅπασαν τὴν Δύσιν. Ἰδοὺ τί ἔλεγεν ὁ Γρα- τιανός· «Ἡ ἁγία Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἐπικυροῖ μὲν τοὺς κανό- νας, ἀλλ' οὐδαμῶς ὑπάρχει δεδεμένη δι' αὐτῶν, οὐδ' ὑποτάσσεται αὐτοῖς. Καὶ καθὼς ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὅστις ἔδωκε τὸν νόμον, ἐξεπλήρωσεν αὐτὸν, ἵνα ἀγιάσῃ αὐτὸν δι' ἑαυτοῦ, ἔπειτα δὲ ἵνα δείξῃ ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ δεσπότης τοῦ νόμου, ἀπῆλλαξε μὲν ἑαυτὸν, ἐξῆρσε δὲ καὶ τοὺς ἑαυτοῦ Ἀποστόλους πάσης ὑποταγῆς εἰς τὰ τοῦ νόμου. Οὕτω καὶ οἱ Ἱεράρχαι τοῦ πρῶ- του θρόνου (τῆς Ῥώμης δηλαδὴ) σέβονται μὲν τοὺς κανόνες, εἴτε παρ' αὐτῶν, εἴτε, συναινέσει αὐτῶν, παρ' ἄλλων τεθειμένους, καὶ ἐκπληροῦσιν αὐτοὺς μετριοφροσύνης ἕνεκα, ἵνα τηρηθῶσι καὶ παρὰ τῶν ἄλλων, ὅσας θέλουσιν ὅμως, εἴτε διὰ προσταγ- μάτων, εἴτε δι' ἀποφάσεων, εἴτε διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῶν

(τουτέστι παραβαίνοντες πάντας τούτους), δεικνύουσιν ὅτι εἰσὶν ὑπέρτεροι τῶν κανόνων, οἵτινες ἀπορρέουσιν ἐξ αὐτῶν.» Εὐκταῖον ἦτο νὰ μάθωμεν ἐπὶ τίνων Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἐπεκυρώθησαν τοιαῦτα προνόμια τῇ Ῥωμαϊκῇ καθέδρᾳ, καὶ ἐπὶ τίνων Εὐαγγελικῶν λόγων εἰσὶ τεθεμελιωμένα; — Οἱ Πάπαι, οἵτινες ἀνέδειξαν νομίμους τοὺς τοῖς νόμοις ἐναντίους τούτους κανόνες, δὲν παρεβίασαν ἄρα φανερώς πᾶσιν κοινω-
νίαν πρὸς ἐκείνους, οἵτινες, τηροῦντες τὴν ἀρχαίαν δοξολογίαν, δὲν ἤθελον νὰ ὑποταχθῶσιν αὐτοῖς, ἐπεὶ δὲν ἠδύναντο νὰ πράττωσιν ἐναντίον τῆς ἐαυτῶν συνειδήσεως καὶ τῶν κανόνων; Ἐν τοσοῦτῳ καὶ πολυχρόνιοι καὶ αἱμακτραὶ διχόνοιαὶ τῶν Πα-
πῶν πρὸς τοὺς Αὐτοκράτορας τῆς Δύσεως περὶ τῶν προνομίων τῆς ἐξουσίας, καὶ αἱ ἐξωτερικαὶ στάσεις τῶν θηρευόντων τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν, ὧν ἕνεκα διηροῦντο οἱ ἡγεμόνες τῆς Εὐ-
ρώπης, ἀπησχόλουν τοὺς Ἐπισκόπους τῆς ἀρχαίας Ῥώμης ἐν τῷ διαστήματι τοῦ αἰῶνος τούτου καὶ τῶν ἐφεξῆς, καὶ ἀπε-
μάκρυνον αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς πνευματικοῦ σκοποῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ. — Καὶ ὅμως ὑπῆρχον εἰσέτι ἐνίοτε φιλικαὶ
σχέσεις μεταξὺ Ῥώμης καὶ Βασιλευσύσης, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Μανουὴλ ἐπὶ τοσοῦτον συνέδραμε τὸν Πάπαν Ἀλέξανδρον, τὸν Γ', καταδιωκόμενον ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Φριδερίκου, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἔλεγον μάλιστα, ὅτι ὁ Ἀναξ αὐτῶν ἀποκατέστησε τὸν Πάπαν ἐπὶ τοῦ θρόνου. Ὁ Μανουὴλ ἀπέστειλε τὸν Μητρο-
πολίτην Κερκύρας Γεώργιον, καὶ ἔπειτα τὸν ἡγούμενον Νεκ-
τάριον, ἵνα συνεδριάσωσιν εἰς τὴν ἐν Λατράνη σύνοδον. Αὐτὸς δὲ εἶχε νυμφευθῇ τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος Ἀντιοχείας Ραϊ-
μούνδου, ὅπερ δεικνύει, ὅτι τότε οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Λατῖνοι δὲν
ἀπέφευγον ἔτι τὴν διὰ γάμου κοινωνίαν πρὸς ἀλλήλους καὶ
μετὰ τὴν Ἐκκλησιαστικὴν διὰρρήξιν· ὁ δὲ Λατῖνος Ἀρχιεπίσ-
κοπος Τύρου Γουλιέλμος, διατρίβων ἐν τῇ Βασιλευσούσῃ ὅτε
ἐτελεύτησεν ὁ Μανουὴλ, ἔγραψεν ὅτι ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἀνῆλθε
βεβαίως εἰς τοὺς Οὐρανούς, καὶ ὅτι ἡ μνήμη αὐτοῦ εἶναι

εὐλογημένη. Ἀλλ' ἤδη ἡ πολιτικὴ ἔχθρα μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Φράγκων κῆρυξεν ἐπὶ τοσοῦτον, ἕνεκα τῶν συνεχῶν πολέμων τῆς Αὐτοκρατορίας μετὰ τῶν σταυροφόρων, ὥστε πολλοὶ τῶν τελευταίων ἐθανατώθησαν ὑπὸ τοῦ παραφόρου ὄχλου ἐν Κωνσταντινουπόλει, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μανουὴλ, οἱ δὲ διασωθέντες τῶν Φράγκων ἐπεθύμουν νὰ ἐκδικηθῶσι διὰ τοῦτο τοὺς Ἕλληνας. Πάντα δὲ ταῦτα δεικνύουσιν ὅτι μίξ τῶν σπουδαιότερων αἰτίων τῆς ἐντελοῦς ἀπαλλοτριώσεως τῆς Δύσεως ἀπὸ τῆς Ανατολῆς ἦτο ὁ ἐφοπλισμὸς τῶν σταυροφόρων, οἵτινες διέβαινον διὰ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ ἐπὶ τέλους ἐκυρίευσαν αὐτήν, διὰ τῆς δολίης ἀλώσεως τῆς Βασιλευούσης. Οἱ Πατριάρχαι Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων, ἀποδιωχθέντες ἐκ τῶν ἐαυτῶν ἐπαρχιῶν ὑπὸ τῶν Φράγκων, ἔζων τότε ἐν τῇ Βασιλευούσῃ, ἢ δ' ἄλλωσις τῆς Συρίας ὑπὸ τῶν σταυροφόρων ἦτο δι' αὐτοὺς τοσοῦτον ἀφόρητος ὄσον καὶ αὐτὸς ὁ Τουρκικὸς ζυγός. Ἀλλὰ καὶ ὁ παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι Μανουὴλ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, Μιχαὴλ ὁ ἐξ Ἀγχιάλου, ἐθεώρει δυσαρέστως τὴν τοιαύτην συμπλησίασιν τοῦ Αὐτοκράτορος μετὰ τοῦ Πάπα, καὶ ἀπέτρεπεν αὐτὸν τοῦ νὰ δεχθῇ τὴν παρὰ τῶν ληγάτων προτεινομένην ἑνωσιν, λέγων πολλὰ φρονίμως, ὅτι οἱ ληγάτοι, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς ἐνότητος, οὐδὲν ἄλλο διώκουσιν, εἰμὴ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν πρωτείων τοῦ Πάπα ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, τὸ δικαίωμα τῆς εἰς αὐτὸν ἐφέσεως, καὶ τὸ μνημονεύειν τὸ ὄνομα αὐτοῦ. (Φλευρῆς βιβλ. LXX, κεφ. 28 LXXI, κεφ. 35, 53. LXXIII, κεφ. 49, 32, 42. Palmer. a Treat. on the Church. T. 1. p. 197.)

Αἰὼν δέκατος τρίτος.

Α'

ΛΛΩΣΙΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΟΥΣΗΣ

ΥΠΟ ΤΩΝ

ΣΤΑΥΡΟΦΟΡΩΝ.

Ὁ δέκατος τρίτος αἰὼν ἦτο εἰς τῶν δυσφορωτέρων διὰ τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν, διὰ τε τὰς σταυροφορίας, αἵτινες ἠφάνισαν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, καὶ διὰ τὰς ἀποπείρας τῶν Ῥωμαίων, ἵνα ὑποτάξωσιν εἰς ἑαυτοὺς τὴν Ἀνατολὴν, ἐπεὶ δὴ τότε ἦτο καὶ ἡ ἀκμαϊότερα ἐποχὴ τῆς τῶν Παπῶν μοναρχίας. Ἰννοκέντιος ὁ Γ' καὶ Βονιφάτιος ὁ Η', ἴσανται ὁ μὲν εἰς τὴν ἀρχὴν, ὁ δὲ εἰς τὸ τέλος τοῦ αἰῶνος τούτου ὡς παραστάται τῆς υπερτάτης ἐξουσίας, ἣν ἠδυνήθησαν νὰ φθάσωσιν· ὁ Ἰννοκέντιος ἦτο ὁ μοχλὸς ἀπάσης τῆς Εὐρώπης καὶ ὁ διαθέτης τῆς Ἀνατολῆς, ἐνθα ἐγκαθίδρυσ Πατριάρχας μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Βασιλευούσης ὑπὸ τῶν σταυροφόρων. Ὁ Βονιφάτιος ἀπεφάσισε καὶ ἐξέδωκε βούλλαν (διάταγμα Παπικὸν) περιέχουσαν τὰ ἑξῆς. «Καὶ ὁμολογοῦμεν καὶ πιστεύομεν εἰς μίαν, ἀγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, ἥς ἐκτὸς οὐκ ἔστι σωτηρία· ὁμολογοῦμεν ὡσαύτως αὐτὴν μίαν, τουτέστιν ἐν σῶμα, ἔχον μίαν κεφαλὴν, καὶ οὐχὶ δύο, δίκην τέρατος. Μόνη κεφαλὴ αὐτῆς ἐστὶν ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ δὲ ἅγιος Πέτρος τοποτηρητὴς Αὐτοῦ καὶ ὁ Πάπας διάδοχος καὶ

κληρονόμος τοῦ ἁγ. Πέτρου. Ἐὰν λοιπὸν οἱ Ἕλληνες ἢ ἄλλαι λέγωσιν ἑαυτοὺς μὴ ὑποκειμένους τῷ διαδόχῳ αὐτοῦ, ὁμολογοῦσι διὰ τούτου ὅτι οὐκ εἰσὶ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ, διότι αὐτὸς εἶπε, μία ποιμήν, εἰς ποιμήν.» (Οὐδὲν ὅμως ὅμοιον πρὸς τὴν νέαν ταύτην ὁμολογίαν ἀπαντᾷται οὔτε κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας, οὔτε εἰς τὰ σύμβολα τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ἂν καὶ αὗται ὁμολογοῦσιν ἐπίσης μίαν Ἀποστολικὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν). Παρακκτιῶν δὲ ὁ Βονιφάτιος λέγει περὶ τῶν δύο ξιφῶν, τοῦ κοσμικοῦ δηλονότι καὶ τοῦ πνευματικοῦ, καὶ περὶ τῶν ἀνταποκρινομένων τούτοις ἐξουσιῶν, ὧν ἡ πρώτη πρέπει νὰ ὑποτάσσεται τῇ δευτέρᾳ, διότι ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος κρίνει τὸ πᾶν, αὐτὸν δὲ οὐδεὶς δύναται νὰ κρίνῃ. «Ὁ ἐναντιούμενος λοιπὸν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ ἐναντιοῦται τῷ Θεῷ καὶ εἰσάγει, ὥς οἱ Μανιχαῖοι, δύο ἀρχάς, ὑπερ ψευδὲς καὶ αἱρετικόν. Διὸ δὴ διακηρύττομεν καὶ ὀρίζομεν ὅτι ἀναπόφευκτον πρὸς σωτηρίαν πάντων ἵνα πᾶν πλάσμα ὑποταγῇ τῷ Πάπᾳ. (Ἱστορ. Φλευρῇ βιβλ. XC, κεφ. 18.) Ἴδου μέχρι πόσης ἀφροσύνης δύναται νὰ φθάσῃ ἡ παρεκτροπὴ ἀπὸ τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, τῆς κανονισθείσης ὑπὸ τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων αὐτοῦ. Περὶεργον νὰ βλέπῃ τις τίνι τρόπῳ καὶ αὐτοὶ οἱ ὀπαδοὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἔκρινον περὶ τῶν τότε ἀπαιτήσεων τῶν Πρωτοεραρχῶν αὐτῆς καὶ ἐν γένει πάντων τῶν Ἐπισκόπων, ἀκαταπαύστως ἐριζόντων πρὸς τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας. «Τοιαῦται ἔριδες, λέγει ὁ Φλευρῆς, δὲν ἀπαντῶνται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν, διότι οἱ Ἐπίσκοποι αὐτῆς δὲν εἶχον ἐξουσίαν καὶ κοσμικὰ ἐπαγγέλματα, οὐδὲ κατοχάς, καὶ δὲν ἐγίνωσκον τὰ ψευδῆ Παπικὰ δεκρετάλια καὶ τὰς ἐκ τούτων πηγαζούσας διατάξεις τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας. Ὅλον τὸ κανονικὸν αὐτῶν δίκαιον συνίστατο εἰς τοὺς συνοδικοὺς κανόνες τῆς Οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτοὶ ἐδίκαζον μόνους τοὺς κληρικοὺς, ἐπιβάλλοντες μόνον ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια τοῖς μετάνοοσιν. Οἱ Λατῖνοι ἡγεμόνες, ὧν οἱ πλεῖστοι ἦσαν

ὅλως ἀμαθέστατοι, ἐπίστευον ὅτι ἔλεγον αὐτοῖς οἱ κληρικοὶ περὶ τῶν προνομίων τῆς Ἐκκλησίας. Παρ' Ἑλλήσιν ὅμως οἵτινες εἶχον πολλῶ μείζονα πολιτισμὸν, οἱ ἰδιῶται ἀνεγίνωσκον τὴν ἁγίαν Γραφὴν καὶ τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ τούτου ἕνεκα διεφύλαξαν κάλλιον τὰ ἀρχαῖα ἔθιμα τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Ἐπίσκοποι αὐτῶν καὶ αὐτοὶ οἱ Πατριάρχαι ἐκρίνοντο ἐπὶ πασῶν τῶν Συνόδων, χωρὶς νὰ ζητῆται ποτὲ παρὰ τοῦ Πάπα ἡ ἄδεια τῆς συγκροτήσεως αὐτῶν, οὐδ' ἡ ἐπικύρωσις τῶν κρίσεων αὐτῶν. Οἱ Ἐπίσκοποι μετέβαινον ἀπὸ τόπου εἰς τόπον ἄνευ τῆς συναίνεσεως τῶν Παπῶν καὶ ἐδημιουργοῦντο νέαι ἐπαρχίαι, διότι οὕτω διετηροῦντο οἱ ἀρχαῖοι κανόνες τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, οὐ μόνον μετὰ τὸν Φώτιον, ἀλλὰ καὶ πρὶν, ὅτε ἦτο στενωτάτα πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν συνδεδεμένη, καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ καὶ ἐν τῇ Δύσει οὐδὲν τῶν νεωτέρων ἐθίμων ὑπῆρχε πρότερον. Ἡ δὲ διάρρηξις ἐστερεώθη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς ἀλώσεως τῆς Βασιλευούσης ὑπὸ τῶν σαραφῶρων.» (Φλευρῆς κρίσις, περὶ τῆς Ἐκκλ. Ἱστορ. τοῦ XIII αἰῶνος, κεφ. 5. καὶ ἀπὸ τοῦ XI μέχρι τοῦ XIII αἰῶνος κεφ. 8, 9.)

«Λέων ὁ Θ' καὶ οἱ διάδοχοι αὐτοῦ, οἵτινες ἤθελον νὰ ἀνορθώσωσι τὴν Ῥωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν ἐκ τῶν ἐρείπιων τοῦ Ι' αἰῶνος καθ' ὅλην αὐτῆς τὴν λαμπρότητα, ἐφρόντιζον νὰ στερεώσωσι καὶ τὴν κοσμικὴν αὐτῆς ἐξουσίαν, ἣν ἐθεμελίουν ἐπὶ νόθου τινὸς ἐγγράφου τοῦ Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν μετὰ ταῦτα ἐγγράφων τῶν Φράγκων Αὐτοκρατόρων· τοσαύτην δὲ πίστιν εἶχον πρὸς ταῦτα τότε ἐν τῇ Δύσει, ὥστε ὁ ἅγιος Βερνάρδος, ὠνόμαζε τὸν Πάπαν Εὐγένιον τὸν Γ', διάδοχον οὐ μόνον τοῦ Ἀγ. Πέτρου, ἀλλὰ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Μήπως κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ἀπεκαλύφθη σοφία τις ἄγνωστος κατὰ τοὺς ἀρχαίους αἰῶνας, ἥ μήπως Λέων ὁ Θ' καὶ Γρηγόριος ὁ Ζ', ἦσαν πεφωτισμένοι πλέον τῶν ἁγίων Λέοντος τοῦ μεγάλου καὶ Γρηγορίου τοῦ μεγάλου;»

«Ἡ πνευματικὴ ἐξουσία τῶν Παπῶν ἠὔξησε μέχρι τοσούτου

διὰ τῶν ψευδῶν δεκρεταλίων, ὥστε ἠναγκάζοντο οὗτοι νὰ ἐμπιστεύωνται αὐτὴν εἰς ἄλλους, διότι ἦτο ἀδύνατον νὰ πορεύωνται παντοῦ ἢ νὰ ἐλκύωσι πάντας πρὸς ἑαυτούς. Ἐκτοτε ἐγεννήθη ἡ ἀνάγκη τῶν ἀποστολῶν ἰδικιτέρων ληγάτων ἐκλεγομένων ἢ ἐκ τῶν ἐν Ῥώμῃ Καρδιναλίων, ἢ ἐκ τῶν Ἐπισκόπων καὶ ἡγουμένων (abbés), τῶν κατοικούντων τὰς ἐκυτῶν χώρας, αἵτινες διεύθυνον πάσας τὰς ἐπαρχίας, μηδενίζοντες τὴν ἐξουσίαν τῶν νομίμων Ποιμένων καὶ τὰς τοπικὰς Συνόδους ἐκάστης χώρας, καὶ ἐγένοντο μισητοὶ διὰ τε τὴν ὑπεροψίαν καὶ τὴν αἰσχροκέρδειαν αὐτῶν. Διὸ παρεδιδόθη ἡ πρωτότυπος Ἐκκλησιαστικὴ τάξις καὶ οἱ Μητροπολῖται τῶν ἐπαρχιῶν τοσοῦτον ἡγνόουν τὰ δικαιώματα ἐκυτῶν, ὥστε ἐθήρουν μετὰ σπουδῆς τὸν τίτλον τῶν Παπικῶν ληγάτων.» (Πρέπει νὰ εὐλογῶμεν τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν, ἥτις περιεφρούρησε καὶ ἐφύλαττε τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν διὰ τῆς πενίας καὶ τῶν ἐξωτερικῶν ταλαιπωριῶν αὐτῆς ἐκ τοιούτων ἀταξιῶν, αἵτινες ὑποσκάπτουσι τὰς θεμελιώδεις ἀρχάς.) «Λυπηρὸν, ἐξακολουθεῖ ὁ Φλευρῆς, νὰ ἐκκαλύπτῃ τις τοσοῦτον αἰσχροὺς πράξεις, καὶ φοβοῦμαι μὴ σκανδαλίσω ἀνθρώπους εὐσεβεῖς μᾶλλον ἢ πεπαιδευμένους. Ἀλλὰ θεμέλιον τῆς Ἱστορίας εἶναι ἡ ἀλήθεια.» (Κεφ. 11, 13.).

Ῥίψωμεν ἤδη καὶ ἐν βλέμμα ἐπὶ τῶν πρὸς ἀλλήλας σχέσεων τῶν δύο Ἐκκλησιῶν κατὰ τὸ διάστημα τοῦ αἰῶνος τούτου. Ἰννοκέντιος ὁ Γ', ἔγραψε πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀλέξιον Ἄγγελον καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰωάννην, περὶ βοηθείας τῶν σταυροφορικῶν ἐκστρατειῶν καὶ περὶ ἐνώσεως τῶν ἐκκλησιῶν διὰ τῆς παραδοχῆς τῆς ἑαυτοῦ κυριαρχίας ἐπὶ πάντων. Ἀμφότεροι ὅμως ἀπήντησαν κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα, καὶ ὁ μὲν Αὐτοκράτωρ ἔγραψεν αὐτῷ, ὅτι ἡ ἔνωσις ἐγένετο πολλὰ εὐκόλως, εἰάν οἱ Ἱεράρχαι ἀπέβαλλον τὴν κοσμικὴν σοφίαν, καὶ συνεκροτῆτο οἰκουμενικὴ σύνοδος εἰς ἣν ἀφεύκτως συνεδριάσουσι καὶ οἱ Ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι· ὁ δὲ Πατριάρχης ἔγραψε μετὰ πολλῆς προσοχῆς, ἐρωτῶν· «Τίνι τρόπῳ μόνῃ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία

δύναται εἶναι καθολικὴ, ἐν ᾧ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἰδιαιτέροι, καὶ πῶς αὕτη δύναται εἶναι μήτηρ πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐν ᾧ πᾶσαι ἐγεννήθησαν ἐκ τῶν Ἱεροσολύμων;» Κατὰ δὲ τῆς ἐπιπλήξεως ὅτι οἱ Ἕλληνες δῆθεν ἐχώρισαν τὴν Ἐκκλησίαν, φρονούντες ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται μόνον ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὁ Πατριάρχης ἀπαντᾷ λέγων, ὅτι οὗτοι τηροῦσιν αὐτοὺς τοὺς λόγους τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας, καὶ τὰς διατάξεις τῶν ἄλλων Συνόδων, αἱ παρεδέχθησαν καὶ οἱ Πάπαι (Ἱστορ. Φλευρη βιβλ. LXXV, κεφ. 44.)

Ἄλλ' ὅμως, καὶ τοὶ ὑπαρχουσὼν τῶν φιλικῶν τούτων σχέσεων, ὅταν οἱ σταυροφόροι διὰ πανουργίας ἐκυρίευσαν τὴν Βασιλεύουσιν, ὕπερ κατεδίκασε καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας, ὁ Ἰννοκέντιος δὲν ἐβράδυνε νὰ πέμψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν ἕτερον Πατριάρχην Λατῖνον, τὸν Θωμᾶν Μοροζίνην, ὃν αὐτὸς ἐχειροτόνησεν εἰς Ῥώμην, ἐναντίον πάντων τῶν δικαιομάτων τοῦ ὑπάρχοντος ὀρθοδόξου Πατριάρχου Ἰωάννου τοῦ Καματηροῦ. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ Πάπας ἔγραψε πρὸς τοὺς σταυροφόρους. «Προελάβετε πάσας τὰς ἐπιπλήξεις, ὅσας ἡδύνατό τις νὰ κάμῃ πρὸς τοὺς σταυροφόρους, διότι μὴ ἔχοντες οὐδὲν δικαίωμα, οὔτε ἐξουσίαν τινὰ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς αἰτίας, ἐξεκλίνατε τῆς καθαρότητος τῆς ὑποσχέσεως ὑμῶν, καὶ ἐκυριεύσατε τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀντὶ τοῦ νὰ ἐλευθερώσητε πάλιν τὰ Ἱεροσόλυμα· οὕτω δὲ προετιμήσατε τῶν ἐπουρανίων τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ. Ἀλλὰ πάντων ἐγκληματικώτερον εἶναι, ὅτι τινὲς ἐξ ὑμῶν, οὔτε θρησκείας, οὔτε ἡλικίας, οὔτε γένους φειδόμενοι, ἐπράττετε πανδήμως παντοίας ἀκαθαρσίας, παραδίδοντες εἰς τὰς ὕβρεις τῶν δούλων, οὐ μόνον τὰς ὑπάνδρους γυναῖκας καὶ τὰς χήρας, ἀλλὰ καὶ τὰς παρθένας καὶ τὰς μοναζούσας. Μὴ εὐχαριστοῦμενοι δὲ εἰς τὴν διαρπικὴν τῶν Βασιλικῶν θησαυρῶν καὶ εἰς τὴν λεηλασίαν τῶν οἰκῶν τῶν μεγιστάνων καὶ ἄλλων, ἠπλώσατε ἱερόσυλον χεῖρα καὶ ἐπὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς κληρονομίας, διαρπάζοντες ἐκ τῶν νεῶν τοῦ Θεοῦ τὰ ἱερά

σκεύη καὶ τὰς ἀργυρὰς ἀγίας τραπέζας, βεβηλοῦντες τὰ θυσιαστήρια, καὶ ἀφαιροῦντες τοὺς σταυροὺς, τὰς εἰκόνας καὶ τὰ ἅγια λείψανα. Οὕτω δὲ οἱ Ἕλληνες ἀδύνατον πλέον νὰ ἀποφασίσωσι νὰ ὑποταγῶσι τῇ ἡμετέρᾳ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπεὶ δὴ δὲν βλέπουσιν ἄλλο εἰς τοὺς Λατίνους, εἰμὴ ἐγκλήματα καὶ ἔργα σκότους, δι' ἃπερ ἀποστρέφονται αὐτοὺς ὡς κύνας.» Ἀδύνατον ἦτο νὰ παραστήσῃ τις καθαρώτερον τὴν αἰτίαν τῆς ἐντελοῦς διαρρήξεως, καὶ ὅμως ὁ Ἰννοκέντιος κατόπιν τούτων ἐπιφέρει. — « Ἀλλ' ἐπεὶ δὴ αἱ Θεῖαι βουλαὶ εἰσὶν ἄβυσσος, δὲν θέλομεν νὰ κρίνωμεν ἐπιπολαίως περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης, πρὶν ἢ πληροφορηθῶμεν λεπτομερέστερον· διότι, ἴσως οἱ Ἕλληνες δικαίως ἐπαιδεύθησαν ὑπὸ τῆς κατ' αὐτῶν ἀδίκου διαγωγῆς ὑμῶν διὰ τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας, ὁ δὲ Θεὸς ἀντήμειψε δικαίως ὑμᾶς, ἀναδειχθέντας ὄργανον τῆς ἐκδικήσεως αὐτοῦ, Ἀλλὰ, παραλείποντες πάντα τὰ ἀμφίβολα ταῦτα ζητήματα, καθῆκον ἡμέτερον νομίζομεν τὸ ἀπαντῆσαι ὑμῖν ὀριστικῶς, προτρέποντες πάντας, ὅπως διατηρήσῃτε καὶ ὑπερασπίσῃτε τὴν γῆν, ἣν προσεκτήσασθε κατὰ Θεῖαν βούλησιν, ἐλπίζοντες μετὰ φόβου ὅτι ὁ Θεὸς συγχωρήσει ὑμῖν τὸ παρελθὸν ἐὰν κνυθερῶτε ἐν δικαιοσύνῃ τοὺς ὑπηκόους ὑμῶν, τηροῦντες αὐτοῦ ἐν εἰρήνῃ, ἀρμυζόντες δὲ καὶ προσοικειοῦντες πάντας τῇ πίστει ἡμῶν.» Πρὸς δὲ τὴν Λατινικὴν Ἐκκλησίαν ἔγραψεν ὁ Ἰννοκέντιος ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν λέγων ὅτι «ὁ Κύριος θέλων νὰ παρηγορήσῃ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ διὰ τῆς ἐνώσεως τῶν σχισματικῶν ἀφῆρεσε τὴν Αὐτοκρατορίαν ἀπὸ τῶν ἀλαζόνων καὶ δεσποτῶν καὶ ἀπειθῶν Ἑλλήνων, καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τοῖς ταπεινοῖς, εὐσεβέσιν, ὁρθοδόξοις καὶ εὐπειθέσι Λατίνοις!» Πῶς θαυμασίως ἀνταποκρίνονται αἱ τελευταῖαι αὗται ἐκφράσεις πρὸς ὅσα ἔγραψεν ὁ Ἰννοκέντιος εἰς τὸ γράμμα αὐτοῦ πρὸς τοὺς σταυροφόρους! (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXXVI, κεφ. 13.)

Ἐν τῷ μεταξύ δὲ ὁ νέος Αὐτοκράτωρ τῶν Ἑλλήνων Θεόδωρος ὁ Λάσκαρις, ἐγκαταστάς ἐν Νικαίᾳ, παρρησιάζετο πρὸς

τὸν Πάπαν κατὰ τῶν ὁμοτήτων τῶν Λατίνων εἰς Βασιλεύουσαν καὶ κατὰ τῆς πανούργου αὐτῶν διαγωγῆς, ὃ δὲ Πάπας ἀπεκρίθη, ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν δικαιοῖ τοὺς Λατίνους, ἀλλὰ τοῦναντίον κατέκρινεν αὐτοὺς πολλάκις, καὶ ὁμως ἀνέφερε καὶ τινὰς δικαιολογίας πρὸς ὑπεράσπισιν αὐτῶν, καὶ τέλος προέτρπε νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὸν νέον Λατίνον Αὐτοκράτορα λέγων, ὅτι πάντα ταῦτα ἐγένοντο, κατὰ Θεῖαν βούλησιν, διότι οἱ Ἕλληνες δὲν ὑποτάσσονται εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν θρόνον. (Ἱστορ. Φλευρῇ βιβλ. LXXVI, κεφ. 26.)

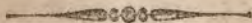
Τὸ δὲ 1232 ἔτος ὑπῆρχον ἐπίσης σχέσεις τινὲς μεταξὺ τοῦ Πάπα Γρηγορίου τοῦ Θ' καὶ τοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ, ἐδρεύοντος ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι Ἰωάννῃ τῷ Βατάκῳ, ἕνεκα τῆς εἰς Ἀνατολὴν ἐλεύσεως πέντε ἀδελφῶν Φραγκισκάνων, ἵνα κηρύξωσι τὸν Θεῖον λόγον μεταξὺ τῶν ἑτεροδόξων. Ἀλλ' αἱ συνεχεῖς συζητήσεις αὐτῶν μετὰ τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου, περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῶν ἀζύμων οὐδὲν ἀποτελέσμα εὐάρεστον παρήγαγον, διότι ἐκάστη μερὶς ἔμεινεν εἰς τὴν προτέραν γνώμην αὐτῆς. Ὁ Πατριάρχης ἔγραψε πρὸς τὸν Πάπαν ταῦτα· ἀεξετάσωμεν ὅσον ἔνεστιν ἀκριβῶς, τίνες εἰσὶν οἱ αὐτουργοὶ τῆς διαιρέσεως· ἐὰν ἡμεῖς, δεῖξατε ἡμῖν τὸ κακὸν καὶ ἐφαρμόσατε τὴν θεραπείαν· ἐὰν δὲ οἱ Λατῖνοι, τότε δὲν ἐπιθυμεῖτε, νομίζομεν, ἀγνοίας ἢ ἐγκληματικῆς ἐπιμονῆς ἕνεκα, νὰ μείνητε ἀποκεκλεισμένοι τῆς κληρονομίας τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ πάντες πεισθήσονται, ὅτι ἡ οὐσία τῆς διχονοίας συνίσταται εἰς τὸ ἀντίθετον τῶν δογμάτων καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν κανόνων, καὶ τὴν μεταβολὴν τῶν τελετῶν, ἅτινα ἡμεῖς παρελάβομεν παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ πάντες εἰσὶ μάρτυρες, ὅτι τείνομεν τὰς χεῖρας πρὸς τὴν εἰρήνην, ὅταν ἐξερευνηθῇ ἡ ἀλήθεια, ἵνα μηδὲν τῶν διαφερομένων μερῶν ἀποκαλῇ τοῦ λοιποῦ σχισματικούς τοὺς ἐναντίους. Πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν ἰσχυρῶν ἤθελον ὑπακούει ὑμῖν, ἐὰν μὴ φοβοῦντο τὴν κατὰ θλίψιν, καὶ τὰς ἀδίκους ἐκείνας ἀπαιτήσεις, δι' ὧν ἐπιβαρύνετε

τοὺς ὑποκειμένους ὑμῖν. Ἐκ τούτου προέρχονται αἱ αἵματήροὶ πόλεμοι, καὶ ἡ ἐρήμωσις τῶν πόλεων· ἐκ τούτου κλείονται οἱ ναοὶ, καὶ δὲν τελεῖται ἐν αὐτοῖς ἡ Θεία Θυσία, ὥστε ὑπολείπονται ἡμῖν μόνον αἱ μαρτυρικαὶ βάσανοι· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τούτων ὀλίγον ἀπέχομεν, ἡ δὲ Νῆσος Κύπρος, δύναται νὰ μαρτυρήσῃ πόσα φρικτὰ ὑπέστη ἐκ τῶν Λατίνων.» Καὶ πρὸς τοὺς Καρδινάλιους ἔγραψε ταῦτα. «Πάντα τὰ κακὰ προέρχονται ἐκ τῆς τυραννίας τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἐκ μητρὸς ἐγένετο μητριὰ, ὑποδουλοὶ δὲ καὶ περιφρονεῖ τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας τοσούτῳ μάλλον, ὅσα ὑποκλινέστεραι γίνονται ἐνώπιον αὐτῆς.» (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXXX, κεφ. 20.)

Ὁ Πάπας ἀπήντησε τῷ Πατριάρχῃ, ὅτι, μόλις ἀποχωρισθεῖσα τῆς Ῥωμαϊκῆς ἢ Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἀπώλεσε τὴν ἐλευθερίαν αὐτῆς καὶ ἐγένετο δούλη τῆς κοσμικῆς ἐξουσίας· μετὰ δὲ ταῦτα ἀπεμακρόνθη βαθμυδὸν καὶ τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Ὡς θεμέλιον δὲ τῆς ἐπιπλήξεως ταύτης θεωρεῖ ὁ Φλευρῆς τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδὴ παρ' Ἑλλήσιν οἱ Ἐπίσκοποι καὶ ὁ κλῆρος ὑπετάσσοντο ταῖς βασιλεῦσι καὶ ταῖς ἀρχαῖς πλείοτερον ἢ παρὰ Λατίνοις, καὶ διετήρουν κάλλιον ἐντὸς τῶν ἀρχαίων αὐτῆς ὁρίων τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀτέλειαν.

Μετὰ ταῦτα, τὸ 1254 ἔτος, συνεργείᾳ τῆς Βασιλίσσης τῆς Οὐγγαρίας Μαρίας, θυγατρὸς τοῦ Αὐτοκράτορος Θεοδώρου τοῦ Αἰσκάρως, καὶ τῶν Φραγκισκάνων, ὄντων ληγάτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἐπέμφοθησαν παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου πρέσβεις εἰς Ῥώμην, μετὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σάρδεων Ἀνδρονίκου καὶ τοῦ Κυζίκου Γεωργίου, πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν Δ', ἵνα συνθηκολογήσῃσι περὶ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Διὰ τῶν συνθηκῶν τούτων παρεχώρουν μὲν τῷ Πάπᾳ ὅ,τι ἡδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ περὶ τῶν πρωτείων τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, συμφώνως πρὸς τὴν Ἀγίαν Γραφὴν καὶ τοὺς συνοδικοὺς κανόνας, ἀπήτουν δὲ δι' ἑαυτοὺς πρῶτον τὴν Κωνσταντινουπόλιν καθέδραν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἵνα ἐγκατα-

σταθῇ καὶ πάλιν ἐν αὐτῇ ὁ Ἀνατολικὸς Πατριάρχης, ὡς γνήσιος Ἀρχιερεὺς, μετὰ πάντων τῶν προνομίων αὐτοῦ, ἀναχωροῦντος ἐκείθεν τοῦ Πατριάρχου τῶν Λατίνων, καὶ δεύτερον νὰ μὴ δώσῃ ὁ Πάπας τῷ Λατίνῳ Αὐτοκράτορι Βαλδουίνῳ οὐδεμίαν βοήθειαν. Ἀλλ' ὁ Πάπας Ἰννοκέντιος ἀπεκρίθη ἀορίστως ἐπὶ τῶν προτάσεων τούτων, λέγων ὅτι «ἡ ὑπόθεσις ἀμφοτέρων τῶν βασιλείων Ἰωάννου καὶ Βαλδουίνου θεωρηθήσεται ἐπὶ οἰκουμενικῆς Συνόδου καὶ τότε ἀποφασισθήσεται τίνι πρέπει νὰ δοθῇ δικαιοτέρον ἢ Κωνσταντινουπόλιν· ἐὰν δὲ ἡ βασιλεύουσα αὕτη πόλις ἔλθῃ εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οὐδὲν δύναται νὰ ἐμποδίσῃ ἀμφοτέρους τοὺς Πατριάρχας, τὸν Ἕλληνα δηλονότι καὶ τὸν Λατῖνον νὰ ἐδρεύωσιν εἰς αὐτήν, ἐπειδὴ ἕκαστος τούτων ἔχει ἐκεῖ ποιῆμα ἴδιον. Πρὸς τούτοις ὑπέσχετο καὶ ἄλλα πλεῖστα εἰς τοὺς Ἀνατολικοὺς Ἀρχιερεῖς, οὓς ἀπέπεμψε μετὰ πλουσίων δώρων. Ἀλλ' ὁ θάνατος τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, συμβάντες κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, διέκοψαν καὶ πάλιν τὰς σχέσεις. Παράδοξον ὅμως, ὅτι ὁ Πάπας ἀπεφάσισε νὰ ἀναγνωρίσῃ ὡς νομίμους δύο ἐνταυτῷ Πατριάρχας τῆς Βασιλευούσης, ἐναντίον πάντων τῶν κανόνων. Φαίνεται ἄρα ἐναργέστατα, ὅτι ἐνταῦθα ὑπὲρ πάντας τοὺς κανόνας ἐτέθη ὁ κανὼν τοῦ φθάσαι παντοίοις τρόποις τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν. Ὁ Πάπας παρεχόμενος τῷ Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχῃ μέρος τῆς νομίμως ἀνηκούσης τούτῳ, πλὴν ἀρπαγείσης ἀπ' αὐτοῦ ἐξουσίας, ἵνα δελεάσῃ σὺν αὐτὸν ἐν τῇ παγίδι τῆς εἰς ἐκυτὸν ὑποταγῆς. (Πέτρ. Σκανδ. σελ. 77.)

Β'.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ.

Ἐφθασεν ἐποχή ἔνδοξος ἅμα δὲ καὶ δυστυχῆς διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν. Μιχαὴλ ὁ Παλαιολόγος κατέλαβε τὸν θρόνον τοῦ παιδὸς Ἰωάννου, υἱοῦ τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως, διώξας δὲ καὶ τοὺς Λατίνους ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ κυριεύσας αὐτὴν κατὰ τὸ 1261 ἔτος, ἐτύφλωσε τὸν νόμιμον Ἄνακτα, διὸ καὶ ἀφωρίσθη πανδήμως ὑπὸ τοῦ ἐναρέτου Πατριάρχου Ἀρσενίου, ὅστις μετὰ τινα χρόνον ὑπεχρεώθη ν' ἀπομακρυνθῇ τοῦ θρόνου. Ὁ Γερμανὸς, ἐκλεχθεὶς ἀντ' αὐτοῦ ἐπίσης δὲν ἔλυσε ἀπὸ τοῦ ἀφορισμοῦ τὸν Αὐτοκράτορα, ἀλλὰ μετὰ πέντε ἔτη, ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ Ἰωσήφ, διωρισθεὶς ἐπὶ τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου, μετὰ πολλὰς διασκέψεις, ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ τὸν ἀφορισμὸν, τοῦτο δὲ ἐδείκνυε τὸ λίαν σταθερὸν τῶν τῆς Βασιλευσύσης ποιμένων, καὶ ἰδίως ἐπὶ Ἀνακτος τοσοῦτω αὐστηροῦ, οἷος ὁ Μιχαὴλ. (Ἱστορ. Φλευρῇ βιβλ. LXXXV, κεφ. 45, 47. Πέτρ. Σκανδ. σελ. 79.)

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ Παλαιολόγος, φοβούμενος τὸν ἐξωσθέντα Αὐτοκράτορα Βαλδουίνον, ἐξαιτούμενον βοήθειας ὑπὲρ ἑαυτοῦ εἰς τὴν Δύσιν, καὶ τοὺς ἰσχυροὺς ἡγεμόνας τῆς Γαλλίας Λουδοβίκον, ἐρχόμενον εἰς τὴν σταυροφορικὴν ἐκστρατείαν καὶ τὸν Κάρολον ἀδελφὸν αὐτοῦ, κυριεύσαντα τὴν Νεάπολιν, ἐστράφη διὰ γραμμάτων πρὸς τοὺς Πάπας Οὐρβανὸν τὸν Δ' καὶ Κλήμην τὸν Δ', ἐπὶ προσχήμετι μὲν τῆς ἐνώσεως τῶν Ἑκκλησιῶν, κυρίως ὅμως ἵνα περιφρουρήσῃ οὕτω τὸ κράτος ἑαυτοῦ ἐκ τῶν νέων Λατινικῶν ἐπιδρομῶν. «Ἀπορῶ, ἔγραφε μεταξὺ ἄλλων

πρὸς τὸν Οὐρβανὸν ὅτι ἀφωρίσατε τοὺς Γενουηνσίους, ὡς συνολογήσαντας εἰρήνην μετ' ἐμοῦ, καὶ ὅτι, ἐν ᾧ εἴσθε ὁ πρῶτος κατὰ τὸν βαθμὸν μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων, προτιμᾶτε τὴν χύσιν αἵματος ἀντὶ τῆς εἰρήνης μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν, οἵοι εἰσὶν οἱ Γενουήνσιοι καὶ οἱ Ἕλληνες. — Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν δυνάμεθα νὰ διορθώσωμεν τὰ παρελθόντα, πρέπει νὰ προλάβωμεν τὰ μέλλοντα. Εἰς ὑμᾶς δὲ, ὡς Πατέρα ἡμῶν, ἀπέκειτο νὰ προλάβητε ἡμᾶς, καὶ ὅπως ἐγὼ πρῶτος προτείνω εἰρήνην, μηδὲν λέγων ἤδη οὔτε περὶ δογμάτων, οὔτε περὶ τελετῶν, διότι ταῦτα εὐκόλως συμβιβάζονται, εἰρήνης γενομένης.» — Ὁ Πάπας ἀπήντησε, δεικνύων χαρὰν διὰ τὰς εἰρηνικὰς ταύτας προτάσεις, ἀλλ' ἐβεβαίουν, ὅτι, πρὶν τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸν Ῥωμαϊκὸν θρόνον, δὲν ἀνέχεται ἐν συνειδήσει, ἵνα δώσῃ τις ἐκ τῶν Λατίνων ἡγεμόνων βοήθειαν εἰς τοὺς Ἕλληνας. (βιβλ. LXXXV, κεφ. 46, 17.)

Τὸ 1263 ἔτος ὁ Πάπας Οὐρβανὸς Δ', ἀπέστειλε πάλιν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα τέσσαρας ἀδελφοὺς Φραγκισκάνους, ἵνα συμφωνήσωσι περὶ πίστεως· ἀλλ' ὁ διάδοχος τοῦ Οὐρβανοῦ, Κλήμης ὁ Δ', δυσηρεστήθη ἐκ τῆς πρὸς αὐτὸν σταλθείσης ὁμολογίας τοῦ Μιχαήλ, καὶ εὗρεν ἐν αὐτῇ πολλὰς πλάνας καὶ παραλείψεις, (ἄλλως εἰπεῖν, ὁ Παλαιολόγος δὲν συνεφώνει πρὸς τοὺς ἐναντίον τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας γενομένους Ῥωμαϊκοὺς νεωτερισμούς.) Διὸ ἔπεμψεν αὐτὸς τῷ Παλαιολόγῳ πλήρη ὁμολογίαν τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας, μετὰ λεπτομεροῦς ἐρμηνείας περὶ πάντων τῶν δογμάτων, μυστηρίων, ἰδιαιτέρων γνωμῶν τῶν Δυτικῶν, ἰδίως δὲ περὶ τῶν πρωτείων καὶ τῆς ἐξουσίας τῆς ἑαυτοῦ καθέδρας, ἐπέρανε δ' αὐτὴν διὰ τῶν ἐξῆς λόγων, «Δὲν ἔχομεν σκοπὸν νὰ ὑποβάλωμεν τὴν πίστιν ταύτην εἰς νέας ἐρεῦνας, διὸ ἐκτεθειμένην ἀπλῶς καὶ ἄνευ ἀποδείξεων, ἀποστέλλομεν αὐτὴν πρὸς ὑμᾶς μετὰ τῶν ἐκλεχθέντων νουντζίων (nonces ἢ πρέσβειων) ἡμῶν, μεθ' ὧν δύνασθε νὰ πέμψητε ἐπίσης πρὸς ἡμᾶς τινὰς τῶν σοφωτέρων ἐξ ὑμῶν, καὶ ὑποσχό-

μεθα, ἀνάγκης οὗτης, νὰ συγκληθῶμεν σύνοδον πρὸς ἐπικύρω-
σιν τῆς ἐνώσεως.» Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἔμεινε πρὸς
καὶρὸν ἄνευ ἐπιτυχίας. (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. LXXXV, κεφ.
55.).

Ἀλλ' ὁ Παλαιολόγος, κινούμενος πολλῶ μᾶλλον ὑπὸ πολι-
τικῶν ἢ ὑπὸ ἐκκλησιαστικῶν σκοπῶν καὶ πεφοβισμένος ὢν διὰ
τὰς νίκας τοῦ Καρόλου τῆς Ἀνζούης, κυριεύσαντος κατὰ κράτος
τὴν Νεάπολιν, ἀπέστειλε πρέσβεις πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ
Λουδοβίκον, ἐκλέγων αὐτὸν ὡς μεσίτην τῆς εἰρήνης καὶ παρα-
καλῶν συνάμα νὰ ἀποστρέψῃ τὰ ὅπλα τοῦ Καρόλου ἀπὸ τῶν
Ἑλλήνων· ἀλλ' οἱ ἀποσταλέντες Ἰωάννης Βέκκος χαρτοφύλαξ
καὶ ὁ ἀρχιδιάκονος Κωνσταντῖνος Μελετινιώτης, εὗρον ἤδη τὸν
Λουδοβίκον ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου.

Τὸ δὲ 1272 ἔτος, ὁ Μιχαὴλ ἐστράφη μετὰ τῶν αὐτῶν πα-
ρακλητῶν, πρὸς τὸν Πάπαν Γρηγόριον τὸν Γ' καὶ κατεγγίνετο
νὰ καταπαίσῃ πρὸς ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην τὸν Πατριάρχην
Ἰωσήφ καὶ τοὺς Ἐπισκοπούς· ἀλλ' οὗτοι ἤκουον τὰς παραινήσεις
αὐτοῦ οὐχὶ προθύμως, ἀλλὰ φιλοφροσύνῃς ἕνεκα, φοβούμενοι
νὰ ἀντεῖπωσι φανερώς. Ἐνδομύχως ὅμως ἦσαν πεπεισμένοι, ὅτι
ἡ ἑαυτῶν Ἐκκλησία διατηρήσει τὸ ἀνεξάρτητον καὶ τὴν ἐξου-
σίαν, δι' ἧς ἐκπλῆαι ἦτο περιβεβλημένη, μὴ ὑποκύπτουσα εἰς
τὴν κυριαρχίαν τῶν Ῥωμαίων, οὓς ἐνόμιζον ἐμπόρους, καὶ βια-
μηχάνους καὶ οὐδὲν ἄλλο· διὸ ὑπεδέχοντο μετ' εὐπροσηγορίας
τοὺς Ῥωμαίους πρέσβεις, ἐλπίζοντες, ὅτι αἱ ἀπόπειραι τοῦ
Αὐτοκράτορος, καθὼς καὶ πᾶσαι αἱ προλαβοῦσαι, ἔσονται ἀτε-
λεσφόρητοι. Ὁ δὲ Γρηγόριος, ἐπιστέλλων φιλικῶς τῷ Αὐτο-
κράτῳ καὶ τῷ Πατριάρχῃ, προσεκάλει αὐτοὺς νὰ πέμψωσι
δισσώμους μεγιστάνας εἰς τὴν Σύνοδον μετὰ πληρεξουσιότητος·
ἀλλὰ δὲν ἔμειναν ἄπρακτος οὐδ' ὁ Παλαιολόγος. (Βιβ. LXXXVI,
κεφ. 18, 30.)

Μίαν τῶν ἡμερῶν, παρόντων τοῦ Πατριάρχου καὶ τινῶν
Ἐπισκόπων, ὁ Παλαιολόγος ἤρξατο δι' ἀπειλῶν νὰ προτρέπη

αὐτοὺς εἰς τὴν ἑνώσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ προέτεινε παραδείγματα τῶν πρώην σχέσεων τῶν Αὐτοκρατόρων μετὰ τῶν Παπῶν, δεικνύων τὰς ἐπιστολάς τῶν τότε Ἐπισκόπων, οἵτινες δὲν κατηγόρουν τοὺς Λατίνους ὡς αἰρετικούς, ἀλλ' ἀπῆλθον μόνον τὴν ἐκ τοῦ συμβόλου ἀφαίρεσιν τῶν λέξεων· «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» καὶ δὲν ἀπέφευγον τὴν κοινωνίαν αὐτῶν, ὅταν οἱ Λατῖνοι παρεδέχοντο τὰς Ἀνατολικὰς τελετάς. «Κατὰ τί δὲ ἀντιβαίνει εἰς τοὺς κανόνες, ἡρώτα ὁ Αὐτοκράτωρ, τὸ μνημονεύειν τὸν Πάπαν ἐν ταῖς προσευχαῖς, ὅταν ἡ συνήθεια συγχωρῇ τὸ μνημονεύειν τοσούτους ἄλλους παρόντας ἐν κυρίῳ τῆς Λειτουργίας, καὶ μὴ ὄντας Πάπας; Ἐτι δὲ μάλλον μικροτέρα εἶναι ἡ ἁμαρτία, ὅταν ὀνομάζωσιν αὐτὸν ἀδελφὸν καὶ πρῶτον, διότι καὶ ὁ πλοῦσιος τοῦ Εὐαγγελίου ὠνόμαζε τὸν Ἀβραάμ πατέρα ἐκυτοῦ, ἂν καὶ ἦτο διὰ παντὸς μεμακρυσμένος ἀπ' αὐτῶν. Καὶ ἐὰν πρὸς τούτοις στέρξωμεν τὰς εἰς Ῥώμην ἐφέσεις, τίς ἐξ ἡμῶν διελεύσεται τὴν θάλασσαν ἵνα δικασθῇ τοσοῦτον μακράν;» Τοιαῦται ἦσαν αἱ πανοῦργαι προτάσεις τοῦ Μιχαήλ, ἄξιαι τῶν ὁμοίων ταύταις ἐνεργειῶν τῶν Πρωθιεραρχῶν τῆς Ῥώμης, προσπαθούντων νὰ υποτάξωσιν ἐκυτοῖς τὰς ξένας Ἐκκλησίας.

Ὁ Πατριάρχης ἐσιώπη, περιμένων τὴν ἀπάντησιν τοῦ πεπαιδευμένου χερτοφύλακος Βέκκου, ἀλλὰ βλέπων ὅτι ἐφοβεῖτο νὰ λαλήσῃ, ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ νὰ φανερώσῃ ποίαν γνώμην ἔχει περὶ Λατίνων. Τότε ὁ Βέκκος ἀπήντησεν, ὅτι ἡ αἰώνιος καταδίκη δι' αὐτὸν εἶναι φοβερώτερα τῆς προσκαίρου. Ἐξηγούμενος δὲ περὶ τοῦ προκειμένου εἶπεν, ὅτι ὑπάρχουσι μὲν πολλοί, οἵτινες ὀνομάζονται αἰρετικοί, ἀλλ' ἐνδομύχως οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν εἶναι τοιοῦτος· ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἕτεροι μυστικοί, οἵτινες εἰσὶν ἀληθῶς αἰρετικοὶ χωρὶς ὅμως νὰ ἔχωσι τὸ ὄνομα, καὶ εἰς τοὺς τοιούτους ἀνάγονται οἱ Λατῖνοι ἢ Ῥωμαῖοι. Τότε, ὀργισθεὶς ὁ Αὐτοκράτωρ, διέλυσε τὴν συνέλευσιν καὶ καθεῖρεξε τὸν Βέκκον· συνδρομῇ δὲ τοῦ Ἀρχιδιακόνου Μελε-

τινῶν του, πρέσβως ἄλλοτε παρὰ τῷ Βασιλεῖ τῆς Γαλλίας, καὶ Γεωργίου τοῦ Κυπρίου, συνέταξεν ἔγγραφον, ὑπερασπίζον τὴν διδασκαλίαν τῶν Λατίνων, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸ πρὸς τὸν Πατριάρχην, ἀπαιτῶν ἄνευ ἀναβολῆς ἀπάντησιν, ἀλλὰ θεμελιουμένην μόνον ἐπὶ τῶν Γραφῶν. Ἀλλ' ὁ Πατριάρχης καὶ πᾶσα ἡ περὶ αὐτὸν σύνοδος, παρούσης καὶ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Αὐτοκράτορος Εὐδοξίας, ἀπερρίψε τὸ βασιλικὸν ἐκεῖνο ἔγγραφον.

Τότε ὁ Μιχαὴλ ἀπεφάσισε νὰ προσοικειωθῇ τὸν καθετορχθέντα Βέκκον, ἐφ' ᾧ καὶ διέταξε νὰ δώσωσιν αὐτῷ ἐν τῇ φυλακῇ βιβλία, οὗτος δὲ ἐλευθερωθεὶς ἔπειτα ἀπὸ τῶν δεσμῶν, ἐπίσθη ὅτι εἶναι δυνατὴ ἡ ἔνωσις, εἰ μόνον οἱ Λατῖνοι ἀφαιρέσωσιν ἐκ τοῦ συμβόλου τὴν προσθήκην. (Ἀλλ' ὅποια τις ἡδύνατο εἶναι ἡ πειθὼ αὕτη ἀρχίσκω διὰ τῆς εἰρκτῆς;) Ἐν τούτοις ὁ μοναχὸς Ἰωβ, ὁ γράψας τὴν ἀπάντησιν τοῦ Πατριάρχου, συνεβούλευεν αὐτῷ νὰ πέμψῃ πρὸς πάντας τοὺς πιστοὺς ἐγκύκλιον ἐπιστολὴν, βεβαιῶν μεθ' ὅρκου, ὅτι αὐτὸς δὲν θέλει τὴν ἔνωσιν ἅπαντες δὲ οἱ Ἐπίσκοποι, ἐκτὸς τῶν προβλεπτικωτέρων (τουτέστι τῶν ἀποβλεπόντων εἰς κοσμικοὺς σκοποὺς), συνυπέγραψαν ἰδιοχείρως τὴν ἐγκύκλιον ταύτην τοῦ Πατριάρχου. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ ὁ Παλαιολόγος ἀνήγγειλε τῷ Πάπᾳ, ὅτι ἄνευ ἀναβολῆς πέμψει τοὺς ἀπεσταλμένους αὐτοῦ εἰς τὴν Σύνοδον, καὶ ὅτι οἱ Ἕλληνες εἰσὶ διατεθειμένοι πρὸς τὴν εἰρήνην. Ἐξελέξατο λοιπὸν τὸν Γερμανὸν, πρῶτον Πατριάρχην τῆς Βασιλευούσης, καὶ τὸν Μητροφάνη, Μητροπολίτην Νικαίας, μετὰ τοῦ μεγάλου Λογοθέτου Γεωργίου τοῦ Ἀκροπολίτου καὶ τοῦ πρωτοβεστιάριου αὐτοῦ, δούς αὐτοῖς καὶ πλουσιώτατα δῶρα· ἀλλὰ τὰ δῶρα ἀπολέσθησαν μετὰ τοῦ πλοίου, ἐν ᾧ εὕρισκετο ὁ πρωτοβεστιάριος. Φοβούμενος ὅμως νὰ ἔλθῃ εἰς ῥῆξιν μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἰωσήφ, ὅστις ἔλυσεν αὐτὸν τοῦ ἀφορισμοῦ, ὁ Μιχαὴλ ἐγκαίρως κατέπεισε τὸν γέροντα νὰ ἀποσυρθῇ πρὸς καιρὸν ἐκ τῶν Πατριαρχείων, φυλάττων τὸν τίτλον καὶ πάντα τὰ προνόμια αὐτοῦ, καθ' ἣν περίστασιν ἐπετύγχανεν ἡ ἔνωσις.

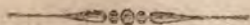
τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ ἐπανεῖλθῃ πάλιν, ἐὰν αἱ προσπάθειαι τῶν ἀπεσταλμένων ἀποτύχωσιν. (κεφ. 31, 39, 40.).

Ἐπειδὴ δὲ πᾶσαι αἱ πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους προτροπαὶ τοῦ δελεασθέντος Ἰωάννου Βέκκου ἐγένοντο μάταιαι, ὁ Αὐτοκράτωρ συγκάλεσεν αὐτοὺς ἔτι ἅπαξ καὶ ἐπέπληττεν ὡς μὴ ὑποτασσομένους τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ, καὶ ὡς δῆθεν καταρωμένους, ἐπειδὴ ἠνάγκαζε τινὰς διὰ τῆς βίας εἰς τὴν ἔνωσιν. «Φροντίζω περὶ τῆς εἰρήνης, ἔλεγεν, μόνον ἵνα ἀποφύγω τοὺς σκληροὺς πολέμους καὶ φεισθῶ τοῦ αἵματος ἡμῶν, οὐδὲν εἰσάγων νέον εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Αἱ πρὸς τὴν Ῥωμαιοὶκὴν Ἐκκλησίαν συμφωνίαι ἡμῶν περιορίζονται εἰς τρία τινά· τὰ πρωτεῖα τοῦ Πάπα, τὸ μνημόνευμα αὐτοῦ, καὶ τὰς ἐφέσεις, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία ταῦτα καταντῶσιν εἰς τὸ μηδέν, ὅταν κρίνωμεν μετὰ προσοχῆς περὶ αὐτῶν. Διότι πότε ἐλεύσεται ἐνταῦθα ὁ Πάπας ἵνα καταλάβῃ τὴν πρώτην θέσιν; Τίς δ' ἀποφασίσει νὰ διαπλεύσῃ τὴν θάλασσαν καὶ νὰ ἀπέλθῃ τοσοῦτον μακρὰν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν ἐκυτοῦ δικαίων; καὶ τέλος τί βλάπτει, ἐὰν μνημονεύηται τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα, ὅταν ὁ Πατριάρχης ἱερουργῇ εἰς τὴν μεγάλην Ἐκκλησίαν; Ποσάκις οἱ πατέρες ἡμῶν ἔδειξαν παρομοίας συγκαταβάσεις; Καὶ ὅμως ὑμεῖς ἐρίζετε πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀνθεματίζετε ἡμᾶς, ὡς θέλοντας δῆθεν νὰ μακρυνθῶμεν ἀπὸ τῶν ἀρχίων ἐθίμων καὶ νὰ μεταβάλωμεν αὐτὰ ἐντελῶς κατὰ τὸ λατινικὸν παράδειγμα. Εἰπάτω λοιπὸν ἕκαστος τὴν γνώμην αὐτοῦ, ἀποβλέπων πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας.»

Οἱ δὲ Ἐπίσκοποι ἀπήντησαν ὁμοψύχως, ὅτι οὐδεὶς αὐτῶν κατηράσθη τὸν Αὐτοκράτορα, προτείναντες ἐνταυτῷ νὰ ὑποστῶσι καὶ πολιτικὴν ποινὴν, ἐὰν τις ἀποδείξῃ τοιοῦτον ἔγκλημα αὐτῶν· προσέθηκαν ὅμως ὅτι δὲν δύνανται νὰ δίδωσι κανονικὰς ἀποφάσεις ἄνευ τοῦ Πατριάρχου, καὶ ὅτι ἐὰν κίνδυνός τις ἐπαπειλῇ τὸ κράτος, οὗτοι μόνον διὰ προσευχῶν καὶ δεήσεων πρὸς Κύριον δύνανται νὰ συνδράμωσιν. Ὅτε δὲ ὁ

Αὐτοκράτωρ ἠρώτησεν αὐτοὺς ἔπειτα κατ' ἰδίαν, τότε τινὲς μὲν ἀπέρριψαν ἐντελῶς καὶ τὰς τρεῖς προτάσεις, ἄλλοι δὲ παρὰδέχοντο τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν ἔφεσιν, ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι τοῦτο ἔσεται μόνον διὰ λόγου καὶ οὐδέποτε δι' ἔργου, ἀλλὰ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα οὐδεὶς παρεδέξατο νὰ μνημονεύηται ἐπὶ τῶν δεήσεων, ἵνα μὴ κοινωνήσῃσι μετὰ τῶν ἀλλοιωσάντων τὸ σύμβολον τῆς πίστεως. Ὁ δὲ μέγας οἰκονόμος Ξιφιλῖνος ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ ἰκέτευσεν αὐτὸν, νὰ προσέχῃ μήπως, ἔχων τὸν ἀγαθὸν σκοπὸν τοῦ ν' ἀπομακρύνῃ τὸν ἐξωτερικὸν πόλεμον, διεγείρῃ ἄλλον ἐσωτερικόν, μᾶλλον ἐπικίνδυνον.

Τότε ὁ Μιχαήλ, ἵνα δείξῃ, ὅτι ἔχει τινὰς ὑπογραφὰς Ἐπισκόπων, ἀπήτησεν ἔγγραφον καὶ παρ' αὐτῶν ὑπογεγραμμένην ὑποταγὴν εἰς τὴν κοσμικὴν αὐτοῦ ἐξουσίαν, εἶτα δὲ ἐπεχείρησε νὰ ἀφαιρῇ τὰ ὑπάρχοντα ἐκάστου, νὰ διώκῃ αὐτοὺς ἐκ τῶν οἴκων, ὡς δὴθεν ἀνηκόντων εἰς τὸ δημόσιον, καὶ νὰ ἐτοιμάζῃ πλοῖα πρὸς ἀποπομπὴν αὐτῶν εἰς ἐξορिकास διαφόρους καὶ φυλάκας, διὸ καὶ ὑπετάγησαν τινὲς, φοβηθέντες ὡς ἄνθρωποι. Εἰς μάτην ἅπας ὁ κληρὸς καθικέτευσεν τὸν Αὐτοκράτορα νὰ περιμείνῃ τοῦλάχιστον τοὺς ἀπεσταλμένους ἐκ τῆς Συνόδου. — ὁ Μιχαήλ ἐκήρυξεν ὡς ἐγκληματίας τοῦ κράτους πάντας, ὅσοι ἀρνηθῶσι νὰ δώσωσι τὰς ἑαυτῶν ὑπογραφὰς, ἀλλ' ἵνα καθησυχάσῃ τὴν συνείδησιν αὐτῶν ἐδήλωσεν ἐπὶ φορικτοῖς ὄρκοις καὶ ἀναθέμασιν, ὅτι οὐδένα βιάσει νὰ προσθέσῃ ἰῶτα ἐν εἰς τὸ σύμβολον, καὶ ἀπήτηι μόνον τὴν παραδοχὴν τῶν πρωτείων, τῶν ἐφέσεων καὶ τοῦ μνημονεύματος, καὶ τοῦτο διὰ λόγων μόνον καὶ χάριν συγκαταβάσεως. Οἱ μικροψυχοῦντες ὑπέγραψαν, οἱ δὲ σταθεροὶ ἐξωρίσθησαν ἢ ἐδιάσθησαν δι' ἀπειλῶν εἰς ἀκουσίαν συνείδησιν.

Γ'

ΣΥΝΟΛΟΣ ΕΝ ΛΟΥΓΔΟΥΝΩ.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ οἱ βασιλικοὶ πρέσβεις ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν πολυάνθρωπον Σύνοδον τοῦ Λουγδούνου καὶ προῦπαντήθησαν μετὰ μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων. Εἰς τὴν πομπώδη λειτουργίαν, ἣν ἐτέλει αὐτὸς ὁ Πάπας κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον ἀνεγνώσθη Ἑλληνιστὶ καὶ Λατινιστὶ, ἐπίσης καὶ τὸ σύμβολον μετὰ τῆς προσθήκης «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» ὁ δὲ πρῶτος Πατριάρχης Γερμανός, μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ Ἑλλήνων, δὲν ἤσ-
χύνθησαν νὰ ψάλλωσιν ἐν καιρῷ τῆς λειτουργίας ἐγκωμιαστικούς στίχους πρὸς τιμὴν τοῦ Πάπας, ὅπερ δεικνύει ὑπὸ τίνος πνεύματος ἐκινούντο οὗτοι. Ἄξιον δὲ περιεργείας, ὅτι ἐπὶ τῆς αὐτῆς συνόδου ὁ Πάπας ὑπεδέχετο ἐπίσης μετὰ μεγάλης τιμῆς καὶ τοὺς τῶν Τατάρων ἀπεσταλμένους, καὶ ἀπέστειλε νὰ προῦπαντήσωσιν αὐτοὺς ἀπαραλλάκτως, καθὼς πρότερον τοὺς κληρικούς Ἑλλήνας πρέσβεις, ἱεράρχαι (Πρελάτοι) μετὰ τῶν οἰκείων Καρδινάλιων, καὶ εἶτα ὑπεδέξατο αὐτοὺς ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Ἐπισκόπων, τῶν συνελθόντων εἰς τοὺς θαλάμους αὐτοῦ πρὸς διάσκεψιν περὶ τῶν συνοδικῶν ὑποθέσεων. — Οὕτως ἦτο ἀναμειγμένον ἐν τῇ Δύσει τὸ βιωτικὸν μετὰ τοῦ πνευματικῆς! (βλ. LXXXVI. κεφ. 41—43.)

Ἐπὶ τέλους, τὴν 6 Ἰουλίου τοῦ 1274 ἔτους, ἐγένετο πομπώδης συνεδρίασις τῆς ἐν Λουγδούνῳ Συνόδου· ὁ δὲ Πάπας ἐδήλωσε τὴν αἰτίαν τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς, καὶ ὅτι, παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα, οἱ Ἕλληνες ἐκουσίως ὑπετάγησαν τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, μηδὲν πρόσκιρον ἀπαιτοῦντες. «Ἐγράψαμεν πρὸς τὸν

Αὐτοκράτορα αὐτῶν, ἔλεγεν ὁ Γρηγόριος, ἐὰν θέλῃ νὰ ὑπακούσῃ ἡμῖν ἐκουσίως, δεχόμενος τὴν Ῥωμαϊκὴν ὁμολογίαν· καὶ οὗτος ἐπεμψε πρὸς ἡμᾶς πρέσβεις ἵνα συμφωνήσωμεν περὶ τούτου. Ἐλέω δὲ Θεοῦ, ὁ Ἀναξ οὗτος, ἀποβαλὼν πασᾶν φιλονεικίαν, παρεδέχθη ἐκουσίως τὰ πρωτεῖα καὶ τὴν ὁμολογίαν ἡμῶν, οἱ δὲ Πρέσβεις αὐτοῦ παρουσιάσθησαν ἐνώπιον ἡμῶν, ἵνα δηλώσωσι τὴν συναίνεσιν τοῦ ἀποστείλαντος αὐτούς.

Τότε ἀνεγνώσθησαν τὰ βασιλικὰ γράμματα, ἐν οἷς ὁ Αὐτοκράτωρ ὠνόμαζε τὸν Πάπαν πατέρα πάντων τῶν Χριστιανῶν καὶ οἰκουμενικὸν Πρωθιεράρχην, καὶ ἐβεβαίωσεν ἐνὸρκως τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἣν ἐπεμψεν αὐτῷ ποτὲ ὁ Πάπας Κλήμης ὁ Δ΄. Ἀλλ' ὅμως, ἀναγνωρίζων τὰ πρωτεῖα τοῦ Πάπᾳ, ὁ Μιχαὴλ, παρεκάλει ἵνα συγχωρῇται τῇ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ νὰ φυλάττῃ τὸ σύμβολον ἄνευ τῆς προσθήκης καὶ πάσας τὰς μέχρι τῆς ἐνώσεως ταύτης ὑπαρχούσας τελετάς, τὰς μὴ ἐναντιούμενας εἰς τὰς ἀρχαίας συνοδικὰς δικτάξεις καὶ τὰς παραδόσεις τῶν Πατέρων, καὶ ἔδιδε πᾶσαν τὴν ἐξουσίαν εἰς τοὺς ἀπεσταλλένους αὐτοῦ, νὰ ἐπικυρώσωσι πάντα ὅσα ἐγράφησαν.

Ἐπισκοπικὸν γράμμα πρὸς τὸν Πάπαν ἐγράφη ἐκ προσώπου τῶν μεγιστάνων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῖς κλήρου, εἶναι δὲ τοῦτο ἄξιον πολλῆς προσοχῆς καὶ παρρητήσεως, διότι οὐδεὶς τῶν ὑπογραψάντων Ἐπισκόπων ἐσημείωσεν ὄνομα, ἀλλὰ μόνον τὸν τίτλον τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, ὑπέγραψαν δηλονότι οὕτως. «Ὁ Ἐφέσου Μητροπολίτης καὶ ἑξαρχος πάσης Ἀσίας σὺν τῷ περὶ ἐμὲ κλήρῳ. Ὁ Ἡρακλείας Μητροπολίτης καὶ τὰ παρόμοια· πάντες δὲ ἦσαν 35 τὸν ἀριθμόν. Οὗτοι ὠνόμαζον τὸν Γρηγόριον μέγαν μόνον καὶ ἑξέχον ἱεράρχην τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας, ἐμαρτύρουν περὶ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς ἔνωσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἐναντίον τῆς ἐπιμονῆς τινῶν ἐξ αὐτῶν, καὶ ὅτι ὁ Πατριάρχης, ἂν καὶ παρεκλήθη πολὺ ὑπὸ πάντων, δὲν συγκατένευσεν ὅμως νὰ μεταβάλλῃ φρόνημα, διὸ καὶ ἀπεμακρύνθη εἰς μοναστήριον,

ἕως οὗ, μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῶν ἀπεσταλμένων, συμφωνήσῃ νὰ ἀποδώσῃ τὸν ἀνήκοντα σεβασμὸν τῇ Ῥωμαϊκῇ καθέδρᾳ.

Τότε ὁ μέγας Λογοθέτης Γεώργιος ὠρκίσθη ἀντὶ τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅτι ἀπαρνέσεται τὴν διάβρηξιν καὶ ἀποδέχεται τὴν ὁμολογίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀναγνωρίζων τὰ πρωτεῖα αὐτῆς, καὶ ὑποσχόμενος νὰ μὴ ἀποσπασθῇ ταύτης πώποτε. Ὁ δὲ Πάπας, ὄρθιος καὶ ἄνευ μίτρας, ἔψαλλε μετὰ πολλῶν δακρύων «Σὲ τὸν Θεὸν ὑμνοῦμεν,» καὶ μετὰ ταῦτα καθίσας, ἐδήλωσε δι' ὀλίγων λόγων τὴν χαρὰν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ ἐνώσει τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐπειτα ὁ πρότερος Πατριάρχης Γερμανὸς καὶ ὁ Μητροπολίτης Νικαίας ἐξῆλθον εἰς τὸ μέσον τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἐπανέλαβεν Ἕλληνιστὶ ὁ Γερμανὸς τὸ σύμβολον, τὸ ἀπαγγελθὲν Λατινιστὶ παρὰ τοῦ Πάπα, μετὰ τῆς προσθήκης τῶν λέξεων «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» ἄρα ἐναντίον τῆς αἰτήσεως τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῆς ἐνόρκου ὑποσχέσεως, ἣν ἔδωκε τοῖς Ἐπισκόποις αὐτοῦ. Πρὸς συμπλήρωσιν δὲ τοῦ ὁριάμβου τούτου, ἀξίου τῶν Ῥωμαϊκῶν νεωτερισμῶν, ὁ Πάπας διέταξε νὰ ἀναγνώσωσιν εἰς τὴν σύνοδον καὶ τὰ γράμματα τοῦ Χάν τῶν Τατάρων, καὶ τοὶ δὲ ταῦτα πάντα ἐγίνοντο ἐντὸς τοῦ νοῦ, οἱ πρέσβεις, βεβαίως μερίζοντες τιμῆς ἕνεκα, ἐκάθηντο ἀπέναντι τοῦ Πάπα, παρὰ τοὺς πόδας τῶν Λατίνων Πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀντιοχείας. Οὕτως ἐτελείωσεν ἡ διάσκημος πρᾶξις τῆς ἐν Λουγδούνῳ Συνόδου, Χριστιανικῆς ἅμα οὐσῆς καὶ ἐθνικῆς! (κεφ. 44.)

Ὅτε δὲ ἐπέστρεψαν εἰς Κωνσταντινούπολιν οἱ πρέσβεις μετὰ πλουσίων δώρων, ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ ἦτο πεφυλακισμένος εἰς τὸ μοναστήριον, καὶ ὁ Ἰωάννης Βέκκος ἀνεβιβάσθη εἰς τὸν ὀρόνον αὐτοῦ, ἐκ τούτου δ' ἀνεφύη ἐσωτερικὴ διχόνοια εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Μάτην ὁ Ἰωάννης κατέπληττε δι' ἀναθέματος τοὺς ἀνυποτάκτους, καὶ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς Πάπας μετὰ σεβασμοῦ γραφομέναις ἐπιστολαῖς ἀνεγνώριζεν ἐντελέστατα τὴν κυριαρχίαν αὐτῶν· ἅπαντα ἡ Αὐτοκρατορία ἦτο πλήρης πνευματικῶν τε καὶ πολιτικῶν στάσεων, διότι τινὲς τῶν

ἀρχόντων Ἑλλήνων ἔλαβον μάλιστα καὶ ὄπλα κατὰ τῆς ἑνώσεως, καθὼς προέλεγε τοῦτο τῷ Ἄνακτι ὁ Ξιφιλίνος. Ὀλίγα ὅμως ἐκέρδισεν ὁ Παλαιολόγος καὶ ἐξωτερικῶς, ἐπεὶ δὴ ὁ Πάπας Νικόλαος ὁ Γ' δυσκόλως ἠδύνατο νὰ ἀναχαιτίσῃ τὸν βασιλέα Κάρολον ἀπὸ τῆς ἐπιδρομῆς εἰς τὰς χώρας τῆς Αὐτοκρατορίας αὐτοῦ· οὕτω λοιπὸν δὲν ἐξεπληρώθη ἡ συμφωνία ἡ ἀφορῶσα τὸ σύμβολον. (μεφ, 57—58.) Ὁ Πάπας ἀπέστειλεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ληγάτους, ἔχοντας μυστικὰς ὁδηγίας νὰ ἐπιμείνωσιν, ἵνα οἱ Ἕλληνες ἀπαγγέλλωσιν ἀνυπερθέτος τὸ σύμβολον μετὰ τῆς προσθήκης, ὁ δ' Αὐτοκράτωρ καὶ οἱ Ἐπίσκοποι μετὰ παντὸς τοῦ Κλήρου δώσωσιν ἕκαστος ἰδίως νέαν ἔνορκον καὶ ἐνυπόγραφον ὑπόσχεσιν, ὅτι ἔσονται στερεοὶ ἐν τῇ πίστει αὐτῶν κατὰ τὸν Δίβελλον Γρηγορίου τοῦ Ι'. Ἄν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας ὁμολόγῃ, ὅτι τοιοῦτος ὅρκος εἶναι νεωτερισμὸς ἀσύμφωνος πρὸς τὰ Ἀνατολικά ἔθιμα, προσέθηκεν ὅμως ὅτι «πᾶν ἔθιμον, ἀντιβαῖνον εἰς τὰ ὑπέρτατα δικαιώματα τῆς Ῥωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, πρέπει ἀναποφεύκτως νὰ ἀκυρωθῇ ὡς κατ'ἀχρησις.» Διὰ τοιούτων φιλοδόξων καὶ πονηρῶν τεχνασμάτων δυσκόλως ἠδύνατο ἡ Ῥωμαϊκὴ ἐξουσία νὰ ῥιζωθῇ ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἂν καὶ ὁ Πάπας μετὰ πολλῆς ἐπιτηδειότητος συνεβούλευε τοῖς ληγάτοις αὐτοῦ τίνι τρόπῳ νὰ ἐμπνεύσωσι τῷ Αὐτοκράτορι τὴν ἰδέαν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ τηρεῖν πάντοτε παρ' αὐτῷ Καρδινάλιον ληγάτον, ὡς τέλειον διευθυντὴν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων καὶ ἀντιπροσώπων τοῦ Πάπα. (βλ. LXXXVII, μεφ. 22.)

«Δὲν εἶναι ἄραγε κάλλιον νὰ ἐπιληφθῶμεν πρῶτον τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ἐξετάζοντες καὶ οὐχὶ ἀπαιτοῦντες, καὶ νὰ ἐρωτήσωμεν τοὺς Ἕλληνας ἂν τηρῶσιν εἰς τὴν μνήμην ἢ εἰς τὰ πρακτικὰ αὐτῶν, τίνι τρόπῳ ἐδεξιούντο παρ' αὐτοῖς οἱ ληγάτοι τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας καὶ ποῖα δικαιώματα ἔχαιρον; Καὶ εἰ μὲν ἡ ἀπάντησις τοῦ Αὐτοκράτορος συμφωνήσῃ πρὸς τὸ ποθοῦμενον, τότε πρέπει νὰ ζητήσῃτε αὐτὴν ἐγγράφως, εἰ δ'

οὐ, τότε πρέπει νὰ ἐξηγήσητε αὐτῷ τὰ διατηρούμενα παρὰ τοῖς Λατίνοις ὡς πρὸς τοὺς Καρδινάλιους ληγάτους· μὴ εἴπητε δὲ ταῦτα διὰ μιᾶς, ἵνα μὴ ἐκφοβήσητε, τοὺναντίον μάλιστα προσπαθήσατε ἵνα προσελκύσητε αὐτὸν βαθμηδὸν, πείθοντες ἐπίσης, ὅτι εἷς ληγάτος οὐ μόνον περὶ τὰ πνευματικὰ, ἀλλὰ καὶ περὶ τὰ κοσμικὰ δύναται εἶναι χρήσιμος.» (βιβλ. LXXXVII, κεφ. 23.)

Ἡ ἄφιξις τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Πάπα δὲν ἐφάνη εὐάρεστος εἰς τὸν Παλαιολόγον, διότι ἠσθάνετο, ὅτι οὗτοι ταραξοῦσι τὸ κράτος δι' ἀπαιτήσεων ὑπὲρ τὸ δέον τολμηρῶν, καὶ μάλιστα καθ' ἣν ἐποχὴν καὶ ὁ Πατριάρχης Ἰωάννης Βέκκος, φίλος τῆς ἐνώσεως διὰ προσωπικὰς μετ' αὐτοῦ δυσαρεσκείας, ἀπεμακρύνθη. Ὁ Αὐτοκράτωρ παρεκάλει αὐτὸν νὰ ἐπιστρέψῃ, προσκαλεσάμενος δὲ καὶ τοὺς Ἐπισκόπους, ἐβεβαίωσεν αὐτοὺς καὶ πάλιν ὅτι οὐδεμίαν μεταβολὴν τοῦ συμβόλου καὶ τῶν τελετῶν συγχωρήσει, ἀλλ' ἐπιχειρήσει μᾶλλον τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Νεαπόλεως· ἵνα καθησυχάσῃ δὲ καὶ βεβαιώσῃ τοὺς ληγάτους περὶ τῆς ἐνότητος αὐτοῦ μετὰ τῆς Ῥώμης, ἔπεμψεν αὐτοὺς σὺν τῷ Μητροπολίτῃ Ἐφέσου εἰς τὰ δεσμοτήρια καὶ εἶδον ἐν δεσμοῖς τέσσαρας τῶν ἑαυτοῦ συγγενῶν, ὡς μὴ συμφωνοῦντας περὶ τὴν πίστιν. Πρὸς μείζονα δὲ βεβαίωσιν καὶ τοῦ Πάπα, ὁ Αὐτοκράτωρ διέταξε νὰ γραφῇ κολακευτικώτατον γράμμα, καὶ νὰ τεθῶσιν ἐν αὐτῷ πλασταὶ αἱ ὑπογραφαὶ τῶν πλείστων Ἐπισκόπων, μετὰξὺ δὲ τούτων ἦσαν καὶ ὀνόματα Ἐπαρχιῶν ὅλως ἀνυπάρκτων καὶ πᾶσαι αἱ ὑπογραφαὶ ἐγγράφησαν ὑπὸ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χειρός. (κεφ. 28, 29.)

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Πατριάρχης, δι' ἐπιστολῶν καὶ συνόδων κατεγίνετο νὰ στερεώσῃ τὴν ἔνωσιν ἐναντίον πάντων τῶν πρεσβυτέρων Ἐπισκόπων, ὁ Αὐτοκράτωρ συνέπραττε διὰ φρικτῶν ἔργων, ἀρξάμενος ὑπὸ τῆς τυφλώσεως τῶν ἰδίων συγγενῶν, οἵτινες ἐστέναζον εἰς τὰ δεσμὰ πολὺν χρόνον· ἀλλ' αἱ σκληρότητες αὐτοῦ ἦσαν ἀνωφελεῖς, διότι ὁ νέος Πάπας Μαρτίνος ὁ Δ', μὴ

πιστεύων αὐτὸν καὶ παρακινούμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, οὐ μόνον ὑπεδέξατο μετὰ περιφρονήσεως τοὺς πρέσβεις τοῦ Αὐτοκράτορος, πεμφθέντας ἵνα συγχαρῶσιν αὐτὸν, ἀλλ' ἀφώρισε μάλιστα καὶ τὸν Μιχαὴλ ἐπισήμως, ὡς ἀρχηγὸν τῆς αἰρέσεως καὶ ἀπηγόρευσε πᾶσι τοῖς βασιλεῦσι οἷον δῆποτε μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ὠργίσθη μαθὼν ταῦτα, καὶ ἐν κκιρῷ λειτουργίας ἐμποδίζων αὐτὸς οὗτος τὸν Διάκονον, θέλοντα νὰ μνημονεύσῃ τὸν Πάπαν, ἀνέκραξεν. «ἰδοὺ τί ἀπήλαυσα, διότι ἐζήτησιν τὴν πρὸς τοὺς Λατίνους εἰρήνην καὶ ἐπολέμουν τοὺς οἰκείους μου!» ἡ ἀκούσιος αὕτη ὁμολογία ἦτο ἐπακόλουθον ἀντάξιον τῶν πανούργων πράξεων τοῦ Μιχαήλ! Οὗτος ἐτελεύτησε μετ' ὀλίγον καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ ἀτάφη ἄνευ οὐδεμιᾶς τιμῆς. Ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ἀνδρόνικος, ἀμέσως ἀπηρνήσατο τὴν ἔνωσιν καὶ ἐκβαλὼν τὸν Πατριάρχην Βέκκον, διώρισεν ἀντ' αὐτοῦ τὸν γηραιὸν Ἰωσήφ, ὅστις ὑπεδέχετο πάλιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Ὁρθόδοξίας πάντας τοὺς ἐξολισθήσαντας εἰς τὴν ἔνωσιν κληρικούς τε καὶ κοσμικούς, ἀφ' οὗ πρῶτον ἐπέβαλλεν αὐτοῖς τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον. (κεφ. 54, 67, 70.)

Ὁ δὲ πρόην Πατριάρχης Ἰωάννης δ Βέκκος ὑπεχρεώθη ἐνώπιον τῆς συγκροτηθείσης ἐν τῇ πρωτεύουσῃ Συνόδου ἵνα ἀπολογηθῇ διὰ τὰς πράξεις καὶ τὰς γραφὰς αὐτοῦ, καὶ νὰ ὑπογράψῃ τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἔσωσεν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐξορίας, ἔνθα καὶ ἀπέθανεν. Αἱ ἑσωτερικαὶ ταραχαὶ ὅμως, αἱ προξενηθεῖσαι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τῶν παραβιασμῶν τοῦ Μιχαήλ Παλαιολόγου, ἕνεκα τῶν νεωτερισμῶν καὶ τῶν συνεχῶν μεταλλαγῶν τῶν Πατριαρχῶν, ἐξηκολούθουν ἔτι καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀνδρονίκου ἐπειδὴ τὰ στασιάζαντα πνεύματα δὲν ἠδύναντο ταχέως νὰ καθησυχάσωσιν. (βιβλ. LXXXVIII, κεφ. 6.)

Αἰὼν δέκατος τέταρτος.

Διαρκοῦντος τοῦ ΙΑ' αἰῶνος, ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἀπησχολεῖτο ὑπὸ ἰδίῳν στάσεων ἕνεκα τῆς μετοικεσίας τῶν Παπῶν εἰς τὴν πόλιν Ἀβινιῶνα ἐν τῇ χώρᾳ τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας, καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἀντιπαπῶν, οἵτινες ἐπὶ ἡμισὺν σχεδὸν αἰῶνα διεμερίζοντο ἑαυτοῖς τοὺς Βασιλεῖς τῆς Δύσεως. — Καὶ ὅμως ἐφαίνοντο ἐνίοτε ἀπόπειραί τινες πρὸς ἐκκλησιαστικὴν ἑνωσιν τῆς Δύσεως καὶ τῆς Ἀνατολῆς, καὶ ὁ Πάπας Ἰωάννης ὁ ΚΒ', ἀπέστειλε τὸ 1334 ἔτος τοὺς Νουνσίους (nonces) ἑαυτοῦ εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Ἀνδρόνικον τὸν νεώτερον, χάριν συζητήσεως τῶν πνευματικῶν ὑποθέσεων καὶ ἐπ' ἐλπίδι, ὅτι οὗτος ὡς νενυμφευμένος τὴν ἀδελφὴν τοῦ Δουκὸς τῆς Σαβοΐας, εἶχε πλείονα κλίσιν πρὸς τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἐγένετο ἄπρακτος καθὼς καὶ ἡ ἀπόπειρα τοῦ διαδόχου τοῦ Ἰωάννου, Βενεδίκτου τοῦ ΙΒ', δύο ἔτη ὕστερον. (βιβλ. XCIV, κεφ. 36, 52.)

Τὸ δὲ 1339 ἔτος ὁ Αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ἔπεμψε πρὸς τὸν Πάπαν τὸν ἡγούμενον Βαρλαάμ, μετ' εὐγενοῦς τινος Ἐνετοῦ, τοῦ Στεφάνου Δανδόλου, ἵνα συσκεφθῶσιν, οὐχὶ δὲ καὶ ἵνα διαπραγματευθῶσι περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, διότι οὗτοι ἐδήλωσαν ὅτι οὐδεμίαν πληρεξουσιότητα ἔχουσι παρὰ τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ Πατριάρχου. Ὁ Βαρλαάμ ὠμίλει εὐλικρινῶς καὶ φρονίμως, ὅτι ἐκ τῶν δύο μέσων πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἐνώσεως, τῆς βίας δηλονότι καὶ τῆς πειθοῦς, τὸ πρῶτον ὀριστικῶς εἶναι ἀδύνατον, καθὼς ἀπεδείχθη ἤδη ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ Μιχαὴλ Παλαιολόγου. «Ἐάν τις, ἔλεγεν ὁ Βαρλαάμ, θέλῃ νὰ ἀναφέρηται εἰς τὴν ἐν Λουγδούνῳ Σύνοδον, τότε οὐδεὶς

τῶν Ἑλλήνων ἀποδεχθήσεται τὴν Σύνοδον ταύτην, διότι οἱ συνεδριάσαντες εἰς αὐτήν, ἐστάλησαν οὐχὶ ὑπὸ τῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν, τῶν κυβερνώντων τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν, οὐδ' ἐκ προσώπου τοῦ λαοῦ ἀλλ' ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος, θέλοντος νὰ κατορθώσῃ διὰ βίας καὶ οὐχὶ ἐκουσίως τὴν ἔνωσιν. Ἐάν λοιπὸν ἐπιθυμῆτε οἰκουμενικὴν Σύνοδον, πέμψατε πρῶτον εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν ληγάτους φοβουμένους τὸν Θεὸν καὶ πλήρεις πνεύματος ταπεινοφροσύνης καὶ ὑπομονῆς μετὰ προσκλητηρίων γραμμάτων πρὸς τοὺς τέσσαρας Πατριάρχας καὶ λοιποὺς Ἐπισκόπους, ἵνα, συνελθόντες μεθ' ὑμῶν εἰς τόπον τινά, συσκεφθῶσι περὶ τῆς ὑποθέσεως ἐν ἀγάπῃ, καὶ κρίνωσιν ὅπως ἕκαστος φωτισθῇ παρὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἴδου τὸ μόνον μέσον τῆς εἰς τὴν ἐνότητα ἐπαναφορᾶς τοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

Περὶ δὲ τῶν ἐνστάσεων ὑμῶν, λεγόντων ὅτι «Πρῶτον πρέπει νὰ ἐνωθῶσι μεθ' ἡμῶν ἐκκλησιαστικῶς οἱ Ἕλληνες, καὶ ἔπειτα πορευόμεθα μετ' αὐτῶν κατὰ τῶν Τούρκων,» παρατηρῶ ὅτι, ἡ σκέψις αὕτη εἶναι λίαν ἐσφάλμενη, ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπιπίπτουσιν ἰδίως κατὰ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἀποκεχωρισμένων ἀφ' ὑμῶν, ἀλλὰ κοινῶς ἐπὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν, διότι καὶ ἡ ὑμετέρα βοήθεια ἔσεται ὑπὲρ ἀπάσης τῆς Χριστιανωσύνης, καὶ ἐν ὅσῳ ὑπάρχει ἡ τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκρατορία, εὐκόλως καταβάλλετε τοὺς Τούρκους· ἐάν δὲ, ὡς μὴ ὥφελεν, πέσῃ αὕτη, δυσκόλως καὶ ὑμεῖς ἀντιτάττεσθε αὐτοῖς. — Ἐνεργήσατε λοιπὸν ἐν καιρῷ, ἵνα μὴ ἀναγκασθῆτε νὰ πολεμῆτε ἀμυνόμενοι καὶ οὐχὶ ἐπιπίπτοντες κατ' αὐτῶν! Ἡ πείρα ἀπέδειξε τὸ ἀληθές τῶν λόγων τούτων.

«Μάθετε ἔτι καὶ πιστεύσατε, ὅτι οὐχὶ τόσον ἡ διαφορὰ τῶν δογμάτων καὶ τῶν τελετῶν ἀποξενοῦσιν ὑμᾶς ἀπὸ τῶν Ἑλλήνων, ὅσον τὸ μῖσος, ὅπερ οὗτοι ἔλαβον πρὸς ὑμᾶς, ἕνεκα τῶν ὡμοτήτων καὶ κακώσεων ὅσαι ἐπράχθησαν καὶ πράττονται ἔτι ἑσπέραι κατ' αὐτῶν ὑπὸ τῶν Λατίνων, ἡ δ' ἔνωσις ἀδύνατον

νὰ ἐκτελεσθῇ, ἐὰν δὲν παύσῃ τὸ μῖσος τοῦτο, διὰ τινος μεγάλης ἀγαθοεργίας, παρ' ὑμῶν γενομένης, ἧς ἄνευ οὐδ' ἀκούσουσι τοὺς λόγους ὑμῶν. Μάθετε ἔτι ὅτι μὲ ἀπέστειλε πρὸς ὑμᾶς οὐχὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς, ἀλλὰ μόνος ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ κρυφίως μάλιστα, ὥστε πρὶν ἢ σταλῇ πρὸς αὐτὸν ἡ βοήθεια, δὲν τολμᾷ νὰ δηλώσῃ, ὅτι ἐπιθυμεῖ εἰρήνην μεθ' ὑμῶν.»

Οἱ Πάπαι ὅμως καὶ οἱ Καρδινάλιοι δὲν ἀπεδέχθησαν τὴν φρόνιμον ταύτην συμβουλὴν, ἀναφερόμενοι εἰς τὰς ὑποθετικὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, δι' ὧν δῆθεν ἐλύθησαν ὀριστικῶς ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰ δογματικὰ ζητήματα, καὶ λέγοντες ὅτι εἶναι δύσκολον καὶ ἀνοφελὲς νὰ συγκαλέσωσι νέαν Σύνοδον, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχουσι πλέον τί νὰ συζητήσωσιν, ὑπολείπεται ἤδη νὰ σταλῶσιν ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα πρὸς διδασκαλίαν αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ πρὸς ταῦτα ἀπήντησεν ὀριστικῶς ὁ Βαρλαάμ λέγων· ἡ ἀλήθεια δὲν φοβεῖται τὴν ἔρευναν δι' ἧς γίνεται καταφανέστερα καὶ καθαρωτέρα· διότι καὶ οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες Πατέρες ἐπίστευον μὲν τὸ ὁμοούσιον τοῦ Υἱοῦ σὺν τῷ Πατρὶ, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀπιστίας τῶν Ἀρειανῶν, ἠθέλησαν δι' ἐρεύνης νὰ εἰσαγάγωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας. Οὕτω πρόπει νὰ προσενεχθῇτε καὶ ὑμεῖς πρὸς τοὺς Ἕλληνας, καὶ νὰ μὴ παρέχητε αὐτοῖς αἰτίαν νὰ λέγωσιν, ὅτι ὑμεῖς φοβεῖσθε τὴν ἔρευναν ὡς μηδεμίαν πεποιθήσιν ἔχοντες ἐπὶ τῆς εὐθύτητος ὑμῶν. — Ἀλλὰ καὶ αἱ προσπάθειαι καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ Βαρλαάμ ἔμειναν ἀτελεσφόρητοι. (βλ. XCV. κεφ. 4.)

Κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἀπεκρίθη καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Καντακουζηνὸς πρὸς τοὺς Νουνσίους τοῦ Πάπα, κατὰ τὸ 1350 ἔτος, προτείναντας αὐτῷ τὸν κατὰ τῶν ἀπίστων πόλεμον καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην· «δὲν δύναμαι νὰ ἐκφράσω ὑμῖν ἀρκούντως πόσον ἐπιθυμῶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἑνωσιν· λέγω δὲ μόνον ὅτι, ἐὰν ᾔτο δυνατόν νὰ ἐπιτύχω ταύτης θυσιάζων καὶ αὐτὴν μου τὴν ζωὴν, οὐ μόνον τὴν κεφαλὴν μου κατέβαλον, ἀλλὰ καὶ τὴν μάχαιραν προσέφερον. Ἰπόθεσις ὅμως

πεσοῦτόν σπουδαία χρήζει καὶ μεγίστης προσοχῆς, διότι ἀφορᾷ οὐχὶ τὰ πρόσκαιρα, ἀλλὰ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ, καὶ τὴν καθαρότητα τῆς πίστεως. Δὲν θέλω νὰ ἐμπιστευθῶ αὐτὸς ἐμαυτῷ, ἐπειδὴ εἰς μόνος ἀδύνατον νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὕψος τοιούτων γνώσεων· τοῦτο μάλιστα παρήγαγε κατ' ἀρχάς τὴν διαίρεσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, διότι, ἐὰν οἱ πρῶτοι εἰσαγαγόντες τὰ δόγματα, ὅσα ὑποστηρίζονται σήμερον ὑπὲρ τῆς 'Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, ἀντὶ τοῦ νὰ ἐμπιστεύωνται αὐτοὶ ἑαυτοῖς καὶ νὰ περιφρονῶσι τοὺς λοιποὺς ἱεράρχας, παρεχώρουν αὐτοῖς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἐρευνᾶν, τὸ κακὸν δὲν ἐπέδιδε τοσοῦτον. Ὁ Ἅγιος Παῦλος ἐδήλωσε τοῖς Ἀποστόλοις τὴν ἑαυτοῦ διδασκαλίαν, φοβούμενος, ὥς ἔλεγε, μήπως ἀγωνίζεται εἰς μάτην.»

«Ἡ ἀντίθετος διαγωγή τοῦ Αὐτοκράτορος Μιχαήλ, πρώτου τῶν Παλαιολόγων, ἀποτυχοῦσα ἐπηύξησε μόνον τὴν διαίρεσιν. Ἐμὲ δ' αὐτὸν οὐδεὶς ποτε δύναται νὰ καταπείσῃ, πρὶν ἢ ἀφανθῇ μία οἰκουμενικὴ Σύνοδος, νὰ προσκολληθῶ εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς, νὰ προτρέπω δὲ καὶ ἄλλους· διότι ἐκεῖνοι, οὓς θέλουσι νὰ βιάσῃσι, πρὸ πάντων κλείουσι τὰ ὦτα αὐτῶν, ἵνα μὴ ἀκούσῃσι τὸν πρῶτον λόγον. Πιστεύω δὲ ὅτι καὶ ὑμεῖς αὐτοὶ δὲν δύνασθε νὰ πεισθῆτε περὶ τῆς πίστεώς μου, ἐὰν παραδεχθῶ τὰ δόγματα καὶ τὴν ὁμολογίαν ὑμῶν ἀμέσως καὶ χωρὶς ἐρεύνης. Καὶ τῷ ὄντι ποῖαν ἐμπιστοσύνην πρέπει νὰ ἔχῃ τις περὶ καινοφανῶν πραγμάτων πρὸς ἄνθρωπον, μὴ ὄντα σταθερῶς προσκεκολλημένον εἰς τὰς δοξασίας, ἃς ἐκκληρονόμησεν ἐκ τῶν προγόνων αὐτοῦ καὶ ἐν αἷς ἀνετράφη ;»

«Διὰ ταῦτα λοιπὸν νομίζω, ὅτι πρέπει νὰ συγκροτηθῇ οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ἐκ τε τῶν Ἀνατολικῶν καὶ τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων, τούτου δὲ γενομένου, ὁ Θεὸς τότε δὲν θέλει συχωρήσει ἡμῖν νὰ ἐκκλίνωμεν τῆς ἀληθείας. Ἐὰν ἡ Ἀσία καὶ ἡ Εὐρώπη ἦσαν ὡς πρότερον ὑποτεταγμέναι τῇ Ῥωμαϊκῇ ἐξουσίᾳ, ἔπρεπε κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, νὰ συνέλθῃ παρ' ἡμῖν ἡ Σύνοδος, ἀλλὰ τοῦτο σήμερον ἀδύνατον. Ὁ Πάπας δὲν δύναται νὰ

ἔλθῃ ἐνταῦθα, ἀλλ' οὐδ' ἡμεῖς δυνάμεθα εὐκόλως νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἐντεῦθεν, ἕνεκα τῶν ἀδιακόπων πολέμων. Διὸ, ἐὰν ὁ Πάπας εὐαρεστεῖται, συνερχόμεθα εἰς παράλιόν τινα τόπον κατὰ τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ, ἐνθα ἔρχεται μετὰ τῶν Δυτικῶν Ἐπισκόπων, ἐγὼ δὲ μετὰ τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς Ἐπισκόπων. Ἐὰν λοιπὸν συμφωνήσῃ περὶ τούτου, μοὶ ἀναγγέλλει ἐγκαίρως, περὶ τε τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου τῆς συνελύσεως, ἐπειδὴ ἔχω ἀνάγκην πολλοῦ χρόνου πρὸς συνάθροισιν τῶν Πατριαρχῶν καὶ Ἐπισκόπων.» Ἀλλὰ καὶ ἡ φρόνιμος αὕτη πρόσκλησις, ἡ παρακινουῦσα εἰς τινὰς φιλικὰς σχέσεις, ἔμεινεν ἄνευ ἐπιτυχίας ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν διχονοιῶν τῶν τῆς Δύσεως Βασιλέων καὶ τοῦ θανάτου τοῦ Πάπα Κλήμεντος τοῦ Γ'. (Φλευρῆς βιβλ. XCV, κεφ. 25.)

Ὁ δὲ Ἰωάννης Παλαιολόγος, θρέμμα καὶ διάδοχος τοῦ Καντακουζηνοῦ, ὁ κλείσας τὸν πρῶτον Αὐτοκράτορα εἰς μοναστήριον καὶ τυφλώσας τὸν ἴδιον αὐτοῦ υἱόν, κατ' ἐισήγησιν τοῦ Σουλτάνου τῶν Τούρκων, ἐπολιτεύετο ἀπερισκέπτως. Οὗτος ἔδωκεν ἔνορκον ὑπόσχεσιν νὰ ὑποταγῇ τῇ Ῥωμαϊκῇ Ἐκκλησίᾳ, νὰ ἀναγκάσῃ δὲ εἰς τοῦτο καὶ τοὺς ἑαυτοῦ ὑπηκόους· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἔπεμψεν ὄμηρον τὸν υἱὸν αὐτοῦ πρὸς τὸν Πάπαν Ἰννοκέντιον τὸν Γ', ἵνα λάβῃ μόνον βοήθειαν κατὰ τῶν Τούρκων· εἶτα δὲ ἀφίχθη καὶ αὐτὸς μετὰ τρία ἔτη εἰς Ῥώμην, ἐνθα ὡμολόγησεν ἐπισήμως τὰ Δυτικὰ δόγματα, περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐπιλαθόμενος δὲ καὶ τῆς ἰδίας προσωπικῆς ἀξίας, ἡσπάσατο γονυπετῆς τὸν πόδα τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης Οὐρβανοῦ τοῦ Ε', ἂν καὶ κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἔθος, συμφώνως καὶ τῇ ποιμενικῇ μετριοφροσύνῃ, οἱ Ἐπίσκοποι οὗτοι, ἐπικυρούμενοι ὑπὸ τῶν Αὐτοκρατόρων, ἐπιπτον αὐτοὶ πρηνεῖς ἐνώπιον τῶν ἐστεμμένων προκατόχων Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου. Ἀλλὰ καὶ ἡ μικροψυχία τοῦ Αὐτοκράτορος τούτου οὐδεμίαν οὐσιώδη ὠφέλειαν παρέσχεν αὐτῷ, οὐδὲ βοήθειαν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ, ὅσημέ-

ραι καταρρέουσα ἕνεκα τῆς αὐξήσεως τῶν Τούρκων. (βιβλ. XCVI, κεφ. 29. βιβλ. XCVII, κεφ. 13.)

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον Γρηγορίου τοῦ ΙΑ', ἐπανελθόντος εἰς Ῥώμην ἐξήκοντα ἔτη ἀπὸ τῆς εἰς Ἀβινιῶνα ἀναχωρήσεως τῶν Παπῶν, γενομένης βίᾳ καὶ πανουργίᾳ τῶν Βασιλέων τῆς Γαλλίας, ἔπαυσαν ἐπὶ τινα χρόνον καὶ αἱ περὶ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπόπειραι· διότι ἤρξατο σφοδρὰ ἐσωτερικὴ διχόνοια ἐν τῇ Δύσει. Ἡ ἐκλογή τῶν Δύο Παπῶν, Οὐρβανοῦ τοῦ Γ' ἐν Ῥώμῃ καὶ Κλήμεντος τοῦ Ζ' ἐν Ἀβινιῶνι διήρесе τοὺς Εὐρωπαίους Ἡγεμόνας κατ' ἀλλήλων καὶ διέσεισε τὰ θεμέλια καὶ αὐτῆς τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας· διότι τὸ σχίσμα ἐξηκολούθει ἀπὸ τοῦ 1378 μέχρι τοῦ 1448 ἔτους, ὅτε μετὰ ἐβδομηκονταετῇ δεινὰ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, ἔπαυσεν ὀριστικῶς διὰ συνοδικῆς πράξεως τῆς ἐν Βασιλείᾳ Συνόδου.

Λίον δέκατος πέμπτος.

Α'.

ΣΥΝΟΔΟΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑΣ ΚΑΙ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ.

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἡ κατάστασις τῆς Αὐτικῆς Ἐκκλησίας, σκανδαλιζομένης ὑπὸ τῶν ἀμοιβαίων ἀφορισμῶν τῶν θηρευόντων τὴν παπικὴν καθέδραν, τοσοῦτον ἐλεεινὴ ἦτο, ὥστε οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ Ἐπίσκοποι προέτρεπον ἀμφοτέρους τοὺς ὑποτιθεμένους τοποτηρητὰς τοῦ Χριστοῦ νὰ ἀπομακρυνθῶσι τοῦ θρόνου· ἐπὶ τέλους, ὅταν οὔτε Γρηγόριος ὁ ΙΒ' ἐν Ῥώμῃ, οὔτε Βενέδικτος ὁ ΙΙ' ἐν Ἀβινιῶνι, καὶ τοι ὑποσχεθέντες, δὲν ἤθελον νὰ παραιτήσωσι τὸ Παπικὸν ἄξιωμα, συνεκροτήθη κατ' αὐτῶν πολυάνθρωπος Σύνοδος ἐν Πίση, τὸ 1403 ἔτος, καὶ καθαιρέσασα ἀμφοτέρους, ὡς σχισματικούς, αἰρετικούς, παραβάτας τοῦ ὅρκου καὶ σκανδαλίζοντας τὴν Ἐκκλησίαν, ἐξελέξατο ἀντ' αὐτῶν τρίτον Πάπαν, Ἀλέξανδρον τὸν Ε'. (βλ. C. κεφ. 30, 32.)

Ἀλλ' ἡ ἐκλογὴ αὕτη ἐπλήθυνε μόνον τὰς ἀταξίας διὰ τοὺς πολλοὺς Πάπας, ἐπειδὴ διὰ τοῦ διορισμοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπώλετο ὁ ἀληθὴς σκοπὸς τῆς Συνόδου — τουτέστιν ἡ διόρθωσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀκαταστασίας. Ὁ νέος Πρωτοεράρχης ἐζήτησε νὰ ἐξέλθῃ τῆς βαρείας ἐπιτηρήσεως τοσοῦτων Ἐπισκόπων, δεσποτικῶς διοικούντων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ, τὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, ἐναντίον τῆς ἐρριζωμένης κατὰ τὸν μεσαιῶνα γνώμης περὶ τοῦ ἀναμαρτήτου καὶ τῆς αὐτοκρατορίας τῶν διαδόχων τοῦ Πέτρου. Οὗτος διέλυσε τὴν

Σύνοδον, ἀναβάλλων αὐτὴν ἐπὶ τρία ἔτη, καὶ ἀπεβίωσε πρὸ τῆς λήξεως αὐτῶν, ἀφελὲς διάδοχον Ἰωάννην τὸν ΚΓ', ὅστις ἐπεκύρωσε τὸ ἀνάθημα κατὰ δύο ἀντιπάλων αὐτοῦ, καὶ δὲν ἐβιάζετο ἐπίσης νὰ συγκαλέσῃ τὴν Σύνοδον. Ὅτε δὲ ὁ τῆς Νεαπόλεως Βασιλεὺς Βλαδίσλαυος ἐκυρίευσεν τὴν Ῥώμην, τότε ὁ Πάπας δὲν ἠδύνατο ν' ἀναβάλῃ πλείοτερον τὴν προσδοκωμένην Σύνοδον, ἐνήργει ὅμως μετὰ πανουργίας, ἃν καὶ ἡ Σύνοδος αὕτη κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Αὐτοκράτορος Σιγισμούνδου καὶ πάντων τῶν εὖ φρονούντων ἦτο τὸ μόνον μέσον πρὸς θεραπείαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ταύτης ἀσθενείας. Ἰδοὺ τίτιν τρόπον ἐξηγεῖτο ὁ Πάπας πρὸς τὸν Γραμματέα αὐτοῦ Λεονάρδον δ' Ἀρέτσο, περὶ τῶν ἰδίων καὶ μυστικῶν σκοπῶν «τὸ πᾶν κρέμαται ἐκ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ συγκροτηθήσεται ἡ Σύνοδος, καὶ ἐγὼ δὲν θέλω ἐκεῖ τὸν Αὐτοκράτορα ἰσχυρότερον ἐμοῦ. Διὸ δώσω εἰς τοὺς Ληγάτους μου πᾶσαν ἐξουσίαν δι' ἐγγράφου, ἵνα δύνωνται νὰ δεικνύωσιν αὐτὸ πρὸς πάντας, μυστικῶς δὲ προσδιορίσω αὐτοῖς μόνον τινὰ μέρη, ἐφ' ὧν πρέπει νὰ συμφωνῶσι.» Διὰ τοιούτων λοιπὸν δολιοτήτων ὁ Πάπας, ἡ κεφαλὴ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας ἤθελε νὰ διορθώσῃ τὰς ἀταξίας αὐτῆς, ἃν δὲ καὶ ἠναγκάσθη νὰ δώσῃ πλήρη ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ληγάτους, θαρρῶν κατὰ πάντα εἰς τὴν φρόνησιν αὐτῶν, ἐλυπήθη ὅμως εἰς ἄκρον μαθὼν ὅτι ἡ πόλις Κωνσταντία, ἡ κατὰ τὰ μεθόρια τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας κειμένη, ἐξελέχθη ὡς τόπος συναθροίσεως. Μετὰ δυσαρεσκείας προσέτι ἤλθε καὶ αὐτὸς εἰς Κωνσταντίαν ἵνα προεδρεύσῃ ἐπὶ τῆς δυσμενεῦς πρὸς αὐτὸν Συνόδου τὸ 1444 ἔτος. (κεφ. 54.)

Ὁ ἱστορικός Φλευρῆς παρατηρεῖ, ὅτι εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν πρὸ τινων ἡδὴ αἰώνων αἱ Σύνοδοι ἐν πολλοῖς διέφερον τῶν ἀρχαίων Συνόδων τῆς ἀρχιετύπου Ἐκκλησίας. Ἐν ἐκείναις μὲν αἱ συνελεύσεις ἦσαν ἀληθεῖς πράξεις, διότι προϋτείνοντο ἐν αὐταῖς καὶ ἐδοκιμάζοντο αἱ ὑποθέσεις, οἱ δ' Ἐπίσκοποι ἐγγνωμάτευον καὶ μετὰ τοῦτο εἶποντο ἀμέσως αἱ ἀποφάσεις· διὸ

καὶ διήρκουν μῆνάς τινας μόνον. Ἐν ταύταις δὲ ἐκ τοῦναντίου αἱ οὕτω δὴ λεγόμεναι πράξεις, οὐδὲν ἄλλο ἦσαν εἰμὴ τελεσθαι, τελούμεναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ· ἐγίνετο δὲ μετὰ πομπῆς ἐναρξίς αὐτῶν διὰ πομπῶδους Θείας Λειτουργίας, εἴτα εἶπετο ἡ διδασχὴ, καὶ ἐπὶ τέλους ἀνεγινώσκοντο οἱ ὅρισμοί, ὅπως ἔτοιμοι καὶ προ-
αποπεφασισμένοι ἐπὶ τῶν μερικῶν συναθροίσεων ἢ συλλόγων (congregations)· τούτου δ' ἕνεκα παρετείνοντο καὶ αἱ Σύνοδοι, ὡς παραδείγματος χάριν ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ, τρία ἔτη.— Καὶ ὅμως ἡ Σύνοδος αὕτη, ὡς καὶ πᾶσαι αἱ ἀκόλουθοι, ἔδειξεν ὅτι ἐπὶ τέλους ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἠσθάνθη τὴν ἀνάγκην τῆς συνοδικῆς διοικήσεως, ἀντὶ τῆς παπικῆς μονοκρατορίας, ἥτις παρέσυρεν αὐτὴν εἰς πολλὰς ἀταξίας, ἐξ ὧν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ οὐτὲ τῇ βοηθείᾳ τῶν Συνοδικῶν ὁρισμῶν, διότι πολλὰι συνήθιαι καὶ γινώμαι ἐρρίζωθησαν βαθέως, προϊόντος τοῦ χρόνου. Παράδειγμα δὲ τούτου ἔστω ὁ ἐξῆς ὁρισμὸς τῆς ἐν Κωνσταντίᾳ Συνόδου, περὶ τῆς μεταλήψεως ὑπὸ τὸ ἐν εἶδος, ὅστις ἐγένετο ἀφορμὴ τοσούτων στάσεων καὶ αἱρέσεων. (βιβλ. CI. κεφ. 1.)

«Εἰς τινὰ μέρη τοῦ κόσμου εἰσὶν ἄνθρωποι, αὐθαδῶς ἐπιστηρίζοντες, ὅτι ὁ Χριστιανικὸς λαὸς πρέπει νὰ κοινωνῇ τῶν ἁγίων μυστηρίων τῆς εὐχαριστίας ὑπὸ τὰ δύο εἶδη, τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου καὶ τῷ ὄντι μεταλαμβάνουσιν οὕτω τοὺς κοσμικοὺς, μάλιστα δὲ οὐχὶ νήστεις, ἐναντίον τοῦ καλοῦ ἐθίμου τῆς Ἐκκλησίας, ὑπερ ἀπορρίπτεται παρ' αὐτῶν ὡς ἱεροσυλία. Διὸ ἡ παρούσα Σύνοδος δηλοποιεῖ καὶ ἀποφασίζει, ὅτι ἂν καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς συνέστησεν ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου τὸ μυστήριον τοῦτο καὶ παρέδωκεν αὐτὸ τοῖς ἐκ αὐτοῦ μαθηταῖς ὑπὸ τὰ δύο εἶδη, καὶ ὅμως κατὰ τὸ κῦρος τῶν ἁγίων κανόνων καὶ τὸ παραδεδεγμένον ἔθος, ὑπερ τηρεῖ ἡ Ἐκκλησία, τὸ μυστήριον τῆς εὐχαριστίας δὲν πρέπει νὰ τελεῖται μετὰ τὴν τράπεζαν, καὶ οὐδὲ νὰ λαμβάνωσιν αὐτὸ οἱ πιστοὶ, ἐὰν μὴ ὡς νήστεις πλὴν τῶν περιστάσεων ἀσθενείας ἢ ἄλλης ἐσχάτης

ἀνάγκης. Πρὸς τούτοις ἂν καὶ εἰς τὴν ἀρχέτυπον Ἐκκλησίαν οἱ πιστοὶ ἐλάβανον τὸ μυστήριον τοῦτο ὑπὸ τὰ δύο εἶδη, μετέπειτα ὁμῶς πρὸς ἀποφυγὴν τινῶν κινδύνων καὶ σκανδάλων, ἢ συνήθεια φρονίμως καθιέρωσεν, ἵνα μόνον οἱ ἱερουργοῦντες πρεσβύτεροι μεταλαμβάνωσιν ὑπὸ τὰ δύο εἶδη, οἱ δὲ κοσμικοὶ ὑπὸ τὸ ἕτερον μόνον, τὸ τοῦ ἄρτου· ἐπειδὴ ἀναμφιβόλως, πᾶν τὸ σῶμα καὶ πᾶν τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐρίσκονται εἰς ἐκάτερον τῶν δύο τούτων εἰδῶν. Διὸ τὸ ἔθιμον τοῦτο, ὡς φρονίμως εἰσαχθὲν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑπ' αὐτῆς διατηρούμενον, γενέσθω νόμος, ὃν οὐδεὶς δύναται νὰ ἀκυρώσῃ ἢ μεταβάλλῃ ἄνευ τῆς συναινέσεως τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οὕτως, ὅσοι μετ' ἐπιμονῆς ὑποστηρίζωσι τὸ ἐναντίον, πρέπει νὰ καταδικῶνται ὡς αἵρετικοὶ, καὶ νὰ παιδεύωνται αὐστηρῶς ὑπὸ τῶν ἐπαρχιακῶν Ἐπισκόπων καὶ τῶν Ἰνκουϊζιτόρων (ἱεροεξεταστῶν).» (κεφ. 21.)

Ἐάν τοσούτῳ ἱερόσυλος ὀρισμὸς ἐξεφωνεῖτο εἰς τινὰ τῶν ἐπὶ οἰκουμενικῶν Συνόδων, τότε οἱ Ἅγιοι Πατέρες, οἵτινες εἶχον ἐπὶ ἐναύλους τοὺς λόγους τοῦ Χριστοῦ, οὗς εἶπεν ἐπὶ τοῦ μυστικοῦ δείπνου, περὶ τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ αἵματος· «πίστετε ἐξ αὐτοῦ πάντες» δὲν ἔφριττον ἄρα, ἀκούοντες ἀποκαλουμένους αἵρετικούς τοὺς ἐκπληροῦντας τὴν διαθήκην ταύτην;

Δὲν ἦτο ὑπὲρ τῆς παπικῆς αὐτεξουσιότητος ὁ ὀρισμὸς, ὅτι ἡ Σύνοδος λήψεται τὴν ἐξουσίαν ἑαυτῆς ἀμέσως παρὰ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ· πᾶς δὲ ἄνθρωπος, οἷα σδήποτε ἀξίας κἂν ᾖ, καθὼς καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας, ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ τῇ Συνόδῳ εἰς πάντα ὅσα ἀρροῶσι τὴν πίστιν, τὴν ἐκρίζωσιν τοῦ σχίσματος καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τε τὴν κεφαλὴν καὶ τὰ μέλη αὐτῆς. Ἐάν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Πάπας ἀποποιηθῇ μετ' ἐπιμονῆς τὸ πράττειν κατὰ τοὺς ὀρισμοὺς ταύτης ἢ πάσης ἄλλης οἰκουμενικῆς Συνόδου, τότε ἔσεται ἐπίσης ὑποκείμενος εἰς κατὰλληλον ἐπιτίμιον, ἐν περιπτώσει δ' ἀνάγκης, ὑποστήσεται καὶ ἄλλας νομίμους ποινάς.» (κεφ. 8.)

Ἡ ἀπόφασις αὕτη ἐξεπληρώθη ἐπὶ τοῦ Πάπα Ἰωάννου τοῦ ΚΙ', ὅστις ἐποίησε πρῶτον μετὰ πομπῆς ἐναρξίν τῆς Συνόδου, καὶ ὑπεσχέθη ἐνόρκως νὰ ἀποποιηθῇ τὸ παπικὸν ἀξίωμα, ἵνα, προτραπέντες, ποιήσωσιν οὕτω καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι αὐτῷ· μαθὼν δ' ἔπειτα, ὅτι ἔφθασαν εἰς τὰς ἀκοὰς τῆς Συνόδου πολλαὶ κατηγορίαι κατὰ τοῦ σιμωνισμοῦ καὶ τοῦ ἀκαθάρτου βίου αὐτοῦ, ἐδραπέτευσεν ἐκ τῆς Κωνσταντίας, πλὴν κατεδικάσθη ἐρήμην καὶ ἐστερήθη τοῦ παπικοῦ ἀξιώματος ὡς παραβάτης καὶ ἐγκληματίας. Ἀντ' αὐτοῦ δὲ καθιδρύθη Μαρτίνος ὁ Ε', καὶ ἀπεφασίσθη νὰ συγκροτῇται γενικὴ Σύνοδος κατὰ πᾶσαν δεκαετίαν, πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων· οὕτω δὲ ἀπεπερατώθη ἡ ἐν Κωνσταντίᾳ Σύνοδος. (κεφ. 20, 39, 43.)

Ὁ Πάπας Μαρτίνος, ἐπιθυμῶν τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην, ἀπέστειλε τὸ 1442 ἔτος εἰς Κωνσταντινούπολιν νούνσιον πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα Μανουήλ, ἵνα συμφωνήσῃ προηγουμένως περὶ τοῦ τόπου τῆς Συνόδου, καὶ ἔλαβε τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν τοῦ νέου Αὐτοκράτορος Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου, ἐπειδὴ ὁ Πατὴρ αὐτοῦ Μανουήλ αἰφνης ἀπεβίωσεν· — «Παρηγγείλαμεν τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις νὰ ὑπόσχωνται μόνον περὶ ὧν ἐμπεριέχονται ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς ἡμῶν, τουτέστι περὶ συγκροτήσεως τῆς Συνόδου, κατὰ τὸ ἔθιμον τῶν ἐπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὡς τόπος δὲ ἀρμοδιώτερος ἐκλεχθήσεται ἡ Κωνσταντινούπολις, τὸ μὲν διότι δὲν δυνάμεθα νὰ μακρυνθῶμεν, τὸ δὲ καὶ δι' ἑλλειψιν ἐξόδων. Πρῶτον ἐγίνετο ἡ δαπάνη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλὰ νῦν δὲν δυνάμεθα κατ' οὐδένα τρόπον, νὰ δαπανήσωμεν ἡμεῖς, καὶ παρακαλοῦμεν νὰ πράξητε ὑμεῖς τοῦτο. Περὶ δὲ τοῦ χρόνου τῆς συγκροτήσεως τῆς Συνόδου λέγομεν ὑμῖν ὅτι ἐπιθυμοῦμεν νὰ συνέλθωσι τὰ μέλη αὐτῆς ὅσον τάχιον, ἀλλ' ὁ ὑμέτερος νούνσιος εἶδε πῶς ἔχουσι τὰ πράγματα ἡμῶν. Ἐφανίσθημεν σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου, ἡ δὲ πρωτεύουσα ἡμῶν καὶ τὸ κράτος εἰσὶν ὑπὸ τὸ ξίφος τῶν ἀπί-

στων, διὸ ἀδύνατον ἡμῖν νὰ συγκαλέσωμεν τοὺς Ἐπισκόπους τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης ἕνεκα τοῦ πολέμου. Ἀλλὰ, ἅμα ὁ Κύριος πέμψῃ εἰρήνην καὶ εὐοδοθῶσιν ὁπωσούν τὰ καθ' ἡμᾶς, ἀμέσως γράψομεν ὑμῖν, καὶ λαβόντες εὐάρεστον καὶ καταφατικὴν ἀπάντησιν περὶ τῶν ἐξόδων, ἀποφασίσομεν νὰ συγκροτηθῇ ἡ Σύνοδος ἐντὸς τοῦ ἔτους. Παρακαλοῦμεν δὲ προσέτι, ἵνα ἐκφωνήσητε φρικτὸν ἀνάθεμα κατὰ πάντων τῶν ὑμετέρων, οἵτινες διάγοντες μεθ' ἡμῶν ἐν εἰρήνῃ, ἐγκαταλείψουσιν ἡμᾶς μένους πολεμοῦντας ἐναντίον τῶν ἀπίστων. Οἱ Χριστιανοὶ ὀφείλουσι νὰ βοηθῶσιν ἡμῖν καὶ νὰ μὴ συγχωρῶσι τοῖς ἀπίστοις νὰ ἔχωσιν ἐπὶ τῶν ἑαυτῶν πλοίων Χριστιανούς, ὠπλισμένους καθ' ἡμῶν.» Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη δεικνύει φανερώς εἰς ὅποιαν δυστυχῇ κατὰστασιν εὕρισκετο ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, καὶ πόσον εὐκολον ἦτο τοῖς Ἐπισκόποις Ῥώμης νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῆς πενίας καὶ τῶν ἐσχάτων κινδύνων αὐτῆς πρὸς βιαιάν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. (βιβλ. CII, κεφ. 6, 7, 8.)

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ οἱ ἀντίπαλοι Μαρτίνου τοῦ Ε', Γρηγόριος ὁ IB' καὶ Ἰωάννης ὁ ΚΓ', ἡρνήθησαν τὸν θρόνον καὶ ἀπεβίωσαν· Βενέδικτος δὲ ὁ II' ἀφῆκε μετὰ θάνατον αὐτοῦ ἀσθενῆ διάδοχον, Κλήμεντα τὸν Η', καὶ ἡ προσδιορισμένη κατὰ πᾶσαν δεκαετίαν Σύνοδος, ἀρξαμένη τὸ πρῶτον ἐν Παυλίῳ, ἐξηκολούθει λίαν ἀνίσχυρος ἐν Σιένη, ἐνθα καὶ διελύθη, ἐπειδὴ οἱ Πάπαι δὲν ἠγάπων τοιαύτην ἐπιτήρησιν τῶν πράξεων αὐτῶν. Τὴν δὲ μέλλουσαν μετὰ ἑπτὰ ἔτη Σύνοδον ἀπεφάσισαν νὰ συγκροτήσωσιν ἐν Βασιλείᾳ τῆς Ἑλβετίας, ὑποσχόμενοι νέας καὶ σπουδαιότερας ἀναμορφώσεις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ Μαρτίνος ὁ Ε' ἐτελεύτησε πρὶν τῆς συγκροτήσεως αὐτῆς. Εὐγένειος δὲ ὁ Δ, δόλιος καὶ ἐπιτήδειος περὶ τὰς ὑποθέσεις, ἀλλ' ἄπιστος περὶ τοὺς λόγους, χειροτονήθη μὲν ἀντὶ τοῦ Μαρτίνου, δὲν ἐφύλαξεν ὅμως τὸν ὅρκον, ὃν ἔδωκεν ἐπὶ τῆς ἐκλογῆς αὐτοῦ, τουτέστι νὰ ἀνορθώσῃ τὴν ἀρχαίαν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, νὰ μὴ μεταφέρῃ τὴν καθέδραν αὐτοῦ ἀπὸ τόπου

εἰς τόπον, καὶ νὰ συγκαλῇ γενικᾶς Συνόδου κατὰ τὸν προσ-
 διωρισμένον χρόνον καὶ τόπον (κεφ. 12, 14, 33.)

Μόλις συνεκροτήθη τὸ 1431 ἔτος ἡ Βασιλειανὴ Σύνοδος,
 καὶ ὁ Εὐγένειος, δυσαρεστικῶς διὰ τοὺς τολμηροτάτους ὀρι-
 σμοὺς αὐτῆς, ἤθελεν ἐπὶ διαφόροις προφάσεσι νὰ μετενεχθῇ
 πλησιέστερον αὐτῷ, εἰς Βονωνίαν. Ἀλλ' ἡ σύνοδος ἀντέστη κατ'
 αὐτοῦ, δηλώσασα, ὅτι ἀπεφάσισε νὰ διαμείνῃ μέχρι τέλους ἐν
 τῷ αὐτῷ τόπῳ, ἐργαζομένη διὰ τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύ-
 ματος πρὸς καταστροφὴν τῆς αἵρέσεως καὶ ρύθμισιν τῶν ἡθῶν
 τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς
 εἰρήνης· ἐλπίζει δὲ ὅτι καὶ ὁ Πάπας Εὐγένειος συντρέξει τῇ
 Συνόδῳ ἀρξαμένη διὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ προκατόχου αὐτοῦ καὶ
 αὐτοῦ τούτου. — Προσέτι ἐπεκύρωσε τοὺς ὀρισμοὺς τῆς Κων-
 σταντίας, περὶ τῆς ὑποταγῆς πάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ Πάπα, εἰς
 τὴν συνοδικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἐθέσπισε νὰ προσκαλέσῃ αὐτὸν
 τὸν Εὐγένειον, ὀρίσασα προθεσμίαν, καὶ ἀπειλοῦσα, ὅτι ἐὰν
 ἐναντιωθῇ, ἡ Σύνοδος πράξει ἐπ' αὐτὸν, κατὰ τὴν ἐμπνευσιν
 τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ κατὰ τοὺς Θείους καὶ ἀνθρωπίνους
 νόμους, (κεφ. 42.)

Ὅτε δὲ ὁ Πάπας ἀντὶ νὰ ἐμφανισθῇ προσωπικῶς, ἀπέστειλεν
 ἀντιπροσώπους ἄνευ ἀποχρώσεως δικαιολογίας, ἡ Σύνοδος ἀπε-
 φάσισε νὰ καθαιρέσῃ αὐτὸν, ἀλλὰ, πρὸς ἀποφυγὴν σκανδάλων,
 ἔδωκεν αὐτῷ ἔτι δίμηνον προθεσμίαν, ὥρισε δὲ ὅμως ὅτι
 «ἐπειδὴ ἐν τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως ὁμολογεῖται μία μόνον
 Καθολικὴ Ἐκκλησία, διὰ τοῦτο καὶ μία μόνον οἰκουμενικὴ
 Σύνοδος δύναται νὰ παριστᾷ αὐτήν· ἄρα εἰς οὐδένα ἄλλον τό-
 πον δύναται νὰ συγκροτηθῇ ἄλλη οἰκουμενικὴ Σύνοδος, διαρ-
 κούσης τῆς ἐν Βασιλείᾳ, ὡς νομίμως συγκαλεσθείσης διὰ τῆς
 ἐξουσίας δύο Συνόδων, τῆς ἐν Κωνσταντίᾳ καὶ Λουγδούνῳ καὶ
 δύο παπῶν Μαρτίνου τοῦ Ε' καὶ Εὐγενείου τοῦ Δ'. Διὰ τοῦτο
 ἔσται ἄλλη συνάθροισις, ἂν καὶ κοσμουμένη διὰ τοῦ ὀνόματος
 τῆς οἰκουμενικῆς Συνόδου, οὐδὲν ἄλλο ἔσεται, ἢ συνέδριον

σχισματικῶν, καὶ οὐχὶ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ δὲ Σύνοδος, ἐπὶ ποινῇ ἀφορισμοῦ καὶ καθαιρέσεως, ἀπαγορεύει πᾶσιν, οἷα σδῆποτε ἀξίας καὶ ὧσιν, εἴτε Αὐτοκράτορες δηλονότι, εἴτε Βασιλεῖς, εἴτε ὁ Πάπας, τὸ νὰ συγκαλῶσιν αὐτεξουσίως συνελεύσεις, ὀνομάζοντες αὐτὰς οἰκουμενικὰς Συνόδους.»

Ὁ Πάπας Εὐγένειος ἰδὼν, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ Σιγισμούνδος εἶναι τὸ κυριώτερον στήριγμα τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου, ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν νουνσίους, ἵνα συσχεθῶσι περὶ μεταβολῆς τόπου, ἀλλὰ, διὰ τὸ ἀμετάθετον τῆς γνώμης ἐκείνου, ἡναγκάσθη νὰ προτρέπη εἰς τοῦτο αὐτὴν τὴν Σύνοδον. Ἡ τοῦ Εὐγενείου Θέσις ἐγένετο ὥρα τῇ ὥρᾳ χειρῶν καὶ ἀμφίβολος. Ἀκούσας δὲ ὅτι οἱ συνοδικοὶ πατέρες μέλλουσι νὰ καθαιρέσωσιν αὐτὸν, ἐπεκύρωσε διὰ βούλλας τὴν παράτασιν τῆς Συνόδου ἐν Βασιλείᾳ, δικαιολογῶν τὰς προτροπὰς αὐτοῦ πρὸς μεταφορὰν αὐτῆς εἰς Ἰταλίαν διὰ τῆς εὐκολίας τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἀπέστειλε τέσσαρας Καρδινάλιους ἵνα προεδρεύσωσιν ἀντ' αὐτοῦ. Ἀλλ' οἱ πατέρες τῆς Συνόδου μὴ εὐχαριστοῦμενοι εἰς ταῦτα, ἀπήτουν τὴν προσωπικὴν παρουσίαν τοῦ Πάπα καὶ ἔδωκαν ἑτέραν βραχεῖαν προθεσμίαν, ἀπειλοῦντες ὀριστικῶς τὴν καθάρισιν αὐτοῦ. Ὁ Πάπας ὅμως ἐξ ἄλλου μέρους ἐκήρυξε πρῶτον παρὰ νόμους καὶ ἀκύρους πάσας τὰς κατὰ τῶν προνομίων τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, καὶ ἀπηγόρευσε τοῖς πιστοῖς τὸ ὑπακούειν αὐτῇ, μετὰ τρεῖς δὲ ἡμέρας ἐδημοσίευσεν νέαν βούλλαν, δι' ἧς ἔλεγεν ὅτι ἀποδεχθήσεται καθ' ὁλοκληρίαν τὰς ἀποφάσεις τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου, καὶ συντρέξει αὐτῇ διὰ πάσης τῆς ἑαυτοῦ ἐξουσίας, ἐπὶ συμφωνίᾳ μόνον νὰ ἀκυρωθῶσι πάντα τὰ γενόμενα κατὰ τοῦ προσώπου αὐτοῦ· ἔπειτα δὲ πάλιν ἐδημοσίευσεν τὴν ἀπολογίαν ἐν εἴδει ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, δι' ἧς ἀπεδείκνυε τὸ ἀναπόφευκτον τῆς ἀλλαγῆς τοῦ τόπου, καὶ ὅτι ὁ Πάπας εἶναι ἀνώτερος τῆς Συνόδου, ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἔπεμψεν εἰς Βασιλείαν ἀρεστὴν ἐπιστολήν. Ἡ Σύνοδος ἀνεγνώρισε τὴν ἐπιστολήν ταύτην

ἀρκοῦσαν, καὶ συνεχώρησεν εἰς τοὺς τέσσαρας ληγάτους νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς συνεδριάσεις, ἀφοῦ οὗτοι ὠρκίσθησαν πρότερον ὅτι ἀναγνωρίζουσι τὴν Σύνοδον ἀνωτέραν τοῦ Πάπα, καὶ δὲν μετατοπίζουσιν αὐτὴν ἄνευ τῆς κοινῆς συναινέσεως. (κεφ. 53, 55, 57, 59, 62.)

Αὐτὸς δὲ ὁ Εὐγένειος, ἀναγκασθεὶς νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς μετημφισμένος ὡς μοναχός, ἐκ τῆς παραφορᾶς τῶν Ῥωμαίων, θελόντων νὰ παραδώσωσιν αὐτὸν εἰς τὸν Δοῦκα τῶν Μεδιολάνων, μέχρις οὗ ἡ Σύνοδος ἀποφανθῇ περὶ αὐτοῦ, ἔγραψεν ἔτι ἅπαξ ἐκ Φλωρεντίας πρὸς τοὺς ἐν Βασιλείᾳ πατέρας, προτρέπων αὐτοὺς εἰς ἐνεργητικὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας, ἣς αὕτη εἶχε χρεῖαν· γράφων δὲ ἐδείκνυε μᾶλλον ὅτι γίνεται παράδειγμα τῆς διατηρήσεως τῶν κανόνων, ἢ ὅτι ἀμφισβητεῖ. Καὶ ἡ Σύνοδος εὐχαριστηθεῖσα ἐκ τῆς ὑποταγῆς τοῦ Πάπα, εἰρήνευσεν αὐτὸν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους.

Ἐν τούτῳ οἱ παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἰωάννου ἀπεσταλμένοι Ἕλληνες ἦλθον εἰς Βασιλείαν κομίζοντες τὰς ἀπαντήσεις ἐπὶ τῶν προτάσεων, ἃς ἡ Σύνοδος ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν διὰ τῶν ἀπεσταλμένων αὐτῆς. Οὗτοι ἐδήλωσαν ὅτι ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν δύναται νὰ προσέλθῃ ἐκ Συνόδου γενικῆς τῶν Δυτικῶν καὶ τῶν Ἀνατολικῶν, καὶ ὅτι ἡ Βασιλεία δὲν περιλαμβάνετο εἰς τὰς πόλεις, αἵτινες προσδιωρίσθησαν ἐξ ἀρχῆς ὡς τόπος τῆς συναθροίσεως, διὸ καὶ ἀπεφάσισαν οἱ πατέρες νὰ ἐρωτήσωσιν ἔτι ἅπαξ περὶ τούτου τὸν Αὐτοκράτορα Παλαιολόγον. Ἀλλὰ, πρὶν ἢ ληφθῇ ἡ ἀπάντησις, ὁ Πάπας εἶχε συγχισθῇ καὶ αὐθις ἤδη πρὸς τὴν Σύνοδον, ἥτις ἀπηγόρευσε τοὺς δασμοὺς, τοὺς ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν ἀννάτων (τουτέστιν ἐνιαυσίων ἢ ἐμβατικίων) συλλεγομένων ἐκ τῶν ἐπιτακτικῶν ἐκείνων γραμμάτων, τῶν πεμπομένων ἐκ Ῥώμης· τὰ νῦν δὲ ἡ διχόνοια ἐκορυφώθη, διότι ἡ Σύνοδος ἐπιμόνως ἤρξατο ἐλέγχειν τὰς πράξεις τοῦ Εὐγενείου, ὁ δὲ Πάπας δι' ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς ἡγεμόνας, τοὺς μᾶλλον βοηθοῦντας καὶ συντρέχοντας αὐτῷ,

κατέκρινεν ἀφ' ἑτέρου, τὰς κατ' αὐτοῦ ἐχθρικὰς πράξεις τῆς Συνόδου, θελούσης δῆθεν νὰ παρουσιασθῇ ὡς ἄλλη κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ οὕτω νὰ διαιρέσῃ αὐτήν. (κεφ. 57.)

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Σύνοδον συνέβησαν ἀσυμφωνίαι, ἕνεκα τῆς ὀριστικῆς ἀπαντήσεως τοῦ Ἑλλήνος Αὐτοκράτορος, λέγοντος ὅτι δυσκόλως δύνανται οἱ Ἀνατολικοὶ Πατριάρχαι νὰ διαβαίνωσι τοιαῦτα ὄρη, ἀπερχόμενοι τοσοῦτον μακράν· καὶ ὅτι εἶναι ἀνάγκη ἀναπόφευκτος νὰ συγκροτηθῇ ἡ Σύνοδος ὅπου δῆποτε τῆς Ἰταλίας, ἵνα δυνηθῇ καὶ ὁ Πάπας νὰ συνεδριάσῃ εἰς αὐτήν. Οἱ πατέρες τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου διηρέθησαν κατὰ τὰς γνώμας, καὶ οἱ μὲν προσδιώριζον τὴν Ἀβινιῶνα, ἄλλοι συνεφώνουν διὰ τὴν Φλωρεντίαν, καὶ ὁ Πάπας ὠφελήθη ἐκ τῆς ἀσυμφωνίας ταύτης, ἵνα διορίσῃ διὰ βούλλας τὴν Φλωρεντίαν, ὡς τόπον ἐνώσεως μετὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τῷ μεταξύ δὲ ἡ φλόξ τῆς διχονοίας κῦζανεν ἐπὶ μᾶλλον μεταξύ Εὐγενείου καὶ τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου. (κεφ. 82.)

Συμβάντος δὲ κατὰ συγκυρίαν τοῦ θανάτου τῆς Βασιλίσσης τῆς Νεαπόλεως Ἰωάννας τῆς Β', ὁ Πάπας ἐδήλωσεν, ὅτι ἡ βασιλεία αὐτῆς ὡς ἐξαρτωμένη δῆθεν ἐκ τῆς Ῥωμαϊκῆς καθέδρας, ἐπαναστρέφει πάλιν πρὸς αὐτήν, ἕνεκα ἐλλείψεως ἀμέσων κληρονόμων, καὶ ἀπέστειλε τὸν ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, Ἰωάννην Βιτελέσκην, μετὰ στρατευμάτων πρὸς ἀποδίωξιν τοῦ Ἀλφόνσου Βασιλέως τῆς Ἀρραγωνος, ἐπιζητούντος τὴν κληρονομίαν ταύτην· διὰ δὲ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὴν μάχην προσέβιβασε τὸν Πατριάρχην εἰς Καρδινάλιον, ἐναντίον τῆς συνοδικῆς διατάξεως, τῆς ἀπαγορευούσης τὴν αὐθαίρετον αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Καρδιναλίων. Ἡ Σύνοδος παρενέβη ὑπὲρ τῶν ἑαυτῆς δικαίων, οὐχὶ δὲ διὰ τὸ σκάνδαλον, ὅτι ὁ Πατριάρχης προβιβάζεται εἰς Καρδινάλιον, ἕνεκα τῆς ἐπιτυχίας τῆς νίκης, ὡς στρατηγός, καὶ μὴ συγχωρήσασα νὰ ἀναγνωρισθῇ ἔχων τὸ νέον τοῦτο ἀξίωμα, ἀπεφά-

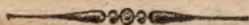
σις νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν δίκην τοῦ Πάπα, διότι εἶχε παρέλθει ἤδη πολλάκις ἡ προσδιωρισμένη προθεσμία τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ ἐμφανίσεως. (κεφ. 85.)

Ἄλλ' ὁ Εὐγένειος, βλέπων ὅτι ἡ παράτασις τῆς Συνόδου εἰς Βασιλείαν καταστρέφει ἐντελῶς τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, ἐξέδωκε βούλλαν, δι' ἧς, χάριν εὐχερесеτέρας ἐνώσεως τῆς Ἐκκλησίας καὶ διορθώσεως τῶν ὑποθέσεων, ὅσαι ἀπέβησαν ἀτυχεῖς εἰς Βασιλείαν, διὰ τῆς Ἀποστολικῆς ἐξουσίας καὶ τῆς συναινέσεως τῶν Καρδιναλίων, διέταττε νὰ μετατεθῇ ἡ Σύνοδος εἰς Φερράραν καὶ νὰ συνέλθωσιν ἐκεῖ πάντες οἱ ἐν Βασιλείᾳ εὐρισκόμενοι Ἐπίσκοποι καὶ Ἡγούμενοι. Ἄλλ' οὗτοι, ὀργισθέντες διὰ τὸ τολμηρὸν τῆς πράξεως, ἐκήρυξαν αὐτὴν ἄκυρον, καὶ παρπονούμενοι διὰ τὴν παρακοὴν τοῦ Πάπα, ἠπέλουν νὰ καθαιρέσωσιν αὐτόν· ἀπήντησαν δὲ καὶ πρὸς τοὺς προστατεύοντας αὐτὸν Ἡγεμόνας τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας, τάδε·

«Μὴ γὰρ δὲν βλέπατε, τί πράττει καθ' ἑκάστην ὁ Ἐπίσκοπος Εὐγένειος, ἵνα κάταστρέψῃ ἐκ θεμελίων τὰ ἔργα, ὧν ἡμεῖς ἠρξάμεθα, πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς εἰρήνης καὶ ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας; ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι, ὅταν διαλυθῇ κατὰ τὴν θέλησιν αὐτοῦ ἡ παροῦσα Σύνοδος, ἡ κατὰ νόμον ἀρχὴν λαβοῦσα, οὐδέποτε πλέον συγκροτηθήσεται ἑτέρα, καὶ ὅτι ὁ Πάπας τείνει πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον δι' ὑμῶν, ἵνα κάταστρέψῃ ἐν μιᾷ στιγμῇ ὅ,τι ἐγένετο πρὸς σωτηρίαν παντὸς τοῦ κόσμου. Διὸ, σοφοὶ υἱοὶ, μὴ ζητῆτε παρ' ἡμῶν ὅ,τι δὲν ἐξαρτᾶται ἐξ ἡμῶν. Ἐπειδὴ εἰς ὑμᾶς δὲν εἶναι νόμιμον νὰ ζητῆτε, εἰς ἡμᾶς δὲ εἶναι ἀπρεπὲς νὰ παραχωρῶμεν. Ἡμεῖς χρεωστοῦμεν νὰ ἐπιτηρῶμεν μὴ περιφρονῆται ἡ ἐξουσία τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τοῦναντίον ἵνα διατηρηθῇ ἐν πάσῃ ἀκεραιότητι, ὥς δοθεῖσα αὐτῇ παρὰ τοῦ Θεοῦ. Ὁ Ἐπίσκοπος Εὐγένειος καθήφατο τῆς ἐξουσίας ταύτης διανοηθεὶς νὰ διασκορπίσῃ αἰφνης τὴν Σύνοδον. Δυνάμεθα ἄρα νὰ μείνωμεν ἀδιάφοροι ἐπὶ τοσοῦτω ἐπιβλαβεί τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιχειρήσει, ἔαν δὲν θέλωμεν

νὰ συμμετάσχωμεν ταύτης καὶ ἡμεῖς; Ἐὰν ἀφεθῇ ἀτιμώρητος, τίς, ἔστω καὶ ἐπιστημότατος, τολμήσει ὕστερον νὰ ἐναντιωθῇ τῷ Πάπᾳ; Πάντες λοιπὸν ἔσονται ὑποχρεωμένοι νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς ἓνα, καὶ νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὴν θέλησιν αὐτοῦ;» Διὰ ταῦτα ἡ Σύνοδος ἐκήρυξε τὸν Πάπαν ἀργὸν ἀπὸ πάντων τῶν χρεῶν αὐτοῦ, κοσμικῶν τε καὶ πνευματικῶν, μέχρι τελειωτικῆς καταδίκης. (κεφ. 87, 88, 89, 91.)

Καὶ ὅμως ὁ Εὐγένειος ἤνοιξε τὴν Σύνοδον αὐτοῦ εἰς Φεβρῶραν, μετὰ 23 μόνον Ἐπισκόπων, καὶ διέταξε τὴν ἐν αὐτῇ ἐξακολούθησιν πασῶν τῶν ὑποθέσεων, ὧν ἐγένετο ἀρχὴ εἰς Βασιλείαν, κηρύξας ἄκυρα πάντα τὰ γενόμενα μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς βούλλας περὶ τῆς παύσεως τῆς Συνόδου ἐκείνης. Ἐν τῇ δευτέρᾳ συνελεύσει συνηθροίσθησαν πλείονες τῶν 70 Ἐπισκόπων, καὶ πάντες οἱ Πατέρες τῆς Βασιλείας ἐκηρύχθησαν ἀπόβλητοι τῆς Ἐκκλησίας, ἠπειλεῖτο δὲ δι' ἀφορισμοῦ καὶ πᾶσα ἡ πόλις, ἐὰν μὴ ἀποδιώξῃ τὴν ἐν αὐτῇ Σύνοδον. Ἐν μέσῳ λοιπὸν τῆς τοιαύτης ἐσωτερικῆς πάλης τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ἀμοιβαίων ἀναθεματισμῶν τῶν δύο Συνόδων, αἵτινες ὠνομάζοντο οἰκουμενικαί, ὁ Πάπας Εὐγένειος ἐπεχείρησε τὴν ἔνωσιν τῆς Δυτικῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι, καθ' ὃ ἐνήργει καὶ πρότερον ὡς πρὸς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ. (κεφ. 90—92.)

Β'.

ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΕΙΣ ΔΙΑ ΤΗΝ

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ.

Αί περιστάσεις τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου εἰσὶ τοσούτω σπουδαῖαι, ὥστε ἀδύνατον νὰ μὴ ἐπιστήσῃ τις ἐπ' αὐτῶν ἰδιαιτέραν προσοχὴν· ἀφ' ἑνὸς ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία, ἣτις, ὡς εἶδομεν πρὸ μικροῦ, σχεδὸν δὲν ἤθελε νὰ συμμαχήσῃ ταύτῃ, διότι καὶ ἡ Βασιλειανὴ Σύνοδος ἐξηκολούθει ἔτι, καὶ οὐδεὶς τῶν ἡγεμόνων ἐπαρουσιάσθη, εἴτε προσωπικῶς εἴτε δι' ἀπεσταλμένων, — καὶ ὅμως νῦν ἐκ τοῦναντίου στηρίζεται ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου, ὡς ὁρθῶν καὶ οἰκουμενικῶν· ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, κραυγάζουσα κατὰ τῶν βιαίων πράξεων τῆς συνόδου ταύτης, παριστάνετο ἐν αὐτῇ συνεδριάζουσα διὰ τῶν διασημοτέρων αὐτῆς προσώπων, λαϊκῶν τε καὶ κληρικῶν. Οὕτω λοιπὸν πρέπει νὰ ἐγκύψῃ τις καὶ ἐρευνήσῃ λεπτομερέστερον τὰς τε συνοδικὰς πράξεις καὶ τὰς περιστάσεις, αἵτινες προηγήσαντο τούτων ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ τὰ μέσα ὧσιν ἐγένετο χρῆσις πρὸς συνάθροισιν τῶν Ἐπισκόπων, ἐπειδὴ ἐρρίψαμεν ἐν βλέμμα καὶ ἐπὶ τῆς συγχρόνου καταστάσεως τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸς ἐξέτασιν τῶν πράξεων δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι τὰ πρωτότυπα ὑπομνήματα αὐτῶν, τὰ καταχωρισθέντα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἔκδοσιν τῶν Συνόδων, τὴν γενομένην μετὰ τῆς Λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἰωάννου Ματθαίου Καρπουφύλλου, ἅπερ ὅμως ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος εὗρίσκει ἀτελῆ ἐν τῷ ἰ' βιβλίῳ τῆς ἱστορίας αὐτοῦ, καὶ τοῦτο εἶναι πιθανώτατον, ἐπειδὴ αἱ ἐπιτομαὶ εἰσὶ καταφανέσταται. Καὶ ὅμως τὰ

υπομνήματα ταῦτα εἰσι πιθανώτερα ἐκείνων, ἅπερ οἱ Ῥωμαῖοι κατεχώρισαν κατόπιν αὐτῶν εἰς τὴν συλλογὴν τῶν πράξεων, μόνον Λατινιστὶ σὺν τῷ ἐπομένῳ δικαιολογήματι. (Concil. T. 33. p. 3.) «Περὶ τῶν δημοσίων φιλονεικίων μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Λατίνων ἐπεκράτει βαθυτάτη σιωπὴ παρὰ πᾶσιν ἐν διαστήματι σχεδὸν ὅλης ἑκατονταετηρίδος, τουτέστιν ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πάπα Εὐγενείου τοῦ Δ' μέχρι Κλήμεντος τοῦ Ζ', ἃν καὶ ὑπάρχει γνωστὸν, ὅτι ὑπὸ πολλῶν συγγραφέων καὶ συνοδικῶν νοταρίων περιεγράφησαν. Ὅταν οὕτω τὰ Λατινικὰ πρωτότυπα ἐσῆποντο εἰς τὰ ἀρχεῖα καὶ τὰς βιβλιοθήκας, ἐν Ἑλληνικὸν ἀνώνυμον χειρόγραφον ἐτυπώθη ἐν Ῥώμῃ, ἐπὶ Κλήμεντος τοῦ Ζ' κατὰ τὸ 1526 ἔτος μετὰ Λατινικῆς μεταφράσεως, καὶ τὸ αὐτὸ χειρόγραφον μετ' ἄλλης μεταφράσεως τοῦ Καρυσούλλου ἐτυπώθη ἐπὶ τοῦ Πάπα Παύλου τοῦ Ε' ἐν τῇ καινῇ βίβλῳ τῶν Συνόδων. Πολλοὶ ὅμως περιέμενον, ἵνα, πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν, φανῇ ἐπίσης εἰς φῶς, πρωτότυπὸν τι Λατίνων συγγραφέων περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, καὶ ἐγὼ εὗρον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Βατικάνου ἀρχαῖον χειρόγραφον, γεγραμμένον ὑπὸ Ἀνδρέου τοῦ Πατρικίου Ῥώμης, συνηγόρου (avocat) τῆς Ἀποστολικῆς ὁμολγήσεως (consistoire) καὶ συνεδριάζοντος ἐν τῇ Συνόδῳ.» (Ταῦτα λέγει εἰς τὸ προοίμιον τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου ὁ μεταγενέστερος ἐκδότης αὐτῆς τὸ 1644 ἔτος.)

Ἄξιον ὅμως πολλῆς ἀπορίας πῶς, ἐπὶ πράγματος τοσούτῳ σπουδαίου, ὅσον ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδος, διὰ τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες ἐν τῷ συνήθειον μεθ' ὅσης πλείστης ἐπιμελείας πάσας τὰς πράξεις τῶν ἀρχαίων Συνόδων, ἥδη ἔδειξαν αἴφνης τοσαύτην ἀδιαφορίαν, ὥστε ἐσιώπησαν ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη περὶ τῆς εἰρημένης Συνόδου, καὶ ἔπειτα ἐκδίδουσι δις ἀνώνυμον μετάφρασιν Ἑλληνικοῦ χειρογράφου, καὶ τέλος, μόνον μετὰ διακόσια ἔτη, ἀνευρίσκουσι τὸ Λατινικὸν πρωτότυπον γέρον ψευδῶν ἀποσπασμάτων τῶν ἀρχαίων πατέρων, (ὡς π. χ. ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος πρὸς Παυλῖνον ἐπιστολὴν

τοῦ Πάπα Δαμάσου καὶ ἐκείνην, ἣν ἀναφέρει καὶ καταχωρίζει μάλιστα εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν αὐτοῦ ἱστορίαν ὁ Θεοδώρητος, καὶ ἄλλα παρόμοια.) Διὰ τὴν δὲ οἱ Ῥωμαῖοι δὲν μνημονεύουσι καὶ τῆς συγχρόνου βίβλου τοῦ συνεδριάζοντος καὶ ἐν τῇ Συνόδῳ μεγάλου Ἐκκλησιάρχου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας Σιλβέστρου τοῦ Συροπούλου, ἥτις ἐφάνη εἰς Βασιλεύουσιν ἀμέσως μετὰ ταῦτα, ἐν καιρῷ τῆς ὑποτιθεμένης ἑκατονταετοῦς σιωπῆς; Σὺν τῇ πτώσει τῆς Βασιλευούσης ἡ βίβλος αὕτη βεβαίως ἐγένετο γνωστὴ, ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἐκόμισαν εἰς Ἰταλίαν τὰς παρ' αὐτῶν γεγραμμένας βίβλους. Ἀλλ' ὅμως αὕτη εἶναι ἐντελεστάτη περιγραφὴ οὐ τοσοῦτον τῶν πράξεων τῆς Συνόδου, ὅσον τῶν πρὸ αὐτῆς καὶ τῶν μετ' αὐτὴν περιστασέων, καὶ τῶν αἰτίων, ἅτινα ὑπηγόρευσαν πάσας τὰς ἀποφάσεις· συνετάχθη δὲ ὑπ' ἀνδρὸς ἐνεργούντος ἐπὶ τῆς Συνόδου, καὶ ὄντος ἐκ τῶν πέντε πλησιεστέρων συμβούλων τοῦ Πατριάρχου, καὶ ἐπιγράφεται ἀληθοῦς ἱστορία μὴ ἀληθοῦς ἐνώσεως (*Vera historia unionis non verae*).— Οὕτε εἶναι δυνατόν, οὕτε ὑπάρχει λόγος νὰ ὑποπτεύῃ τις τὸ φιλάληθες τοῦ Συροπούλου, διότι οὐ μόνον τὰ ὑπομνήματα αὐτοῦ τὸ πλεῖστον συμφωνοῦσι πρὸς τὰ ἤδη εἰρημένα καὶ ἀναπληροῦσι τὸ ἐν αὐτοῖς παραληφθὲν, ἀλλὰ καὶ διότι οὐδ' ὁ συγγραφεὺς ἐπεμελεῖτο νὰ καλύψῃ τὰς λυπηρὰς καιρικὰς περιστάσεις, καὶ τὰς μικροψύχους πράξεις τοῦ Αὐτοκράτορος, τοῦ Πατριάρχου καὶ ἄλλων Ἐπισκόπων, καθὼς καὶ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ ἀκούσιον συγκατάθεσιν εἰς τὴν ἔνωσιν, ἣν καὶ ἐπὶ τούτοις δικαιοὶ ἐντελῶς τὴν σταθερότητα Μάρκου τοῦ Ἐφέσου, ὥστε διὰ τὴν μεγάλην εἰλικρίνειαν αὐτοῦ γίνεται ἄξιος καὶ πάσης πίστεως τῶν ἀναγνωστῶν, οἵτινες, χωρὶς τῶν διασαφήσεων τοῦ Συροπούλου, δυσκόλως κατανοοῦσι τὰ τοῦ Καρυοφύλλου ὑπομνήματα, ὄντα ἐν μέρει ὑπὲρ τῆς Ῥώμης.

Ἵπάρχει ἔτι εἰς τὴν Βατικανὴν βιβλιοθήκην καὶ ἑτέρα πηγὴ, ἀλλ' εἰς ταύτην ὀλίγον δυνάμεθα νὰ ἐμπιστευθῶμεν.— Συλλογὴ

τις ἡ σύνοψις διαφόρων, γεγραμμένη μετὰ τὸν 1Ε' αἰῶνα ἐπὶ χάρτου ἐκ λινοῦ ὑφάσματος κατεσκευασμένου. Ἐκ τῆς γλώσσης καὶ τῆς ὀρθογραφίας φαίνεται αὕτη γραφεῖσα εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ μέρη τῆς Ῥωσσίας. Τῶν πολλῶν δ' ἐν αὐτῇ κεφαλαίων, λόγου ἄξιον καὶ περιεργότερον πάντων εἶναι τὸ πέμπτον, ἐπιγραφόμενον. «Ἱστορία περὶ τῆς ληστρικῆς Φεῖρاريκῆς ἅμα τε καὶ Φλωρεντινῆς Συνόδου, ἐν συνόψει ἀληθῶς περιγραφομένη» Ἡ ἱστορία αὕτη ἐγράφη, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, εἰς τὸ Ὄστρογον, τὸ κέντρον τῆς ἡμετέρας νοτιοδυτικῆς ὀρθοδοξίας· καὶ ἐμπεριέχει τοιαύτας εἰδήσεις περὶ τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου, αἵτινες ἂν καὶ εἶχον κοινοποιηθῇ διὰ τοῦ τύπου, ἦσαν ὅμως ὀλίγον γνωσταὶ εἰς τὸν πεπαιδευμένον κόσμον, κρίνοντα περὶ τοῦ πράγματος ἐκ μόνων τῶν Δυτικῶν πηγῶν. (Ἴδε τὸ Α'. φυλλάδιον ἡ τεύχος τῆς Ἐφημ. τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως τοῦ 1841.) (α)

Ἐλθωμεν ἤδη εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν πρὸ τῆς Συνόδου γενομένων. Ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος καὶ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἰωσήφ, προτρεπόμενοι εἰς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τῶν ληγάτων τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου, ἐπεμψαν ἀπεσταλμένους πρὸς τοὺς τρεῖς Ἀνατολικούς Πατριάρχας καὶ πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῆς Ἰβηρίας, Τραπεζοῦντος, Σερβίας καὶ Μολδοβλαχίας, ἵνα ἅπασα ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία παραστῇ εἰς τὴν Δύσιν, διὰ τῶν κορυφαίων ἐκ τῶν Ἐπισκόπων αὐτῆς. Καθ' ὅσον δ' ἀπέβλεπε τὴν Ῥωσσίαν ὀλίγον ἐμὲλλον νὰ φροντίσωσι, πάσης εὐκολίας ὑπαρχούσης, ἕνεκα τῆς παρανομωτάτης προχειρίσεως τοῦ ἐξ Ἰλλυρίας ἱερομονάχου Ἰσιδώρου εἰς Μητροπολίτην ἀπάσης Ῥωσσίας, ἀντὶ τοῦ ἱεράρ-

(α) Τῆς εὐρέσεως τοῦ φυλλαδίου ἡ τεύχος τούτου ἀδυνάτου παρ' ἡμῖν οὔσης, λυπούμεθα διότι δὲν ἔχομεν πῶθεν νὰ μεταφράσωμεν τὰ ἐν αὐτῇ ἐκτιβίμενα περὶ τοῦ μνημονευομένου χειρογράφου πρὸς μείζονα εὐχαρίστησιν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ ἀνὰ χεῖρας βιβλίου.

χου Ἰωνᾶ, νομίμως ἀποσταλέντος εἰς Βασιλεύουσαν ὑπὸ πάσης τῆς Μοσχοβικῆς Συνόδου ἵνα χειροτονηθῇ ἐκεῖ κατὰ τὸ ἔθος. Χειρόγραφον δὲ, εὑρεθὲν εἰς τὸ Βατικάνον, εἰκονίζει λίαν ἀληθῶς καὶ ἀποχρώντως τὰς παπικὰς ραδιουργίας πρὸς χειροτονίαν τοῦ Ἰσιδώρου, ὃν ἄνευ αὐτῆς ἡδύνατο εἶναι ἀκατανόητος.

«Κατὰ τὸ 1436 ἔτος, μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ ἐν Κιέβῳ Μητροπολίτου Φωτίου, ἐξελέχθη ὑπὸ τῶν Ἐπισκόπων καὶ παντὸς τοῦ κλήρου καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν ἡγεμόνων τῶν Αὐτικῶν χωρῶν τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Λιθουανικῆς Ἡγεμονίας Μητροπολίτης Κιέβου ὁ Ῥιζζάνης Ἐπίσκοπος Ἰωνᾶς, ἀνὴρ ἀγαθός, εὐσεβής, πρῶτος καὶ πεπαιδευμένος. Μετὰ τὴν ἐκλογὴν δὲ ἐξῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, κομίζων γράμματα πρὸς τὸν Καίσαρα Παλαιολόγον καὶ τὸν Πατριάρχην Ἰωσήφ, ἵνα λήψηται καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ τελευταίου τούτου. Ἀλλὰ πρὸ τοῦ Ἰωνᾶ ἔφθασεν ἐκ Ῥώμης εἰς Βασιλεύουσαν, φέρων γράμματα τοῦ Πάπα, Ἰσιδώρος τις, ἐκ τῶν Αὐτικῶν μερῶν ὁρμώμενος, ἀνὴρ λόγιος, φιλάρεσκος, πανοῦργος, ἐξωτερικῶς περιποιητικὸς καὶ κόλαξ, ἐσωτερικῶς δὲ διεφθαρμένος. Οὗτος διὰ θωπευτικῶν λόγων, διὰ ταπεινῶν δεήσεων καὶ διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ Πάπα ἐκλίνας τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Πατριάρχην ἵνα ἐμπιστευθῶσιν αὐτῷ τὴν Ῥωσικὴν Μητρόπολιν· τὸ δὲ γράμμα τοῦ Πάπα Εὐγενείου πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰωσήφ περιεῖχε τάδε· «Εὐγένιος δοῦλος τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ, Ἐπίσκοπος Ῥώμης, τῷ τῆς ὑψηλῆς πρωτευσούσης νέας Ῥώμης, τιμιωτάτῳ Πατριάρχῃ Ἰωσήφ, τῷ ἐν Χριστῷ λίαν ἀγαπητῷ ἀδελφῷ ἡμῶν εἰρήνην καὶ χαράν· τὸν θεοσεβῆ καὶ τιμῆς ἄξιον καὶ πεπαιδευμένον ἄνδρα Ἰσιδώρον τοῦνομα ἢ ταπεινότης ἡμῶν ἐπιθυμεῖ, ἵνα ὅσον τάχος χειροτονήσαντες ἀποστείλῃτε Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Ῥωσικῆς πρωτευσούσης, ἔχοντα πλήρη ἰσχὺν, καθὼς περὶ τούτου πέμπωμεν καὶ τῷ λίαν ἀγαπητῷ ἡμῖν υἱῷ Ἰωάννῃ, τῷ λαμπροτάτῳ Καίσαρι, ἡμετέραν γραφὴν ὑπὲρ τοῦ αὐτοῦ φιλο-

Χρίστου ἀνδρὸς Ἰσιδώρου, ὄντος ἐκ τῆς πρωτευούσης ἡμῶν, καὶ ἐν πᾶσιν ἱκανοῦ καὶ πεπαιδευμένου· ὅμῃς δὲ παραδίδομεν τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ. Ἐξεδόθη ἐν Ῥώμῃ, τῷ χιλιοστῷ τετρακοσιοστῷ ἐβδόμῳ ἔτει.»

Ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ, μὴ γινώσκων τὰ ἀπόκρυφα τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν, ἅπερ μόνος ὁ Θεὸς οἶδε, κατὰ παράκλησιν τοῦ Πάπα καὶ συνεργείᾳ τοῦ Καίσαρος, μᾶλλον δὲ, ἵνα ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, παρὰ τῷ μεγάλῳ λαῷ τῆς Ῥωσσίας, μὴ μένῃ ἐπὶ πολὺ ἄνευ ποιμένος καὶ ἀνωτέρου ἡγουμένου καὶ καταρτιστοῦ, ἐχειροτόνησε τὸν Ἰσίδωρον Μητροπολίτην Κιέβου, καὶ ἀπέστειλεν αὐτὸν μετὰ γραμμάτων εἰς Ῥωσίαν. Ὀλίγον δὲ μετὰ τὴν ἀναχώρησιν αὐτοῦ, ἔφθασεν ἐκ Μόσχας εἰς Βασιλεῦσαν μετὰ γραμμάτων ὁ Ἰωνᾶς. Ὁ Πατριάρχης μετεμελήθη, ὅτι συγκατένευσεν εἰς τὰς παρακλήσεις τοῦ Ἰσιδώρου, καὶ προσκαλέσας εἰς συμβούλιον τὸ ἱερατικὸν ἵνα συσκεφθῶσιν, εἶπε τῷ Ἰωνᾷ τὰδε· «λίαν ἀγαπητὲ υἱὲ Ἰωνᾶ! διὰ πανουργίας καὶ κολακειῶν μοι ἀπεσπάσθη ἤδη ἡ εὐλογία πρὸς χειροτονίαν Μητροπολίτου τοῦ Κιέβου· ἐχειροτόνησα καὶ ἔπεμψα ἐκεῖ τὸν Ἰσίδωρον. Ἀλλ' ὅταν ὁ Θεὸς εὐδοκήσῃ, εἴτε διὰ θανάτου εἴτε ἄλλως πως νὰ ἀπομακρύνῃ τὸν Ἰσίδωρον ἐκ τῆς Μητροπόλεως ἐκείνης, τότε δίδω τὴν εὐλογίαν μου εἰς σέ, τὸν παρὰ πάντων ἐκλεχθέντα Ἱεράρχην, ἵνα λάβῃς τὸν θρόνον τῆς Ῥωσικῆς Μητροπόλεως.»

Χειροτονήσας δ' οὕτω τὸν Ἰωνᾶν ὁ Πατριάρχης, ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς τὰ ἴδια· ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ἔφθασε καὶ ὁ Ἰσίδωρος εἰς τὸν τόπον τοῦ διορισμοῦ αὐτοῦ. Πάντες ἠπόρησαν ἰδόντες τὸν ἀπροσδόκητον ξένον καὶ οὐδενὸς ἡ καρδίᾳ ἐκλινε πρὸς αὐτόν· ἀλλ' ὅμως, τόσον οἱ τοῦ κλήρου, ὅσον καὶ οἱ πολιτικοὶ ὑπάλληλοι· ὑπεδέχθησαν αὐτὸν μετὰ τῆς ἀνγκούσης τιμῆς, καὶ οὗτος ἐκάθισεν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ θρόνου τῆς πρωτευούσης. Μόλις δὲ διαμείνας τέσσαρας μῆνας ἐπὶ τῆς Μητροπόλεως ταύτης ὁ Ἰσίδωρος ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγῃ εἰς Ἰταλίαν διὰ τὴν Φλωρεντινήν

Σύνοδον· ὁ προσδιωρισμένος χρόνος ἦτο γνωστὸς αὐτῷ, ἔλεγε δὲ καθαρῶς ὅτι ἀπέρχεται ἐκεῖ, ἵνα ὑπερασπίσῃ τὴν ὀρθοδοξίαν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ κάτοικοι καὶ οἱ ἡγεμόνες τῶν Ῥωσσικῶν χωρῶν καθὼς καὶ τινες τῶν Ἐπισκόπων, μαθόντες τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, οἱ μὲν προσωπικῶς, οἱ δὲ δι' ἐπιστολῶν, παρεκάλουν αὐτὸν νὰ μὴ ἀπέλθῃ εἰς τὴν Σύνοδον ἐκείνην, ἐὰν δὲ ἀπέλθῃ, νὰ μὴ ἀπεμακρυνθῇ κατ' οὐδὲν ἀπὸ τῶν Ἀποστολικῶν παραδόσεων καὶ ἀπὸ τῶν κανόνων τῶν θεοφόρων πατέρων. Ἐπίμονος εἰς τοὺς σκοποὺς αὐτοῦ ὁ Ἰσίδωρος εἶπεν, ὅτι ἀπελεύσεται, ἀλλ' ὑπεσχέθη εἰς πάντας ὑπεράσπισιν τῆς ὀρθοδοξίας, χωρὶς νὰ παραβῇ κατ' οὐδὲν τὰ ὅρια τῆς ἀληθοῦς πίστεως, καὶ λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ οὐκ ὀλίγους ἐκ τῶν ἐπισήμων κληρικῶν, ἐπορεύετο εἰς Φεβρᾶραν· ἀλλ' ὁ δόλος τῆς καρδίας αὐτοῦ ἐφανερώθη ἐν ὁδῷ ἔτι ὄντος. Συνέβη αὐτῷ κατὰ τὰ Γερμανικὰ ὅρια νὰ φθάσῃ εἰς τόπον, ἔνθα ἔζων πολλοὶ Χριστιανοὶ τοῦ ὀρθοδόξου δόγματος. Οἱ κάτοικοι οὗτοι μαθόντες τὴν ἄφιξιν Ῥώσου Μητροπολίτου, ἐξῆλθον μετὰ σταυρῶν εἰς προὔπαντησιν αὐτοῦ, κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς ἔθιμον. Τοῦτο ἰδόντες οἱ Γερμανοὶ τοῦ παπικοῦ δόγματος, ἐξῆλθον ἐπίσης κατόπιν τῆς εἰρημένης πομπῆς. Ἐνταῦθα λοιπὸν ὁ Ἰσίδωρος ἐφανερώσε τὸ πρῶτον τὴν προδοσίαν αὐτοῦ· — διότι ἀποφυγὼν τοὺς ὀρθοδόξους, μὴ προσκυνήσας μάλιστα οὐδὲ τὸν σταυρὸν, ἔδραμε κατ' εὐθείαν πρὸς τοὺς παπιστάς. Ὁ δ' Ἐπίσκοπος Σουσδάλης Ἀβραάμιος, θεωρῶν τοιαύτην διαγωγὴν, ἠπόρησε καὶ ἐν βαθυτάτῃ θλίψει ἐψιθύρισε πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν τοὺς ἐξῆς λόγους· «φαίνεται ὅτι δὲν ἔχομεν ποιμένα, ἀλλὰ λύκον ἐνδεδυμένον δέρμα προβάτου.» Οἱ Παπισταὶ ὑπεδέχθησαν τὸν ἑαυτῶν ξένον μετὰ μεγίστης χαρᾶς, καὶ περιποιηθέντες πολυτελῶς συνώδευσαν αὐτὸν ἀπωτέρω.» (Ἐφημ. τοῦ Ἰπουργεῖου τῆς Παιδείας βιβλ. Α΄.)

Ὁ δὲ βασιλικὸς πρέσβυς, ὁ ἀποσταλὲς πρὸς τοὺς Πατριάρχας, διετάχθη νὰ εἴπῃ αὐτοῖς μυστικῶς ἐκ προσώπου τοῦ

Αὐτοκράτορος, ὅτι ἐὰν δὲν ἔχωσι τίνας νὰ διορίσωσι τοποτηρητὰς αὐτῶν, νὰ ἐκλέξωσιν ἄνδρας ἀξίους, ἐντὸς τῶν κόλπων τῆς Αὐτοκρατορίας, οὓς αὐτὸς οὗτος ἐδείκνυσεν αὐτοῖς, καὶ οἱ Πατριάρχαι χωρὶς ἀντιλογίας ἐξελέξαντο, ὁ μὲν Ἀλεξανδρείας, τὸν Μητροπολίτην Ἡρακλείας Ἀντώνιον καὶ τὸν Ἱερομόναχον Μάρκον τὸν Εὐγένειον, γενόμενον ἔπειτα Ἐφέσου· ὁ Ἀντιοχείας, τὸν Μητροπολίτην Ἐφέσου Ἰωάσαφ καὶ τὸν πνευματικὸν Γρηγόριον· ὁ Ἱεροσολύμων, τὸν Ἐπίσκοπον Σάρδεων Διονύσιον καὶ τὸν Μητροπολίτην Ῥωσσίας Ἰσιδωρον, Ἱερομονάχους τότε τυγχάνοντας, ἐν δὲ τοῖς ἑαυτῶν γράμμασι περιώρισαν αὐτοὺς ἰσχυρῶς, ἵνα μὴ τολμήσωσι νὰ ἐπικυρώσωσιν ἢ ὀρίσωσιν οὐδὲν εἰς τὴν Σύνοδον, πλὴν τῶν κανονικῶν καὶ τῶν συμφωνούντων πρὸς τὰς παραδόσεις τῶν ἁγίων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῶν ἁγίων διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, ἵνα μηδὲν τι ἀμειφθῇ, ἢ καινοτομηθῇ ἢ προστεθῇ τῷ συμβόλῳ τῆς πίστεως. (Συροπόβλου βιβλ. Γ', κεφ. γ'.)

Ὅτε δὲ ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ ἔμαθεν, ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ ἐξελέχθησαν τοποτηρηταὶ μόνον κατὰ τὴν βασιλικὴν ἔμπνευσιν, ἐλυπήθη σφόδρα διὰ τὸ τοσούτῳ ἄτοπον μυστήριον, ἔτι δὲ μᾶλλον ἐταράχθη ὁ εἰς Βασιλεύουσαν διαμένων ληγάτος τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου Ἰωάννης, ἀναγνοὺς τὰ γράμματα, ἅτινα περιώριζον τοὺς τοποτηρητὰς. — Κατέπεισε δὲ οὗτος τὸν Αὐτοκράτορα νὰ πέμψῃ πάλιν πρὸς τοὺς Πατριάρχας πρὸς ἐπικύρωσιν, ἕτερα συστατικὰ γράμματα, ἀφ' ὧν ἀφηρέθη πᾶν, τὸ μὴ συντελοῦν πρὸς ἐνωσιν, ἐπὶ τῇ προφάσει, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀναπόφευκτον χάριν τῆς τιμῆς τοῦ Βασιλέως καὶ τῆς Συνόδου, καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν τοποτηρητῶν. «Γινώσκετε δὲ, ἔγραφεν ὁ Αὐτοκράτωρ, ὡς ἡμεῖς οὐδὲν ἄλλο ποιήσομεν, εἰ μὴ ὅπερ ἐγράψατε καὶ ὑμεῖς· οὐδὲ γὰρ μεταποιῆσαίτι βουλόμεθα, ἢ παρασχεῦσαι, ἀφ' ὧν παρελάβομεν ἀπὸ τῶν ἁγίων καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, οὐδὲ προσθεῖναι τι τούτοις ἢ φελεῖν, ἐξ ὧν κατέχομεν καὶ πιστεύομεν μέχρι τοῦ νῦν καὶ

πρεσβεύομεν· ἀλλ' ἐμμενοῦμεν τούτοις ἀνενδοιάστως. Μὴ οὖν ἐνοχλείτω ὑμῖν ἕτερός τις λογισμὸς, ἀλλὰ ποιήσατε τὰ γράμματα καθὼς γράφομεν, ἐπειδὴ ἔχετε πληροφορίαν, ὥς οὐδὲ ἡμεῖς ποιήσομεν ἄλλο πρὶν ὅτι βούλεσθε.» Ἡ πεῖρα ὅμως ἀπέδειξε τὸναντίον καὶ τούτου ἕνεκα δικαίως διηγέρθησαν ἔπειτα οἱ Ἀνατολικοὶ Πατριάρχαι κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου, αἵτινες ἐγένοντο παραδεκταὶ ὑπὸ τῶν τοποτηρητῶν αὐτῶν ἐναντίον τῶν κανόνων. Ὀλίγον ὅμως μετὰ τὴν λήψιν τῶν δευτέρων γραμμάτων τῶν Πατριαρχῶν, ἀπεβίωσεν ὁ τοποτηρητὴς τοῦ θρόνου Ἀντιοχείας, Μητροπολίτης Ἐφέσου, καὶ ἐχειροτονήθη αὐτ' ἐκείνου ὁ περιώνυμος ἐκεῖνος Μάρκος, τὸ κάλλιστον ὠράσιμα τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας.

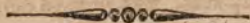
Ὁ δ' Αὐτοκράτωρ ἔπεμψε, πρὸς τὸν Πάπαν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, τὸν σφραγιδοφύλακα ἢ βουλευτὴν Μανουὴλ, κομίζοντα αὐτῷ τὴν εἰδήσιν ὅτι εἶναι ἕτοιμος κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ ἐρχομένου χειμῶνος νὰ ὑπάγῃ εἰς τὴν Σύνοδον, ἔστειλε δὲ καὶ ἕτερον πρέσβυν, Ἰωάννην τὸν δυσύπατον, πρὸς τοὺς Πατέρας τῆς ἐν Βασιλείᾳ Συνόδου, ἵνα πέμψωσι κατὰ τὸν συμφωνηθέντα χρόνον κάτεργα εἰς Κωνσταντινούπολιν πρὸς ἀπόπλουν αὐτοῦ. Οὗτος ἔπρεπε προσέτι νὰ συνεννοηθῇ μετὰ τῆς Συνόδου καὶ περὶ τῶν ἐξόδων τῆς ὁδοιπορίας· ἀλλὰ τίνι τρόπῳ, λέγει ὁ Συρόπουλος μετέβη ὁ ἀπεσταλμένος οὗτος ἐκ τῆς Συνόδου πρὸς τὸν Πάπαν καὶ συνεφώνησε μετ' αὐτοῦ, ὥσαντι εἴχομεν ἡμεῖς ὑπόθεσιν τινα μετὰ τοῦ Πάπα, ἀναφερομένην εἰς χρήματα καὶ πλοῖα, — τοῦτο οὔτε οἶδαμεν, οὔτε δυνάμεθα νὰ ἐξηγήσωμεν, ἂν καὶ πάντες ὑπόπτειον, ὅτι ὁ ἀπεσταλμένος δὲν ἔπραξε κατὰ τὸν προορισμὸν αὐτοῦ. (κεφ. ε.)

Περὶ δὲ τὰ τέλη τοῦ Σεπτεμβρίου ἐφθασαν ἀπροσδοκῆτως τὰ τοῦ Πάπα κάτεργα, φέροντα τοὺς δύο Ἕλληνας ἀπεσταλμένους, ἕνα ληγάτον τοῦ Πάπα, καὶ σὺν αὐτῷ τρεῖς Ἐπισκόπους, καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Βασιλέως, τὸν Δεσπότην Κωνσταντῖνον, ἐλθόντα ἐκ Πελοποννήσου, ἵνα κυβερνήσῃ τὴν Αὐτοκρα-

τορίαν, ἀποδημοῦντος τοῦ Βασιλέως. Οἱ ἀπεσταλμένοι καὶ οἱ
 Δυτικοὶ Ἐπίσκοποι κατεγοήτευσαν τὸν Βασιλέα καὶ τὸν Πα-
 τριάρχην, καὶ αὐτὸν τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει περιμένοντα
 ληγάτον ἐπίτροπον τῆς Βασιλειανῆς Συνόδου Ἰωάννην, ὅτι
 δῆθεν συνεβιάσθη ὁ Πάπας μετὰ τῶν ἐν Βασιλείᾳ Συνοδικῶν
 Πατέρων· ὁ Ληγάτος καὶ ἐπίτροπος οὗτος ἀπατηθεὶς, ἐπειδὴ
 οἱ ἔλθόντες τρεῖς Ἐπίσκοποι εὗρισκοντο πρῶτον εἰς τὴν Βασι-
 λείαν, καὶ μὴ γινώσκων τὸν τρόπον, καθ' ὃν μετέβησαν οὗτοι
 πρὸς τὸ μέρος τοῦ Εὐγενείου, ἤρχισε νὰ πείθῃ σὺν αὐτοῖς τὸν
 Αὐτοκράτορα, ἵνα ἐπιχειρήσῃ χωρὶς ἀναβολῆς τὴν μακρὰν
 ταύτην ὁδοπορίαν. Ἀλλὰ πρὶν παρέλθωσι δύο ἐβδομάδες,
 ἔφθασαν τὰ ὑποσχεθέντα πλοῖα κατ' εὐθείαν παρὰ τῆς Συνόδου,
 ὁ δ' ἀνεψιὸς τοῦ Πάπα, διοικῶν τὰ παπικὰ κάτεργα, ἤθελε νὰ
 συνάψῃ πόλεμον μετ' ἐκείνων, ἀλλ' ἀπέτρεψεν αὐτὸν ἀπὸ τού-
 του ὁ Αὐτοκράτωρ. Οἱ Συνοδικοὶ Ληγάτοι, σὺν τῷ ἐπιτρόπῳ
 ληγάτῳ Ἰωάννῃ ἐξήλεγκαν τὴν πανουργίαν τοῦ Πάπα καὶ ἐκό-
 μισαν τὰ συμφωνηθέντα χρήματα, διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ὁδοπο-
 ρίας· οἱ δὲ παπικοὶ ληγάτοι ὡσαύτως δὲν ἐφείδοντο χρημά-
 των καὶ ὑποσχέσεων, ἵνα ἐλκύσωσι πρὸς ἑαυτοὺς τοὺς κλονι-
 ζομένους καὶ ἀμνηχανοῦντας μεταξὺ δύο ἰσχυρῶν ἀντιπάλων.
 Ματαίως οἱ βασιλειανοὶ Ἐπίσκοποι παρίστων τῷ Αὐτοκράτορι
 καὶ τῷ Πατριάρχῃ, ὅτι ὁ Πάπας διάκειται ἐχθρικῶς πρὸς τὴν
 Σύνοδον, προτείνοντες νὰ ἀφήσωσι καὶ τὰ πλοῖα αὐτῶν εἰς
 Βασιλεύουσαν, ἕως οὗ συνεννοηθῶσι μετὰ τῆς Συνόδου, ὥπως
 μάθωσι τὴν ἀλήθειαν. Ματαίως ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας
 Σιγισμόνδος ἔστειλεν ἐπὶ τούτῳ ταχυδρόμον εἰς Βασιλεύουσαν
 ἵνα καταπαίσῃ τὸν Παλαιολόγον νὰ μὴ ἀπέλθῃ εἰς Ἰταλίαν,
 ἀλλὰ νὰ παρατείνῃ τὴν ὑπόθεσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως,
 ἕως οὗ καταπαύσῃ ἡ ἐσωτερικὴ διχόνοια τῆς Δυτικῆς Ἐκκλη-
 σίας· ματαίως πάντες οἱ φρόνιμοι, μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν
 Ἱεραρχῶν προέτρεπον εἰς ταῦτα τὸν ἑαυτῶν Ἀνακτα, καὶ αὐ-
 τὸς ὁ Σουλτάνος τῆς Τουρκίας Ἀμουράτης, συνεβούλευεν αὐτῷ

νὰ ἐλπίζῃ μᾶλλον ἐπὶ τὴν στερεότητα τοῦ πρὸς αὐτὸν φιλικοῦ
 συνδέσμου, ἢ πρὸς τοὺς Λατίνους — παράδοξός τις τυφλότης
 ἐκυρίευσεν τὸν νοῦν αὐτοῦ, δι' ἣν, ἀπορρίψας πάσας τὰς συνο-
 δικὰς προτάσεις, ἀπεφάσισε νὰ πλεύσῃ ἐπὶ τῶν παπικῶν κα-
 τέργων, ἵνα πῇ μέχρι στεφάνης τὸ ποτήριον τῶν θλίψεων καὶ
 τῆς κατασχύνης ἐν Ἰταλίᾳ. Ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ὁ Δεσπότης
 Δημήτριος, ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ καὶ εἴκοσιν Ἐπίσκοποι συμ-
 μετέσχον αὐτῷ τῆς λυπηρᾶς ἐκείνης ὁδοιπορίας καθὼς καὶ οἱ
 πέντε πρόκριτοι κληρικοὶ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, οἱ ἡγού-
 μενοι τῶν μονῶν, οἱ πρεσβύτεροι, οἱ μοναχοὶ καὶ πολλοὶ ἄλλοι
 τοῦ κλήρου. Ὁ Πατριάρχης, κινούμενος ὑπὸ αἰσθήματος δοξο-
 μανίας, ᾔθελεν ἵνα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία ἐμφανισθῇ εἰς τὴν
 Δύσιν ἐν πάσῃ τῇ ἐαυτῆς λαμπρότητι, διὸ παρέλαβε καὶ τὰ
 μεγαλοπρεπέστερα σκεῦη καὶ ἄμφια, ἐλπίζων ὅτι ὑποδεχθή-
 σεται αὐτὸν ὁ Πάπας μετ' ἀδελφικῆς ἰσότητος, καὶ οὐχὶ ὡς
 ἓνα τῶν ὑπ' αὐτὸν πολυαρίθμων Ἐπισκόπων. (κεφ. θ', ιά—ιζ'.)
 Μετ' ἐξαισίας τιμῆς προϋπάντησαν τὸν Αὐτοκράτορα ὁ Δουξ
 καὶ ἡ Γερουσία εἰς Ἐνετίαν, ὅπου ἦλθε καὶ ὁ Καρδινάλιος
 Ἰουλιανὸς, ὁ προεδρεύσας ἐπὶ τῆς Συνόδου τῆς Βασιλείας καὶ
 μεταβὰς ἔπειτα εἰς τὸ μέρος τοῦ Εὐγενείου. Οὗτοι ἐξηκολού-
 θουν τὴν πρὸς Φερράραν ὁδοιπορίαν, ὁ δ' Αὐτοκράτωρ ὑπο-
 δεχθεὶς ἐκεῖ μετὰ μεγάλων τιμῶν ὑπὸ τοῦ Εὐγενείου, ἔπεμψε
 ταχυδρόμον ἔφιππον πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἰωσήφ, προαναγ-
 γέλλων ὅτι ὁ Πάπας ἀπαιτεῖ παρ' αὐτοῦ ἐδαφιαίαν προσκύνη-
 σιν καὶ ἀσπασμὸν τοῦ ὑποδήματος τῶν ποδῶν αὐτοῦ. Ἐφριξεν
 ὁ Πατριάρχης, φθάσας δὲ εἰς Φερράραν, εἶπε πρὸς τοὺς Ῥω-
 μαίους Ἐπισκόπους, οἵτινες ἐστάλησαν εἰς προϋπάντησιν αὐτοῦ,
 ὅσα καὶ ἐν Ἐνετίᾳ πρὸς τινὰ τῶν οἰκείων τοῦ Πάπα, ὅτι δη-
 λαδὴ συγκατατίθεται μόνον εἰς ἀδελφικὸν ἀσπασμὸν, συγκα-
 λέσας δὲ τοὺς ἑαυτοῦ Ἐπισκόπους ἐδήλωσεν αὐτοῖς μετ' ἀγα-
 νακτῆσεως τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Πάπα· τότε δὲ ὁ Μητροπολίτης
 Τραπεζοῦντος ἐπενεθίμωσεν αὐτῷ πάσας τὰς προφυλακτικὰς

συμβουλάς, ὅσας αὐτὸς ἀπέρριψεν εἰς Βασιλεύουσαν. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπέστειλε καὶ πάλιν μηνυτὴν λέγοντα, ὅτι ἐξακολουθεῖ φιλονεικῶν μετὰ τοῦ Πάπα περὶ τῆς δικτηρήσεως τῆς Πατριαρχικῆς ἀξίας, καὶ ὁ Ἰωσήφ εἶπεν ὀριστικῶς πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ Πάπα ἐλθόντας Ἐπισκόπους, ὅτι δὲν ἐξέρχεται τοῦ κατέργου, οὐδὲ εἰς ἄλλον τινὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἱεραρχῶν συγχωρήσει νὰ ἐξέλθῃ, ἐὰν μὴ παραιτηθῇ ὁ Εὐγένειος τοσοῦτον ἄφρονος ἀπαιτήσεως, καὶ ἀντιβαίνουσας εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς διατάξεις. Τότε καὶ ὁ Πάπας ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐπὶ προσήματι τῆς ἐπιθυμίας τῆς εἰρήνης· ἀλλ' ἵνα κρύψῃ ἀπὸ τοῦ λαοῦ τὴν βεβιασμένην ταύτην μετριοτήτα, ὑπεδέχθη μὲν τὸν Πατριάρχην εἰς τὰ δωμάτια αὐτοῦ, οὐχὶ δὲ ἐπισήμως, καὶ ἱστάμενοι ἠσπάσαντο ἀλλήλους ἀδελφικῶς· ὁ Πάπας ὅμως δὲν ἡμέλησε τὴν παροῦσαν εὐκαιρίαν, ἵνα καθίσῃ αὐτὸν εἰς τὴν σειρὰν τῶν καρδιναλίων, τουτέστιν ἐπὶ ταπεινοῦ καθίσματος, κειμένου πλησίον τοῦ ὑψηλοῦ θρόνου αὐτοῦ. Οἱ δὲ λοιποὶ Ἐπίσκοποι ἠσπάζοντο τὴν παρειὰν καὶ τὴν χεῖρα τοῦ Εὐγενείου, ὡς ἀνῆκεν εἰς Πατριάρχην, καὶ οὕτως ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς, ἐγεννήθη ἀμοιβαία ψυχρότης καὶ ἀπιστία μεταξύ ἐκείνων, οἵτινες ἐχρεώσθουν νὰ τακτοποιήσωσι τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰρήνην. (βιβλ. Δ'. κεφ. ιθ'.—κβ'.)

Γ'.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝ ΦΕΡΡΑΡΑ.

Νέαι πάλιν διχόνοιαι ἐγεννήθησαν περὶ τοῦ προσδιορισμοῦ τῶν θέσεων εἰς τὴν ἐν Φερράρα μητρόπολιν, διὰ τὰ μέλη τῆς οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὁ Πάπας ἤθελε νὰ προεδρεύσῃ ἐπὶ θρόνου, ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης δὲν συμφώνησαν. Μετὰ πολλὰς δὲ φιλονεικίας ἀπεφασίσθη νὰ στήσωσιν ἐν μέσῳ τῆς Ἐκκλησίας ὠραιότατον ἀναλόγιον μετὰ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ τὸν θρόνον τοῦ Πάπα, πλησίον δ' αὐτοῦ τὸν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, (ὅστις τότε δὲν ὑπῆρχε, διότι ὁ Σιγισμουῦνδος ἐτελεύτησεν)· ἐξ ἀριστερῶν δὲ τοῦ ἀναλογίου, πρῶτον τὸν θρόνον τοῦ Ἑλλήνος Αὐτοκράτορος, καὶ εἶτα τὸν Πατριαρχικόν, ἵνα ἅπασα ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία εὐρίσκηται εἰς τὸ ἐν, ἡ δὲ Δυτικὴ εἰς τὸ ἕτερον μέρος, καὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἐτέθη θρονίον διὰ τοὺς μέλλοντας νὰ συζητῶσι τὰ διάφορα ζητήματα· ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα, ἡ ὑψωσις καὶ ὁ στολισμὸς τοῦ παπικοῦ θρόνου διήγειρον τὰ παράπονα τοῦ Πατριάρχου, ὁ δ' Αὐτοκράτωρ, ἀγανακτήσας ἀνέκραξεν εἰπών· «νῦν ἔγνων ἀληθῶς ὡς ἡ ζήτησις τοῦ θρόνου καὶ τῆς καθέδρας, οὐχὶ διὰ τὴν συνοδικὴν τάξιν, ἀλλὰ δι' ὑπερηφανίαν μᾶλλον, καὶ φαντασίαν ἐζητεῖτο κοσμικὴν, πόρρω τῆς πνευματικῆς ἡμῶν καταστάσεως.» (κεφ. κς'.)

Μετὰ πολλῆς δυσκολίας ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσι παρὰ τοῦ Πάπα τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ὑποσχέσεως αὐτοῦ, ἵνα δίδωνται εἰς χεῖρας τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τῶν Ἐπισκόπων τὰ πρὸς διατήρησιν αὐτῶν χρήματα, ἀντὶ τῆς καθ' ἡμέραν τροφῆς, ἣν

ἤθελον νὰ δίδωσιν εἰς αὐτοὺς, ὡς ἐπαίτας· καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς Συνόδου εἰς Φερῶραν καὶ εἰς Φλωρεντίαν, τὸ σιτηρέσιον τοῦτο ἦτο διαρκὲς ἀφορμὴ ἔριδος καὶ παραπόνων, συνάμα δὲ καὶ ἐν τῶν ἰσχυροτέρων μέσων, ὅσα μετεχειρίζετο ὁ Πάπας πρὸς ὑποδούλωσιν τῶν Ἑλλήνων· διότι αὐτὸς ἐβράδυνεν ἐπιτήδες τὴν ἀπόδοσιν τῶν χρημάτων μέχρις ἐσχάτης ἀνάγκης, ὥστε τινὲς τῶν Ἐπισκόπων ἐπώλουν τὰ ἐνδύματα αὐτῶν, ἢ ἐδίδοντο τὰ χρήματα δίκην ἐλέους τὸ πλεῖστον, ὅσάκις συνεφώνουν ἐπὶ τινι προτάσει, ἥτις ἐφαίνετο αὐτῷ εὐάρεστος καὶ συμφέρουσα. (κεφ. κή.)

Συνέβησαν δὲ καὶ ἀλλαγαὶ περὶ τὸν διορισμὸν τῶν Πατριαρχικῶν τοποτηρητῶν, κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ Αὐτοκράτορος, ἀλλ' οὐχὶ ἄνευ δυσκολιῶν καὶ ἀμοιβαίας διαφωνίας. Ὁ Μητροπολίτης Ἡρακλείας Ἀντώνιος καὶ ὁ πνευματικὸς Γρηγόριος ἐξελέχθησαν τοποτηρηταὶ τοῦ Ἀλεξανδρείας, ὁ δ' Ἐφέσου Μάρκος καὶ ὁ Ῥωσσίας Ἰσιδώρος τοῦ Ἀντιοχείας, καὶ ὁ Σάρδεων Διονύσιος τοῦ Ἱεροσολύμων· τούτου δ' ἀποθανόντος, ὁ Ἐφέσου Μάρκος, ὡς ζηλωτὴς καὶ ὑπέρμαχος τῆς Ἐκκλησίας, ἀνεπλήρου ἐν τῇ Συνόδῳ δύο Πατριάρχας, τὸν Ἀντιοχείας καὶ τὸν Ἱεροσολύμων. (κεφ. κθ'.)

Δυσκόλως συνήνεσεν ὁ Πάπας νὰ παραχωρήσῃ τῷ Πατριάρχῃ καὶ μικρὸν τι μοναστήριον, ἵνα ἱεουργῶσιν ἰδιαιτέρως οἱ ὀρθόδοξοι· καὶ ὅταν ἡ ἀσθένεια τοῦ ἡδὴ γεγηρακότος Ἰωσήφ ἐβράδυνε τὴν ἑναρξιν ἢ ἀνακλήρῳσιν τῆς Συνόδου, ὁ Πάπας ἀπεφάσισε νὰ γείνη ἀρχὴ τῶν συνεδριάσεων καὶ χωρὶς τοῦ Πατριάρχου, κατὰ τὴν ἐβδομάδα τῶν παθῶν, τῇ γ' Ἀπριλίου τοῦ 1438 ἔτους, ἀνακηρύττων τὴν Σύνοδον Λατινιστὶ καὶ Ἑλληνιστί. Αἱ δ' ἐφεξῆς συνεδριάσεις ἀνεβλήθησαν ἐπὶ τέσσαρας μῆνας, ἐπειδὴ περιεμένοντο οἱ ἀπεσταλμένοι τῶν τῆς Εὐρώπης Βασιλέων, οὗ ἕνεκα ὁ Εὐγένειος ἀπέστειλε ληγάτον εἰς Γαλλίαν, περιέμενε δ' ἐπίσης νὰ λάβῃσι μέρος καὶ οἱ ἡγεμόνες τῆς Γερμανίας· ἀλλὰ πᾶσαι αἱ πομπῶδεις ὑποσχέσεις περὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν ἀποστολῶν, ὧς

περιέμενεν ἐκ τοῦ Βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἀπέβησαν μάταιαι, ἔμεινε δ' ὡσαύτως κενὸς καὶ ὁ θρόνος τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, ἐπειδὴ ἡ Βασιλειανὴ Σύνοδος ἐκλόνισε τὴν πεποίθησιν τῶν τῆς Δύσεως Ἐπισκόπων· ἐφάνησαν δὲ μόνον ἀπεσταλμένοι τοῦ Δουκὸς τῆς Βουργονδίας, οἵτινες ἀδυστηρέστησαν διὰ τῆς αὐθάδους αὐτῶν διαγωγῆς τὸν Αὐτοκράτορα τῶν Ἑλλήνων· ὁ Ῥωσσίας Μητροπολίτης Ἰσίδωρος μετὰ τοῦ Ἐπισκόπου Σουσδάλης Ἀβρααμίου καὶ τῶν πρεσβυτέρων, ἦλθον εἰς συμπλήρωσιν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἡ δὲ Δυτικὴ ἡρίθμει εἰς τὴν Σύνοδον ταύτην διακοσίους ὡς ἑγγιστα Ἐπισκόπους, τὸ πλεῖστον Ἰταλοὺς, ἀλλ' οἱ πλείονες τούτων διεσκορπίσθησαν ἔπειτα ἐκ τῆς Φεῤῥάρας, ἕνεκα τῆς ἀργίας καὶ τῆς πανώλους. (κεφ. λά.)

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ Πάπας Εὐγένειος, ἐπιθυμῶν ἵνα διαδοθῇ πανταχοῦ ἡ φήμη περὶ τῶν πράξεων τῆς ἐν Φεῤῥάρα Συνόδου, ὅπως ἐκπέσῃ οὕτω τῆς κοινῆς γνώμης ἡ ἐχθρὰ αὐτῷ Βασιλειανῇ Σύνοδος, προὔτεινε τῷ Αὐτοκράτορι συμβουλίαν μερικὰ μεταξὺ τῶν Ἐπισκόπων ἀμφοτέρων τῶν Ἐκκλησιῶν, μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐπισήμων συνεδριάσεων, καὶ ἐξελέχθησαν ἐκ μὲν τῶν Ὀρθοδόξων ὁ Ἐφέσου Μάρκος, ὁ Νικόλαος Βησσαρίων καὶ τρεῖς ἕτεροι Ἐπίσκοποι, ἐκ δὲ τῶν Ῥωμαίων οἱ Καρδινάλιοι Ἰουλιανὸς καὶ Φιρμάνος καὶ ὁ Ῥόδου Ἐπίσκοπος Ἀνδρέας, ὧν ἄλλοτε ὀρθόδοξος, καὶ ὁ διδάσκαλος ἡ Ἱεροκῆρυξ τῆς παπικῆς αὐλῆς Ἰωάννης. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπέτρεψε μόνον τῷ Μάρκῳ καὶ τῷ Βησσαρίωνι νὰ ὁμιλῶσιν, ἐλπίζων εἰς τὴν ἰσχὺν τοῦ λόγου αὐτῶν, καὶ ἀπηγόρευεν αὐτοῖς αὐστηρῶς νὰ ἐγγίσωσι τὰ κυριώτερα ζητήματα, οἷον τὴν ἐκπόρευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ τὰ ἄξυμα πρὶν ἢ ἀρχίσωσιν αἱ ἐπίσημοι συνελεύσεις· ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἕτερα δύο ζητήματα τὸ περὶ καθαρτηρίου πυρὸς δηλαδὴ (πουργατορίου) καὶ τὸ περὶ ἐξουσίας τοῦ Πάπα, διέταξεν αὐτοὺς νὰ φέρωνται μετὰ πολλῆς περισκέψεως, μήπως ἐπὶ τῶν ἰδιαιτέρων τούτων συναθροίσεων βλάβῃσι τὰς μελλούσας

συζητήσεις. Ὅτε δὲ ὁ Μάρκος προὔτεινε τοῖς Ῥωμαίοις τὴν ἐκλογὴν τῶν δύο τελευταίων ζητημάτων, οὗτοι προὔτίμησαν νὰ συσκέπτονται περὶ τοῦ καθαρτηρίου πυρὸς ὡς ζητήματος ἥττον κινδυνώδους. Ἀλλ' αἱ ἀδόλεσχοι αὗται φιλονεικίαι ἀμφοτέρων τῶν μερῶν οὐδὲν εὐάρεστον παρήγαγον, διότι ἕκαστον τούτων ἔμεινεν εἰς τὴν ἰδίαν γνώμην, ἃν καὶ ὁ Μάρκος ἔλεγεν, ὅτι ἡ περὶ τὸ ζήτημα τοῦτο διαφορὰ δὲν εἶναι τοσοῦτω μεγάλη, ὥσθ' ὑπετίθετο πρότερον. (βιβλ. Ε', κεφ. γ', ιγ'.)

«Οἱ δὲ Ἴταλοι καὶ ἐν τῷ νῦν αἰῶνι πῦρ ὁμολογοῦσι, (τοῦτέστι μέχρι τῆς φοβερᾶς κρίσεως) καὶ καθαρισμόν διὰ πυρὸς, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι πῦρ ὁμολογοῦσι καὶ οὐ καθαρτικόν, ἀλλ' αἰώνιον· καὶ ἐν τῷ νῦν καθαρισμόν λαμβάνουσιν αἱ ψυχαὶ διὰ τοῦ πυρὸς, καὶ ἀπολύονται κατὰ τὸ ἁμάρτημα ἐκάστου· ὁ μὲν ἔχων πολλὰς ἁμαρτίας, πολλὸν καιρὸν καθαρίζεται καὶ ἀπολύεται· ὁ δὲ ὀλίγας, γοργότερον καὶ ἀπολύεται, συνεργούσης καὶ τῆς Ἐκκλησίας, ὡς προείπομεν, καὶ ὅτι πάντες διὰ πυρὸς καθαρίζονται. Λαμβάνουσιν οὖν οἱ Ἴταλοι τοῦτο τὸ πῦρ, καὶ ἐν τῷ νῦν μερικῶς, καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰωνίως· καὶ τοῦτο τὸ νῦν καθαρτήριον ὀνομάζουσιν.»

«Οἱ δὲ Ἕλληνες ἐν τῷ μέλλοντι μόνον νοοῦσι τὸ πῦρ, (θεμελιούμενοι ὅμως ἐπὶ τῶν λόγων τῆς Γραφῆς) καὶ κόλασιν μερικὴν τῶν ψυχῶν, καὶ ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἁμαρτωλῶν πορεύονται εἰς τόπον σκοτεινόν, εἰς τόπον λύπης, καὶ λυποῦνται μερικῶς, καὶ κολάζονται, ὑστερούμενοι τοῦ Θεοῦ φωτὸς, διὰ δὲ δεήσεων καὶ λειτουργιῶν παρὰ τῶν Ἱερέων, καὶ δι' ἐλεημοσυνῶν ἀποκαθαίρονται, ἤγουν λυτροῦνται τοῦ τόπου ἐκείνου τοῦ σκοτεινοῦ, καὶ τῆς θλίψεως, καὶ ἀπολύονται, οὐ μὴν δὲ καθαίρονται διὰ πυρὸς, οὐδὲ ἐνέργειαν πυρὸς ὁμολογοῦσιν οἱ Ἕλληνες κατὰ τοὺς Ἱταλοὺς, ἀλλ' ἐνεργεῖ μόνον ἡ προσευχή, ἡ δέησις, καὶ ἡ ἐλεημοσύνη.» (Tom. 32 Conciliorum pag. 28.)

«Ἀμφοτέρως τὰ μέρη ἐζήτησαν τὴν ἐκθεσιν τῶν δογμάτων ἐπὶ χάρτου καὶ νέας ἐρμηνείας, αἵτινες καὶ πάλιν ἔμειναν

ἀτελεσφόρητοι. Ἐν τούτοις ἦλθον δειναὶ ἀγγελίαι ἐκ τῆς Βασιλευούσης, ὅτι ὁ Σουλτάν Ἀρουράτης ἡτοιμάζετο νὰ πολιορκήσῃ αὐτὴν καὶ εἰς μάτην παρεκάλει τὸν Πάπα ὁ Αὐτοκράτωρ νὰ πέμψῃ πρὸς βοήθειαν τὰ κάτεργα (γαλέρας). Ὁ Εὐγένειος ἐζήτηε ἐκ τῆς Ἑνετίας κάτεργα ἢ ἔξοδα πρὸς διατήρησιν κατέργων, ἀλλ' οἱ Ἑνετοὶ δὲν ἐνεπιστεύθησαν χρήματα τῷ Πάπα, καὶ μόνη ἡ Θεία Πρόνοια ἔσωσε τότε τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τοσούτῳ δὲ λυπηρὰ ἦτο ἡ κατάστασις τῶν Ἑλλήνων Ἐπισκόπων εἰς Φερῤῥάραν, ὥστε πολλοὶ ἤθελον κρυφίως νὰ ἀναχωρήσωσιν εἰς Ἑνετίαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Βασιλεύουσαν, ἐν οἷς καὶ οἱ Μητροπολίται Ἡρακλείας καὶ Ἐφέσου, ἀλλ' αὐτοὺς ἐκώλυσεν αὐστηρὸν διάταγμα τοῦ Αὐτοκράτορος, ὅστις κατέτριβε τὸν καιρὸν ἐν ἀργίᾳ, ἐνασχολούμενος εἰς τὰ κινηγέσια καὶ τὴν ἀλίσίαν, ἐπειδὴ κατῴκει εἰς τὸ ἐκτὸς τῆς πόλεως μοναστήριον. Ἐσαύτως καὶ ὁ φιλάσθενος Πατριάρχης οὐδενὸς ἐπελαμβάνετο πρὸς ἐπιτυχῇ ἀποπεράτωσιν τῆς ὑποθέσεως. Αἱ δὲ μεμψιμοιρίαι τῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν παρεκίνησαν ἐπὶ τέλους ἀμφοτέρους νὰ ἀπαιτήσωσι παρὰ τοῦ Πάπα τὴν ἐπανάληψιν τῶν συνεδριάσεων, ἔξ μῆνας μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς Συνόδου, ἐπὶ συμφωνίᾳ ὅμως νὰ ἔχωσιν οἱ Ἕλληνες τὸ δικαίωμα τοῦ προτείνειν ζητήματα τοῖς Ῥωμαίοις, καὶ πρὸς τοῦτο διωρίσθησαν πάλιν ὁ Ἐφέσου Μάρκος καὶ ὁ Νικαίας Βησσαρίων. (κεφ. ιβ'. βιβλ. Δ', κεφ. ζ', ιδ'.)

Ἀλλ' ἐκ τῶν πεντεκαίδεκα συνεδριάσεων τῶν γενομένων ἐν τοῖς θαλάμοις τοῦ Πάπα ἐν διαστήματι τεσσάρων μηνῶν, οὐδεμίᾳ πρόοδος ἐφάνη περὶ τὴν ὑπόθεσιν. Πᾶσαι αὗται ἐδαπανήθησαν εἰς συζητήσεις περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁχληρὰς διὰ τὴν ἀδολεσχίαν τῶν ἀμφισβητούντων, οἵτινες κατεγίνοντο νὰ ἐπιδείξωσι τὴν ῥητορικὴν αὐτῶν δεινότητα· μόνος ὁ Ἐφέσου Μάρκος διεκρίνετο ἐπὶ τῇ σταθερότητι τῶν ἀπαντήσεων, θεμελιουμένων ἐπὶ τῆς ὀρθῆς ἐννοίας τῆς Ἀγίας Γραφῆς. Οὗτος ἐζήτηε ἐπιμόνως, παρὰ τὴν θέλησιν τῶν

Ῥωμαίων, ἵνα ἀντὶ τῶν διασκέψεων ἐκείνων, ἀναγνωσθῶσι πρῶτον οἱ περὶ τῶν δογμάτων τῆς πίστεως ὅροι τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, πρὸ πάντων δὲ ὁ κωλύων οἰανδήποτε προσθήκην εἰς τὸ σύμβολον· οἱ ὀρθόδοξοι διὰ προηγουμένης κοινῆς συμφωνίας ἐπεστηρίζοντο ἰσχυρῶς ἐπὶ τῶν θεσπισμάτων τούτων, ἵνα διὰ τῆς ὀρθῆς καὶ καθαρᾶς αὐτῶν ἐννοίας ἀπομακρύνωσι τὰς δολίους πλεκτάνας τῶν Ῥωμαίων ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τῶν δογμάτων. (κεφ. ιη.)

Παρατηρητέον δὲ ὅτι μετὰ τὴν δευτέραν συνεδρίαν δύο Καρδινάλιοι καὶ τινες Λατῖνοι Ἐπίσκοποι ἦλθον πρὸς τὸν Πατριάρχην, ἐνθα παρῆν καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ τῶν ὀρθοδόξων Ἱεραρχῶν, ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ἀποτρέψαι αὐτοὺς ἀπὸ τῆς πανδήμου ἀναγνώσεως τῶν οἰκουμενικῶν κανόνων ἐνώπιον τῆς Συνόδου, ἐπρότεινον δ' αὐτοῖς τὴν ἀνάγνωσιν τούτων εἰς τὰς ἰδιαιτέρας συνεδριάσεις· ἀλλ' οἱ ὀρθόδοξοι ὁμοψύχως ἀντέστησαν, ἐπιμένοντες εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀπαίτησιν, ἃν καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ποτὲ μὲν ἠναντιοῦντο, ποτὲ δ' ἐπροφασίζοντο, καὶ διὰ ταῦτα ἐμνηχανεύθησαν ἕτερον τρόπον, τὸ γίνεσθαι δηλονότι τὰς ἐφεξῆς συνεδριάσεις ἡττον ἐπισήμους καὶ ὀλιγανθρώπους. (κεφ. ιβ'.)

Ἀναγνωσθέντων λοιπὸν τῶν κανόνων τῆς ἐν Ἐφέσῳ Συνόδου, ὁ Ἐφέσου Μάρκος εἶπεν· «Ἐν τῇ τρίτῃ οἰκουμενικῇ Συνόδῳ ἀνεγνώσθη καὶ τὸ παραπλάσθην σύμβολον παρὰ τῶν τὰ τοῦ Νεστορίου φρονούντων, περὶ οὗ ἐρρέθη ἐν τῇ ἕκτῃ πράξει, καὶ ἐπ' αὐτῷ καταθέσεις καὶ γινῶμαι τῶν συνοδικῶν πατέρων ἐρρέθησαν. Ἐπειτα κεῖται ὅρος κοινῇ γνώμῃ πάντων, ἐν ᾧ διορίζονται μένειν ἀσάλευτον καὶ ἀμεταποίητον τὸ ἐν Νικαίᾳ Σύμβολον, καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι μήτε προστιθέναι, μήτε ἀφαιρεῖν, μήτε ὅλως ἑτέραν πίστιν προφέρειν, ἐπὶ ποινῇ καθαιρέσεως μὲν τῶν κληρικῶν καὶ ἀναθέματος τῶν λαϊκῶν. — Διὸ καὶ τὴν τῆς Θεοτόκου φωνήν (ἥτοι τὴν λέξιν Θεοτόκος), ἣν ἐκύρωσαν τότε τοῖς Νεστορίου ληρήμασιν ἐναντίον, οὐκ ἐτόλμησαν τῷ Συμβόλῳ προσθεῖναι, καὶ ταῦθ' οὕτως ἀναγκαιο-

τάτην οὔταν, ἐν ταῖς τῆς οἰκονομίας τοῦ Σωτῆρος δόγμασιν.»
(Ιστορ. Φλευρη. βιβλ. CII, κεφ. 99.)

Τοσούτῳ δ' ἀτυνεῖδητα ἦσαν τὰ παρὰ τῶν Ῥωμαίων πρα-
τόμενα, ὥστε οὐ μόνον προσκόμισαν οὔτοι τὰς πράξεις τῆς
ἐβδόμης οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν αἷς εὐρέθη τὸ ἐν Νικαίᾳ
Σύμβολον μετὰ τῆς προσθήκης «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ,» ἀλλ' ἐτόλ-
μησαν μάλιστα καὶ νὰ βεβαιώσωσι τοὺς Ἕλληνας, ὅτι δῆθεν
τὸ χειρόγραφον τοῦτο εἶναι πρωτότυπον καὶ ἡ ἀρχαιότης αὐ-
τοῦ ἱστορικῶς ἀποδεδειγμένη. Πρὸς ταῦτα δὲ οἱ Ἕλληνες ἀπε-
κρίθησαν τὰ ἐξῆς. «Εἵπερ εἶχεν ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία συνι-
στᾶν ὃ λέγετε νῦν, ἀπὸ τε τῶν βιβλίων, καὶ ἀπὸ τοῦ ἱστορικοῦ
τοῦ περὶ τούτου συγγραψαμένου, περίεργον ἐποιοῦν οἱ γεγρα-
φότες ὑπὲρ Λατίνων, τὸν Θωμᾶν Ἀκυηνίας φημί, καὶ τοὺς πρὸ
αὐτοῦ, διὰ πλείστων μὲν λόγων τε καὶ βιβλίων ἀγωνιζόμενοι
τὴν προσθήκην ἀποδεικνύειν, ὡς εὐλόγως τε καὶ δεόντως γε-
γονυῖαν ὑπὸ τῆς ὑμῶν Ἐκκλησίας, τὴν δὲ κυριωτέραν, ὑπὲρ
ᾧν προέθεντο λέγειν, αὐστασιν παριδεῖν, ὡς μηδὲν ἐκείνοις
συμβαλλομένων. Ἦρκει γὰρ ἀντὶ πάντων ᾧν ἐφεῦρον ἐπιχειρη-
μάτων καὶ συλλογισμῶν εἰπεῖν ὅτι προὖν ἡ προσθήκη ἐν τῷ
συμβόλῳ, καὶ μετὰ τῆς προσθήκης ἀνεγνώσθη τε καὶ ἐσέρχθη,
ἐν τῇ Ζ' συνόδῳ· ὅτι δὲ οὐδ' ὅλως προέβη ἐν τῇ Ζ' συνόδῳ κα-
θὼς ὑμεῖς λέγετε, διὰ τοῦτο οὐδ' οἱ γράψαντες ὑπὲρ Λατίνων
περὶ τούτου ἐμνήσθησαν.» Ὅτε δὲ ἐτελείωσαν ἡ τε ἀνάγνωσις
τῶν ὅρων τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὰ ἐπὶ τούτοις παρὰ
τοῦ Μάρκου Ἐφέσου λεγόμενα, πολλοὶ τῶν ἐκκρίτων Λατίνων
μοναχῶν, ἐρασταὶ τῆς ἀληθείας, ἀκουσίως ὡμολόγησαν αὐτὴν
εἰπόντες· «ἡμεῖς οὔτε οἶδαμεν, οὔτε ἠκούσαμεν ποτὲ τὰ τοι-
αῦτα, οὐδὲ οἱ διδάσκαλοι ἡμῶν ἐδίδαξαν ἡμᾶς περὶ τούτων·
νῦν δὲ ὁρῶμεν ὅτι οἱ Ἕλληνες λέγουσιν ὀρθώτερον ἢ ἡμεῖς· καὶ
πάντες τὸν Ἐφέσου ἐθαύμαζον.» Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι μεγιστᾶνες
διέταξαν αὐτοῖς ἐν ὀνόματι τοῦ Πάπα νὰ σιωπήσωσιν ὡς ἀμα-
θεῖς, καὶ νὰ μὴ διαδίδωσι τοιαύτας φήμας εἰς τὸν λαόν. Ὁ δὲ

Ἀνδρέας, Ἐπίσκοπος Ῥόδου, ὑπερασπιζόμενος τὴν Ῥωμαϊκὴν
 μερίδα, ἵνα βεβαιώσῃ ὅτι ἡ ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκη δὲν ἦτο
 ἡ κυριωτέρα αἰτία τοῦ σχίσματος, παρήγαγεν εἰς μέσον ἀπό-
 σπασμα ἐκ τῆς ἀτελοῦς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀγίου Μαξίμου, μαρ-
 τυροῦντος ὅτι καὶ κατὰ τοὺς καιροὺς ἐκείνους ἦτο ἡ προσθήκη
 ἐν τῷ Συμβόλῳ· οἱ δὲ ὀρθόδοξοι ἐδέξαντο εἰς μέγα κέρδος τὰ
 εἰς ἀπόδειξιν παρὰ τῶν Λατίνων προκομισθέντα ἀποσπάσματα
 τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἥτις οὐδαμοῦ εὐρίσκεται ὁλόκληρος,
 καθὼς προσέτι καὶ τὸ νοθευθὲν κείμενον τῶν συνοδικῶν πρά-
 ξων, κατὰ τὸ παρ' αὐτοῖς παραδεδεγμένον ἔθιμον τοῦ μετα-
 ποιεῖν τὰ ὑπὸ τῶν Ἀγίων Πατέρων γεγραμμένα. Ἀλλὰ, κατὰ
 τὰς ἀκολουθοῦσας συνεδριάσεις, οἱ Ῥωμαῖοι δὲν ἤθελον πλέον νὰ
 ὁμιλῶσιν οὔτε περὶ τῆς ἐπιστολῆς, οὔτε περὶ τοῦ χειρογρά-
 φου. — Ὅτε δὲ ἐπὶ τῆς ἐβδόμης συνεδριάσεως ὁ Νικαίας Μη-
 τροπολίτης ἠρώτησεν ὀριστικῶς· «εἰ τὰ κωλύματα καὶ οἱ διο-
 ρισμοὶ τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων πρὸς τὸ τῆς πίστεως σύμ-
 βολον ἀφορῶσιν ἢ πρὸς ἄλλο τι ἐξωτερικόν;» καὶ ἐζήτησε πρὸς
 τοῦτο ἀπόκρισιν, ἀναστάντες οἱ ἐκλελεγμένοι τῶν Λατίνων
 καὶ πλησιάσαντες τῷ Πάπᾳ, καὶ συνδιασκεψάμενοι ἐφ' ἱκανὸν
 μετὰ τῶν Καρδιναλίων καὶ τινῶν Ἐπισκόπων, ἐκάθισαν καὶ ἐν
 ᾧ ὥφειλον ἀπολογηθῆναι πρὸς τὴν ἐρώτησιν τοῦ Νικαίας ἢ καὶ
 πρὸς τοὺς λοιποὺς αὐτοῦ λόγους, οὐδὲν ἀπεκρίναντο περὶ τοῦ-
 του· μόλις δὲ Ἀνδρέας ἀρξάμενος, πρόσφορον μὲν τι οὐδὲν
 εἶπε, περιττολογίαις δὲ κεναῖς συγχέας τὸ ἀκροατήριον, καὶ
 τὴν τεταγμένην ὥραν ἐπὶ ματαίῳ παρακρουσάμενος, διέλυσε
 τὸν σύλλογον. Ἐκτοτε οἱ Ῥωμαῖοι κατεγίνοντο ὅπως μετε-
 νέγκωσι τὴν συζήτησιν ἀπὸ τῆς παρὰ τοὺς κανόνας γενομένης
 προσθήκης, εἰς τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ τοῦ δόγματος περὶ τῆς
 ἐκπορεύσεως τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Ἀλλ' οἱ ὀρθόδοξοι, συνελ-
 θόντες παρὰ τῷ Πατριάρχῃ, ἀπεφάσισαν σταθερῶς ἵνα μὴ ἐκ-
 κλίνωσι τοῦ πρώτου ζητήματος, ἐπειδὴ ἐγίνωσκον, ὅτι οἱ
 Ῥωμαῖοι, ὀρῶντες τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἰσχυρὸν ὑπὲρ τῶν

Ἑλλήνων καὶ μὴ ἔχοντες ἀπάντησιν, προσπαθοῦσιν ὅπως ἐκβάλωσιν αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἀπροσίτου ἐκείνου φρουρίου. (Συροπούλου βιβλ. ΣΤ. κεφ. ιθ', κ', κβ', κγ'.)

Καὶ ὁμῶς ὑπερίσχυσεν ἡ Λατινικὴ πανουργία· διότι οἱ Καρδινάλιοι ἀκαταπαύστως ἤρχοντο ἵνα καταπείσωσι περὶ τοῦ προκειμένου τὸν Πατριάρχην, νοσοῦντα καὶ ταλαιπωρούμενον ἐν τῇ κλίνῃ· ὁ δ' Αὐτοκράτωρ, βιασθεὶς νὰ ἀφήσῃ τὸ ἐκτὸς τῆς πόλεως μοναστήριον, ἕνεκα στάσεως τῶν χωριτῶν, ἣν προῦκάλεσαν τὰ κυνηγέσια αὐτοῦ, καὶ ἐρθεζόμενος ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας νὰ ἀποπερατώσῃ ὅσον τάχιον τὰς συνοδικὰς συζητήσεις, ἵνα ἐπανέλθῃ εἰς Βασιλεύουσαν, ἐβίασε τέλος τοὺς Ἐπισκόπους αὐτοῦ νὰ εὐχαριστήσωσι τὰς ἀπαιτήσεις τῶν Λατίνων. Μάτην τότε οἱ φρονημώτεροι παρίστανον αὐτῷ, ὅτι ἐὰν οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τοῦ μὴ συμφέροντος αὐτοῖς ζητήματος περὶ τῆς ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκης, καὶ τοι μὴ ἔχοντες ἰσχυρόν τι εἰς ἀντιλογίαν, συρράπτωσιν ὁμῶς ἀπολογίαν καὶ πλανῶσι τοσοῦτον διὰ ψευδῶν ἐπιχειρημάτων, ὥστε τολμῶσι νὰ ἐπιστηρίζωσιν, ὅτι δῆθεν δὲν ἀφορῶσιν εἰς αὐτοὺς οἱ περὶ τούτου συνοδικοὶ ὁρίσμοι· — τί ἔχει ἄρα νὰ περιμένη τις παρ' αὐτῶν ὅταν ἔλθωσιν εἰς συζήτησιν περὶ τοῦ δόγματος, περὶ οὗ φαντάζονται ὅτι θριαμβεύουσιν ἀπὸ τοῦδε, φέροντες κατὰ τὸ δοκῶν αὐτοῖς μαρτυρίας δυτικῶν πατέρων, ἀγνώστους τοῖς ὀρθοδόξοις; Τότε, ἐνισχυόμενοι καὶ ὑπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, κηρύττουσιν εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ὅτι ἀπέδειξαν ἡλίου φκεινοτέρην τὴν γνώμην ἑαυτῶν, ὅταν δὲν αἰσχύνωνται κηρύττοντες κανονικὴν τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην, ἐναντίον πάσης ἀληθείας, ἣν δι' οὐδενὸς τρόπου ἡδυνήθησαν νὰ ἀποδείξωσιν! Ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπεφάσισε νὰ λύσῃ τὸ ζήτημα τοῦτο διὰ τῆς πλειοψηφίας, εἰς τὴν ἰδιαιτέραν σύσκεψιν τὴν γενομένην παρὰ τῷ Πατριάρχῃ, ἀλλ' ὁμῶς παρὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ τοῦ Ἰωσήφ, ἀπεφάσισαν νὰ προέλθωσιν εἰς τὴν συζήτησιν τοῦ

δόγματος περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. (βιβλ. Ζ', κεφ. 6, ε, ζ', ι.)

Ἐπὶ τῆς προτελευταίας συνοδικῆς συνεδριάσεως, τῆς γενομένης ἐν Φερρᾶρχ, ἀνέκραξε καὶ πάλιν μεγαλοφώνως ὁ Ἐπίσκοπος Μάρκος εἰς ἐπήκοον τῶν Ῥωμαίων, κατὰ τῆς προσθήκης, ἣν ἐποίησαν ἐναντίον τῶν κανόνων, καὶ παρεκάλει αὐτοὺς νὰ ἐπαναγάγῃσι τὸ σύμβολον εἰς τὴν προτέραν καθαρότητα, εἰς ἣν παρέλαβον αὐτὸ πάλαι ποτὲ ἐκ τῆς Βασιλευούσης, καὶ νὰ ἀπορρίψῃσι τὴν μικρὰν προσθήκην, ὅπερ, μηδαμῶς αὐτοὺς βλάπτει, ἔσεται αἰτία μεγίστης ὠφελείας, ἐπειδὴ εἰρηνεύσει τοὺς Χριστιανοὺς πρὸς ἀλλήλους, καὶ τότε ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ δοξάσουσι πάντες ὁμοῦ καὶ ἀνυμνήσουσι τὸ πάντιμον καὶ μεγαλοπρεπὲς ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας Τριάδος. (Concil. T. 32, pag. 214.)

Νέα δὲ λύπη κατέλαβεν ἤδη τοὺς ὀρθοδόξους· πρὸ πολλοῦ περιεφέροντο φῆμαι, ὅτι ἕνεκα τῆς πανώλους, τῆς ἐλλείψεως τροφίμων καὶ κινδύνου ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἑαυτοῦ, ὁ Πάπας θέλει νὰ μετακομίσῃ τὴν Σύνοδον εἰς Φλωρεντίαν· ὁ Αὐτοκράτωρ κατεγίνετο νὰ καθυστερήσῃ τοὺς περὶ αὐτὸν Ἐπισκόπους, βεβαιῶν αὐτοὺς, ὅτι κατ' οὐδένα τρόπον συναινέσει ἵνα ἐκγαταλίπῃ τὴν Φερρᾶραν. Ἀλλὰ, κατ' ἀρχὰς τοῦ 1439 ἔτους, ὁ Πάπας ἔπεμψεν ἵνα δηλώσῃ ὀριστικῶς τῷ Αὐτοκράτορι, ὅτι στερεῖται μέσων πρὸς ἐξακολούθησιν τῆς Συνόδου ἐν Φερρᾶρχ, καὶ ὅτι οἱ Φλωρεντῖνοι προτείνουν αἶψ' ἑαυτῶν 400,000 χρυσᾶ, ἐὰν μετακομισθῇ ἡ Σύνοδος εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν. Αὐτὸς δὲ ὑπόσχεται τοῖς Ἑλλησι συντήρησιν ἐκεῖ δημοσίᾳ δαπάνῃ καὶ ἀπόπλουν αὐτῶν μετὰ τέσσαρας μῆνας ἐντὸς τριῶν ὥπλισμένων κατέργων καὶ μετὰ 12,000 χρυσῶν. (pag. 218.)

Οἱ ὀρθόδοξοι ἠναντιώθησαν ἰσχυρῶς, μὴ θέλοντες νὰ ἀπομακρυνθῶσι περισσότερον ἀπὸ τῆς πατρίδος αὐτῶν, καὶ μάलिστα, μετὰ πολυχρόνιον καὶ ἀνωφελῆ διαμονὴν εἰς Φερρᾶραν. Ὑπόπτειον δὲ καὶ ὅτι σκοπὸς τοῦ Πάπα ἦτο νὰ ἀποσπάσῃ

δυναστικῶς τὴν συναίνεσιν αὐτῶν ἐν Φλωρεντίᾳ· διὸ μετὰ πολλῆς δυσκολίας καὶ σχεδὸν διὰ τῆς βίας ἠδυνήθη νὰ κατα-
 πείσῃ ὁ Αὐτοκράτωρ πρῶτον μὲν τὸν Πατριάρχην, εἶτα δὲ καὶ
 τοὺς Ἐπισκόπους ἵνα παραδεχθῶσι τὴν γνώμην τοῦ Εὐγενείου, λέ-
 γων ὅτι ἄλλως ἀποβαίνουσι μάταια ἢ τε ὁδοιπορία αὐτῶν καὶ αἱ
 ταλαιπωρίαι, ὅσας μέχρι τότε ὑπέστησαν· κυριώτερα δὲ πειθῶ,
 ἀναγκάζουσα αὐτοὺς νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν θέλησιν ἐκείνων,
 εἰς ὧν τὰς χεῖρας ἀπερισκέπτως παρέδωκαν ἑαυτοὺς, ἦτο ἡ
 παντελὴς ἔλλειψις καὶ αὐτῶν τῶν καθ' ἡμέραν ἐξόδων· πρὸς
 τούτοις προσπαθὼν ὁ Αὐτοκράτωρ, ἵνα στερήσῃ αὐτοὺς καὶ
 παντὸς μέσου πρὸς δραπέτευσιν, ἐδήλωσεν ὅτι πᾶν πλοῖον Ἐλ-
 ληνικόν, πρὸς Ἐνετίαν διευθυνόμενον παραδοθήσεται τῷ πυρί.
 Ἐκηρύχθη λοιπὸν ἐν τῇ τῆς Φερράρας Μητροπόλει ἡ μεταφορὰ
 τῆς Συνόδου εἰς Φλωρεντίαν, καὶ ὁ Πάπας ἐξῆλθε μὲν τῆς πό-
 λεως μετὰ μεγάλης πομπῆς, ἔπειτα ὁμῶς, ὑποπτευόμενος
 ἐχθρικὴν τινα προσβολήν, καὶ λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ μόνον ὀλί-
 γους ὑπηρέτας, ἐπορεύετο τρέχων ὡς δραπέτης σχεδὸν εἰς
 Φλωρεντίαν. Ὁ δ' Αὐτοκράτωρ, ἀφῆκε τοὺς Φλωρεντίνους νὰ
 ὑποδεχθῶσι πρῶτον μετὰ πομπῆς τὸν Πατριάρχην, ὅπως ἀνα-
 πληρωθῇ οὕτως ἡ περὶ τὰς τιμὰς αὐτοῦ γενομένη ἔλλειψις εἰς
 Φερράραν· εἶτα δὲ εἰσελθὼν καὶ αὐτὸς ὑπεδέχθη ὑπὸ τοῦ λαοῦ
 μετὰ πολλῆς μεγαλοπρεπείας καὶ οὕτω συνέστη ἡ νέα Σύνοδος
 ἐν Φλωρεντίᾳ. (βιβλ. Ε', κεφ. ιε.)

Δ'.

ΣΥΝΟΔΟΣ ΕΝ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑ.

Ἐν ἀρχῇ τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου, ἀπεφασίσθη ἵνα συνέρχωνται ἄνευ προφάσεως τρεῖς τῆς ἐβδομάδος χάριν διαλέξεων· ἀλλὰ τὴν συμφωνίαν ταύτην δὲν ἐξεπλήρωσαν ἀμφοτέρω τὰ μέρη, ὥστε ἐπανῆλθεν ἡ πρώτη ἀπραξία διὰ τὰς αὐτὰς αἰτίας. Οἱ Ῥωμαῖοι ἐπέμενον διὰ τὴν ἔνωσιν, οἱ δ' Ἕλληνες ταλαιπωρούμενοι ὑπὸ τῆς πείνης καὶ ἄλλων ἀναγκῶν, συνεσκέπτοντο ἀλλήλοις ἀκαταπαύστως, συνερχόμενοι ποτὲ μὲν παρὰ τῷ Παριάρχη, ποτὲ δὲ παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι, διότι ἠπόρουν πῶς νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοσούτῳ δυσκόλου θέσεως, καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν τινὲς μόνον, εἴτα δὲ πολλοὶ τούτων, ἤρχισαν νὰ μικροψυχῶσι καὶ νὰ ὑποχωρῶσιν, ἐξ οὗ ἀνεφύησαν ἐσωτερικαὶ διαφωνίαι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀδιακόπως ἐμέμφοντο αὐτοὺς διὰ τὴν βραδύτητα. Ἀλλ' ἔν καὶ ἔλαβον παρὰ τοῦ Παλαιολόγου, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν Ἐπισκόπων, τὸ δικαίωμα τοῦ προτείνειν ζητήματα πρὸς τοὺς Ὀρθοδόξους, ἀντὶ τοῦ ἀποκρίνεσθαι εἰς αὐτά, καθὼς ἐγένετο ἐν Φερράρᾳ, καὶ ὁμῶς, ἐν ᾧ ἐξηκολούθουν αἱ συνοδικαὶ συσκέψεις περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὁ Ἐφέσου Μάρκος δὲν ἀφῆκεν αὐτοὺς νὰ θριαμβεύωσιν. Τὰ ἐπιχειρήματα αὐτοῦ ἦσαν τοσούτῳ ἀκλόνητα καὶ σαφῆ, ὥστε οἱ Ῥωμαῖοι τὸ πλεῖστον ἀπέφευγον τὰς ἀμέσους ἀπαντήσεις, καὶ προσέτρεχον ποτὲ μὲν εἰς μεμφιμοιρίας ὅτι δῆθεν δὲν διετηρεῖτο ἡ τάξις ἐν ταῖς συζητήσεσι, ποτὲ δὲ εἰς μαρτυρίας τινὰς ἐξ ὑπόπτων βιβλίων, καὶ ἠγωνίζοντο νὰ ὑπερισχύσωσι διὰ διαλεκτικῶν περιστροφῶν καὶ τεχνασμάτων. Ἐπὶ τῆς εἰκοστῆς

τρίτης συνελεύσεως ὁ Ἐφέσου Μάρκος ἠναγκάσθη νὰ εἴπῃ εἰς ἓνα τῶν ἐαυτοῦ ἀντιπάλων. « Ἀλλὰ γινώσκει ἡ σὴ τιμιότης ὅτι, δύο ἢ τρία ῥητὰ προβαλομένων ὑμῶν, κατηναλώθησαν περὶ αὐτὰ πᾶσαι αἱ προλαβοῦνται συνελεύσεις. » Εἰς ταῦτα δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ, ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, προσέθηκε καὶ τὰ ἐξῆς· « ὁ σκοπὸς ὁ ὑμέτερος ἦν, ὅτι πάντοτε ὑμεῖς λέγετε, ἡμεῖς δὲ καιρὸν οὐχ εὐρίσκομεν. » (βιβλ. Η', κεφ. Α'. Concil. T. 32. pag. 365.)

Ἐκ τῶν ἐλέγχων δὲ τούτων λαβὼν μερίζονα ἐλευθερίαν ἔνχ ἐξακολουθῇ τὰ ἐαυτοῦ ἐπιχειρήματα, ὁ Ἐφέσου Μάρκος, ἐφείλκυσε πρὸς τοῖς ἄλλοις τὴν προσοχὴν τῆς Συνόδου ἐπὶ τῆς συντάξεως τοῦ ἐν Νικαίᾳ καὶ Βασιλευούσῃ συμβόλου τῆς πίστεως, καὶ ἀναγνοὺς τοὺς λόγους· « Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ Κύριον τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον » Λέγει· « Ἐνταῦθα τὸν σκοπὸν τῶν ἁγίων τούτων (Πατέρων) θεωρητέον ἐστίν, ὅτι τὸ προκείμενον ἀνάπτυξις ἐστὶ τῆς Θεολογίας ἐκείνης· καὶ τὸν τρόπον τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν ἐνώσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἡ Σύνοδος ἐκείνη σαφῶς ἐβουλήθη παραστῆσαι, καὶ βλέπετε, ὅτι διαφόρως ἀποδίδωσι καὶ αὕτη τὴν πρὸς Πατέρα καὶ Υἱὸν οἰκειότητα τοῦ Πνεύματος· μονονυχὶ γὰρ καὶ αὕτη φησὶν· ὅτι συντέτακται τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ὑπὸ τῶν Πατέρων ἐκείνων, ὡς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, Πατρὶ δὲ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τουτέστιν, ὁμότιμόν τε καὶ ὁμοούσιον. Εἰ δὲ καὶ ἐξ ἀμφοῖν Αὐτὸ ἐκπορευόμενον ἦδει, (ἡ Σύνοδος), τίνας ἔνεκεν μεμνημένη καὶ ἀμφοτέρων, οὐ πρότερον μὲν εἶπεν, ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον, ὕστερον δὲ ἐπήγαγε, σὺν αὐτοῖς συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον; Τοῦτο γὰρ ἀκόλουθον ἦν, εἴγε τὴν τοιαύτην εἶχε δόξαν ἡ Σύνοδος. — Ἐπειδὴ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ παρέλιπον οἱ Πατέρες τὴν δι' Υἱοῦ μνήμην, ὅτε τὴν αἰτίαν ἀποδοῦναι τοῦ πράγματος

ἤθελον, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ ταύτην ἐπήγαγον, ὅτε τὸ ὁμότιμον καὶ τὸ ὁμοούσιον ἤθελον παραστῆσαι· οὐκ ἄρα ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορευόμενον ἤδεσαν· οὐ γὰρ ἂν τοῦτο παρέλιπον, καὶ ταῦτα ποιοῦντες ἀνάπτωξιν τοῦ δόγματος. Ὅτι δὲ ἡ ἀνάπτωξις αὕτη τελειοτάτη ἐστὶ, καὶ οὐχ ἡμιτελής, ὡς ἂν ὑμεῖς εἴποιτε, οὐδὲ τῶν αἰτίων θάτερον σιωπήσασα, δῆλον ἐξ ὧν οὐδεμία μετ' αὐτὴν Σύνοδος τῆς αὐτῆς ἀναπτύξεως ἐτέραν ἀνάπτωξιν ἐποίησατο, οὐδὲ προσέθηκεν, ὅτι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορεύεται· μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ἀπειρῆσαν καὶ διεκώλυσαν ἅπασαι διὰ τῶν οἰκείων ὁρῶν, ὡς περ προφητικῶς προγινώσκουσαι τὸ παρ' ὑμῖν γενησόμενον.» (Concil. Florent. Sess. XXIII)

Ὅτε δὲ ὁ Μάρκος ἐτελείωσε τὸν λόγον τὸν περιέχοντα τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην ἐρμηνείαν τοῦ συμβόλου καὶ πολλὰς μαρτυρίας τῶν Πατέρων, ὑπὲρ τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος, τότε ὁ Καρδινάλιος Ἰουλιανὸς, ἀντὶ νὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀλήθειαν τῶν ἐπιχειρημάτων, ἢ νὰ ἀποδείξῃ τοῦναντίον, ἔδωκε μόνον τὴν ἀκόλουθον ἀπάντησιν πρὸς τὸν Μάρκον. «Δίκαιόν ἐστιν, ἐπεὶ εἶπες ὅσα ἔχρηζες, ἵνα ἀπολογηθῇς καὶ εἰς τὰ τελευταῖα τοῦ Ἰωάννου τοῦ Προβιντζιαλίου.» ἔστρεψε δηλαδὴ οὗτος ἐκ νέου τὴν φιλονεικίαν πρὸς μίαν τῶν ὀλίγων ἐκείνων φράσεων, δι' ἧς, ὡς παρεπονείτο ὁ Μάρκος, ἐδαπανήθησαν πᾶσαι αἱ συνειδήσεις.

Πρὸς τὸ τέλος τῆς τελευταίας ταύτης συνεδριάσεως ὁ Προβιντζιάλιος Ἰωάννης ἐδήλωσεν ὅτι «Ἡμεῖς οἱ τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας ὁπαδοὶ μίαν ἔγνωμεν τὸν Πατέρα αἰτίαν Υἱοῦ τε καὶ Πνεύματος· — διὸ καὶ οὐδὲ δοξάζει (ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία) δύο ἀρχάς, οὐδὲ δύο αἰτίας, ἀλλὰ μίαν ἀρχὴν καὶ μίαν αἰτίαν· τοὺς δὲ λέγοντας (καὶ φρονούντας τάναντία τουτέστι) δύο ἀρχάς, ἢ δύο αἰτίας, ἀναθεματίζομεν.» (Conciliorum. T. 32. pag. 381.)

Ταῦτα τοῦ Λατίνου εἰπόντος, ἐλύθη ἡ Σύνοδος, τῶν Ἑλλήνων

ἀρκεσθέντων ὅσον ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς πίστεως. Ἐξήλθομεν γὰρ (οἱ ὁρθόδοξοι) τῆς συνάξεως, καὶ ἦν ἐν ἡμῖν μεγάλη χαρὰ ὅτι οἱ Λατῖνοι μίαν ἴσασιν αἰτίαν Ἰησοῦ καὶ Πνεύματος τὸν Πατέρα, καὶ οὐ λέγουσι δύο αἷτια. Τούτων γενομένων σύναξις γέγονε τῶν ἡμετέρων Μητροπολιτῶν ἐν τῷ καλλίῳ τοῦ Πατριάρχου, παρόντος καὶ τοῦ Βασιλέως· ἐδημηγόρησεν οὖν ὁ Βασιλεὺς καὶ ὥρισε πρὸς τοὺς Μητροπολίτας· «Ἡμεῖς, Πατέρες ἅγιοι, ἤλθομεν ὁπωσδήποτε ἐν τῇ Φραγκίᾳ μνήσθητε τοίνυν τοῦ ἡμετέρου οἴκου, ὅπως κινδυνεύει ἐν μέσῳ τῶν ἀσεβῶν· καὶ ἐὰν συμβῇ τι, οἴμοι, πόσον τὸ δεινὸν ἔχω, ὅτι ὁ διωγμὸς μέλει γενέσθαι πολλῶν χείρων τοῦ ἐπὶ Διοκλητιανοῦ — διὸ καὶ ὀφείλομεν καταλείψαι τὰς διαλέξεις καὶ τὰς φιλονεικίας καὶ εὑρεῖν τι μέσον, καὶ χωρῆσαι εἰς αὐτό· τὸ δὲ μέσον ἐν ὑμῖν· ἐν μόνον λέγω ὑμῖν, ὅτι ὁ διαλεγόμενος φρά' Ἰωάννης (ὁ Προβιντζιάλιος) ὡμολόγησε παρρησίᾳ ἐν τῇ Συνόδῳ, ὅτι ὁμολογοῦσιν οἱ Λατῖνοι μίαν αἰτίαν τὸν Πατέρα Ἰησοῦ τε καὶ Πνεύματος, καὶ ἀναθεματίζουσι τοὺς δύο ἀρχὰς ἢ δύο αἰτίας ποιούντας ἐν τῇ ὁμοουσίᾳ Τριάδι, ἐξ οὐπερ ἐζήτησα ἐγγράφως δοθῆναι μοι τὴν ὁμολογίαν ταύτην, καὶ ἔστειλάν μοι αὐτήν· ἢ ἀναγνόντες σκέψασθε περὶ ἐνώσεως βουλὴν.» (pag. 383.)

Δὲν δυνάμεθα ἄράγε νὰ σημειώσωμεν ἐνταῦθα καὶ ὅσα λέγει χειρόγραφόν τι τοῦ Βατικάνου περὶ τοῦ ἀμφιβρόπου τῆς γνώμης τοῦ Πάπα καὶ τῶν πράξεων τοῦ μεγάλου Μαχίστρου τῆς Ῥόδου; Ἄν καὶ τὰ ἐν αὐτῷ περιγραφόμενα παλαιὰ γεγονότα δὲν εὑρίσκωνται ἐν πᾶσι σύμφωνα, ὑπάρχει ὅμως ἐνταῦθα καταπεύθουσά τις ὁμοιότης πρὸς τὰς περιστάσεις, καὶ μάλιστα διότι αὐτὸς ὁ Αὐτοκράτωρ ἐν τῷ καιμένῳ, ὅπερ ἀναφέρουσιν οἱ Ρωμαῖοι, προκναγγέλλει διωγμοὺς ὁμοίους τοῖς ἐπὶ Διοκλητιανοῦ γενομένοις.

Οὕτω δὲ ἔμαλλε νὰ τελειώσῃ ἡ ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδος· συνέταξαν δηλονότι γράμμα τῆς ἐνώσεως, ἀρχόμενον διὰ τῶν λόγων «Θεὸς ὁ Πατὴρ ἐστὶν ἡ μοναδικὴ αἰτία τὸ δὲ Ἅγιον

Πνεῦμα ἔχει τὴν αἰτίαν ἐκ τοῦ Πατρὸς·» τὴν δ' ἐπιούσαν ὥρισαν νὰ τεθῶσιν ἐν αὐτῷ αἱ ὑπογραφαί. Ἀλλ' ὁ σαταναῖς ἐνέπνευσε κακὸν ζῆλον τῷ Ἰπάτῳ τῆς μεγάλης Ῥόδου καὶ πλουσίῳ Μαγίστρῳ, ἔχοντι μεθ' ἐκυτοῦ στρατὸν ἐκ 2,000 ἀνδρῶν. Οὗτος ὁ τῆς Ῥόδου Μάγιστρος ἀπῆλθε τὴν νύκτα πρὸς τὸν Πάπαν Εὐγένειον καὶ ἠρώτησεν αὐτόν· «τίνος ἕνεκα ὑπεχώρησεν εἰς ἐκεῖνον τὸν ἑκπαλαί ἐπίμονον καὶ ὑπερήφανον Ἕλληνικὸν λαόν;» Ὁ Εὐγένειος ἀπήντησε τῷ Μαγίστρῳ, ὅτι ὑπεχώρησεν οὐχὶ εἰς τὸν λαόν, ἀλλὰ εἰς τὰ ἐκ τῶν κειμένων ἐπιχειρήματα πρὸς κοινὴν ἡσυχίαν. Ὁ Μάγιστρος ὑπέμνησε τῷ Εὐγενεῖῳ τοὺς προκατόχους αὐτοῦ Πάπας, οἵτινες διέῤῥηξαν διὰ παντὸς «πᾶσαν κοινωνίαν μετὰ τοῦ λαοῦ τῆς Συρίας καὶ τῶν ὑπεροπτῶν Ἑλλήνων.» Ἠλεγχεν ἔτι τὸν Πάπαν καὶ ὡς καταπατοῦντα τὰς ὑπαρχούσας διατάξεις καὶ σβεννύοντα διὰ τούτου τὴν δόξαν τῶν Δυτικῶν λαῶν. Πολλοὶ δὲ Καρδινάλιοι καὶ Ἐπίσκοποι, προσκληθέντες παρὰ τοῦ Μαγίστρου, ἐδοήθησαν αὐτῷ εἰς τὰς παραινήσεις. Ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Εὐγένειος δὲν ἀπεφάσιζεν ἔτι νὰ ἀθετήσῃ τὸν δοθέντα λόγον, ὁ Μάγιστρος ἠπεῖλει ὅτι θέλει μεταχειρισθῇ τὴν βίαν κατ' αὐτοῦ τοῦ Καίσαρος Παλαιολόγου, ἐὰν ὁ Πάπας δὲν ἀθετήσῃ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ. Οἱ Καρδινάλιοι ἀνεχάρισαν τὴν ὁρμὴν τοῦ Μαγίστρου, εἰπόντες αὐτῷ, ὅτι εἶναι δυνατόν τὸν μὲν Καίσαρα νὰ κλίνωσι διὰ τῶν ὑποσχέσεων, τὸν δὲ Πατριάρχην διὰ χρημάτων, ἐπειδὴ, «ὁ Ἕλλην διὰ τὸ χρυσίον ἐκβάλλει καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ» καὶ ὅτι μόνον μετὰ τοῦ Ἐφῆσου Μάρκου ἔσεται δύσκολον ὁ συμβιβασμὸς, ἀλλὰ κατ' αὐτοῦ εὐρεθήσονται μυστικὰ μέσα· ὁ δὲ Πάπας Εὐγένειος ἔδωκεν ἐπὶ τέλους, οἶοναί παρὰ τὴν ἑαυτοῦ θέλησιν, τὴν ἄδειαν τῷ τῆς Ῥόδου Μαγίστρῳ καὶ τοῖς Καρδινάλιοις ἵνα διαῤῥήξωσι τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον.

Τὴν αὐτὴν δὲ νύκτα ἔπεμψεν νὰ εἰπῶσι πρὸς πάντας τοὺς Καρδινάλιους καὶ Ἐπισκόπους αὐτῶν ἀνὰ μὴ πορευθῶσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλὰ νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Πάπα,

ἵνα τελειώσωσι τὴν ἔνωσιν.» Ἐφθασεν ἡ πρώτη, καὶ οἱ Ἀνατολικοὶ μετὰ χαρᾶς τρέχουσιν εἰς τὸ Καθολικόν, τουτέστι τὸν τῆς Μητροπόλεως ναόν, μηδὲν περὶ τοῦ γενομένου νυκτερινοῦ συμβουλίου γινώσκοντες, καὶ περιμένουσιν ἐκεῖ μέχρις ἑσπέρας· ἔμαθον δὲ βραδέως τοὺς σκοποὺς τῶν Ῥωμαίων, ἀλλὰ δὲν ἤθελον νὰ πιστεύσωσιν· ἔπεμψαν ἵνα ἐρωτήσωσι περὶ τούτου τὸν ῥήτορα Ἰάνον, ἀλλ' ἡ ἀπάντησις ἐκείνου ἔπεισεν αὐτοὺς ὅτι ἠπατήθησαν. Ἀμέσως ἔπειτα ἔδραμον οὗτοι πρὸς τὸν Καίσαρα, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ εὐρίσκοντο ἤδη ὁ Καρδινάλιος Ἰουλιανὸς καὶ δύο Ἐπίσκοποι, οἵτινες ἀπεστάλησαν παρὰ τοῦ Πάπα μετὰ δώρων καὶ ὑποσχέσεων. Τότε ἀπελπισθέντες τοῦ νὰ εὕρωσι βοήθειαν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ἤρχισαν νὰ διασκορπίζωνται θρηνοῦντες καὶ ὀδυρόμενοι.» (Ἐφημ. τοῦ Ἰπουργ. τῆς Παιδ. 1841. βιβλ. Α'.)

Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἔπεμψαν πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους μαρτυρίας τινὰς ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν γνώμης ἐκ τῶν Δυτικῶν πατέρων, ὁ Αὐτοκράτωρ ἐζήτησε νὰ μάθῃ περὶ τούτων καὶ τὴν γνώμην τῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν. Τότε ὁ Ἐφέσου Μάρκος εἶπεν· «Ἐγὼ οὐκ οἶδα εἰ τῶν παρ' ἐκείνοις (τοῖς Δυτικοῖς) δηλωθέντων ἁγίων εἰσὶ τὰ προσκομισθέντα ῥητά· εἰ οὖν ἀπολογήσομαι, ἐρῶ αὐτὰ νόθα.» καὶ εὐθὺς εἶπον αὐτῷ τινές, ὅτι εἰ εἴποις αὐτὰ νόθα, ὑβρίσεις τοὺς ἁγίους καὶ ἐγερεῖς διχόνοιαν καὶ διαμάχην μεταξὺ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ τῶν Δυτικῶν ἁγίων, καὶ γενήσεται σκάνδαλον μέγα· ὁ δὲ εἶπεν· «οὐχ ὑβρίσω τοὺς Ἁγίους. Ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἔχομεν ἡμεῖς τοὺς λόγους, ἐν οἷς εὐρίσκονται πάντα τὰ ῥητά, οὐδὲ ἡμῖν εἰσὶ γνώρισμα, οὐδὲ γὰρ ἠκούσαμεν αὐτὰ μέχρι τοῦ νῦν, τὰ μὲν ῥητὰ παραγράφωμαι ὡς ἀμφιβάλλων, ἐπεὶ οὐκ ἤδειν αὐτά· τοῖς δὲ ἁγίοις τὸ ὀφειλόμενον σέβας. Δύναμαι δὲ ἀποδοῦναι λόγους, δι' ὧν κατασκευάσω καὶ ἀποδείξω, ὡς οὐ συνάδουσι ταῦτα τὰ ῥητὰ τῇ δόξῃ, ἣν εἶχε πᾶσα ἡ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία, ἠνωμένη τότε τυγχάνουσα· ὄντων καὶ τῶν νῦν ἀκουσθέντων ἡμῖν ῥητῶν, εἶπερ ἦσαν καὶ τότε.»

Ἐπὶ τέλους ὁ Μάρκος συνεφώνησε μετὰ τῶν λοιπῶν, νὰ προτείνωσι τοῖς Ῥωμαίοις ὡς βᾶσιν καὶ θεμέλιον τοῦ συνδέσμου τὴν ἐπιστολὴν Μαξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ, ἥς πρῶτοι αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐμνήσθησαν. Ὁ ἅγιος Μάξιμος εἶπε ταῦτα «Καὶ εἰς μὲν τὸ πρῶτον συμφώνους παρήγαγον χρήσεις Ῥωμαίων πατέρων, ἔτι γε μὴν καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς πονηθείσης αὐτῷ ἱερᾶς πραγματείας εἰς τὸν Εὐαγγελιστὴν ἅγιον Ἰωάννην, ἐξ ὧν οὐκ αἰτίαν τὸν Υἱὸν ποιοῦντες τοῦ Πνεύματος σφᾶς αὐτοὺς ἀπέδειξαν· μίαν γὰρ ἴσασιν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος τὸν Πατέρα αἰτίαν, τοῦ μὲν κατὰ γέννησιν τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν. Ἀλλ' ἵνα (τὸ Πνεῦμα) καὶ δι' αὐτοῦ (τοῦ Υἱοῦ) προιέναι δηλώσωσι, καὶ ταύτῃ τὸ συναφὲς τῆς οὐσίας καὶ ἀπκράλλακτον παραστήσωσι.» (Συροπ. βιβλ. Η', κεφ. 6'. Τ. 32. pag. 384.)

Ἀλλ' οἱ Ῥωμαῖοι δὲν συνεφώνησαν εἰς τοιαύτην πρότασιν, καὶ ἵνα ἐπανορθώσωσι τὴν ἑαυτῶν ἥτταν, ἐζήτησαν νέας συνδριάσεις· ὁ δ' Αὐτοκράτωρ θέλων μόνον νὰ εὕρῃ τὰ πρὸς εἰρήνην μέσα, ἵνα ἀποσυρθῇ εἰς Βασιλεύουσαν, (διότι καὶ πάλιν ἤδη ἔπεμψαν ἐκεῖθεν πρὸς αὐτὸν ζητοῦντες βοήθειαν, αὐτὸς δὲ εἰς μάτην ἐζήτηι αὐτὴν παρὰ τοῦ Πάπα), ἀπηγόρευσε τῷ Ἡρακλείᾳ Ἀντωνίῳ καὶ τῷ Ἐφέσου Μάρκῳ νὰ ἔλθωσιν εἰς τὴν συνέλευσιν, ἐπειδὴ ἐγίνωσκεν ὅτι ὁ Μάρκος οὐδαμῶς πείθεται ἵνα ὑποχωρήσῃ· διὸ καὶ συνεσκέπτετο ἔκτοτε μυστικῶς καθ' ἑκάστην μετὰ τοῦ Πρωτοσυγκέλλου Γρηγορίου, τοῦ γενομένου μετὰ ταῦτα Πατριάρχου, καὶ δύο προδοτῶν τῆς Ὁρθοδοξίας, τῶν Μητροπολιτῶν Νικαίας καὶ Ῥωσσίας, ἀπομακρύνας ἀφ' ἑαυτοῦ πάντας τοὺς λοιπούς. Οὗτοι λοιπὸν συνεφώνησαν πρὸς ἀλλήλους ἵνα ἐνεργῶσι διὰ παντὸς τρόπου πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς ἐνώσεως, καὶ τοῦτο ἦτο ἡ αἰτία τῶν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ Μάρκου καὶ Ἀντωνίου ἀκαταπαύστων διχονοιῶν. Ὁ δὲ Πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος, κατατρυχόμενος ὑπὸ τῆς γενικῆς ἐνδείας, ἥτις προήρχετο διότι ὁ Πάπας ἡρνεῖτο τὴν πληρωμὴν τῆς συμφωνηθείσης διατηρήσεως αὐτῶν, ἠρέθιζεν ἐπὶ τούτῳ τὰ

πνεύματα τῶν ὑπηρετῶν καὶ στρατιωτῶν τοῦ Αὐτοκράτορος, παρὰπέμπων αὐτοὺς διὰ τὸν μισθὸν πρὸς τὸν Ἐφέσου Μάρκον, ὡς ὄντα τὸ μόνον κώλυμα τῆς κοινῆς ἡσυχίας. (pag. 385. βιβλ. Η', κεφ. δ', ἐ, ζ', ἡ.)

Ὅτε ὁμως, ἐπὶ τῶν δύο τελευταίων συνεδριάσεων, ὁ προ-βιγκιάλος Ἰωάννης προπετῶς προσεκάλει εἰς συζήτησιν τὸν ἀπόντα Μάρκον, ὥσαντι νικηθέντα, καὶ ἐξετείνετο εἰς ἀδολεσ-χίας, ὁ Αὐτοκράτωρ, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ Ῥωσσίας Μητροπο-λίτης Ἰσίδωρος, ἀπεκρίθησαν αὐτῷ τάδε· ὁ μὲν Βασιλεὺς εἶπεν· «Ἡμεῖς κατὰ τὸ παρὸν οὐδὲν βουλόμεθα εἰπεῖν, διὰ τοῦτο οὐδ' ὁ Ἐφέσου ἦλθε μεθ' ἡμῶν· οὐδὲ ἤλθομεν διαλεχθῆναι σήμερον ἡμεῖς, ἀλλὰ διὰ τὸ θέλημα ὑμῶν ἤλθομεν καὶ διὰ τὴν συμφωνίαν, ἣν ἔχομεν πρὸς ἀλλήλους, ὥπως μὴ ἀμελῶνται αἱ συνελεύσεις· ἤλθομεν οὖν. Καὶ εἴτι θέλετε, λέγετε, ἡμεῖς οὐδε-μίαν ἀπολογίαν θέλομεν ποιῆσειν ὑμῖν.» Ὁ δὲ Ῥωσσίας· «ὁ τρέχων μόνος, καὶ ἀγωνιζόμενος μόνος ἐν τῷ σταδίῳ, δοκεῖ νικητῆς· καὶ ὁ λέγων μόνος, μηδενὸς ἀποκρινομένου, δοκεῖ λέ-γειν ἀνικῆτως.» (Concil. T. 32. pag. 386, 390.)

Μετὰ ταῦτα ἔπαυσαν πλέον αἱ συνοδικαὶ συνεδριάσεις, ἀλλ' οἱ ὀρθόδοξοι συνήρχοντο πολλάκις εἰς τὰ τοῦ Πατριάρχου κελ-λία, καὶ ὅταν ὁ Ἰσίδωρος συνεβούλευε λέγων, ὅτι συμφέρει κάλλιον νὰ ἐνωθῶσιν, ἢ νὰ διαχωρισθῶσι, πρὶν ἢ τελειωθῇ ἡ ὑπόθεσις, ἐπειδὴ τότε στερηθήσονται καὶ τῶν πρὸς ἐλευθέραν ὁδοιπορίαν μέσων, ὁ Μητροπολίτης Μονεμβασίας, (Δοσίθεος), ἐπέχων σὺν τῷ Μάρκῳ τὸν τόπον τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύ-μων, ἀνέκραξε «Καὶ τί βούλεσθε; διὰ τὸ ἀπελθεῖν ἡμᾶς ἐν τῇ πατρίδι μετὰ τῶν ἐξόδων τοῦ Πάπα, θέλετε ἵνα προδώσω-μεν τὸ δόγμα ἡμῶν; Ἐγὼ βούλομαι ἀποθανεῖν, ἢ Λατινίσαι ποτέ.» (pag. 394.)

Μετὰ πολλὰς συσκέψεις καὶ συμβούλια, ἐν οἷς ὁ Νικαίας Μητροπολίτης κατεγίνετο νὰ πείσῃ, ὅτι οἱ Ἀνατολικοὶ πατέ-ρες, ἐπίσης καθὼς καὶ οἱ Δυτικοὶ, ὁμολογοῦσι τὴν ἐκπόρευσιν

τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, λέγων ὅτι «οἱ Λυτικοὶ καὶ Ἀνατολικοὶ ἅγιοι οὐ διαφωνοῦσιν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα ἐλάλησεν ἐν πᾶσι τοῖς ἁγίοις· καὶ εἰ θέλετε συγκρουσάσθωσαν τὰ συγγράμματα αὐτῶν πρὸς ἄλληλα, καὶ οὕτως εὐρεθήσονται ὁμογνώμονες οἱ ἅγιοι.» ὁ δ' Ἐφέσου ἀπεδείκνυε τὴν νόθευσιν τῶν βιβλίων ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, καὶ τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τῶν πατέρων, λέγων· «καὶ τίς οἶδεν, εἰ ἐφθάρησαν αἱ βίβλοι παρ' αὐτῶν;» ὁ δὲ Πάπας διὰ τῶν ἀπεσταλμένων αὐτοῦ ἀπῆτει, ἐναντίον τῶν πρώην οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ἐθίμων, ἵνα οἱ ὀρθόδοξοι καὶ οἱ Ῥωμαῖοι, ἀπὸ γυμνασίου παρὰ δόξον ὄρκον ἐπὶ τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἀποφανθῶσιν εἴτα τίνος γνώμην δημολογοῦσιν ὡς ἀληθεστέραν. — Ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσι τὴν ἐξῆς ἀπάντησιν πρὸς τὸν Πάπαν. — «Ἡμεῖς ὅσα ὥριςας, κατελάβομεν ὅτι εἰσὶν ἕν, καὶ τὰ τέσσαρα κεφάλαια πρὸς ἕν βλέπουσι τὸ διαλέγεσθαι. — Λοιπὸν ἐπειδὴ τὰ τέσσαρα κεφάλαια εἰς ἕν περιελείνεται, τὸ διαλέγεσθαι καὶ κρίνεσθαι, ἡμεῖς ἀπολογούμεθα μηδὲν κρῖναι καὶ κρίνεσθαι, οὐ γὰρ κερδανοῦμέν τι ἀπὸ ταύτης τῆς κρίσεως. Ἐπειδὴ ἡμεῖς ἔχομεν τὸ ἅγιον Σύμβολον ἀπὸ τῶν ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν ἐπτὰ Συνόδων, καὶ οὕτε προστίθεμεν, οὕτε ἀφαιροῦμεν, ἀλλ' ἀρκοῦμεθα ἐπὶ τῇ διαγνώσει τῶν Πατέρων ἡμῶν τῶν πρὸ ἡμῶν. Ὑμεῖς δὲ καὶ ὅσον προστεθήκατε ἐν τῷ ἱερῷ Συμβόλῳ ἐδείξατε ἁγίους λέγοντας τοῦτο, καὶ ἔχετε ἀπαρσάλευτα· καὶ λοιπὸν οὕτε ἡμεῖς μέλλομεν δέξασθαι ἀπλῶς τὸ προστεθὲν, οὕτε ὑμεῖς μέλλετε ἐξελάσκει αὐτὸ ἀπὸ τοῦ Συμβόλου· ἵνα τί αἱ φιλονεικίαι καὶ αἱ διαλέξεις, καὶ αἱ παρραστάσεις, καὶ οἱ ὄρκοι καὶ αἱ μαρτυρίαι; ἀλλὰ σκεψάσθω ἡ σὴ Μκακρίότης, καὶ ἐάν ἐστί τις ἄλλος τρόπος· ἐνώστεως ἐνωθήσόμεθα· εἰ δ' οὐ, ἀπελευσόμεθα μετὰ φιλίας εἰς τὰ ἴδια.» Ἀλλ' ὁ Πάπας δὲν ἔδωκεν ὀριστικὴν ἀπάντησιν, ὑπέσχετο δὲ μόνον νὰ πέμψῃ τοὺς Καρδιναλίους ἵνα συσχεφῶσι μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος. (pag. 399.)

Καὶ πάλιν ἤρξαντο αἱ ἰδιαίτεραι συναθροίσεις μεταξύ ὀρθο-
δόξων καὶ Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ αὗται οὐδὲν πρήγαγον, καθὼς
καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι συσκέψεις, αἱ ἐκτεθειμέναι ἐπὶ τοῦ χάρτου.
Συναντηθέντων δὲ προσωπικῶς τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Αὐτοκράτο-
ρος, ὁ Πάπας ἤλεγξεν αὐτὸν ὡς συγχωροῦντα τοῖς Ἑλλήσι νὰ
μὴ ἐξηγῶνται διὰ μακρῶν ἐπὶ τῶν λόγων τῶν Ἀγίων Πατέρων,
περὶ τοῦ δόγματος τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· ὁ
δ' Αὐτοκράτωρ ἀπεκρίθη αὐτῷ. «Ἐγὼ οὐκ εἰμὶ αὐθέντης τῆς
Συνόδου, οὐδὲ τυρανικῶς θέλω ἐνωθῆναι ἡμᾶς, καὶ οὐδὲ βού-
λομαι ποιῆσαι τὴν σύνοδόν μου εἰπεῖν τι ἐναντίον τῆς θελήσεως
καὶ τῆς σύνειδήσεως αὐτῆς· λοιπὸν οὐ δύναμαι βοηθῆσαι εἰς τὰ
ρήματα ἃ εἶπεν ἡ ἀγιωσύνη σου.» Ἐπειτα δὲ, ὅτε πάλιν ὁ Πά-
πας παρεπονεῖτο πρὸς τοὺς παρὰ τοῦ Αὐτοκράτορος ἀπεσταλ-
μένους, περὶ τῆς βραδύτητος καὶ τῆς ἀπραξίας τῶν Ἑλλήνων,
ὁ Μητροπολίτης Ἰσιδωρος ἀπεκρίθη· «Ἀλλὰ τὰ μεγάλα πράγ-
ματα μεγάλας ἔχουσι καὶ τὰς πλημμελείας· ἡμεῖς γὰρ εἰ καὶ
μακρὸν χρόνον ἔχομεν, καθὼς ὀρίζεις, ἀλλ' οὐδέποτε εἰρηνεύο-
μεν, ζητοῦντες τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν — ἐπεὶ ἀφ' οὗτο
ἤρξατο τὸ Θεῖον ἔργον τοῦτο, τέσσαρα ἔτη εἰσὶ, καὶ γίνεται
τοῦτο μετὰ σπουδῆς· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα, καθὼς ἀνεφέρομεν,
πλημμελείας δέονται καὶ σκέψεων οὐ μικρῶν.» Ἐπανελθόντες
δὲ εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, οἱ Μητροπολίται Ῥωσσίας, Νικαίας,
Λακεδαιμονίας καὶ ὁ Μιτυλήνης, ἠνάγκαζον πολὺ τοῦτον πρὸς
ἔνωσιν, ὀριστικῶς εἰπόντες αὐτῷ σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦτο
«ὅτι ἐὰν ἡ βασιλεία σου οὐ θέλει ἐνωθῆναι, ἡμεῖς ἐνούμεθα.»
Ὁ λόγος οὗτος κατετάραξε τὸν Αὐτοκράτορα, ὅστις καὶ πάλιν
συνεκάλεσε τοὺς ἑαυτοῦ Ἐπισκόπους, οἷς ὁ Νικαίας κανεγίνετο
νὰ ἀποδείξῃ διὰ τῶν συγγραφῶν τοῦ ἀποστάτου Πατριάρχου
Βέλκου τὴν ἀλήθειαν τῶν Λατινικῶν γνωμῶν, καὶ ὅτι αἱ λέξεις
«ἐκ καὶ διὰ» εἰσὶ συνώνυμοι· ἀλλ' ὁ Ἐφέσου Μάρκος διὰ τῶν
λόγων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Νύσσης ἀπέδειξε τὴν ἀληθῆ ἔν-
νοιαν τῶν προθέσεων τούτων. (pag. 473, 481, 484, 485.
Συροπ. βιβλ. Η', κεφ. ιγ', ιε', ις'.)

ἤρρισθη τέλος ὅπως συνταχθῇ Λίβελλος ὁμολογίας, δυνάμενος νὰ γείνη παρδεκτὸς ὑπὸ τε τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Ἑλλήνων, διότι ἐν αὐτῷ ἔκκεστον τῶν μερῶν ἐτήρει τὴν ἐκυτοῦ γνώμην, μὴ ἀπορρίπτων καὶ τὴν τοῦ ἐναντίου. Ἀλλ' ἡ ἀνάγνωσις τῆς παραδόξου ταύτης ὁμολογίας, ἐγένετο πρόξενος θορυβώδους φιλονεικίας καὶ διαιρέσεως, μεταξὺ τῶν ἀληθῶς ὀρθόδοξων καὶ τῶν Λατινιζόντων. Ἐκ τούτων, πλὴν τοῦ Μάρκου, ἠναιτιώθη ἰσχυρῶς καὶ ὁ Ἡρακλείας Ἀντώνιος, λέγων, ὅτι ὁ Αὐτοκράτωρ ἐμπαΐσσε πάσας αὐτῶν τὰς ἐλπίδας· ὁ δὲ Μομεμβασίας ὑπέμνησεν αὐτῷ πικρὸν παράδειγμα τοῦ πάππου αὐτοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παχλιολόγου, εἰπὼν· «Παρακκλῶ, Δέσποτά μου ἄγιε, πρόσσεχε ἵνα μὴ ποιήσῃς καὶ νῦν, ὥσπερ ἐποίησεν ὁ Βασιλεὺς ὁ Κύριος Μιχαὴλ ὁ . . . ὁ Λατινόφρων. Μετὰ πολλοὺς δὲ λόγους τῶν ἀγωνιζομένων ἵνα συστήσῃ τὴν ἐκθεσιν, εἶπεν ὁ Βασιλεὺς· «δότησάν γνώμας·» τότε οἱ μὲν ἀνέκραζον τὸ «στέργω,» οἱ δὲ τὸ «οὐ στέργω·» πρὸς αὐξήσιν δὲ τῶν ψήφων, ὁ Λακεδαιμονίας προέτεινε τῷ Αὐτοκράτορι νὰ δεχθῇ, ἐναντίον πάντων τῶν κανόνων, καὶ τὰς γνώμας τῶν κοσμικῶν γραμματέων, ἦσαν δὲ ἑξὶ οἱ μὴ στέρξαντες καὶ καὶ δ', μετὰ τῶν γραμματέων, οἱ στέρξαντες, κατὰ τὴν πλειονοψηφίαν δὲ ταύτην ἀπεφάσισαν νὰ πέμψωσι τὴν γενομένην ἤδη ὁμολογίαν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, οἵτινες, ἰδόντες αὐτὴν καὶ διασκεψάμενοι, εὗρον οὐ προσδεκτέαν διὸ ἐζήτησαν ἢ νὰ στέρξωσιν οἱ ὀρθόδοξοι τὴν παρ' ἐκείνων πεμφθεῖσαν, ἢ νὰ δώσωσιν ἐξηγήσεις ἐπὶ τῆς παρ' αὐτῶν συντεθείσης. Γράφοντες λοιπὸν πρὸς τοὺς Ἀνατολικούς, προέτειναν ἀπορίας ἑξ', ἵνα διὰ τούτου ἀναγκάσωσιν αὐτοὺς εἰς ἐντελῆ παραδοχὴν τῆς ἑαυτῶν γνώμης ἀκεραιότητος, ἄνευ τινὸς ἀντιλογίας ἢ προσφάσεως καὶ παραδρομῆς. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ, λαβὼν τὸ γράμμα τοῦτο τῶν Ῥωμαίων, ἐφοβήθη νὰ φανερώσῃ αὐτὸ εἰς τὴν Σύνοδον. (κεφ. ιζ', ιη.)

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τὰ καὶ ἐκάστην γινόμενα συμβούλιζ,

ποτὲ μὲν παρὰ τῷ Αὐτοκράτορι, ποτὲ δὲ παρὰ τῷ Πατριάρχῃ, ἐκ-
 λόνιζον ἀενάως τὰ πνεύματα καὶ τὰς καρδίας τῶν ὁμοδόξων, ἀ-
 κόντων καὶ διὰ τῆς βίας συρομένων πρὸς τὴν ἑνωσιν. Ὁ δὲ
 Νικαίας ἀνέφερε ψευδεῖς ἢ νενοθευμένας μαρτυρίας, ποτὲ μὲν
 ἐκ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ποτὲ δὲ ἐκ τοῦ Ἐπιφανείου, ἵνα
 διὰ τῶν Ἀνατολικῶν τούτων πτετέρων ἐφελεύσῃ τοὺς Ἀνα-
 τολικούς· ὁ δ' Αὐτοκράτωρ, ἐμψυχούμενος ἐκ μόνης τῆς
 ιδέας τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τὴν πατρίδα, ἐπελκνθάνετο παν-
 τὸς ἄλλου καὶ ἐφρόνει ὅτι ἡ συνείδησις αὐτοῦ ἔσται ἐν-
 τελῶς ἡσυχος, ἐὰν παραλάβῃ τὸ νέον δόγμα ἐκ προ-
 σώπου ἀπάσης τῆς Συνόδου, ἣν ἐνόμιζεν οἰκουμενικὴν· ὁ δ'
 ἀσθενὴς Πατριάρχης ἐμικροψύχει ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ θανάτου,
 ἀκούων τὰς φιλονεικίας τῶν Ἐπισκόπων, καὶ προσέχων ποτὲ
 μὲν εἰς τὰ θωπεύματα τοῦ Νικαίας καὶ τοῦ Ῥωσσίας, ποτὲ δὲ
 εἰς τὴν σταθερότητα τοῦ Ἡρακλείας καὶ τοῦ Ἐφέσου. Πολλοὶ
 προσήρχοντο πρὸς τὸν Μάρκον, παρκαλοῦντες καὶ ἱκετεύοντες
 αὐτὸν νὰ φανῇ συγκαταβατικὸς, οὗτος δὲ ἀπεκρίνετο «οὐ συγ-
 χωρεῖ συγκατάβασις εἰς τὰ περὶ τῆς πίστεως.» Ὅτε δὲ οἱ τὴν
 ἑνωσιν σπεύδοντες ἔλεγον αὐτῷ ὅτι ὀλίγη ὑπάρχει ἡ μεταξὺ
 τῶν δύο ὁμολογιῶν διαφορὰ, καὶ ὅτι «ὀλίγη τις συγκατάβα-
 σις ἐνόνει ἡμᾶς, εἰ θελήσεις καὶ αὐτὸς χρήσασθαι ταύτην,» ὁ
 Μάρκος πάλιν ἀπεκρίνετο. «Παρόμοιον ἐστὶ τοῦτο τῷ ῥηθέντι
 παρὰ τοῦ ἐπάρχου πρὸς τὸν Ἅγιον Θεόδωρον τὸν γραπτὸν ἢ
 τὸν Στουδίτην· εἶπε γὰρ αὐτῷ· ἔτι μίαν μόνην κοινωνήσατε
 (μετὰ τῶν αἰρετικῶν) καὶ ἕτερον οὐκ ἀπαιτοῦμεν, πορεύεσθε
 δὲ ὅποι φίλον ὑμῖν, καὶ ὁ ἅγιος ἔφη πρὸς αὐτὸν, «ὅμοιον τι
 λέγεις, ὥσπερ ἂν εἴτις ἀξιῶν ἕτερον λέγοι οὐδὲν αἰτοῦμαί σε,
 ἀλλ' ἢ τὴν σὴν ἄπχ' ἀποτεμεῖν κεφαλὴν, καὶ μετὰ ταῦτα πο-
 ρεύου ὅπου θέλεις, οὐ γὰρ ἐστὶ μικρὸν ἐν τοῖς τοιούτοις, καὶ τὸ
 δοκοῦν μικρόν.» (βιβλ. Θ', κεφ. δ', ε', ζ').

Ἐπὶ τέλους, ἰδὼν ὁ Αὐτοκράτωρ ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν Ἐπι-
 σκόπων ἤσταν ἤδη πρὸς τὸ μέρος αὐτοῦ, προέτεινεν αὐθις νὰ

ἀποφασισθῇ ἡ ὑπόθεσις διὰ ψήφων κατ' εἰσήγησιν τοῦ Νικαίας, στηρίζομένου δὴθεν ἐπὶ μαρτυριῶν τῶν Ἀνατολικῶν Πατριάρχων περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ. Ὁ Πατριάρχης δὲν ἐδέχετο νὰ φανερώσῃ πρῶτος τὴν γνώμην ἐκυτοῦ, οἱ ἄλλοι ὁμῶς ἐβίβασαν αὐτὸν ἵνα λαλήσῃ πρῶτος, ἀλλ' οὗτος ἐξερράσθη τοσούτῳ διφορουμένῳ, ὥστε οἱ πολλοὶ ἐξέλαβον τοῦς λόγους αὐτοῦ ὡς ἀπὸ ῥήψιν τοῦ Λατινικοῦ δόγματος, ὅπερ μετ' αὐτὸν ἀπεῖρψιν ἐπίσης δεκαεπτὰ Ἐπίσκοποι καὶ παρεδέχθησαν αὐτὸ μόνον δέκχ. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἤθελε μάλιστα νὰ συλλέξῃ καὶ τὰς ψήφους τῶν λαϊκῶν, ἀλλ' ὁ Πατριάρχης ἐκώλυεν αὐτὸν, καὶ ἡ συνεδρίασις διελύθη, (κεφ. ἡ.).

Τότε προσῆλθεν εἰς τὸν Πατριάρχην ὁ Μητροπολίτης Ἰσίδωρος, βεβαιῶν αὐτὸν διὰ θωπευτικῶν λόγων, ὅτι ἐάν οὗτος συνταχθῇ μετ' αὐτῶν, πάντες ἔσονται σύμφωνοι· ὁ ἀδύνατος Ἰωσήφ ἀπήντησε καὶ πάλιν διφορουμένῳ, λέγων ὅτι καὶ αὐτῷ φαίνεται δυσάρεστος ἡ αἰσχυρὰ διαιρέσις τῶν εὐχάριθμων ἀνατολικῶν, καὶ προσκαλέσας ὠνείδισε τινὰς τῶν Ἐπισκόπων, λέγων, διατί προδίδουσιν αὐτὸν, μὴ ὑποστηρίζοντες γνώμην, θεμελιωμένην ἐπὶ τῶν ἀρχαίων πατέρων; Οὗτοι δὲ ἀπήντησαν ὅτι πράττοντες οὕτως, ἐνόμιζον ὅτι εἰσὶν ὁμόφρονες αὐτῷ, ἐπειδὴ ἐκ τοῦ πνεύματος τῶν λόγων αὐτοῦ ἐνόουν ὅτι οὐδ' αὐτὸς παρὰδέχεται τὸ νέον δόγμα· ἀλλ' ὁ Πατριάρχης, παρὰ πᾶσιν προσδοκίαν, ἀπήντησεν, ὅτι ἔπρεπεν οὕτως νὰ προσέχωσι κάλλιον εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν λόγων αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἐπὶ τῆς ἀκολούθου συνεδριάσεως ἐξηγηθήσεται σαφέστερον. Ἐκ τούτου φαίνεται, ὅτι ὁ μικρόψυχος Ἰωσήφ, μὴ τολμῶν νὰ φανερώσῃ κατ' εὐθείαν τὴν ἐκυτοῦ γνώμην, περιέμενεν ἵνα οἱ Ἐπίσκοποι πρῶτοι φανερώσωσι τὰς ἐαυτῶν. Προσεκάλεσεν ἐπίσης καὶ τὸν Μάρκον, παρκαλῶν αὐτὸν, ἐν ὀνόματι πάντων τῶν Ἁγίων καὶ τῆς μνήμης τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ, ἵνα συμφωνήσῃ διὰ τὴν ἔνωσιν, ἀλλ' οὐδὲν ἠδύνατο νὰ κλονίσῃ τὸν ἀδάμαντα τοῦτον.

Ὁ δὲ Μητροπολίτης Ἰσίδωρος μετεχειρίσθη ἄλλα μέσῃ ἐξένισε δηλονότι διὰ πολυτελοῦς συμποσίου τινὰς τῶν συναδελφῶν, οὓς διδάξας μετὰ τὴν τράπεζαν, κατέπεισε νὰ λέγωσι τὰ συμφέροντα αὐτῷ καὶ νὰ ἐμμένωσι σταθεροὶ εἰς τὴν προωρισμένην συμφωνίαν· ὁ δ' Αὐτοκράτωρ εἴλκυσεν εἰς ἑαυτὸν τοὺς ἀπεσταλμένους ἐκ Τραπεζοῦντος καὶ Μολδοβλαχίας πέμπων αὐτοὺς μετὰ θωπευτικῶν λόγων καὶ πρὸς τοὺς Ἐπισκόπους, τὸν δὲ Μητροπολίτην Κυζίκου Μητροφάνη, γενόμενον μετὰ ταῦτα Πατριάρχην, ἔσυρε, παραχωρήσας αὐτῷ τὴν χῶρον, ἣν πρὸ πολλοῦ ἐζήτει. (κεφ. θ'.)

Τέλος δὲ ἐπὶ τῇ ἐσχάτῃ συνεδριάσει, ἐν ᾗ παρῆν καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ πάντες ἦσαν ἤδη προητοιμασμένοι διὰ τὴν ἔνωσιν, ὁ Πατριάρχης παρουσίασεν ἐγγράφως τὴν ἑαυτοῦ γνώμην, ἔχουσιν οὕτως· «Ἐπειδὴ ἠκούσαμεν τὰ ῥητὰ τῶν ἁγίων Πατέρων τῶν Ἀνατολικῶν καὶ τῶν Δυτικῶν, τὰ μὲν λέγοντα ὡς ἐκπορεύεται τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, τὰ δὲ ἐκ τοῦ Πατρὸς δι' Υἱοῦ· εἰ καὶ ἐστὶ τὸ διὰ τοῦ Υἱοῦ ταυτὸν τῷ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τὸ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ταυτὸν τῷ διὰ τοῦ Υἱοῦ· ὁμῶς ἡμεῖς τὸ «ἐκ τοῦ Υἱοῦ» ἀφέντες λέγομεν, ὅτι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἀεδίδως καὶ οὐσιωδῶς ὡς ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς καὶ αἰτίας· τῆς «διᾶ» ἐνταῦθα σημεινούσης αἰτίαν ἐπὶ τῇ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκπορεύσεως.»

Μετὰ τὸν Πατριάρχην πρῶτος ὁ Μητροπολίτης Ἡρακλείας ὠμίλησεν, ὡς τοποτηρητῆς τοῦ θρόνου Ἀλεξανδρείας, καὶ δὲν ἔστερξεν τὸ νέον δόγμα «ἐκ τοῦ Υἱοῦ.» ἕτερος δὲ τοποτηρητῆς, ὁ μέγας πρωτοσύγκελλος Γρηγόριος ἔστερξεν αὐτὸ καὶ τὴν μετὰ τῶν Λατίνων ἔνωσιν· καὶ ἐθαύμασαν πάντες πῶς αὐτὸς, ὅστις πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἐποιήσατο πολὺν λόγον περὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ ἀπέδειξε τὸ ἀβάπτιστον τῶν Λατίνων διὰ ῥήσεων τῶν ἁγίων πατέρων, ὑποτυπούντων τίνι τρόπῳ γίνεται τὸ βάπτισμα, ὑπερ οὗτοι τελοῦσιν ἄνευ καταδύσεως,

ἐναντίον τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας τῆς λέξεως «βαπτίζω» (καταδύω ἢ βυθίζω). Ὁ Μητροπολίτης Τραπεζοῦντος, μὴ παρευρεθείς ἐν τῇ συνεδριάσει ταύτῃ ἀσθενείας ἕνεκα, οὐδὲ τὴν γνώμην αὐτοῦ ἠθέλησε νὰ δώσῃ, καί τοι πολλὰ προτρεπόμενος. Τῷ παραδείγματι τούτου ἠκολούθησαν καὶ οἱ Μητροπολίται Ἐφέσου, Μονεμβασίας καὶ Ἀγχιάλου, οἱ δὲ λοιποὶ περὶ τοὺς τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν, συνεφώνησαν διὰ τὴν ἑνωσιν, ἀποπλανήσαντες καὶ μετατρέψαντες ἑτέρους ἕξ. Οἱ δὲ παρόντες ἡγούμενοι τῶν Μονῶν, ἐπειδὴ ἡ σταθερότης αὐτῶν ἦτο ἐγνωσμένη, ἀπηγορεύοντο τοῦ δοῦναι ψῆφον, ἐν ᾧ οἱ λαϊκοὶ ἡρωτήθησαν· ὁ Αὐτοκράτωρ ἤθελε νὰ διάσῃ εἰς τοῦτο καὶ τὸν αὐτάδελφον αὐτοῦ τὸν Δεσπότην Δημήτριον, ὃν μετὰ κόπου κατέπεισε νὰ ἐπιστρέψῃ ἕξ Ἐνετίας εἰς Φλωρεντίαν· ἀλλ' οὗτος ἔμεινεν ἀκλόνητος καὶ ἀνεχώρησε πάλιν εἰς Ἐνετίαν, ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου, λαβὼν μεθ' ἑαυτοῦ δύο τῶν σοφωτέρων Ἑλλήνων φιλοσόφων, τὸν Γεμιστὸν δηλονότι, καὶ τὸν Σχολάριον, ὅστις ἦτο ὁ πατριαρχεύσας Γεννάδιος μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Βασιλευσούσης. (Βιβλ. Θ', κεφ. θ'. ι.)

Ὁ Σουσιδάλης Ἀβράμιος ἐδραπέτευσεν εἰς Ῥωσσίαν μετὰ τῶν ἑαυτοῦ πρεσβυτέρων· ὁ δὲ Ἰβηρίας Ἐπίσκοπος εἰς μάτην ἐδείκνυε τοῖς ἄλλοις τὰ γράμματα τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας, ἐντελλομένου αὐτοῖς νὰ ὑπερχαπίζωνται σταθερῶς τὰ δόγματα, ὥστε ἐπὶ τέλους προσποιηθεὶς τὸν παρόφρονα, ἀπεδήμησε λαθραίως εἰς Ἐνετίαν· ὁ δὲ συναπεσταλμένος αὐτῷ ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας δὲν ἐφοβήθη νὰ ἐλέγξῃ κατὰ πρόσωπον αὐτὸν τὸν Πάπαν διὰ τοὺς νεωτερισμοὺς, ὅσους συνεχώρησεν ἑαυτῇ ἡ Ῥωμαϊκὴ Ἐκκλησία, διὸ καὶ ἀπέκοψεν αὐτὴν ἡ Ἀνατολικὴ ἐκ τῆς ἑαυτῆς κοινωνίας. Οὗτος συνεβούλευσεν αὐτῷ νὰ διορθώσῃ καὶ τὰ σφάλματα τῶν ἑαυτοῦ προκατόχων· ὅτε δὲ ἤκουσε καὶ πάλιν δις καὶ τρίς τὸν Προβιγκιάλον Ἰωάννην ἀναφέροντα ἀκαταπαύστως ἐν ταῖς ἀποδείξεσιν αὐτοῦ τὸν Ἀριστοτέλη, ὁ Ἰβηρ μεγιστὰν ἀνέκραξεν· «ὁμίλει ἡμῖν κάλλιον περὶ τοῦ ἁγίου

Πέτρου, τοῦ ἁγίου Παύλου, τοῦ ἁγίου Βασιλείου, τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου καὶ τοῦ ἁγίου Χρυσοστόμου, οὐχὶ δὲ περὶ τοῦ Ἀριστοτέλους.» (κεφ. ιβ΄.) (α).

Ὁ Αὐτοκράτωρ, ἐπιθυμῶν νὰ στερεώσῃ τὴν βεβιασμένην ταύτην ἔνωσιν, ἐδήλωσεν ὅτι μετὰ τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου οὐδεὶς ἔχει ἄδειαν νὰ λέγῃ τι κατὰ τῆς ἐνώσεως ταύτης, οὐδὲ νὰ μεταβάλλῃ τὴν ἐαυτοῦ γνώμην ἀτιμωρητί· διέταξε δὲ καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς μεγιστᾶνας νὰ ἐπαγρυπνῶσιν αὐστηρῶς ἐπὶ τῶν ἐνωθέντων. Ἀλλὰ πόσον ἐξεπλάγῃ ὅταν, ἐλθὼν τὴν ἐπιούσταν εἰς τὸν Πάπην, ἵνα κομίσῃ αὐτῷ τὴν χαροποιὰν ἀγγελίαν περὶ τῆς ἐνώσεως τῆς Ἐκκλησίας, οὐ μόνον ὑπεδέχθη μετὰ ψυχρότητος παρὰ πᾶσιν προσδοκίαν, ἀλλὰ καὶ ἤκουσε παρ' αὐτοῦ ὅτι «οὐκ ἔστι τοῦτο μόνον, ὃ νῦν λέγετε, ἀρκετὸν πρὸς τὸ γενέσθαι τὴν ἔνωσιν, ἀλλ' εἰσὶ καὶ ἕτεραι διαφοραὶ μεταξὺ ἡμῶν· χρὴ οὖν διορθωθῆναι καὶ κείνας, καὶ τότε ἐνωθῆναι ἀλλήλοις.» (κεφ. ιγ΄.)

Οἱ Ῥωμαιοὶ ἐζήτουν ἐπιμόνως, ἵνα ἐκ τῆς σταλαίσης πρὸς αὐτοὺς νέας ὁμολογίας τῶν Ἑλλήνων ἀφαιρεθῇ ἡ πρόθεσις «διὰ» καὶ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ Συροπούλου, ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ τοῦ Πατριάρχου ἤρξαντο νὰ μετανοῶσι διὰ τὴν βίαν καὶ σπουδὴν αὐτῶν πρὸς τὴν ἔνωσιν· εἰς τὸ Λατινικὸν κείμενον τῆς Συνόδου, ἀποσιωπᾶται τοῦτο, ὥστε δὲν φαίνεται καθαρῶς, τί

(α) Ἴδὲ τί λέγει ὁ Συροπούλος περὶ τούτου· «Ὁ αὐτὸς δὲ Ἰῶν, καὶ ἄλλοτε ἐν τῇ συνοδικῇ συνελεύσει, ἐρριπαίου Λειτουργίας γενομένης ἐνώπιον τοῦ Πάπα, καὶ μεταξὺ διδασκαλίαν μεγάλαν Λατινικῶς εἰρηκτός τοῦ εὐγενεῖς ἀνδρὸς Ἰωάννου τοῦ πρωτοπρεσβυτέρου (Προδισκάλου), παρκαθήμενον καὶ ἡμῶν ἐκεῖσε, ἐπεὶ πολλὰς παρήγγαεν ἐκείνος τὸν Ἀριστοτέλη εἰς παράστασιν, ὧς ἔλεγε καὶ ἐδίδασκεν, ἤκουσε δὲ τοῦτο δις τε καὶ τρίς ὁ Ἰῶν, νύττει με τῇ χειρὶ, καὶ στραφέντι μοι πρὸς ἐκεῖνον καὶ διαπορευμένῳ νεύματι τί ὄρα καὶ βούλεται, εἶπεν, τί Ἀριστοτέλες, Ἀριστοτέλε, νὲ καλὸ Ἀριστοτέλε, ἐμοῦ δὲ εἰρηκτός καὶ λόγῳ καὶ νεύματι τί δε εἶπεν τί καλόν; εἶπεν ὁ Ἰῶν, ἅγιο Πέτρο, ἅγιο Παῦλο, ἅγιο Βασίλειο, ἅγιο Θεολόγο Γρηγόριο, Χρυσόστομο, νὲ Ἀριστοτέλε, Ἀριστοτέλε.»

τρόπῳ ἐγένετο ἡ συμφωνία ἐπὶ τῆς προτάσεως ταύτης· ἄξιον ὅμως μείζονος προσοχῆς ὑπάρχει τὸ ἐξῆς. Ὄταν ὁ Πάππας Εὐγένειος ἐδῆλωσεν ὅτι συγκατατίθεται ἐπὶ τῇ παρὰ τῶν Ἑλλήνων κομισθείσῃ ἐκθέσει, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἡσπάζοντο αὐτοὺς ἐνώπιον ἐκείνου, αὐτὸς αἶφνης προσέτεινε τοῖς Μητροπολίταις Ῥωσσίας, Νικαίας, Τραπεζοῦντος καὶ Μιτυλήνης, νὰ τελειώσωσιν ἄνευ ἀναβολῆς καὶ τὴν περὶ ἐτέρων πραγμάτων συζήτησιν, οἷον περὶ τοῦ καθαρτηρίου, περὶ τῶν ἁζύμων, περὶ τοῦ χρόνου τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν θείων δώρων καὶ περὶ τῆς παπικῆς ἐξουσίας· — καὶ ἐπειδὴ οὗτοι ἀπήντησαν, ὅτι ταῦτα εἰσὶν ὑπόθεσις ἀπάσης τῆς Συνόδου καὶ οὐχὶ μερικῆς, ἐκεῖνος εἶπεν αὐτοῖς· ἐκ δευτέρου «ὅτι ὑπολείπεται ἔτι μικρόν τι ζήτημα πρὸς τελείαν ἔνωσιν» καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα ἀναγνώσωσι τέσσαρας προτάσεις, ὧν κορυφαία ἦτο ἡ ἐξῆς· «ἵνα ὁ Ἀποστολικὸς θρόνος, καὶ ὁ Βικαρίος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ἄκρος Ἀρχιερεὺς, ἔχῃ τὰ προνόμια αὐτοῦ, ἦτοι ὁ Μακαριώτατος Πάππας, καὶ ὁ προσέθηκεν ἐν τῷ ἱερῷ συμβόλῳ, ἐξέσταιν αὐτῷ προσθεῖναι, καὶ ἔστι δίκαιον αὐτοῦ, ὡς ἄκρῳ Ἀρχιερεῖ.» (κεφ. 15^η. Concil. T. 32. pag. 500, 501, 503.)

Οἱ δ' ἀπεσταλμένοι Ἕλληνες, ἀναγνόντες ταῦτα, ἀντέστησαν καὶ πάλιν λέγοντες· «ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν ἄδειαν παρὰ τοῦ Βασιλέως ἡμῶν ἀπολογήσασθαι τὸ τυχόν, ἀλλ' ἰδίως ὡς φίλοι ἀπολογούμεθα καὶ λέγομεν· ὅτι τὸ πρῶτον ζήτημα ἐστὶν ἀδικώτερον. Πῶς γὰρ ἔχομεν ἡμεῖς εἰπεῖν, ἔχειν τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης ἐξουσίαν προσθεῖναι ἢ ἀφαιρεῖν ἄνευ τῶν ἀδελφῶν αὐτῆς τῶν Πατριάρχων; Διὸ εἰ καὶ τὸ προστεθὲν ἐστὶν εὐσεβές, ἀλλ' ὁ τολμήσας τοῦτο ἄνευ διαγνώσεως συνοδικῆς, οὐκ ἀθωωθήσεται. Εἰ δὲ θέλετε, εἵπατε ὅτι ἀδίκως ἐποιήσατε, καὶ μηκέτι ποιήσαι ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦτο, καὶ οὕτω συγχωρήσεως τεύξεσθε.»

Εἰς μάλιστα δὲ ἠνάγκαζεν αὐτοὺς ὁ Πάππας νὰ κομίσωσι τὴν εἰρημένην πρότασιν ἐπὶ χάρτου πρὸς τὸν Αὐτοκράτορα· οὗτοι

ἤρνοῦντο, ὡς μὴ ἔχοντες περὶ τούτου πληρεξουσιότητα, διηγῆ-
θησαν ὅμως διὰ ζώσης τῷ τε Αὐτοκράτορι καὶ τῷ Πατριάρχῃ
τὰ γεγονότα μικρὸν πρὸ τοῦ γεύματος. Τὸ δ' ἐσπέρας αἴφνης
ἀνηγέλην αὐτοῖς ὅτι ὁ Πατριάρχης ἀπέθηνεν. Ἄπαντες ἀπήλ-
θομεν ἵνα μάθωμεν τίνι τρόπῳ ἐτελεύτησε, καὶ τίς ἦ τοῦ θά-
νάτου αἰτία· καὶ ἐμάθομεν παρὰ τῶν αὐτοῦ ὑπηρετῶν, ὅτι
δειπνήσας ἀπεσύρθη εἰς τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ κατὰ τὴν αὐτοῦ
συνήθειαν, ἔνθα λαβὼν χάρτην καὶ κόνδυλον καὶ μέλαν, ἔγρα-
φεν· ἀλλ' αἴφνης, καταληφθεὶς ὑπὸ τρόμου καὶ υπερβολικοῦ
κλόνου, παρέδωκε τὸ πνεῦμα. Εἰς δὲ τὸν γραφέντα παρ' αὐτοῦ
χάρτην ἀνέγνωμεν τὰ ἑξῆς. «Ἐπειδὴ πρὸς τὸ τέλος ἔφθασα
τῆς ἐμῆς ζωῆς, βουλόμενος τελειῶσαι τὸ κοινὸν ὀφείλημα ἤδη,
χάριτι Θεοῦ γράφω καὶ ὑπογράφω τὴν ἐμὴν δόξαν φανερῶς τῇ
ἐμῇ υἰότητι. Πάντα οὖν ἅτινα νοεῖ, καὶ ἅτινα δογματίζει ἡ
Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, καὶ αὐτὸς ἐγὼ νοῶ, καὶ
ἐπὶ τούτοις ἐμὲ συμπειθόμενον ἀφισρόνω. Ἔτι τὸν μακαριώτα-
τον Πατέρα Πατέρων, καὶ μέγιστον Ἀρχιερέα, καὶ τοποτηρη-
τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸν Πάπαν τῆς πρεσβυ-
τέρας Ῥώμης, ὁμολογῶ εἰς πάντων ἀσφαλότητα. Ἔτι τῶν
ψυχῶν τὸ καθαρτήριον. Εἰς γὰρ τὴν περὶ τούτων ἀσφάλειαν
ὑπεγράφη κατὰ τὴν ἐνάτην τοῦ Ἰουνίου μηνὸς, χιλιοστῷ τε-
τρακοσιοστῷ τριακοστῷ ἐνάτῳ. Ἰνδικτιῶνος δευτέρας.» (pag.
506.)

Ὅποια παρχδοξολογία, ἢ μάλλον εἰπεῖν, ὅποια φανερὰ πα-
ραποιήσις! Τὴν προῖαν ἔτι οἱ ἀποσταλέντες πρὸς τὸν Πάπαν
ἐκ προσώπου τοῦ Πατριάρχου καὶ τοῦ Βασιλέως, λέγουσιν ὅτι
δὲν ἔχουσι πληρεξουσιότητα νὰ ὁμολογήσωσι τὸ ἀπεριόριστον
τῆς ἐξουσίας τοῦ Πάπα, καὶ ἀναγγέλλουσι περὶ τούτου τῷ Πα-
τριάρχῃ, μίαν ὥραν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ· ὁ δὲ Πατριάρχης,
τελευτῶν τοσούτῳ αἰφνιδίως, ὑπογράφει ἐκεῖνα, περὶ ὧν μά-
λιστα οὐ μόνον συζήτησις, ἀλλ' οὐδὲ λόγος καὶ ἐγένετο καθ'

ἔλκην τὴν διαίρεσιν τῆς Συνόδου· διότι ὁ Πατριάρχης, ὡς εἶδομεν, μετὰ μεγίστης ἐπιμονῆς, ὑπερασπίζετο πάντα, καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα τῶν προνομίων καὶ δικαιωμάτων αὐτοῦ, ἐπὶ τῶν ἐπισήμων μετὰ τοῦ Πάπα συνεντεύξεων. Ἄν καὶ ὁ Συρόπουλος δὲν περιγράφει λεπτομερῶς τὴν τελευτὴν τοῦ Πατριάρχου, ἀλλὰ λέγει ἀπλῶς περὶ τοῦ αἰφνιδίου αὐτῆς, — ἀνάγκη ὅμως ἢ νὰ ἀπορρίψωμεν τὴν τελευταίαν ταύτην διαθήκην τοῦ Ἰωσήφ, ἢ νὰ πιστεῦσωμεν τὴν φρικτὴν διήγησιν περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἀρυσθεῖσαν ἐκ τοῦ χειρογράφου τοῦ Βατικάνου, καὶ ἔχουσαν οὕτως.

«Ὁ Πατριάρχης Ἰωσήφ, ἰδὼν τὴν ἀπάντησιν καὶ τὴν τυραννίαν, μετεμελήθη διὰ τὴν διαγωγὴν αὐτοῦ, ἀπεσπάρθη τῆς ἐνώσεως καὶ δὲν ὑπέγραψεν. Ἐποίησαν λοιπὸν πλαστὴν ὑπογραφὴν· τρεῖς μοναχοὶ ἔπνιζαν αὐτὸν, ἡ δὲ ὑπογραφή αὕτη εὐρέθη δῆθεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀποθανόντος.»

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου, οἱ Ῥωμαῖοι ἐπολλυπλασίασαν τὰς προσπαθείας αὐτῶν πρὸς ὅσον ἔνεστι ταχυτέραν σύνταξιν τοῦ λιθέλλου περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνώσεως, οἱ δὲ Καρδιῆσιοι, ἀκαταπαύστως μεταβαίνοντες ἐκ τῶν παπικῶν εἰς τοὺς βασιλικοὺς θαλάμους, κατέπεισαν ἐπὶ τέλους, μετὰ πολλὰς ἐνστάσεις καὶ ἀντιθέσεις, τὸν Αὐτοκράτορα, νὰ συμφωνήσῃ ἄνευ εἰδήσεως τῆς Ἑλληνικῆς Συνόδου εἰς τὰ τέσσαρα διαφιλονεικούμενα ζητήματα ἢ κεφάλαια, ὧν τὸ μὲν ἐστὶ περὶ τῆς προσθήκης ὅτι Θεμιτῶς καὶ εὐλόγως ἐγένετο ἐν τῷ συμβόλῳ· τὸ δὲ περὶ τοῦ ἐνζύμου καὶ ἀζύμου ἵνα δηλαδὴ ἐκάστη τῶν Ἀνατολικῶν καὶ Δυτικῶν Ἐκκλησιῶν (ἀδικοφώως) κατὰ τὴν ἰδίαν συνήθειαν, ἡ μὲν ἱερουργῇ τὸ ἄζυμον, ἡ δὲ τὸ ἐνζυμον· τὸ δὲ περὶ τοῦ καθαρτηρίου ἢ πουργατορίου καὶ τὸ τέταρτον περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάπα. Ἀλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ ἐπέμεινεν, ἵνα οἱ ὀρθόδοξοι φυλάξωσι τὸ ἑαυτῶν σύμβολον ἀμετάβλητον καὶ τὸ ἀγίσμα τῶν Θεῶν δώρων τῇ ἐπικλήσει τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τῇ γενομένῃ παρὰ τοῦ ἱερέως κατὰ τὴν

τάξιν τῶν ἀρχαίων λειτουργιῶν, ὅπως ὁ Μέγας Βασίλειος καὶ ὁ μέγας Χρυσόστομος παρέδωκαν. Τοσοῦτῳ δ' ἐπασχεν ἐπὶ ταῖς ἀτόποις ταύταις ἀπειθήσεις τῶν Ῥωμαίων ὁ Βασιλεὺς, ὥστε ἀκουσίως ἀνέκραξεν· «Ὁρῶ ἀνθρώπους (τοὺς Λατίνους δηλονότι) ἀπειθεῖς, καὶ φιλονεικοῦντας αἰεὶ συνιστᾶν τὸ ἑαυτῶν θέλημα, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον ἀγωνιζομένους ἀναιρεῖν, ὅπερ ἂν εἰπεῖν φθάσαιέ τις, ὥστε ἂν εἴπη τις ἐξ ἡμῶν ὅτι ὁ Χριστὸς ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν, μέλλουσι φειλονεικεῖν καὶ μίαν ἡμέραν καὶ δύο, καὶ παντὶ τρόπῳ σπουδάζειν ἀναιρεῖν αὐτὸ, καὶ λέγειν ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ ἐστὶν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς ἡμῶν· εἰ οὐκ εἶχον οἱ Λατίνοι τὰς εἰσηγήσεις παρὰ τῶν ἡμετέρων, οὐκ ἂν ἔλεγον οὐδὲ ἐζήτουν τὰ τοιαῦτα. Ἐγὼ δὲ οἶδα καὶ τίνες εἰσὶν οἱ ἐρεθίζοντες ἐκείνους.» Ἐλεγε δ' οὕτως, αἰνιττόμενος τοὺς Μητροπολίτας Νικαίας καὶ Ῥωσσίας, προσπαθοῦντας ὅλαις δυνάμεσιν ὅπως ἀνυψώσωσι τὴν παπικὴν ἐξουσίαν. (Βιβλ. Α'. κεφ. α'. γ'.)

Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐπίσκοπος Μιτυλήνης, ἄξιος συνεργὸς τῶν δύο τούτων προδοτῶν, συνεβούλευε μυστικῶς τῷ Πάπᾳ, νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῆς ἐνδείας τῶν Ἑλλήνων καὶ νὰ δώσῃ αὐτοῖς ποσότητά τινα χρημάτων, ὅπερ καὶ ἐξεπλήρωσε μετ' εὐχαριστήσεως ὁ Πάπας, δι' ἐκεῖνου· ἦτο δὲ τοσαύτη ἡ ἐνδεῖα τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων, ὥστε ὁ Νικομηθεύς ἐβιάσθη νὰ ἀπαιτήσῃ παρὰ τοῦ Πάπα χρήματα, πρὸς ἐξαγορὰν τῶν ἐνδυμάτων αὐτοῦ. Τότε ὁ Ἐφέσου Μάρκος, ἐλέπων ποῦ κλίνει ἡ ὑπόθεσις, ἐζήτησε διὰ τοῦ Δεσπότη Δημητρίου τὴν ἄδειαν τοῦ Αὐτοκράτορος νὰ μὴ ἔχη τοῦ λοιποῦ μέρος εἰς οὐδὲν συμβούλιον, καὶ ἔλαβε τὴν βασιλικὴν ὑπόσχεσιν περὶ τῆς ἀσφαλοῦς ἐπανόδου αὐτοῦ εἰς τὴν πατρίδα, καὶ τοι ἀρνούμενου μετὰ σταθερότητος τὴν ἔνωσιν. Οἱ δὲ κορυφαῖοι τῶν ὑπερμάχων αὐτῆς ὁ Νικαίας τε καὶ ὁ Ῥωσσίας, εἶπον πρὸς τοῖς ἄλλοις, ὅτι ἐν τέλει τοῦ περὶ ἐνώσεως ὅρου πρέπει νὰ προστελῇ καὶ ἀφορισμὸς καὶ ἀνάθεμα κατὰ τῶν μὴ στερεζόντων ἢ καὶ ἐναν-

τιωθησομένων· ἀντέστη ὅμως ἰσχυρῶς πρὸς τὴν ἀσεβῆ ταύτην πρότασιν ὁ Τραπεζοῦντος, καὶ ἐκ τούτου ἀνεφύη διχόνοια μεγάλη μεταξὺ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς ἐνώσεως.

Ἡ δὲ Λατινιστὶ συνταχθεῖτα βίβλος τῶν πράξεων, μηδὲν λέγουσα περὶ τῶν κατ' οἶκον περιστάσεων τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων, ἐκτίθησι μετὰ μεγίστης λεπτομερείας τὰ ἄλλη-
πᾶλληλα συμβούλια πρὸς ὑποδοχὴν τῆς ἐνώσεως. Ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πατριάρχου ὁ Πάπας προσκαλεσάμενος τοὺς Μητροπολίτας Ῥωσσίας Ἰσίδωρον, τὸν Νικαίας Βησσα-
ρίωνα καὶ τὸν Μιτυλήνης, προὔτεινεν αὐτοῖς καὶ πάλιν, μετὰ τὴν δήλωσιν τῆς συναινέσεως περὶ τῆς ὀρθότητος τῆς εἰς τὸ σύμβολον προσθήκης, νὰ συμφωνήσωσι καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ζητημάτων· οὗτοι δ' ἀπεκρίθησαν, ὅτι τὰ μὲν ζητήματα περὶ καθαρτηρίου καὶ περὶ ἀζύμων ὀλίγον εἰσὶ σπουδαῖα, καὶ διὰ τοῦτο δυνάμεθα νὰ συσχεφθῶμεν περὶ αὐτῶν, καθὼς καὶ περὶ τῶν δικαιωμάτων, ὅσα ἀνήκουσι τῷ Πάπᾳ, μετὰ τὴν ἔνωσιν.
«Τὸ δὲ τῆς εἰς τὸ σύμβολον προσθήκης, ἡμεῖς οὐ δεξιόμεθα πώποτε ταύτην, ἀλλ' ἐγχωροῦμεν ὑμῖν ἔχειν ταύτην ἐν ταῖς ὑμῶν Ἐκκλησίαις, οὐ μὴν ἐν ταῖς τῆς Ἀνατολῆς, καθὼς ἐπίσης φυλάττομεν καὶ τὸ περὶ ἀγιασμοῦ τῶν θείων δώρων διὰ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἰ καὶ ὁμολογοῦμεν ὅτι τοῦτο τελειοῦται διὰ τῶν Κυριακῶν φωνῶν. (Tom. 32 Concilior. pag. 508.) Ὅτε δὲ οἱ Καρδινάλιοι ἐδήλωσαν τῷ Αὐτοκράτορι λέγοντες, ὅτι ἂν καὶ ἐν τῷ τῆς ἐνώσεως ὅρῳ ἐγένοντο ἐπεξηγήσεις περὶ μόνου τοῦ καθαρτηρίου, καὶ ὁ Πάπας περὶ τούτου ἔπειθεν αὐτὸν προσωπικῶς, «οὐκ ἔστιν ὅμως δυνατόν ἐνωθῆναι τὴν Ἐκκλησίαν, ἂν μὴ προστεθῶσιν αἱ δύο ζητήσεις αὗται, ἡ τοῦ καθαρτηρίου καὶ ἡ τῆς Ἱερουργίας ἢ τῆς τελετῆς τῶν μυστηρίων»—ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπεκρίθη· «ἡμεῖς οὐδὲν λέγομεν, εἰμὴ ὁ κειρὴς ἡγικε, καὶ ἔστιν ἀναγκαῖον ἐτοιμᾶσαι ἡμῖν ἀπελθεῖν.»

Ὁ Πάπας καὶ οἱ Καρδινάλιοι κατεγίνοντο νὰ καταπραύνω-

σιν αὐτὸν, ὑποσχόμενοι νὰ ἐτοιμάσωσι τὰ εἰς Ἐνστίαν ὥπλι-
 σμένα κάτεργα καὶ τὰ χρήματα διὰ τὴν λαμπρὰν ἐπιστροφὴν
 αὐτῶν μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς ἐνώσεως. Μετὰ τινὰς δ'
 ἡμέρας ὁ Πάπας ἐμήνυσε πάλιν εἰς τινὰς τῶν Ἑλλήνων Ἐπι-
 σκόπων ἵνα ἀπέλθωσι πρὸς αὐτὸν, χωρὶς τοῦ Αὐτοκράτορος
 ὅπως συσκεφθῶσι περὶ τῶν προνομίων, τῶν ἀνηκόντων αὐτῷ,
 ὡς ἄκρου Ἀρχιερέως καὶ κορυφαίου τῶν ποιμένων, ὡς διδα-
 σκάλου, ὡς διαδόχου τοῦ Πέτρου καὶ τοποτηρητοῦ τοῦ Χρι-
 στοῦ. Οἱ Ἐπίσκοποι, ἐπιστρέψαντες εἰς τὰ ἀνάκτορα, ἠνέω-
 ξαν τοὺς συνοδικοὺς κανόνας, ἵνα πληροφορηθῶσι λεπτομερέ-
 στερον ὅποια εἰσὶ τὰ δικαιώματα ἐκάστης Ἐκκλησίας· καὶ μετὰ
 πολλὰς συζητήσεις ἔκριναν νὰ ἀναγνωρίζωσι πάντα τὰ παπικὰ
 προνόμια πλὴν τῶν δύο τούτων. «Πρῶτον ἵνα μὴ ὁ Πάπας
 συναθροίζῃ Σύνοδον οἰκουμενικὴν ἄνευ Βασιλέως καὶ τῶν Πα-
 τριαρχῶν, εἴπερ ἔλθωσιν· εἰ δὲ μνηυθῶσι καὶ οὐκ ἔλθωσιν, ἵνα
 μὴ διὰ τοῦτο ἀπομείνῃ ἡ Σύνοδος. Καὶ τὸ δεύτερον, εἴτις νο-
 μίζοι ἀδικεῖσθαι παρὰ τινος τῶν Πατριαρχῶν, καὶ ἔλθοι (πρὸς
 τὸν Πάπαν) ὁ ἐκκαλούμενος τὴν Ἐκκλησίαν, ἵνα μὴ ἔρχωνται
 οἱ Πατριάρχαι ἀπαντῶντες καὶ κρινόμενοι, ἀλλ' ὁ Πάπας
 πέμποι ἐξεταστὰς κατὰ χώραν καθεῖσε, παρουσῶν τῶν ὑπο-
 θέσεων, τοπικῶς ποιεῖν τοῖς ἀδικουμένοις τὸ δίκαιον.» Ἀλλ'
 ὁ Πάπας συμβουλευθεὶς μετὰ τῶν Καρδινάλιων, ἐξηκολούθει
 λέγων «ὅτι θέλει τὰ προνόμια πάντα τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ,
 καὶ θέλει ἔχειν τὴν ἔκκλητον, καὶ ἰθύνειν καὶ ποιμαίνειν πᾶσαν
 τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ, ὥσπερ ποιμὴν τῶν προβάτων
 πρὸς τούτοις ἵνα ἔχῃ ἐξουσίαν καὶ δύναμιν συγκροτεῖν Σύνο-
 δον οἰκουμενικὴν, ὅτε δεήσεις, καὶ πάντας τοὺς Πατριάρχας
 ὑπέκειν τῷ θελήματι αὐτοῦ.» Ταῦτα ἀκούσας ὁ Βασιλεὺς ἀ-
 πῆλπισε, καὶ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτοῖς, εἰμὴ, «οἰκονομήσατε ἡμᾶς
 ἀπελθεῖν.» Ἀλλ' οἱ Καρδινάλιοι καὶ οἱ Μητροπολῖται Ῥωσ-
 σίας, Νικαίας καὶ Μιτυλήνης ἐγένοντο μεσῖται μεταξὺ τοῦ
 Πάπα καὶ τοῦ Αὐτοκράτορος. (pag. 511, 514, 515)

Ἐπὶ τέλους ἀπεφάσισαν νὰ ὁμολογήσωσι τὸν Πάπαν ἄκρον Ἀρχιερέα, καὶ ἐπίτροπον, καὶ τοποτηρητὴν καὶ βικάριον τοῦ Χριστοῦ, ποιμένα τε καὶ διδάσκαλον πάντων τῶν Χριστιανῶν ἰθύνοντα καὶ κυβερνῶντα τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, σωζομένων ὅμως καὶ τῶν προνομίων καὶ τῶν δικαίων τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς· ἀλλὰ πρὸς τοῦτοις ἀπεφάσισαν καὶ νὰ μὴ ὑποχωρήσωσιν αὐτῷ τοῦ λοιποῦ εἰς οὐδέν, οὔτε διὰ λόγων, οὔτε ἐγγράφως, ἀλλὰ νὰ ζητήσωσιν ὅσον τάχιον τὴν ἔνωσιν καὶ τὴν ἀναχώρησιν αὐτῶν. Ὁ Εὐγένειος συνήνεσε τοῦτοις καὶ διωρίσθησαν ἀμφοτέρωθεν ἄνδρες ἐκλεκτοὶ ἵνα συντάξωσι τὸν ὅρον περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα ἑτέρα ἀνεφύη διχόνοια.

Οἱ Ῥωμαῖοι ᾔθελον νὰ τεθῇ ἐπὶ κεφαλῆς μόνον τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα· ὁ δὲ Παλαιολόγος ἐπέμενε μετὰ πολλὰς φιλονεικίας, ἵνα προστεθῶσι καὶ ταῦτα· «συναινέσει τοῦ Γαληνοτάτου Αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν»· εἰς δὲ τὸ μέρος, ὅπερ διελάμβανε περὶ τῶν προνομίων τοῦ Πάπα, ὥρισε νὰ προστεθῇ ὅτι οὗτος χαίρει ταῦτα κατὰ τοὺς κανόνας καὶ τὰ ῥητὰ τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ κατὰ τὴν θείαν Γραφὴν καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, — σωζομένων τῶν δικαίων καὶ πάντων τῶν προνομίων τῶν λοιπῶν τεσσάρων Πατριαρχῶν. Μετὰ τοσαύτης δ' ἰσχυρογνωμοσύνης ἐπέμενον οἱ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἐπισκόπου αὐτῶν, ὥστε ἡ λέξις «πάντων» ἀναφερομένη εἰς τὰ δικαιώματα τῶν Πατριαρχῶν, ἐγέννησε νέαν διχόνοιαν. (pag. 521.)

Ἐπίστη δὲ καὶ ἡ ὥρα νὰ ὑπογράψωσι τὴν πράξιν, πικρὰν διὰ τοὺς ὀρθοδόξους, οἵτινες χάριν τῆς λεγομένης ἐνώσεως ἠναγκάσθησαν νὰ ὁμολογήσωσι τὴν Λατινικὴν προσθήκην περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ὡς ὀρθὴν, ἃν καὶ δὲν ὑπεχρεοῦντο νὰ εἰσαγάγωσιν αὐτὴν καὶ εἰς τὸ ἑαυτῶν σύμβολον· προσέτι νὰ ὁμολογήσωσι τὸ δυτικόν

δόγμα περὶ τοῦ καθαρτηρίου, τὸ δὲ πάντων δυσφορώτατον διὰ τοὺς γινώσκοντας τὰς ἀρχαίας παραδόσεις τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, νὰ συμφωνήσωσιν ἐπὶ τῇ ἐξῆς νέᾳ διδασκαλίᾳ, ἥτις ὠνομάζετο ὀρθή καὶ συμφωνος πρὸς τὰς πράξεις τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, καί τοι ἐν μόνον ἐπ' αὐτῆς βλέμμα ἀρκεῖ ἵνα πείσῃ οἷονδὴ ποτε περὶ τοῦναντίου.

«Ἔτι ὀρίζομεν τὴν ἀγίαν Ἀποστολικὴν καθέδραν, καὶ τὸν Ῥωμαιοὺν Ἀρχιερέα εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τὸ πρωτεῖον κατέχειν, αὐτόν τε τὸν Ῥωμαιοὺν Ἀρχιερέα διάδοχον εἶναι τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν Ἀποστόλων καὶ ἀληθῆ τοποτηρητὴν τοῦ Χριστοῦ, καὶ πάσης τῆς Ἐκκλησίας κεφαλὴν, καὶ πάντων τῶν Χριστιανῶν πατέρα τε καὶ διδάσκαλον ὑπάρχειν, καὶ αὐτῷ ἐν τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τοῦ ποιμαίνειν, καὶ διυθύνειν καὶ κυβερνᾶν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πλήρη ἐξουσίαν παραδεδόσθαι, καθ' ὅν τρόπον καὶ ἐν τοῖς πρακτικοῖς τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων, καὶ ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσι διαλαμβάνεται. Ἀνανεοῦντες ἔτι καὶ τὴν ἐν τοῖς κανόσι παραδεδομένην τάξιν τῶν λοιπῶν σεβασμίων Πατριαρχῶν, ὥστε τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχην δευτέρον εἶναι μετὰ τὸν Ἀγιώτατον Πάπαν τῆς Ῥώμης, τρίτον δὲ τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας, τέταρτον δὲ τὸν τῆς Ἀντιοχείας, καὶ πέμπτον τὸν τῶν Ἱεροσολύμων, σωζομένων δηλαδὴ καὶ τῶν προνομίων ἀπάντων καὶ τῶν δικαίων αὐτῶν.» (pag. 527.)

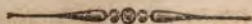
Ἄν καὶ ἡ τελευταία αὕτη ἐπεξήγησις ἐξησφάλιζε τοὺς Πατριαρχικοὺς θρόνους, καθὼς καὶ ἡ παραπομπὴ εἰς τοὺς οἰκουμενικοὺς κανόνας ἐκρήμνιζεν ἐκ θεμελίων πάντα τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα περὶ τοῦ ὑποτιθεμένου τοποτηρητοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς παπικῆς ἐξουσίας, — ἦτο ὅμως καταισχύνῃ διὰ τοὺς ὀρθοδόξους νὰ ἔλθωσιν ἐξ ἀπωτάτων μερῶν ἵνα θυσιάσωσι τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἐκκλησιαίς χάριν τῶν περιστάσεων, αἵτινες συνέθλιβον τὴν Αυτοκρατορίαν. Ὁ Ἐφῆσου Μάρκος ὅμως ἔμεινεν ἀκλόνητος, ὁ δ' Ἐπίσκοπος Σταυρουπόλεως ἔφυγε λάθρα καὶ

δὲν ὑπέγραψεν, ὁ δὲ Μητροπολίτης Ἡρακλείας καί τοι προσποι-
 ηθεὶς τὸν ἀσθενῆ, ἐβιάσθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος νὰ ὑπογράψῃ
 κληνῆρης ὢν, διὰ δὲ τούτου ἐζήτει ἔπειτα πικρῶς νὰ ἀπο-
 κόψωσιν αὐτῷ τὴν χεῖρα. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Ἐφέσου Μάρκος ἐπέιχε
 καὶ τὸν τόπον τῶν Πατριαρχῶν Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων,
 ἡ ἄρνησις αὐτοῦ ἐκλόνιζε τὴν πεποίθησιν τῆς Συνόδου. Ἀλλ' οἱ
 Μητροπολιταὶ Ἰσίδωρος καὶ Βησσαρίων, σὺν τῷ Πρωτοσυγγέλ-
 λῳ Γρηγόριῳ, ὑπέγραψαν ἀσμένως, ὡς πρωτοουργοὶ τῆς Ἐνώ-
 σεως, καὶ τούτου ἕνεκα οἱ μὲν πρῶτοι δύο ἐγένοντο Καρδι-
 ναλῖοι, ὁ δὲ Γρηγόριος ἔλαβεν ἀκολούθως τὸν τίτλον τοῦ Πα-
 τριάρχου τῆς Βασιλευούσης.—Οἱ δὲ λοιποὶ, καὶ ἰδίως ὁ Τρα-
 πεζοῦντος καὶ Μονεμβασίας, ὑπεχώρησαν εἰς τὰς δεινὰς
 περιστάσεις τοῦ καιροῦ καὶ εἰς τὴν ἀκαταμάχητον θέλησιν τοῦ
 Αὐτοκράτορος, ὅστις ἐσκέπτετο μόνον περὶ τῆς ἐπιστροφῆς
 καὶ τῆς σωτηρίας τῆς Βασιλευούσης· ἀλλ' ἡπατήθη τῶν ἐλπί-
 δων, καθὼς εἶπεν αὐτῷ ἀληθέστατα ὁ Σουλτάν—Ἀμουράτης,
 ὅτι δηλαδὴ εἰλικρινεστέραν καὶ βεβαιωτέραν πρέπει νὰ νομίζῃ
 τὴν μετ' αὐτοῦ, παρὰ τὴν μετὰ τῶν Λατίνων ἔνωσιν· διότι ὁ
 Ἀμουράτης μέχρι τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐχάριστο ἔτι ἐτῶν τινῶν
 ζῶν τῇ ἐτοιμορρόπῳ Ἑλληνικῇ Αὐτοκρατορίᾳ, οἱ δὲ Δυτικοὶ
 ἡγεμόνες παρέδωκαν αὐτὴν τῷ υἱῷ τοῦ Ἀμουράτου, καὶ τοι
 γενομένης τῆς Φλωρεντινῆς ἐνώσεως. Ὅτε δὲ ὁ Πάπας Εὐγέ-
 νειος ὑπέγραψε τὴν συνοδικὴν πράξιν καὶ δὲν εἶδεν ἐπ' αὐτῆς
 τὸ ὄνομα τοῦ Μάρκου, ἀκουσίως ἀνέκραξε «*λοιπὸν ἐποίησα-
 μεν οὐδέν*» (α) (Βιβλ. 1', κεφ. ή, θ').

Παρατηρητέον δ' ἔτι, καὶ τὸ ἐξῆς. Ἄν καὶ λέγεται ὅτι δῆθεν

(α) «*Ἰδοὺ, φίλοι φράτορες, ἐποίησα μεν οὐδὲν ἀνέκραξεν οὐδ-
 νόμιμος ὁ Πάπας Εὐγένειος, ὡς ἤκουσαν, ὅτι Μάρκος ὁ Ἐφέσου,
 Πρίεδρος, καὶ Ἐξάρχος τοῦ Συλλόγου τῶν Ἀνατολικῶν ἐξέπτη ὡς ὑπόπτερος αἰεὶς,
 ἐκ τῆς δυτικῆς ἐκείνης ἀχλὺς πρὸς τὴν Ἀνατολὴν τοῦ πηγαίου τῆς Ὁρθοδόξου
 φωτὸς, μὴθ' ὁμολογήσας, μὴθ' ὑπογράψας μετὰ τῶν λοιπῶν τὸν κακίδοξον ἔρον.*
 (Συρόπουλ.)

μόνος δ' Ἐφέσου Μάρκος δὲν ὑπέγραψε τὴν συνοδικὴν πράξιν, καὶ ὁμῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Λατινικοῦ κειμένου τῶν πράξεων, τῶν εἰς τὸν ΑΒ' τόμον τῶν Συνόδων τετυπωμένων, φαίνονται ἐν ἀρχῇ μόνον αἱ ὑπογραφαὶ τῶν Μητροπολιτῶν Ἡρακλείας, Ῥωσσίας, Μονεμβασίας, Κυζίκου, Τραπεζοῦντος, Νικαίας, Νικομηδείας, Τυρνόβου, Μιτυλήνης, Μολδοβλαχίας, Ἀμασίας καὶ Ῥόδου, ὅλοι IB' τὸν ἀριθμὸν, μεταξὺ δὲ τούτων μένει ἔτι ἀκατανόητον, τίνας ἕνεκα, ὑπὸ τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Μητροπολίτου Νικομηδείας Μακαρίου, ὑπέγραψε πάλιν δι' αὐτὸν ὡς τοποτηρητῆς αὐτοῦ ὁ Μητροπολίτης Τυρνόβου Ἰγνάτιος. Οἱ δὲ λοιποὶ πέντε, καὶ μεταξὺ αὐτῶν ὁ Ἀγχιάλου, ὅστις σὺν τῷ Μάρκῳ ἀντέστη μετὰ τοσούτου ζήλου κατὰ τῆς ἐνώσεως, ὑπεγράφησαν ἔσχατοι πάντων καὶ αὐτῶν τῶν Ῥωμαίων, καὶ οὐχὶ συγχρόνως μετὰ τῶν συναδελφῶν αὐτῶν, ὥστε ὁ ἐκδότης τῶν πράξεων ἠναγκάσθη νὰ παρενείρῃ περὶ τούτου ἐπεξηγήσιν, ὅπερ ἀποδεικνύει τρανώτατα πόσον βεβιασμένοι ὄντες ἔδωκαν τὰς ὑπογραφὰς ἑαυτῶν, ἐὰν ὁμῶς καὶ αὐταὶ ὑπάρχῃσι γνήσiai· τοῦ δὲ Λακεδαιμόνου Ἐπισκόπου ὑπογραφὴ οὐδαμοῦ φαίνεται. Σημειωτέον ἔτι ὡς πολλῆς προσοχῆς ἄξιον καὶ ὅτι ἂν καὶ ὁ Μονεμβασίας ὑπέγραψε διὰ τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων, εἰς τὴν πράξιν ὁμῶς εὐρίσκεται καὶ ἑτέρα ὑπογραφὴ Λατίνου Πατριάρχου τῆς ἀγίας πόλεως·—οὕτω δὲ δύο Πατριάρχαι ἦσαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς καθέδρας, ἐναντίον πάντων τῶν κανόνων. (pag. 529, 539.)

Ε΄.

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΣΥΝΟΔΟΝ.

Ὁ Πάπας Εὐγένειος ἐπεθύμει πολὺ ἵνα οἱ ὁρθόδοξοι Ἐπίσκοποι κοινωνήσωσι τῶν ἀχράντων μυστηρίων ἐπισήμως εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Μητροπόλιν ἐν καιρῷ λειτουργίας, ἣν ἐσκόπει νὰ τελέσῃ τὴν 5' Ἰουλίου, πανηγυρίζων τὴν ἑνωσιν. Ἀλλ' ἡ ἐπιθυμία αὐτοῦ δὲν ἐξεπληρώθη, ἐπειδὴ ἡ τελετὴ περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν ἐπ' ἄμβωνος ἀνάγνωσιν τοῦ περὶ ἐνώσεως ὕμνου Ἑλληνιστί τε καὶ Λατινιστί, καὶ εἰς τὸν ἀμοιβαῖον ἀσπασμὸν τοῦ Μητροπολίτου Νικαίας καὶ τοῦ Καρδινάλιου Ἰουλιανοῦ, τῶν ἀναγκνόντων αὐτὸν μεγαλοφώνως. Πρὸς δὲ τὴν γενομένην παρ' ἑκατέρου τούτων ἐρώτησιν εἰ ἀρέσκει ὁ ὕμνος οὗτος, οἱ μὲν Ῥωμαῖοι ὁμοθυμῶς καὶ μεγαλοφώνως ἐβόησαν ἀρέσκει, ἀρέσκει τῶν δ' Ἑλλήνων τινὲς μόνον ἐπανέλαβον τὴν λέξιν ταύτην, καὶ ἅπασα ἡ προσδοκωμένη κοινωνία συνίστατο εἰς τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ οἱ Ἕλληες διέμειναν ἰστάμενοι σὺν τῷ Αὐτοκράτορι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς λειτουργίας, καὶ ἀπὸ τῶν Λατίνων κεχωρισμένοι, ἂν καὶ ἐφόρου ἐπίσης τὰς ἱεράς στολὰς αὐτῶν, καὶ ἡσπάζοντο ἀλλήλους μόνον, οὐχὶ δὲ καὶ τοὺς Λατίνους, ὅτε, κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν τάξιν, ἔφθασεν ἡ ὥρα τοῦ ἀμοιβαίου ἀσπασμοῦ. Ἀληθὲς δὲ κοινωνία δὲν ἐτελέσθη, ἐπειδὴ οὗτοι δὲν ἐκοινώνησαν ἐκ τῆς αὐτῆς Θείας τραπέζης μετὰ τῶν Ῥωμαίων, κοινωνήσαντες δὲ ἦσαν μόνοι οἱ συλλειτουργήσαντες τῷ Πάπᾳ. Ὁ Μητροπολίτης Ἡρακλείας ἦτο ἀπὼν ἕνεκα ἀσθενείας, ὁ δ' Ἐπίσκοπος Ἀγχιάλου, οὐ μόνον δὲν ἐφόρεσεν, ἀλλ' οὐδὲ νὰ συμπραστῇ ἤθελε μετὰ τῶν

λοιπῶν Ἑλλήνων Ἱεραρχῶν, ἵνα μὴ ἔχῃ μέρος εἰς τὴν τελετὴν. (βιβλ. Γ', κεφ. Θ'. ι.)

Τὴν δ' ἐπιούσαν ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπέστειλε τοὺς Μητροπολίτας Ῥωσσίας καὶ Νικαίας πρὸς τὸν Πάπαν, παρακαλῶν αὐτὸν, ἵνα κατὰ τὸν ἴσον καὶ ὅμοιον τρόπον, συναχθέντων πάντων ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ, ἱερουργήσωσι καὶ οἱ ὁρθόδοξοι Ἱεράρχαι, παρόντος καὶ αὐτοῦ καὶ θεωροῦντος τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς Ἀνατολικῆς τάξεως. Ἀλλ' ὁ Πάπας δὲν συνήνεσε, προτείνων αὐτοῖς ἵνα ἱερουργήσωσιν ἰδίως ἐν τινι κελλίῳ, ὅπως, βεβαιωθεὶς πρῶτον περὶ τοῦ εὐπροσποῦς τῆς τάξεως αὐτῆς, ἴδῃ ἂν δυνατόν νὰ συγχωρηθῇ ἡ τέλεσις αὐτῆς παρόρησίᾳ. — Ὁ δὲ Αὐτοκράτωρ ἀκούσας ταῦτα δυσχερῶς διετέθη, καὶ μεθ' ἑτέρων λόγων εἶπε καὶ ταῦτα· «ἡμεῖς ἐθαῤῥοῦμεν διορθῶσαι πολλὰ σφάλματα τῶν Λατίνων, νῦν δὲ ὁρῶ ὅτι ἐκεῖνοι, οἱ καινοτομήσαντες καὶ ἁμαρτάνοντες, εἰς πολλὰ βούλονται διορθοῦν ἡμᾶς, τοὺς μηδέν τι μεταποιήσαντας!» καὶ ἐντεῦθεν παρετήσατο τὴν ἀπαίτησιν τῆς λειτουργίας. (κεφ. ια.)

Μετὰ ταῦτα ὁ Πάπας προέτεινε δέκα ἐρωτήσεις, ἀφορώσας εἰς τὴν τελετὴν τῆς λειτουργίας καὶ ἄλλων μυστηρίων καὶ τελετῶν, ὁ δὲ Μιτυλήνης Ἐπίσκοπος ἀπήντησεν αὐτῷ ἀποχρώντως πρὸς ταύτας· ἀλλ' ὁ Εὐγένειος ἀπολέμει τὴν παρὰ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας συγχωρουμένην διάλυσιν τῶν γάμων, ὡς δῆθεν ἐναντίαν τῶν λόγων τοῦ Εὐαγγελίου· ἐκτὸς δὲ τούτου ἀπῆτει ἐπιμόνως τὴν καταδίκην τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου, ὡς μὴ πεισθέντος εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου, οὐδὲ τὸν περὶ τῆς ἐνώσεως ὅρον ὑπογράψαντος· πρὸς δὲ καὶ τὴν ἐκλογὴν τοῦ νέου τῆς Βασιλευούσης Πατριάρχου ἐκ τῶν ἐν Φλωρεντίᾳ παρόντων Μητροπολιτῶν, ἀπειλῶν μάλιστα, ὅτι ἐν ἐναντίᾳ περιστάσει πράξει κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ. Προέτεινε δ' ὡς τοιοῦτον τὸν παρ' αὐτῷ ὑπάρχοντα ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, (ὅστις ὅμως δὲν ὑπεγράφη εἰς τὸν ὅρον, καθὼς καὶ ὁ παρὰ Ῥωμαίοις ἐπὶ ψιλῷ ὀνόματι

Πατριάρχης Ἱεροσολύμων) καὶ ἐξύμνει τὸ εὐγενὲς καὶ χρήσιμον τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, καθὼς καὶ τὰ πλούτη αὐτοῦ, ἵνα παγιδεύσῃ τοὺς Ἕλληνας· ἔλεγε δ' αὐτοῖς ὁ Εὐγένειος, ὅτι ὀλίγον ἔτι διαρκέσει ἡ ζωὴ τοῦ Πατριάρχου τούτου ὑπεργήρου ἤδη ὄντος, καὶ ὅτι ἡ ὑμετέρα Ἐκκλησία κληρονομήσει ἅπαντα τὸν πλοῦτον αὐτοῦ. — Πλείστου λόγου ἄξιος ὁ συλλογισμὸς οὗτος, ἐκφερόμενος ἐκ στόματος τοῦ Πάπα! (Concilior. T. 32, pag. 534. Συροπούλ. βιβλ. Ι'. κεφ. ιε').

Ἄλλ' ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπέρριψεν ὀριστικῶς τὸ περὶ ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου εἰς πάντα ἄλλον τόπον, πλὴν τῆς Βασιλευούσης. Τὸν Ἐρέσου δὲ διέταξε νὰ παρουσιασθῇ ἐνώπιον τοῦ Πάπα, μόνον ἵνα καταισχύνη αὐτὸν ἐπὶ πλείον. Διότι ὁ Μάρκος, ἐλθὼν προσεκύνησε μετὰ σεβασμοῦ τὸν Εὐγένειον, εἶτα δὲ ἰδὼν καθημένους περὶ αὐτὸν τοὺς Καρδινάλιους, ἐκάθισεν εὐθὺς καὶ οὗτος ἐνώπιον ἐκείνων, προφασιζόμενος ὅτι πάσχουσιν οἱ νεφροὶ καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ ἕνεκα τῶν συνοδικῶν κόπων· ἄφ' οὗ δὲ ἔδωκε πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Πάπα ἀποκρίσεις ἱκανὰς, εἶπε μετὰ παρρησίας καὶ περὶ τῆς ἀπειληθείσης αὐτῷ καταδίκης τάδε. «Αἱ Σύνοδοι κατεδίκαζον τοὺς μὴ πειθομένους τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀλλ' εἰς δόξαν τινὰ ἐναντίον αὐτῆς ἐνισταμένους καὶ ταύτης κηρύττοντας, καὶ ὑπὲρ αὐτῆς ἀγωνιζομένους· διὸ καὶ αἵρετικούς ἐκάλουν αὐτοὺς καὶ κατεδίκαζον πρῶτον τὴν αἵρεσιν, εἶτα τοὺς ἀνεχομένους αὐτῆς· ἐγὼ δὲ οὐ κηρύττω ἰδιάν μου δόξαν, οὐδέ τι ἐκκαινοτόμησα, οὐδὲ ὑπὲρ ἄλλοτρίου τινὸς δόγματος καὶ νόθου ἐνίσταμαι· ἀλλ' εἰς τὴν ἀκριβὴν δόξαν τηρῶ ἑμαυτὸν, ἣν παρέλαβε καὶ κατέχει ἡ Ἐκκλησία ἀπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ ἐς δεῦρο· ἦν καὶ ἡ Ῥωμαϊκὴ ἀγία Ἐκκλησία πρὸ τοῦ σχίσματος κατεῖχεν ὁμοῦ μετὰ τῆς ἡμετέρας ἀγίας Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολικῆς· ἦν τινα δὴ εὐσεβὴ δόξαν, καὶ πρότερον μὲν αἰεὶ ἐπὶ ηὐεῖτε, καὶ ἐν τῇ παρούσῃ δὲ Συνόδῳ πολλάκις αὐτὴν ἐπὶ ηὐεῖσατε· καὶ οὐδεὶς δύναται κατὰ τι μέμφεσθαι ἢ κατηγορεῖν

αὐτῆς. Εἰ ταύτης τοίνυν ἀντιπιοῦμαι, καὶ ἐξ αὐτῆς παρεκκλίνει οὐ βούλομαι, πῶς ἂν κατακριθεῖν δίκην, ἣν οἱ αἵρετικοὶ καταδικάζοντο; τίς ἂν ὑγιῶς καὶ εὐσεβῶς φρονεῖν τοιοῦτόν τι ποιήσει κατ' ἐμοῦ; δεῖ γὰρ πρῶτον τὴν δόξαν, ἣν δοξάζω κατακρίναι, εἰδὲ αὕτη εὐσεβῆς καὶ ὀρθόδοξος ὁμολογεῖται, πῶς ἐγὼ καταδίκης ἄξιος; Ταῦτα καὶ ἕτερα εἰπὼν καὶ ἀκούσας ὁ Μάρκος, ἀπῆλθεν ἄκριτος καὶ ἀκατάκριτος εἰς τὰ ἴδια. (κεφ. ΙΕ'.)

Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῶν ἀκαταπαύστων ἀπαιτήσεων τοῦ Πάπα περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου, ἔπεμψεν εἰς Ἐνετίαν τοὺς πρῶτους καὶ ἀρχαιοτέρους Μητροπολίτας, καὶ εἶτα προφασίζόμενος ἔλεγεν, ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ πράξῃ χωρὶς αὐτῶν ἐπὶ τοσοῦτῳ σπουδαίας ὑποθέσεως· τότε ἤρχισε νὰ ἀπαιτῇ καὶ τὰ συμφωνηθέντα χρήματα πρὸς διατήρησιν αὐτοῦ τε καὶ τῶν Ἐπισκόπων, μόλις δὲ καὶ μετὰ μεγίστης δυσκολίας ἐδόθη κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἀναχωρήσεως αὐτῶν, τὸ σιτηρέσιον πέντε παρελθόντων μηνῶν, ὅπερ ἀποδεικνύει μέχρι τίνος προσεπάθει ὁ Πάπας νὰ ἐκβιάσῃ τοὺς Ἕλληνας διὰ τῆς ἐνδείας πρὸς ὑπογραφὴν τοῦ ὅρου. (κεφ. ις'. ιζ'.)

Ὁ Μέγας Ἐκκλησιάρχης Συρόπουλος, παραβάλλων ἐν τῇ βίβλῳ αὐτοῦ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον πρὸς τὰς πρώην οἰκουμενικὰς λέγει, ὅτι αὕτη μόνον ἐν ἀρχῇ ἐφαίνετο περισώζουσα τὸ σχῆμα Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐπειδὴ παρῆσαν ἐν αὐτῇ ὁ Βασιλεὺς, ὁ Πάπας, ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, οἱ τοποτηρηταὶ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν καὶ Ἐπίσκοποι ἐξ ἑκατέρου μέρους, ἐγίνοντο δὲ παρουσίᾳ πάντων καὶ αἱ διαλέξεις κατὰ τὴν τάξιν δῆθεν τῶν οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ἐπειτα ὅμως τὰ πάντα ἐγίνοντο ἐν τῷ κρυπτῷ, καὶ συνεσκιασμένως, ἰδίᾳ καὶ κατ' οἶκον, δέκα δὲ τῶν Ἀρχιερέων ἐξετέλουν μυστικῶς ἀπὸ τῶν ἄλλων τὸ ἔργον τῆς ἀσεβείας. Διότι οὐ μόνον οὐδεὶς τῶν ὀρθοδόξων, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν Λατίνων ἐγίνωσκε τί ἐπράττετο ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος καὶ τοῦ Πάπα μετὰ τῶν

συμβούλων αὐτῶν ἐν γωνίᾳ καὶ ἐν παραβύστω· οὕτω δὲ, χω-
 ρίς τῆς ὁμοφωνίας τῆς οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἀλλὰ μόνον διὰ
 τῶν μερικῶν γνωμῶν ἀνθρώπων τινῶν ἐστέρχθη ἡ ἔνωσις.
 Ἐπειδὴ δὲ οὐδέποτε ἐπράχθησαν τοιαῦτα ἐπὶ τῶν πρώην ἀλη-
 θῶς οἰκουμενικῶν Συνόδων, διὰ τοῦτο καὶ οὐδεὶς ὑπεχρεοῦτο
 ἤδη νὰ τηρήσῃ εἰς τὸ μέλλον τοιαύτας ἀποφάσεις. Οἱ πλεῖ-
 στοι τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων Ἐπισκόπων οὐτ' ἐγίνωσκον
 καὶ τι ὑπέγραφον, ἐπετίθουν δὲ τὴν χεῖρα μόνον, διότι ἔβλε-
 πον οἱ μὲν τὴν ὑπογραφὴν τοῦ Αὐτοκράτορος οἱ δὲ τὴν τοῦ
 Πάπα· καὶ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ ὅρος, συνταχθεὶς ὑπ' ὀλίγων, ὡς
 προείρηται, εἰς οὐδένα ἀνεγνώσθη πρὶν τῆς ὑπογραφῆς. Μετὰ
 τοσαύτας δ' ἐπιβουλὰς δὲν ὑπάρχουσιν ἄρα ἄξιοι συνοδικῆς
 κατακρίσεως οἱ αἵτιοι τοιούτου ὅρου καὶ τοιαύτης ἐνώσεως·
 Ἐκτίθημι ταῦτα γυμνά, ὡς συνέβησαν, ἐπιφέρει ὁ Μέγας
 Ἐκκλησιαάρχης, οὐχὶ ἕνεκα πάθους τινὸς ἢ μίσους, ἀλλὰ χά-
 ριν τῆς ἀληθείας ἵνα δυνηθῇ ἕκαστος τῶν μεταγενεστέρων νὰ
 ἴδῃ αὐτὴν ἰδίῳις ὀμμασιν. (κεφ. ιή, ιθ'.)

Ὁ Αὐτοκράτωρ, πέμψας ἤδη εἰς Ἑνετίαν καὶ τοὺς λοι-
 πούς Ἐπισκόπους, ἐκράτησε παρ' αὐτῷ τὸν Ἐρέσου, τὸ μὲν
 διότι ἐσέβετο τὴν σταθερότητα αὐτοῦ, τὸ δὲ ἵνα προφυλάξῃ
 αὐτὸν ἀπὸ τῆς Λατινικῆς ἐπιβουλῆς καὶ κακοτροπίας, διότι οἱ
 Λατῖνοι εἶχον σκοποὺς καὶ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Δεσπότης Δημη-
 τρίου, ὡς ἀκλονήτου εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν καὶ τούτου διαμείναν-
 τος· ἀλλὰ πρὶν ἔλθῃ ἐκεῖ καὶ ὁ Βασιλεὺς, ὁ Μητροπολίτης Κυ-
 ζίκου ἀπετόλμησε νὰ τελέσῃ λειτουργίαν ἐν τινι τῶν ἐν Ἑνε-
 τίᾳ μοναστηρίων, καὶ νὰ μνημονεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα·
 διόπερ καὶ κατεκρίθη παρὰ τε τοῦ Δεσπότη καὶ παρὰ πάντων
 τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπισκόπων διὰ λόγων πικροτάτων. Καὶ αὐ-
 τὸς δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ μετὰ μεγίστου κόπου ἠδυνήθη νὰ πείσῃ
 τὸν Μητροπολίτην Ἡρακλείας ἵνα ἱεουργήσῃ ἐν τῷ ἐκείσε ναῷ
 τοῦ ἁγίου Μάρκου, παρόντος τοῦ Δουκὸς (Doge) τῆς Ἑνετίας·
 ἐλειτούργησεν ὁμῶς ἅντι ἐλαχίστης συμπράξεως τῶν Λατίνων,

ἐπὶ ἡμετέρου ἀντιμινιστοῦ καὶ δι' ἡμετέρων ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀμφοίων, μὴ μνημονεύσας οὐδὲ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα. Ἐπὶ τέλους, μετὰ μακροχρόνιον καὶ ματαίαν ἀποδημίαν ἐνὸς καὶ ἡμίσεος ἔτους, ὁ Ἰωάννης Παλαιολόγος ἐπέστρεψεν εἰς Βασιλεῦσαν μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ Δημητρίου καὶ τῶν ἱεραρχῶν, οὐ μόνον ἄνευ τινὸς βοθηθείας ἐκ μέρους τοῦ Πάπα ἢ τῶν τῆς Δύσεως ἡγεμόνων, καθὼς καὶ οὐδ' ἐπὶ τῶν κατέργων τοῦ Πάπα, ἅτινα ἔσυραν αὐτὸν εἰς Ἰταλίαν, ἀλλ' ἐπὶ ἐμπορικῶν πλοίων, λίαν πενιχρῶς καὶ ἀδόξως. (Βιβλ. ΙΑ', κεφ. α', β', δ'. ε.)

Ἀλλ' οὐδ' ἐν Κωνσταντινουπόλει ἦσαν εὐάρεστα μετὰ τὴν ἔνωσιν ταύτην, ἥτις προὔξενησε κοινὴν δυσἀρέσκειαν εἰς τὸν λαόν. Οὐ μόνον δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα δὲν ἐμνημονεύετο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, ἀλλ' οὐδὲ τὸ τοῦ Βασιλέως ἐνίστε, ἐπειδὴ πανταχοῦ διεχύθη ὁ δισταγμὸς, ἡ πρωτεύουσα ἐταράττετο ὑπὸ ἐμφυλίων στάσεων, καθὼς καὶ πᾶσα ἡ ἀσθενὴς Αὐτοκρατορία, αὐτοὶ δὲ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἰωάννου ἐνήργουν κατ' αὐτοῦ τε καὶ κατὰ τῆς ἐνώσεως. Τρεῖς μῆνας μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ἐξ Ἰταλίας ὁ Ἰωάννης ἤρξατο νὰ σκέπτηται περὶ τῆς ἐκλογῆς τοῦ Πατριάρχου προὔτεινε δὲ τὸν Θρόνον τοῦτον τῷ Μητρολίτῃ Ἐφέσου, ἀλλ' ὁ Μάρκος ἠρνήσατο ὀριστικῶς, τὸ δὲ παρὰδειγμα αὐτοῦ ἠκολούθησαν ὁ Ἡρακλείας καὶ ὁ Τραπεζοῦντος· ὁ Ἡρακλείας μάλιστα πικρῶς ἤλεγξεν αὐτὸς ἑαυτὸν ὡς μικρόψυχον, ἐνώπιον πάντων τῶν Ἐπισκόπων, λέγων, «ἐποίησα δὲ καὶ ἐγὼ κακῶς ὅτι ὑπέγραψα, ἀναγκασθεὶς δὲ ὁμῶς· καὶ χρὴ ἐν' ἐκκοπῇ ἢ χειρ' αὐτῇ ἢ ὑπογράψασα — Λέγω τοίνυν ὅτι ἐγὼ εἰς τὰ γεγονότα ἐν τῇ Φλωρεντίᾳ, οὔτε ἐν τῇ γνώμῃ μου συνεφώνησα ὡρῶν τοῖς στέρξασιν τὴν ἔνωσιν, ὡς καὶ ὑμεῖς οἴδατε, οὔτε ἔστερξα τὸ γεγονὸς ὡς ὑμεῖς, οὔτ' ἐκ προαιρέσεως συνεθέμην· εἰ γὰρ καὶ μὴ θέλων, οὐκ οἶδα δ' ὅπως ὑπέγραψα ἐν τῷ ὄρω, ἀλλ' οὖν ἡγοῦμαι τὰ ἐν αὐτῷ ἐναντία τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παραδόσεως, καὶ ἀλλότρια τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ ἔκτοτε τοῖς τοῦ συνειδότης βαλλό-

μενος κέντροις ἡνωμένην, καὶ ὡς ὑπὸ μεγίστου φορτίου πιεζόμενος ἐδυσχέραινον καὶ ἐζήτουν πῶς ἂν ἀποσεισαίμην αὐτό· νῦν οὖν εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ ὅτι ἠξίωσέ με ἰδεῖν ὑμᾶς συνηγμένους, καὶ εἰπεῖν ἅπερ ἐβουλόμην, καὶ ἐνώπιον ὑμῶν τὸ ἄχθος ἀποτινάξασθαι. Ἦδη τοιγαροῦν λέγω ὅτι ἀποβάλλομαι καὶ ἀποστέργω, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ἔστερξω τὴν ἔνωσιν, καὶ τὸν ὅρον καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ὡς ἀσύμφωνα καὶ ἀπάδοντα τῇ ἀρχαίᾳ παρὰδοῦσαι τῆς Ἀγίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἀποστρέφομαι· παρέχω δὲ ἑμαυτὸν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπεύθυνον ὡς ὑπογράψαντα οὗ οὐκ ἐξῆν.» (Βιβλ. ΙΒ', κεφ. γ').

Τότε, ὀρίσαντος τοῦ Βασιλέως, ἐστράφησαν πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κυζίκου Μητροφάνην, ὅστις, ἐρωτηθεὶς πρῶτον ἐὰν στέργῃ τὴν ἔνωσιν, ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν· «ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐποίησαμεν τὴν ἔνωσιν, ὀφείλομεν ἡμεῖς πρὸ πάντων στέργειν αὐτὴν καὶ ἤδη στέργομεν.» Τότε ἐπῆνεσαν καὶ εὐχαρίστησαν τὸν Κυζίκου οἱ λατινίζοντες, ὡς καλῶς καὶ πρακτικῶς ἀποκριθέντα καὶ ἐξελέξαντο αὐτὸν Πατριάρχην, διὰ κλήρου δῆθεν, ἂν καὶ ἐν ἑκατέρῳ τῶν δύο γενομένων κλήρων ἦτο γεγραμμένον τὸ αὐτὸ ὄνομα, τουτέστιν ἐν τῷ ἐνὶ μὲν *Μητροφάνης*, ἐν τῷ ἑτέρῳ δὲ *Μητροπολίτης Κυζίκου*. Καὶ ταῦτα πάντα ἐγένοντο, καθὰ παρατηρεῖ ὁ Συρόπουλος κατὰ τὴν ἐβδομάδα τοῦ τυφλοῦ. Συνέβη δὲ καὶ τόδε. Ἀφ' οὗ ἐγένετο Πατριάρχης ὁ Κυζίκου Μητροφάνης, πρώτην χειροτονίαν ἐποίησε τὴν τοῦ Μητροπολίτου Χερσῶνος· οὗτος δὲ, ἀνοίξας τυχαίως τὸ Εὐαγγέλιον, ἐστάθη ἀπροσδοκῆτως ἐπὶ τῶνδε τῶν λόγων· «τυφλὸς τυφλὸν ἐὰν ὀδηγῇ ἀμφοτέρω· εἰς βόθυνον ἐμπεσοῦνται.» καὶ ἐσημειώσαντο τοῦτο τινὲς, καθὼς ἐσημείωσαντο καὶ τὰ ἐν Φλωρεντίᾳ συμβάντα αὐτῷ τῷ Κυζίκῳ. Οἱ Μητροπολίται Ἱερικλείας καὶ Τραπεζοῦντος δὲν ἠθέλησαν νὰ παρευρεθῶσιν, ὅτε προσβλήθη οὗτος παρὰ τοῦ Βασιλέως Πατριάρχης, ἀλλ' ὁ τοῦ Πάπα ληγάτος, μηδόλως ἀπὸ τοῦ νέου Πατριάρχου ἀφιστάμενος παρ' ὅλην τὴν ὁδὸν τῆς προπομπῆς αὐτοῦ ἀπὸ τῶν

Εκσιλείων πρὸς τὸ Πατριαρχεῖον, ἐκίνησε τὴν κατὰ τῶν ἀποδεχομένων τὸν λατινισμόν γενικὴν δυσარέσκειαν καὶ μέμψιν τοῦ λαοῦ, ὅστις ἐδέχετο λίαν ἀηδῶς καὶ τὴν εὐλογίαν τοῦ Πατριάρχου, ὡς λατινίζοντος, τινὲς δὲ μάλιστα καὶ ἀπεμακρύνοντο, μὴ θέλοντες οὐδὲ νὰ ἴδωσιν αὐτήν. (α) Ἀλλὰ καὶ οἱ ἱεράρχαι δὲν ᾔθελον νὰ συλλειτουργήσωσιν αὐτῷ ὅτε δὲ, ἐγγιζούσης τῆς Πεντηκοστῆς, ὁ Αὐτοκράτωρ ᾔθελε νὰ βιάσῃ πρὸς τοῦτο καὶ τὸν Ἐφέσου καὶ τὸν Ἡρακλείας, οὗτοι, μαθόντες τὰ γινόμενα, ἐδραπέτευσαν ἐκ τῆς πρωτευούσης. Ἀλλὰ καὶ πλείστοι ἄλλοι κληρικοὶ μεγιστᾶνες παρητήσαντο τὴν τάξιν καὶ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν, ἣν εἶχον εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἐν οἷς καὶ ὁ μέγας Ἐκκλησιάρχης Συρόπουλος, ὅστις καὶ τοι μεγάλως ὑπὸ τοῦ Βασιλέως προτρεπόμενος, οὐδαμῶς καὶ οὐδέποτε ἠθέλησεν ἵνα μνημονεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Πάπα. Αὐτὸς δὲ ὁ Πατριάρχης, ἐλέπων ὅτι πᾶσαι αἱ προσπάθειαι πρὸς μεταμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰσαγωγὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν νεωτερισμῶν, γίνονται εἰς μάτην, ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν

(α) Πρὸς παράστασιν τοῦ πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν θερμοῦ ζήλου τοῦ τότε εὐσεβοῦς λαοῦ τῆς Βασιλευούσης, ὁ Συρόπουλος προσεῖθη καὶ τὸ ἐξῆς μικρὸν καὶ ἄλλως χάριν ἀφήγημα. «Ἱερεῖς τις ἠθέλησεν ἰδεῖν ὅπως γίνεται ἡ τοῦ Πατριάρχου πρόβλησις, εἰς τὸν ἱερεῖ Θεοφύλακτον· ἐδανείσατο οὖν ἱππον, οὐδὲ γὰρ ἐκείνητος, καὶ ἦλθεν εἰς τὰ Βασίλεια, καὶ ἰδὼν τὴν πρόβλησιν, ἦλθε μεθ' ἡμῶν μέχρι καὶ τοῦ Πατριαρχείου· εἶτα ὑπέστρεψεν εἰς τὸ ἴδιον οἶκον, καὶ κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἐπιτελεῖν τὴν εὐχὴν ἦν γὰρ ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀναλήψεως, καὶ οὐδεὶς ἦλθεν εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ· ὥσπερ καὶ εἰς τὸν ὄρθρον, καὶ οὐδεὶς ἦλθεν· ἐξεδέχετο δὲ καὶ εἰς τὴν ὥραν τῆς λειτουργίας, ἵνα φέρῃ τις αὐτῷ λειτουργίαν, καὶ οὐκ ἔφερε· διὸ οὐδὲ ἐλειτουργήσεν· ἀγανακτῆσας προσῆλθε τοῖς εἰσθαλοῦσι ἐκκλησιαστικοῖς ἐν τῷ ναῷ, καὶ ἠρώτα τίνος χάριν οὐκ ἦθον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἑορτῆς εὐσεβείας; οἱ δὲ ἔλεγον αὐτῷ· διὰ τὴν ἡκολούθησάν σου καὶ οὐ τῷ Πατριάρχῃ καὶ ἐλατίνισας. ἔλεγον οὖν ὁ Ἱερεὺς, καὶ πῶς ἐλατίνισας; Ἐγὼ ἀπῆλθον ἀπλῶς ἵνα ἴδω τὴν τάξιν μόνον, ἣν οὐδέποτε εἶδον, καὶ οὕτως ἐφόρεσα, οὕτως ἐψάλα, οὕτως τὴν ἱερατικὴν ἐποίησα· πῶς οὖν ἐλατίνισας; Οἱ δὲ εἶπον, ἀλλ' ἀνεμίχθης, καὶ συνωδοποιήσῃς μετὰ τῶν λατινισάντων, ἐμπροσθεν τοῦ λατινίζοντος Πατριάρχου, καὶ ἐθαλάσσοι τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ. Τότε ᾤκνησεν ἵνα δυσωπῇ αὐτοὺς μετ' ὑποσχέσεων ἐνδοκίων, ὡς οὐκέτι ἀπελεύσεται εἰς τὸν Πατριάρχην, ἢ εἰς τοὺς πλησιάζοντάς αὐτῷ· καὶ μόγις ἠδυνάσθη καταπεῖσαι αὐτοὺς συνέχεσθαι πάλιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰ οὖν ὥσπερ ἠδυσμά τι προεβλήθη τοῦτο τῷ λόγῳ, ἀλλ' οὐ καὶ ἐκ τούτου ἐξῆσσι τοῖς θουλομένοις τεκμαίρεσθαι ὅτιαν τινα διαβόειν ἔχει Θεοῦ χάριτι περὶ τὰ ὑγιᾶ τῆς Ἐκκλησίας δόγματα ὁ Χριστιανικώτατος ὁδε λαός, καὶ ὅπως ἀποτρέφεται καὶ μισαὶ τὰ ἰσθὰς καὶ ἄλλότρια» (Περὶ τῆς τοῦ Μεταφραστοῦ).

υποθέσεων· ἐζήτει δὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Αὐτοκράτορος πρὸς διόρθωσιν τῆς Ἐκκλησίας, τουτέστι πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν λατινικῶν καινοτομιῶν, ἄλλως δὲ ἠπείλει νὰ παραιτηθῇ ἐντελῶς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου. Ἀλλὰ πατριαρχήσας κακῶς τρία ἔτη καὶ τρεῖς μῆνας, ἐτελεύτησε, καὶ οὕτως ἔμεινε πάλιν ἀργὴ ἢ ἐπιθυμητὴ αὐτῷ μεταμόρφωσις τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τὸ Λατινικώτερον. Ἡ δ' ἔλευσις τοῦ Ληγάτου καὶ ἀνεψιοῦ τοῦ Πάπα μετὰ πολλῶν κατέργων πρὸς ὑποστήριξιν καὶ στερέωσιν τῆς Ἐνώσεως εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐσκήρυνεν ἔτι μᾶλλον τὰς καρδίας τῶν ὀρθοδόξων, ἐπειδὴ οὗτος πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἀπῆτει καὶ τιμὰς βασιλικὰς, ἀλλ' οὐδὲν ἐπὶ τέλους κατορθώσας, ἀπῆλθεν ἄπρακτος παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα καὶ προσδοκίαν τῶν σπουδαζόντων περὶ τῆς ἐνώσεως. Καὶ ταῦτα μὲν εἰσὶ τὰ μείζονα καὶ κεφαλαιώδη κωλύματα, ὅσα ἐγίνοντο, ὡς ἴσως ἐβουλεύοντο καὶ ἐπεχείρουν νὰ συστήσωσι τὴν ἔνωσιν, κατὰ τὸν μέγαν Ἐκκλησιάρχην περαίνοντα ἐνταῦθα τὴν βίβλον αὐτοῦ, ἢ τὴν ἀληθῆ ἱστορίαν τῆς μὴ ἀληθοῦς ἐνώσεως. (κεφ. δ', ε', ζ', ἡ, ιβ'.)

Ἄξιον δὲ περιεργείας νὰ ρίψωμεν ἤδη ἐν βλέμμα καὶ ἐπὶ τῶν γενομένων εἰς τὴν Δύσιν ἐν καιρῷ τῆς Φλωρεντινῆς Συνόδου καὶ ἀμέσως μετ' αὐτήν· διότι μέχρι τοῦδε εἶδομεν μόνον τοὺς τῆς Ἰταλίας Ἐπισκόπους εἰς αὐτήν τὴν λεγομένην οἰκουμένην Σύνοδον. Ἡ ἐν βασιλείᾳ Σύνοδος· ἐξηκολούθει ἐπίσης, διαρκούσης καὶ τῆς ἐν Φλωρεντίᾳ· ἐπικυρώσασα δὲ τὸν ὅρον περὶ τοῦ αὐθυπάρκτου αὐτῆς, ἐκήρυξε καθαιρεθέντα τὸν Πάπαν Εὐγένειον διὰ τῆς ἐξῆς ἀποφάσεως. αὐτὸς Κύριος εἰσήκουσε τῶν στεναγμῶν τῆς ἐκ τοῦ Ἐκκλησίας περὶ τῶν ἀναριθμητῶν δυστυχιῶν, αἵτινες ἐπαπειλοῦσιν αὐτήν, καὶ ἠδούκησεν ἵνα κριθῇ ὁ ἄνθρωπος, δι' οὗ εἰσῆλθε τὸ σκάνδαλον, καὶ ὅστις ἐπισύρει τὴν ὀργὴν τοῦ Κυρίου ἐπὶ πάντα τὸν λαόν — καὶ οὗτος ἐστὶν ὁ Πάπας Εὐγένειος ὁ Δ'. Προεὶδὼν λοιπὸν ὁ Κύριος τὰς δυσκολίας, ὅσας ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἐμελλε νὰ ἀντιτάξῃ κατὰ τῆς ἀνομορφώσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἐνέπνευσεν εἰς τὴν Βασιλειανὴν

Σύνοδον, ἵνα δηλώσῃ ὡς ἀλήθειαν τῆς Καθολικῆς πίστεως, ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ Σύνοδος ἔχει τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς ἀμέσως ἐκ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ὅτι πᾶς Χριστιανὸς ὑποχρεοῦται νὰ ὑπακούῃ αὐτῇ ἐν πᾶσιν, ὅσα ἀφορῶσιν εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς Ἐκκλησίας. Κατὰ τὴν δὴλωσιν δὲ ταύτην, ἡ οἰκουμενικὴ τῆς Βασιλείας Σύνοδος ἔχει τὸ δικαίωμα ὅπως καθαιρέσῃ τὸν Εὐγένειον, οὗτινος τὰ ἐγκλήματα εἰσὶ καταφανέστατα. Ἐπειδὴ ἀποποιεῖται μετ' ἰσχυρογνωμοσύνης τὸ ὑπακούειν τῇ Ἐκκλησίᾳ, μεταχειριζόμενος ἐπὶ κακῷ τὴν μακροθυμίαν καὶ περιφρονῶν τὰς συγκαταβατικὰς συμβουλὰς αὐτῆς καὶ παραινέσεις. Οὕτω δὴ ἡ παροῦσα Σύνοδος, διὰ τῆς ὀριστικῆς ταύτης ἀποφάσεως αὐτῆς διακηρύττει καὶ δηλοποιεῖ, ὅτι ὁ πρῶτον Γαβριὴλ ὀνομαζόμενος, νῦν δὲ Πάπας Εὐγένειος, ὁ Δ' πιταίει φανερώς καὶ παρκρούει ἀσυστόλως τῇ Ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ ταῦτα ἐστὶ σχισματικὸς, αἵρετικὸς, καὶ ἄσωτος καταναλωτὴς πάντων τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀνάξιος πάσης ἀξίας καὶ τιμῆς. Πρὸς τοῦτοις ἡ Σύνοδος κηρύττει αὐτὸν ἐστερημένον τῆς Ῥωμαϊκῆς Πρωθυεραρχίας, καὶ καθηρημένον, καὶ ἀπαγορεύει αὐτῷ μὲν τὸ ὀνομαζεῖν ἐαυτὸν τοῦ λοιποῦ Πάπαρ, πᾶσι δὲ τοῖς πιστοῖς τὸ ὁμολογεῖν αὐτὸν ὡς τοιοῦτον ἢ ὑπακούειν αὐτῷ ὁπωσδήποτε, ἐπὶ ποινῇ τοῦ εἰς τοὺς σχισματικούς καὶ αἵρετικούς ἐπιβαλλομένου ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτιμίου καὶ τῆς στερήσεως πάσης τιμῆς». (Ἱστορ. Φλευρῆ βιβλ. CIII. κεφ. 1, 2.)

Μόνον καλὸς στρατὸς ἔλειπε, λέγει ὁ Φλευρῆς, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποφάσεως ταύτης· διότι ἡ Βασιλειανὴ Σύνοδος καθ' ἑκάστην κητέπιπτεν, ὁ δὲ Πάπας ἔμεινε τοιοῦτος· μέχρι θανάτου, κατεγίνετο δὲ ὅπως ἐλύσῃ εἰς ἐαυτὸν τὸν τε βασιλέα τῆς Γαλλίας Κάρολον τὸν Ζ' καὶ τὸν νέον Αὐτοκράτορα (τῆς Γερμανίας) Ἀλβέρτον τὸν Β'. Ὁ Αὐτοκράτωρ οὗτος μάτην προσεπάθει νὰ εἰρηνεύσῃ τὴν Σύνοδον μετὰ τοῦ Πάπα· ἀμφοτέρα τὰ μέρη κητεστρέφοντο ἀμοιβαίως δι' ἀποφάσεων, ἐκδιδομέ-

νων παρ' ἑκατέρου τούτων καὶ, ἐπειδὴ ὁ Εὐγένειος ἐξέδωκε νέαν βούλλαν κατὰ τῶν ἐν Βασιλείᾳ πατέρων, οὗτοι ἐξελέξαντο καὶ ἔχειροτόνησαν ἀντ' αὐτοῦ τὸν πρῶτον Δοῦκα τῆς Σαβοΐας Ἀμεδαῖον, ὑπὸ τὸ ὄνομα Φήλικος τοῦ Ε', ὅστις ἔφερε τὸν τίτλον τοῦτον σχεδὸν ἐπὶ δέκα ἔτη, ἃν καὶ ὀλίγοι ἀνεγνώριζον τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, οἱ δὲ πλεῖστοι τῶν τῆς Αὐτοκρατορίας Ἡγεμόνων ἐτήρουν τὸ μέτριον μεταξὺ Πάπα καὶ Βασιλειανῆς συνόδου.

Ἄξιον δὲ παρατηρήσεως καὶ τὸ ἐξῆς· ὁ Βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Κάρολος ὁ Ζ' ἔπεμψε παραινέσιν τινα τῷ Πάπᾳ Εὐγενεῖω, ἐν ᾗ ὑπεδείκνυσεν αὐτῷ τοὺς περὶ ταπεινοφροσύνης λόγους, οὓς ὁ Σωτὴρ ἔλεγε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς. «Οἶδατε ὅτι οἱ ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, καὶ οἱ μεγάλοι καταξουσιάζουσιν αὐτῶν, οὐχ οὕτως δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν· ἀλλ' ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν μέγας γενέσθαι, ἔστω ὑμῶν διάκονος· καὶ ὅς ἐάν θέλῃ ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν δοῦλος.» ἐζήτει δὲ συγχρόνως νέαν οἰκουμενικὴν σύνοδον εὐαρεστοτέραν τῆς Βασιλειανῆς καὶ Φλωρεντινῆς, συγκαλεσθησομένην δὲ, κατὰ τὰ ἔθιμα τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τῶν ἀρχαίων Συνόδων, ἄνευ θορύβων καὶ ταραχῶν· διότι τοιαύτη Σύνοδος ἔσται τὸ κάλλιστον ὑποστήριγμα τῆς τῶν Ἱεραρχῶν ἐξουσίας, ἥτις τοσούτον καταφρονεῖται ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἕνεκα τῶν συνεχῶν καταχρήσεων (Βιβλ. CIII, κεφ. 12.).

Ὁ Πάπας Εὐγένειος, εὐνοούμενος ὑπὸ τοῦ νέου Αὐτοκράτορος Ῥώμης Φριδερίκου τοῦ Γ', εἰρήνευσε καὶ πρὸς τοὺς τῆς Αὐτοκρατορίας Ἡγεμόνας, ἐπὶ συμφωνίᾳ ὅμως, ἵνα συγκαλεσθῇ νέα Σύνοδος καὶ διαφυλαχθῶσιν οἱ ὅρισμοί τῆς Βασιλειανῆς.— Ἀλλ' οὗτος ἐντὸς ὀλίγου ἐτελεύτησεν, ὁ δὲ διάδοχος αὐτοῦ Νικόλαος ὁ Ε', τῇ συνδρομῇ τοῦ Αὐτοκράτορος, ἐθριάμβευσε κατὰ τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Φήλικος τοῦ Ε', ἀναγκασθέντος νὰ παραιτηθῇ τοῦ ἀξιώματος αὐτοῦ ὑπὲρ τοῦ Νικολάου καὶ ἐνώπιον αὐτῆς τῆς ἐν Βασιλείᾳ Συνόδου, ἥτις μεταβᾶσα εἰς Λοζάνην, καὶ βαθμυκτὸν ἐκλείπουσα, ἀνεγνώρισε τὸν Νικόλαον Ε', ἐκλῆ-

ἔασα αὐτὸν ἐκ νέου, οἶονεὶ ἀφ' ἑαυτῆς— Οὕτως ἐτελείωσε μὲν ἡ μακροχρόνιος διὰρρήξις τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, οὐχὶ ὅμως καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ αὐτῆς ἀταξίαι. Ἐμελλεν ἔτι Ἀλέξανδρος μὲν ὁ Γ' νὰ μιάνῃ τὴν Ῥωμαϊκὴν καθέδραν πρὸς φρίκην καὶ σκάνδαλον πάσης τῆς οἰκουμένης, Ἰούλιος δὲ ὁ Β', ἔνοπλος αὐτὸς, νὰ εἰσέλθῃ νικητῆς διὰ τῆς γενομένης ῥωγμῆς τοῦ τείχους, εἰς τὴν παρ' αὐτοῦ πολιορκουμένην πόλιν, καὶ Λέων ὁ Ι' νὰ πωλήσῃ Ἰνδουλγεντζίκας (συγχωροχάρτια) ἵνα κορέσῃ διὰ τῆς προσόδου ταύτης τὴν ἀσωτεῖαν αὐτοῦ. Τότε ὅμως καὶ σύμπασα ἡ Γερμανία ἤναψεν ὑπὸ τοῦ σχίσματος τῶν Γουσσίων, μακρόθεν δὲ ἐπὶ τοῦ ὀρίζοντος ὡς σκοτεινὰ νέφη ἐφαίνοντο ἤδη ὁ Λούθηρος, ὁ Τοβίγγλιος καὶ ὁ Καλβίνος. (κεφ. 18—21.)

Εἶδομεν λοιπὸν ἄχρι τοῦδε τὰ συμβάντα ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον εἰς τε τὴν Δύσιν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἣν ἠπείλει ἤδη μεγίστη δυστυχία, ἡ πτώσις τῆς Βασιλευούσης, καὶ εἰς μάτην ἐσκέπτετο ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης νὰ ἀποσοθήσῃ τὸν κίνδυνον διὰ τῆς βιαίας ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Αὕτη ὧθει ἔτι μᾶλλον πρὸς τὴν πτώσιν τὴν καταρρέουσαν Αὐτοκρατορίαν, καὶ ἐπλήρωσε τὴν πολιορκουμένην πρωτεύουσαν ἐσωτερικῶν διχονοιῶν μεταξὺ Αὐτοκράτορος καὶ ἀδελφῶν αὐτοῦ, καὶ μεταξὺ Ὀρθοδόξων καὶ Λατινιζόντων, χωρὶς νὰ προξενήσῃ οὐδὲν αἰσιον ἀποτέλεσμα· διότι ὁ τελευταῖος Κωνσταντῖνος, εἰς μάτην πηρεκάλει περὶ τῆς Βασιλευούσης τὸν Πάπαν Νικόλαον τὸν Ε' καὶ τοὺς Δυτικοὺς Ἡγεμόνας. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπесε κατὰ τὸ 1453 ἔτος ἐνώπιον ἀπάσης τῆς Εὐρώπης, ἥτις μέχρι τοῦδε μὲν ἡδιαφόρει, βραδύτερον ὅμως ἐτρόμαξε διὰ τὴν φρικαλέαν πτώσιν τοῦ ἀρχαίου τούτου προπυργίου τῆς Χριστιανωσύνης.

Ἀλλὰ πρὸ τῆς τελευταίας ὥρας τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀνεφλέχθη ἔτι καὶ ἔλαμψεν ἐν αὐτῇ φαεινότερα ἢ Ὀρθοδοξία, ἵνα χορηγήσῃ τοῖς χρονογράφοις περαμυθητικὸν παράδειγμα λαοῦ, διαφυλάξαντος μετὰ ταῦτα ἐν διαστήματι τεσσάρων αἰώνων δουλείας, καὶ ἐν μέσῳ τῶν δεινότερων κατα-

διωγμῶν, ἀμετάβλητον τὴν καθαρὰν πίστιν τῶν πατέρων αὐτοῦ· πρὸς δὲ καὶ παράδειγμα πίστεως, ἥτις ἐπίσης διετήρησε τὸν λαὸν τοῦτον ἀκεραιότατον.

Ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Δοσίθεος γράφει ἐν τῇ ἱστορίᾳ αὐτοῦ, ὅτι ὁ Κράλης (Βασιλεὺς) τῆς Σερβίας, μὴ πέμψας τοποτηρητὰς εἰς τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ Σύνοδον, δὲν ἐδέχθη οὐδὲ τοὺς ὀρισμοὺς αὐτῆς· ὡσαύτως καὶ ὁ βοεβόδας Μολδοβλαχίας ἀπέρριψεν αὐτοὺς, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἀπεσταλμένων αὐτοῦ. Τὸ αὐτὸ δὲ ἐπραξάν ὁ κυρίαρχος Τραπεζούντος καὶ ὁ Βασιλεὺς τῆς Γεωργίας μετὰ πάντων τῶν ὑποκειμένων αὐτοῖς Χριστιανῶν. Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Κωνσταντινουπόλει πρῶτον συνεκροτήθη Σύνοδος δεκαεπτὰ Ἐπισκόπων, ὧν τινὲς παρῆσαν καὶ ἐν τῇ Φλωρεντινῇ, καὶ ἔδειξε τῷ Αὐτοκράτορι Ἰωάννῃ τὸ παράνομον τῶν γενομένων περὶ τῆς ἐνώσεως. Μετὰ τινα δὲ χρόνον ἄλλη σύνοδος, συγκροτηθεῖσα ἐκ πολλῶ πλειόνων πνευματικῶν ποιμένων ἐν τῷ Ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας, παρέδωκε τῷ ἀναθέματι τὴν Φλωρεντινὴν Σύνοδον. Εἰς δὲ τὴν Ἀνατολὴν οἱ Πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας Φιλόθεος, Ἀντιοχείας Ἱερόθεος καὶ Ἱεροσολύμων Ἰωκκεῖμ, συνελθόντες εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀπέρριψαν τὰς ἀποφάσεις τῶν λεγομένων τοποτηρητῶν αὐτῶν κατὰ τὸ 1443 ἔτος, καὶ ἀφώρισαν τὸν Πατριάρχην τῆς Βασιλευούσης Μητροφάνη, ὡς ὁμόφρονα τοῖς Λατίνοις· ἔπειτα, ἐλθόντες εἰς Βασιλεύουσαν, ἐπὶ τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου, συνεκρότησαν Σύνοδον ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ, καθαιρέσαντες τὸν διάδοχον τοῦ Μητροφάνους, Γρηγόριον τὸν Μάμμον, πρῶτον πρωτοσύγκελλον ἐπὶ τῶν Φλωρεντινῶν πράξεων, ἀνεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸν θρόνον τὸν ὀρθόδοξον Ἀθανάσιον, ἕνα τῶν ἐν τῷ ἁγίῳ ὄρει τοῦ Ἄθωνος προϊσταμένων.—Μετὰ δὲ τὴν πτώσιν τῆς Βασιλευούσης, ὁ ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ὀρθοδοξίᾳ διάσημος Γεώργιος ὁ Σχολάριος, φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ Ἐρέσου Μάρκου, Γεννάδιος μετονομασθεὶς, ἀνεβιβάσθη κοινῇ ψήφῳ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντι-

νουπόλσεως, ἥτις ἔκτοτε, καί τοι ὑπὸ βαρύτατον καὶ ἀφόρητον ζυγὸν διατελοῦσα, διέμεινεν ἀκλόνητος ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ.

Τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν ἔσχον αἱ Φλωρεντιναὶ πράξεις καὶ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ πατρίδι ἡμῶν (τῇ Ῥωσσίᾳ), ἃν καὶ ὁ Μητροπολίτης Ἰσίδωρος ἦτο ὁ κυριώτερος ὑπέρμαχος τῆς ἑνώσεως. Ὁ Κύριος, ὅστις «σοφοὶ τυφλοὺς» κατὰ τὸν ψαλμὸν, ἐνέπνευσεν ἀκαταδάμαστον ζῆλον πρὸς καθαρὰν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν Μέγαν Δοῦκα (τῆς Ῥωσσίας) Βασίλειον Τέμνοϊ (α). Οὗτος ἤλεγξε κατὰ πρόσωπον τὸν προδότην ἐν τῷ Καθολικῷ τῆς Κοιμήσεως, τολμήσαντα ἵνα κηρύξῃ ἐν αὐτῷ τὴν ἑνωσιν, μετὰ ταῦτα ἐξορισθέντα εἰς τὸ Μοναστήριον τοῦ Τσοῦδοφ, ὅθεν καὶ ἐδραπέτευσεν εἰς Ῥώμην. Ὁ δὲ Ἱεράρχης Ἰωνᾶς, παρ' οὗ ὁ Ἰσίδωρος εἶχεν ἀφαρπάσει, ὡς εἴρηται, τὴν Μητρόπολιν, ἀντιβιάσθη δημοψήφως ἐπὶ τῆς καθέδρας ἀπάσης Ῥωσσίας. Οὗτος διακλάμψας ἐπὶ πάσαις ταῖς ποιμενικαῖς ἀρεταῖς ἐν τῇ βραχείᾳ διοικήσει τῆς Ἐκκλησίας, ἐδοξάσθη μετὰ τὸ μακάριον αὐτοῦ τέλος καὶ διὰ θαυμάτων ἀναπαύμενος δ' ἄφθαρτος ἐν τῷ πρωτοθρόνῳ Καθολικῷ (τῆς Μόσχας), ὡς ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς Ῥωσσικῆς Ἐκκλησίας, στερεοῖ μέχρι τοῦ νῦν διὰ τοῦ ἀψευδοῦς τῆς μαρτυρίας τῶν ἁγίων αὐτοῦ λειψάνων τὰ πιστὰ τέκνα αὐτῆς εἰς τὴν ἀληθινὴν πίστιν, δόξαν παρέλαβόν ποτε ἐκ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἐτήρησαν ἀλώβητον τοσοῦτους αἰῶνας, μάρτυρας γενομένους τοῦ ὁσημέραι προβαίνοντος μεγαλείου τῆς Ῥωσσίας.

(α) Ὁ Δοῦξ αὗτος ἐπεκλήθη Τέμνοϊ (ἐσκοτισμένος) κατ' εὐφημισμὸν, ἀντὶ ἀόρματος ἢ τυφλότητος, ἐπειδὴ τῷ ὄντι εἶχεν οὕτω, τυφλωθεὶς ὑπὸ τοῦ Δουκὸς Δημητρίου Σχεμιάνκα, ὅστις ἐκυρίευσεν καὶ τὸν θρόνον αὐτοῦ.

ΔΙΑΛΟΓΟΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΓΡΗΓΕΝΤΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΚΕΦΡΩ.

ΓΕΓΟΝΩΣ ΜΕΤΑ ΤΙΝΟΣ ΕΒΡΑΙΟΥ ΟΝΟΜΑΖΟΜΕΝΟΥ

ΕΡΒΑΝ.

Ἔκδοσις Δευτέρα.

ΕΝ ΕΡΜΟΥΠΟΛΕΙ ΣΥΡΟΥ

ΤΥΠΟΙΣ ΡΕΝΙΕΡΗ ΠΡΙΝΤΕΖΗ.

1869.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

*Σαρκὸς Λιπὼν σύνδεσμον ὁ Γρηγέντιος
ἐκεῖ μετῆρεν ἔνθα σαρεῖν οὐ τέπος.*

Κατὰ τὸ ἔτος 518 Μ. Χ. ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἑ-
λεσβαάν τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τῶν Αἰθιοπῶν, ὑπῆρ-
ξεν ἐν τῇ πόλει Κεφρώ τῆς Μεγάλης Αἰθιοπίας ὁ ἐν
ἁγίοις Πατὴρ ἡμῶν Γρηγέντιος, οὗ τὴν μνήμην, ἡ ἡ-
μετέρα Ὁρθόδοξος Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία, τὴν 19 τοῦ
μηνὸς 10 ὁρίου κατ' ἔτος ἐπιτελεῖ.

Ὁ ἅγιος οὗτος, ἐκ Μεδιολάνων τῆς Ἰταλίας κατα-
γόμενος, υἱὸς εὐσεβῶν γονέων, Ἀγαπίου καὶ Θεοδότης,
ἐχειροτονήθη Ἐπίσκοπος τῆς πόλεως Κεφρώ, ὑπὸ τοῦ
Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Προτερίου καλουμένου· τίνι
δὲ τρόπῳ εἰς τὸν τοῦ Ἐπισκόπου βαθμὴν προεβιάσθη,
ὅρα ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ Σελίδα 145 τοῦ παρόντος δια-
λόγου, Συναξαριστὴν Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου, Τόμον
Α'. Σελ. 391 καὶ Νέον Παράδεισον Σελ. 196 ἔνθα ἐκ-
τενέστερον ἱστορεῖται (1) εἰς τοσοῦτον δὲ ὕψος ἀρετῆς

(1) Συνιστῶμεν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς βιογραφίας τοῦ ἁγίου
τούτου ἀνδρὸς εἰς τοὺς σήμερον τὴν τοῦ Ἐπισκόπου θέσιν θη-
ρεύοντας, ἵνα μάθωσι πῶς ἀναβαίνουν εἰς τὸν Ἀρχιερατικὸν
θρόνον, καὶ πῶς ποιμαίνουν τὰ λογικὰ πρόβατα.

καὶ ταπεινώσεως ὁ μακάριος ἀφίκετο, ὥστε καὶ πλεῖ-
 ζα ὅσα ἐξετέλεσε θαύματα, τὸ δὲ πάντων κ α τ α π λ η-
 κ τ ι κ ὡ τ α τ ο ν, ὅτι διὰ θερμῆς αὐτοῦ προσευχῆς
 καὶ δεήσεως, καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν
 Χριστόν, ἐνώπιον παμπληθοῦς καὶ ἐπισήμου ὁμηγύ-
 ρεως, ἐπαρουσίασε πρὸς πίστῳσιν τῶν ἀπίστων καὶ
 σκληροτραχέλων Ἑβραίων, οἵτινες αὐταῖς ὄψεσιν τὸ
 φοβερὸν ἐκείνο Μυστήριον ἰδόντες καὶ τὸν ἐ λ θ ὄ ν τ α
 ἀληθῆ Μεσσίαν ἀντὶ τοῦ ἐ λ ε υ σ ο μ ἔ ν ο υ ἀντιχρί-
 στου παραδεχθέντες, πάραυτα ὑπὸ τοῦ ἁγιοτάτου Ἐ-
 πισκόπου ἐβαπτίσθησαν, ὡς ἐν τῷ παρόντι θεολογικῶτά-
 τῳ διαλόγῳ σαφῶς καὶ ἐναργῶς δεικνυται.

Ἄλλ' ὅμως ἐν τῷ παρόντι αἰῶνι τῆς ἀπιστίας καὶ
 ἀσεβείας, νῦν ὅτε ἡ διαφθορά καὶ ἡ κακοήθεια τὴν τά-
 λαιναν λυμαίνεται ἀνθρωπότητα καὶ σύμπασαι τοῦ ἁ-
 δου αἱ πύλαι ἀνοιχθεῖσαι μύδρους διαπύρους κατὰ τῆς
 Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας ἐκτοξεύουσιν, σήμε-
 ρον ὅτε αἱ τῶν Σοδομητῶν, καὶ Γομορρήτῶν πράξεις
 τ ρ α μ π ο υ κ ι κ ὡ ς ἐκθειάζονται καὶ ἄνδρες ἐπὶ παι-
 δεῖα μεγαλαυχοῦντες εἰς τὰς ὁδοὺς ἄεργοι περιφέρον-
 ται, τοὺς ἀστηρίκτους καὶ ἀπλοϊκοὺς νέους διὰ τῆς
 ψευδοφιλοσοφίας ἐν τῇ ἑαυτῶν πλάνῃ ἐπισύροντες, ἐν
 τῷ αἰῶνι λέγω τούτῳ τοῦ σ κ ὅ τ ο υ ς κ α ἱ τ ῆ ς
 π λ ά ν η ς, δὲν εἶναι ἀπίθανον νὰ εὑρεθῶσι καὶ τινες
 μὴ παραδεχόμενοι τὰ θαύματα καὶ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ
 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπομένως καὶ τὴν
 παντοδυναμίαν τοῦ Θεοῦ ἀρνούμενοι, ἀλλ' ἵνα μὴ ἐπὶ
 πολὺ τὸν λόγον μὴκύνωμεν, παραπέμπομεν τοὺς τοιοῦ-
 τούς, εἰς τὰ ὑπὸ Χριστιανῶν φιλοσόφων ἐπιστημονι-
 κῶς περὶ θαυμάτων γραφέντα, ἀρκούμεθα δὲ ἤδη μό-
 νον εἰς τὸ νὰ παρακαλέσωμεν αὐτοὺς ὅπως εὐαρεστού-
 μενοι λάβωσι τὸν κόπον καὶ ἀναγνώσωσιν ἐπισταμέ-

νως τὸν παρόντα διάλογον, ἐξ οὗ μεγάλως θέλουσιν ὠφεληθῆ, καὶ σύναμα ἐκόντες ἀέκοντες ὁμολογήσουσιν ὅτι ἁ λ η θ ῶ ς ἐνεφανίσθη ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὃν τρόπον ἱστορεῖται ἐν τῷ ἀνά χειρας θεολογικωτάτῳ Διαλόγῳ, ἄλλως τε οἱ ἐπὶ τέσσαρας ὅλας ἡμέρας παρευρεθέντες εἰς τὴν διάλεξιν τὴν ἐν ὅλῃ τῇ Ἐπιστημότητι καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Βασιλέως γενομένην μετὰ τοῦ ἁγιωτάτου Ἐπισκόπου καὶ τοῦ νομομαθοῦς Ἐρβᾶν, ἠθελον ἀπωλεσθῇ ψυχικῶς, διότι μὴ ἐμφανιζομένου τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, οἱ μὲν Χριστιανοὶ ἀρνούμενοι τὸν Χριστὸν ἠθελον ἐγκαταλείψει τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων ἡμῶν, οἱ δὲ Ἑβραῖοι μὴ παραδεχόμενοι Αὐτόν, ἠθελον μείνει ἐν τῇ ἑαυτῶν ἀπιστίᾳ καὶ πλάνῃ τὸν ψευδομεσσιανείσέτι ἀναμένοντες, ἐνῷ διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ χριστιανοὶ ἔτι μᾶλλον ἐστηρίχθησαν, καὶ οἱ Ἑβραῖοι τῆς πόλεως Κεφρώ, εἰς τὸν ἀληθῆ Θεὸν ἐπίστευσαν καὶ οὕτω τосαῦται χιλιάδες ψυχῶν διεσώθησαν. Ἰδοὺ οἱ λόγοι δι' οὓς ὁ Σωτὴρ ὠφείλει νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν αἵτησιν τὴν ὑπὸ τοῦ ἁγίου μετὰ δεήσεως θερμῆς γενομένην.

Ἄλλὰ καὶ τίς εὖ φρονῶν δύναται νὰ μὴ πιστεύσῃ τὰ ἐν τῷ παρόντι διάλογῳ ἱστορούμενα πρὸ ὀφθαλμῶν τосаῦτα ἄλλα ὑπερφυῆ θαύματα σήμερον ἔχων, οἷον τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἑθνῶν, τὴν κατάργησιν τῶν εἰδώλων, τὴν διασπορὰν τῶν Ἑβραίων, καὶ τὴν ἐξάπλωσιν καὶ ἐγκατάστασιν τοῦ Χριστιανισμοῦ; τίς δύναται ν' ἀπιστήσῃ, καλῶς μάλιστα γινώσκων καὶ τὸν τρόπον δι' οὗ ἅλιεῖς δώδεκα ἄνευ χρημάτων, ἄνευ ἀνθρωπίνης σοφίας τὰ ἔθνη ἐκ τῆς πλάνης ἐπανήγαγον; τίς δὲ καὶ εἰς τοὺς ἀψευδεῖς λόγους τοῦ Σ ω τ ῆ ρ ο ς ἀληθῶς πιστεύων, δύναται ν' ἀμφιβάλλῃ; Πῶς; ὁ εἰ-

πάντα ὅσα ἀναιτήσητε ἐν τῇ
προσευχῇ πιστεύοντες λήψεσθε
ἡδύνατο νὰ μὴ ἐκπληρώσῃ τὴν αἴτησιν τοῦ καλοῦ καὶ
πιστοῦ αὐτοῦ θεράποντος; Ὁ εἰπὼν, ἐὰν ἔχητε
πίστιν καὶ μὴ διακριθῇτε, ἐρεῖτε
τῷ ὄρει τούτῳ, ἄρθητι καὶ βλήθητι
εἰς τὴν θάλασσαν καὶ γενήσεται,
ἡδύνατο νὰ ψευσθῇ; ὁ ποιῶν τὸ θέλημα
τῶν φοβουμένων αὐτὸν καὶ τῆς δε-
ήσεως αὐτῶν εἰσακούων, ἡδύνατο νὰ μὴ
ποιήσῃ τὸ θέλημα τοῦ φοβουμένου αὐτόν; ὁ εἰ-
πὼν οὐ θελήσει θέλω τὸν θάνατον
τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὥς τὸ ἐπιστρέψαι
καὶ ζῆναι αὐτόν, ἡδύνατο ν' ἀφήσῃ ἐν τῇ ἁμαρ-
τίᾳ τόσας χιλιάδας ψυχῶν; Ὁ θέλων πάντας
ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπί-
γνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν ἡδύνατο ν'
ἀφήσῃ ἐν τῷ σκότει τοσαύτας ψυχάς; Τέλος πάν-
των ὁ ἐπ' ἀπωλεία ἀνθρώπων μὴ δό-
λως εὐδοκῶν ἡδύνατο μετὰ τοσαύτην σπου-
δαιοτάτην ἔρευναν καὶ συζήτησιν νὰ ἀφήτῃ ἐν τῇ ἀ-
πωλείᾳ τοσοῦτο πλῆθος ἀνθρώπων καὶ νὰ μὴ ἐμφανίσῃ
ἑαυτόν;

Ἦλθε λοιπὸν, ἐφάνη, καὶ ἐλεύσεται πάλιν· μηδεὶς ὅθεν
ὑμᾶς κενοῖς ἀπατάτω λόγοις, στήκετε ἐδραῖοι, καὶ μέ-
νετε ἐν οἷς ἐμάθετε καὶ ἐπιστώθητε, εἰδότες παρὰ τίνος
τὴν ἀλήθειαν ἐμάθατε, κρατεῖτε πάντοτε ἐν χερσὶν ὡς
ὄπλον ἀμυντήριον τὸν παρόντα διάλογον, καὶ διὰ τῆς
πολεμικῆς ἐν αὐτῷ θεολογίας, πολεμεῖτε τοὺς ἐχθροὺς
ἐμφράττοντες τὰ στόματα αὐτῶν, λέγετε στεντορεῖα τῇ
φωνῇ πρὸς τοὺς ἀντικειμένους Ἡ μεῖς προσκυ-
νοῦμεν ὁ ἰδοὺ ἡμεῖς, ὑμεῖς προσκυνεῖτε

ὁ οὐκ οἶδατε, ἡμεῖς προσκυνοῦμεν τὸν ἀληθῆ Θεὸν
τὸν ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, ὑμεῖς προσκυνεῖτε τὰ εἰδωλα
τὰ ὑπὸ τῆς φαντασίας ὑμῶν ποικίλως πλαττόμενα, καὶ
εἰδωλα τοσαῦτα ὅσαι καὶ αἱ κεφαλαὶ ὑμῶν, ὥστε καὶ
Εἰδωλολάτραι γε γόνατε εἰς πνευματικὴν
εἰδωλολατρείαν ἐν ἀγνοίᾳ ὑποπεσόντες, ὑπενθυμίζετε
συνεχῶς πρὸς αὐτοὺς τὴν φ ο β ε ρ ἄ ν ἐ κ εἶ ν η ν
τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν διαμαρτύρησιν ἣτις ἐν τῇ ἡμέ-
ρᾳ τῆς κρίσεως ἀναπολογήτους τοὺς ἀπίστους καταστήσει
καὶ ἣτις ἔχει ᾧ δέ πως. Εἰ μὴ ἦλθον καὶ ἐλ ἄ-
λησα αὐτοῖς ἁμαρτίαν οὐκ εἶχον, νῦν δὲ
πρόφασιν οὐκ ἔχουσι περὶ τῆς ἁμαρ-
τίας αὐτῶν. Ὁ ἐμὲ μισῶν καὶ τὸν πατέ-
ρα μου μισεῖ, εἰ τὰ ἔργα μὴ ἐποίησα ἐν αὐ-
τοῖς ἃ οὐδεὶς ἄλλος πεποίηκεν, ἁμαρ-
τίαν οὐκ εἶχον, νῦν δὲ καὶ ἑώρακασιν καὶ
μεμισήκασιν καὶ Ἐμὲ ἔ τὸν Πατέρα μου.
(Ἰω. ΙΕ. 22-25). Μὴ παύσητε κατ' αὐτῶν διαμαρτυρόμενοι
καὶ λέγοντες ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν εἰς τὸν
κόσμον καὶ ἠγάπησαν οἱ ἄνθρωποι
μ ἄ λ λ ο ν τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς; τίς δ' ὁ λό-
γος, δι' ὃν οἱ ἄνθρωποι ἠγάπησαν μᾶλλον τὸ σκότος;
τὸν λόγον ἐπιφέρει ἀμέσως ὁ Ἱερὸς Εὐαγγελιστὴς λέγων
«ἦ ν γ ἄ ρ π ο ν η ρ ἃ αὐτῶν τὰ ἔργα». Λόγος
ἀ λ η θ ῆ ς ἀδελφοί, λόγος μ έ γ α ς καὶ ἀ ν α μ-
φίλεκτος, ἔ τὴν μεγάλην ταύτην ἀλήθειαν δυσυχῶς
καθ' ἐκάστην ἡμέραν βλέπομεν ἐνώπιον ἡμῶν ἐκπλη-
ρουμένην, διότι μόνοι οἱ ἐγκυλινδούμενοι εἰς τὸν βόρβο-
ρον τῶν ἀτίμων παθῶν, μόνοι οἱ τῷ νόμῳ τῆς σαρκὸς
δουλεύοντες, μόνοι οἱ δίκην χοίρων τρώγοντες καὶ πίνον-
τες· γλυκὺ γὰρ τῆς σαρκὸς τὸ δέλεαρ τοῦτο, μόνοι
ἐκείνοι ὧν Θεὸς ἡ κοιλία αὐτῶν, μόνοι οἱ ὑλόφρο-

ή.

νες, μόνοι οἱ οἰηματῖαι καὶ δοκησίσοφοι, μόνοι οἱ
ὀλίγας τινὰς κελτικὰς καὶ δυσήχους γλώσσας ψι-
τακίζοντες, μόνοι τέλος πάντων οἱ πονηρὰ ἔχοντες ἔρ-
γα οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀρετῆς, ἐκεῖνοι μόνον λέγω ἐχθρικῶς
πρὸς τὸν χριστιανισμόν διάκεινται.—'Ενῷ οἱ φίλοι τῆς
πολυμόχθου καὶ βαρυμόχθου ἀρετῆς, οἱ καλῶς βιοῦντες
οἱ πνεῦμα συντετριμμένον ἔχοντες, οἱ πόρρω τῶν αἰσ-
χρῶν καὶ ἀτίμων παθῶν ὄντες, ἐκεῖνοι εἰσὶν οἱ θιασώ-
ται καὶ φίλοι τοῦ Χριστιανισμοῦ, οὗ τὰς ἀληθείας ἀ-
σπασθέντες, βαδίζουσι τὴν στενὴν καὶ τεθλίμμένην ὁδὸν
καρποφοροῦντες ἐν ὑπομονῇ.

Ὅσοι λοιπὸν τῆς οὐρανίου κλήσεως ἠξιώθητε, ζήκε-
τε ἐδραῖοι εἰς τὴν ἀλήθειαν καὶ κρατεῖτε ὃ ἔχετε ἵνα
μηδεὶς λάβῃ τὸν Στέφανόν σας.

Ἐρρώσθε.

Σύρος τὴν 1 Ἰαννουαρίου 1869.